Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗ-ମହାଟୀକା

(ଦୁତିୟୋ ଭାଗୋ)

୧୨। ଇଦ୍ଧିୱିଧନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

ଅଭିଞ୍ଞାକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୬୫। ସଂୱଣ୍ଣନାୱସେନ ଅନନ୍ତରସମାଧିକଥାଯ ଆସନ୍ନପଚ୍ଚକ୍ଖତଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ‘‘ଅଯଂ ସମାଧିଭାୱନା’’ତି ଆହ। ‘‘ଅଭିଞ୍ଞା ସମ୍ପାଦେତୁଂ ଯୋଗୋ କାତବ୍ବୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପଯୋଜନୱିସେସେ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏୱଞ୍ହି’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କିଞ୍ଚାପି ଥିରତରଭାୱୋ, ୱିପସ୍ସନାଭାୱନାସୁଖତା ଚ ସମାଧିଭାୱନାଯ ଆନିସଂସୋ ଏୱ, ତଥାପି ପଞ୍ଚ ଲୋକିଯାଭିଞ୍ଞା ଯଥାୱୁତ୍ତସମାଧିଭାୱନାଯ ଆନିସଂସଭାୱେନ ପାକଟା ପଞ୍ଞାତାତି ତାସଂଯେୱ ୱସେନ ଯୋଗିନୋ ଅଧିଗତାନିସଂସତା ୱୁତ୍ତା, ଚୁଦ୍ଦସଧା ଚିତ୍ତପରିଦମନେନ ଥିରତରତା ୱୁତ୍ତା। ଲୋକିଯାଭିଞ୍ଞାସୁ ୱସୀଭାୱୋପି ସମାଧିସ୍ସେୱ ୱସୀଭାୱୋ, ତଥା ଚ ‘‘ସମାହିତୋ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତୀ’’ତି (ସଂ॰ ନି॰ ୩।୫; ୪।୯୯; ୫।୧୦୭୧; ନେତ୍ତି॰ ୪୦; ମି॰ ପ॰ ୨।୧।୧୪) ୱଚନତୋ ‘‘ସୁଖେନେୱ ପଞ୍ଞାଭାୱନଂ ସମ୍ପାଦେସ୍ସତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ସମାଧିଭାୱନାଯ ଆନିସଂସଲାଭୋ ଥିରତରତା, ସୁଖେନେୱ ଚ ପଞ୍ଞାଭାୱନା ଇଜ୍ଝତି, ତସ୍ମା ଅଭିଞ୍ଞାକଥଂ ତାୱ ଆରଭିସ୍ସାମ, ପଞ୍ଞାଭାୱନାଯ ଓକାସେ ସମ୍ପତ୍ତେପୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଭଗୱତା ପଞ୍ଚ ଲୋକିକାଭିଞ୍ଞା ୱୁତ୍ତାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ନ ଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନମତ୍ତମେୱ ଇଧ ସାସନେ ସମ୍ପାଦେତବ୍ବଂ, ନପି ଇଦ୍ଧିୱିଧଞାଣମେୱ, ଅଥ ଖୋ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଅତ୍ଥୀତି ଉତ୍ତରୁତ୍ତରିପଣୀତପଣୀତଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥଞ୍ଚ।

ଇଦ୍ଧିୱିକୁବ୍ବନନ୍ତି ଇଦ୍ଧିସଙ୍ଖାତଂ ପକତିୱଣ୍ଣଜହନକିରିଯଂ, ଇଦଂ ଇଦ୍ଧୀସୁ ୱିକୁବ୍ବନିଦ୍ଧିଯା ପଧାନତାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ଇଦ୍ଧିଂ ୱିକୁବ୍ବନଞ୍ଚାତି ଏୱଂ ୱା ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ୱିକୁବ୍ବନସ୍ସ ୱିସୁଂ ଗହଣମ୍ପି ୱୁତ୍ତକାରଣେନେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଆକାସକସିଣୱସେନ ଅରୂପସମାପତ୍ତିଯୋ ନ ସମ୍ଭୱନ୍ତି, ଆଲୋକକସିଣଞ୍ଚ ଓଦାତକସିଣନ୍ତୋଗଧଂ କତ୍ୱା ‘‘ଓଦାତକସିଣପରିଯନ୍ତେସୂ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ କସିଣାନୁଲୋମାଦିଚିତ୍ତପରିଦମନୱିଧିନୋ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା, ଆକାସନିମ୍ପାନାଦିଅତ୍ଥଂ ପନ ତଦୁଭଯମ୍ପି ଇଚ୍ଛିତବ୍ବମେୱ। ଅଟ୍ଠ ଅଟ୍ଠାତି ଯଥାୱୁତ୍ତେସୁ କସିଣେସୁ ଏକେକସ୍ମିଂ ଅଟ୍ଠ ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ। କସିଣାନୁଲୋମତୋତି କସିଣପଟିପାଟିତୋ, ପଟିପାଟି ଚ ଦେସନାୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ଝାନାନୁଲୋମୋ ପନ ପଟିପତ୍ତିୱସେନପି। ଉକ୍କମନଂ ଉକ୍କନ୍ତଂ, ଉକ୍କନ୍ତମେୱ ଉକ୍କନ୍ତିକଂ, ଝାନସ୍ସ ଉକ୍କନ୍ତିକଂ ଝାନୁକ୍କନ୍ତିକଂ, ତତୋ, ଝାନଲଙ୍ଘନତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଙ୍ଗସଙ୍କନ୍ତିତୋ ଅଙ୍ଗାତିକ୍କମତୋ। ଚିତ୍ତଂ ପରିଦମେତବ୍ବଂ ଯଦିଚ୍ଛକଂ ଯତ୍ଥିଚ୍ଛକଂ ଝାନାନଂ ସମାପଜ୍ଜନାଦିସୁଖତ୍ଥଂ, ତେସଂ ଆରମ୍ମଣାନଞ୍ଚ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣତ୍ଥଂ। ଏୱଞ୍ହିସ୍ସ ତତ୍ଥ ୱିସୱିତା ସମିଜ୍ଝତୀତି।

୩୬୬।ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜତୀତି କିଂ ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜତି, ଉଦାହୁ ଏକେକନ୍ତି? କିଞ୍ଚେତ୍ଥ ଯଦି ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ସମାପଜ୍ଜତି, ଅଙ୍ଗସଙ୍କନ୍ତିତୋ ୱିସେସୋ ନ ସିଯା, ଅଥ ଏକେକଂ ଆରମ୍ମଣସଙ୍କନ୍ତିତୋ। ନାଯଂ ଦୋସୋ ଆଭୋଗୱସେନ ତେସଂ ୱିସେସସିଦ୍ଧିତୋ। ଯଦା ହି କସିଣାନୁଲୋମମେୱ ଆଭୁଜିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ କସିଣେ ଝାନାନି ସମାପଜ୍ଜତି, ନ ଅଙ୍ଗସଙ୍କନ୍ତିଂ, ତଦା କସିଣାନୁଲୋମୋ। ଯଦା ପନ ଅଙ୍ଗସଙ୍କନ୍ତିଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱା ଝାନାନି ସମାପଜ୍ଜତି, ତଦା ଅଙ୍ଗସଙ୍କନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଇମିନା ନଯେନ କସିଣାନୁଲୋମଆରମ୍ମଣସଙ୍କନ୍ତିଆଦୀନମ୍ପି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇଦଂ କସିଣାନୁଲୋମଂ ନାମ ଚିତ୍ତପରିଦମନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ତଥେୱାତି ‘‘ପଟିପାଟିଯା ଅଟ୍ଠସୁ କସିଣେସୁ ସତକ୍ଖତ୍ତୁମ୍ପି ସହସ୍ସକ୍ଖତ୍ତୁମ୍ପୀ’’ତି ଏତସ୍ସ ଉପସଂହାରତ୍ଥୋ ତଥା-ସଦ୍ଦୋ। ପଟିଲୋମତୋ ଚେତ୍ଥ ପଟିପାଟି। ତେନାହ ‘‘ପଟିଲୋମକ୍କମେନା’’ତି। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ପଠମଂ ଓଦାତକସିଣେ ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜତି, ତତୋ ଲୋହିତକସିଣେତି ଯାୱ ପଥୱୀକସିଣା ୱତ୍ତବ୍ବା।

ପୁନପ୍ପୁନଂ ସମାପଜ୍ଜନନ୍ତି ‘‘ସତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ସହସ୍ସକ୍ଖତ୍ତୁ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ବହୁଲାକାରମାହ।

ତତ୍ଥେୱାତି ପଥୱୀକସିଣେଯେୱ। ତତୋତି ପଚ୍ଛା ତତିଯଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାନନ୍ତରକାଲଂ। ତଦେୱାତି ପଥୱୀକସିଣମେୱ। ତତୋ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନନ୍ତି

ତତୋ ପଥୱୀକସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସେ ପୱତ୍ତିତଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନଂ ଅମନସିକରିତ୍ୱା ତଂ ଲଙ୍ଘିତ୍ୱା ଯଥାୱୁତ୍ତଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅଭାୱେ ପୱତ୍ତିତଂ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଂ ସମାପଜ୍ଜତି। ପଥୱୀକସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସକସିଣଂ ପଥୱୀକସିଣପକ୍ଖିକମେୱ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''କସିଣଂ ଅନୁକ୍କମିତ୍ୱା''ତି। ଅଥ ୱା ଅଟ୍ଠସୁ କସିଣେସୁ କସ୍ସଚି ଉକ୍କମନଂ ଇଧ କସିଣୁକ୍କନ୍ତିକଂ ନାମାତି ଆହ ''କସିଣଂ ଅନୁକ୍କମିତ୍ୱା''ତି। ଝାନୁକ୍କନ୍ତିକନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଇଚ୍ଛିତଂ ଅୱଧାରଣେନ ନିୱତ୍ତେତବ୍ବଂ, ଉକ୍କମନସ୍ସ ଚ ସରୂପଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଏୱଂ କସିଣ''ନ୍ତିଆଦିଂ ୱତ୍ୱା ପୁନ ତଂ ପକାରଂ ସହ ନିସ୍ସଯେନ ସେସକସିଣେସୁ ଅତିଦିସନ୍ତୋ ''ଏୱଂ ଆପୋକସିଣାଦି...ପେ... କାତବ୍ବା''ତି ଆହ। ତେନାହ ''ଇମିନା ନଯେନା''ତିଆଦି। ଯଥା ପଠମଜ୍ଝାନମୂଲକଂ ପଥୱୀକସିଣାଦୀସୁ ଝାନୁକ୍କନ୍ତିକଂ ଦସ୍ସିତଂ, ଏୱଂ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଦିମୂଲକମ୍ପି ତଂ ଯଥାରହଂ ଦସ୍ସେତବ୍ବଂ।

ତଦେୱାତି ପଠମଜ୍ଝାନମେୱ। କସିଣୁକ୍କନ୍ତିକେପି ଆପୋକସିଣାଦିମୂଲିକା ଯୋଜନା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ କାତବ୍ବା, ତଥା ଯଥାରହଂ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଦିମୂଲିକା।

ଲୋହିତକସିଣତୋ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନନ୍ତି ଲୋହିତକସିଣଂ ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ ଅଭିମୁଖଂ କତ୍ୱା ତସ୍ସ ଉଗ୍ଘାଟନେନ ଉପଟ୍ଠିତେ କସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସେ ଅମନସିକାରେନ ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପୁବ୍ବେ ପୱତ୍ତୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅପଗମଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଂ ସମାପଜ୍ଜତି।

ଇତରେସନ୍ତି ଅୱସିଟ୍ଠରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନଂ। ନ ହି ଅରୂପଜ୍ଝାନେସୁ ଅଙ୍ଗସଙ୍କନ୍ତି ଅତ୍ଥି, ନାପି ତାନି ପଥୱୀକସିଣେ ପୱତ୍ତନ୍ତି। ଯଂ ପନ ଅଙ୍ଗାରମ୍ମଣସଙ୍କନ୍ତିୱଚନେ ''ନୀଲକସିଣଂ ଉଗ୍ଘାଟେତ୍ୱା ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଯଥାଲାଭୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ପରିଯାଯେନ ୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ପନ ଯଥା ଅଙ୍ଗସଙ୍କନ୍ତି ରୂପଜ୍ଝାନେସୁ ଏୱ ଲବ୍ଭତି, ଏୱଂ ଅରୂପଜ୍ଝାନେସୁ ଏୱ ଆରମ୍ମଣସଙ୍କନ୍ତି। ତସ୍ସ ତସ୍ସେୱ ହି ଝାନସ୍ସ ଆରମ୍ମଣନ୍ତରେ ପୱତ୍ତି ଆରମ୍ମଣସଙ୍କନ୍ତି। ତେନାହ ''ସବ୍ବକସିଣେସୁ ଏକସ୍ସେୱ ଝାନସ୍ସ ସମାପଜ୍ଜନଂ ଆରମ୍ମଣସଙ୍କନ୍ତିକଂ ନାମା''ତି।

ଯଥା ପନ ''ସବ୍ବକସିଣେସୂ''ତି ଇମିନା ଆକାସୱିଞ୍ଞାଣକସିଣାନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ହୋତୀତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ ଇଧ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂଯେୱ କସିଣାନଂ ଅଧିଗତତ୍ତା, ଏୱଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଅରୂପଜ୍ଝାନଂ ''ଏକଂ ଝାନ''ନ୍ତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ସମାପତ୍ତୀନଂ ୱସେନ ଚିତ୍ତପରିଦମନସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା। ତସ୍ମା ଆରୁପ୍ପଜ୍ଝାନାନଂ ୱସେନ ଅଙ୍ଗାରମ୍ମଣସଙ୍କନ୍ତି ପରିଯାଯେନ ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଥା ହି ପୀତକସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସେ ଯଂ ପଠମାରୁପ୍ପୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତଦାରମ୍ମଣଂ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ପୀତକସିଣତୋ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା''ତି। ଇମିନା ନଯେନ ସେସଦ୍ୱଯେପି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏକନ୍ତରିକୱସେନାତି ଅଞ୍ଞଞ୍ଞୋ ଅନ୍ତର-ସଦ୍ଦୋ। ଅନ୍ତରମେୱ ଅନ୍ତରିକଂ, ଏକଞ୍ଚ ଅନ୍ତରିକଂ ଏତସ୍ମିନ୍ତି ଏକନ୍ତରିକଂ, ଝାନସମାପଜ୍ଜନଂ, ତସ୍ସ ୱସେନ। ଯଥା ଅଙ୍ଗାନଂ, ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଚ ଏକଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞଥା ୱିସେସୋ ହୋତି, ତଥା ସମାପଜ୍ଜନୱସେନାତି। ସୋ ପନ ୱିସେସୋ ହେଟ୍ଠିମାନଂ ତେସଂ ଅଙ୍ଗାରମ୍ମଣାନଂ ସମତିକ୍କମନୱସେନ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଏକନ୍ତରିକୱସେନ ଅଙ୍ଗାନଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣାନଞ୍ଚ ସଙ୍କମନ''ନ୍ତି। ''ଇଦଂ ଝାନଂ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକ''ନ୍ତିଆଦିନା ଅଙ୍ଗେସୁ, ''ଇଦଂ ପଥୱୀକସିଣ''ନ୍ତିଆଦିନା ଆରମ୍ମଣେସୁ ଚ ୱୱତ୍ଥାପିତେସୁ ଏକଞ୍ଚ ତେସଂ ୱୱତ୍ଥାପନେ ନ କୋଚି ୱିସେସୋ ଅତ୍ଥୀତି ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ଅଯଂ ୱିଧି ନାଭତୋ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଝାନୁକ୍କନ୍ତିକାଦୀସୁ ପଟିଲୋମକ୍କମେନ, ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମକ୍କମେନ ଚ ଏକନ୍ତରିକଭାୱେନ ଲବ୍ଭମାନମ୍ପି ଝାନାଦୀନଂ ଉକ୍କମନଂ ନ ଉଦ୍ଧଟଂ, ତେହି ନଯେହି ୱିନାପି ଚିତ୍ତପରିଦମନଂ ଇଜ୍ଝତୀତି ପପଞ୍ଚପରିହାରତ୍ଥଂ ୱା ତେ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ଅନାଗତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୩୬୭।ଅଭାୱିତଭାୱନୋ ଝାନାଭିଞ୍ଞାସୁ ଅକତାଧିକାରୋ। ତତ୍ଥ ଉପନିସ୍ସଯରହିତୋପୀତି କେଚି। ଆଦିଭୂତଂ ଯୋଗକମ୍ମଂ ଆଦିକମ୍ମଂ, ତଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଆଦିକମ୍ମିକୋ, ପୁବ୍ବେ ଅକତପରିଚଯୋ ଭାୱନଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତୋ। ତେନାହ ''ଯୋଗାୱଚରୋ''ତି। କସିଣପରିକମ୍ମମ୍ପି ଭାରୋତି ଦୋସୱିଓଜନାଦିୱିଧିନା କସିଣମଣ୍ଡଲେ ପଟିପତ୍ତି ଯାୱ ଉଗ୍ଗହନିମିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତି କସିଣପରିକମ୍ମଂ, ତମ୍ପି ନାମ ଭାରୋ, ପଗେୱ ଇଦ୍ଧିୱିକୁବ୍ବନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନିମିତ୍ତୁପ୍ପାଦନନ୍ତି ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତୁପ୍ପାଦନଂ । ତଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱାତି ତଂ ନିମିତ୍ତଂ, ଭାୱନଞ୍ଚ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା। ନ ହି ଭାୱନାଯ ୱିନାୱ ନିମିତ୍ତୱଡ୍ଢନଂ ଲବ୍ଭତି। କେଚି ଉପଚାରସମାଧିଂ ଲଭିତ୍ୱା ଅପ୍ପନାସମାଧିଂ ଅଧିଗନ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି, ତାଦିସାପି ବହୂ ହୋନ୍ତେୱାତି ଆହ ''ଅପ୍ପନାଧିଗମୋ ଭାରୋ''ତି। ଅପ୍ପନାଧିଗମୋତି ୱା ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ସମାପତ୍ତୀନଂ ଅଧିଗମମାହ। ଅଞ୍ଞୋୱ ସମାପତ୍ତୀନଂ ଉପନିସ୍ସଯୋ , ଅଞ୍ଞୋ ଅଭିଞ୍ଞାନନ୍ତି ଆହ ''ପରିଦମିତଚିତ୍ତସ୍ସାପି ଇଦ୍ଧିୱିକୁବ୍ବନଂ ନାମ ଭାରୋ''ତି। ଖିପ୍ପଂ ନିସନ୍ତି ନିସାମନଂ ଝାନଚକ୍ଖୁନା ପଥୱୀକସିଣାଦିଝାନାରମ୍ମଣସ୍ସ ଦସ୍ସନଂ ଏତସ୍ସାତି ଖିପ୍ପନିସନ୍ତି, ସୀଘତରଂ ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତା, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଖିପ୍ପନିସନ୍ତିଭାୱୋ। ଅମ୍ହତରୁନିଚିତଂ ମହାମହିନ୍ଦତ୍ଥେରାଦୀହି ଓତିଣ୍ଣଟ୍ଠାନଂ ଥେରମ୍ବତ୍ଥଲଂ। ଯଥା ପଟିପକ୍ଖୱିଜଯାଯ ଯୋଧାଜୀୱା ନିମ୍ମଲମେୱ ଅସିତୋମରାଦିଂ ଗହେତ୍ୱା ୱିଚରନ୍ତି, ଏୱଂ ଭିକ୍ଖୁନାପି କିଲେସୱିଜଯାଯ ନିମ୍ମଲାୱ ଝାନାଭିଞ୍ଞା ୱଠଞ୍ଜିତବ୍ବାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତସ୍ମା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ପଟିଟ୍ଠାଭାୱୋତି ଇଧ ପରସ୍ସ ଉପଦ୍ଦୱୂପସମନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତଂ ହି ଖିପ୍ପନିସନ୍ତିଭାୱତୋପି ଗରୁତରଂ ଅଚ୍ଚାଯିକକିଚ୍ଚସାଧନୱସେନ ୱିଧାତବ୍ବତୋ ଦୁରଭିସମ୍ଭୱତରତ୍ତା। ତଂ ପନ ରକ୍ଖିତତ୍ଥେରନିଦସ୍ସନେନେୱ ସିଦ୍ଧମ୍ପି ତତୋ ଗରୁତରେନ ଅଙ୍ଗାରୱସ୍ସପରିତ୍ତାଣେନ ୱିଭାୱେତୁଂ

‘‘ଗିରିଭଣ୍ଡୱାହନପୂଜାଯ…ପେ… ଥେରୋ ୱିଯା’’ତି ଆହ। ଗିରିଭଣ୍ଡୱାହନପୂଜା ନାମ ଚେତିଯଗିରିମାଦିଂ କତ୍ୱା ସକଲଦୀପେ, ସମୁଦ୍ଦେ ଚ ଯାୱ ଯୋଜନା ମହତୀ ଦୀପପୂଜା। ପଥୱିଂ ମାପେତ୍ୱାତି ମାରେନ ପୱତ୍ତିତଂ ଅଙ୍ଗାରୱସ୍ସଂ ଫୁଲିଙ୍ଗମତ୍ତେନପି ଯାୱ ମନୁସ୍ସେ ନ ପାପୁଣାତି, ତାୱଦେୱ ଆକାସେ ପଥୱିଂ ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା।

ବଲୱପୁବ୍ବଯୋଗାନନ୍ତି ଗରୁତରୂପନିସ୍ସଯାନଂ, ଇଦ୍ଧିୱିଧାଦୀନଂ ହେତୁଭୂତମହାଭିନୀହାରାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଗ୍ଗସାୱକାଦୀନନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଏକଚ୍ଚେ ମହାସାୱକେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଭାୱନାନୁକ୍କମୋ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଚିତ୍ତପରିଦମନଂ। ପଟିସମ୍ଭିଦାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଠାନାଠାନଞାଣାଦୀନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ନ ସେସାଭିଞ୍ଞାଞାଣମେୱ। ସାୱକାନମ୍ପି ହି ଠାନାଠାନଞାଣାଦୀନି ପଦେସୱସେନ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ପୁବ୍ବହେତୁସମ୍ପନ୍ନସ୍ସେୱ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଭାୱନାନୁକ୍କମଂ ୱିନା ଅଭିଞ୍ଞାଯୋ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ନ ଇତରସ୍ସ, ତସ୍ମା। ଅଗ୍ଗିଧମନାଦୀହୀତି ଅଗ୍ଗିମ୍ହି ତାପନକୋଟ୍ଟନାଦୀହି। ଯଥା ଚାତି ଚ-ସଦ୍ଦେନ ଲାଖାକାରାଦୀନଂ ଲାଖାକୋଟ୍ଟନାଦିଂ ଅୱୁତ୍ତମ୍ପି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଛନ୍ଦ…ପେ… ୱସେନାତି ‘‘ଛନ୍ଦୱତୋ ଚେ ଅଭିଞ୍ଞା ସିଜ୍ଝତି, ମଯ୍ହମ୍ପି ସିଜ୍ଝତୂ’’ତି କତ୍ତୁକମ୍ୟତାଛନ୍ଦଂ ସୀସଂ ଧୁରଂ ଜେଟ୍ଠଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ କତ୍ୱା, ଛନ୍ଦଂ ୱା ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ତଂ ଭାୱନାଯ ମୁଖଂ କତ୍ୱା ଝାନସ୍ସ ସମାପଜ୍ଜନୱସେନ। ଏସେୱ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ‘‘ଆୱଜ୍ଜନାଦିୱସୀଭାୱୱସେନା’’ତି ଇଦଂ ଅଟ୍ଠସୁପି ସମାପତ୍ତୀସୁ ସାତିସଯଂ ୱସୀଭାୱାପାଦନଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ତଞ୍ଚ ଖୋ ଆଦିକମ୍ମିକୱସେନ, ନ କତାଧିକାରୱସେନାତି ଆହ ‘‘ପୁବ୍ବହେତୁ…ପେ… ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି। ପୁବ୍ବହେତୁସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ହି ଯଂ ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ଅଭିଞ୍ଞା ନିବ୍ବତ୍ତେତବ୍ବା, ତତ୍ଥେୱ ସାତିସଯଂ ଚିଣ୍ଣୱସିତାପି ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା, ନ ସବ୍ବତ୍ଥେୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନମତ୍ତେ ଚିଣ୍ଣୱସିନା’’ତି ୱଚନତୋ ଅରୂପସମାପତ୍ତିଯୋ ୱିନାପି ଅଭିଞ୍ଞା ଇଚ୍ଛନ୍ତୀତି ୱଦନ୍ତି। ତମ୍ପି ଯଦି ପୁବ୍ବହେତୁସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଯୁତ୍ତମେୱ। ଅଥେତରସ୍ସ, ତେସଂ ମତିମତ୍ତଂ। ଯଥାତି ଯେନ ପକାରେନ ଯେନ ୱିଧିନା। ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ଇଦ୍ଧିୱିଧନିପ୍ଫାଦନେ।

୩୬୮।ତତ୍ରାତି ଚ ତଦେୱ ପଚ୍ଚାମସତି। ପାଳିନଯାନୁସାରେନେୱାତି ପାଳିଗତିଯା ଅନୁସରଣେନେୱ, ପାଠସଂୱଣ୍ଣନାନୁକ୍କମେନେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ସୋ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଆହ ‘‘ଅଧିଗତଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନୋ ଯୋଗୀ’’ତି। ‘‘ଏୱଂ ସମାହିତେ’’ତି ଏତ୍ଥ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦୋ ହେଟ୍ଠାଝାନତ୍ତଯାଧିଗମପଟିପାଟିସିଦ୍ଧସ୍ସ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମାଧାନସ୍ସ ନିଦସ୍ସନନ୍ତୋତି ଆହ ‘‘ଏୱନ୍ତି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନକ୍କମନିଦସ୍ସନମେତ’’ନ୍ତି, ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସ୍ସ, ତସ୍ସ ଚ ଅଧିଗମକ୍କମସ୍ସ ନିଦସ୍ସନଂ। ଯେନ ସମାଧାନାନୁକ୍କମେନ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମାଧି ଲଦ୍ଧୋ, ତଦୁଭଯନିଦସ୍ସନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ଇମିନା…ପେ… ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତି। ଯଦିପି ‘‘ଏୱ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ଆଗମନସମାଧିନା ସଦ୍ଧିଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମାଧାନଂ ଦୀପେତି। ସତିପାରିସୁଦ୍ଧିସମାଧି ଏୱ ପନ ଇଦ୍ଧିଯା ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ପଧାନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମାଧିନା ସମାହିତେ’’ତି। ଉପେକ୍ଖାସତିପାରିସୁଦ୍ଧିଭାୱେନାତି ଉପେକ୍ଖାଯ ଜନିତସତିପାରିସୁଦ୍ଧିସବ୍ଭାୱେନ। ସବ୍ବପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମୂପକ୍କିଲେସପରିସୁଦ୍ଧାଯ ହି ପଚ୍ଚନୀକସମନେପି ଅବ୍ୟାୱଟାଯ ପାରିସୁଦ୍ଧିଉପେକ୍ଖାଯ ୱତ୍ତମାନାଯ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ, ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା ଚ ସୁପରିସୁଦ୍ଧା, ସୁୱିସଦା ଚ ହୋନ୍ତି, ସତିସୀସେନ ପନ ତତ୍ଥ ଦେସନା କତାତି ଆହ ‘‘ଉପେକ୍ଖାସତିପାରିସୁଦ୍ଧିଭାୱେନ ପରିସୁଦ୍ଧେ’’ତି। ପରିସୁଦ୍ଧିଯା ଏୱ ପଚ୍ଚଯୱିସେସେନ ପୱତ୍ତିୱିସେସୋ ପରିଯୋଦାତତା ସୁଧନ୍ତସୁୱଣ୍ଣସ୍ସ ନିଘଂସନେନ ପଭସ୍ସରତା ୱିଯାତି ଆହ ‘‘ପରିସୁଦ୍ଧତ୍ତାଯେୱ ପରିଯୋଦାତେ, ପଭସ୍ସରେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତି।

ସୁଖାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ଘାତେନାତି ସୁଖସୋମନସ୍ସାନଂ, ଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସାନଞ୍ଚ ଯଥାକ୍କମଂ ରାଗଦୋସପଚ୍ଚଯାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନେନ। ‘‘ସୁଖଂ ସୋମନସ୍ସସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ, ସୋମନସ୍ସଂ ରାଗସ୍ସ, ଦୁକ୍ଖଂ ଦୋମନସ୍ସସ୍ସା’’ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ରାଗାଦଯୋ ଚେତସୋ ମଲାସୁଚିଭାୱେନ ‘‘ଅଙ୍ଗଣାନୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଏୱଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା କିଲେସନଟ୍ଠେନ ଉପକ୍କିଲେସାତି ଆହ ‘‘ଅନଙ୍ଗଣତ୍ତାଯେୱ ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସେ’’ତି। ତେନାହ ‘‘ଅଙ୍ଗଣେନ ହି ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପକ୍କିଲିସ୍ସତୀ’’ତି, ୱିବାଧୀଯତି ଉପତାପୀଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଭାୱିତତ୍ତାତି ପଗୁଣଭାୱାପାଦନେନ ସୁଟ୍ଠୁ ଭାୱିତତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ୱସୀଭାୱପ୍ପତ୍ତେ’’ତି, ଆୱଜ୍ଜନାଦିନା ପଞ୍ଚଧା, ଚୁଦ୍ଦସୱିଧେନ ୱା ପରିଦମନେନ ୱସୱତ୍ତିତଂ ଉପଗତେତି ଅତ୍ଥୋ। ୱସେ ୱତ୍ତମାନଂ ହି ଚିତ୍ତଂ ପଗୁଣଭାୱାପତ୍ତିଯା ସୁପରିମଦ୍ଦିତଂ ୱିଯ ଚମ୍ମଂ, ସୁପରିକମ୍ମକତା ୱିଯ ଚ ଲାଖା ମୁଦୁନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। କମ୍ମକ୍ଖମେତି ୱିକୁବ୍ବନାଦିଇଦ୍ଧିକମ୍ମକ୍ଖମେ। ତଞ୍ଚ ଉଭଯନ୍ତି ମୁଦୁତାକମ୍ମନିଯଦ୍ୱଯଂ।

ନାହନ୍ତିଆଦୀସୁ ନ-କାରୋ ପଟିସେଧତ୍ଥୋ। ଅହନ୍ତି ସତ୍ଥା ଅତ୍ତାନଂ ନିଦ୍ଦିସତି। ଭିକ୍ଖୱେତି ଭିକ୍ଖୂ ଆଲପତି। ଅଞ୍ଞନ୍ତି ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନଚିତ୍ତତୋ ଅଞ୍ଞଂ। ଏକଧମ୍ମମ୍ପୀତି ଏକମ୍ପି ସଭାୱଧମ୍ମଂ ନ ସମନୁପସ୍ସାମୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅଯଂ ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ଅହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ଓଲୋକେନ୍ତୋପି ଅଞ୍ଞଂ ଏକଧମ୍ମମ୍ପି ନ ସମନୁପସ୍ସାମି। ଯଂ ୱସୀଭାୱାପାଦନେନ ଭାୱିତଂ, ତଥା ପୁନପ୍ପୁନଂ କରଣେନ ବହୁଲୀକତଂ, ଏୱଂ ସୱିସେସମୁଦୁଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ମୁଦୁଂ, କମ୍ମକ୍ଖମତାଯ କମ୍ମନିଯଞ୍ଚ ହୋତି। ଯଥଯିଦଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ, ତେସଞ୍ଚ ପଚ୍ଚକ୍ଖତାଯ ଏୱମାହାତି। ଯଥା ଯଥାୱୁତ୍ତା ପରିସୁଦ୍ଧତାଦଯୋ ନ ୱିଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଏୱଂ ସୁଭାୱିତଂ ଚିତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ଅୱଟ୍ଠିତଂ ଇଧ ‘‘ଠିତଂ, ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତ’’ନ୍ତି ଚ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଏତେସୁ ପରିସୁଦ୍ଧତାଦୀସୁ ଠିତତ୍ତା ଠିତେ, ଠିତତ୍ତାଯେୱ ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତେ’’ତି। ଯଥା

ମୁଦୁକମ୍ମଞ୍ଞତା ୱସୀଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ଲକ୍ଖୀଯନ୍ତି, ଏୱଂ ୱସୀଭାୱପ୍ପତ୍ତିପି ମୁଦୁକମ୍ମଞ୍ଞତାହି ଲକ୍ଖୀଯତୀତି, ମୁଦୁକମ୍ମଞ୍ଞଭାୱେନ ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱସେ ଠିତତ୍ତା ‘‘ଠିତେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ହି କାରଣେନ ଫଲଂ ନିଦ୍ଧରୀଯତି, ଏୱଂ ଫଲେନାପି କାରଣଂ ନିଦ୍ଧରୀଯତୀତି ନିଚ୍ଚଲଭାୱେନ ଅୱଟ୍ଠାନଂ ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତି। ସା ଚ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ଥିରଭାୱେନ, ପଟିପକ୍ଖେହି ଅକମ୍ପନିଯତାଯ ଚ ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ ସଦ୍ଧାଦିବଲାନଂ ଆନୁଭାୱେନ ହୋତୀତି ‘‘ସଦ୍ଧାଦୀହି ପରିଗ୍ଗହିତତ୍ତା ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତେ’’ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ ‘‘ସଦ୍ଧାପରିଗ୍ଗହିତଂ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସଦ୍ଧାପରିଗ୍ଗହିତନ୍ତି ଏୱଂ ସୁଭାୱିତଂ ୱସୀଭାୱପ୍ପତ୍ତଂ ଏତଂ ଚିତ୍ତଂ ଏକଂସେନ ଅଭିଞ୍ଞାସଚ୍ଛିକରଣୀଯାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅଭିଞ୍ଞାସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ସଂୱତ୍ତତୀତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତାଯ ସଦ୍ଧାଯ ପରିଗ୍ଗହିତଂ ଯଥାୱୁତ୍ତସଦ୍ଧାବଲେନ ଉପତ୍ଥମ୍ଭିତଂ। ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯେନାତି ତପ୍ପଟିପକ୍ଖେନ ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯେନ ହେତୁନା ନ ଇଞ୍ଜତି ନ ଚଲତି ନ କମ୍ପତି, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ଉପରି ୱିସେସାୱହଭାୱେନେୱ ତିଟ୍ଠତି। ୱୀରିଯପରିଗ୍ଗହିତନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଇମିନା ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – ୱୀରିଯପରିଗ୍ଗହିତନ୍ତି ୱସୀଭାୱାପାଦନପରିଦମନସାଧନେନ ୱୀରିଯେନ ଉପତ୍ଥମ୍ଭିତଂ। ସତିପରିଗ୍ଗହିତନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତେ ଭାୱନାବହୁଲୀକାରେ ଅସମ୍ମୋସସାଧିକାଯ, କୁସଲାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ଗତିଯୋ ସମନ୍ନେସମାନାଯ ସତିଯା ଉପତ୍ଥମ୍ଭିତଂ। ସମାଧିପରିଗ୍ଗହିତନ୍ତି ତତ୍ଥେୱ ଅୱିକ୍ଖେପସାଧନେନ ସମାଧାନେନ ଉପତ୍ଥମ୍ଭିତଂ। ପଞ୍ଞାପରିଗ୍ଗହିତନ୍ତି ତସ୍ସା ଏୱ ଭାୱନାଯ ଉପକାରାନୁପକାରଧମ୍ମାନଂ ପଜାନନଲକ୍ଖଣାଯ ପଞ୍ଞାଯ ଉପତ୍ଥମ୍ଭିତଂ। ଓଭାସଗତନ୍ତି ଞାଣୋଭାସସହଗତଂ। ଓଭାସଭୂତେନ ହି ଯଥାୱୁତ୍ତସମାଧାନସଂୱଦ୍ଧିତେନ ଞାଣେନ ସଂକିଲେସପକ୍ଖଂ ଯାଥାୱତୋ ପସ୍ସନ୍ତୋ ତତୋ ଉତ୍ତସନ୍ତୋ ଓତ୍ତପ୍ପନ୍ତୋ ତଂ ଅଧିଭୱତି, ନ ତେନ ଅଭିଭୂଯତି। ତେନାହ ‘‘କିଲେସନ୍ଧକାରେନ ନ ଇଞ୍ଜତୀ’’ତି। ଏତେନ ଞାଣପରିଗ୍ଗହିତଂ ହିରୋତ୍ତପ୍ପବଲଂ ଦସ୍ସେତି।

ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତନ୍ତି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମାଧିନା ସମାହିତତା, ପରିସୁଦ୍ଧତା, ପରିଯୋଦାତତା, ଅନଙ୍ଗଣତା, ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସତା, ମୁଦୁଭାୱୋ, କମ୍ମନିଯତା, ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତିଯା ଠିତତା, ସମାହିତସ୍ସ ୱା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଇମାନି ଅଙ୍ଗାନୀତି ‘‘ସମାହିତେ’’ତି ଇମଂ ଅଙ୍ଗଭାୱେନ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଠିତିଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତିଯୋ ୱିସୁଂ ଗହେତ୍ୱା ଇମେହି ଅଟ୍ଠହି ଅଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତଂ। ଅଭିନୀହାରକ୍ଖମନ୍ତି ଇଦ୍ଧିୱିଧାଦିଅତ୍ଥଂ ଅଭିନୀହାରକ୍ଖମଂ ତଦଭିମୁଖଂ କରଣଯୋଗ୍ଗଂ। ତେନାହ ‘‘ଅଭିଞ୍ଞାସଚ୍ଛିକରଣୀଯାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅଭିଞ୍ଞାସଚ୍ଛିକିରିଯାଯା’’ତି।

କାମଂ ନୀୱରଣାନି ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା ଏୱ ପଠମଜ୍ଝାନସମଧିଗମୋ, ୱିତକ୍କାଦିକେ ୱୂପସମେ ଏୱ ଚ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଦିସମଧିଗମୋ, ତଥାପି ନ ତଥା ତେହି ଦୂରୀଭୂତା ଅପେତା ୱା ଯଥା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନତୋ, ଚେତସୋ ମଲୀନଭାୱସଙ୍ଖାତୌପ୍ପିଲାଭୋଗକରେହି ନୀୱରଣାଦୀହି ସୁଟ୍ଠୁ ୱିମୁତ୍ତିଯା ତସ୍ସ ପରିସୁଦ୍ଧି, ପରିଯୋଦାତତା ଚ ଯୁତ୍ତାତି ଆହ ‘‘ନୀୱରଣ...ପେ... ପରିଯୋଦାତେ’’ତି। ଝାନପଟିଲାଭପଚ୍ଚଯାନନ୍ତି ଝାନପଟିଲାଭହେତୁକାନଂ ଝାନପଟିଲାଭଂ ନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକାନଂ। ପାପକାନନ୍ତି ଲାମକାନଂ। ଇଚ୍ଛାୱଚରାନନ୍ତି ଇଚ୍ଛାଯ ଅୱଚରାନଂ ଇଚ୍ଛାୱସେନ ଓତିଣ୍ଣାନଂ ‘‘ଅହୋ ୱତ ମମେୱ ସତ୍ଥା ପଟିପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ପଟିପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂନଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେଯ୍ଯା’’ତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତାନଂ ମାନମାଯାସାଠେଯ୍ଯାଦୀନଂ। ଅଭିଜ୍ଝାଦୀନନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନାପି ତେସଂଯେୱ ସଙ୍ଗହୋ। ଅଭିଜ୍ଝା ଚେତ୍ଥ ପଠମଜ୍ଝାନେନ ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭନେଯ୍ଯା, ମାନାଦଯୋ ଚ ତଦେକଟ୍ଠା ଦଟ୍ଠବ୍ବା ‘‘ଝାନପଟିଲାଭପଚ୍ଚଯାନ’’ନ୍ତି ଅନୁୱତ୍ତମାନତ୍ତା। ୱିକ୍ଖମ୍ଭନେଯ୍ଯା ପନ ନୀୱରଣଗ୍ଗହଣେନେୱ ଗହିତା, କଥଂ ପନ ପଠମଜ୍ଝାନେନ ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭନେଯ୍ଯା ଇଧ ୱିଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି? ‘‘ସବ୍ବେ କୁସଲା ଧମ୍ମା ସବ୍ବାକୁସଲାନଂ ପଟିପକ୍ଖା’’ତି ସଲ୍ଲେଖପଟିପତ୍ତିୱସେନ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ଝାନସ୍ସ ଅପରାମଟ୍ଠଭାୱଦସ୍ସନତୋ। ଯେ ପନେତ୍ଥ ‘‘ଇଚ୍ଛାୱଚରାନଂ ଅଭିଜ୍ଝାଦୀନ’’ନ୍ତି ଇମେହି ପଦେହି କୋପଅପଚ୍ଚଯକଆମରାଗବ୍ୟାପାଦାଦଯୋ ଗହିତାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ‘‘ଝାନପଟିଲାଭପଚ୍ଚଯାନ’’ନ୍ତି ପାଠଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ‘‘ଝାନପଟିଲାଭପଚ୍ଚନୀକାନ’’ନ୍ତି ପାଠୋତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ତେସଂ ମତିମତ୍ତଂ ତଥା ପାଠସ୍ସେୱ ଅଭାୱତୋ। ଝାନପଟିଲାଭପଚ୍ଚନୀକା ଚ ନୀୱରଣା ଚେୱ ତଦେକଟ୍ଠା ଚ ତେସଂ ଦୂରୀଭାୱଂ ୱତ୍ୱା ପୁନ ଅଭାୱୱିଗମଚୋଦନାଯ ଅଯୁଜ୍ଜମାନତ୍ତା। ନନୁ ଚ ଅନଙ୍ଗଣସୁତ୍ତ- (ମ। ନି। ୧।୫୭ ଆଦଯୋ) ୱତ୍ଥସୁତ୍ତେସୁ (ମ। ନି। ୧।୭୦ ଆଦଯୋ) ଅଯମତ୍ଥୋ ନ ଲବ୍ଭତି, ଓଳାରିକାନଂଯେୱ ପାପଧମ୍ମାନଂ ତତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଇଧ ପନ ଅଧିଗତଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସ୍ସ ୱସେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ସୁଖୁମାଯେୱ ତେ ଗହିତା, ଅଙ୍ଗଣୂପକ୍କିଲେସତାସାମଞ୍ଞେନ ପନେତ୍ଥ ସୁତ୍ତାନଂ ଅପଦିସନଂ। ତଥା ହି ‘‘ସୁତ୍ତାନୁସାରେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନ ସୁତ୍ତୱସେନାତି। ଅୱସ୍ସଂ ଚେ ତମେୱଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବଂ ଅଧିଗତଜ୍ଝାନାନମ୍ପି କେସଞ୍ଚି ଇଚ୍ଛାୱଚରାନଂ ପୱତ୍ତିସବ୍ଭାୱତୋ।

ଇଦ୍ଧିପାଦଭାୱୂପଗମେନାତି ଇଦ୍ଧିଯା ପାଦକଭାୱସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଭାୱସ୍ସ ଉପଗମନେନ। ଭାୱନାପାରିପୂରିଯାତି ଇତୋ ପରଂ କତ୍ତବ୍ବସ୍ସ ଅଭାୱୱସେନ ଅଭିନୀହାରକ୍ଖମଭାୱନାଯ ପରିପୁଣ୍ଣତ୍ତା। ପଣୀତଭାୱୂପଗମେନାତି ତତୋ ଏୱ ପଧାନଭାୱଂ ନୀତତାଯ ଉତ୍ତମଟ୍ଠେନ, ଅତିତ୍ତିକରଟ୍ଠେନ ଚ ପଣୀତଭାୱସ୍ସ ଉପଗମନେନ। ଉଭଯଞ୍ଚେତଂ ଠିତିଯା କାରଣୱଚନଂ ପରିପୁଣ୍ଣାଯ ଭାୱନାଯ ପଣୀତଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ‘‘ଠିତେ’’ତି। ‘‘ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତେ’’ତି ଇଦଂ ଠିତିଯା ୱିସେସନଂ। ତେନାହ ‘‘ଯଥା ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତଂ ହୋତି, ଏୱଂ ଠିତେ’’ତି। ଇମସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ ‘‘ଠିତେ ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତେ’’ତି ଉଭଯମେକଂ ଅଙ୍ଗଂ, ‘‘ସମାହିତେ’’ତି ପନ ଇଦମ୍ପି ଏକମଙ୍ଗଂ। ତେନେୱସ୍ସ ପଠମୱିକପ୍ପତୋ ୱିସେସଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ଏୱମ୍ପି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତ’’ନ୍ତି।

୩୬୯ ।ନିପ୍ଫତ୍ତିଅତ୍ଥେନାତି ସିଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ। ପଟିଲାଭଟ୍ଠେନାତି ପାପୁଣନଟ୍ଠେନ। ତନ୍ତି କାମିତଂ ୱତ୍ଥୁଂ। ସମିଜ୍ଝତୀତି ନିପ୍ଫଜ୍ଜତି। ପଢମଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଯାୱ ଝାନମଗ୍ଗା ଇଧ ନେକ୍ଖମ୍ମଂ। ଇଜ୍ଝତୀତି ପାପୁଣୀଯତି। ପଟିହରତୀତି ପାଟିହାରିଯନ୍ତି ଯସ୍ମା ପଟିପକ୍ଖଂ ହରତି ଅପନେତି, ତସ୍ମା ପାଟିହାରିଯଂ। ଅଥୱା ପଟିପକ୍ଖଂ ହରତୀତି ପଟିହାରିଯଂ, ନେକ୍ଖମ୍ମାଦି, ପଟିହାରିଯମେୱ ପାଟିହାରିଯଂ, ଯଥା ''ୱେକତଂ, ୱେସମ''ନ୍ତି ଚ।

ଇଜ୍ଝନଟ୍ଠେନାତି ନିପ୍ଫଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ। ଉପାଯସମ୍ପଦାଯାତି ସମ୍ପନ୍ନୌପାଯସ୍ସ, ଞାଯାରଦ୍ଧସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଜ୍ଝତୀତି ପସୱେତି। ସୀଲୱାତି ଆଚାରସୀଲେନ ସୀଲୱା। କଲ୍ୟାଣଧମ୍ମୋତି ଦସକୁସଲକମ୍ମପଥୱସେନ ସୁନ୍ଦରଧମ୍ମୋ। ସୀଲସମ୍ପତ୍ତିଯା ୱା ସୀଲୱା। ଦାନାଦିସେସପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁୱସେନ କଲ୍ୟାଣଧମ୍ମୋ। ପଣିଦହିସ୍ସତୀତି ପତ୍ଥେସ୍ସତି।

ଇଜ୍ଝନ୍ତୀତି ୱଡ୍ଢନ୍ତି, ଉକ୍କଂସଂ ପାପୁଣନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସାତିସଯନିପ୍ଫଜ୍ଜନପଟିଲାଭସିଜ୍ଝନବୁଦ୍ଧିଅତ୍ଥେ ହି ଇଦ୍ଧି ୱୁତ୍ତା। ସା ଦସୱିଧାତି ସଙ୍ଖା ଇଦ୍ଧିଯୋ ଆନେତ୍ୱା ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୱସେନ ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ ଇଦ୍ଧିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ବହୁଭାୱାଦିକସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ଅଧିଟ୍ଠହନଂ ଏତିସ୍ସା ଅତ୍ଥୀତି ଅଧିଟ୍ଠାନା। ୱିୱିଧଂ ରୂପନିମ୍ମାନସଙ୍ଖାତଂ କୁବ୍ବନଂ ଏତିସ୍ସା ଅତ୍ଥୀତି ୱିକୁବ୍ବନା। ମନୋମଯାତି ଝାନମନେନ ନିବ୍ବତ୍ତିଭାୱତୋ ମନୋମଯା। ଞାଣସ୍ସ ୱିପ୍ଫାରୋ ୱେଗାଯିତତ୍ତଂ ଏତିସ୍ସା ଅତ୍ଥୀତି ଞାଣୱିପ୍ଫାରା। ଅରିଯାନଂ ଅଯନ୍ତି ଅରିଯା। ଯତୋ କୁତୋଚି କମ୍ମୱିପାକତୋ ଜାତା ଇଦ୍ଧି କମ୍ମୱିପାକଜା। ସାତିସଯପୁଞ୍ଞନିବ୍ବତ୍ତା ଇଦ୍ଧି ପୁଞ୍ଞୱତୋ ଇଦ୍ଧି। କମ୍ମୱିପାକଜା ଇଦ୍ଧି ଜାତିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ହୋତି, ଇତରା ଯଦା ତଦା ପୁଞ୍ଞସ୍ସ ୱିପଚ୍ଚନକାଲେତି ଏୱଂ ୱା ଇମାସଂ ୱିସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଆଥବ୍ବନୱିଜ୍ଜାଭିନିବ୍ବତ୍ତା ୱିଜ୍ଜାମଯା। ସମ୍ମାପଯୋଗୋ ଉପାଯପଯୋଗୋ ଞାଯାରମ୍ଭୋ।

୩୭୦ ।ପକତିଯା ଏକୋତି ସଭାୱେନ ଏକୋ। ବହୁକନ୍ତି ବହୁଂ। ତେନ ଅଗ୍ଗହିତପରିଚ୍ଛେଦଂ ଅଧିଟ୍ଠାତବ୍ବସ୍ସ ଅନେକଭାୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସତଂ ୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଆୱଜ୍ଜତୀତି ପରିକମ୍ମସଙ୍ଖାତେନ ଆଭୋଗେନ ଆଭୁଜତି ଭାୱିରୂପେ ତେନ ପରିକମ୍ମମନସିକାରେନ ମନସି କରୋତି। ଞାଣେନ ଅଧିଟ୍ଠାତୀତି ତଥା ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣେନ ଯଥାଧିପ୍ପେତେ ବହୁକେ ଅଧିଟ୍ଠାତି, ଅଧିଟ୍ଠାନଚିତ୍ତେନ ସହେୱ ବହୁଭାୱାପତ୍ତିତୋ ବହୁଭାୱାପାଦକଂ ଇଦ୍ଧିୱିଧଞାଣଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତୋ ଚ ତଥା ଅଧିଟ୍ଠାତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏୱନ୍ତି ପକାରତ୍ଥୋ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦୋ, ତେନ ସବ୍ବମ୍ପି ଅଧିଟ୍ଠାନପ୍ପକାରଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅଧିଟ୍ଠାନୱସେନାତି ''ଞାଣେନ ଅଧିଟ୍ଠାତୀ''ତି (ପଟି। ମ। ୩। ୧୦) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଅଧିଟ୍ଠାନୱସେନ ନିପ୍ଫନ୍ନତ୍ତା।

୩୭୧ ।ପକତିୱଣ୍ଣନ୍ତି ପକତିସଣ୍ଠାନଂ ଅତ୍ତନୋ ପାକତିକରୂପଂ। ପକତିୱଣ୍ଣୱିଜହନୱିକାରୱସେନାତି ଅତ୍ତନୋ ପକତିୱଣ୍ଣୱିଜହନପୁବ୍ବକସ୍ସ କୁମାରକୱଣ୍ଣାଦିୱଣ୍ଣୱିକାରସ୍ସ ୱସେନ।

୩୭୨ ।ଇମମ୍ହା କାଯାତି ପଚ୍ଚକ୍ଖଭାୱେନ ''ଇମମ୍ହା''ତି ୱୁତ୍ତା ଭିକ୍ଖୁସ୍ସ କରଜକାଯା। ଅଞ୍ଞଂ କାଯନ୍ତି ଅଞ୍ଞଂ ଇଦ୍ଧିମଯଂ କାଯଂ। ତତୋ ଏୱ ଇଦ୍ଧିମଯରୂପୱନ୍ତତାଯ ରୂପିଂ। ଅଭିଞ୍ଞାମନେନ ନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତା ମନୋମଯଂ। ନିପ୍ଫତ୍ତିୱସେନାତି ନିପ୍ଫଜ୍ଜନୱସେନ। ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣସ୍ସ ହି ଯଥା ମନୋମଯୋ କାଯୋ ନିପ୍ଫଜ୍ଜତି, ତଥା ପୱତ୍ତି ମନୋମଯିଦ୍ଧି। ଏସେୱ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ଯଦି ଏୱଂ କଥମଯମେୱ ମନୋମଯିଦ୍ଧୀତି? ରୁଳ୍ହୀୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବା ଯଥା ''ମନୋମଯୋ ଅତ୍ତଭାୱୋ''ତି, ଯଥା ୱା ''ଗୋସମଞ୍ଞା ୱିସାଣାଦିମତି ପିଣ୍ଡେ''। ଅଥ ୱା ଅବ୍ଭନ୍ତରତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତେ, ଇଦ୍ଧିମତା ଚ ଏକନ୍ତସଦିସେ ଇମସ୍ମିଂ ନିମ୍ମାନେ ସୁପାକଟୋ ମନସା ନିବ୍ବତ୍ତିତଭାୱୋତି ଯଥା ସାତିସଯୋ ମନୋମଯୱୋହାରୋ, ନ ତଥା ଅଞ୍ଞାସୁ ଅଧିଟ୍ଠାନୱିକୁବ୍ବନିଦ୍ଧୀସୁ ସମଞ୍ଞନ୍ତରୱନ୍ତାସୂତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୩୭୩।ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ପୁବ୍ବେ ୱାତି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ପୁବ୍ବେ ୱା ୱିପସ୍ସନାକ୍ଖଣେ, ତତୋପି ୱା ପୁବ୍ବେ ଅନ୍ତିମଭୱିକସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣତୋ ପଟ୍ଠାଯ। ପଚ୍ଛା ୱା ଯାୱ ଖନ୍ଧପରିନିବ୍ବାନା। ତଙ୍ଖଣେ ୱା ମଗ୍ଗୁପ୍ପତ୍ତିସମଯେ। ଞାଣାନୁଭାୱନିବ୍ବତ୍ତୋ ୱିସେସୋତି ସୂରିଯସ୍ସ ଉଟ୍ଠିତଟ୍ଠାନେ, ସମନ୍ତତୋ ଚ ଆଲୋକକରଣସମତ୍ଥତା ୱିଯ ତସ୍ସେୱ ଞାଣସ୍ସ ଆନୁଭାୱେନ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ସବ୍ବସୋ ପହାତବ୍ବପହାନଭାୱେତବ୍ବଭାୱନାପାରିପୂରିସଙ୍ଖାତୋ ୱିସେସୋ। ୱତ୍ଥୂନି ପନ ଅନନ୍ତରାଯତାୱସେନ ଆଗତାନି। ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଯାତି ସଙ୍ଖାରେ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତିଯା ବଲୱୱିପସ୍ସନାଯ। ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସନସ୍ସ ହି ଯଥାୱୁତ୍ତୱିପସ୍ସନାଯ ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣେ ତତୋ ପୁବ୍ବେ, ପଚ୍ଛା ଚ ପକିଣ୍ଣକସମ୍ମସନୱାରେ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଯ ପହାନଟ୍ଠୋ ଇଜ୍ଝତି। ଏସେୱ ନଯୋ ସବ୍ବତ୍ଥ। କାମଂ ଏତ୍ତକାଯ ସଙ୍ଖେପକଥାଯପି ଅଧିପ୍ପେତତ୍ଥୋ ପକାସିତୋୱ , ୱିତ୍ଥାରକଥାଯ ପନ ୱିଭୂତତରୋ ହୋତୀତି ଆହ ''ୱିତ୍ଥାରେନ କଥେତବ୍ବ''ନ୍ତି।

ଗବ୍ଭଗତସ୍ସେୱାତି ଅନାଦରେ ସାମିୱଚନଂ। ୱୁତ୍ତନଯେନାତି ''ପଚ୍ଛିମଭୱିକସ୍ସା''ତିଆଦିନା ବାକୁଲତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁମ୍ହି ୱୁତ୍ତନଯେନ।

ଦାରୁଭାରଂ କଡ୍ଢାତି ଦାରୁଭାରଂ ସକଟେ କଡ୍ଢା, ଆରୋପେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଓସ୍ସଜିତ୍ୱାତି ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା। ସକଟମୂଲେତି ସକଟସମୀପେ। ୱାଠଅଯକ୍ଖାନୁଚରିତେତି କୁରୁରେହି ଯକ୍ଖେହି ଅନୁୱିଚରିତଦ୍ଧେ। ଯକ୍ଖପରିଗ୍ଗହିତଞ୍ହି ରାଜଗହନଗରଂ।

୩୭୪।ସମାଧିତୋତି ପଠମଜ୍ଝାନାଦିସମାଧିତୋ। ପୁବ୍ବେତି ଉପଚାରଜ୍ଝାନକ୍ଖଣେ। ପଚ୍ଛାତି ସମାପତ୍ତିଯା ଚିତ୍ତପରିଯନ୍ତେ। ତଙ୍ଖଣେତି ସମାପନ୍ନକ୍ଖଣେ। ସମଥାନୁଭାୱନିବ୍ବତ୍ତୋ ୱିସେସୋତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଝାନେ ସମାଧିତେଜେନ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ନୀୱରଣୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିତକ୍କାଦିସମତିକ୍କମସଞ୍ଞାୱେଦଯିତନିରୋଧପରିସ୍ସଯସହନାଦିକୋ ୱିସେସୋ।

କପୋତକନ୍ଦରାଯନ୍ତି ଏୱଂନାମକେ ଅରଞ୍ଞୱିହାରେ। ଜୁଣ୍ହାଯ ରତ୍ତିଯାତି ଚନ୍ଦାଲୋକୱତିଯା ରତ୍ତିଯା। ନୱୋରୋପିତେହି କେସେହୀତି ଇଦ୍ଧମୂତଲକ୍ଖଣେ କରଣୱଚନଂ। ଯସ୍ସାତି ପହାରସ୍ସ। ତସ୍ସାତି ଯକ୍ଖସ୍ସ। ଖିପ୍ପନିସନ୍ତିଭାୱସ୍ସ ଉକ୍କଂସଗତତ୍ତା ଥେରୋ ତସ୍ମିଂ ପହରନ୍ତେ ଏୱ ସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜୀତି ଆହ ‘‘ପହରଣସମଯେ ସମାପତ୍ତିଂ ଅପ୍ପେସୀ’’ତି। ପାଠଇଯଂ ପନ ‘‘ନିସିନ୍ନୋ ହୋତି ଅଞ୍ଞତରଂ ସମାଧିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା’’ତି (ଉଦା। ୩୪) ୱୁତ୍ତଂ। ଇମେ ପନ ଥେରା ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାନସମକାଲଂ ତେନ ପହାରୋ ଦିନ୍ନୋତି ୱଦନ୍ତି।

ସଞ୍ଜୀୱତ୍ଥେରନ୍ତି କକୁସନ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଦୁତିଯଂ ଅଗ୍ଗସାୱକଂ ମହାଥେରଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ସୋ ହି ଆଯସ୍ମା ଅରଞ୍ଞାଦୀସୁ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ନିସିନ୍ନୋ ଅପ୍ପକସିରେନେୱ ନିରୋଧଂ ସମାପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ଏକଦିୱସଂ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ନିରୋଧଂ ସମାପଜ୍ଜି, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନିରୋଧସମାପନ୍ନ’’ନ୍ତିଆଦି। ଚୀୱରେ ଅଂସୁମତ୍ତମ୍ପି ନ ଝାଯିତ୍ଥ, ସରୀରେ କା କଥା। ତେନେୱ ହି ଥେରୋ ‘‘ସଞ୍ଜୀୱୋ’’ ତ୍ୱେୱ ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ। ଅଯମସ୍ସାତି ଅସ୍ସ ଆଯସ୍ମତୋ ସଞ୍ଜୀୱତ୍ଥେରସ୍ସ ଯୋ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଯଂ ଅଗ୍ଗିପରିସ୍ସଯାଭାୱୋ, ଅଯଂ ସମାଧିୱିପ୍ଫାରା ଇଦ୍ଧୀତି ଯୋଜନା। କଥଂ ପନ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଯଂ ସମାଧିୱିପ୍ଫାରସମ୍ଭୱୋତି ଆହ ‘‘ଅନୁପୁବ୍ବ...ପେ... ନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତା’’ତି।

ପଠମଂ ଠପିତଭଣ୍ଡକସ୍ସାତି ସବ୍ବପଠମଂ ଠପିତଭଣ୍ଡକସ୍ସ। ତଞ୍ହି ଗହଣକାଲେ ସବ୍ବପଚ୍ଛିମଂ ଗଯ୍ହତି। କାଲପରିଚ୍ଛେଦୱସେନାତି ‘‘ଏତ୍ତକେ କାଲେ ଗତେ ୱୁଟ୍ଠହିସ୍ସାମୀ’’ତି ସମାପତ୍ତିତୋ ପୁବ୍ବେ କତକାଲପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ। ଭୀତା ୱିରୱିଂସୂତି ରତ୍ତନ୍ଧକାରେ ରୂପଦସ୍ସନେନ ‘‘ପିସାଚୋ ଉଟ୍ଠହତୀ’’ତି ମଞ୍ଞମାନା। ଏତ୍ତକେହି ନାମ ଭଣ୍ଡକେହି ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟୋ ନିବ୍ବିକାରୋ ‘‘ଅହୋ ମହାନୁଭାୱୋ, ଅହୋ ୱିୱେକୱାସୀ’’ତି ଚ ଥେରଗତେନ ପସାଦେନ।

ତତ୍ତତେଲକଟାହନ୍ତି ଆଧାରସୀସେନ ଆଧେଯ୍ୟମାହ, କଟାହେ ତତ୍ତତେଲଂ କଟାହେନ ଆସିଞ୍ଚୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ୱିୱଟ୍ଟମାନନ୍ତି କତ୍ଥଚିପି ଅଲଗ୍ଗନୱସେନ ଭସ୍ସନ୍ତଂ।

ସପରିୱାରାତି ପଞ୍ଚହି ଇତ୍ଥିସତେହି ସପରିୱାରା। ରାଜାନଂ ମେତ୍ତାଯ ଫରୀତି ଓଦିସ୍ସକମେତ୍ତାସମାପତ୍ତିଯା ରାଜାନଂ ଫୁସି। ଖିପିତୁନ୍ତି ୱିଜ୍ଝିତୁଂ। ଓରୋପେତୁନ୍ତି ସରସନ୍ନାହଂ ପଟିସଂହରିତୁଂ।

୩୭୫।ପଟିକ୍କୂଲାଦୀସୂତି ଅନିଟ୍ଠାଦୀସୁ। ଅନିଟ୍ଠଂ ହି ପଟିକ୍କୂଲଂ, ଅମନୁଞ୍ଞମ୍ପି ‘‘ପଟିକ୍କୂଲ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅପଟିକ୍କୂଲାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତତ୍ଥାତି ପଟିକ୍କୂଲାରମ୍ମଣେ। ଉପେକ୍ଖକୋତି ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖାଯ ଉପେକ୍ଖକୋ। ତତ୍ଥାତି ପଟିକ୍କୂଲାପଟିକ୍କୂଲଭେଦେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ। ସତୋତି ସତିୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତିଯା ସତିମା। ସମ୍ପଜାନୋତି ପଞ୍ଞାୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତିଯା ସମ୍ପଜାନକାରୀ। ଅଯନ୍ତି ଅଯଂ ପଟିକ୍କୂଲାଦିୱତ୍ଥୂସୁ ଅପଟିକ୍କୂଲସଞ୍ଞୀୱିହାରାଦିକା ଖୀଣାସୱାନଂ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗାଧିଗମସିଦ୍ଧା ଚିତ୍ତିସ୍ସରିଯତା। ତେନାହ ‘‘ଚେତୋୱସିପ୍ପତ୍ତାନଂ...ପେ... ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି।

ଅନିଟ୍ଠେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ସତ୍ତସଞ୍ଞିତେ ମେତ୍ତାଫରଣଂ ୱା ଧାତୁସୋ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଯ ଧାତୁମନସିକାରଂ ୱା ଗୁଥାଦିକେ ଧାତୁମନସିକାରଂ କରୋନ୍ତୋତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଅପଟିକ୍କୂଲସଞ୍ଞୀ ୱିହରତୀତି ହିତେସିତାଯ, ଧମ୍ମସଭାୱଚିନ୍ତନାଯ ଚ ନ ପଟିକ୍କୂଲସଞ୍ଞୀ ହୁତ୍ୱା ଇରିଯାପଥୱିହାରେନ ୱିହରତି। ଇଟ୍ଠେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଞାତିମିତ୍ତାଦିକେ। କେସାଦିଅସୁଚିକୋଟ୍ଠାସମତ୍ତମେୱାତି ଅସୁଭଫରଣଂ ୱା ଅସୁଭମନସିକାରଂ ୱା। ତତ୍ଥ ରୂପଧମ୍ମଜାତଂ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ଆଦିଅତ୍ଥୋ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ, ତସ୍ମା ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖାନତ୍ତୱିପରିଣାମଧମ୍ମୋତି ମନସିକାରଂ ୱା କରୋନ୍ତୋତି ଯୋଜନା। ପଟିକ୍କୂଲାପଟିକ୍କୂଲେସୂତି ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠାନି ୱତ୍ଥୂନି ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା ୱଦତି। ଏସ ନଯୋ ଇତରତ୍ଥ। ଯଂ ୱା ସତ୍ତାନଂ ପଠମଂ ପଟିକ୍କୂଲତୋ ଉପଟ୍ଠିତମେୱ ପଚ୍ଛା ଅପଟିକ୍କୂଲତୋ ଉପତିଟ୍ଠତି, ଯଞ୍ଚ ଅପଟିକ୍କୂଲତୋ ଉପଟ୍ଠିତମେୱ ପଚ୍ଛା ପଟିକ୍କୂଲତୋ ଉପତିଟ୍ଠତି, ତଦୁଭଯେପି ଖୀଣାସୱୋ ସଚେ ଆକଙ୍ଖତି, ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅପଟିକ୍କୂଲସଞ୍ଞୀ ୱା ୱିହରେଯ୍ୟ, ପଟିକ୍କୂଲସଞ୍ଞୀ ୱାତି ଅଯମରିଯିଦ୍ଧି ୱୁତ୍ତା।

ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱାତି କାରଣୱସେନ ‘‘ଚକ୍ଖୂ’’ତି ଲଦ୍ଧୱୋହାରେନ ରୂପଦସ୍ସନସମତ୍ଥେନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ, ଚକ୍ଖୁନା ୱା କାରଣଭୂତେନ, ଦ୍ୱାରଭୂତେନ ୱା ରୂପଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା। ନେୱ ସୁମନୋ ହୋତୀତି ଗେହସ୍ସିତସୋମନସ୍ସୱସେନ ପଟିକ୍ଖେପୋ, ନ ନେକ୍ଖମ୍ମପକ୍ଖିକାଯ କିରିଯାସୋମନସ୍ସୱେଦନାଯ।

ଛଠଅଙ୍ଗୁପେକ୍ଖନ୍ତି ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠଛଠାରମ୍ମଣାପାଥେ ପରିସୁଦ୍ଧପକତିଭାୱାୱିଜହନଲକ୍ଖଣଂ ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ପୱତ୍ତିଯା ''ଛଠଅଙ୍ଗୁପେକ୍ଖା''ତି ଲଦ୍ଧନାମଂ ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖଂ। ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ପାଠଇଯା ସମତ୍ଥେତୁଂ ''ପଟିସମ୍ଭିଦାଯ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୩୭୬।ପକ୍ଖୀଆଦୀନନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଦେୱାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ୱେହାସଗମନାଦିକାତି ପନ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଚକ୍ଖୁୱିସୁଦ୍ଧିଆଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। କୁସଲକମ୍ମେନ ନିଦ୍ଧତ୍ତିତ୍ୱାପି ଅକୁସଲୱିପାକାନୁଭାୱେନ ସୁଖସମୁସ୍ସଯତୋ ୱିନିପତିତତ୍ତା ୱିନିପାତିକାନଂ। ଝାନନ୍ତି ଅଭିଞ୍ଞାପଦକଂ ଝାନଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ୱିପସ୍ସନାପି ଉକ୍କଂସଗତା ଉବ୍ବେଗପୀତିସହିତା ଆକାସେ ଲଙ୍ଘାପନମତ୍ତାପି ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ୱିପସ୍ସନଂ ୱା''ତି। ''ପଠମକପ୍ପିକାନ''ନ୍ତି ଇଦଂ ''ଏକଚ୍ଚାନଂ ମନୁସ୍ସାନ''ନ୍ତି ଇମସ୍ସ ୱିସେସନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏୱମାଦୀନନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପୁନବ୍ବସୁମାତାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

୩୭୭।ୱେହାସନ୍ତି ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ଉପଯୋଗୱଚନଂ, ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂଯୋଗେ ୱା। ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ହି ଚକ୍କରତନଂ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଭୱନତୋ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ଆକାସେନେୱ ସିନେରୁଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ସକଲଚକ୍କୱାଳଅଂ ଅନୁସଂଯାଯତୀତି। ଅସ୍ସବନ୍ଧାତି ଅସ୍ସପାଲା, ଯେ ଅସ୍ସାନଂ ଯୱଦାଯକା। ତଥା ଗୋବନ୍ଧା।

ଚକ୍କୱତ୍ତିଆଦୀନଂ ପୁଞ୍ଞିଦ୍ଧିଯା ୱିହାରିଯମାନାଯ ଅତିପପଞ୍ଚୋ ହୋତୀତି ପୁଞ୍ଞୱତୋ ଇଦ୍ଧିଂ ଲକ୍ଖଣତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ''ପରିପାକଂ ଗତେ ପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରେ ଇଜ୍ଝନକୱିସେସୋ''ତି ୱତ୍ୱାପି ଜୋତିକାଦୀନଂ ପୁଞ୍ଞିଦ୍ଧିଂ ଏକଦେସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଏତ୍ଥ ଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସୁୱଣ୍ଣପବ୍ବତୋତି ସବ୍ବସୁୱଣ୍ଣମଯୋ ପବ୍ବତୋ। ତସ୍ସ କିର ଗହିତଗହିତଟ୍ଠାନେ ଓଧି ନ ପଞ୍ଞାଯତି। ଏକସୀତାମତ୍ତେତି ଏତ୍ଥ ସୀତା ନାମ କସନୱସେନ ନଙ୍ଗଲସ୍ସ ଗତମଗ୍ଗୋ। ତୁମ୍ବଂ ନାମ ଆଳ୍ହକଂ। ଚୁଦ୍ଦସ ମଗ୍ଗାତି ଚତୁଦ୍ଦସ କସନମଗ୍ଗା।

୩୭୮।ୱିଜ୍ଜଂ ପରିଜପିତ୍ୱାତି ଗନ୍ଧାରୀୱିଜ୍ଜାଦିକଂ ଅତ୍ତନୋ ୱିଜ୍ଜଂ କତୂପଚାରଂ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ମନ୍ତପଠନକ୍କମେନ ପଠିତ୍ୱା।

୩୭୯।ସମ୍ମାପଯୋଗେନାତି ଉପାଯପଯୋଗେନ, ଯଥା ଯଥିଚ୍ଛିତତ୍ଥସିଦ୍ଧି ହୋତି, ତଥା ପୱତ୍ତିତଞାଯାରମ୍ଭେନ। ତସ୍ସ ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସାତି ଯଥାଧିପ୍ପେତସ୍ସ ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବକମ୍ମସ୍ସ। ଏତ୍ଥ ଚାତି ''ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସମ୍ମାପଯୋଗପଚ୍ଚଯା ଇଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ ଇଦ୍ଧୀ''ତି (ପଟି। ମ। ୩।୧୮) ଇମିସ୍ସା ଦସମାଯ ଇଦ୍ଧିଯା ନିଦ୍ଦେସେପି। ପୁରିମପାଠଇସଦିସାୱା''ତି ସମାଧିୱିପ୍ଫାରେଦ୍ଧିଆଦୀନଂ ନିଦ୍ଦେସସଦିସାୱ। ସକଟବ୍ୟୂହାଦିକରଣୱସେନାତି ସକଟବ୍ୟୂହଚକ୍କବ୍ୟୂହପଦୁମବ୍ୟୂହାଦୀନଂ ସଂୱିଧାନୱସେନ ନିବ୍ବତ୍ତୱିସେସୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଗଣିତଗନ୍ଧବ୍ବାଦି ସିପ୍ପକମ୍ମଂ। ସଲ୍ଲକତ୍ତକାଦି ୱେଜ୍ଜକମ୍ମଂ। ଇରୁବ୍ବେଦାଦୀନଂ ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନଂ।

''ଏକୋପି ହୁତ୍ୱା ବହୁଧାୱ ହୋତୀ''ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୨୩୮; ମ। ନି। ୧।୧୪୭; ସଂ। ନି। ୫।୮୩୪; ପଟି। ମ। ୧।୧୦୨; ୩।୧୦) ଅଧିଟ୍ଠାନିଦ୍ଧିଯା ଏୱ ଗହିତତ୍ତା ଆହ ''ଅଧିଟ୍ଠାନା ଇଦ୍ଧିଯେୱ ଆଗତା''ତି। ଇମସ୍ମିଂ ପନତ୍ଥେତି ଇମସ୍ମିଂ ଅଭିଞ୍ଞାନିସଂସସଙ୍ଖାତେ, ଇଦ୍ଧିୱିଧସଙ୍ଖାତେ ୱା ଅତ୍ଥେ।

୩୮୦। ''ଏକୱିଧେନ ଞାଣୱତ୍ଥୁ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ୱିଭ। ୭୫୧) କୋଟ୍ଠାସତ୍ଥୋ ୱିଧସଦ୍ଦୋ, ''ୱିୱିଧମ୍ପି ସେନାବ୍ୟୂହଂ ଦସ୍ସେତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ପଟି। ମ। ୩। ୧୩) ୱିକପ୍ପତ୍ଥୋ, ତଦୁଭଯମ୍ପେତ୍ଥ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଇଦ୍ଧିୱିଧାଯାତି ଇଦ୍ଧିକୋଟ୍ଠାସାଯ, ଇଦ୍ଧିୱିକପ୍ପାଯ ୱା''ତି। ଇଦ୍ଧି ହି ଅଭିଞ୍ଞାସୁ ଏକୋ କୋଟ୍ଠାସୋ, ୱକ୍ଖମାନେହି ଭେଦେହି ଅନେକପ୍ପଭେଦା ଚ। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୱସେନାତି ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଚୁଦ୍ଦସପ୍ପକାରସ୍ସ, ଚିତ୍ତପରିଦମନସ୍ସ ସମାହିତତାଦିପ୍ପକାରସ୍ସ ଚ ୱସେନ। ''ଇଦ୍ଧିୱିଧାଯା''ତି ତଦତ୍ଥସ୍ସ ସମ୍ପଦାନୱଚନନ୍ତି ଆହ ''ଇଦ୍ଧିୱିଧାଧିଗମତ୍ଥାଯା''ତି। ''କସିଣାରମ୍ମଣତୋ ଅପନେତ୍ୱା''ତି ଇଦଂ ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକପରିକମ୍ମଚିତ୍ତାନଂ ସମାନସନ୍ତାନତାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପରିକମ୍ମଚିତ୍ତସ୍ସ କସିଣାରମ୍ମଣତ୍ତା। ଇଦ୍ଧିୱିଧାଭିମୁଖଂ ପେସେତୀତି ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବସ୍ସ ଇଦ୍ଧିୱିଧସ୍ସ ଅଭିମୁଖଭାୱେନ ପୱତ୍ତେତି। ଯଂ ହି ''ସତଂ ହୋମୀ''ତିଆଦିନା ପରିକମ୍ମଚିତ୍ତସ୍ସ ପୱତ୍ତନଂ, ତଦେୱସ୍ସ ଅଭିନୀହରଣଂ, ଇଦ୍ଧିୱିଧାଭିମୁଖପେସନଞ୍ଚ ତଥେୱ ଇଦ୍ଧିୱିଧସ୍ସ ପୱତ୍ତନତୋ ଅଭିନିନ୍ନାମନଂ ଇଧ ପରିକମ୍ମଚିତ୍ତସ୍ସ ଇଦ୍ଧିୱିଧେ ଅଧିମୁତ୍ତୀତି ଆହ ''ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବିଦ୍ଧିପୋଣଂ ଇଦ୍ଧିପବ୍ଭାରଂ କରୋତୀ''ତି। ଇଧ ପଚ୍ଚନୁଭୱନଫୁସନା ସଚ୍ଛିକିରିଯାପତ୍ତିପରିଯାଯା ଏୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ପାପୁଣାତୀତି ଅତ୍ଥୋ''ତି ଆହ। ଅସ୍ସାତି ଇଦ୍ଧିୱିଧସ୍ସ।

ଏକୋପୀତି ପି-ସଦ୍ଦୋ ୱକ୍ଖମାନଂ ବହୁଭାୱଂ ଉପାଦାଯ ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ। ସୋ ହିସ୍ସ ପଟିଯୋଗୀ ''ଏକୋପି ହୁତ୍ୱା ବହୁଧା ହୋତି, ବହୁଧାପି ହୁତ୍ୱା ଏକୋ ହୋତୀ''ତି। ସୋ ଚ ଖୋ ବହୁଭାୱଂ ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ଠିତସ୍ସ ଅନ୍ତରାୱ ଏକଭାୱୂପଗମୋ। ଯଥାକାଲପରିଚ୍ଛେଦଂ ପନ ସରସେନେୱ ଏକଭାୱୂପଗମୋ ଇଧ ନାଧିପ୍ପେତୋ ଅନିଦ୍ଧିନିମ୍ମାନଭାୱତୋ। ତମ୍ପି ପୁବ୍ବେ କତକାଲପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ ସିଦ୍ଧତ୍ତା ଇଦ୍ଧାନୁଭାୱୋଯେୱାତି କେଚି। ଅଟ୍ଠାନେ ୱାଯଂ ପି-ସଦ୍ଦୋ, ଏକୋ ହୁତ୍ୱା ବହୁଧାପି ହୋତି, ବହୁଧା ହୁତ୍ୱା ଏକୋପି ହୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଇମସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ ପି-ସଦ୍ଦୋ ୱକ୍ଖମାନଂ

ଏକଭାୱଂ ଉପାଦାଯ ‘‘ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ସୋ ହୀ’’ତିଆଦି ସଙ୍ଗଂ ଯଥାରହଂ ୱତ୍ତଙ୍ଗଂ। ବହୁଭାୱନିଦ୍ଦେସେ ପଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ବହୂନଂ ସନ୍ତିକେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ବହୂନଂ ସନ୍ତିକେତି ଅତ୍ତନା ନିମ୍ମିତାନଂ ବହୂନଂ ସମୀପେ, ତେହି ପରିୱାରିତୋ ହୁତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଅୱୁତ୍ତୱିକପ୍ପତ୍ଥୋ, ତେନ ‘‘ଧମ୍ମଂ ୱା କଥେତୁକାମୋ’’ତି ଏୱମାଦି ସଙ୍ଗଯ୍ହତି। ‘‘ଞାଣେନ ଅଧିଟ୍ଠହନ୍ତୋ ଏୱଂ ହୋତୀ’’ତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ।

୩୮୧। ଭୱତି ଏତ୍ଥ ଇଦ୍ଧୀତି ଭୂମିଯୋ, ଝାନାନି। ଏତ୍ଥାତି ଚ ହେତୁମ୍ହି ଭୁମ୍ମୱଚନଂ। ୱିୱେକତୋ ଜାତା ଭୂମି ୱିୱେକଜଭୂମି। ୱିୱେକଜଂ ହି ପଠମଂ ଝାନଂ ନୀୱରଣୱିୱେକସମ୍ଭୂତତ୍ତା। ପୀତିସୁଖଭୂତା ଭୂମି ପୀତିସୁଖଭୂମି। ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଞ୍ହି ପୀତିସୁଖଭୂମିଭୂତଞ୍ଚେୱ ପୀତିସୁଖସଞ୍ଜାତଞ୍ଚ ସମାଧିୱସେନ। ଉପରି ଦ୍ୱୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଇଦ୍ଧିଲାଭାଯାତି ଇଦ୍ଧିଯା ଅଧିଗମାଯ। ଇଦ୍ଧିପଟିଲାଭାଯାତି ଇଦ୍ଧିଯା ପୁନପ୍ପୁନଂ ଲଭମାନାଯ, ବହୁଲୀକରଣାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦ୍ଧିୱିକୁବ୍ବନତାଯାତି ଇଦ୍ଧିଯା ୱିୱିଧରୂପକାରଣାଯ, ୱିକୁବ୍ବନିଦ୍ଧିଯାତି ଅତ୍ଥୋ । ଇଦ୍ଧିୱିସୱିତାଯାତି ଇଦ୍ଧିଯା ୱିୱିଧାନିସଂସପସୱନାଯ। ଇଦ୍ଧିୱସିତାଯାତି ଇଦ୍ଧିଯା ଖିପ୍ପନିସନ୍ତିଆଦିଭାୱାୱହୱସୀଭାୱତ୍ଥାଯ। ଇଦ୍ଧିୱେସାରଜ୍ଜାଯାତି ଇଦ୍ଧିଯା ପଟିପକ୍ଖଦୂରୀଭାୱେନ ୱିଗତସଂକିଲେସତାଯ ସୁଟ୍ଠୁ ୱିସାରଦଭାୱାଯ। ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ତାୱ ଇଦ୍ଧିଯା ଭୂମି ହୋତୁ ତତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠାଯ ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବତୋ, ଇତରାନି ପନ କଥନ୍ତି ଆହ ‘‘ଏତ୍ଥ ଚା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ତୀଣି ଝାନାନି ସମ୍ଭାରଭୂମିଯୋତି ୱେଦିତବ୍ବାନୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତତିଯଜ୍ଝାନେ ସୁଖଫରଣେନ, ପଠମଦୁତିଯେସୁ ପୀତିଫରଣେନ ସୁଖଫରଣେନ ଚ ହେତୁଭୂତେନାତି ଯଥାରହୱସେନ ଯୋଜନା। ଫରଣଂ ଚେତ୍ଥ ଝାନସ୍ସ ସୁଭାୱିତଭାୱେନ ସାତିସଯାନଂ ପୀତିସୁଖାନଂ ୱସେନ ଝାନପ୍ପଚ୍ଚଯାଦିନା ସହଜାତନାମକାଯସ୍ସ ପରିବ୍ରୂହନଂ, ରୂପକାଯସ୍ସ ଚ ତଂସମୁଟ୍ଠାନେହି ପଣୀତରୂପେହି ପରିପ୍ଫୁଟତା। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ପୀତିସୁଖେନ ଅଭିସନ୍ଦେତି ପରିସନ୍ଦେତି ପରିପୂରେତି ପରିପ୍ଫରତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୨୨୬; ମ। ନି। ୧।୪୨୭)। ସୁଖସଞ୍ଞଞ୍ଚାତି ଝାନସୁଖେନ ସହଗତଂ ସଞ୍ଞଂ। ଲହୁସଞ୍ଞଞ୍ଚାତି ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତଲହୁତାସହଗତଂ ସଞ୍ଞଂ। ୱୁତ୍ତମିତ୍ୱାତି ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା। ତେସୁ ହି ଝାନେସୁ ସାତିସଯାଯ ଲହୁତାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ସୁଖଂ ସନ୍ତାନୱସେନ ପୱତ୍ତେନ୍ତୋ ଯୋଗୀ ତଂ ସମୋକ୍କନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସଞ୍ଞାସୀସେନ ନିଦ୍ଦେସୋ। ଝାନସମ୍ପଯୁତ୍ତା ହି ଲହୁତା ୱିନାପି ଇଦ୍ଧିଯା ଆକାସଂ ଲଙ୍ଘାପନପ୍ପମାଣପ୍ପତ୍ତା ୱିଯ ହୋତି। ଲହୁଭାୱଗ୍ଗହଣେନେୱ ଚେତ୍ଥ ମୁଦୁକମ୍ମଞ୍ଞଭାୱାପି ଗହିତା ଏୱ। ତେନାହ ‘‘ଲହୁମୁଦୁକମ୍ମଞ୍ଞକାଯୋ ହୁତ୍ୱା’’ତି।

ଇମିନାପରିଯାଯେନାତି ତିଣ୍ଣଂ ଝାନାନଂ ସମାପଜ୍ଜନେନ ସୁଖଲହୁଭାୱପ୍ପତ୍ତନାମରୂପକାଯସ୍ସ ସତି ଚିତ୍ତପରିଦମନେ ଚତୁତ୍ଥଂ ଝାନଂ ସୁଖେନେୱ ଇଦ୍ଧିପଟିଲାଭାଯ ସଂୱତ୍ତତୀତି ଇମିନା ପରିଯାଯେନ। ପକତିଭୂମିଯା ହି ଅଧିଟ୍ଠାନଭୂତା ସମ୍ଭାରଭୂମିଯୋ ପାକାରସ୍ସ ନେମିପ୍ପଦେସୋ ୱିଯାତି।

୩୮୨। ଇଦ୍ଧିପାଦନିଦ୍ଦେସେ ଚତ୍ତାରୋତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ। ଇଦ୍ଧିପାଦାତି ଏତ୍ଥ ଇଜ୍ଝତୀତି ଇଦ୍ଧି, ସମିଜ୍ଝତି ନିପ୍ଫଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଜ୍ଝନ୍ତି ୱା ଏତାଯ ସତ୍ତା ଇଦ୍ଧା ୱୁଦ୍ଧା ଉକ୍କଂସଗତା ହୋନ୍ତୀତି ଇଦ୍ଧି। ପଠମେନତ୍ଥେନ ଇଦ୍ଧି ଏୱ ପାଦୋତି ଇଦ୍ଧିପାଦୋ, ଇଦ୍ଧିକୋଟ୍ଠାସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁତିଯେନତ୍ଥେନ ଇଦ୍ଧିଯା ପାଦୋତି ଇଦ୍ଧିପାଦୋ। ପାଦୋତି ପତିଟ୍ଠା, ଅଧିଗମୂପାଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ହି ଉପରୂପରିୱିସେସସଙ୍ଖାତଂ ଇଦ୍ଧିଂ ପଜ୍ଜନ୍ତି ପାପୁଣନ୍ତି। ଅଯଂ ତାୱ ଅଟ୍ଠକଥାନଯୋ। ତତ୍ଥ ଇଦ୍ଧି-ସଦ୍ଦସ୍ସ ପଠମୋ କତ୍ତୁଅତ୍ଥୋ, ଦୁତିଯୋ କରଣତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ପାଦ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଏକୋ କରଣତ୍ଥୋୱ। ପଜ୍ଜିତବ୍ବାୱ ଇଦ୍ଧି ୱୁତ୍ତା, ନ ଚ ଇଜ୍ଝନ୍ତୀ, ପଜ୍ଜିତବ୍ବା ଚ ଇଦ୍ଧି ପଜ୍ଜନକରଣେନ ପାଦେନ ସମାନାଧିକରଣା ହୋତୀତି ପଠମେନ ଅତ୍ଥେନ ‘‘ଇଦ୍ଧି ଏୱ ପାଦୋ ଇଦ୍ଧିପାଦୋ’’ତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ତଥା ଇଦ୍ଧିକିରିଯାକରଣେନ ସାଧେତବ୍ବାୱ ୱୁଦ୍ଧିସଙ୍ଖାତା ଇଦ୍ଧି ପଜ୍ଜନକିରିଯାକରଣେନ ପଜ୍ଜିତବ୍ବାତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ କରଣାନଂ ନ ଅସମାନାଧିକରଣତା ସମ୍ଭୱତୀତି ଦୁତିଯେନତ୍ଥେନ ‘‘ଇଦ୍ଧିଯା ପାଦୋ ଇଦ୍ଧିପାଦୋ’’ତି ଚ ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ତସ୍ମା ପଠମେନତ୍ଥେନ ସମାନାଧିକରଣସମାସୋ, ଦୁତିଯେନ ସାମିୱଚନସମାସୋ ନ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ପଠମେନତ୍ଥେନ ଇଦ୍ଧିଯା ପାଦୋ ଇଦ୍ଧିପାଦୋ, ଦୁତିଯେନତ୍ଥେନ ଇଦ୍ଧି ଏୱ ପାଦୋ ଇଦ୍ଧିପାଦୋତି ସମାସୋ ଯୁତ୍ତୋ, ଯଥାୱୁତ୍ତୋପି ୱା, ପାଦସ୍ସ ଇଜ୍ଝମାନକୋଟ୍ଠାସୈଜ୍ଝନକରଣୂପାଯଭାୱତୋ।

ପୁବ୍ବଭାଗଛନ୍ଦୱସେନ ଛନ୍ଦହେତୁକୋ। ସମ୍ପଯୁତ୍ତଛନ୍ଦୱସେନ ଛନ୍ଦାଧିକୋ। ପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ ଏୱ ପନ ସହଜାତଛନ୍ଦସ୍ସାପି ଅଧିକତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଥ ୱା ‘‘ଛନ୍ଦଞ୍ଚେ ଭିକ୍ଖୁ ଅଧିପତିଂ କରିତ୍ୱା ଲଭତି ସମାଧିଂ, ଲଭତି ଚିତ୍ତସ୍ସେକଗ୍ଗତଂ, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଛନ୍ଦସମାଧୀ’’ତି ଇମାଯ ପାଳିଯା ଛନ୍ଦାଧିପତିସମାଧି ଛନ୍ଦସମାଧୀତି ଅଧିପତି-ସଦ୍ଦଲୋପଂ କତ୍ୱା ସମାସୋ ୱୁତ୍ତୋତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ଅଧିପତିସଦ୍ଦତ୍ଥଦସ୍ସନୱସେନ ପନ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ଛନ୍ଦହେତୁକୋ ଛନ୍ଦାଧିକୋ ୱା ସମାଧୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱାହ ‘‘ଛନ୍ଦଂ ଅଧିପତିଂ କରିତ୍ୱା’’ତିଆଦି। ପଧାନଭୂତାତି ୱୀରିଯଭୂତାତି କେଚି ୱଦନ୍ତି। ସଙ୍ଖତସଙ୍ଖାରନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ପନ ପଧାନଗ୍ଗହଣଂ। ଅଥ ୱା ତଂ ତଂ ୱିସେସଂ ସଙ୍ଖରୋତୀତି ସଙ୍ଖାରୋ, ସବ୍ବମ୍ପି ୱୀରିଯଂ। ତତ୍ଥ ଚତୁକିଚ୍ଚସାଧକତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ପଧାନଗ୍ଗହଣଂ। ପଧାନଭୂତା ସେଟ୍ଠଭୂତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଚତୁବ୍ବିଧସ୍ସ ପନ ୱୀରିଯସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ବହୁୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ। ଯୋ ପନ ‘‘ଇଦ୍ଧିଯା ପାଦୋ ଇଦ୍ଧିପାଦୋ’’ତି ଏୱଂ ସମାସଯୋଜନାୱସେନ ପାଦସ୍ସ ଉପାଯତ୍ଥତଂ ଗହେତ୍ୱା ଇଦ୍ଧିପାଦତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ପଟିଲାଭପୁବ୍ବଭାଗାନଂ କତ୍ତୁକରଣିଦ୍ଧିଭାୱଂ ‘‘ଛନ୍ଦିଦ୍ଧିପାଦୋ’’ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ୪୫୭) ୱା ଅଭିଧମ୍ମେ ଆଗତତ୍ତା ଛନ୍ଦାଦୀହି ଇଦ୍ଧିପାଦେହି ସାଧେତବ୍ବାଯ ୱୁଦ୍ଧିଯା କତ୍ତିଦ୍ଧିଭାୱଂ, ଛନ୍ଦାଦୀନଂ କରଣିଦ୍ଧିଭାୱଞ୍ଚ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ୱୀରିୟିଦ୍ଧିପାଦେ ‘‘ୱୀରିୟସମାଧିପଧାନସଙ୍ଖାରସମନ୍ନାଗତ’’ନ୍ତି ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱୀରିୟଂ ଆଗତଂ। ତତ୍ଥ ପୁରିମଂ ସମାଧିୱିସେସନଂ ୱୀରିୟାଧିପତି ସମାଧି ୱୀରିୟସମାଧୀତି। ଦୁତିୟଂ ସମନ୍ନାଗମଙ୍ଗଦସ୍ସନଂ। ଦ୍ୱେ ଏୱ ହି ସବ୍ବତ୍ଥ ସମନ୍ନାଗମଙ୍ଗାନି ସମାଧି , ପଧାନସଙ୍ଖାରୋ ଚ। ଛନ୍ଦାଦୟୋ ସମାଧିୱିସେସନାନି, ପଧାନସଙ୍ଖାରୋ ପନ ପଧାନୱଚନେନେୱ ୱିସେସିତୋ, ନ ଛନ୍ଦାଦୀହୀତି ନ ଇଧ ୱୀରିୟାଧିପତିତା ପଧାନସଙ୍ଖାରସ୍ସ ୱୁତ୍ତା ହୋତି। ୱୀରିୟଞ୍ଚ ସମାଧିଂ ୱିସେସେତ୍ୱା ଠିତମେୱ ସମନ୍ନାଗମଙ୍ଗୱସେନ ପଧାନସଙ୍ଖାରୱଚନେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ନାପି ଦ୍ୱୀହି ୱୀରିୟେହି ସମନ୍ନାଗମୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତୀତି। ୟସ୍ମା ପନ ଛନ୍ଦାଦୀହି ୱିସିଟ୍ଠୋ ସମାଧି, ତଥା ୱିସିଟ୍ଠେନେୱ ଚ ତେନ ସମ୍ପୟୁତ୍ତୋ ପଧାନସଙ୍ଖାରୋ, ସେସଧମ୍ମା ଚ, ତସ୍ମା ସମାଧିୱିସେସନାନଂ ୱସେନ ଚତ୍ତାରୋ ଇଦ୍ଧିପାଦା ୱୁତ୍ତା। ୱିସେସନଭାୱୋ ଚ ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ତଂତଂଅୱସ୍ସୟୱସେନ ହୋତୀତି।

ଅଥ ୱାତିଆଦିନା ନିସ୍ସୟଟ୍ଠେପି ପାଦ-ସଦ୍ଦେ ଉପାୟଟ୍ଠେନ ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ଇଦ୍ଧିପାଦତା ୱୁତ୍ତା। ତେନେୱ ଅଭିଧମ୍ମେ ଉତ୍ତରଚୂଳଅଭାଜନୀୟେ ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ଇଦ୍ଧିପାଦା ଛନ୍ଦିଦ୍ଧିପାଦୋ’’ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ୪୫୭) ଛନ୍ଦାଦୀନମେୱ ଇଦ୍ଧିପାଦତା ୱୁତ୍ତା। ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛକେ ଚ ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ଇଦ୍ଧିପାଦା ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଛନ୍ଦସମାଧୀ’’ତିଆଦିନାୱ (ୱିଭ। ୪୬୨) ଉଦ୍ଦେସଂ କତ୍ୱାପି ପୁନ ଛନ୍ଦାଦୀନଂୟେୱ କୁସଲାଦିଭାୱୋ ୱିଭତ୍ତୋ। ଉପାୟିଦ୍ଧିପାଦଦସ୍ସନତ୍ଥମେୱ ହି ସୁତ୍ତେ, ଅଭିଧମ୍ମେ ଚ ନିସ୍ସୟିଦ୍ଧିପାଦଦସ୍ସନଂ କତଂ, ଅଞ୍ଞଥା ଚତୁବ୍ବିଧତା ନ ହୋତୀତି।

୩୮୩।ଛନ୍ଦାଦୀନି ଅଟ୍ଠାତି ଛନ୍ଦସମାଧି ୱୀରିୟସମାଧି ଚିତ୍ତସମାଧି ୱୀମଂସାସମାଧୀତି ଏୱଂ ଛନ୍ଦାଦୀନି ଅଟ୍ଠ। କାମଂ ଚେତ୍ଥ ଚତୂସୁପି ଠାନେସୁ ସମାଧି ସମାଧି ଏୱ, ତଥାପି ଇଦ୍ଧିଂ ଉପ୍ପାଦେତୁକାମତାଛନ୍ଦସହିତୋୱ ସମାଧି ଇଦ୍ଧିପଟିଲାଭାୟ ସଂୱତ୍ତତି, ନ କେୱଲୋ। ଏୱଂ ୱୀରିୟସମାଧିଆଦୟୋପି। ତସ୍ମା ଛନ୍ଦାଦିସହିତା ଏତେ ଚତ୍ତାରୋ ଚ ସମାଧୀ, ଛନ୍ଦାଦୟୋ ଚ ଚତ୍ତାରୋତି ଅଟ୍ଠ ପଜ୍ଜତି ଇଦ୍ଧି ଏତେହି ପାପୁଣୀୟତି, ସୟଂ ୱା ପଜ୍ଜନ୍ତି ଇଦ୍ଧିପଟିଲାଭାୟ ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ପଦାନୀତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ଇଦ୍ଧିପଟିଲାଭାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି। ୟଂ ପନ ପାଠଇୟଂ ‘‘ଛନ୍ଦୋ ନ ସମାଧୀ’’ତିଆଦି, ତଂ ୟଦିପି ଛନ୍ଦାଦୟୋ ସମାଧିସହିତାୱ ଇଦ୍ଧିଂ ନିପ୍ଫାଦେନ୍ତି, ତଥାପି ୱିସୁଂ ନେସଂ ପଦଭାୱଦସ୍ସନଂ। ଏକତୋ ନିୟୁତ୍ତୋୱ, ନ ଏକେକୋ ହୁତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ନିୟୁତ୍ତୋୱାତି ସହିତୋ ଏୱ, ନ ୱିୟୁତ୍ତୋ।

୩୮୪।ଅନୋନତନ୍ତି ନ ଓନତଂ, ୱୀରିୟେନ ପଗ୍ଗହିତତ୍ତା ଅଲୀନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘କୋସଜ୍ଜେ ନ ଇଞ୍ଜତୀ’’ତି, କୋସଜ୍ଜନିମିତ୍ତଂ ନ ଚଲତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଉଦ୍ଧଂ ନତଂ ଉନ୍ନତଂ, ଉଦ୍ଧତଂ ୱିକ୍ଖିତ୍ତଂ। ନ ଉନ୍ନତଂ ଅନୁନ୍ନତଂ, ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତଂ ସମାହିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେ ନ ଇଞ୍ଜତୀ’’ତି। ଅଭିସଙ୍ଗୱସେନ ନତଂ ଅଭିନତଂ, ନ ଅଭିନତଂ ଅନଭିନତଂ, ଅରତ୍ତଂ। ଅପଗମନୱସେନ ନତଂ ଅପନତଂ, କୋଧୱସେନ ୱିମୁଖଂ। ନ ଅପନତଂ ଅନପନତଂ, ଅଦୁଟ୍ଠଂ। ଦିଟ୍ଠିୟା ‘‘ଅହଂ, ମମ’’ନ୍ତି ନିସ୍ସୟୱସେନ ନ ନିସ୍ସିତନ୍ତି ଅନିସ୍ସିତଂ। ଛନ୍ଦରାଗୱସେନ ନ ପଟିବଦ୍ଧନ୍ତି ଅପ୍ପଟିବଦ୍ଧଂ। ରାଗୋ କେୱଲଂ ଆସତ୍ତିମତ୍ତଂ, ଛନ୍ଦରାଗୋ ପନ ବହଲକିଲେସୋ। ତଥା ହିସ୍ସ ଦୂରେ ଠିତମ୍ପି ଆରମ୍ମଣଂ ପଟିବଦ୍ଧମେୱ। ୱିପ୍ପମୁତ୍ତନ୍ତି ୱିସେସତୋ ପମୁତ୍ତଂ। ଝାନାନଂ କାମରାଗପଟିପକ୍ଖତାୟ ଆହ ‘‘କାମରାଗେ’’ତି। ୱିସଂୟୁତ୍ତନ୍ତି ୱିୱିତ୍ତଂ ସଂକିଲେସତୋ, ନ ୱା ସଂୟୁତ୍ତଂ ଚତୂହିପି ୟୋଗେହି। ୱିମରିୟାଦିକତଂ କିଲେସମରିୟାଦାୟ, ୟଥା ଇସକମ୍ପି କିଲେସମରିୟାଦା ନ ହୋତି, ତଥା ପଟିପନ୍ନଂ। ଏକତ୍ତଗତନ୍ତି ଏକଗ୍ଗତଂ ଉପଗତଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ସମାହିତଂ। ତତୋ ଏୱ ନାନତ୍ତକିଲେସେହି ନାନାସଭାୱେହି କିଲେସେହି ନ ଇଞ୍ଜତି।

ଏସ ଅତ୍ଥୋତି କୋସଜ୍ଜାଦିନିମିତ୍ତଂ। ଇମସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆନେଞ୍ଜନତ୍ଥୋ ସିଦ୍ଧୋ ଏୱ ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତିୟା ପକାସନୱସେନ ଦସ୍ସିତତ୍ତା। ପୁନ ୱୁତ୍ତୋତି ଇଦ୍ଧିୟା ଭୂମିପାଦପଦଦସ୍ସନପ୍ପସଙ୍ଗେନ ‘‘ଇମାନି ମୂଲାନି ନାମା’’ତି ମୂଲଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପୁନ ୱୁତ୍ତୋ। ପୁରିମୋତି ‘‘ସଦ୍ଧାଦୀହି ପରିଗ୍ଗହିତତ୍ତା’’ତିଆଦିନା ପୁବ୍ବେ ଛଧା ଦସ୍ସିତନୟୋ। ଅୟନ୍ତି ଅଧୁନା ସୋଳସଧା ଦସ୍ସିତନୟୋ। ସୁତ୍ତନୟେ, ପଟିସମ୍ଭିଦାନୟେ ଚ ଦସ୍ସିତେ ତତ୍ଥ ସମ୍ମୋହୋ ନ ହୋତି, ନ ଅଦସ୍ସିତେତି ଆହ ‘‘ଉଭୟତ୍ଥ ଅସମ୍ମୋହତ୍ଥ’’ନ୍ତି।

୩୮୫।ଞାଣେନ ଅଧିଟ୍ଠହନ୍ତୋତି ‘‘କଥଂ ପନାୟଂ ଏୱଂ ହୋତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ପୁବ୍ବେ ଅୱୁତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତପଦଂ ଉଦ୍ଧରତି ଅଧିଟ୍ଠାନୱିଧିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଂ ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାୟା’’ତି। ଏତ୍ଥ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଚତ୍ତାରି ଝାନାନି ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟାତି କେଚି, ତଂ ଅୟୁତ୍ତଂ। ୟଥିଚ୍ଛିତଜ୍ଝାନସମାପଜ୍ଜନତ୍ଥଞ୍ହି ଚିତ୍ତପରିଦମନଂ, ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନମେୱ ଚ ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଂ, ନ ଇତରାନି। ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱାତି ପାଦକଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ କାମାୱଚରଚିତ୍ତେନ ‘‘ସତଂ ହୋମୀ’’ତିଆଦିନା ଚିନ୍ତନମେୱେତ୍ଥ ପରିକମ୍ମକରଣଂ, ତଥାୱଜ୍ଜନମେୱ ଚ ଆୱଜ୍ଜନଂ। ଦୁତିୟମ୍ପୀତି ପି-ସଦ୍ଦୋ ସମୁଚ୍ଚୟତ୍ଥୋ, ତେନ ତତିୟମ୍ପି, ତତୋ ଭିୟ୍ୟୋପୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦୀପେତି। ୟଥା ହି ଝାନଭାୱନା, ଏୱମଭିଞ୍ଞାଭାୱନାପି। ‘‘ଏକୱାରଂ ଦ୍ୱେୱାର’’ନ୍ତି ଇଦମ୍ପି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣନ୍ତି ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ। ପରିକମ୍ମଚିତ୍ତାନୀତି ଏତ୍ଥ ଏକେକସ୍ସ ପରିକମ୍ମଚିତ୍ତସ୍ସ ସତାରମ୍ମଣତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା ‘‘ସତଂ ହୋମୀ’’ତି ପୱତ୍ତନତୋ। ସହସ୍ସାରମ୍ମଣାନୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ୱଣ୍ଣୱସେନାତି ଅୱୁତ୍ତଂ ପରିକପ୍ପିତୱଣ୍ଣୱସେନ। ନୋ ପଣ୍ଣତ୍ତିୱସେନାତି ନ ସତ୍ତପଣ୍ଣତ୍ତିୱସେନ। ତଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଚିତ୍ତଂ ଅପ୍ପନାଚିତ୍ତମିୱାତି ଇୱଗ୍ଗହଣଂ ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତସ୍ସ ଝାନଚିତ୍ତସ୍ସ ପଠମୁପ୍ପତ୍ତିସଦିସଭାୱତୋ

ୱୁତ୍ତଂ, ନ ତସ୍ସ ଅପ୍ପନାଭାୱତୋ। ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନିକନ୍ତି ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଝାନୱନ୍ତଂ, ତେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ।

୩୮୬। ଯଦି ଏୱଂ ''ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱା ଞାଣେନ ଅଧିଟ୍ଠାତୀ''ତି ପଟିସମ୍ଭିଦାୱଚନଂ କଥନ୍ତି ଆହ ''ଯମ୍ପୀ''ତିଆଦି। ତତ୍ରାପୀତି ପଟିସମ୍ଭିଦାଯମ୍ପି। ଆୱଜ୍ଜତୀତି ''ବହୁକଂ ଆୱଜ୍ଜତୀ''ତି ଇଦଂ ପାଠପଦଂ ପରିକମ୍ମୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଆୱଜ୍ଜନୱସେନ। ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱା ଞାଣେନ ଅଧିଟ୍ଠାତୀତି ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପରିକମ୍ମଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ, ଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱା କାମାୱଚରସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ୱସେନ। ନ ହି ତସ୍ସ ତାଦିସୋ ଆନୁଭାୱୋ ଅତ୍ଥୀତି। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣସ୍ସେୱ ୱସେନ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ, ତସ୍ମା। ଅଯମଧିଟ୍ଠାନକ୍କମୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ବହୁକଂ ଆୱଜ୍ଜତୀ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସନ୍ନିଟ୍ଠାପନୱସେନାତି ନିପ୍ଫାଦନୱସେନ।

କାଯସକ୍ଖିଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ନ କେୱଲଂ ୱଚନମତ୍ତମେୱ, ଅଥ ଖୋ ଅଯମେତସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ କାଯେନ ସଚ୍ଛିକତତ୍ତା କାଯସକ୍ଖୀତି ସକ୍ଖିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ।

କୋକନଦନ୍ତି ପଦୁମୱିସେସନଂ ଯଥା ''କୋକାସକ''ନ୍ତି। ତଂ କିର ବହୁପତ୍ତଂ, ୱଣ୍ଣସମ୍ପନ୍ନଂ, ଅତିୱିଯ ସୁଗନ୍ଧଞ୍ଚ ହୋତି। ପାତୋତି ପଗେୱ। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ଯଥା କୋକନଦସଙ୍ଖାତଂ ପଦୁମଂ ପାତୋ ସୂରିଯସ୍ସୁଗ୍ଗମନୱେଲାଯଂ ଫୁଲ୍ଲଂ ୱିକସିତଂ ଅୱୀତଗନ୍ଧଂ ସିଯା ୱିରୋଚମାନଂ, ଏୱଂ ସରୀରଗନ୍ଧେନ, ଗୁଣଗନ୍ଧେନ ଚ ସୁଗନ୍ଧଂ ସରଦକାଲେ ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେ ଆଦିଚ୍ଚମିୱ ଅତ୍ତନୋ ତେଜସା ତପନ୍ତଂ ଅଙ୍ଗେହି ନିଚ୍ଛରଣକଜୁତିତାଯ ଅଙ୍ଗୀରସଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ପସ୍ସାତି।

ଅଭବ୍ବୋତି ପଟିପତ୍ତିସାରମିଦଂ ସାସନଂ, ପଟିପତ୍ତି ଚ ପରିଯତ୍ତିମୂଲିକା, ଦ୍ୱିଞ୍ଚ ପରିଯତ୍ତିଂ ଉଗ୍ଗହେତୁଂ ଅସମତ୍ଥୋ, ତସ୍ମା ଅଭବ୍ବୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଭବ୍ବୋ ନାମ ନ ହୋତି ୱାସଧୁରସ୍ସେୱ ପଧାନଭାୱତୋ।

ଭିକ୍ଖୂତି ପଚ୍ଚଜିତୱୋହାରେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଭାୱିନଂ ୱା ଭିକ୍ଖୁଭାୱଂ ଉପାଦାଯ ଯଥା ''ଅଗମା ରାଜଗହଂ ବୁଦ୍ଧୋ''ତି (ସୁ। ନି। ୪୧୦)। ପିଲୋତିକଖଣ୍ଡନ୍ତି ସୁୱିସୁଦ୍ଧଂ ଚୋଳଅଖଣ୍ଡଂ । ରଜୋ ହରତୀତି ରଜୋହରଣଂ। ଅଭିନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ଅଦାସି ତତ୍ଥ ପୁବ୍ବେ କତାଧିକାରତ୍ତା। ତଥା ହି ଯୋନିସୋ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନ୍ତୋ ''ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ପନାଯଂ ଦୋସୋ''ତି ଅସୁଭସଞ୍ଞଂ, ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞଞ୍ଚ ପଟିଲଭିତ୍ୱା ନାମରୂପପରିଗ୍ଗହାଦିନା ପଞ୍ଚସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଞାଣଂ ଓତାରେତ୍ୱା କଲାପସମ୍ମସନାଦିକ୍କମେନ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଉଦଯବ୍ବଯଞାଣାଦିପଟିପାଟିଯା ୱିପସ୍ସନଂ ଅନୁଲୋମଗୋତ୍ରଭୁସମୀପଂ ପାପେସି। ଓଭାସୱିସ୍ସଜ୍ଜନପୁବ୍ବିକା ଭାସିତଗାଥା ଓଭାସଗାଥା।

ରାଗୋ ରଜୋ ଅରିଯସ୍ସ ୱିନଯେ, ନ ଚ ପନ ରେଣୁ ୱୁଚ୍ଚତି ''ରଜୋ''ତି। କସ୍ମା? ଚିତ୍ତସ୍ସ ମଲୀନଭାୱକରଣତୋ। ରାଗସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ ''ରଜୋ''ତି। ଏତଂ ରଜନ୍ତି ଏତଂ ରାଗସଙ୍ଖାତଂ ରଜଂ। ୱିପ୍ପଜହିତ୍ୱାତି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ୱିସେସତୋ ପଜହନହେତୁ। ପଣ୍ଡିତା ୱିହରନ୍ତି ତେତି ତେ ପଜହନକା ପଣ୍ଡିତା ହୁତ୍ୱା ୱିହରନ୍ତି। ୱୀତରଜସ୍ସ ସବ୍ବସୋ ପହୀନରାଗାଦିରଜସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାସନେ। ତଥା ହି ୱଦନ୍ତି –

''ଚିତ୍ତମ୍ହି ସଂକିଲିଟ୍ଠମ୍ହି, ସଂକିଲିସ୍ସନ୍ତି ମାଣୱା;

ଚିତ୍ତେ ସୁଦ୍ଧେ ୱିସୁଜ୍ଝନ୍ତି, ଇତି ୱୁତ୍ତଂ ମହେସିନା''ତି। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୭୩; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୦୬; ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩।୧୦୦; ଇତିୱୁ। ଅଟ୍ଠ। ୮୮);

ଛଠଅଭିଞ୍ଞାଗହଣେନ ଗହିତାଯ ଛଠଅଭିଞ୍ଞାଯ ୱିଭାୱିତେପି ଅରିଯମଗ୍ଗେ ଅନୁତ୍ତରଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ଫଲନିବ୍ବାନେହି ସଦ୍ଧିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଆହ ''ନୱ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମା''ତି।

ପତ୍ତସ୍ସ ପିଦହନାକାରେନ ହତ୍ଥଂ ଠପେନ୍ତୋ ''ହତ୍ଥଂ ପିଦହୀ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ହତ୍ଥନ୍ତି ୱା କରଣତ୍ଥେ ଉପଯୋଗୱଚନଂ, ହତ୍ଥେନ ପିଦହୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ସହସ୍ସକ୍ଖତ୍ତୁନ୍ତି ସହସ୍ସଧା। ସହସ୍ସଧା ହି ଅତ୍ତାନଂ ଏକଚିତ୍ତେନେୱ ନିମ୍ମିନନ୍ତୋପି ସହସ୍ସୱାରଂ ନିମ୍ମିନନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତି। ଅସତିପି କିରିଯାବ୍ଭାୱୁତ୍ତିଯଂ ତଦତ୍ଥସିଦ୍ଧିତୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସହସ୍ସକ୍ଖତ୍ତୁ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅମ୍ବୱନେତି ଅମ୍ବୱନେ କତୱିହାରେ। ରମ୍ମେତି ରମଣୀଯେ। ଯାୱ କାଲପ୍ପୱେଦନା, ତାୱ ନିସୀଦୀତି ଯୋଜନା।

ଅନିଯମେତ୍ୱାତି ୱଣ୍ଣାୱଯୱସରୀରାୱଯୱପରିକ୍ଖାରକିରିଯାୱିସେସାଦୀହି ନିଯମଂ ଅକତ୍ୱା। ନାନାୱଣ୍ଣେତି ନାନାକାରେ ଯଥାୱୁତ୍ତୱଣ୍ଣାଦିୱସେନ

ନାନାୱିଧୋ। ମିସ୍ସକକେସେତି ପଲିତେହି ମିସ୍ସିତକେସୋ। ଉପଡ୍ଢୃରଉୱଣ୍ଣୋପଡ୍ଢୃପଣ୍ଣୁୱଣ୍ଣାଦୀସୁ ଅଞ୍ଜତରୱଣ୍ଣନ୍ତି ଏୱଂ ଉପଡ୍ଢୃରଉଟୀୱରୋ। ପଦୱସେନ ଅତ୍ଥସ୍ସ , ଗମନୱସେନ ପାଠଇଯା ଭଣନଂ ପଦଭାଣଂ। ପରିକଥାଦିୱସେନ ଧମ୍ମସ୍ସ କଥନଂ ଧମ୍ମକଥା। ସରେନ ଭଞ୍ଜଂ ସୁତ୍ତାଦୀନଂ ଉଚ୍ଚାରଣଂ ସରଭଞ୍ଜଂ। ଅପରେପୀତି ୱୁତ୍ତାକାରତୋ ଅଞ୍ଜେପି ଦୀଘରସ୍ସକିସଥୂଲାଦିକେ ନାନପ୍ପକାରକେ। ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତପ୍ପକାରାଯେୱ ହୋନ୍ତୀତି ଯଥା ଯଥା ଇଚ୍ଛିତା, ତଂତଂପକାରାଯେୱ ହୋନ୍ତି। ଯତ୍ତକା ହି ୱିସେସା ୱଣ୍ଣାଦିୱସେନ ତେସୁ ଇଚ୍ଛିତା, ତତ୍ତକୱିସେସୱନ୍ତୋୱ ତେ ହୋନ୍ତି। ତେ ପନ ତଥା ବହୁଧା ଭିନ୍ନାକାରେପି ୱଣ୍ଣୱସେନ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଏକମେୱ ଅଧିଟ୍ଠାନଚିତ୍ତଂ ପୱତ୍ତତି। ଅଯଂ ହିସ୍ସ ଆନୁଭାୱୋ – ଯଥା ଏକାୱ ଚେତନା ନାନାୱିସେସୱନ୍ତଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତି, ତତ୍ଥ ଭୱପତ୍ଥନା କମ୍ମସ୍ସ ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟୋ ଚ କମ୍ମୱିପାକୋତି ଚେ, ଇଧାପି ପରିକମ୍ମଚିତ୍ତଂ ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟୋ ଚ ଇଦ୍ଧିୱିସଯୋତି ଗହେତବ୍ବଂ। ଏସ ନଯୋତି ୟ୍ୱାଯଂ ବହୁଭାୱନିମ୍ମାନେ ''ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଂ ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା''ତିଆଦିନା ଅଧିଟ୍ଠାନନଯୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଏସ ନଯୋ ଇତରେସୁପି ଅଧିଟ୍ଠାନେସୁ।

ଇତି ଅୱିସେସଂ ଅତିଦେସେନ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ୱିସେସଂ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଇମିନା ଭିକ୍ଖୁନା ଇଚ୍ଛନ୍ତେନାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ମଂ ଜାନିସ୍ସନ୍ତୀତି ''ଇଦ୍ଧିମା''ତି ମଂ ଜାନିସ୍ସନ୍ତି। ଅନ୍ତରାୱାତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲସ୍ସ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଏୱ। ପାଦକଜ୍ଝାନନ୍ତିଆଦି ପରିକମ୍ମକରଣାକାରଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଇତରଂ ପନ ଅତିଦେସେନେୱ ୱିଭାୱିତନ୍ତି। ଏୱଂ ଅକରୋନ୍ତୋତି ''ଏକୋ ହୋମୀ''ତି ଅନ୍ତରା ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ଅକରୋନ୍ତୋ। ''ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲୱସେନା''ତି ଇମିନା ''ସତଂ ହୋମୀ''ତିଆଦିନା ଅଧିଟ୍ଠାନଂ କରୋନ୍ତେନ କାଲପରିଚ୍ଛେଦୱସେନେୱ କାତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ସଯମେୱ ଏକୋ ହୋତି ଅଧିଟ୍ଠାନସ୍ସ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧତ୍ତା। ଏତ୍ଥ ଚ ପରିକମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଚିତ୍ତାନଂ ଇଦ୍ଧିମା ୱଣ୍ଣୱସେନ ସଯମେୱ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ତେସୁ ପରିକମ୍ମଚିତ୍ତାନି ସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣାନି। ଅଧିଟ୍ଠାନଚିତ୍ତଂ ସମ୍ପତିୱତ୍ତମାନାରମ୍ମଣଂ ଅଧିଟ୍ଠାନସ୍ସ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକତ୍ତାତି ୱଦନ୍ତି।

୩୮୭।''ଆୱିଭାୱ''ନ୍ତି ପଦସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତେନ ହୋତି-ସଦ୍ଦେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଉପଯୋଗୱଚନେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା, ତଥା ୱକ୍ଖମାନେନ ଚ ଗଚ୍ଛତି-ସଦ୍ଦେନ ଅତ୍ତନୋ, ପରେସଞ୍ଚ ଆୱିଭାୱସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା, ନାମପଦଞ୍ଚ କିରିଯାପଦାପେକ୍ଖନ୍ତି କିରିଯାସାମଞ୍ଞୱାଚିନା କରୋତି-ସଦ୍ଦେନ ଯୋଜେତ୍ୱା ଆହ ''ଆୱିଭାୱଂ କରୋତୀ''ତି। ତିରୋଭାୱନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ । ଯଦି ଏୱଂ କଥଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାଯନ୍ତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ଇଦମେୱ ହୀ''ତିଆଦି। କାମଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାଯଂ ''ଆୱିଭାୱନ୍ତି କେନଚି ଅନାୱଟଂ ହୋତୀ''ତିଆଦିନା (ପଟି। ମ। ୩।୧୧) ଆଗତଂ, ତମ୍ପି ଇଦମେୱ ଆୱିଭାୱକରଣଂ, ତିରୋଭାୱକରଣଞ୍ଚ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ସେସପଦାନି ତେସଂଯେୱ ୱେୱଚନାନି। ଅନ୍ଧକାରନ୍ତି ରତ୍ତନ୍ଧକାରଂ, ଦିୱାପି ୱା ବିଲଗୁହାଦିଗତଂ ଅନ୍ଧକାରଂ। ପଟିଚ୍ଛନ୍ନନ୍ତି କୁଟ୍ଟକୱାଟାଦିନା ପଟିଚ୍ଛାଦିତଂ। ଅନାପାଥନ୍ତି ଦୂରତାସୁଖୁମତରତାଦିନା ନ ଆପାଥଗତଂ। ଅଯନ୍ତି ଇଦ୍ଧିମା। ପଟିଚ୍ଛନ୍ନୋପି ଦୂରେ ଠିତୋପି ଅତ୍ତା ୱା ପରୋ ୱା ଯଥା ଦିସ୍ସତୀତି ୱିଭତ୍ତିଂ ପରିଣାମେତ୍ୱା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଆଲୋକଜାତନ୍ତି ଆଲୋକଭୂତଂ, ଜାତାଲୋକଂ ୱା।

୩୮୮।ଏତଂ ପନ ପାଟିହାରିଯନ୍ତି ଆୱିଭାୱପାଟିହାରିଯମାହ। କେନ କତପୁବ୍ବନ୍ତି ତତ୍ଥ କାଯସକ୍ଖିଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ''ସତ୍ଥା ତାୱ କାଯସକ୍ଖୀ''ତି ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ''ଭଗୱତା''ତି ୱତ୍ୱା ତମତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ''ଭଗୱା ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସାୱତ୍ଥିୱାସିକେ ପସ୍ସନ୍ତୀତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ତଥା ''ଯାୱ ଅୱୀଚିଂ ଦସ୍ସେସୀ''ତି। ଆକାସଗତେସୁ ହେଟ୍ଠିମହେଟ୍ଠିମୱିମାନେସୁ ଉପରୂପରିୱିମାନଂ ବ୍ଯୱଧାଯକେସୁ ବ୍ଯୂହିଯମାନେସୁ ତଗ୍ଗତଂ ଆକାସଂ ବ୍ଯୂଠ୍ଠଂ ନାମ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଆକାସଞ୍ଚ ଦ୍ୱିଧା ୱିଯୂହିତ୍ୱା''ତି।

ଅଯମତ୍ଥୋତି ଆୱିଭାୱପାଟିହାରିଯସ୍ସ ସତ୍ଥାରା କତଭାୱୋ। ପୁରିମବୁଦ୍ଧାନଂ ପଟିପତ୍ତିଆୱଜ୍ଜନଂ ବୁଦ୍ଧପ୍ପୱେଣିଯା ଅନୁପାଲନତ୍ଥଂ। ''ଏକେନ ପାଦେନା''ତିଆଦି ତିୱିକ୍କମଦସ୍ସନଂ। ନଯଂ ଦେତି ଯସ୍ସ ନଯସ୍ସ ଅନୁସାରେନ ୱାଚନାମଗ୍ଗଂ ଠପେସି।

ଚୂଳଅନାଥପିଣ୍ଡିକୋ ନାମ ଅନାଥପିଣ୍ଡିକମହାସେଟ୍ଠିସ୍ସ କନିଟ୍ଠଭାତା।

ସିନେରୁପବ୍ବତଂନିବ୍ବିଜ୍ଝିତ୍ୱାତି ତଂ ପରିସାଯ ଦିସ୍ସମାନରୂପଂଯେୱ କତ୍ୱା ନିବ୍ବିଜ୍ଝିତ୍ୱା। ନନ୍ତି ସିନେରୁପବ୍ବତଂ।

ଅନେକସତସହସ୍ସସଙ୍ଖସ୍ସ ଓକାସଲୋକସ୍ସ, ତଂନିୱାସିସତ୍ତଲୋକସ୍ସ ଚ ୱିୱଟଭାୱକରଣପାଟିହାରିଯଂ ଲୋକୱିୱରଣଂ ନାମ। ମହାବ୍ରହ୍ମାତି ସହମ୍ପତିମହାବ୍ରହ୍ମା।

ପସ୍ସଥ ତାୱ ଅପଣ୍ଣକପଟିପଦାଯ ଫଲନ୍ତି ନିରଯଭଯେନ ତଜ୍ଜେତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ଅନୁପୁବ୍ବିକଥାନଯେନ ସଗ୍ଗସୁଖେନ ପଲୋଭେତ୍ୱା, ନ ପନ ସଗ୍ଗସମ୍ପତ୍ତିଯଂ ନିନ୍ନଭାୱାପାଦନେନ।

୩୮୯। ଯଥା ଆୱିଭାୱକରଣେ ଆଲୋକକସିଣଂ ସମାପଜ୍ଜିତଙ୍ଗଂ ଆଲୋକନିମ୍ମାନାଯ, ଏୱଂ ତିରୋଭାୱକରଣେ ଅନ୍ଧକାରନିମ୍ମାନାଯ ନୀଲକସିଣଂ ସମାପଜ୍ଜିତଙ୍ଗଂ। କାମଞ୍ଚେତଂ ପାଠଇଯଂ ସରୂପତୋ ନାଗତଂ, ‘‘ୱିୱଟଂ ଆୱଟ’’ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ୩।୧୧) ପନ ୱଚନତୋ ଅତ୍ଥତୋ ଆଗତମେୱ। ଓଦାତକସିଣନ୍ତୋଗଧଂ ୱା ଆଲୋକକସିଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋୱାଯମତ୍ଥୋ। ଅନ୍ଧକାରନ୍ତି ଅନ୍ଧକାରୱନ୍ତଂ।

୩୯୦।ଅୱସେସେ ଇଚ୍ଛିଯତ୍ଥେରାଦିକେ।

୩୯୧। ପାକଟୋ ଇଦ୍ଧିମା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ପାକଟଂ, ପାକଟଞ୍ଚ ତଂ ପାଟିହାରିଯଞ୍ଚାତି ପାକଟପାଟିହାରିଯଂ। ନ ଏତ୍ଥ ଇଦ୍ଧିମା ପାକଟୋତି ଅପାକଟଂ, ଅପାକଟଞ୍ଚ ତଂ ପାଟିହାରିଯଞ୍ଚାତି ଅପାକଟପାଟିହାରିଯଂ। ଇଦ୍ଧିମତୋ ଏୱ ହି ପାକଟାପାକଟଭାୱେନାଯଂ ଭେଦୋ, ନ ପାଟିହାରିଯସ୍ସ। ନ ହି ତଂ ଅପାକଟଂ ଅତ୍ଥି।

ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମାତି ମନୁସ୍ସଧମ୍ମୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଦସ କୁସଲକମ୍ମପଥଧମ୍ମା, ତତୋ ମନୁସ୍ସଧମ୍ମତୋ ଉତ୍ତରି। ଇଦ୍ଧିସଙ୍ଖାତଂ ପାଟିହାରିଯଂ ଇଦ୍ଧିପାଟିହାରିଯଂ। ଆଠଇନ୍ଦେତି ପମୁଖେ। ଓକାସେହୀତି ପକିର। ଇଦ୍ଧାଭିସଙ୍ଖାରନ୍ତି ଇଦ୍ଧିପଯୋଗଂ। ଅଭିସଙ୍ଖାସୀତି ଅଭିସଙ୍ଖରି, ଅକାସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତାଲଚ୍ଛିଗ୍ଗଠଏନାତି କୁଞ୍ଚିକଚ୍ଛିଦ୍ଦେନ। ଅଗ୍ଗଠଅନ୍ତରିକାଯାତି ପିଟ୍ଟସଙ୍ଘାତାନଂ ଅନ୍ତରେନ।

ଅନ୍ତରହିତୋତି ଅନ୍ତରଧାଯିତୁକାମୋ। ବକୋ ବ୍ରହ୍ମା ଯଥା ଅନ୍ତରଧାଯିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ତଥା କତ୍ୱା ଭଗୱା ସଯଂ ତସ୍ସ, ବ୍ରହ୍ମଗଣସ୍ସ ଚ ଅନାପାଥଭାୱଗମନେନ ଅନ୍ତରହିତୋ ହୁତ୍ୱା ‘‘ସମଣସ୍ସ ଗୋତମସ୍ସ ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ଅତ୍ଥିଭାୱୋ ୱା ନତ୍ଥିଭାୱୋ ୱା ନ ସକ୍କା ଜାନିତୁ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ବ୍ରହ୍ମଗଣସ୍ସ ୱଚନୋକାସୋ ମା ହୋତୂତି ‘‘ଭୱେୱାହ’’ନ୍ତି ଇମଂ ଗାଥଂ ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ଭୱେୱାହଂ ଭଯଂ ଦିସ୍ୱାତି ଅହଂ ଭୱେ ସଂସାରେ ଜାତିଜରାଦିଭେଦଂ ଭଯଂ ଦିସ୍ୱା ଏୱ। ଭୱଞ୍ଚ ୱିଭୱେସିନନ୍ତି ଇମଞ୍ଚ କାମଭୱାଦିଂ ତିୱିଧମ୍ପି ସତ୍ତଭୱଂ, ୱିଭୱେସିନଂ ୱିଭୱଂ ଗୱେସମାନମ୍ପି ପରିଯେସମାନମ୍ପି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଭୱେ ଏୱ ଦିସ୍ୱା। ଭୱଂ ନାଭିୱଦିନ୍ତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିୱସେନ କିଞ୍ଚି ଭୱଂ ନ ଅଭିୱଦିଂ ନ ଗହେସିଂ। ନନ୍ଦିଞ୍ଚ ନ ଉପାଦିଯିନ୍ତି ଭୱତଣ୍ହଂ ନ ଉପଗଚ୍ଛିଂ, ନ ଅଗ୍ଗହେସିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୩୯୨।ଅଲଗ୍ଗମାନୋତି ୱିନିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଗମନେନ କୁଟ୍ଟାଦୀସୁ କତ୍ଥଚି ନ ଲଗ୍ଗମାନୋ। ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱା କତପରିକମ୍ମେନାତି ଯସ୍ସ ପରତୋ ଗନ୍ତୁକାମୋ, ତଂ ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱା ‘‘ଆକାସୋ ହୋତୁ, ଆକାସୋ ହୋତୂ’’ତି ଏୱଂ କତପରିକମ୍ମେନ ଇଦ୍ଧିମତା। ପାକାରପଦ୍ଭତାପେକ୍ଖାଯ ‘‘ସୁସିରୋ, ଛିଦ୍ଦୋ’’ତି ଚ ପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଉବ୍ବେଧୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ୱିୱରଂ ସୁସିରଂ। ତିରିଯଂ ପୱତ୍ତଂ ଛିଦ୍ଦଂ।

ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି କସିଣେ ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱାତି ପଥୱୀକସିଣାଦୀସୁ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି କସିଣେ ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ‘‘ଆକାସୋ ହୋତୂ’’ତି ଅଧିଟ୍ଠାତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ‘‘ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିୱସୀଭାୱୋଯେୱ ପମାଣ’’ନ୍ତି। ତସ୍ମା ଯଂ ଯଂ ଇଚ୍ଛତି, ତଂ ତଦେୱ ହୋତି। ଏତେନ ପଥୱିଯା ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନନିମୁଜ୍ଜନେ ଆପୋକସିଣସମାପଜ୍ଜନଂ, ଉଦକାଦୀସୁ ପଥୱୀନିମ୍ମାନେ ପଥୱୀକସିଣସମାପଜ୍ଜନଂ ନ ଏକନ୍ତତୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏତନ୍ତି ଏତଂ ତିରୋକୁଟ୍ଟାଦିଗମନପାଟିହାରିଯକରଣେ ଆକାସକସିଣସମାପଜ୍ଜନଂ ଅୱସ୍ସଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଅନୁଚ୍ଛୱିକଭାୱତୋ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ‘‘ଆକାସକସିଣୱସେନ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନାନଂ ୱିୱଟକରଣ’’ନ୍ତିଆଦିୱଚନଂ ୱିଯ ପଥୱୀକସିଣୱସେନ ‘‘ଏକୋପି ହୁତ୍ୱା ବହୁଧା ହୋତୀ’’ତିଆଦିଭାୱୋ ‘‘ଆକାସେ ୱା ଉଦକେ ୱା ପଥୱିଂ ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ପଦସା ଗମନଂ ଇଚ୍ଛତୀ’’ତିଆଦିନା ଯଂ ପକିଣ୍ଣକନଯେ ୱୁତ୍ତଂ, ତମ୍ପି ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି।

‘‘ଦୋସୋ ନତ୍ଥୀ’’ତି ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ବଦ୍ଧଂ ସୁବଦ୍ଧଂ ୱିଯ ଦଠହୀକରଣଂ ନାମ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ୱତ୍ୱା ତେନ ପଯୋଜନାଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପୁନ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଧିଟ୍ଠିତତ୍ତା ଆକାସୋ ହୋତିଯେୱାତି ସଚେପି କିଞ୍ଚି ଅନ୍ତରା ଉପଟ୍ଠିତଂ ପଦ୍ଭତାଦି ସିଯା, ତମ୍ପି ‘‘ଆକାସୋ ହୋତୂ’’ତି ଅଧିଟ୍ଠିତତ୍ତା ଆକାସୋ ହୋତିଯେୱ। ଇଦମ୍ପି ଅଟ୍ଠାନପରିକପ୍ପନମତ୍ତଂ, ତାଦିସସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାନମେୱ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅନ୍ତରା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୩୯୩।ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱାତି ଯଥିଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନଂ ଞାଣେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା। ତତ୍ରାତି ତସ୍ମିଂ ପଥୱିଯା ଉଦକଭାୱାଧିଟ୍ଠାନେ ଅଯଂ ଯଥାୱୁତ୍ତପଟିପତ୍ତିୱିଭାୱିନୀ ପାଠଇ। ପରତୋ ‘‘ତତ୍ରାଯଂ ପାଠଇ’’ତି ଆଗତଟ୍ଠାନେସୁପି ଇମିନା ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସୋତି ଇଦ୍ଧିମା। ଅଧିଟ୍ଠାନକାଲେ କାଲପରିଚ୍ଛେଦଂ କତ୍ୱା ଅଧିଟ୍ଠାତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲଂ ପନ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା’’ତି। ପକତିଯା ଉଦକଂ ଅନିମ୍ମାନୌଦକଂ।

୩୯୪।ୱିପରୀତନ୍ତି ଯଂ ଉଦକଂ ଅକ୍କମିତ୍ୱା ଅକ୍କମନ୍ତୋ ନ ସଂସୀଦତି, ତଂ ପନେତ୍ଥ ଇଦ୍ଧିଯା ପଥୱୀନିମ୍ମାନୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପଥୱୀକସିଣନ୍ତି ପଥୱୀକସିଣଜ୍ଝାନଂ।

୩୯୫।ପଲ୍ଲଙ୍କନ୍ତି ସମନ୍ତତୋ ଊରୁବଦ୍ଧାସନଂ। ଛିନ୍ନପକ୍ଖୋ, ଅସଞ୍ଜାତପକ୍ଖୋ ୱା ସକୁଣୋ ତେତ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀତି ପାଠଇଯଂ ''ପକ୍ଖୀ ସକୁଣୋ''ତି (ପଟି। ମ। ୩।୧୧) ପକ୍ଖୀ-ସଦ୍ଦେନ ୱିସେସେତ୍ୱା ସକୁଣୋ ୱୁତ୍ତୋତି ''ପକ୍ଖେହି ଯୁତ୍ତସକୁଣୋ''ତି ଆହ। ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱାତି ''ପଥୱୀ ହୋତୂ''ତି ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା।

ଆକାସେ ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେତି ଅନ୍ତଲିକ୍ଖସଞ୍ଞିତେ ଆକାସେ। ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ହି ଆୱରଣଂ ନତ୍ଥି, ତଂ ତଂ ''ଆକାସ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଯଞ୍ଚ ଇଦ୍ଧିମା ନ ପଥୱିଯା ଆସନ୍ନେ ଆକାସେ ଗଚ୍ଛତି। ଯତ୍ଥ ପନ ପକ୍ଖୀନଂ ଅଗୋଚରୋ, ତତ୍ଥ ଗଚ୍ଛତି, ତାଦିସଞ୍ଚ ଲୋକେ ''ଅନ୍ତଲିକ୍ଖ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଅନ୍ତଲିକ୍ଖସଞ୍ଞିତେ ଆକାସେ''ତି।

ଥେରୋତି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତ ତିପିଟକଚୂଳାଭଯତ୍ଥେରୋ। ସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନନ୍ତି ପୁନ ସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନଂ। ନନୁ ସମାହିତମେୱସ୍ସ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଇଦ୍ଧିମତୋ ପାଟିହାରିଯୱସେନ ପୱତ୍ତମାନସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ସମାହିତମେୱ ହୋତି, ନ ଅଞ୍ଞଦା ୱିଯ ଅସମାହିତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତଂ ପନ ଥେରସ୍ସ ମତିମତ୍ତଂ। ପୁବ୍ବେ ହି ପଥୱୀକସିଣଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପଥୱିଂ ଅଧିଟ୍ଠାଯ ଗଚ୍ଛତି, ଇଦାନି ପନ ଆକାସୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ, ତସ୍ମା ଆକାସକସିଣଂ ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବମେୱ। ତେନାହ ''କିଞ୍ଚାପୀ''ତିଆଦି। ତିରୋକୁଟ୍ଟପାଟିହାରିଯେୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବନ୍ତି ଯଥା ତତ୍ଥ କୁଟ୍ଟାଦି ''ଆକାସୋ ହୋତୂ''ତି ଅଧିଟ୍ଠାନେନ ଆକାସୋ ହୋତି, ଏୱଂ ଇଧାପି ପବ୍ବତରୁକ୍ଖାଦିଂ ଅଧିଟ୍ଠାନେନ ଆକାସଂ କତ୍ୱା ଗନ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ତିରୋକୁଟ୍ଟପାଟିହାରିଯେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱାତି ''ସଚେ ପନସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସା''ତିଆଦିନା (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୩୯୨) ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନ। ଏତେନ ''ପୁରିମାଧିଟ୍ଠାନବଲେନେୱ ଚସ୍ସ ଅନ୍ତରା ଅଞ୍ଞୋ ପବ୍ବତୋ ୱା ରୁକ୍ଖୋ ୱା ଉତୁମଯୋ ଉଟ୍ଠହିସ୍ସତୀତି ଅଟ୍ଠାନମେୱେତ''ନ୍ତି ନାଗାଦୀହି କଯିରମାନୋ ୱିବନ୍ଧୋ ଗମନନ୍ତରାଯଂ ନ କରୋତୀତି ଦସ୍ସେତି।

ଓକାସେତି ଜନୱିୱିତ୍ତେ ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ। ପାକଟୋ ହୋତି ଆକାସଚାରୀ ଅଯଂ ସମଣୋତି।

୩୯୬।ଦ୍ୱାଚତ୍ତାଲୀସଯୋଜନସହସ୍ସଗ୍ଗହଣଂ ପଠମକପ୍ପୱସେନ କତଂ, ତତୋ ପରଂ ପନ ଅନୁକ୍କମେନ ପଥୱିଯା ଉସ୍ସିତଭାୱେନ ତତୋ କତିପଯଯୋଜନୂନତା ସିଯା, ଅପ୍ପକଂ ଅଧିକଂ ୱା ଊନଂ ୱା ଗଣନୂପଗଂ ନ ହୋତୀତି ତଥା ୱୁତ୍ତଂ। ତୀସୁ ଦୀପେସୁ ଏକକ୍ଖଣେ ଆଲୋକକରଣେନାତି ଯଦା ଯସ୍ମିଂ ଦୀପେ ମଜ୍ଝେ ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ତଦା ତତୋ ପୁରିମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତା ପଚ୍ଛିମେ ଉଦେନ୍ତା ହୁତ୍ୱା ଆଲୋକକରଣେନ। ଅଞ୍ଞଜୋତୀନଂ ୱା ଅଭିଭୱନେନ, ଦୁଦ୍ଦସତାଯ ଚ ମହିଦ୍ଧିକେ। ସତ୍ତାନଂ ସୀତପରିଳାହୱୂପସମନେନ, ଓସଧିତିଣୱନପ୍ପତୀନଂ ପରିବ୍ରୂହନେନ ଚ ମହାନୁଭାୱେ। ଛୁପତୀତି ଫୁସତି। ପରିମଜ୍ଜତୀତି ହତ୍ଥଂ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ସଞ୍ଚାରେନ୍ତୋ ଘଂସେତି। ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଜ୍ଝାନୱସେନେୱାତି ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଜ୍ଝାନୱସେନ। ଏୱ-କାରେନ ପାଦକଜ୍ଝାନୱିସେସଂ ନିୱତ୍ତେତି, ନ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ। ତେନେୱାହ ''ନତ୍ଥେତ୍ଥ କସିଣସମାପତ୍ତିନିଯମୋ''ତି। ତିରୋକୁଟ୍ଟପାଟିହାରିଯାଦୀସୁ ୱିଯ ଇମସ୍ମିଂ ନାମ କସିଣେ ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଅଧିଟ୍ଠାତବ୍ବନ୍ତି ନ ଏତ୍ଥ କୋଚି ନିଯମୋ ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ହି ପାଠଇଯଂ କିଞ୍ଚି ସମାପତ୍ତିଂ ଅପରାମସିତ୍ୱା ''ଇଧ ସୋ ଇଦ୍ଧିମା''ତିଆଦି (ପଟି। ମ। ୩।୧୦-୧୧) ୱୁତ୍ତଂ। ହତ୍ଥପାସେ ହୋତି ''ଚନ୍ଦିମସୂରିଯେ''ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ଚନ୍ଦିମସୂରିଯମଣ୍ଡଲଂ। ରୂପଗତଂ ହତ୍ଥପାସେତି ହତ୍ଥପାସେ ଠିତଂ ରୂପଗତଂ, ହତ୍ଥପାସେ ୱା ରୂପଗତଂ। ହତ୍ଥଂ ୱା ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ପରାମସତୀତି ଯୋଜନା।

ଉପାଦିନ୍ନକଂ ନିସ୍ସାଯ ଅନୁପାଦିନ୍ନକସ୍ସ ୱଡ୍ଢନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଯୁତ୍ତିଯା ପନେତ୍ଥ ଉପାଦିନ୍ନକସ୍ସପି ୱଡ୍ଢନଚ୍ଛାଯା ଦିସ୍ସତି। ଅତ୍ତନୋ ଅଣୁମହନ୍ତଭାୱାପାଦନେ ଉପାଦିନ୍ନକସ୍ସ ହାପନଂ ୱିଯ ୱଡ୍ଢନମ୍ପି ଲବ୍ଭତେୱ। ଯଥା ଆଯସ୍ମତୋ ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନସ୍ସ ନନ୍ଦୋପନନ୍ଦଦମନେତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତଂ ସହୱତ୍ଥୁନା ଥେରୱାଦଂ ଆହରିତ୍ୱା ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତିପିଟକଚୂଳନାଗତ୍ଥେରୋ ଆହା''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। କିଂ ପନ ନ ହୋତି, ହୋତିଯେୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଦ୍ୱେ ହି ପଟିସେଧା ପକତିଂ ଗମେନ୍ତୀତି। ''ତଦା ମହନ୍ତଂ ହୋତି ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରସ୍ସ ୱିଯା''ତି ଇଦଂ ଯଥାଧିକତତ୍ଥଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଖୁଦ୍ଦକଭାୱାପାଦନମ୍ପେତ୍ଥ ଲବ୍ଭତେୱ।

ନନ୍ଦୋପନନ୍ଦନାଗଦମନକଥାୱଣ୍ଣନା

ଓଲୋକେସି ବୁଦ୍ଧାଚିଣ୍ଣୱସେନ ''ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ ଅସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯୋ''ତି। ଲୋକିଯଂ ରତନତ୍ତଯେ ପସାଦଲକ୍ଖଣଂ ସାସନାୱତାରଂ ସନ୍ଧାଯାହ

‘‘ଅପ୍ପସନ୍ନୋ’’ତି। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିତୋ ୱିୱେଚେତ୍ୱା ପସାଦେତବ୍ବୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ ‘‘କୋ ନୁ ଖୋ…ପେ… ୱିୱେଚେଯ୍ୟା’’ତି।

ତଂ ଦିୱସନ୍ତି ଯଦା ଭଗୱା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପରିୱୁତୋ ତାୱତିଂସଭୱନାଭିମୁଖୋ ଗଚ୍ଛତି, ତଂ ଦିୱସଭାଗଂ। ଆପାନଭୂମିଂ ସଜ୍ଜଯିଂସୂତି ଯତ୍ଥ ସୋ ନିସିନ୍ନୋ ଭୋଜନକିଚ୍ଚଂ କରୋତି, ତଂ ପରିୱେସନଟ୍ଠାନଂ ସିତ୍ତଂ ସମ୍ମଟ୍ଠଂ ଭୋଜନୂପକରଣୂପନଯନାଦିନା ସଜ୍ଜଯିଂସୁ ପଟିଯାଦେସୁଂ। ତିୱିଧନାଟକେହୀତି ୱଧୂକୁମାରିକଞ୍ଞାୱତ୍ଥାହି ତିୱିଧାହି ନାଟକିତ୍ଥୀହି। ଓଲୋକଯମାନୋତି ପେକ୍ଖନ୍ତୋ, ୱିଚାରେନ୍ତୋ ୱା।

ଉପରୂପରୀତି ମତ୍ଥକମତ୍ଥକେ। ଭୱନେନାତି ଭୱନପଦେସେନ। ଭୋଗେହୀତି ସରୀରଭୋଗେହି। ଅୱକୁଜ୍ଜେନାତି ନିକୁଜ୍ଜିତେନ। ଗହେତ୍ୱାତି ଯଥା ତାୱତିଂସଭୱନସ୍ସ ପଦେସୋପି ନାୱସିସ୍ସତି, ଏୱଂ ପରିଯାଦାଯ।

ସିନେରୁପରିଭଣ୍ଡନ୍ତି ସିନେରୁମେଖଲଂ। ସିନେରୁସ୍ସ କିର ସମନ୍ତତୋ ବହଲତୋ, ପୁଥୁଲତୋ ଚ ପଞ୍ଚଯୋଜନସହସ୍ସପରିମାଣାନି ଚତ୍ତାରି ପରିଭଣ୍ଡାନି ତାୱତିଂସଭୱନସ୍ସ ଆରକ୍ଖାଯ ନାଗେହି, ଗରୁଳେହି, କୁମ୍ଭଣ୍ଡେହି, ଯକ୍ଖେହି ଚ ଅଧିଟ୍ଠିତାନି, ତାନି ପରିଭଣ୍ଡଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା ‘‘ପରିଭଣ୍ଡ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେହି କିର ସିନେରୁସ୍ସ ଉପଡ୍ଢଂ ପରିଯାଦିନ୍ନଂ।

ଅତ୍ତଭାୱଂ ୱିଜହିତ୍ୱାତି ମନୁସ୍ସରୂପଂ ଅନ୍ତରଧାପେତ୍ୱା। ବାଧତୀତି ଖେଦମତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେତି।

ଅତ୍ତଭାୱଂ ୱିଜହିତ୍ୱାତି ସୁଖୁମତ୍ତଭାୱନିମ୍ମାନେନ ନାଗରୂପଂ ୱିଜହିତ୍ୱା। ମୁଖଂ ୱିୱରି ‘‘ମୁଖଗତଂ ସମଣଂ ସଂଖାଦିସ୍ସାମୀ’’ତି। ପାଚୀନେନ ଚ ପଚ୍ଛିମେନ ଚାତି ନାଗସ୍ସ ତଥାନିପନ୍ନତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ସୁଟ୍ଠୁ ସତିଯା ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାପନତ୍ଥମାହ ‘‘ମନସି କରୋହୀ’’ତି।

ଆଦିତୋପଟ୍ଠାଯ ସବ୍ବପାଟିହାରିଯାନୀତି ତଦା ଥେରେନ କତପାଟିହାରିଯାନି ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଇମଂ ପନ ଠାନନ୍ତି ଇମଂ ନାସାୱାତୱିସ୍ସଜ୍ଜନକାରଣଂ।

ଅନୁବନ୍ଧୀତି ‘‘ନ ସକ୍କା ଏୱଂମହିଦ୍ଧିକସ୍ସ ଇମସ୍ସ ସମଣସ୍ସ ପଟିପହରିତୁ’’ନ୍ତି ଭଯେନ ପଲାଯନ୍ତଂ ଅନୁବନ୍ଧି।

ଏକପଟିପାଟିଯାତି ଏକାଯ ପଟିପାଟିଯା, ନିରନ୍ତରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯମେୱାତି ଯା ଉପାଦିନ୍ନକଂ ନିସ୍ସାଯ ଅନୁପାଦିନ୍ନକସ୍ସ ୱଡ୍ଢି, ଅଯମେୱ। ଏତ୍ଥ ଏଦିସେ ହତ୍ଥୱଡ୍ଢନାଦିପାଟିହାରିଯେ ଯୁତ୍ତି ଯୁତ୍ତରୂପା ଚିତ୍ତତୋ, ଉତୁତୋ ୱା ଉପାଦିନ୍ନକରୂପାନଂ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ଅଥ ୱା ଉପାଦିନ୍ନନ୍ତି ସକଲମେୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଏୱମ୍ପି ତସ୍ସ ତଥା ୱଡ୍ଢି ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଏୱାତି ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱଡ୍ଢି ୱେଦିତବ୍ବା। ଏକସନ୍ତାନେ ଉପାଦିନ୍ନଂ, ଅନୁପାଦିନ୍ନଞ୍ଚ ସମ୍ମିସ୍ସଂ ୱିଯ ପୱତ୍ତମାନମ୍ପି ଅତ୍ଥତୋ ଅସମ୍ମିସ୍ସମେୱ। ତତ୍ଥ ଯଥା ଆଳହକମତ୍ତେ ଖୀରେ ଅନେକାଳହକେ ଉଦକେ ଆସିତ୍ତେ ଯଦିପି ଖୀରଂ ସବ୍ବେନ ସମ୍ମିସ୍ସଂ ସବ୍ବତ୍ଥକମେୱ ଲଦ୍ଧମାନଂ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି, ତଥାପି ନ ତତ୍ଥ ଖୀରଂ ୱଡ୍ଢତି, ଉଦକମେୱ ୱଡ୍ଢତି, ଏୱମେୱଂ ଯଦିପି ଉପାଦିନ୍ନଂ ଅନୁପାଦିନ୍ନଞ୍ଚ ସମ୍ମିସ୍ସଂ ୱିଯ ପୱତ୍ତତି, ତଥାପି ଉପାଦିନ୍ନଂ ନ ୱଡ୍ଢତି, ଇଦ୍ଧାନୁଭାୱେନ ଚିତ୍ତଜଂ, ତଦନୁସାରେନ ଉତୁଜଞ୍ଚ ୱଡ୍ଢତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ସୋତି ସୋ ଇଦ୍ଧିମା। ଏୱଂ କତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତାକାରେନ ହତ୍ଥଂ ୱା ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ତେ ୱା ଆଗନ୍ତ୍ୱା ହତ୍ଥପାସେ ଠିତେ କତ୍ୱା। ପାଦଟ୍ଠପନାଦିପି ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅପରୋପି ଇଦ୍ଧିମା। ତଥେୱାତି ପାଟିହାରିଯକରଣତୋ ପୁବ୍ବେ ୱିଯ। ତଥୂପମମେତନ୍ତି ଯଥା ଉଦକପୁଣ୍ଣାସୁ ନାନାପାତୀସୁ ବହୂହି ନାନାଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲେସୁ ଦିସ୍ସମାନେସୁ ନ ତେନ ଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲସ୍ସ ଗମନାଦିଉପରୋଧୋ, ବହୂନଞ୍ଚ ପଚ୍ଚେକଂ ଦସ୍ସନଂ ଇଜ୍ଝତି, ତଥୂପମମେତଂ ପାଟିହାରିଯଂ ଚନ୍ଦିମସୂରିଯାନଂ ଗମନାଦିଉପରୋଧାଭାୱତୋ, ବହୂନଞ୍ଚ ଇଦ୍ଧିମନ୍ତାନଂ ତତ୍ଥ ଇଦ୍ଧିପଯୋଗସ୍ସ ଯଥିଚ୍ଛିତଂ ସମିଜ୍ଝନତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୩୯୭।ପରିଚ୍ଛେଦଂ କତ୍ୱାତି ଅଭିୱିଧିୱସେନ ପନ ପରିଚ୍ଛେଦଂ କତ୍ୱା, ନ ମରିଯାଦୱସେନ। ତଥା ହେସ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ଅତ୍ତନୋ କାଯେନ ୱସଂ ୱତ୍ତେତି। ପାଳିଇତି ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗପାଳିଇ।

ଯାୱବ୍ରହ୍ମଲୋକାପି କାଯେନ ୱସଂ ୱତ୍ତେତୀତି ଏତ୍ଥ ଯସ୍ମା ନ ବ୍ରହ୍ମଲୋକସ୍ସେୱ ଗମନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ନାପି ବ୍ରହ୍ମଲୋକସ୍ସ ଗମନମେୱ, ଅଥ ଖୋ ଅଞ୍ଞଥା ଅଞ୍ଞମ୍ପି। ଯାୱ ବ୍ରହ୍ମଲୋକାତି ପନ ଦୂରାୱଧିନିଦସ୍ସନମେତଂ, ତସ୍ମା ‘‘ସଚେ ବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ ଗନ୍ତୁକାମା ହୋତୀ’’ତି ୱତ୍ୱାପି ଇତରମ୍ପି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସନ୍ତିକେପି ଦୂରେ ଅଧିଟ୍ଠାତୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପି-ସଦ୍ଦୋ ସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋ, ତେନ ୱୁତ୍ତାୱସେସସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନିଦ୍ଧିଯା ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବସ୍ସ ସବ୍ବସ୍ସାପି ସଙ୍ଗହୋ, ନ ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଯମକପାଟିହାରିଯାୱସାନେତିଆଦିନା ତିୱିକ୍କମସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନିଦ୍ଧିନିପ୍ଫନ୍ନତା ୱୁତ୍ତା, ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ପନ ଲକ୍ଖଣାନିସଂସତା। ତଦୁଭଯଂ ଯଥା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନ

ୱିରୁଳ୍ହତି, ତଥା ୱିଚାରେତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବଂ।

ନୀଲମାତିକନ୍ତି ନୀଲୱଣ୍ଣୋଦକମାତିକଂ।

ମହାବୋଧିନ୍ତି ଅପରାଜିତପଲ୍ଲଙ୍କଂ ମହାବୋଧିଂ। ଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ସନ୍ତିକେ ଅକାସୀତି ତଥା ଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିସମନନ୍ତରମେୱ ପଥୱିଂ, ସମୁଦ୍ଦଞ୍ଚ ସଂଖିପିତ୍ୱା ମହାବୋଧିସନ୍ତିକେ ଅକାସି।

ନକ୍ଖତ୍ତଦିୱସେତି ମହଦିୱସେ। ଚନ୍ଦପୂୱେତି ଚନ୍ଦସଦିସେ ଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲାକାରେ ପୂୱେ। ଏକପତ୍ତପୂରମତ୍ତମକାସୀତି ଯଥା ତେ ପମାଣତୋ ସରୂପେନେୱ ଅନ୍ତୋପତ୍ତପରିୟାପନ୍ନା ହୋନ୍ତି, ତଥା ଅକାସି।

କାକୱଲିୟୱତ୍ଥୁସ୍ମିଞ୍ଚ "ଭଗୱା ଥୋକଂ ବହୁଂ ଅକାସୀ"ତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ତଂ ପନ ୱତ୍ଥୁଂ ସଙ୍ଖେପତୋୱ ଦସ୍ସେତୁଂ "ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରୋ କିରା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସମାପତ୍ତିୟାତି ନିରୋଧସମାପତ୍ତିୟା।

ଗଙ୍ଗାତୀରେତି ତମ୍ବପଣ୍ଣିଦୀପେ ଗଙ୍ଗାନଦିୟା ତୀରେ। ସଜ୍ଝଂ ଅଦାସୀତି ଯଥା ତେ ଯଥାଧିଟ୍ଠିତଂ ସପ୍ପିଂ ପସ୍ସନ୍ତି, ତଥା ସଜ୍ଝଂ ଅଦାସି।

ତସ୍ସାତି ଯସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ରୂପଂ ଦଟ୍ଠୁକାମୋ, ତସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ରୂପଂ ପସ୍ସତି। ସଦ୍ଦଂ ସୁଣାତୀତି ଦିବ୍ବାୟ ସୋତଧାତୁୟା ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ସଦ୍ଦଂ ସୁଣାତି। ଚିତ୍ତଂ ପଜାନାତୀତି ଚେତୋପରିୟଞାଣେନ ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ଚିତ୍ତଂ ପଜାନାତି। କରଜକାୟସ୍ସ ୱସେନାତି ଚାତୁମହାଭୂତିକରୂପକାୟସ୍ସ ୱସେନ। "ଚିତ୍ତଂ ପରିଣାମେତୀ"ତି ଏତ୍ଥ କିଂ ତଂ ଚିତ୍ତଂ, କଥଂ ୱା ପରିଣାମନନ୍ତି ଆହ "ପାଦକଜ୍ଝାନଚିତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା କାଯେ ଆରୋପେତୀ"ତି। କଥଂ ପନ କାଯେ ଆରୋପେତୀତି ଆହ "କାୟାନୁଗତିକଂ କରୋତୀ"ତି। ଏୱମ୍ପି ସଦ୍ଦନ୍ଧରୋୱାୟନ୍ତି ୱଚନପଥଂ ପଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତୋ ଆହ "ଦନ୍ଧଗମନ"ନ୍ତି। କରୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କାୟଗମନଂ ହି ଦନ୍ଧଂ, ଦନ୍ଧମହାଭୂତପଚ୍ଚୟତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଅୟଞ୍ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ଦିସ୍ସମାନେନ କାୟେନ ଗନ୍ତୁକାମତାୟ ୱସେନ ଚିତ୍ତଂ ପରିଣାମେନ୍ତୋ ଯୋଗୀ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାୟ "ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ କାୟୋ ୱିୟ ଦନ୍ଧଗମନଂ ହୋତୂ"ତି ପରିକମ୍ମଂ କରୋତି। ତଥା ପରିକମ୍ମକରଣଂ ହି ସନ୍ଧାୟ "ପାଦକଜ୍ଝାନଚିତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପରିକମ୍ମଂ ପନ କତ୍ୱା ପୁନ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଞାଣେନ ଅଧିଟ୍ଠହନ୍ତୋ ତଂ ଚିତ୍ତଂ କାୟେ ଆରୋପେତି, କାୟାନୁଗତିକଂ ଦନ୍ଧଗମନଂ କରୋତି।

ସୁଖସଞ୍ଞନ୍ତି ସୁଖସହଗତଂ ସଞ୍ଞଂ, ସଞ୍ଞାସୀସେନ ନିଦ୍ଦେସୋ। ଲହୁଭାୱେନ ସଞ୍ଞାତନ୍ତି ଲହୁସଞ୍ଞଂ। କଥଂ ପନ ଇଦ୍ଧିଚିତ୍ତେନ ସହ ସୁଖସଞ୍ଞାୟ ସମ୍ଭୱୋତି ଆହ "ସୁଖସଞ୍ଞା ନାମ ଉପେକ୍ଖାସମ୍ପୟୁତ୍ତା ସଞ୍ଞା"ତି। ସୁଖନ୍ତି ସଞ୍ଞାତନ୍ତି ୱା ସୁଖସଞ୍ଞଂ। ତେନେୱାହ "ଉପେକ୍ଖା ହି ସନ୍ତଂ ସୁଖନ୍ତି ୱୁତ୍ତା"ତି ଏକନ୍ତଗରୁକେହି ନୀୱରଣେହି, ଓଳାରିକେହି ଅନୁପସନ୍ତସଭାୱେହି ଚ ୱିତକ୍କାଦୀହି ୱିପ୍ପୟୋଗୋ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଲହୁଭାୱସ୍ସ କାରଣନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ "ସାୟେୱ…ପେ… ୱେଦିତବ୍ବା"ତି। ତଂ ଓକ୍କନ୍ତସ୍ସାତି ତଂ ସୁଖଲହୁସଞ୍ଞଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତସ୍ସ। ଅସ୍ସାତି ଯୋଗିନୋ। ଗନ୍ତୁକାମତା ଏୱ ଏତ୍ଥ ପମାଣନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଏତସ୍ମିଂ ଦିସ୍ସମାନେନ କାୟେନ ଗମନେ ଯଂ ଠାନଂ ଗନ୍ତୁକାମୋ, ତଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଗନ୍ତୁକାମତାୱସେନ ପୱତ୍ତପରିକମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନାନି ଏୱ ପମାଣଂ, ତାୱତା ଗମନଂ ଇଜ୍ଝତି। ତସ୍ମା ମଗ୍ଗନିମ୍ମାନୱାୟୁଅଧିଟ୍ଠାନେହି ୱିନାପି ଇଚ୍ଛିତଦେସପ୍ପତ୍ତି ହୋତୀତି। ଇଦାନି ତମେୱତ୍ଥଂ ପାକଟତରଂ କାତୁଂ "ସତି ହୀ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

କାୟଂ ଗହେତ୍ୱାତି କରଜକାୟଂ ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ପରିକମ୍ମଚିତ୍ତେନ ଗହେତ୍ୱା। ଚିତ୍ତେ ଆରୋପେତୀତି "ଅୟଂ କାୟୋ ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ୱିୟ ହୋତୂ"ତି ପାଦକଜ୍ଝାନଚିତ୍ତେ ଆରୋପେତି ତଗ୍ଗତିକଂ କରୋତି। ତେନାହ "ଚିତ୍ତାନୁଗତିକଂ କରୋତି ସୀଘଗମନ"ନ୍ତି। ଚିତ୍ତଗମନନ୍ତି ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିମାହ। ଇଦଂ ପନ ଚିତ୍ତୱସେନ କାୟପରିଣାମନପାଟିହାରିୟଂ। ଚିତ୍ତଗମନମେୱାତି ଚିତ୍ତେନ ସମାନଗମନମେୱ। କଥଂ ପନ କାୟୋ ଦନ୍ଧପ୍ପୱତ୍ତିକୋ ଲହୁପରିୱତ୍ତିନା ଚିତ୍ତେନ ସମାନଗତିକୋ ହୋତୀତି? ନ ସବ୍ବଥା ସମାନଗତିକୋ। ଯଥେୱ ହି କାୟୱସେନ ଚିତ୍ତପରିଣାମନେ ଚିତ୍ତଂ ସବ୍ବଥା କାୟେନ ସମାନଗତିକଂ ନ ହୋତି। ନ ହି ତଦା ଚିତ୍ତଂ ସଭାୱସିଦ୍ଧେନ ଅତ୍ତନୋ ଖଣେନ ଅୱତ୍ୱିତ୍ୱା ଗରୁୱୁତ୍ତିକସ୍ସ ରୂପଧମ୍ମସ୍ସ ଖଣେନ ୱତ୍ତତି। "ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ଅୟଂ କାୟୋ ୱିୟ ହୋତୂ"ତି ପନ ଅଧିଟ୍ଠାନେନ ଦନ୍ଧଗତିକସ୍ସ କାୟସ୍ସ ଅନୁୱତ୍ତନତୋ ଯାୱ ଇଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନପ୍ପତ୍ତି, ତାୱ କାୟଗତିଅନୁଲୋମେନେୱ ହୁତ୍ୱା ସନ୍ତାନୱସେନ ପୱତ୍ତମାନଂ ଚିତ୍ତଂ କାୟଗତିୟା ପରିଣାମିତଂ ନାମ ହୋତି, ଏୱଂ "ଅୟଂ କାୟୋ ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ୱିୟ ହୋତୂ"ତି ଅଧିଟ୍ଠାନେନ ପଗେୱ ସୁଖଲହୁସଞ୍ଞାୟ ସମ୍ପାଦିତତ୍ତା ଅଭାୱିତିଦ୍ଧିପାଦାନଂ ୱିୟ ଦନ୍ଧଂ ଅୱତ୍ୱିତ୍ୱା ଯଥା ଲହୁକତିପୟଚିତ୍ତୱାରେହେୱ ଇଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନପ୍ପତ୍ତି ହୋତି, ଏୱଂ ପୱତ୍ତମାନୋ କାୟୋ ଚିତ୍ତଗତିୟା ପରିଣାମିତୋ ନାମ ହୋତି, ନ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣେନେୱ ଇଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନପ୍ପତ୍ତିୟା।

ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା "ସେୟ୍ୟଥାପି ନାମ ବଲୱା ପୁରିସୋ ସମିଞ୍ଜିତଂ ୱା ବାହଂ ପସାରେୟ୍ୟ, ପସାରିତଂ ୱା ବାହଂ ସମିଞ୍ଜେୟ୍ୟା"ତି ଇଦମ୍ପି ଉପମାୱଚନଂ

ନିପ୍ଫରିୟାୟେନେୱ ସମାହିତଂ ହୋତି। ଅୱସ୍ସଂ ଚେତଂ ଏୱଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ଅଞ୍ଞଥା ସୁତ୍ତାଭିଧମ୍ମପାଠେହି, ୱିନୟଅଟ୍ଠକଥାୟ ଚ ୱିରୋଧୋ ସିୟା, ଧମ୍ମତା ଚ ୱିଲୋମିତା। “ନାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଞ୍ଞଂ ଏକଧମ୍ମମ୍ପୀ”ତି (ଅ। ନି। ୧।୧୧ ଆଦୟୋ) ହି ଏତ୍ଥ ଅଞ୍ଞଗ୍ଗହଣେନ ରୂପଧମ୍ମା ଗହିତା ଅଲହୁପରିୱତ୍ତିତାୟ। ଅଭିଧମ୍ମେ (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୧୦-୧୧) ଚ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟୋ ରୂପମେୱ ୱୁତ୍ତୋ, ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚୟୋ ଚ ତସ୍ସେୱ। ୟତ୍ଥ ୟତ୍ଥ ଚ ଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଭିଜ୍ଜନ୍ତି। ନତ୍ଥି ଦେସନ୍ତରସଙ୍କମନଂ, ନ ଚ ସଭାୱୋ ଅଞ୍ଞଥା ହୋତୀତି। ନ ହି ଇଦ୍ଧିବଲେନ ଧମ୍ମାନଂ କୋଚି ଲକ୍ଖଣଂ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ କାତୁଂ ସକ୍କା, ଭାୱଞ୍ଞଥତ୍ତମେୱ ପନ କାତୁଂ ସକ୍କା। “ତୀସୁପି ଖଣେସୂ”ତି ଇଦମ୍ପି ଗମନାରମ୍ଭଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଗମନନିଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଥେରୋତି ଅଟ୍ଠକଥାଚରିୟାନଂ ଅନ୍ତରେ ଏକୋ ଥେରୋ। ଇଧାତି ଇଦଂ ପାଟିହାରିୟଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତପାଠେ। ସୟଂ ଗମନମେୱ ଆଗତଂ “ବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ ଗଚ୍ଛତୀ”ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା।

ଚକ୍ଖୁସୋତାଦୀନନ୍ତି ଚକ୍ଖୁସୋତାଦୀନଂ ଅଙ୍ଗାନଂ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ “ସବ୍ବଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗ”ନ୍ତି, ସବ୍ବଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗୱନ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପସାଦୋ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଇମିନା ୱାୟଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟାନମ୍ପି ଅଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ରୁଚିୱସେନାତି ଇଚ୍ଛାୱସେନ। ଅଞ୍ଞମ୍ପୀତି ଭଗୱତା କରିୟମାନତୋ ଅଞ୍ଞମ୍ପି କିରିୟଂ କରୋତି। ଅୟଞ୍ହି ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱୋ। ୟଦି ସାୱକନିମ୍ମିତେସୁ ନାନପ୍ପକାରତା ନତ୍ଥି, “ସଚେ ପନ ନାନାୱଣ୍ଣେ କାତୁକାମୋ ହୋତୀ”ତିଆଦି ୟଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ କଥନ୍ତି? ତଂ ତଥା ତଥା ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଅଧିଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ତେ ତେ ୱଣ୍ଣୱୟାଦିୱିସେସା ପରିକମ୍ମାନୁରୂପଂ ଇଜ୍ଝନ୍ତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧ ପନ ୟଥାଧିଟ୍ଠିତେ ନିମ୍ମିତରୂପେ ସଚେ ସାୱକୋ “ଇମେ ୱିସେସା ହୋନ୍ତୂ”ତି ଇଚ୍ଛତି, ନ ଇଜ୍ଝତି, ବୁଦ୍ଧାନଂ ପନ ଇଜ୍ଝତୀତି ଅୟମତ୍ଥୋ ଦସ୍ସିତୋତି ନ କୋଚି ୱିରୋଧୋ।

ଇଦାନି ୟାନି ତାନି “ୟାୱ ବ୍ରହ୍ମଲୋକାପି କାୟେନ ୱସଂ ୱତ୍ତେତୀ”ତି (ପଟି। ମ। ୩।୧୦) ପାଳିୟା ଅତ୍ଥଦସ୍ସନୱସେନ ୱିଭତ୍ତାନି “ଦୂରେପି ସନ୍ତିକେ ଅଧିଟ୍ଠାତୀ”ତିଆଦୀନି ଚୁଦ୍ଦସ ପାଟିହାରିୟାନି , ତତ୍ଥ ସିଖାପ୍ପତ୍ତଂ କାୟେନ ୱସୱତ୍ତନପାଟିହାରିୟଂ ଦସ୍ସେତୁଂ “ଏତ୍ଥ ଚା”ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ୟନ୍ତି କିରିୟାପରାମସନଂ, ତେନ “ରୂପଂ ପସ୍ସତୀ”ତି ଏତ୍ଥ ୟଦେତଂ ରୂପଦସ୍ସନଂ, “ସଦ୍ଦଂ ସୁଣାତୀ”ତି ଏତ୍ଥ ୟଦେତଂ ସଦ୍ଦସୱନଂ, “ଚିତ୍ତଂ ପଜାନାତୀ”ତି ଏତ୍ଥ ୟଦେତଂ ଚିତ୍ତଜାନନନ୍ତି ଏୱଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁସୋତଚେତୋପରିୟଞାଣକତ୍ତୁକଂ ଦସ୍ସନସୱନଜାନନକିରିୟଂ ପରାମସତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଇତୋ ପରେସୁ ସନ୍ତିଟ୍ଠତୀତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ୟମ୍ପିସ୍ସାତି ୟମ୍ପି ଅସ୍ସ। ୟୋଗିନୋ ଅଧିଟ୍ଠାନନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ୟଞ୍ଚ ଖୋତି ଏତ୍ଥ ଖୋ-ସଦ୍ଦୋ ଅୱଧାରଣତ୍ଥୋ, ୱିସେସତ୍ଥୋ ୱା, ତେନ ଅୟମେୱେତ୍ଥ କାୟେନ ୱସୱତ୍ତନପାଟିହାରିୟେସୁ ଉକ୍କଟ୍ଠତରନ୍ତି ଦୀପେତି। କସ୍ମା? “ଅୟଂ ନୁ ଖୋ ଇଦ୍ଧିମା, ଅୟଂ ନୁ ଖୋ ନିମ୍ମିତୋ”ତି ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ଆସଙ୍କୁପ୍ପାଦନତୋ। ୟଦଗ୍ଗେନ ଚେତଂ ଅଧିଟ୍ଠିତଂ ୱିସେସତୋ ମନୋମୟନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଦଗ୍ଗେନ ଉକ୍କଟ୍ଠତରନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତେନାହ “ଏତ୍ତାୱତା କାୟେନ ୱସଂ ୱତ୍ତେତି ନାମା”ତି। ୟଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ଇଧ ସେସାନି ଗହିତାନୀତି ଆହ “ସେସଂ…ପେ… ୱୁତ୍ତ”ନ୍ତି।

୩୯୮ ।ଇଦଂ ନାନାକରଣନ୍ତି କାମମିମାପି ଦ୍ୱେ ଇଦ୍ଧିୟୋ ଅଧିଟ୍ଠାନୱସେନେୱ ଇଜ୍ଝନ୍ତି, ତଥାପି ଇଦଂ ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ଇମାସଂ ନାନାକରଣଂ ୱିସେସୋ। ପକତିୱଣ୍ଣଂ ୱିଜହିତ୍ୱାତି ଅତ୍ତନୋ ପକତିରୂପଂ ୱିଜହିତ୍ୱା ଅପନେତ୍ୱା, ପରେସଂ ଅଦସ୍ସେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। କୁମାରକୱଣ୍ଣନ୍ତି କୁମାରକସଣ୍ଠାନଂ। ଦସ୍ସେତୀତି ତଥା ୱିକୁବ୍ବନ୍ତୋ ଅତ୍ତନି ଦସ୍ସେତି। ନାଗୱଣ୍ଣଂ ୱାତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ହତ୍ଥିମ୍ପି ଦସ୍ସେତୀତି ଅତ୍ତାନମ୍ପି ହତ୍ଥିଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି, ବହିଦ୍ଧାପି ହତ୍ଥିଂ ଦସ୍ସେତି। ଏତଦତ୍ଥମେୱ ହି ଇଧ “ହତ୍ଥିୱଣ୍ଣଂ ୱା ଦସ୍ସେତୀ”ତି ଅୱତ୍ୱା “ହତ୍ଥିମ୍ପି ଦସ୍ସେତୀ”ତି (ପଟି। ମ। ୩।୧୩) ୱୁତ୍ତଂ। ୟଂ ପନ କେଚି ବହିଦ୍ଧା ହତ୍ଥିଆଦିଦସ୍ସନୱଚନଂ “ପକତିୱଣ୍ଣଂ ୱିଜହିତ୍ୱା”ତି ୱଚନେନ ୱିକୁବ୍ବନିଦ୍ଧିଭାୱେନ ୱିରୁଜ୍ଝତୀତି ୱଦନ୍ତି, ତଦୟୁତ୍ତଂ। କସ୍ମା? ପକତିୱଣ୍ଣୱିଜହନଂ ନାମ ଅତ୍ତନୋ ପକତିରୂପସ୍ସ ଅଞ୍ଞେସଂ ଅଦସ୍ସନଂ, ନ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ତସ୍ସ ନିରୋଧନଂ। ଏୱଂ ସତି ଅତ୍ତାନଂ ଅଦସ୍ସେତ୍ୱା ବହିଦ୍ଧା ହତ୍ଥିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ “ପକତିୱଣ୍ଣଂ ୱିଜହିତ୍ୱା ହତ୍ଥିଂ ଦସ୍ସେତୀ”ତି ୱୁଚ୍ଚମାନେ କୋ ଏତ୍ଥ ୱିରୋଧୋ, ଅତ୍ତନା ପନ ହତ୍ଥିୱଣ୍ଣୋ ହୁତ୍ୱା ବହିଦ୍ଧାପି ହତ୍ଥିଂ ଦସ୍ସନ୍ତେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। ତେନେୱାହ “ବହିଦ୍ଧାପି ହତ୍ଥିଆଦିଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତ”ନ୍ତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ୱିକୁବ୍ବନିଦ୍ଧିଭାୱେନ ଚ ନ କୋଚି ୱିରୋଧୋ।

ପାଳିୟଞ୍ଚ କୁମାରକୱଣ୍ଣଂ ୱାତିଆଦୀସୁ ଅନିୟମତ୍ଥୋ ୱା-ସଦ୍ଦୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତେସୁ ଏକେକସ୍ସେୱ କରଣଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ହତ୍ଥିମ୍ପୀତିଆଦୀସୁ ପନ ହତ୍ଥିଆଦୀନଂ ବହୂନଂ ଏକଜ୍ଝଂ କାତବ୍ବଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ସମୁଚ୍ଚୟତ୍ଥୋ ପି-ସଦ୍ଦୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତେନ “ହତ୍ଥିମ୍ପି ଦସ୍ସେତୀ”ତିଆଦୀସୁ ଦୁତିୟେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ।

ଇଦ୍ଧିମତୋ ଅତ୍ତନୋ କୁମାରକାକାରେନ ପରେସଂ ଦସ୍ସନଂ କୁମାରକୱଣ୍ଣନିମ୍ମାନଂ, ନ ଏତ୍ଥ କିଞ୍ଚି ଅପୁବ୍ବଂ ପଥୱୀଆଦିୱତ୍ଥୁ ନିପ୍ଫାଦୀୟତୀତି କସିଣନିୟମେନ ପୟୋଜନାଭାୱତୋ “ପଥୱୀକସିଣାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରାରମ୍ମଣତୋ”ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସତିପି ୱା ୱତ୍ଥୁନିପ୍ଫାଦନେ ୟଥାରହଂ ତଂ ପଥୱୀକସିଣାଦିୱସେନେୱ ଇଜ୍ଝତୀତି ଏୱମ୍ପେତ୍ଥ କସିଣନିୟମେନ ପୟୋଜନଂ ନତ୍ଥେୱ। କୁମାରକୱଣ୍ଣଞ୍ହି ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ନୀଲୱଣ୍ଣଂ ୱା ଦସ୍ସେତବ୍ବଂ

ସିୟା, ପୀତାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରଓ୍ୱଣ୍ଣଂ ୱା। ତଥା ସତି ନୀଲାଦିକସିଣାନି ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବାନୀତି ଆପନ୍ନୋଓ୍ୱ କସିଣନିୟମୋ। ଏସେଓ୍ୱ ନୟୋ ସେସେସୁପି। ଏଓ୍ୱମଧିଟ୍ଠିତେ ଯଦେକେ ପଥଓ୍ୱୀକସିଣଓ୍ୱସେନ ‘‘ଏକୋପି ହୁତ୍ୱା ବହୁଧା ହୋତୀ’’ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୧।୨୩୮; ମ। ନି। ୧।୧୪୭; ସଂ। ନି। ୫। ୮୪୨; ପଟି। ମ। ୩।୧୦) ଭାଓ୍ୱୋତି ଏଓ୍ୱଂ ପଓ୍ୱତ୍ତେନ କସିଣନିଦ୍ଦେସେନ ଇଧ ୱିକୁବ୍ବନିଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସେ ‘‘ପଥଓ୍ୱୀକସିଣାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରାରମ୍ମଣତୋ’’ତିଆଦିଓ୍ୱଚନସ୍ସ ୱିରୋଧଂ ଆସଙ୍କନ୍ତି, ସୋ ଅନୋକାସୋଓ୍ୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନିମ୍ମିନିତବ୍ବଭାଓ୍ୱେନ ଅତ୍ତନା ଇଚ୍ଛିତୋତି ଅତ୍ତନୋ କୁମାରକଓ୍ୱଣ୍ଣୋ, ନ ପନ ଅତ୍ତନୋ ଦହରକାଲେ କୁମାରକଓ୍ୱଣ୍ଣୋତି। ନାଗାଦିଓ୍ୱଣ୍ଣେସୁପି ଅୟଂ ନୟୋ ଲ୍ଲାପୀ ଏଓ୍ୱାତି ଯଦେକେ ‘‘ନାଗାଦିନିମ୍ମାନେ ନ ୟୁଜ୍ଜତି ୱିୟା’’ତି ଓ୍ୱଦନ୍ତି, ତଦପୋହତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ବହିଦ୍ଧାପୀତି ପି-ସଦ୍ଦେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତି। ଅୟଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ହତ୍ଥିମ୍ପି ଦସ୍ସେତୀତିଆଦି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ, ବହିଦ୍ଧାପି ହତ୍ଥିଆଦିଦସ୍ସନଓ୍ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ‘‘କୁମାରକଓ୍ୱଣ୍ଣଂ ୱା’’ତିଆଦି ୱିୟ ଅଜ୍ଝତ୍ତମେଓ୍ୱ କୁମାରକଓ୍ୱଣ୍ଣାଦୀନଂ ଦସ୍ସନଓ୍ୱସେନାତି। ଯଂ ଏତ୍ଥ ଓ୍ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଅଧିଟ୍ଠାନୱିଧାନଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେଓ୍ୱ।

୩୯୯।କାୟନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ କରଜକାୟଂ। ୱୁତ୍ତନୟେନେଓ୍ୱାତି ‘‘ଅୟଂ କାୟୋ ସୁସିରୋ ହୋତୂ’’ତି ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ପୁନ ‘‘ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାୟା’’ତି ଇମଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟାନୁସାରମାହ। ଅଞ୍ଞଂ କାୟନ୍ତି ଯଂ ମନୋମୟଂ କାୟଂ ନିମ୍ମିନିତୁକାମୋ, ତଂ। ମୁଞ୍ଜମ୍ହାତି ମୁଞ୍ଜତିଣତୋ। ଈସିକନ୍ତି ତସ୍ସ କଣ୍ଡଂ। କୋସିୟାତି ଅସିକୋସତୋ। କରଣ୍ଡାୟାତି ପେଳାୟ, ନିମ୍ମୋକତୋତି ଚ ଓ୍ୱଦନ୍ତି। ଅବ୍ବାହେୟ୍ୟାତି ଉଦ୍ଧରତି। ପଓ୍ୱାହେୟ୍ୟାତି ଆକଡ୍ଢେୟ୍ୟ।

ଇଦ୍ଧିୱିଧନିଦ୍ଦେସଓ୍ୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଇତି ଦ୍ୱାଦସମପରିଚ୍ଛେଦଓ୍ୱଣ୍ଣନା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୩। ଅଭିଞ୍ଞାନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

ଦିବ୍ବସୋତଧାତୁକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୦୦।ତଞ୍ଚାତି ଦିବ୍ବସୋତଧାତୁଯା ନିଦ୍ଦେସୋ। ଅଭିଞ୍ଞାପାଠଇଯା ହି ନିଦ୍ଦେସମୁଖେନ ଅଭିଞ୍ଞାନଂ ନିଦ୍ଦେସନୱିଧି ୱିଧୀଯତି। ଅଭିଞ୍ଞାସୀସେନେତ୍ଥ ଅଭିଞ୍ଞାପାଠଇ ୱୁତ୍ତା। ତେନାହ ''ତତୋ ପରାସୁ ଚ ତୀସୁ ଅଭିଞ୍ଞାସୂ''ତି। ତତୋ ପରାସୂତି ଚ ସନ୍ତୁନୋ ଦେସନାକ୍କମଂ, ଅତ୍ତନୋ ଚ ଉଦ୍ଦେସକ୍କମଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପଟିପତ୍ତିକ୍କମଂ। ନ ହି ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତା ଇମିନାୱ କମେନ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତି। ସବ୍ବାତି ଦିବ୍ବସୋତଧାତୁପାଠଇଯଂ, ସେସାଭିଞ୍ଞାପାଠଇଯଞ୍ଚାତି ସବ୍ବତ୍ଥ। ତତ୍ରାତି ୱାକ୍ୟୋପଞ୍ଞାସେ ନିପାତମତ୍ତଂ, ତତ୍ର ୱା ଯଥାୱୁତ୍ତପାଠେ। ଦିବ୍ବସଦିସତ୍ତାତି ଦିବ୍ବେ ଭୱାତି ଦିବ୍ବା, ଦେୱାନଂ ସୋତଧାତୁ, ତାଯ ଦିବ୍ବାଯ ସଦିସତ୍ତା। ଇଦାନି ତଂ ଦିବ୍ବସଦିସତଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ''ଦେୱାନଂ ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସୁଚରିତକମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତାତି ସଦ୍ଧାବହୁଲତାୱିସୁଦ୍ଧଦିଟ୍ଠିତାନିସଂସଦସ୍ସାୱିତାଦିସମ୍ପତ୍ତିଯା ସୁଟ୍ଠୁ ଚରିତତ୍ତା ସୁଚରିତେନ ଦେୱୂପପତ୍ତିଜନକେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ନିବ୍ବତ୍ତା। ପିତ୍ତସେମ୍ହରୁହିରାଦୀହୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ୱାତରୋଗାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ଅପଲିବୁଦ୍ଧାତି ଅନୁପଦ୍ଦୁତା। ପିତ୍ତାଦୀହି ଅନୁପଦ୍ଦୁତତ୍ତା, କମ୍ମସ୍ସ ଚ ଉଳାରତାଯ ଉପକ୍କିଲେସୱିମୁତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଉପକ୍କିଲେସଦୋସରହିତଂ ହି କମ୍ମଂ ତିଣାଦିଦୋସରହିତଂ ୱିଯ ସସ୍ସଂ ଉଳାରଫଲଂ ଅନୁପକ୍କିଲିଟ୍ଠଂ ହୋତି। କାରଣୂପଚାରେନ ଚସ୍ସ ଫଲଂ ତଥା ୱୋହରୀଯତି, ଯଥା ''ସୁକ୍କଂ ସୁକ୍କୱିପାକ''ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୧୨; ମ। ନି। ୨।୮୧; ଅ। ନି। ୪। ୨୩୩)। ଦୂରେପୀତି ପି-ସଦ୍ଦେନ ସୁଖୁମସ୍ସାପି ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସମତ୍ଥତଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ପସାଦସୋତଧାତୂତି ଚତୁମହାଭୂତାନଂ ପସାଦଲକ୍ଖଣା ସୋତଧାତୁ।

ୱୀରିଯାରମ୍ଭୱସେନେୱ ଇଜ୍ଝନତୋ ସବ୍ବାପି କୁସଲଭାୱନା ୱୀରିଯଭାୱନା, ପଧାନସଙ୍ଖାରସମନ୍ନାଗତା ୱା ଇଦ୍ଧିପାଦଭାୱନାପି ୱିସେସତୋ ୱୀରିଯଭାୱନା, ତସ୍ସା ଆନୁଭାୱେନ ନିବ୍ବତ୍ତା ୱୀରିଯଭାୱନାବଲନିବ୍ବତ୍ତା। ଞାଣମଯା ସୋତଧାତୁ ଞାଣସୋତଧାତୁ। ତାଦିସାଯେୱାତି ଉପକ୍କିଲେସୱିମୁତ୍ତତାଯ, ଦୂରେପି ସୁଖୁମସ୍ସପି ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସମତ୍ଥତାଯ ଚ ତଂସଦିସା ଏୱ । ଦିବ୍ବୱିହାରୱସେନ ପଟିଲଦ୍ଧତ୍ତାତି ଦିବ୍ବୱିହାରସଙ୍ଖାତାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଭୂମୀନଂ ୱସେନ ପଟିଲଦ୍ଧତ୍ତା, ଇମିନା କାରଣୱସେନସ୍ସା ଦିବ୍ବଭାୱମାହ। ଯଂ ଚେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ। ଦିବ୍ବୱିହାରସନ୍ନିସ୍ସିତତ୍ତାତି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗମେନ ଉକ୍କଂସଗତଂ ପାଦକଜ୍ଝାନସଙ୍ଖାତଂ ଦିବ୍ବୱିହାରଂ ସନ୍ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତତ୍ତା, ଦିବ୍ବୱିହାରପରିଯାପନ୍ନଂ ୱା ଅତ୍ତନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯଭୂତଂ ସନ୍ନିସ୍ସିତତ୍ତାତି ଏୱମ୍ପେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସୱନଟ୍ଠେନାତି ସଦ୍ଦଗହଣଟ୍ଠେନ। ଯାଥାୱତୋ ହି ସଦ୍ଦୂପଲଦ୍ଧି ସଦ୍ଦସଭାୱାୱବୋଧୋ ସୱନଂ। ସନ୍ତେସୁପି ଅଞ୍ଞେସୁ ସଭାୱଧାରଣାଦୀସୁ ଧାତୁଅତ୍ଥେସୁ ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞତାସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥା ସବ୍ବୁ ଧାତୁଦେସନାତି ଆହ ''ନିଜ୍ଜୀୱଟ୍ଠେନ ଚା''ତି। ସୋତଧାତୁକିଚ୍ଚଂ ସଦ୍ଦସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଂ, ସଦ୍ଦସନ୍ନିଟ୍ଠାନପଚ୍ଚଯତା ଚ।

ଞାଣସ୍ସ ପରିସୁଦ୍ଧି ଉପକ୍କିଲେସୱିଗମେନେୱାତି ଆହ ''ନିରୁପକ୍କିଲେସାଯା''ତି। ମାନୁସିକା ମନୁସ୍ସ ସନ୍ତକା, ମଂସସୋତଧାତୁ, ଦିବ୍ବୱିଦୂରାଦିୱିସଯଗ୍ଗହଣସଙ୍ଖାତେନ ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚୱିସେସେନ ଅତିକ୍କନ୍ତଂ ମାନୁସିକଂ ଏତାଯାତି ଅତିକ୍କନ୍ତମାନୁସିକା। ତେନାହ ''ମନୁସ୍ସୂପଚାରଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ସଦ୍ଦସୱନେନା''ତି। ତତ୍ଥ ମନୁସ୍ସୂପଚାରନ୍ତି ମନୁସ୍ସେହି ଉପଚରିତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ, ପକତିଯା ସୋତଦ୍ୱାରେନ ଗହେତବ୍ବଂ ୱିସଯନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ ''ସଦ୍ଦସୱନେନା''ତି। ଦିବ୍ବେତି ଦେୱଲୋକପରିଯାପନ୍ନେ। ତେ ପନ ୱିସେସତୋ ଦେୱାନଂ କଥା ସଦ୍ଦା ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ''ଦେୱାନଂ ସଦ୍ଦେ''ତି। ମନୁସ୍ସାନଂ ଏତେତି ମାନୁସା, ତେ ମାନୁସେ। ଏୱଂ ଦେୱମନୁସ୍ସସଦ୍ଦାନଂୟେୱ ଗହିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ''ପଦେସପରିଯାଦାନ''ନ୍ତି, ଏକଦେସଗ୍ଗହଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସଦେହସନ୍ନିସ୍ସିତା ଅତ୍ତନୋ ସରୀରେ ସନ୍ନିସ୍ସିତା। ନିପ୍ପଦେସପରିଯାଦାନଂ ଠାନଭେଦଗ୍ଗହଣମୁଖେନ ସତ୍ତୱିଞ୍ଞାଣକାଦିଭେଦଭିନ୍ନସ୍ସ ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅନୱସେସେନ ସଙ୍ଗଣ୍ହନତୋ।

ଅଯଂ ଦିବ୍ବସୋତଧାତୁ। ପରିକମ୍ମସମାଧିଚିତ୍ତେନାତି ପରିକମ୍ମଭୂତାୱେଣିକସମାଧିଚିତ୍ତେନ, ଦିବ୍ବସୋତଞାଣସ୍ସ ପରିକମ୍ମୱସେନ ପୱତ୍ତଲକ୍ଖଣିକସମାଧିନା ସମାହିତଚିତ୍ତେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିକମ୍ମସମାଧି ନାମ ଦିବ୍ବସୋତଧାତୁଯା ଉପଚାରାୱତ୍ଥାତିପି ୱଦନ୍ତି। ସା ପନ ନାନାୱଜ୍ଜନୱସେନ ୱୁତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ସବ୍ବୋଳାରିକସଦ୍ଦଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ସୀହାଦୀନଂ ସଦ୍ଦୋ ପଠମଂ ଗହିତୋ। ତିଯୋଜନମତ୍ଥକେପି କିର କେସରସୀହସ୍ସ ସୀହନାଦସଦ୍ଦୋ ସୁଯ୍ୟତି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ମେଘସଦ୍ଦହତ୍ଥିସଦ୍ଦାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଯଥା ଓଳାରିକସଦ୍ଦାୱଜ୍ଜନଂ ଯାୱଦେୱ ସୁଖୁମସଦ୍ଦାୱଜ୍ଜନୂପାଯଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ତଥା ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣଭାୱନାବଲେନ ସୁଖୁମତରସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣସଂସିଦ୍ଧିତୋ।

ଏୱଂ ଆସନ୍ନସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣାନୁସାରେନ ଦୂରଦୂରତରସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣମ୍ପି ସମିଜ୍ଝତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପୁରତ୍ଥିମାଯଦିସାଯା''ତିଆଦିନା ଦିସାସମ୍ବନ୍ଧୱସେନ ସଦ୍ଦାନଂ

ମନସିକାରୱିଧିଂ ଆରଦ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ ସଦ୍ଦନିମିତ୍ତନ୍ତି ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭାୱତୋ ସଦ୍ଦୋ ଏୱ ସଦ୍ଦନିମିତ୍ତଂ, ଯୋ ୱା ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ଉପାଦାୟୁପାଦାୟ ଲବ୍ଭମାନୋ ସଦ୍ଦାନଂ ଓଳାରିକସୁଖୁମାକାରୋ, ତଂ ସଦ୍ଦନିମିତ୍ତଂ। ତେନେୱାହ “ସଦ୍ଦାନଂ ସଦ୍ଦନିମିତ୍ତ”ନ୍ତି। ଯଂ ପନ ୱୁତ୍ତଂ “ଓଳାରିକାନମ୍ପି ସୁଖୁମାନମ୍ପି ସଦ୍ଦାନଂ ସଦ୍ଦନିମିତ୍ତଂ ମନସି କାତବ୍ବ”ନ୍ତି, ତଂ ଓଳାରିକସୁଖୁମସମ୍ମତେସୁପି ଓଳାରିକସୁଖୁମସବ୍ବାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ତଞ୍ହି ସବ୍ବଂ ସୁଖୁମେ ଞାଣପରିଚୟଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସଦ୍ଦନିମିତ୍ତସ୍ସ ଅପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସଭାୱତ୍ତା “ସଦ୍ଦୋୱ ସଦ୍ଦନିମିତ୍ତ”ନ୍ତି ଅୟମେୱ ପକ୍ଖୋ ଞାୟାଗତୋତି କେଚି, ତଂ ନ ଓଳାରିକସୁଖୁମାନଂ ସଦ୍ଦାନଂ ୱଣ୍ଣାରମ୍ମଣେନ ଞାଣେନ ନୀଲପୀତାଦିୱଣ୍ଣାନଂ ୱିୟ ତତ୍ଥେୱ ଗହେତବ୍ବତୋ। ଓଳାରିକସୁଖୁମଭାୱୋ ଚେତ୍ଥ ସଦ୍ଦନିମିତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି। ତସ୍ସାତି ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ୱିଧିନା ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଯୋଗିନୋ। ତେ ସଦ୍ଦାତି ଯେ ସବ୍ବୋଳାରିକତୋ ପଭୁତି ଆୱଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଅନୁକ୍କମେନ ସୁଖୁମସୁଖୁମା ସଦ୍ଦା ଆୱଜ୍ଜିତା, ତେ। ପାକତିକଚିତ୍ତସ୍ସାପୀତି ପାଦକଜ୍ଝାନସମାପଜ୍ଜନତୋ ପୁବ୍ବେ ପୱତ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସାପି। ପରିକମ୍ମସମାଧିଚିତ୍ତସ୍ସାତି ଦିବ୍ବସୋତଧାତୁୟା ଉପ୍ପାଦନତ୍ଥଂ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ସଦ୍ଦଂ ଆରବ୍ଭ ପରିକମ୍ମକରଣୱସେନ ପୱତ୍ତକ୍ଖଣିକସମାଧିଚିତ୍ତସ୍ସ। ପୁବ୍ବେପି ଞାଣେନ ପରିମଦ୍ଦିତତ୍ତା ଅତିୱିୟ ପାକଟା ହୋନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ତେସୁ ସଦ୍ଦେସୂତି ଯେ ପରିକମ୍ମସ୍ସ ୱିସୟଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ବହୂ ସଦ୍ଦା ୱୁତ୍ତା, ତେସୁ ସଦ୍ଦେସୁ। ଅଞ୍ଞତରନ୍ତି ଯତ୍ଥସ୍ସ ପରିକମ୍ମକରଣୱସେନ ଅଭିଣ୍ହଂ ମନସିକାରୋ ପୱତ୍ତୋ, ତଂ ଏକଂ ସଦ୍ଦଂ। ତତୋ ପରନ୍ତି ତତୋ ଅପ୍ପନୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ପରଂ। ତସ୍ମିଂ ସୋତେତି ତସ୍ମିଂ ଞାଣସୋତେ। ପତିତୋ ହୋତୀତି ଦିବ୍ବସୋତଧାତୁ ଅନ୍ତୋଗଧା ହୋତି ଅପ୍ପନାଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ ପଭୁତି ଦିବ୍ବସୋତଞାଣଲାଭୀ ନାମ ହୋତି, ନ ଦାନିସ୍ସ ତଦତ୍ଥଂ ଭାୱନାଭିଯୋଗୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତନ୍ତି ଦିବ୍ବସୋତଧାତୁଂ। ଥାମଜାତନ୍ତି ଜାତଥାମଂ ଦଳ୍ହଭାୱପ୍ପତ୍ତଂ। ୱଡ୍ଢେତବ୍ବଂ ପାଦକଜ୍ଝାନାରମ୍ମଣଂ। କିନ୍ତି କିତ୍ତକନ୍ତି ଆହ “ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ସଦ୍ଦଂ ସୁଣାମୀତି ଏକଙ୍ଗୁଲମତ୍ତଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା”ତି। ପାଦକଜ୍ଝାନସ୍ସ ହି ଆରମ୍ମଣଭୂତଂ କସିଣନିମିତ୍ତଂ “ଏତ୍ତକଂ ଠାନଂ ଫରତୂ”ତି ମନସି କରିତ୍ୱା ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ କସିଣନିମିତ୍ତଂ ତତ୍ତକଂ ଠାନଂ ଫରିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି । ସୋ ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ ତତ୍ଥ ଗତେ ସଦ୍ଦେ ଆୱଜ୍ଜତି, ସୁଭାୱିତଭାୱନତ୍ତା ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞତରଂ ସଦ୍ଦଂ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନାୱଜ୍ଜନାନନ୍ତରଂ ଚତ୍ତାରି, ପଞ୍ଚ ୱା ଜୱନାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତେସୁ ପଚ୍ଛିମଂ ଇଦ୍ଧିଚିତ୍ତଂ, ଇତରସ୍ସ ପୁନପି ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବମେୱ। ତତୋ ଏୱ ହି ପାଦକଜ୍ଝାନାରମ୍ମଣେନ ଫୁଟ୍ଠୋକାସବ୍ଭନ୍ତରଗତେପି ସଦ୍ଦେ ସୁଣାତିଯେୱାତି ସାସଙ୍କଂ ୱଦତି। ଏକଙ୍ଗୁଲଦ୍ୱଙ୍ଗୁଲାଦିଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ସୁଖୁମସଦ୍ଦାପେକ୍ଖାୟ କତଂ।

ଏୱଂସୁଣନ୍ତୋୱାତି ଏୱଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ସୱନେନ ୱସୀକତାଭିଞ୍ଞୋ ହୁତ୍ୱା ଯଥାୱଜ୍ଜିତେ ସଦ୍ଦେ ସୁଣନ୍ତୋ ଏୱ। ପାଟିଯେକ୍କନ୍ତି ଏକଜ୍ଝଂ ପୱତ୍ତମାନେପି ତେ ସଦ୍ଦେ ପଚ୍ଚେକଂ ୱତ୍ଥୁଭେଦେନ ୱୱତ୍ଥପେତୁକାମତାୟ ସତି।

ଦିବ୍ବସୋତଧାତୁକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚେତୋପରିୟଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୦୧ ।ପରିୟାତୀତି ସରାଗାଦିୱିଭାଗେନ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଜାନାତି। ତେନାହ “ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦତୀତି ଅତ୍ଥୋ”ତି। ଯେସଞ୍ହି ଧାତୂନଂ ଗତି ଅତ୍ଥୋ, ବୁଦ୍ଧିପି ତେସଂ ଅତ୍ଥୋ। “ପରସତ୍ତାନ”ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପର-ସଦ୍ଦୋ ଅଞ୍ଞତ୍ଥୋତି ଆହ “ଅତ୍ତାନଂ ଠପେତ୍ୱା ସେସସତ୍ତାନ”ନ୍ତି, ଯଥା ହି ଯୋ ପରୋ ନ ହୋତି, ସୋ ଅତ୍ତା। ଯୋ ଅତ୍ତା ନ ହୋତି, ସୋ ପରୋତି। ସତ୍ତାନନ୍ତି ଚେତ୍ଥ ରୂପାଦୀସୁ ସତ୍ତାତି ସତ୍ତା। ତସ୍ସା ପନ ପଞ୍ଞତ୍ତିୟା ସୱିଞ୍ଞାଣକସନ୍ତାନେ ନିରୁଳ୍ହତ୍ତା ନିଚ୍ଛନ୍ଦରାଗାପି ସତ୍ତାତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଭୂତପୁବ୍ବଗତିୟା ୱା। “ପୁ”ନ୍ତି ନରକଂ, ତତ୍ଥ ଗଲନ୍ତି ପପତନ୍ତୀତି ପୁଗ୍ଗଲା, ପାପକାରିନୋ। ଇତରେପି ସଂସାରେ ସଂସାରିନୋ ତଂସଭାୱାନାତିୱତ୍ତନତୋ ପୁଗ୍ଗଲାତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତଂତଂସତ୍ତନିକାୟସ୍ସ ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଉପପତ୍ତିୟା ପୂରଣତୋ, ଅନିଚ୍ଚତାୱସେନ ଗଲନତୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲାତି ନେରୁତ୍ତା।

ଏତଞ୍ହୀତି ଏତ୍ଥ ହି-ସଦ୍ଦୋ ହେତୁଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ମା “ଏତଂ ଚେତୋପରିୟଞାଣଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣୱସେନ ଇଜ୍ଝତୀ”ତି ତଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣଂ, ଏତସ୍ସ ଚେତୋପରିୟଞାଣସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନେ ପରିକମ୍ମଂ, ତସ୍ମା ତେନ ଚେତୋପରିୟଞାଣଂ ଉପ୍ପାଦେତୁକାମେନ ଅଧିଗତଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣେନ ଭିକ୍ଖୁନାତି ଏୱଂ ଯୋଜନା କାତବ୍ବା । ହଦୟରୂପନ୍ତି ନ ହଦୟୱତ୍ଥୁ, ଅଥ ଖୋ ହଦୟମଂସପେସି। ଯଂ ବହି କମଲମକୁଳସଣ୍ଠାନଂ, ଅନ୍ତୋ କୋସାତକୀଫଲସଦିସନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଞ୍ହି ନିସ୍ସାୟ ଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ଲୋହିତଂ ତିଟ୍ଠତି। ହଦୟୱତ୍ଥୁ ପନ ଇମଂ ଲୋହିତଂ ନିସ୍ସାୟ ପୱତ୍ତତୀତି। କଥଂ ପନ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ଲୋହିତସ୍ସ ୱଣ୍ଣଦସ୍ସନେନ ଅରୂପଂ ଚିତ୍ତଂ ପରିୟେସତୀତି ଆହ “ଯଦା ହୀ”ତିଆଦି। କଥଂ ପନ ସୋମନସ୍ସସହଗତାଦିଚିତ୍ତୱୁତ୍ତିୟା କମ୍ମଜସ୍ସ ଲୋହିତସ୍ସ ୱିୱିଧୱଣ୍ଣଭାୱାପତ୍ତୀତି? କୋ ୱା ଏୱମାହ “କମ୍ମଜମେୱ ତଂ ଲୋହିତ”ନ୍ତି ଚତୁସନ୍ତତିରୂପସ୍ସାପି ତତ୍ଥ ଲବ୍ଭମାନତ୍ତା। ତେନେୱାହ “ଇଦଂ ରୂପଂ ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିୟସମୁଟ୍ଠାନ”ନ୍ତିଆଦି। ଏୱମ୍ପି ଯଂ ତତ୍ଥ ଅଚିତ୍ତଜଂ, ତସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତୱଣ୍ଣଭେଦେନ ନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି? ଭୱିତବ୍ବଂ, ସେସତିସନ୍ତତିରୂପାନଂ ତଦନୁୱତ୍ତନତୋ। ଯଥା ହି ଗମନାଦୀସୁ ଚିତ୍ତଜରୂପାନି ଉତୁକମ୍ମାହାରସମୁଟ୍ଠାନରୂପେହି ଅନୁୱତ୍ତୀୟନ୍ତି, ଅଞ୍ଞଥା କାୟସ୍ସ ଦେସନ୍ତରୁପ୍ପତ୍ତିଯେୱ ନ

ସିୟା, ଏୱମିଧାପି ଚିତ୍ତଜରୂପଂ ସେସତିସନ୍ତତିରୂପାନି ଅନୁୱତ୍ତମାନାନି ପୱତ୍ତନ୍ତି। ପସାଦକୋଧୱେଲାସୁ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ୱଣ୍ଣଭେଦାପତ୍ତିୟେୱ ଚ ତଦତ୍ଥସ୍ସ ନିଦସ୍ସନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ପରିୟେସନ୍ତେନାତି ପଠମଂ ତାୱ ଅନୁମାନତୋ ଞାଣଂ ପେସେତ୍ୱା ଗୱେସନ୍ତେନ। ଚେତୋପରିୟଞାଣଞ୍ହି ଉପ୍ପାଦେତୁକାମେନ ୟୋଗିନା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନ ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ଅଭିନୀହାରକ୍ଖମଂ କତ୍ୱା ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣସ୍ସ ଲାଭୀ ସମାନୋ ଆଲୋକଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା ପରସ୍ସ ହଦୟମଂସପେସିଂ ନିସ୍ସାୟ ପୱତ୍ତମାନସ୍ସ ଲୋହିତସ୍ସ ୱଣ୍ଣଦସ୍ସନେନ ‘‘ଇଦାନି ଇମସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ସୋମନସ୍ସସହଗତ’’ନ୍ତି ୱା ‘‘ଦୋମନସ୍ସସହଗତ’’ନ୍ତି ୱା ‘‘ଉପେକ୍ଖାସହଗତ’’ନ୍ତି ୱା ନୟଗ୍ଗାହୱସେନପି ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାୟ ‘‘ଇମସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଜାନାମୀ’’ତି ପରିକମ୍ମଂ କାତବ୍ବଂ। କାଲସତମ୍ପି କାଲସହସ୍ସମ୍ପି ପୁନପ୍ପୁନଂ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାୟ ତଥେୱ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବଂ। ତସ୍ସେୱଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ହଦୟଲୋହିତୱଣ୍ଣଦସ୍ସନାଦିୱିଧିନା ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଇଦାନି ଚେତୋପରିୟଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀତି ୟଂ ତଦା ପୱତ୍ତତୀତି ୱୱତ୍ଥାପିତଂ ଚିତ୍ତଂ, ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମିଂ ନିରୁଦ୍ଧେ ଚତ୍ତାରି, ପଞ୍ଚ ୱା ଜୱନାନି ଜୱନ୍ତି। ତେସଂ ପୁରିମାନି ତୀଣି, ଚତ୍ତାରି ୱା ପରିକମ୍ମାଦିସମଞ୍ଞାନି କାମାୱଚରାନି, ଚତୁତ୍ଥଂ, ପଞ୍ଚମଂ ୱା ଅପ୍ପନାଚିତ୍ତଂ ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନିକଂ। ତତ୍ଥ ୟଂ ଅନ୍ତେନ ଅପ୍ପନାଚିତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଞାଣଂ, ଇଦଂ ଚେତୋପରିୟଞାଣଂ। ତଞ୍ହି ୟତ୍ଥାନେନ ପରିକମ୍ମଂ କତଂ, ତଂ ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତଂ ୱିଭାୱେନ୍ତମେୱ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି ରୂପଂ ୱିୟ ଚ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣଂ, ସଦ୍ଦଂ ୱିୟ ଚ ଦିବ୍ବସୋତଞାଣଂ। ତତୋ ପରଂ ପନ କାମାୱଚରଚିତ୍ତେହି ସରାଗାଦିୱୱତ୍ଥାପନଂ ହୋତି ନୀଲାଦିୱୱତ୍ଥାପନଂ ୱିୟ। ଏୱମଧିଗତସ୍ସ ପନ ଚେତୋପରିୟଞାଣସ୍ସ ଥାମଗମନୱିଧାନମ୍ପି ଅଧିଗମନୱିଧାନସଦିସମେୱାତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତସ୍ମା ତେନ…ପେ… ଥାମଗତଂ କାତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଏୱଂ ଥାମଗତେ ହୀତିଆଦି ଥାମଗତାନିସଂସଦସ୍ସନଂ। ସବ୍ବମ୍ପି କାମାୱଚରଚିତ୍ତନ୍ତି ଚତୁପଣ୍ଣାସୱିଧମ୍ପି କାମାୱଚରଚିତ୍ତଂ। ‘‘ସବ୍ବମ୍ପୀ’’ତି ପଦଂ ‘‘ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ତେନ ପଞ୍ଚଦସୱିଧମ୍ପି ରୂପାୱଚରଚିତ୍ତଂ, ଦ୍ୱାଦସୱିଧମ୍ପି ଅରୂପାୱଚରଚିତ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପଜାନାତୀତି ସରାଗାଦିପକାରେହି ଜାନାତି, ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ପଟିୱିଜ୍ଝତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ପୁଥୁଜ୍ଜନୱସେନାୟଂ ଅଭିଞ୍ଞାକଥାତି ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଚିତ୍ତଂ ଇଧ ଅନୁଦ୍ଧଟଂ। ତମ୍ପି ହି ଉପରିମୋ, ସଦିସୋ ୱା ଅରିୟୋ ହେଟ୍ଠିମସ୍ସ, ସଦିସସ୍ସ ଚ ଚିତ୍ତମ୍ପି ପଜାନାତି ଏୱ। ତେନାହ ‘‘ଅନୁତ୍ତରଂ ୱା ଚିତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦି। ସଙ୍କମନ୍ତୋତି ଞାଣେନ ଉପସଙ୍କମନ୍ତୋ। ଏକଚ୍ଚଞ୍ହି ଚିତ୍ତଂ ଞତ୍ୱା ପରିକମ୍ମେନ ୱିନା ତଦଞ୍ଞଂ ଚିତ୍ତଂ ଜାନନ୍ତୋ ‘‘ଚିତ୍ତା ଚିତ୍ତଂ ସଙ୍କମନ୍ତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ତେନାହ ‘‘ୱିନାପି ହଦୟରୂପଦସ୍ସନେନା’’ତି। ହଦୟରୂପଦସ୍ସନାଦିୱିଧାନଂ ହି ଆଦିକମ୍ମିକୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତ’’ନ୍ତିଆଦି। ୟତ୍ଥ କତ୍ଥଚୀତି ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ, ଚତୁୱୋକାରଭୱେପି ୱା। ନ କତୋ ଅଭିଞ୍ଞାନୁୟୋଗସଙ୍ଖାତୋ ଅଭିନିୱେସୋ ଏତେନାତି ଅକତାଭିନିୱେସୋ, ତସ୍ସ, ଆଦିକମ୍ମିକସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୟଂ କଥାତି ‘‘ଆଲୋକଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତପରିକମ୍ମକଥା।

ଅୱସେସନ୍ତି ୱୁତ୍ତାୱସେସଂ। ଏୱଂ ଅୱିଭାଗେନ ୱୁତ୍ତଂ ୱିଭାଗତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଚତୁଭୂମକଂ କୁସଲାବ୍ୟାକତଂ ଚିତ୍ତଂ ୱୀତରାଗ’’ନ୍ତି ଆହ। ତଞ୍ହି ୟୋନିସୋମନସିକାରପ୍ପଚ୍ଚୟତଂହେତୁକତାହି ରାଗେନ ସମ୍ପୟୋଗାସଙ୍କାଭାୱତୋ ‘‘ୱୀତରାଗ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭତି। ସେସାକୁସଲଚିତ୍ତାନଂ ରାଗେନ ସମ୍ପୟୋଗାଭାୱତୋ ନତ୍ଥେୱ ସରାଗତା, ତଂନିମିତ୍ତକତାୟ ପନ ସିୟା ତଂସହିତତାଲେସୋତି ନତ୍ଥେୱ ୱୀତରାଗତାପୀତି ଦୁକୱିନିମୁତ୍ତତାୱ ୟୁତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ଦୁକେ ସଙ୍ଗହଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତି। ୟଦି ଏୱଂ ପଦେସିକଂ ଚେତୋପରିୟଞାଣଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି? ନାପଜ୍ଜତି, ଦୁକନ୍ତରପରିୟାପନ୍ନତ୍ତା ତେସଂ। ୟେ ପନ ‘‘ପଟିପକ୍ଖଭାୱେ ଅସତିପି ସମ୍ପୟୋଗାଭାୱୋ ଏୱେତ୍ଥ ପମାଣଂ ଏକଚ୍ଚଅବ୍ୟାକତାନଂ ୱିୟା’’ତି ସେସାକୁସଲଚିତ୍ତାନମ୍ପି ୱୀତରାଗତଂ ପଟିଜାନନ୍ତି , ତେ ସନ୍ଧାୟାହ ‘‘କେଚି ପନ ଥେରା ତାନିପି ସଙ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୀ’’ତି। ସଦୋସଦୁକେପି ଇମିନାୱ ନୟେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ପାଟିପୁଗ୍ଗଲିକନୟେନାତି ଆୱେଣିକନୟେନ, ତଦଞ୍ଞାକୁସଲଚିତ୍ତେସୁ ୱିୟ ଲୋଭଦୋସେହି ଅମିସ୍ସିତସ୍ସ ମୋହସ୍ସେୱ ସବ୍ଭାୱତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅକୁସଲମୂଲସଙ୍ଖାତେସୁ ସହ ମୋହେନେୱାତି ସମୋହଂ ପଠମନୟେ, ଦୁତିୟନୟେ ପନ ସହେୱ ମୋହେନାତି ସମୋହନ୍ତି ଏୱଂ ଉତ୍ତରପୁରିମପଦାୱଧାରଣତୋ ଦ୍ୱୀସୁ ନୟେସୁ ଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅତ୍ତନା ସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ଥିନମିଦ୍ଧଂ ଅନୁୱତ୍ତନୱସେନ ଗତଂ ପୱତ୍ତଂ ଥିନମିଦ୍ଧାନୁଗତଂ ପଞ୍ଚୱିଧଂ ସସଙ୍ଖାରିକାକୁସଲଚିତ୍ତଂ ସଂଖିତ୍ତଂ, ଆରମ୍ମଣେ ସଙ୍କୋଚନୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ। ୱୁତ୍ତନୟେନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚାନୁଗତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ, ତଂ ପନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଂ ଚିତ୍ତଂ, ୟତ୍ଥ ୱା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ପଚ୍ଚୟୱିସେସେନ ଥାମଜାତଂ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି। କିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମତ୍ଥତାୟ, ୱିପୁଲଫଲତାୟ, ଦୀଘସନ୍ତାନତାୟ ଚ ମହନ୍ତଭାୱଂ ଗତଂ, ମହନ୍ତେହି ୱା ଉଳାରଚ୍ଛନ୍ଦୱୀରିୟଚିତ୍ତପଞ୍ଞେହି ଗତଂ ପଟିପନ୍ନନ୍ତି ମହଗ୍ଗତଂ। ଅୱସେସନ୍ତି ପରିତ୍ତଅପ୍ପମାଣଂ। ଅତ୍ତାନଂ ଉତ୍ତରିତୁଂ ସମତ୍ଥେହି ସହ ଉତ୍ତରେହୀତି ସୌତ୍ତରଂ। ଉତ୍ତିଣ୍ଣନ୍ତି ଉତ୍ତରଂ, ଲୋକେ ଅପରିୟାପନ୍ନଭାୱେନ ଲୋକତୋ ଉତ୍ତରନ୍ତି ଲୋକୁତ୍ତରଂ। ତତୋ ଏୱ ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ଉତ୍ତରନ୍ତି ଅନୁତ୍ତରଂ। ଉପନିଜ୍ଝାନଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତେନ ସମାଧିନା ସମ୍ମଦେୱ ଆହିତନ୍ତି ସମାହିତଂ। ତଦଙ୍ଗୱିମୁତ୍ତିପ୍ପତ୍ତଂ କାମାୱଚରକୁସଲଚିତ୍ତଂ। ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିମୁତ୍ତିପ୍ପତ୍ତଂ ମହଗ୍ଗତଚିତ୍ତଂ। ସମୁଚ୍ଛେଦୱିମୁତ୍ତିପ୍ପତ୍ତଂ ମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ।

ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱିମୁତ୍ତିପ୍ପତ୍ତଂ ଫଲଚିତ୍ତଂ। ନିସ୍ସରଣୱିମୁତ୍ତିପ୍ପତ୍ତମ୍ପି ତଦୁଭଯମେୱ। କାମଂ କାନିଚି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଚିତ୍ତାଦୀନି ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣାନି ହୋନ୍ତି, ନିସ୍ସରଣୱିମୁତ୍ତିପ୍ପତ୍ତାନି ପନ ନ ହୋନ୍ତି ତାଦିସକିଚ୍ଚାଯୋଗତୋ। ପାଠଇଯଂ ଆଗତସରାଗାଦିଭେଦୱସେନ ଚେୱ ତେସଂ ଅନ୍ତରଭେଦୱସେନ ଚ ସଙ୍ଗହକାରମ୍ପି।

ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୦୨। ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ଅନୁସ୍ସରତି, ତସ୍ସ ୱା ଅନୁସ୍ସରଣଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତି, ତଂ ନିସ୍ସଯାଦିପଚ୍ଚଯଭୂତଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ‘‘ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିମ୍ହି ଯଂ ଞାଣଂ, ତଦତ୍ଥାଯା’’ତି ସଙ୍ଖେପେନ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରନ୍ତୋ ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ତାୱ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ସତିଞ୍ଞାଣାନି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପୁବ୍ବେନିୱାସୋ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ‘‘ପୁବ୍ବେ’’ତି ଇଦଂ ପଦଂ ‘‘ଏକମ୍ପି ଜାତି’’ନ୍ତିଆଦିୱଚନତୋ ଅତୀତଭୱୱିସଯଂ ଇଧାଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅତୀତଜାତୀସୂ’’ତି ନିୱାସ-ସଦ୍ଦୋ କମ୍ମସାଧନୋ, ଖନ୍ଧୱିନିମୁତ୍ତୋ ଚ ନିୱସିତଧମ୍ମୋ ନତ୍ଥୀତି ଆହ ‘‘ନିୱୁତ୍ଥକ୍ଖନ୍ଧା’’ତି। ନିୱୁତ୍ଥତା ଚେତ୍ଥ ସସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତତା, ତଥାଭୂତା ଚ ତେ ଅନୁ ଅନୁ ଭୂତା ଜାତା ପୱତ୍ତା ତତ୍ଥ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱିଗତାୱ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ନିୱୁତ୍ଥାତି ଅଜ୍ଝାୱୁତ୍ଥା ଅନୁଭୂତା ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧା’’ତି। ଏୱଂ ସସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନଧମ୍ମୱସେନ ନିୱାସ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ଅୱିସେସେନ ୱତ୍ତୁଂ ‘‘ନିୱୁତ୍ଥଧମ୍ମା ୱା ନିୱୁତ୍ଥା’’ତି ୱତ୍ୱା ତଂ ୱିୱରିତୁଂ ‘‘ଗୋଚରନିୱାସେନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଗୋଚରଭୂତାପି ହି ଗୋଚରାସେୱନାଯ ଆସେୱିତା ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ଅନୁଭୂତା ନିୱୁତ୍ଥା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି। ତେ ପନ ଦୁୱିଧା ସପରୱିଞ୍ଞାଣଗୋଚରତାଯାତି ଉଭଯେପି ତେ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅତ୍ତନୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ‘‘ଅତ୍ତନୋ ୱିଞ୍ଞାଣେନ ୱିଞ୍ଞାତା’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ପରିଚ୍ଛିନ୍ନା’’ତି ୱଚନଂ ଯେ ତେ ଗୋଚରନିୱାସେନ ନିୱୁତ୍ଥଧମ୍ମା, ତେ ନ କେୱଲଂ ୱିଞ୍ଞାଣେନ ୱିଞ୍ଞାଣମତ୍ତା, ଅଥ ଖୋ ଯଥା ପୁବ୍ବେ ଜାତିନାମଗୋତ୍ତୱଣ୍ଣଲିଙ୍ଗାହାରାଦିୱିସେସେହି ପରିଚ୍ଛେଦକାରିକାଯ ପଞ୍ଞାଯ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଗହିତା, ତଥେୱେତଂ ଞାଣଂ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଗଣ୍ହାତୀତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଦୀପନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ପରୱିଞ୍ଞାଣୱିଞ୍ଞାତାପି ୱା ନିୱୁତ୍ଥାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ନ କେୱଲଂ ଅତ୍ତନୋୱ ୱିଞ୍ଞାଣେନ, ଅଥ ଖୋ ପରେସଂ ୱିଞ୍ଞାଣେନ ୱିଞ୍ଞାତାପି ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଧାପି ‘‘ପରିଚ୍ଛିନ୍ନା’’ତି ପଦଂ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ ‘‘ପରେସମ୍ପି ୱା ୱିଞ୍ଞାଣେନ ୱିଞ୍ଞାତା ପରିଚ୍ଛିନ୍ନା’’ତି। ତସ୍ସ ଚ ଗହଣେ ପଯୋଜନଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ତେ ଚ ଖୋ ଯସ୍ମା ଅଭୀତାସୁ ଏୱ ଜାତୀସୁ ଅଞ୍ଞେହି ୱିଞ୍ଞାତା ପରିଚ୍ଛିନ୍ନା, ତେ ଚ ପରିନିବ୍ବୁତାପି ହୋନ୍ତି। ଯେ ହି ତେ ୱିଞ୍ଞାତା, ତେସଂ ତଦା ୱତ୍ତମାନସନ୍ତାନାନୁସାରେନ ତେସମ୍ପି ଅତୀତେ ପୱତ୍ତି ଞାଯତୀତି ସିଖାପ୍ପତ୍ତଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିସଯଭୂତଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଛିନ୍ନୱଟୁମକାନୁସ୍ସରଣାଦୀସୂ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଛିନ୍ନୱଟୁମକା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା, ତେସଂ ଅନୁସ୍ସରଣା ଛିନ୍ନୱଟୁମକାନୁସ୍ସରଣଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧବୁଦ୍ଧସାୱକାନୁସ୍ସରଣାନି ଗଯ୍ହନ୍ତୀତି ୱଦନ୍ତି। ଛିନ୍ନୱଟୁମକା ପନ ସବ୍ବେୱ ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ପରିନିବ୍ବୁତା। ତେସଂ ଅନୁସ୍ସରଣଂ ନାମ ତେସଂ ପଟିପତ୍ତିଯା ଅନୁସ୍ସରଣଂ, ସା ପନ ପଟିପତ୍ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ଛଠଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣଲକ୍ଖଣାତି ତାନି ଇଧ ପରୱିଞ୍ଞାଣୱିଞ୍ଞାତଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତାନି, ତେ ପନେତେ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାନଂଯେୱ ୱିସଯା, ନ ଅଞ୍ଞେସନ୍ତି ଆହ ‘‘ତେ ବୁଦ୍ଧାନଂଯେୱ ଲବ୍ଭନ୍ତୀ’’ତି। ନ ହି ଅତୀତେ ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ ଏୱଂ ୱିପସ୍ସିଂସୁ, ଏୱଂ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେସୁଂ, ଏୱଂ ଫଲନିବ୍ବାନାନି ସଚ୍ଛାକଂସୁ, ଏୱଂ ୱେନେଯ୍ୟେ ୱିନେସୁନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସବ୍ବଦା ଅଞ୍ଞେସଂ ଞାଣସ୍ସ ଗତି ଅତ୍ଥୀତି। ଯାଯ ସତିଯା ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ଅନୁସ୍ସରତି, ସା ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତୀତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ।

ଅନେକୱିଧନ୍ତି ନାନାଭୱଯୋନିଗତିୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିସତ୍ତାୱାସାଦିୱସେନ ବହୁୱିଧଂ। ପକାରେହୀତି ନାମଗୋତ୍ତାଦିଆକାରେହି ସଦ୍ଧିଂ, ସହଯୋଗେ ଚେତଂ କରଣୱଚନଂ। ପୱତ୍ତିତଂ ଦେସନାୱସେନ। ତେନାହ ‘‘ସଂୱଣ୍ଣିତ’’ନ୍ତି, ୱିତ୍ଥାରିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ନିୱାସ’’ନ୍ତି ଅନ୍ତୋଗଧଭେଦସାମଞ୍ଞୱଚନମେତନ୍ତି ତେ ଭେଦେ ବ୍ଯାପନିଚ୍ଛାୱସେନ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ନିୱୁତ୍ଥସନ୍ତାନ’’ନ୍ତି ଆହ। ସାୱକସ୍ସେୱେତଂ ଅନୁସ୍ସରଣଂ, ନ ସତ୍ଥୁନୋତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଖନ୍ଧପଟିପାଟିୱସେନ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ୱା’’ତି। ଖନ୍ଧପଟିପାଟି ଖନ୍ଧାନଂ ଅନୁକ୍କମୋ। ସା ଚ ଖୋ ଚୁତିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଉପ୍ପଟିପାଟିୱସେନ। କେଚି ପନେତ୍ଥ ‘‘ଇରିଯାପଥପଟିପାଟି ଖନ୍ଧପଟିପାଟୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱାତି ଞାଣଗତିଯା ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା। ତିତ୍ଥିଯାତି ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯା, ତେ ପନ କମ୍ମୱାଦିନୋ କିରିଯୱାଦିନୋ ତାପସାଦଯୋ। ଠପେତ୍ୱା ଅଗ୍ଗସାୱକମହାସାୱକେ ଇତରେ ସବ୍ବୁ ସାୱକା ପକତିସାୱକା।

ଯସ୍ମା ତିତ୍ଥିଯାନଂ ବ୍ରହ୍ମଜାଲାଦୀସୁ ଚତ୍ତାଲୀସାଯ ଏୱ ସଂୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟାନଂ ଅନୁସ୍ସରଣଂ ଆଗତଂ, ତସ୍ମା ‘‘ନ ତତୋ ପର’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତଂ କାରଣଂ ୱଦନ୍ତୋ ‘‘ଦୁବ୍ବଲପଞ୍ଞତ୍ତା’’ତିଆଦିମାହ, ତେନ ୱିପସ୍ସନାଭିଯୋଗୋ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିସେସକାରଣନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ବଲୱପଞ୍ଞତ୍ତାତି ଏତ୍ଥ ନାମରୂପପରିଚ୍ଛେଦାଦିଯେୱ ପଞ୍ଞାଯ ବଲୱକାରଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଞ୍ହେତ୍ଥ ନେସଂ ସାଧାରଣକାରଣଂ। ଏତ୍ତକୋତି କପ୍ପାନଂ ଲକ୍ଖଂ, ତଦଧିକଂ ଏକଂ,

ଦ୍ୱେ ଚ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟାନୀତି କାଲୱସେନ ଏୱଂପରିମାଣୋ ଯଥାକ୍କମଂ ତେସଂ ମହାସାୱକଅଗ୍ଗସାୱକପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ପୁଞ୍ଞଞ୍ଞାଣାଭିନୀହାରୋ ସାୱକପଚ୍ଚେକବୋଧିପାରମିତା ସମିତା। ଯଦି ବୋଧିସମ୍ଭାରସମ୍ଭରଣକାଲପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ତେସଂ ତେସଂ ଅରିଯାନଂ ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣୱିଭାଗୋ, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ବୁଦ୍ଧାନମ୍ପି ୱିସଯପରିଚ୍ଛେଦତା ଆପନ୍ନାତି ଆହ ''ବୁଦ୍ଧାନଂ ପନ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ନାମ ନତ୍ଥୀ''ତି। ''ଯାୱତକଂ ଞେଯ୍ୟଂ, ତାୱତକଂ ଞାଣ''ନ୍ତି (ମହାନି। ୧୫୬; ଚୂଳନି। ମୋଘରାଜମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୮୫; ପଟି। ମ। ୩।୫) ୱଚନତୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିଯ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣାନମ୍ପି ୱିସଯେ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ତତ୍ଥ ଯଂ ଯଂ ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ତଂ ତଂ ଜାନନ୍ତି ଏୱ। ଅଥ ୱା ସତିପି କାଲପରିଚ୍ଛେଦେ କାରଣୂପାଯକୋସଲ୍ଲପରିଗ୍ଗହାଦିନା ସାତିସଯତ୍ତା ମହାବୋଧିସମ୍ଭାରାନଂ ପଞ୍ଞାପାରମିତାଯ ପୱତ୍ତିଆନୁଭାୱସ୍ସ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ନାମ ନତ୍ଥି, କୁତୋ ତନ୍ନିବ୍ବତ୍ତାନଂ ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣାନନ୍ତି ଆହ ''ବୁଦ୍ଧାନଂ ପନ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ନାମ ନତ୍ଥୀ''ତି। ଅତୀତେ ଏତ୍ତକାନି କପ୍ପାନଂ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟାନୀତି ଏୱଂ କାଲପରିଚ୍ଛେଦୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ଅନାଗତେ ଅନାଗତଂସଞାଣସ୍ସ ୱିଯ।

ଏୱଂ ଛନ୍ନଂ ଜନାନଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସରଣଂ କାଲୱିଭାଗତୋ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣତୋ ଆନୁଭାୱୱିସେସତୋ, ପୱତ୍ତିଆକାରତୋ ଚ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତିତ୍ଥିଯା ଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିୱସେନାତି ଅତ୍ତନୋ, ପରସ୍ସ ୱା ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ଚୁତିଂ ଦିସ୍ୱା ଅନ୍ତରା କିଞ୍ଚି ଅନାମସିତ୍ୱା ପଟିସନ୍ଧିଯା ଏୱ ଗହଣୱସେନ। ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ବ୍ୟତିରେକତୋ, ଅନ୍ୱଯତୋ ଚ ୱିଭାୱେତୁଂ ''ତେସଞ୍ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପକତିସାୱକା ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିୱସେନପି ସଙ୍କମନ୍ତୀତି ଅଯମତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନ ''ବଲୱପଞ୍ଞତ୍ତା''ତି ହେତୁନା ୱିଭାୱେତବ୍ବୋ, ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ସଙ୍କମନଂ ୱେମଜ୍ଝଦସ୍ସନେ ପଯୋଜନାଭାୱତୋ। ଞାଣବଲଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପନେତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଂ।

ତଂ ତଂ ପାକଟମେୱାତି ଯଥା ନାମ ସରଦସମଯେ ଠିତମଜ୍ଝନ୍ହିକୱେଲାଯଂ ଚତୁରତନିକେ ଗେହେ ଚକ୍ଖୁମତୋ ପୁରିସସ୍ସ ରୂପଗତଂ ସୁପାକଟମେୱ ହୋତୀତି ଲୋକସିଦ୍ଧମେତଂ, ସିଯା ପନ ତସ୍ସ ସୁଖୁମତରତିରୋହିତାଦିଭେଦସ୍ସ ରୂପଗତସ୍ସ ଅଗୋଚରତା। ନତ୍ୱେୱ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତସ୍ସ ଞେଯ୍ୟସ୍ସ ଅଗୋଚରତା, ଅଥ ଖୋ ତଂ ଞାଣାଲୋକେନ ଓଭାସିତଂ ହତ୍ଥତଲେ ଆମଲକଂ ୱିଯ ସୁପାକଟଂ ସୁୱିଭୂତମେୱ ହୋତି ତଥା ଞେଯ୍ୟାୱରଣସ୍ସ ସୁପହୀନତ୍ତା। ପେଯ୍ୟାଲପାଳିଂ ୱିଯ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱାତି ଯଥା ପେଯ୍ୟାଲପାଳିଂ ପଠନ୍ତା ''ପଠମଂ ଝାନଂ...ପେ... ପଞ୍ଚମଂ ଝାନ''ନ୍ତି ଆଦିପରିଯୋସାନମେୱ ଗଣ୍ହନ୍ତା ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ସଜ୍ଝାଯନ୍ତି, ନ ଅନୁପଦଂ, ଏୱଂ ଅନେକାପି କପ୍ପକୋଟିଯୋ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା। ଯଂ ଯଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଯସ୍ମିଂ କପ୍ପେ, ଯସ୍ମିଂ ଭୱେ ଯଂ ଯଂ ଜାନିତୁଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତେ ଏୱ ଞାଣେନ ଓକ୍କମନ୍ତା। ସୀହୋକ୍କନ୍ତୱସେନ ସୀହଗତିପତନୱସେନ ଞାଣଗତିଯା ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ସତଧା ଭିନ୍ନସ୍ସ ୱାଳସ୍ସ କୋଟିଯା କୋଟିପଟିପାଦନୱସେନ କତୱାଲୱେଧପରିଚଯସ୍ସ। ସରଭଙ୍ଗସଦିସସ୍ସାତି ସରଭଙ୍ଗବୋଧିସତ୍ତସଦିସସ୍ସ (ଜା। ୨।୧୭।୫୦ ଆଦଯୋ)। ଲକ୍ଖଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅପ୍ପତ୍ତୱସେନ ନ ସଜ୍ଜତି। ଅତିକ୍କମନପସ୍ସଗମନୱସେନ ନ ୱିରଜ୍ଝତି।

ଖଜ୍ଜୁପନକପ୍ପଭାସଦିସଂ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତୀତି ଞାଣସ୍ସ ଅତିୱିଯ ଅପ୍ପାନୁଭାୱତାଯ ଖଜ୍ଜୋତୋଭାସସମଂ ହୁତ୍ୱା ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞାଣଂ ଉପଟ୍ଠାତି। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ଦୀପପ୍ପଭାସଦିସନ୍ତି ପାକତିକଦୀପାଲୋକସଦିସଂ। ଉକ୍କାପଭା ମହାଉମ୍ମୁକାଲୋକୋ। ଓସଧିତାରକପ୍ପଭାତି ଉସ୍ସନ୍ନା ପଭା ଏତାଯ ଧୀଯତୀତି ଓସଧି, ଓସଧୀନଂ ୱା ଅନୁବଲପ୍ପଦାଯିକତ୍ତା ଓସଧୀତି ଏୱଂ ଲଦ୍ଧନାମାଯ ତାରକାଯ ପଭା। ସରଦସୂରିଯମଣ୍ଡଲସଦିସଂ ସୱିସଯେ ସବ୍ବସୋ ଅନ୍ଧକାରୱିଧମନତୋ।

ଯଟ୍ଠିକୋଟିଗମନଂ ୱିଯ ଖନ୍ଧପଟିପାଟିଯା ଅମୁଞ୍ଚନତୋ। କୁନ୍ନଦୀନଂ ଅତିକ୍କମନାଯ ଏକେନେୱ ରୁକ୍ଖଦଣ୍ଡେନ କତସଙ୍କମୋ ଦଣ୍ଡକସେତୁ। ଚତୂହି, ପଞ୍ଚହି ୱା ଜନେହି ଗନ୍ତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟୋ ଫଲକେ ଅତ୍ଥରିତ୍ୱା ଆଣିଯୋ କୋଟ୍ଟେତ୍ୱା କତସଙ୍କମୋ ଜଙ୍ଘସେତୁ। ଜଙ୍ଘସତ୍ଥସ୍ସ ଗମନଯୋଗ୍ଗୋ ସଙ୍କମୋ ଜଙ୍ଘସେତୁ ଜଙ୍ଘମଗ୍ଗୋ ୱିଯ। ସକଟସ୍ସ ଗମନଯୋଗ୍ଗୋ ସଙ୍କମୋ ସକଟସେତୁ ସକଟମଗ୍ଗୋ ୱିଯ। ମହତା ଜଙ୍ଘସତ୍ଥେନ ଗନ୍ତବ୍ବମଗ୍ଗୋ ମହାଜଙ୍ଘମଗ୍ଗୋ। ବହୂହି ୱୀସାଯ ୱା ତିଂସାଯ ୱା ସକଟେହି ଏକଜ୍ଝଂ ଗନ୍ତବ୍ବମଗ୍ଗୋ ମହାସକଟମଗ୍ଗୋ।

ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଅଧିକାରେତି ''ଚିତ୍ତଂ ପଞ୍ଞଞ୍ଚ ଭାୱଯ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୧।୨୩, ୧୯୨; ପେଟକୋ। ୨୨; ମି। ପ। ୨।୧।୯) ଚିତ୍ତସୀସେନ ସାୱକସ୍ସ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠସମାଧିଭାୱନାଧିକାରେ।

୪୦୩।ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ସାୱକାନଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସରଣଂ ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ, ତସ୍ମା। ଏୱନ୍ତି ଯଥା ତେ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତି, ଏୱଂ ଅନୁସ୍ସରିତୁକାମେନ। ହେଟ୍ଠା ତୀସୁ ଝାନେସୁ ଯଥାରହଂ ପୀତିସୁଖେହି କାଯଚିତ୍ତାନଂ ସମ୍ପୀନନାଯ ''ଚତ୍ତାରି ଝାନାନି ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଅଞ୍ଞଥା ପାଦକଜ୍ଝାନମେୱ ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବଂ ସିଯା। ଯାଯ ନିସଜ୍ଜାଯ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ଅନୁସ୍ସରଣାରମ୍ଭୋ, ସା ଇଧ ସବ୍ବପଚ୍ଛିମା ନିସଜ୍ଜା। ତତୋ ଆସନପଞ୍ଞାପନନ୍ତି ତତୋ ନିସଜ୍ଜାଯ ପୁରିମକଂ ଆସନପଞ୍ଞାପନଂ ଆୱଜ୍ଜିତବ୍ବନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି । ଭୋଜନକାଲୋତିଆଦୀସୁ କାଲସୀସେନ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ କାଲେ କତକିଚ୍ଚମାହ। ଚେତିଯଙ୍ଗଣବୋଧିଯଙ୍ଗଣୱନ୍ଦନକାଲୋତି ଚେତିଯଙ୍ଗଣବୋଧିଯଙ୍ଗଣେସୁ ଚେତିଯବୋଧୀନଂ ୱନ୍ଦନକାଲୋ। ସକଲଂ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱନ୍ତି

ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂଯୋଗେ ଉପଯୋଗଵଚନଂ।

କିଞ୍ଚି କିଞ୍ଚି ଏଉକେନାତି ପାଦକଜ୍ଝାନସମାପଜ୍ଜନେନ। ପାଦକଜ୍ଝାନଞ୍ହି ସହକସ୍ସ ଵିଯ ନିସାନସିଲା ସତିପଞ୍ଞାନମ୍ପି ନିସିତଭାଵାଵହଂ। ଯଂ ତସ୍ସ, ତା ତଂ ସମାପଜ୍ଜନେନ ପରମନେପକ୍କପ୍ପତ୍ତା ହୋନ୍ତି। ତେନାହ ''ଦୀପେ ଜଲିତେ ଵିଯ ପାକଟଂ ହୋତୀ''ତି, ଅନ୍ଧକାରଟ୍ଠାନେତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପୁରିମଭଵେତି ଇମସ୍ସ ଭଵସ୍ସ ଅନନ୍ତରେ ପୁରିମସ୍ମିଂ ଭଵେ। ପଵତ୍ତିତନାମରୂପନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯେହି ପଵତ୍ତିତନାମରୂପଂ। ତଞ୍ଚ ଖୋ ପଠମଂ ରୂପଂ ଆଵଜ୍ଜିତ୍ଵା ନାମଂ ଆଵଜ୍ଜିତବ୍ବଂ। ପଠମଂ ନାମଂ ଆଵଜ୍ଜିତ୍ଵା ପଚ୍ଛା ରୂପନ୍ତି ଅପରେ। ପହୋତୀତି ସକ୍କୋତି। ପଣ୍ଡିତୋ ନାମ ଇମିସ୍ସା ଅଭିଞ୍ଞାଭାଵନାଯ କତାଧିକାରୋ।

''ଅଞ୍ଞଂ ଉପ୍ପନ୍ନ''ନ୍ତି ଇଦଂ ଅଞ୍ଞସ୍ସା କମ୍ମଭଵା ଅଞ୍ଞୋ ଉପପତ୍ତିଭଵୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋତି କତ୍ଵା ଵୁତ୍ତଂ ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତରଭାଵତୋ। ଅଞ୍ଞଥା ଏକଭଵେପି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞମେଵ ନାମରୂପଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନିରୁଦ୍ଧଞ୍ଚ ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକଂ। ତେନେଵାହ –

''ଯେ ନିରୁଦ୍ଧା ମରନ୍ତସ୍ସ, ତିଟ୍ଠମାନସ୍ସ ଵା ଇଧ;

ସବ୍ବେପି ସଦିସା ଖନ୍ଧା, ଗତା ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକା''ତି। (ମହାନି। ୩୯);

ତଂ ଠାନନ୍ତି ତଂ ନିକ୍ଖେପଟ୍ଠାନଂ। ଆହୁନ୍ଦରିକନ୍ତି ସମନ୍ତତୋ, ଉପରି ଚ ଘନସଞ୍ଛନ୍ନଂ ସମ୍ବାଧଟ୍ଠାନଂ। ଅନ୍ଧତମମିଵାତି ଅନ୍ଧକାରତିମିସା ଵିଯ।

କୂଟାଗାରକଣ୍ଣିକବ୍ଭାଯାତି କୂଟାଗାରସ୍ସ କୂଟବ୍ଭାଯ। କୂଟାଗାରସ୍ସ କଣ୍ଣିକା ଵିଯ ପୁବ୍ବେନିଵାସାନୁସ୍ସତିଞାଣଂ, ମହାରୁକ୍ଖୋ ଵିଯ ପୁରିମଭଵେ ଚୁତିକ୍ଖଣେ ପଵତ୍ତନାମରୂପଂ, ସାଖାପଲାସା ଵିଯ ତେନ ସମ୍ବନ୍ଧଂ ଇମସ୍ମିଂ ଭଵେ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ, ଫରସୁଧାରା ଵିଯ ପରିକମ୍ମଭାଵନା , କମ୍ମାରସାଲା ଵିଯ ପାଦକଜ୍ଝାନନ୍ତି ଏଵଂ ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ ଵେଦିତବ୍ବଂ। କଟ୍ଠଫାଲକୋପମାପି ''ଯଥା ନାମ ବଲଵା ପୁରିସୋ ଓଦନପଚନାଦିଅତ୍ଥଂ ମହନ୍ତଂ ଦାରୁଂ ଫାଲେନ୍ତୋ ତସ୍ସ ତଚଫେଗ୍ଗୁମତ୍ତଫାଲନେ ଫରସୁଧାରାଯ ଵିପନ୍ନାଯ ମହନ୍ତଂ ଦାରୁଂ ଫାଲେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ଧୁରନିକ୍ଖେପଂ ଅକତ୍ଵା''ତିଆଦିନା ଵୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ଵେଦିତବ୍ବା। ତଥା କେସୋହାରକୂପମା।

ପୁବ୍ବେନିଵାସଞାଣଂନାମ ନ ହୋତି ଅତୀତାସୁ ଜାତୀସୁ ନିଵୁତ୍ଥଧମ୍ମାରମ୍ମଣତ୍ତାଭାଵା। ତନ୍ତି ପଚ୍ଛିମନିସଜ୍ଜତୋ ପଭୁତି ଯାଵ ପଟିସନ୍ଧି ପଵତ୍ତଂ ଞାଣଂ ପୁବ୍ବେନିଵାସାନୁସ୍ସତିଞାଣସ୍ସ ପରିକମ୍ମଭାଵେନ ପଵତ୍ତସମାଧିନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଞାଣଂ ପରିକମ୍ମସମାଧିଞାଣଂ। ତଂ ରୂପାଵଚରଂ ସନ୍ଧାଯ ନ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ତଂ ତେସଂ ଵଚନଂ ଅତୀତଂସଞାଣଂ ଚେ, ରୂପାଵଚରଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ ନ ଯୁଜ୍ଜତି ପରିକମ୍ମସମାଧିଞାଣସ୍ସ କାମାଵଚରଭାଵତୋ। ନ ହି ଅନନ୍ତରଚୁତିଚିତ୍ତସ୍ସ ଓରତୋ ପଵତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧେ ଆରବ୍ଭ ରୂପାଵଚରଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ପାଠଇଯଂ, ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଵା ଆଗତଂ ଅତ୍ଥି। ଯେସଂ ଵଚନାନଂ ପୁରିମାନୀତି ଯୋଜନା। ଯଦା ପନ ଅପ୍ପନାଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ତଦାସ୍ସାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଇଦଂ ପୁବ୍ବେନିଵାସାନୁସ୍ସତିଞାଣଂ ନାମାତି କାମଂ ଅନନ୍ତରସ୍ସ ଭଵସ୍ସ ଚୁତିକ୍ଖଣେ ପଵତ୍ତିତନାମରୂପଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ଵା ପଵତ୍ତଞାଣଂ ଦସ୍ସିତଂ, ତଂ ପନ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ଞାଣସାମଞ୍ଞସ୍ସ ଜୋତିତଭାଵତୋ। ଯଥେଵ ହି ତତୋ ନାମରୂପତୋ ପଭୁତି ସବ୍ବେ ଅତୀତା ଖନ୍ଧା, ଖନ୍ଧପଟିବଦ୍ଧା ଚ ସବ୍ବୋ ପୁବ୍ବେନିଵାସୋ, ଏଵଂ ତସ୍ସ ପଟିଵିଜ୍ଝନଵସେନ ପଵତ୍ତଞାଣଂ ପୁବ୍ବେନିଵାସାନୁସ୍ସତିଞାଣଂ। ତେନାହ ''ତେନ ଞାଣେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାଯ ସତିଯା ଅନେକଵିହିତଂ ପୁବ୍ବେନିଵାସଂ ଅନୁସ୍ସରତୀ''ତି।

୪୦୪।ଏକମ୍ପି ଜାତିନ୍ତି ଏକମ୍ପି ଭଵଂ। ସୋ ହି ଏକକମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତୋ ଆଦାନନିକ୍ଖେପପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ଅନ୍ତୋଗଧଧମ୍ମପ୍ପଭେଦୋ ଖନ୍ଧପ୍ପବନ୍ଧୋ ଇଧ ଜାତୀତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ତେନାହ ''ଏକମ୍ପି…ପେ… ଖନ୍ଧସନ୍ତାନ''ନ୍ତି। ପରିହାଯମାନୋତି ଖୀଯମାନୋ ଵିନସ୍ସମାନୋ। କପ୍ପୋତି ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟକପ୍ପୋ। ସୋ ପନ ଅତ୍ଥତୋ କାଲୋ, ତଦା ପଵତ୍ତମାନସଙ୍ଖାରଵସେନସ୍ସ ପରିହାନି ଵେଦିତବ୍ବା। ଵଡ୍ଢମାନୋ ଵିଵଟ୍ଟକପ୍ପୋତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେଵ ନଯୋ। ଯୋ ପନ ''କାଲଂ ଖେପେତୀ''ତି, ''କାଲୋ ଘସତି ଭୂତାନି, ସବ୍ବାନେଵ ସହତ୍ତନା''ତି (ଜା। ୧।୨।୧୯୦) ଚ ଆଦୀସୁ କାଲସ୍ସାପି ଖଯୋ ଵୁଚ୍ଚତି, ସୋ ଇଧ ନାଧିପ୍ପେତୋ ଅନିଟ୍ଠପ୍ପସଙ୍ଗତୋ। ସଂଵଟ୍ଟନଂ ଵିନସ୍ସନଂ ସଂଵଟ୍ଟୋ, ସଂଵଟ୍ଟତୋ ଉଦ୍ଧଂ ତଥା ଠାଯୀ ସଂଵଟ୍ଟଟ୍ଠାଯୀ। ତଂମୂଲକତ୍ତାତି ତଂପୁବ୍ବକତ୍ତା। ଵିଵଟ୍ଟନଂ ନିବ୍ବତ୍ତନଂ, ଵଡ୍ଢନଂ ଵା ଵିଵଟ୍ଟୋ।

ତେଜୋସଂଵଟ୍ଟୋ ଆପୋସଂଵଟ୍ଟୋ ଵାଯୋସଂଵଟ୍ଟୋତି ଏଵଂ ସଂଵଟ୍ଟସୀମାନୁକ୍କମେନ ସଂଵଟ୍ଟେସୁ ଵତ୍ତବ୍ବେସୁ ତଥା ଅଵତ୍ଵା ''ଆପୋସଂଵଟ୍ଟୋତେଜୋସଂଵଟ୍ଟୋଵାଯୋସଂଵଟ୍ଟୋ''ତି ଵଚନଂ ସଂଵଟ୍ଟକମହାଭୂତଦେସନାନୁପୁବ୍ବିଯାତି କେଚି। ସଂଵଟ୍ଟାନୁପୁବ୍ବିଯାତି ଅପରେ। ଆପେନ ସଂଵଟ୍ଟୋ ଆପୋସଂଵଟ୍ଟୋ। ସଂଵଟ୍ଟସୀମାତି ସଂଵଟ୍ଟମରିଯାଦା।

ସଂୱଟ୍ଟତୀତି ୱିନସ୍ସତି। ସଦାତି ସବ୍ବକାଲଂ, ତୀସୁପି ସଂୱଟ୍ଟକାଲେସୂତି ଅତ୍ଥୋ।

‘‘ଏକଂ ବୁଦ୍ଧଖେତ୍ତ’’ନ୍ତି ଇଧ ଯଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ନିୟମେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ବୁଦ୍ଧଖେତ୍ତଂ ନାମ ତିୱିଧ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯତ୍ତକେ ଠାନେ ତଥାଗତସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିଞ୍ଞାଣାନୁଭାୱୋ ପୁଞ୍ଞଫଲସମୁତ୍ତେଜିତୋ ସରସେନେୱ ପଥୱୀ ୱିଜମ୍ଭତି, ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ବୁଦ୍ଧଙ୍କୁରସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତନଖେତ୍ତଂ ନାମାତି ଆହ ‘‘ଜାତିଖେତ୍ତଂ ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳଅପରିୟନ୍ତ’’ନ୍ତି। ଆନୁଭାୱୋ ୱତ୍ତତୀତି ଇଧ ଇଦ୍ଧିମା ଚେତୋୱସିପ୍ପତ୍ତୋ ଆଣାଖେତ୍ତପରିୟାପନ୍ନେ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଚକ୍କୱାଳେ ଠତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଅଧ୍ୟାୟ ପରିତ୍ତଂ କତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ଅଞ୍ଞଂ ଚକ୍କୱାଳଂ ଗତୋପି କତପରିତ୍ତୋ ଏୱ ହୋତି। ଅଥ ୱା ତତ୍ଥ ଏକଚକ୍କୱାଳେ ଠତ୍ୱା ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ଅଧ୍ୟାୟ ପରିତ୍ତେ କତେ ଆଣାଖେତ୍ତେ ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ଅଭିସମ୍ମୁଣାତ୍ୱେୱ ପରିତ୍ତାନୁଭାୱୋ ତତ୍ଥ ଦେୱତାହି ପରିତ୍ତାଣାୟ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବତୋ। ଯଂ ୱିସୟଖେତ୍ତଂ ସନ୍ଧାୟ ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ଖଣେ ସରେନ ଅଭିୱିଞ୍ଞାପନଂ, ଅତ୍ତନୋ ରୂପଦସ୍ସନଞ୍ଚ ପଟିଜାନନ୍ତେନ ଭଗୱତା ‘‘ଯାୱତା ୱା ପନ ଆକଙ୍ଖେୟ୍ୟା’’ତି (ଅ। ନି। ୩।୮୧) ୱୁତ୍ତଂ। ଯତ୍ଥାତି ଯସ୍ମିଂ ଅନନ୍ତାପରିମାଣେ ୱିସୟଖେତ୍ତେ। ଯଂ ଯଂ ତଥାଗତୋ ଆକଙ୍ଖତି, ତଂ ତଂ ଜାନାତି ଆକଙ୍ଖାମତ୍ତପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିତାୟ ବୁଦ୍ଧଞାଣସ୍ସ। ସଣ୍ଠହନ୍ତନ୍ତି ୱିୱଟ୍ଟମାନଂ ଜାୟମାନଂ।

୪୦୫।ଗୋଖାୟିତକମତ୍ତେସୂତି ଗୋହି ଖାଦିତବ୍ବପ୍ପମାଣେସୁ। ଯନ୍ତି ଯସ୍ମିଂ ସମୟେ। ପୁପ୍ଫଫଲୂପଜୀୱିନିୟୋ ଚ ଦେୱତା ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ଏତେସନ୍ତି ‘‘ୱସ୍ସୂପଜୀୱିନୋ’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତସତ୍ତାନଂ। ତତ୍ଥାତି ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ। ସୋ ଚ ଖୋ ପରିତ୍ତାଭାଦିବ୍ରହ୍ମଲୋକୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ‘‘ପଟିଲଦ୍ଧଜ୍ଝାନୱସେନା’’ତି ୱତ୍ୱା ଝାନପ୍ପଟିଲାଭସ୍ସ ସମ୍ଭୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତଦା ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଲୋକଂ ବ୍ୟୂହେନ୍ତି ସମ୍ପିଣ୍ଡେନ୍ତୀତି ଲୋକବ୍ୟୂହା। ତେ କିର ଦିସ୍ୱା ମନୁସ୍ସା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଠିତାପି ନିସିନ୍ନାପି ସଂୱେଗଜାତା, ସମ୍ଭମପ୍ପତ୍ତା ଚ ହୁତ୍ୱା ତେସଂ ଆସନ୍ନେ ଠାନେ ସନ୍ନିପତନ୍ତି। ସିଖାବନ୍ଧସ୍ସ ମୁତ୍ତତାୟ ମୁତ୍ତସିରା। ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ୱିଧୂୟମାନକେସତାୟ ୱିକିଣ୍ଣକେସା। ଲୋକୱିନାସଭୟେନ ସୋକୱନ୍ତଚିତ୍ତତାୟ ଅତିୱିୟ ୱିରୂପୱେସଧାରିନୋ। ମାରିସାତି ଦେୱାନଂ ପିୟସମୁଦାଚାରୋ। କଥଂ ପନେତେ କପ୍ପୱୁଟ୍ଠାନଂ ଜାନନ୍ତୀତି? ଧମ୍ମତାୟ ସଞ୍ଚୋଦିତାତି ଆଚରିୟା। ତାଦିସନିମିତ୍ତଦସ୍ସନେନାତି ଏକେ। ବ୍ରହ୍ମଦେୱତାହି ଉୟ୍ୟୋଜିତାତି ଅପରେ।

ମେତ୍ତାଦୀନୀତି ମେତ୍ତାମନସିକାରାଦୀନି କାମାୱଚରପୁଞ୍ଞାନି। ଦେୱଲୋକେତି କାମଦେୱଲୋକେ। ଦେୱାନଂ କିର ସୁଖସମ୍ଫସ୍ସୱାତଗ୍ଗହଣପରିଚୟେନ ୱାୟୋକସିଣେ ଝାନାନି ସୁଖେନେୱ ଇଜ୍ଝନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱାୟୋକସିଣେ ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଝାନଂ ପଟିଲଭନ୍ତୀ’’ତି। ତଦଞ୍ଞେ ପନାତି ଆପାୟିକେ ସନ୍ଧାୟାହ। ତତ୍ଥାତି ଦେୱଲୋକେ।

ଦୁତିୟୋ ସୂରିୟୋତି ଦୁତିୟଂ ସୂରିୟମଣ୍ଡଲଂ। ସତ୍ତସୂରିୟନ୍ତି ସତ୍ତସୂରିୟପାତୁଭାୱସୁତ୍ତଂ। ପକତିସୂରିୟେତି କପ୍ପୱୁଟ୍ଠାନକାଲତୋ ପୁବ୍ବେ ଉପ୍ପନ୍ନସୂରିୟୱିମାନେ। କପ୍ପୱୁଟ୍ଠାନକାଲେ ପନ ଯଥା ଅଞ୍ଞେ କାମାୱଚରଦେୱା, ଏୱଂ ସୂରିୟଦେୱପୁତ୍ତୋପି ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ ଉପପଜ୍ଜତି, ସୂରିୟମଣ୍ଡଲଂ ପନ ପଭସ୍ସରତରଞ୍ଚେୱ ତେଜୱନ୍ତତରଞ୍ଚ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି। ତଂ ଅନ୍ତରଧାୟିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଅପରେ। ଗଙ୍ଗା ଯମୁନା ସରଭୂ ଅଚିରୱତୀ ମହୀତି ଇମା ପଞ୍ଚ ମହାନଦିୟୋ।

ପଭୱାତି ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଭୂତା। ହଂସପାତନୋତି ମନ୍ଦାକିନିମାହ।

ନ ସଣ୍ଠାତୀତି ନ ତିଟ୍ଠତି।

ପରିୟାଦିନ୍ନସିନେହନ୍ତି ପରିକ୍ଖୀଣସିନେହଂ। ଯାୟ ଆପୋଧାତୁୟା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପଥୱୀଧାତୁ ଆବନ୍ଧତ୍ତା ସମ୍ପିଣ୍ଡିତା ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି, ସା ଛସୂରିୟପାତୁଭାୱେନ ପରିକ୍ଖୟଂ ଗଚ୍ଛତି। ଯଥା ଚିଦନ୍ତି ଯଥା ଚ ଇଦଂ ଚକ୍କୱାଳଂ। ଏୱଂ କୋଟିସତସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳାନିପୀତି ୱିପତ୍ତିମହାମେଘୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଇଧ ୱୁତ୍ତଂ ସବ୍ବଂ କପ୍ପୱୁଟ୍ଠାନଂ, ତଂ ତତ୍ଥ ଅତିଦିସତି।

ପଲୁଜ୍ଜିତ୍ୱାତି ଛିଜ୍ଜିତ୍ୱା। ସଙ୍ଖାରଗତନ୍ତି ଭୂତୁପାଦାୟପ୍ପଭେଦଂ ସଙ୍ଖାରଜାତଂ। ସବ୍ବସଙ୍ଖାରପରିକ୍ଖୟାତି ଝାପେତବ୍ବସଙ୍ଖାରପରିକ୍ଖୟା। ସୟମ୍ପି ସଙ୍ଖାରଗତଂ ସମାନଂ ଇନ୍ଧନାଭାୱତୋ ଛାରିକମ୍ପି ଅସେସେତ୍ୱା ନିଜ୍ଝାୟିତ୍ୱା ୱୂପସମତୀତି ଆହ ‘‘ସପ୍ପି…ପେ… ନିବ୍ବାୟତୀ’’ତି।

୪୦୬।ଦୀଘସ୍ସଅଦ୍ଧୁନୋତି ସଂୱଟ୍ଟଟ୍ଠାୟୀଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟକପ୍ପସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଦୀଘସ୍ସ କାଲସ୍ସ ଅଚ୍ଚୟେନ । ତାଲକ୍ଖନ୍ଧାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସାକସାଲାଦିରୁକ୍ଖେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଘନଂ କରୋତୀତି ୱିସରିତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ପିଣ୍ଡିତଂ କରୋତି। ତେନାହ ‘‘ପରିୱଟୁମ’’ନ୍ତି, ୱଟ୍ଟଭାୱେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ। ତନ୍ତି ଉଦକଂ। ଅସ୍ସାତି

ୱାତସ୍ସ। ୱିୱରଂ ଦେତୀତି ଯଥା ଘନଂ କରୋତି ସମ୍ପିଣ୍ଡେତି, ଏୱଂ ତଞ୍ଚ ଅନ୍ତରଂ ଦେତି। ପରିକ୍ଖିପମାନନ୍ତି ପୁଟ୍ଟେ ଯାୱ ବ୍ରହ୍ମଲୋକା ଏକୋଘଭୂତେନ ୱାତେନ ପରିସୋସିୟମାନତାଯ ପରିକ୍ଖୟଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ। ବ୍ରହ୍ମଲୋକୋ ପାତୁଭୱତୀତି ଯୋଜନା। ବ୍ରହ୍ମଲୋକୋତି ଚ ପଠମଜ୍ଝାନଭୂମିମାହ। ଉପରି ଚତୁକାମାୱଚରଦେୱଲୋକଟ୍ଠାନେତି ଯାମଦେୱଲୋକାଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ପତିଟ୍ଠାନଟ୍ଠାନେ। ଚାତୁମହାରାଜିକତାୱତିଂସଭୱନାନଂ ପନ ପତିଟ୍ଠାନଟ୍ଠାନାନି ପଥୱୀସମ୍ବନ୍ଧତାଯ ନ ତାୱ ପାତୁଭୱନ୍ତି।

ରୁନ୍ଧନ୍ତୀତି ଯଥା ହେଟ୍ଠା ନ ଭସ୍ସତି, ଏୱଂ ନିରୋଧେନ୍ତି।

''ପଠମତରାଭିନିବ୍ବତ୍ତୋ''ତି ଇଦଂ ଆଯୁକ୍ଖଯସ୍ସ ସମ୍ଭୱଦସ୍ସନଂ, ତେନ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ, ଚତୁନ୍ନଂ, ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ୱା କପ୍ପାନଂ ଆଦିମ୍ହି ନିବ୍ବତ୍ତୋତି ଦସ୍ସେତି। ତତୋତି ଆଭସ୍ସରବ୍ରହ୍ମଲୋକତୋ। ପରିତ୍ତାଭଅପ୍ପମାଣାଭାପି ହି ଆଭସ୍ସରଗ୍ଗହଣେନେୱ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ''ତେ ହୋନ୍ତି ସଯଂପଭା ଅନ୍ତଲିକ୍ଖଚରା''ତି ଇଦଂ ଉପଚାରଜ୍ଝାନପୁଞ୍ଜଞ୍ଜସ୍ସ ମହାନୁଭାୱତାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଆଲୁପ୍ପକାରକନ୍ତି ଆଲୋପଂ କତ୍ୱା କତ୍ୱାତି ୱଦନ୍ତି, ଆଲୁପ୍ପନଂ ୱିଲୋପଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠାତି ଅତିୱିଯ ହଟ୍ଠା ଉପ୍ପିଲାୱିତଚିତ୍ତା। ନାମଂ କରୋନ୍ତୀତି ତଥା ୱୋହରନ୍ତି।

ସିନେରୁଚକ୍କୱାଳଅହିମୱନ୍ତପବ୍ବତାତି ଏତ୍ଥ ଦୀପସମୁଦ୍ଦାପୀତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି ''ନିନ୍ନନିନ୍ନଟ୍ଠାନେ ସମୁଦ୍ଦା, ସମସମଟ୍ଠାନେ ଦୀପା''ତି। ଥୂପଥୂପାତି ଉନ୍ନତୁନ୍ନତା।

ଅତିମଞ୍ଞନ୍ତୀତି ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ମଞ୍ଞନ୍ତି, ହୀଳେନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନେୱ ନଯେନାତି ''ଏକଚ୍ଚେ ୱଣ୍ଣୱନ୍ତୋ ହୋନ୍ତୀ''ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୩।୧୨୩) ୱୁତ୍ତେନ ନଯେନେୱ। ପଦାଲତାତି ଏୱଂନାମିକା ଲତାଜାତି। ତସ୍ସା କିର ପାରାସୱଜାତି ଗଳୋଚୀତି ୱଦନ୍ତି। ଅକଟ୍ଠେ ଏୱ ଭୂମିପ୍ପଦେସେ ପଚ୍ଚନକୋ ଅକଟ୍ଠପାକୋ। ଅକଣୋତି କୁଣ୍ଡକରହିତୋ।

ସୁମନସଞ୍ଜାତଜାତିପୁପ୍ଫସଦିସୋ ସୁମନଜାତିପୁପ୍ଫସଦିସୋ। ଯୋ ଯୋ ରସୋ ଏତସ୍ସାତି ଯଂଯଂରସୋ, ଓଦନୋ, ତଂ ଯଂଯଂରସଂ, ଯାଦିସରସୱନ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ରସପଥୱୀ, ଭୂମିପପ୍ପଟକୋ, ପଦାଲତା ଚ ପରିଭୁତ୍ତା ସୁଧାହାରୋ ୱିଯ ଖୁଦଂ ୱିନୋଦେତ୍ୱା ରସହରଣୀହି ରସମେୱ ବ୍ରୂହେନ୍ତା ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ନ ୱତ୍ଥୁନୋ ସୁଖୁମଭାୱେନ ନିସ୍ସନ୍ଦା, ସୁଖୁମଭାୱେନେୱ ଗହଣିଜ୍ଝନମେୱ ଚ ହୋନ୍ତି। ଓଦନୋ ପନ ପରିଭୁତ୍ତୋ ରସଂ ୱଡ୍ଢେନ୍ତୋପି ୱତ୍ଥୁନୋ ଓଳାରିକଭାୱେନ ନିସ୍ସନ୍ଦଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ ପସ୍ସାୱଂ, କସଟଞ୍ଚ ଉପ୍ପାଦେତୀତି ଆହ ''ତତୋ ପଭୁତି ମୁତ୍ତକରୀସଂ ସଞ୍ଜାଯତୀ''ତି। ପୁରିମତ୍ତଭାୱେସୁ ପୱତ୍ତୌପଚାରଜ୍ଝାନାନୁଭାୱେନ ଯାୱ ସତ୍ତସନ୍ତାନେ କାମରାଗୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱେଗୋ ନ ସମିତୋ, ନ ତାୱ ବଲୱକାମରାଗୂପନିସ୍ସଯାନି ଇତ୍ଥିପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପାତୁରହେସୁଂ। ଯଦା ପନସ୍ସ ୱିଚ୍ଛିନ୍ନତାଯ ବଲୱକାମରାଗୋ ଲଦ୍ଧାୱସରୋ ଅହୋସି, ତଦା ତଦୁପନିସ୍ସଯାନି ତାନି ସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତଭାୱେସୁ ସଞ୍ଜାଯିଂସୁ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ପୁରିସସ୍ସ...ପେ... ପାତୁଭୱତୀ''ତି। ତେନେୱାହ ''ତତ୍ର ସୁଦ''ନ୍ତିଆଦି।

ଅଲସଜାତିକସ୍ସାତି ସଜ୍ଜୁକମେୱ ତଣ୍ଡୁଲଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପରଦିୱସସ୍ସତ୍ଥାଯ ଗହଣେନ ଅଲସପକତିକସ୍ସ।

ଅନୁତ୍ଥୁନନ୍ତୀତି ଅନୁସୋଚନ୍ତି। ସମ୍ମନ୍ନେଯ୍ୟାମାତି ସମନୁଜାନେଯ୍ୟାମ। ନୋତି ଅମ୍ହେସୁ। ସମ୍ମାତି ସମ୍ମଦେୱ ଯଥାରହଂ। ଖୀଯିତବ୍ବନ୍ତି ଖୀଯନାରହଂ ନିନ୍ଦନୀଯଂ। ଗରହିତବ୍ବନ୍ତି ହୀଳେତବ୍ବଂ।

ଅଯମେୱ ଭଗୱା ପଟିବଲୋ ପଗ୍ଗହନିଗ୍ଗହଂ କାତୁନ୍ତି ଯୋଜନା। ରଞ୍ଜେତୀତି ସଙ୍ଗହୱତ୍ଥୂହି ସମ୍ମଦେୱ ରମେତି ପୀଣେତି।

ୱିୱଟ୍ଟଟ୍ଠାଯୀଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟଂ ଚତୁସଟ୍ଠିଅନ୍ତରକପ୍ପସଙ୍ଗହଂ। ୱୀସତିଅନ୍ତରକପ୍ପସଙ୍ଗହନ୍ତି କେଚି। ସେସାସଙ୍ଖେଯ୍ୟାନି କାଲତୋ ତେନ ସମପ୍ପମାଣାନେୱ।

୪୦୭।ମହାଧାରାହୀତି ତାଲସାଲକ୍ଖନ୍ଧପ୍ପମାଣାହି ମହତୀହି ଖାରୁଦକଧାରାହି। ସମନ୍ତତୋତି ସବ୍ବସୋ। ପଥୱିତୋତି ପଥୱିଯା ହେଟ୍ଠିମନ୍ତତୋ ପଭୁତି। ତେନ ହି ଖାରୁଦକେନ ଫୁଟ୍ଠଫୁଟ୍ଠା ପଥୱୀପବ୍ବତାଦଯୋ ଉଦକେ ପକ୍ଖିତ୍ତଲୋଣସକ୍ଖରା ୱିଯ ୱିଲୀଯନ୍ତେୱ, ତସ୍ମା ପଥୱୀସନ୍ଧାରୁଦକେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକୁଦକମେୱ ତଂ ହୋତୀତି କେଚି। ଅପରେ ''ପଥୱୀସନ୍ଧାରକଂ ଉଦକକ୍ଖନ୍ଧଞ୍ଚ ଉଦକସନ୍ଧାରକଂ ୱାଯୁକ୍ଖନ୍ଧଞ୍ଚ ଅନୱସେସତୋ ୱିନାସେତ୍ୱା ସବ୍ବତ୍ଥ ସଯମେୱ ଏକୋଘଭୂତଂ ତିଟ୍ଠତୀ''ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ଯୁତ୍ତଂ। ତଯୋପି ବ୍ରହ୍ମଲୋକେତି ପରିତ୍ତାଭଅପ୍ପମାଣାଭଆଭସ୍ସରବ୍ରହ୍ମଲୋକେ, ତଯିଦଂ ''ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ''ତି ଆରଦ୍ଧତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ, ଅଞ୍ଞଥା ''ଛପି ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା। ସୁଭକିଣ୍ହେତି ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ ତତିଯଜ୍ଝାନଭୂମିଯା ଉପଲକ୍ଖଣଂ। ପରିତ୍ତାସୁଭଅପ୍ପମାଣାସୁଭେପି ହି ଆହଚ୍ଚ ଉଦକଂ ତିଟ୍ଠତି। ହେଟ୍ଠା ''ଆଭସ୍ସରେ ଆହଚ୍ଚ ତିଟ୍ଠତୀ''ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତନ୍ତି ତଂ

କପ୍ପୱିନାସକୌଦକଂ। ଉଦକାନୁଗତନ୍ତି ଉଦକେନ ଅନୁଗତଂ ଫୁଟ୍ଠଂ। ଅଭିଭୱିତ୍ୱାତି ୱିଲୀଯାପେତ୍ୱା।

ଇଦମେକଂ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟନ୍ତି ଇଦଂ ସଂୱଟ୍ଟସଙ୍ଖାତଂ କପ୍ପସ୍ସ ଏକଂ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟଂ।

୪୦୮। ଥୂଲରଜେ ଅପଗତେ ଏୱ ପଥୱୀନିସ୍ସିତଂ ସଣ୍ହରଜଂ ଅପଗଚ୍ଛତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ତତୋ ସଣ୍ହରଜ''ନ୍ତି। ସମୁଟ୍ଠାପେତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ''ୱିସମଟ୍ଠାନେ ଠିତମହାରୁକ୍ଖେ''ତି ଇଦଂ ପଠମଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତବ୍ବଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ।

ଚକ୍କୱାଳଅପବ୍ବତମ୍ପି ସିନେରୁପବ୍ବତମ୍ପୀତି ମହାପଥୱିଯା ୱିପରିୱତ୍ତନେନେୱ ୱିପରିୱତ୍ତିତଂ ଚକ୍କୱାଳଅପବ୍ବତମ୍ପି ସିନେରୁପବ୍ବତମ୍ପି ୱାତୋ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଆକାସେ ଖିପତି। ତେ ଚକ୍କୱାଳଅପବ୍ବତାଦଯୋ। ଅଭିହନ୍ତ୍ୱାତି ଘଟ୍ଟେତ୍ୱା। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନ୍ତି ଏକିସ୍ସା ଲୋକଧାତୁଯା ଚକ୍କୱାଳଅହିମୱନ୍ତସିନେରୁଂ ଅଞ୍ଞିସ୍ସା ଲୋକଧାତୁଯା ଚକ୍କୱାଳଆଦୀହୀତି ଏୱଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସମାଗମୱସେନ ଘଟ୍ଟେତ୍ୱା। ସଙ୍ଖାରଗତନ୍ତି ପଥୱୀସନ୍ଧାରକୌଦକଂ, ତଂସନ୍ଧାରକୱାତନ୍ତି ସବ୍ବଂ ସଙ୍ଖାରଗତଂ ୱିନାସେତ୍ୱା ସଯମ୍ପି ୱିନସ୍ସତି ଅୱଟ୍ଠାନସ୍ସ କାରଣାଭାୱତୋ।

୪୦୯। ଯଦିପି ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅହେତୁକୋ ସରସନିରୋଧୋ ୱିନାସକାଭାୱତୋ, ସନ୍ତାନନିରୋଧୋ ପନ ହେତୁୱିରହିତୋ ନତ୍ଥି ଯଥା ତଂ ସତ୍ତକାଯେସୂତି। ଭାଜନଲୋକସ୍ସାପି ସହେତୁକେନ ୱିନାସେନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ହେତୁଂ ପୁଚ୍ଛତି ''କିଂ କାରଣା ଏୱଂ ଲୋକୋ ୱିନସ୍ସତୀ''ତି। ଇତରୋ ଯଥା ତତ୍ଥ ନିଙ୍କତନକସତ୍ତାନଂ ପୁଞ୍ଞବଲେନ ପଠମଂ ଲୋକୋ ୱିୱଟ୍ଟତି, ଏୱଂ ତେସଂ ପାପବଲେନ ସଂୱଟ୍ଟତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅକୁସଲମୂଲକାରଣା''ତି ଆହ। ଯଥା ହି ରାଗଦୋସମୋହାନଂ ଅଧିକଭାୱେନ ଯଥାକ୍କମଂ ରୋଗନ୍ତରକପ୍ପୋ, ସତ୍ଥନ୍ତରକପ୍ପୋ, ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖନ୍ତରକପ୍ପୋତି ଇମେ ତିୱିଧା ଅନ୍ତରକପ୍ପା ୱିୱଟ୍ଟଟ୍ଠାଯିମ୍ହି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟକପ୍ପେ ଜାଯନ୍ତି, ଏୱମେତେ ଯଥାୱୁତ୍ତା ତଯୋ ସଂୱଟ୍ଟା ରାଗାଦୀନଂ ଅଧିକଭାୱେନେୱ ହୋନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅକୁସଲମୂଲେସୁ ହୀ''ତିଆଦିମାହ। ଉସ୍ସନ୍ନତରେତି ଅତିୱିଯ ଉସ୍ସନ୍ନେ। ଦୋସେ ଉସ୍ସନ୍ନତରେ ଅଧିକତରଦୋସେନ ୱିଯ ତିକ୍ଖତରେନ ଖାରୁଦକେନ ୱିନାସୋ ଯୁତ୍ତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଦୋସେ ଉସ୍ସନ୍ନତରେ ଉଦକେନ ୱିନସ୍ସତୀ''ତି। ପାକଟସତ୍ତୁସଦିସସ୍ସ ଦୋସସ୍ସ ଅଗ୍ଗିସଦିସତା, ଅପାକଟସତ୍ତୁସଦିସସ୍ସ ରାଗସ୍ସ ଖାରୁଦକସଦିସତା ଚ ଯୁତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ''ଦୋସେ ଉସ୍ସନ୍ନତରେ ଅଗ୍ଗିନା, ରାଗେ ଉସ୍ସନ୍ନତରେ ଉଦକେନା''ତି କେଚିୱାଦସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ରାଗୋ ସତ୍ତାନଂ ବହୁଲଂ ପୱତ୍ତତୀତି ରାଗୱସେନ ବହୁସୋ ଲୋକୱିନାସୋ।

୪୧୦। ଏୱଂ ପସଙ୍ଗେନ ସଂୱଟ୍ଟାଦିକେ ପକାସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଯଥାଧିକତଂ ନେସଂ ଅନୁସ୍ସରଣାକାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତୋପୀ''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ।

''ଅମୁମ୍ହି ସଂୱଟ୍ଟକପ୍ପେ''ତି ଇଦଂ ସଂୱଟ୍ଟକପ୍ପସ୍ସ ଆଦିତୋ ପାଠଇଯଂ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୪୪) ଗହିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାପି ହି ଇମସ୍ସ କତିପଯଂ କାଲଂ ଭୱାଦୀସୁ ସଂସରଣଂ ଉପଲବ୍ଭତୀତି। ସଂୱଟ୍ଟକପ୍ପେ ୱା ୱଟ୍ଟମାନେସୁ ଭୱାଦୀସୁ ଇମସ୍ସ ଉପପତ୍ତି ଅହୋସି, ତଂଦସ୍ସନମେତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଥ ୱା ଅମୁମ୍ହି ସଂୱଟ୍ଟକପ୍ପେତି ଏତ୍ଥ ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଲୁତ୍ତନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ତେନ ଚ ଅନିଯମତ୍ଥେନ ଇତରାସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି। ଭୱେ ୱାତିଆଦୀସୁ କାମାଦିଭୱେ ୱା ଅଣ୍ଡଜାଦିଯୋନିଯା ୱା ଦେୱାଦି ଗତିଯା ୱା ନାନତ୍ତକାଯନାନତ୍ତସଞ୍ଞୀଆଦିୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯା ୱା ସତ୍ତାୱାସେ ୱା ଖତ୍ତିଯାଦି ସତ୍ତନିକାଯେ ୱା। ଆସିନ୍ତି ଅହୋସିଂ। ୱଣ୍ଣସମ୍ପତ୍ତିଂ ୱାତି ୱା-ସଦ୍ଦେନ ୱଣ୍ଣୱିପତ୍ତିଂ ୱାତି ଦସ୍ସେତି।

ସାଲିମଂସୋଦନାହାରୋ ୱା ଗିହିକାଲେ। ପୱତ୍ତଫଲଭୋଜନୋ ୱା ତାପସାଦିକାଲେ। ସାମିସା ଗେହସ୍ସିତା ସୋମନସ୍ସାଦଯୋ। ନିରାମିସା ନେକ୍ଖମ୍ମସ୍ସିତା। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ୱିୱେକଜସମାଧିଜସୁଖାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ।

''ଅମୁତ୍ରାସି''ନ୍ତିଆଦିନା ସବ୍ବଂ ଯାୱଦିଚ୍ଛକଂ ଅନୁସ୍ସରଣଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅଞ୍ଞଥା ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅପିଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅମୁତ୍ରାସିନ୍ତି ସାମଞ୍ଞନିଦ୍ଦେସୋଯଂ, ବ୍ୟାପନିଚ୍ଛାଲୋପୋ ୱା, ଅମୁତ୍ର ଅମୁତ୍ରାସିନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଆରୋହନ୍ତସ୍ସ ଯାୱଦିଚ୍ଛକଂ ଅନୁସ୍ସରଣନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଆରୋହନ୍ତସ୍ସାତି ପଟିଲୋମତୋ ଞାଣେନ ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ଆରୋହନ୍ତସ୍ସ। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣନ୍ତି ଅନୁସ୍ସରିତାନୁସ୍ସରିତସ୍ସ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଂ, ନ ଅନୁସ୍ସରଣଂ। ଇତୀତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରନିଦସ୍ସନଂ। ତଞ୍ଚ ଖୋ ଯଥାରହତୋ, ନ ଯଥାନୁପୁବ୍ବତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ନାମଗୋତ୍ତୱସେନା''ତିଆଦିମାହ। ୱଣ୍ଣାଦୀହୀତି ୱଣ୍ଣାହାରୱେଦଯିତାଯୁପରିଚ୍ଛେଦେହି। ଓଦାତୋତୀତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ, ପକାରତ୍ଥୋ ୱା, ତେନ ଏୱମାଦି ଏୱଂପକାରନାନତ୍ତତୋତି ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି।

ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚୁତୂପପାତଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୧୧।ଚୁତିଯାତି ଚୱନେ। ଉପପାତେତି ଉପପଜ୍ଜନେ। ସମୀପତ୍ଥେ ଚେତଂ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ, ଚୁତିକ୍ଖଣସାମନ୍ତା, ଉପପତ୍ତିକ୍ଖଣସାମନ୍ତା ଚାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି ''ଯେ ପନ ଆସନ୍ନଚୁତିକା''ତିଆଦି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୪୧୧)। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣେନେୱ ସତ୍ତାନଂ ଚୁତି ଚ ଉପପତ୍ତି ଚ ଞାଯତୀତି ଆହ ''ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣତ୍ଥନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ''ତି। ଦିବ୍ବସଦିସତ୍ତାତିଆଦୀସୁ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ। ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – ତତ୍ଥ ''ସୋତଧାତୂ''ତି ପଦଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଇଧ ନପୁଂସକଲିଙ୍ଗୱସେନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ଚ ଆଲୋକପରିଗ୍ଗହେନ ପଯୋଜନଂ ନତ୍ଥି, ଇଧ ଅତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଆଲୋକପରିଗ୍ଗହେନ ମହାଜୁତିକତ୍ତାପି ଦିବ୍ବ''ନ୍ତି, କସିଣାଲୋକାନୁଗ୍ଗହେନ ପତ୍ତବ୍ବତ୍ତା, ସଯଂ ଞାଣାଲୋକଫରଣଭାୱେନ ଚ ମହାଜୁତିକଭାୱତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ମହାଜୁତିକମ୍ପି ହି ''ଦିବ୍ବ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି ''ଦିବ୍ବମିଦଂ ବ୍ୟମ୍ହ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ। ମହାଗତିକତ୍ତାତି ମହନୀଯଗମନତ୍ତା, ୱିମ୍ହଯନୀଯପୱତ୍ତିକତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିମ୍ହଯନୀଯା ହିସ୍ସ ପୱତ୍ତି ତିରୋକୁଟ୍ଟାଦିଗତରୂପଦସ୍ସନତୋ। ''ଦିବ୍ବସଦିସତ୍ତା''ତି ଚ ହୀନୂପମାଦସ୍ସନଂ ଦେୱତାନଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁତୋପି ଇମସ୍ସ ମହାନୁଭାୱତ୍ତା। ତେନ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଲାଭାଯ ଯୋଗିନୋ ପରିକମ୍ମକରଣଂ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖାଭିଭୱସ୍ସ ଅତ୍ଥତୋ ତସ୍ସ ୱିଜଯିଚ୍ଛା ନାମ ହୋତି, ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଲାଭୀ ଚ ଇଦ୍ଧିମା ଦେୱତାନଂ ୱଚନଗ୍ଗହଣକ୍ଖମନଧମ୍ମଦାନୱସେନ ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରାଦଯୋ ୱିଯ ଦାନଗ୍ଗହଣଲକ୍ଖଣେ, ୱୋହାରେ ଚ ପୱତ୍ତେଯ୍ଯାତି ଏୱଂ ୱିହାରୱିଜଯିଚ୍ଛାୱୋହାରଜୁତିଗତିସଙ୍ଖାତାନଂ ଅତ୍ଥାନଂ ୱସେନ ଇମସ୍ସ ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣସ୍ସ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଭାୱସିଦ୍ଧିତୋ । ସଦ୍ଦୱିଦୂ ଚ ତେସୁ ଏୱ ଅତ୍ଥେସୁ ଦିୱୁ-ସଦ୍ଦଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ତଂ ସବ୍ବଂ ସଦ୍ଦସତ୍ଥାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବ''ନ୍ତି।

ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନାତି ରୂପଦସ୍ସନଭାୱେନ। ଚକ୍ଖୁନା ହି ସତ୍ତା ରୂପଂ ପସ୍ସନ୍ତି। ଯଥା ମଂସଚକ୍ଖୁ ୱିଞ୍ଞାଣାଧିଟ୍ଠିତଂ ସମୱିସମଂ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତଂ ୱିଯ ପୱତ୍ତତି, ନ ତଥା ଇଦଂ। ଇଦଂ ପନ ସଯମେୱ ତତୋ ସାତିସଯଂ ଚକ୍ଖୁକିଚ୍ଚକାରୀତି ଆହ ''ଚକ୍ଖୁକିଚ୍ଚକରଣେନ ଚକ୍ଖୁମିୱାତିପି ଚକ୍ଖୁ''ତି। ''ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିହେତୁତ୍ତା''ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ ''ଯୋ ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଂ ଗଣ୍ହାତି ପରତୋ ଉପପତ୍ତିଯା ଅଦସ୍ସନତୋ ଏତ୍ଥେୱାଯଂ ସତ୍ତୋ ଉଚ୍ଛିନ୍ନୋ, ଏୱମିତରେପୀତି। ନୱସତ୍ତପାତୁଭାୱଦିଟ୍ଠିଂ ଗଣ୍ହାତି ଲାଭୀ ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପତ୍ତିକୋ ୱିଯ। ବୁଦ୍ଧପୁତ୍ତା ପସ୍ସନ୍ତିଯେୱାତି ଉତ୍ତରପଦାୱଧାରଣଂ, ନ ପୁରିମପଦାୱଧାରଣଂ। ଏୱଂ ହି ଜଯଦିସଜାତକାଦୀହି ଅୱିରୋଧୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି।

ମନୁସ୍ସାନଂ ଇଦନ୍ତି ମାନୁସକଂ, ମନୁସ୍ସାନଂ ଗୋଚରଭୂତଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ। ତଦଞ୍ଞସ୍ସ ପନ ଦିବ୍ବତିରୋହିତାତିସୁଖୁମାଦିଭେଦସ୍ସ ରୂପସ୍ସ ଦସ୍ସନତୋ ଅତିକ୍କନ୍ତମାନୁସକଂ। ଏୱରୂପଞ୍ଚ ମନୁସ୍ସୂପଚାରଂ ଅତିକ୍କନ୍ତଂ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ''ମନୁସ୍ସୂପଚାରଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ରୂପଦସ୍ସନେନା''ତି। ଏୱଂ ୱିସଯମୁଖେନ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ୱିସଯୀମୁଖେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ମାନୁସକଂ ୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାପି ମଂସଚକ୍ଖାତିକ୍କମୋ ତସ୍ସ କିଚ୍ଚାତିକ୍କମେନେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନାତି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣେନପି। ଦଟ୍ଠୁଂ ନ ସକ୍କା ଖଣସ୍ସ ଅତିଇତ୍ତରତାଯ ଅତିସୁଖୁମତାଯ କେସଞ୍ଚି ରୂପସ୍ସ। ଅପିଚ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ, ତଞ୍ଚ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯଭୂତଂ, ନ ଚ ଆୱଜ୍ଜନପରିକମ୍ମେହି ୱିନା ମହଗ୍ଗତସ୍ସ ପୱତ୍ତି ଅତ୍ଥି, ନାପି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନମେୱ ରୂପଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ ଭୱିତୁଂ ସକ୍କୋତି, ଭିଜ୍ଜମାନଂ ୱା। ତସ୍ମା ''ଚୁତୂପପାତକ୍ଖଣେ ରୂପଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ଦଟ୍ଠୁଂ ନ ସକ୍କା''ତି ସୁୱୁତ୍ତମେତଂ। ଯଦି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣଂ ରୂପାରମ୍ମଣମେୱ, ଅଥ କସ୍ମା ''ସତ୍ତେ ପସ୍ସତୀ''ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ସତ୍ତସନ୍ତାନଗତରୂପଦସ୍ସନତୋ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସତ୍ତଗହଣସ୍ସ ୱା କାରଣଭାୱତୋ ୱୋହାରୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତିପି କେଚି। ତେ ଚୱମାନାତି ଅଧିପ୍ପେତାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏୱରୂପେତି ନ ଚୁତୂପପାତକ୍ଖଣସମଙ୍ଗିନୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ମୋହୂପନିସ୍ସଯଂ ନାମ କମ୍ମଂ ନିହୀନଂ ନିହୀନଫଲଂ ହୋତୀତି ଆହ ''ମୋହନିସ୍ସନ୍ଦଯୁତ୍ତତ୍ତା''ତି। ତବ୍ବିପରୀତେତି ତସ୍ସ ହୀଳିତାଦିଭାୱସ୍ସ ୱିପରୀତେ , ଅହୀଳିତେ ଅନୋହୀଳିତେ ଅନୋଞ୍ଞାତେ ଅନୱଞ୍ଞାତେ ଚିତ୍ତୀକତେତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁୱଣ୍ଣେତି ସୁନ୍ଦରୱଣ୍ଣେ। ଦୁବ୍ବଣ୍ଣେତି ଅସୁନ୍ଦରୱଣ୍ଣେ। ସା ପନାଯଂ ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣତା ଯଥାକ୍କମଂ କମ୍ମସ୍ସ ଅଦୋସଦୋସୂପନିସ୍ସଯତାଯ ହୋତୀତି ଆହ ''ଅଦୋସନିସ୍ସନ୍ଦଯୁତ୍ତତ୍ତା''ତିଆଦି। ସୁନ୍ଦରଂ ଗତିଂ ଗତା ସୁଗତାତି ଆହ ''ସୁଗତିଗତେ''ତି, ସୁଗତିଂ ଉପପନ୍ନେତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଲୋଭଜ୍ଝାସଯା ସତ୍ତା ୱଦଞ୍ଞୂ ୱିଗତମଚ୍ଛେରା ଅଲୋଭୂପନିସ୍ସଯେନ କମ୍ମୁନା ସୁଭଗା ସମିଦ୍ଧା ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ''ଅଲୋଭନିସ୍ସନ୍ଦଯୁତ୍ତତ୍ତା ୱା ଅଡ୍ଢେ ମହଦ୍ଧନେ''ତି। ଦୁକ୍ଖଂ ଗତିଂ ଗତା ଦୁଗ୍ଗତାତି ଆହ ''ଦୁଗ୍ଗତିଗତେ''ତି। ଲୋଭଜ୍ଝାସଯା ସତ୍ତା ଲୁଦ୍ଧା ମଚ୍ଛରିନୋ ଲୋଭୂପନିସ୍ସଯେନ କମ୍ମୁନା ଦୁଗ୍ଗତା ଦୁରୂପେତା ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ''ଲୋଭନିସ୍ସନ୍ଦଯୁତ୍ତତ୍ତା ୱା ଦଲିଦ୍ଦେ ଅପ୍ପନ୍ନପାନେ''ତି।

ଉପଚିତନ୍ତି ଫଲାୱହଭାୱେନ କତଂ। ଯଥା କତଂ ହି କମ୍ମଂ ଫଲଦାନସମତ୍ଥଂ ହୋତି, ତଥା କତଂ ଉପଚିତଂ। ଚୱମାନେତିଆଦୀହି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକିଚ୍ଚଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱିସଯମୁଖେନ ୱିସଯୀବ୍ଯାପାରମାହ। ପୁରିମେହୀତି ୱା ''ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା''ତିଆଦୀନି ପଦାନି ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଆଦୀହୀତି ଏତ୍ଥ ଚ-ସଦ୍ଦୋ

ଲୁଉନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ । ତସ୍ମା ‘‘ଦିବ୍ବେନ…ପେ… ପସ୍ସତୀ’’ତି ଇମେହି, ‘‘ଚୱମାନେ’’ତିଆଦୀହି ଚ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକିଚ୍ଚଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅଟ୍ଠୋ।

ଇମିନା ପନ ପଦେନାତି ‘‘ଯଥାକମ୍ମୂପଗେ ସତ୍ତେ ପଜାନାତୀ’’ତି ଇମିନା ୱାକ୍ୟେନ। ଇଧ ଭିକ୍ଖୂତି ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ ଭିକ୍ଖୁ, ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣଲାଭୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ସୋ ଚ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣଲାଭୀ ନେରଯିକେ ଚ ସତ୍ତେ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦିସ୍ୱା ଠିତୋ। ଏୱଂ ମନସି କରୋତୀତି ତେସଂ ନେରଯିକାନଂ ନିରଯସଂୱତ୍ତନିଯସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଞାତୁକାମତାୱସେନ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାଯ ପରିକମ୍ମୱସେନ ମନସି କରୋତି। କିଂ ନୁ ଖୋତିଆଦି ମନସିକାରୱିଧିଦସ୍ସନଂ। ଏୱଂ ପନ ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ତଂ କମ୍ମଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଆୱଜ୍ଜନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମିଂ ନିରୁଦ୍ଧେ ଚତ୍ତାରି, ପଞ୍ଚ ୱା ଜୱନାନି ଜୱନ୍ତୀତିଆଦି ସବ୍ବଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ‘‘ୱିସୁଂ ପରିକମ୍ମଂ ନାମ ନତ୍ଥୀ’’ତି ଇଦଂ ପନ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣେନ ୱିନା ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞାଣସ୍ସ ୱିସୁଂ ପରିକମ୍ମଂ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଞ୍ଚେତଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ଅଞ୍ଞଥା ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞାଣସ୍ସ ମହଗ୍ଗତଭାୱୋ ଏୱ ନ ସିଯା। ଦେୱାନଂ ଦସ୍ସନେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ନେରଯିକଦେୱଗ୍ଗହଣଂ ଚେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଆକଙ୍ଖମାନୋ ହି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଲାଭୀ ଅଞ୍ଞଗତିକେସୁପି ଏୱଂ ପଟିପଜ୍ଜତିଯେୱ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି ‘‘ଅପାଯଗ୍ଗହଣେନ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଂ ଦୀପେତୀ’’ତି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୪୧୧), ‘‘ସୁଗତିଗ୍ଗହଣେନ ମନୁସ୍ସଗତିପି ସଙ୍ଗୟ୍ହତୀ’’ତି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୪୧୧) ଚ। ତଂ ନିରଯସଂୱତ୍ତନିଯଂ କମ୍ମଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଏତସ୍ସାତି ତଂକମ୍ମାରମ୍ମଣଂ। ଫାରୁସକୱନାଦୀସୂତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଚିତ୍ତଲତାୱନାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ।

ଯଥା ଚିମସ୍ସାତି ଯଥା ଚ ଇମସ୍ସ ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞାଣସ୍ସ ୱିସୁଂ ପରିକମ୍ମଂ ନତ୍ଥି, ଏୱଂ ଅନାଗତଂସଞାଣସ୍ସପୀତି ୱିସୁଂ ପରିକମ୍ମାଭାୱଂ ନିଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ‘‘ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁପାଦକାନେୱ ହି ଇମାନୀ’’ତି। ତତ୍ରାଯମଧିପ୍ପାୟୋ – ଯଥା ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଲାଭୀ ନିରଯାଦିଅଭିମୁଖଂ ଆଲୋକଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା, ନେରଯିକାଦିକେ ସତ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ତେହି ପୁବ୍ବେ ଆଯୂହିତଂ ନିରଯସଂୱତ୍ତନିଯାଦିକଂ କମ୍ମଂ ତାଦିସେନ ସମାଦାନେନ, ତଜ୍ଜେନ ଚ ମନସିକାରେନ ପରିକ୍ଖତେ ଚିତ୍ତେ ଯାଥାୱତୋ ଜାନାତି, ଏୱଂ ଯସ୍ସ ଯସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ସମନନ୍ତରା ଅନାଗତଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ଞାତୁକାମୋ ତଂ ତଂ ଓଦିସ୍ସ ଆଲୋକଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ତେନ ତେନ ଅତୀତେ, ଏତରହି ୱା ଆଯୂହିତଂ ତସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତକଂ କମ୍ମଂ ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞାଣେନ ଦିସ୍ୱା ତେନ ନିବ୍ବତ୍ତେତବ୍ବଂ ଅନାଗତଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ଞାତୁକାମୋ ତାଦିସେନ ସମାଦାନେନ, ତଜ୍ଜେନ ଚ ମନସିକାରେନ ପରିକ୍ଖତେ ଚିତ୍ତେ ଯାଥାୱତୋ ଜାନାତି। ଏସେୱ ନଯୋ ତତୋ ପରେସୁପି ଅତ୍ତଭାୱେସୁ। ଏତଂ ଅନାଗତଂସଞାଣଂ ନାମ। ଯସ୍ମା ଏତଂ ଦ୍ୱଯଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣେ ସତିଯେୱ ସିଜ୍ଝତି, ନାସତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଇମାନି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ସହେୱ ଇଜ୍ଝନ୍ତୀ’’ତି।

କାଯେନ ଦୁଟ୍ଠୁ ଚରିତଂ, କାଯତୋ ୱା ଉପ୍ପନ୍ନଂ କିଲେସପୂତିକତ୍ତା ଦୁଟ୍ଠଂ ଚରିତଂ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତନ୍ତି ଏୱଂ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। କାଯୋତି ଚେତ୍ଥ ଚୋପନକାୟୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତିୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ଅକୁସଲଂ କାଯକମ୍ମଂ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତନ୍ତି। ଇତରେସୂତି ୱଚୀମନୋଦୁଚ୍ଚରିତେସୁ। ଯସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ କମ୍ମଂ କତୂପଚିତଂ, ଅସତିସ୍ସ ଅନ୍ତରୁପଚ୍ଛେଦେ ୱିପାକାରହଭାୱସ୍ସ ଅୱିଗଚ୍ଛନତୋ ସୋ ତେନ ସହିତୋଯେୱାତି ୱତ୍ତବ୍ବୋତି ଆହ ‘‘ସମନ୍ନାଗତାତି ସମଙ୍ଗୀଭୂତା’’ତି। ‘‘ଅନତ୍ଥକାମା ହୁତ୍ୱା’’ତି ଏତେନ ମାତାପିତରୋ ୱିଯ ପୁତ୍ତାନଂ, ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯା ୱିଯ ଚ ନିସ୍ସିତକାନଂ ଅତ୍ଥକାମା ହୁତ୍ୱା ଗରହକା ଉପୱାଦକା ନ ହୋନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଗୁଣପରିଧଂସନେନାତି ୱିଜ୍ଜମାନାନଂ ଗୁଣାନଂ ୱିଦ୍ଧଂସନେନ, ୱିନାସନେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ନନୁ ଚ ଅନ୍ତିମୱତ୍ଥୁନାପି ଉପୱାଦୋ ଗୁଣପରିଧଂସନମେୱାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ। ଗୁଣାତି ପନେତ୍ଥ ଝାନାଦିୱିସେସା ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମା ଅଧିପ୍ପେତାତି ସୀଲପରିଧଂସନଂ ୱିସୁଂ ଗହିତଂ। ତେନାହ ‘‘ନତ୍ଥି ଇମେସଂ ସମଣଧମ୍ମୋ’’ତିଆଦି। ସମଣଧମ୍ମୋତି ଚ ସୀଲସଂଯମଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ଜାନଂ ୱାତି ଯଂ ଉପୱଦତି, ତସ୍ସ ଅରିଯଭାୱଂ ଜାନନ୍ତୋ ୱା। ଅଜାନଂ ୱାତି ଅଜାନନ୍ତୋ ୱା। ଜାନନଂ ଅଜାନନଂ ଚେତ୍ଥ ଅପ୍ପମାଣଂ, ଅରିଯଭାୱୋ ଏୱ ପମାଣଂ। ତେନାହ ‘‘ଉଭଯଥାପି ଅରିଯୂପୱାଦୋୱ ହୋତୀ’’ତି। ‘‘ଅରିଯୋ’’ତି ପନ ଅଜାନତୋ ଅଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତସ୍ସେୱ ତତ୍ଥ ଅରିଯଗୁଣାଭାୱଂ ପୱେଦେନ୍ତସ୍ସ ଗୁଣପରିଧଂସନଂ ନ ହୋତୀତି ତସ୍ସ ଅରିଯୂପୱାଦୋ ନତ୍ଥୀତି ୱଦନ୍ତି। ସତେକିଚ୍ଛଂ ପନ ହୋତି ଖମାପନେନ, ନ ଅନନ୍ତରିଯଂ ୱିଯ ଅତେକିଚ୍ଛଂ।

ରୁଜ୍ଝତୀତି ତୁଦତି, ଦୁକ୍ଖଂ ୱେଦନଂ ଉପ୍ପାଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତନ୍ତି ତଂ ଥେରଂ, ତଂ ୱା କିରିଯଂ। ଜାନନ୍ତୋ ଏୱ ଥେରୋ ‘‘ଅତ୍ଥି ତେ, ଆୱୁସୋ, ପତିଟ୍ଠା’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ଇତରୋପି ସଚ୍ଚାଭିସମଯୋ ସାସନେ ପତିଟ୍ଠାତି ଆହ ‘‘ସୋତାପନ୍ନୋ ଅହ’’ନ୍ତି। ଥେରୋ ତଂ କରୁଣାଯମାନୋ ‘‘ଖୀଣାସୱୋ ତଯା ଉପୱଦିତୋ’’ତି ଅତ୍ତାନଂ ଆୱିକାସି।

ସଚେ ନୱକତରା ହୋନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ୱିହାରେ ଭିକ୍ଖୂ। ସମ୍ମୁଖା ଅଖମାପେନ୍ତେପୀତି ପୁରତୋ ଖମାପନେ ଅସନ୍ଥୱନ୍ତେପି। ‘‘ଅଖମନ୍ତେ’’ତି ୱା ପାଠୋ। ତଂ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ପରିନିବ୍ବୁତମଞ୍ଚଟ୍ଠାନନ୍ତି ପୂଜାକରଣଟ୍ଠାନଂ ସନ୍ଧାଯାହ।

ସମାଦାତଙ୍ଗେନ ସମାଦାନାନି, କମ୍ମାନି ସମାଦାନାନି ଯେସଂ, ତେ କମ୍ମସମାଦାନା, ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଓସେନ କମ୍ମସମାଦାନା, ହେତୁଅତ୍ଥଂ ୱା ଅନ୍ତୋଗଧଂ କତ୍ୱା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଓସେନ ପରେ କମ୍ମେସୁ ସମାଦାପକା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକମ୍ମସମାଦାନା। ତୟିମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଓସେନା"ତିଆଦିମାହ। ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋତିଆଦି ପରିପକ୍କିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିନୋ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଟ୍ଠେ ପନ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। ଅଞ୍ଞନ୍ତି ଅରହତ୍ତଂ। ଏୱଂସମ୍ପଦନ୍ତି ଯଥା ତଂ ଅୱସ୍ସମ୍ଭାୱୀ, ଏୱମିଦମ୍ପୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ୱାଚଂ ଅପ୍ପହାଯାତିଆଦୀସୁ ଅରିଯୂପୱାଦଂ ସନ୍ଧାଯ "ପୁନ ଏୱରୂପିଂ ୱାଚଂ ନ ୱକ୍ଖାମୀ"ତି ୱଦନ୍ତୋ ୱାଚଂ ପଜହତି ନାମ, "ପୁନ ଏୱରୂପଂ ଚିତ୍ତଂ ନ ଉପ୍ପାଦେସ୍ସାମୀ"ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ଚିତ୍ତଂ ପଜହତି ନାମ, "ପୁନ ଏୱରୂପିଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ନ ଗଣ୍ହିସ୍ସାମୀ"ତି ପଜହନ୍ତୋ ଦିଟ୍ଠିଂ ପଜହତି ନାମ, ତଥା ଅକରୋନ୍ତୋ ନେୱ ପଜହତି, ନ ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜତି। ଯଥାଭତଂନିକ୍ଖିତ୍ତୋ, ଏୱଂ ନିରଯେତି ଯଥା ନିରଯପାଲେହି ଆହରିତ୍ୱା ନିରଯେ ଠପିତୋ, ଏୱଂ ନିରଯେ ଠପିତୋୟେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଓସେନ ଅକତ୍ତବ୍ବଂ ନାମ ପାପଂ ନତ୍ଥି, ଯତୋ ସଂସାରଖାଣୁଭାୱୋପି ନାମ ହୋତୀତି ଆହ "ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିପରମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱଜ୍ଜାନୀ"ତି।

"ଉଚ୍ଛିନ୍ନଭୱନେତ୍ତିକୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥାଗତସ୍ସ କାଯୋ ତିଟ୍ଠତି, ଅଯଞ୍ଚେୱ କାଯୋ, ବହିଦ୍ଧା ଚ ନାମରୂପ"ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୪୭) ଏୱମାଦୀସୁ ୱିଯ ଇଧ କାଯ-ସଦ୍ଦୋ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକୱିସଯୋତି ଆହ "କାଯସ୍ସ ଭେଦାତି ଉପାଦିନ୍ନକ୍ଖନ୍ଧପରିଚ୍ଚାଗା"ତି। ଅୱୀତରାଗସ୍ସ ମରଣତୋ ପରଂ ନାମ ଭୱନ୍ତରୂପାଦାନମେୱାତି ଆହ "ପରଂ ମରଣାତି ତଦନନ୍ତରଂ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧଗ୍ଗହଣେ"ତି। ଯେନ ତିଟ୍ଠତି, ତସ୍ସ ଉପଚ୍ଛେଦେନେୱ କାଯୋ ଭିଜ୍ଜତୀତି ଆହ "କାଯସ୍ସ ଭେଦାତି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଉପଚ୍ଛେଦା"ତି।

ଏତି ଇମସ୍ମା ସୁଖନ୍ତି ଅଯୋ, ପୁଞ୍ଞନ୍ତି ଆହ "ପୁଞ୍ଞସମ୍ମତା ଅଯା"ତି। ଅଯନ୍ତି ଏତସ୍ମା ସୁଖାନୀତି ଆଯୋ, ପୁଞ୍ଞକମ୍ମାଦିସୁଖସାଧନଂ। ତେନାହ "ସୁଖାନଂ ୱା ଆଯସ୍ସ ଅଭାୱା"ତି। ଇଯତି ଅସ୍ସାଦିଯତୀତି ଅଯୋ, ଅସ୍ସାଦୋତି ଆହ "ଅସ୍ସାଦସଞ୍ଞିତୋ ଅଯୋ"ତି।

ନାଗରାଜାଦୀନନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସୁପଣ୍ଣାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ଅସୁରସଦିସନ୍ତି ପେତାସୁରସଦିସଂ। ସୋତି ଅସୁରକାଯୋ। ସବ୍ବସମୁସ୍ସଯେହୀତି ସବ୍ବେହି ସମ୍ପତ୍ତିସମୁସ୍ସଯେହି। ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନାତି "ସୁଟ୍ଠୁ ଚରିତଂ, ସୋଭନଂ ୱା ଚରିତଂ ଅନୱଜ୍ଜତ୍ତା"ତିଆଦିନା "କାଯଦୁଚ୍ଚରିତେନା"ତିଆଦୀନଂ ପଦାନଂ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିପରିଯାଯେନ।

ନିଗମନୱଚନଂ ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସ ପୁନ ୱଚନନ୍ତି କତ୍ୱା। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋତି "ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା…ପେ… ପସ୍ସତୀ"ତି ଏତ୍ଥ ଅଯଂ ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ।

୪୧୨।କସିଣାରମ୍ମଣନ୍ତି ଅଟ୍ଠନ୍ନମ୍ପି କସିଣାନଂ ୱସେନ କସିଣାରମ୍ମଣଂ। ସବ୍ବାକାରେନାତି "ଛନ୍ଦସୀସେନ ଚିତ୍ତପରିଦମନେନ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗମେନ ଭୂମିପାଦପଦମୂଲସମ୍ପାଦନେନା"ତି ଇମିନା ସବ୍ବପ୍ପକାରେନ। ଅଭିନୀହାରକ୍ଖମଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣାଭିମୁଖଂ ପେସନାରହଂ ପେସନଯୋଗ୍ଗଂ କତ୍ୱା। ଆସନ୍ନଂ କାତବ୍ବନ୍ତି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିଯା ସମୀପଭୂତଂ କାତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ଉପଚାରଜ୍ଝାନଂ ପଗୁଣତରଂ କତ୍ୱା ଆରମ୍ମଣଞ୍ଚ ୱଡ୍ଢେତବ୍ବଂ। ତେନାହ "ଉପଚାରଜ୍ଝାନଗୋଚରଂ କତ୍ୱାୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଠପେତବ୍ବ"ନ୍ତି। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ୱଡ୍ଢିତେ କସିଣାରମ୍ମଣେ। ଅପ୍ପନାତି ଝାନୱସେନ ଅପ୍ପନା। ନ ହି ଅକତପରିକମ୍ମସ୍ସ ଅଭିଞ୍ଞାୱସେନ ଅପ୍ପନା ଇଚ୍ଛତି। ତେନାହ "ପାଦକଜ୍ଝାନନିସ୍ସଯଂ ହୋତୀ"ତି, ପାଦକଜ୍ଝାନାରମ୍ମଣଂ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ପରିକମ୍ମନିସ୍ସଯନ୍ତି ପରିକମ୍ମସ୍ସ ତଂ କସିଣାରମ୍ମଣଂ ଅପସ୍ସଯୋ ନ ହୋତି। ତଥା ସତି ରୂପଦସ୍ସନଂ ନ ସିଯା। ଇମେସୂତି ଯଥାୱୁତ୍ତେସୁ ତେଜୋକସିଣାଦୀସୁ ତୀସୁ କସିଣେସୁ। ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱାତି ଉପଚାରଜ୍ଝାନୁପ୍ପାଦନେନ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା। ଉପଚାରଜ୍ଝାନପୱତ୍ତିଯା ହି ସବ୍ବଂ ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତି। ତତ୍ଥାତି କସିଣନିଦ୍ଦେସେ।

ଅନ୍ତୋୟେୱ ରୂପଗତଂ ପସ୍ସିତବ୍ବଂ ନ ବହିଦ୍ଧା ୱିକ୍ଖେପାପତ୍ତିହେତୁଭାୱତୋ। ପରିକମ୍ମସ୍ସ ୱାରୋ ଅତିକ୍କମତୀତି ଇଧ ପରିକମ୍ମଂ ନାମ ଯଥାୱୁତ୍ତକସିଣାରମ୍ମଣଂ ଉପଚାରଜ୍ଝାନଂ, ତଂ ରୂପଗତଂ ପସ୍ସତୋ ନ ପୱତ୍ତତି। କସିଣାଲୋକୱସେନ ଚ ରୂପଗତଦସ୍ସନଂ, କସିଣାଲୋକୋ ଚ ପରିକମ୍ମୱସେନାତି ତଦୁଭଯମ୍ପି ପରିକମ୍ମସ୍ସ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଯା ନ ହୋତି। ତେନାହ "ତତୋ ଆଲୋକୋ ଅନ୍ତରଧାଯତି, ତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରହିତେ ରୂପଗତମ୍ପି ନ ଦିସ୍ସତୀ"ତି। ରୂପଗତଂ ପସ୍ସତୋ ପରିକମ୍ମସ୍ସ ୱାରୋ ଅତିକ୍କମତି, ପରିକମ୍ମମତିକ୍କନ୍ତସ୍ସ କସିଣାରମ୍ମଣଂ ଞାଣଂ ନ ହୋତୀତି ରୂପଗତଂ ନ ଦିସ୍ସତି, କଥଂ ପନ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବନ୍ତି ଆହ "ଅଥାନେନା"ତିଆଦି। ଏୱଂ ଅନୁକ୍କମେନାତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତତୋ ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଅଭିଣ୍ହଂ ଆଲୋକସ୍ସ ଫରଣୱସେନ ଆଲୋକୋ ଥାମଗତୋ ହୋତି ଚିରଟ୍ଠାଯୀ। ତଥା ଚ ସତି ତତ୍ଥ ସୁଚିରମ୍ପି ରୂପଗତଂ ପସ୍ସତେୱ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ "ଏତ୍ଥ ଆଲୋକୋ…ପେ… ହୋତୀ"ତି।

ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ତିଣୁକ୍କୂପମାଯ ୱିଭାୱେତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ "ରତ୍ତିଂ ତିଣୁକ୍କାଯା"ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ପୁନପ୍ପୁନଂ ପୱେସନନ୍ତି ପୁନପ୍ପୁନଂ

ପାଦକଜ୍ଝାନସମାପଜ୍ଜନଂ। ଥାମଗତାଲୋକସ୍ସଯଥାପରିଚ୍ଛେଦେନ ଠାନନ୍ତି ଯତ୍ତକଂ ଠାନଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା କସିଣଂ ୱଡ୍ଢିତଂ, ଥାମଗତସ୍ସ ଆଲୋକସ୍ସ ତତ୍ତକଂ ଫରିତ୍ୱା ଅୱଟ୍ଠାନଂ।

ଅନାପାଥଗତନ୍ତି ଆପାଥଗମନଯୋଗ୍ଗସ୍ସ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅନ୍ତୋକୁଚ୍ଛିଗତାଦି ପନ ତଦଭାୱତୋ ତେନ ୱିସେସିତଙ୍ମେୱ। ତଦେୱାତି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁମେୱ । ଏୱାତି ଏତେସୁ ରୂପମାରବ୍ଭ ପୱତ୍ତଚିତ୍ତେସୁ। ରୂପଦସ୍ସନସମତ୍ଥନ୍ତି ରୂପଂ ସଭାୱତୋ ୱିଭାୱନସମତ୍ଥଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିଯ। ପୁବ୍ବଭାଗଚିତ୍ତାନୀତି ଆୱଜ୍ଜନପରିକମ୍ମସଙ୍ଖାତାନି ପୁବ୍ବଭାଗଚିତ୍ତାନି। ତାନି ହି ଆରମ୍ମଣଂ କରୋନ୍ତାନିପି ନ ଯାଥାୱତୋ ତଂ ୱିଭାୱେତ୍ୱା ପୱତ୍ତନ୍ତି ଆୱଜ୍ଜନସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଚିତ୍ତାନି ୱିଯ।

ତଂ ପନେତଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ। ପରିପନ୍ଥୋତି ଅନ୍ତରାଯିକୋ। ଝାନୱିବ୍ଭନ୍ତକୋତି ଝାନୁମ୍ମତ୍ତକୋ ଝାନଭାୱନାମୁଖେନ ଉମ୍ମାଦପ୍ପତ୍ତୋ। ଅପ୍ପମତ୍ତେନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ''ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ ମଯା ଅଧିଗତ''ନ୍ତି ସନ୍ତୋସଂ ଅନାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାନୁଯୋଗୱସେନ ୱା ସଚ୍ଚାଭିସମଯୱସେନ ୱା ଅପ୍ପମତ୍ତେନ ଭୱିତବ୍ବଂ।

''ଏୱଂ ପସ୍ସିତୁକାମେନା''ତିଆଦିନା ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁସ୍ସ ନାନାୱଜ୍ଜନପରିକମ୍ମଞ୍ଚେୱ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣଞ୍ଚ ଦସ୍ସିତଂ, ନ ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍କମୋତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତତ୍ରାଯ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଚୁତୂପପାତଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପକିଣ୍ଣକକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୧୩।ଇତୀତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ''ସୋ ଏୱଂ ସମାହିତେ ଚିତ୍ତେ''ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୨୪୪-୨୪୫; ମ। ନି। ୧।୩୮୪, ୪୩୧-୪୩୩; ପାରା। ୧୨-୧୪) ଯଥାଦସ୍ସିତପାଠଇଗତିଂ, ତସ୍ସା ଅତ୍ଥୱିୱରଣନଯଞ୍ଚ ପଚ୍ଚାମସତି। ସଙ୍ଖେପେ ୱିଯ ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ଖନ୍ଧେସୁ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଅନ୍ତୋଗଧା। ତଦୁଭଯେ ଚ ସଭାୱତୋ, ସମୁଦଯତୋ, ଅତ୍ଥଙ୍ଗମତୋ, ଅସ୍ସାଦତୋ, ଆଦୀନୱତୋ, ନିସ୍ସରଣତୋ ଚ ଯଥାଭୂତଂ ସଯମ୍ଭୁଞାଣେନ ଅୱେଦି ଅଞ୍ଞାସି ପଟିୱିଜ୍ଝି ପୱେଦେସି ୱାତି ସାତିସଯେନ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧାୱବୋଧେନ ଭଗୱାୱ ଥୋମେତବ୍ବୋତି ଆହ ''ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧୱିଦୂ''ତି। ଞତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତାସୂତି ପଞ୍ଚସୁ ଅଭିଞ୍ଞାସୁ। ତଗ୍ଗହଣେନେୱ ଚ ପରିଭଣ୍ଡଞାଣାନଂ ଗହିତତ୍ତା ''ପଞ୍ଚା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ''ଏତାସୁ ହୀ''ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ପରିଭଣ୍ଡଞାଣାନୀତି ପରିୱାରଞାଣାନି। ଯଥା ହି ସିନେରୁସ୍ସ ପରିୱାରଟ୍ଠାନାନି ଯାନି ତଂସିଦ୍ଧିଯା ସିଦ୍ଧାନି ମେଖଲଟ୍ଠାନାନି ପରିଭଣ୍ଡାନୀତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଏୱଂ ଇମାନିପି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁସିଦ୍ଧିଯା ସିଦ୍ଧାନି ତସ୍ସ ପରିଭଣ୍ଡାନୀତି ୱୁତ୍ତାନି। ଇଧାଗତାନୀତି ଏତ୍ଥ ଇଧାତି ଯଥାଦସ୍ସିତାନି ସୁତ୍ତପଦାନି ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ତତୋ ଅଞ୍ଞେସୁ ପନ ସାମଞ୍ଞଫଲାଦୀସୁ ମନୋମଯଞାଣମ୍ପି ୱିସୁଂ ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣଭାୱେନ ଆଗତଂ।

''ତେସୂ''ତି ଇଦଂ ପଚ୍ଚାମସନଂ କିଂ ତିକାନଂ, ଉଦାହୁ ଆରମ୍ମଣାନନ୍ତି? କିଞ୍ଚେତ୍ଥ ଯଦି ତିକାନଂ, ତଦଯୁତ୍ତଂ। ନ ହି ତିକେସୁ ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣାନି ପୱତ୍ତନ୍ତି। ଅଥ ଆରମ୍ମଣାନଂ, ତମ୍ପି ଅଯୁତ୍ତଂ। ନ ହି ଅଞ୍ଞଂ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞସ୍ସ ପଚ୍ଚାମସନଂ ଯୁତ୍ତନ୍ତି। ଯଥା ଇଚ୍ଛତି, ତଥା ଭୱତୁ ତାୱ ତିକାନଂ, ନନୁ ୱୁତ୍ତଂ ''ନ ହି ତିକେସୁ ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣାନି ପୱତ୍ତନ୍ତୀ''ତି? ନାଯଂ ୱିରୋଧୋ ତିକୱୋହାରେନ ଆରମ୍ମଣାନଂଯେୱ ଗଯ୍ହମାନତ୍ତା। ଅଥ ୱା ପନ ହୋତୁ ଆରମ୍ମଣାନଂ, ନନୁ ୱୁତ୍ତଂ ''ନ ହି ଅଞ୍ଞଂ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞସ୍ସ ପଚ୍ଚାମସନଂ ଯୁତ୍ତ''ନ୍ତି? ଅଯମ୍ପି ନ ଦୋସୋ ଯଥାୱୁତ୍ତକାରଣେନେୱାତି।

୪୧୪। ଅସତିପି ୱତ୍ଥୁଭେଦେ ଭୂମିକାଲସନ୍ତାନଭେଦୱସେନ ଭିନ୍ନେସୁ ସତ୍ତସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ। ତିକୱସେନ ହେସ ଭେଦୋ ଗହିତୋ। ଇଦ୍ଧିୱିଧଞାଣସ୍ସ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣତାଯ ଅଭାୱତୋ ଇଧ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣତିକୋ ନ ଲବ୍ଭତି। ତନ୍ତି ଇଦ୍ଧିୱିଧଞାଣଂ। କାଯଂ ଚିତ୍ତସନ୍ନିସ୍ସିତଂ କତ୍ୱାତିଆଦୀସୁ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ। ଉପଯୋଗଲଦ୍ଧନ୍ତି ଲଦ୍ଧୋପଯୋଗୱଚନଂ। ଦୁତିଯାୱିଭତ୍ତିୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ ''କାଯଂ ପରିଣାମେତୀ''ତି। ତେନାହ ''ରୂପକାଯାରମ୍ମଣତୋ''ତି, ରୂପକାଯସ୍ସ ୱଣ୍ଣାରମ୍ମଣତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ତଦେୱ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଯଦେୱ କାଯୱସେନ ଚିତ୍ତପରିଣାମନେ ୱୁତ୍ତଂ ପାଦକଜ୍ଝାନଚିତ୍ତଂ, ତଦେୱ। ରାମଗାମେ ଚେତିଯଂ ଠପେତ୍ୱା ସେସେସୁ ସତ୍ତସୁ ଚେତିଯେସୁ ଧାତୁଯୋ ଇଦ୍ଧିଯା ଆହରିତ୍ୱା ରାଜଗହେ ଭୂମିଘରମଣ୍ଡପେ କତଂ ମହାଧାତୁନିଧାନଂ। ''ଇମେ ଗନ୍ଧା''ତିଆଦିନା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଗନ୍ଧାଦିକେ ଗହେତ୍ୱାପି ଅସୁସ୍ସନାଦିୱିସେସଯୁତ୍ତଂ ଅନାଗତମେୱ ନେସଂ ରୂପଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଚିତ୍ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି ଅନାଗତାଧିଟ୍ଠାନତ୍ତା। ୱତ୍ତନିଯସେନାସନଂ ନାମ ୱିଞ୍ଝାଟୱିଯଂ ୱିହାରୋ। ଦଧିରସନ୍ତି ଦଧିମଣ୍ଡୋ, ତଂ ଅଧିଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ଅନାଗତଂ ଦଧିୱଣ୍ଣଂ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଂ ହୋତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ

ରୂପକାଯସ୍ସ ଆରମ୍ମଣକରଣତୋ।

ସକାଯଚିତ୍ତାନନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ କାଯସ୍ସ, ଚିତ୍ତସ୍ସ ଚ।

୪୧୫।ସଦ୍ଦୋ ଚ ପରିତ୍ତୋ ସଙ୍ଘସ୍ସ ରୂପସ୍ସ କାମାଵଚରଭାଵତୋ। ଵିଜ୍ଜମାନମେଵାତି ଵତ୍ତମାନଂଯେଵ।

୪୧୬।ସୋତାପନ୍ନସ୍ସଚିତ୍ତନ୍ତି ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଆଵେଣିକଂ ଚିତ୍ତଂ। ସକଦାଗାମିସ୍ସାତିଆଦୀସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ। ଯାଵ ଅରହତୋ ନେତବ୍ବନ୍ତି ‘‘ସକଦାଗାମୀ ଅନାଗାମିନୋ ଚିତ୍ତଂ ନ ଜାନାତି, ଅନାଗାମୀ ଅରହତୋ’’ତି ଏଵଂ ନେତବ୍ବଂ। ସବ୍ବେସନ୍ତି ସବ୍ବେସଂ ଅରିଯାନଂ ଜାନାତି, କୋ ପନ ଵାଦୋ ଅନରିଯାନଂ। ଅଞ୍ଞୋପି ଚ ଉପରିମୋ ଅନାଗାମିଆଦି ହେଟ୍ଠିମସ୍ସ ସକଦାଗାମିଆଦିକସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଜାନାତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ଅତୀତସ୍ସ, ଅନାଗତସ୍ସ ଚ ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଜାନନଂ ସମ୍ଭଵତି, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପନ ନ ସମ୍ଭଵତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ପୁଚ୍ଛତି ‘‘କଥଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତୀ’’ତି। ଇତରୋ ଯଥା ସମ୍ଭଵତି, ତଂଦସ୍ସେନ୍ତୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ତାଵ ଵିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ ତିଵିଧ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଉପ୍ପାଦଟ୍ଠିତିଭଙ୍ଗପ୍ପତ୍ତନ୍ତି ଉପ୍ପାଦଂ, ଠିତିଂ, ଭଙ୍ଗଞ୍ଚ ପତ୍ତଂ, ଖଣତ୍ତଯପରିଯାପନ୍ନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ଏକଦ୍ୱେସନ୍ତତିଵାରା ଵେଦିତବ୍ବାତି ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ପଵତ୍ତା ରୂପସନ୍ତତିଵାରା ଏକଦ୍ୱେସନ୍ତତିଵାରା ନାମାତି ଵେଦିତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ। ଆଲୋକଟ୍ଠାନତୋ ଓଵରକଂ ପଵିଟ୍ଠସ୍ସ ପଗେଵ ତତ୍ଥ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ଵିଯ ଯାଵ ରୂପଗତଂ ପାକଟଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଉପଡ୍ଢୋଲା ଅଵିଭୂତଵାରା, ଉପଡ୍ଢୋଲା ଵିଭୂତଵାରା, ତଦୁଭଯଂ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଦ୍ୱେ ସନ୍ତତିଵାରା’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ତଯିଦଂ ନ ସବ୍ବସାଧାରଣଂ, ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ସୀଘମ୍ପି ପାକଟଂ ହୋତୀତି ‘‘ଏକଦ୍ୱେସନ୍ତତିଵାରା’’ତି ଏକଗ୍ଗହଣମ୍ପି କତଂ, ଅତିପରିତ୍ତସଭାଵୋତୁଆଦିସମୁଟ୍ଠାନା ଵା ଏକଦ୍ୱେସନ୍ତତିଵାରା ଵେଦିତବ୍ବା।

ତୀରେ ଅକ୍କନ୍ତୋଦକଲେଖା ନାମ କାଲୁସ୍ସିଯଂ ଗତା ତୀରସମୀପେ ଉଦକରାଜି। ଯାଵ ନ ଵିପ୍ପସୀଦତୀତି କାଲୁସ୍ସିଯଵିଗମେନ ଯାଵ ଵିପ୍ପସନ୍ନା ନ ହୋତି। କେଚି ପନ ‘‘ଅତିକ୍କନ୍ତେ ତୀରେ ଅଲ୍ଲପାଦେନ ଅକ୍କନ୍ତେ ଯାଵ ପାଦେ ଉଦକଲେଖା ନ ଵିପ୍ପସୀଦତି, ନ ସଂସୀଦତି, ନ ଵୂପସମ୍ମତୀ’’ତି ଏଵମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥଂ ଵଦନ୍ତି। ତେ ପନେତେ କିରିଯାଭେଦେନ ଵୁତ୍ତା କାଲଵିସେସା, ନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସମସମା, ଊନାଧିକଭାଗଵନ୍ତୋଵ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଦ୍ୱେ ତଯୋ ଜଵନଵାରା କାମାଵଚରଜଵନଵସେନ ଵେଦିତବ୍ବା, ନ ଇତରଜଵନଵସେନ। ନ ହି ତେ ପରିମିତକାଲା, ଅନନ୍ତରା ପଵତ୍ତଭଵଙ୍ଗାଦଯୋପି ତଦନ୍ତୋଗଧାଵ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ତଦୁଭଯନ୍ତି ରୂପାରୂପସନ୍ତତିଦ୍ୱଯଂ।

ଏକଭଵପରିଚ୍ଛିନ୍ନନ୍ତି ପଟିସନ୍ଧିଚୁତିପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ। ଏକଭଵପରିଯାପନ୍ନଂ ଧମ୍ମଜାତଂ ଏତରହୀତି ଵତ୍ତବ୍ବଂ ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। ମନୋତି ସସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଵିଞ୍ଞାଣମାହ। ଧମ୍ମାତି ଆରମ୍ମଣଧମ୍ମା। ମନୋତି ଵା ମନାଯତନଂ। ଧମ୍ମାତି ଵେଦନାଦଯୋ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧା। ଉଭଯମେତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ହୋନ୍ତଂ ଏତଂ ଉଭଯଂ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଵିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ନିକନ୍ତିଵିଞ୍ଞାଣଂ। ତଞ୍ହି ତସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଛନ୍ଦରାଗଵସେନ ପଟିବଦ୍ଧଂ ହୋତି। ଅଭିନନ୍ଦତୀତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠାଭିନନ୍ଦନାହି ଅଭିନନ୍ଦତି। ତଥାଭୂତୋ ଚ ଵତ୍ଥୁପରିଞ୍ଞାଯ ଅଭାଵତୋ ତେସୁ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସଂହୀରତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀହି ଆକଡ୍ଢୀଯତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଦ୍ୱାଦସାଯତନାନଂ ‘‘ଏତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନ’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୩।୨୮୪) ଆଗତତ୍ତା ତତ୍ଥ ପଵତ୍ତୋ ଛନ୍ଦରାଗୋ ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣୋ, ନ ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣୋତି ଵିଞ୍ଞାଯତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ଭଦ୍ଦେକରତ୍ତସୁତ୍ତେ...ପେ... ସଂହୀରତୀତି ଵୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଆହ। ‘‘ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ଯୋ ଧମ୍ମଂ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଵିପସ୍ସତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୩।୨୭୨, ୨୮୫) ଏତ୍ଥାପି ଵିପସ୍ସନାଚିତ୍ତଂ ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ, ଵିପସ୍ସିତବ୍ବଧମ୍ମା ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାତି ଗହେତବ୍ବଂ। ଅଞ୍ଞଥା ଵିପସ୍ସନାଵ ନ ସମ୍ଭଵେଯ୍ୟ। ‘‘ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ପାଠଇଯଂ ଆଗତ’’ନ୍ତି ନ ଵୁତ୍ତଂ ତସ୍ସ ଵସେନ ଆରମ୍ମଣକରଣସ୍ସ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଅନାଗତତ୍ତା।

କେଚୀତି ଅଭଯଗିରିଵାସିନୋ। ଏକକ୍ଖଣେ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଇଦ୍ଧିଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିସମକାଲମେଵ ପରଚିତ୍ତସ୍ସପି ଉପ୍ପତ୍ତିସମ୍ଭଵତୋତି ଯୁତ୍ତିଦସ୍ସନଂ। ଯଥା ଆକାସେତିଆଦି ସଦିସୂଦାହରଣଂ। ତଂ ପନ ତେସଂ ଵଚନଂ ଅଯୁତ୍ତଂ। କସ୍ମା? ମଗ୍ଗଫଲଵୀଥିତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଅନିଟ୍ଠେ ଠାନେ ଆଵଜ୍ଜନଜଵନାନଂ ନାନାରମ୍ମଣଭାଵପ୍ପତ୍ତିଦୋସତୋତି ଯୁତ୍ତିଵଚନଂ।

ଯଦି ଏଵଂ କଥଂ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଂ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ପନା’’ତିଆଦି । ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ପନ ଜଵନଵାରେନ ଦୀପେତବ୍ବଂ, ନ ସକଲେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଦ୍ଧୁନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ତତ୍ରାଯଂ ଦୀପନାତିଆଦି ଜଵନଵାରସ୍ସ ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭାଵଦୀପନମୁଖେନ ଇଦ୍ଧିଚିତ୍ତସ୍ସ ପଵତ୍ତିଆକାରଦୀପନଂ। ଇତରାନୀତି ଆଵଜ୍ଜନପରିକମ୍ମଚିତ୍ତାନି। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘କେଚୀ’’ତି ଯଦିପି ଅଭଯଗିରିଵାସିନୋ ଅଧିପ୍ପେତା, ତେ ପନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଠିତିକ୍ଖଣଂ ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତୀତି ‘‘ଠିତିକ୍ଖଣେ ଵା ପଟିଵିଜ୍ଝତୀ’’ତି ନ ଵତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା। ତଥା ଯେ ‘‘ଇଦ୍ଧିମସ୍ସ ଚ ପରସ୍ସ ଚ ଏକକ୍ଖଣେ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ଵଦନ୍ତି, ତେସଂ ‘‘ଠିତିକ୍ଖଣେ ଵା ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ଵା ପଟିଵିଜ୍ଝତୀ’’ତି ଵଚନଂ ନ

ସମେତି। ନ ହି ତସ୍ମିଂ ଖଣଦ୍ୱୟେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ପରଚିତ୍ତେନ ସହ ଏକକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନାମାତି। ଠିତିଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେସୁ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଏକଦେସଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଂ, ଏକଦେସଂ ଅତୀତାରମ୍ମଣଂ ଆପଜ୍ଜତି। ଯଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଜାନିସ୍ସାମୀତି ରାସିୱସେନ ମହାଜନସ୍ସ ଚିତ୍ତେ ଆୱଜ୍ଜିତେ’’ତି, ଏତ୍ଥ ଚ ମହାଜନୋ ଅତ୍ତତୋ ପରେ ଅନେକପୁଗ୍ଗଲାତି ‘‘ପରେସଂ ଚିତ୍ତଂ ଜାନିସ୍ସାମୀ’’ତି ଆୱଜ୍ଜନପ୍ପୱତ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବା ସିୟା। ଅଥାପି ପରସ୍ସାତି ମହାଜନସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ ସମ୍ଭୱେୟ୍ୟ, ତଥାପି ତସ୍ସ ଏକପୁଗ୍ଗଲସ୍ସେୱ ୱା ଚିତ୍ତରାସିଂ ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱା ଏକସ୍ସ ପଟିୱିଜ୍ଝନଂ ଅଯୁତ୍ତଂ। ନ ହି ରାସିଆୱଜ୍ଜନଂ ଏକଦେସାୱଜ୍ଜନଂ ହୋତୀତି, ତସ୍ମା ତେହି ‘‘ମହାଜନସ୍ସ ଚିତ୍ତେ ଆୱଜ୍ଜିତେ’’ତିଆଦି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ଯଂ ପନ ତେ ୱଦନ୍ତି ‘‘ଯସ୍ମା ଇଦ୍ଧିମସ୍ସ ଚ ପରସ୍ସ ଚ ଏକକ୍ଖଣେ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି। ତତ୍ରାୟଂ ଅଧିପ୍ପାୟୋ ଯୁତ୍ତୋ ସିୟା, ଚେତୋପରିୟଞ୍ଞାଣଲାଭୀ ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଞାତୁକାମୋ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାୟ ଅତୀତାଦିୱିଭାଗଂ ଅକତ୍ୱା ଚିତ୍ତସାମଞ୍ଞେନ ‘‘ଇମସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଜାନାମି, ଇମସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଜାନାମୀ’’ତି ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ପୁନ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାୟ ସାମଞ୍ଞେନେୱ ଚିତ୍ତଂ ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱା ତିଣ୍ଣଂ, ଚତୁନ୍ନଂ ୱା ପରିକମ୍ମାନଂ ଅନନ୍ତରା ଚେତୋପରିୟଞ୍ଞାଣେନ ପରଚିତ୍ତଂ ପଟିୱିଜ୍ଝତି ୱିଭାୱେତି ରୂପଂ ୱିୟ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା। ତତୋ ପରଂ ପନ କାମାୱଚରଚିତ୍ତେହି ସରାଗାଦିୱୱତ୍ଥାନଂ ହୋତି ନୀଲାଦିୱୱତ୍ଥାନଂ ୱିୟ। ତତ୍ଥ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ଦିଟ୍ଠହଦୟୱତ୍ଥୁରୂପସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ଅଭିମୁଖୀଭୂତସ୍ସ ଚିତ୍ତସାମଞ୍ଞେନ ଚିତ୍ତଂ ଆୱଜ୍ଜୟମାନଂ ଆୱଜ୍ଜନଂ ଅଭିମୁଖୀଭୂତଂ ୱିଜ୍ଜମାନଂ ଚିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଚିତ୍ତଂ ଆୱଜ୍ଜେତି। ପରିକମ୍ମାନି ଚ ତଂ ତଂ ୱିଜ୍ଜମାନଂ ଚିତ୍ତଂ ଚିତ୍ତସାମଞ୍ଞେନେୱ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଚିତ୍ତଜାନନପରିକମ୍ମାନି ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତନ୍ତି। ଚେତୋପରିୟଞ୍ଞାଣଂ ପନ ୱିଜ୍ଜମାନଂ ଚିତ୍ତଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତଂ ୱିଭାୱେନ୍ତଂ ତେନ ସହ ଏକକ୍ଖଣେ ଏୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ସନ୍ତାନସ୍ସ ସନ୍ତାନଗ୍ଗହଣତୋ ଏକତ୍ତୱସେନ ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନି ‘‘ଚିତ୍ତ’’ନ୍ତେୱ ପୱତ୍ତାନି। ତଞ୍ଚ ଚିତ୍ତମେୱ, ଯଂ ଚେତୋପରିୟଞ୍ଞାଣେନ ୱିଭାୱିତଂ। ତସ୍ମା ସମାନାକାରପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ନ ଅନିଟ୍ଠେ ମଗ୍ଗଫଲୱୀଥିତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଠାନେ ନାନାରମ୍ମଣତା ଆୱଜ୍ଜନଜୱନାନଂ ହୋତି। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଞ୍ଚ ପରିକମ୍ମଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣସ୍ସ ଚେତୋପରିୟଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆସେୱନପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋତି ସିଦ୍ଧଂ ହୋତି। ଅତୀତତ୍ତିକୋ ଚ ଏୱଂ ଉପପନ୍ନୋ ହୋତି। ଅଞ୍ଞଥା ସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ, ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଚ ‘‘ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନ’’ନ୍ତି ଇଧ ୱୁଚ୍ଚମାନେ ଅତୀତାନାଗତାନଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନତା ଆପଜ୍ଜେୟ୍ୟ। ତଥା ଚ ସତି ‘‘ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ ଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିୟା, ନ ଚ ତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅତୀତୋ ଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ। ପୁରିମା ପୁରିମା ଅତୀତା ଖନ୍ଧା ପଚ୍ଛିମାନଂ ପଚ୍ଛିମାନଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅନନ୍ତର …ପେ… ଅନୁଲୋମଂ ଗୋତ୍ରଭୁସ୍ସା’’ତିଆଦି ୱଚନତୋ (ପଟ୍ଠା। ୨।୧୮।୪) ନ ଅଦ୍ଧାସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେସ୍ୱେୱ ଚ ଅନନ୍ତରାତୀତା ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ଅତୀତାତି ୱିଞ୍ଞାୟନ୍ତି। ନ ଚ ଅଭିଧମ୍ମମାତିକାୟଂ (ଧ। ସ। ତିକମାତିକା ୧୮-୧୯) ଆଗତସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନପଦସ୍ସ ଅଦ୍ଧାସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନପଦତ୍ଥତା କତ୍ଥଚି ପାଠଇୟଂ ୱୁତ୍ତା। ତସ୍ମା ତେହି ଇଦ୍ଧିମସ୍ସ ଚ ପରସ୍ସ ଚ ଏକକ୍ଖଣେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଚେତୋପରିୟଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣତା ୱୁତ୍ତା। ଯଦା ପନ ‘‘ଯଂ ଇମସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ପୱତ୍ତଂ, ତଂ ଜାନାମି। ଯଂ ଭୱିସ୍ସତି, ତଂ ଜାନାମୀ’’ତି ୱା ଆଭୋଗଂ କତ୍ୱା ପାଦକଜ୍ଝାନସମାପଜ୍ଜନାଦୀନି କରୋତି, ତଦା ଆୱଜ୍ଜନପରିକମ୍ମାନି, ଚେତୋପରିୟଞ୍ଞାଣଞ୍ଚ ଅତୀତାନାଗତାରମ୍ମଣାନେୱ ହୋନ୍ତି ଆୱଜ୍ଜନେନେୱ ୱିଭାଗସ୍ସ କତତ୍ତା।

ଯେ ପନ ‘‘ଇଦ୍ଧିମା ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଜାନିତୁକାମୋ ଆୱଜ୍ଜେତି, ଆୱଜ୍ଜନଂ ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ତେନେୱ ସହ ନିରୁଜ୍ଝତି। ତତୋ ଚତ୍ତାରି, ପଞ୍ଚ ୱା ଜୱନାନି, ଯେସଂ ପଚ୍ଛିମଂ ଇଦ୍ଧିଚିତ୍ତଂ, ସେସାନି କାମାୱଚରାନି, ତେସଂ ସବ୍ବେସମ୍ପି ତଦେୱ ନିରୁଦ୍ଧଂ ଚିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ନ ଚ ତାନି ନାନାରମ୍ମଣାନି ହୋନ୍ତି ଅଦ୍ଧାନୱସେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣତ୍ତା’’ତି ଇଦଂ ୱଚନଂ ନିସ୍ସାୟ ‘‘ଆୱଜ୍ଜନଜୱନାନଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାତୀତାରମ୍ମଣଭାୱେପି ନାନାରମ୍ମଣତାଭାୱୋ ୱିୟ ଏକଦ୍ୱିତିଚତୁପଞ୍ଚଚିତ୍ତକ୍ଖଣାନାଗତେସୁପି ଚିତ୍ତେସୁ ଆୱଜ୍ଜିତେସୁ ଆୱଜ୍ଜନଜୱନାନଂ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଅନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାତୀତାରମ୍ମଣଭାୱେପି ନାନାରମ୍ମଣତା ନ ସିୟା। ତେନ ଚତୁପଞ୍ଚଚିତ୍ତକ୍ଖଣାନାଗତେ ଆୱଜ୍ଜିତେ ଅନାଗତାରମ୍ମଣପରିକମ୍ମାନନ୍ତରଂ ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଂ ଚେତୋପରିୟଞ୍ଞାଣଂ ସିଦ୍ଧ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ତେସଂ ୱାଦୋ ‘‘ଅନାଗତାରମ୍ମଣୋ ଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଆସେୱନପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣୋ ଧମ୍ମୋ ଅତୀତାରମ୍ମଣସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଆସେୱନପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ’’ତି ଇମେସଂ ପଞ୍ହାନଂ ଅନୁଦ୍ଧଟତ୍ତା, ଗଣନାୟ ଚ ‘‘ଆସେୱନେ ତୀଣୀ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୨।୧୯।୩୯) ୱୁତ୍ତତ୍ତା ନ ସିଜ୍ଝତି। ନ ହି କୁସଲକିରିୟାମହଗ୍ଗତଂ ଅନାସେୱନଂ ଅତ୍ଥୀତି। ଏତସ୍ସ ଚ ୱାଦସ୍ସ ନିସ୍ସୟଭାୱୋ ଆୱଜ୍ଜନଜୱନାନଂ ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନନିରୁଦ୍ଧାରମ୍ମଣତାୱଚନସ୍ସ ନ ସିଜ୍ଝତି, ‘‘ଯଂ ପୱତ୍ତଂ, ପୱତ୍ତିସ୍ସତି ଚା’’ତି ୱିସେସଂ ଅକତ୍ୱା ଗହଣେ ଆୱଜ୍ଜନସ୍ସ ଅନାଗତଗ୍ଗହଣାଭାୱଂ, ତଦଭାୱା ଜୱନାନମ୍ପି ୱତ୍ତମାନଗ୍ଗହଣାଭାୱଞ୍ଚ ସନ୍ଧାୟେୱ ତସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ତଦା ହି ଭୱଙ୍ଗଚଲନାନନ୍ତରଂ ଅଭିମୁଖୀଭୂତମେୱ ଚିତ୍ତଂ ଆରବ୍ଭ ଆୱଜ୍ଜନା ପୱତ୍ତତୀତି ଜାନନଚିତ୍ତସ୍ସାପି ୱତ୍ତମାନାରମ୍ମଣଭାୱେ ଆୱଜ୍ଜନଜାନନଚିତ୍ତାନଂ ସହଟ୍ଠାନଦୋସାପତ୍ତିୟା, ରାସିଏକଦେସାୱଜ୍ଜନପଟିୱେଧେ ସମ୍ପତ୍ତସମ୍ପତ୍ତାୱଜ୍ଜନଜାନନେ ଚ ଅନିଟ୍ଠେ ଠାନେ ଆୱଜ୍ଜନଜୱନାନଂ ନାନାରମ୍ମଣଭାୱଦୋସାପତ୍ତିୟା ଚ ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଚିତ୍ତଂ ଚେତୋପରିୟଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତୀ’’ତି, ତଂ ଅଯୁତ୍ତନ୍ତି ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଯଥାୱୁତ୍ତଦୋସାପତ୍ତିଂ, କାଲୱସେନ ଚ ଅଦ୍ଧାସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣତ୍ତା ନାନାରମ୍ମଣତାଭାୱଂ ଦିସ୍ୱା ଆୱଜ୍ଜନଜୱନାନଂ ୱତ୍ତମାନତଂ ନିରୁଦ୍ଧାରମ୍ମଣଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋତି। ତମ୍ପି ୱଚନଂ ପୁରିମୱାଦିନୋ ନାନୁଜାନେୟ୍ୟୁଂ। ତସ୍ମିଂ ହି ସତି ‘‘ଆୱଜ୍ଜନା କୁସଲାନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ପଟ୍ଠା ୧।୧।୪୧୭)

ୱିଯ ଅଞ୍ଞପଦସଙ୍ଗହିତସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୱିଧାନତୋ ‘‘ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଆୱଜ୍ଜନା ଅତୀତାରମ୍ମଣାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି ଚ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା, ନ ଚ ୱୁତ୍ତନ୍ତି।

କସ୍ମା ପନେୱଂ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣତା ୱିଚାରିତା, ନନୁ ‘‘ଅତୀତୋ ଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ, ଅନାଗତୋ ଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୨।୧୮।୨) ଏତେସଂ ୱିଭଙ୍ଗେସୁ ‘‘ଅତୀତା ଖନ୍ଧା ଇଦ୍ଧିୱିଧଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନାଯ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ଅନାଗତା ଖନ୍ଧା ଇଦ୍ଧିୱିଧଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅନାଗତଂସଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନାଯ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି, ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତିକେ ଚ ‘‘ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ଖନ୍ଧା ଉପ୍ପାଦିନୋ ଖନ୍ଧା ଇଦ୍ଧିୱିଧଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅନାଗତଂସଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନାଯ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୨।୧୭।୩) ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣଗ୍ଗହଣଂ କତ୍ୱା ‘‘ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ ଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସା’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୨।୧୮।୩) ଏତସ୍ସ ୱିଭଙ୍ଗେ ‘‘ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ଖନ୍ଧା ଇଦ୍ଧିୱିଧଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନାଯ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୨।୧୮।୩), ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତିକେ ଚ ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନା ଖନ୍ଧା ଇଦ୍ଧିୱିଧଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନାଯ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୨।୧୭।୨) ଏତ୍ତକସ୍ସେୱ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଚିତ୍ତେ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣଂ ନପ୍ପୱତ୍ତତୀତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ଯଦି ହି ପୱତ୍ତେଯ୍ଯ, ପୁରିମେସୁ ୱିଯ ଇତରେସୁ ଚ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣଗ୍ଗହଣଂ କତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯାତି? ସଚ୍ଚଂ କତ୍ତବ୍ବଂ, ନଯଦସ୍ସନୱସେନ ପନ ତଂ ସଂଖିତ୍ତନ୍ତି ଅଞ୍ଞାଯ ପାଠଇଯା ୱିଞ୍ଞାଯତି।

‘‘ଅତୀତାରମ୍ମଣୋ ଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ଅନାଗତାରମ୍ମଣୋ ଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣସ୍ସ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣୋ ଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣସ୍ସା’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୨।୧୯।୨୦-୨୨) ଏତେସଂ ହି ୱିଭଙ୍ଗେସୁ ‘‘ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣେନ ଅତୀତାରମ୍ମଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଚିତ୍ତସମଙ୍ଗିସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଜାନାତି, ଅତୀତାରମ୍ମଣା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ଖନ୍ଧା ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନାଯ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣେନ ଅନାଗତାରମ୍ମଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଚିତ୍ତସମଙ୍ଗିସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଜାନାତି, ଅନାଗତାରମ୍ମଣା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ଖନ୍ଧା ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନାଯ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଚିତ୍ତସମଙ୍ଗିସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଜାନାତି, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ଖନ୍ଧା ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନାଯ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୨।୧୯।୨୦-୨୨) ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତି ୱୁତ୍ତାତି। ତେନେୱାଯଂ ୱିଚାରଣା କତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

୪୧୭। ତେସନ୍ତି ତେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଞାଣେସୂତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ସାମିୱଚନଂ। ଚିତ୍ତମେୱ ଆରମ୍ମଣଂ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ ‘‘ଅଞ୍ଞଂ ଖନ୍ଧଂ ୱା ଖନ୍ଧପ୍ପଟିବଦ୍ଧଂ ୱା ନ ଜାନାତୀ’’ତି। ତତ୍ଥ ଖନ୍ଧପ୍ପଟିବଦ୍ଧଂ ନାମଗୋତ୍ତାଦି। ଯଦି ଏୱଂ କଥଂ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା ପନ ପରିଯାଯତୋ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଚେତନାମତ୍ତମେୱ ଆରମ୍ମଣଂ, ତଥା ହି ତଂ ‘‘ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଖନ୍ଧପ୍ପଟିବଦ୍ଧେସୂତି ଏତ୍ଥ ନିବ୍ବାନମ୍ପି ଖନ୍ଧପ୍ପଟିବଦ୍ଧମେୱ। ଖନ୍ଧେହି ୱିସଯୀକତତ୍ତାତି ୱଦନ୍ତି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯଂ ‘‘ଅତୀତେ ବୁଦ୍ଧା ମଗ୍ଗଂ ଭାୱଯିଂସୁ, ଫଲଂ ସଚ୍ଛାକଂସୁ, ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ପରିନିବ୍ବାଯିଂସୂତି ଛିନ୍ନୱଟୁମକାନୁସ୍ସରଣୱସେନ ମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣତୋପି ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣ’’ନ୍ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୪୨୧)। ତତ୍ଥ ମଗ୍ଗଫଲପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାନି ତାୱ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣେନ ମଗ୍ଗଫଲେସୁ ଞାଣେସୁ ପୱତ୍ତନ୍ତି। ନିବ୍ବାନପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞ୍ଚ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣେସୁ ଅପ୍ପମାଣଧମ୍ମେସୁ ଞାଣେସୂତି ମଗ୍ଗାଦିପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାନି ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣତଂ ସାଧେନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ‘‘ଅପ୍ପମାଣା ଖନ୍ଧା ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ଇଚ୍ଚେୱ (ପଟ୍ଠା। ୯।୧୨।୫୮) ହି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନିବ୍ବାନ’’ନ୍ତି। ତସ୍ମା ପୁବ୍ବେନିୱାସଞ୍ଞାଣେନ ଏୱ ମଗ୍ଗଫଲପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକିଚ୍ଚେ ୱୁଚ୍ଚମାନେପି ନିବ୍ବାନପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣତା ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣତା ନିଦସ୍ସିତା।

କୁସଲାଖନ୍ଧାତି ଇଦ୍ଧିୱିଧପୁବ୍ବେନିୱାସାନାଗତଂସଞ୍ଞାଣାପେକ୍ଖୋ ବହୁୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ, ନ ଚେତୋପରିଯଯଥାକମ୍ମୂପଗଞ୍ଞାଣାପେକ୍ଖାତି ତେସଂ ଚତୁକ୍ଖନ୍ଧାରମ୍ମଣଭାୱସ୍ସ ଅସାଧକୋତି ଚେ? ନ, ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ‘‘ଅୱିତକ୍କୱିଚାରମତ୍ତା ଖନ୍ଧା ଚ ୱିଚାରୋ ଚ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅନାଗତଂସଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୨।୬।୭୨), ‘‘ସୱିତକ୍କସୱିଚାରା ଖନ୍ଧା ଚ ୱିତକ୍କୋ ଚ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅନାଗତଂସଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୨।୬।୭୩) ଚ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣାପେକ୍ଖାପି ବହୁୱଚନନିଦ୍ଦେସୋତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସିଦ୍ଧିତୋ। ଏୱମ୍ପି ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞ୍ଞାଣସ୍ସ ‘‘ଅୱିତକ୍କୱିଚାରମତ୍ତା ଖନ୍ଧା ଚ ୱିଚାରୋ ଚା’’ତିଆଦୀସୁ ଅୱୁତ୍ତତ୍ତା ଚତୁକ୍ଖନ୍ଧାରମ୍ମଣତା ନ ସିଜ୍ଝତୀତି? ନ, ତତ୍ଥ ଅୱଚନସ୍ସ ଅଞ୍ଞକାରଣତ୍ତା। ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞ୍ଞାଣେନ ହି କମ୍ମସଂସଟ୍ଠା ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା କମ୍ମମୁଖେନ ଗଯ୍ହନ୍ତି। ତଞ୍ହି ଯଥା ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣଂ ପୁରିମପରିକମ୍ମୱସେନ ଅୱିତକ୍କାଦିୱିଭାଗଂ, ସରାଗାଦିୱିଭାଗଞ୍ଚ ଚିତ୍ତଂ ୱିଭାୱେତି, ନ ଏୱଂ ୱିଭାଗଂ ୱିଭାୱେତି। କମ୍ମୱସେନେୱ ପନ ସମୁଦାଯଂ ୱିଭାୱେତି, ତସ୍ମା ‘‘ଅୱିତକ୍କୱିଚାରମତ୍ତା ଖନ୍ଧା ଚ ୱିଚାରୋ ଚା’’ତିଆଦିକେ

ୱିଭାଗକରଣେ ତଂ ନ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଚତୁକ୍ଖନ୍ଧାନାରମ୍ମଣତୋତି। ଇଦଂ ପନସ୍ସ ଅକାରଣନ୍ତି କେଚି। ତଥାପି ''ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅନାଗତଂସଞ୍ଞାଣସ୍ସା''ତି ପଠନ୍ତି ଏୱ। ନ ହି ତଂ କୁସଲାକୁସଲୱିଭାଗଂ ୱିଯ ସୱିତକ୍କାଦିୱିଭାଗଂ କମ୍ମଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ଅସମତ୍ଥଂ। ଦୁଚ୍ଚରିତସୁଚରିତୱିଭାୱନମ୍ପି ହି ଲୋଭାଦିଅଲୋଭାଦିସମ୍ପଯୋଗୱିଭାଗୱିସେସୱିଭାୱନଂ ହୋତୀତି।

''ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣଂ ନାମଗୋତ୍ତାନୁସ୍ସରଣକାଲେ ନ ୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣ''ନ୍ତି ଏତ୍ତକମେୱ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। ନାମଗୋତ୍ତଂ ପନ ଖନ୍ଧୂପନିବନ୍ଧୋ ସମ୍ମୁତିସିଦ୍ଧୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନତ୍ଥୋ, ନ ବ୍ୟଞ୍ଜନନ୍ତି। ଅଯମେତ୍ଥ ଅମ୍ହାକଂ ଖନ୍ତୀତି ଆଚରିଯସ୍ସାଯଂ ଅତ୍ତନୋ ମତି। ଯଂ ପନ ୱୁତ୍ତଂ ''ନ ବ୍ୟଞ୍ଜନ''ନ୍ତି, ତସ୍ସ ସମତ୍ଥନଂ ''ବ୍ୟଞ୍ଜନଞ୍ହି''ତିଆଦି।

୪୧୯।କାମାୱଚରେନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତୀତି ନିବ୍ବତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧଜାନନମାହ।

୪୨୦।ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତିକୱସେନ ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣାନଂ, ଆରମ୍ମଣୱିଚାରେ। ''ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣଞ୍ଚେୱ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣଞ୍ଚା''ତି ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ପୋରାଣଟ୍ଠକଥାଯଂ, ତଂ ''କାଲେନ…ପେ… ହୋତିଯେୱା''ତି ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାଯେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ହି ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧା ନାମ ୱିସୁଂ ଏକଂ ଅତ୍ଥି, ନାପି ତଂ ଏକଜ୍ଝଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୀଯତୀତି। ଯଦି ଏୱଂ ତିକୋ ଏୱ ନ ପୂରତି ପଦଦ୍ୱଯାସଙ୍ଗହିତସ୍ସ ତତିଯସ୍ସ ଅତ୍ଥନ୍ତରସ୍ସ ଅଭାୱତୋ, ନ, ପକାରଭେଦୱିସଯତ୍ତା ତିକନିଦ୍ଦେସସ୍ସ। ତଥା ହି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ''ତେ ଏୱ ତିପ୍ପକାରେପି ଧମ୍ମେ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେ ଏୱ ଅଜ୍ଝତ୍ତାଦିୱସେନ ତିୱିଧେପି ଧମ୍ମେତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ହି ''ତେ ଏୱ ଧମ୍ମେ''ତି ଅୱତ୍ୱା ''ତିପ୍ପକାରେ''ତି ୱଚନଂ ପକାରଭେଦନିବନ୍ଧନା ଅଯଂ ତିକଦେସନାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଯଥା ହି କୁସଲତ୍ତିକାଦୀନଂ ଦେସନା ଯଥାରହଂ ଧମ୍ମାନଂ ଜାତିସମ୍ପଯୋଗପ୍ପହାନସିକ୍ଖାଭୂମିଆରମ୍ମଣପ୍ପଭେଦନିଯମକାଲାଦିଭେଦନିବନ୍ଧନା, ନ ଏୱମଯଂ ଜାତିଆଦିଭେଦନିବନ୍ଧନା, ନାପି ସନିଦସ୍ସନତ୍ତିକହେତୁଦୁକାଦିଦେସନା ୱିଯ ସଭାୱାଦିଭେଦନିବନ୍ଧନା, ଅଥ ଖୋ ପକାରଭେଦନିବନ୍ଧନା। ପଞ୍ଚେୱ ହି ଖନ୍ଧା ସସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନତଂ ଉପାଦାଯ ''ଅଜ୍ଝତ୍ତା''ତି ୱୁତ୍ତା, ପରସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନତଂ ଉପାଦାଯ ''ବହିଦ୍ଧା''ତି, ତଦୁଭଯଂ ଉପାଦାଯ ''ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧା''ତି। ତେନାହ ''ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧରୂପଞ୍ଚ ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ଠପେତ୍ୱା ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ସିଯା ଅଜ୍ଝତ୍ତା, ସିଯା ବହିଦ୍ଧା, ସିଯା ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧା''ତି (ଧ। ସ। ୧୪୩୫)। ନନୁ ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ଥନ୍ତରାଭାୱତୋ, ପକାରନ୍ତରସ୍ସ ଚ ଅନାମଟ୍ଠତ୍ତା ତତିଯୋ ରାସି ନତ୍ଥୀତି? ନଯିଦମେୱଂ। ଯଦିପି ହି ପଠମପଦେନ ଅସଙ୍ଗହିତସଙ୍ଗଣ୍ହନୱସେନ ଦୁତିଯପଦସ୍ସ ପୱତ୍ତତ୍ତା ସବ୍ବେପି ସଭାୱଧମ୍ମା ପଦଦ୍ୱଯେନେୱ ପରିଗ୍ଗହିତା, ତେହି ପନ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଗହିତଧମ୍ମେ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହଣୱସେନ ତତିଯପଦଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥେୱ ତତିଯୋ ରାସି। ନ ହି ସମୁଦାଯୋ ଅୱଯୱୋ ହୋତି, ଭିନ୍ନୱତ୍ଥୁକେ ପନ ଧମ୍ମେ ଅଧିଟ୍ଠାନଭେଦଂ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଏକଜ୍ଝଂ ଗହଣଂ ନ ସମ୍ଭୱତୀତି କାଲେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ, କାଲେନ ବହିଦ୍ଧା ଜାନନକାଲେତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଅଭିଞ୍ଞାନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଇତି ତେରସମପରିଚ୍ଛେଦୱଣ୍ଣନା।

୧୪। ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

ପଞ୍ଞାକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୨୧।ସଙ୍ଖାକାରେନାତି ଉପଚାରାକାରୋ, ଅପ୍ପନାକାରୋ, ୱସୀଭାୱାକାରୋ, ୱିତକ୍କାଦିସମତିକ୍କମାକାରୋ, ରୂପାଦୀହି ୱିରଜ୍ଜନାକାରୋ, ଚୁଦ୍ଦସଧା ଚିତ୍ତସ୍ସ ପରିଦମନାକାରୋ, ପଞ୍ଚୱିଧଆନିସଂସାଧିଗମାକାରୋତି ଏୱମାଦିନା ସଙ୍ଖେନ ଭାୱନାକାରେନ।

ତଦନନ୍ତରାତି ‘‘ଚିତ୍ତଂ ପଞ୍ଞଞ୍ଚ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଦେସନାକ୍କମେନ, ପଟିପତ୍ତିକ୍କମେନ ଚ ତସ୍ସ ସମାଧିସ୍ସ ଅନନ୍ତରା। ପଞ୍ଞା ଭାୱେତବ୍ବା ସମାଧିଭାୱନାୟ ସମନ୍ନାଗତେନ ଭିକ୍ଖୁନାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ପଞ୍ଞଞ୍ଚ ଭାୱୟ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଅତିସଙ୍ଖେପଦେସିତତ୍ତା, ଗାଥାୱଣ୍ଣନାୟଂ ୱା ‘‘ସମାଧିସିଲାୟଂ ସୁନିସିତଂ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାସତ୍ଥ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଅତିୱିୟ ସଙ୍ଖେପେନ ଭାସିତତ୍ତା ଅୟଂ ସା ପଞ୍ଞାତି ସଭାୱତୋ ୱିଞ୍ଞାତୁମ୍ପି ତାୱ ନ ସୁକରା। ଭାୱନାୱିଧାନସ୍ସ ପନ ଅଦସ୍ସିତତ୍ତା ପଗେୱ ଭାୱେତୁଂ ନ ସୁକରାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପୁଚ୍ଛନଟ୍ଠେନ ପଞ୍ହୋ, କମ୍ମଂ କିରିୟା କରଣଂ, ପଞ୍ହୋୱ କମ୍ମଂ ପଞ୍ହାକମ୍ମଂ, ପୁଚ୍ଛନପୟୋଗୋତି ଅତ୍ଥୋ।

କା ପଞ୍ଞାତି ସରୂପପୁଚ୍ଛା। କେନଟ୍ଠେନ ପଞ୍ଞାତି କେନ ଅତ୍ଥେନ ପଞ୍ଞାତି ୱୁଚ୍ଚତି, ‘‘ପଞ୍ଞା’’ତି ପଦଂ କଂ ଅଭିଧେୟ୍ୟତ୍ଥଂ ନିସ୍ସାୟ ପୱତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସା ପନାୟଂ ପଞ୍ଞା ସଭାୱତୋ, କିଚ୍ଚତୋ, ଉପଟ୍ଠାନାକାରତୋ, ଆସନ୍ନକାରଣତୋ ଚ କଥଂ ଜାନିତବ୍ବାତି ଆହ ‘‘କାନସ୍ସା ଲକ୍ଖଣରସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନପଦଟ୍ଠାନାନୀ’’ତି। କତିୱିଧାତି ପଭେଦପୁଚ୍ଛା। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ସଂକିଲେସୱୋଦାନପୁଚ୍ଛା ନ ଗହିତାତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଲୋକୁତ୍ତରାୟ ତାୱ ପଞ୍ଞାୟ ନତ୍ଥେୱ ସଂକିଲେସୋ। ଅସତି ଚ ତସ୍ମିଂ କୁତୋ ୱୋଦାନପୁଚ୍ଛାତି ତଦୁଭୟଂ ନ ଗହିତଂ। ଲୋକିୟାୟ ପନ ତାନି ଭାୱନାୱିଧାନେ ଏୱ ଅନ୍ତୋଗଧାନୀତି କତ୍ୱା ୱିସୁଂ ନ ଗହିତାନି ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତା , ସମାଧିଭାୱନାୟଂ ୱା ୱୁତ୍ତନୟାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବାନୀତି ନ ଗହିତାନି। ପଟିପତ୍ତି ନାମ ଦିଟ୍ଠାନିସଂସେ ଏୱ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ପଞ୍ଞାଭାୱନାୟ କୋ ଆନିସଂସୋ’’ତି।

୪୨୨।ତତ୍ରାତି ତସ୍ମିଂ, ତସ୍ସ ୱା ପଞ୍ହାକମ୍ମସ୍ସ। ୱିସ୍ସଜ୍ଜନନ୍ତି ୱିୱରଣଂ। ପୁଚ୍ଛିତୋ ହି ଅତ୍ଥୋ ଅୱିଭାୱିତତ୍ତା ନିଗୂଳ୍ହୋ ମୁଟ୍ଠିୟଂ କତୋ ୱିୟ ତିଟ୍ଠତି, ତସ୍ସ ୱିୱରଣଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ୱିଭୂତଭାୱକରଣତୋ। କା ପଞ୍ଞାତି କାମଞ୍ଚାୟଂ ସରୂପପୁଚ୍ଛା, ୱିଭାଗୱନ୍ତାନଂ ପନ ସଭାୱୱିଭାୱନଂ ୱିଭାଗଦସ୍ସନମୁଖେନେୱ ହୋତୀତି ୱିଭାଗୋ ତାୱ ଅନୱସେସତୋ ଦସ୍ସେତବ୍ବୋ। ତଂଦସ୍ସନେନ ଚ ଅୟମାଦୀନୱୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପଞ୍ଞା ବହୁୱିଧା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ବହୁୱିଧାତି କୁସଲାଦିୱସେନ ଅନେକୱିଧା। ନାନପ୍ପକାରାତି ଅତ୍ଥଜାପିକାଦିଭେଦେନ, ସୁତମୟଞାଣାଦିଭେଦେନ ଚ ନାନାୱିଧା। ତଂ ସବ୍ବନ୍ତି ତଂ ଅନୱସେସଂ ପଞ୍ଞାୱିଭାଗଂ। ନ ସାଧେୟ୍ୟାତି ୱିପସ୍ସନାଭାୱନାୟ ସଦ୍ଧିଂ ମଗ୍ଗଭାୱନା ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ଥୋ। ତାୟ ହି ତଣ୍ହାଜଟାୱିଜଟନଂ, ତଞ୍ଚ ନ ସାଧେୟ୍ୟ। ଅନୱସେସତୋ ହି ପଞ୍ଞାପଭେଦେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିୟମାନେ ‘‘ଏକୱିଧେନ ଞାଣୱତ୍ଥୂ’’ତିଆଦିକୋ (ୱିଭ। ୭୫୧) ସବ୍ବୋ ଞାଣୱତ୍ଥୁ ୱିଭଙ୍ଗେ, ସୁତ୍ତନ୍ତେସୁ ଚ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଆଗତୋ ପଞ୍ଞାପଭେଦୋ। ସକଲୋପି ୱା ଅଭିଧମ୍ମନୟୋ ଆହରିତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତବ୍ବୋ ଭୱେୟ୍ୟ, ତଥା ଚ ସତି ୟ୍ୱାୟଂ ଇଧ ପଞ୍ଞାଭାୱନାୱିଧି ଅଧିପ୍ପେତୋ, ତସ୍ସ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାୟ ଓକାସୋୱ ନ ଭୱେୟ୍ୟ। କିଞ୍ଚ ୟ୍ୱାୟଂ ଠାନାଠାନକମ୍ମନ୍ତରୱିପାକନ୍ତରାଦିୱିସୟେ ପଞ୍ଞାୟ ପୱତ୍ତିଭେଦୋ, ସୋପି ୟଥାରହଂ ସଦ୍ଧିଂ ଫଲାଫଲଭେଦେନ ୱିଭଜିତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତବ୍ବୋ ସିୟା। ସୋ ଚ ପନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିୟମାନୋ ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ୱିକ୍ଖେପାୟ ସଂୱତ୍ତେୟ୍ୟ, ୟଥା ତଂ ଅୱିସୟେ। ତେନାହ ‘‘ଉତ୍ତରି ଚ ୱିକ୍ଖେପାୟ ସଂୱତ୍ତେୟ୍ୟା’’ତି। କୁସଲଚିତ୍ତସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ୱିପସ୍ସନାଞାଣନ୍ତି ଏତ୍ଥ କୁସଲ-ଗ୍ଗହଣେନ ଦୁୱିଧମ୍ପି ଅବ୍ୟାକତଂ ନିୱତ୍ତେତି, ତଥା ‘‘ଅତ୍ଥି ସଂକିଲିଟ୍ଠପଞ୍ଞା’’ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତଂ ମିଚ୍ଛାୱାଦଂ ପଟିସେଧେତି। ୱିପସ୍ସନାଞାଣ-ଗ୍ଗହଣେନ ସେସକୁସଲପଞ୍ଞା।

୪୨୩।ସଞ୍ଜାନନୱିଜାନନାକାରୱିସିଟ୍ଠନ୍ତି ସଞ୍ଜାନନାକାରୱିଜାନନାକାରେହି ସାତିସୟଂ। ୟତୋ ନାନପ୍ପକାରତୋ ଜାନନଂ ଜାନନଭାୱୋ ୱିସୟଗ୍ଗହଣାକାରୋ। ସୋ ହି ନେସଂ ସମାନୋ, ନ ସଞ୍ଜାନନାଦିଆକାରୋ। ପୀତକନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ, ତେନ ‘‘ଲୋହିତକଂ ଓଦାତଂ ଦୀଘଂ ରସ୍ସ’’ନ୍ତିଆଦିକେ ସଞ୍ଞାୟ ଗହେତବ୍ବାକାରେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ସଞ୍ଜାନନମତ୍ତମେୱାତି ଏତ୍ଥ ସଞ୍ଜାନନଂ ନାମ ‘‘ନୀଲଂ ପୀତ’’ନ୍ତିଆଦିକଂ ଆରମ୍ମଣେ ୱିଜ୍ଜମାନଂ ୱା ଅୱିଜ୍ଜମାନଂ ୱା ସଞ୍ଞାନିମିତ୍ତଂ କତ୍ୱା ଜାନନଂ। ତଥା ହେସା ପୁନ ସଞ୍ଜାନନପଚ୍ଚୟନିମିତ୍ତକରଣରସା। ମତ୍ତ-ସଦ୍ଦେନ ୱିସେସନିୱତ୍ତିଅତ୍ଥେନ ୱିଜାନନପଜାନନାକାରେ ନିୱତ୍ତେତି, ଏୱ-ସଦ୍ଦେନ କଦାଚିପି ଇମିସ୍ସା ତେ ୱିସେସା ନତ୍ଥେୱାତି ଅୱଧାରେତି। ତେନାହ ‘‘ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତିଆଦି । ତତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାଣକିଚ୍ଚମ୍ପି କାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୀ ସଞ୍ଞା କୁତୋ ପଞ୍ଞାକିଚ୍ଚଂ କରେୟ୍ୟାତି ‘‘ଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧଂ ପାପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି’’ଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମଗ୍ଗପାତୁଭାୱ’’ନ୍ତି। ଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତମାନଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ନ ତତ୍ଥ ସଞ୍ଞା ୱିୟ ନୀଲପୀତାଦିକସ୍ସ

ସଞ୍ଜାନନଓସେନେଓ ପଓତ୍ତତି, ଅଥ ଖୋ ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଜଞ୍ଜଞ୍ ଓିସେସଂ ଜାନନ୍ତମେଓ ପଓତ୍ତତୀତି ଆହ ‘‘ଓିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦି। କଥଂ ପନ ଓିଞ୍ଞାଣଂ ଲକ୍ଖଣପଟିଓେଧଂ ପାପେତୀତି? ପଞ୍ଞାଯ ଦସ୍ସିତମଗ୍ଗେନ। ଲକ୍ଖଣାରମ୍ମଣିକଓିପସ୍ସନାଯ ହି ଅନେକଓାରଂ ଲକ୍ଖଣାନି ପଟିଓିଜ୍ଝିତ୍ୱା ପଟିଓିଜ୍ଝିତ୍ୱା ପଓତ୍ତମାନାଯ ପଗୁଣଭାଓତୋ ପରିଚଯଓସେନ ଞାଣଓିପ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତେନପି ଓିପସ୍ସନା ସମ୍ଭଓତି, ଯଥା ତଂ ପଗୁଣସ୍ସ ଗନ୍ଥସ୍ସ ସଜ୍ଝାଯନେ ଞାଯାଗତାପି ଓାରା ନ ଓିଞ୍ଞାଯନ୍ତି। ଲକ୍ଖଣପଟିଓେଧନ୍ତି ଚ ଲକ୍ଖଣାନଂ ଆରମ୍ମଣକରଣମତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ଓୁତ୍ତଂ, ନ ପଟିଓିଜ୍ଝନଂ। ଉସ୍ସକ୍କିତ୍ୱାତି ଉଦଯବ୍ବଯଞାଣପଟିପାଟିଯା ଆଯୂହିତ୍ୱା। ମଗ୍ଗପାତୁଭାଓଂ ପାପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି ଅସମ୍ବୋଧସଭାଓତ୍ତା। ଓୁତ୍ତନଯଓସେନାତି ଓିଞ୍ଞାଣେ ଓୁତ୍ତନଯଓସେନ ଆରମ୍ମଣଞ୍ଚ ଜାନାତି, ଲକ୍ଖଣପଟିଓେଧଞ୍ଚ ପାପେତି। ଅତ୍ତନୋ ପନ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣେନ ଆନୁଭାଓେନ ଉସ୍ସକ୍କିତ୍ୱା ମଗ୍ଗପାତୁଭାଓଞ୍ଚ ପାପେତି।

ଇଦାନି ଯଥାଓୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଉପମାଯ ପତିଟ୍ଠାପେତୁଂ ‘‘ଯଥା ହୀ’’ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅଜାତବୁଦ୍ଧୀତି ଅସଞ୍ଜାତଓ୍ୟଓହାରବୁଦ୍ଧି। ଉପଭୋଗପରିଭୋଗନ୍ତି ଉପଭୋଗପରିଭୋଗାରହଂ, ଉପଭୋଗପରିଭୋଗଓତ୍ଥୂନଂ ପଟିଲାଭଯୋଗ୍ଗନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଛେକୋତି ମହାସାରୋ। କୂଟୋତି କହାପଣପତିରୂପକୋ ତମ୍ବକଂସାଦିମଯୋ। ଅଦ୍ଧସାରୋତି ଉପଡ୍ଢଗ୍ଘନକୋ। ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ, ତେନ ପାଦସାର ସମସାରପରୋପାଦସାରାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ତେ ପକାରେତି ଇନ୍ଦଜାଲାଜାତିପୁପ୍ଫାଦିପ୍ପକାରେ ଚେଓ ଛେକାଦିପ୍ପକାରେ ଚ।

ସଞ୍ଞା ହୀତିଆଦି ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ। ସଞ୍ଞା ଓିଭାଗଂ ଅକତ୍ୱା ପିଣ୍ଡଓସେନେଓ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଗହଣତୋ ଦାରକସ୍ସ କହାପଣଦସ୍ସନସଦିସୀ ଓୁତ୍ତା। ତଥା ହି ସା ‘‘ଯଥାଉପଟ୍ଠିତଓିସଯପଦଟ୍ଠାନା’’ ଓୁଚ୍ଚତି। ଓିଞ୍ଞାଣଂ ଆରମ୍ମଣେ ଏକଚ୍ଚଓିସେସଗହଣସମତ୍ଥତାଯ ଗାମିକପୁରିସସ୍ସ କହାପଣଦସ୍ସନସଦିସଂ ଓୁତ୍ତଂ। ପଞ୍ଞା ଆରମ୍ମଣେ ଅନଓସେସଓିସେସାଓବୋଧତୋ ହେରଞ୍ଞିକସ୍ସ କହାପଣଦସ୍ସନସଦିସୀ ଓୁତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ନାନପ୍ପକାରତୋଜାନନ’’ନ୍ତି ଇମିନା ଞେଯ୍ଯଧମ୍ମା ପଚ୍ଚେକଂ ନାନପ୍ପକାରାତି ତେସଂ ଯାଥାଓତୋ ଅଓବୋଧୋ ପଞ୍ଞାତି ଦସ୍ସେତି। ତଥା ହି ଓୁତ୍ତଂ ‘‘ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ସବ୍ବାକାରେନ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗଓତୋ ଞାଣମୁଖେ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତି (ମହାନି। ୧୫୬; ଚୂଳନି। ମୋଘରାଜମାଣଓପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୮୫)।

ଯତ୍ଥାତି ଯସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ। ନ ତତ୍ଥ ଏକଂସେନ ହୋତୀତି ତସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ପଞ୍ଞା ଏକନ୍ତେନ ନ ହୋତି। ନ ହି ଦୁହେତୁକଅହେତୁକଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ପଞ୍ଞା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅଓିନିବ୍ଭୁତ୍ତାତି ଅଓିଯୁତ୍ତା। ତେହୀତି ସଞ୍ଞାଓିଞ୍ଞାଣେହି। ଯଥା ହି ସୁଖଂ ପୀତିଯା ନ ନିଯମତୋ ଅଓିଯୁତ୍ତଂ, ଏଓଂ ସଞ୍ଞାଓିଞ୍ଞାଣାନି ପଞ୍ଞାଯ ନ ନିଯମତୋ ଅଓିଯୁତ୍ତାତି। ଯଥା ପନ ପୀତି ସୁଖେନ ନିଯମତୋ ଅଓିଯୁତ୍ତା, ଏଓଂ ପଞ୍ଞା ସଞ୍ଞାଓିଞ୍ଞାଣେହି ନିଯମତୋ ଅଓିଯୁତ୍ତା। ତସ୍ମା ଏଓଂ ଅଓିନିବ୍ଭୁତ୍ତେସୁ ଇମେସୁ ତୀସୁ ଧମ୍ମେସୁ ତେସଂ ଓିନିବ୍ଭୋଗୋ ଦୁକ୍କରୋତି ତିଣ୍ଣଂ ଜନାନଂ କହାପଣଦସ୍ସନଂ ନିଦସ୍ସିତନ୍ତି। ତେସଂ ଦୁଓିଞ୍ଞେଯ୍ଯନାନତ୍ତଂଯେଓ ଓଚନନ୍ତରେନପି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତେନାହା’’ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ରୂପଧମ୍ମେସୁପି ତାଓ ନାନାନଦୀନଂ ଉଦକସ୍ସ, ନାନାତେଲସ୍ସ ଓା ଏକସ୍ମିଂ ଭାଜନେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ମଥିତସ୍ସ ‘‘ଇଦଂ ଅସୁକାଯ ନଦିଯା ଉଦକଂ, ଇଦଂ ଅସୁକତେଲ’’ନ୍ତି ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ସରୂପତୋ ଦସ୍ସନଂ ଦୁକ୍କରଂ, କିମଙ୍ଗଂ ପନ ଅରୂପଧମ୍ମେସୂତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯଂ ଅରୂପୀନଂ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ।

୪୨୪। ଧମ୍ମାନଂ ସକୋ ଭାଓୋ, ସମାନୋ ଚ ଭାଓୋ ଧମ୍ମସଭାଓୋ। ତତ୍ଥ ପଠମେନ କକ୍ଖଳଅଫୁସନାଦିସଲକ୍ଖଣଂ ଗହିତଂ, ଦୁତିଯେନ ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖତାଦିସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣଂ। ତଦୁଭଯସ୍ସ ଚ ଯାଥାଓତୋ ପଟିଓିଜ୍ଝନଲକ୍ଖଣା ପଞ୍ଞାତି ଆହ ‘‘ଧମ୍ମସଭାଓପଟିଓେଧଲକ୍ଖଣା ପଞ୍ଞା’’ତି। ଘଟପଟାଦିପଟିଚ୍ଛାଦକସ୍ସ ବାହିରନ୍ଧକାରସ୍ସ ଦୀପାଲୋକାଦି ଓିଯ ଯଥାଓୁତ୍ତଧମ୍ମସଭାଓପଟିଚ୍ଛାଦକସ୍ସ ମୋହନ୍ଧକାରସ୍ସ ଓିଦ୍ଧଂସନରସା। ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଏଓ ହି ପଞ୍ଞାଲୋକୋ ହଦଯନ୍ଧକାରଂ ଓିଧମେନ୍ତୋ ଏଓଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତତୋ ଏଓ ଧମ୍ମସଭାଓେସୁ ଅସମ୍ମୁଯ୍ହନାକାରେନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାତୀତି ଅସମ୍ମୋହପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। କାରଣଭୂତା ଓା ସଯଂ ଫଲଭୂତଂ ଅସମ୍ମୋହଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାପେତୀତି ଏଓମ୍ପି ଅସମ୍ମୋହପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ଓିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ‘‘ସମାଧି ତସ୍ସା ପଦଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ଓୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ‘‘ସମାହିତୋ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତୀ’’ତି ସୁତ୍ତପଦଂ ନିବନ୍ଧନଭାଓେନ ଆଗତଂ (ସଂ। ନି। ୩।୫, ୯୯; ସଂ। ନି। ୫।୧୦୭୧; ନେତ୍ତି। ୪୦; ମି। ପ। ୨।୧।୧୪)।

ପଞ୍ଞାପଭେଦକଥାଓଣ୍ଣନା

୪୨୫। ଧମ୍ମସଭାଓପଟିଓେଧୋ ନାମ ପଞ୍ଞାଯ ଆଓେଣିକୋ ସଭାଓୋ, ନ ତେନସ୍ସା କୋଚି ଓିଭାଗୋ ଲବ୍ଭତୀତି ଆହ ‘‘ଧମ୍ମସଭାଓପଟିଓେଧଲକ୍ଖଣେନ ତାଓ ଏକଓିଧା’’ତି। ଲୁଜ୍ଜନପଲୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଲୋକୋ ଓୁଚ୍ଚତି ଓଟ୍ଟଂ, ତପ୍ପରିଯାପନ୍ନତାଯ ଲୋକେ ନିଯୁତ୍ତା, ତତ୍ଥ ଓା ଓିଦିତାତି ଲୋକିଯା। ତତ୍ଥ ଅପରିଯାପନ୍ନତାଯ ଲୋକତୋ ଉତ୍ତରା ଉତ୍ତିଣ୍ଣାତି ଲୋକୁତ୍ତରା। ଲୋକୁତ୍ତରାପି ହି ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଭାଓେତବ୍ବା। ଓିପସ୍ସନାପରିଯାଯୋପି ତସ୍ସା ଲବ୍ଭତେଓାତି ଲୋକୁତ୍ତର-ଗ୍ଗହଣଂ ନ ଓିରୁଜ୍ଝତି। ଅତ୍ତାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପଓତ୍ତେହି ସହ ଆସଓେହୀତି ସାସଓା, ଆରମ୍ମଣକରଣଓସେନପି ନତ୍ଥି ଏତିସ୍ସା ଆସଓାତି ଅନାସଓା। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଆସଓଓିପ୍ପଯୁତ୍ତସାସଓଦୁକାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ନାମରୂପୱୱତ୍ଥାନୱସେନାତି ନାମୱୱତ୍ଥାନୱସେନ, ରୂପୱୱତ୍ଥାନୱସେନ ଚ। ପଠମଂ ନିବ୍ବାନଦସ୍ସନତୋ ଦସ୍ସନଞ୍ଚ, ନିସ୍ସୟଭାୱତୋ ସମ୍ପୟୁତ୍ତା ଧମ୍ମା ଭୱନ୍ତି ଏତ୍ଥ, ସୟମ୍ପି ୱା ଭୱତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନ ନିବ୍ବାନଂ ୱିୟ ଅପାତୁଭାୱନ୍ତି ଭୂମି ଚାତି ଦସ୍ସନଭୂମି, ପଠମମଗ୍ଗୋ। ସେସମଗ୍ଗତ୍ତୟଂ ପନ ୟସ୍ମା ପଠମମଗ୍ଗେନ ଦିଟ୍ଠସ୍ମିଂୟେୱ ଧମ୍ମେ ଭାୱନାୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ଅଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବଂ କିଞ୍ଚି ପସ୍ସତି, ତସ୍ମା ଭାୱନା ଚ ୟଥାୱୁତ୍ତେନଟ୍ଠେନ ଭୂମି ଚାତି ଭାୱନାଭୂମି। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଞା ଦସ୍ସନଭୂମିଭାୱନାଭୂମିୱସେନ ଦୁୱିଧାତି ୱୁତ୍ତା। ସୁତାଦିନିରପେକ୍ଖାୟ ଚିନ୍ତାୟ ନିବ୍ବତ୍ତା ଚିନ୍ତାମୟା। ଏୱଂ ସୁତମୟା, ଭାୱନାମୟା ଚ। ମୟସଦ୍ଦୋ ପଚ୍ଚେକଂ ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବୋ। ଆୟେ ୱଡ୍ଢିୟଂ କୋସଲ୍ଲଂ ଆୟକୋସଲ୍ଲଂ, ଅପାୟେ ଅୱଡ୍ଢିୟଂ କୋସଲ୍ଲଂ ଅପାୟକୋସଲ୍ଲଂ, ଉପାୟେ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିକାରଣେ କୋସଲ୍ଲଂ ଉପାୟକୋସଲ୍ଲନ୍ତି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ କୋସଲ୍ଲପଦଂ ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅଭିନିୱେସୋ ପଟିପଜ୍ଜନଂ ଏତିସ୍ସାତି ଅଜ୍ଝତ୍ତାଭିନିୱେସା। ଏୱଂ ବହିଦ୍ଧାଭିନିୱେସା, ଉଭୟାଭିନିୱେସା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା।

୪୨୬।ଲୋକିୟମଗ୍ଗସମ୍ପୟୁତ୍ତାତି ଲୋକିୟକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ମଗ୍ଗସମ୍ପୟୁତ୍ତା, ୱିସେସତୋ ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିଆଦିୱିସୁଦ୍ଧିଚତୁକ୍କସଙ୍ଗହିତମଗ୍ଗସମ୍ପୟୁତ୍ତା। ସମୁଦାୟେସୁ ପୱତ୍ତା ସମଞ୍ଞା ତଦେକଦେସେସୁପି ୱତ୍ତତୀତି ଆହ ‘‘ମଗ୍ଗସମ୍ପୟୁତ୍ତା’’ତି, ପଚ୍ଚେକମ୍ପି ୱା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୀନଂ ମଗ୍ଗସମଞ୍ଞାତି କତ୍ୱା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ଧମ୍ମନାନତ୍ତାଭାୱେପି ପଦତ୍ଥନାନତ୍ତମତ୍ତେନ ଦୁକ୍କରୱଚନଂ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅତ୍ଥତୋ ପନେସା ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରାୱା’’ତି। ଆସୱୱିପ୍ପୟୁତ୍ତସାସୱଦୁକାଦୀସୁପି ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତତାଦିଗ୍ଗହଣମେୱ ୱିସେସୋ, ଅତ୍ଥତୋ ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରାୱ ପଞ୍ଞାତି ଆହ ‘‘ଏସେୱ ନୟୋ’’ତି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଓଘନୀୟଓଘୱିପ୍ପୟୁତ୍ତଓଘନୀୟାଦିଦୁକାନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ପଠମଜ୍ଝାନିକାନି ଚତ୍ତାରି ମଗ୍ଗଚିତ୍ତାନି, ତଥା ଦୁତିୟାଦିଜ୍ଝାନିକାନି ଚାତି ଏୱଂ ସୋଳସସୁ ମଗ୍ଗଚିତ୍ତେସୁ। ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାୟ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ମହଗ୍ଗତପଞ୍ଞା ନ ଗହିତା।

୪୨୭।ଅତ୍ତନୋ ଚିନ୍ତାୱସେନାତି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅନୱଜ୍ଜସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସାଧନେ ପରୋପଦେସେନ ୱିନା ଅତ୍ତନୋ ଉପାୟଚିନ୍ତାୱସେନେୱ। ସୁତୱସେନାତି ୟଥାସୁତସ୍ସ ପରୋପଦେସସ୍ସ ୱସେନ। ୟଥା ତଥା ୱାତି ପରତୋ ଉପଦେସଂ ସୁତ୍ୱା ୱା ଅସୁତ୍ୱା ୱା ସୟମେୱ ଭାୱନଂ ଅନୁୟୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ। ‘‘ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତା’’ତି ଇଦଂ ସିଖାପ୍ପତ୍ତଭାୱନାମୟଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନ ‘‘ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତାୱ ଭାୱନାମୟା’’ତି।

ୟୋଗୱିହିତେସୂତି ପଞ୍ଞାୱିହିତେସୁ ପଞ୍ଞାପରିଣାମିତେସୁ ଉପାୟସମ୍ପାଦିତେସୁ। କମ୍ମାୟତନେସୂତି ଏତ୍ଥ କମ୍ମମେୱ କମ୍ମାୟତନଂ, କମ୍ମଞ୍ଚ ତଂ ଆୟତନଞ୍ଚ ଆଜୀୱାନନ୍ତି ୱା କମ୍ମାୟତନଂ। ଏସ ନୟୋ ସିପ୍ପାୟତନେସୁପି। ତତ୍ଥ ଦୁୱିଧଂ କମ୍ମଂ ହୀନଞ୍ଚ ୱଡ୍ଢକୀକମ୍ମାଦି, ଉକ୍କଟ୍ଠଞ୍ଚ କସିୱାଣିଜ୍ଜାଦି। ସିପ୍ପମ୍ପି ଦୁୱିଧଂ ହୀନଞ୍ଚ ନଳକାରସିପ୍ପାଦି, ଉକ୍କଟ୍ଠଞ୍ଚ ମୁଦ୍ଦାଗଣନାଦି। ୱିଜ୍ଜାୱ ୱିଜ୍ଜାଟ୍ଠାନଂ। ତଂ ଧମ୍ମିକମେୱ ନାଗମଣ୍ଡଲପରିତ୍ତଫୁଧମନକମନ୍ତସଦିସଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତାନି ପନେତାନି ଏକଚ୍ଚେ ପଣ୍ଡିତା ବୋଧିସତ୍ତସଦିସା ମନୁସ୍ସାନଂ ଫାସୁୱିହାରଂ ଆକଙ୍ଖନ୍ତା ନେୱ ଅଞ୍ଞେହି କରିୟମାନାନି ପସ୍ସନ୍ତି, ନ ୱା କତାନି ଉଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି, ନ କଥେନ୍ତାନଂ ସୁଣନ୍ତି। ଅଥ ଖୋ ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାୟ ଚିନ୍ତାୟ କରୋନ୍ତି, ପଞ୍ଞୱନ୍ତେହି ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାୟ ଚିନ୍ତାୟ କତାନିପି ଅଞ୍ଞେହି ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା କରୋନ୍ତେହି କତସଦିସାନେୱ ହୋନ୍ତି।

କମ୍ମସ୍ସକତନ୍ତି ‘‘ଇଦଂ କମ୍ମଂ ସତ୍ତାନଂ ସକଂ, ଇଦଂ ନୋ ସକ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଜାନନଞାଣଂ। ସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ। ତଂ ହି ସଚ୍ଚପଟିୱେଧସ୍ସ ଅନୁଲୋମନତୋ ‘‘ସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଦାନିସ୍ସ ପୱତ୍ତନାକାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ରୂପଂ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ୱା-ସଦ୍ଦେନ ଅନିୟମତ୍ଥେନ ଦୁକ୍ଖାନତ୍ତଲକ୍ଖଣାନିପି ଗହିତାନେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ନାନନ୍ତରିୟକଭାୱତୋ। ୟଂ ହି ଅନିଚ୍ଚଂ, ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ। ୟଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ତଦନତ୍ତାତି। ୟଂ ଏୱରୂପିନ୍ତି ୟଂ ଏୱଂ ହେଟ୍ଠା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠସଭାୱଂ। ଅନୁଲୋମିକଂ ଖନ୍ତିନ୍ତିଆଦୀନି ପଞ୍ଞାୱେୱଚନାନି। ସା ହି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତାନଂ କମ୍ମାୟତନାଦୀନଂ ଅପଚ୍ଚନୀକଦସ୍ସନେନ ଅନୁଲୋମନତୋ, ତଥା ସତ୍ତାନଂ ହିତଚରିୟାୟ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚସ୍ସ, ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚସ୍ସ, ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଚ ଅୱିଲୋମନତୋ ଅନୁଲୋମେତୀତି ଅନୁଲୋମିକା। ସବ୍ବାନିପି ଏତାନି କାରଣାନି ଖମତି ଦଟ୍ଠୁଂ ସକ୍କୋତୀତି ଖନ୍ତି। ପସ୍ସତୀତି ଦିଟ୍ଠି। ରୋଚେତୀତି ରୁଚି। ମୁନାତୀତି ମୁତି। ପେକ୍ଖତୀତି ପେକ୍ଖା। ତେ ଚ କମ୍ମାୟତନାଦୟୋ ଧମ୍ମା ଏତାୟ ନିଜ୍ଝାୟମାନା ନିଜ୍ଝାନଂ ଖମନ୍ତୀତି ଧମ୍ମନିଜ୍ଝାନଖନ୍ତି। ପରତୋ ଅସୁତ୍ୱା ପଟିଲଭତୀତି ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଉପଦେସୱଚନଂ ଅସୁତ୍ୱା ସୟମେୱ ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ପଟିଲଭତି। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅୟଂ ଚିନ୍ତାମୟା ପଞ୍ଞା ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି। ସା ପନେସା ଅଭିଞ୍ଞାତାନଂ ବୋଧିସତ୍ତାନମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତତ୍ଥାପି ସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକଞାଣଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂୟେୱ ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ଅନ୍ତିମଭୱିକାନଂ, ସେସପଞ୍ଞା ସବ୍ବେସମ୍ପି ପୂରିତପାରମୀନଂ ମହାପଞ୍ଞାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ପରତୋ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଭତୀତି କମ୍ମାୟତନାଦୀନି ପରେନ କରିୟମାନାନି ୱା କତାନି ୱା ଦିସ୍ୱାପି ପରସ୍ସ କଥୟମାନସ୍ସ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱାପି ଆଚରିୟସନ୍ତିକେ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱାପି ପଟିଲଦ୍ଧା ସବ୍ବା ପରତୋ ସୁତ୍ୱାୱ ପଟିଲଦ୍ଧା ନାମାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସମାପନ୍ନସ୍ସାତି ସମାପତ୍ତିସମଙ୍ଗିସ୍ସ, ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଞ୍ଚେତଂ। ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗପଞ୍ଞା ଇଧ ‘‘ଭାୱନାମୟା ପଞ୍ଞା’’ତି ଅଧିପ୍ପେତା।

ସାତି ‘‘ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣା’’ତି (ୱିଭ। ୭୫୩) ୱୁତ୍ତପଞ୍ଞା। ଲୋକିୟୱିପସ୍ସନାତି ଲୋକିୟୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞା। ସା ଲୋକୁତ୍ତରୱିପସ୍ସନାତି

ଯା ନିବ୍ବାନଂ ଆରବ୍ଭ ପଵତ୍ତା ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣା ପଞ୍ଞା ଵୁତ୍ତା, ସା ଲୋକୁତ୍ତରଵିପସ୍ସନାତି ମଗ୍ଗପଞ୍ଞଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ସା ହି ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅନିଚ୍ଚତାଦିଂ ଅଗଣ୍ହନ୍ତୀପି ଵିପସ୍ସନାକିଚ୍ଚପାରିପୂରିଯା, ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଵା ତଥଲକ୍ଖଣଂ ଵିସେସତୋ ପସ୍ସତୀତି ଵିପସ୍ସନାତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଗୋତ୍ରଭୁଞ୍ଞାଣଂ ପନ କିଞ୍ଚାପି ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣଂ, ମଗ୍ଗସ୍ସ ପନ ଆଵଜ୍ଜନଟ୍ଠାନିଯତ୍ତା ନ ଵିପସ୍ସନାଵୋହାରଂ ଲଭତି।

ଅଯନ୍ତି ଏତାଯ ସମ୍ପତ୍ତିଯୋତି ଆଯୋ, ଵୁଦ୍ଧି। ତତ୍ଥ କୋସଲ୍ଲନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ଅନତ୍ଥହାନିଅତ୍ଥୁପ୍ପତ୍ତିଲକ୍ଖଣେ ଆଯେ କୋସଲ୍ଲଂ କୁସଲତା ନିପୁଣତା।

ତଂ ପନ ଏକନ୍ତିକଂ ଆଯକୋସଲ୍ଲଂ ପାଠଇଵସେନେଵ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଇମେ ଧମ୍ମେ''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଇଦଂ ଵୁଚ୍ଚତୀତି ଯା ଇମେସଂ ଅକୁସଲଧମ୍ମାନଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିପହାନେସୁ, କୁସଲଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠିତୀସୁ ପଞ୍ଞା, ଇଦଂ ଆଯକୋସଲ୍ଲଂ ନାମାତି ଵୁଚ୍ଚତି।

ଵୁଦ୍ଧିଲକ୍ଖଣା ଆଯତୋ ଅପେତତ୍ତା ଅପାଯୋ, ଅଵୁଦ୍ଧି। ତତ୍ଥ କୋସଲ୍ଲନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥହାନିଅନତ୍ଥୁପ୍ପତ୍ତିଲକ୍ଖଣେ ଅପାଯେ କୋସଲ୍ଲଂ କୁସଲତା ଅପାଯକୋସଲ୍ଲଂ। ତମ୍ପି ପାଠଇଵସେନେଵ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଇମେ ଧମ୍ମେ''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଇଦଂ ଵୁଚ୍ଚତୀତି ଯା ଇମେସଂ କୁସଲଧମ୍ମାନଂ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନନିରୁଜ୍ଝନେସୁ, ଅକୁସଲଧମ୍ମାନଂ ଵା ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠିତୀସୁ ପଞ୍ଞା, ଇଦଂ ଅପାଯକୋସଲ୍ଲଂ ନାମାତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଆଯକୋସଲ୍ଲଂ ତାଵ ପଞ୍ଞା ହୋତୁ, ଅପାଯକୋସଲ୍ଲଂ କଥଂ ପଞ୍ଞା ନାମ ଜାତାତି? ଏଵଂ ମଞ୍ଞତି ''ଅପାଯୁପ୍ପାଦନସମତ୍ଥତା ଅପାଯକୋସଲ୍ଲଂ ନାମ ସିଯା''ତି, ତଂ ପନ ତସ୍ସ ମତିମତ୍ତଂ। କସ୍ମା? ପଞ୍ଞତ୍ତା ଏଵ ହି ''ମଯ୍ହଂ ଏଵଂ ମନସି କରୋତୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନା କୁସଲା ଧମ୍ମା ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଉପ୍ପନ୍ନା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଉପ୍ପନ୍ନା ପଵଡ୍ଢନ୍ତୀ''ତି ପଜାନାତି, ସୋ ଏଵଂ ଞତ୍ଵା ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ ଅକୁସଲେ ନ ଉପ୍ପାଦେତି, ଉପ୍ପନ୍ନେ ପଜହତି। ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ କୁସଲେ ଉପ୍ପାଦେତି, ଉପ୍ପନ୍ନେ ଭାଵନାପାରିପୂରିଂ ପାପେତି। ଏଵଂ ଅପାଯକୋସଲ୍ଲମ୍ପି ପଞ୍ଞା ଏଵାତି।

ସବ୍ବତ୍ଥାତି ସବ୍ବେସୁ ତେସଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ସତ୍ତାନଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକହିତସୁଖଧମ୍ମାନଂ। ତଙ୍ଖଣପ୍ପଵତ୍ତନ୍ତି ଅଚ୍ଚାଯିକେ କିଚ୍ଚେ ଵା ଭଯେ ଵା ଉପ୍ପନ୍ନେ ତସ୍ସ ତିକିଚ୍ଛନତ୍ଥଂ ତସ୍ମିଂଯେଵ ଖଣେ ପଵତ୍ତଂ। ଠାନେନ ଉପ୍ପତ୍ତି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିକଂ, ଠାନସୋ ଏଵ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଂ। ତତ୍ରୁପାଯାତି ତତ୍ର ତତ୍ର କରଣୀଯେ ଉପାଯଭୂତା।

ଗହେତ୍ଵାତି ''ଇଦଂ ରୂପଂ, ଏତ୍ତକଂ ରୂପ''ନ୍ତିଆଦିନା ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଵସେନ ଗହେତ୍ଵା। ଉଭଯଂ ଗହେତ୍ଵାତି ''ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ବହିଦ୍ଧା''ତି ଉଭଯଂ ଅନୁପୁବ୍ବତୋ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ଵା। ଅଥ ଵା ''ଯଂ କିଞ୍ଚି ସମୁଦଯଧମ୍ମଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ନିରୋଧଧମ୍ମ''ନ୍ତି ଏକପ୍ପହାରେନେଵ ସବ୍ବେପି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ ଅଵିଭାଗେନ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ଵା। ଅଯଂ ପନ ତିକ୍ଖଵିପସ୍ସକସ୍ସ ମହାପଞ୍ଞସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଵିପସ୍ସନାଭିନିଵେସୋ।

୪୨୮। ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ଆରବ୍ଭାତି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ଵା, ତପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦକସମ୍ମୋହଵିଦ୍ଧଂସନଵସେନ ଚ ପଵତ୍ତଂ ଞାଣଂ ଦୁକ୍ଖେ ଞାଣଂ। ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯଂଆରବ୍ଭାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେଵ ନଯୋ। ତଥା ସେସପଦଦ୍ଵଯେପି। ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣଞାଣଂ ହି ଚତୁସଚ୍ଚଂ ଆରବ୍ଭ ପଵତ୍ତଞାଣଂ ନାମ, ତତିଯଂ ପନ ମଗ୍ଗଞାଣଂ, ଇତରସଚ୍ଚାନି ଵିପସ୍ସନାଞାଣନ୍ତି ପାକଟମେଵ।

''ଅତ୍ଥାଦୀସୁ ପଭେଦଗତାନି ଞାଣାନୀ''ତି ସଙ୍ଖେପେନ ଵୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ପାଠଇଵସେନେଵ ଵିଵରିତୁଂ ''ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତ''ନ୍ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦାତି ଯଂ ଅତ୍ଥପ୍ପଭେଦସ୍ସ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣଵିଭାଵନଵଵତ୍ଥାନକରଣସମତ୍ଥଂ ଅତ୍ଥେ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ, ଅଯଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା ନାମ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ। ଧମ୍ମପ୍ପଭେଦସ୍ସ ହି ସଲ୍ଲକ୍ଖଣଵିଭାଵନଵଵତ୍ଥାନକରଣସମତ୍ଥଂ ଧମ୍ମେ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା। ନିରୁତ୍ତିପ୍ପଭେଦସ୍ସ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣଵିଭାଵନଵଵତ୍ଥାନକରଣସମତ୍ଥଂ ନିରୁତ୍ତାଭିଲାପେ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦା। ପଟିଭାନପ୍ପଭେଦସ୍ସ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣଵିଭାଵନଵଵତ୍ଥାନକରଣସମତ୍ଥଂ ପଟିଭାନେ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ପଟିଭାନପଟିସମ୍ଭିଦା। ନିରୁତ୍ତିପଟିଭାନପ୍ପଭେଦା ତବ୍ଵିସଯାନଂ ଅତ୍ଥାଦୀନଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନତାଦିଭେଦେହି ଭିନ୍ଦିତ୍ଵା ଵେଦିତବ୍ବା।

ନିବ୍ବାନମ୍ପି ସମ୍ପାପକହେତୁଅନୁସାରେନ ଅରୀଯତି, ଅଧିଗମ୍ମତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଯଂ କିଞ୍ଚି ପଚ୍ଚଯସମ୍ଭୂତ''ନ୍ତି ଏତେନ ସଚ୍ଚହେତୁଧମ୍ମପଚ୍ଚଯାକାରଵାରେସୁ ଆଗତାନି ଦୁକ୍ଖାଦୀନି ଗହିତାନି। ସଚ୍ଚପଚ୍ଚଯାକାରଵାରେସୁ ନିବ୍ବାନଂ, ପରିଯତ୍ତିଵାରେ ଭାସିତତ୍ଥୋ, ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯେ ଵିପାକୋ, କିରିଯା ଚାତି ଏଵଂ ପାଠଇଯଂ ଵୁତ୍ତାନଂ ଏଵ ଵସେନ ପଞ୍ଚ ଅତ୍ଥା ଵେଦିତବ୍ବା। ଦହତୀତି ଵିଦହତି, ନିବ୍ବତ୍ତକହେତୁଆଦୀନଂ ସାଧାରଣମେତଂ ନିବ୍ବଚନଂ। ତଦତ୍ଥଂ ପନ ଵିଭାଵେତୁଂ ''ପଵତ୍ତେତି ଵା ସମ୍ପାପୁଣିତୁଂ ଵା ଦେତୀ''ତି ଵୁତ୍ତଂ। ତେସୁ ପୁରିମୋ ଅତ୍ଥୋ ମଗ୍ଗଵଜ୍ଜେସୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଭାସିତମ୍ପି ହି ଅଵବୋଧନଵସେନ ଅତ୍ଥଂ ପଵତ୍ତେତି, ମଗ୍ଗୋ ପନ ନିବ୍ବାନଂ ପାପେତୀତି ତସ୍ମିଂ ପଚ୍ଛିମୋ ଅତ୍ଥୋ। ନିବ୍ବାନଂ ହି ପତ୍ତବ୍ବୋ ଅତ୍ଥୋ, ଭାସିତତ୍ଥୋ ଞାପେତବ୍ବୋ ଅତ୍ଥୋ, ଇତରୋ ନିବ୍ବତ୍ତେତବ୍ବୋ ଅତ୍ଥୋତି ଏଵଂ ତିଵିଧୋ ହୋତି।

‘‘ଯୋ କୋଚି ଫଲନିବ୍ବତ୍ତକୋ ହେତୂ’’ତି ଏତେନ ସଚ୍ଚହେତୁଧମ୍ମପଚ୍ଚଯାକାରୱାରେସୁ ଆଗତାନି ସମୁଦଯାଦୀନି ଗହିତାନି, ସଚ୍ଚପଚ୍ଚଯାକାରୱାରେସୁ ମଗ୍ଗୋ, ପରିଯତ୍ତିୱାରେ ଭାସିତଂ, ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯେ କୁସଲାକୁସଲନ୍ତି ଏୱଂ ପାଠଇଯଂ ୱୁତ୍ତାନଂ ଏୱ ୱସେନ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ୱେଦିତବ୍ବା। ତତ୍ଥ ମଗ୍ଗୋ ସମ୍ପାପକୋ, ଭାସିତଂ ଞାପକୋ, ଇତରଂ ନିବ୍ବତ୍ତକୋତି ଏୱଂ ତିୱିଧୋ ହେତୁ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏତ୍ଥ ଚ କିରିଯାନଂ ଅୱିପାକତାଯ ଧମ୍ମଭାୱୋ ନ ୱୁତ୍ତୋ। ଯଦି ଏୱଂ ୱିପାକା ନ ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥଭାୱୋପି ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ? ନ, ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଭାୱତୋ। ଏୱଂ ସତି କୁସଲାକୁସଲାନମ୍ପି ଅତ୍ଥଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଚେ? ନାଯଂ ଦୋସୋ ଅପ୍ପଟିସିଦ୍ଧତ୍ତା। ୱିପାକସ୍ସ ପନ ପଧାନହେତୁତାଯ ପାକଟଭାୱତୋ ଧମ୍ମଭାୱୋ ଏୱ ତେସଂ ୱୁତ୍ତୋ। କିରିଯାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ ଧମ୍ମଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଚେ? ନାଯଂ ଦୋସୋ ଅପ୍ପଟିସିଦ୍ଧତ୍ତା। କମ୍ମଫଲସମ୍ବନ୍ଧସ୍ସ ପନ ହେତୁଭାୱସ୍ସାଭାୱତୋ ଧମ୍ମଭାୱୋ ନ ୱୁତ୍ତୋ। ଅପିଚ ‘‘ଅଯଂ ଇମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ, ଅଯଂ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନୋ’’ତି ଏତଂ ଭେଦମକତ୍ୱା କେୱଲଂ କୁସଲାକୁସଲେ, ୱିପାକକିରିଯାଧମ୍ମେ ଚ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଧମ୍ମତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା ହୋନ୍ତୀତି ତେସଂ ଅତ୍ଥଧମ୍ମତା ନ ୱୁତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଅଯମେୱ ହି ଅଧିପ୍ପାଯୋ ଯ୍ୱାଯଂ ଅତ୍ଥଧମ୍ମାନଂ ପଞ୍ଚଧା ୱିଭଜନୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଅଯମେୱ ଅଭିଧମ୍ମେ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

‘‘ଧମ୍ମନିରୁତ୍ତାଭିଲାପେ’’ତି ଏତ୍ଥ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ ସଭାୱୱାଚକୋତି କତ୍ୱା ଆହ ‘‘ସଭାୱନିରୁତ୍ତୀ’’ତି, ଅୱିପରୀତନିରୁତ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ଅବ୍ଯଭିଚାରୀ ୱୋହାରୋ’’ତି, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ବୋଧନେ ପଟିନିଯତସମ୍ବନ୍ଧୋ ସଦ୍ଦୱୋହାରୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତଦଭିଲାପେତି ତସ୍ସ ସଭାୱନିରୁତ୍ତିସଞ୍ଞିତସ୍ସ ଅବ୍ଯଭିଚାରିୱୋହାରସ୍ସ ଅଭିଲାପନେ। ସା ପନାଯଂ ସଭାୱନିରୁତ୍ତି ମାଗଧଭାସା। ଅତ୍ଥତୋ ନାମପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଆଚରିଯା। ଅପରେ ପନ ଯଦି ସଭାୱନିରୁତ୍ତି ପଞ୍ଞତ୍ତିସଭାୱା, ଏୱଂ ସତି ପଞ୍ଞତ୍ତି ଅଭିଲପିତବ୍ବା, ନ ୱଚନନ୍ତି ଆପଜ୍ଜତି। ନ ଚ ୱଚନତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଅଭିଲପିତବ୍ବଂ ଉଚ୍ଚାରେତବ୍ବଂ ଅତ୍ଥି। ଅଥ ଫସ୍ସାଦିୱଚନେହି ବୋଧେତବ୍ବଂ ଅଭିଲପିତବ୍ବଂ, ଏୱଞ୍ଚ ସତି ଅତ୍ଥଧମ୍ମାନମ୍ପି ବୋଧେତବ୍ବତ୍ତା ତେସମ୍ପି ନିରୁତ୍ତିଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତି। ଫସ୍ସୋତି ଚ ସଭାୱନିରୁତ୍ତି, ଫସ୍ସଂ ଫସ୍ସାତି ନ ସଭାୱନିରୁତ୍ତୀତି ଦସ୍ସିତୋୱାଯମତ୍ଥୋ। ନ ଚ ଅୱଚନଂ ଏୱଂପକାରଂ ଅତ୍ଥି। ତସ୍ମା ୱଚନଭୂତାଯ ଏୱ ତସ୍ସା ସଭାୱନିରୁତ୍ତିଯା ଅଭିଲାପେ ଉଚ୍ଚାରଣେତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ତଂ ସଭାୱନିରୁତ୍ତିସଦ୍ଦଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ସଭାୱନିରୁତ୍ତାଭିଲାପେ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦା, ‘‘ଏୱମଯଂ ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦା ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣା ନାମ ଜାତା, ନ ପଞ୍ଞତ୍ତିଆରମ୍ମଣା’’ତି (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୭୧୮) ଚ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ନିରୁତ୍ତିସଦ୍ଦାରମ୍ମଣାଯ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିଯା ପରତୋ ମନୋଦ୍ୱାରେ ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦା ପୱତ୍ତତୀତି ୱଦନ୍ତି। ‘‘ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା’’ତି (ୱିଭ। ୭୪୯) ଚ ୱଚନସଦ୍ଦଂ ଗହେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଜାନନଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ଏୱଂ ପନ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣେ ଅଞ୍ଞଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆପଜ୍ଜତି। ଯଥା ପନ ଦିବ୍ବସୋତଞାଣଂ ମନୁସ୍ସାଦିସଦ୍ଦଭେଦନିଚ୍ଛଯସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତଂ ତଂତଂସଦ୍ଦୱିଭାୱକଂ, ଏୱଂ ସଭାୱାସଭାୱନିରୁତ୍ତିନିଚ୍ଛଯସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସଭାୱନିରୁତ୍ତିସଦ୍ଦାରମ୍ମଣଂ ତଂୱିଭାୱକଂ ଞାଣଂ ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦାତି ୱୁଚ୍ଚମାନେ ନ କୋଚି ପାଠଇୱିରୋଧୋ। ‘‘ତଂ ସଭାୱନିରୁତ୍ତିସଦ୍ଦଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସା’’ତି ଚ ‘‘ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସଦ୍ଦାରମ୍ମଣଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତସ୍ସା’’ତି ନ ନସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ତଞ୍ହି ଞାଣଂ ସଭାୱନିରୁତ୍ତିଂ ୱିଭାୱେନ୍ତମେୱ ତଂତଂସଦ୍ଦପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାନନ୍ତରଂ ତଂତଂପଭେଦନିଚ୍ଛଯହେତୁଭାୱତୋ ନିରୁତ୍ତିଂ ଭିନ୍ଦନ୍ତଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ପଭେଦଗତମ୍ପି ହୋତୀତି।

ସବ୍ବତ୍ଥ ଞାଣନ୍ତି ସବ୍ବସ୍ମିଂ ୱିସଯେ ଞାଣଂ, ସବ୍ବମ୍ପି ଞାଣନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ ‘‘ଞାଣାରମ୍ମଣଂ ଞାଣ’’ନ୍ତି। ସବ୍ବତ୍ଥାତି ୱା ସବ୍ବେସୁ ଅତ୍ଥାଦୀସୁ, ତୀସୁ, ଚତୂସୁପି ୱା ପୱତ୍ତତ୍ତା, କୁସଲକିରିଯାଭୂତାଯ ପଟିଭାନପଟିସମ୍ଭିଦାଯ ଧମ୍ମତ୍ଥଭାୱତୋ ତୀସୁ ଏୱ ୱା ପୱତ୍ତତ୍ତା ‘‘ସବ୍ବତ୍ଥ ଞାଣ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ଯଥାୱୁତ୍ତେସୁ ୱା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ସଗୋଚରକିଚ୍ଚାଦିୱସେନାତି ସଗୋଚରସ୍ସ, କିଚ୍ଚାଦିକସ୍ସ ଚ ୱସେନ ‘‘ଇଦଂ ଞାଣଂ ଇଦଂ ନାମ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତଂ ଇମିନା ନାମ କିଚ୍ଚେନା’’ତି ଜାନନଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଲକ୍ଖଣପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନପଦଟ୍ଠାନଭୂମିଆଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ଇମାନି ଞାଣାନି ଇଦମତ୍ଥଜୋତକାନୀ’’ତିଆଦି।

୪୨୯।ପଭେଦଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅନେକଭେଦଭିନ୍ନେସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ତେସଂ ଯାଥାୱତୋ ତଂତଂପଭେଦାୱବୋଧନସମତ୍ଥତଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି।

ମହାସାୱକାନଞ୍ଚ ଅସେକ୍ଖଭୂମିଯଂ ପଭେଦଂ ଗତାତି ସାମଞ୍ଞୱିଧିନା ଦସ୍ସିତମତ୍ଥଂ ଅପୱାଦେନ ନିୱତ୍ତେତୁଂ ଆନନ୍ଦତ୍ଥେର-ଗ୍ଗହଣଂ କତଂ।

ଏତା ପଟିସମ୍ଭିଦା। ସେକ୍ଖଭୂମିଯଂ ପଭେଦଗମନଂ ଅପ୍ପୱିସଯଂ, ଅସେକ୍ଖଭୂମିଯଂ ବହୁୱିସଯନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅଧିଗମୋ ନାମ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତୀ’’ତି, ସାତିସଯଂ ୱା ଅଧିଗମଂ ସନ୍ଧାଯ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସେକ୍ଖେନ ପତ୍ତାନମ୍ପି ହି ଇମାସଂ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିଯା ୱିସଦଭାୱାଧିଗମୋତି । ପୁବ୍ବଯୋଗୋ ୱିଯ ପନ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତି ଅରହତୋପି ପଟିସମ୍ଭିଦାୱିସଦତାଯ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ନ ହୋତୀତି ପଞ୍ଚନ୍ନମ୍ପି ଯଥାଯୋଗଂ ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖପଟିସମ୍ଭିଦାୱିସଦତାଯ କାରଣତା ଯୋଜେତବ୍ବା।

ଅତ୍ଥଧମ୍ମାଦୀନଂ ଅନୱସେସସଙ୍ଗଣ୍ହନତୋ ବୁଦ୍ଧୱଚନୱିସଯା ଏୱ ପରିଯତ୍ତିଆଦଯୋ ଦସ୍ସିତା। ପାଠଇଯା ସଙ୍ଖାଯୋ ପରିଯାପୁଣନଂ, ତଦତ୍ଥସୱନଂ ସୱନଂ, ପରିତୋ ସବ୍ବସୋ ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛା ପରିପୁଚ୍ଛାତି ଆହ ''ପାଠଇଅଟ୍ଠକଥାଦୀସୁ ଗଣ୍ଠିପଦଅତ୍ଥପଦୱିନିଚ୍ଛଯକଥା''ତି, ପଦତ୍ଥତୋ, ଅଧିପ୍ପାଯତୋ ଚ ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯଟ୍ଠାନଂ ୱିଞ୍ଞାରତୋ ସନିଟ୍ଠାନକଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ସ ହି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯୋ, ତଂ ଗଣ୍ଠିପଦଂ, ଯସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯୋ, ତଂ ଅତ୍ଥପଦଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଖନ୍ଧାଦିପଟିସଂଯୁତ୍ତେ କଥାମଗ୍ଗେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଭାୱନାନୁଯୋଗସହିତଂ ଗତଂ, ପଚ୍ଚାଗତଞ୍ଚ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଗତପଚ୍ଚାଗତିକୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ, ତେନ ଗତପଚ୍ଚାଗତିକଭାୱେନ। ୱସନଟ୍ଠାନତୋ ଯାୱ ଗୋଚରଗାମୋ, ତତୋ ଚ ଯାୱ ୱସନଟ୍ଠାନଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନାନୁଯୁତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଯାୱ ଅନୁଲୋମଗୋତ୍ରଭୁସମୀପନ୍ତି ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞାଣମାହ। ତଞ୍ହି ତେସଂ ସମୀପପ୍ପୱତ୍ତଂ।

ସବ୍ବେସୁପି ଅନୱଜ୍ଜେସୁ ସତ୍ତାନଂ ହିତସୁଖାୱହେସୁ ଗଚ୍ଛେଯ୍ଯୁ। ତଥା ସିପ୍ପାଯତନେସୁପି ଏତ୍ଥାପି। ପୁବ୍ବକାଲେ ଏକସତରାଜୂନଂ ଦେସଭାସା ଏକସତୱୋହାରା। ଧମ୍ମପଦେ (ଧ। ପ। ୧ ଆଦଯୋ) ଯମକୱଗ୍ଗୋ ଓପମ୍ମୱଗ୍ଗୋତି ୱଦନ୍ତି, ମୂଲପଣ୍ଣାସେ (ମ। ନି। ୧।୩୨୫ ଆଦଯୋ; ୪୩୯ ଆଦଯୋ) ଯମକୱଗ୍ଗୋ ଓପମ୍ମୱଗ୍ଗୋ ଏୱାତି ଅପରେ। ସୁତପଟିଭାନବହୁଲାନନ୍ତି ବହୁସ୍ସୁତାନଂ ପଟିଭାନୱନ୍ତାନଂ।

ସବ୍ବାନୀତି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତାନି ପଞ୍ଚ, ପଚ୍ଛା ୱୁତ୍ତାନି ଅଟ୍ଠପି ୱା। ସେକ୍ଖଫଲୱିମୋକ୍ଖପରିଯୋସାନେ ଭୱା ସେକ୍ଖଫଲୱିମୋକ୍ଖନ୍ତିକା। ଠାନାଠାନଞାଣବଲାଦୀନି ସବ୍ବବୁଦ୍ଧଗୁଣେସୁ ସକିଚ୍ଚତୋ ପାକଟତରାନୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଦସ ବଲାନି ୱିଯା''ତି, ଅଞ୍ଞେ ୱା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣାଦଯୋପି ସବ୍ବେ ଭଗୱତୋ ଗୁଣୱିସେସା ଅସେକ୍ଖଫଲୱିମୋକ୍ଖନ୍ତିକା ଏୱ।

ପଞ୍ଞାଭୂମି-ମୂଲ-ସରୀରୱୱତ୍ଥାନୱଣ୍ଣନା

୪୩୦।ଇମାଯ ପଞ୍ଞାଯାତି ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯ। ଭୂମି ସଲ୍ଲକ୍ଖଣାଦିଗ୍ଗହଣୱସେନ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଆହାରାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। କସ୍ମା ପନେତେ ଏୱଂ ବହୁଧମ୍ମା ଭୂମିଭାୱେନ ଗଯ୍ହନ୍ତି, ନନୁ ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ଏକେନାପି ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧି ହୋତୀତି? ନ, ତିୱିଧସତ୍ତାନୁଗ୍ଗହତ୍ଥଂ ଖନ୍ଧାଦିତ୍ତଯଗ୍ଗହଣଂ କତ୍ତବ୍ବଂ, ଅଞ୍ଞଥା ସବ୍ବସାଧାରଣୋ ଅନୁଗ୍ଗହୋ ନ କତୋ ସିଯା। ତିୱିଧା ହି ସତ୍ତା ରୂପସମ୍ମୂଳ୍ହା ଅରୂପସମ୍ମୂଳ୍ହା ଉଭଯସମ୍ମୂଳ୍ହାତି। ତେସୁ ଯେ ଅରୂପସମ୍ମୂଳ୍ହା, ତଦତ୍ଥଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଗହଣଂ ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ଚତୁଧା ୱିଭତ୍ତତ୍ତା। ଯେ ରୂପସମ୍ମୂଳ୍ହା, ତଦତ୍ଥଂ ଆଯତନାନଂ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ଅଡ୍ଢେକାଦସଧା ୱିଭତ୍ତତ୍ତା। ଯେ ପନ ଉଭଯସମ୍ମୂଳ୍ହା, ତଦତ୍ଥଂ ଧାତୂନଂ ଉଭଯେସମ୍ପି ୱିଭତ୍ତତ୍ତା। ତଥା ଇନ୍ଦ୍ରିଯଭେଦେନ ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯା ମଜ୍ଝିମିନ୍ଦ୍ରିଯା ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯା, ସଂଖିତ୍ତରୁଚୀ ମଜ୍ଝିମରୁଚୀ ୱିତ୍ଥାରରୁଚୀତି ଚ ତିୱିଧା ସତ୍ତା, ତେସମ୍ପି ଅତ୍ଥାଯ ଯଥାକ୍କମଂ ଖନ୍ଧାଦିଗ୍ଗହଣଂ କତନ୍ତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯଗ୍ଗହଣଂ ପନ କାମଂ ଏତେ ଧମ୍ମା ଇସ୍ସରା ୱିଯ ସହଜାତଧମ୍ମେସୁ ଇସ୍ସରିଯଂ ଆଧିପଚ୍ଚଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତି, ତଂ ପନ ନେସଂ ଧମ୍ମସଭାୱସିଦ୍ଧଂ, ନ ଏତ୍ଥ କସ୍ସଚି ୱସୀଭାୱୋ ''ସୁଞ୍ଞା ଏତେ ଅୱସୱତ୍ତିନୋ''ତି ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣସ୍ସ ସୁଖଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ। ତଂ ପନେତଂ ଚତୁକ୍କିଧମ୍ପି ପୱତ୍ତିନିୱତ୍ତିତଦୁଭଯହେତୁୱସେନ ଦିଟ୍ଠମେୱ ଉପକାରାୱହଂ, ନ ଅଞ୍ଞଥାତି ସଚ୍ଚାଦିଦ୍ୱଯଂ ଗହିତଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଗହିତଧମ୍ମେସୁପି ଅଯଂ ନଯୋ ନେତବ୍ବୋ। ମୂଲଂ ପତିଟ୍ଠାଭାୱତୋ। ସତି ହି ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧିଯଂ, ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧିଯଞ୍ଚ ଅଯଂ ପଞ୍ଞା ମୂଲଜାତା ହୋତି, ନାସତୀତି। ସରୀରଂ ପରିବ୍ରୂହେତବ୍ବତୋ। ଇମିସ୍ସା ହି ପଞ୍ଞାଯ ସନ୍ତାନୱସେନ ପୱତ୍ତମାନାଯ ପାଦପାଣିସୀସଟ୍ଠାନିଯା ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିଆଦିକା ଇମା ପଞ୍ଚ ୱିସୁଦ୍ଧିଯୋ ଅୱଯୱେନ ସମୁଦାଯୂପଲକ୍ଖଣନଯେନ ''ସରୀର''ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

୪୩୧।ପଞ୍ଚ ଖନ୍ଧାତି ଏତ୍ଥ ପଞ୍ଚାତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ, ତେନ ନ ତତୋ ହେଟ୍ଠା, ନ ଉଦ୍ଧନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଖନ୍ଧାତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଧମ୍ମନିଦସ୍ସନଂ। ଯସ୍ମା ଚେତ୍ଥ ଖନ୍ଧ-ସଦ୍ଦୋ ରାସଟ୍ଠୋ ''ମହାଉଦକକ୍ଖନ୍ଧୋ''ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୪।୫୧; ୬।୩୭) ୱିଯ, ତସ୍ମା ଅତୀତାଦିୱିଭାଗଭିନ୍ନଂ ସବ୍ବଂ ରୂପଂ ରାସିୱସେନ ବୁଦ୍ଧିଯା ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା ''ରୂପମେୱ ଖନ୍ଧୋ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ''ତି ସମାନାଧିକରଣସମାସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ''ତୀହି ଖନ୍ଧେହି ଇଣଂ ଦସ୍ସାମା''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ କୋଟ୍ଠାସଟ୍ଠେ ପନ ଖନ୍ଧ-ସଦ୍ଦେ ନିବ୍ବାନସ୍ସାପି ଖନ୍ଧନ୍ତରଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି? ନାପଜ୍ଜତି ଅତୀତାଦିୱିଭାଗାଭାୱତୋ। ନ ହି ଏକସ୍ସ ନିଚ୍ଚସ୍ସ ସତୋ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅତୀତାଦିୱିଭାଗୋ ଅତ୍ଥୀତି। ପଠମେନତ୍ଥେନ ରୂପରାସୀତି ଅତ୍ଥୋ, ଦୁତିଯେନ ରୂପକୋଟ୍ଠାସୋତି। ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। କସ୍ମା ପନେତେ ଖନ୍ଧା ପଞ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତା ଇମିନା ଏୱ ଚ କମେନାତି? ଭାଜନଭୋଜନବ୍ୟଞ୍ଜନଭତ୍ତକାରକଭୁଞ୍ଜକୱିକପ୍ପଦସ୍ସନତୋ , ଯଥୋଳାରିକଯଥାସଂକିଲେସୂପଦେସତୋ ଚାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱିୱାଦମୂଲହେତୁଭାୱଂ ସଂସାରହେତୁତଂ, କମ୍ମହେତୁତଞ୍ଚ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ୱେଦନାସଞ୍ଞା ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧତୋ ନୀହରିତ୍ୱା ୱିସୁଂ ଖନ୍ଧଭାୱେନ ଦେସିତା।

ରୂପକ୍ଖନ୍ଧକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୩୨।ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଖନ୍ଧେସୁ। ଯଂ କିଞ୍ଚୀତି ଅନୱସେସପରିଯାଦାନଂ। ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଅତିପ୍ପସଙ୍ଗନିଯମନଂ। ଯଂ-ସଦ୍ଦେନ ହି ସନିପାତେନ

କିଂ-ସଦ୍ଦେନ ଚ ଗହିତେନ ଅନିୟମତ୍ଥତାୟ ଅତିପ୍ପସଙ୍ଗେ ଆପନ୍ନେ ତଂ ରୁପ୍ପନସଦ୍ଦୋ ନିୱତ୍ତେତି, ତେନ ରୂପସ୍ସ ଅନୱସେସପରିଗ୍ଗହୋ କତୋ ହୋତି। ସୀତାଦୀହୀତି ସୀତୁଣ୍ହଜିଘଚ୍ଛାପିପାସାଦୀହି। ହେତୁଅତ୍ଥେ ଚେତଂ କରଣୱଚନଂ। ରୁପ୍ପନଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତସ୍ସାତି ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣଂ। ଧମ୍ମୋ ଏୱ ଧମ୍ମଜାତଂ। ରୁପ୍ପନଞ୍ଚେତ୍ଥ ସୀତାଦିୱିରୋଧିପଚ୍ଚୟସନ୍ନିପାତେ ୱିସଦିସୁପ୍ପତ୍ତି। ନନୁ ଚ ଅରୂପଧମ୍ମାନମ୍ପି ୱିରୋଧିପଚ୍ଚୟସମାଗମେ ୱିସଦିସୁପ୍ପତ୍ତି ଲବ୍ଭତୀତି? ସଚ୍ଚଂ ଲବ୍ଭତି, ନ ପନ ୱିଭୂତତରଂ। ୱିଭୂତତରଂ ହେତ୍ଥ ରୁପ୍ପନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ ସୀତାଦିଗ୍ଗହଣତୋ। ୟଦି ଏୱଂ, କଥଂ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ରୂପସମଞ୍ଞା? ତତ୍ଥାପି ତଂସଭାୱାନତିୱତ୍ତନତୋ ହୋତିୟେୱ ରୂପସମଞ୍ଞା, ଅନୁଗ୍ଗାହକପଚ୍ଚୟୱସେନ ୱା। ୱିରୋଧିପଚ୍ଚୟସନ୍ନିପାତେ ୟୋ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଭିନ୍ନେ ଭିଜ୍ଜମାନସ୍ସେୱ ୱିସଦିସୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭାୱୋ, ତଂ ରୁପ୍ପନନ୍ତି ଅଞ୍ଞେ। ଇମସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ ରୂପୟତି ୱିକାରଂ ଆପାଦେତୀତି ରୂପଂ, ପୁରିମପକ୍ଖେ ପନ ରୁପ୍ପତୀତି। ସଙ୍ଘଟ୍ଟନେନ ୱିକାରାପତ୍ତିୟଂ ରୁପ୍ପନସଦ୍ଦୋ ନିରୁଳ୍ହୋତି କେଚି। ଇମସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ ଅରୂପଧମ୍ମେସୁ ରୂପସମଞ୍ଞାୟ ପସଙ୍ଗୋ ଏୱ ନତ୍ଥି ସଙ୍ଘଟ୍ଟନାଭାୱତୋ। ପଟିଘାତୋ ରୁପ୍ପନନ୍ତି ଅପରେ। ସଙ୍ଖଂ ତଂ ଏକତୋ କତ୍ୱାତି ରାସିଂ କତ୍ୱା ହଦୟେ ଠପେତ୍ୱା ୱଦତି।

ଭୂତୋପାଦାୟଭେଦତୋତି ଏତ୍ଥ ତଦଧୀନୱୁତ୍ତିତାୟ ଭୱତି ଏତ୍ଥ ଉପାଦାୟରୂପନ୍ତି ଭୂତଂ। ଭୂତାନି ଉପାଦିୟତେୱ, ନ ପନ ସୟଂ ତେହି, ଅଞ୍ଞେହି ୱା ଉପାଦୀୟତୀତି ଉପାଦାୟଂ।

କାମଂ ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନେ ୱଚନତ୍ଥାଦିତୋପି ଭୂତାନି ୱିଭାୱିତାନେୱ, ସଭାୱଧମ୍ମାନଂ ପନ ଲକ୍ଖଣାଦିୱିଭାୱନାତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ “ଲକ୍ଖଣରସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନାନି ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନେ ୱୁତ୍ତାନୀ”ତି। ତତ୍ଥ ପଦଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅୱୁତ୍ତତ୍ତା ଆହ “ପଦଟ୍ଠାନତୋ ପନା”ତିଆଦି। ଅୱଚନଞ୍ଚ ତସ୍ସ ତସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ପଚ୍ଚୟତୋତି ଏତ୍ଥ ପକାରନ୍ତରେନ ୱିଭାୱିତତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସବ୍ବାପୀତି ଚତସ୍ସୋପି ଧାତୁୟୋ। ଆପୋସଙ୍ଗହିତାୟ ତେଜୋନୁପାଲିତାୟ ୱାୟୋୱିତ୍ଥମ୍ଭିତାୟ ଏୱ ପଥୱୀଧାତୁୟା ପୱତ୍ତି, ନ ଅଞ୍ଞଥାତି ସା ସେସଭୂତତ୍ତୟପଦଟ୍ଠାନା, ଏୱମିତରାପୀତି ଆହ “ଅୱସେସଧାତୁତ୍ତୟପଦଟ୍ଠାନା”ତି।

ଚତୁୱୀସତିୱିଧନ୍ତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ ବଲରୂପାଦୀନଂ ପଟିସେଧନତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ୟଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ପରତୋ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି। ଚକ୍ଖତୀତି ଚକ୍ଖୁ, ୱିଞ୍ଞାଣାଧିଟ୍ଠିତଂ ରୂପଂ ଅସ୍ସାଦେନ୍ତଂ ୱିୟ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଚକ୍ଖତୀତି ହି ଅୟଂ ଚକ୍ଖତି-ସଦ୍ଦୋ “ମଧୁଂ ଚକ୍ଖତି, ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ଚକ୍ଖତୀ”ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ ଅସ୍ସାଦନତ୍ଥୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ “ଚକ୍ଖୁଂ ଖୋ, ମାଗଣ୍ଡିୟ, ରୂପାରାମଂ ରୂପରତଂ ରୂପସମୁଦିତ”ନ୍ତି (ମ। ନି। ୨।୨୦୯)। ଅଟ୍ଠକଥାୟମ୍ପି ୱୁଚ୍ଚତି “ରୂପେସୁ ଆୱିଞ୍ଛନରସ”ନ୍ତି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୪୩୩; ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୬୦୦)। ସତିପି ସୋତାଦୀନଂ ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣାଦିଭାୱେ ନିରୁଳ୍ହତ୍ତା ଦସ୍ସନେ ଏୱ ଚକ୍ଖୁ-ସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତତି ପଦୁମାଦୀସୁ ପଙ୍କଜାଦିସଦ୍ଦା ୱିୟାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଥ ୱା ଚକ୍ଖତୀତି ୱିଞ୍ଞାଣାଧିଟ୍ଠିତଂ ସମୱିସମଂ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତଂ ୱିୟ ଅଭିବ୍ୟତ୍ତଂ ୱଦନ୍ତଂ ୱିୟ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ “ୱିଭାୱେତି ଚା”ତି (ମହାନି। ଅଟ୍ଠ। ୧୩; ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୧୫୪) ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ଧାତୂନଂ ୱିଭାୱନତ୍ଥତାପି ଚକ୍ଖତି-ସଦ୍ଦସ୍ସ ସମ୍ଭୱତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ସୁଣାତି ଏତେନ, ୱିଞ୍ଞାଣାଧିଟ୍ଠିତଂ ସୟଂ ୱା ସୁଣାତୀତି ସୋତଂ। ଘାୟତି ଏତେନ, ସୟଂ ୱା ଘାୟତୀତି ଘାନଂ। ରସଗ୍ଗହଣମୂଲକତ୍ତା ଅଜ୍ଝୋହରଣସ୍ସ ଜୀୱିତନିମିତ୍ତଂ ଆହାରରସୋ ଜୀୱିତଂ, ତସ୍ମିଂ ନିନ୍ନତାୟ ତଂ ଅୱ୍ହାୟତୀତି ଜିୱ୍ହା ନିରୁତ୍ତିନୟେନ। କୁଚ୍ଛିତାନଂ ସାସୱଧମ୍ମାନଂ ଆୟୋ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନନ୍ତି କାୟୋ ଅନୁତ୍ତରିୟହେତୁଭାୱଂ ଅନାଗଚ୍ଛନ୍ତେସୁ କାମରାଗନିଦାନକମ୍ମଜନିତେସୁ, କାମରାଗସ୍ସ ଚ ୱିସେସପଚ୍ଚୟେସୁ ଘାନଜିୱ୍ହାକାୟେସୁ କାୟସ୍ସ ୱିସେସତୋ ସାସୱପଚ୍ଚୟତ୍ତା। ତେନ ହି ଫୋଟ୍ଠବ୍ବସୁଖଂ ଅସ୍ସାଦେନ୍ତା ସତ୍ତା ମେଥୁନମ୍ପି ସେୱନ୍ତି। କାୟିନ୍ଦ୍ରିୟୱତ୍ଥୁକା ୱା ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ବଲୱକାମାସୱାଦିହେତୁଭାୱତୋ ୱିସେସେନ ସାସୱାତି କୁଚ୍ଛିତାନଂ ସାସୱଧମ୍ମାନଂ ଆୟୋତି କାୟୋ ୱୁତ୍ତୋ। ୱଣ୍ଣୱିକାରଂ ଆପଜ୍ଜମାନଂ ହଦୟଙ୍ଗତଭାୱଂ ରୂପୟତୀତି ରୂପଂ, ରୂପମିୱ ପକାସଂ କରୋତି ସୱିଗ୍ଗହମିୱ ଦସ୍ସେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ୱା ଧାତୂନଂ ପକାସନତ୍ଥୋ ଏୱ ରୂପସଦ୍ଦୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସପ୍ପତୀତି ସଦ୍ଦୋ, ଉଦାହରୀୟତି, ସକେହି ୱା ପଚ୍ଚୟେହି ସପ୍ପୀୟତି ସୋତୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟଭାୱଂ ଉପନୀୟତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଗନ୍ଧୟତୀତି ଗନ୍ଧୋ, ଅତ୍ତନୋ ୱତ୍ଥୁଂ ସୂଚୟତି ଅପାକଟଂ “ଇଦଂ ସୁଗନ୍ଧଂ, ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧ”ନ୍ତି ପକାସେତି , ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ ୱା ପୁପ୍ଫଫଲାଦିଂ “ଇଦମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀ”ତି ପେସୁଞ୍ଞଂ କରୋନ୍ତଂ ୱିୟ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ରସନ୍ତି ତଂ ସତ୍ତାତି ରସୋ, ଅସାଦେନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇତ୍ଥିୟାୱ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିୟଂ, ତଥା ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ଜୀୱନ୍ତି ତେନ ସହଜାତଧମ୍ମାତି ଜୀୱିତଂ, ତଦେୱ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ହଦୟଞ୍ଚ ତଂ ୱତ୍ଥୁ ଚ, ହଦୟସ୍ସ ୱା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ହଦୟୱତ୍ଥୁ। ଚୋପନକାୟଭାୱତୋ କାୟୋ ଚ ସୋ ଅଧିପ୍ପାୟୱିଞ୍ଞାପନତୋ ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ଚାତି କାୟୱିଞ୍ଞତ୍ତି। ଚୋପନୱାଚାଭାୱତୋ, ଅଧିପ୍ପାୟୱିଞ୍ଞାପନତୋ ଚ ୱଚୀ ଚ ସା ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ଚାତି ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତି। ୱିଗ୍ଗହାଭାୱତୋ ନ କସ୍ସତି, କସିତୁଂ ଛିନ୍ଦିତୁଂ ନ ସକ୍କା, ନ ୱା କାସତି ଦିବ୍ବତୀତି ଅକାସଂ, ଅକାସମେୱ ଆକାସଂ, ତଦେୱ ନିସ୍ସତ୍ତନିଜ୍ଜୀୱଟ୍ଠେନ ଆକାସଧାତୁ। ରୂପସ୍ସାତି ନିପ୍ଫନ୍ନରୂପସ୍ସ। ଲହୁଭାୱୋ ଲହୁତା। ସୟଂ ଅନିପ୍ଫନ୍ନତାୟ “ରୂପସ୍ସା”ତି ୱିସେସିତଂ। ଏସ ନୟୋ ସେସେସୁପି। ଅୟଂ ପନ ୱିସେସୋ – କମ୍ମନି ସାଧୁ କମ୍ମଞ୍ଞଂ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ କମ୍ମଞ୍ଞତା। ପଠମଂ, ଉପରି ଚ ଚୟୋ ପୱତ୍ତି ଉପଚୟୋ। ପୁବ୍ବାପରୱସେନ ସମ୍ବନ୍ଧା ତତି ପୱତ୍ତି ସନ୍ତତି। ଅନିଚ୍ଚସ୍ସ ୱିନାସିନୋ ଭାୱୋ ଅନିଚ୍ଚତା। କବଲଂ କରୀୟତୀତି କବଳୀକାରୋ। ଆହରତୀତି ଆହାରୋ। ଏୱଂ ତାୱ ଉପାଦାୟରୂପଂ ସଦ୍ଦତ୍ଥତୋ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

କମତୋ ପନ ସବ୍ବେସଂ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ନିସ୍ସୟଭାୱେନ ମୂଲଭୂତତ୍ତା ପଠମଂ ଭୂତରୂପାନି ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାନି। ଇତରେସୁ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଭାୱେନ ଅତ୍ତଭାୱସମଞ୍ଞାୟ ମୂଲଭାୱତୋ ଚକ୍ଖାଦୀନି ପଞ୍ଚ ଆଦିତୋ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାନି। ତେସଂ ୱିସୟୀନଂ ଇମେ ୱିସୟାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ରୂପାଦୀନି ଚତ୍ତାରି ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାନି। ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଂ ପନ ଅନୁପାଦାରୂପତ୍ତା, ଭୂତଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତତ୍ତା ଚ ଇଧ ନ ଗହିତଂ। ସ୍ୱାୟଂ ଅତ୍ତଭାୱୋ ଇମେହି ''ଇତ୍ଥୀ''ତି ୱା ''ପୁରିସୋ''ତି ୱା ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ତଦନନ୍ତରଂ ଇତ୍ଥିପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିୟଦ୍ୱୟଂ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ। ''ଇମିନା ଜୀୱତୀ''ତି ୱୋହାରଂ ଲଭତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ତତୋ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ତସ୍ସ ଇମଂ ନିସ୍ସାୟ ୱିଞ୍ଞାଣପ୍ପୱତ୍ତିୟଂ ଅତ୍ତହିତାଦିସିଦ୍ଧୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ହଦୟୱତ୍ଥୁ। ତସ୍ସ ଇମାସଂ ୱସେନ ସବ୍ବେ କାୟୱଚୀପୟୋଗାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଦ୍ୱୟଂ। ଇମାୟ ରୂପକାୟସ୍ସ ପରିଚ୍ଛେଦୋ, ଅଞ୍ଜସୋ ଚାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଆକାସଧାତୁ। ଇମେହିସ୍ସ ସୁଖପ୍ପୱତ୍ତି, ଉପ୍ପତ୍ତିଆଦୟୋ ଚାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଲହୁତାଦୟୋ। ସବ୍ବୋ ଚାୟଂ ଚତୁସନ୍ତତିରୂପସନ୍ତାନୋ ଇମିନା ଉପତ୍ଥମ୍ଭୀୟତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅନ୍ତେ କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୪୩୩। ଇଦାନି ୟଥାଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାନି ଉପାଦାରୂପାନି ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ ନିଦ୍ଦିସିତୁଂ ''ତତ୍ଥ ରୂପାଭିଘାତାରହଭୂତପ୍ପସାଦଲକ୍ଖଣ''ନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ଉପାଦାରୂପେସୁ। ରୂପେ, ରୂପସ୍ସ ୱା ଅଭିଘାତୋ ରୂପାଭିଘାତୋ, ତଂ ଅରହତୀତି ରୂପାଭିଘାତାରହୋ, ରୂପାଭିଘାତୋ ହୋତୁ ୱା ମା ୱା ଏୱଂସଭାୱୋ ଚତୁନ୍ନଂ ଭୂତାନଂ ପସାଦୋ ରୂପାଭିଘାତାରହଭୂତପ୍ପସାଦୋ, ଏୱଂଲକ୍ଖଣଂ ଚକ୍ଖୂତି ଅତ୍ଥୋ। ୟସ୍ମା ପଚ୍ଚୟନ୍ତରସହିତୋ ଏୱ ଚକ୍ଖୁପସାଦୋ ରୂପାଭିହନନୱସେନ ପୱତ୍ତତି, ନ କେୱଲୋ। ତସ୍ମା ତଂସଭାୱତାୱ ପମାଣଂ, ନ ରୂପାଭିଘାତୋତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ରୂପାଭିଘାତାରହତା ୱୁତ୍ତା ୟଥା ୱିପାକାରହଂ କୁସଲାକୁସଲନ୍ତି। ଅଭିଘାତୋ ଚ ୱିସୟୱିସୟୀନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅଭିମୁଖୀଭାୱୋ ୟୋଗ୍ଗଦେସାୱଟ୍ଠାନଂ ଅଭିଘାତୋ ୱିୟାତି କତ୍ୱା। ସୋ ରୂପେ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ, ରୂପସ୍ସ ୱା ଚକ୍ଖୁମ୍ହି ହୋତି। ତେନାହ ''ୟଂ ଚକ୍ଖୁ ଅନିଦସ୍ସନଂ ସପ୍ପଟିଘଂ ରୂପମ୍ହି ସନିଦସ୍ସନମ୍ହି ସପ୍ପଟିଘମ୍ହି ପଟିହଞ୍ଞି ୱା''ତି, ''ୟମ୍ହି ଚକ୍ଖୁମ୍ହି ଅନିଦସ୍ସନମ୍ହି ସପ୍ପଟିଘମ୍ହି ରୂପଂ ସନିଦସ୍ସନଂ ସପ୍ପଟିଘଂ ପଟିହଞ୍ଞି ୱା ପଟିହଞ୍ଞତି ୱା''ତି (ଧ। ସ। ୫୯୭) ଚ ଆଦି। ପରିପୁଣ୍ଣାପରିପୁଣ୍ଣାୟତନଅତ୍ତଭାୱନିବ୍ବତ୍ତକସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ନିଦାନଭୂତା କାମତଣ୍ହା, ରୂପତଣ୍ହା ଚ ତଦାୟତନିକଭୱପତ୍ଥନାଭାୱତୋ ଦଟ୍ଠୁକାମତାଦିୱୋହାରଂ ଅରହତୀତି ଦୁତିୟନୟୋ ସବ୍ବତ୍ଥ ୱୁତ୍ତୋ। ତତ୍ଥ ଦଟ୍ଠୁକାମତାନିଦାନକମ୍ମଂ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ଏତେସନ୍ତି ଦଟ୍ଠୁକାମତାନିଦାନକମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନାନି। ଏୱଂୱିଧାନଂ ଭୂତାନଂ ପସାଦୋ ଦଟ୍ଠୁକାମତା...ପେ... ପସାଦୋ, ଏୱଂଲକ୍ଖଣଂ ଚକ୍ଖୁ। ତସ୍ସ ତସ୍ସ ହି ଭୱସ୍ସ ମୂଲକାରଣଭୂତା ତଣ୍ହା ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଭୱେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହାୟତନୱିସୟାପି ନାମ ହୋତୀତି କାମତଣ୍ହାଦୀନଂ ଦଟ୍ଠୁକାମତାଦିୱୋହାରାରହତା ୱୁତ୍ତା।

ଦଟ୍ଠୁକାମତାତି ହି ଦଟ୍ଠୁମିଚ୍ଛା, ରୂପତଣ୍ହାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଦଟ୍ଠୁକାମତାୟ, ସେସାନଞ୍ଚ ତଂତଂଅତ୍ତଭାୱନିବ୍ବତ୍ତକକମ୍ମାୟୂହନକ୍ଖଣତୋ ସତି ପୁରିମନିବ୍ବତ୍ତିୟଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ନତ୍ଥି, ଅସତି ପନ ମଗ୍ଗେନ ଅସମୁଗ୍ଘାତିତଭାୱୋୟେୱ କାରଣନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୟତୋ ମଗ୍ଗେନ ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନଂ କାରଣଲାଭେ ସତି ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭାୱୂପଗମନତୋ ୱିଜ୍ଜମାନମେୱାତି ଉପ୍ପନ୍ନତା ଅକ୍ଖିତା ପରିୟାୟେହି ୱୁଚ୍ଚତି ''ଅରିୟଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଂ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ଅରିୟଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଂ ମଗ୍ଗଂ ବହୁଲୀକରୋନ୍ତୋ ଉପ୍ପନ୍ନୁପ୍ପନ୍ନେ ପାପକେ ଅକୁସଲେ ଧମ୍ମେ ଅନ୍ତରାୟେୱ ଅନ୍ତରଧାପେତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୫୬), ''ସନ୍ତଂ ୱା ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ କାମଚ୍ଛନ୍ଦଂ 'ଅତ୍ଥି ମେ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ'ତି ପଜାନାତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୮୨; ମ। ନି। ୧।୧୧୫) ଚ ଏୱମାଦୀସୁ।

ରୂପେସୁ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ, ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱା ଆୱିଞ୍ଛନରସଂ। ଆଧାରଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ ନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟଭାୱତୋ। ଦଟ୍ଠୁକାମତାନିଦାନକମ୍ମଜଭୂତପଦଟ୍ଠାନଂ ୟେସଂ ଭୂତାନଂ ପସାଦୋ, ତେୱସ୍ସ ଆସନ୍ନକାରଣନ୍ତି କତ୍ୱା। ଏତ୍ଥ ଚ ତଂତଂଅତ୍ତଭାୱନିପ୍ଫାଦକସାଧାରଣକମ୍ମୱସେନ ପୁରିମଂ ଚକ୍ଖୁଲକ୍ଖଣଂ ୱୁତ୍ତଂ କାରଣୱିସେସସ୍ସ ଅନାମଟ୍ଠତ୍ତା। ''ଏୱରୂପଂ ନାମ ମେ ଚକ୍ଖୁ ହୋତୂ''ତି ଏୱଂ ନିବ୍ବତ୍ତିତଆୱେଣିକକମ୍ମୱସେନ ଦୁତିୟନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ସତିପି ପନ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ପସାଦଭାୱସାମଞ୍ଞେ ସୱିସୟାୱଭାସନସଙ୍ଖାତସ୍ସ ପସାଦବ୍ୟାପାରସ୍ସ ୱସେନ ପୁରିମଂ ୱୁତ୍ତଂ। ପସାଦକାରଣସ୍ସ ସତିପି କମ୍ମଭାୱସାମଞ୍ଞେ, ଏକତ୍ତେ ୱା ଅତ୍ତନୋ କାରଣଭେଦେନ ଭେଦଦସ୍ସନୱସେନ ଦୁତିୟନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସୋତାଦୀନଂ ଲକ୍ଖଣାଦୀସୁ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏତ୍ଥାହ – ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ କିଂ ଏକକମ୍ମୁନା ଉପ୍ପତ୍ତି, ଉଦାହୁ ନାନାକମ୍ମୁନାତି? ଉଭୟଥାପୀତି ପୋରାଣା। ତତ୍ଥ ନାନାକମ୍ମୁନା ତାୱ ଉପ୍ପତ୍ତିୟଂ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ୱିସେସେ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ନତ୍ଥି କାରଣସ୍ସ ଭିନ୍ନତ୍ତା। ଏକକମ୍ମୁନା ପନ ଉପ୍ପତ୍ତିୟଂ କଥଂ ନେସଂ ୱିସେସୋତି? କାରଣସ୍ସ ଭିନ୍ନତ୍ତା ଏୱ। ତଂତଂଭୱପତ୍ଥନାଭୂତା ହି ତଣ୍ହା ତଂତଂଭୱପରିୟାପନ୍ନାୟତନାଭିଲାସତାୟ ସୟଂ ୱିଚିତ୍ତରୂପା ଉପନିସ୍ସୟଭାୱେନ ତଂତଂଭୱନିବ୍ବତ୍ତକକମ୍ମସ୍ସ ୱିଚିତ୍ତଭେଦତଂ ୱିଦହତି। ୟତୋ ତଦାହିତୱିସେସଂ ତଂ ତଥାରୂପସମତ୍ଥତାୟୋଗେନାନେକରୂପାପନ୍ନଂ ୱିୟ ଅନେକଂ ୱିସିଟ୍ଠସଭାୱଂ ଫଲଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତି। ନ ଚେତ୍ଥ ସମତ୍ଥତା ସମତ୍ଥଭାୱତୋ ଅଞ୍ଞା ୱେଦିତବ୍ବା କାରଣୱିସେସେନ ଆହିତୱିସେସସ୍ସ ୱିସିଟ୍ଠଫଲନିପ୍ଫାଦନୟୋଗ୍ଗତାମତ୍ତତୋ। ଅୟଞ୍ଚ ଏକସ୍ସପି କମ୍ମସ୍ସ ଅନେକିନ୍ଦ୍ରିୟହେତୁତାୱିସେସୟୋଗୋ ୟୁତ୍ତିତୋ, ଆଗମନତୋ ଚ ପରତୋ ଆଗମିସ୍ସତି। ଅପିଚ ଏକସ୍ସେୱ କୁସଲଚିତ୍ତସ୍ସ ସୋଳସଅସାଦିୱିପାକଚିତ୍ତନିବ୍ବତ୍ତିହେତୁତା ୱୁଚ୍ଚତି। ଲୋକେପି ଏକସ୍ସେୱ ସାଲିବୀଜସ୍ସ ପରିପୁଣ୍ଣାପରିପୁଣ୍ଣତଣ୍ଡୁଲଆତଣ୍ଡୁଲଫଲନିବ୍ବତ୍ତିହେତୁତା ଦିସ୍ସତେୱ, କିଂ ୱା ଏତାୟ ୟୁତ୍ତିଚିନ୍ତାୟ। ୟତୋ କମ୍ମଫଲଂ ଚକ୍ଖାଦୀନି, କମ୍ମୱିପାକୋ ଚ ସବ୍ବସୋ ବୁଦ୍ଧାନଂୟେୱ ଞାଣସ୍ସ ୱିସୟୋତି।

୪୩୪। କେଚୀତି ମହାସଙ୍ଘିକେସୁ ଏକଚ୍ଚେ। ତେସୁ ହି ୱସୁଧମ୍ମୋ ଏୱଂ ୱଦତି “ଚକ୍ଖୁମ୍ହି ତେଜୋ ଅଧିକଂ, ସୋତେ ୱାୟୁ, ଘାନେ ପଥୱୀ, ଜିୱ୍ହାୟ ଆପୋ, କାଯେ ସବ୍ବେପି ସମା”ତି। ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ତେଜାଦିଅଧିକତା ନାମ ତନ୍ନିସ୍ସୟଭୂତାନଂ ତଦଧିକତାୟାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ “ତେଜାଧିକାନଂ ଭୂତାନଂପସାଦୋ ଚକ୍ଖୁ”ତିଆଦିମାହ। କାୟୋ ସବ୍ବେସନ୍ତି କୋ ଏତ୍ଥ ୱିସେସୋ, ନନୁ ତେଜାଦିଅଧିକାନଞ୍ଚ ଭୂତାନଂ ପସାଦା ସବ୍ବେସଂୟେୱାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଇଦଂ ପନ “ସବ୍ବେସ”ନ୍ତି ୱଚନଂ ସମାନାନନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦୀପେତି ଅନୁୱତ୍ତମାନସ୍ସ ଏକଦେସାଧିକଭାୱସ୍ସ ନିୱାରଣୱସେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ତେଜାଦୀନଂ ହି ପଚ୍ଚେକଂ ଅଧିକଭାୱେ ୱିୟ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ, ତିଣ୍ଣଂ ୱା ଅଧିକଭାୱେପି ଯଥାୱୁତ୍ତାଧିକଭାୱେନେୱ ଏକକାଦିୱସେନ ଲବ୍ଭମାନାୟ ଓମତ୍ତତାୟପି କାୟପ୍ପସାଦୋ ନ ହୋତୀତି ପାକଟୋୟମତ୍ଥୋ। ତସ୍ମା ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ଭୂତାନଂ ସମଭାୱେନ କାୟପ୍ପସାଦୋ ହୋତୀତି ସବ୍ବସଦ୍ଦୋ ଇଧ ସମଭାୱଦୀପକୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତେଜାଦୀନନ୍ତି ପଦୀପସଙ୍ଖାତସ୍ସ ତେଜସ୍ସ ଓଭାସରୂପେନ, ୱାୟୁସ୍ସ ସଦ୍ଦେନ, ପଥୱିୟା ଗନ୍ଧେନ, ଖେଳଅସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଉଦକସ୍ସ ରସେନାତି ପୁରିମୱାଦେ, ପଚ୍ଛିମୱାଦେ ଚ ଯଥାୟୋଗଂ ତଂତଂଭୂତଗୁଣେହି ଅନୁଗ୍ଗୟ୍ହଭାୱତୋ, ରୂପାଦୀନଂ ଗହଣେ ଉପକାରିତ୍ତତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଆଲୋକାଦିସହକାରୀକାରଣସହିତାନଂୟେୱ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ରୂପାଦିଅୱଭାସନସମତ୍ଥତା, ୱିୱରସ୍ସ ଚ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣୂପନିସ୍ସୟଭାୱୋ ଗୁଣୋତି ତେସଂ ଲଦ୍ଧି। ତେଜାଦୀନଂ ୱିୟ ପନ ୱିୱରସ୍ସ ଭୂତଭାୱାଭାୱତୋ ଯଥାୟୋଗ-ଗ୍ଗହଣଂ। ଅଥ ୱା ରୂପାଦୟୋ ୱିୟ ୱିୱରମ୍ପି ଭୂତଗୁଣୋତି ପରାଧିପ୍ପାୟେ ତେଜସ୍ସ ଆଲୋକରୂପେନ, ଆକାସସଙ୍ଖାତସ୍ସ ୱିୱରସ୍ସ ସଦ୍ଦେନ, ୱାୟୁସ୍ସ ଗନ୍ଧେନ, ଉଦକସ୍ସ ରସେନ, ପଥୱିୟା ଫୋଟ୍ଠବ୍ବେନାତି ଏୱଂ ଯଥାୟୋଗଂ ତଂତଂଭୂତଗୁଣେହୀତି ଯୋଜନା।

ରୂପାଦୀନଂ ଅଧିକଭାୱଦସ୍ସନତୋତି ଅଗ୍ଗିମ୍ହି ରୂପସ୍ସ ପଭସ୍ସରସ୍ସ, ୱାୟୁମ୍ହି ସଦ୍ଦସ୍ସ ସଭାୱେନ ସୁୟ୍ୟମାନସ୍ସ, ପଥୱିୟା ସୁରଭିଆଦିନୋ ଗନ୍ଧସ୍ସ, ଆପେ ଚ ରସସ୍ସ ମଧୁରସ୍ସାତି ଇମେସଂ ୱିସେସୟୁତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସନତୋ “ରୂପାଦୟୋ ତେସଂ ଗୁଣା”ତି ପଠମୱାଦୀ ଆହାତି। ତସ୍ସେୱ “ଇଚ୍ଛେୟ୍ୟାମା”ତିଆଦିନା ଉତ୍ତରମାହ। ଇମିନାୱ ଉପାୟେନ ଦୁତିୟୱାଦିନୋପି ନିଗ୍ଗହୋ ହୋତୀତି। ଅଥ ୱା ରୂପାଦିୱିସେସଗୁଣେହି ତେଜଆକାସପଥୱୀଆପୱାୟୂହି ଚକ୍ଖାଦୀନି କତାନୀତି ୱଦନ୍ତସ୍ସ କଣାଦସ୍ସ ୱାଦଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ତଂ ନିଗ୍ଗହେତୁଂ “ଅଥାପି ୱଦେୟ୍ୟୁ”ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଆସୱେ ଉପଲବ୍ଭମାନୋପି ଗନ୍ଧୋ ପଥୱିୟା ଆପୋସଂୟୁତ୍ତାୟ କପ୍ପାସତୋ ୱିସଦିସାୟାତି ନ କପ୍ପାସଗନ୍ଧସ୍ସ ଅଧିକଭାୱାପତ୍ତୀତି ଚେ? ନ, ଅନଭିଭୂତତ୍ତା। ଆସୱେ ହି ଉଦକସଂୟୁତ୍ତା ପଥୱୀ ଉଦକେନ ଅଭିଭୂତା, ନ କପ୍ପାସପଥୱୀତି ତସ୍ସ ଏୱ ଗନ୍ଧେନ ଅଧିକେନ ଭୱିତବ୍ବଂ। ଉଣ୍ହୋଦକସଂୟୁତ୍ତୋ ଚ ଅଗ୍ଗି ଉପଲବ୍ଭନୀୟୋ ମହନ୍ତୋତି କତ୍ୱା ତସ୍ସ ଫସ୍ସୋ ୱିୟ ୱଣ୍ଣୋପି ପଭସ୍ସରୋ ଉପଲବ୍ଭେୟ୍ୟାତି ଉଣ୍ହୋଦକେ ୱଣ୍ଣତୋ ଅଗ୍ଗିନା ଅନଭିସମ୍ବନ୍ଧସ୍ସ ସୀତୋଦକସ୍ସ ୱଣ୍ଣୋ ପରିହାୟେଥ। ତସ୍ମାତି ଏତସ୍ସ ଉଭୟସ୍ସ ଅଭାୱା। ତଦଭାୱେନ ହି ରୂପାଦୀନଂ ତେଜାଦିୱିସେସଗୁଣତା ନିୱତ୍ତିତା। ତନ୍ନିୱତ୍ତନେନ “ତେଜାଦୀନଂ ଗୁଣେହି ରୂପାଦୀହି ଅନୁଗ୍ଗୟ୍ହଭାୱତୋ”ତି ଇଦଂ କାରଣଂ ନିୱତ୍ତିତନ୍ତି ଏୱଂ ପରମ୍ପରାୟ ଉଭୟାଭାୱୋ ୱିସେସପରିକପ୍ପନପହାନସ୍ସ କାରଣଂ ହୋତୀତି ଆହ “ତସ୍ମା ପହାୟେତ”ନ୍ତିଆଦି। ଏକକଲାପେପି ରୂପରସାଦୟୋ ୱିସଦିସା, କୋ ପନ ୱାଦୋ ନାନାକଲାପେ ଚକ୍ଖାଦୟୋ ଭୂତୱିସେସାଭାୱେପୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ରୂପରସାଦିନିଦସ୍ସନଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ଯଦି ଭୂତୱିସେସୋ ନତ୍ଥି, କିଂ ପନ ଚକ୍ଖାଦିୱିସେସସ୍ସ କାରଣନ୍ତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ “ଯଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସା”ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏକମ୍ପି କମ୍ମଂ ପଞ୍ଚାୟତନିକତ୍ତଭାୱଭୱପତ୍ଥନାନିପ୍ଫନ୍ନଂ ଚକ୍ଖାଦିୱିସେସହେତୁତାୟ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଅସାଧାରଣନ୍ତି ଚ କମ୍ମୱିସେସୋତି ଚ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନ ହି ତଂ ଯେନ ୱିସେସେନ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ, ତେନେୱ ସୋତସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟନ୍ତରାଭାୱପ୍ପତ୍ତିତୋ। “ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ମହଗ୍ଗତା ଚେତନା କଟତ୍ତାରୂପାନଂ କମ୍ମପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ”ତି (ପଟ୍ଠା। ୨।୧୨।୭୮) ୱଚନେନ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ୱିଜ୍ଜମାନାନଂ ସବ୍ବେସଂ କଟତ୍ତାରୂପାନଂ ଏକା ଚେତନା କମ୍ମପଚ୍ଚୟୋ ହୋତୀତି ୱିଞ୍ଞାୟତି। ନାନାଚେତନାୟ ହି ତଦା ଇନ୍ଦ୍ରିୟୁପ୍ପତ୍ତିୟଂ ସତି ପରିତ୍ତେନ ଚ ମହଗ୍ଗତେନ ଚ କମ୍ମୁନା ନିବ୍ବତ୍ତିତଂ କଟତ୍ତାରୂପଂ ଆପଜ୍ଜେୟ୍ୟାତି। ନ ଚେକା ପଟିସନ୍ଧି ଅନେକକମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତା ହୋତୀତି ସିଦ୍ଧମେକେନ କମ୍ମେନ ଅନେକିନ୍ଦ୍ରିୟୁପ୍ପତ୍ତି ହୋତୀତି।

୪୩୫। ଅନଲ୍ଲୀନୋ ନିସ୍ସୟୋ ଏତସ୍ସାତି ଅନଲ୍ଲୀନନିସ୍ସୟୋ, ରୂପସଦ୍ଦସଙ୍ଖାତୋ ୱିସୟୋ। ଗନ୍ଧରସାନଂ ନିସ୍ସୟା ଘାନଜିୱ୍ହାନଂ ନିସ୍ସୟେ ଅଲ୍ଲୀୟନ୍ତୀତି ତେ ନିସ୍ସୟୱସେନ ଅଲ୍ଲୀନା। ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଂ ସୟଂ କାୟନିସ୍ସୟଅଲ୍ଲୀନଂ ଭୂତତ୍ତା। ଅପରୋ ନୟୋ – ଚକ୍ଖୁସୋତାନି ଅପ୍ପତ୍ତୱିସୟଗ୍ଗାହକାନି ସାନ୍ତରେ, ଅଧିକେ ଚ ୱିସୟେ ୱିଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭାୱତୋ। ସୋତମ୍ପି ସମ୍ପତ୍ତୱିସୟଗ୍ଗାହୀତି କେଚି। ଯଦି ସୋତଂ ସମ୍ପତ୍ତଗ୍ଗାହି, ଚିତ୍ତଜୋ ସଦ୍ଦୋ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ନ ସିୟା। ନ ହି ବହିଦ୍ଧା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତି ଅତ୍ଥି। ପାଠଇୟଞ୍ଚ ଅୱିସେସେନ ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାରମ୍ମଣଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ। କିଞ୍ଚ ଦିସାଦେସୱୱତ୍ଥାନଞ୍ଚ ସଦ୍ଦସ୍ସ ନ ସିୟା, ଅତ୍ତନୋ ୱିସୟିପଦେସସ୍ସ ଏୱ ଗହେତବ୍ବତୋ ଗନ୍ଧୋ ୱିୟ। ତସ୍ମା ଯତ୍ଥ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ସଦ୍ଦୋ, ତତ୍ଥେୱ ଠିତୋ। ସଚେ ସୋତପଥେ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତି, ନନୁ ଦୂରେ ଠିତେହି ରଜକାଦିସଦ୍ଦା ଚିରେନ ସୁୟ୍ୟନ୍ତୀତି? ନ ଦୂରାସନ୍ନାନଂ ଯଥାପାକଟେ ସଦ୍ଦେ ଗହଣୱିସେସତୋ। ଯଥା ହି ଦୂରାସନ୍ନାନଂ ୱଚନସଦ୍ଦେ ଯଥାପାକଟେ ଗହଣୱିସେସତୋ ଆକାରୱିସେସାନଂ ଅଗ୍ଗହଣଂ, ଗହଣଞ୍ଚ ହୋତି, ଏୱଂ ରଜକାଦିସଦ୍ଦେପି ଆସନ୍ନସ୍ସ ଆଦିତୋ ପଭୁତି ଯାୱ ଅୱସାନା କମେନ ପାକଟୀଭୂତେ, ଦୂରସ୍ସ ଚ ଅୱସାନେ, ମଜ୍ଝେ ୱା ପିଣ୍ଡୱସେନ ପୱତ୍ତିପାକଟୀଭୂତେ ନିଚ୍ଛୟଗ୍ଗହଣାନଂ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିୟା ପରତୋ ପୱତ୍ତାନଂ ୱିସେସତୋ ଲହୁକଂ ସୁତୋ “ଚିରେନ

ସୁତୋ’’ତି ଅଧିମାନୋ ହୋତି। ସୋ ପନ ସଦ୍ଦୋ ଯତ୍ଥ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ତନ୍ନିସ୍ସିତୋଓ ଅତ୍ତନୋ ଓିଜ୍ଜମାନକ୍ଖଣେ ସୋତସ୍ସ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତି । ଯଦି ସଦ୍ଦସ୍ସ ଭୂତପରମ୍ପରାଯ ସମନ୍ତତୋ ପଓତ୍ତି ନତ୍ଥି, କଥଂ ପଟିଘୋସୁପ୍ପତ୍ତୀତି? ଦୂରେ ଠିତୋପି ସଦ୍ଦୋ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ପଟିଘୋସୁପ୍ପତ୍ତିଯା, ଭାଜନାଦିଚଲନସ୍ସ ଚ ଅଯୋକନ୍ତୋ ଓିଯ ଅଯୋଚଲନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଦଟ୍ଠଙ୍ଗଂ।

୪୩୬। ପୁବ୍ବେ ଲକ୍ଖଣାଦିନା ଓିଭାଓିତମ୍ପି ଚକ୍ଖୁଂ ଠିତଟ୍ଠାନାଦିତୋ ଓିଭାଓେତୁଂ ‘‘ଚକ୍ଖୁ ଚେତ୍ଥା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁ ସାଧଯମାନଂ ତିଟ୍ଠତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଚ-କାରୋ ବ୍ଯତିରେକତ୍ଥୋ, ତେନସ୍ସ ଓୁଚ୍ଚମାନମେଓ ଓିସେସଂ ଜୋତେତି। ଏତ୍ଥାତି ଏତେସୁ ଯଥାନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଉପାଦାରୂପେସୁ। ‘‘ସରୀରସଣ୍ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିଦେସେ’’ତି ଏତେନ ଅଓସେସଂ କଣ୍ହମଣ୍ଡଲଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ସ୍ନେହମିଓ ସତ୍ତ ଅକ୍ଖିପଟଲାନି ବ୍ଯାପେତ୍ୱା ଠିତାହେଓ ଅତ୍ତନୋ ନିସ୍ସଯଭୂତାହି ଚତୂହି ଧାତୂହି କତୂପକାରଂ ତନ୍ନିସ୍ସିତେହେଓ ଆଯୁଓଣ୍ଣାଦୀହି ଅନୁପାଲିତଂ ପରିଓାରିତଂ ତିସନ୍ତତିରୂପସମୁଟ୍ଠାପକେହି ଉତୁଚିତ୍ତାହାରେହିଉପତ୍ଥମ୍ଭିଯମାନଂ ତିଟ୍ଠତି। ସତ୍ତଅକ୍ଖିପଟଲବ୍ଯାପନଓଚନେନେଓ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଅନେକକଲାପଗତଭାଓଂ ଦସ୍ସେତି। ପମାଣତୋ ଊକାସିରମତ୍ତନ୍ତି ଊକାସିରମତ୍ତେ ପଦେସେ ପଓତ୍ତନତୋ ଓୁତ୍ତଂ। ଚକ୍ଖୁଓିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଓତ୍ଥୁଭାଓଂ ନିସ୍ସଯଭାଓତୋ ଆଓଜ୍ଜନସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାଦୀନଂ ତଦାରମ୍ମଣାଓସାନାନଂ ଦ୍ୱାରଭାଓଂ ସମଓସରଟ୍ଠାନତୋ। ତଂ ପନେତଂ ଚକ୍ଖୁ ଅଧିଟ୍ଠାନଭେଦତୋ, ତଥାପି ପଚ୍ଚେକଂ ଅନେକକଲାପଗତଭାଓତୋ ଅନେକମ୍ପି ସମାନଂ ସାମଞ୍ଞନିଦ୍ଦେସେନ ଆଓଜ୍ଜନାଯ ଏକତ୍ତା, ଏକସ୍ମିଂ ଖଣେ ଏକସ୍ସେଓ ଚ କିଚ୍ଚକରତ୍ତା ଏକଂ କତ୍ୱା ଓୁତ୍ତଂ। ଏଓମ୍ପି ବହୂସୁ କଥମେକସ୍ସେଓ କିଚ୍ଚକରତ୍ତଂ। ଯଂ ତତ୍ଥ ଓିସଦଂ ହୁତ୍ୱା ରୂପାଭିଘାତାରହଂ, ତଂ ଓିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିସ୍ସଯୋ ହୋତୀତି ଗହେତଙ୍ଗଂ। ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଓିସେସୋ ଓିଯ କାଯଓିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଭାଓେ।

ମନୁପସ୍ସତୀତି ମ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ, ଅଥ ଓା ମନୂତି ମତ୍ଥୋ।

ଅଙ୍ଗୁଲିଓେଧକଂ ଅଙ୍ଗୁଲୀଯକଂ।

ଓିସମଜ୍ଝାସଯତାଯ ଚକ୍ଖୁ ଓମ୍ମିକଚ୍ଛିଦ୍ଦାଭିରତସପ୍ପୋ ଓିଯ, ବିଲଜ୍ଝାସଯତାଯ ସୋତଂ ଉଦକବିଲାଭିରତକୁମ୍ଭୀଲୋ ଓିଯ, ଆକାସଜ୍ଝାସଯତାଯ ଘାନଂ ଅଜଟାକାସାଭିରତପକ୍ଖୀ ଓିଯ, ଗାମଜ୍ଝାସଯତାଯ ଜିଓ୍ହା ଗାମାଭିରତକୁକ୍କୁରୋ ଓିଯ, ଉପାଦିନ୍ନକଜ୍ଝାସଯତାଯ କାଯୋ ଆମକସୁସାନାଭିରତସିଙ୍ଗାଲୋ ଓିଯ ପସ୍ସିତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଓମ୍ମି…ପେ… ଦଟ୍ଠବ୍ବା’’ତି ଆହ। ଓିସମଜ୍ଝାସଯତା ଚ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଓିସମଜ୍ଝାସଯଂ ଓିଯ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ଓୁତ୍ତା, ଚକ୍ଖୁମତୋ ଓା ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସଯଓସେନ ଚକ୍ଖୁ ଓିସମଜ୍ଝାସଯଂ ଦଟ୍ଠଙ୍ଗଂ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ସବ୍ବୋପି ଚ ଯଥାଓୁତ୍ତୋ ପପଞ୍ଚୋ ସୋତାଦୀସୁପି ଯଥାରହଂ ଓେଦିତବ୍ବୋ।

୪୩୭। ଚକ୍ଖୁମ୍ହି, ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଓା ପଟିହନନଂ ଚକ୍ଖୁପଟିହନନଂ, ତଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତସ୍ସାତି ଚକ୍ଖୁପଟିହନନଲକ୍ଖଣଂ। ପଟିହନନଞ୍ଚେତ୍ଥ ଯଥାଓୁତ୍ତୋ ଅଭିଘାତୋଓ। ଓିସଯଭାଓୋ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯତା। କାମଂ ସା ଏଓ ଗୋଚରତା, ତଥାପି ଓିସଯଗୋଚରାନଂ ଅଯଂ ଓିସେସୋ – ଅନଞ୍ଞତ୍ଥଭାଓୋ, ତବ୍ବହୁଲଚାରିତା ଚ ଚକ୍ଖୁଓିଞ୍ଞାଣସ୍ସ। ଓିସଯଭାଓେ ଚସ୍ସ ଯଂ ଓତ୍ତଙ୍ଗଂ, ତଂ ପରତୋ ଆଓି ଭଓିସ୍ସତି। ଯତ୍ଥ ପନ କାଯଓିଞ୍ଞତ୍ତିଆଦିକେ।

୪୩୮। ଇତ୍ଥିଯା ଭାଓୋ, ‘‘ଇତ୍ଥୀ’’ତି ଓା ଭଓତି ଏତେନ ଚିତ୍ତଂ, ଅଭିଧାନଞ୍ଚାତି ଇତ୍ଥିଭାଓୋ, ତଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତସ୍ସାତି ଇତ୍ଥିଭାଓଲକ୍ଖଣଂ। ତତୋ ଏଓ ‘‘ଇତ୍ଥୀ’’ତି ତଂସହିତଂ ସନ୍ତାନଂ ପକାସେନ୍ତଂ ଓିଯ ହୋତୀତି ଓୁତ୍ତଂ ‘‘ଇତ୍ଥୀତି ପକାସନରସ’’ନ୍ତି। ଓଟ୍ଟଂସତା ଅଓିସଦହତ୍ଥପାଦାଦିତା ଚ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗଂ। ଥନମଂସାଓିସଦତା, ନିମ୍ମସ୍ସୁଦାଠିତା, କେସବନ୍ଧନଂ, ଓତ୍ଥଗ୍ଗହଣଞ୍ଚ ‘‘ଇତ୍ଥୀ’’ତି ସଞ୍ଜାନନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାଓତୋ ଇତ୍ଥିନିମିତ୍ତଂ। ଦହରକାଲେପି ସୁପ୍ପକମୁସଲକାଦୀହି କୀଳଆ, ମତ୍ତିକତକ୍କେନ ସୁତ୍ତକନ୍ତନାଦି ଚ ଇତ୍ଥିକୁତ୍ତଂ, ଇତ୍ଥିକିରିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଓିସଦଟ୍ଠାନଗମନାଦିକୋ ଆକାରୋ ଇତ୍ଥାକପ୍ପୋ। ଅପରୋ ନଯୋ – ଇତ୍ଥୀନଂ ମୁତ୍ତକରଣଂ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗଂ। ସରାଧିପ୍ପାଯା ଇତ୍ଥିନିମିତ୍ତଂ। ଅଓିସଦଟ୍ଠାନଗମନନିସଜ୍ଜାଖାଦନଭୋଜନାଦିକା ଇତ୍ଥିକୁତ୍ତଂ। ଇତ୍ଥିସଣ୍ଠାନଂ ଇତ୍ଥାକପ୍ପୋ। ଇମାନି ଚ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦୀନି ଯଥାସକଂ କମ୍ମାଦିନା ପଚ୍ଚଯେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନିପି ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯସହିତେ ଏଓ ସନ୍ତାନେ ତଂତଦାକାରାନି ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ତେସଂ କାରଣନ୍ତି କତ୍ୱା ଓୁତ୍ତଂ ‘‘ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗନିମିତ୍ତକୁତ୍ତାକପ୍ପାନଂ କାରଣଭାଓପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି। ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦୀସୁ ଏଓ ଚ କାରଣଭାଓସଙ୍ଖାତେନ ଅଧିପତିଭାଓେନ ତସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିଯତା ଓୁତ୍ତା, ଇନ୍ଦ୍ରିଯସହିତେ ସନ୍ତାନେ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦିଆକାରରୂପପଚ୍ଚଯାନଂ ଅଞ୍ଞଥା ଅନୁପ୍ପାଦନତୋ, ଇତ୍ଥିଗ୍ଗହଣସ୍ସ ଚ ତେସଂ ରୂପାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାଓତୋ।

ଯସ୍ମା ପନ ଭାଓଦସକେପି ରୂପାନଂ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ନ ଜନକଂ, ନାପି ଅନୁପାଲକଂ, ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଂ ଓା, ନ ଚ ଅଞ୍ଞେସଂ କଲାପରୂପାନଂ, ତସ୍ମା ତଂ ଜୀଓିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଓିଯ ସକଲାପରୂପାନଂ, ଆହାରୋ ଓିଯ ଓା କଲାପନ୍ତରରୂପାନଞ୍ଚ ‘‘ଇନ୍ଦ୍ରିଯଅତ୍ଥିଅଓିଗତପଚ୍ଚଯୋ’’ତି ପାଠଇଯଂ ନ ଓୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ଚ ପଚ୍ଚଯନ୍ତରାଧୀନାନି ଲିଙ୍ଗାଦୀନି, ତସ୍ମା ଯତ୍ଥସ୍ସ ଆଧିପଚ୍ଚଂ, ତଂସଦିସେସୁ ମତଚିତ୍ତକତରୂପେସୁପି ତଂସଣ୍ଠାନତା ଦିସ୍ସତି। ଏସ ନଯୋ ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯେପି।

ଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱିସଦିସଂ, ତଂ ୱୁତ୍ତନୟାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ । ତୟିଦଂ ଦ୍ୱୟଂ ଯସ୍ମା ଏକସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ସହ ନ ପୱତ୍ତତି ‘‘ଯସ୍ସ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି? ନୋ’’ତିଆଦି (ଯମ। ୩।ଇନ୍ଦ୍ରିୟଯମକ।୧୮୮) ୱଚନତୋ, ତସ୍ମା ଉଭତୋବ୍ୟଞ୍ଜନକସ୍ସାପି ଏକସ୍ମିଂ ଖଣେ ଏକମେୱ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯେ ପନ ‘‘ସରୀରେକଦେସୱୁତ୍ତି ଭାୱରୂପ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ତେସମ୍ପି ତଂ ମିଚ୍ଛାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତଦୁଭୟମ୍ପି…ପେ… ବ୍ୟାପକମେୱା’’ତି ୱତ୍ୱା ଯଦି ଏୱଂ କାୟପ୍ପସାଦେନ ସଙ୍କରୋ ସିୟାତି ଆସଙ୍କଂ ନିୱତ୍ତେନ୍ତୋ ‘‘ନ ଚ କାୟପ୍ପସାଦେନା’’ତିଆଦିମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯଦିପି ସକଲସରୀରବ୍ୟାପିତାୟ କାୟପ୍ପସାଦେନ ଅଟ୍ଠିତୋକାସେ ଠିତନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ନାପଜ୍ଜତି, ତେନ ପନ ଭିନ୍ନନିସ୍ସୟତ୍ତା ଠିତୋକାସେ ଠିତନ୍ତିପି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ନାପଜ୍ଜତୀତି ଅୟମେୱ ଚେତ୍ଥ ନିପ୍ପରିୟାୟକଥା। ‘‘ରୂପରସାଦୟୋ ୱିୟା’’ତି ଏତେନ ସମାନନିସ୍ସୟେସୁପି ନାମ ସଙ୍କରୋ ନତ୍ଥି ଲକ୍ଖଣଭେଦତୋ, କିମଙ୍ଗଂ ପନ ଭିନ୍ନନିସ୍ସୟସଭାୱେସୂତି ଦସ୍ସେତି।

୪୩୯।ସହଜରୂପାନୁପାଲନଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଅତ୍ତନା ସହଜାତରୂପାନଂ ଅନୁପାଲନଲକ୍ଖଣଂ। ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ ଏକନ୍ତକମ୍ମଜତ୍ତା ସହଜ-ଗ୍ଗହଣେନେୱ ଅନୁପାଲେତବ୍ବାନମ୍ପି କମ୍ମଜଭାୱୋ ସିଦ୍ଧୋତି କମ୍ମଜ-ଗ୍ଗହଣଂ ନ କତଂ। ଯଥାସକଂ ଖଣମତ୍ତଟ୍ଠାୟିନୋପି କମ୍ମଜରୂପସ୍ସ ପୱତ୍ତିହେତୁଭାୱେନ ତଂ ଅନୁପାଲକଂ, ତସ୍ମା ସହଜରୂପାନୁପାଲନଲକ୍ଖଣଂ। ନ ହି କମ୍ମଜାନଂ କମ୍ମଂୟେୱ ଠିତିହେତୁ ଭୱିତୁଂ ଅରହତି ଆହାରଜାଦୀନଂ ଆହାରାଦି ୱିୟ। କିଂ କାରଣା? ତଙ୍ଖଣାଭାୱତୋ। ତେସନ୍ତି ସହଜରୂପାନଂ। ପୱତ୍ତନଂ ଯାପନଂ। ଠପନଂ ଠିତିହେତୁତା। ଅତ୍ତନା ଅନୁପାଲନୱସେନ ଯାପେତବ୍ବାନି ପୱତ୍ତେତବ୍ବାନି ଭୂତାନି ଏତସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି ଯାପୟିତବ୍ବଭୂତପଦଟ୍ଠାନଂ। ଅନୁପାଲନଲକ୍ଖଣାଦିମ୍ହୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପୱତ୍ତନରସାଦିମେୱ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅତ୍ଥିକ୍ଖଣେୟେୱାତି ଅନୁପାଲେତବ୍ବାନଂ ଅତ୍ଥିକ୍ଖଣେୟେୱ। ଅସତି ଅନୁପାଲେତବ୍ବେ ଉପ୍ପଲାଦିମ୍ହି କିଂ ଉଦକଂ ଅନୁପାଲେୟ୍ୟ। ଯଦି କମ୍ମଜାନଂ ଠିତିହେତୁମନ୍ତରେନ ଠିତି ନ ହୋତି, ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ କୋ ଠିତିହେତୂତି ଆହ ‘‘ସୟ’’ନ୍ତିଆଦି। ଯଦି କମ୍ମଜାନଂ ଠାନଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟପଟିବଦ୍ଧଂ, ଅଥ କସ୍ମା ସବ୍ବକାଲଂ ନ ଠପେତୀତି ଆହ ‘‘ନ ଭଙ୍ଗତୋ’’ତିଆଦି। ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅନୁପାଲନାଦିକସ୍ସ ସାଧନତୋ। ତଂ ସାଧନଞ୍ଚ ଜୀୱମାନତାୱିସେସସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭାୱତୋ। ଇନ୍ଦ୍ରିୟବଦ୍ଧରୂପସ୍ସ ହି ମତରୂପତୋ କମ୍ମଜସ୍ସ, ତଦନୁବନ୍ଧଭୂତସ୍ସ ଚ ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନାଦିତୋ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟକତୋ ୱିସେସୋ, ନ କେୱଲଂ ଖଣଟ୍ଠିତିୟା ଏୱ, ପବନ୍ଧାନୁପଚ୍ଛେଦସ୍ସାପି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ କାରଣନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ଇତରଥା ଆୟୁକ୍ଖୟତୋ ମରଣଂ ନ ଯୁଜ୍ଜେୟ୍ୟାତି।

୪୪୦।ମନୋଧାତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂନଂ ନିସ୍ସୟଲକ୍ଖଣଂ ହଦୟୱତ୍ଥୂତି କଥମେତଂ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବନ୍ତି? ଆଗମତୋ, ଯୁତ୍ତିତୋ ଚ। ‘‘ଯଂ ରୂପଂ ନିସ୍ସାୟ ମନୋଧାତୁ ଚ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଚ ପୱତ୍ତନ୍ତି, ତଂ ରୂପଂ ମନୋଧାତୁୟା ଚ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା ଚ ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୮) ଏୱମାଦି ଆଗମୋ। ଯଦି ଏୱଂ, କସ୍ମା ରୂପକଣ୍ଡେ ତଂ ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ତତ୍ଥ ଅୱଚନଂ ଅଞ୍ଞକାରଣଂ। କିଂ ପନ ତନ୍ତି? ଦେସନାଭେଦୋ। ଯଥା ହି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ଏକନ୍ତତୋ ଚକ୍ଖାଦିନିସ୍ସୟାନି, ନ ଏୱଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଂ ଏକନ୍ତେନ ହଦୟୱତ୍ଥୁନିସ୍ସୟଂ। ନିସ୍ସିତୱସେନ ଚ ୱତ୍ଥୁଦୁକାଦିଦେସନା ପୱତ୍ତା ‘‘ଅତ୍ଥି ରୂପଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ, ଅତ୍ଥି ରୂପଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନ ୱତ୍ଥୂ’’ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୫୮୪)। ଯମ୍ପି ଏକନ୍ତତୋ ହଦୟୱତ୍ଥୁନିସ୍ସୟଂ, ତସ୍ସ ୱସେନ ‘‘ଅତ୍ଥି ରୂପଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱତ୍ଥୂ’’ତିଆଦିନା ଦୁକାଦୀସୁ ୱୁଚ୍ଚମାନେସୁପି ନ ତଦନୁଗୁଣା ଆରମ୍ମଣଦୁକାଦୟୋ ସମ୍ଭୱନ୍ତି। ନ ହି ‘‘ଅତ୍ଥି ରୂପଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ, ଅତ୍ଥି ରୂପଂ ନ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣ’’ନ୍ତି ସକ୍କା ୱତ୍ତୁନ୍ତି ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣଦୁକା ଭିନ୍ନଗତିକା ସିୟୁନ୍ତି ଏକରସା ଦେସନା ନ ଭୱେୟ୍ୟ। ଏକରସଞ୍ଚ ଦେସନଂ ଦେସେତୁଂ ଇଧ ସତ୍ଥୁ ଅଜ୍ଝାସୟୋ। ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ହଦୟୱତ୍ଥୁ ନ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଅଲବ୍ଭମାନତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଯୁତ୍ତି ପନ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବା – ନିପ୍ଫନ୍ନୋପାଦାୟରୂପନିସ୍ସୟଂ ଧାତୁଦ୍ୱୟଂ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ। ତତ୍ଥ ରୂପାୟତନାଦୀନଂ, ଓଜାୟ ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିୟବଦ୍ଧତୋ ବହିପି ପୱତ୍ତିଦସ୍ସନତୋ ନ ତଂନିସ୍ସୟତା ଯୁଜ୍ଜତି, ଇତ୍ଥିପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିୟାନମ୍ପି ତଦୁଭୟରହିତେପି ସନ୍ତାନେ ଧାତୁଦ୍ୱୟଦସ୍ସନତୋ ନ ତଂନିସ୍ସୟତା ଯୁଜ୍ଜତି, ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସାପି ଅଞ୍ଞକିଚ୍ଚଂ ୱିଜ୍ଜତୀତି ନ ତଂନିସ୍ସୟତା ଯୁଜ୍ଜତି ଏୱାତି ପାରିସେସତୋ ହଦୟୱତ୍ଥୁ, ତେସଂ ନିସ୍ସୟୋତି ୱିଞ୍ଞାୟତି। ସକ୍କା ହି ୱତ୍ତୁଂ ନିପ୍ଫନ୍ନୋପାଦାୟରୂପନିସ୍ସୟଂ ଧାତୁଦ୍ୱୟଂ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ରୂପପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିଭାୱତୋ। ଯଂ ଯଞ୍ହି ରୂପପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତି, ତଂ ତଂ ନିପ୍ଫନ୍ନୋପାଦାୟରୂପନିସ୍ସୟଂ ଦିଟ୍ଠଂ ଯଥା ‘‘ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂ’’ତି। ‘‘ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ’’ତି ଚ ୱିସେସନଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୱସେନ କତଂ। ମନୋଧାତୁ ପନ ଚତୁୱୋକାରଭୱେ ନତ୍ଥେୱ। ନନୁ ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିୟନିସ୍ସୟତାୟପି ସାଧନତୋ ୱିରୁଦ୍ଧୋ ହେତୁ ଆପଜ୍ଜତୀତି? ନ ଦିଟ୍ଠବାଧନତୋ। ଦିଟ୍ଠଂ ହେତଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିୟ ଧାତୁଦ୍ୱୟସ୍ସ ୱତ୍ଥୁନୋ ମନ୍ଦତିକ୍ଖାଦିଅନନୁୱିଧାନଂ। ତଥା ହିସ୍ସ ପାଠେଇଧଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟପଚ୍ଚୟତା ନ ୱୁତ୍ତା। ତେନ ତଦନୁୱିଧାନସଙ୍ଖାତା ଇନ୍ଦ୍ରିୟନିସ୍ସୟତା ବାଧୀୟତି। ହୋତୁ ଧାତୁଦ୍ୱୟନିସ୍ସୟୋ ହଦୟୱତ୍ଥୁ, ଉପାଦାୟରୂପଞ୍ଚ, ଏତଂ ପନ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନଂ, ପଟିନିୟତକିଚ୍ଚଂ, ହଦୟପଦେସେ ଠିତମେୱାତି କଥଂ ୱିଞ୍ଞାୟତୀତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ୱତ୍ଥୁରୂପଭାୱତୋ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନଂ ଚକ୍ଖୁ ୱିୟ, ତତୋ ଏୱ ପଟିନିୟତକିଚ୍ଚଂ, ୱତ୍ଥୁରୂପଭାୱତୋତି ଚ ୱିଞ୍ଞାଣନିସ୍ସୟଭାୱତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଟ୍ଟିଂ କତ୍ୱା ମନସି କତ୍ୱା ସବ୍ବଚେତସା ସମନ୍ନାହରିତ୍ୱା କିଞ୍ଚି ଚିନ୍ତେନ୍ତସ୍ସ ହଦୟସ୍ସ ଖିଜ୍ଜନତୋ ତଦ୍ଦେସେତମୱଟ୍ଠିତନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାୟତି। ତାସଞ୍ଞେୱ ଧାତୂନନ୍ତି ମନୋଧାତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂନଂୟେୱ । ନିସ୍ସୟଭାୱତୋ ଉପରି ଆରୋପେତ୍ୱା ୱହନ୍ତଂ ୱିୟ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତୀତି ଉବ୍ବହନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। ସେସଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟମେୱ।

୪୪୧। ଅଭିକ୍କମୋ ଆଦି ଯେସଂ ତେ ଅଭିକ୍କମାଦୀ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପଟିକ୍କମସମିଞ୍ଜନପସାରଣୁକ୍ଖେପନଅୱକ୍ଖେପନାଦିକା ସବ୍ବା କିରିଯା ପରିଗ୍ଗୟ୍ହନ୍ତି। ତେସଂ ଅଭିକ୍କମାଦୀନଂ ପୱତ୍ତକଂ ଚିତ୍ତଂ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ଯସ୍ସା ସା ଅଭିକ୍କମାଦିପ୍ପୱତ୍ତକଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା, ୱାଯୋଧାତୁ। ତସ୍ସା ଯଂ ସହଜରୂପକାଯସ୍ସ ଥମ୍ଭନସନ୍ଧାରଣଚଲନସଙ୍ଖାତଂ କିଚ୍ଚଂ, ତସ୍ସ ସହକାରୀକାରଣଭୂତୋ ଆକାରୱିସେସୋ କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତି ନାମାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଅଭିକ୍କମାଦି…ପେ… କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତୀ’’ତି।

କସ୍ସ ପନ ଆକାରୱିକାରୋତି? ସାମତ୍ଥିଯତୋ ୱାଯୋଧାତୁଅଧିକାନଂ ଚିତ୍ତଜମହାଭୂତାନଂ। କିଂ ତଂ ସାମତ୍ଥିଯଂ? ଚିତ୍ତଜତା, ଉପାଦାଯରୂପତା ଚ। ଅଥ ୱା ୱାଯୋଧାତୁଯା ଆକାରୱିକାରୋ ସହଜ…ପେ… ପଚ୍ଚଯୋତି ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ଯଦି ଏୱଂ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଉପାଦାଯରୂପଭାୱୋ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ନ ହି ଉପାଦାଯରୂପଂ ଏକଭୂତସନ୍ନିସ୍ସଯଂ ଅତ୍ଥି। ‘‘ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂ ଉପାଦାଯରୂପ’’ନ୍ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ, ନାଯଂ ଦୋସୋ ଚତୁନ୍ନଂ ୱିକାରୋ ଚତୂସୁ ଏକସ୍ସାପି ହୋତି ଚତୁସାଧାରଣଧନଂ ୱିଯ। ୱାଯୋଧାତୁଅଧିକତାଯ ଚ କଲାପସ୍ସ ‘‘ୱାଯୋଧାତୁଯା’’ତି ୱଚନଂ ନ ୱିରୁଜ୍ଝତି। ଏୱଂ ଅଧିକତା ଚ ସାମତ୍ଥିଯତୋ, ନ ପମାଣତୋ। ଅଞ୍ଞଥା ହି ଅୱିନିବ୍ଭୋଗୱୁତ୍ତିତା ନ ଯୁଜ୍ଜେଯ୍ୟ। ୱାଯୋଧାତୁଯା ଏୱାତି କେଚି। ତେସଂ ମତେନ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଉପାଦାଯରୂପତା ଦୁରୁପପାଦା। ନ ହି ଏକସ୍ସ ୱିକାରୋ ଚତୁନ୍ନଂ ହୋତି। ସା ପନାଯଂ ହତ୍ଥଚଲନାଦୀସୁ ଫନ୍ଦମାନୱଣ୍ଣଗ୍ଗହଣାନନ୍ତରମୱିଞ୍ଞାଯମାନନ୍ତରେନ ମନୋଦ୍ୱାରଜୱନେନ ଗଯ୍ହତି। ଫନ୍ଦମାନୱଣ୍ଣୱିନିମୁତ୍ତୋ କୋଚି ୱିକାରୋ ଅତ୍ଥି। ତସ୍ସ ଚ ତଗ୍ଗହଣାନନ୍ତରଂ ଗହଣଂ ହୋତୀତି କଥମେତଂ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯଗ୍ଗହଣତୋ। ନ ହି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିୱିକାରରହିତେସୁ ରୁକ୍ଖଚଲନାଦୀସୁ ‘‘ଇଦମେସ କାରେତି ମଞ୍ଞେ’’ତି ଅଧିପ୍ପାଯଗ୍ଗହଣଂ ଦିଟ୍ଠଂ, ହତ୍ଥଚଲନାଦୀସୁ ପନ ଦିଟ୍ଠଂ। ତସ୍ମା ଫନ୍ଦମାନୱଣ୍ଣୱିନିମୁତ୍ତୋ କୋଚି ୱିକାରୋ ଅତ୍ଥି ଅଧିପ୍ପାଯସ୍ସ ଞାପକୋତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ଞାପକୋ ଚ ହେତୁ ଞାପେତବ୍ବମତ୍ଥଂ ସଯଂ ଗହିତୋ ଏୱ ଞାପେତି, ନ ୱିଜ୍ଜମାନତାମତ୍ତେନାତି ୱଣ୍ଣଗ୍ଗହଣାନନ୍ତରଂ ୱିକାରଗ୍ଗହଣମ୍ପି ଅନୁମାନତୋ ୱିଞ୍ଞାଯତି। ତଥା ହି ୱଦନ୍ତି –

‘‘ୱିସଯତ୍ତମନାପନ୍ନା, ସଦ୍ଦା ନେୱତ୍ଥବୋଧକା;

ନ ସତ୍ତାମତ୍ତତୋ ଅତ୍ଥେ, ତେ ଅଞ୍ଞାତା ପକାସକା’’ତି।

ଯଦି ୱିକାରଗ୍ଗହଣମେୱ କାରଣଂ ଅଧିପ୍ପାଯଗ୍ଗହଣସ୍ସ, କସ୍ମା ଅଗ୍ଗହିତସଙ୍କେତାନଂ ଅଧିପ୍ପାଯଗ୍ଗହଣଂ ନ ହୋତୀତି? ନ କେୱଲଂ ୱିକାରଗ୍ଗହଣମେୱ ଅଧିପ୍ପାଯଗ୍ଗହଣସ୍ସ କାରଣଂ, ଅଥ ଖୋ ପୁରିମସିଦ୍ଧସମ୍ବନ୍ଧଗ୍ଗହଣଞ୍ଚ ଇମସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଥମ୍ଭନସନ୍ଧାରଣଚଲନାନି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିୱିକାରସହିତାଯ ୱାଯୋଧାତୁଯା ହୋନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ। କିଂ ସବ୍ବାୱ ୱାଯୋଧାତୂ ସବ୍ବାନି ତାନି କରୋନ୍ତୀତି? ନଯିଦମେୱଂ। ସତ୍ତମଜୱନସମ୍ଭୂତା ହି ୱାଯୋଧାତୁ ପୁରିମଜୱନସମ୍ଭୂତା ୱାଯୋଧାତୁଯୋ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକପଚ୍ଚଯେ ଲଭିତ୍ୱା ଦେସନ୍ତରୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭାୱେନ ଚାଲଯତି ଚିତ୍ତଜରୂପଂ, ନ ଇତରା। ଇତରା ପନ ସନ୍ଥମ୍ଭନସନ୍ଧାରଣମତ୍ତଂ କରୋନ୍ତିଯୋ ତସ୍ସା ଉପକାରାଯ ହୋନ୍ତି। ଦେସନ୍ତରୁପ୍ପତ୍ତି ଏୱ ଚଲନନ୍ତି ନିମିତ୍ତେ ଚ କତ୍ତୁଭାୱୋ ସମାରୋପିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଞ୍ଞଥା ଧମ୍ମାନଂ ଅବ୍ୟାପାରତା, ଖଣିକତା ଚ ନ ସିଯା। ସତ୍ତହି ଯୁଗେହି ଆକଡ୍ଢିତବ୍ବସକଟମେତ୍ଥ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ନିଦସ୍ସିତଂ। ଚିତ୍ତଜରୂପେ ପନ ଚଲନ୍ତେ ତଂସମ୍ବନ୍ଧତାଯ ଉତୁକମ୍ମାହାରଜରୂପମ୍ପି ଚଲତି ନଦୀସୋତେ ପକ୍ଖିତ୍ତସୁକ୍ଖଗୋମଯପିଣ୍ଡଂ ୱିଯ ଫନ୍ଦମାନୱଣ୍ଣଗ୍ଗହଣାନନ୍ତରଂ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଗ୍ଗହଣସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। କିଂ ଚଲନକରା ଏୱ ୱାଯୋଧାତୁ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିୱିକାରସହିତାତି? ନଯିଦମେୱଂ, ତଥା ଚଲଯିତୁମସକ୍କୁଣନ୍ତିଯୋପି ଥମ୍ଭନସନ୍ଧାରଣମତ୍ତକରା ପଠମଜୱନାଦିସମ୍ଭୂତାପି ୱାଯୋଧାତୁଯୋ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିୱିକାରସହିତା ଏୱାତି ଗହେତବ୍ବଂ। ଯେନ ଦିସାଭାଗେନାଯଂ ଅଭିକ୍କମାଦିଂ ପୱତ୍ତେତୁକାମୋ, ତଦଭିମୁଖୱିକାରସବ୍ଭାୱତୋ। ଅଧିପ୍ପାଯସହଭାୱୀ ହି ୱିକାରୋ ୱିଞ୍ଞତ୍ତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନସ୍ସାପି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିସମୁଟ୍ଠାପକୱଚନଂ ସୁଟ୍ଠୁ ଯୁଜ୍ଜତି। ଯଥାୱୁତ୍ତୱିକାରଗ୍ଗହଣମୁଖେନ ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଧିପ୍ପାଯପ୍ପକାସନରସା’’ତି।

କାଯୱିପ୍ଫନ୍ଦନସ୍ସ ହେତୁଭୂତାଯ ୱାଯୋଧାତୁଯା ୱିକାରଭାୱତୋ ପରିଯାଯେନ ୱିଞ୍ଞତ୍ତି କାଯୱିପ୍ଫନ୍ଦନହେତୁଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ୱୁତ୍ତା। ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନୱାଯୋଧାତୁପଦଟ୍ଠାନାତି ଚ ୱାଯୋଧାତୁଯା କିଚ୍ଚାଧିକତାଯ ୱୁତ୍ତଂ। କାଯୱିପ୍ଫନ୍ଦନେନ ଅଧିପ୍ପାଯୱିଞ୍ଞାପନହେତୁତ୍ତାତି କାଯୱିପ୍ଫନ୍ଦନେନ କରଣଭୂତେନ ଅଧିପ୍ପାଯସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାପନହେତୁଭାୱତୋ କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତୀତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ୱିଞ୍ଞାପେତୀତି ୱିଞ୍ଞତ୍ତି। କିଂ ୱିଞ୍ଞାପେତି? ଅଧିପ୍ପାଯଂ। କେନ? କାଯେନ। କୀଦିସେନ? ୱିପ୍ଫନ୍ଦମାନେନାତି। ଦୁତିଯନଯେ ପନ ଯଥାୱୁତ୍ତେନ କାଯେନ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ଅତ୍ଥାୱବୋଧନସମତ୍ଥୋ ୱଚୀୱିସେସୋ ୱଚୀଭେଦୋ। ତେନ ୱାଯୁୱନପ୍ପତିନଦୀଘୋସାଦିଂ ନିୱତ୍ତେତି। ତସ୍ସ ପୱତ୍ତକଂ ଚିତ୍ତଂ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ଯସ୍ସା ସା ୱଚୀଭେଦପ୍ପୱତ୍ତକଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା, ପଥୱୀଧାତୁ। ତସ୍ସା ଯଂ ଉପାଦିନ୍ନସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅକ୍ଖରୁପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନସ୍ସ ଘଟ୍ଟନସଞ୍ଞିତଂ କିଚ୍ଚଂ, ତସ୍ସ

ସହକାରୀକାରଣଭୂତୋ ଆକାରୱିସେସୋ ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତି ନାମାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ୱଚୀଭେ…ପେ… ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତୀ’’ତି।

ଇଦାନି ‘‘କସ୍ସ ପନ ଆକାରୱିକାରୋ’’ତିଆଦି କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – ଯଥା ତତ୍ଥ ‘‘ଫନ୍ଦମାନୱଣ୍ଣଗ୍ଗହଣାନନ୍ତର’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱମିଧ ‘‘ସୁଯ୍ୟମାନସଦ୍ଦସୱନାନନ୍ତର’’ନ୍ତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଇଧ ଚ ଥମ୍ଭନାଦୀନଂ ଅଭାୱତୋ ‘‘ସତ୍ତମଜୱନସମ୍ଭୂତା’’ତିଆଦିନଯୋ ନ ଲବ୍ଭତି। ଘଟ୍ଟନେନ ହି ସଦ୍ଦୋ ସଦ୍ଦୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଘଟ୍ଟନଞ୍ଚ ପଠମଜୱନାଦୀସୁପି ଲବ୍ଭତେୱ। ଘଟ୍ଟନଂ ପଚ୍ଚଯୱସେନ ଭୂତକଲାପାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆସନ୍ନତରୁପ୍ପାଦୋ। ଚଲନଂ ଏକସ୍ସାପି ଦେସନ୍ତରୁପ୍ପାଦପରମ୍ପରତାତି ଅଯମେତେସଂ ୱିସେସୋ। ଯଥା ଚ ୱାଯୋଧାତୁଯା ଚଲନଂ କିଚ୍ଚଂ, ଏୱଂ ପଥୱୀଧାତୁଯା ଘଟ୍ଟନଂ। ତେନେୱାହ ‘‘ପଥୱୀଧାତୁଯା ଉପାଦିନ୍ନଘଟ୍ଟନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ଯଥା ହୀତିଆଦି କାଯୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତୀନଂ ଅନୁମାନୱସେନ ଗହେତବ୍ବଭାୱୱିଭାୱନଂ। ଯଥା ହି ଉସ୍ସାପେତ୍ୱା ବଦ୍ଧଗୋସୀସାଦିରୂପାନି ଦିସ୍ୱା ତଦନନ୍ତରପ୍ପୱତ୍ତାଯ ଅୱିଞ୍ଞାଯମାନନ୍ତରାଯ ମନୋଦ୍ୱାରୱୀଥିଯା ଗୋସୀସାଦୀନଂ ଉଦକସହଚାରିପ୍ପକାରସଞ୍ଞାଣାକାରଂ ଗହେତ୍ୱା ଉଦକଗ୍ଗହଣଂ ହୋତି, ଏୱଂ ୱିପ୍ଫନ୍ଦମାନସମୁଚ୍ଚାରିଯମାନୱଣ୍ଣସଦ୍ଦେ ଗହେତ୍ୱା ତଦନନ୍ତରପୱତ୍ତାଯ ଅୱିଞ୍ଞାଯମାନନ୍ତରାଯ ମନୋଦ୍ୱାରୱୀଥିଯା ପୁରିମସିଦ୍ଧସମ୍ବନ୍ଧଗହଣୂପନିସ୍ସଯସହିତାଯ ସାଧିପ୍ପାଯୱିକାରଗ୍ଗହଣଂ ହୋତି।

୪୪୨। ରୂପାନି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦତି, ସଯଂ ୱା ତେହି ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜତି, ରୂପାନଂ ୱା ପରିଚ୍ଛେଦମତ୍ତଂ ରୂପପରିଚ୍ଛେଦୋ, ତଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତିସ୍ସାତି ରୂପପରିଚ୍ଛେଦଲକ୍ଖଣା। ଅଯଂ ହି ଆକାସଧାତୁ ତଂ ତଂ ରୂପକଲାପଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତୀ ୱିଯ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ରୂପପରିଯନ୍ତପ୍ପକାସନରସା’’ତି। ଅତ୍ଥତୋ ପନ ଯସ୍ମା ରୂପାନଂ ପରିଚ୍ଛେଦମତ୍ତଂ ହୁତ୍ୱା ଗଯ୍ହତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ରୂପମରିଯାଦପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା’’ତି। ଯସ୍ମିଂ କଲାପେ ଭୂତାନଂ ପରିଚ୍ଛେଦୋ, ତେହେୱ ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ୱିଜ୍ଜମାନେପି ହି କଲାପନ୍ତରଭୂତାନଂ କଲାପନ୍ତରଭୂତେହି ସମ୍ଫୁଟ୍ଠଭାୱେ ତଂତଂଭୂତୱିୱିତ୍ତତା ରୂପପରିଯନ୍ତୋ ଆକାସୋତି ଯେସଂ ସୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ, ତେହି ସୋ ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠୋୱ। ଅଞ୍ଞଥା ପରିଚ୍ଛିନ୍ନତା ନ ସିଯା ତେସଂ ଭୂତାନଂ ବ୍ୟାପିଭାୱାପତ୍ତିତୋ। ଅବ୍ୟାପିତା ହି ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠତା। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠଂ ଚତୂହି ମହାଭୂତେହୀ’’ତି (ଧ। ସ। ୬୩୭, ୭୨୪)। କଣ୍ଣଚ୍ଛିଦ୍ଦମୁଖୱିୱରାଦିୱସେନ ଚ ଛିଦ୍ଦୱିୱରଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ୱା। ଯେସଂ ରୂପାନଂ ପରିଚ୍ଛେଦୋ, ତହେୱ ତେସଂ ପରିଚ୍ଛେଦଭାୱେନ ଲବ୍ଭତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପରିଚ୍ଛିନ୍ନରୂପପଦଟ୍ଠାନା’’ତି। ‘‘ଯାଯ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନେସୁ’’ତିଆଦିନା ଆକାସଧାତୁଯା ତଂତଂକଲାପାନଂ କଲାପନ୍ତରେହି ଅସଙ୍କରକାରଣତଂ ଦସ୍ସେତି।

୪୪୩।ଅଦନ୍ଧତାତି ଅଗରୁତା। ୱିନୋଦନଂ ୱିକ୍ଖିପନଂ, ଅପନଯନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥଦ୍ଧତାତି ଅକଥିନତା। ଅତ୍ତନୋ ମୁଦୁଭାୱେନେୱ ସବ୍ବକିରିଯାସୁ ଅୱିରୋଧିତା। ମୁଦୁ ହି କତ୍ଥଚି ନ ୱିରୁଜ୍ଝତି। ତୀସୁପି ଠାନେସୁ ପଟିପକ୍ଖେ ଅ-କାରୋ ଦନ୍ଧତାଦିହେତୂନଂ ପଟିପକ୍ଖସମୁଟ୍ଠାନତ୍ତା ଲହୁତାଦୀନନ୍ତି କେଚି। ଅପରେ ପନ ‘‘ସତ୍ତାପଟିସେଧେ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ସରୀରେନ କତ୍ତବ୍ବକିରିଯାନଂ ଅନୁକୂଲତାସଙ୍ଖାତକମ୍ମଞ୍ଞଭାୱୋ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତିସ୍ସାତି ସରୀରକିରିଯାନୁକୂଲକମ୍ମଞ୍ଞଭାୱଲକ୍ଖଣା। ଅକମ୍ମଞ୍ଞଂ ଦୁବ୍ବଲଂ ନାମ ହୋତୀତି କମ୍ମଞ୍ଞତା ଅଦୁବ୍ବଲଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ୱୁତ୍ତା।

ଲହୁତାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାୱିଜହନେନ ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟନାନତ୍ତତା ୱୁତ୍ତାତି ତଂତଂୱିକାରାଧିକରୂପେହି ତଂନାନତ୍ତପ୍ପକାସନତ୍ଥଂ ‘‘ଏୱଂ ସନ୍ତେପୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଧାତୁକ୍ଖୋଭୋ ୱାତପିତ୍ତସେମ୍ହପକୋପୋ, ରସାଦିଧାତୂନଂ ୱା ୱିକାରାୱତ୍ଥା। ଦ୍ୱିଧା ୱୁତ୍ତୋପି ଅତ୍ଥତୋ ପଥୱୀଧାତୁଆଦୀନଂ ଧାତୂନଂଯେୱ ୱିକାରୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ପଟିପକ୍ଖପଚ୍ଚଯା ସପ୍ପାଯୋତୁଆହାରାୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତତା। ତେ ଚ ତଂତଂୱିକାରସ୍ସ ୱିସେସପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ ୱୁତ୍ତା, ଅୱିସେସେନ ପନ ସବ୍ବେ ସବ୍ବେସଂ ପଚ୍ଚଯା। ଯତୋ ନେସଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାୱିଜହନଂ, ଇଦ୍ଧିୱଠଅଞ୍ଜନାଦୀସୁ ୱିଯ ୱସୱତ୍ତନଂ ମଦ୍ଦୱପ୍ପକାରୋ। ସୁପରିମଦ୍ଦିତଚମ୍ମସୁଧନ୍ତସୁୱଣ୍ଣଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ମୁଦୁକମ୍ମଞ୍ଞସଦିସରୂପନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ, ନ ତଂ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତଂ ମୁଦୁତାକମ୍ମଞ୍ଞତାସବ୍ଭାୱତୋ। ନ ହି ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧରୂପସନ୍ତାନେ ଲହୁତାଦୀନି ସମ୍ଭୱନ୍ତି, ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧେପି ରୂପଭୱେ ନ ସନ୍ତି ଦନ୍ଧତ୍ତକରାଦିଧାତୁକ୍ଖୋଭାଭାୱତୋ। ସତି ହି ତାଦିସେ ଧାତୁକ୍ଖୋଭେ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖପଚ୍ଚଯସମୁଟ୍ଠାନାହି ଲହୁତାଦୀହି ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି କେଚି, ତଂ ଅକାରଣଂ। ନ ହି ୱୂପସମେତବ୍ବପଚ୍ଚନୀକାପେକ୍ଖୋ ତବ୍ବିରୋଧିଧମ୍ମସମୁପ୍ପାଦୋ, ତଥା ସତି ସହେତୁକକିରିଯଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ କାଯଲହୁତାଦୀନଂ ଅଭାୱୋୱ ସିଯା। କସ୍ମା ପନ କମ୍ମଜରୂପେସୁ ଲହୁତାଦଯୋ ନ ହୋନ୍ତୀତି? ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନପଚ୍ଚଯାପେକ୍ଖତ୍ତା। ଅଞ୍ଞଥା ସବ୍ବଦାଭାୱୀହି ଲହୁତାଦୀହି ଭୱିତବ୍ବଂ ସିଯାତି।

୪୪୪। ଆଦି ଚଯୋ, ଈସଂ ୱା ଚଯୋତି ଆଚଯୋ, ଯଥାପଚ୍ଚଯଂ ତତୋ ତତୋ ଆଗତସ୍ସ ୱିଯ ଚଯୋତି ୱା ଆଚଯୋ, ତଦୁଭଯଂ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା ଆଚଯୋ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତସ୍ସାତି ଆଚଯଲକ୍ଖଣୋ। ରୂପସ୍ସ ଉପଚଯୋ ପଠମୁପ୍ପାଦୋ, ୱୁତ୍ତିଂ ଚ ‘‘ଉପଞ୍ଞତ୍ତଂ ଉପସିତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ଉପ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ପଠମୂପରିଅତ୍ଥସ୍ସ ନିଦସ୍ସନତୋ। ପୁବ୍ବନ୍ତତୋତି ପୁବ୍ବକୋଟ୍ଠାସତୋ, ଅନାଗତଭାୱତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେ ରୂପଧମ୍ମେ ଉପ୍ପାଦୋ ଅନାଗତକ୍ଖଣତୋ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜାପେନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଉମ୍ମୁଜ୍ଜାପନରସୋ’’ତି। ତଥା ସୋ ‘‘ଇମେ ରୂପଧମ୍ମା’’ତି ନିଯ୍ୟାତେନ୍ତୋ ୱିଯ ଗଯ୍ହତୀତି ଆହ ‘‘ନିଯ୍ୟାତନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ’’ତି। ପରିପୁଣ୍ଣଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନତା ‘‘ଉପରିଚଯୋ ଉପଚଯୋ’’ତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ପୱତ୍ତିଲକ୍ଖଣାତି

ରୂପାନଂ ପଓତ୍ତନନ୍ତି ଲକ୍ଖିତବ୍ବା। ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧନରସାତି ପୁବ୍ବାପରଓସେନ ଅନୁ ଅନୁ ପବନ୍ଧନକିଚ୍ଚା। ତତୋ ଏଓ ଅନୁପଚ୍ଛେଦଓସେନ ଗହେତବ୍ବତୋ ଅନୁପଚ୍ଛେଦପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା।

ଉଭଯମ୍ପୀତି ଉପଚଯୋ ସନ୍ତତୀତି ଉଭଯମ୍ପି। ଜାତିରୂପସ୍ସେଓାତି ରୂପୁପ୍ପାଦସ୍ସେଓ ଅଧିଓଚନଂ। ଯଦି ଏଓଂ କସ୍ମା ଓିଭଜ୍ଜ ଓୁତ୍ତାତି ଆହ ''ଆକାରନାନତ୍ତତୋ''ତି, ଜାତିରୂପସ୍ସ ପଓତ୍ତିଆକାରଭେଦତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଓେନେଯ୍ୟଓସେନ ଓିଭଜ୍ଜକଥନେ କାରଣଂ ପରତୋ ଆଓି ଭଓିସ୍ସତି। କଥଂ ପନେତଂ ଓିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ, ପଓତ୍ତିଆକାରନାନତ୍ତତୋ ଜାତିରୂପସ୍ସ ଭେଦୋ, ନ ସଭାଓତୋତି ? ନିଦ୍ଦେସତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଯସ୍ମା ପନା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଯୋ ଆଯତନାନନ୍ତି ଯୋ ଅଡ୍ଢେକାଦସନ୍ନଂ ରୂପାଯତନାନଂ ଆଦିଚଯତ୍ତା ''ଆଚଯୋ''ତି ଓୁତ୍ତୋ। ସୋ ଏଓ ଉପଚଯୋ ପଠମୁପ୍ପାଦଭାଓତୋ ଉପ-ସଦ୍ଦୋ ପଠମତ୍ଥୋତି କତ୍ୱା। ଯୋ ପନ ତତ୍ଥେଓ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ଉପରି ଚଯତ୍ତା ଉପଚଯୋ, ସା ଏଓ ସନ୍ତତି ଅନୁପବନ୍ଧଓସେନ ଉପ୍ପତ୍ତିଭାଓତୋ। ଅଥ ଓା ଯୋ ଆଯତନାନଂ ଆଚଯୋ ପଠମଭାଓେନ ଉପଲକ୍ଖିତୋ ଉପ୍ପାଦୋ, ସୋ ପନ ତତ୍ଥେଓ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ଉପରି ଚଯତ୍ତା ଉପଚଯୋ, ଓଡ୍ଢୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପଚଯୋ ଓଡ୍ଢିଭାଓେନ ଉପଲକ୍ଖିତୋ ଉପ୍ପାଦୋ, ସା ଏଓ ସନ୍ତତି ପବନ୍ଧାକାରେନ ଉପ୍ପତ୍ତିଭାଓତୋ। ତେନାହ ''ଅଟ୍ଠକଥାଯମ୍ପୀ''ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ଏଓଂ କିଂ କଥିତନ୍ତି ''ଯୋ ଆଯତନାନଂ ଆଚଯୋ''ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୬୪୧) ନିଦ୍ଦେସେନ କିଂ ଅତ୍ଥଜାତଂ କଥିତଂ ହୋତି? ଆଯତନେନ ଆଚଯୋ କଥିତୋ। ଆଚଯୁପଚଯସନ୍ତତିଯୋ ହି ନିବ୍ବତ୍ତିଭାଓେନ ଆଚଯୋ ଏଓାତି ଆଯତନେହି ଆଚଯାଦୀନଂ ପକାସିତତ୍ତା ତେହି ଆଚଯୋ କଥିତୋ। ଆଯତନାନଂ ଆଚଯାଦିଓଚନେନେଓ ଆଚଯସଭାଓାନି ଉପ୍ପାଦଧମ୍ମାନି ଆଯତନାନୀତି ଆଚଯେନ ତଂପକତିକଂ ଆଯତନଂ କଥିତଂ। ଲକ୍ଖଣଞ୍ହି ଉପ୍ପାଦୋ, ନ ରୂପରୂପନ୍ତି।

ରୂପପରିପାକୋ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ଜିଣ୍ଣତା। ଉପନଯନରସାତି ଭଙ୍ଗୁପନଯନକିଚ୍ଚା। ସଭାଓାନପଗମେପୀତି କକ୍ଖଳଅତାଦିସଭାଓସ୍ସ ଅଓିଗମେପି। ଠିତିକ୍ଖଣେ ହି ଜରା, ନ ଚ ତଦା ଧମ୍ମୋ ସଭାଓଂ ଓିଜହତି ନାମ। ନଓଭାଓୋ ଉପ୍ପାଦାଓତ୍ଥା, ତସ୍ସ ଅପଗମଭାଓେନ ଗଯ୍ହତୀତି ଆହ ''ନଓଭାଓାପଗମପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା''ତି। ''ଅରୂପଧମ୍ମାନ''ନ୍ତି ଇଦଂ ତେସଂ ଜରାଯ ସୁଟ୍ଠୁ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନତାଯ ଓୁତ୍ତଂ। ରୂପଧମ୍ମାନମ୍ପି ହି ଖଣିକଜରା ପଟିଚ୍ଛନ୍ନା ଏଓ, ଯା ଅଓୀଚିଜରାତିପି ଓୁଚ୍ଚତି। ଏସ ଓିକାରୋତି ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚାଦିଓିକାରମାହ। ସୋ ହି ଅରୂପଧମ୍ମେସୁ ନ ଲବ୍ଭତି। ଯା ଅଓୀଚିଜରା ନାମ, ତସ୍ସାପି ଏସ ଓିକାରୋ ନତ୍ଥୀତି ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ନତ୍ଥି ଏତିସ୍ସା ଜରାଯ ଓୀଚୀତି ଅଓୀଚିଜରା, ନଓଭାଓତୋ ଦୁଓିଞ୍ଞେଯ୍ୟନ୍ତରଜରାତି ଅତ୍ଥୋ।

ପରିତୋ ସବ୍ବସୋ ''ଭିଜ୍ଜନ''ନ୍ତି ଲକ୍ଖିତବ୍ବାତି ପରିଭେଦଲକ୍ଖଣା। ନିଚ୍ଚଂ ନାମ ଧୁଓଂ, ରୂପଂ ପନ ଖଣଭଙ୍ଗିତାଯ ଯେନ ଭଙ୍ଗେନ ନ ନିଚ୍ଚନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚଂ, ସୋ ଅନିଚ୍ଚସ୍ସ ଭାଓୋତି ଅନିଚ୍ଚତା। ସା ପନ ଯସ୍ମା ଠିତିପ୍ପତ୍ତଂ ରୂପଂ ଓିନାସଭାଓେନ ସଂସୀଦନ୍ତୀ ଓିଯ ହୋତୀତି ଓୁତ୍ତଂ ''ସଂସୀଦନରସା''ତି। ଯସ୍ମା ଚ ସା ରୂପଧମ୍ମାନଂ ଭଙ୍ଗଭାଓତୋ ଖଯଓଯାକାରେନେଓ ଗଯ୍ହତି, ତସ୍ମା ଓୁତ୍ତଂ ''ଖଯଓଯପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା''ତି।

୪୪୫।ଓଜାଲକ୍ଖଣୋତି ଏତ୍ଥ ଅଙ୍ଗମଙ୍ଗାନୁସାରିନୋ ରସସ୍ସ ସାରୋ ଉପଥମ୍ଭବଲକରୋ ଭୂତନିସ୍ସିତୋ ଏକୋ ଓିସେସୋ ଓଜା। କବଳଂ କରୀଯତୀତି କବଳୀକାରୋ। ଆହରୀଯତୀତି ଆହାରୋ, କବଳଂ କତ୍ୱା ଅଜ୍ଝୋହରୀଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ପନ ସଓତ୍ଥୁକଂ ଓଜଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଓୁତ୍ତଂ। ବାହିରଂ ଆହାରଂ ପଚ୍ଚଯଂ ଲଭିତ୍ୱା ଏଓ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାହାରୋ ରୂପଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ସୋ ପନ ରୂପଂ ଆହରତୀତି ଆହାରୋ। ତେନାହ ''ରୂପାହରଣରସୋ''ତି। ତତୋ ଏଓ ଓଜଟ୍ଠମକରୂପୁପ୍ପାଦନେନ ଇମସ୍ସ କାଯସ୍ସ ଉପଥମ୍ଭନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ଓଜାଯ ରୂପାହରଣକିଚ୍ଚଂ ବାହିରାଧୀନନ୍ତି ଆହ ''ଆହରିତବ୍ବଓତ୍ଥୁପଦଟ୍ଠାନୋ''ତି।

୪୪୬।ବଲରୂପନ୍ତିଆଦୀସୁ ଇମସ୍ମିଂ କାଯେ ବଲଂ ନାମ ଅତ୍ଥି, ସମ୍ଭଓୋ ନାମ ଅତ୍ଥି, ରୋଗୋ ନାମ ଅତ୍ଥି, ''ଜାତି ସଞ୍ଜାତୀ''ତି (ଓିଭ। ୧୯୧) ଓଚନତୋ ଜାତି ନାମ ଅତ୍ଥି, ତେହିପି ଚତୂହି ମହାଭୂତେହି ଓିନା ଅଭାଓତୋ ଉପାଦାଯରୂପେହି ଭଓିତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଏକଚ୍ଚାନନ୍ତି ଅଭଯଗିରିଓାସୀନଂ। ପଟିକ୍ଖିତ୍ତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଏଓଂ ପଟିକ୍ଖେପୋ ଓେଦିତବ୍ବୋ – ମିଦ୍ଧଂ ରୂପମେଓ ନ ହୋତି ନୀଓରଣେସୁ ଦେସିତତ୍ତା। ଯସ୍ସ ହି ନୀଓରଣେସୁ ଦେସନା, ତଂ ନ ରୂପଂ ଯଥା କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ। ସିଯା ପନେତଂ ଦୁଓିଧଂ ମିଦ୍ଧଂ ରୂପଂ, ଅରୂପଞ୍ଚାତି। ତତ୍ଥ ଯଂ ଅରୂପଂ, ତଂ ନୀଓରଣେସୁ ଦେସିତଂ ''ନ ରୂପ''ନ୍ତି? ତଂ ନ, ଓିସେସଓଚନାଭାଓତୋ। ନ ହି ଓିସେସେତ୍ୱା ମିଦ୍ଧଂ ନୀଓରଣେସୁ ଦେସିତଂ, ତସ୍ମା ମିଦ୍ଧସ୍ସ ଦୁଓିଧତଂ ପରିକପ୍ପେତ୍ୱାପି ନ ସକ୍କା ନୀଓରଣଭାଓଂ ନିଓତ୍ତେତୁଂ। ସକ୍କା ହି ଓତ୍ତୁଂ ''ଯଂ ତଂ ଅରୂପତୋ ଅଞ୍ଞଂ ମିଦ୍ଧଂ ପରିକପ୍ପିତଂ, ତମ୍ପି ନୀଓରଣଂ ମିଦ୍ଧସଭାଓତ୍ତା ଇତରଂ ମିଦ୍ଧଂ ଓିଯା''ତି।

ଭଓତୁ ନୀଓରଣଂ, କୋ ଓିରୋଧୋତି ଚେ? ନୀଓରଣଞ୍ଚ ପହାତବ୍ବଂ। ପଞ୍ଚ ନୀଓରଣେ ପହାଯ ''ଅଦ୍ଧା ମୁନୀସି ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ନତ୍ଥି ନୀଓରଣା ତଓା''ତି (ସୁ। ନି। ୫୪୬) ଓଚନତୋ। ଅପ୍ପହାତବ୍ବଞ୍ଚ ରୂପଂ ''କତମେ ଧମ୍ମା ନେଓ ଦସ୍ସନେନ ନ ଭାଓନାଯ ପହାତବ୍ବା? ଚତୂସୁ ଭୂମୀସୁ କୁସଲଂ, ଚତୂସୁ

ଭୂମୀସୁ ୱିପାକୋ, ତୀସୁ ଭୂମୀସୁ କିରିଯାବ୍ୟାକତଂ, ରୂପଞ୍ଚ ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ। ଇମେ ଧମ୍ମା ନେୱ ଦସ୍ସନେନ ନ ଭାୱନାଯ ପହାତବ୍ବା’’ତି (ଧା ସ। ୧୪୦୭) ୱଚନତୋ। ନ ଚେତ୍ଥ ତଦାରମ୍ମଣକିଲେସପ୍ପହାନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ ‘‘ରୂପଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ନ ତୁମ୍ହାକଂ, ତଂ ପଜହଥା’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୩।୩୪) ୱିଯ କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ତଥା ପହାନସ୍ସ ଅନଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ତସ୍ମା ନ ମିଦ୍ଧଂ ରୂପଂ। ଯଦି ମିଦ୍ଧସ୍ସ ରୂପଭାୱଂ ନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛଥ, କଥଂ ଭଗୱତୋ ନିଦ୍ଦା। ମିଦ୍ଧଞ୍ହି ‘‘ନିଦ୍ଦାପଚଲାଯିକା’’ତିଆଦିନା ୱିଭଙ୍ଗେ ୱିଭତ୍ତତ୍ତା ନିଦ୍ଦାତି? ନ ମିଦ୍ଧଂ ନିଦ୍ଦା, ନିଦ୍ଦାହେତୁଭାୱତୋ ପନ ତଂ ‘‘ନିଦ୍ଦା’’ତି ୱିଭତ୍ତଂ ଯଥା ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦି। ଏୱମ୍ପି ନିଦ୍ଦାହେତୁନୋ ମିଦ୍ଧସ୍ସ ଅଭାୱତୋ କଥଂ ଭଗୱତୋ ନିଦ୍ଦାତି? ନିଦ୍ଦା ଭଗୱତୋ ସରୀରଗିଲାନିଯା, ନ ମିଦ୍ଧେନ। ସା ଚ ନତ୍ଥୀତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ ‘‘ପିଟ୍ଠି ମେ ଆଗିଲାଯତି, ତମହଂ ଆଯମିସ୍ସାମୀ’’ତି (ମ। ନି। ୨।୨୨) ୱଚନତୋ। ନ ଚେତ୍ଥ ଏୱମୱଧାରଣଂ ମିଦ୍ଧମେୱ ନିଦ୍ଦାହେତୂତି, ନିଦ୍ଦାହେତୁ ଏୱ ମିଦ୍ଧନ୍ତି ଏୱମୱଧାରଣା। ତସ୍ମା ଅଞ୍ଞୋପି ଅତ୍ଥି ନିଦ୍ଦାହେତୁ, କୋ ପନ ସୋତି? ସରୀରଗିଲାନିଯା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନିଦ୍ଦା ଭଗୱତୋ ସରୀରଗିଲାନିଯା, ନ ମିଦ୍ଧେନା’’ତି।

ନିଦ୍ଦା ଚ ଭଗୱତୋ ନତ୍ଥୀତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ ‘‘ଅଭିଜାନାମି ଖୋ ପନାହଂ ଅଗ୍ଗିୱେସ୍ସନ…ପେ… ଦିୱା ସୁପିତା’’ତି (ମ। ନି। ୧।୩୮୭) ୱଚନତୋ। ଇତୋପି ନ ମିଦ୍ଧଂ ରୂପଂ ସମ୍ପଯୋଗୱଚନତୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ‘‘ଥିନମିଦ୍ଧନୀୱରଣଂ ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣେନ ନୀୱରଣଞ୍ଚେୱ ନୀୱରଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଞ୍ଚା’’ତିଆଦି (ଧ। ସ। ୧୧୭୬)। ନ ଚେତ୍ଥ ଯଥାଲାଭୱଚନଂ? ସକ୍କା ପଚ୍ଚେତୁଂ ‘‘ସକ୍ଖରକଥଲିକମ୍ପି ମଚ୍ଛଗୁମ୍ବମ୍ପି ଚରନ୍ତମ୍ପି ତିଟ୍ଠନ୍ତମ୍ପୀ’’ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୧।୨୪୯) ୱିଯ ଅପ୍ପସିଦ୍ଧତାଯ ରୂପଭାୱସ୍ସ। ସିଦ୍ଧେ ହି ତସ୍ସ ରୂପଭାୱେ ସମ୍ଭୱତୋ ଯଥାଲାଭପଚ୍ଚଯୋ ଯୁଜ୍ଜେଯ୍ଯାତି। ଇତୋପି ନ ରୂପଂ ମିଦ୍ଧଂ ଆରୁପ୍ପେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ‘‘ନୀୱରଣଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ନୀୱରଣୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯା’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୩।୮।୮) ଇମସ୍ସ ୱିଭଙ୍ଗେ ‘‘ଆରୁପ୍ପେ କାମଚ୍ଛନ୍ଦନୀୱରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ଥିନମିଦ୍ଧନୀୱରଣଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚନୀୱରଣଂ ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱିତ୍ଥାରୋ। ତସ୍ମା ‘‘ନ ମିଦ୍ଧଂ ରୂପ’’ନ୍ତି ଯଂ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ, ତଂ ସୁପଟିକ୍ଖିତ୍ତମେୱ।

ଇତରେସୂତି ବଲରୂପାଦୀସୁ। କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସାପି ରୋଗସ୍ସ ୱିସଭାଗପଚ୍ଚଯସମୁପ୍ପନ୍ନୋ ଧାତୁକ୍ଖୋଭୋ ଆସନ୍ନକାରଣଂ, ପଗେୱ ଇତରସ୍ସ। ସୋ ଚ ଅତ୍ଥତୋ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ୱିକାରାୱତ୍ଥାଠିତିଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେସୁ ଏୱ ସିଯାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ରୋଗରୂପଂ ଜରତାଅନିଚ୍ଚତାଗହଣେନ ଗହିତମେୱା’’ତି। ଉପଚଯସନ୍ତତିଗହଣେନ ଗହିତମେୱାତି ତବ୍ବିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ରୁପୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ଉପାଦାୱତ୍ଥାଯ ଚ ଅଞ୍ଞା ଜାତି ନାମ ନତ୍ଥେୱ। ସମ୍ଭୱୋ କାମଧାତୁଯଂ ଏକଚ୍ଚିଯସତ୍ତାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରିପାକପଚ୍ଚଯୋ ଆପୋଧାତୁଯା ପୱତ୍ତିଆକାରୱିସେସୋତି ଆହ ‘‘ସମ୍ଭୱରୂପଂ ଆପୋଧାତୁଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତମେୱା’’ତି। କାଯବଲଂ ନାମ ଅତ୍ଥତୋ ୱାଯୋଧାତୁଯା ପୱତ୍ତିଆକାରୱିସେସୋ ତସ୍ସା ୱିପ୍ଫାରଭାୱତୋ। ଯତୋ ନଂ ‘‘ପାଣବଲ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ତେନାହ ‘‘ବଲରୂପଂ ୱାଯୋଧାତୁଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତମେୱା’’ତି। କସ୍ମା ପନ ନେସଂ ଅଯଥାକ୍କମତୋ ପଟିକ୍ଖେପୋ କତୋତି? ୱିସୁଂ ନତ୍ଥୀତି କତ୍ୱା ଅନୁପଲବ୍ଭମାନତ୍ତା ଅନାଦରଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ମିଦ୍ଧପଟିକ୍ଖେପୋ ୱା ମହାପଞ୍ଞୋତି ପଠମଂ କତୋ। ତଦନୁସାରେନ ପଟିଲୋମନଯେନ ଇତରେସମ୍ପି ଅଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

‘‘ଇତୀ’’ତି ଇଦଂ ‘‘ଅଟ୍ଠୱୀସତିୱିଧ’’ନ୍ତି ଇମିନା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ, ଇମିନା ୱୁତ୍ତକ୍କମେନ ଅଟ୍ଠୱୀସତିୱିଧଂ ହୋତୀତି। ସୋ ଚ ଖୋ ପାଠଇଯଂ ଆଗତନଯେନେୱାତି ଅନୂନତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଅନଧିକଭାୱୋ ପନ ଦସ୍ସିତୋ ଏୱ।

୪୪୭। ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମରାସି ହିନୋତି ଏତେନ ପତିଟ୍ଠହତୀହି ହେତୁ, ମୂଲଟ୍ଠେନ ଲୋଭାଦିକୋ, ଅଲୋଭାଦିକୋ ଚ, ତାଦିସୋ ହେତୁ ନ ହୋତୀତି ନହେତୁ। ନାସ୍ସ ହେତୁ ଅତ୍ଥୀତି ଅହେତୁକଂ, ସହେତୁକପଟିଯୋଗିଭାୱତୋ ହେତୁନା ସହ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅହେତୁକମେୱ ହେତୁନା ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତତାଯ ହେତୁୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ। ଧମ୍ମନାନତ୍ତାଭାୱେପି ହି ସଦ୍ଦତ୍ଥନାନତ୍ତେନ ୱେନେଯ୍ଯୱସେନ ଦୁକନ୍ତରଦେସନା ହୋତୀତି ଦୁକପଦୱସେନ ଚେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ପଚ୍ଚଯାଧୀନୱୁତ୍ତିତାଯ ସହ ପଚ୍ଚଯେନାତି ସପ୍ପଚ୍ଚଯଂ। ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯେହି ଲୋକେ ନିଯୁତ୍ତଂ, ୱିଦିତନ୍ତି ୱା ଲୋକିଯଂ। ଆ ଭୱଗ୍ଗଂ, ଆ ଗୋତ୍ରଭୁଂ ୱା ସୱନ୍ତୀତି ଆସୱା, ସହ ଆସୱେହୀତି ସାସୱଂ, ଆସୱେହି ଆଲମ୍ବିତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ସଂଯୋଜନୀଯଂ ଓଘନୀଯଂ ଯୋଗନୀଯଂ ନୀୱରଣୀଯଂ ସଂକିଲେସିକଂ ପରାମଟ୍ଠଂ ଅଚେତସିକଂ ଚିତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ ନରୂପାୱଚରଂ ନଅରୂପାୱଚରଂ ନଅପରିଯାପନ୍ନଂ ଅନିଯତଂ ଅନିଯ୍ଯାନିକଂ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ଏୱମାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଆହିତୋ ଅହଂ ମାନୋ ଏତ୍ଥାତି ଅତ୍ତା, ଅତ୍ତଭାୱୋ। ତଂ ଅତ୍ତାନଂ ଅଧିକିଚ୍ଚ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପୱତ୍ତା ଅଜ୍ଝତ୍ତା , ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧଧମ୍ମା, ତେସୁ ଭୱଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ, ଚକ୍ଖାଦି। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତମେୱ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ ଯଥା ୱେନଯିକୋତି (ଅ। ନି। ୮।୧୧; ପାରା। ୮) ଇମମତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅତ୍ତଭାୱଂ ଅଧିକିଚ୍ଚ ପୱତ୍ତତ୍ତା ଅଜ୍ଝତ୍ତିକ’’ନ୍ତି। ସେସଂ ତେୱୀସତିୱିଧଂ। ‘‘ତତୋ ବାହିରତ୍ତା’’ତି ଇଦଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଲକ୍ଖଣାଭାୱତୋ ୱୁତ୍ତଂ। ଘଟ୍ଟନୱସେନାତି ୱିସଯୀ, ୱିସଯୋ ଚ ହୁତ୍ୱା ସଙ୍ଘଟ୍ଟନୱସେନ। ସେସଂ ସୋଳସୱିଧଂ। ୱିପରୀତତ୍ତାତି ଘଟ୍ଟନୱସେନ ଅଗହେତବ୍ବତୋ। ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝସଭାୱତ୍ତାତି ସୁଖୁମଭାୱେନ

ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟସଭାୱତ୍ତା। ଞାଣସ୍ସ ଆସନ୍ନେ ନ ହୋତୀତି ଦୂରେ। ତେରସ ହଦଯୱତ୍ଥୁପରିଯୋସାନାନି। ସଭାୱେନେୱାତି ''ରୂପସ୍ସ ପରିଚ୍ଛେଦୋ, ରୂପସ୍ସ ୱିକାରୋ, ରୂପସ୍ସ ଉପଚଯୋ''ତିଆଦିନା ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱେନେୱ କକ୍ଖଳଅତ୍ତାଦିନା ଞାଣେନ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଗହେତବ୍ବତୋ। ସେସଂ ଦସୱିଧଂ। ତବ୍ବିପରୀତତାଯାତି ସଭାୱେନ ଅପରିଗ୍ଗହିତବ୍ବତୋ। ସୋତାଦୀନମ୍ପି ଚକ୍ଖୁନୋ ୱିଯ ପସନ୍ନସଭାୱତ୍ତା ଏୱ ଯଥାସକଂ ୱିସଯଗ୍ଗହଣପଚ୍ଚଯତାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଚକ୍ଖାଦି…ପେ… ପସାଦରୂପ''ନ୍ତି। ୱିପରୀତତ୍ତାତି ତବ୍ବିଧୁରସଭାୱତ୍ତା। ଅଧିପତିଯଟ୍ଠେନାତି ଏତ୍ଥ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ତାୱ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀସୁ ଆଧିପତେଯ୍ୟଂ ତେସଂ ପଟୁମନ୍ଦଭାୱାନୁୱତ୍ତନତୋ, ଇତ୍ଥିପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯଦ୍ୱଯସ୍ସ ସକିଚ୍ଚେ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ସହଜରୂପାନୁପାଲନେ। ତଦୁଭଯଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ। ଉପାଦିନ୍ନତ୍ତାତି ଗହିତତ୍ତା। କମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତଞ୍ହି ''ମମେତଂ ଫଲଂ''ନ୍ତି କମ୍ମୁନା ଗହିତଂ ୱିଯ ହୋତି ଅପଟିକ୍ଖେପତୋ।

୪୪୮।ସନିଦସ୍ସନକମ୍ମଜାଦୀନଂ ତିକାନନ୍ତି ସନିଦସ୍ସନତ୍ତିକସ୍ସ, କମ୍ମଜାଦିତ୍ତିକାନଞ୍ଚ। ଓଳାରିକେତି ଦ୍ୱାଦସୱିଧେ ଓଳାରିକରୂପେ। ରୂପନ୍ତି ରୂପାଯତନଂ। ଦଟ୍ଠବ୍ବଭାୱସଙ୍ଖାତେନ ସହ ନିଦସ୍ସନେନାତି ସନିଦସ୍ସନଂ, ପଟିହନନଭାୱସଙ୍ଖାତେନ ସହ ପଟିଘେନାତି ସପ୍ପଟିଘଂ, ସନିଦସ୍ସନଞ୍ଚ ତଂ ସପ୍ପଟିଘଞ୍ଚାତି ସନିଦସ୍ସନସପ୍ପଟିଘଂ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ସ ଦଟ୍ଠବ୍ବଭାୱୋ ଅତ୍ଥି, ତଂ ସନିଦସ୍ସନଂ। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଗୋଚରଭାୱୋୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବଭାୱୋ। ତସ୍ସ ରୂପାଯତନତୋ ଅନଞ୍ଞତ୍ତେପି ଅଞ୍ଞେହି ଧମ୍ମେହି ରୂପାଯତନଂ ୱିସେସେତୁଂ ଅଞ୍ଞଂ ୱିଯ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ''ସହ ନିଦସ୍ସନେନ ସନିଦସ୍ସନ''ନ୍ତି। ଧମ୍ମଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ହି ଏକୀଭୂତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଯୋ ନାନତ୍ତକରୋ ୱିସେସୋ, ସୋ ଅଞ୍ଞୋ ୱିଯ କତ୍ୱା ଉପଚରିତୁଂ ଯୁତ୍ତୋ। ଏୱଞ୍ହି ଅତ୍ଥୱିସେସାୱବୋଧୋ ହୋତୀତି। ଯୋ ସଯଂ, ନିସ୍ସଯୱସେନ ଚ ସମ୍ପତ୍ତାନଂ, ଅସମ୍ପତ୍ତାନଞ୍ଚ ପଟିମୁଖଭାୱୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପତନଂ, ସୋ ପଟିହନନଭାୱୋ, ଯେନ ବ୍ୟାପାରାଦିୱିକାରପଚ୍ଚଯନ୍ତରସହିତେସୁ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ୱିସଯେସୁ ୱିକାରୁପ୍ପତ୍ତି। ସେସଂ ଏକାଦସୱିଧଂ ଓଳାରିକରୂପଂ। ତଞ୍ହି ସନିଦସ୍ସନତ୍ତାଭାୱତୋ ଅନିଦସ୍ସନଂ, ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ସପ୍ପଟିଘଂ। ଉଭଯପଟିକ୍ଖେପେନ ଅନିଦସ୍ସନଅପ୍ପଟିଘଂ। କମ୍ମତୋ ଜାତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଯଂ ଏକନ୍ତକମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନଂ ଅଟ୍ଠିନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ହଦଯଞ୍ଚାତି ନୱୱିଧଂ ରୂପଂ, ଯଞ୍ଚ ନୱୱିଧେ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନେ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନଂ ନୱୱିଧମେୱ ରୂପନ୍ତି ଏୱଂ ଅଟ୍ଠାରସୱିଧମ୍ପି କମ୍ମତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ କମ୍ମଜଂ। ଯଞ୍ହି ଜାତଞ୍ଚ ଯଞ୍ଚ ଜାଯତି ଯଞ୍ଚ ଜାଯିସ୍ସତି, ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ''କମ୍ମଜ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି ଯଥା ଦୁଦ୍ଧନ୍ତି। ତଦଞ୍ଞପଚ୍ଚଯଜାତନ୍ତି କମ୍ମତୋ ଅଞ୍ଞପଚ୍ଚଯତୋ ଜାତଂ ଉତୁଚିତ୍ତାହାରଜଂ। ନକୁତୋଚିଜାତନ୍ତି ଲକ୍ଖଣରୂପମାହ। ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଦ୍ୱଯଂ, ସଦ୍ଦୋ, ଆକାସଧାତୁ, ଲହୁତାଦିତ୍ତଯଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନି ଅୱିନିବ୍ଭୋଗରୂପାନୀତି ଏତଂ ପଞ୍ଚଦସୱିଧଂ ରୂପଂ ଚିତ୍ତଜଂ। ଆକାସଧାତୁ, ଲହୁତାଦିତ୍ତଯଂ, ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନାନି ଅୱିନିବ୍ଭୋଗରୂପାନୀତି ଏତଂ ଦ୍ୱାଦସୱିଧଂ ରୂପଂ ଆହାରଜଂ। ଏତ୍ଥ ସଦ୍ଦଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତେରସୱିଧଂ ରୂପଂ ଉତୁତୋ ସମୁଟ୍ଠିତଂ ଉତୁଜଂ। ସେସଂ କମ୍ମଜତିକେ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୪୪୯। ଦିଟ୍ଠାଦିଚତୁକ୍କୱସେନ, ରୂପରୂପାଦିଚତୁକ୍କୱସେନ, ୱତ୍ଥାଦିଚତୁକ୍କୱସେନାତି ପାଟେକ୍କଂ ଚତୁକ୍କସଦ୍ଦୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ଯଂ ରୂପାଯତନଂ ଅଦକ୍ଖି ଯଂ ପସ୍ସତି ଯଂ ଦକ୍ଖିସ୍ସତି ଯଂ ପସ୍ସେଯ୍ୟ, ତଂ ସବ୍ବଂ ଦିଟ୍ଠଂ ନାମ ଦିଟ୍ଠସଭାୱାନାତିୱତ୍ତନତୋ ଯଥା ଦୁଦ୍ଧନ୍ତି। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ଦସ୍ସନୱିସଯତ୍ତାତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ତା। ସୱନୱିସଯତ୍ତାତି ସୋତୱିଞ୍ଞାଣୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ତା। ଗନ୍ଧରସଫୋଟ୍ଠବ୍ବତ୍ତଯନ୍ତି ଗନ୍ଧୋ ରସୋ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି ଏତଂ ତଯଂ। ମୁତଂ ନାମ ମୁତ୍ୱା ପତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବତୋ। ତେନାହ ''ସମ୍ପତ୍ତଗ୍ଗାହକିନ୍ଦ୍ରିଯୱିସଯତ୍ତା''ତି।

କିମିଦଂ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଂ ନାମାତି? ପଥୱୀତେଜୋୱାଯୋଧାତୁତ୍ତଯଂ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଆପୋଧାତୁ ଅଗ୍ଗହିତା, ନନୁ ସୀତତା ଫୁସିତ୍ୱା ଗଯ୍ହତି, ସା ଚ ଆପୋଧାତୂତି? ସଚ୍ଚଂ ଗଯ୍ହତି, ନ ପନ ସା ଆପୋଧାତୁ। କିଞ୍ଚରହୀତି? ତେଜୋଧାତୁ ଏୱ। ମନ୍ଦେ ହି ଉଣ୍ହଭାୱେ ସୀତବୁଦ୍ଧି। ନ ହି ସୀତଂ ନାମ କୋଚି ଗୁଣୋ ଅତ୍ଥି, କେୱଲଂ ପନ ଉଣ୍ହଭାୱସ୍ସ ମନ୍ଦତାଯ ସୀତତାଭିମାନୋ। କଥମେତଂ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବନ୍ତି ଚେ? ଅନୱଟ୍ଠିତତ୍ତା ସୀତବୁଦ୍ଧିଯା ଯଥା ପାରାପାରେ। ତଥା ହି ଘମ୍ମକାଲେ ଆତପେ ଠିତାନଂ ଛାଯଂ ପୱିଟ୍ଠାନଂ ସୀତବୁଦ୍ଧି ହୋତି, ତତ୍ଥେୱ ପନ ପଥୱୀଗବ୍ଭତୋ ଉଟ୍ଠିତାନଂ ଉଣ୍ହବୁଦ୍ଧି। ଯଦି ହି ସୀତତା ଆପୋଧାତୁ ସିଯା, ଏକସ୍ମିଂ କଲାପେ ଉଣ୍ହଭାୱେନ ସଦ୍ଧିଂ ଉପଲବ୍ଭେଯ୍ୟ, ନ ଚ ଉପଲବ୍ଭତି। ତସ୍ମା ୱିଞ୍ଞାଯତି ନ ଆପୋଧାତୁ ସୀତତାତି । ଇଦଞ୍ଚ ଭୂତାନଂ ଅୱିନିବ୍ଭୋଗୱୁତ୍ତିତଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତାନଂ ଉତ୍ତରଂ, ଅନିଚ୍ଛନ୍ତାନମ୍ପି ପନ ଚତୁନ୍ନଂ ଭୂତାନଂ ଏକସ୍ମିଂ କଲାପେ କିଚ୍ଚଦସ୍ସନେନ ସଭାଗୱୁତ୍ତିତାଯ ସାଧିତାଯ ଉତ୍ତରମେୱ। ଯେ ପନ ''ୱାଯୋଧାତୁଯା ଲକ୍ଖଣଂ ସୀତତା''ତି ୱଦନ୍ତି, ତେସମ୍ପି ଇଦମେୱ ଉତ୍ତରଂ। ଯଦି ହି ୱାଯୋଧାତୁ ସୀତତା ସିଯା, ଏକସ୍ମିଂ କଲାପେ ଉଣ୍ହଭାୱେନ ସଦ୍ଧିଂ ସୀତତା ଉପଲବ୍ଭେଯ୍ୟ, ନ ଚ ଉପଲବ୍ଭତି। ତସ୍ମା ୱିଞ୍ଞାଯତି ନ ୱାଯୋଧାତୁ ସୀତତାତି। ଯେସଂ ପନ ଦ୍ରୱତା ଆପୋଧାତୁ, ସା ଚ ଫୁସିତ୍ୱା ଗଯ୍ହତୀତି ଦସ୍ସନଂ। ତେ ୱତ୍ତବ୍ବା ''ଦ୍ରୱଭାୱୋପି ଫୁସୀଯତୀତି ଆଯସ୍ମନ୍ତାନଂ ଅଧିମାନମତ୍ତଂ ସଣ୍ଠାନଂ ୱିଯା''ତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ପୁରାତନେହି –

''ଦ୍ରୱତା ସହୱୁତ୍ତୀନି, ତୀଣି ଭୂତାନି ସମ୍ଫୁସଂ;

'ଦ୍ରୱତଂ ସମ୍ଫୁସାମୀ'ତି, ଲୋକୋଯମଭିମଞ୍ଞତି।

‘‘ଫୁସଂ ଭୂତାନି ସଣ୍ଠାନଂ, ମନସା ଗଣ୍ହତେ ଯଥା;

‘ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଫୁସାମୀ’ତି, ଞାତଵ୍ବା ଦ୍ରଵତା ତଥା’’ତି।

ସେସନ୍ତି ଯଥାଵୁତ୍ତଂ ରୂପାଦିସତ୍ତଵିଧଂ ରୂପଂ ଠପେତ୍ଵା ଅଵସିଟ୍ଠଂ ଏକଵୀସତିଵିଧଂ ରୂପଂ। ଵିଞ୍ଞାଣସ୍ସେଵାତି ମନୋଵିଞ୍ଞାଣସ୍ସେଵ। ଅଵଧାରଣେନ ରୂପାଯତନାଦୀନମ୍ପି ମନୋଵିଞ୍ଞାଣଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ତେ ନିଯମାଭାଵତୋ ନ ଵିଞ୍ଞାତରୂପତାତି ସଙ୍କରାଭାଵଂ ଦସ୍ସେତି।

ନିପ୍ଫନ୍ନରୂପଂ ପନେତ୍ଥ ରୂପରୂପଂ ନାମାତି ଯଦେତ୍ଥ ଅଟ୍ଠଵୀସତିଵିଧେ ରୂପେ ‘‘ନିପ୍ଫନ୍ନ’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ ରୂପଂ, ତଦେଵ ରୂପଲକ୍ଖଣଯୋଗତୋ ରୂପଂ। ରୁପ୍ପନଂ ରୂପଂ, ତଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଯଥା ଅରିସସୋତି, ରୂପଗୁଣଯୋଗତୋ ଵା ଯଥା ନୀଲଗୁଣଯୋଗତୋ ନୀଲଂ ଵତ୍ଥନ୍ତି। ସ୍ଵାଯଂ ରୂପସଦ୍ଦୋ ରୁଳ୍ହିଯା ଅତଂସଭାଵେପି ପଵତ୍ତତୀତି ଅପରେନ ରୂପସଦ୍ଦେନ ଵିସେସେତ୍ଵା ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ରୂପରୂପ’’ନ୍ତି ଯଥା ତିଲତେଲଂ, ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖନ୍ତି (ଵିସୁଦ୍ଧି। ୨।୫୩୯) ଚ, ରୁପ୍ପନସଭାଵଂ ରୂପନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଦି ଏଵଂ, ଆକାସଧାତୁଆଦୀନଂ କଥଂ ରୂପଭାଵୋତି? ନିପ୍ଫନ୍ନରୂପସ୍ସ ପରିଚ୍ଛେଦଵିକାରଲକ୍ଖଣଭାଵତୋ ତଗ୍ଗତିକମେଵାତି ‘‘ରୂପ’’ନ୍ତ୍ଵେଵ ଵୁଚ୍ଚତି।

ଵସନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଚିତ୍ତଚେତସିକା ପଵତ୍ତନ୍ତୀତି ଵତ୍ଥୁ, ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଆଧାରଭୂତଂ ରୂପଂ। ତଂ ପନ ଛବ୍ବିଧଂ। ତତ୍ଥ ହଦଯରୂପଂ ଵତ୍ଥୁ ଏଵ ମନୋଧାତୁମନୋଵିଞ୍ଞାଣଧାତୂନଂ ନିସ୍ସଯଭାଵତୋ। ନ ଦ୍ଵାରଂ ଅଞ୍ଞନିସ୍ସଯାନଂ ଚକ୍ଖାଦି ଵିଯ। ଯଥା ହି ଚକ୍ଖାଦୀନି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାଦୀନଂ ପଵତ୍ତିଯା ଦ୍ଵାରଂ ହୋନ୍ତି, ନ ଏଵଂ ହଦଯଵତ୍ଥୁ। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଯଂ ପନେତ୍ଥ ହଦଯରୂପଂ ନାମ, ତଂ ଵତ୍ଥୁ, ନ ଦ୍ଵାର’’ନ୍ତି। ଵିଞ୍ଞତ୍ତିଦ୍ଵଯଂ ଦ୍ଵାରଂ କମ୍ମଦ୍ଵାରଭାଵତୋ। ତନ୍ନିସ୍ସିତସ୍ସ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଅଭାଵତୋ ନ ଵତ୍ଥୁ। ପସାଦରୂପଂ ଵତ୍ଥୁ ଚେଵ ଅତ୍ତସନ୍ନିସ୍ସିତସ୍ସ ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣାଦିକସ୍ସ, ଦ୍ଵାରଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞନିସ୍ସିତସ୍ସ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାଦିକସ୍ସ। ସେସଂ ଏକଵୀସତିଵିଧଂ ରୂପଂ ଵୁତ୍ତଵିପରିଯାଯତୋ ନେଵ ଵତ୍ଥୁ ନ ଚ ଦ୍ଵାରଂ।

୪୫୦। ଏକତୋ ଏଵ ଜାତଂ ଏକଜଂ। ନନୁ ଚ ଏକତୋ ଏଵ ପଚ୍ଚଯତୋ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ନତ୍ଥୀତି? ସଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି, ରୂପଜନକପଚ୍ଚଯେସୁ ଏକତୋତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନ ହି ରୂପୁପ୍ପତ୍ତି ରୂପଜନକତୋ ଅଞ୍ଞଂ ପଚ୍ଚଯଂ ଅପେକ୍ଖତି। ଦ୍ଵିଜନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ। ଇମେସନ୍ତି ଇମେସଂ ପଭେଦାନଂ ଵସେନ। କମ୍ମଜମେଵାତି କମ୍ମତୋ ଏଵ ଜାତଂ। ଚିତ୍ତଜମେଵାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେଵ ନଯୋ। ଚିତ୍ତତୋ ଚ ଉତୁତୋ ଚ ଜାତନ୍ତି କାଲେନ ଚିତ୍ତତୋ, କାଲେନ ଉତୁତୋତି ଏଵଂ ଚିତ୍ତତୋ ଚ ଉତୁତୋ ଚ ଜାତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଂ ଦ୍ଵିଜଂ ଦ୍ଵୀହି ଜାତନ୍ତି। ପରତୋ ଦ୍ଵୀସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ। ସଦ୍ଦାଯତନମେଵାତି ଏତ୍ଥ ଯଂ ଚିତ୍ତଜଂ ସଦ୍ଦାଯତନଂ, ତଂ ସଵିଞ୍ଞତ୍ତିକମେଵାତି ଏକେ। ଅଵିଞ୍ଞତ୍ତିକୋପି ଅତ୍ଥି ଵିତକ୍କଵିପ୍ଫାରସଦ୍ଦୋତି ପୋରାଣା।

ଵିତକ୍କଵିପ୍ଫାରସଦ୍ଦୋ ନ ସୋତଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋତି ହି ଏଵଂ ପଵତ୍ତମହାଅଟ୍ଠକଥାଵାଦଂ ନିସ୍ସାଯ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ସଦ୍ଦସ୍ସ ଵିଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଵିନାପି ଉପ୍ପତ୍ତି ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା। ନ ହି ଵିଞ୍ଞତ୍ତି ‘‘କାଯଵାଚାଯ ଵିଞ୍ଞତ୍ତୀ’’ତି ଵଚନତୋ ଅସୋତଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟେନ ସଦ୍ଦେନ ସହ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଏଵଂ ସନ୍ତେ ଚିତ୍ତଜେନାପି ସଦ୍ଦନଵକେନ ଭଵିତବ୍ବଂ। ସୋ ଚ ଵାଦୋ ‘‘ସଦ୍ଦୋ ଚ ହୋତି, ନ ସୋତଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ ଚା’’ତି ଵିରୁଦ୍ଧମେଵେତନ୍ତି ମଞ୍ଞମାନେହି ସଙ୍ଗହକାରେହି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋ। ଅପରେ ପନ ମହାଅଟ୍ଠକଥାଵାଦଂ ଅପ୍ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ଵା ତସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ଵଣ୍ଣେନ୍ତି। କଥଂ? ‘‘ଜିଵ୍ହାତାଲୁଚଲନାଦିକଂ ଵିତକ୍କସମୁଟ୍ଠିତଂ ଵିଞ୍ଞତ୍ତିସହଜମେଵ ସୁଖୁମସଦ୍ଦଂ ଦିବ୍ବସୋତେନ ସୁତ୍ଵା ଆଦିସତୀ’’ତି ସୁତ୍ତେ, ପଟ୍ଠାନେ ଚ ଓଳାରିକଂ ସଦ୍ଦଂ ସନ୍ଧାଯ ସୋତଵିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯଭାଵୋ ଵୁତ୍ତୋତି ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଵିତକ୍କଵିପ୍ଫାରସଦ୍ଦସ୍ସ ଅସୋତଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟତା ଵୁତ୍ତାତି। ତଂ ଚତୁଜଂ। ଅଵସେସନ୍ତି ଅଵିନିବ୍ଭୋଗରୂପେନ ସଦ୍ଧିଂ ଆକାସଧାତୁମାହ।

ଲକ୍ଖଣରୂପଂପନ ନକୁତୋଚିଜାତନ୍ତି କୁତୋଚିପି ପଚ୍ଚଯତୋ ନ ଜାତଂ, ନାପି ସଯମେଵ ଜାତଂ ପଚ୍ଚଯେହି ଵିନା ସଯମେଵ ଜାତସ୍ସ ସଦ୍ଦେନ ସଦ୍ଧଂ ଅଭାଵତୋ। କଥଂ ପନେତଂ ଵିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ ଲକ୍ଖଣରୂପଂ ନ ଜାଯତୀତି? ଲକ୍ଖଣଭାଵତୋ। ଉପ୍ପତ୍ତିମନ୍ତାନଂ ହି ରୂପାଯତନାଦୀନଂ ଜାତିଆଦୀନି ଲକ୍ଖଣାନି ଵିଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ଏଵଂ ଜାତିଆଦୀନଂ। ତସ୍ମା ଵିଞ୍ଞାତବ୍ବମେତଂ ଜାତିଆଦୀନି ନ ଜାଯନ୍ତୀତି। ସିଯା ପନେତଂ ‘‘ଜାତିଆଦୀନଂ ଜାତିଆଦୀନି ଲକ୍ଖଣାନି ଵିଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି? ତଂ ନ, କସ୍ମା? ତଥା ସତି ଅନଵଟ୍ଠାନାପତ୍ତିତୋ। ଯଦି ହି ଜାତିଆଦୀନି ଜାତିଆଦିମନ୍ତାନି ସିଯୁଂ, ତାନିପି ଜାତିଆଦିମନ୍ତାନି, ତାନିପି ଜାତିଆଦିମନ୍ତାନୀତି ଅନଵଟ୍ଠାନମେଵ ଆପଜ୍ଜତି। ତସ୍ମା ସୁଟ୍ଠୁ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଜାତିଆଦୀନି ନ ଜାଯନ୍ତୀ’’ତି। ତେନାହ ‘‘ନ ହି ଉପ୍ପାଦସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ ଅତ୍ଥି, ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଚ ପରିପାକଭେଦମତ୍ତଂ ଇତରଦ୍ଵଯ’’ନ୍ତି, ଜରାମରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ତତ୍ଥ ‘‘ଉପ୍ପାଦୋ ନତ୍ଥୀ’’ତି ଏତେନ ଉପ୍ପାଦସ୍ସ ଜରାମରଣାଭାଵମାହ। ଅସତି ଉପ୍ପାଦେ କୁତୋ ଜରାମରଣନ୍ତି ମତ୍ତଗ୍ଗହଣେନ ଜରାମରଣସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଭାଵମ୍ପି। ଯଦି ଏଵଂ ଜାତିଯା କୁତୋଚି ଜାତତାଵଚନଂ କଥନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯମ୍ପୀ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ କିଚ୍ଚାନୁଭାଵକ୍ଖଣେ ଦିଟ୍ଠତ୍ତାତି ଯେ ତେ ଚିତ୍ତାଦଯୋ

ରୂପାଯତନାଦୀନଂ ରୂପାନଂ ଜନକପଚ୍ଚଯା, ତେସଂ ତଦୁପ୍ପାଦନଂ ପତି ଅନୁପରତବ୍ୟାପାରାନଂ ଯୋ ସୋ ପଚ୍ଚଯଭାୱୂପଲକ୍ଖଣୀଯୋ କିଚ୍ଚାନୁଭାୱକ୍ଖଣୋ, ତଦା ଜାଯମାନାନଂ ରୂପାଯତନାଦୀନଂ ଧମ୍ମାନଂ ୱିକାରଭାୱେନ ଉପଲଦ୍ଧମାନତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱେନେଯ୍ୟପୁଗ୍ଗଲୱସେନ ଜାତିଯା କୁତୋଚି ପଚ୍ଚଯତୋ ଜାତତ୍ତଂ ପାଠଇଯଂ ଅନୁଞ୍ଞାତଂ ଯଥା ତଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନତାଦି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଆଦୀନଂ। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଯେହି ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମେହି ରୂପାଦଯୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟୁଂ, ତେସଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱୂପଗମନକ୍ଖଣେ ଉପଲଦ୍ଧମାନା ରୂପାଦଯୋ ତତୋ ପୁରେ, ପଚ୍ଛା ଚ ଅନୁପଲଦ୍ଧମାନା ତତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ୱିଞ୍ଞାଯନ୍ତି, ଏୱଂ ଜାତିପି ୱେଦିତବ୍ବା। ଯଦି ଏୱଂ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଜାତିଯା କୁତୋଚି ଜାତତା ସିଦ୍ଧା, ଅଥ କସ୍ମା ୱେନେଯ୍ୟପୁଗ୍ଗଲୱସେନାତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ନଯିଦମେୱଂ ଜାଯମାନଧମ୍ମୱିକାରଭାୱେନ ଉପଲଦ୍ଧମାନତ୍ତା। ଯଦି ହି ଧମ୍ମୋ ୱିଯ ଉପଲଦ୍ଭେୟ୍ୟ ଜାତି, ନିପ୍ପରିଯାଯୋୱ ତସ୍ସା କୁତୋଚି ଜାତଭାୱୋ, ନ ଏୱମୁପଲଦ୍ଧି, ଅଥ ଖୋ ୱିକାରଭାୱେନ। ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ୱେନେଯ୍ୟପୁଗ୍ଗଲୱସେନା''ତି।

ତଦା କିର ସୋତୂନଂ ଏୱଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ''ଅଯଂ ଜାତି ସବ୍ବେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ପଭୱୋ, ସଯଞ୍ଚ ନ କୁତୋଚି ଜାଯତି ଯଥା ତଂ ପକତିୱାଦୀନଂ ପକତୀ''ତି, ତଂ ନେସଂ ମିଚ୍ଛାଗାହଂ ୱିଧମେନ୍ତୋ ସତ୍ଥା ''ଉପଚଯୋ ସନ୍ତତୀ''ତି ଦ୍ୱିଧା ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା କୁତୋଚି ପଚ୍ଚଯତୋ ଜାତଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଦେସେସି, ନ ପନ ଜରାମରଣଂ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମାନଂ କିଚ୍ଚାନୁଭାୱକ୍ଖଣେ ଅଦସ୍ସନତୋ। ଯଦି ଏୱଂ କଥଂ ''ଜରାମରଣଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୨।୨୦) ୱୁତ୍ତଂ? ଯସ୍ମା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପରିପାକଭଙ୍ଗତାଯ ତେସୁ ସନ୍ତେସୁ ହୋନ୍ତି, ନ ଅସନ୍ତେସୁ। ନ ହି ଅଜାତଂ ପରିପଚ୍ଚତି, ଭିଜ୍ଜତି ୱା, ତସ୍ମା ତଂ ଜାତିପଚ୍ଚଯତଂ ସନ୍ଧାଯ ''ଜରାମରଣଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୨।୨୦) ପରିଯାଯେନ ସୁତ୍ତେସୁ ୱୁତ୍ତଂ। ଯୋ ପନେତ୍ଥ କାମଭୱାଦୀସୁ କମ୍ମାଦିନା ପଚ୍ଚଯେନ ଯୋନିୱିଭାଗତୋ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ, ପୱତ୍ତିଯଞ୍ଚ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ପୱତ୍ତିଭେଦୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ, ସୋ ପରତୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦକଥାଯଂ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତୀତି ନ ୱୁତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଇତି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେ ୱିତ୍ଥାରକଥାମୁଖୱଣ୍ଣନା।

ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୫୧।ଯଂକିଞ୍ଚୀତି ଅନୱସେସପରିଯାଦାନଦୀପକେନ ପଦଦ୍ୱଯେନ ୱେଦଯିତସ୍ସ ବହୁଭେଦତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ରାସଟ୍ଠଂ ଉଲ୍ଲିଙ୍ଗେତି। ୱେଦଯିତଂ ଆରମ୍ମଣରସାନୁଭୱନଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତସ୍ସାତି ୱେଦଯିତଲକ୍ଖଣଂ। ସଙ୍ଖଂ ତଂ ଧମ୍ମଜାତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ, ପୁବ୍ବେ ୱା ରୂପକ୍ଖନ୍ଧକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ଅଧିକାରତୋ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ଏକତୋ କତ୍ୱାତି ଅତୀତାଦିଭେଦଭିନ୍ନଂ ସଙ୍ଖଂ ତଂ ବୁଦ୍ଧିଯା ଏକତୋ କତ୍ୱା। ଏୱଞ୍ହି ରାସଟ୍ଠସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋ। ନୀଲାଦିଭେଦସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ସଞ୍ଜାନନଂ, ''ନୀଲଂ ପୀତଂ ଦୀଘଂ ରସ୍ସ''ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୬୧୫) ଚ ଆଦିନା ସଞ୍ଜୁପ୍ପାଦୱସେନ ଜାନନଂ ଗହଣଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତସ୍ସାତି ସଞ୍ଜାନନଲକ୍ଖଣଂ। ଅଭିସଙ୍ଖରଣଂ ଆଯୂହନଂ ବ୍ୟାପାରାପତ୍ତି, ଅଭିସନ୍ଦହନଂ ୱା, ଉଭଯଥାପି ଚେତନାପଧାନତାଯ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଭିସଙ୍ଖରଣଲକ୍ଖଣ''ନ୍ତି। ତଥା ହି ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯେ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧଂ ୱିଭଜନ୍ତେନ ଭଗୱତା ''ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜା ଚେତନା''ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ୨୧) ଚେତନାୱ ୱିଭତ୍ତା। ମିନିତବ୍ବୱତ୍ଥୁଂ ନାଠଇଯା ମିନମାନୋ ପୁରିସୋ ୱିଯ ଯେନ ସଞ୍ଜାନନାକାରୱିସିଟ୍ଠେନ ଆକାରେନ ୱିସଯଂ ଗଣ୍ହାତି, ତଂ ଆରମ୍ମଣୂପଲଦ୍ଧିସଙ୍ଖାତଂ ୱିଜାନନଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତସ୍ସାତି ୱିଜାନନଲକ୍ଖଣଂ। ଇତରେ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧାଦଯୋ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ହୋନ୍ତୀତି ୱିଞ୍ଞାଣେନ ଏକୁପ୍ପାଦାଦିଭାୱତୋ, ସମାନଜାତିଆଦିୱିଭାଗତୋ ଚ।

ଅତ୍ଥନା ''ୱିଜାନନଲକ୍ଖଣ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ସୁଖେନ ସମତ୍ଥେତୁଂ ''ଯଂ କିଞ୍ଚୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥାପଚ୍ଚଯଂ ପୱତ୍ତିମତ୍ତମେତଂ, ଯଦିଦଂ ସଭାୱଧମ୍ମୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ୱିଜାନନଲକ୍ଖଣ''ନ୍ତି ଭାୱସାଧନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଧମ୍ମସଭାୱୋ ୱିନିମୁତ୍ତୋ କୋଚି କତ୍ତା ନାମ ନତ୍ଥୀତି ତସ୍ସେୱ କତ୍ତୁଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ୱିଜାନାତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଂ ୱିଜାନନଟ୍ଠେନ ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତଦେୱ ଚିନ୍ତନାଦିଅତ୍ଥେନ ଚିତ୍ତଂ, ମନନଟ୍ଠେନ ମନୋତି ପରିଯାଯତୋପି ନଂ ବୋଧେତି। ଏତ୍ତାୱତା ଚ ଖନ୍ଧତୋ, ଭେଦତୋ, ପରିଯାଯତୋ ଚ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିଭାୱିତଂ ହୋତି।

ଜାଯନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱିସଦିସାପି ସଦିସାକାରାତି ଜାତି, ସମାନାକାରୋ। ସା ପନାଯଂ ଜାତି କାମଂ ଅନେକୱିଧା ନାନପ୍ପକାରା, ତଂ ଇଧାଧିପ୍ପେତମେୱ ପନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''କୁସଲଂ, ଅକୁସଲଂ, ଅବ୍ୟାକତଞ୍ଚା''ତି ଆହ। ତତ୍ଥ କୁସଲଟ୍ଠେନ କୁସଲଂ। କୋଯଂ କୁସଲଟ୍ଠୋ ନାମ? ଆରୋଗ୍ୟଟ୍ଠୋ ଅନୱଜ୍ଜଟ୍ଠୋ ସୁଖୱିପାକଟ୍ଠୋ। ଆରୋଗ୍ୟଟ୍ଠେନାପି ହି କୁସଲଂ ୱୁଚ୍ଚତି ''କଚ୍ଚି ନୁ ଭୋତୋ କୁସଲ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଜା। ୧।୧୫।୧୪୬; ୨।୨୦।୧୨୯)। ଅନୱଜ୍ଜଟ୍ଠେନାପି ''କତମୋ ପନ, ଭନ୍ତେ, କୁସଲୋ କାଯସମାଚାରୋ? ଯୋ ଖୋ, ମହାରାଜ , ଅନୱଜ୍ଜୋ କାଯସମାଚାରୋ''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୨।୩୬୧)। ସୁଖୱିପାକଟ୍ଠେନାପି ''କୁସଲାନଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମାନଂ ସମାଦାନହେତୁ''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୩।୮୦)। କୁସଲଚିତ୍ତଞ୍ହି ରାଗାଦୀନଂ ଚେତସିକରୋଗାନଂ ଅୱଜ୍ଜସଭାୱାନଂ ପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ, ସୁଖୱିପାକୱିପଚ୍ଚନତୋ ଚ ଅରୋଗଂ, ଅନୱଜ୍ଜଂ, ସୁଖୱିପାକଞ୍ଚାତି।

ସଦ୍ଦତ୍ଥତୋ ପନ କୁଚ୍ଛିତେ ପାପଧମ୍ମେ ସଲଯତି ଚଲଯତି କମ୍ପେତି ୱିଦ୍ଧଂସେତୀତି କୁସଲଂ। କୁଚ୍ଛିତେନ ୱା ଆକାରେନ ସଯନ୍ତୀତି କୁସା, ପାପଧମ୍ମା, ତେ କୁସେ ଲୁନାତି ଛିନ୍ଦତୀତି କୁସଲଂ। କୁଚ୍ଛିତାନଂ ୱା ସାନତୋ ତନୁକରଣତୋ ଞାଣଂ କୁସଂ ନାମ, ତେନ ଲାତବ୍ବଂ ଗହେତବ୍ବଂ ପୱତ୍ତେତବ୍ବନ୍ତି କୁସଲଂ। ଯଥା ୱା କୁସୋ ଉଭଯଭାଗଗତଂ ହତ୍ଥପଦେସଂ ଲୁନାତି, ଏୱମିଦଂ ଉପ୍ପନ୍ନାନୁପ୍ପନ୍ନୱସେନ ଉଭଯଭାଗଗତଂ ସଂକିଲେସପକ୍ଖଂ ଲୁନାତି ଛିନ୍ଦତି, ତସ୍ମା କୁସୋ ୱିଯ ଲୁନାତୀତି କୁସଲଂ। କୁଚ୍ଛିତାନଂ ୱା ସାୱଜ୍ଜଧମ୍ମାନଂ ସଲନତୋ ସଂୱରଣତୋ କୁସଲଂ। କୁସଲଧମ୍ମୱସେନ ହି ଅକୁସଲା ପୱତ୍ତିନିୱାରଣେନ, ଅପ୍ପୱତ୍ତିଭାୱାପାଦନେନ ଚ ମନଚ୍ଛଟ୍ଠେସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଯା ସଂୱୁତା ପିହିତା ହୋନ୍ତି। କୁଚ୍ଛିତେ ୱା ପାପଧମ୍ମେ ସଲଯତି କମ୍ପେତି ଅପନେତୀତି କୁସଲଂ। କୁଚ୍ଛିତାନଂ ୱା ପାଣାତିପାତାଦୀନଂ ପାପଧମ୍ମାନଂ ସାନତୋ ନିସାନତୋ ତେଜନତୋ କୁସା, ଦୋସଲୋଭାଦଯୋ। ଦୋସାଦୀନଞ୍ହି ୱସେନ ଚେତନାଯ ତିକ୍ଖଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ପାଣାତିପାତାଦୀନଂ ମହାସାୱଜ୍ଜତା, ତେ କୁସେ ଲୁନାତି ଛିନ୍ଦତୀତି କୁସଲଂ। କୁଚ୍ଛିତାନଂ ୱା ସାନତୋ ଅନ୍ତକରଣତୋ ୱିନାସନତୋ କୁସାନି, ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱସେନ ପୱତ୍ତାନି ସଦ୍ଧାଦୀନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ତେହି ଲାତବ୍ବଂ ପୱତ୍ତେତବ୍ବନ୍ତି କୁସଲଂ। ‘‘କୁ’’ ଇତି ୱା ଭୂମି ୱୁଚ୍ଚତି, ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱେନ ତଂସଦିସସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ନିସ୍ସଯଭୂତସ୍ସ ରୂପାରୂପପ୍ପବନ୍ଧସ୍ସ ସମ୍ମତି, ଆଯତିଞ୍ଚ ଅନୁଦହନେନ ୱିନାସନତୋ କୁଂ ସିଯନ୍ତୀତି କୁସା, ରାଗାଦଯୋ, ତେ ୱିଯ ଅତ୍ତନୋ ନିସ୍ସଯସ୍ସ ଲୱନତୋ ଛିନ୍ଦନତୋ କୁସଲଂ। ପଯୋଗସମ୍ପାଦିତା ହି କୁସଲଧମ୍ମା ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ରୂପାରୂପଧମ୍ମେ ଅପ୍ପୱତ୍ତିକରଣେନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତୀତି।

ନ କୁସଲନ୍ତି ଅକୁସଲଂ, କୁସଲପଟିପକ୍ଖନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନ କୁସଲନ୍ତି ହି କୁସଲପଟିକ୍ଖେପେନ ଅକୁସଲପଦସ୍ସ ଅୱଯୱଭେଦେନ ଅତ୍ଥେ ୱୁଚ୍ଚମାନେ ଯଥା ଯଂ ଧମ୍ମଜାତଂ ନ ଅରୋଗଂ, ନ ଅନୱଜ୍ଜଂ, ନ ସୁଖୱିପାକଂ, ନ ଚ କୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତଂ, ତଂ ଅକୁସଲନ୍ତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି, ଏୱଂ ଯଂ ନ କୁଚ୍ଛିତାନଂ ସଲନସଭାୱଂ, ନ କୁସାନଂ ଲୱନସଭାୱଂ, ନ କୁସେନ କୁସେହି ୱା ପୱତ୍ତେତବ୍ବଂ, ନ ଚ କୁସୋ ୱିଯ ଲୱନକଂ, ତଂ ଅକୁସଲଂ ନାମାତି ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଯସ୍ମା କୁସଲଂ ଅକୁସଲସ୍ସ ଉଜୁୱିପଚ୍ଚନୀକଭୂତଂ, ଯତୋ ଚେତସିକରୋଗପଟିପକ୍ଖାଦିଭାୱତୋ ଅରୋଗାଦିପରିଯାଯେନପି ବୋଧିତଂ, ତସ୍ମା ଅକୁସଲଂ ପନ କୁସଲସ୍ସ ଉଜୁୱିପଚ୍ଚନୀକଭୂତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କୁସଲପଟିପକ୍ଖନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ତଂ ପନ ଯଥାକ୍କମଂ ପହାଯକପହାତବ୍ବଭାୱେନେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ନ ବ୍ଯାକତନ୍ତି ଅବ୍ଯାକତଂ, କୁସଲାକୁସଲଭାୱେନ ଅକଥିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ କୁସଲଭାୱୋ ଅନୱଜ୍ଜସୁଖୱିପାକଟ୍ଠୋ। ଅକୁସଲଭାୱୋ ସାୱଜ୍ଜଦୁକ୍ଖୱିପାକଟ୍ଠୋ, ତଦୁଭଯଭାୱେନ ଅୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏତେନେୱ ଅରୋଗସରୋଗାଦିଭାୱେନ ଚ ଅୱୁତ୍ତତା ୱଣ୍ଣିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘କୁସଲଂ ଅକୁସଲ’’ନ୍ତି ଚ ୱତ୍ୱା ‘‘ଅବ୍ଯାକତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା କୁସଲାକୁସଲଭାୱେନେୱ ଅୱୁତ୍ତତା ୱିଞ୍ଞାଯତି, ନ ପକାରନ୍ତରେନ। ଅୱୁତ୍ତତା ଚେତ୍ଥ ନ ତଥା ଅୱତ୍ତବ୍ବତାମତ୍ତେନ, ଅଥ ଖୋ ତଦୁଭଯୱିନିମୁତ୍ତସଭାୱତାଯ ତେସଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଥା ହେତଂ ‘‘ଅୱିପାକଲକ୍ଖଣ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୪୫୨ ।ଭୂମିଭେଦତୋତି ଭଣନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଧମ୍ମାତି ଭୂମି, ଠାନଂ, ଅୱତ୍ଥା ଚ। ଅୱତ୍ଥାପି ହି ଅୱତ୍ଥାୱନ୍ତାନଂ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ୱିଯ ଗଯ୍ହତି, ଏୱଂ ନେସଂ ସୁଖଗ୍ଗହଣଂ ହୋତୀତି । ତତ୍ଥ ଲୋକିଯା ଭୂମି ଠାନୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା, ଲୋକୁତ୍ତରା ଅୱତ୍ଥାୱସେନ। ଲୋକିଯା ୱା ଠାନାୱତ୍ଥାୱସେନ, ଲୋକୁତ୍ତରା ଅୱତ୍ଥାୱସେନେୱ। କାମାୱଚରନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱତ୍ଥୁକାମୋ କିଲେସକାମୋତି ଦ୍ୱେ କାମା। ତେସୁ ୱତ୍ଥୁକାମୋ ୱିସେସତୋ ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା କାମୀଯନ୍ତୀତି, କିଲେସକାମୋ ତଣ୍ହା କାମେତୀତି। ତେ ଦ୍ୱେପି ସହିତା ହୁତ୍ୱା ଯତ୍ଥ ଅୱଚରନ୍ତି, ତଂ କାମାୱଚରଂ। କିଂ ପନ ତନ୍ତି? ଏକାଦସୱିଧୋ କାମଭୱୋ। ଇଦଂ ଯେଭୁଯ୍ଯେନ ତତ୍ଥ ଅୱଚରତି ପୱତ୍ତତୀତି କାମାୱଚରଂ ଏକସ୍ସ ଅୱଚରସଦ୍ଦସ୍ସ ଲୋପଂ କତ୍ୱା। ଏୱଂ ରୂପାରୂପାୱଚରାନିପି ୱେଦିତବ୍ବାନି ରୂପତଣ୍ହା ରୂପଂ, ଅରୂପତଣ୍ହା ଅରୂପନ୍ତି କତ୍ୱା। ଅଥ ୱା କାମତଣ୍ହା କାମୋ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ, ଅୱଚରତି ଏତ୍ଥାତି ଅୱଚରଂ, କାମସ୍ସ ଅୱଚରଂ କାମାୱଚରଂ। ଏୱଂ ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରାନିପି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଲୋକତୋ ଉତ୍ତରତୀତି ଲୋକୁତ୍ତରଂ କୁସଲସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଇତରଂ ପନ ଲୋକତୋ ଉତ୍ତିଣ୍ଣନ୍ତି ଲୋକୁତ୍ତରଂ।

ସୋମନସ୍ସୁପେକ୍ଖାଞାଣସଙ୍ଖାରଭେଦତୋତି ଏତ୍ଥ ସୋମନସ୍ସୁପେକ୍ଖାଭେଦୋ ତାୱ ଯୁତ୍ତୋ ତେସଂ ଭିନ୍ନସଭାୱତ୍ତା, ଞାଣସଙ୍ଖାରଭେଦୋ ପନ କଥନ୍ତି? ନାଯଂ ଦୋସୋ ଞାଣସଙ୍ଖାରକତୋ ଭେଦୋଞାଣସଙ୍ଖାରଭେଦୋ, ସୋ ଚ ତେସଂ ଭାୱାଭାୱକତୋତି କତ୍ୱା। ସୋଭନଂ ମନୋ, ସୁନ୍ଦରଂ ୱା ମନୋ ଏତସ୍ସାତି ସୁମନୋ, ସୁମନସ୍ସ ଭାୱୋ ସୋମନସ୍ସଂ, ମାନସିକସୁଖା ୱେଦନା ରୁଳ୍ହିଯା, ସୋମନସ୍ସେନ ଉପ୍ପାଦତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଭଙ୍ଗା ସହଗତଂ ପୱତ୍ତଂ ସଂସଟ୍ଠଂ, ସମ୍ପଯୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋମନସ୍ସସହଗତତା ଚସ୍ସ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ହି ଚିତ୍ତଂ ସୋମନସ୍ସସହଗତଂ ହୋତି। ନନୁ ଚ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଂ ଲୋଭସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ, କଥଂ ତତ୍ଥ କୁସଲଂ ହୋତୀତି? ନଯିଦମେକନ୍ତିକଂ ଇଟ୍ଠେପି ଆଭୋଗାଦିୱସେନ କୁସଲସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ଯସ୍ସ ହି ଚତୁସମ୍ପତ୍ତିଚକ୍କସମାଯୋଗାଦିୱସେନ ଯୋନିସୋୱ ଆଭୋଗୋ ହୋତି, କୁସଲମେୱ ଚ ମଯା କତ୍ତବ୍ବନ୍ତି କୁସଲକରଣେ ଚିତ୍ତଂ ନିଯମିତଂ, ଅକୁସଲପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ଚ ନିୱତ୍ତେତ୍ୱା କୁସଲକରଣେ ଏୱ ପରିଣାମିତଂ, ଅଭିଣ୍ହକରଣୱସେନ ଚ ସମୁଦାଚରିତଂ, ତସ୍ସ ଇଟ୍ଠେପି ଆରମ୍ମଣେ ଅଲୋଭାଦିସମ୍ପଯୁତ୍ତମେୱ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ନ ଲୋଭାଦିସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ।

ଞାଣେନ ସମଂ ପକାରେହି ଯୁତ୍ତନ୍ତି ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ। ଏକୁପ୍ପାଦାଦୟୋ ଏୱ ଚେତ୍ଥ ପକାରାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତତ୍ଥ କମ୍ମୂପପତ୍ତିଇନ୍ଦ୍ରିୟପରିପାକକିଲେସଦୂରୀଭାୱା ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତତାୟ କାରଣଂ। ଯୋ ହି ପରେସଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି, ଅନୱଜ୍ଜାନି ସିପ୍ପାୟତନକମ୍ମାୟତନୱିଜ୍ଜଟ୍ଠାନାନି ସିକ୍ଖାପେତୀତି ଏୱମାଦିକଂ ପଞ୍ଞାସଂୱତ୍ତନିୟଂ କରୋତି, ତସ୍ସ କମ୍ମୂପନିସ୍ସୟୱସେନ କୁସଲଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତଥା ଅବ୍ୟାପଜ୍ଜେ ଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଉପପତ୍ତିଂ ନିସ୍ସାୟ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''ତସ୍ସ ତତ୍ଥ ସୁଖିନୋ ଧମ୍ମପଦା ପ୍ଲୱନ୍ତି, ଦନ୍ଧୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସତୁପ୍ପାଦୋ, ଅଥ ଖୋ ସୋ ସତ୍ତୋ ଖିପ୍ପଂୟେୱ ୱିସେସଭାଗୀ (ଅ। ନି। ୪।୧୯୧) ହୋତୀ''ତି। ତଥା ପଞ୍ଞାଦସକପତ୍ତସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିୟପରିପାକଂ ନିସ୍ସାୟ କୁସଲଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯେନ ପନ କିଲେସା ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତା, ତସ୍ସ କିଲେସଦୂରୀଭାୱଂ ନିସ୍ସାୟ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ''ଯୋଗା ୱେ ଜାୟତେ ଭୂରି, ଅୟୋଗା ଭୂରିସଙ୍ଖୟୋ''ତି (ଧ। ପ। ୨୮୨)। ଅତ୍ତନୋ ୱା ପରସ୍ସ ୱା ସମୁସ୍ସାହଜନିତଂ ଚିତ୍ତପୟୋଗସଙ୍ଖାତଂ ସଙ୍ଖରଣଂ ସଙ୍ଖାରୋ, ସୋ ଏତସ୍ସ ନତ୍ଥୀତି ଅସଙ୍ଖାରଂ। ତେନ ପନ ସହ ସଙ୍ଖାରେନ ପୱତ୍ତତୀତି ସସଙ୍ଖାରଂ। ଞାଣେନ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ ୱିରହିତନ୍ତି ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ। ୱିପ୍ପୟୋଗୋତି ଚେତ୍ଥ ଞାଣସ୍ସ ଅଭାୱୋ ଅପ୍ପୱତ୍ତିୟେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଉପେକ୍ଖତୀତି ଉପେକ୍ଖା, ୱେଦୟମାନାପି ଆରମ୍ମଣଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତି ମଜ୍ଝତ୍ତତାକାରସଣ୍ଠିତତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଉପେତା ସୁଖଦୁକ୍ଖାନଂ ଅୱିରୁଦ୍ଧା ଇକ୍ଖା ଅନୁଭୱନନ୍ତି ଉପେକ୍ଖା। ଅଥ ୱା ଇଟ୍ଠେ ଚ ଅନିଟ୍ଠେ ଚ ଆରମ୍ମଣେ ପକ୍ଖପାତାଭାୱେନ ଉପପତ୍ତିତୋ ଯୁତ୍ତିତୋ ଇକ୍ଖତି ଅନୁଭୱତୀତି ଉପେକ୍ଖା, ତାୟ ସହଗତନ୍ତି ଉପେକ୍ଖାସହଗତଂ। ସେସଂ ସବ୍ବଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟମେୱ।

ଏୱଂ ଅଟ୍ଠ କାମାୱଚରକୁସଲଚିତ୍ତାନି ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଇଦାନି ତେସଂ ପୱତ୍ତିଆକାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ୟଦା ହୀ''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ପଟିଗ୍ଗାହକାଦିସମ୍ପତ୍ତିନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଦେସକାଲକଲ୍ୟାଣମିତ୍ତାଦିସମ୍ପତ୍ତିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅଞ୍ଞଂ ୱା ସୋମନସ୍ସହେତୁନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅଞ୍ଞଗ୍ଗହଣେନ ସଦ୍ଧାବହୁଲତା, ୱିସୁଦ୍ଧଦିଟ୍ଠିତା, କୁସଲକିରିୟାୟ ଆନିସଂସଦସ୍ସାୱିତା, ସୋମନସ୍ସପଟିସନ୍ଧିକତା, ଏକାଦସ ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଟ୍ଠାନିୟା ଧମ୍ମାତି ଏୱମାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ଆଦିନୟପ୍ପୱତ୍ତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ନ କେୱଲଂ ''ଅତ୍ଥି ଯିଟ୍ଠ''ନ୍ତିଆଦୀନଂ (ମ। ନି। ୧।୪୪୧; ୨।୯୫) ନୱନ୍ନଂୟେୱ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୱତ୍ଥୂନଂ ଗହଣଂ, ଅଥ ଖୋ ଧମ୍ମୱିଚୟସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଟ୍ଠାନିୟାଦୀନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପୁରକ୍ଖତ୍ୱାତି ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ କତ୍ୱା। ତଞ୍ହି ଖୋ ସହଜାତପୁବ୍ବଙ୍ଗମୱସେନ ''ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଧମ୍ମା''ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୧-୨) ୱିୟ ସମ୍ପୟୋଗସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଅସଂସୀଦନ୍ତୋତି ସିଲୋକମଚ୍ଛରିୟାଦିୱସେନ ପୁଞ୍ଞକିରିୟାୟଂ ସଂସୀଦଂ ସଙ୍କୋଚଂ ଅନାପଜ୍ଜନ୍ତୋ, ତେନ ମୁତ୍ତଚାଗତାଦିଂ ଦସ୍ସେତି। ଅନୁସ୍ସାହିତୋତି କେନଚିପି ନ ଉସ୍ସାହିତୋ। ସରସତୋ ହି ପୁଞ୍ଞପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନମିଦଂ। ପରେହୀତି ପନ ପାକଟୁସ୍ସାହନଦସ୍ସନଂ।

ଦାନାଦୀନୀତି ଦାନଂ ସୀଲଂ ଯାୱ ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମନ୍ତି ଇମାନି ଦାନାଦୀନି ଦସ ପୁଞ୍ଞାନି, ଦାନାଦୀନୀତି ୱା ଦାନସୀଲଭାୱନାମୟାନି ଇତରେସମ୍ପି ସତ୍ତନ୍ନଂ ଏତ୍ଥେୱନ୍ତୋଗଧତ୍ତା। ଯତ୍ଥ ସୟଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତଂ ସନ୍ତାନଂ ପୁନନ୍ତି, ପୁଜ୍ଜଂ ଭୱଫଲଂ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୀତି ୱା ପୁଞ୍ଞାନି। ଅସ୍ସ ପୁଞ୍ଞଚେତନାସମଙ୍ଗିନୋ। ଅମୁତ୍ତଚାଗତା ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମେ ସାପେକ୍ଖଚିତ୍ତତା। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସୀଲସମାଦାନାଦୀସୁ ଅନଧିମୁତ୍ତତାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତଦେୱାତି ସୋମନସ୍ସସହଗତାଦିନା ସଦିସତାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ସଦିସମ୍ପି ହି ''ତଦେୱା''ତି ୱୋହରୀୟତି ଯଥା ''ସା ଏୱ ତିତ୍ତିରୀ, ତାନିୟେୱ ଓସଧାନୀ''ତି। ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ଅତ୍ଥେତି ଲୀନସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉସ୍ସାହନପୟୋଗସଙ୍ଖାତେ ଅତ୍ଥେ। ଏତନ୍ତି ''ସଙ୍ଖାରୋ''ତି ଏତଂ ପଦଂ। ପୁବ୍ବପୟୋଗସ୍ସାତି ପୁଞ୍ଞକିରିୟାୟଂ ସଙ୍କୋଚେ ଜାୟମାନେ ତତୋ ୱିୱେଚେତ୍ୱା ସମୁସ୍ସାହନୱସେନ ପୱତ୍ତସ୍ସ ଚିତ୍ତପୟୋଗସ୍ସ, ପୁବ୍ବଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ତଥାପୱତ୍ତପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ ସୋ ସଙ୍ଖାରୋ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ନ ତସ୍ସ ସଙ୍ଖାରସ୍ସ ପୁବ୍ବକାଲିକତ୍ତା। ''ଅତ୍ଥି ଦିନ୍ନ''ନ୍ତିଆଦି (ମ। ନି। ୧।୪୪୧; ୨।୯୫) ନୟପ୍ପୱତ୍ତାୟ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟା ଅସମ୍ଭୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ବାଲ-ଗ୍ଗହଣଂ। ସଂସୀଦନୁସ୍ସାହନାଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ସହସା-ଗହଣଂ। ସୋମନସ୍ସରହିତା ହୋନ୍ତି ପୁଞ୍ଞଂ କରୋନ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ସୋମନସ୍ସହେତୂନଂ ଅଭାୱଂ ଆଗମ୍ମାତି ଇଦଂ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ମଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣତଥାରୂପଚେତୋସଙ୍ଖାରାଦୟୋପି ହି ଉପେକ୍ଖାସହଗତତାୟ କାରଣଂ ହୋନ୍ତିୟେୱାତି।

ଏୱନ୍ତିଆଦି ନିଗମନଂ। ତୟିଦଂ ଅଟ୍ଠୱିଧମ୍ପି କାମାୱଚରଂ କୁସଲଚିତ୍ତଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ଯାୱ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣନ୍ତି ଛସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଯଂ ୱା ତଂ ୱା ଆଲମ୍ବିତ୍ୱା ଉପେକ୍ଖାସହଗତାହେତୁକକିରିୟାମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତାନନ୍ତରଂ କାୟଦ୍ୱାରାଦୀହି ତୀହି ଦ୍ୱାରେହି କାୟକମ୍ମାଦିୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତାନି ଚତ୍ତାରି ଯଦା ତିହେତୁକପଟିସନ୍ଧିଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି, ତଦା ସୋଳସ ୱିପାକଚିତ୍ତାନି ଫଲନ୍ତି। ଯଦା ପନ ଦୁହେତୁକଂ, ତଦା ଦ୍ୱାଦସ ତିହେତୁକୱଜ୍ଜାନି। ଅହେତୁକଂ ପନ ପଟିସନ୍ଧିଂ ତିହେତୁକାନି ନ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତେୱ, ଦୁହେତୁକାନି ପନ ଦୁହେତୁକପଟିସନ୍ଧିଦାନକାଲେ ଦ୍ୱାଦସ, ଅହେତୁକପଟିସନ୍ଧିଂ ଦାନକାଲେ ଅଟ୍ଠ ଫଲନ୍ତି। ତିହେତୁକା ପନ ପଟିସନ୍ଧି ଦୁହେତୁକେହି ନ ହୋତିୟେୱ। ''ଅଟ୍ଠ ଫଲନ୍ତୀ''ତି ଚେତଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଜନକକମ୍ମୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞଥେନ ପନ କମ୍ମୁନା ''ସହେତୁକଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ଅହେତୁକସ୍ସ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୩।୧। ୧୦୨) ୱଚନତୋ ସହେତୁକମ୍ପି ୱିପାକଚିତ୍ତଂ ଅହେତୁକପଟିସନ୍ଧିକସ୍ସ ହୋତିୟେୱ। ଇମସ୍ମିଂ ଚ ପକ୍ଖେ ବଲୱତା ପଚ୍ଚୟେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଅସଙ୍ଖାରଂ, ଦୁବ୍ବଲେନ ସସଙ୍ଖାରନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯେ ପନ ଆଗମନତୋ ଚ ୱିପାକସ୍ସ ଅସଙ୍ଖାରସସଙ୍ଖାରଭାୱଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ତେସଂ ମତେନ ଦ୍ୱାଦସ, ଅଟ୍ଠ ଚ

ଫଲନ୍ତୀତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ତିଧା ଫଲଂ ଦଦନ୍ତଞ୍ଚେତଂ କାମାୱଚରସୁଗତିଯଂ ଉପପତ୍ତିଂ, ସୁଗତିଦୁଗ୍ଗତୀସୁ ଭୋଗସମ୍ପଦଞ୍ଚ କରୋତି। ନାଗସୁପଣ୍ଣାଦୀନମ୍ପି ହି ଯଂ ଦେୱଭୋଗସମ୍ପତ୍ତିସଦିସଂ ଭୋଗଜାତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତମ୍ପି କାମାୱଚରକୁସଲସ୍ସେୱ ଫଲଂ। ନ ହି ଅକୁସଲସ୍ସ ଇଟ୍ଠଂ ଫଲଂ ଅତ୍ଥୀତି।

ରୂପାୱଚରଂ ପନାତି ପନ-ସଦ୍ଦୋ ୱିସେସତ୍ଥଜୋତକୋ। ତେନ ଯଥା କାମାୱଚରଂ କିଲେସାନଂ ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନମତ୍ତକରଂ, ନ ଏୱମିଦଂ, ଇଦଂ ପନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନକରଂ। ଯଥା ୱା ତଂ ୱେଦନାଞ୍ଞାଣସଙ୍ଖାରଭେଦତୋ ଅଟ୍ଠଧା ଭିଜ୍ଜତି, ନ ଏୱମିଦଂ, ଇଦଂ ପନ ତତୋ ଅଞ୍ଞଥା ୱାତି ୱକ୍ଖମାନଂ ୱିସେସଂ ଜୋତେତି। ତଂ ପନେତଂ ସୱତ୍ଥୁକଂ, ସାସୱଂ, ୱିନୀୱରଣଞ୍ଚ ରୂପାୱଚରନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ସୱତ୍ଥୁକଂ ଏୱା’’ତି ହି ଇମିନା ଅରୂପାୱଚରଂ ନିୱତ୍ତେତି, ‘‘ସାସୱ’’ନ୍ତି ଇମିନା ପଠମମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ, ‘‘ୱିନୀୱରଣ’’ନ୍ତି ଇମିନା ପଟିଘସହିତଦ୍ୱଯଂ। କତ୍ଥଚି ପଞ୍ଚ ଝାନଙ୍ଗାନି, କତ୍ଥଚି ଚତ୍ତାରି, କତ୍ଥଚି ତୀଣି, କତ୍ଥଚି ଦ୍ୱେ, କତ୍ଥଚି ଅପରାନି ଦ୍ୱେତି ଏୱଂ ଝାନଙ୍ଗଯୋଗଭେଦତୋ ପଞ୍ଚୱିଧନ୍ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ ‘‘ସେଯ୍ୟଥିଦ’’ନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ଝାନକଥାଯଂ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୭୯ ଆଦଯୋ) ୱୁତ୍ତମେୱ। ତଯିଦଂ ଭାୱନାମଯମେୱ ହୁତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନଯେନ ପଥୱୀକସିଣାଦିକଂ ଆଲମ୍ବିତ୍ୱା ଯଥାରହଂ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତକୁସଲାନନ୍ତରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ହୀନାଦିଭେଦଭିନ୍ନଂ ପନେତଂ ଯଥାକ୍କମଂ ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜାଦୀସୁ ସୋଳସସୁପି ବ୍ରହ୍ମଲୋକେସୁ ଉପପତ୍ତିନିପ୍ଫାଦକନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ରୂପସଞ୍ଞାସମତିକ୍କମାଦିନା ସମଧିଗନ୍ତବ୍ବଂ ଅରୂପାୱଚରଂ। ଚତୁନ୍ନଂ ଅରୂପାନନ୍ତି ଉପେକ୍ଖାସମାଧିସଙ୍ଖାତେହି ଚତୂହି ଅରୂପଜ୍ଝାନେହି। କରଣେ ହି ଏତଂ ସାମିୱଚନଂ। ଅରୂପାନଂ ୱା ଯୋ ଆରମ୍ମଣାଦିକତୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେହି ଯୋଗୋ ଯୋଗଭେଦୋ, ତସ୍ସ ୱସେନ। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନାତି ହେଟ୍ଠା ଆରୁପ୍ପକଥାଯଂ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୨୭୫ ଆଦଯୋ) ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ। ପଠମନ୍ତି ପଠମଂ ଅରୂପାୱଚରକୁସଲଚିତ୍ତଂ। ଦୁତିଯତତିଯଚତୁତ୍ଥାନୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତାନିମାନି ଭାୱନାମଯାନେୱ ହୁତ୍ୱା ଯଥାନୁପୁବ୍ବଂ କସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସଂ, ପଠମାରୁପ୍ପୱିଞ୍ଞାଣଂ, ନତ୍ଥିଭାୱଂ, ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନନ୍ତି ଇମାନି ଆଲମ୍ବିତ୍ୱା ଉପେକ୍ଖାସହଗତଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତକୁସଲାନନ୍ତରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଚତୂସୁ ଅରୂପୀବ୍ରହ୍ମଲୋକେସୁ ପଟିସନ୍ଧିପୱତ୍ତିୱିପାକଦାଯୀନି। ସେସଂ ପନେତ୍ଥ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ। ଛଟ୍ଠୱିସୁଦ୍ଧିପରମ୍ପରାଯ ସମଧିଗନ୍ତବ୍ବଂ ଲୋକୁତ୍ତରଂ। ତତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ପରତୋ ଆଗମିସ୍ସତି। ଚତୁମଗ୍ଗସମ୍ପଯୋଗତୋତି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ଯାୱ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋତି ଇମେହି ଚତୂହି ଅରିଯମଗ୍ଗେହି ସମ୍ପଯୋଗତୋ। ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ଚେତଂ ଭାୱନାମଯମେୱ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବାନଂ ଆଲମ୍ବିତ୍ୱା ସୁଞ୍ଞତୋ ୱିମୋକ୍ଖୋ, ଅନିମିତ୍ତୋ ୱିମୋକ୍ଖୋ, ଅପ୍ପଣିହିତୋ ୱିମୋକ୍ଖୋତି ନାମେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସତ୍ତଭୱାଦିଭୱୂପପତ୍ତିନିୱତ୍ତକନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏକୱୀସତିୱିଧଂ ହୋତି ନାତିସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରନଯେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୪୫୩।କାମାୱଚରମେୱାତି ଏତ୍ଥ ନିକାଯନ୍ତରିଯା ରୂପାରୂପାୱଚରମ୍ପି ଅକୁସଲଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୀତି ତେସଂ ମତିନିସେଧନତ୍ଥଂ କାମାୱଚରଗ୍ଗହଣଂ। ମହଗ୍ଗତଭୂମିଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତମ୍ପି ତତ୍ଥ ରୂପଧାତୁଯଂ ପୱତ୍ତିୱିପାକଂ ଦେନ୍ତମ୍ପି ଏକନ୍ତେନ କାମାୱଚରମେୱାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅୱଧାରଣଂ। ଯଦି ଏୱଂ, କସ୍ମା କାମାୱଚରମେୱାତି? ତତ୍ଥ କାରଣଂ ୱୁତ୍ତମେୱ। କଥଂ ୱୁତ୍ତଂ? ‘‘କାମତଣ୍ହା କାମୋ ଉତ୍ତରପଦଲୋପତୋ, ଅୱଚରତି ଏତ୍ଥାତି ଅୱଚରଂ, କାମସ୍ସ ଅୱଚରଂ କାମାୱଚର’’ନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ହି କାମତଣ୍ହାୱିସଯତା ‘‘କାମାୱଚରଭାୱସ୍ସ କାରଣଂ’’ ୱୁତ୍ତା ଯଥା ରୂପାରୂପତଣ୍ହାୱିସଯତା ‘‘ରୂପାରୂପାୱଚରଭାୱସ୍ସ’’। ଏକଂସେନ ଚେତଂ ଏୱଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ। ଅଞ୍ଞଥା ବ୍ୟାପିଲକ୍ଖଣଂ ନ ସିଯା। ଯଦି ହି ଆଲମ୍ବିତବ୍ବଧମ୍ମୱସେନ ଭୂମିୱୱତ୍ଥାନଂ କରେଯ୍ୟ, ଏୱଂ ସତି ଅନାରମ୍ମଣାନଂ ସଙ୍ଗହୋ ନ ସିଯା। ଅଥ ୱିପାକଦାନୱସେନ, ଏୱମ୍ପି ଅୱିପାକାନଂ ସଙ୍ଗହୋ ନ ସିଯା। ତସ୍ମା ଆଲମ୍ବଣଧମ୍ମୱସେନ ପରିଯାପନ୍ନାନଂ ସା କାତବ୍ବା, ଅପରିଯାପନ୍ନାନଂ ପନ ଲୋକତୋ ଉତ୍ତିଣ୍ଣତାଯ ଲୋକୁତ୍ତରତା, ଉତ୍ତରିତରାଭାୱତୋ ଅନୁତ୍ତରତା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା।

ପରିଯାପନ୍ନାତି ଚ ପରିଚ୍ଛେଦକାରିକାଯ ତଣ୍ହାଯ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଆପନ୍ନା, ଗହିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ନନୁ ଚେତ୍ଥ କାମତଣ୍ହା କତମା? କାମାୱଚରଧମ୍ମାରମ୍ମଣା ତଣ୍ହା, କାମାୱଚରଧମ୍ମା କତମେ? କାମତଣ୍ହାୱିସଯାତି ଇତରେତରସନ୍ନିସ୍ସଯତାଦୋସୋତି? ନଯିଦମେୱଂ ଅୱୀଚିଆଦିଏକଆଦସୋକାସନିନ୍ନତାଯ କଞ୍ଚି ତଣ୍ହଂ କାମତଣ୍ହାଭାୱେନ ଗହେତ୍ୱା ତଂସଭାୱାଯ ତଣ୍ହାଯ ୱିସଯଭାୱେନ କାମାୱଚରଧମ୍ମାନଂ ଉପଲକ୍ଖିତବ୍ବତ୍ତା। ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡେପି (ଧ। ସ। ୯୮୫ ଆଦଯୋ) ‘‘ଏତ୍ଥାୱଚରା’’ତି ୱଚନଂ ଅୱୀଚିପରନିମ୍ମିତପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋକାସାଯ କାମତଣ୍ହାଯ ୱିସଯଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଗହେତବ୍ବଂ। ତଦୋକାସତା ଚ ତଣ୍ହାଯ ତନ୍ନିନ୍ନତାଯ ୱେଦିତବ୍ବା।

ମୂଲତୋ ତିୱିଧନ୍ତି ତୀଣି ଅକୁସଲମୂଲାନି ଲୋଭାଦୀନି, ତେସଂ ୱସେନ ତଂସହିତମ୍ପି ତିୱିଧନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତାନି ହି ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଭାୱକାରଣତ୍ତା ମୂଲମିୱାତି ମୂଲାନି, ଲୋଭୋ ମୂଲଂ ଏତସ୍ସାତି ଲୋଭମୂଲଂ। ଅସାଧାରଣେନ ନିଦ୍ଦେସୋ ଯଥା ଭେରିସଦ୍ଦୋ, ଯୱଙ୍କୁରୋତି। ତଥା ଦୋସମୂଲଂ। ମୋହୋ ଏୱ ମୂଲଂ ଇମସ୍ସ, ନାଞ୍ଞନ୍ତି ମୋହମୂଲଂ।

ସୋମନସ୍ସୁପେକ୍ଖାଦିଟ୍ଠିଗତସଙ୍ଖାରଭେଦତୋତି ସୋମନସ୍ସୁପେକ୍ଖାଭେଦତୋ ଦିଟ୍ଠିଗତଭେଦତୋ ସଙ୍ଖାରଭେଦତୋତି ପଚ୍ଚେକଂ ଭେଦସଦ୍ଦୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ଯଦେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ଦିଟ୍ଠିଗତସମ୍ପଯୁତ୍ତନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିଯେୱ ଦିଟ୍ଠିଗତଂ ‘‘ଗୂଥଗତଂ, ମୁତ୍ତଗତ’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୨। ୧୧୯; ଅ। ନି। ୯।୧୧) ଯଥା। ଅଥ ୱା ୱିପରିଯେସଗ୍ଗାହତାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ଗତମେୱ, ନ ଏତ୍ଥ ଗନ୍ତବ୍ବୱତ୍ଥୁ ତଥା ସଭାୱନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିଗତଂ। ତଯିଦଂ ‘‘ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ, ମୋଘମଞ୍ଞ’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୨।୧୮୭, ୨୦୨, ୨୦୩, ୪୨୭; ୩।୨୭-୨୯) ଅଭିନିୱେସଭାୱତୋ ଲୋଭେନେୱ ସଦ୍ଧିଂ ପୱତ୍ତତି, ନ ଦୋସେନ।

ଯଦାହୀତିଆଦି ଲୋଭମୂଲଚିତ୍ତାନଂ ପୱତ୍ତିଆକାରଦସ୍ସନଂ। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିନ୍ତି ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଆଦିମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଂ। ତାଯ ହି ୱିପଲ୍ଲତ୍ଥଚିତ୍ତା ସତ୍ତା ‘‘ଏତାୱକୋ ଜୀୱୱିସଯୋ ଯାୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଗୋଚରୋ’’ତି ପରଲୋକଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ‘‘ନତ୍ଥି କାମେସୁ ଆଦୀନୱୋ’’ତି ଯଥା ତଥା କାମେସୁ ପାତବ୍ୟତଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ‘‘ଏସ ପନ୍ଥୋ ପଗେୱ ୱିହିତୋ ଦେୱଯାନେ, ଯେନ ଯନ୍ତି ପୁତ୍ତୱନ୍ତୋ ୱିସୋକା। ତଂ ପସ୍ସନ୍ତି ପସୱୋ, ପକ୍ଖିନୋ ଚ, ତେନ ତେ ମାତରିପି ମିଥୁନଂ ଚରନ୍ତୀ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ପୁତ୍ତମୁଖଦସ୍ସନଂ ସଗ୍ଗମୋକ୍ଖମଗ୍ଗୋତି ଏୱମାଦିକଂ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

କାମେୱାତି ଏତ୍ଥ ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଅନିଯମତ୍ଥୋ, ତେନ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ସୁୱଣ୍ଣହରଣମେୱ ଅଦିନ୍ନାଦାନେ ସାୱଜ୍ଜଂ, ଇତରଂ ଅନୱଜ୍ଜଂ। ଗରୂନଂ, ଗୁନ୍ନଂ, ଅତ୍ତନୋ, ଜୀୱିତସ୍ସ, ୱିୱାହସ୍ସ ଚ ଅତ୍ଥାଯ ମୁସାୱାଦୋ ଅନୱଜ୍ଜୋ, ଇତରୋ ସାୱଜ୍ଜୋ। ଗରୁଆଦୀନଂ ଅତ୍ଥାଯ ପେସୁଞ୍ଞହରଣଂ ଅନୱଜ୍ଜଂ, ଇତରଂ ସାୱଜ୍ଜଂ। ଭାରତଯୁଦ୍ଧସୀତାହରଣାଦିକଥା ପାପୱୂପସମାଯ ହୋତୀତି ଏୱମାଦିକେ ମିଚ୍ଛାଗାହେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲାଦୀନୀତି ଦିଟ୍ଠସୁତମୁତମଙ୍ଗଲାନି। ସଭାୱତିକ୍ଖେନାତି ଲୋଭସ୍ସ, ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସସ୍ସ ୱା ୱସେନ ସରସେନେୱ ତିଖିଣେନ କୁରୂରେନ। ମନ୍ଦେନାତି ଦନ୍ଧେନ ଅତିଖିଣେନ। ତାଦିସଂ ପନ ଅତ୍ତନୋ, ପରସ୍ସ ୱା ସମୁସ୍ସାହନେନ ପୱତ୍ତତୀତି ଆହ ‘‘ସମୁସ୍ସାହିତେନା’’ତି। ପରଭଣ୍ଡଂ ୱା ହରତୀତି ୱା-ସଦ୍ଦେନ ତଥାପୱତ୍ତନକମୁସାୱାଦାଦୀନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। କାମାନଂ ୱା ଅନୁଭୁଯ୍ୟମାନାନଂ। ୱା-ସଦ୍ଦେନ ପରସନ୍ତକସ୍ସ ୱା ଅଯଥାଧିପ୍ପେତତାଯ ଯଂ ଲଦ୍ଧଂ, ତଂ ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ଗହଣାଦିକଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ଦୁୱିଧମେୱ ହୋତି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମୱସେନ ଭେଦାଭାୱତୋ। ଯଦି ଏୱଂ, କସ୍ମା ‘‘ଦୋମନସ୍ସସହଗତଂ ପଟିଘସମ୍ପଯୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ଅସାଧାରଣଧମ୍ମେହି ତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପଲକ୍ଖଣତ୍ଥଂ। ପାଣାତିପାତାଦୀସୂତି ପାଣାତିପାତନାଦୀସୁ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅଦିନ୍ନାଦାନମୁସାୱାଦପେସୁଞ୍ଞଫରୁସସମ୍ଫପ୍ପଲାପବ୍ୟାପାଦେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ସଭାୱତିକ୍ଖଂ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନଂ ଚିତ୍ତଂ ଅସଙ୍ଖାରମେୱ ହୋତି, ଇତରଂ ସସଙ୍ଖାରନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନାହ ‘‘ତିକ୍ଖମନ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତିକାଲେ’’ତି। ମନ୍ଦଂ ପନ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନଂ ଏକଂସେନ ସସଙ୍ଖାରମେୱାତି ନ ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ। ଯଂ ସସଙ୍ଖାରେନ ସପ୍ପଯୋଗେନ ପୱତ୍ତତି, ତଂ ମନ୍ଦମେୱ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ତଥାୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ମୋହେକହେତୁକଂ ଚିତ୍ତଂ ମୂଲନ୍ତରୱିରହତୋ ଅତିମୂଳ୍ହଂ, ୱିଚିକିଚ୍ଛୁଦ୍ଧଚ୍ଚଯୋଗତୋ ଚଞ୍ଚଲଞ୍ଚାତି ଉପେକ୍ଖାସହଗତମେୱ ହୋତି, ନ ତସ୍ସ କଦାଚିପି ସଭାୱତିକ୍ଖତା ଅତ୍ଥି। ଆରମ୍ମଣେ ହି ସଂସପ୍ପନୱସେନ, ୱିକ୍ଖିପନୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତମାନସ୍ସ ଚିତ୍ତଦ୍ୱଯସ୍ସ କୀଦିସେ କିଚ୍ଚେ ସଭାୱତିକ୍ଖତାଯ, ଉସ୍ସାହେତବ୍ବତାଯ ୱା ଭୱିତବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ନ ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରଭେଦୋ ଅତ୍ଥି। ଅଞ୍ଞେସୁ ଅକୁସଲଚିତ୍ତେସୁ ଲବ୍ଭମାନମ୍ପି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ୱିସେସତୋ ଏତ୍ଥେୱ ବଲୱଂ, ତତୋ ଏୱ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ପଧାନଂ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତୀତି ଇଦମେୱ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେନ ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସମ୍ପଯୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ତଥା ହି ପାଳିଯଂ (ଧ। ସ। ୪୨୭) ଇଧ ସରୂପତୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଆଗତଂ, ଏୱଂ ଅସାଧାରଣପଧାନଧମ୍ମୱସେନ ମୋହମୂଲଂ ‘‘ୱିଚିକିଚ୍ଛାସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସମ୍ପଯୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଦୁୱିଧଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ ସଂସଯୋ। ୱିକ୍ଖେପୋ ଅୱୂପସମୋ, ଭନ୍ତତାତି ଅତ୍ଥୋ।

ତଯିଦଂ ଦ୍ୱାଦସୱିଧମ୍ପି ଅକୁସଲଚିତ୍ତଂ ଛସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଯଂ ୱା ତଂ ୱା ଆଲମ୍ବିତ୍ୱା ଉପେକ୍ଖାସହଗତାହେତୁକକିରିଯାମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତାନନ୍ତରଂ କାଯଦ୍ୱାରାଦୀହି ତୀହି ଦ୍ୱାରେହି କାଯକମ୍ମାଦିୱସେନ ଯଥାରହଂ ପାଣାତିପାତାଦିକମ୍ମପଥୱସେନ ଚେୱ କମ୍ମୱସେନ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତତ୍ଥ ଠପେତ୍ୱା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଂ ସେସଂ ଏକାଦସୱିଧମ୍ପି ଚତୂସୁପି ଅପାଯେସୁ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଦେତି, ପୱତ୍ତିୱିପାକଂ ସୁଗତିଯମ୍ପି। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଂ ପନ ପୱତ୍ତିୱିପାକମେୱାତି। ଏତ୍ଥାହ – କିଂ ପନ କାରଣଂ ସବ୍ବଦୁବ୍ବଲଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛାସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଦେତି, ଅଧିମୋକ୍ଖସବ୍ଭାୱତୋ ତତୋ ବଲୱନ୍ତମ୍ପି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଂ ନ ଦେତୀତି? ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବେସୁ ଅୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଇଦଂ ହି ପଟିସନ୍ଧିଂ ଦେନ୍ତଂ ଅପାଯେସୁ ଦଦେଯ୍ୟ, ଅପାଯଗମନୀଯଞ୍ଚ ଦସ୍ସନପହାତବ୍ବନ୍ତି ତତ୍ଥ ୱୁଚ୍ଚେଯ୍ୟ, ନ ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ପଟିସନ୍ଧିଂ ନ ଦେତି, ପୱତ୍ତିୱିପାକଦାନଂ ପନସ୍ସ ନ ସକ୍କା ପଟିକ୍ଖିପିତୁଂ। ପଟିସମ୍ଭିଦାୱିଭଙ୍ଗେ ‘‘ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତେ ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା, ତସ୍ସ ୱିପାକେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା’’ତି (ୱିଭ। ୭୩୦ ଅତ୍ଥତୋ ସମାନଂ) ୱଚନତୋ।

ଅପରେ ପନାହୁ – ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଂ ଦସ୍ସନପ୍ପହାତବ୍ବସହାଯସବ୍ଭାୱତୋ ଉଭଯୱିପାକମ୍ପି ଦେତି, ନ ସେକ୍ଖସ୍ସ ତଦଭାୱତୋତି।

ଇଦମେତ୍ଥ ୱିଚାରେତବ୍ବଂ, ଯସ୍ସ ୱିପାକଦାନଂ ୱୁତ୍ତଂ, କିଂ ତଂ ଭାୱନାଯ ପହାତବ୍ବଂ, ଉଦାହୁ ନୋତି? କିଞ୍ଚେତ୍ଥ – ଯଦି ତାୱ ଭାୱନାଯ ପହାତବ୍ବଂ, ପଟ୍ଠାନେ ଭାୱନାଯ ପହାତବ୍ବସ୍ସ ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ସିଯା। ଅଥ ନ ଭାୱନାଯ ପହାତବ୍ବଂ, ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବତ୍ତିକେ ‘‘ନେୱଦସ୍ସନେନନଭାୱନାଯପହାତବ୍ବ’’ମିଚ୍ଚସ୍ସ ୱିଭଙ୍ଗେ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା। ଯଦି ତଦ୍ଦିରୁଦ୍ଧସଭାୱତାଯ ତତ୍ଥ ନ ୱୁଚ୍ଚେଯ୍ଯ, ଏୱମ୍ପି ତସ୍ମିଂ ତିକେ ତସ୍ସ ନୱତ୍ତବ୍ବତା ଆପଜ୍ଜତୀତି? ନାପଜ୍ଜତି, କିଂ କାରଣଂ? ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡେ (ଧ। ସ। ୩୬୫ ଆଦଯୋ) ଆଗତାନଂ ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ଅକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ ଦ୍ୱୀହି ପଦେହି ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତବ୍ବସ୍ସ ନିଯୋଗତୋ କସ୍ସଚି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଅଭାୱା, ଯଥା ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତିକେ ଅତୀତାଦୀନଂ ନୱତ୍ତବ୍ବତା ନ ୱୁତ୍ତା, ଏୱମେତସ୍ସାପି। ଅଥ ୱା ଭାୱନାଯ ପହାତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ଯସ୍ସାପି ତସ୍ସ ପୁଥୁଜ୍ଜନେ ୱତ୍ତମାନସ୍ସ ଭାୱନାଯ ପହାତବ୍ବସଭାୱସାମଞ୍ଞତୋ, ସାୱଜ୍ଜତୋ ଚ ଭାୱନାଯ ପହାତବ୍ବପରିଯାଯୋ ୱିଜ୍ଜତୀତି ନତ୍ଥି ନୱତ୍ତବ୍ବତାପସଙ୍ଗଦୋସୋ। ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ଚ ନ ଭାୱନାଯ ପହାତବ୍ବନ୍ତି ତସ୍ସ ୱସେନ ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯଭାୱୋପି ନ ୱୁତ୍ତୋ। ଦସ୍ସନପହାତବ୍ବପଚ୍ଚଯସ୍ସାପି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତସ୍ସ ସହାଯୱେକଲ୍ଲମତ୍ତମେୱ ଦସ୍ସନେନ କତଂ, ନ କୋଚିପି ଭାୱୋ ଅନୁପ୍ପାଦଧମ୍ମତଂ ତସ୍ସ ଆପାଦିତୋତି ଏକନ୍ତେନ ଭାୱନାଯ ପହାତବ୍ବତା ୱୁତ୍ତା। ଅଥ ୱା ଅପାଯଗମନୀଯଭାୱାପେକ୍ଖଂ ଦସ୍ସନପ୍ପହାତବ୍ବୱଚନନ୍ତି ତଦଭାୱତୋ ତଂ ୱିଭଜନଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି।

୪୫୪। ‘‘ୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି ପଦଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ‘‘ଅବ୍ୟାକତଂ ୱିପାକ’’ନ୍ତି ଆଦିକୋ ନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ, ତତୋ ଏୱ ଅଧିକତାବ୍ୟାକତାପେକ୍ଖାଯ ଦୁୱିଧନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞଥା ରୂପନିବ୍ବାନାନମ୍ପି ଅବ୍ୟାକତଭାୱତୋ ତଂ ଚତୁବ୍ବିଧନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା। ୱିପାକସ୍ସ କାମାୱଚରାଦିଭାୱୋ କୁସଲେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅହେତୁକତା ସହେତୁକତା ୱିଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତହେତୁୱସେନ, ନ ନିବ୍ବତ୍ତକହେତୁୱସେନ। ୱିପାକସ୍ସ ହି ସହେତୁକତା ସହେତୁକକମ୍ମୱସେନ ସିଜ୍ଝମାନାପି ସମ୍ପଯୁତ୍ତହେତୁୱସେନେୱ ୱୁଚ୍ଚତି, ଅଞ୍ଞଥା ଅହେତୁକାନମ୍ପି ସହେତୁକତା ଆପଜ୍ଜେଯ୍ଯାତି। କସ୍ମା ପନ ସହେତୁକସ୍ସ ଅହେତୁକୋ ୱିପାକୋ ହୋତୀତି? ତତ୍ଥ କାରଣଂ ୱୁତ୍ତମେୱ। କିଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣାଭିନିପାତମତ୍ତେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ୱିଞ୍ଞାଣେସୁ ଯଥା ଅଲୋଭାଦିସମ୍ପଯୋଗୋ ନ ସମ୍ଭୱତି, ଏୱଂ ମନ୍ଦତରମନ୍ଦକିଚ୍ଚେସୁ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସନ୍ତୀରଣେସୂତି ହେତୂନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ଅସମ୍ଭୱତୋପି ନେସଂ ଅହେତୁକତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ମନୋୱିଞ୍ଞାଣତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନୱିସିଟ୍ଠମନନକିଚ୍ଚାନଂ ଅଭାୱତୋ ମନୋମତ୍ତା ଧାତୁ ମନୋଧାତୁ।

ଚକ୍ଖୁସନ୍ନିସ୍ସିତଂ ହୁତ୍ୱା ରୂପସ୍ସ ୱିଜାନନଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତସ୍ସାତି ଚକ୍ଖୁସନ୍ନିସ୍ସିତରୂପୱିଜାନନଲକ୍ଖଣଂ। ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁସନ୍ନିସ୍ସିତୱଚନେନ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ଅଞ୍ଞଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ନିୱତ୍ତେତି। ୱିଜାନନଗ୍ଗହଣେନ ଚକ୍ଖୁସନ୍ନିସ୍ସିତେ ଫସ୍ସାଦିକେ ନିୱତ୍ତେତି। ଚକ୍ଖୁରୂପଗ୍ଗହଣେନ ନିସ୍ସଯତୋ, ଆରମ୍ମଣତୋ ଚ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିଭାୱେତି ଉଭଯାଧୀନୱୁତ୍ତିକତ୍ତା। ଯଦି ହି ଚକ୍ଖୁ ନାମ ନ ସିଯା, ଅନ୍ଧାପି ରୂପଂ ପସ୍ସେଯ୍ଯୁଂ, ନ ଚ ପସ୍ସନ୍ତି। ଯଦି ଚ ନୀଲାଦିରୂପଂ ନାମ ନ ସିଯା, ଦେସାଦିନିଯମେନ ନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ଅତ୍ଥେୱ ଚ ନିଯମୋ, ଏକନ୍ତସାରମ୍ମଣତା ଚ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱୁତ୍ତାତି ‘‘ଆରମ୍ମଣେନ ୱିନା ନୀଲାଦିଆଭାସଂ ଚିତ୍ତଂ ପୱତ୍ତତୀ’’ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତୋ ୱାଦୋ ମିଚ୍ଛାୱାଦୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦି (ମ। ନି। ୧।୨୦୪, ୪୦୦; ୩।୪୨୧, ୪୨୫; ସଂ। ନି। ୨।୪୪; ୪।୬୦; କଥା। ୪୬୫)।

କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ୱଚନଭେଦୋ କତୋତି? ଏକମ୍ପି ଚକ୍ଖୁ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ରୂପଂ ପନ ଅନେକମେୱ ସଂହତନ୍ତି ଇମସ୍ସ ୱିସେସସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। କିଂ ପନ କାରଣଂ ଏକମ୍ପି ଚକ୍ଖୁ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ରୂପଂ ପନ ଅନେକମେୱାତି? ପଚ୍ଚଯଭାୱୱିସେସତୋ। ଚକ୍ଖୁ ହି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିସ୍ସଯପୁରେଜାତିନ୍ଦ୍ରିଯୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେହି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋନ୍ତଂ ଅତ୍ଥିଭାୱେନେୱ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ସତି ତସ୍ସ ଭାୱତୋ, ଅସତି ଅଭାୱତୋ। ଯତୋ ତଂ ଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚଯେହିସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂନିସ୍ସଯତା ଚସ୍ସ ନ ଏକଦେସେନ ଅଲ୍ଲୀଯନୱସେନ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା ଅରୂପଭାୱତୋ, ଅଥ ଖୋ ଗରୁରାଜାଦୀସୁ ସିସ୍ସରାଜପୁରିସାଦୀନଂ ୱିଯ ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିତାଯ। ଇତରେ ପନ ପଚ୍ଚଯା ତେନ ତେନ ୱିସେସେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ସ୍ୱାଯଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ନ ଏକସ୍ମିଂ ନ ସମ୍ଭୱତୀତି ଏକମ୍ପି ଚକ୍ଖୁ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ‘‘ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚା’’ତି ଏକୱଚନେନ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ।

ରୂପଂ ପନ ଯଦିପି ଚକ୍ଖୁ ୱିଯ ପୁରେଜାତଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚଯେହି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି ପୁରେତରଂ ହୁତ୍ୱା ୱିଜ୍ଜମାନକ୍ଖଣେଯେୱ ଉପକାରକତ୍ତା, ତଥାପି ଅନେକମେୱ ସଂହତଂ ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି ଆରମ୍ମଣଭାୱତୋ। ଯଞ୍ହି ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମଂ ସଭାୱଭୂତଂ, ପରିକପ୍ପିତାକାରମତ୍ତଂ ୱା ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିଭାୱେନ୍ତଂ ପୱତ୍ତତି, ତଦଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ସତିପି ପଚ୍ଚଯଭାୱେ ସୋ ତସ୍ସ ସାରମ୍ମଣସଭାୱତାଯ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଅନାଲମ୍ବିତ୍ୱା ପୱତ୍ତିତୁଂ ଅସମତ୍ଥସ୍ସ ଓଲୁବ୍ଭ ପୱତ୍ତିକାରଣତାଯ ଆଲମ୍ବନୀଯତୋ ଆରମ୍ମଣଂ ନାମ। ତସ୍ସ ଯସ୍ମା ଯଥା ତଥା ସଭାୱୂପଲଦ୍ଧିୱସେନ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯଲାଭୋ, ତସ୍ମା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ରୂପଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତମାନଂ ତସ୍ସ ସଭାୱଂ ୱିଭାୱେନ୍ତମେୱ ପୱତ୍ତତି। ସା ଚସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାଧୀନୱୁତ୍ତିକସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସଭାୱୂପଲଦ୍ଧି, ନ ଏକଦ୍ୱିକଲାପଗତୱଣ୍ଣୱସେନ ହୋତି, ନାପି କତିପଯକଲାପଗତୱଣ୍ଣୱସେନ, ଅଥ ଖୋ ଆଭୋଗାନୁରୂପଂ ଆପାଥଗତୱଣ୍ଣୱସେନାତି ଅନେକମେୱ ରୂପଂ ସଂହଚ୍ଚକାରିତାଯ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଭଗୱା ‘‘ରୂପେ ଚା’’ତି ବହୁୱଚନେନ ନିଦ୍ଦିସି।

ଯଂ ପନ ‘‘ରୂପାଯତନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୨) ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ କଥନ୍ତି? ତମ୍ପି ଯାଦିସଂ ରୂପାଯତନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତାଦିସମେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। କୀଦିସଂ ପନ ତନ୍ତି? ସମୁଦିତନ୍ତି ପାକଟୋଯମତ୍ଥୋ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଯଦେକେ ୱଦନ୍ତି ‘‘ଆଯତନସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱସେନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦଯୋ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣାରମ୍ମଣା, ନ ଦବ୍ବସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱସେନା’’ତି, ତମ୍ପି ଯୁତ୍ତମେୱ ହୋତି। ନ ଚେତ୍ଥ ସମୁଦାଯାରମ୍ମଣତା ଆସଙ୍କିତବ୍ବା ସମୁଦାଯାଭୋଗସ୍ସେୱାଭାୱତୋ। ସମୁଦିତା ପନ ୱଣ୍ଣଧମ୍ମା ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। କଥଂ ପନ ପଚ୍ଚେକଂ ଅସମତ୍ଥା ସମୁଦିତା ଆରମ୍ମଣା ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ନ ହି ପଚ୍ଚେକଂ ଦଟ୍ଠୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତା ଅନ୍ଧା ସମୁଦିତା ପସ୍ସନ୍ତୀତି? ନଯିଦମେକନ୍ତିକଂ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଅସମତ୍ଥାନଂ ସିୱିକାୱହନାଦୀସୁ ସମତ୍ଥତାଯ ଦସ୍ସନତୋ। କେସାଦୀନଞ୍ଚ ଯସ୍ମିଂ ଠାନେ ଠିତାନଂ ପଚ୍ଚେକଂ ୱଣ୍ଣଂ ଗହେତୁଂ ନ ସକ୍କା, ତସ୍ମିଂଯେୱ ଠାନେ ସମୁଦିତାନଂ ୱଣ୍ଣଂ ଗହେତୁଂ ସକ୍କାତି ଭିୟ୍ୟୋପି ତେସଂ ସଂହଚ୍ଚକାରିତା ପରିବ୍ୟତ୍ତା। ଏତେନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପରମାଣୁରୂପଂ ଆରମ୍ମଣଂ, ଉଦାହୁ ତଂସମୁଦାଯୋତିଆଦିକା ଚୋଦନା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ‘‘ସୋତଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ସଦ୍ଦେ ଚା’’ତିଆଦୀସୁପି (ମ। ନି। ୧।୨୦୪, ୪୦୦; ୩।୪୨୧, ୪୨୫, ୪୨୬) ଏସେୱ ନଯୋ। ଏୱଂ ଉଭଯାଧୀନୱୁତ୍ତିକତାଯ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିସ୍ସଯତୋ, ଆରମ୍ମଣତୋ ଚ ୱିଭାୱନଂ କତଂ, ଏୱଂ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାଦୀସୁପି ଯଥାରହଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ରୂପମତ୍ତାରମ୍ମଣରସନ୍ତି ରୂପାଯତନମତ୍ତସ୍ସେୱ ଆରମ୍ମଣକରଣରସଂ। ମତ୍ତସଦ୍ଦେନ ଯଥା ଆରମ୍ମଣନ୍ତରଂ ନିୱତ୍ତେତି, ଏୱଂ ରୂପାଯତନେପି ଲଦ୍ଧମାନେ ଏକଚ୍ଚେ ୱିସେସେ ନିୱତ୍ତେତି। ନ ହି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱଣ୍ଣମତ୍ତତୋ ଅଞ୍ଞଂ କିଞ୍ଚି ୱିସେସଂ ତତ୍ଥ ଗହେତୁଂ ସକ୍କୋତି। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ପଞ୍ଚହି ୱିଞ୍ଞାଣେହି ନ କିଞ୍ଚି ଧମ୍ମଂ ପଟିୱିଜାନାତି ଅଞ୍ଞତ୍ର ଅଭିନିପାତମତ୍ତା’’ତି। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ରୂପାରମ୍ମଣେ ଏୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ତଦଭିମୁଖଭାୱେନ ଗଯ୍ହତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ରୂପାଭିମୁଖଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି। ଅତ୍ତନୋ ଅନନ୍ତରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ସମନନ୍ତରୱିଗତା ଅରୂପଧମ୍ମା ପୱତ୍ତିଓକାସଦାନେନ ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରନତ୍ଥିୱିଗତପଚ୍ଚଯେହି ଉପକାରକା ନିସ୍ସଯାରମ୍ମଣଧମ୍ମା ୱିଯ ଆସନ୍ନକାରଣନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ରୂପାରମ୍ମଣାଯ କିରିଯମନୋଧାତୁଯା ଅପଗମପଦଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି। ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାଦୀସୁପି ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦିଗହିତଂ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣଂ ତଦନନ୍ତରମେୱ ଅପରିପତନ୍ତଂ କତ୍ୱା ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ତୀ ଗଣ୍ହନ୍ତୀ ୱିଯ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ରୂପାଦିସମ୍ପଟିଚ୍ଛନରସା’’ତି। ତଥାଭାୱେନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଭାୱେନ ପଚ୍ଚୁପତିଟ୍ଠତୀତି ତଥାଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା।

ଛସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ କଦାଚି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ, ତତୋ ୱା କତିପଯାନଂ ୱିଜାନନସଭାୱାପି ଛଠଆରମ୍ମଣୱିଜାନନଲକ୍ଖଣା ୱୁତ୍ତା ତଂସଭାୱାନତିୱତ୍ତନତୋ, ଛସ୍ୱେୱ ୱା ଇତରେସଂ ଆରମ୍ମଣାନଂ ଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତା। ସନ୍ତୀରଣାଦିକିଚ୍ଚାତି ସନ୍ତୀରଣତଦାରମ୍ମଣକିଚ୍ଚା ୱା, ସନ୍ତୀରଣତଦାରମ୍ମଣପଟିସନ୍ଧିଭୱଙ୍ଗଚୁତିକିଚ୍ଚା ୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ହଦଯୱତ୍ଥୁପଦଟ୍ଠାନା’’ତି ଇଦଂ ଇମାସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂନଂ ଏକନ୍ତେନେୱ ହଦଯୱତ୍ଥୁସନ୍ନିସ୍ସଯତାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନ ପନ ତଂତଂଅନନ୍ତରାତୀତୱିଞ୍ଞାଣାପଗମପଦଟ୍ଠାନାତିପି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତିଯେୱ। ତସ୍ସା ଭେଦୋତି ତସ୍ସା ୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ‘‘ଦୁୱିଧା’’ତି ୱୁତ୍ତାଯ ଦୁୱିଧତାସଙ୍ଖାତୋ ଭେଦୋ। ଏକନ୍ତମିଟ୍ଠାରମ୍ମଣେତି ଏକନ୍ତେନେୱ ଇଟ୍ଠେ ଆରମ୍ମଣେ, ଅତିୱିଯ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେତି ଅତ୍ଥୋ। ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ଚେୱ ଜୱନାୱସାନେ ଚାତି ଏତ୍ଥ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନୱୋଟ୍ଠବ୍ବନାନଂ ଅନ୍ତରାଠଅଂ ଠାନଂ, ଇତରତ୍ର ଜୱନଭୱଙ୍ଗାନନ୍ତି ଏୱଂ ଦ୍ୱିଠାନା ହୋତି। ଇତରାଯପି ସନ୍ତୀରଣତଦାରମ୍ମଣକାଲେ ଯଥାୱୁତ୍ତମେୱ ଠାନଂ, ପଟିସନ୍ଧିଆଦିକାଲେ ପନ ଚୁତିଭୱଙ୍ଗାନଂ ଅନ୍ତରାଠଅଂ ପଟିସନ୍ଧିଯା, ପଟିସନ୍ଧିଆୱଜ୍ଜନାନଂ ତଦାରମ୍ମଣାୱଜ୍ଜନାନଂ ଜୱନାୱଜ୍ଜନାନଂ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନାୱଜ୍ଜନାନଞ୍ଚ ଅନ୍ତରାଠଅଂ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ, ତଦାରମ୍ମଣପଟିସନ୍ଧୀନଂ ଜୱନପଟିସନ୍ଧୀନଂ ୱା ଅନ୍ତରାଠଅଂ ଚୁତିଯା ଠାନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଛସୂତି ଏତ୍ଥ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱିଭାଗୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କାଯସ୍ସ ନିସ୍ସଯଭୂତାନଂ ନାତିଇଟ୍ଠଫୋଟ୍ଠବ୍ବଭୂତାନଂ ପଟିଘଟ୍ଟନାନିଘଂସସ୍ସ ବଲୱଭାୱତୋ କାଯୱିଞ୍ଞାଣଂ ସୁଖସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ। ଉପାଦାରୂପାନଂଯେୱ ଘଟ୍ଟନା ଦୁବ୍ବଲାତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ଉପେକ୍ଖାସହଗତାନି। ତେନାହ ‘‘ସେସଂ ଉପେକ୍ଖାଯୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ସେସଂ ଛବ୍ବିଧମ୍ପି।

ଅଲୋଭାଦୋସାମୋହା ଚେୱ ଅଲୋଭାଦୋସା ଚ ଅଲୋଭାଦଯୋ, ତେହି ଅଲୋଭାଦୀହି ୱିପାକହେତୂହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଅଲୋଭାଦିୱିପାକହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ। କାମାୱଚରକୁସଲଂ ୱିଯ ସୋମନସ୍ସାଦିଭେଦତୋତି ଯଥା କାମାୱଚରଂ କୁସଲଂ ସୋମନସ୍ସୁପେକ୍ଖାଞାଣସଙ୍ଖାରଭେଦତୋ ଅଟ୍ଠୱିଧଂ, ଏୱମିଦମ୍ପୀତି ଅଟ୍ଠୱିଧତାଯ ସଦିସତଂ ଦସ୍ସେତି। କାମାୱଚରଭାୱତୋ ହୀନାଦିତୋ, ଯୋନୀସୁ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ ଚ ସଦିସମେୱ, ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମତୋ ପନ ଆରମ୍ମଣତୋ, ପୱତ୍ତିଆକାରତୋ ଚ ୱିସଦିସଂ। ତଥା ହି କୁସଲଂ କମ୍ମଦ୍ୱାରୱସେନ ପୱତ୍ତତି, ନ ଇଦଂ, ୱିପାକାନଂ ଅୱିଞ୍ଞତ୍ତିଜନକତ୍ତା। ଉପ୍ପତ୍ତିଦ୍ୱାରୱସେନ ପନ ଇମସ୍ସାପି ଅତ୍ଥେୱ ପୱତ୍ତିଭେଦୋ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରମନୋଦ୍ୱାରେସୁ ମହାୱିପାକାନଂ ତଦାରମ୍ମଣୱସେନ ପୱତ୍ତିସମ୍ଭୱତୋ। ଯଥା ପନ କୁସଲଂ ଗତିୱସେନ ପଞ୍ଚୱିଧଂ, ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିୱସେନ ସତ୍ତୱିଧଞ୍ଚ, ନ ଏୱମିଦଂ ତଦେକଦେସେ

ଏୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ତତ୍ଥ ଆରମ୍ମଣତୋ, ଏକଚ୍ଚପଓତ୍ତିଆକାରତୋ ଚ ୱିସଦିସତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଥା ପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଛସୁ ଆରମ୍ମଣେସୂତି ପରିତ୍ତାଦିଅତୀତାଦିଅଜ୍ଝତ୍ତାଦିପ୍ପଭେଦେସୁ ଛସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ।

ଆଗମନାଦିୱସେନାତି ଆଗମନପଚ୍ଚଯୱସେନ। ତତ୍ଥ ଏକଚ୍ଚାନଂ ଆଚରିଯାନଂ ମତେନ ମୁଖେ ଚଲିତେ ଆଦାସତଲେ ମୁଖନିମିତ୍ତଂ ଚଲନଂ ୱିଯ ଅସଙ୍ଖାରସ୍ସ କୁସଲସ୍ସ ୱିପାକୋ ଅସଙ୍ଖାରୋ, ସସଙ୍ଖାରସ୍ସ କୁସଲସ୍ସ ୱିପାକୋ ସସଙ୍ଖାରୋତି ଏୱଂ ଆଗମନୱସେନ। ଏକଚ୍ଚାନଂ ପନ ଆଚରିଯାନଂ ମତେନ ବଲୱନ୍ତେହି ୱିଭୂତେହି ପଚ୍ଚଯେହି କମ୍ମାଦୀହି ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଅସଙ୍ଖାରୋ, ଦୁବ୍ବଲେହି ସସଙ୍ଖାରୋତି ଏୱଂ ପଚ୍ଚଯୱସେନ। ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନନ୍ତି ପାଠଇଯଂ ସରୂପତୋ ଆଗତସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ। ତେସଂ ହି ୱସେନ କୁସଲତୋ ୱିପାକସ୍ସ ୱିସେସାଭାୱୋ। ନିରୁସ୍ସାହନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଉସ୍ସାହୋ ନାମ ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନାୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାମାନସନ୍ତାନେ ୱିପାକୁପ୍ପାଦନସମତ୍ଥତାସଙ୍ଖାତୋ ବ୍ୟାପାରୋ, ସୋ ୱିପାକେସୁ ନତ୍ଥୀତି ତଂ ନିରୁସ୍ସାହଂ। କୁସଲେସୁ ପନ ଅଭିଜ୍ଞାୱସପୱତ୍ତେସୁପି ଅତ୍ଥେୱାତି ତଂ ସୌସ୍ସାହଂ।

ଲୋଭାଦୀନଂ ଏକନ୍ତସାୱଜ୍ଜତାଯ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରହେତୁକାନଂ ନତ୍ଥି ୱିପାକଭାୱୋ, ଅଲୋଭାଦୀନମ୍ପି ଏକନ୍ତଅନୱଜ୍ଜସଭାୱାନଂ କାରଣସ୍ସ ତବ୍ବିଧୁରତାଯ ନତ୍ଥେୱ ଅକୁସଲୱିପାକଭାୱୋତି ଆହ ''ଅକୁସଲୱିପାକଂ ଅହେତୁକମେୱା''ତି। ଯଥା ଅତିଇଟ୍ଠେ, ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତେ ଚ ଆରମ୍ମଣେ ୱେଦନାଭେଦସବ୍ଭାୱତୋ କୁସଲୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଦୁୱିଧା ହୋତି ସୋମନସ୍ସସହଗତା, ଉପେକ୍ଖାସହଗତାତି, ନ ଏୱଂ ଅତିଅନିଟ୍ଠେ, ଅନିଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତେ ଚ ଆରମ୍ମଣେ ୱେଦନାଭେଦୋ ଅତ୍ଥୀତି ଅକୁସଲୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଏକମେୱାତି ''ସତ୍ତୱିଧ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସତି ହି ତତ୍ଥ ୱେଦନାଭେଦେ ଅତିଅନିଟ୍ଠେ ଦୋମନସ୍ସେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ନ ଚ ପଟିଘେନ ୱିନା ଦୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି।

କାଯୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସହଗତତା କୁସଲୱିପାକେ ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ଉପେକ୍ଖା ହୀନାତି ଏକନ୍ତନିହୀନସ୍ସ ଅକୁସଲସ୍ସ ୱିପାକଭାୱତୋ ଉପେକ୍ଖାପି ସମାନା ହୀନା ଏୱ ଦୁକ୍ଖସଭାୱତ୍ତା। ତେନାହ ''ଦୁକ୍ଖଂ ୱିଯନାତିତିଖିଣା''ତି। ଯଥା ଦୁକ୍ଖଂ ଅତିୱିଯ ତିଖିଣଂ କଟୁକଂ, ନ ଏୱମଯଂ, ତଥାପି ଦୁକ୍ଖସଭାୱେନେୱ ପୱତ୍ତତି। ନ ହି ଅକୁସଲସ୍ସ ୱିପାକୋ ଅଦୁକ୍ଖୋ ହୋତି। ଉପେକ୍ଖାଭାୱୋ ଚସ୍ସ ବଲୱତା ବାଧିଯମାନସ୍ସ ପଟିପ୍ପହରିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତସ୍ସ ଦୁବ୍ବଲସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ତେନ କରିଯମାନବାଧାଯ ଉପେକ୍ଖନା ୱିଯାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଇତରେସୂତି କୁସଲୱିପାକେସୁ।

ରୂପାୱଚରନ୍ତି ରୂପାୱଚରୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣଂ। ୱିପାକକଥା ହେସାତି। କୁସଲଂ ୱିଯାତି ରୂପାୱଚରକୁସଲଂ ୱିଯ। ନ ହି ରୂପାୱଚରୱିପାକୋ ତଦଞ୍ଞକୁସଲସଦିସୋ। ଅପିଚ ସମ୍ବନ୍ଧିସଦ୍ଦା ଏତେ, ଯଦିଦଂ ''କୁସଲଂ, ୱିପାକୋ''ତି ଚ। ତସ୍ମା ଯଥା ''ମାତରଂ ପଯିରୁପାସତୀ''ତି ୱୁତ୍ତେ ଅତ୍ତନୋ ମାତରନ୍ତି ଅୱୁତ୍ତମ୍ପି ସିଦ୍ଧମେୱେତଂ, ଏୱଂ ଇଧାପୀତି ଅତ୍ତନୋ କୁସଲଂ ୱିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। କୁସଲସଦିସତା ଚେତ୍ଥ ଧମ୍ମତୋ, ଆରମ୍ମଣତୋ ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। ତଥା ହି ଯେ ଫସ୍ସାଦଯୋ କୁସଲେ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ତେ ୱିପାକେପି ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଯସ୍ମିଂ ଚ ଆରମ୍ମଣେ କୁସଲଂ ପୱତ୍ତତି, ତତ୍ଥେୱ ଅଯଂ ୱିପାକୋପି ପୱତ୍ତତି। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନଚିତ୍ତଂ ଅଭିଞ୍ଞାପ୍ପତ୍ତଂ, ତସ୍ସ ୱିପାକୋ ଏୱ ନତ୍ଥି। କସ୍ମା ନତ୍ଥି? ଅସମ୍ଭୱତୋ, ଆନିସଂସଭୂତତ୍ତା ଚ। ତଞ୍ହି ୱିପାକଂ ଦେନ୍ତଂ ରୂପାୱଚରମେୱ ଦଦେଯ୍ୟ। ନ ହି ଅଞ୍ଞଭୂମିକଂ କମ୍ମଂ ଅଞ୍ଞଭୂମିକଂ ୱିପାକଂ ଦେତି। କମ୍ମନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣତା ଚ ରୂପାୱଚରୱିପାକସ୍ସ ୱୁତ୍ତାତି ନ ତଂ ଅଞ୍ଞଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତତି। ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣାଦିଆରମ୍ମଣଞ୍ଚ ତଂ ନ ହୋତୀତି ଅଯମସମ୍ଭୱୋ। ଝାନସ୍ସ ଆନିସଂସଭୂତଞ୍ଚ ଦାନାଦୀନଂ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ପଚ୍ଚଯଲାଭୋ ୱିଯାତି।

ପୱତ୍ତିତୋ ପନ ୱିପାକସ୍ସ, କୁସଲସ୍ସ ଚ ଅତ୍ଥେୱ ଭେଦୋତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''କୁସଲଂ ପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କୁସଲଂ ୱିଯ କସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସାଦିଆରମ୍ମଣଭେଦତୋ ଚତୁବ୍ବିଧଂ। ପୱତ୍ତିଭେଦୋ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଜୱନୱସେନ, ପଟିସନ୍ଧିଆଦିୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତନତୋ।

ଚତୁମଗ୍ଗଯୁତ୍ତଚିତ୍ତଫଲତ୍ତାତି ଚତୂହି ଅରିଯମଗ୍ଗେହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତକୁସଲଚିତ୍ତସ୍ସ ଫଲତ୍ତା, ଚତୁବ୍ବିଧସାମଞ୍ଞଫଲସମ୍ପଯୁତ୍ତଭାୱତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ମଗ୍ଗୱୀଥିଯଂ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ, ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱା ଫଲସମାପତ୍ତିଯଂ ଅପରିଚ୍ଛିନ୍ନପରିମାଣଂ ପୱତ୍ତମାନମ୍ପି ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ ପୱତ୍ତିଯା ''ଦ୍ୱିଧା ପୱତ୍ତତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବମ୍ପୀତି ତେୱୀସତିୱିଧଂ କାମାୱଚରୱିପାକଂ, ପଞ୍ଚୱିଧଂ ରୂପାୱଚରୱିପାକଂ, ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଅରୂପାୱଚରୱିପାକଂ, ଚତୁବ୍ବିଧମେୱ ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକନ୍ତି ସବ୍ବମ୍ପି ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣଂ ନାତିସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରନଯେନ ଛତ୍ତିଂସୱିଧଂ ହୋତି।

ଭୂମିଭେଦତୋତିୱିଧଂ ଲୋକୁତ୍ତରସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ଲୋକୁତ୍ତରଞ୍ହି କିରିଯଚିତ୍ତଂ ନତ୍ଥି ଏକନ୍ତେନ ଅନନ୍ତରୱିପାକଦାଯିଭାୱତୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ''ସମାଧିମାନନ୍ତରିକଞ୍ଞମାହୂ''ତି (ଖୁ॰ ପା॰ ୬।୫; ସୁ॰ ନି॰ ୨୨୮)। ହୋତୁ ତାୱ ସେକ୍ଖାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଅନୁତ୍ତରଂ କୁସଲଂ ପୁଗ୍ଗଲନ୍ତରଭାୱୂପନଯନତୋ ସଫଲଂ, ଅରହତୋ ପନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ପୁଗ୍ଗଲନ୍ତରଭାୱୂପନଯନତୋ ନିପ୍ଫଲଂ, ତସ୍ସ କିରିଯଭାୱୋ କସ୍ମା ନ ଇଚ୍ଛିତୋତି? ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ ସିଯା। ଯଦି ତସ୍ସ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପତ୍ତି ସିଯା, ସକିଂଯେୱ ପନ ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲଂ ପୱତ୍ତତି। ଯଦି ହି ପୁନପ୍ପୁନଂ ପୱତ୍ତେଯ୍ୟ,

ମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ ଅରହତୋପି ପୱତ୍ତତୀତି ଲୋକୁତ୍ତରକିରିୟଚିତ୍ତଂ ସିୟା, ନ ଚେତଂ ଅତ୍ଥି ପୟୋଜନାଭାୱତୋ। ତସ୍ମା ନତ୍ଥି ଲୋକୁତ୍ତରକିରିୟୱିଞ୍ଞାଣଂ। କିରିୟୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଚ କିରିୟାମତ୍ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ, କୁସଲାକୁସଲଂ ୱିୟ କିଞ୍ଚି ୱିପାକଂ ଅନୁପ୍ପାଦେତ୍ୱା କିରିୟାମତ୍ତମେୱ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତନକୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। କସ୍ମା ପନେତଂ ୱିପାକଂ ନ ଉପ୍ପାଦେତୀତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଏତ୍ଥ ହି ଯଦେତଂ ଆୱଜ୍ଜନଦ୍ୱୟଂ, ତଂ ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନଭୱମୂଲେପି ସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତଂ ଅନାସେୱନତାୟ ଦୁବ୍ବଲଭାୱତୋ ଅବୀଜସାମତ୍ଥିୟଂ ୱିୟ ପୁପ୍ଫଂ ଅଫଲମେୱ ହୋତି। ୟଂ ପନ ଉଚ୍ଛିନ୍ନଭୱମୂଲାୟଂ ସନ୍ତତିୟଂ ପୱତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠାରସୱିଧଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନମୂଲାୟ ଲତାୟ ପୁପ୍ଫଂ ୱିୟ ଫଲଦାୟି ନ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ କିରିୟହେତୁନା ନାମ ଅଲୋଭାଦିନାୱ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ''ଅଲୋଭାଦିକିରିୟହେତୁୱିରହିତ''ନ୍ତି।

ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ପୁରେଚରା ହୁତ୍ୱା ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣାନଂ ୱିଜାନନଲକ୍ଖଣା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦିପୁରେଚରରୂପାଦିୱିଜାନନଲକ୍ଖଣା। ଅୟଂ ପନ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣତୋ ଉପ୍ପନ୍ନାପି ୱିସିଟ୍ଠମନନକିଚ୍ଚାଭାୱେନ ମନୋମତ୍ତା ଧାତୂତି ମନୋଧାତୁ। ତଥା ହେସା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ ନ ହୋତି। ଅୟମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ଧାତୁନିଦ୍ଦେସେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୫୧୭) ଆଗମିସ୍ସତି। ଆୱଜ୍ଜନରସାତି ଆଭୋଗରସା, ଚିତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସ ୱା ପୁରିମାକାରତୋ ଅଞ୍ଞଥା ୱଣୋଜନରସା। ଭୱଙ୍ଗୱିଚ୍ଛେଦପଦଟ୍ଠାନାତି ଭୱଙ୍ଗସନ୍ତାନୱିଚ୍ଛେଦପଦଟ୍ଠାନା। ଅପୁବ୍ବାରମ୍ମଣା ସକିଦେୱ ପୱତ୍ତମାନା ସବ୍ବଥା ୱିସୟରସଂ ଅନୁଭୱିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀତି ଇଟ୍ଠାଦୀସୁ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉପେକ୍ଖାୟୁତ୍ତାୱ ହୋତି।

ସାଧାରଣାତି ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ସାଧାରଣା। ଅସାଧାରଣାତି ଅସେକ୍ଖାନଂଯେୱ ଆୱେଣିକା। ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନାୱଜ୍ଜନରସାତି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ସନ୍ତୀରଣେନ ଗହିତାରମ୍ମଣଂ ୱୱତ୍ଥପେନ୍ତୀ ୱିୟ ପୱତ୍ତନତୋ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନରସା, ମନୋଦ୍ୱାରେ ପନ ୱୁତ୍ତନୟେନ ଆୱଜ୍ଜନରସା। ତଥାଭାୱେନ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରମନୋଦ୍ୱାରେସୁ ଯଥାକ୍କମଂ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନାୱଜ୍ଜନଭାୱେନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାତୀତି ତଥାଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନକାଲେ ସନ୍ତୀରଣକିଚ୍ଚାନଂ ତିସ୍ସନ୍ନଂ ଅହେତୁକୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂନଂ ଆୱଜ୍ଜନକାଲେ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଭୱଙ୍ଗସ୍ସାତି ଇମେସଂ ଅଞ୍ଞତରାପଗମୋ ଏତିସ୍ସା ଆସନ୍ନକାରଣନ୍ତି ଆହ ''ଅହେତୁକ…ପେ… ପଦଟ୍ଠାନା''ତି।

ଅରହତନ୍ତି ଅରହତଂଯେୱ ଅସାଧାରଣଭାୱତୋ। ଅନୁଳାରେସୂତି ଅଟ୍ଠିକସଙ୍ଖଲିକପେତରୂପାଦୀସୁ, ଅଞ୍ଞେସୁ ୱା ଅପ୍ପଣୀତେସୁ ୱତ୍ଥୂସୁ। ହସିତୁପ୍ପାଦନରସାତି ହସିତସ୍ସେୱ ଉପ୍ପାଦନରସା। ତଥା ହି ତଂ ଚିତ୍ତଂ ''ହସିତୁପ୍ପାଦନ''ନ୍ତେୱ ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ଅଞ୍ଞେସଂ ହସିତୁପ୍ପାଦକଚିତ୍ତାନଂ ଅଭାୱତୋ। ଅଞ୍ଞାନିପି ହି ଦ୍ୱାଦସ ସୋମନସ୍ସସହଗତାନି ପରିତ୍ତକୁସଲାକୁସଲକିରିୟଚିତ୍ତାନି ଯଥାରହଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନାଦୀନଂ ହସିତୁପ୍ପାଦକାନି ୱିଜ୍ଜନ୍ତି, ଇଦଂ ପନ ଚିତ୍ତଂ ୱିଚାରଣପଞ୍ଞାୱିରହିତଂ ପରିତ୍ତେସୁ ଅପ୍ପଣୀତେସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଅରହନ୍ତାନଂ ସୋମନସ୍ସମତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଭଗୱତୋପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଅତୀତଂସାଦୀସୁ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣଂ ୱତ୍ୱା ''ଇମେହି ତୀହି ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସବ୍ବଂ କାୟକମ୍ମଂ ଞାଣପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତୀ''ତି (ମହାନି। ୬୯; ଚୂଳନି। ମୋଘରାଜମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୮୫; ପଟି। ମ। ୩।୫) ୱଚନତୋ ୱିଚାରେତବ୍ବନ୍ତି ଏକେ । ତତ୍ଥ ହସିତୁପ୍ପାଦଚିତ୍ତେନ ପୱତ୍ତିୟମାନମ୍ପି ଭଗୱତୋ ସିତକରଣଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନାଗତଂସସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣାନଂ ଅନୁୱତ୍ତକତ୍ତା ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତିୟେୱାତି ଏୱଂ ପନ ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତିଭାୱେ ସତି ନ କୋଚି ପାଠଇଅଟ୍ଠକଥାନଂ ୱିରୋଧୋ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ''ତେସଂ ଞାଣାନଂ ଚିଣ୍ଣପରିୟନ୍ତେ ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱସ୍ସଞ୍ଚ ଏତଂ ଏୱଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ଅଞ୍ଞଥା ଅଞ୍ଞସ୍ସାପି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିସମୁଟ୍ଠାପକସ୍ସ ଅହେତୁକଚିତ୍ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଉପ୍ପତ୍ତି ନ ଯୁଜ୍ଜେୟ୍ୟ। ନ ହି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିସମୁଟ୍ଠାପକସ୍ସ ତଂସମୁଟ୍ଠିତାୟ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିୟା କାୟକମ୍ମାଦିଭାୱଂ ଆପଜ୍ଜନଭାୱୋ ୱିବନ୍ଧତୀତି। ଏକନ୍ତତୋ ହଦୟୱତ୍ଥୁପଦଟ୍ଠାନା ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ଏୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ।

ଅୟମେତ୍ଥ ୱିସେସୋତି ଅୟଂ ସେକ୍ଖପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିୟା ୱିପାକୁପ୍ପାଦନସମତ୍ଥତା, ଅରହତଂ ଉପ୍ପତ୍ତିୟା ତଦଭାୱୋତି ଉଭୟେସଂ ସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପତ୍ତିସମୁପଲକ୍ଖିତୋ ଏତ୍ଥ କୁସଲକିରିୟୱିଞ୍ଞାଣେସୁ ୱିସେସୋ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୟୱେକଲ୍ଲେନ ଅୱିପାକସ୍ସାପି କୁସଲାକୁସଲସ୍ସ କିରିୟଭାୱପ୍ପସଙ୍ଗୋ ନିୱତ୍ତିତୋ ହୋତି। ପରତୋ କୁସଲତୋ ୱିସେସୋତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ।

୪୫୫।ସବ୍ବାନିପି କୁସଲାକୁସଲବ୍ୟାକତାନି ଏକୂନନୱୁତି ୱିଞ୍ଞାଣାନି ହୋନ୍ତି ନାତିସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରନୟେନାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ କିଚ୍ଚଂ ନାମ ଭୱନ୍ତରପଟିସନ୍ଧାନାଦିନା ଆକାରେନ ପୱତ୍ତି ଏୱ। ତବ୍ବିନିମୁତ୍ତଞ୍ଚ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞଂ କିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥୀତି ଆହ ''ଚୁଦ୍ଦସହି ଆକାରେହି ପୱତ୍ତନ୍ତୀ''ତି।

ଆନୁଭାୱେନାତି ସାମତ୍ଥିୟେନ। କଟୂପଚିତଂ ହି କମ୍ମଂ ଅୱସେସପଚ୍ଚୟସମୱାୟେ ୱିପାକଂ ଦେନ୍ତଂ ଅତ୍ତନୋ ଆନୁଭାୱଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନ୍ତଂ ୱିୟ ହୋତି। ଦେୱମନୁସ୍ସେସୂତି ଛସୁ କାମାୱଚରଦେୱେସୁ ଚେୱ ମନୁସ୍ସେସୁ ଚ। କମ୍ମକମ୍ମନିମିତ୍ତଗତିନିମିତ୍ତାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ କମ୍ମଂ ନାମ କଟୂପଚିତଂ କାମାୱଚରକୁସଲକମ୍ମଂ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ୱିପାକଦାନାୟ ଲଦ୍ଧୋକାସଂ। ତେନାହ ''ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତ''ନ୍ତି। କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ କମ୍ମାୟୂହନକ୍ଖଣେ ଚେତନାୟ ପଚ୍ଚୟଭୂତଂ ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମାଦି। ଗତିନିମିତ୍ତଂ ୟଂ ଗତିଂ ଉପପଜ୍ଜତି, ତପ୍ପରିୟାପନ୍ନଂ ରୂପାୟତନଂ। ପଣ୍ଡକାଦିଭାୱନ୍ତି ପଣ୍ଡକମୂଗମମ୍ମନାଦିଭାୱଂ। ଦୁବ୍ବଲସ୍ସ

ଦ୍ୱିହେତୁକକୁସଲସ୍ସ ୱିପାକଭୂତା ଉପେକ୍ଖାସହଗତାହେତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଦୁବ୍ବଲ...ପେ... ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ। ନେସନ୍ତି ଭାୱିତରୂପାରୂପାୱଚରକୁସଲାନଂ ସତ୍ତାନଂ। କମ୍ମନିମିତ୍ତମେୱାତି ପଥୱୀକସିଣାଦିକଂ ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମାରମ୍ମଣମେୱ।

ଏୱଂତାୱେତ୍ଥାତି ଏତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସେ ଏୱଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ସରୂପଦସ୍ସନମତ୍ତେନେୱ ଏକୂନୱୀସତିୟା ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଭୱାଲମ୍ବନାଦିୱିଭାଗେନ ପନ ଯଦେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦକଥାୟଂ ଆଗମିସ୍ସତୀତି।

ତଂ ତନ୍ତି ଏକୂନୱୀସତିୟା ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣେସୁ ଯଂ ଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧଂ, ତଂ ତଂ ଅନନ୍ତରଂ ଉପ୍ପତ୍ତିୟା ଅନୁବନ୍ଧମାନଂ। ତସ୍ସ ତସ୍ସେୱାତି ଯସ୍ସ ଯସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକଭୂତଂ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତସ୍ସ ତସ୍ସେୱ। ତସ୍ମିଞ୍ଞେୱାତି କମ୍ମାଦିକେ ଏୱ। କମ୍ମଞ୍ହି ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ, ତସ୍ମିଂ କମ୍ମେ, ଅଥ କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ, ଗତିନିମିତ୍ତଞ୍ଚ, ତସ୍ମିଂ କମ୍ମନିମିତ୍ତେ ଗତିନିମିତ୍ତେତି ଅତ୍ଥୋ। ତାଦିସମେୱାତି ଯାଦିସଂ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣଂ ହେତୁତୋ, ସେସସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମତୋ ଚ ତାଦିସମେୱ। ସନ୍ତାନୱିନିୱତ୍ତକେତି ଭୱଙ୍ଗସନ୍ତାନସ୍ସ ୱିନିୱତ୍ତନକେ। ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଆୱଜ୍ଜନସଙ୍ଖାତେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ। କିରିୟମୟଚିତ୍ତେନେୱ ସୁପିନଦସ୍ସନଂ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ସୁପିନଂ ଅପସ୍ସତୋ’’ତି। ଅପରିମାଣସଙ୍ଖ୍ୟମ୍ପି ପୱତ୍ତତିଯେୱ, ତଥା ହିଦଂ ଉପପତ୍ତିଭୱସ୍ସ ଅଙ୍ଗଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ‘‘ଭୱଙ୍ଗ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେସଞ୍ଞେୱାତି ପଟିସନ୍ଧିଭୂତାନଂଯେୱ।

ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନୀତି ଚକ୍ଖାଦୀନି ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି। ଆରମ୍ମଣଗହଣକ୍ଖମାନୀତି ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣଂ ଗହେତୁଂ ସମତ୍ଥାନି। ମାତୁକୁଚ୍ଛିଗତକାଲେ ୱିୟ ହି ବହିନିକ୍ଖନ୍ତକାଲେପି ନ ତାୱ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି ସକିଚ୍ଚକାନି ହୋନ୍ତି, ଅନୁକ୍କମେନ ପନ ୱିସଦଭାୱଂ ପତ୍ତକାଲେ ଏୱ ସକିଚ୍ଚକାନି ହୋନ୍ତି। ତେନେୱାହ ‘‘ଇଧ ପରିପକ୍କତ୍ତା ଆୟତନାନ’’ନ୍ତି। ଆପାଥଗତେତି ଯୋଗ୍ଗଦେସାୱଟ୍ଠିତେ। ତମେୱ ଯୋଗ୍ଗଦେସାୱଟ୍ଠିତଂ ରୂପଂ ପଟିଚ୍ଚ ଘଟ୍ଟନା ପଚ୍ଚୟଂ ଲଦ୍ଧା। ଘଟ୍ଟନାତି ପଟିଘାତୋ, ଯେନ ବ୍ୟାପାରାଦିୱିସେସପଚ୍ଚୟନ୍ତରସହିତେ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ୱିସଯେ ୱିକାରୁପ୍ପତ୍ତିୱିସଦିସୁପ୍ପତ୍ତିୱିସୟସ୍ସ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠଭାୱେନ ଅନୁଗ୍ଗହୋ, ଉପଘାତୋ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ତତୋତି ଘଟ୍ଟନାନନ୍ତରଂ। ଘଟ୍ଟନାନୁଭାୱେନାତି ଘଟ୍ଟନାବଲେନ। ଭୱଙ୍ଗଚଲନନ୍ତି ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତସ୍ସ ପକମ୍ପନଂ, ତଥା ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପୱତ୍ତିୟା ୱିସଦିସସ୍ସ କାରଣଭାୱୂପଗମନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଞ୍ହି ଚିତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସ ପୁରିମାୱତ୍ଥାୟ ଭିନ୍ନାୱତ୍ଥାହେତୁତାୟ ଚଲନଂ ୱିୟାତି ‘‘ଚଲନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିସୟୱିସୟୀଭାୱସିଦ୍ଧାୟ ଧମ୍ମତାୟ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଅଭିମୁଖୀଭାୱେନ ପସାଦସ୍ସ ତାୱ ଘଟ୍ଟନା ହୋତୁ, ଅଞ୍ଞସନ୍ନିସ୍ସିତସ୍ସ ପନ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଚଲନଂ କଥଂ ହୋତୀତି? ତଂସମ୍ବନ୍ଧଭାୱତୋ। ଭେରିତଲେ ଠପିତାସୁ ସକ୍ଖରାସୁ ଏକିସ୍ସା ସକ୍ଖରାୟ ଘଟିତାୟ ତଦଞ୍ଞସକ୍ଖରାୟଂ ଠିତମକ୍ଖିକା ଚଲନଂ ଚେତ୍ଥ ଉଦାହରଣନ୍ତି। ତଦେୱ ରୂପନ୍ତି ତଦେୱ ଭୱଙ୍ଗଚଲନସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭୂତଂ ଆପାଥଗତଂ ରୂପାୟତନଂ। ଭୱଙ୍ଗଂ ୱିଚ୍ଛିନ୍ଦମାନା ୱିୟାତି ଭୱଙ୍ଗସନ୍ତାନଂ ୱିଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତୀ ୱିୟ। ତଦାରମ୍ମଣୁପ୍ପତ୍ତିୟା ପରତୋ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ୱିସୟଗ୍ଗହଣଂ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନଂ ୱତ୍ୱା ତଦନନ୍ତରଂ ଦସ୍ସନାଦୀସୁ ୱତ୍ତବ୍ବେସୁ ତାନି ଅୱତ୍ୱା ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନସ୍ସ ଗହଣଂ ଉଦ୍ଦେସେ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଆୱଜ୍ଜନାନଂ ଆୱଜ୍ଜନସାମଞ୍ଞେନ ଗହିତତ୍ତା।

ଆୱଜ୍ଜନାନନ୍ତରନ୍ତି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନାନନ୍ତରଂ। ଯେ ହଦୟୱତ୍ଥୁ ୱିୟ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାଦିୱୀଥିଚିତ୍ତାନିପି ନାନୁଜାନନ୍ତି, ତେସଂ ‘‘ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାୟ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା’’ତିଆଦିନା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପାଠଇ ଆଗତା। ନ ହି ସକ୍କା ପାଠଇଂ ପଟିସେଧେତୁଂ।

‘‘ସଚେମହନ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତି ଇଦଂ ଜୱନପରିଯୋସାନାୟ ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିୟା ୱୁଚ୍ଚମାନତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ଚୁଦ୍ଦସଚିତ୍ତକ୍ଖଣାୟୁକଞ୍ହି ଆରମ୍ମଣମିଧ ‘‘ମହନ୍ତ’’ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ, ତଞ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଦ୍ୱିତିଚିତ୍ତକ୍ଖଣାତୀତଂ ହୁତ୍ୱା ଆପାଥଗମନୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଯଥାୱତ୍ଥାପିତେତି ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନେନ ୱୁତ୍ତାକାରେନ କତୱତ୍ଥାପନେ। ଆୱଜ୍ଜନାୟ, ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନସ୍ସ ଚ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ‘‘ଅୱସେସକାମାୱଚରକିରିୟାନ’’ନ୍ତି ଅୱସେସଗ୍ଗହଣଂ କତଂ। ଛ ସତ୍ତ ୱାତି ୱା-ସଦ୍ଦେନ ‘‘ପଞ୍ଚ ୱା’’ତି ଇଦମ୍ପି ୱୁତ୍ତମେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସୁତ୍ତମୁଚ୍ଛିତାଦିକାଲେ ହି ପଞ୍ଚପି ଜୱନାନି ଜୱନ୍ତୀତି।

ତାନିଯେୱାତି ‘‘ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ୱା’’ତିଆଦିନା (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୪୫୫) ୱୁତ୍ତାନି ଏକୂନତିଂସ କାମାୱଚରଜୱନାନିଯେୱ। ଇତୋ ଅଞ୍ଞଂ ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନାନନ୍ତରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଚିତ୍ତଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଏୱକାରଗ୍ଗହଣଂ। ‘‘ଗୋତ୍ରଭୂତୋ’’ତି ଇଦଂ ଗୋତ୍ରଭୁଟ୍ଠାନିୟାନଂ ପରିକମ୍ମୱୋଦାନାନମ୍ପି ଗହଣଂ, ନ ଗୋତ୍ରଭୁନୋ ଏୱ। ଫଲଚିତ୍ତାନୀତି ସମାପତ୍ତିୱସେନ ପୱତ୍ତନକଫଲଚିତ୍ତାନି। ଯଂ ଯଂ ଲଦ୍ଧପଚ୍ଚୟନ୍ତି ଯଂ ଯଂ ଜୱନଂ ରୂପାୱଚରଜୱନାଦିୱସେନ ଗୋତ୍ରଭୁଅନନ୍ତରଂ ଉପ୍ପତ୍ତିୟା ଲଦ୍ଧପଚ୍ଚୟଂ।

ଅତିମହନ୍ତନ୍ତି ସୋଳସଚିତ୍ତକ୍ଖଣାୟୁକଂ। ତତ୍ଥ ହି ତଦାରମ୍ମଣଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ। ୱିଭୂତନ୍ତି ସୁପାକଟଂ, ତଞ୍ଚ କାମାୱଚରମେୱ। ତତ୍ଥ ହି ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି। କାମାୱଚରଜୱନାୱସାନେତି କାମାୱଚରଜୱନସ୍ସେୱ ଅୱସାନେ। ନ ହି ତଂ କାମତଣ୍ହାହେତୁକକମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତଂ ମହଗ୍ଗତାନୁତ୍ତରଜୱନଂ ଅନୁବନ୍ଧତି ଅଜନକତ୍ତା, ଜନକାସଦିସତ୍ତା ଚ। ଯଥା ଗେହତୋ ବହି ଗନ୍ତୁକାମୋ ତରୁଣଦାରକୋ ଜନକଂ, ଜନକସଦିସଂ ୱା

ଅନୁବନ୍ଧତି, ନ ଅଞ୍ଞଂ, ଏଓମିଦମ୍ପି । ତଥାପି ନ ସଵ୍ବସ୍ମା ଜଓନା ସଵ୍ବଂ ଜଓନେନ ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ନିଯମେତବ୍ବତୋ, ଆରମ୍ମଣେନ ଚ ଓେଦନାଯ ପରିଓତ୍ତେତବ୍ବତୋ। ତତ୍ଥାଯଂ ନିଯମୋ – ପରିତ୍ତକୁସଲଲୋଭମୋହମୂଲସୋମନସ୍ସସହଗତକିରିଯଜଓନାନଂ ଅଞ୍ଞତରାନନ୍ତରଂ ଅତିମହତି ଓିସଯେ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ସୋମନସ୍ସସହଗତାନଂ ଅଞ୍ଞତରଂ ତଦାରମ୍ମଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଥା ପରିତ୍ତକୁସଲାକୁସଲୌପେକ୍ଖାସହଗତକିରିଯଜଓନାନଂ ଅଞ୍ଞତରାନନ୍ତରଂ ଉପେକ୍ଖାସହଗତାନଂ ଛନ୍ନଂ ତଦାରମ୍ମଣାନଂ ଅଞ୍ଞତରଂ ପଓତ୍ତତି। ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣାଦୀନନ୍ତି ଇଟ୍ଠେଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତଅନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣାନଂ ଓସେନାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତଯିଦଂ ଆରମ୍ମଣେନ ଓେଦନାପରିଓତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଓୁତ୍ତଂ। ‘‘ପୁରିମକମ୍ମଓସେନା’’ତି ଇଦଂ ତଦାରମ୍ମଣଓିସେସଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ନ ହି ପଟିସନ୍ଧିଜନକମେଓ କମ୍ମଂ ତଦାରମ୍ମଣଂ ଜନେତି, ଅଥ ଖୋ ଅଞ୍ଞକମ୍ମମ୍ପି। ତଂ ପନ ପଟିସନ୍ଧିଦାଯିନା କମ୍ମେନ ନିଵ୍ବତ୍ତେତବ୍ବତଦାରମ୍ମଣତୋ ଓିସଦିସମ୍ପି ନିଵ୍ବତ୍ତେତୀତି। ‘‘ଜଓନଚିତ୍ତଓସେନା’’ତି ଇଦଂ ତଦାରମ୍ମଣନିଯମଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ‘‘ଜଓନେନ ତଦାରମ୍ମଣଂ ନିଯମେତବ୍ବ’’ନ୍ତି ହି ଓୁତ୍ତଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତଞ୍ହି ଅତ୍ତନୋ ଉକ୍କଟ୍ଠତରସ୍ସ ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି। ଯୋ ଯୋ ପଚ୍ଚଯୋ ଲଦ୍ଧୋ ହୋତୀତି ଯଥାଓୁତ୍ତେସୁ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣାଦୀସୁ ଯୋ ଯୋ ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚଯୋ ସମଓେତୋ ହୋତି। କିଞ୍ଚି ଅନ୍ତରନ୍ତି କିଞ୍ଚି ଖଣନ୍ତରଂ। ଉଦକମିଓାତି ପଟିସୋତଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଉଦକମିଓ।

ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ସକିଂ ଓାତି ଓଚନସିଲିଟ୍ଠଓସେନ ଓୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଟ୍ଠ ଓା ଦସ ଓା’’ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୮।୧୧; ପାରା। ୧୧) ଓିଯ। ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂଯେଓ ପନ ଓଦନ୍ତି। ଓିପାକଚିତ୍ତତ୍ତା, ଆଓଜ୍ଜନସ୍ସ ଚ ଓିଦୂରତ୍ତା, ମୂଲଭଓଙ୍ଗାଦିଭଓଙ୍ଗସାମଞ୍ଞସବ୍ଭାଓତୋ ଚ ଭଓଙ୍ଗସ୍ସ ଆରମ୍ମଣେ ପଓତ୍ତନାରହଂ ସମାନଂ ତସ୍ସ ଜଓନସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଏତସ୍ସାତି ତଦାରମ୍ମଣନ୍ତି ଓୁଚ୍ଚତି ଏକସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସଦ୍ଦସ୍ସ ଲୋପଂ କତ୍ୱା ‘‘କାମାଓଚରଂ, ଓଟ୍ଠମୁଖ’’ନ୍ତି ଚ ଯଥା। ଏତ୍ଥ ଚ କେଚି ‘‘ପଟ୍ଠାନେ ‘କୁସଲାକୁସଲେ ନିରୁଦ୍ଧେ ଓିପାକୋ ତଦାରମ୍ମଣତା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୦୬) ଓିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମାନଂ ଏଓ ଅନନ୍ତରଂ ତଦାରମ୍ମଣଂ ଓୁତ୍ତ’’ନ୍ତି କିରିଯାଜଓନାନନ୍ତରଂ ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ଓିପ୍ଫାରଓନ୍ତଂ ହି ଜଓନଂ ନାଓଂ ଓିଯ ନଦୀସୋତୋ ଭଓଙ୍ଗଂ ଅନୁବନ୍ଧତି, ନ ପନ ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖାଓତୋ ସନ୍ତଓୁତ୍ତିକିରିଯଜଓନଂ ପଣ୍ଣପୁଟଂ ଓିଯ ନଦୀସୋତୋତି। ତଯିଦଂ ଲଦ୍ଧମାନସ୍ସାପି କେନଚି ଅଧିପ୍ପାଯେନ କଥଚି ଅଓଚନଂ ଦିସ୍ସତି, ଯଥା ତଂ ଧମ୍ମସଙ୍ଗହେ ଅକୁସଲନିଦ୍ଦେସେ ଲଦ୍ଧମାନୋପି ଅଧିପତି ନ ଓୁତ୍ତୋ। ଯଞ୍ଚ ପଣ୍ଣପୁଟଂ ନିଦସ୍ସିତଂ, ତମ୍ପି ନିଦସ୍ସିତବ୍ବେନ ନ ସମାନଂ। ନାଓାପଣ୍ଣପୁଟାନଞ୍ହି ନଦୀସୋତସ୍ସ ଆଓଟ୍ଟନଂ, ଗତି ଚ ଓିସଦିସୀତି ନାଓାଯ ନଦୀସୋତସ୍ସ ଅନୁବନ୍ଧନଂ, ପଣ୍ଣପୁଟସ୍ସ ଅନନୁବନ୍ଧନଞ୍ଚ ଯୁଜ୍ଜତି, ଇଧ ପନ କିରିଯଜଓନେତରଜଓନାନଂ ଭଓଙ୍ଗସୋତସ୍ସ ଆଓଟ୍ଟନଂ, ଗତି ଚ ସଦିସୀତି ଏତସ୍ସ ଅନନୁବନ୍ଧନଂ, ଇତରସ୍ସ ଅନୁବନ୍ଧନଞ୍ଚ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ତସ୍ମା ଓିଚାରେତବ୍ବଂ।

ଭଓଙ୍ଗମେଓାତି ଅଓଧାରଣଂ ଭଓପରିଯୋସାନସ୍ସ ଇଧ ନ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଅଞ୍ଞଥା ତଦାରମ୍ମଣାଓସାନେ ଚୁତିପି ନ ହୋତିଯେଓ। ଦସ୍ସନାଦୀନୀତି ଦସ୍ସନସଓନଘାଯନସାଯନଫୁସନାନି। ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ, ତେନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ପଟିସନ୍ଧିତୋ ଭଓଙ୍ଗମେଓ, ଭଓଙ୍ଗତୋ ଆଓଜ୍ଜନମେଓାତି ଏଓଂ ପଓତ୍ତଚିତ୍ତନିଯମଓସେନେଓ। ତମ୍ପୀତି ଚୁତିଚିତ୍ତମ୍ପି। ପଟିସନ୍ଧିଭଓଙ୍ଗଚିତ୍ତାନି ଓିଯ ଏକୂନଓୀସତିଓିଧମେଓ ହୋତି ଅତ୍ଥତୋ ଭେଦାଭାଓତୋ।

ଭଓଗତିଠିତିନିଓାସେସୂତି ତୀସୁ ଭଓେସୁ, ପଞ୍ଚସୁ ଗତୀସୁ, ସତ୍ତସୁ ଓିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତୀସୁ, ନଓସୁ ସତ୍ତାଓାସେସୁ ଚ। ଯୋ ପନେତ୍ଥ ଅଚିତ୍ତକୋ, ସୋ ଇଧ ନ ଗହେତବ୍ବୋ ଓିଞ୍ଞାଣକଥାଭାଓତୋ। ‘‘ଏତ୍ଥା’’ତି ଇଦଂ ‘‘ସଂସରମାନାନଂ ସତ୍ତାନ’’ନ୍ତି ଇମିନା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ଏତ୍ଥ ଏତେସୁ ଓୁତ୍ତନଯେନ ସଂସରମାନେସୁ ସତ୍ତେସୁ ଯୋ ପନ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିମନ୍ୱାଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତସ୍ସ ଅରହତୋ ନିରୁଦ୍ଧମେଓ ହୋତି ଚିତ୍ତଂ ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକଭାଓତୋ।

ଇତି ଓିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧେ ଓିତ୍ଥାରକଥାମୁଖଓଣ୍ଣନା।

ଓେଦନାକ୍ଖନ୍ଧକଥାଓଣ୍ଣନା

୪୫୬। ଓେଦେନ ଅନୁଭଓନାକାରେନ ଅଯିତଂ ପଓତ୍ତଂ ଓେଦଯିତଂ, ଓେଦଯିତନ୍ତି ଲକ୍ଖିତବ୍ବଧମ୍ମଜାତଂ ଓେଦଯିତଲକ୍ଖଣଂ। ତଂ ପନ ଅତ୍ଥତୋ ଓେଦନା ଏଓାତି ଆହ ‘‘ଓେଦଯିତଲକ୍ଖଣଂ ନାମ ଓେଦନାଓା’’ତି। ଅଥ ଓା ଓେଦଯିତଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତିସ୍ସାତି କପ୍ପନାସିଦ୍ଧଂ ଭେଦଂ ନିସ୍ସାଯ ଅଞ୍ଞପଦତ୍ଥସମାସଓସେନାପି ଓେଦନାଓ ଓୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ‘‘ଓେଦଯିତଲକ୍ଖଣଂ ନାମ ଓେଦନାଓା’’ତି। ଓେଦଯତି ଓେଦଯତୀତି ବ୍ୟାପନିଚ୍ଛାଓସେନ ଓଚନଂ ଓେଦନାଯ ସଓିସଯେ ଅଭିଣ୍ହପ୍ପଓତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ସଭାଓଧମ୍ମତୋ ଅଞ୍ଞୋ କତ୍ତା ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ କତ୍ତୁନିଦ୍ଦେସୋ। ଇତୀତି ଅନିଯମତୋ ହେତୁଅତ୍ଥୋ। ଖୋତି ଓଚନାଲଙ୍କାରମତ୍ତଂ। ତସ୍ମାତି ତସ୍ସ ନିଯମନଂ। ଇଦଂ ଓୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯସ୍ମା ଯଥାପଚ୍ଚଯଂ ଆରମ୍ମଣରସଂ ଅନୁଭଓତି, ତସ୍ମା ଓେଦନାତି ଓୁଚ୍ଚତୀତି।

‘‘କୁସଲୱିଞ୍ଞାଣେନସମ୍ପଯୁତ୍ତା’’ତି ଇଦଂ କୁସଲାଯ ୱେଦନାଯ ଉପଲକ୍ଖଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯା କାଚି କୁସଲା ୱେଦନା, ସବ୍ବା ସା କୁସଲେନ ୱିଞ୍ଞାଣେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାତି, ନ ପନ ତସ୍ସା କୁସଲଭାୱସଂସିଦ୍ଧିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ନ ହି କୁସଲେନ ୱିଞ୍ଞାଣେନ ସମ୍ପଯୋଗତୋ କୁସଲାଯ ୱେଦନାଯ କୁସଲଭାୱୋ, ଅଥ ଖୋ ଯୋନିସୋମନସିକାରାଦିକତୋ। ତେନାହ ‘‘ଜାତିୱସେନା’’ତି। ଅକୁସଲାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଯଥା ପନ ଜାତିୱସେନ କୁସଲାଦିୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତତାଯ ତିୱିଧା, ଏୱଂ ଯାୱ ଏକୂନନୱୁତିୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତାତି ଏକୂନନୱୁତିୱିଧା ୱେଦିତବ୍ବା। ସଭାୱଭେଦତୋତି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଭୂମିଆରମ୍ମଣାଦିୱସେନ ଲବ୍ଭମାନଂ ଭେଦଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା କେୱଲଂ ସଭାୱକତଭେଦତୋ ଏୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

‘‘ପଞ୍ଚୱିଧା’’ତି ୱତ୍ୱା ତଂ ପଞ୍ଚୱିଧତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୁଖ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସୁଖଯତୀତି ସୁଖଂ, କାଯଂ, ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ଚ ଲଦ୍ଧସ୍ସାଦେ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଟ୍ଠୁ ୱା ଖାଦତି, ଖଣତି ୱା କାଯିକଂ ଆବାଧନ୍ତି ସୁଖଂ। ସୁକରଂ ଓକାସଦାନଂ ଏତସ୍ସାତି ସୁଖନ୍ତି ଅପରେ। ଦୁକ୍ଖଯତୀତି ଦୁକ୍ଖଂ, କାଯଂ, ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ଚ ୱିବାଧତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁଟ୍ଠୁ ୱା ଖାଦତି, ଖଣତି ୱା କାଯିକଂ ଅସ୍ସାଦନ୍ତି ଦୁକ୍ଖଂ। ଦୁକ୍କରଂ ଓକାସଦାନଂ ଏତସ୍ସାତି ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଅପରେ। ସୋମନସ୍ସୁପେକ୍ଖାନଂ ସଦ୍ଦତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋଯେୱ। ଦୋମନସ୍ସସ୍ସ ସୋମନସ୍ସେ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। କିଂ ପନ କାରଣଂ ମାନସେତରସାତାସାତୱସେନ ସୁଖଂ, ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚ ୱିଭଜିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସୁଖଂ ସୋମନସ୍ସଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଦୋମନସ୍ସ’’ନ୍ତି, ଉପେକ୍ଖା ପନ ମାନସୀ, ଇତରା ଚ ଏକଧାୱ ୱୁତ୍ତାତି? ଭେଦାଭାୱତୋ। ଯଥା ହି ଅନୁଗ୍ଗହୂପଘାତକତାଯ ସୁଖଦୁକ୍ଖାନି ଅଞ୍ଞଥା କାଯସ୍ସ ଅନୁଗ୍ଗହମୁପଘାତଞ୍ଚ କରୋନ୍ତି, ଅଞ୍ଞଥା ମନସୋ, ନ ଏୱମୁପେକ୍ଖା। ତସ୍ମା ଭେଦାଭାୱତୋ ଏକଧାୱ ଉପେକ୍ଖା ୱୁତ୍ତାତି।

ତତ୍ଥ ଯେନ ସଭାୱଭେଦେନ ୱେଦନା ପଞ୍ଚୱିଧା, ସା ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନେ ଦସ୍ସିତେ ସୁପାକଟା ହୋତୀତି ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ତାୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଅକୁସଲୱିପାକେନାତି ଏତ୍ଥାପି ‘‘କାଯୱିଞ୍ଞାଣେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ଯଥା ଅଧିକରଣୀମତ୍ଥକେ କପ୍ପାସପିଚୁପିଣ୍ଡଂ ଠପେତ୍ୱା ଅଯୋକୂଟେନ ପହରନ୍ତସ୍ସ ପିଚୁପିଣ୍ଡଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା କୂଟଂ ଅଧିକରଣିଂ ଗଣ୍ହାତି, ନିଘଂସୋ ବଲୱା ହୋତି, ଏୱଂ ପଟିଘଟ୍ଟନାନିଘଂସସ୍ସ ବଲୱଭାୱତୋ ଇଟ୍ଠେ, ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତେ ଚ ଆରମ୍ମଣେ କାଯୱିଞ୍ଞାଣଂ ସୁଖସହଗତଂ ହୋତି। ଅନିଟ୍ଠେ, ଅନିଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତେ ଚ ଦୁକ୍ଖସହଗତନ୍ତି ଆହ ‘‘କୁସଲ...ପେ... ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି। କାମାୱଚରୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନି ପଞ୍ଚ କମ୍ମାରମ୍ମଣୱସେନ ସୋମନସ୍ସସହଗତାନି ହୋନ୍ତି, ରୂପାୱଚରୱିପାକାନି ଚତ୍ତାରି କମ୍ମୱସେନ, ସେସାନି ତେରସ କାମାୱଚରାନି, ଅଟ୍ଠ ରୂପାୱଚରାନି, ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ଲୋକୁତ୍ତରାନି, ଯଥାରହଂ ଚେତୋଭିସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣପାଦକାଦିୱସେନ ସୋମନସ୍ସସହଗତାନି ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ସୋମନସ୍ସଂ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଯା ୱିଞ୍ଞାଣେହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଦୋମନସ୍ସଂ ଦ୍ୱୀହି ଅକୁସଲୱିଞ୍ଞାଣେହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଚେତୋଭିସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣାଦିୱସେନ।

ଅୱସେସପଞ୍ଚପଞ୍ଞାସାଯାତି ଯଥାୱୁତ୍ତାନି ଛସଟ୍ଠି ୱିଞ୍ଞାଣାନି ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସାଯ ପଞ୍ଚପଞ୍ଞାସାଯ। ତତ୍ଥ କୁସଲାକୁସଲୱିପାକାନି ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠେସୁ ନିବ୍ବିକପ୍ପକାନି ସୁଖଦୁକ୍ଖସମ୍ପଯୁତ୍ତାନି ଭୱିତୁଂ ଯୁତ୍ତାନିପି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପିଚୁପିଣ୍ଡାନଂ ୱିଯ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଉପାଦାରୂପାନଂ ଘଟ୍ଟନାନିଘଂସସ୍ସ ମନ୍ଦଭାୱତୋ ଚକ୍ଖାଦିସନ୍ନିସ୍ସିତାନି ଅଟ୍ଠପି ୱିଞ୍ଞାଣାନି ସବ୍ବତ୍ଥ ଉପେକ୍ଖାସମ୍ପଯୁତ୍ତାନେୱ ହୋନ୍ତି, ତଥା ବଲୱପଚ୍ଚଯତାଯ ସୁଖଦୁକ୍ଖାନଂ ତେସଞ୍ଚ ତଦଭାୱତୋ। ଅପୁବ୍ବାରମ୍ମଣନିସ୍ସଯପ୍ପୱତ୍ତୀନି ଆୱଜ୍ଜନସମ୍ପଟିଚ୍ଛନୱିଞ୍ଞାଣାନି, ଅସଦିସାନନ୍ତରପ୍ପଚ୍ଚଯଂ କିରିଯାରମ୍ଭସ୍ସ ଆଦିଭୂତଂ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଂ, କାଯଦୁକ୍ଖପଧାନତାଯ ଅକୁସଲଫଲସ୍ସ ତଦୁପନିସ୍ସଯଭୂତଂ ଅକୁସଲୱିପାକପଟିସନ୍ଧିଆଦି, ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣପ୍ପୱତ୍ତୀନି କାମାୱଚରକୁସଲୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନି ଚ ଉପେକ୍ଖାସହଗତାନିଯେୱ ହୋନ୍ତି। କମ୍ମୱସେନ ୱା ୱିପାକାନୁଭୱନସ୍ସ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣେସୁ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଭାୱୋ ଯୁତ୍ତୋ। ସତି ଚ ୱିପାକଭୂତାଯ ଉପେକ୍ଖାଯ ସୁଖଦୁକ୍ଖମଜ୍ଝତ୍ତଭାୱେ କମ୍ମାରମ୍ମଣୱସେନ କୁସଲୱିପାକାଯ ଇଟ୍ଠଭାୱୋ, ଅକୁସଲୱିପାକାଯ ଅନିଟ୍ଠଭାୱୋ ଚ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅୱସିଟ୍ଠାନି ପନ ସତ୍ତତିଂସ ୱିଞ୍ଞାଣାନି ଚେତୋଭିସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣପାଦକାଦିୱସେନ ଉପେକ୍ଖାସମ୍ପଯୁତ୍ତାନି ହୋନ୍ତୀତି ଏୱଂ ପଞ୍ଚପଞ୍ଞାସାଯ ୱିଞ୍ଞାଣେହି ଉପେକ୍ଖାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତତା ୱେଦିତବ୍ବା।

ସଲକ୍ଖଣଂ ନାମ ଧମ୍ମାନଂ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣୋ ସଭାୱୋ, ଅନୁଭୱନଞ୍ଚ ସବ୍ବୱେଦନାନଂ ସାଧାରଣଲକ୍ଖଣନ୍ତି ତଂ ପଟିନିଯତେନ ଆରମ୍ମଣେନ ନିଯମେତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଇଟ୍ଠଫୋଟ୍ଠବ୍ବାନୁଭୱନଲକ୍ଖଣଂ ସୁଖ’’ନ୍ତି ତସ୍ସ ବ୍ଯଭିଚାରାଭାୱତୋ। ଭୁସଂ ବ୍ରୂହନଂ ୱଡ୍ଢନଂ ଉପବ୍ରୂହନଂ। ତଯିଦଂ କାମଞ୍ଚ ଚେତସିକସୁଖେପି ଲବ୍ଭତି, ତଂ ପନ ସୱିକପ୍ପକଂ ଚେତୋଭିସଙ୍ଖାରୱସେନାପି ହୋତି। ଇଦନ୍ତୁ ନିବ୍ବିକପ୍ପକଂ ସଭାୱସିଦ୍ଧତ୍ତା ତତୋ ସାତିସଯନ୍ତି ଆହ ‘‘ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ଉପବ୍ରୂହନରସ’’ନ୍ତି। ଅସ୍ସାଦିଯତୀତି ଅସ୍ସାଦୋ, ସୁଖାୱେଦନା। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ସୁଖଂ ସୋମନସ୍ସଂ, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଅସ୍ସାଦୋ’’ତି (ସଂ। ନି। ୩।୨୬)। କାଯନିସ୍ସିତତ୍ତା କାଯେ ଭୱୋ କାଯିକୋ, ସୋ ଏୱ ଅସ୍ସାଦୋ ତଥା ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାତୀତି କାଯିକଅସ୍ସାଦପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। କାଯିନ୍ଦ୍ରିଯପଦଟ୍ଠାନଂ ଅନଞ୍ଞୱତ୍ଥୁକତ୍ତା।

ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଲକ୍ଖଣାଦୀନି ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ସଭାୱତୋ , ପରିକପ୍ପତୋ ୱା ଇଟ୍ଠସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଅନୁଭୱନଲକ୍ଖଣଂ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣାନୁଭୱନଲକ୍ଖଣଂ। ତେନାହ ‘‘ଯଥା ତଥା ୱା ଇଟ୍ଠାକାରସମ୍ଭୋଗରସ’’ନ୍ତି, ଯଥାଭୂତେନ ୱା ଅଯଥାଭୂତେନ ୱା ଇଟ୍ଠାକାରେନ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ସଂଭୁଞ୍ଜନରସଂ, ପଚ୍ଚନୁଭୱନକିଚ୍ଚନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ପସ୍ସଦ୍ଧିପଦଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ‘‘ପସ୍ସଦ୍ଧକାଯୋ ସୁଖଂ ୱେଦେତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୩୭୬; ଅ। ନି। ୧୧।୧୨) ସୁତ୍ତପଦଂ ନିସ୍ସାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ପନ ନିରାମିସସୋମନସ୍ସୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସୋମନସ୍ସେ ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ଦୋମନସ୍ସସ୍ସ ଲକ୍ଖଣାଦୀନି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଦୋମନସ୍ସସ୍ସ କାମଧାତୁଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଏକନ୍ତେନ ହଦଯୱତ୍ଥୁପଦଟ୍ଠାନତା ତତୋ ୱିସେସୋ।

ମଜ୍ଝତ୍ତସ୍ସ, ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ମଜ୍ଝତ୍ତଂ ୱା ୱେଦଯିତଂ ଅନୁଭୱନଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତିସ୍ସାତି ମଜ୍ଝତ୍ତୱେଦଯିତଲକ୍ଖଣା। ମଜ୍ଝତ୍ତାନୁଭୱନତୋ ଏୱ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ନାତିଉପବ୍ରୂହନମିଲାପନରସା। ‘‘ସନ୍ତଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା’’ତି ଇଦଂ ଅନୱଜ୍ଜାଯ ନିରାମିସାଯ ଉପେକ୍ଖାଯ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ, ନ ସବ୍ବାଯ।

ଇତି ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧେ ୱିତ୍ଥାରକଥାମୁଖୱଣ୍ଣନା।

ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୫୭।ସଞ୍ଜାନନଲକ୍ଖଣଂ ନାମ ସଞ୍ଞାୱାତିଆଦୀସୁ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

କାମଂ ୱେଦନାଯପି ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ନତ୍ଥି, ତସ୍ସା ପନ ସଭାୱତୋ ଭିନ୍ନତ୍ତା କାଯଚି ୱେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତମ୍ପି କାଯଚି ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସଞ୍ଞାଯ ପନ ଇଦିସଂ ନତ୍ଥୀତି ଆହ ‘‘ନ ହି ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ…ପେ… ସଞ୍ଞାଯା’’ତି।

ସବ୍ବାୱାତି ଚତୁଭୂମିକାପି। ଅଥ ୱା ଯଥା ୱେଦନା ଭିନ୍ନସଭାୱତ୍ତା ଭେଦନଲକ୍ଖଣାଦିତୋ ୱୁତ୍ତା, ନ ଏୱମଯଂ, ଅଯଂ ପନ ସବ୍ବାୱ ସଞ୍ଜାନନଲକ୍ଖଣା । ନୀଲାଦିଭେଦସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ସଞ୍ଜାନନଂ ସଞ୍ଞଂ କତ୍ୱା ଜାନନଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତିସ୍ସାତି ସଞ୍ଜାନନଲକ୍ଖଣା। ତଥା ହି ସା ଅଭିଞ୍ଞାଣେନ ସଞ୍ଜାନନତୋ ପଚ୍ଚାଭିଞ୍ଞାଣରସାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ନିମିତ୍ତେନ ହି ପୁନ ସଞ୍ଜାନନକିଚ୍ଚା ପଚ୍ଚାଭିଞ୍ଞାଣରସା। ତସ୍ସା ୱଡ୍ଢକିସ୍ସ ଦାରୁମ୍ହି ଅଭିଞ୍ଞାଣଂ କତ୍ୱା ତେନ ଅଭିଞ୍ଞାଣେନ ପଚ୍ଚାଭିଜାନନକାଲେ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତେନାହ ‘‘ତଦେୱେତ’’ନ୍ତିଆଦି। ପୁନ ସଞ୍ଜାନନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ପୁନସଞ୍ଜାନନପଚ୍ଚଯୋ, ତଦେୱ ନିମିତ୍ତଂ ପୁନ…ପେ… ନିମିତ୍ତଂ, ତସ୍ସ କରଣଂ, ପୁନ…ପେ… କରଣଂ, ପୁନସଞ୍ଜାନନପଚ୍ଚଯଭୂତଂ ୱା ନିମିତ୍ତକରଣଂ ପୁନ…ପେ… କରଣଂ, ତଦସ୍ସା କିଚ୍ଚନ୍ତି ପୁନସଞ୍ଜାନନପଚ୍ଚଯନିମିତ୍ତକରଣରସା। ପୁନସଞ୍ଜାନନନିମିତ୍ତକରଣଂ ନିମିତ୍ତକାରିକାଯ, ନିମିତ୍ତେନ ସଞ୍ଜାନନକ୍ରିଯା ଚ ସବ୍ବାଯ ସଞ୍ଞାଯ ସମାନଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଅଭିନିୱେସକରଣଂ ‘‘ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚ’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୨।୧୮୭, ୨୦୨, ୨୦୩, ୪୨୭; ମ। ନି। ୩।୨୭-୨୯) ସଞ୍ଞାଭିନିୱେସମତ୍ତେନେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯଥାଉପଟ୍ଠିତୱିସଯପଦଟ୍ଠାନା ଅୱିକପ୍ପସଭାୱତ୍ତା। ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ପନ ସଞ୍ଞା ଞାଣମେୱ ଅନୁୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ଅଭିନିୱେସକାରିକା, ୱିପରୀତଗ୍ଗାହିକା ଚ ନ ହୋତି। ଏତେନେୱ ସମାଧିସମ୍ପଯୁତ୍ତତାଯ ଅଚିରଟ୍ଠାନତା ଚ ନ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଏୱଂ ରାଗଦିଟ୍ଠିମାନାଦିସମ୍ପଯୁତ୍ତାଯ ସଞ୍ଞାଯ ରାଗାଦିଅନୁୱତ୍ତିକଭାୱୋତି।

ଇତି ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେ ୱିତ୍ଥାରକଥାମୁଖୱଣ୍ଣନା।

ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୫୮।ରାସିକରଣଲକ୍ଖଣନ୍ତି ସମ୍ପିଣ୍ଡନଲକ୍ଖଣଂ, ତତୋ ସଙ୍ଖାରା ଆଯୂହନରସା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଚେତନାପଧାନତାଯ ହି ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧଧମ୍ମା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତା। ତେନେୱାହ ‘‘କିଂ ପନ ତନ୍ତି ସଙ୍ଖାରାଯେୱା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖତମଭିସଙ୍ଖରୋନ୍ତୀତି ଯଥା ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ସଙ୍ଖତଂ ସମ୍ପଦେୱ ନିପ୍ଫନ୍ନଂ ହୋତି, ଏୱଂ ଅଭିସଙ୍ଖରୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିପ୍ଫାରପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନାତି ଏତ୍ଥ ୱିପ୍ଫାରୋ ନାମ ୱିପ୍ଫାରୱନ୍ତତା, ତସ୍ମା ସବ୍ୟାପାରପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନାତି ଅତ୍ଥୋ।

ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ନିଯମେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ନିଯତା। ସରୂପେନ ଆଗତାତି ଏୱଂ ପିଟ୍ଠିୱତ୍ତକେ ଅକତ୍ୱା ପାଠଇଯା ସରୂପେନେୱ ଆଗତା। କଦାଚିଦେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ନ ନିଯତାତି ଅନିଯତା। ଯଦିପି ଅନିଯତା ଏକଜ୍ଝଂ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତସ୍ମିଂ ପନ ଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନଧମ୍ମତାଯ ‘‘ଛତିଂସା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାପି ଚ ନ ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି।

୪୫୯।ଫୁସତୀତି କତ୍ତୁନିଦ୍ଦେସୋ। ଯଂ ତତ୍ଥ କାରଣଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ। ଫୁସନ୍ତି ଏତେନାତି ୱା ଫସ୍ସୋ। ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା ହି ଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତମାନା ତଂ ଫୁସନଲକ୍ଖଣେନ ଫସ୍ସେନ ଫୁସନ୍ତା ୱିଯ ହୋନ୍ତି। ଆରମ୍ମଣଫୁସନମତ୍ତଂ ୱା ଫସ୍ସୋତି ସାଧନତ୍ତଯମ୍ପି ଯୁଜ୍ଜତେୱ। ସଭାୱଧମ୍ମେସୁ କତ୍ତୁକରଣସାଧନୱଚନଂ ତଦାକାରସମାରୋପନତୋ ପରିଯାଯକଥା, ଭାୱସାଧନୱଚନମେୱ ନିପ୍ପରିଯାଯକଥାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଫୁସନଲକ୍ଖଣୋ''ତି। ଅଯଞ୍ହିତିଆଦି ଯଥାୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣାଦିସମତ୍ଥନଂ। ଯଦି ଅଯଂ ଧମ୍ମୋ ଚେତସିକୋ, ସ୍ୱାଯଂ ଅରୂପଧମ୍ମୋ ସମାନୋ କଥଂ ଫୁସନଲକ୍ଖଣୋ, ସଙ୍ଘଟ୍ଟନରସାଦିକୋ ଚ ହୋତୀତି ଅନ୍ତୋଲୀନଂ ଚୋଦନଂ ହଦଯେ ଠପେତ୍ୱା ତସ୍ସ ସୋଧନତ୍ଥଂ ''ଅରୂପଧମ୍ମୋପି ସମାନୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ''ଫୁସନାକାରେନେୱ ପୱତ୍ତତୀ''ତି ଇମିନା ଅରୂପସ୍ସାପି ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅଯଂ ସଭାୱୋତି ଦସ୍ସେତି। ସା ଚ ତସ୍ସ ଫୁସନାକାରପ୍ପୱତ୍ତି ଅମ୍ବିଲଅମ୍ବପକ୍କାଦିଂ ଖାଦନ୍ତଂ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ପରସ୍ସ ଖେଳୁପ୍ପତ୍ତି, ପରଂ ୱିବାଧିଯମାନଂ ଦିସ୍ୱା ଦଯାଲୁକସ୍ସ ସରୀରକମ୍ପନଂ, ରୁକ୍ଖସାଖଗ୍ଗେ ଦୁଟ୍ଠିତଂ ପୁରିସଂ ଦିସ୍ୱା ଭୂମିଯଂ ଠିତସ୍ସ ଭୀରୁକପୁରିସସ୍ସ ଜଙ୍ଘଚଲନଂ, ପିସାଚାଦିଭାଯିତବ୍ବଂ ଦିସ୍ୱା ଊରୁଖମ୍ଭୋତି ଏୱମାଦୀସୁ ପରିବ୍ୟତ୍ତା ହୋତି।

ଏକଦେସେନାତି କଟ୍ଠଦ୍ୱଯାଦି ୱିଯ ଅତ୍ତନୋ ଏକପସ୍ସେନ। ଅନଲ୍ଲୀଯମାନୋପୀତି ଅସଂସିଲିଯମାନୋପି। ରୂପସଦ୍ଦେହି ସହ ଫସ୍ସସ୍ସ ସାମଞ୍ଞଂ ଅନଲ୍ଲୀଯମାନସଙ୍ଘଟ୍ଟନମେୱ, ନ ୱିସଯଭାୱୋ। ଯଥା ରୂପସଦ୍ଦା ଚକ୍ଖୁସୋତାନି ଅନଲ୍ଲୀଯମାନା ଏୱ ''ଫୁସିତ''ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତା, ଏୱଂ ଫସ୍ସସ୍ସାପି ଆରମ୍ମଣଫୁସନସଙ୍ଘଟ୍ଟନାନୀତି। ସଙ୍ଘଟ୍ଟନଞ୍ଚ ଫସ୍ସସ୍ସ ଚିତ୍ତାରମ୍ମଣାନଂ ସନ୍ନିପତନଭାୱୋ ଏୱ। ତେନାହ ''ଚିତ୍ତମାରମ୍ମଣଞ୍ଚ ସଙ୍ଘଟ୍ଟେତୀ''ତି। କିଚ୍ଚଟ୍ଠେନ ରସେନ ସଙ୍ଘଟ୍ଟନରସତା ୱୁତ୍ତା, ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣସନ୍ନିପାତେନ ୱା ସମ୍ପଜ୍ଜତୀତି ସଙ୍ଘଟ୍ଟନସମ୍ପତ୍ତିକୋ ଫସ୍ସୋ ସଙ୍ଘଟ୍ଟନରସୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଯଥା ''ଦ୍ୱେ ପାଣୀ ୱଜ୍ଜେଯ୍ୟୁ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମି। ପ। ୨।୩।୮) ପାଣିସ୍ସ ପାଣିମ୍ହି ସଙ୍ଘଟ୍ଟନଂ ତବ୍ବିସେସଭୂତା ରୂପଧମ୍ମା, ଏୱଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣେ ସଙ୍ଘଟ୍ଟନଂ ତବ୍ବିସେସଭୂତୋ ଏକୋ ଚେତସିକଧମ୍ମୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ''ତିଣ୍ଣଂ ସଙ୍ଗତି ଫସ୍ସୋ''ତି (ମ। ନି। ୧।୨୦୪; ୩।୪୨୧, ୪୨୫, ୪୨୬; ସଂ। ନି। ୨।୪୩-୪୪; ୪।୬୦) ୱଚନତୋ ଚକ୍ଖୁରୂପୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ସଙ୍ଗତିୱସେନ ଗହେତବ୍ବତ୍ତା ଆହ ''ତିକସନ୍ନିପାତସଙ୍ଖାତସ୍ସା''ତିଆଦି। ତସ୍ସ ଫସ୍ସସ୍ସ କାରଣଭୂତୋ ତଦନୁରୂପୋ ସମନ୍ନାହାରୋ ତଜ୍ଜାସମନ୍ନାହାରୋ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ତଦଭିମୁଖଭାୱୋ, ଆୱଜ୍ଜନାଯ ଚ ଆରମ୍ମଣକରଣଂ ୱିସଯସ୍ସ ପରିକ୍ଖତତା ଅଭିସଙ୍ଖତତା, ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିସଯଭାୱକରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ନିଚ୍ଚମ୍ମା ଗାୱୀ ଯଂ ଯଂ ଠାନଂ ଉପଗତା, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖମେୱ ପାପୁଣାତି, ଏୱଂ ଫସ୍ସେ ସତି ୱେଦନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତେୱ। ୱେଦନା ଚ ଦୁକ୍ଖସଲ୍ଲାଦିସଭାୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ୱେଦନାଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ପନ ନିଚ୍ଚମ୍ମଗାୱୀ ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ''ତି।

୪୬୦।ଅଭିସନ୍ଦହତି ପବନ୍ଧତି ପୱତ୍ତେତି। ଚେତନାଭାୱୋ ବ୍ୟାପାରଭାୱୋ। ଆଯୂହନଂ ଚେତଯନଂ ଈରିଯନଂ। ସଂୱିଦହନଂ ୱିଚାରଣଂ। ଆଯୂହନରସାଯ ଚେତନାଯ ପୱତ୍ତମାନାଯ ସବ୍ବେପି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା ଯଥାସକଂ କିଚ୍ଚପ୍ପସୁତା ହୋନ୍ତୀତି ସା ସକିଚ୍ଚପରକିଚ୍ଚସାଧିକା ୱୁତ୍ତା। ଜେଟ୍ଠସିସ୍ସୋ ପରେ ସଜ୍ଝାଯନେ ଉଯ୍ୟୋଜେନ୍ତୋ ସଯମ୍ପି ସଜ୍ଝାଯତି। ମହାୱଡ୍ଢକିମ୍ହି ୱଡ୍ଢକିକମ୍ମଂ କାତୁମାରଦ୍ଧେ ଇତରେପି କରୋନ୍ତିଯେୱ। ଉସ୍ସାହନଭାୱେନାତି ଆଦରକରଣଭାୱେନ। ସା ହି ସଯଂ ଆଦରଭୂତା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ଆଦରଯତୀତି। ଆଯୂହନୱସେନ ଉସ୍ସାହନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ନ ୱୀରିଯୁସ୍ସାହୱସେନ।

୪୬୧।ୱୀରଭାୱୋତି ଯେନ ୱୀରୋ ନାମ ହୋତି, ସୋ ଧମ୍ମୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିଧିନା ଈରେତବ୍ବଂ ପୱତ୍ତେତବ୍ବନ୍ତି ୱା ୱୀରିଯଂ, ଉସ୍ସାହୋ, ତଂତଂକିଚ୍ଚସମାରମ୍ଭୋ, ପରକ୍କମୋ ୱା। ଉପତ୍ଥମ୍ଭନଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ କୋସଜ୍ଜପକ୍ଖେ ପତିତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ଧାରଣଂ ଅନୁବଲପ୍ପଦାନଂ, ସମ୍ପଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ୱା। ସଂସୀଦନପଟିପକ୍ଖୋ ଧମ୍ମୋ ଅସଂସୀଦନଂ, ନ ସଂସୀଦନାଭାୱମତ୍ତନ୍ତି ଅସଂସୀଦନଭାୱେନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅସଂସୀଦନଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି। ସଂୱେଗପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅଟ୍ଠସଂୱେଗୱତ୍ଥୁପୁବ୍ବିକାଯ (ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୪୧୮) କୁସଲକିରିଯାଯ ୱୀରିଯାରମ୍ଭୱତ୍ଥୁପଦଟ୍ଠାନଂ। ''ମଗ୍ଗୋ ଗନ୍ତବ୍ବୋ ହୋତି, ମଗ୍ଗୋ ଗତୋ, କମ୍ମଂ କାତବ୍ବଂ, କମ୍ମଂ କତଂ, ଅପ୍ପମତ୍ତକୋ ଆବାଧୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ଗିଲାନା ୱୁଟ୍ଠିତୋ ହୋତି, ଅଚିରୱୁଟ୍ଠିତୋ ଗେଲଞ୍ଞା, ଗାମଂ ୱା ନିଗମଂ ୱା ପିଣ୍ଡାଯ ୱିଚରନ୍ତୋ ନ ଲଭତି ଲୂଖସ୍ସ ୱା ପଣୀତସ୍ସ ୱା ଭୋଜନସ୍ସ ଯାୱଦତ୍ଥଂ ପାରିପୂରିଂ, ଲଭତି...ପେ... ପାରିପୂରି''ନ୍ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତାନି ଏତାନି ଅନୁରୂପପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାସହିତାନି ଅଟ୍ଠ ୱୀରିଯାରମ୍ଭୱତ୍ଥୂନି, ତଂମୂଲକାନି ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାନି।

୪୬୨। ଅତ୍ତନା ଅନୁପାଲେତବ୍ବାନଂ ସହଜାତଧମ୍ମାନଂ ଅନୁପାଲନଂ ଜୀୱିତସ୍ସ ବ୍ୟାପାରୋ, ତଞ୍ଚ ନେସଂ ଜୀୱନନ୍ତି ତଂ ତସ୍ସ କାରଣଭାୱଂ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ''ଜୀୱନ୍ତି ତେନା''ତି। ତମ୍ପି ଚସ୍ସ ଅତ୍ଥତୋ ଜୀୱନମେୱାତି ଆହ ''ଜୀୱନମତ୍ତମେୱ ୱା ତ''ନ୍ତି।

୪୬୩।ଆଧିଯତୀତି ଠପେତି। ଅୱିସାରୋ ଅତ୍ତନୋ ଏୱ ଅୱିସରଣସଭାୱୋ। ଅୱିକ୍ଖେପୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତତା। ଯେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତା ହୋନ୍ତି, ସୋ ଧମ୍ମୋ ଅୱିକ୍ଖେପୋତି। ଅୱୂପସମଲକ୍ଖଣସ୍ସ ୱିକ୍ଖେପସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖତାଯ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପସମନାକାରେନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାତୀତି ଉପସମପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ୱିସେସତୋତି ଯେଭୁଯ୍ୟେନ। ସୁଖୱିରହିତୋପି ହି ଅତ୍ଥି ସମାଧୀତି। ଦୀପଚ୍ଚିନିଦସ୍ସନେନ ସନ୍ତାନଠିତିଭାୱଂ ସମାଧିସ୍ସ ଦସ୍ସେତି।

୪୬୪।ସଦ୍ଦହନ୍ତିଏତାଯାତି ସଦ୍ଦହନକିରିଯାଯ ପୱତ୍ତମାନାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ତତ୍ଥ ଆଧିପଚ୍ଚଭାୱେନ ସଦ୍ଧାଯ ପଚ୍ଚଯତଂ ଦସ୍ସେତି। ତସ୍ମା ହି ଧମ୍ମାନଂ ତଥାପଚ୍ଚଯଭାୱେ ସତି ପୁଗ୍ଗଲୋ ସଦ୍ଦହତୀତି ୱୋହାରୋ ହୋତି। ସଦ୍ଦହନଂ ସଦ୍ଧେଯ୍ୟୱତ୍ଥୁନୋ ପତ୍ତିଯାଯନଂ, ତଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତିସ୍ସାତି ସଦ୍ଦହନଲକ୍ଖଣା। ଓକପ୍ପନଲକ୍ଖଣାତି ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା ଏୱମେତନ୍ତି କପ୍ପନଲକ୍ଖଣା। କାଲୁସ୍ସିଯମଲଂ ୱିଧମେତ୍ୱା ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ, ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସେୱ ୱା ପସାଦନଂ ଅନାୱିଲଭାୱକରଣଂ ରସୋ ଏତିସ୍ସାତି ପସାଦନରସା। ପକ୍ଖନ୍ଦନଂ ଅଧିମୁଚ୍ଚନୱସେନ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଅନୁପୱିସନଂ। ଅକାଲୁସଭାୱୋ ଅକାଲୁସ୍ସିଯଂ, ଅନାୱିଲଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପସାଦନୀଯଟ୍ଠାନେସୁ ପସାଦୱିପରୀତଂ ଅକୁସଲଂ ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯଂ, ମିଚ୍ଛାଧିମୁତ୍ତି ଚ, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତାଯ ସଦ୍ଧାଯ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଭୂତୋ ୱତ୍ଥୁଗତୋ ନିଚ୍ଛଯୋ ଅଧିମୁତ୍ତି, ନ ଯେୱାପନକାଧିମୋକ୍ଖୋ। ରତନତ୍ତଯଂ, କମ୍ମଂ, କମ୍ମଫଲଞ୍ଚ ସଦ୍ଧେଯ୍ୟୱତ୍ଥୁ। ସପ୍ପୁରିସସଂସେୱନସଦ୍ଧମ୍ମସୱନଯୋନିସୋମନସିକାରଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପ୍ପଟିପତ୍ତିଯୋ ସୋତାପତ୍ତିଯଙ୍ଗାନି। କୁସଲଧମ୍ମାନଂ ଆଦାନେ ହତ୍ଥଂ ୱିଯ, ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିସମ୍ପଦାନେ ୱିତ୍ତଂ ୱିଯ, ଅମତକସିଫଲଫଲନେ ବୀଜଂ ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

୪୬୫।ସରନ୍ତି ତାଯାତି ସରଣକିରିଯାଯ ପୱତ୍ତମାନାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ତତ୍ଥ ଆଧିପଚ୍ଚଭାୱେନ ସତିଯା ପଚ୍ଚଯତଂ ଦସ୍ସେତି। ତସ୍ମା ହି ଧମ୍ମାନଂ ତଥାପଚ୍ଚଯଭାୱେ ସତି ତଂସମଙ୍ଗିପୁଗ୍ଗଲୋ ସରତୀତି ୱୋହାରୋ ହୋତି। ଉଦକେ ଅଲାବୁ ୱିଯ ପିଲୱିତ୍ୱା ଗନ୍ତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ପାସାଣସ୍ସ ୱିଯ ନିଚ୍ଚଲସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଠପନଂ ସରଣଂ ଅସମ୍ମୁଟ୍ଠତାକରଣଂ ଅପିଲାପନଂ। ସମ୍ମୋସପଚ୍ଚନୀକଂ କିଚ୍ଚଂ ଅସମ୍ମୋସୋ, ନ ସମ୍ମୋସାଭାୱମତ୍ତଂ। ''ସତାରକ୍ଖେନ ଚେତସା''ତି (ଅ। ନି। ୧୦।୨୦) ୱଚନତୋ ଆରକ୍ଖପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ଅଞ୍ଞତୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଚିତ୍ତୱିସଯେ ଅଭିମୁଖୋ ଭୱତି ଏତାଯାତି ୱିସଯାଭିମୁଖଭାୱୋ, ସତି। ସତିଯା ୱତ୍ଥୁଭୂତା କାଯାଦଯୋୱ କାଯାଦିସତିପଟ୍ଠାନାନି, ସତି ଏୱ ୱା ପୁରିମା ପଚ୍ଛିମାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ।

୪୬୬।କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀହୀତି ହେତୁମ୍ହି କରଣୱଚନଂ। ହିରିଯତୀତି ଲଜ୍ଜାକାରେନ ଜିଗୁଚ୍ଛତି। ତେହିଯେୱାତି କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀହିଯେୱ। ଓତ୍ତପ୍ପତୀତି ଉବ୍ବିଜ୍ଜତି। ହିରୀ ପାପଧମ୍ମେ ଗୂଥଂ ୱିଯ ପସ୍ସନ୍ତୀ ଜିଗୁଚ୍ଛତୀତି ଆହ ''ପାପତୋ ଜିଗୁଚ୍ଛନଲକ୍ଖଣା ହିରୀ''ତି। ଓତ୍ତପ୍ପଂ ତେ ଉଣ୍ହଂ ୱିଯ ପସ୍ସନ୍ତଂ ତତୋ ଉତ୍ତସତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଉତ୍ତାସଲକ୍ଖଣଂ ଓତ୍ତପ୍ପ''ନ୍ତି। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନାତି ଲଜ୍ଜାକାରେନ, ଉତ୍ତାସାକାରେନ ଚ। ଅତ୍ତଗାରୱପଦଟ୍ଠାନା ହିରୀ ଅଜ୍ଝତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନତାଯ, ଅତ୍ତାଧିପତିତାଯ ଚ। ପରଗାରୱପଦଟ୍ଠାନଂ ଓତ୍ତପ୍ପଂ ବହିଦ୍ଧାସମୁଟ୍ଠାନତାଯ, ଲୋକାଧିପତିତାଯ ଚ। ତମେୱତ୍ଥଂ ପାକଟତରଂ କାତୁଂ ''ଅତ୍ତାନଂହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଜ୍ଝତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାଦିତା ଚ ହିରିଓତ୍ତପ୍ପାନଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପାକଟଭାୱେନ ୱୁତ୍ତା, ନ ପନେତେସଂ କଦାଚି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିପ୍ପଯୋଗା। ନ ହି ଲଜ୍ଜନଂ ନିବ୍ଭଯଂ, ପାପଭଯଂ ୱା ଅଲଜ୍ଜନଂ ଅତ୍ଥୀତି। ଲୋକପାଲକାତି ଏତ୍ଥ ''ଦ୍ୱେମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସୁକ୍କା ଧମ୍ମା ଲୋକଂ ପାଲେନ୍ତୀ''ତି (ଅ। ନି। ୨।୯; ଇତିୱୁ। ୪୨) ସୁତ୍ତପଦଂ ଅତ୍ତାଧିପତି, ଲୋକାଧିପତିଭାୱେ ଚ ''ସୋ ଅତ୍ତାନଂଯେୱ ଅଧିପତିଂ କରିତ୍ୱା, ସୋ ଲୋକଂଯେୱ ଅଧିପତିଂ କରିତ୍ୱା''ତି (ଅ। ନି। ୩।୪୦) ଚ ସୁତ୍ତପଦାନି ଆହରିତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବାନି।

୪୬୭। ଯସ୍ମା ଲୋଭପଟିପକ୍ଖୋ ଅଲୋଭୋତି ଯେ ଧମ୍ମା ତେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା, ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ୱା ସତ୍ତା ତେନ ନ ଲୁବ୍ଭନ୍ତି, ସଯଂ କଦାଚିପି ନ ଲୁବ୍ଭତେୱ, ଅତ୍ଥତୋ ୱା ଅଲୁବ୍ଭନାକାରୋ ଏୱ ଚ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ନ ଲୁବ୍ଭନ୍ତୀ''ତିଆଦି। ଏସେୱ ନଯୋତି ''ନ ଦୁସ୍ସନ୍ତି ତେନା''ତିଆଦିନା କାରକତ୍ତଯଯୋଜନଂ ଅତିଦିସତି। ଅଗେଧୋ ଅଗିଜ୍ଝନଂ ଅନଭିକଙ୍ଖନଂ। ଅଲଗ୍ଗଭାୱୋ ଅନାସତ୍ତତା। ଅପରିଗ୍ଗହୋ କସ୍ସଚି ୱତ୍ଥୁନୋ ମମତ୍ତୱସେନ ଅସଙ୍ଗହୋ। ଅନଲ୍ଲୀନୋ ଭାୱୋ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ଏତସ୍ସାତି ଅନଲ୍ଲୀନଭାୱୋ। ଏୱଞ୍ହି ଉପମାଯ ସମେତି।

୪୬୮। ଚଣ୍ଡିକସ୍ସ ଭାୱୋ ଚଣ୍ଡିକ୍କଂ, କୋପୋ। ତପ୍ପଟିପକ୍ଖୋ ଅଚଣ୍ଡିକ୍କଂ, ଅବ୍ୟାପାଦୋ। ଅୱିରୋଧୋ ଅୱିଗ୍ଗହୋ। ଅନୁକୂଲମିତ୍ତୋ ଅନୁୱତ୍ତକୋ। ୱିନଯନରସୋତି ୱିନଯନରସୋ। ସୋମ୍ମଭାୱୋ ମେଜ୍ଜନୱସେନ ହିଲାଦନୀଯତା।

୪୬୯। ଧମ୍ମାନଂ ଯୋ ଯୋ ସଭାୱୋ ଯଥାସଭାୱୋ, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ପଟିୱିଜ୍ଝନଂ ଯଥାସଭାୱପଟିୱେଧୋ। ଅକ୍ଖଲିତଂ ଅୱିରଜ୍ଝିତ୍ୱା ପଟିୱେଧୋ ଅକ୍ଖଲିତପଟିୱେଧୋ। ୱିସଯସ୍ସ ଓଭାସନଂ ତପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦକସମ୍ମୋହନ୍ଧକାରୱିଧମନଂ ୱିସଯୋଭାସନଂ। କତ୍ଥଚିପି ୱିସଯେ ଅସମ୍ମୁଯ୍ହନାକାରେନେୱ ପଚ୍ଚୁପତିଟ୍ଠତି, ସମ୍ମୋହପଟିପକ୍ଖତାଯ ୱା ତଦଭାୱଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେତୀତି ଅସମ୍ମୋହପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ସବ୍ବକୁସଲାନଂ ମୂଲଭୂତାତି ସବ୍ବେସଂ ଚତୁଭୂମକକୁସଲଧମ୍ମାନଂ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଭାୱସାଧନେନ ପତିଟ୍ଠାଭୂତା, ନ ତେସଂ କୁସଲଭାୱସାଧନେନ। ଯଦି ହି ତେସଂ କୁସଲଭାୱୋ କୁସଲମୂଲପଟିବଦ୍ଧୋ ସିଯା, ଏୱଂ ସତି ତଂସମୁଟ୍ଠାନରୂପେସୁ ହେତୁପଚ୍ଚଯତା ନ ସିଯା। ନ ହି ତେ ତେସଂ କୁସଲାଦିଭାୱଂ ସାଧେନ୍ତି, ନ ଚ ପଚ୍ଚଯା ନ ହୋନ୍ତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''ହେତୂ ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୧)। ଯଥା ଚ କୁସଲଭାୱୋ, ଏୱଂ ଅବ୍ୟାକତଭାୱୋପି ଅବ୍ୟାକତମୂଲପ୍ପଟିବଦ୍ଧୋ ସିଯା। ତଥା ସତି ଅହେତୁକଚିତ୍ତାନଂ ଅବ୍ୟାକତଭାୱୋ ଏୱ ନ ସିଯା, ଅକୁସଲେସୁ ଚ ଯତ୍ଥ ଏକଂଯେୱ ମୂଲଂ, ତସ୍ସ ଅକୁସଲଭାୱୋ ନ ସିଯା, ଉଭଯମ୍ପି ହୋତିଯେୱ। ତସ୍ମା ନ ମୂଲପ୍ପଟିବଦ୍ଧୋ କୁସଲାଦିଭାୱୋ, ଅଥ ଖୋ ଯୋନିସୋମନସିକାରାଦିପଟିବଦ୍ଧୋ। ତେସଂ ପନ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଭାୱସାଧନାନି ମୂଲାନୀତି ଗହେତବ୍ବଂ।

୪୭୦।ପସ୍ସମ୍ଭନଂ ଦରଥୱୂପସମୋ। କାଯସଦ୍ଦୋ ସମୂହୱାଚୀ, ସୋ ଚ ଖୋ ୱେଦନାଦିକ୍ଖନ୍ଧତ୍ତଯୱସେନାତି ଆହ ‘‘କାଯୋତି ଚେତ୍ଥ ୱେଦନାଦଯୋ ତଯୋ ଖନ୍ଧା’’ତି। ତେନେୱାହ ‘‘ତତ୍ଥ କତମା ତସ୍ମିଂ ସମଯେ କାଯପସ୍ସଦ୍ଧି ହୋତି? ଯା ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସା’’ତିଆଦି (ଧ। ସ। ୪୦)। ଦରଥୋ ସାରମ୍ଭୋ, ଦୋମନସ୍ସପଚ୍ଚଯାନଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚାଧିକାନଂ କିଲେସାନଂ, ତଥାପୱତ୍ତାନଂ ୱା ଚତୁନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଦରଥନିମ୍ମଦ୍ଦନେନ ପରିଳାହପରିପ୍ଫନ୍ଦୱିରହିତୋ ସୀତିଭାୱୋ ଅପରିପ୍ଫନ୍ଦସୀତିଭାୱୋ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚପ୍ପଧାନା କିଲେସା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚାଦିକିଲେସା, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ୱା ଆଦିଂ କତ୍ୱା ସବ୍ବକିଲେସେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଗରୁଭାୱୋ ଦନ୍ଧତା, ଥିନମିଦ୍ଧାଧିକାନଂ, ତଥାପୱତ୍ତାନଂ ୱା ଚତୁନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଦନ୍ଧତାଯ ପଟିପକ୍ଖୋ ଅଦନ୍ଧତା, ନ ଦନ୍ଧତାଯ ଅଭାୱମତ୍ତଂ।

ଥଦ୍ଧଭାୱୋ ଥମ୍ଭୋ, ଦିଟ୍ଠିମାନାଧିକାନଂ, ତପ୍ପଧାନାନଂ ୱା ଚତୁନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନମେତଂ ନାମଂ। ଥଦ୍ଧଭାୱନିମ୍ମଦ୍ଦନତୋ ଏୱ କତ୍ଥଚି ଆରମ୍ମଣେ ଅପ୍ପଟିହତାକାରେନ ପଚ୍ଚୁପତିଟ୍ଠନ୍ତି, ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ୱା ତତ୍ଥ ଅପ୍ପଟିଘାତଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାପେନ୍ତୀତି ଅପ୍ପଟିଘାତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା।

କମ୍ମନି ସାଧୁ କମ୍ମଞ୍ଞଂ, ନ କମ୍ମଞ୍ଞଂ ଅକମ୍ମଞ୍ଞଂ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଅକମ୍ମଞ୍ଞଭାୱୋ, ଦାନସୀଲାଦିପୁଞ୍ଞକିରିଯାଯଂ ଅଯୋଗ୍ଗତା। ଅତ୍ଥତୋ କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିସଂକିଲେସଧମ୍ମା, ତପ୍ପଧାନା ୱା ଚତ୍ତାରୋ ଅକୁସଲକ୍ଖନ୍ଧା। କମ୍ମଞ୍ଞଭାୱେନେୱ ସମ୍ପନ୍ନାକାରେନ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଗହଣଂ ଆରମ୍ମଣକରଣସମ୍ପତ୍ତି। ୱୁତ୍ତାୱସେସା କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦଯୋ, ତଦେକଟ୍ଠା ଚ ସଂକିଲେସଧମ୍ମା ଅୱସେସନୀୱରଣାଦଯୋ। ୱିନିବନ୍ଧନିମ୍ମଦ୍ଦନେନ ସୁଖପ୍ପୱତ୍ତିହେତୁତାଯ ପସାଦନୀଯୱତ୍ଥୂସୁ ପସାଦାୱହା। ସୁୱଣ୍ଣୱିସୁଦ୍ଧି ୱିଯାତି ଯଥା ସୁୱଣ୍ଣୱିସୁଦ୍ଧି ଅପଗତକାଳକା ଅଲଙ୍କାରୱିକତିୱିନିଯୋଗକ୍ଖମା, ଏୱମଯମ୍ପି ସଂକିଲେସୱିଗମେନ ହିତକିରିଯାୱିନିଯୋଗକ୍ଖମା।

କାଯଚିତ୍ତାନଂ ଗେଲଞ୍ଞଂ, ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯାଦି, ତଦେକଟ୍ଠା ଚ ପାପଧମ୍ମା। ଗେଲଞ୍ଞପଟିପକ୍ଖୋ ଅଗେଲଞ୍ଞଂ , ତବ୍ଭାୱୋ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତାସନ୍ତି ଅଗେଲଞ୍ଞଭାୱଲକ୍ଖଣା। ଯଥାୱୁତ୍ତଗେଲଞ୍ଞନିମ୍ମଦ୍ଦନେନେୱ ନତ୍ଥି ଏତାସଂ ଆଦୀନୱୋ ଦୋସୋ, ନ ୱା ଏତା ଆଦୀନଂ କପଣଂ ୱନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ନିରାଦୀନୱା, ତେନାକାରେନ ପଚ୍ଚୁପତିଟ୍ଠନ୍ତି, ତଂ ୱା ସମ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେନ୍ତୀତି ନିରାଦୀନୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା।

କାଯସମ୍ବନ୍ଧୀ, ଚିତ୍ତସମ୍ବନ୍ଧୀ ଚ ଉଜୁଭାୱୋତି ଲକ୍ଖିତବ୍ବତାଯ କାଯଚିତ୍ତଅଜ୍ଜୱଲକ୍ଖଣା। କାଯଚିତ୍ତାନଂ ନଙ୍ଗଲସୀସଚନ୍ଦକୋଟିଗୋମୁତ୍ତୱଙ୍କତାସଙ୍ଖାତାନଂ କୁଟିଲଭାୱାନଂ ନିମ୍ମଦ୍ଦନତୋ କାଯଚିତ୍ତକୁଟିଲଭାୱନିମ୍ମଦ୍ଦନରସା। ତତୋ ଏୱ ସବ୍ବଥାପି ଅଜିମ୍ହଭାୱେନ ପଚ୍ଚୁପତିଟ୍ଠନ୍ତି, ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ୱା ଅଜିମ୍ହତଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେନ୍ତୀତି ଅଜିମ୍ହତାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ‘‘ସନ୍ତଦୋସପଟିଚ୍ଛାଦନଲକ୍ଖଣା ମାଯା, ଅସନ୍ତଗୁଣସମ୍ଭାୱନଲକ୍ଖଣଂ ସାଠେଯ୍ଯ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତା ତଦାକାରପ୍ପୱତ୍ତା ଅକୁସଲା ଖନ୍ଧା, ତଦେକଟ୍ଠା ଚ ସଂକିଲେସଧମ୍ମା ମାଯାସାଠେଯ୍ଯାଦିକା। ଏତ୍ଥ ଚ ଚିତ୍ତପସ୍ସଦ୍ଧିଆଦୀହି ଚିତ୍ତମେୱ ପସ୍ସଦ୍ଧଂ, ଲହୁ, ମୁଦୁ, କମ୍ମଞ୍ଞଂ, ପଗୁଣଂ, ଉଜୁ ଚ ହୋତି। କାଯପସ୍ସଦ୍ଧିଆଦୀହି ପନ ରୂପକାଯୋପି। ତେନେୱେତ୍ଥ ଭଗୱତା ଧମ୍ମାନଂ ଦୁୱିଧତା ୱୁତ୍ତା, ନ ସବ୍ବତ୍ଥ।

୪୭୧। ଛନ୍ଦନଂ ଛନ୍ଦୋ, ଆରମ୍ମଣେନ ଅତ୍ଥିକତା। ‘‘ଛନ୍ଦୋ କାମୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ୱିଭ। ୫୬୪) ପନ ତଣ୍ହାପି ୱୁଚ୍ଚତି, ‘‘ଛନ୍ଦଂ ଜନେତି ୱାଯମତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ୱିଭ। ୪୩୨) ୱୀରିଯମ୍ପୀତି ତତୋ ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ‘‘କତ୍ତୁକାମତାଯେତଂ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। କତ୍ତୁକାମତା ୱୁଚ୍ଚତି କରଣିଚ୍ଛା। ଚେତସିକସ୍ସ ଚ ଧମ୍ମସ୍ସ ସାରମ୍ମଣତ୍ତା କରଣିଚ୍ଛା ନାମ ଆଲମ୍ବନସ୍ସ ଆଲମ୍ବିତୁକାମତାମୁଖେନେୱ ହୋତୀତି ଆରମ୍ମଣକରଣିଚ୍ଛାଲକ୍ଖଣୋ ଛନ୍ଦୋ କତ୍ତୁକାମତାଲକ୍ଖଣୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ଆରମ୍ମଣପରିଯେସନରସୋ, ଆରମ୍ମଣେନ ଅତ୍ଥିକତାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ’’ତି ଚ। ଯଦଗ୍ଗେନ ପନାଯଂ ଅତ୍ତନୋ ଆରମ୍ମଣପରିଯେସନରସୋ, ତଦଗ୍ଗେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନମ୍ପି ହୋତିଯେୱ ଏକାରମ୍ମଣତାଯ ତେନ ତେସଂ। ତେନେୱାହ ‘‘ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣେ ଚାଯଂ ଚେତସୋ ହତ୍ଥପ୍ପସାରଣଂ ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ’’ତି। ସ୍ୱାଯଂ କୁସଲେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନୋ କୁସଲଚ୍ଛନ୍ଦୋତି ୱୁଚ୍ଚତି ଯୋନିସୋମନସିକାରସମୁଟ୍ଠାନତ୍ତା।

୪୭୨।ଅଧିମୁଚ୍ଚନଂ ଆରମ୍ମଣେ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ, ନ ପସାଦନୱସେନ। ଯଥା ତଥା ୱା ହି ଆରମ୍ମଣେ ନିଚ୍ଛଯନଂ ଅଧିମୁଚ୍ଚନଂ ଅନଧିମୁଚ୍ଚନ୍ତସ୍ସ ପାଣାତିପାତାଦୀସୁ, ଦାନାଦୀସୁ ୱା ପୱତ୍ତିଯା ଅଭାୱା, ସଦ୍ଧା ପନ ପସାଦନୀଯେସୁ ପସାଦାଧିମୋକ୍ଖାତି ଅଯମେତେସଂ ୱିସେସୋ। ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଂ ପନ ଯଥା ସନ୍ତୀରିତେ ଅତ୍ଥେ ନିଚ୍ଛଯନାକାରେନ ପୱତ୍ତିତ୍ୱା ପରତୋ ଉମାନାନଂ ତଥା ପୱତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଯଦି ଏୱଂ, ୱିଚିକିଚ୍ଛାସମ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ କଥନ୍ତି? ତେସମ୍ପି ଏକଂସେନେୱ ସଂସପ୍ପନାକାରସ୍ସ ପଚ୍ଚଯତାଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଦାରକସ୍ସ ୱିଯ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ସଂସପ୍ପନସ୍ସ ‘‘କରିସ୍ସାମି ନ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି ଅନିଚ୍ଛଯସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖକିରିଯା ଅସଂସପ୍ପନଂ, ଯେସୁ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ଅଯଂ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣୋ ଅଧିମୋକ୍ଖୋ, ତେସଂ ଆରମ୍ମଣଧମ୍ମୋ ଏୱ ସନ୍ନିଟ୍ଠେଯ୍ଯଧମ୍ମୋ।

୪୭୩।କିରିଯାକାରୋତି କାରସଦ୍ଦସ୍ସ ଭାୱସାଧନତମାହ। ମନମ୍ହି କାରୋତି ମନସି ଆରମ୍ମଣସ୍ସ କରଣଂ। ଯେନ ହି ମନୋ ଆରମ୍ମଣେ କରୀଯତି ଆରମ୍ମଣେନସ୍ସ ସଂଯୋଜନତୋ, ତତୋ ଏୱ ତେନ ଆରମ୍ମଣମ୍ପି ମନସି କରୀଯତୀତି। ପୁରିମମନତୋତି ଭୱଙ୍ଗମନତୋ। ୱିସଦିସମନନ୍ତି ୱୀଥିଜୱନଂ ମନଂ କରୋତୀତି ମନସିକାରସାମଞ୍ଞେନ ୱୀଥିଜୱନପଟିପାଦକେ ଦସ୍ସେତି।

ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖଂ ସାରେନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ମନସିକାରୋ ସାରଣଲକ୍ଖଣୋ ୱୁତ୍ତୋ। ସତିଯା ଅସମ୍ମୁସ୍ସନୱସେନ ୱିସଯାଭିମୁଖଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନତା, ମନସିକାରସ୍ସ ପନ ସଂଯୋଜନୱସେନ ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନତାତି ଅଯମେତେସଂ ୱିସେସୋ। ଆରମ୍ମଣପଟିପାଦକସ୍ସ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧପରିଯାପନ୍ନତାୱଚନଂ ଇତରମନସିକାରାନଂ ତଦଞ୍ଞକ୍ଖନ୍ଧପରିଯାପନ୍ନତାମତ୍ତଂ ଜୋତେତୀତି ତଥାଜୋତିତଂ ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧେ ଓତାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ୱୀଥିପଟିପାଦକୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୪୭୪।ତେସୁ ଧମ୍ମେସୂତି ଯେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସଯଂ ଉପ୍ପନ୍ନା, ତେସୁ ଅତ୍ତନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ ଚିତ୍ତଚେତସିକଧମ୍ମେସୁ। ଅନାରମ୍ମଣତ୍ତେପି ହି ତେସୁ ସମପ୍ପୱତ୍ତେସୁ ଉଦାସିନଭାୱତୋ ''ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତତା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସମୱାହିତଲକ୍ଖଣାତି ସମଂ ଅୱିସମଂ ଯଥାସକକିଚ୍ଚେସୁ ପୱତ୍ତନଲକ୍ଖଣା। ଉଦାସିନଭାୱେନ ପୱତ୍ତମାନାପି ହେସା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ଯଥାସକକିଚ୍ଚେସୁ ପୱତ୍ତେତି, ଯଥା ରାଜା ତୁଣ୍ହୀ ନିସିନ୍ନୋପି ଅକ୍ଖକରଣେ ଧମ୍ମଟ୍ଠେ ଯଥାସକକିଚ୍ଚେସୁ ଅପ୍ପମତ୍ତେ ପୱତ୍ତେତି। ଅଲୀନାନୁଦ୍ଧତପୱତ୍ତିପଚ୍ଚଯତା ଊନାଧିକତାନିୱାରଣରସା, କିଚ୍ଚୱସେନ ଚେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦି ଏୱଂ, ସହଜାତାଧିପତିନୋ କଥନ୍ତି? ତମ୍ପି ତସ୍ସା କିଚ୍ଚମେୱ। ଯଂ ସହଜାତଧମ୍ମାନଂ ଅଧିପତିଭାୱୋତି, ତସ୍ସାପି ତଥାପୱତ୍ତନମେୱାତି ନାଯଂ ଦୋସୋ। ''ଇଦଂ ନିହୀନକିଚ୍ଚଂ ହୋତୁ, ଇଦଂ ଅତିରେକତରକିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ଏୱଂ ପକ୍ଖପାତୱସେନ ୱିଯ ପୱତ୍ତି ପକ୍ଖପାତୋ, ତଂ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତୀ ୱିଯ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

''ଅନିଯତେସୁ ଇଚ୍ଛନ୍ତୀ''ତି ଇମିନା ଚେତସିକନ୍ତରଭାୱେନ ଇଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଅଦୋସୋଯେୱ ମେତ୍ତା। ତଥା ହି ସୋଯେୱ ''ମେତ୍ତା ମେତ୍ତାଯନା''ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧୦୬୨) ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ। ଉପେକ୍ଖାତି ଯଂ ଉପେକ୍ଖଂ ମେତ୍ତାଯ ସଦ୍ଧିଂ ପରିକପ୍ପେନ୍ତି, ସା ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖାଯେୱ।

୪୭୫।କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦିୱତ୍ଥୂନନ୍ତି ପରପାଣପରଧନପରଦାରାଦୀନଂ। ଅମଦ୍ଦନଂ ମଦ୍ଦନପଟିପକ୍ଖଭାୱୋ। କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦିୱତ୍ଥୁତୋ ସଙ୍କୋଚନକିରିଯାପଦେସେନ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦିତୋ ଏୱ ସଙ୍କୋଚନକିରିଯା ୱୁତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠଙ୍ଗଂ। ନ ହି ୱିରତିଯୋ ଦୁଚ୍ଚରିତୱତ୍ଥୁନୋ ଅକିରିଯପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ଯୁଜ୍ଜନ୍ତି, ଅଥ ଖୋ ଦୁଚ୍ଚରିତସ୍ସ, ୱିରତୀନଞ୍ଚ ସୋରଚ୍ଚୱସେନ ସଙ୍କୋଚନଂ, ଅକିରିଯାନଞ୍ଚ ହିରୋତ୍ତପ୍ପାନଂ ଜିଗୁଚ୍ଛନାଦିୱସେନାତି ଅଯମେତେସଂ ୱିସେସୋ।

୪୭୬।ସଙ୍ଖାରାତି ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧଧମ୍ମେ ସନ୍ଧାଯାହ। ତେ ହି ଇଧାଧିପ୍ପେତା, ଅଞ୍ଞଥା ଅଟ୍ଠତିଂସାତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା। ଯଥା ଚିତ୍ତଂ, ଏୱଂ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାପି ଦୁତିଯେ ସସଙ୍ଖାରା ଏୱାତି ଆହ ''ସସଙ୍ଖାରଭାୱମତ୍ତମେୱ ହେତ୍ଥ ୱିସେସୋ''ତି। ଅୱସେସା ପଠମେ ୱୁତ୍ତଧମ୍ମା।

ଅୱସେସା ପଞ୍ଚମେନ ସମ୍ପଯୋଗଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ କଥଂ କରୁଣାମୁଦିତାଉପେକ୍ଖାସହଗତେ ସମ୍ଭୱନ୍ତୀତି? ପୁବ୍ବଭାଗଭାୱତୋ। ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତା ଏୱ ହି କରୁଣାମୁଦିତା ଉପେକ୍ଖାସହଗତା ନ ହୋନ୍ତି, ତତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ପନ ଉପେକ୍ଖାସହଗତାପି ହୋନ୍ତୀତି ଆଚରିଯା।

ସୁୱିସୁଦ୍ଧସ୍ସ କାଯକମ୍ମାଦିକସ୍ସ ଚିତ୍ତସମାଧାନୱସେନ ରୂପାରୂପାୱଚରକୁସଲପ୍ପୱତ୍ତି, ନ କାଯକମ୍ମାଦୀନଂ ସୋଧନୱସେନ, ନାପି ଦୁଚ୍ଚରିତଦୁରାଜୀୱାନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭନୱସେନାତି ମହଗ୍ଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ୱିରତୀନଂ ଅସମ୍ଭୱୋଯେୱାତି ଆହ ''ଠପେତ୍ୱା ୱିରତିତ୍ତଯ''ନ୍ତି। ତତୋତି ରୂପାୱଚରପଠମେ ୱୁତ୍ତଚେତସିକତୋ। ତେଯେୱାତି ରୂପାୱଚରପଞ୍ଚମେ ୱୁତ୍ତଚେତସିକା ଏୱ। ଯଦି ଏୱ ରୂପାୱଚରତୋ କୋ ୱିସେସୋତି ଆହ ''ଅରୂପାୱଚରଭାୱୋଯେୱ ହି ଏତ୍ଥ ୱିସେସୋ''ତି।

ପଠମଜ୍ଝାନିକେତି ପଠମଜ୍ଝାନୱତି। ମଗ୍ଗୱିଞ୍ଞାଣେତି ଚତୁବ୍ବିଧେପି ମଗ୍ଗୱିଞ୍ଞାଣେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଦୁତିଯଜ୍ଝାନିକାଦିଭେଦେ ମଗ୍ଗୱିଞ୍ଞାଣେତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ତତିଯଚତୁତ୍ଥପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନିକାନି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ''ୱୁତ୍ତନଯେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ କିଂ ଅୱିସେସେନାତି ଚୋଦନାଯନେ ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''କରୁଣାମୁଦିତାନ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ମଗ୍ଗୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣତ୍ତା, କରୁଣାମୁଦିତାନଞ୍ଚ ସତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା ନ ତାସଂ ତତ୍ଥ ସମ୍ଭୱୋ। ମଗ୍ଗଧମ୍ମେସୁ ଚ ପାଦକାଦିନିଯମେନ କଦାଚି ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୱିରହୋ ସିଯା , ନ ପନ ୱିରତିୱିରହୋ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନୱସେନେୱ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ପୱତ୍ତନତୋତି ନିଯତୱିରତିତା।

୪୭୮।ନ ହିରିଯତି ନ ଲଜ୍ଜତୀତି ଅହିରିକୋ, ପୁଗ୍ଗଲୋ, ଚିତ୍ତଂ, ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମସମୁଦାଯୋ ୱା। ''ଅହିରିକ୍କ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଏକସ୍ସ କକାରସ୍ସ ଲୋପଂ

କତ୍ୱା ‘‘ଅହିରିକ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ନ ଓତ୍ତପ୍ପ’’ନ୍ତି ଓତ୍ତପ୍ପସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଭୂତଂ ଧମ୍ମମାହ। ଜିଗୁଚ୍ଛନଂ ଅହୀଳଅନଂ। ଅଲଜ୍ଜା ଅୱିରିଳଆ। ତେହେୱାତି କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀହି ଏୱ। ଅସାରଜ୍ଜଂ ନିବ୍ଭୁଯତା। ଅନୁତ୍ତାସୋ ଅସନ୍ତମୋ। ୱୁତ୍ତପଟିପକ୍ଖୱସେନାତି ଅଲଜ୍ଜନାକାରେନ ପାପାନଂ କରଣରସଂ ଅହିରିକଂ, ଅନୁତ୍ତାସାକାରେନ ଅନୋତ୍ତପ୍ପଂ, ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନେୱ ପାପତୋ ଅସଙ୍କୋଚନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନାନି ଅତ୍ତନି, ପରେସୁ ଚ ଅଗାରୱପଦଟ୍ଠାନାନି। ଗାମସୂକରସ୍ସ ୱିଯ ଅସୁଚିତୋ କିଲେସାସୁଚିତୋ ଜିଗୁଚ୍ଛନଂ ଅହିରିକେନ ହୋତି, ସଲଭସ୍ସ ୱିଯ ଅଗ୍ଗିତୋ ପାପତୋ ଅନୁତ୍ତାସୋ ଅନୋତ୍ତପ୍ପେନ ହୋତୀତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପଟିପକ୍ଖୱସେନ ୱିତ୍ଥାରୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୪୭୯।ଲୁବ୍ଭନ୍ତି ତେନାତିଆଦୀସୁ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଲୁବ୍ଭନ୍ତୀତି ଅଭିଗିଜ୍ଝନ୍ତି। ମୁଯ୍ହନ୍ତୀତି ନ ବୁଜ୍ଝନ୍ତି। ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣଂ ‘‘ମମ ଇଦ’’ନ୍ତି ତଣ୍ହାଭିନିୱେସୱସେନ ଅଭିନିୱିସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ, ନ ଆରମ୍ମଣକରଣମତ୍ତଂ। ଅଭିସଙ୍ଗୋ ଅଭିମୁଖଭାୱେନ ଆସତ୍ତି। ଅପରିଚ୍ଚାଗୋ ଅୱିଜହନଂ, ଦୁମ୍ମୋଚନୀଯତା ୱା। ଅସ୍ସାଦଦସ୍ସନଂ ଅସ୍ସାଦଦିଟ୍ଠି। ‘‘ଅସ୍ସାଦାନୁପସ୍ସିନୋ ଚ ତଣ୍ହା ପୱଡ୍ଢତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୨।୫୨, ୫୪, ୫୭) ହି ୱୁତ୍ତଂ।

୪୮୦। ଧମ୍ମସଭାୱସ୍ସ ଯାଥାୱତୋ ଅଦସ୍ସନଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନ୍ଧଭାୱୋ। ଅଞ୍ଞାଣଂ ଞାଣପଟିପକ୍ଖୋ। ସମ୍ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ଅସମତ୍ଥତା ଅସମ୍ପଟିୱେଧୋ। ଯଥା ଞାଣଂ ଆରମ୍ମଣସଭାୱଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ନ ଲବ୍ଭତି, ମୋହସ୍ସ ତଥା ପୱତ୍ତି ଆରମ୍ମଣସଭାୱଚ୍ଛାଦନଂ। ଅସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେତି, ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ପଟିପକ୍ଖଭାୱେନ ଗଯ୍ହତୀତି ୱା ଅସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ଯସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ଅନ୍ଧକରଣଂ ଅନ୍ଧକାରୋ, ତଥା ପଚ୍ଚୁପତିଟ୍ଠତୀତି ଅନ୍ଧକାରପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ।

୪୮୧।ମିଚ୍ଛାତି ଧମ୍ମସଭାୱସ୍ସ ୱିପରୀତଂ, ନିଚ୍ଚାଦିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯୋନିସୋ ଅଭିନିୱେସୋ ଅନୁପାଯାଭିନିୱେସୋ ଉପ୍ପଥାଭିନିୱେସୋ। ଧମ୍ମସଭାୱଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ପରତୋ ଆମସନଂ ପରାମାସୋ। ୱିପରୀତଗ୍ଗାହୱସେନ ‘‘ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ, ମୋଘମଞ୍ଞ’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୨।୧୮୭, ୨୦୨, ୨୦୩; ୩।୨୭-୨୯) ଅଭିନିୱିସନଂ ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସୋ।

୪୮୨। ଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ୱସେନ ଉଦ୍ଧତଂ ହୋତି ଚିତ୍ତଂ, ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା ୱା, ସୋ ଧମ୍ମୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ। ଅୱୂପସମୋତି ଅସନ୍ନିସିନ୍ନଅପ୍ପସନ୍ନଭାୱମାହ। ଅନୱଟ୍ଠାନରସନ୍ତି ଚଲନକିଚ୍ଚଂ। ଭନ୍ତତନ୍ତି ପରିବ୍ଭମନାକାରଂ। ଚେତସୋ ଅୱୂପସମେତି ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବେ ପଯୋଜନେ ଭୁମ୍ମଂ, ଅୱୂପସମପଚ୍ଚଯଭୂତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ୱା ‘‘ଅୱୂପସମୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅକୁସଲଧମ୍ମାନଂ ଏକନ୍ତନିହୀନତାଯ ‘‘ଅକୁସଲଭାୱେନ ଚ ଲାମକତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୪୮୩। ଥିନମିଦ୍ଧମେତ୍ଥ ଅନିଯତଂ, ନ ମାନାଦୀତି ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ ଅନିଯତତା ଚ ଏତ୍ଥ ଦୁତିଯଚିତ୍ତେ ପଠମାକୁସଲତୋ ୱିସେସୋ।

ଅନୁସ୍ସାହନାୱସୀଦନଭାୱେନ ସଂହତଭାୱୋ ଥିନଂ, ତେନ ଯୋଗତୋ ଚିତ୍ତଂ ଥିନଂ, ତସ୍ସ ଭାୱୋତି ଥିନତା। ଅସମତ୍ଥତାୱିଘାତୱସେନ ଅକମ୍ମଞ୍ଞତା ମିଦ୍ଧଂ। ଯସ୍ମା ତତୋ ଏୱ ତେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା ମେଧିତା ୱିହତସାମତ୍ଥିଯା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ‘‘ମିଦ୍ଧନତା ମିଦ୍ଧ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନୁସ୍ସାହଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଉସ୍ସାହପଟିପକ୍ଖଲକ୍ଖଣଂ। ୱୀରିଯସ୍ସ ଅୱନୋଦନଂ ଖିପନଂ ୱୀରିଯାୱନୋଦନଂ। ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ସଂସୀଦନାକାରେନ ପଚ୍ଚୁପତିଟ୍ଠତି, ତେସଂ ୱା ସଂସୀଦନଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେତୀତି ସଂସୀଦନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। ଅକମ୍ମଞ୍ଞତାଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଏତ୍ଥ କାମଂ ଥିନମ୍ପି ଅକମ୍ମଞ୍ଞସଭାୱମେୱ, ତଂ ପନ ଚିତ୍ତସ୍ସ, ମିଦ୍ଧଂ ୱେଦନାଦିକ୍ଖନ୍ଧତ୍ତଯସ୍ସାତି ଅଯମେତ୍ଥ ୱିସେସୋ। ତଥା ହି ପାଳିଯଂ ‘‘ତତ୍ଥ କତମଂ ଥିନଂ? ଯା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅକଲ୍ଲତା ଅକମ୍ମଞ୍ଞତା। ତତ୍ଥ କତମଂ ମିଦ୍ଧଂ? ଯା କାଯସ୍ସ ଅକଲ୍ଲତା ଅକମ୍ମଞ୍ଞତା’’ତି (ଧ। ସ। ୧୧୬୨-୧୧୬୩) ଚ ଆଦିନା ଇମେସଂ ନିଦ୍ଦେସୋ ପୱତ୍ତୋ। ଓନହନଂ ୱିଞ୍ଞାଣଦ୍ୱାରାନଂ ପିଦହନଂ। ଲୀନତା ଲୀନାକାରୋ ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣେ ସଙ୍କୋଚୋ। ଯସ୍ମା ଥିନେନ ଚିତ୍ତସ୍ସେୱ ସଂହନନଂ ହୋତି, ମିଦ୍ଧେନ ପନ ୱେଦନାଦିକ୍ଖନ୍ଧତ୍ତଯସ୍ସ ୱିଯ ରୂପକାଯସ୍ସାପି, ତସ୍ମା ତଂ ପଚଲାଯିକାନିଦ୍ଦଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେତୀତି ପଚଲାଯିକାନିଦ୍ଦାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅରତି ପନ୍ତସେନାସନେସୁ, ଅଧିକୁସଲଧମ୍ମେସୁ ଚ ଅରୋଚନା। ୱିଜମ୍ଭିକା ୱିଜମ୍ଭନସଙ୍ଖାତସ୍ସ କାଯଦୁଟ୍ଠୁଲ୍ଲସ୍ସ କାରଣଭୂତା ସଂକିଲେସପ୍ପୱତ୍ତି। ଅରତିୱିଜମ୍ଭିକାଦୀସୂତି ଚ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ତନ୍ଦିଆଦୀନଂ ଗହଣଂ। ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବେ ପଯୋଜନେ ଚେତଂ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ।

ଅୱସେସା ସୋଳଅସା। ମାନୋ ପନେତ୍ଥ ଅନିଯତୋ ହୋତି, ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତରସେୱ ହୋନ୍ତି। ପଟ୍ଠାନେ ହି ‘‘ସଂଯୋଜନଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ସଂଯୋଜନୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ହେତୁପଚ୍ଚଯା’’ତି ଏତ୍ଥ ଚତୁକ୍କତ୍ତୁଂ କାମରାଗେନ, ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପଟିଘେନ ଚ ମାନୋ ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଭୱରାଗୋତି ତଯୋପେତେ ସକଦାଗାମିନୋ ସଂଯୋଜନାନଂ ସଂଯୋଜନେହି ଦସୱିଧା ଯୋଜନାତି ଦସ୍ସିତାଯ ଦସୱିଧାଯ ଯୋଜନାଯ ‘‘କାମରାଗସଂଯୋଜନଂ ପଟିଚ୍ଚ ମାନସଂଯୋଜନଂ ଅୱିଜ୍ଜାସଂଯୋଜନ’’ନ୍ତି (ପଟ୍ଠା। ୩।୪।୧) ୱତ୍ୱା ‘‘କାମରାଗସଂଯୋଜନଂ ପଟିଚ୍ଚ ଅୱିଜ୍ଜାସଂଯୋଜନ’’ନ୍ତି (ପଟ୍ଠା। ୩।୪। ୧) ତଥା ‘‘ମାନସଂଯୋଜନଂ ପଟିଚ୍ଚ ଭୱରାଗସଂଯୋଜନଂ ଅୱିଜ୍ଜାସଂଯୋଜନ’’ନ୍ତି (ପଟ୍ଠା ୩।୪।୧) ୱତ୍ୱା ‘‘ଭୱରାଗସଂଯୋଜନଂ ପଟିଚ୍ଚ

ଅୱିଜ୍ଜାସଂୟୋଜନ''ନ୍ତି (ପଟ୍ଠା। ୩।୪।୧) ଚ ଏୱମାଗତାହି ୟୋଜନାହି ମାନସ୍ସ ଅନିୟତଭାୱୋ ପକାସିତୋ। ୟଦି ହି ମାନୋ ନିୟତୋ ସିୟା, କାମରାଗସ୍ସ ମାନରହିତା ପୱତ୍ତି ନ ସିୟା, ତଥା ଭୱରାଗସ୍ସ। ଏୱଂ ସତି ପଟ୍ଠାନେ ଚତୁକ୍ଖତ୍ତୁଂ କାମରାଗେନ ୟୋଜନା ନ ସିୟା, ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂୟେୱ ସିୟା। ଭୱରାଗମୂଲିକା ଚ ନ ସିୟା। ଏୱଞ୍ଚ ସଂୟୋଜନାନଂ ସଂୟୋଜନେହି ଅଟ୍ଠୱିଧେନ ୟୋଜନା ସିୟା, ନ ଦସୱିଧେନ। ଦସୱିଧାୱ ଚ ଦସ୍ସିତାତି। ସେୟ୍ୟାଦିୱସେନ ଉଚ୍ଚତୋ ନମନଂ ଉନ୍ନତି। ଉନ୍ନମନୱସେନେୱ ସଂପଗ୍ଗହରସୋ। ନ ୱୀରିୟଂ ୱିୟ ତଂତଂକିଚ୍ଚସାଧନେ ଅବ୍ଭୁସ୍ସହନୱସେନ। ଓମାନସ୍ସାପି ଅତ୍ତାନଂ ଅୱଂ କତ୍ୱା ଗହଣମ୍ପି ସମ୍ପଗ୍ଗହଣୱସେନେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କେତୁ ୱୁଚ୍ଚତି ଅଚ୍ଚୁଗ୍ଗତଧଜୋ, ଇଧ ପନ କେତୁ ୱିୟାତି କେତୁ, ଉଢଆରତମାଦିଭାୱୋ। ତଂ କେତୁଭାୱସଙ୍ଖାତଂ କେତୁଂ କାମେତୀତି କେତୁକମ୍ୟଂ, ଚିତ୍ତଂ। ୟସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ୱସେନ କେତୁକମ୍ୟଂ, ସା କେତୁକମ୍ୟତା। ''ଅହ''ନ୍ତି ପୱତ୍ତନତୋ ମାନସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିସଦିସୀ ପୱତ୍ତୀତି ସୋ ଦିଟ୍ଠିୟା ସଦ୍ଧିଂ ଏକଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ନ ପୱତ୍ତତି, ଅତ୍ତସିନେହସନ୍ନିସ୍ସୟୋ ଚାତି ଆହ ''ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପୟୁତ୍ତଲୋଭପଦଟ୍ଠାନୋ''ତି।

ଏତ୍ଥାପି ଚାତି ଚ-ସଦ୍ଦେନ ଥିନମିଦ୍ଧଂ ଆକଡ୍ଢତି।

୪୮୫।ଦୁସ୍ସନ୍ତୀତି ବ୍ୟାପଜ୍ଜନ୍ତି। ଚଣ୍ଡିକ୍କଂ କୁଜ୍ଝନଂ। ଅତ୍ତନୋ ପୱତ୍ତିଆକାରୱସେନ, ୱିରୂପସଂସପ୍ପନକଅନିଟ୍ଠରୂପସମୁଟ୍ଠାପନୱସେନ ଚ ୱିସପ୍ପନରସୋ। କାୟସ୍ସ ୱିଚ୍ଛତ୍ତଭାୱାପାଦନତୋ ଅତ୍ତନୋ ନିସ୍ସୟଦହନରସୋ। ଦୁସ୍ସନଂ ଅତ୍ତନୋ, ପରସ୍ସ ଚ ଉପଭୋଗଫଲକାଲେସୁ ଅନିଟ୍ଠତ୍ତା ୱିସସଂସଟ୍ଠପୂତିମୁତ୍ତଂ ୱିୟ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅଗ୍ଗହେତବ୍ବତଂ ଦସ୍ସେତି।

୪୮୬। ୟଂ ପରସମ୍ପତ୍ତୀସୁ ଇସ୍ସାକରଣଂ, ସା ଇସ୍ସାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଇସ୍ସାୟନା ଇସ୍ସା''ତି । ଉସୂୟନଂ ଅସହନଂ। ତତ୍ଥେୱାତି ପରସମ୍ପତ୍ତୀସୁ ଏୱ। ଅଭିରତିପଟିପକ୍ଖଭୂତଂ ଇସ୍ସାୟ କିଚ୍ଚଂ, ନ ଅଭିରତିୟା ଅଭାୱମତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଅନଭିରତିରସା''ତି।

୪୮୭। ମଚ୍ଛରୟୋଗେନ ''ମଚ୍ଛରୀ''ତି ପୱତ୍ତମାନଂ ମଚ୍ଛରିସଦ୍ଦଂ ଗହେତ୍ୱା ଆହ ''ମଚ୍ଛରଭାୱୋ ମଚ୍ଛରିୟ''ନ୍ତି। ନିରୁତ୍ତିନୟେନ ପନ ମା ଇଦଂ ଅଚ୍ଛରିୟଂ ଅଞ୍ଞେସଂ ହୋତୁ, ମୟ୍ହମେୱ ହୋତୂତି ମଚ୍ଛରିୟନ୍ତି ପୋରାଣା। ତଂ ମଚ୍ଛରିୟଂ ୱୁଚ୍ଚମାନାନି ଲକ୍ଖଣାଦୀନି ପରିୟାଦାୟ ତିଟ୍ଠତି। ସଙ୍କୋଚନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅତ୍ତସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ପରେହି ଅସାଧାରଣଭାୱକରଣେନ ସଙ୍କୋଚନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। କଟୁକାକାରଗତି କଟୁକଞ୍ଚୁକତା। ଅତ୍ତସମ୍ପତ୍ତି ଆୱାସାଦି।

୪୮୮।କୁକତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅକତମ୍ପି କୁକତମେୱ। ଏୱଞ୍ହି ୱତ୍ତାରୋ ହୋନ୍ତି ''ୟଂ ମୟା ନ କତଂ, ତଂ କୁକତ''ନ୍ତି। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି ''କତାକତାନୁସୋଚନରସ''ନ୍ତି। ଏୱଂ କତାକତଂ ଦୁଚ୍ଚରିତଂ, ସୁଚରିତଞ୍ଚ କୁକତଂ, ତଂ ଆରବ୍ଭ ୱିପ୍ପଟିସାରୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ପନ ଚିତ୍ତଂ ତଂସହଚରିତତାୟ ଇଧ ''କୁକତ''ନ୍ତି ଗହେତ୍ୱା ''ତସ୍ସ ଭାୱୋ କୁକ୍କୁଚ୍ଚ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପଚ୍ଛା ଅନୁତାପନଂ ୱିବାଧନଂ ପଚ୍ଛାନୁତାପୋ। ୟଥାପୱତ୍ତସ୍ସ କତାକତାକାରୱିସିଟ୍ଠସ୍ସ ଦୁଚ୍ଚରିତସୁଚରିତସ୍ସ ଅନୁସୋଚନୱସେନ ୱିରୂପଂ ପଟିସରଣଂ ୱିପ୍ପଟିସାରୋ। ପରାୟତ୍ତତାହେତୁତାୟ ଦାସବ୍ୟମିୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୟଥା ହି ଦାସବ୍ୟେ ସତି ଦାସୋ ପରାୟତ୍ତୋ ହୋତି, ଏୱଂ କୁକ୍କୁଚ୍ଚେ ସତି ତଂସମଙ୍ଗୀ। ନ ହି ସୋ ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାୟ କୁସଲେ ପୱତ୍ତିତୁଂ ସକ୍କୋତି। ଅଥ ୱା କତାକତାକୁସଲକୁସଲାନୁସୋଚନେ ଆୟତ୍ତତାୟ ତଦୁଭୟୱସେନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚେନ ତଂସମଙ୍ଗୀ ହୋତୀତି ତଂ ଦାସବ୍ୟଂ ୱିୟ ହୋତୀତି।

ଅନିୟତେସୁ ଇସ୍ସାଦୀସୁ ଥିନମିଦ୍ଧସମ୍ପୟୋଗୋ ଚାତି ଚ-ସଦ୍ଦଂ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ।

୪୯୦।ପୱତ୍ତିଟ୍ଠିତିମତ୍ତୋତି ଖଣଟ୍ଠିତିମତ୍ତୋ। ''ନିୱାତେ ଦୀପଚ୍ଚୀନଂ ଠିତି ୱିୟା''ତି ହି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଚିତ୍ତଟ୍ଠିତି ୱିୟ ସନ୍ତାନଟ୍ଠିତିୟା ପଚ୍ଚୟୋ ଭୱିତୁଂ ଅସମତ୍ଥୋ ନିଚ୍ଛୟାଭାୱେନ ଅସଣ୍ଠହନତୋ ଚେତସୋ ପୱତ୍ତିପଚ୍ଚୟମତ୍ତତାୟ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠିତିମତ୍ତୋ। ତେନାହ ''ଦୁବ୍ବଲୋ ସମାଧୀ''ତି। ୱିଗତା ଚିକିଚ୍ଛାତି ଚିକିଚ୍ଛିତୁଂ ଦୁକ୍କରତାୟ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ସବ୍ବଥା ୱିଚିକିଚ୍ଛାୟ ଚିକିଚ୍ଛାଭାୱତୋତି ତଦତ୍ଥମତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତି। ''ଏୱଂ ନୁ ଖୋ, ନନୁ ଖୋ''ତିଆଦିନା ସଂସପ୍ପନୱସେନ ସେତୀତି ସଂସୟୋ। କମ୍ପନରସାତି ନାନାରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତସ୍ସ କମ୍ପନକିଚ୍ଚା। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଞ୍ହି ଅତ୍ତନା ଗହିତାକାରେ ଏୱ ଠତ୍ୱା ଭମତୀତି ଏକାରମ୍ମଣସ୍ମିଂୟେୱ ୱିପ୍ଫନ୍ଦନୱସେନ ପୱତ୍ତତି। ୱିଚିକିଚ୍ଛା ପନ ୟଦିପି ରୂପାଦୀସୁ ଏକସ୍ମିଂୟେୱ ଆରମ୍ମଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଥାପି ''ଏୱଂ ନୁ ଖୋ, ନନୁ ଖୋ, ଇଦଂ ନୁ ଖୋ, ଅଞ୍ଞଂ ନୁ ଖୋ''ତି ଅଞ୍ଞଂ ଗହେତବ୍ବାକାରଂ ଅପେକ୍ଖତୀତି ନାନାରମ୍ମଣେ କମ୍ପନଂ ହୋତୀତି। ଅନିଚ୍ଛୟଂ ଦ୍ୱେଢହକଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠେପେତୀତି ଅନିଚ୍ଛୟପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ଅନେକଂସସ୍ସ ଆରମ୍ମଣେ ନାନାସଭାୱସ୍ସ ଗହଣାକାରେନ ପଚ୍ଚୁପତିଟ୍ଠତୀତି ଅନେକଂସଗାହପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା।

୪୯୧।ସତ୍ତାରମ୍ମଣତାତି ସତ୍ତପଞ୍ଞତ୍ତିଆରମ୍ମଣତା। ନନୁ ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତିଆରମ୍ମଣାପି ୱିପାକା ହୋନ୍ତୀତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାୟାହ ''ଏକନ୍ତପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା ହି

କାମାୱଚରୱିପାକା’’ତି। ୱିରତିଯୋପି ୱିପାକେସୁ ନ ସନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥାପି ନନୁ କେସୁଚି ୱିପାକେସୁ ୱିରତିଯୋପି ସନ୍ତୀତି ଚୋଦନଂ ମନସି କତ୍ୱା ଆହ ‘‘ପଞ୍ଚ ସିକ୍ଖାପଦା କୁସଲାଯେୱାତି ହି ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି, ତେନ ଲୋକିଯୱିପାକେସୁ ୱିରତିଯୋ ନ ସନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି।

ତେସନ୍ତି ରୂପାୱଚରାଦିୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ। ଜନେତବ୍ବଜନକସମ୍ବନ୍ଧେ ହି ଇଦଂ ସାମିୱଚନଂ।

୪୯୨।ତେତି ତେ ଅହେତୁକକିରିଯସଙ୍ଖାରା। ତତ୍ଥ କୁସଲୱିପାକମନୋଧାତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତେହି ସମାନା ଅହେତୁକକିରିଯମନୋଧାତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତା, ସୋମନସ୍ସସହଗତସନ୍ତୀରଣସମ୍ପଯୁତ୍ତେହି ସମାନା ହସିତୁପ୍ପାଦସମ୍ପଯୁତ୍ତା, ଉପେକ୍ଖାସହଗତସନ୍ତୀରଣସମ୍ପଯୁତ୍ତେହି ସମାନା ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନସମ୍ପଯୁତ୍ତାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ‘‘କୁସଲ…ପେ… ସମାନା’’ତି ୱତ୍ୱା ତତୋ ଲବ୍ଭମାନଂ ୱିସେସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଦ୍ୱଯେ ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱୀରିଯସବ୍ଭାୱତୋ ବଲପ୍ପତ୍ତୋ ସମାଧି ହୋତି ‘‘ୱୀରିଯନ୍ତଂ ବଲ’’ନ୍ତି କତ୍ୱା।

ସମୁଚ୍ଛେଦୱିରତୀହି ଏୱ ଅରହନ୍ତାନଂ ୱିରମନକିଚ୍ଚସ୍ସ ନିଟ୍ଠିତତ୍ତା କିରିଯଚିତ୍ତେସୁ ୱିରତିଯୋ ନ ସନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଠପେତ୍ୱା ୱିରତିଯୋ’’ତି। କାମାୱଚରସହେତୁକକିରିଯସଙ୍ଖାରାନଂ କାମାୱଚରକୁସଲେହି ୱିରତିକତୋ ୱିସେସୋ ଅତ୍ଥି, ମହଗ୍ଗତେସୁ ପନ ତାଦିସୋପି ନତ୍ଥୀତି ଆହ ‘‘ସବ୍ବାକାରେନପୀ’’ତି, ଧମ୍ମତୋ, ଆରମ୍ମଣତୋ, ପୱତ୍ତିଆକାରତୋତି ସବ୍ବପକାରେନପୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇତି ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧେ ୱିତ୍ଥାରକଥାମୁଖୱଣ୍ଣନା।

ଅତୀତାଦିୱିଭାଗକଥାୱଣ୍ଣନା

ଅଭିଧମ୍ମନ୍ତୋଗଧମ୍ପି ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯଂ ସୁତ୍ତନ୍ତନଯୋ ଏୱ, ଏକନ୍ତଅଭିଧମ୍ମନଯୋ ପନ ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅଭିଧମ୍ମେ ପଦଭାଜନୀଯନଯେନା’’ତି।

୪୯୩। ଭଗୱତା ପନ ଏୱଂ ଖନ୍ଧା ୱିତ୍ଥାରିତାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତସ୍ମା ଇମାଯପି ପାଠଇଯା ୱସେନ ଖନ୍ଧାନଂ ସଂୱଣ୍ଣନଂ କରିସ୍ସାମାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯଂ କିଞ୍ଚୀତି ଏତ୍ଥ ଯନ୍ତି ସାମଞ୍ଞେନ ଅନିଯମଦସ୍ସନଂ। କିଞ୍ଚୀତି ପକାରଭେଦଂ ଆମସିତ୍ୱା ଅନିଯମଦସ୍ସନଂ। ଉଭଯେନାପି ଅତୀତଂ ୱା…ପେ… ସନ୍ତିକେ ୱା ଅପ୍ପଂ ୱା ବହୁଂ ୱା ଯାଦିସଂ ୱା ତାଦିସଂ ୱା ନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସାରହଂ ସବ୍ବଂ ବ୍ୟାପେତ୍ୱା ଗଣ୍ହାତୀତି ଆହ ‘‘ଅନୱସେସପରିଯାଦାନ’’ନ୍ତି। ଏୱଂ ପନ ଅଞ୍ଞେସୁପି ନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସାରହେସୁ ପସଙ୍ଗଂ ଦିସ୍ୱା ତତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ଥଂ ଅତିଚ୍ଚ ପୱତ୍ତନତୋ ଅତିପ୍ପସଙ୍ଗସ୍ସ ନିଯମନତ୍ଥଂ ରୂପନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ରୂପନ୍ତି ଅତିପ୍ପସଙ୍ଗନିଯମନ’’ନ୍ତି ଆହ। ଯଂ କିଞ୍ଚୀତି ଚ ଯଂ-ସଦ୍ଦଂ ଏକଂ ପଦଂ, ସନିପାତଂ କିଂ-ସଦ୍ଦଞ୍ଚ ଏକଂ ପଦନ୍ତି ଗହେତ୍ୱା ଅନିଯମେକତ୍ଥଦୀପନତୋ ‘‘ପଦଦ୍ୱଯେନାପୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅସ୍ସାତି ରୂପସ୍ସ। ଅତୀତାଦିନା ୱିଭାଗଂ ଆରଭତି ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତିଆଦିନା।

୪୯୪।ଅଦ୍ଧାସନ୍ତତିସମଯଖଣୱସେନାତି ଏତ୍ଥ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିପରିଚ୍ଛିନ୍ନେ କାଲେ ଅଦ୍ଧା-ସଦ୍ଦୋ ୱତ୍ତତୀତି ‘‘ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ ଅହମତୀତମଦ୍ଧାନ’’ନ୍ତିଆଦିସୁତ୍ତୱସେନ (ମ। ନି। ୧।୧୮; ସଂ। ନି। ୨।୨୦) ୱିଞ୍ଞାଯତି। ତଥା ହି ଭଦ୍ଦେକରତ୍ତସୁତ୍ତେପି ‘‘ଅତୀତଂ ନାନ୍ୱାଗମେଯ୍ୟା’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୩।୨୭୨, ୨୭୫, ୨୭୬, ୨୭୭) ଅଦ୍ଧାୱସେନେୱ ଅତୀତାଦିଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ। ‘‘ତଯୋମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଦ୍ଧା, କତମେ ତଯୋ? ଅତୀତୋ ଅଦ୍ଧା ଅନାଗତୋ ଅଦ୍ଧା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ ଅଦ୍ଧା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୦୫; ଇତିୱୁ। ୬୩) ପନ ପରମତ୍ଥତୋ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜମାନୋ ଅଦ୍ଧା ନିରୁତ୍ତିପଥସୁତ୍ତୱସେନ ଖଣପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତତ୍ଥ ହି ‘‘ଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ରୂପଂ ଜାତଂ…ପେ… ପାତୁଭୂତଂ। ଅତ୍ଥୀତି ତସ୍ସ ସଙ୍ଖା’’ତି (ସଂ। ନି। ୩।୬୨) ୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନତା, ତତୋ ପୁବ୍ବେ, ପଚ୍ଛା ଚ ଅତୀତାନାଗତତା ୱୁତ୍ତା। ତଦଞ୍ଞସୁତ୍ତେସୁ ପନ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ଅତୀତାଦିକୋ ଅଦ୍ଧା ୱୁତ୍ତୋତି ସୋ ଏୱ ଇଧାପି ‘‘ଅଦ୍ଧାୱସେନା’’ତି ୱୁତ୍ତୋ।

ସୀତଂ ସୀତସ୍ସ ସଭାଗୋ, ତଥା ଉଣ୍ହଂ ଉଣ୍ହସ୍ସ। ଯଂ ପନ ସୀତଂ, ଉଣ୍ହଂ ୱା ସରୀରେ ସନ୍ନିପତିତଂ ସନ୍ତାନୱସେନ ପୱତ୍ତମାନଂ ଅନୂନଂ ଅନଧିକଂ ଏକାକାରଂ, ତଂ ଏକୋ ଉତୂତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ସଭାଗୋତୁନୋ ଅନେକତ୍ତା ଏକ-ଗ୍ଗହଣଂ କତଂ, ଏୱଂ ଆହାରେପି। ଏକୱୀଥିଏକଜୱନସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ପଞ୍ଚଛଦ୍ୱାରୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସନ୍ତତିସମଯକଥା ୱିପସ୍ସକାନଂ ଉପକାରତ୍ଥାଯ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ କଥିତା। ଜନକୋ ହେତୁ, ଉପଥମ୍ଭକୋ ପଚ୍ଚଯୋ, ତେସଂ ଉପ୍ପାଦନଂ, ଉପତ୍ଥମ୍ଭନଞ୍ଚ କିଚ୍ଚଂ। ଯଥା ବୀଜସ୍ସ ଅଙ୍କୁରୁପ୍ପାଦନଂ, ପଥୱୀଆଦୀନଞ୍ଚ ତଦୁପତ୍ଥମ୍ଭନଂ, କମ୍ମସ୍ସ କଟତ୍ତାରୂପୱିପାକୁପ୍ପାଦନଂ, ଆହାରାଦୀନଂ ତଦୁପତ୍ଥମ୍ଭନଂ, ଏୱଂ ଏକେକସ୍ସ କଲାପସ୍ସ, ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଚ ଜନକାନଂ କମ୍ମାନନ୍ତରାଦିପଚ୍ଚଯଭୂତାନଂ, ଉପତ୍ଥମ୍ଭକାନଞ୍ଚ ସହଜାତପୁରେଜାତପଚ୍ଛାଜାତାନଂ କିଚ୍ଚଂ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ଉତୁଆଦୀନଂ ସଭାଗୱିସଭାଗତାସମ୍ଭୱତୋ ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ରୂପାନଂ ସନ୍ତତିୱସେନ ଅତୀତାଦିୱିଭାଗୋ ୱୁତ୍ତୋ, କମ୍ମସ୍ସ ପନ ଏକଭୱନିବ୍ବତ୍ତକସ୍ସ ସଭାଗୱିସଭାଗତା ନତ୍ଥୀତି ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ରୂପାନଂ ସନ୍ତତିୱସେନ

ଅତୀତାଦିୱିଭାଗଂ ଅୱତ୍ୱା ଉପତ୍ଥମ୍ଭକୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତୋ। ଯଦା ପନ ଲିଙ୍ଗପରିୱତ୍ତନଂ ହୋତି, ତଦା ବଲୱତା ଅକୁସଲେନ ପୁରିସଲିଙ୍ଗଂ ଅନ୍ତରଧାୟତି, ଦୁବ୍ବଲେନ କୁସଲେନ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗଂ ପାତୁଭୱତି। ଦୁବ୍ବଲେନ ଚ ଅକୁସଲେନ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗଂ ଅନ୍ତରଧାୟତି, ବଲୱତା କୁସଲେନ ପୁରିସଲିଙ୍ଗଂ ପାତୁଭୱତୀତି କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନରୂପାନମ୍ପି ଅଦ୍ଧେୱ ୱିସଭାଗତାତି ତେସମ୍ପି ସନ୍ତତିୱସେନ ଅତୀତାଦିୱିଭାଗୋ ସମ୍ଭୱତି, ସୋ ପନ ନ ସବ୍ବକାଲିକୋତି ନ ଗହିତୋ।

ତଂତଂସମୟନ୍ତି ଏକମୁହୁତ୍ତାଦିକୋ ସୋ ସୋ ସମୟୋ ଏତସ୍ସାତି ତଂତଂସମୟଂ, ରୂପଂ, ତଂତଂସମୟୱନ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ତତୋପୁବ୍ବେତି ତତୋ ଖଣତ୍ତୟସ୍ସ ପରିୟାପନ୍ନତ୍ତୋ ପୁବ୍ବେ। ଅନୁପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଅନାଗତଂ। ପଚ୍ଛାତି ତତୋ ପଚ୍ଛା। ଖଣତ୍ତୟଂ ଅତିକ୍କନ୍ତତ୍ତା ଅତୀତଂ। ଯସ୍ସ ହେତୁକିଚ୍ଚଂ, ପଚ୍ଚୟକିଚ୍ଚଞ୍ଚ ନିଟ୍ଠିତତ୍ତା ଅତିକ୍କନ୍ତଂ, ତଂ ଅତୀତଂ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ହେତୁକିଚ୍ଚଂ, ଉପ୍ପନ୍ନଫଲତ୍ତା ନିଟ୍ଠିତଞ୍ଚାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତୀସୁପି ଖଣେସୁ ପଚ୍ଚୟକିଚ୍ଚଂ। ପଥୱୀଆଦୀନଂ ସନ୍ଧାରଣାଦିକଂ, ଫସ୍ସାଦୀନଂ ଫୁସନାଦିକଞ୍ଚ ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚଂ ସକିଚ୍ଚଂ, ସକିଚ୍ଚସ୍ସ କରଣକ୍ଖଣୋ ସକିଚ୍ଚକ୍ଖଣୋ, ସହ ୱା କିଚ୍ଚେନ ସକିଚ୍ଚଂ, ଯସ୍ମିଂ ଖଣେ ସକିଚ୍ଚଂ ରୂପଂ ୱା ଅରୂପଂ ୱା ହୋତି, ସୋ ସକିଚ୍ଚକ୍ଖଣୋ, ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ଖଣାଦିକଥାୟଂ ''ତତୋ ପୁବ୍ବେ ଅନାଗତଂ, ପଚ୍ଛା ଅତୀତ''ନ୍ତି ୱଚନଂ ଅଦ୍ଧାଦୀସୁ ୱିୟ ଭେଦାଭାୱତୋ ନିପ୍ପରିୟାୟଂ। ଅଦ୍ଧାଦିୱସେନ ହି ଅଞ୍ଞେୱ ଧମ୍ମା ଅତୀତା ଅଞ୍ଞେ ଅନାଗତା ଅଞ୍ଞେ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ଲବ୍ଭନ୍ତି, ଖଣାଦିୱସେନ ପନ ନତ୍ଥି ଧମ୍ମତୋ ଭେଦୋ, କାଲତୋ ଏୱ ଭେଦୋ। ଉପ୍ପାଦତୋ ପୁବ୍ବେ ଅନାଗତୋ , ଖଣତ୍ତୟେ ୱତ୍ତମାନୋ, ତତୋ ପରଂ ଅତୀତୋତି ନିପ୍ପରିୟାୟା, ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାଦି ୱିୟ କେନଚି ପରିୟାୟେନ ଅତୀତମନାଗତନ୍ତି ଚ ୱତ୍ତବ୍ବତାଭାୱତୋ।

୪୯୫। ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରଭେଦଂ ସନ୍ଧାୟ ''ୱୁତ୍ତନୟୋ ଏୱା''ତି ୱତ୍ୱା ତେନ ଅପରିତୁସ୍ସମାନେନ ଯଦିପି ତତ୍ଥ ଅଜ୍ଝତ୍ତମେୱ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକନ୍ତି ସଦ୍ଦତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତି, ତଥାପି ଅଦ୍ଧେୱ ଅଜ୍ଝତ୍ତଅଜ୍ଝତ୍ତିକସଦ୍ଦାନଂ, ବହିଦ୍ଧାବାହିରସଦ୍ଦାନଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅତ୍ଥଭେଦୋ। ତଥା ହି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକସଦ୍ଦୋ ସପରସନ୍ତାନିକେସୁ ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ରୂପାଦୀସୁ ବାହିରସଦ୍ଦୋ ୱିୟ ପୱତ୍ତତି, ଅଜ୍ଝତ୍ତସଦ୍ଦୋ ପନ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ସସନ୍ତାନିକେସ୍ୱେୱ ଚକ୍ଖୁରୂପାଦୀସୁ ତତୋ ଅଞ୍ଞେସୁ ବହିଦ୍ଧାସଦ୍ଦୋ ୱିୟ ପୱତ୍ତତି। ତସ୍ମା ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅପିଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତନ୍ତନୟେ। ନିୟକଜ୍ଝତ୍ତମ୍ପି ନ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତଅଜ୍ଝତ୍ତିକମେୱ, ପରପୁଗ୍ଗଲିକମ୍ପି ନ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତବାହିରମେୱାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

୪୯୬। ହୀନପଣୀତଭେଦୋ ପରିୟାୟତୋ, ନିପ୍ପରିୟାୟତୋ ଚ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତଦେୱ ସୁଦସ୍ସୀନଂ ରୂପଂ। ଯତ୍ଥାତି ଯସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣଭୂତେ। ଯଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଅକୁସଲୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ହୀନଂ ଅନିଟ୍ଠଭାୱତୋ। ଯଂ କୁସଲୱିପାକଂ, ତଂ ପଣୀତଂ ଇଟ୍ଠଭାୱତୋ। ଯଥା ହି ଅକୁସଲୱିପାକୋ ସୟଂ ଅନିଟ୍ଠୋ ଅନିଟ୍ଠେ ଏୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ଇଟ୍ଠେ, ଏୱଂ କୁସଲୱିପାକୋପି ସୟଂ ଇଟ୍ଠୋ ଇଟ୍ଠେ ଏୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ଅନିଟ୍ଠେ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ –

''ଅକୁସଲକମ୍ମଜୱସେନ ଅନିଟ୍ଠା ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା ୱିଭତ୍ତା, କୁସଲକମ୍ମଜଂ ପନ ଅନିଟ୍ଠଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ସବ୍ବଂ ଇଟ୍ଠମେୱ। କୁସଲକମ୍ମଜୱସେନ ଇଟ୍ଠା ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା ୱିଭତ୍ତା। କୁସଲକମ୍ମଜଞ୍ହି ଅନିଟ୍ଠଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ସବ୍ବଂ ଇଟ୍ଠମେୱା''ତି (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୬) ଚ।

ତତ୍ଥ ମନାପାନିପି କାନିଚି ହତ୍ଥିରୂପାଦୀନି ଅକୁସଲକମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତାନି ସନ୍ତି, ନ ପନ ତାନି ତେସଂଯେୱ ହତ୍ଥିଆଦୀନଂ ସୁଖସ୍ସ ହେତୁଭାୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତସ୍ସ ତସ୍ସେୱ ହି ସତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ତନା କତେନ କୁସଲେନ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ସୁଖସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି, ଅକୁସଲେନ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ। ତସ୍ମା କମ୍ମଜାନଂ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠତା କମ୍ମକାରକସତ୍ତସ୍ସ ୱସେନ ଯୋଜନାରହା ସିୟା। ତତ୍ଥ ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ''କୁସଲକମ୍ମଜଂ ଅନିଟ୍ଠଂ ନାମ ନତ୍ଥୀ''ତି, ନ ଚ ୱୁତ୍ତଂ ''ଅକୁସଲକମ୍ମଜଂ ଇଟ୍ଠଂ ନାମ ନତ୍ଥୀ''ତି, ତେନ ଅକୁସଲକମ୍ମଜମ୍ପି ସୋଭନଂ ପରସତ୍ତାନଂ ଇଟ୍ଠଂ ଅତ୍ଥୀତି ଅନୁଞ୍ଞାତଂ ଭୱିସ୍ସତି, କୁସଲକମ୍ମଜଂ ପନ ସବ୍ବେସଂ ଇଟ୍ଠମେୱାତି।

ତିରଚ୍ଛାନଗତାନଂ ପନ କେସଞ୍ଚି ମନୁସ୍ସରୂପଂ ଅମନାପଂ, ଯତୋ ତେ ଦିସ୍ୱାୱ ପଲାୟନ୍ତି, ମନୁସ୍ସା ଚ ଦେୱତାରୂପଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ଭାୟନ୍ତି, ତେସମ୍ପି ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣଂ ତଂ ରୂପଂ ଆରବ୍ଭ କୁସଲୱିପାକମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତାଦିସସ୍ସ ପନ ପୁଞ୍ଞସ୍ସ ଅଭାୱା ନ ତେସଂ ତତ୍ଥ ଅଭିରତି ହୋତି। କୁସଲକମ୍ମଜସ୍ସ ପନ ଅନିଟ୍ଠସ୍ସ ଅଭାୱୋ ୱିୟ ଅକୁସଲକମ୍ମଜସ୍ସ ଚ ଇଟ୍ଠସ୍ସ ଅଭାୱୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ହତ୍ଥିଆଦୀନମ୍ପି ହି ଅକୁସଲକମ୍ମଜଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ଅକୁସଲୱିପାକସ୍ସେୱ ଆରମ୍ମଣଂ, କୁସଲକମ୍ମଜଂ ପନ ପୱତ୍ତେ ସମୁଟ୍ଠିତଂ କୁସଲୱିପାକସ୍ସ। ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେନ ପନ ୱୋମିସ୍ସକତ୍ତା ଅପ୍ପକଂ ଅକୁସଲକମ୍ମଜଂ ବହୁଲଂ ଅକୁସଲୱିପାକୁପ୍ପତ୍ତିୟା କାରଣଂ ନ ଭୱିସ୍ସତୀତି ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ, ୱିପାକଂ ପନ ନ ସକ୍କା ୱଞ୍ଚେତୁନ୍ତି ୱିପାକୱସେନ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣୱୱତ୍ଥାନଂ ସୁଟ୍ଠୁ ଯୁଜ୍ଜତି। ଯଂ ପନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଅନିଟ୍ଠା ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା''ତି, ତଂ ରୂପାଦିଭାୱସାମଞ୍ଞତୋ କାମଗୁଣସଦିସତାୟ ତଂସଦିସେସୁ ତବ୍ବୋହାରେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଇଟ୍ଠାନେୱ ହି ରୂପାଦୀନି ''କାମଗୁଣା''ତି ପାଠଇୟଂ (ମ। ନି। ୧।୧୬୪-୧୬୫, ୧୭୭-୧୭୮, ୨୮୭; ୨।୧୫୫, ୨୮୦; ୩।୫୭, ୧୯୦;

ସଂ। ନି। ୫।୩୦) ୱୁତ୍ତାନି। କାମଗୁଣୱିସଭାଗା ୱା ରୂପାଦୟୋ ‘‘କାମଗୁଣା’’ତି ୱୁତ୍ତା ଅସିୱେ ସିୱୋତି ୱୋହାରୋ ୱିୟ, ସଙ୍ଖାନି ୱା ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠାନି ରୂପାଦୀନି ତଣ୍ହାୱତ୍ଥୁଭାୱତୋ କାମଗୁଣା ଏୱ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ‘‘ରୂପା ଲୋକେ ପିୟରୂପଂ ସାତରୂପ’’ନ୍ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୨।୪୦୦; ମ। ନି। ୧।୧୩୩)। ଅତିସୟେନ ପନ କମନୀୟତ୍ତା ସୁତ୍ତେସୁ କାମଗୁଣାତି ଇଟ୍ଠରୂପାଦୀନି ୱୁତ୍ତାନି।

ୱୁତ୍ତନୟମେୱାତି ଅଭିଦେସେନ ଲକ୍ଖଣତୋ ଦୂରସନ୍ତିକଂ ଦସ୍ସିତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଓକାସତୋପେତ୍ଥ ଉପାଦାୟୁପାଦାୟ ଦୂରସନ୍ତିକତା ୱେଦିତବ୍ବା’’ତି। ତତ୍ଥ କିତ୍ତକତୋ ପଟ୍ଠାୟ ରୂପଂ ଓକାସୱସେନ ସନ୍ତିକେ ନାମ, କିତ୍ତକତୋ ପନ ପଟ୍ଠାୟ ଦୂରେ ନାମ? ପକତିକଥାୟ କଥେନ୍ତାନଂ ଦ୍ୱାଦସ ହତ୍ଥା ସୱନୂପଚାରୋ ନାମ, ତସ୍ସ ଓରତୋ ସନ୍ତିକେ, ପରତୋ ଦୂରେ। ତତ୍ଥ ସୁଖୁମରୂପଂ ଦୂରେ ହୋନ୍ତଂ ଲକ୍ଖଣତୋପି ଓକାସତୋପି ଦୂରେ ହୋତି, ସନ୍ତିକେ ହୋନ୍ତଂ ପନ ଓକାସତୋୱ ସନ୍ତିକେ ହୋତି, ନ ଲକ୍ଖଣତୋ। ଓଳାରିକରୂପଂ ସନ୍ତିକେ ହୋନ୍ତଂ ଲକ୍ଖଣତୋପି ଓକାସତୋପି ସନ୍ତିକେ ହୋତି, ଦୂରେ ହୋନ୍ତଂ ଓକାସତୋୱ ହୋତି, ନ ଲକ୍ଖଣତୋ। ‘‘ଉପାଦାୟୁପାଦାୟା’’ତି ପନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ରୂପଂ ସନ୍ତିକେ ନାମ, ଅନ୍ତୋକୁଚ୍ଛିଗତସ୍ସାପି ପରସ୍ସ ଦୂରେ। ଅନ୍ତୋକୁଚ୍ଛିଗତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ, ବହି ଠିତସ୍ସ ଦୂରେତି ଏୱଂ ଅନ୍ତୋଗବ୍ଭପମୁଖପରିୱେଣସଙ୍ଘାରାମସୀମାଗାମଖେତ୍ତଜନପଦରଜ୍ଜସମୁଦ୍ଦଚକ୍କୱାଳେସୁ ତଦନ୍ତୋଗତବହିଗତାନଂ ୱସେନ ଦୂରସନ୍ତିକତା ୱେଦିତବ୍ବା।

୪୯୭।ତଦେକଜ୍ଝନ୍ତି ତଂ ଏକଜ୍ଝଂ ଏକତୋ। ଅଭିସଂୟୂହିତ୍ୱାତି ସଂହରିତ୍ୱା, ସମୂହଂ ୱା କତ୍ୱା। ଅଭିସଙ୍ଖିପିତ୍ୱାତି ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ସଙ୍ଖେପଂ କତ୍ୱା। ‘‘ସବ୍ବମ୍ପି ରୂପଂ…ପେ… ଦସ୍ସିତଂ ହୋତୀ’’ତି ଇମିନା ରୂପଖନ୍ଧସଦ୍ଦାନଂ ସମାନାଧିକରଣସମାସଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ତେନେୱାହ ‘‘ନ ହି ରୂପତୋ ଅଞ୍ଞୋ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ନାମ ଅତ୍ଥୀ’’ତି।

୪୯୮। ରାସିଭାୱୂପଗମନେନ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧାଦୟୋତି ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତୀତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ।

ସନ୍ତତିୱସେନ, ଖଣାଦିୱସେନ ଚାତି ଏତ୍ଥ ଅଦ୍ଧାସମୟୱସେନ ଅତୀତାଦିୱିଭାଗସ୍ସ ଅୱଚନଂ ସୁଖାଦିୱସେନ ଭିନ୍ନାୟ ଅତୀତାଦିଭାୱୱଚନତୋ। ନ ହି ସୁଖା ଏୱ ଅଦ୍ଧାୱସେନ, ସମୟୱସେନ ଚ ଅତୀତାଦିକା ହୋତି, ତଥା ଦୁକ୍ଖା ଏୱ, ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ଏୱ ଚ କାୟିକଚେତସିକାଦିଭାୱେନ ଭିନ୍ନା, ତେନ ୱେଦନାସମୁଦାୟୋ ଅଦ୍ଧାସମୟୱସେନ ଅତୀତାଦିଭାୱେନ ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତି ସମୁଦାୟସ୍ସ ତେହି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତବ୍ବତ୍ତା, ୱେଦନେକଦେସା ପନ ଗୟ୍ହମାନା ସନ୍ତତିଖଣେହି ପରିଚ୍ଛେଦଂ ଅରହନ୍ତି ତଥା ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବତୋ। ଏକସନ୍ତତିୟଂ ପନ ସୁଖାଦୀସୁ ଅନେକଭେଦଭିନ୍ନେସୁ ଯୋ ଭେଦୋ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତବ୍ବଭାୱେନ ଗହିତୋ, ତସ୍ସ ଏକପ୍ପକାରସ୍ସ ପାକଟସ୍ସ ପରିଚ୍ଛେଦିକା ତଂସହିତଦ୍ୱାରାଲମ୍ବନପ୍ପୱତ୍ତା, ଅୱିଚ୍ଛେଦେନ ତଦୁପ୍ପାଦକେକୱିଧୱିସୟସମାୟୋଗପ୍ପୱତ୍ତା ଚ ସନ୍ତତି ଭୱିତୁଂ ଅରହତୀତି ତସ୍ସା ଭେଦନ୍ତରଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ପରିଚ୍ଛେଦକଭାୱେନ ଗହଣଂ କତଂ, ଲହୁପରିୱତ୍ତିନୋ ୱା ଅରୂପଧମ୍ମା ପରିୱତ୍ତନେନେୱ ପରିଚ୍ଛେଦେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନଂ ଅରହନ୍ତୀତି ସନ୍ତତିଖଣୱସେନେୱ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଏକୱିଧୱିସୟସମାୟୋଗପ୍ପୱତ୍ତା ଦିୱସମ୍ପି ବୁଦ୍ଧରୂପଂ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ, ଧମ୍ମଂ ସୁଣନ୍ତସ୍ସ ପୱତ୍ତସଦ୍ଧାଦିସହିତୱେଦନା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା। ‘‘ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତମଜ୍ଝତ୍ତଗତା’’ତି ଏତେନ ହେତୁପଚ୍ଚୟକିଚ୍ଚୱସେନ ୱୁତ୍ତନୟଂ ଦସ୍ସେତି।

୪୯୯। ସବ୍ୟାପାରସୌସ୍ସାହସୱିପାକତା କୁସଲାଦୀହି ତୀହିପି ସାଧାରଣାତି ଅସାଧାରଣମେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସାୱଜ୍ଜକିରିୟହେତୁତୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସାୱଜ୍ଜକିରିୟହେତୁତୋତି ପାଣାତିପାତାଦିଗାରୟ୍ହକିରିୟାନିମିତ୍ତତୋ। କିଲେସସନ୍ତାପଭାୱତୋତି କିଲେସପରିଳାହେନ ସଦରଥଭାୱତୋ । ୱୂପସନ୍ତସଭାୱାୟ କୁସଲାୟ ୱେଦନାୟ ଓଳାରିକା। ସବ୍ୟାପାରତୋତି ସଈହତୋ। ତେନ ଯଥା ପୱତ୍ତମାନାୟସ୍ସା ୱିପାକେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ତଥା ପୱତ୍ତିଂ ୱଦନ୍ତୋ ୱିପାକୁପ୍ପାଦନୟୋଗ୍ଗତମାହ। ସୌସ୍ସାହତୋତି ସସତ୍ତିତୋ, ତେନ ୱିପାକୁପ୍ପାଦନସମତ୍ଥତଂ। ସୱିପାକତୋତି ୱିପାକସବ୍ଭାୱତୋ, ତେନ ପଚ୍ଚୟନ୍ତରସମୱାୟେନସ୍ସା ୱିପାକନିବ୍ବତ୍ତନଂ। ତୀହିପି ପଦେହି ୱିପାକଧମ୍ମତଂୟେୱ ଦସ୍ସେତି। କାୟକମ୍ମାଦିବ୍ୟାପାରସବ୍ଭାୱତୋ ୱା ସବ୍ୟାପାରତୋ, ଜୱନୁସ୍ସାହୱସେନ ସୌସ୍ସାହତୋ, ୱିପାକୁପ୍ପାଦନସମତ୍ଥତାୱସେନ ସୱିପାକତୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୱିପାକଂ ଅନୁପ୍ପାଦେନ୍ତୀପି କିରିୟା କୁସଲା ୱିୟ ସବ୍ୟାପାରା, ସୌସ୍ସାହା ଏୱ ଚ ହୋତୀତି ତଦୁଭୟଂ ଅନାମସିତ୍ୱା କିରିୟାବ୍ୟାକତୱାରେ ‘‘ସୱିପାକତୋ’’ ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ୟାବଜ୍ଝତୋତି କିଲେସଦୁକ୍ଖେନ ସଦୁକ୍ଖତୋ। ୱୁତ୍ତୱିପରିୟାୟତୋତି ଅନୱଜ୍ଜକିରିୟହେତୁତୋ, କିଲେସସନ୍ତାପାଭାୱତୋ, ଅବ୍ୟାବଜ୍ଝତୋ ଚ ୱୂପସନ୍ତୱୁତ୍ତୀତି ଏୱଂ ଅକୁସଲାୟ ୱୁତ୍ତୱିପଲ୍ଲାସତୋ। ଯଥାୟୋଗନ୍ତି ୟୋଗାନୁରୂପଂ। ତୀସୁ କାରଣେସୁ ଯଂ ଯଂ ଯସ୍ସା ଯସ୍ସା ଯୁଜ୍ଜତି, ତଦନୁରୂପନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। କୁସଲାକୁସଲୱେଦନାହି ୱିପାକବ୍ୟାକତାୟ ତୀହିପି କାରଣେହି ଓଳାରିକା। କିରିୟାବ୍ୟାକତାୟ ସୱିପାକତୋ ସୱିପାକତାୱିସିଟ୍ଠସବ୍ୟାପାରସୌସ୍ସାହତୋ ୱାତି। ୱୁତ୍ତପରିୟାୟେନାତି ୱିପାକବ୍ୟାକତା ଅବ୍ୟାପାରତୋ , ଅନୁସ୍ସାହତୋ, ଅୱିପାକତୋ ଚ ତାହି କୁସଲାକୁସଲୱେଦନାହି ସୁଖୁମା। କିରିୟାବ୍ୟାକତା ଅୱିପାକତୋ, ଅୱିପାକତାୱିସିଟ୍ଠସବ୍ୟାପାରସୌସ୍ସାହତୋ ୱାତି ଏୱଂ କୁସଲାକୁସଲାୟ ୱୁତ୍ତୱିପଲ୍ଲାସେନ। କମ୍ମୱେଗକ୍ଖିତ୍ତା ହି କମ୍ମପଟିବିମ୍ବଭୂତା ଚ କାୟକମ୍ମାଦିବ୍ୟାପାରୱିରହତୋ ନିରୁସ୍ସାହା ୱିପାକା। ସୌସ୍ସାହା ଚ କିରିୟା ଅୱିପାକଧମ୍ମା।

ସୱିପାକଧମ୍ମା ହି ସଗବ୍ଭୁ ୱିଯ ଓଳାରିକାତି।

୫୦୦।ନିରସ୍ସାଦତୋତି ଅସ୍ସାଦାଭାୱତୋ ସୁଖପଟିକ୍ଖେପତୋ। ସୱିପ୍ଫାରତୋତି ସପରିପ୍ଫନ୍ଦତୋ, ଅନୁପସନ୍ତତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଭିଭୱନତୋତି ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରଣତୋ। ସୁଖାଯ ମଜ୍ଝତ୍ତତା ନତ୍ଥି, ଉପେକ୍ଖାଯ ସାତତା। ସନ୍ତତାଦଯୋ ପନ ସଙ୍କଣ୍ହ ସୁଖୁପେକ୍ଖାସୁ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ''ଯଥାଯୋଗ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପାକଟତୋତି ସୁଖ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖତୋତି ଦିସ୍ସାପି ଜାନିତବ୍ବତ୍ତା ୱିଭୂତଭାୱତୋ। ସା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ୱେଦନା।

୫୦୧।ଅସମାପନ୍ନସମାପନ୍ନ-ଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ଭୂମିୱସେନାପି ୱେଦନାନଂ ଓଳାରିକସୁଖୁମତା ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଇତରା ସମାପନ୍ନସ୍ସ ୱେଦନା।

ଓଘନିଯତୋତି ଓଘେହି ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଅତିକ୍କମିତବ୍ବତୋ। ତଥା ଯୋଗନିଯତୋ, ଗନ୍ଥନିଯତୋ ଚାତି ଏତ୍ଥାପି ଗନ୍ଥୋୱ ଗନ୍ଥନଂ, ତସ୍ସ ହିତଂ ଆରମ୍ମଣଭାୱେନ ସମ୍ବନ୍ଧନତୋତି ଗନ୍ଥନିଯଂ। ଏୱଂ ନୀୱରଣିଯଂ, ଉପାଦାନିଯଞ୍ଚ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସଂକିଲେସେ ନିଯୁତ୍ତା, ସଂକିଲେସଂ ୱା ଅରହନ୍ତୀତି ସଂକିଲେସିକା। ସା ଅନାସୱା।

୫୦୨।ତତ୍ଥାତି ଯଥାୱୁତ୍ତାଯ ଓଳାରିକସୁଖୁମତାଯ। ସମ୍ଭେଦୋତି ସଙ୍କରୋ। ''ଓଳାରିକା, ସୁଖୁମା''ତି ଚ ୱୁତ୍ତାନମ୍ପି ଜାତିଆଦିୱସେନ ପୁନ ସୁଖୁମୋଳାରିକଭାୱାପତ୍ତିଦୋସୋ ଯଥା ନ ହୋତି, ତଥା ପରିହରିତବ୍ବୋ। ଜାତିୱସେନ ସୁଖୁମାଯ ୱେଦନାଯ ସଭାୱପୁଗ୍ଗଲଲୋକିଯୱସେନ ଓଳାରିକତଂ ପାଳିୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ୱୁତ୍ତମ୍ହେତ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ସୁଖାଦଯୋପୀତି ଏତ୍ଥ ଅକୁସଲା ୱେଦନା ଜାତିୱସେନ ଓଳାରିକା, ସଭାୱୱସେନ ସୁଖୁମା। କୁସଲଞ୍ଝାନସହଗତା ସୁଖା ୱେଦନା ଜାତିୱସେନ ଓଳାରିକା, ସମାପନ୍ନସ୍ସ ୱେଦନାତି କତ୍ୱା ପୁଗ୍ଗଲୱସେନ ସୁଖୁମାତି ଏୱମାଦିନା ଯୋଜେତବ୍ବା। ''ନ ପରାମସିତବ୍ବୋ''ତି ଏତେନ ଜାତିଆଦଯୋ ଚତ୍ତାରୋ କୋଟ୍ଠାସା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅୱୋମିସ୍ସକା ଏୱ ଗହେତବ୍ବା। ଏୱଂ ସମ୍ଭେଦସ୍ସ ପରିହାରୋ, ନ ଅଞ୍ଞଥାତି ଦସ୍ସେତି। ଯଥା ଅବ୍ଯାକତମୁଖେନ, ଏୱଂ କୁସଲାକୁସଲମୁଖେନପି, ଯଥା ଚ ଜାତିମୁଖେନ, ଏୱଂ ସଭାୱାଦିମୁଖେନପି ଦସ୍ସେତବ୍ବନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ''ଏସ ନଯୋ ସବ୍ବତ୍ଥା''ତି ଅତିଦିସତି।

ଇଦାନି ଜାତିଆଦିକୋଟ୍ଠାସେସୁପି ମିଥୋ ଅକୁସଲାଦୀନଂ ଉପାଦାଯୁପାଦାଯ ଓଳାରିକସୁଖୁମତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅପିଚା''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ''ନିସ୍ସଯଦହନତୋ''ତି ଇମିନା ଦୋସସହଗତାଯ ପାକଟଂ କୁରୂରପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି। ନିଯତାତି ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯାମେନ ନିଯତା, ଆନନ୍ତରିଯଭାୱପ୍ପତ୍ତା କପ୍ପଟ୍ଠିତିକୱିପାକତାଯ କପ୍ପଟ୍ଠିତିକା ଦେୱଦତ୍ତାଦୀନଂ ୱିଯ। ଅସଙ୍ଖାରିକା ସଭାୱତିଖିଣତାଯ ଓଳାରିକା। ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତା ମହାସାୱଜ୍ଜତାଯ ଓଳାରିକା। ସାପି ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତା ନିଯତା ଓଳାରିକା, ତତୋ କପ୍ପଟ୍ଠିତିକା, ତତୋ ଅସଙ୍ଖାରିକାତି ତିୱିଧାପି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ଏକଜ୍ଝଂ ୱୁତ୍ତା ୱିସୁଂ ୱିସୁଂୟେୱ ଯୋଜେତବ୍ବା। ତେନାହ ''ଇତରା ସୁଖୁମା''ତି। ଅୱିସେସେନାତି ଦୋସସହଗତା, ଲୋଭସହଗତାତି ଅଭେଦେନ। ଅକୁସଲା ବହୁୱିପାକା ଦୋସୁସ୍ସନ୍ନତାଯ ଓଳାରିକା। ତଥା କୁସଲା ଅପ୍ପୱିପାକା। ମନ୍ଦଦୋସତ୍ତା ଅକୁସଲା ଅପ୍ପୱିପାକା ସୁଖୁମା। ତଥା କୁସଲା ବହୁୱିପାକା।

ଓଳାରିକସୁଖୁମନିକନ୍ତିୱତ୍ଥୁଭାୱତୋ କାମାୱଚରାଦୀନଂ ଓଳାରିକସୁଖୁମତା, ଲୋକୁତ୍ତରା ପନ ଏକନ୍ତସୁଖୁମାୱ। ତତ୍ଥାପି ଚ ୱିଭାଗଂ ପରତୋ ୱକ୍ଖତି। ଭାୱନାମଯାପୀତି ଭାୱନାମଯାଯ ଭେଦନେନ ଦାନସୀଲମଯାନମ୍ପି ଭେଦନଂ ନଯତୋ ଦସ୍ସିତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଭାୱନାଯ ପଗୁଣବଲୱକାଲାଦୀସୁ କଦାଚି ଝାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତେନପି ମନସିକାରୋ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଭାୱନାମଯାପି ଦୁହେତୁକା''ତି। ତଂତଂଭୂମିୱିପାକକିରିଯାୱେଦନାସୁପି ଏତ୍ଥ ''କାମାୱଚରୱିପାକା ଓଳାରିକା, ରୂପାୱଚରା ସୁଖୁମା''ତିଆଦିନା ଯାୱ ଅରହତ୍ତଫଲା ନେତବ୍ବଂ। ''କାମାୱଚରକିରିଯା ଓଳାରିକା, ରୂପାୱଚରକିରିଯା ସୁଖୁମା''ତିଆଦିନା କାମାୱଚରା ଚ ''ଦାନାକାରପ୍ପୱତ୍ତା ଓଳାରିକା, ସୀଲାକାରପ୍ପୱତ୍ତା ସୁଖୁମା''ତିଆଦିନା ଯାୱ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନା ନେତବ୍ବଂ। ଯଥା ଚ ଜାତିକୋଟ୍ଠାସେ ଅଯଂ ୱିଭାଗୋ, ଏୱଂ ସଭାୱକୋଟ୍ଠାସାଦୀସୁପୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଦୁକ୍ଖାଦୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ସବ୍ବୋ ଚାଯଂ ୱିଭାଗୋ ଲକ୍ଖଣସନ୍ନିସ୍ସିତୋ ୱୁତ୍ତୋତି କତ୍ୱା ଆହ ''ଓକାସୱସେନ ଚାପୀ''ତିଆଦି। ସୁଖାପୀତି ପି-ସଦ୍ଦେନ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତି। ସବ୍ବତ୍ଥାତି ସବ୍ବାସୁ ଭୂମୀସୁ। ଯଥାନୁରୂପନ୍ତି ଯା ଯା ୱେଦନା ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଲବ୍ଭତି, ତଦନୁରୂପଂ। ୱତ୍ଥୁୱସେନାତି ଯଂ ୱତ୍ଥୁଂ ଆରବ୍ଭ ୱେଦନା ପୱତ୍ତତି, ତସ୍ସ ୱସେନାପି। ହୀନୱତ୍ଥୁକାତି ହୀନଂ ୱତ୍ଥୁଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା କଙ୍ଗୁଭତ୍ତଂ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ୱେଦନା ହୀନୱତ୍ଥୁକତାଯ ଓଳାରିକା। ସାଲିମଂସୋଦନଂ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ପଣୀତୱତ୍ଥୁକତାଯ ସୁଖୁମାତି।

୫୦୩।ଆଦିନା ନଯେନାତି ସବ୍ବଂ ପାଳିଗତିଂ ଆମସତି। ଜାତିଆଦିୱସେନ ଅସମାନକୋଟ୍ଠାସତା ୱିସଭାଗତା। ଦୁକ୍ଖୱିପାକତାଦିୱସେନ ଅସଦିସକିଚ୍ଚତା ଅସଂସଟ୍ଠତା, ନ ଅସମ୍ପଯୋଗୋ। ଯଦି ସିଯା, ଦୂରୱିପରିଯାଯେନ ସନ୍ତିକଂ ହୋତୀତି ସଂସଟ୍ଠତା ସନ୍ତିକତା ଆପଜ୍ଜତି, ନ ଚ

ୱେଦନାୟ ୱେଦନାସମ୍ପୟୋଗୋ ଅତ୍ଥି। ସନ୍ତିକପଦୱଣ୍ଣନାୟ ଚ ''ସଭାଗତୋ ଚ ସରିକ୍ଖତୋ ଚା''ତି ୱୁତ୍ତତୀତି ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅସଦିସସଭାୱତା ଅସରିକ୍ଖତା। ସବ୍ବୱାରେସୁପି ଓଳାରିକସୁଖୁମଭେଦେ ୱୁତ୍ତନୟାନୁସାରେନ ୱତ୍ତବ୍ବେସୁ ସବ୍ବେସୁ ୱାରେସୁ। ଜାତିଆଦିୱସେନ ସମାନକୋଟ୍ଠାସତା ସଭାଗତା, ଦୁକ୍ଖୱିପାକତାଦିୱସେନ ପନ ସଦିସସଭାୱତା ସରିକ୍ଖତା। ତେନାହ ''ଅକୁସଲା ପନ…ପେ… ସନ୍ତିକେ''ତି।

ଇତି ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଅତୀତାଦିୱିଭାଗେ ୱିତ୍ଥାରକଥାମୁଖୱଣ୍ଣନା।

କମାଦିୱିନିଚ୍ଛୟକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୦୪। ଏତନ୍ତି ଏୱଂ ଅତୀତାଦିୱିଭାଗେ ୱିତ୍ଥାରକଥାମୁଖଂ। ଞାଣଭେଦତ୍ଥନ୍ତି ନାନପ୍ପକାରଂ ଞାଣପ୍ପଭେଦତ୍ଥଂ। କମତୋତି ଦେସନାକ୍କମତୋ, ଯେନ କାରଣେନାୟଂ ଦେସନାକ୍କମୋ କତୋ, ତତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିସେସତୋତି ଭେଦତୋ, ଖନ୍ଧୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧୱିଭାଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନୂନାଧିକତୋତି ପଞ୍ଚଭାୱତୋ। ଉପମାତୋତି ଉପମାହି ଉପମେତବ୍ବତୋ। ଦଟ୍ଠବ୍ବତୋ ଦ୍ୱିଧାତି ଦ୍ୱୀହି ଆକାରେହି ଞାଣେନ ପସ୍ସିତବ୍ବତୋ। ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସତ୍ଥସିଦ୍ଧିତୋତି ଯଥା ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ଯଥାଧିପ୍ପେତତ୍ଥନିପ୍ଫତ୍ତିତୋ। ୱିଭାୱିନାତି ପଞ୍ଞୱତା।

ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍କମୋତି ଯଥାପଚ୍ଚୟଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନପଟିପାଟି। ''ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବା''ତିଆଦିନା (ଧ॰ ସ॰ ତିକମାତିକା ୮, ୯) ପଠମଂ ପହାତବ୍ବା ପଠମଂ ୱୁତ୍ତା, ଦୁତିୟଂ ପହାତବ୍ବା ଦୁତିୟଂ ୱୁତ୍ତାତି ଅୟଂ ପହାନକ୍କମୋ। ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧିଂ ପଟିପଜ୍ଜ ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧି ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବା, ତଥା ତତୋ ପରାପୀତି ଆହ ''ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧି…ପେ… ପଟିପତ୍ତିକ୍କମୋ''ତି, ଅନୁପୁବ୍ବପଣୀତା ଭୂମିୟୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ୱୱତ୍ଥିତାତି ଅୟଂ ଭୂମିକ୍କମୋ। ''ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା''ତିଆଦିକୋ (ୱିଭ॰ ୩୫୫) ଏକକ୍ଖଣେପି ସତିପଟ୍ଠାନାଦିସମ୍ଭୱତୋ ଦେସନାକ୍କମୋ ଚ। ଦାନକଥାଦୟୋ ଅନୁପୁବ୍ବୁକ୍କଂସତୋ କଥିତା, ଉପ୍ପତ୍ତିଆଦିୱୱତ୍ଥାନାଭାୱତୋ ପନ ଦାନାଦୀନଂ ଇଧ ଦେସନାକ୍କମୱଚନଂ। ଉପ୍ପତ୍ତିଆଦିୱୱତ୍ଥାନହେତୁକତାୟ ହି ''ପଠମଂ କଲଲଂ ହୋତୀ''ତିଆଦିକା (ସଂ॰ ନି॰ ୧।୨୩୫; କଥା॰ ୬୯୨) ଦେସନାପି ସମାନା ଉପ୍ପତ୍ତିଆଦିକମଭାୱେନେୱ ୱୁତ୍ତା। ଯଥାୱୁତ୍ତୱୱତ୍ଥାନାଭାୱେନ ପନ ଅନେକେସଂ ୱଚନାନଂ ସହପୱତ୍ତିୟା ଅସମ୍ଭୱତୋ ଯେନ କେନଚି ପୁବ୍ବାପରିୟେନ ଦେସେତବ୍ବତାୟ ତେନ ତେନ ଅଧିପ୍ପାୟେନ ଦେସନାମତ୍ତସ୍ସେୱ କମୋ ଦେସନାକ୍କମୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ପୁବ୍ବାପରିୟୱୱତ୍ଥାନେନାତି ପଠମଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ, ତତୋ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଏୱଂ ପୁବ୍ବାପରିୟୱୱତ୍ଥାନେନ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିତୋ। ଅପ୍ପହାତବ୍ବତୋତି ଖନ୍ଧେସୁ ଏକଚ୍ଚାନଂ ପହାତବ୍ବତାୱ ନତ୍ଥି, କୁତୋ ପହାନକ୍କମୋ। ସତି ହି ସବ୍ବେସଂ ପହାତବ୍ବତାୟ ପହାନକ୍କମେନ ନେସଂ ଦେସନା ସିୟା। ଅପ୍ପଟିପଜ୍ଜନୀୟତୋତି ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୱସେନ ନ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବତୋ। ''ଚତୁଭୂମିପରିୟାପନ୍ନତ୍ତା''ତି ଇମିନା ୱେଦନାଦୀନଂ ଅନିୟତଭୂମିକତଂ ଦସ୍ସେତି। ନିୟତଭୂମିକାନଞ୍ହି ଭୂମିକ୍କମୋ ସମ୍ଭୱେଯ୍ୟ।

ଅଭେଦେନାତି ରୂପାଦୀନଂ ଭେଦଂ ୱିଭାଗଂ ଅକତ୍ୱା ଏକତ୍ତଂ ପିଣ୍ଡଗ୍ଗହଣେନ। ଅତ୍ତଗାହପତିତନ୍ତି ଅତ୍ତଗାହସଙ୍ଖାତେ ଦିଟ୍ଠୋଘେ ନିପତିତଂ। ସମୂହଘନୱିନିବ୍ଭୋଗଦସ୍ସନେନାତି ରୂପତୋ ଅରୂପଂ ୱିୱେଚେନ୍ତୋ ରୂପାରୂପସମୂହେ ଘନୱିନିବ୍ଭୁଜନଦସ୍ସନେନ। ଚକ୍ଖୁଆଦୀନମ୍ପି ୱିସୟଭୂତନ୍ତି ଏକଦେସେନ ସମୁଦାୟଭୂତଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧଂ ୱଦତି। ଯା ଏତ୍ଥ ଇଟ୍ଠଂ, ଅନିଟ୍ଠଞ୍ଚ ରୂପଂ ସଂୱେଦେତି, ଅୟଂ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠରୂପସଂୱେଦନିକଂ ୱେଦନଂ ଦେସେସୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ। ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତଅନିଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତାନମ୍ପି ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠସଭାୱତ୍ତା ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠଗ୍ଗହଣେନେୱ ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏୱନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତନୟେନ। ସଞ୍ଞାୟ ଗହିତାକାରେ ୱିସୟେ ଅଭିସଙ୍ଖାରପ୍ପୱତ୍ତୀତି ଆହ ''ସଞ୍ଞାୱସେନ ଅଭିସଙ୍ଖାରକେ''ତି। ଯଥା ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ନିସ୍ସୟଭାୱୋ ପାକଟୋ, ନ ତଥା ୱେଦନାଦୀନନ୍ତି ଆହ ''ୱେଦନାଦୀନଂ ନିସ୍ସୟ''ନ୍ତି। ''ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଧମ୍ମା (ଧ॰ ପ॰ ୧-୨), ଚିତ୍ତାନୁପରିୱତ୍ତିନୋ ଧମ୍ମା (ଧ॰ ସ॰ ଦୁକମାତିକା ୬୨), ଛଦ୍ୱାରାଧିପତି ରାଜା''ତି (ଧ॰ ପ॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୨।୧୮୧ ଏରକପତ୍ତନାଗରାଜୱତ୍ଥୁ) ୱଚନତୋ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅଧିପତି।

୫୦୫। ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେ ''ସାସୱଂ ଉପାଦାନିୟ''ନ୍ତି ୱଚନଂ ଅନାସୱାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ସବ୍ଭାୱତୋ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ତଂସଭାୱତାନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ, ନ ଅନାସୱରୂପନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ।

ଅନାସୱାୱ ଖନ୍ଧେସୁ ୱୁତ୍ତାତି ଏତ୍ଥ ଅଟ୍ଠାନପ୍ପୟୁତ୍ତୋ ଏୱ-ସଦ୍ଦୋ, ଅନାସୱା ଖନ୍ଧେସ୍ୱେୱ ୱୁତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଧ ପନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ସବ୍ବେପେତେ ଖନ୍ଧାପି ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାପି।

୫୦୬। ସବ୍ବସଙ୍ଖତାନଂ ସଭାଗେନ ଏକତ୍ତଂ ସଙ୍ଗହୋ ସବ୍ବସଙ୍ଖତସଭାଗେକସଙ୍ଗହୋ। ସଭାଗସଭାୱେନ ହି ସଙ୍ଗୟ୍ହମାନା ସବ୍ବସଙ୍ଖତା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ରୁପ୍ପନାଦିସାମଞ୍ଞେନ ସମାନକୋଟ୍ଠାସା ସଭାଗାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତେସୁ ସଙ୍ଖତାଭିସଙ୍ଖରଣକିଚ୍ଚଂ ଆୟୂହନରସାୟ ଚେତନାୟ ବଲୱନ୍ତି

ସା ‘‘ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ’’ତି ୱୁତ୍ତା। ଅଞ୍ଞେ ଚ ରୁପ୍ପନାଦିୱିସେସଲକ୍ଖଣରହିତା ଫସ୍ସାଦଯୋ ସଙ୍ଖତାଭିସଙ୍ଖରଣସାମଞ୍ଞେନାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା, ଫୁସନାଦଯୋ ପନ ସଭାୱା ୱିସୁଂ ଖନ୍ଧସଦ୍ଦୱଚନୀଯା ନ ହୋନ୍ତୀତି ଧମ୍ମସଭାୱଞ୍ଞୁନା ତଥାଗତେନ ଫସ୍ସକ୍ଖନ୍ଧାଦଯୋ ନ ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ‘‘ଯେ ହି କେଚି, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମଣା ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣା ୱା ସସ୍ସତୱାଦା ସସ୍ସତଂ ଅତ୍ତାନଞ୍ଚ ଲୋକଞ୍ଚ ପଞ୍ଞପେନ୍ତି, ସବ୍ବେ ତେ ଇମେ ଏୱ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେ ନିସ୍ସାଯ ପଟିଚ୍ଚ, ଏତେସଂ ୱା ଅଞ୍ଞତର’’ନ୍ତି ଏୱମାଦିସୁତ୍ତାନଞ୍ଚ ୱସେନ ଅତ୍ତତ୍ତନିଯଗାହସ୍ସ ଏତପ୍ପରମତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଏତେନ ଚ ୱକ୍ଖମାନସୁତ୍ତୱସେନ ଚ ଖନ୍ଧେ ଏୱ ନିସ୍ସାଯ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣାଦିୱସେନ ନ ୱତ୍ତବ୍ବା ଚ ଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଖନ୍ଧନିବ୍ବାନୱଜ୍ଜସ୍ସ ସଭାୱଧମ୍ମସ୍ସ ଅଭାୱତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ରୂପନ୍ତି ରୁପ୍ପନସଭାୱଂ ଧମ୍ମଜାତମାହ। ୱେଦନନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ‘‘ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ’’ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୫୫) ୱଚନତୋ ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ଖନ୍ଧସଦ୍ଦୱଚନୀଯାନଂ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ସବ୍ଭାୱତୋ ନ ପଞ୍ଚେୱାତି ଚୋଦନଂ ନିୱତ୍ତେତୁମାହ ‘‘ଅଞ୍ଞେସଂ ତଦୱରୋଧତୋ’’ତି।

୫୦୭। ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଭୂତଂ ୱସନଟ୍ଠାନଂ ୱିଯ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନିୱାସଟ୍ଠାନତୋ’’ତି। ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତାୱସେନ ୱେଦନାଯ ଆବାଧକତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ରାଗାଦିସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ୱିପରିଣାମାଦିଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଇଟ୍ଠପୁରିସାଦିଆକାରଗାହିକା ତଂତଂସଙ୍କପ୍ପମୂଲଭୂତା ସଞ୍ଞା ସମୁଟ୍ଠାନଂ। ପିତ୍ତାଦି ୱିଯ ରୋଗସ୍ସ ଆସନ୍ନକାରଣଂ ସମୁଟ୍ଠାନଂ। ଉତୁଭୋଜନୱିସମତାୱିସମପରିହାରାଦି ୱିଯ ମୂଲକାରଣଂ ନିଦାନଂ। ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଙ୍ଗଭୂତା ଚେତସିକାତି ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଗିଲାନୂପମଂ ୱୁତ୍ତଂ। କୁଟ୍ଠରୋଗୱତୋ ସିନିଯ୍ହନଂ ତସ୍ସ ଭିଯ୍ୟୋଭାୱାଯ ୱିଯ ବାଲସ୍ସ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତି ୱେଦନାଦୁକ୍ଖାୱହା ଅସପ୍ପାଯସେୱନସଦିସୀ। ୱେଦନତ୍ତାଯାତି ୱେଦନାସଭାୱତ୍ଥଂ, ୱେଦନତ୍ତଲାଭାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। କାରଣଟ୍ଠାନତାଯ, ଭୋଜନାଧାରତାଯ ଚ ଚାରକୂପମଂ, ଭାଜନୂପମଞ୍ଚ ରୂପଂ। ସୁଭସଞ୍ଞାଦିୱସେନ ୱେଦନାକାରଣସ୍ସ ହେତୁଭାୱତୋ, ୱେଦନାଭୋଜନସ୍ସ ଛାଦାପନତୋ ଚ ଅପରାଧୂପମା, ବ୍ୟଞ୍ଜନୂପମା ଚ ସଞ୍ଞା। ୱେଦନାହେତୁତୋ କାରଣକାରକୂପମୋ, ପରିୱେସକୂପମୋ ଚ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ। ଭତ୍ତକାରୋ ଏୱ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ପରିୱିସତୀତି ପରିୱେସକଗ୍ଗହଣଂ। ୱେଦନାଯ ୱିବାଧିତବ୍ବତୋ, ଅନୁଗ୍ଗହେତବ୍ବତୋ ଚ ଅପରାଧିକୂପମଂ, ଭୁଞ୍ଜକୂପମଞ୍ଚ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱୁତ୍ତଂ।

୫୦୮। ‘‘ପଞ୍ଚ ୱଧକା ପଚ୍ଚତ୍ଥିକା ଉକ୍ଖିତ୍ତାସିକାତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଞ୍ଚନ୍ନେତଂ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତି ଆସୀୱିସୂପମେ (ସଂ। ନି। ୪। ୨୩୮) ୱଧକାତି ୱୁତ୍ତା, ‘‘ଭାରୋତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଞ୍ଚନ୍ନେତଂ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତି ଭାରସୁତ୍ତେ (ସଂ। ନି। ୩।୨୨) ଭାରାତି, ‘‘ଅତୀତମ୍ପାହଂ ଅଦ୍ଧାନଂ ଏୱମେୱ ରୂପେନ ଖଜ୍ଜିଂ, ସେଯ୍ୟଥାପି ଏତରହି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେନ ରୂପେନ ଖଜ୍ଜାମି। ଅହଞ୍ଚେୱ ଖୋ ପନ ଅନାଗତଂ ରୂପଂ ଅଭିନନ୍ଦେଯ୍ୟଂ, ଅନାଗତମ୍ପାହଂ ଅଦ୍ଧାନଂ ଏୱମେୱ ରୂପେନ ଖଜ୍ଜେଯ୍ୟଂ, ସେଯ୍ୟଥାପି…ପେ… ଖଜ୍ଜାମୀ’’ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୩।୭୯) ଖଜ୍ଜନୀଯପରିଯାଯେ ଖାଦକାତି, ‘‘ସୋ ଅନିଚ୍ଚଂ ରୂପଂ ‘ଅନିଚ୍ଚଂ ରୂପ’ନ୍ତି ଯଥାଭୂତଂ ନପ୍ପଜାନାତୀ’’ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୩।୮୫) ଯମକସୁତ୍ତେ ଅନିଚ୍ଚାଦିକାତି। ଯଦିପି ‘‘ଇଧ ପନ ସବ୍ବେପେତେ ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା ଖନ୍ଧାତି ଅଧିପ୍ପେତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ବାହୁଲ୍ଲେନ ପନ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ତଦନ୍ତୋଗଧାନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବତା ୱେଦିତବ୍ବା। ୱିପସ୍ସନାଯ ଭୂମିୱିଚାରୋ ହେସୋତି।

ଫେଣପିଣ୍ଡୋୱିଯାତିଆଦୀସୁ ରୂପାଦୀନଂ ଏୱଂ ଫେଣପିଣ୍ଡାଦିସଦିସତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା, ଯଥା ଫେଣପିଣ୍ଡୋ ନିସ୍ସାରୋ ପରିଦୁବ୍ବଲୋ ଅଗଯ୍ହୁପଗୋ; ଗହିତୋପି କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥଂ ନ ସାଧେତି, ଛିଦ୍ଦାୱଛିଦ୍ଦୋ ଅନେକସନ୍ଧିସଙ୍ଘଟିତୋ ବହୂନଂ ପାଣକାନଂ ଆୱାସୋ ଅନୁପୁବ୍ବୂପଚିତୋ ସବ୍ବାୱତ୍ଥନିପାତୀ ଅୱସ୍ସଂଭେଦୀ, ଏୱଂ ରୂପମ୍ପି ନିଚ୍ଚସାରାଦିୱିରହତୋ ନିସ୍ସାରଂ ଫେଗ୍ଗୁ ୱିଯ, ସୁଖଭଞ୍ଜନୀଯତୋ ଦୁବ୍ବଲଂ, ନିଚ୍ଚନ୍ତି ୱା ଧୁୱନ୍ତି ୱା ଅହନ୍ତି ୱା ମମନ୍ତି ୱା ନ ଗହେତବ୍ବଂ, ଗହିତମ୍ପି ତଥା ନ ହୋତି, ବହୁଛିଦ୍ଦଂ ଅସୀତିସତସନ୍ଧିସଙ୍ଘଟିତଂ ଅନେକକିମିକୁଲାୱାସଂ କଲଲାଦିୱସେନ ଅନୁପୁବ୍ବୂପଚିତଂ କଲଲକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସବ୍ବାସୁପି ଅୱତ୍ଥାସୁ ୱିନସ୍ସତି, ଅୱସ୍ସମେୱ ଚ ଭିଜ୍ଜତି। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩।୯୫; ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୨୬ କମାଦିୱିନିଚ୍ଛଯକଥା) ପନ ପରିମଦ୍ଦନାସହନମେୱ ଉପମୂପମେଯ୍ୟସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱୁତ୍ତୋ।

ଯଥା ପୁବ୍ବୁଳଓ ନିସ୍ସାରୋ ପରିଦୁବ୍ବଲୋ ଅଗଯ୍ହୁପଗୋ, ଗହିତୋପି ନ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥଂ ସାଧେତି, ନ ଚିରଟ୍ଠିତିକୋ, ତଥା ୱେଦନାପି। ଯଥା ଚ ପୁବ୍ବୁଳଓ, ଉଦକତଲଂ, ଉଦକବିନ୍ଦୁଂ, ଉଦକଜଲ୍ଲିକଂ ସଙ୍କଡ୍ଢିତ୍ୱା ପୁଟଂ କତ୍ୱା ଗହଣୱାତଞ୍ଚାତି ଚତ୍ତାରି କାରଣାନି ପଟିଚ୍ଚ ଜାଯତି, ଏୱଂ ୱେଦନାପି ୱତ୍ଥୁଂ, ଆରମ୍ମଣଂ, କିଲେସଜଲ୍ଲଂ, ଫସ୍ସସଙ୍ଘଟ୍ଟନଞ୍ଚାତି ଚତ୍ତାରି କାରଣାନି ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯଥା ହି ଉଦକତଲେ ବିନ୍ଦୁନିପାତଜନିତୋ ୱାତୋ ଉଦକଜଲ୍ଲିକସଙ୍ଖାତଂ ଉଦକଲସିକଂ ସଙ୍କଡ୍ଢିତ୍ୱା ପୁଟଂ କତ୍ୱା ପୁବ୍ବୁଳଅଂ ନାମ କରୋତି, ଏୱଂ ୱତ୍ଥୁମ୍ହି ଆରମ୍ମଣାପାଥଗମନଜନିତୋ ଫସ୍ସୋ ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନଂ କିଲେସଜଲ୍ଲଂ ସହକାରୀପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ସଙ୍କଡ୍ଢିତ୍ୱା ୱେଦନଂ ନାମ କରୋତି। ଇଦଞ୍ଚ କିଲେସେହି ମୂଲକାରଣଭୂତେହି, ଆରମ୍ମଣସ୍ସାଦନଭୂତେହି ଚ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ୱଟ୍ଟଗତଂ ୱେଦନଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦେନ ୱା ଚତ୍ତାରୋ ପଚ୍ଚଯା ୱୁତ୍ତା, ତେନେହିପି ପନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତେୱ। ଇଧ ମୁହୁତ୍ତରମଣୀଯତା ଉପମୋପମେଯ୍ୟସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱୁତ୍ତୋ।

ଯଥା ପନ ମରୀଚିକା ଅସାରା ଅଗଯ୍ହୁପଗା। ନ ହି ତଂ ଗହେତ୍ୱା ପାତୁଂ ୱା ନ୍ହାଯିତୁଂ ୱା ଭାଜନଂ ୱା ପୂରେତୁଂ ସକ୍କା, ଏୱଂ ସଞ୍ଞାପି ଅସାରା

ଅଗୟ୍ହୁପଗା। ଯଥା ଚ ମରୀଚିକା ୱିପ୍ଫନ୍ଦମାନା ସଞ୍ଜାତୂମିୱେଗା ୱିଯ ଖାଯନ୍ତୀ ମହାଜନଂ ୱିପ୍ପଲମ୍ଭେତି, ଏୱଂ ସଞ୍ଞାପି ''ନୀଲଂ ପୀତଂ ଦୀଘଂ ରସ୍ସ''ନ୍ତିଆଦିନା ଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତମାନା ସଭାୱମତ୍ତେ ଅଟ୍ଠତ୍ୱା ''ସୁଭଂ ସୁଖଂ ନିଚ୍ଚ''ନ୍ତିଆଦିମିଚ୍ଛାଗାହସ୍ସ କାରଣଭାୱେନ ଲୋକଂ ୱିପ୍ପଲମ୍ଭେତି।

ଯଥା କଦଲିକ୍ଖନ୍ଧୋ ଅସାରୋ ଅଗୟ୍ହୁପଗୋ। ନ ହି ତଂ ଗହେତ୍ୱା ଗୋପାନସୀଆଦୀନଂ ଅତ୍ଥାଯ ଉପନେତୁଂ ସକ୍କା, ଉପନୀତମ୍ପି ତଥା ନ ହୋତି, ବହୁୱଟ୍ଟିସମୋଧାନୋ ଚ ହୋତି, ଏୱଂ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋପି ଅସାରୋ ଅଗୟ୍ହୁପଗୋ। ନ ହି ତଂ ନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ଗହେତୁଂ ସକ୍କା, ଗହିତମ୍ପି ତଥା ନ ହୋତି, ବହୁଧମ୍ମସମୋଧାନୋ ଚ। ଅଞ୍ଞଦେୱ ହି ଫସ୍ସସ୍ସ ଲକ୍ଖଣଂ, ଅଞ୍ଞଂ ଚେତନାଦୀନଂ, ତେ ପନ ସବ୍ବେ ସମୋଧାନେତ୍ୱା ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଯଥା ଚ ମାଯା ଅସାରା ଅଗୟ୍ହୁପଗା। ନ ହି ତଂ ଗହେତ୍ୱା କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥଂ କିଚ୍ଚଂ ସାଧେତୁଂ ସକ୍କା, ଇତ୍ତରା ଲହୁପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ଅମଣିଆଦିମେୱ ମଣିଆଦିରୂପେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୀ ମହାଜନଂ ୱଞ୍ଚେତି, ଏୱଂ ୱିଞ୍ଞାଣମ୍ପି ଅସାରଂ ଇତ୍ତରଂ ଲହୁପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ତେନେୱ ଚିତ୍ତେନ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ୱିଯ, ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ୱିଯ, ଠିତଂ ୱିଯ, ନିସିନ୍ନଂ ୱିଯ ଚ କତ୍ୱା ଗାହାପେତି, ଅଞ୍ଞଦେୱ ଚିତ୍ତଂ ଆଗମନେ, ଅଞ୍ଞଂ ଗମନାଦୀସୁତି। ଏୱଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ମାଯାସଦିସଂ।

ପଞ୍ଚପି ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଅସୁଭାଦିସଭାୱା ଏୱ ସଂକିଲେସାସୁଚିୱତ୍ଥୁଭାୱାଦିତୋତି ଅସୁଭାଦିତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବା ଏୱ, ତଥାପି କତ୍ଥଚି କୋଚି ୱିସେସୋ ସୁଖଗ୍ଗହଣୀଯୋ ହୋତୀତି ଆହ ''ୱିସେସତୋ ଚା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା ଚତୁୱିପଲ୍ଲାସପ୍ପହାନକରାତି ତେସଂ ଗୋଚରଭାୱେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ଅସୁଭାଦିଭାୱେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବତା ୱୁତ୍ତା।

୫୦୯।ଖନ୍ଧେହି ନ ୱିହଞ୍ଞତି ପରିୱିଦିତସଭାୱତ୍ତା। ୱିପସ୍ସକୋପି ତେସଂ ୱିପତ୍ତିଯଂ ନ ଦୁକ୍ଖମାପଜ୍ଜତି, ଖୀଣାସୱେସୁ ପନ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। ତେ ହି ଆଯତିମ୍ପି ଖନ୍ଧେହି ନ ବାଧୀଯନ୍ତୀତି।

କବଳୀକାରାହାରଂ ପରିଜାନାତୀତି ''ଆହାରସମୁଦଯା ରୂପସମୁଦଯୋ''ତି (ସଂ। ନି। ୩।୫୬,୫୭) ୱଚନତୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକରୂପେ ଛନ୍ଦରାଗଂ ପଜହନ୍ତୋ ତସ୍ସ ସମୁଦଯଭୂତେ କବଳୀକାରାହାରେପି ଛନ୍ଦରାଗଂ ପଜହତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଂ ପହାନପରିଞ୍ଞା। ଅଜ୍ଝତ୍ତିକରୂପଂ ପନ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତଂ କବଳୀକାରାହାରଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ଞାତପରିଞ୍ଞା। ତସ୍ସ ଚ ଉଦଯବ୍ବଯାନୁପସ୍ସୀ ହୋତୀତି ତୀରଣପରିଞ୍ଞା ଚ ଯୋଜେତବ୍ବା। ଏୱଂ ପରିଞ୍ଞତ୍ତଯେ ସିଦ୍ଧନ୍ତେ ଇମେ ୱିପଲ୍ଲାସାଦଯୋ ୱିଧମୀଯନ୍ତି ଏୱାତି ଆହ ''ଅସୁଭେ ସୁଭନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସଂ ପଜହତୀ''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ କାମରାଗଭୂତଂ ଅଭିଜ୍ଝଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ଅଭିଜ୍ଝାକାଯଗନ୍ଥ''ନ୍ତି। ଅସୁଭାନୁପସ୍ସନାଯ ହି କାମରାଗପ୍ପହାନଂ ହୋତି , କାମରାଗମୁଖେନ ୱା ସବ୍ବଲୋଭପ୍ପହାନଂ ୱଦତି। ନ ଉପାଦିଯତି ନ ଗଣ୍ହାତି ନ ଉପ୍ପାଦେତି।

''ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ୱେଦନା''ତି (ମ। ନି। ୩।୧୨୬; ସଂ। ନି। ୨।୩୯; ମହାୱ। ୧; ଉଦା। ୧; ନେତ୍ତି। ୨୪) ୱୁତ୍ତତ୍ତା ''ୱେଦନାଯ ଛନ୍ଦରାଗଂ ପଜହନ୍ତୋ ତସ୍ସା ପଚ୍ଚଯଭୂତେ ଫସ୍ସାହାରେପି ଛନ୍ଦରାଗଂ ପଜହତୀ''ତିଆଦିନା ଆହାରପରିଜାନନେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଫସ୍ସପରିଜାନନଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ୱେଦନାଯ ଦୁକ୍ଖତୋ ଦସ୍ସନେନ ତତ୍ଥ ସୁଖନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସଂ ପଜହତି। ସୁଖତ୍ଥମେୱ ଭୱପତ୍ଥନା ହୋତୀତି ୱେଦନାଯ ତଣ୍ହଂ ପଜହନ୍ତୋ ଭୱୋଘଂ ଉତ୍ତରତି। ତତୋ ଏୱ ଭୱଯୋଗେନ ୱିସଂଯୁଜ୍ଜତି। ଭୱାସୱେନ ଚ ଅନାସୱୋ ହୋତି, ସବ୍ବୱେଦନଂ ଦୁକ୍ଖତୋ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ପରେନ ଅପୁବ୍ବଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପାଦିତଂ, ସୁଖଂ ୱା ୱିନାସିତଂ ନ ଚିନ୍ତେତି, ତତୋ ''ଅନତ୍ଥଂ ମେ ଅଚରୀ''ତିଆଦି (ଧ। ସ। ୧୨୩୭; ୱିଭ। ୯୦୯) ଆଘାତୱତ୍ଥୁପ୍ପହାନତୋ ବ୍ୟାପାଦକାଯଗନ୍ଥଂ ଭିନ୍ଦତି। ''ସୁଖବହୁଲେ ସୁଗତିଭୱେ ସୁଦ୍ଧୀ''ତି ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଗୋସୀଲଗୋୱତାଦୀହି ସୁଦ୍ଧିଂ ପରାମସନ୍ତୋ ସୁଖପତ୍ଥନାୱସେନେୱ ପରାମସତୀତି ୱେଦନାଯ ତଣ୍ହଂ ପଜହନ୍ତୋପି ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନଂ ନ ଉପାଦିଯତି।

ମନୋସଞ୍ଚେତନା ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ, ସଞ୍ଞା ପନ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତାତି ସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରେ ଅନତ୍ତତୋ ପସ୍ସନ୍ତୋ ମନୋସଞ୍ଚେତନାଯ ଛନ୍ଦରାଗଂ ପଜହତି, ତଞ୍ଚ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ତୀରେତି ଚାତି ''ସଞ୍ଞଂ ସଙ୍ଖାରେ…ପେ… ପରିଜାନାତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରେ ଅନତ୍ତାତି ପସ୍ସନ୍ତୋ ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠିମୂଲକତ୍ତା ସବ୍ବଦିଟ୍ଠୀନଂ ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠିଂ ୱିଯ ସବ୍ବଦିଟ୍ଠିଯୋପି ୱିଧମତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଦିଟ୍ଠୋଘଂ ଉତ୍ତରତି…ପେ… ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନଂ ନ ଉପାଦିଯତୀ''ତି ଆହ।

ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାମୁଖେନ ତିସ୍ସୋପି ଅନୁପସ୍ସନା ଉସ୍ସୁକ୍କନ୍ତୋ ତୀହିପି ପରିଞ୍ଞାହି ୱିଞ୍ଞାଣାହାରଂ ପରିଜାନାତି। ୱିସେସତୋ ପନେତ୍ଥ ଅନିଚ୍ଚେ ନିଚ୍ଚନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସଂ ପଜହତି। ତତ୍ଥ ନିଚ୍ଚଗ୍ଗାହବାହୁଲ୍ଲତୋ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ୱିଞ୍ଞାଣେ ଘନଗହଣଂ ହୋତୀତି ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗଂ କତ୍ୱା ତଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଅୱିଜ୍ଜୋଘଂ ଉତ୍ତରତି। ତତୋ ଏୱ ଅୱିଜ୍ଜାଯୋଗେନ ୱିସଂଯୁତ୍ତୋ ଅୱିଜ୍ଜାସୱେନ ଅନାସୱୋ ଚ ହୋତି। ମୋହବଲେନେୱ ସୀଲବ୍ବତପରାମସନଂ ହୋତୀତି ତଂ ପଜହନ୍ତୋ ''ସୀଲବ୍ବତପରାମାସକାଯଗନ୍ଥଂ ଭିନ୍ଦତି।

‘‘ଯଞ୍ଚ ଖୋ ଇଦଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଵୁଚ୍ଚତି ଚିତ୍ତଂ ଇତିପି, ମନୋ ଇତିପି, ଵିଞ୍ଞାଣଂ ଇତିପି, ତତ୍ରାସ୍ସୁତଵା ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ନାଲଂ ନିବ୍ବିନ୍ଦିତୁଂ, ନାଲଂ ଵିରଜ୍ଜିତୁଂ, ନାଲଂ ଵିମୁଚ୍ଚିତୁଂ। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ଦୀଘରତ୍ତଂ ହେତଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଅସ୍ସୁତଵତୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ଅଜ୍ଝୋସିତଂ ମମାୟିତଂ ପରାମଟ୍ଠଂ ‘ଏତଂ ମମ, ଏସୋହମସ୍ମି, ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା’’’ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୨।୬୨) –

ଵଚନତୋ ଯଥା ଵିଞ୍ଞାଣଂ ନିଚ୍ଚତୋ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଂ ଉପାଦିୟତି, ଏଵଂ ତଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଂ ନ ଉପାଦିୟତୀତି।

ଏଵଂ ମହାନିସଂସନ୍ତି ଵୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଵିପଲ୍ଲାସାଦିସକଲସଂକିଲେସଵିଧମନୁପାୟଭାଵତୋ ଏଵଂ ଵିପୁଲୁଦୟଂ। ଵଧକାଦିଵସେନାତି ଉକ୍ଖିତ୍ତାସିକଵଧକାଦିଵସେନ। ପସ୍ସେୟ୍ୟାତି ଞାଣଦସ୍ସନେନ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ପସ୍ସେୟ୍ୟ।

ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଇତି ଚୁଦ୍ଦସମପରିଚ୍ଛେଦଵଣ୍ଣନା।

୧୫। ଆୟତନଧାତୁନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

ଆୟତନୱିତ୍ଥାରକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୧୦। ‘‘ଖନ୍ଧାୟତନା’’ତିଆଦିନା ହେଟ୍ଠା ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାନି ପଦୁଦ୍ଧାରୱସେନ ‘‘ଆୟତନାନୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦେନାହ ‘‘ଦ୍ୱାଦସାୟତନାନୀ’’ତି। ତତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ପରତୋ ସୟମେୱ ୱକ୍ଖତି। ଚକ୍ଖାୟତନନ୍ତିଆଦି ନେସଂ ସରୂପଦସ୍ସନଂ।

ଅତ୍ଥୋ ନାମ ସଦ୍ଦତ୍ଥୋ, ଭାୱତ୍ଥୋ ପନ ଲକ୍ଖଣମେୱ। ସୋ ପନ ସଦ୍ଦତ୍ଥୋ ଦୁୱିଧୋ – ଅସାଧାରଣୋ ସାଧାରଣୋତି। ତତ୍ଥ ଅସାଧାରଣୋ ଚକ୍ଖାଦିସଦ୍ଦତ୍ଥୋ, ସାଧାରଣୋ ଆୟତନସଦ୍ଦତ୍ଥୋ ଦ୍ୱାଦସନ୍ନମ୍ପି ସମାନତ୍ତା।

ତେସୁ ଅସାଧାରଣଂ ତାୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ୱିସେସତୋ ତାୱା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ୱିସେସତୋତି ୱିସେସତ୍ଥତୋ, ଚକ୍ଖାଦିସଦ୍ଦତ୍ଥତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅସ୍ସାଦେତୀତି ଚକ୍ଖତି-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ମଧୁଂ ଚକ୍ଖତି, ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ଚକ୍ଖତୀ’’ତି ରସସାୟନତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥୀତି ତସ୍ସ ୱସେନ ଅତ୍ଥଂ ୱଦତି। ‘‘ଚକ୍ଖୁଂ ଖୋ ପନ, ମାଗଣ୍ଡିୟ, ରୂପାରାମଂ ରୂପରତଂ ରୂପସମ୍ମୁଦିତ’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୨।୨୦୯) ୱଚନତୋ ଚକ୍ଖୁ ରୂପଂ ଅସ୍ସାଦେତି। ସତିପି ସୋତାଦୀନଂ ସଦ୍ଦାରାମତାଦିଭାୱେ ଯୋ ‘‘ୟଂ ଚକ୍ଖୁ ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂ ଉପାଦାୟ ପସାଦୋ’’ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୫୯୭) ପାଳିଇୟଂ, ‘‘ରୂପାଭିଘାତାରହଭୂତପ୍ପସାଦଲକ୍ଖଣ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୬୦୦; ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୪୩୩) ଅଟ୍ଠକଥାୟଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତୋ ଅତ୍ଥୱିସେସୋ, ତତ୍ଥେୱ ନିରୁଳ୍ହତ୍ତା ଚକ୍ଖୁମ୍ହି ଏୱ ଚକ୍ଖୁସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତତି ଗୱାଦୀସୁ ଗୋସଦ୍ଦାଦି ୱିୟାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ୱିଭାୱେତି ଚାତି ସଦ୍ଦଲକ୍ଖଣସିଦ୍ଧସ୍ସ ଚକ୍ଖତି-ସଦ୍ଦସ୍ସ ୱସେନ ଅତ୍ଥଂ ୱଦତି। ଚକ୍ଖତୀତି ହି ଆଚିକ୍ଖତି, ଅଭିବ୍ୟତ୍ତଂ ୱଦତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନେତ୍ତସ୍ସ ଚ ୱଦନ୍ତସ୍ସ ୱିୟ ସମୱିସମୱିଭାୱନମେୱ ଆଚିକ୍ଖନନ୍ତି କତ୍ୱା ଆହ ‘‘ୱିଭାୱେତି ଚାତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି, ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ୱା ଧାତୂନଂ ୱିଭାୱନତ୍ଥତା ଚ ଚକ୍ଖତି-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ରତ୍ତଦୁଟ୍ଠାଦିକାଲେସୁ କକଣ୍ଟକରୂପଂ ୱିୟ, ଉଦକରୂପଂ ୱିୟ ଚ ୱଣ୍ଣୱିକାରଂ ଆପଜ୍ଜମାନଂ ରୂପଂ ହଦୟଙ୍ଗତଭାୱଂ ରୂପୟତି ରୂପମିୱ ପକାସଂ କରୋତି, ସୱିଗ୍ଗହମିୱ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିତ୍ଥାରଣଂ ୱା ରୂପସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ, ୱିତ୍ଥାରଣଞ୍ଚ ପକାସନମେୱାତି ଆହ ‘‘ପକାସେତୀତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ୱା ଧାତୂନଂ ପକାସନତ୍ଥୋ ଏୱ ରୂପସଦ୍ଦୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ୱଣ୍ଣୱାଚକସ୍ସ ରୂପସଦ୍ଦସ୍ସ ରୂପୟତୀତି ନିବ୍ବଚନଂ, ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୱାଚକସ୍ସ ରୁପ୍ପତୀତି ଅୟଂ ୱିସେସୋ। ଉଦାହରୀୟତୀତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅତ୍ଥେ ୱଚନସଦ୍ଦୋ ଏୱ ଗହିତୋ ସିୟା, ନ ଚ ୱଚନସଦ୍ଦୋ ଏୱେତ୍ଥ ସଦ୍ଦୋ, ଅଥ ଖୋ ସବ୍ବୋପି ସୋତୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟୋତି। ସପ୍ପତୀତି ସକେହି ପଚ୍ଚୟେହି ସପ୍ପୀୟତି, ସୋତୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟଭାୱଂ ଗମୀୟତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ସୂଚୟତୀତି ଅତ୍ତନୋ ୱତ୍ଥୁଂ ଅପାକଟଂ ଗନ୍ଧୱସେନ ‘‘ଇଦଂ ସୁଗନ୍ଧଂ, ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧ’’ନ୍ତି ପକାସେତି, ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ ୱା ପୁପ୍ଫାଦିୱତ୍ଥୁଂ ‘‘ଏତ୍ଥ ପୁପ୍ଫମତ୍ଥି, ଚମ୍ପକାଦିଫଲମତ୍ଥି, ଅମ୍ବାଦୀ’’ତି ପେସୁଞ୍ଞଂ କରୋନ୍ତଂ ୱିୟ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ରସଗ୍ଗହଣମୂଲକତ୍ତା ଅଜ୍ଝୋହରଣସ୍ସ ଜୀୱିତହେତୁମ୍ହି ଆହାରରସେ ନିନ୍ନତାୟ ଜୀୱିତଂ ଅୱ୍ହୟତୀତି ଜିୱ୍ହା ନିରୁତ୍ତିଲକ୍ଖଣେନ। କୁଚ୍ଛିତାନଂ ସାସୱଧମ୍ମାନଂ ଆୟୋତି ୱିସେସେନ କାୟୋ ୱୁତ୍ତୋ ଅନୁତ୍ତରିୟହେତୁଭାୱଂ ଅନାଗଚ୍ଛନ୍ତେସୁ କାମରାଗନିଦାନକମ୍ମଜନିତେସୁ, କାମରାଗସ୍ସ ଚ ୱିସେସପଚ୍ଚୟେସୁ ଘାନଜିୱ୍ହାକାୟେସୁ କାୟସ୍ସ ୱିସେସତରସାସୱପଚ୍ଚୟତ୍ତା। ତେନ ହି ଫୋଟ୍ଠବ୍ବସୁଖଂ ଅସ୍ସାଦେନ୍ତା ସତ୍ତା ମେଥୁନମ୍ପି ସେୱନ୍ତି। ଉପ୍ପତ୍ତିଦେସୋତି ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ, କାୟିନ୍ଦ୍ରିୟୱତ୍ଥୁକା ୱା ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ବଲୱକାମାସୱାଦିହେତୁଭାୱତୋ ୱିସେସେନ ସାସୱାତି ୱୁତ୍ତାତି ତେସଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ମୁନାତୀତି ନାଳିୟା ମିନମାନୋ ୱିୟ, ମହାତୁଲାୟ ଧାରୟମାନୋ ୱିୟ ଚ ଆରମ୍ମଣଂ ୱିଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ମନତେ ଇତି ୱା ମନୋ, ତଂ ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ ଜାନାତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅତ୍ତନୋ ଲକ୍ଖଣଂ ଧାରେନ୍ତୀତି ଯେ ୱିସେସଲକ୍ଖଣେନ ଆୟତନସଦ୍ଦପରା ୱତ୍ତବ୍ବା, ତେ ଚକ୍ଖାଦୟୋ ତଥା ୱୁତ୍ତାତି ତତୋ ଅଞ୍ଞେ ମନୋଗୋଚରଭୂତା ଧମ୍ମା ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣେନେୱ ଏକାୟତନଭାୱଂ ଉପନେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତା। ୟଥା ହି ଓଳାରିକୱତ୍ଥାରମ୍ମଣମନନସଙ୍ଖାତେହି ୱିସୟୱିସୟୀଭାୱେହି ପୁରିମାନି ପାକଟାନି, ତଥା ଅପାକଟା ଚ ଅଞ୍ଞେ ମନୋଗୋଚରା ନ ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱଂ ନ ଧାରେନ୍ତୀତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଦୀପନତ୍ଥୋ ଧମ୍ମସଦ୍ଦୋ। ଧାରୀୟନ୍ତି ସାମଞ୍ଞରୂପେନ ଅୱଧାରୀୟନ୍ତୀତି ୱା ଧମ୍ମା। ୟଥା ହି ରୂପାଦୟୋ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀହି ଅସାଧାରଣତୋ ଏୱ ୟଥାସକଂ ସଭାୱତୋ ୱିଞ୍ଞାୟନ୍ତି , ନ ଏୱମେତେ, ଏତେ ପନ ଅନେକଧମ୍ମଭାୱତୋ, ସାଧାରଣତୋ, ସଭାୱସାମଞ୍ଞତୋପି ମନସା ୱିଞ୍ଞାୟନ୍ତୀତି।

୫୧୧।ସେନ ସେନାତି ସକେନ ସକେନ। ଉଟ୍ଠହନ୍ତୀତି ଉଟ୍ଠାନଂ କରୋନ୍ତି। ୱାୟମନ୍ତୀତି ଉସ୍ସହନ୍ତି, ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚଂ କରୋନ୍ତିଚ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥୋ। ଇମସ୍ମିଂ ଚ

ଅତ୍ଥେ ଆୟତନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଆୟତନାନୀତି ଅଧିକରଣତ୍ଥୋ ଆୟତନସଦ୍ଦୋ, ଦୁତିୟତତିୟେସୁ କତ୍ତୁଅତ୍ଥୋ। ତେ ଚାତି ଚିତ୍ତଚେତସିକେ ଧମ୍ମେ। ତେ ହି ତଂତଂଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣେସୁ ଅୟନ୍ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଆୟା। ୱିତ୍ଥାରେନ୍ତୀତି ପୁବ୍ବେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଲୀନାନି ଅପାକଟାନି ପୁବ୍ବନ୍ତତୋ ଉଦ୍ଧଂ ପତ୍ଥରେନ୍ତି ପାକଟାନି କରୋନ୍ତି, ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଞ୍ଚ ସଂସାରଦୁକ୍ଖଂ। ନ ନିୱତ୍ତତୀତି ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧୱସେନ ନ ନିରୁଜ୍ଝତି। ଆୟତନଂ ଆୟତନନ୍ତି ଆମେଡିତୱଚନଂ ଅସ୍ସା ସମଞ୍ଞାୟ ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ନିରୁଢ୍ହଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ।

୫୧୨। ଏୱଂ ଅୱୟୱଭେଦୱସେନ ଆୟତନସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ତତ୍ଥ ପରିୟାୟତୋପି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ସାଧୁଫଲଭରିତତାୟ, ଅପରିସ୍ସୟତାୟ ଚ ମନୋରମ୍ମେ।

ତତ୍ଥ ନିୱସନ୍ତୀତି ନିୱସନ୍ତା ୱିୟ ହୋନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ତଦାୟତ୍ତୱୁତ୍ତିତାୟା’’ତି। ଯତ୍ଥ ସୁୱଣ୍ଣରତନାଦୀନି ନିୱୁତ୍ଥାନି ୱିୟ ଆକିଣ୍ଣାନି ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ସୋ ପଦେସୋ ତେସଂ ଆକରୋ, ଏୱଂ ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଚକ୍ଖାଦୀସୂତି ତେ ତେସଂ ଆକରୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ଚ…ପେ… ଆକରୋ’’ତି। ତନ୍ନିସ୍ସିତତ୍ତାତି ଏତ୍ଥ ମନୋ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟୋ ନ ହୋତୀତି ତସ୍ସ ତେସଂ ଦ୍ୱାରଭାୱୋ ନିସ୍ସୟଭାୱୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅହୁତ୍ୱା ଏୱ ପଚ୍ଚୟସାମଗ୍ଗିୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତାପି ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଅନେକେ ଏକଜ୍ଝଂ ତତ୍ଥ ଲବ୍ଭମାନା ସମୋସଟା ୱିୟ ହୋନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣୱସେନ ସମୋସରଣତୋ’’ତି। ନ ହି ଧମ୍ମାନଂ ଅନାଗତଦ୍ଧେ ୱିଜ୍ଜମାନତାଲେସୋପି ଅତ୍ଥି। ତେନାହ ‘‘ପୁଞ୍ଜୋ ନତ୍ଥି ଅନାଗତେ’’ତି (ମହାନି। ୧୦)। ତତ୍ଥେୱ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋତି ତେସୁ ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ଏୱ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ। ଉପ୍ପତ୍ତିୟା ପଚ୍ଚୟଭୂତେ ଚକ୍ଖାଦିକେ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ୱିୟ କତ୍ୱା ଉପଚାରୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ନିପ୍ପରିୟାୟତୋ ଉପ୍ପତ୍ତିଦେସୋ ନାମ ଅତ୍ଥି। ଯଦଗ୍ଗେନ ୱା ତେ ତେସଂ ନିସ୍ସୟାରମ୍ମଣଭୂତା, ତଦଗ୍ଗେନ ସଞ୍ଜାତିଦେସୋ। ନ ହି ପଚ୍ଚୟଭାୱମନ୍ତରେନ ରୂପଧମ୍ମାନମ୍ପି ଆଧାରାଧେୟ୍ୟଭାୱୋ ଅତ୍ଥି। ତେନାହ ‘‘ନିସ୍ସୟାରମ୍ମଣଭାୱେନା’’ତି। ବ୍ୟତିରେକପଧାନତାୟ କାରଣଲକ୍ଖଣସ୍ସ ‘‘ତେସଂ ଅଭାୱେ ଅଭାୱତୋ’’ ଇଚ୍ଚେୱାହ, ନ ‘‘ଭାୱେ ଭାୱତୋ’’ତି।

ଯଥାୱୁତ୍ତେନତ୍ଥେନାତି ‘‘ଚକ୍ଖତୀ’’ତିଆଦିନା, ‘‘ଆୟତନତୋ ଆୟାନଂ ତନନତୋ’’ତିଆଦିନା, ‘‘ନିୱାସଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଚ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଅତ୍ଥେନ। ଧମ୍ମାୟତନପରିୟାପନ୍ନାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ବହୁଭାୱତୋ ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ଚ ତେ ବହୂ ଏୱ ହୁତ୍ୱା କିଚ୍ଚକରାତି ‘‘ଧମ୍ମା ଚ ତେ ଆୟତନଞ୍ଚା’’ତି ବହୁୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ।

୫୧୩। ତଥା ତଥା ଲକ୍ଖିତବ୍ବତୋ ଲକ୍ଖୀୟତି ଏତେନାତି ୱା ଲକ୍ଖଣଂ, ସଭାୱୋ।

ତାୱଭାୱତୋତି ତତ୍ତକତୋ, ତେନ ଅନୂନାଧିକଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ଦ୍ୱାଦସାୟତନୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ କସ୍ସଚି ଧମ୍ମସ୍ସ ଅଭାୱା ଅଧିକଭାୱତୋ ଚୋଦନା ନତ୍ଥି, ସଲକ୍ଖଣଧାରଣଂ ପନ ସବ୍ବେସଂ ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଊନଚୋଦନା ସମ୍ଭୱତୀତି ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଚକ୍ଖାଦୟୋପି ହୀ’’ତିଆଦି। ଭୱଙ୍ଗମନସଙ୍ଖାତୋତି ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଚଲିତ୍ୱା ପୱତ୍ତଭୱଙ୍ଗମନସଙ୍ଖାତୋ। ଚଲନୱସେନ ଭୱଙ୍ଗପ୍ପୱତ୍ତିୟା ସତି ଏୱ ଆୱଜ୍ଜନୁପ୍ପତ୍ତି, ନ ଅଞ୍ଞଥାତି ଆୱଜ୍ଜନସ୍ସାପି କାରଣଭୂତନ୍ତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଭୱଙ୍ଗମନସଙ୍ଖାତୋ…ପେ… ଉପ୍ପତ୍ତିଦ୍ୱାର’’ନ୍ତି। ଅସାଧାରଣନ୍ତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଅସାଧାରଣଂ। ସତିପି ଅସାଧାରଣଭାୱେ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଦ୍ୱାରଭାୱେନ ଗହିତତ୍ତା ଧମ୍ମାୟତନେନ ଅଗ୍ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣଭାୱେହି ୱା ଅସାଧାରଣତଂ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ଅସାଧାରଣ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୫୧୪। ଯେଭୁୟ୍ୟସହୁପ୍ପତ୍ତିଆଦୀହି ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍କମାଦୀସୁ ଅୟୁତ୍ତି ଯୋଜେତବ୍ବା। ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ହି ଚକ୍ଖାୟତନାଦୀନି କସ୍ସଚି କଦାଚି ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କାମଧାତୁୟା ଉପପତ୍ତିକ୍ଖଣେ କସ୍ସଚି ଏକାଦସାୟତନାନି ପାତୁଭୱନ୍ତୀ’’ତିଆଦି (ୟମ। ଅଟ୍ଠ। ଆୟତନୟମକ ୧୮-୨୧)। ତସ୍ମା ଆୟତନାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍କମୋ ତାୱ ନ ୟୁଜ୍ଜତି, ନ ପହାନକ୍କମୋ କୁସଲାବ୍ୟାକତାନଂ ଅପ୍ପହାତବ୍ବତୋ, ନ ପଟିପତ୍ତିକ୍କମୋ ଅକୁସଲାନଂ ଏକଚ୍ଚଅବ୍ୟାକତାନଞ୍ଚ ଅପ୍ପଟିପଜ୍ଜନୀୟତୋ , ନ ଭୂମିକ୍କମୋ ଅଟ୍ଠେକାଦସନ୍ନଂ ଆୟତନାନଂ ଏକନ୍ତକାମାୱଚରତ୍ତା, ଇତରେସଞ୍ଚ ଚତୁଭୂମିପରିୟାପନ୍ନତ୍ତା, ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ଲୋକୁତ୍ତରଭାୱତୋ ଚାତି। ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତିକେସୁ ହୀ’’ତି ଏତେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଭାୱେନ, ୱିସୟୀଭାୱେନ ଚ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନଂ ପଠମଂ ଦେସେତବ୍ବତଂ ଦସ୍ସେତି, ତେସୁପି ପଠମଂ ଦେସେତବ୍ବେସୁ ପାକଟତ୍ତା ପଠମତରଂ ଚକ୍ଖାୟତନଂ ଦେସିତନ୍ତି।

ତତୋ ଘାନାୟତନାଦୀନୀତି ଏତ୍ଥ ବହୁପକାରତ୍ତାଭାୱେନ ଚକ୍ଖୁସୋତେହି ପୁରିମତରଂ ଅଦେସେତବ୍ବାନି, ସହ ୱତ୍ତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟତ୍ତା ଏକେନ କମେନ ଦେସେତବ୍ବାନୀତି ଘାନାଦିକ୍କମେନ ଦେସିତାନୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ । ଅଞ୍ଞଥାପି ହି ଦେସିତେସୁ ନ ନ ସକ୍କା ଚୋଦେତୁଂ, ନ ଚ ସକ୍କା ବୋଧେତବ୍ବାନି ନ ଦେସେତୁନ୍ତି। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣତ୍ତା ୱା ଚକ୍ଖାଦୀନି ପଠମଂ ୱୁତ୍ତାନି ଆରମ୍ମଣତୋ ସୁପାକଟାନୀତି, ମନାୟତନଂ ପନ କିଞ୍ଚି ପଚ୍ଚୁନ୍ନାରମ୍ମଣଂ…ପେ… କିଞ୍ଚି ୟାୱ ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣନ୍ତି ପଚ୍ଛା ୱୁତ୍ତଂ। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣେସୁପି ଉପାଦାରୂପାରମ୍ମଣାନି ଚତ୍ତାରି ପଠମଂ ୱୁତ୍ତାନି, ତତୋ ଭୂତରୂପାରମ୍ମଣଂ।

ଉପାଦାରୂପାରମ୍ମଣେସୁପି ଦୂରତରେ ଦୂରେ, ସୀଘତରଂ ସୀଘଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଦୀପନତ୍ଥଂ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଦେସନାକ୍କମୋ। ଚକ୍ଖୁସୋତଦ୍ୱୟଞ୍ହି ଦୂରଗୋଚରନ୍ତି ପଠମଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତତ୍ରାପି ଚକ୍ଖୁ ଦୂରତରଗୋଚରନ୍ତି ସବ୍ବପଠମଂ ୱୁତ୍ତଂ। ପସ୍ସନ୍ତୋପି ହି ଦୂରତରେ ନଦୀସୋତଂ, ନ ତସ୍ସ ସୋତପଟିଘାତସଦ୍ଦଂ ସୁଣାତି। ଘାନଜିୱ୍ହାସୁପି ଘାନଂ ସୀଘତରୱୁତ୍ତୀତି ପଠମଂ ୱୁତ୍ତଂ ପୁରତୋ ଠପିତମତ୍ତସ୍ସପି ଭୋଜନସ୍ସ ଗନ୍ଧୋ ଗୟ୍ହତୀତି। ୟଥାଠାନଂ ୱା ତେସଂ ଦେସନାକ୍କମୋ। ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ସରୀରେ ସବ୍ବୁପରି ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ, ତସ୍ସ ଅଧୋ ସୋତସ୍ସ, ତସ୍ସ ଅଧୋ ଘାନସ୍ସ, ତସ୍ସ ଅଧୋ ଜିୱ୍ହାୟ, ତଥା କାୟସ୍ସ ୟେଭୁୟ୍ୟତୋ, ମନୋ ପନ ଅରୂପିଭାୱତୋ ସବ୍ବପଚ୍ଛା ୱୁତ୍ତୋ। ତଂତଂଗୋଚରତ୍ତା ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ବାହିରାୟତନାନି ୱୁତ୍ତାନୀତି ୱୁତ୍ତୋୱାୟମତ୍ଥୋତି ଏୱମ୍ପି ଇମେସଂ କମୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଗୋଚରୋ ୱିସୟୋ ଏତସ୍ସାତି ଗୋଚରୱିସୟୋ, ମନୋ। କସ୍ସ ପନ ଗୋଚରୋ ଏତସ୍ସ ୱିସୟୋ? ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନମ୍ପି। ୱିଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିକାରଣୱୱତ୍ଥାନତୋତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିକାରଣସ୍ସ ୱୱତ୍ଥିତଭାୱତୋ ସୱିଭତ୍ତିଭାୱତୋ। ଏତେନ ଚକ୍ଖାଦିଅନନ୍ତରଂ ରୂପାଦିୱଚନସ୍ସ ଚ କାରଣମାହ।

୫୧୫।ସଙ୍ଗହିତତ୍ତାତି ଗଣନସଙ୍ଗହୱସେନ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା। ଜାତିୱସେନାତି ଚକ୍ଖୁଭାୱସମାନତାୱସେନ। ପଚ୍ଚୟଭେଦୋ କମ୍ମାଦିଭେଦୋ। ଦାନାଦିପାଣାତିପାତାଦିଭେଦଭିନ୍ନସ୍ସ ହି କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମସ୍ସ, ତସ୍ସ ଚ ସହକାରୀକାରଣଭୂତାନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରାନଂ, ବାହିରାନଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୟାନଂ ଭେଦେନ ଚକ୍ଖାୟତନଂ ଭିନ୍ନଂ ୱିସଦିସଂ ହୋତୀତି। ନିରୟାଦିକୋ, ଅପଦାଦିଗତିନାନାକରଣଞ୍ଚ ଗତିଭେଦୋ ଗତୀନଂ, ଗତୀସୁ ୱା ଭେଦୋତି କତ୍ୱା। ହତ୍ଥିଅସ୍ସାଦିକୋ, ଖତ୍ତିୟାଦିକୋ ଚ ନିକାୟଭେଦୋ। ତଂତଂସତ୍ତସନ୍ତାନଭେଦୋ ପୁଗ୍ଗଲଭେଦୋ। ୟା ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ୱତ୍ଥୂନଂ ଅନନ୍ତପ୍ପଭେଦତା ୱୁତ୍ତା, ସୋ ଏୱ ହଦୟୱତ୍ଥୁସ୍ସ ଭେଦୋ ତାଦିସଭେଦାନାତିୱତ୍ତନତୋ। ତତୋ ମନାୟତନସ୍ସ ଅନନ୍ତପ୍ପଭେଦତା ୟୋଜେତବ୍ବା। ୟସ୍ମା ଝାନୱିରହିତଂ ନାମ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଝାନାନଂ ୱସେନ ଅଟ୍ଠ ଲୋକୁତ୍ତରଚିତ୍ତାନି ଚତ୍ତାଲୀସଂ ହୋନ୍ତୀତି ତାନି ଏକାସୀତିୟା ଲୋକିୟଚିତ୍ତେସୁ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଆହ ''ଏକୱୀସୁତ୍ତରସତପ୍ପଭେଦଞ୍ଚା''ତି। ୱତ୍ଥୂତି ଚକ୍ଖାଦିୱତ୍ଥୁ। ତପ୍ପଭେଦେନ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅନନ୍ତପ୍ପଭେଦଂ। ପଟିପଦା ଦୁକ୍ଖାପଟିପଦାଦି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଝାନାଧିପତିଭୂମିଆରମ୍ମଣାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ନୀଲଂ ନୀଲସ୍ସ ସଭାଗଂ, ଅଞ୍ଞଂ ୱିସଭାଗଂ। ପଚ୍ଚୟୋ କମ୍ମାଦି। ତତ୍ଥାପି କୁସଲସମୁଟ୍ଠାନାଦିତା, ସୀତୌତୁସମୁଟ୍ଠାନାଦିତା ଚ ଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଗତିନିକାୟଭେଦୋ। ସଭାୱନାନତ୍ତଭେଦତୋତି ସୁଖା ଦୁକ୍ଖା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାତି ଏୱମାଦିକୋ ସଭାୱଭେଦୋ। ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜା ସୋତସମ୍ଫସ୍ସଜାତି ଏୱମାଦିକଂ ନାନତ୍ତଂ।

୫୧୬। ''ଅନାଗମନତୋ ଅନିଗ୍ଗମନତୋ''ତି ସଙ୍ଖେପେନ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ ''ନ ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତେସୁ ଅୱିଜ୍ଜମାନସରୂପତ୍ତା ଉଦୟତୋ ପୁବ୍ବେ କୁତୋଚି ନାଗଚ୍ଛନ୍ତି, ୱୟତୋ ଚ ଉଦ୍ଧଂ ନ କତ୍ଥଚି ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ୱିଜ୍ଜମାନକ୍ଖଣେପି ଇତ୍ତରକାଲତାୟ ଅନିଚ୍ଚା ଦୁକ୍ଖା ୱିପରିଣାମଧମ୍ମା। ତେନାହ ''ଅଥ ଖୋ''ତିଆଦି। ସପରିପ୍ଫନ୍ଦକିରିୟାୱସେନ ଈହନଂ ଈହା, ଚିନ୍ତନୱସେନ ବ୍ୟାପାରନଂ ବ୍ୟାପାରୋ, ତତ୍ଥ ବ୍ୟାପାରଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ନ ହି ଚକ୍ଖୁରୂପାଦୀନଂ ଏୱଂ ହୋତୀ''ତି। ଈହଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ନ ଚ ତାନୀ''ତିଆଦି। ଉଭୟମ୍ପି ପନ ଈହା ଚ ହୋତି ବ୍ୟାପାରୋ ଚାତି ଉପ୍ପଟିପାଟିୱଚନଂ। ଧମ୍ମତାୱାତି ସଭାୱୋ ଏୱ, କାରଣସମତ୍ଥତା ୱା ଈହାବ୍ୟାପାରରହିତାନଂ ଦ୍ୱାରାଦିଭାୱୋ ଧମ୍ମତା। ଇମସ୍ମିଞ୍ଚ ଅତ୍ଥେ ''ୟ''ନ୍ତି ଏତସ୍ସ ୟସ୍ମାତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁରିମସ୍ମିଂ ସମ୍ଭୱନୱିସେସନଂ ୟଂ-ସଦ୍ଦୋ। ''ସୁଞ୍ଞୋ ଗାମୋତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଛନ୍ନେତଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନଂ ଆୟତନାନଂ ଅଧିୱଚନ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୪। ୨୩୮) ୱଚନତୋ ସୁଞ୍ଞଗାମୋୱିୟ ଦଟ୍ଠବ୍ବାନି। ଅନ୍ନପାନସହିତନ୍ତି ଗହିତେ ସୁଞ୍ଞଗାମେ ୟଂ ୟଦେୱ ଭାଜନଂ ପରାମସୀୟତି, ତଂ ତଂ ରିତ୍ତକଂୟେୱ ପରାମସୀୟତି, ଏୱଂ ଧୁୱାଦିଭାୱେନ ଗହିତାନି ୟୋନିସୋ ଉପପରିକ୍ଖିୟମାନାନି ରିତ୍ତକାନେୱ ଏତାନି ଦିସ୍ସନ୍ତୀତି। ତେନାହ ''ଧୁୱସୁଭସୁଖତ୍ତଭାୱୱିରହିତତ୍ତା''ତି। ଚକ୍ଖାଦିଦ୍ୱାରେସୁ ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସୁପ୍ପାଦକଭାୱେନ ରୂପାଦୀନି ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଅଭିଘାତକାନୀତି ୱୁତ୍ତାନି। ଅହିସୁସୁମାରପକ୍ଖୀକୁକ୍କୁରସିଙ୍ଗାଲମକ୍କଟା ଛ ପାଣକା। ୱିସମବିଲାକାସଗାମସୁସାନୱନାନି ତେସଂ ଗୋଚରା। ତତ୍ଥ ୱିସମାଦିଅଜ୍ଝାସୟେହି ଚକ୍ଖାଦୀହି ୱିସମଭାୱବିଲାକାସଗାମସୁସାନସନ୍ନିସ୍ସିତସଦିସୂପାଦିନ୍ନଧମ୍ମୱନଭାୱେହି ଅଭିରମିତତ୍ତା ରୂପାଦୀନଂ ୱିସମାଦିସଦିସତା ୟୋଜେତବ୍ବା।

ଇତି ଆୟତନାନଂ ୱିତ୍ଥାରକଥାମୁଖୱଣ୍ଣନା।

ଧାତୁୱିତ୍ଥାରକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୧୭।ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଚକ୍ଖୁସ୍ସ କାରଣଭୂତସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣଂ। କାମଂ ରୂପାଲୋକମନସିକାରାଦୟୋପି ତସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ କାରଣା, ତେ ପନ ସାଧାରଣକାରଣଂ, ଚକ୍ଖୁ ଅସାଧାରଣନ୍ତି ଅସାଧାରଣକାରଣେନାୟଂ ନିଦ୍ଦେସୋ ୟଥା ଭେରିସଦ୍ଦୋ, ୟୱଙ୍କୁରୋତି। ତଥା ହି ଚକ୍ଖୁ ପୁଗ୍ଗଲନ୍ତରାସାଧାରଣଂ, ନୀଲାଦିସବ୍ବରୂପସାଧାରଣଞ୍ଚାତି ସାମିଭାୱେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ।

ୱିଦହତୀତି ଏୱଂ ଏୱଞ୍ଚ ତୟା ପୱତ୍ତିତବ୍ବନ୍ତି ୱିନିୟୁଞ୍ଜମାନଂ ୱିୟ ଉପ୍ପାଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିଦହତୀତି ଚ ଧାତ୍ୱତ୍ଥୋ ଏୱ ୱିସିଟ୍ଠୋ ଉପସଗ୍ଗେନ ଦୀପୀୟତୀତି ୱିନାପି ଉପସଗ୍ଗେନ ଧାତୂତି ଏସ ସଦ୍ଦୋ ତମତ୍ଥଂ ୱଦତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। କତ୍ତୁକମ୍ମଭାୱକରଣାଧିକରଣେସୁ ଚ ଧାତୁସଦ୍ଦସିଦ୍ଧି ହୋତୀତି

ପଞ୍ଚାପି ତେ ଅଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତା। ଲୋକୁତ୍ତରା ଧାତୁୟୋ ସଂସାରଦୁକ୍ଖଂ ନ ୱିଦହନ୍ତି, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ୱିଧଂସେନ୍ତୀତି କତ୍ୱା ‘‘ଲୋକିୟା’’ତି ୱିସେସିତଂ। ୱୱତ୍ଥିତାତି ଅୱତ୍ଥିତା, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱା ଅସଂକିଣ୍ଣା। ସୁୱଣ୍ଣରଜତାଦିଧାତୁୟୋ ସୁୱଣ୍ଣାଦୀନଂ ବୀଜଭୂତା ସେଲାଦୟୋ। ୟଥାସମ୍ଭୱନ୍ତି ଏତ୍ଥ କେଚି ‘‘ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରାସୁ ଧାତୂସୁ ୟୋ ୟୋ ଅତ୍ଥୋ ସମ୍ଭୱତି, ତଦନୁରୂପ’’ନ୍ତି ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି, ତଦୟୁତ୍ତଂ ‘‘ଲୋକିୟା ହି ଧାତୁୟୋ’’ତି ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଅତ୍ଥୱସେନ ଚେତଂ ୟଥାସମ୍ଭୱଗ୍ଗହଣଂ କତଂ, ନ ଧାତୁୱସେନ । କାମଂ ପଞ୍ଚପି ଅଟ୍ଠା ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ସବ୍ବେସଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା, ତଥାପି ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ୟସ୍ସ ୟସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ୟଦା କତ୍ତୁୱଚନିଚ୍ଛା, ନ ତଦା କମ୍ମଭାୱୋ। ୟଦା ପନ କମ୍ମୱଚନିଚ୍ଛା, ନ ତଦା କତ୍ତୁଭାୱୋ। ଏୱଂ ସେସେସୁପୀତି ୟଥାସମ୍ଭୱଗ୍ଗହଣଂ। ତେନାହ ‘‘ଇତି ଚକ୍ଖାଦୀସୂ’’ତିଆଦି।

୫୧୮।ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱଂ ଧାରେନ୍ତୀତି ଧାତୁୟୋତି ଏତ୍ଥାପି ଧାତୀତି ଧାତୂତି ପଦସିଦ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା ଧାରଣତ୍ଥୋ ଧା-ସଦ୍ଦୋତି କତ୍ୱା। କତ୍ତୁଅତ୍ଥୋପି ଚାୟଂ ପୁରିମେନ ଅସଦିସୋ ୱିଧାନଧାରଣତ୍ଥାନଂ ଭିନ୍ନସଭାୱତ୍ତା। ନିସ୍ସତ୍ତସଭାୱମତ୍ତଧାରଣଞ୍ଚ ଧାତୁସଦ୍ଦସ୍ସ ପଧାନୋ ଅତ୍ଥୋତି ୱିସୁଂ ୱୁତ୍ତୋ। ଧାତୁୟୋ ୱିୟ ଧାତୁୟୋତି ଏତ୍ଥ ସୀହସଦ୍ଦୋ ୱିୟ କେସରିମ୍ହି ନିରୁଳ୍ହୋ ପୁରିସେ ସେଲାୱୟୱେସୁ ନିରୁଳ୍ହୋ ଧାତୁସଦ୍ଦୋ ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ଉପଚରିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଞାଣଞ୍ଚ ଞେୟ୍ୟଞ୍ଚ ଞାଣଞେୟ୍ୟାନି, ତେସଂ ଅୱୟୱା ତପ୍ପଭେଦଭୂତା ଧାତୁୟୋ ଞାଣଞେୟ୍ୟାୱୟୱା। ତତ୍ଥ ଞାଣପ୍ପଭେଦୋ ଧମ୍ମଧାତୁଏକଦେସୋ, ଞେୟ୍ୟପ୍ପଭେଦୋ ଅଟ୍ଠାରସାପୀତି ଞାଣଞେୟ୍ୟାୱୟୱମତ୍ତା ଧାତୁୟୋ ହୋନ୍ତୀତି। ଅଥ ୱା ଞାଣେନ ଞାତବ୍ବୋ ସଭାୱୋ ଅୱିପରୀତୋ ଧାତୁସଦ୍ଦେନ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ଞାଣଞେୟ୍ୟୋ, ନ ଦିଟ୍ଠିଆଦୀହି ୱିପରୀତଗ୍ଗାହକେହି ଞେୟ୍ୟୋତି ଅତ୍ଥୋ, ତସ୍ସ ଞାଣଞେୟ୍ୟସ୍ସ ଅୱୟୱା ଚକ୍ଖାଦୟୋ, ୱିସଭାଗଲକ୍ଖଣାୱୟୱେସୁ ରସାଦୀସୁ ନିରୁଳ୍ହୋ ଧାତୁସଦ୍ଦୋ ତାଦିସେସୁ ଅଞ୍ଞାୱୟୱେସୁ ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ଉପଚରିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ରସାଦୀସୁ ୱିୟ ୱା ଚକ୍ଖାଦୀସୁପି ନିରୁଳ୍ହୋ ଏୱ। ‘‘ନିଜ୍ଜୀୱମତ୍ତସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତି ଏତେନ ନିଜ୍ଜୀୱମତ୍ତପଦତ୍ଥେ ଧାତୁସଦ୍ଦସ୍ସ ନିରୁଳ୍ହତଂ ଦସ୍ସେତି। ଛ ଧାତୁୟୋ ଏତସ୍ସାତି ଛଧାତୁରୋ। ୟୋ ଲୋକେ ପୁରିସୋତି ଧମ୍ମସମୁଦାୟୋ ୱୁଚ୍ଚତି, ସୋ ଛଧାତୁରୋ ଛନ୍ନଂ ପଥୱୀଆଦୀନଂ ନିଜ୍ଜୀୱମତ୍ତାନଂ ସଭାୱାନଂ ସମୁଦାୟମତ୍ତୋ, ନ ଏତ୍ଥ ଜୀୱୋ ୱା ପୁରିସୋ ୱା ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୫୧୯। ଚକ୍ଖାଦୀନଂ କମୋ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତୋତି ଇଧେକେକସ୍ମିଂ ତିକେ ତିଣ୍ଣଂ ଧାତୂନଂ କମଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ହେତୁଫଲାନୁପୁବ୍ବୱୱତ୍ଥାନୱସେନା’’ତି। ହେତୁଫଲାନଂ ଅନୁପୁବ୍ବୱୱତ୍ଥାନଂ ହେତୁଫଲଭାୱୋ ଏୱ, ମନୋଧମ୍ମଧାତୂନଞ୍ଚ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ହେତୁଭାୱୋ ୟଥାସମ୍ଭୱଂ ୟୋଜେତବ୍ବୋ। କିରିୟମନୋଧାତୁ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଉପନିସ୍ସୟକୋଟିୟା, ୱିପାକମନୋଧାତୁ ୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅନନ୍ତରାଦିନାପି, ଇତରସ୍ସ ସବ୍ବାପି ଉପନିସ୍ସୟକୋଟିୟା ଚ, ଧମ୍ମଧାତୁ ପନ ୱେଦନାଦିକା ସହଜାତା ସହଜାତାଦିନା, ଅସହଜାତା ଅନନ୍ତରାଦିନା, ଉପନିସ୍ସୟେନ, ଆରମ୍ମଣାଦିନା ଚ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତୀତି ଦ୍ୱାରଭୂତମନୋୱସେନ ୱା। ଦ୍ୱାରଭୂତମନୋପି ହି ସୁତ୍ତେସୁ ମନୋଧାତୂତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ତସ୍ସା ୱା ମନୋଧାତୁୟା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ହେତୁଭାୱୋ ୟଥାସମ୍ଭୱଂ ୟୋଜେତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ହେତୂତି ପଚ୍ଚୟୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ଫଲନ୍ତି ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଚକ୍ଖୁଧାତୂ’’ତିଆଦି।

୫୨୦।ସବ୍ବାସଂ ୱସେନାତି ୟଥାୱୁତ୍ତାନଂ ଆଭାଧାତୁଆଦୀନଂ ପଞ୍ଚତିଂସାୟ ଧାତୂନଂ ୱସେନ। ଅପରମତ୍ଥସଭାୱସ୍ସ ପରମତ୍ଥସଭାୱେସୁ ନ କଦାଚି ଅନ୍ତୋଗଧତା ଅତ୍ଥୀତି ଆହ ‘‘ସଭାୱତୋ ୱିଜ୍ଜମାନାନ’’ନ୍ତି।

ଚନ୍ଦାଭାସୂରିୟାଭାଦିକା ୱଣ୍ଣନିଭା ଏୱାତି ଆହ ‘‘ରୂପଧାତୁୟେୱ ହି ଆଭାଧାତୂ’’ତି। ରୂପାଦିପଟିବଦ୍ଧାତି ରାଗୱତ୍ଥୁଭାୱେନ ଗହେତବ୍ବାକାରୋ ସୁଭନିମିତ୍ତନ୍ତି କତ୍ୱା ‘‘ରୂପାଦୟୋ ଏୱା’’ତି ଅୱତ୍ୱା ପଟିବଦ୍ଧୱଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅସତିପି ରାଗୱତ୍ଥୁଭାୱେ କୁସଲୱିପାକାରମ୍ମଣଂ ସୁଭଧାତୂତି ଦୁତିୟୋ ୱିକପ୍ପୋ ୱୁତ୍ତୋ। ସେସାତି ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁସମ୍ପୟୁତ୍ତା। ଧାତୁଦ୍ୱୟନିରୋଧମତ୍ତନ୍ତି ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂନଂ ନିରୋଧମତ୍ତଂ ଚତୁନ୍ନାରୁପ୍ପଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦନିରୋଧଭାୱତୋ। ତଦଞ୍ଞୱିଞ୍ଞାଣନିରୋଧୋ ୱିୟ ହି ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁମନୋଧାତୂନଂ ନିରୋଧୋ ସମାପତ୍ତିବଲସିଦ୍ଧୋତି କତ୍ୱା ଧାତୁଦ୍ୱୟଗ୍ଗହଣଂ।

‘‘ଧମ୍ମଧାତୁମତ୍ତ’’ନ୍ତି ଇଦଂ କାମଧାତୁୟା ଧମ୍ମଧାତୁପରିୟାପନ୍ନତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। କାମପଟିସଂୟୁତ୍ତୋତି କାମରାଗସମ୍ପୟୁତ୍ତୋ, ଆରମ୍ମଣକରଣେନ ୱା କାମଗୁଣୋପସଂହିତୋ। ୟଂ ଏତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରେତି ୟେ ଏତସ୍ମିଂ ଅୱୀଚିପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତିପରିଚ୍ଛିନ୍ନେ ଓକାସେ। ଓଗାଳ୍ହା ହୁତ୍ୱା ଅଧୋଭାଗେ ଚ ଓକାସେ ଚରନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥାୱଚରା। ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଚରନ୍ତାପି ୟଥାୱୁତ୍ତେ ଏୱ ଠାନେ ପରିୟାପନ୍ନାତି ଏତ୍ଥ ପରିୟାପନ୍ନା।

ନେକ୍ଖମ୍ମଧାତୁଧମ୍ମଧାତୁ ଏୱ ୱିତକ୍କପକ୍ଖେ। ସବ୍ବେପି କୁସଲା ଧମ୍ମାତି ଦାନମୟପୁଞ୍ଞକିରିୟତୋ, ସୀଲମୟପୁଞ୍ଞକିରିୟତୋ, ପବ୍ବଜ୍ଜତୋ ଚ ପଟ୍ଠାୟ ୟାୱ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗାଧିଗମା ପୱତ୍ତା ସବ୍ବେପି ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମା। ୱିହିଂସାଧାତୁ ଚେତନା, ପରୱିହେଠନଚ୍ଛନ୍ଦୋ ୱା। ଅୱିହିଂସା କରୁଣା।

ହୀନାତି ହୀଳିତା। ପଣୀତାତି ସମ୍ଭାୱିତା। ‘‘ନାତିହୀଳିତା ନାତିସମ୍ଭାୱିତା ମଜ୍ଝିମା’’ତି ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସେ ଆଗତା ହୀନଦୁକତୋ ଏୱ ନୀହରିତ୍ୱା ମଜ୍ଝିମା

ଧାତୁ ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଉଭୋପୀତି ଧମ୍ମଧାତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯୋ।

ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଯଦିପି ଛୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୱସେନ ୱିଭତ୍ତା, ତଥାପି ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଗ୍ଗହଣେନ ତସ୍ସ ପୁରେଚାରିକପଚ୍ଛାଚାରିକତ୍ତା ମନୋଧାତୁ ଗହିତାୱ ହୋତୀତି ଆହ ''ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦିସତ୍ତୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ସଙ୍ଖେପୋଯେୱା''ତି। ଅନେକେସଂ ଚକ୍ଖୁଧାତୁଆଦୀନଂ, ତାସୁ ଚ ଏକେକିସ୍ସା ନାନପ୍ପକାରତାଯ ନାନାଧାତୂନଂ ୱସେନ ଅନେକଧାତୁ ନାନାଧାତୁ ଲୋକୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ ''ଅଟ୍ଠାରସଧାତୁପ୍ପଭେଦମତ୍ତମେୱା''ତି।

୫୨୧।ଚକ୍ଖୁସୋତଘାନଜିଵ୍ହାକାଯମନୋଧାତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଭେଦେନାତି ବହୂସୁ ପୋତ୍ଥକେସୁ ଲିଖିତଂ, କେସୁଚି ''ଚକ୍ଖୁସୋତଘାନଜିଵ୍ହାକାଯମନୋମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଭେଦେନା''ତି। ତତ୍ଥ ନ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ କେୱଲେନ ଧାତୁସଦ୍ଦେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ ୱିଜାନନସଭାୱସ୍ସ ପଭେଦୱଚନତୋ। ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁସଦ୍ଦେନ ଚ ସମ୍ବନ୍ଧେ କରିଯମାନେ ଦ୍ୱେ ମନୋଗହଣାନି ନ କାତବ୍ବାନି। ନ ହି ଦ୍ୱେ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯୋ ସନ୍ତି। ଅନ୍ତରା ୱା ମନୋଧାତୁଗହଣଂ ଅକତ୍ୱା ''ଚକ୍ଖୁ…ପେ… କାଯମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁମନୋଧାତୂ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଅତୁଲ୍ଲଯୋଗେ ଦ୍ୱନ୍ଦସମାସାଭାୱତୋ। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ପାଠୋ ସିଯା ''ଚକ୍ଖୁ…ପେ… କାଯୱିଞ୍ଞାଣମନୋମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଭେଦେନା''ତି। ତସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଅତ୍ତୱାଦିନୋ ତସ୍ସ ଏକମେକସ୍ସ ଅତ୍ତସ୍ସ ଅଦ୍ୱଯତଂ, ନିଚ୍ଚଭଞ୍ଚ ପଞ୍ଞେଦେନ୍ତୀତି ଅନେକତାନିଚ୍ଚତାପକାସନଂ ତେସଂ ଜୀୱସଞ୍ଞାସମୂହନନାଯ ହୋତି। ଖନ୍ଧାଯତନଦେସନା ସଙ୍ଖେପଦେସନା, ଇନ୍ଦ୍ରିଯଦେସନା ୱିତ୍ଥାରଦେସନା, ତଦୁଭଯଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଅଯଂ ଅନତିସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରା ଧାତୁଦେସନା। ଅଭିଧମ୍ମେ ୱା ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯେ (ୱିଭ। ୧୭୨ ଆଦଯୋ) ୱୁତ୍ତା ଧାତୁଦେସନା ଅତିସଙ୍ଖେପଦେସନା, ଆଭାଧାତୁଆଦୀନଂ ଅନେକଧାତୁନାନାଧାତୁଅନ୍ତାନଂ ୱସେନ ଦେସେତବ୍ବା ଅତିୱିତ୍ଥାରଦେସନା, ତଦୁଭଯଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଅଯଂ ଅନତିସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରା।

ଅସ୍ସ ଭଗୱତୋ। ସବ୍ବମ୍ମତେଜସା ୱିହତଂ ସବ୍ବମ୍ମତେଜୱିହତଂ।

୫୨୨।ସଙ୍ଖତୋତି ଗଣନତୋ। ଜାତିତୋତି ଚକ୍ଖୁଭାୱସାମଞ୍ଞତୋ। ଅଥ ୱା ଜାତିତୋତି ଚକ୍ଖୁସଭାୱତୋ। ତେନାହ ''ଚକ୍ଖୁପସାଦୋ''ତି। ୱୀସତି ଧମ୍ମାତି ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି ୱେଦନାଦୀନଂ ଅଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଗହଣତୋ। ସେସକୁସଲାକୁସଲାବ୍ଯାକତୱିଞ୍ଞାଣୱସେନାତି ଏତ୍ଥ ଅବ୍ଯାକତାପେକ୍ଖାଯ ସେସଗ୍ଗହଣଂ, କୁସଲାକୁସଲଂ ପନ ସବ୍ବସୋ ଅଗ୍ଗହିତମେୱାତି।

୫୨୩।ତା ଚ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଆଦଯୋ ପଞ୍ଚପି।

ପୁରିମେହେୱାତି ଅନନ୍ତରାଦୀହି ଏୱ। ଜୱନମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ପନ ଜୱନମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ଆସେୱନପଚ୍ଚଯେନାପି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତୋୱାଯମତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମଧାତୂତି ପନ ସହଜାତୋ ୱେଦନାଦିକ୍ଖନ୍ଧୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ତେନାହ ''ସହଜାତ…ପେ… ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀ''ତି। ଅୱିଗତାଦୀହୀତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ଯଥାରହଂ ହେତୁଅଧିପତିକମ୍ମୱିପାକାହାରିନ୍ଦ୍ରିଯଝାନମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ସଙ୍ଗଯ୍ହତି। ତେନାହ ''ବହୁଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀ''ତି। ଏକଚ୍ଚା ଚ ଧମ୍ମଧାତୁ ସୁଖୁମରୂପନିବ୍ବାନପ୍ପକାରା, ଯା ଚ ସମ୍ପଯୋଗାନନ୍ତରଭାୱାଦୀନଂ ଅଭାୱେନ ଆରମ୍ମଣକରଣେ ଯୋଗ୍ଯା। ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକୱିପାକୱଜ୍ଜନତ୍ଥଂ ''ଏକଚ୍ଚାଯ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ମନୋଦ୍ୱାରିକା ପନ ୱିପାକାପି ତଦାରମ୍ମଣଭୂତା ଏକଚ୍ଚଂ ଧମ୍ମଧାତୁଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତତୀତି। ଅଥ ୱା ''ଏକଚ୍ଚାଯ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା''ତି ଇଦଂ ସବ୍ବଂ କାମାୱଚରକୁସଲଂ କାମାୱଚରକିରିଯଂ ଅଭିଞ୍ଞାଦ୍ୱଯଂ ଆରୁପ୍ପଦ୍ୱଯନ୍ତି ଏୱରୂପଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ଲୋକୁତ୍ତରମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ପନ ଏକଚ୍ଚା ଧମ୍ମଧାତୁ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋତି ପାକଟୋଯମତ୍ଥୋ। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଆଦୀନଂ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଯଥାୱୁତ୍ତପଚ୍ଚଯଧମ୍ମତୋ ଅତିରେକେପି ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମେ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ନ କେୱଲ''ନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଆଲୋକାଦଯୋତି ଆଲୋକୋ ନାମ ସୂରିଯାଲୋକାଦି। ତସ୍ସ ସୁତ୍ତନ୍ତନଯେନ ଉପନିସ୍ସଯଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ଏୱଂ ସେସାନିପି।

ୱିୱରଂ ନାମ ୱିସେସତୋ ସୋତବିଲଂ। ୱାଯୁ ଗନ୍ଧୂପସଂହରଣକୱାତୋ। ଆପୋ ମୁଖେ ପକ୍ଖିତ୍ତଆହାରସ୍ସ ତେମନକୌଦକଂ। ପଥୱୀ କାଯପ୍ପସାଦସ୍ସ ନିସ୍ସଯଭୂତା ପଥୱୀଧାତୁ। ଭୱଙ୍ଗମନଂ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଚଲିତଂ ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତଂ। ସବ୍ବତ୍ଥ ମନସିକାରୋ ଆୱଜ୍ଜନମନସିକାରୋ।

୫୨୪। ଅୱିସେସତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବାକାରସ୍ସ ୱୁଚ୍ଚମାନତ୍ତା ଆହ ''ସବ୍ବା ଏୱା''ତି। ୱିସେସତୋ ୱିପସ୍ସନାଯ ଭୂମିୱିଚାରୋ ଏସୋତି ''ସଙ୍ଖତା''ତି ୱିସେସିତଂ। ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତୱିୱିତ୍ତତୋତି ଏତ୍ଥ ''ପୁବ୍ବନ୍ତୋନାମ ଅତୀତୋ ଅଦ୍ଧା, ଅପରନ୍ତୋ ନାମ ଅନାଗତୋ। ଉଭଯତ୍ଥ ଚ ସଙ୍ଖତା ଧାତୁଯୋ ସଭାୱୱିୱିତ୍ତା ଅନୁପଲବ୍ଭମାନସଭାୱତ୍ତା। ପୁବ୍ବନ୍ତୋ ୱା ସଭାୱଧମ୍ମସ୍ସ ଉଦଯୋ ତତୋ ପୁବ୍ବେ ଅୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା। ଅପରନ୍ତୋ ୱଯୋ ତତୋ ପରଂ ଅଭାୱତୋ। ତସ୍ମା ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତୱିୱିତ୍ତତୋତି ପାକାଭାୱତୋ ୱିଦ୍ଧଂସାଭାୱତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଭେରିତଲଂ ୱିଯ ଚକ୍ଖୁଦାତୁ ସଦ୍ଦସ୍ସ ୱିଯ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିସ୍ସଯଭାୱତୋ। ଆଦାସତଲାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଯନ୍ତଂ ନାମ ଉଚ୍ଛୁଯନ୍ତଂ। ଚକ୍କଯଟ୍ଠୀତି ତିଲମନ୍ତଂ ଆହ। ସୋ ହି ଅଚକ୍କବନ୍ଧୋପି ତଂସଦିସତାଯ ଚକ୍କଯଟ୍ଠୀତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚତି, ଚକ୍କବନ୍ଧମେୱ ୱା ସନ୍ଧାଯ ତଥା ୱୁତ୍ତଂ। ଇମାହି ଚ ଉପମାହି ନିଜ୍ଜୀୱାନ। ଭେରିତଲଦଣ୍ଡାଦୀନଂ ସମାଯୋଗେ, ନିଜ୍ଜୀୱାନଂ ସଦ୍ଦାଦୀନଂ ୱିଯ ନିଜ୍ଜୀୱାନଂ ଚକ୍ଖୁରୂପାଦୀନଂ ସମାଯୋଗେ ନିଜ୍ଜୀୱାନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ପୱତ୍ତୀତି କାରଣଫଲାନଂ ଧାତୁମତ୍ତତଂ, କାରକୱେଦକୱିରହଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି।

ପୁରେଚରାନୁଚରା ୱିଯାତି ନିଜ୍ଜୀୱସ୍ସ କସ୍ସଚି କେଚି ନିଜ୍ଜୀୱା ପୁରେଚରାନୁଚରା ୱିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ମନୋଧାତୁଯେୱ ୱା ଅତ୍ତନୋ ଖଣଂ ଅନତିୱତ୍ତନ୍ତୀ ଅତ୍ତନୋ ଖଣ ଅନତିୱତ୍ତନ୍ତାନଂଯେୱ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଅୱିଜ୍ଜମାନାଯପି ପୁରେଚରାନୁଚରାଭିସନ୍ଧିଯଂ ଅନନ୍ତରପୁବ୍ବକାଲାପରକାଲତାଯ ପୁରେଚରାନୁଚରା ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ଛନ୍ନଞ୍ହି ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂନଂ ଏକଞ୍ଚ ଅନେକାନନ୍ତରପଚ୍ଚଯାଭାୱତୋ ଏକଞ୍ଚ ଉପ୍ପତ୍ତିଅଭାୱୋ ୱିଯ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାନନ୍ତରପଚ୍ଚଯତାଭାୱତୋ ଅନନ୍ତରୁପ୍ପତ୍ତିପି ନତ୍ଥି। ଯଦି ସିଯା, ଛଠଆରମ୍ମଣସନ୍ନିଧାନେ ମନସିକାରମନ୍ତରେନାପି ଛଠଆରମ୍ମଣୂପଲଦ୍ଧି ସିଯା, ନ ଚ ହୋତି, ତସ୍ମା ଦସ୍ସନାଦିଅନନ୍ତରଂ ସୱନାଦୀନଂ ଅଭାୱୋ ୱିଯ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତାନନ୍ତରଂ ନ ଦସ୍ସନାଦୀନି, ନ ଚ ଦସ୍ସନାଦିଅନନ୍ତରଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ, ଦସ୍ସନାଦୀନଞ୍ଚ ଭିନ୍ନାରମ୍ମଣତାଯ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତାନନ୍ତରଂ ଦସ୍ସନାଦୀନି, ଦସ୍ସନାଦୀନଂ ଅନନ୍ତରଞ୍ଚ ସୱନାଦୀନି ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଯୁତ୍ତମେତଂ। ଦସ୍ସନାଦୀନଂ, ପନ ସନ୍ତୀରମଣସ୍ସ ଚ ଅଭିନ୍ନୱିସଯତାଯ ଦସ୍ସନାଦିଅନନ୍ତରଂ ନ ମନାୱିଞ୍ଞାଣଦାତୁ ହୋତୀତି ଅଯୁତ୍ତନ୍ତି ? ନଯିଦମେୱଂ ନିଯତାନିଯତୱିସଯାନଂ ଭିନ୍ନୱିସଯଭାୱୁପପତ୍ତିତୋ। ଯଦି ଚ ଦସ୍ସନାଦିଅନନ୍ତରଂ କାଚି ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯ, ସାପି ଦସ୍ସନାଦିଦ୍ୱାରତାଯ ଦସ୍ସନାଦିୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଏୱ ସିଯା, ନ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ, ତତୋ ଚ ଦସ୍ସନାଦିକିଚ୍ଚୱିଧୁରଂ ଚିନ୍ତନଂ ମନନନ୍ତି ମନୋଦ୍ୱାରପ୍ପୱତ୍ତାନଂ ମନନକିଚ୍ଚାପରିଚ୍ଚାଗୋ ୱିଯ ଦସ୍ସନୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚାପରିଚ୍ଚାଗୋ ଆପଜ୍ଜତି। ତଥା ତଦନନ୍ତରସ୍ସାତି ସବ୍ବାଯପି ଦସ୍ସନୱିଞ୍ଞାଣଭାୱତୋ ଚ ୱିଞ୍ଞାଣକାଯା ନ ଭୱେଯ୍ଯୁଂ।

ଯଥା ପନ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତାନନ୍ତରଂ ମନୋଧାତୁ, ତତୋ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି, ଏୱଂ ଦସ୍ସନୱିଞ୍ଞାଣଧାତାନନ୍ତରଂ ମନୋଧାତୁ, ତତୋ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ହୋନ୍ତୀତି ଚେ? ନ, ମନୋଧାତୁଯା ଦସ୍ସନଧାତୁଭାୱପ୍ପସଙ୍ଗତୋ। ଯଥା ହି ମନସୋ ନିବ୍ବିସେସାୱତ୍ଥା ମନନମତ୍ତତାଯ ମନୋଧାତୁ, ଏୱଂ ଦସ୍ସନସ୍ସ ନିବ୍ବିସେସାୱତ୍ଥା ଦସ୍ସନମତ୍ତତାଯ ଦସ୍ସନଧାତୁ ସିଯା। ତଞ୍ଚ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ରୂପୱିସଯନ୍ତି ସଦ୍ଦାଦିୱିସଯାଭୋଗାଭାୱତୋ ସୱନୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଅସମ୍ଭୱୋ। ତତୋ ଚ ରୂପାରମ୍ମଣପସୁତମେୱ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ସିଯା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ୱିଯ ଦସ୍ସନୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ସମାନୱତ୍ଥୁଭାୱପ୍ପସଙ୍ଗତୋ, ଅଞ୍ଞୱତ୍ଥୁସନ୍ନିସ୍ସିତଞ୍ଚ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ନ ସିଯା, ନ ଚେତଂ ଯୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ସୁଖଦୁକ୍ଖାନଂ ୱିଯ ଉପେକ୍ଖା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ, ମନୋୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଚ ବ୍ଯୱଧାଯିକା ମନୋଧାତୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବା, ନ ଚସ୍ସା ଉପେକ୍ଖାଯ ୱିଯ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖତା ଅଦସ୍ସନାଦିଅମନନତା, ଅତ ଖୋ ମନନକିଚ୍ଚୱିସେସତୋ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣସଭାଗତା। ମନୋ ହି ହଦଯୱତ୍ଥୁମ୍ହି ୱତ୍ତମାନୋ ଅଞ୍ଞୱତ୍ଥୁସନ୍ନିସ୍ସିତାନଂ ୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ୱିସଯଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ନିୱତ୍ତମାନୋ ଅଗ୍ଗି ୱିଯ ଉସୁମମତ୍ତେ ମନନମତ୍ତେ ଠତ୍ୱା ନିୱତ୍ତତି, ଅଞ୍ଞୱତ୍ଥୁସନ୍ନିସ୍ସିତୱିଞ୍ଞାଣନିରୋଧେ ଚ ଉଟ୍ଠହନ୍ତୋ ଅଗ୍ଗି ୱିଯ ଉସୁମମତ୍ତେ ଉଟ୍ଠହତି। ପଚ୍ଚଯାନୁରୂପପୱତ୍ତିକାନି ଚ ମନନମତ୍ତାନି ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ଅନ୍ତାନି ହୋନ୍ତି। ପଟିଘସଞ୍ଞାସହଗତାନଞ୍ହି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାରମ୍ମନପଟିଘାତଜତାଯ ଅଭିନିପାତମତ୍ତକିଚ୍ଚଂ, ମନନଲକ୍ଖଣିନ୍ଦ୍ରିଯସମୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଚ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିସଯୱିଚିନ୍ତନାସମ୍ଭୂତତାଯ ତଦନୁରୂପାଚିନ୍ତନା। ତସ୍ମା ଅଭିନିପାତପ୍ପଚ୍ଚଯପଟିଘଚ୍ଚନାନିଘଂସବଲେନ ଭୱଙ୍ଗଲକ୍ଖଣଂ ଚିତ୍ତଂ ଚଲନାୱତ୍ଥଂ ହୁତ୍ୱା ନିୱତ୍ତମାନଂ ଚିନ୍ତନାୱିସେସୱିରହତୋ ଅଭିନିପାତାନୁଗୁଣଂ ଚିନ୍ତନାୱସାନଂ ମନନମତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେତି।

ଦସ୍ସନାଦିପି ଅଭିନିପାତମତ୍ତଂ ଦୁତିଯଂ ଖଣଂ ଅନତିୱତ୍ତମାନଂ ଅତ୍ତାନୁଗୁଣଂ ଚିନ୍ତନାମନନସମଞ୍ଞାୱିରହତୋ ଦସ୍ସନାଦିଅଭିନିପାତୱିସେସୱିଚିତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଭାୱାଦିନା ସମାନଂ ଚିନ୍ତନାଦିମନନମତ୍ତଂ ଅଞ୍ଞୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତି, ତସ୍ମା ୱତ୍ଥୁକିଚ୍ଚେହି ତଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣକାଯସଙ୍ଗହିତାପି ମନୋଧାତୁ ମନୋଦ୍ୱାରନିକ୍ଖମପୱେସଭୂତା ଆରମ୍ମଣନ୍ତରେ ଦ୍ୱାରନ୍ତରମନସିକାରତବ୍ବିସଯସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଭାୱେନ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂନଂ ଯଥାକ୍କମଂ ପୁରେଚରା, ଅନୁଚରାତି ଚ ୱୁତ୍ତା। ସା ପନାଯଂ ସତିପି ୱିଞ୍ଞାଣଭାୱେ ମନସୋ ସମ୍ଭୂଯ ୱିସିଟ୍ଠମନନକିଚ୍ଚାଭାୱତୋ ଧାତୁଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ମନୋମତ୍ତା ଧାତୁ ମନୋଧାତୂତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଯଥାୱୁତ୍ତେନେୱ ଚ ହେତୁନା ମତ୍ତ-ସଦ୍ଦଲୋପଂ କତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠଯୋଗତୋ ମନୋମତ୍ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ମନୋୱିଞ୍ଞାଣକାଯସଙ୍ଗହୋପି ଚସ୍ସା ଯୁଜ୍ଜତି ଏୱ। ଅଞ୍ଞୱିଞ୍ଞାଣେହି ପନ ଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣେହି ଚ ୱିସେସନତ୍ଥଂ “ମନୋଧାତୂ”ତି ୱୁତ୍ତାତି। ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂତି ପନ ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୱିସେସନଂ ମନୋଗହଣଂ। ଧାତୁୱିସେସନତ୍ଥେ ଚ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଗ୍ଗହଣେ ୱିଞ୍ଞାଣୱିସେସନଂ ଦ୍ୱାରଭୂତମନୋଦସ୍ସନମେୱାତି ଦ୍ୱାରସମଞ୍ଞାରହତ୍ତା ନ

ମନୋଧାତୂତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଞ୍ହି ମନୋଦ୍ୱାରନ୍ତୋଗଧଂ, ନ ଚ ଦସ୍ସନାଦିପୁରେଚରାନୁଚରନ୍ତି ମନସୋ ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ, ମନସୋ ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଚ ମନୋଦ୍ୱାରସମଞ୍ଞାରହଂ, ସୱିସେସଞ୍ଚ ତସ୍ସ ମନନକିଚ୍ଚଂ, ୱିଞ୍ଞାଣକିଚ୍ଚଞ୍ଚାତି ମଉସଦ୍ଦସ୍ସ ଲୋପମନ୍ତରେନ ''ମନୋୱିଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତି, ନିଜ୍ଜୀୱଭାୱୱିଭାୱନତ୍ଥଂ ''ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂ''ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତୀତି।

ସଲ୍ଲମିୱ ସୂଲମିୱ ତିୱିଧଦୁକ୍ଖତାସମାଯୋଗତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ୱେଦନାସଲ୍ଲସୂଲଯୋଗାତି ୱେଦନାସଙ୍ଖାତସଲ୍ଲସୂଲଯୋଗତୋ। ଆତୁରା ୱିଯାତି ତେନ ଆତୁରିଭୂତା ପୁଗ୍ଗଲା ୱିଯ। ଆସାଯେୱ ଦୁକ୍ଖଂ ଆସାଦୁକ୍ଖଂ, ଆସାୱିଘାତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ୱା। ସଞ୍ଞା ହି ଅସୁଭାଦିକମ୍ପି ସୁଭାଦିତୋ ସଞ୍ଜାନନ୍ତୀ ଆସଂ, ତସ୍ସା ଚ ୱିଘାତଂ ଆସୀସିତସୁଭାଦିଅସିଦ୍ଧିଯା ଜନେତୀତି। ୱନମିଗୋ ତିଣପୁରିସଂ ପୁରିସୋତି ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଅଯଥାଭୂଚ୍ଚନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହକୋ, ତଥା ସଞ୍ଞାପୀତି ଆହ ''ୱନମିଗୋ ୱିଯା''ତି। କମ୍ମପଧାନା ସଙ୍ଖାରାତି ''ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପକ୍ଖିପନତୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଜାତିଦୁକ୍ଖାନୁବନ୍ଧତୋତି ଅତ୍ତନା ନିବ୍ବତ୍ତିଯମାନେନ ଜାତିଦୁକ୍ଖେନ ଅନୁବନ୍ଧତା। ଭୱପଚ୍ଚଯା ଜାତି ହି ଜାତିଦୁକ୍ଖନ୍ତି। ପଦୁମଂ ୱିଯ ଦିସ୍ସମାନଂ ଖୁରଚକ୍କଂ ୱିଯ ରୂପମ୍ପି ଇଟ୍ଠିଆଦିଭାୱେନ ଦିସ୍ସମାନଂ ନାନାୱିଧୁପଦ୍ଦୱଂ ଜନେତି। ସଙ୍କେ ଅନଙ୍ଗା ରାଗାଦଯୋ, ଜାତିଆଦଯୋ ଚ ୱିସଯଭୂତା, ଅନୁପସନ୍ତା, ସପ୍ପଟିଭଯା ଚାତି। ତପ୍ପଟିପକ୍ଖଭୂତତ୍ତା ଅସଙ୍ଖତା ଧାତୁ ଅମତାଦିତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ୱୱତ୍ଥାନାଭାୱୋ ''ଇଦମେୱ ଇମସ୍ସ ଆରମ୍ମଣ''ନ୍ତି ନିଯମାଭାୱୋ, ତେନ ଯଥା ଅରଞ୍ଞମକ୍କଟୋ କେନଚି ଅନିୱାରିତୋ ଗହିତଂ ଏକଂ ରୁକ୍ଖସାଖଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ଗଣ୍ହାତି, ତମ୍ପି ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞନ୍ତି କତ୍ଥଚି ଅନୱଟ୍ଠିତୋ ପରିବ୍ଭମତି, ଏୱଂ ଗହିତଂ ଏକଂ ଆରମ୍ମଣଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ, ତମ୍ପି ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞନ୍ତି ଅନୱଟ୍ଠିତତା, ଆରମ୍ମଣଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପୱତ୍ତିତୁଂ ଅସମତ୍ଥତା ଚ ମକ୍କଟସମାନତାତି ଦସ୍ସେତି। ଅଟ୍ଠିୱେଧୱିଦ୍ଧୋପି ଉପ୍ପଥଂ ଅନୁଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଦୁଟ୍ଠସ୍ସୋ ଅସ୍ସଖଳୁଙ୍କୋ। ଯତ୍ଥକାମନିପାତିତୋତି ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଇଚ୍ଛିତାରମ୍ମଣେ ନିପାତିଭାୱତୋ। ନାନାୱେସଧାରୀ ରଙ୍ଗନଟୋ।

ଆଯତନଦାତୁନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଇତି ପନ୍ନରସମପରିଚ୍ଛେଦୱଣ୍ଣନା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୬। ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

ଇନ୍ଦ୍ରିଯୱିତ୍ଥାରକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୨୫ ।ବାୱୀସତୀତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନୀତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଧମ୍ମନିଦସ୍ସନଂ। ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତିଆଦି ତେସଂ ସରୂପଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତି ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରଭାୱେ ତଂଦ୍ୱାରିକେହି ଅତ୍ତନୋ ଇନ୍ଦଭାୱଂ ପରମିସ୍ସରଭାୱଂ କାରଯତୀତି ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ତଞ୍ହି ତେ ରୂପଗ୍ଗହଣେ ଅତ୍ତାନଂ ଅନୁୱତ୍ତେତି, ତେ ଚ ତଂ ଅନୁୱତ୍ତନ୍ତି। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତସ୍ମା ସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯଦ୍ୱାରେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି। କାଯିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ୱିଜାନନଲକ୍ଖଣେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ମନିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଇତ୍ଥିଭାୱଲକ୍ଖଣେ, ପରିସଭାୱଲକ୍ଖଣେ, ଅନୁପାଲନଲକ୍ଖଣେ, ସୁଖଲକ୍ଖଣେ, ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣେ, ସୋମନସ୍ସଲକ୍ଖଣେ, ଦୋମନସ୍ସଲକ୍ଖଣେ, ଉପେକ୍ଖାଲକ୍ଖଣେ, ଅଧିମୋକ୍ଖଲକ୍ଖଣେ, ପଗ୍ଗହଲକ୍ଖଣେ, ଉପଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣେ, ଅୱିକ୍ଖେପଲକ୍ଖଣେ, ଦସ୍ସନଲକ୍ଖଣେ, ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତି ପୱତ୍ତେ ଜାନନଲକ୍ଖଣେ, ଞାତାନଂ ଏୱ ଧମ୍ମାନଂ ପୁନ ଆଜାନନେ ଅଞ୍ଞାତାୱିଭାୱେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ଅଞ୍ଞାତାୱିନ୍ଦ୍ରିଯଂ।

ୱିଜାନିଯାତି ୱିଜାନେଯ୍ଯା। ଭୂମିତୋ ଚାତି ଚ-ସଦ୍ଦୋ ଅୱୁତ୍ତସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ, ତେନ ତାୱଦ୍ଧଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି, ତଂ ପନ ତାୱଦ୍ଧଂ ପରତୋ ୱଣ୍ଣଯିସ୍ସାମ। ଅସମ୍ମସନୁପଗାନମ୍ପି ଅତ୍ଥିଭାୱତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବତା ଇଧ ନ ଗହିତା।

ପୁବ୍ବଭାଗେତି ଅରିଯମଗ୍ଗତୋ ପୁବ୍ବଭାଗେ। ଅନଞ୍ଞାତନ୍ତି ନ ଅଞ୍ଞାତଂ ନ ଅଧିଗତଂ। ନିଚ୍ଚତାଯ ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ମତଂ ଭଙ୍ଗୋ, ନ ୱା ଏତସ୍ମିଂ ଅଧିଗତେ ମରଣନ୍ତି ଅମତଂ, ପଜ୍ଜିତବ୍ବତୋ ପଦଞ୍ଚାତି ଅମତପଦଂ ନିବ୍ବାନଂ। ‘‘ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ’’ତି ଏତେନ ପୁବ୍ବଭାଗୱସେନେତଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଏୱଂ ୱୋହରୀଯତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଆଜାନନତୋତି ପଠମମଗ୍ଗେନ ଦିଟ୍ଠମରିଯାଦଂ ଅନତିକ୍କମିତ୍ୱାୱ ଜାନନତୋ। ଯେନ ତଂସମଙ୍ଗିପୁଗ୍ଗଲୋ, ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା ୱା ଅଞ୍ଞାତାୱିନୋ ହୋନ୍ତି , ସୋ ଅଞ୍ଞାତାୱିଭାୱୋ ପରିନିଟ୍ଠିତକିଚ୍ଚଜାନନଖୀଣାସୱସ୍ସ ଭାୱଭୂତୋ ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ ‘‘ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଲିଙ୍ଗେତି ଗମେତି ଞାପେତୀତି ଲିଙ୍ଗଂ, ଲିଙ୍ଗୀଯତି ୱା ଏତେନାତି ଲିଙ୍ଗଂ। କିଂ ଲିଙ୍ଗେତି, କିଂ ୱା ଲିଙ୍ଗୀଯତୀତି? ଇନ୍ଦଂ, ଇନ୍ଦୋ ୱା। ଇନ୍ଦସ୍ସ ଲିଙ୍ଗ ଇନ୍ଦଲିଙ୍ଗଂ, ଇନ୍ଦଲିଙ୍ଗସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ତଂସଭାୱୋ ଇନ୍ଦଲିଙ୍ଗଟ୍ଠୋ, ଇନ୍ଦଲିଙ୍ଗମେୱ ୱା ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋତି ଇନ୍ଦଲିଙ୍ଗଟ୍ଠୋ। ସଜ୍ଜିତଂ ଉପ୍ପାଦିତନ୍ତି ସିଟ୍ଠଂ, ଇନ୍ଦେନ ସିଟ୍ଠଂ ଇନ୍ଦସିଟ୍ଠଂ। ଜୁଟ୍ଠଂ ସେୱିତଂ। କମ୍ମସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଇନ୍ଦସ୍ସ ଲିଙ୍ଗାନି, ତେନ ଚ ସିଟ୍ଠାନୀତି କମ୍ମଜାନେୱ ଯୋଜେତବ୍ବାନି, ନ ଅଞ୍ଞାନି, ତେ ଚ ଦ୍ୱେ ଅତ୍ଥା କମ୍ମେ ଏୱ ଯୋଜେତବ୍ବା, ଇତରେ ଚ ଭଗୱତି ଏୱାତି ଆହ ‘‘ଯଥାଯୋଗ’’ନ୍ତି। ତେନାତି ଭଗୱତୋ, କମ୍ମସ୍ସ ଚ ଇନ୍ଦତ୍ତା। ଏତ୍ଥାତି ଏତେସୁ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ। ଉଲ୍ଲିଙ୍ଗେନ୍ତି ଞାପେନ୍ତି ପକାସେନ୍ତି ଫଲସମ୍ପତ୍ତିୱିପତ୍ତୀହି କାରଣସମ୍ପତ୍ତିୱିପତ୍ତିଅୱବୋଧତୋ। ‘‘ସୋ ତଂ ନିମିତ୍ତଂ ଆସେୱତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୯।୩୫) ଗୋଚରକରଣମ୍ପି ଆସେୱନା ୱୁତ୍ତାତି ଆହ ‘‘କାନିଚି ଗୋଚରାସେୱନାଯା’’ତି। ତତ୍ଥ ସବ୍ବେସଂ ଗୋଚରିକାତବ୍ବତ୍ତେପି ‘‘କାନିଚୀ’’ତି ୱଚନଂ ଅୱିପସ୍ସିତବ୍ବାନଂ ବହୁଲଂ ମନସିକରଣେନ ଅନାସେୱନୀଯତ୍ତା। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନାମତ୍ତମେୱ ହି ତେସୁ ହୋତୀତି। ‘‘ତସ୍ସ ତଂ ମଗ୍ଗଂ ଆସେୱତୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୪।୧୭୦) ଭାୱନା ଆସେୱନାତି ୱୁତ୍ତାତି ଭାୱେତବ୍ବାନି ସଦ୍ଧାଦୀନି ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘କାନିଚି ଭାୱନାସେୱନାଯା’’ତି।

ଆଧିପଚ୍ଚଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯଭାୱୋ। ଅସତିପି ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯଭାୱେ ଇତ୍ଥିପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ, ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯୱସେନ ପୱତ୍ତମାନେ ତଂସହିତସନ୍ତାନେ ଅଞ୍ଞାକାରେନ ଅପ୍ପୱତ୍ତମାନେହି ଲିଙ୍ଗାଦୀହି ଅନୁୱତ୍ତନୀଯଭାୱେ ଆଧିପଚ୍ଚଂ। ଇମସ୍ମିଂ ଚ ଅତ୍ଥେ ଇନ୍ଦନ୍ତି ପରିମିସ୍ସରିଯଂ କରୋନ୍ତିଚ୍ଚେୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି। ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ଦସ୍ସିତେନ ନଯେନ ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ଜୀୱିତାଦୀନଂ ତଦନୁୱତ୍ତୀସୁ ଆଧିପଚ୍ଚଂ ଯଥାରହଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ଅମୋହୋଯେୱ ନ ୱିସୁଂ ଚତ୍ତାରୋ ଧମ୍ମା, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧକଥାଯଂ ୱିଭାୱିତାନି ଲକ୍ଖଣାଦୀନି ତେସଞ୍ଚ ୱେଦିତବ୍ବାନୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସେସାନି ତତ୍ଥ ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସେ ଲକ୍ଖଣାଦୀହି ଅରୂପେନେୱ ଆଗତାନି।

୫୨୬। ସତ୍ତାନଂ ଅରିଯଭୂମିପଟିଲାଭୋ ଭଗୱତୋ ଦେସନାଯ ସାଧାରଣଂ, ପଦାନଞ୍ଚ ପଯୋଜନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଧମ୍ମେ ପରିଞ୍ଞାଯା’’ତିଆଦି। ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଅତ୍ତଭାୱପରିଯାପନ୍ନତାଯ ସତିପି ଅତ୍ତଭାୱପଞ୍ଞାପନାଯ ମୂଲଭାୱତୋ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ସାତିସଯା ଅତ୍ତଭାୱପରିଯାପନ୍ନାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅତ୍ତଭାୱପରିଯାପନ୍ନାନି ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀନୀ’’ତି (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୨୧୯)। ଅଭିଧମ୍ମଟ୍ଠକଥାଯଂ ଇତ୍ଥିପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯାନନ୍ତରଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଦେସନାକ୍କମୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଇଧାପି ‘‘ତତୋ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଯମକଦେସନାଯ (ଯମ। ୩।ଇନ୍ଦ୍ରିଯଯମକ।୧ ଆଦଯୋ) ସମେତି। ଇନ୍ଦ୍ରିଯୱିଭଙ୍ଗେ (ୱିଭ। ୨୧୯ ଆଦଯୋ) ପନ ମନିନ୍ଦ୍ରିଯାନନ୍ତରଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ପୁରିମପଚ୍ଛିମାନଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାନଂ ଅନୁପାଲକଭାୱଦୀପନତ୍ଥଂ ତେସ

ମଚ୍ଛେ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦୟିତଙ୍ଗ। ଯଞ୍ଚ କିଞ୍ଚି ୱେଦୟିତଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ଦୁକ୍ଖ୍ନ୍ତି। ଯାୱ ଚ ଦୁୱିଧଉଭାୱାନୁପାଲକସ୍ସ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ ପୱତ୍ତି, ତାୱ ଦୁକ୍ଖଭୂତାନଂ ଏତେସଂ ୱେଦୟିତାନଂ ଅନିୱତ୍ତୀତି ଞାପନତ୍ଥଂ, ତେନ ଚ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଦୁକ୍ଖାନୁବନ୍ଧତାୟ ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟତଂ ଞାପେତି। ପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ତସ୍ସେୱାତି ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସେୱ। ତତୋ ଅନନ୍ତରଂ ଭାୱେତବ୍ବତ୍ତାତି ଭାୱନାମଗ୍ଗସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ଦସ୍ସନାନ୍ତରା ହି ଭାୱନାତି।

ଭେଦୋତି ଇଧ ସଭାୱତୋ ଭେଦୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ନ ଭୂମିପୁଗ୍ଗଲାଦିୱସେନାତି ଆହ ‘‘ସେସାନଂ ଅଭେଦୋ’’ତି। ନନୁ ଚ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ ଅନୁପାଲନଲକ୍ଖଣଂ ସଭାୱୋ, ତେନସ୍ସ ଦୁୱିଧସ୍ସାପି ଅଭେଦୋତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ତସ୍ସ ପନ ରୂପାରୂପସଭାୱକତୋ ଭେଦୋ ଗହିତୋ, ନ ଏୱଂ ସେସାନଂ କୋଚି ଭେଦୋ ଅତ୍ଥୀତି ତେସଂ ଅଭେଦୋତି ଭେଦାଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ। ନନୁ ଚେତ୍ଥ ୱେଦନା, ପଞ୍ଞା ଚ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତାତି? ନ, ଯଥା ଦେସିତେସୁ ବାୱୀସତିୟା ଇନ୍ଦ୍ରିୟେସୁ ଭେଦାଭେଦସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା।

୫୨୭। ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟାଦୀନଂ ସତିପି ପୁରେଜାତାଦିପଚ୍ଚୟଭାୱେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟପଚ୍ଚୟଭାୱେନ ସାଧେତବ୍ବମେୱ କିଚ୍ଚଂ କିଚ୍ଚନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ତସ୍ସ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣତ୍ତା, ଇନ୍ଦ୍ରିୟକଥାୟ ଚ ଅଧିକତତ୍ତା। ଅତ୍ତନୋ ତିକ୍ଖମନ୍ଦାଦିଆକାରୋ ଅତ୍ତାକାରୋ, ତସ୍ସ ଅନୁୱତ୍ତାପନଂ ଅତ୍ତାକାରାନୁୱତ୍ତାପନଂ। ତେନାହ ‘‘ତିକ୍ଖମନ୍ଦାଦିସଙ୍ଖାତଅତ୍ତାକାରାନୁୱତ୍ତାପନ’’ନ୍ତି। ଅଥ ୱା ତିକ୍ଖମନ୍ଦାଦିସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଚ ଅତ୍ତାକାରସ୍ସ ଚ ଅନୁୱତ୍ତାପନଂ ତିକ୍ଖ…ପେ… ୱତ୍ତାପନଂ। ୱିସୁଂ ଅତ୍ତାକାରଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ରୂପାୱଭାସନାଦିକସ୍ସ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ ହି ରୂପାଭିହନନଯୋଗ୍ଗତାସଙ୍ଖାତେ ରୂପାୱଭାସନସାମତ୍ଥିୟେ ଅସତି ନ କଦାଚିପି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚଂ ସମ୍ଭୱତି। ଏସ ନୟୋ ସୋତିନ୍ଦ୍ରିୟାଦୀସୁପି। ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଭାୱେନ ମନିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ ୱସାୱତ୍ତାପନଂ ହୋତି, ନ ଅଞ୍ଞେସଂ। ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତାନିପି ହି ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି ତବ୍ବସେନେୱ ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଇନ୍ଦ୍ରିୟକିଚ୍ଚଂ ସାଧେନ୍ତି ଚେତସିକଭାୱତୋ , ନ ତେସଂ ୱସେନ ମନିନ୍ଦ୍ରିୟଂ । ଅୟଞ୍ହିସ୍ସ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମତା। ସବ୍ବତ୍ଥ ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିୟପଚ୍ଚୟଭାୱେନ ସାଧେତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିକାରୋ ଅନୁୱତ୍ତତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସତିପି ଅନୁପ୍ପାଦନେ, ଅନୁପଚ୍ଛେଦେ ଚ ତପ୍ପଚ୍ଚୟାନଂ ତପ୍ପୱତ୍ତନେ ନିମିତ୍ତଭାୱୋ ଅନୁୱିଧାନଂ।

ଛାଦେତ୍ୱା ଫରିତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ସୁଖଦୁକ୍ଖୱେଦନା ସହଜାତଧମ୍ମେ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା ସୟମେୱ ପାକଟା ହୋତି, ସହଜାତଧମ୍ମା ଚ ତସ୍ସା ୱସେନ ସୁଖଦୁକ୍ଖବାୱପ୍ପତା ୱିୟ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଯଥାସକଂ ଓଳାରିକାକାରାନୁପାପନ’’ନ୍ତି। ଅସନ୍ତସ୍ସ, ଅପଣୀତସ୍ସପି ଅକୁସଲତଵିପାକାଦିସମ୍ପୟୁତ୍ତସ୍ସ ଯଥାରହଂ ମଜ୍ଝତ୍ତାକାରାନୁପାପନଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ସମାନଜାତିୟେହି ୱା ସୁଖଦୁକ୍ଖେହି ସନ୍ତପଣୀତାକାରାନୁପାପନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପଟିପକ୍ଖାଭିଭୱନନ୍ତି ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟାଦିପଟିପକ୍ଖାଭିଭୱନଂ। ପସନ୍ନାକାରାଦୀତି ପସନ୍ନପଗ୍ଗହିତୌପଟ୍ଠିତସମାହିତଦସ୍ସନାକାରାନୁପାପନଂ ଯଥାକ୍କମଂ ସଦ୍ଧାଦୀନଂ। ବ୍ୟାପାଦାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିୟସଂଯୋଜନାନି ଗହିତାନି। ମଗ୍ଗସମ୍ପୟୁତ୍ତସ୍ସେୱ ଚ ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ କିଚ୍ଚଂ ଦସ୍ସିତଂ। ତେନେୱ ଚ ଫଲସମ୍ପୟୁତ୍ତସ୍ସ ତଂତଂସଂଯୋଜନପ୍ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିପହାନକିଚ୍ଚତା ଦସ୍ସିତା ହୋତୀତି। କତସବ୍ବକିଚ୍ଚସ୍ସ ଅଞ୍ଞାତାୱିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଅଞ୍ଞସ୍ସ କାତବ୍ବସ୍ସ ଅଭାୱା ଅମତାଭିମୁଖମେୱ ତବ୍ଭାୱପଚ୍ଚୟୋ ଚ ହୋତି, ନ ଇତରାନି ୱିୟ କିଚ୍ଚନ୍ତରପସୁତଂ। ତେନାହ ‘‘ଅମତାଭିମୁଖଭାୱପଚ୍ଚୟତା ଚା’’ତି।

୫୨୮ ।ଭୂମିତୋ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ ଉତ୍ତାନତ୍ଥୋ ଏୱ। ଏତ୍ଥାହ – କସ୍ମା ପନ ଏତ୍ତକେନେୱ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି ୱୁତ୍ତାନି, ଏତାନି ଏୱ ଚ ୱୁତ୍ତାନୀତି? ଆଧିପଚ୍ଚଟ୍ଠୱସେନ, ଆଧିପଚ୍ଚଂ ନାମ ଇସ୍ସରିୟନ୍ତି ୱୁତ୍ତମେୱେତଂ। ତୟିଦଂ ଆଧିପଚ୍ଚଂ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚେ, ଫଲେ ଚାତି ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ସଭାୱଧମ୍ମାନଂ କସ୍ମା ନ ଲବ୍ଭତି? ପଚ୍ଚୟାଧୀନୱୁତ୍ତିକା ହି ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନାତି ସିୟା ଫଲହେତୁଧମ୍ମେସୁ ଅନୁୱତ୍ତନାନୁୱତ୍ତନୀୟତାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ତଥାପି ଅତ୍ଥି ତେସଂ ୱିସେସୋ। ସ୍ୱାୟଂ ‘‘ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦିପ୍ପୱତ୍ତିୟଞ୍ହି ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ସିଦ୍ଧମାଧିପଚ୍ଚ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୨୧୯) ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ଦସ୍ସିତୋୟେୱ। ଅପିଚ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକେ ଯାୟଂ ସତ୍ତପଞ୍ଞତ୍ତି, ତସ୍ସା ୱିସେସନିସ୍ସୟୋ ‘‘ଛ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନି ଆୟତନାନୀ’’ତି ତାନି ତାୱ ଆଧିପଚ୍ଚଟ୍ଠଂ ଉପାଦାୟ ‘‘ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟଂ…ପେ…ମନିନ୍ଦ୍ରିୟ’’ନ୍ତିଆଦିତୋ (ୱିଭ। ୨୧୯) ୱୁତ୍ତାନି। ସ୍ୱାୟଂ ଅତ୍ତଭାୱୋ ଇମେସଂ ୱସେନ ‘‘ଇତ୍ଥୀ ପୁରିସୋ’’ତି ସମଞ୍ଞଂ ଲଭତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଭାୱଦ୍ୱୟଂ। ତୟିମେ ଉପାଦିନ୍ନଧମ୍ମା ଯେନ ଧମ୍ମେନ ପୱତ୍ତନ୍ତି, ଅୟଂ ସୋ ଧମ୍ମୋ ତେସଂ ଠିତିହେତୂତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ସ୍ୱାୟଂ ସତ୍ତସଞ୍ଞିତୋ ଧମ୍ମପୁଞ୍ଜୋ ପବନ୍ଧୱସେନ ପୱତ୍ତମାନୋ ଇମାହି ୱେଦନାହି ସଂକିଲିସ୍ସତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱେଦନାପଞ୍ଚକଂ। ତତୋ ୱିସୁଦ୍ଧିକାମାନଂ ୱୋଦାନସମ୍ଭାରଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ସଦ୍ଧାଦିପଞ୍ଚକଂ। ସମ୍ଭୱୋଦାନସମ୍ଭାରା ଇମେହି ୱିସୁଜ୍ଝନ୍ତି, ୱିସୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତା ନିଟ୍ଠିତକିଚ୍ଚାୱ ହୋନ୍ତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିୟାଦୀନି ତୀଣି ୱୁତ୍ତାନି। ସବ୍ବତ୍ଥ ‘‘ଆଧିପଚ୍ଚଟ୍ଠଂ ଉପାଦାୟା’’ତି ପଦଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଏତ୍ତାୱତା ଅଧିପ୍ପେତତ୍ଥସିଦ୍ଧୀତି ଅଞ୍ଞେସଂ ଅଗ୍ଗହଣଂ।

ଅଥ ୱା ପୱତ୍ତିନିୱତ୍ତୀନଂ ନିସ୍ସରାଦିଦସ୍ସନତ୍ଥମ୍ପି ଏତାନିୟେୱ ୱୁତ୍ତାନି। ପୱତ୍ତିୟା ହି ୱିସେସତୋ ମୂଲନିସ୍ସୟଭୂତାନି ଛ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାୟତନାନି। ଯଥାହ ‘‘ଛସୁ ଲୋକୋ ସମୁପ୍ପନ୍ନୋ’’ତିଆଦି (ସୁ। ନି। ୧୭୧)। ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ଇତ୍ଥିପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିୟେହି ୱିସଭାଗୱତ୍ଥୁସରାଗନିମିତ୍ତେହି ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ସତ୍ତକାୟସ୍ସ

ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ‘‘ତିଣ୍ଣଂ ଖୋ, ମହାରାଜ, ସନ୍ନିପାତା ଗବ୍ଭସ୍ସ ଅୱକ୍କନ୍ତି ହୋତି ମାତା ଚ ଉତୁନୀ ହୋତି, ଗନ୍ଧବ୍ବୋ ଚ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତୋ ହୋତି, ମାତାପିତରୋ ଚ ସନ୍ନିପତିତା ହୋନ୍ତୀ’’ତିଆଦି (ମ॰ ନି॰ ୧।୪୦୮; ମି॰ ପ॰ ୪।୧।୬)। ଅୱଟ୍ଠାନଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟେନ ତେନ ଅନୁପାଲେତବ୍ବତୋ। ତେନାହ ‘‘ଆୟୁ ଠିତି ଯପନା ଯାପନା’’ତିଆଦି (ଧ॰ ସ॰ ୧୯)। ଉପଭୋଗୋ ୱେଦନାହି। ୱେଦନାୱସେନ ହି ଇଟ୍ଠାଦିସବ୍ବୱିସୟୂପଭୋଗୋ। ଯଥାହ ‘‘ୱେଦୟତି ୱେଦୟତୀତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତସ୍ମା ୱେଦନାତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି (ମ॰ ନି॰ ୧।୪୫୦)। ଏୱଂ ପୱତ୍ତିୟା ନିସ୍ସୟସମ୍ପୁଣ୍ଣାଦଟ୍ଠିତିସମ୍ଭୋଗଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଯାୱ ଉପେକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟନ୍ତି ଚୁଦ୍ଦସିନ୍ଦ୍ରିୟାନି ଦେସିତାନି। ଯଥା ଚେତାନି ପୱତ୍ତିୟା, ଏୱଂ ଇତରାନି ନିୱତ୍ତିୟା। ୱିୱଟ୍ଟସନ୍ନିସ୍ସିତେନ ହି ନିବ୍ବତ୍ତିତାନି ସଦ୍ଧାଦୀନି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିୟାନି ନିୱତ୍ତିୟା ନିସ୍ସୟୋ। ଉପ୍ପାଦୋ ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିୟେନ ତସ୍ସ ନିୱତ୍ତିୱସେନ ପଠମଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ଅୱଟ୍ଠାନଂ ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିୟେନ, ଉପଭୋଗୋ ଅଞ୍ଞାତାୱିନ୍ଦ୍ରିୟେନ ଅଗ୍ଗଫଲସମ୍ପଭୋଗତୋ। ଖୀଣାସୱାହି ୱିସୱିତାୟ ନିବ୍ବୁତିସୁଖଂ ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତି। ଏୱମ୍ପି ଏତାନି ଏୱ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି ଦେସିତାନି। ଏତ୍ତାୱତା ଯଥାଧିପ୍ପେତତ୍ଥସିଦ୍ଧିତୋ ଅଞ୍ଞେସଂ ଅଗ୍ଗହଣଂ। ଇମିନାୱ ନେସଂ ଦେସନାକ୍କମୋପି ସଂୱଣ୍ଣିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

ଇନ୍ଦ୍ରିୟନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସଚ୍ଚୱିତ୍ଥାରକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୨୯। ଅରିୟସଦ୍ଦେନ ୱିସେସନଂ ଅକତ୍ୱା କେୱଲଂ ସଚ୍ଚସଦ୍ଦେନ ଉଦ୍ଧିଟ୍ଠାନିପି ଅରିୟସଚ୍ଚାନି ଏୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସଚ୍ଚାନୀତି ଚତ୍ତାରି ଅରିୟସଚ୍ଚାନୀ’’ତି ଆହ। ସମାଞ୍ଞଜୋତନା ହି ୱିସେସେ ଅୱତିଟ୍ଠତି, ୱିସେସତ୍ଥିନା ଚ ୱିସେସୋ ଅନୁପଯୁଜ୍ଜିତବ୍ବୋତି। ଅରିୟସଚ୍ଚେସୁ ୱା ୱିଚାରିତେସୁ ଇତରାନିପି ଅତ୍ଥତୋ ୱିଚାରିତାନେୱ ହୋନ୍ତୀତି ୱିପସ୍ସନାୟ ଚ ଭୂମିଭୂତାନି, ଅରିୟସଚ୍ଚାନେୱାତି ଚ କତ୍ୱା ‘‘ସଚ୍ଚାନୀ’’ତି ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱାପି ‘‘ଚତ୍ତାରି ଅରିୟସଚ୍ଚାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ସାସନକ୍କମୋତି ଅରିୟସଚ୍ଚାନି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଅରିୟସଚ୍ଚଦେସନା ୱା। ସକଲଞ୍ହି ସାସନଂ ଭଗୱତୋ ୱଚନଂ ସଚ୍ଚୱିନିମୁତ୍ତଂ ନତ୍ଥି ପୱତ୍ତିନିୱତ୍ତିତଦୁଭୟହେତୁସନ୍ଦସ୍ସନୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ। ତସ୍ମା ସଚ୍ଚେସୁ କମତି, ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତଂ ୱା ସାସନଂ ଏତେସୁ କମତି, ପରିଞ୍ଞାଦିକିଚ୍ଚସାଧନୱସେନ ପୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା କମତି ଏତ୍ଥାତି କମୋ, କିଂ କମତି? ସାସନଂ। ସାସନସ୍ସ କମୋ ‘‘ସାସନକ୍କମୋ’’ତି ସଚ୍ଚାନି ସାସନପ୍ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନାନି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତଂଦେସନା ଚ ତବ୍ବୋହାରେନାତି।

ତଥାତି ତଂସଭାୱା ଦୁକ୍ଖାଦିସଭାୱା। ଅୱିତଥାତି ଅମୁସାସଭାୱା ବାଧନାଦିଭାୱେନ ଭୂତସଭାୱା। ଅନଞ୍ଞଥାତି ଅଞ୍ଞାକାରରହିତା ଅବାଧନାଦିଆକାରୱିରହିତା। ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତାଦିନିମିତ୍ତତାହି ଅଧିଟ୍ଠିତତ୍ତା ପୀଳନଟ୍ଠୋ। ସମେଚ୍ଚ ସମ୍ଭୂୟ ପଚ୍ଚୟେହି କତଭାୱୋ ସଙ୍ଖତଟ୍ଠୋ। ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତାଦିନିମିତ୍ତତାହି ପରିଦହନଂ, କିଲେସଦାହସମାଯୋଗୋ ୱା ସନ୍ତାପଟ୍ଠୋ। ଜରାୟ, ମରଣେନ ଚାତି ଦ୍ୱେଧା ୱିପରିଣାମେତବ୍ବତା ୱିପରିଣାମଟ୍ଠୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ପୀଳନଟ୍ଠୋ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସରସେନେୱ ଆୱିଭୱନାକାରୋ, ଇତରେ ଯଥାକ୍କମଂ ସମୁଦୟମଗ୍ଗନିରୋଧଦସ୍ସନେହି ଆୱିଭୱନାକାରାତି ଅୟଂ ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ୱିସେସୋ। ତତ୍ରତ୍ରାଭିନନ୍ଦନୱସେନ ବ୍ୟାପିତ୍ୱା ଉହନଂ ରାସିକରଣଂ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତନଂ ଆୟୂହନଂ ଆକାରସ୍ସ ବ୍ୟାପନତ୍ଥତ୍ତା। ଆଗଚ୍ଛତି ସମୁଦୟତୋତି ୱା ଆୟଂ, ଦୁକ୍ଖଂ, ତସ୍ସ ଉହନଂ ପୱତ୍ତନଂ ଆୟୂହନଂ, ଅୟଂ ସରସେନେୱ ଆୱିଭୱନାକାରୋ। ନିଦଦାତି ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ନିଦାନଂ, ‘‘ଇଦଂ ତଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛାପେନ୍ତଂ ୱିୟ ସମୁଟ୍ଠାପେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୟଂ ନିଦାନଟ୍ଠୋ ଦୁକ୍ଖଦସ୍ସନେନ ଆୱିଭୱନାକାରୋ। ସଂସାରଦୁକ୍ଖେନ ସଂଯୋଜନଂ ସଂଯୋଗଟ୍ଠୋ। ମଗ୍ଗାଧିଗମନନିୱାରଣଂ ପଲିବୋଧଟ୍ଠୋ। ଇମେ ଚ ସଂଯୋଗପଲିବୋଧଟ୍ଠା ନିରୋଧମଗ୍ଗଦସ୍ସନେହି ଆୱିଭୱନାକାରା। ନିସ୍ସରନ୍ତି ସତ୍ତା ଏତ୍ଥ, ସୟମେୱ ୱା ନିସ୍ସଟଂ ୱିସଂଯୁତ୍ତଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖତେହି ସବ୍ବୂପଧିପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗଭାୱତୋତି ନିସ୍ସରଣଂ। ଅୟମସ୍ସ ସଭାୱେନ ଆୱିଭୱନାକାରୋ, ଇତରେ ୱିୱେକାସଙ୍ଖାତାମତଟ୍ଠା, ସମୁଦୟକ୍ଖରଅପଚ୍ଚୟଅୱିନାସିତା ୱା ସମୁଦୟମଗ୍ଗଦୁକ୍ଖଦସ୍ସନେନ ଆୱିଭୱନାକାରା।

ସଂସାରତୋ ନିଗ୍ଗମନଂ ନିୟ୍ୟାନଂ। ଅୟମସ୍ସ ସରସେନ ଆୱିଭୱନାକାରୋ। ପରିବୋଧୂପଚ୍ଛେଦନେନ ନିବ୍ବାନାଧିଗମୋୱ ନିବ୍ବାନନିମିତ୍ତତ୍ତା ମଗ୍ଗସ୍ସ ହେତୁଟ୍ଠୋ। ପଞ୍ଞାପଧାନତ୍ତା ଚସ୍ସ ନିବ୍ବାନଦସ୍ସନଂ, ଚତୁସଚ୍ଚଦସ୍ସନଂ ୱା ଦସ୍ସନଟ୍ଠୋ। ଚତୁସଚ୍ଚଦସ୍ସନେ, କିଲେସଦୁକ୍ଖସନ୍ତାପୱୂପସମନେ ଚ ଆଧିପଚ୍ଚଂ କରୋନ୍ତି ମଗ୍ଗଧମ୍ମା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେସୂତି ସୋ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଆଧିପତେୟ୍ୟଟ୍ଠୋ। ୱିସେସତୋ ୱା ଆଲମ୍ବନାଧିପତିଭୂତା ମଗ୍ଗଧମ୍ମା ହୋନ୍ତି ‘‘ମଗ୍ଗାଧିପତିନୋ’’ତି (ଧ॰ ସ॰ ତିକମାତିକା ୧୬) ୱଚନତୋତି ସୋ ତେସଂ ଆକାରୋ ଆଧିପତେୟ୍ୟଟ୍ଠୋ। ଏତେ ହେତୁଦସ୍ସନାଧିପତେୟ୍ୟଟ୍ଠା ସମୁଦୟନିରୋଧଦୁକ୍ଖଦସ୍ସନେହି ଆୱିଭୱନାକାରା। ଏୱମାଦି ଆହାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅଭିସମୟଟ୍ଠୋତି ଅଭିସମେତବ୍ବଟ୍ଠୋ। ଅଭିସମୟସ୍ସ ୱା ୱିସୟଭୂତୋ ଅତ୍ଥୋ ଅଭିସମୟଟ୍ଠୋ। ଅଥ ୱା ଅଭିସମୟସ୍ସ ପୱତ୍ତିଆକାରୋ ଅଭିସମୟଟ୍ଠୋ। ସୋ ଚେତ୍ଥ ଅଭିସମେତବ୍ବେନ ପୀଳନାଦିନା

ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

୫୩୦। କୁଚ୍ଛିତଂ ଖଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଗାରୟ୍ହଂ ହୁତ୍ୱା ଅସାରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

''ସମାଗମୋ ସମେତ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ କେୱଲସ୍ସ ଆଗମସଦ୍ଦସ୍ସ, ଏତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଚ ପୟୋଗେ ସଂୟୋଗତ୍ଥସ୍ସ ଅନୁପଲବ୍ଭନତୋ, ସଂ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଚ ସଂୟୋଗେ ଉପଲବ୍ଭନତୋ ''ସଂୟୋଗଂ ଦୀପେତୀ''ତି ଆହ ଅନ୍ୱୟତୋ, ବ୍ୟତିରେକତୋ ଚ ତଦତ୍ଥଜୋତକତାସିଦ୍ଧିତୋ। ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଉଦିତନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଅୟ-ସଦ୍ଦୋ ଗତିଅତ୍ଥୋ ସିଦ୍ଧୋ ହେତୁସଦ୍ଦୋୱିୟ କାରଣଂ ଦୀପେତି। ଅଭ୍ତନୋ ଫଲନିପ୍ଫାଦନେନ ଅୟତି ପୱତ୍ତତି, ଏତି ୱା ଏତସ୍ମା ଫଲନ୍ତି ଅୟୋତି, ସଂୟୋଗେ ଉପ୍ପତ୍ତିକାରଣଂ ସମୁଦୟୋତି। ଏତ୍ଥ ୱିସୁଂ ପୟୁଜ୍ଜମାନାପି ଉପସଗ୍ଗସଦ୍ଦା ସଧାତୁକଂ ସଂୟୋଗତ୍ଥଂ, ଉପ୍ପାଦତ୍ଥଞ୍ଚ ଦୀପେନ୍ତି, କିରିୟାୱିସେସକତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

''ଅଭାୱୋଏତ୍ଥ ରୋଧସ୍ସାତି ନିରୋଧୋ''ତି ଏତେନ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଦୁକ୍ଖୱିୱେକଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ସମଧିଗତେ ତସ୍ମିଂ ତଦଧିଗମତୋ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ରୋଧାଭାୱୋ ପୱତ୍ତିସଙ୍ଖାତସ୍ସ ରୋଧସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଭୂତାୟ ନିୱତ୍ତିୟା ଅଧିଗତତ୍ତାତି। ଏତସ୍ମିଞ୍ଚ ଅତ୍ଥେ ଅଭାୱୋ ଏତସ୍ମିଂ ରୋଧସ୍ସାତି ନିରୋଧୋ ଇଚ୍ଚେୱ ପଦସମାସୋ। ଦୁକ୍ଖାଭାୱୋ ପନେତ୍ଥ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ, ନ ନିବ୍ବାନସ୍ସେୱ। ଅନୁପ୍ପାଦୋ ଏୱ ନିରୋଧୋ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧୋ। ଆୟତିଂ ଭୱାଦୀସୁ ଅପ୍ପୱତ୍ତି, ନ ପନ ଭଙ୍ଗୋତି ଭଙ୍ଗୱାଚକଂ ନିରୋଧସଦ୍ଦଂ ନିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଅନୁପ୍ପାଦୱାଚକଂ ଗଣ୍ହାତି। ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ କାରଣେ ଫଲୂପଚାରଂ କତ୍ୱା ନିରୋଧପଚ୍ଚୟୋ ନିରୋଧୋତି ୱୁତ୍ତୋ।

ପଟିପଦା ଚ ହୋତି ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଦୁକ୍ଖନିରୋଦପ୍ପତ୍ତିୟା। ନନୁ ଚ ସା ଏୱ ଦୁକ୍ଖନିରୋଦପ୍ପତ୍ତୀତି ତସ୍ସା ଏୱ ସା ପଟିପଦାତି ନ ୟୁଜ୍ଜତୀତି? ନ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଗମସ୍ସ ପତ୍ତିଭାୱେନ, ୟେହି ସୋ ଅଧିଗଚ୍ଛତି, ତେସଂ କାରଣଭୂତାନଂ ପଟିପଦାଭାୱେନ ଚ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ସଚ୍ଛି କିରିୟାସଚ୍ଛିକରଣଧମ୍ମାନଞ୍ହି ଅଞ୍ଞତ୍ତାଭାୱେପି ପୁଗ୍ଗଲସଚ୍ଛିକିରିୟାଧମ୍ମଭାୱେହି ନାନତ୍ତଂ କତ୍ୱା ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋତି। ଅଥ ୱା ୟଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧପ୍ପତ୍ତିୟା ନିଟ୍ଠାନଂ ଫଲଂ, ସୟଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧପ୍ପତ୍ତିଭୂତଂ, ତସ୍ସ ଅଭିସମୟଭୂତାୟ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧପ୍ପତ୍ତିୟା ପଟିପଦତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

୫୩୧ ।ବୁଦ୍ଧାଦୟୋ ଅରିୟା ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ ପଟିୱିଦ୍ଧକାଲେ ପୱତ୍ତଂ ବୁଦ୍ଧାଦିୱୋହାରଂ ''ଅଗମା ରାଜଗହଂ ବୁଦ୍ଧୋ''ତିଆଦୀସୁ (ସୁ। ନି। ୪୧୦) ୱିୟ ଭାୱିନି ଭୂତେ ୱିୟ ଉପଚାରୋତି ପୁରିମକାଲେପି ଆରୋପେତ୍ୱା ''ବୁଦ୍ଧାଦୟୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେ ହି ବୁଦ୍ଧାଦୟୋ ଚତୂହି ମଗ୍ଗେହି ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତୀତି। ତସ୍ମା ଅରିୟସଚ୍ଚାନୀତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ ଅରିୟପଟିୱିଜ୍ଝିତବ୍ବାନି ସଚ୍ଚାନି ଅରିୟସଚ୍ଚାନୀତି ପୁରିମପଦେ ଉତ୍ତରପଦଲୋପୋ ଅରିୟସଚ୍ଚାନୀତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥାଗତେନ ହି ସୟଂ ଅଧିଗତତ୍ତା, ପୱେଦିତତ୍ତା, ତତୋ ଏୱ ଚ ଅଞ୍ଞେହି ଅଧିଗମନୀୟତ୍ତା ତାନି ତସ୍ସ ହୋନ୍ତୀତି। ଅରିୟଭାୱସିଦ୍ଧିତୋପୀତି ଏତ୍ଥ ଅରିୟସାଧକାନି ସଚ୍ଚାନି ଅରିୟସଚ୍ଚାନୀତି ପୁବ୍ବେ ୱିୟ ଉତ୍ତରପଦଲୋପୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅରିୟାନି ସଚ୍ଚାନୀତିପୀତି ଏତ୍ଥ ଅୱିତଥଭାୱେନ ଅରଣୀୟତ୍ତା ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବତ୍ତା ଅରିୟାନି, ଅରିୟସମଞ୍ଞା ୱା ଅୱିସଂୱାଦକେ ଅୱିତଥେ ନିରୁଳ୍ହା ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

୫୩୨ ।ବାଧନଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତନିମିତ୍ତଭାୱୋ, ଉଦୟୱୟପଟିପୀଳିତଭାୱୋ ୱା ବାଧନଂ। ଭୱାଦୀସୁ ଜାତିଆଦିୱସେନ, ଚକ୍ଖୁରୋଗାଦିୱସେନ ଚ ଅନେକଦା ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପୱତ୍ତନମେୱ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସନ୍ତାପନଂ, ତଦସ୍ସ କିଚ୍ଚଂ ରସୋତି ସନ୍ତାପନରସଂ। ପୱତ୍ତିନିୱତ୍ତୀସୁ ସଂସାରୱିମୋକ୍ଖେସୁ ପୱତ୍ତି ହୁତ୍ୱା ଗୟ୍ହତୀତି ପୱତ୍ତିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। ପଭୱତି ଏତସ୍ମା ଦୁକ୍ଖଂ ନିବ୍ବତ୍ତତି, ପୁରିମଭୱେନ ପଚ୍ଛିମଭୱୋ ଘଟିତୋ ସଂୟୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତୀତି ପଭାୱୋ। ''ଏୱମ୍ପି ତଣ୍ହାନୁସୟେ ଅନୂହତେ, ନିବ୍ବତ୍ତତି ଦୁକ୍ଖମିଦଂ ପୁନପ୍ପୁନ''ନ୍ତି (ଧ। ପ। ୩୩୮; ନେତ୍ତି। ୩୦) ଏୱଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପାଦନଂ ଅନୁପଚ୍ଛେଦକରଣଂ। ଭୱନିସ୍ସରଣନିୱାରଣଂ ପଲିବୋଧୋ। ତଣ୍ହାକ୍ଖୟାଦିଭାୱେନ ସବ୍ବଦୁକ୍ଖସନ୍ତତା ସନ୍ତି। ଅଚ୍ଚୁତିରସନ୍ତି ଅଚ୍ଚୁତିସମ୍ପତ୍ତିକଂ ଅଚୱନକିଚ୍ଚଂ ୱା। କିଚ୍ଚନ୍ତି ଚ ଚୱନାଭାୱଂ କିଚ୍ଚମିୱ କତ୍ୱା ପରିୟାୟେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଅଚୱନଞ୍ଚସ୍ସ ସଭାୱାପରିଚ୍ଚଜନଂ ଅୱିକାରିତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧନିମିତ୍ତସୁଞ୍ଞତାୟ ଅୱିଗ୍ଗହଂ ହୁତ୍ୱା ଗୟ୍ହତୀତି ଅନିମିତ୍ତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। ଅନୁସୟସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନେନ ସଂସାରଚାରକତୋ ନିଗ୍ଗମନୂପାୟଭାୱୋ ନିୟ୍ୟାନଂ। ସବ୍ବକିଲେସାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧନଂ କିଲେସପ୍ପହାନକରଣଂ। ନିମିତ୍ତତୋ, ପୱତ୍ତତୋ ଚ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୁତ୍ୱା ଗୟ୍ହତୀତି ୱୁଟ୍ଠାନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ।

୫୩୩। ଅସୁୱଣ୍ଣାଦି ସୁୱଣ୍ଣାଦି ୱିୟ ଦିସ୍ସମାନଂ ମାୟାତି ୱତ୍ଥୁସବ୍ଭାୱା ତସ୍ସା ୱିପରୀତତା ୱୁତ୍ତା। ଉଦକଂ ୱିୟ ଦିସ୍ସମାନା ପନ ମରୀଚି ଉପଗତାନଂ ତୁଚ୍ଛା। ୱତ୍ଥୁମତ୍ତମ୍ପି ତସ୍ସା ନ ଦିସ୍ସତୀତି ୱିସଂୱାଦିକା ୱୁତ୍ତା। ମରୀଚିମାୟାଅତ୍ତୱିଧୁରୋ ଭାୱୋ ତଚ୍ଛାୱିପରୀତଭୂତଭାୱୋ। ଅରିୟଞାଣସ୍ସାତି ଅରିୟସ୍ସ ଅୱିତଥଗ୍ଗାହକସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ, ତେନ ପଟିୱେଧଞାଣଂ ୱିୟ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣମ୍ପି ଗହିତଂ ହୋତି। ତେସଂ ଗୋଚରଭାୱୋ ପଟିୱିଜ୍ଝିତବ୍ବତା, ଆରମ୍ମଣଭାୱୋ ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଗ୍ଗିଲକ୍ଖଣଂ ଉଣ୍ହତ୍ତଂ। ତଞ୍ହି କତ୍ଥଚି କଟ୍ଠାଦିଉପାଦାନଭେଦେ ୱିସଂୱାଦକଂ, ୱିପରୀତଂ, ଅଭୂତଂ ୱାକଦାଚିପି ନ ହୋତି।

‘‘ଜାତିଧମ୍ମା ଜରାଧମ୍ମା, ଅଥୋ ମରଣଧମ୍ମିନୋ’’ତି (ଅ। ନି। ୩।୩୯; ୫।୫୭) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତା ଜାତିଆଦିକା ଲୋକପକତି। ଏକଚ୍ଚାନଂ ତିରଚ୍ଛାନାନଂ ତିରିୟଂ ଦୀଘତା, ମନୁସ୍ସାଦୀନଂ ଉଦ୍ଧଂ ଦୀଘତା, ୱୁଦ୍ଧିନିଟ୍ଠଂ ପତ୍ତାନଂ ପୁନ ଅୱଡ୍ଢନନ୍ତି ଏୱମାଦିକା ଚ ଲୋକପକତୀତି ୱଦନ୍ତି। ତଚ୍ଛାୱିପରୀତଭୂତଭାୱେସୁ ପଚ୍ଛିମୋ ତଥତା। ପଠମୋ ଅୱିତଥତା, ମଜ୍ଝିମୋ ଅନଞ୍ଞଥତାତି ଅୟମେତେସଂ ୱିସେସୋ,

ଦୁକ୍ଖାଅଞ୍ଞଂ ନ ବାଧକ ନ୍ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ତଣ୍ହାପି ଜାତି ୱିୟ ଦୁକ୍ଖନିମିତ୍ତତାୟ ବାଧିକାତି? ନ, ବାଧକପ୍ପଭୱଭାୱେନ ୱିସୁଂ ଗହିତତ୍ତା। ଏୱମ୍ପି ପୱତ୍ତି, ପୱତ୍ତିହେତୁ ଚ ଅସଙ୍କରତୋ ବୋଧିତା ହୋନ୍ତି। ଅଥ ୱା ଜାତିଆଦୀନଂ ୱିୟ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱୋ, ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତା ଚ ବାଧକତା, ନ ଦୁକ୍ଖପ୍ପଭୱତାତି ନତ୍ଥି ତଣ୍ହାୟ ପଭୱଭାୱେନ ୱିସୁଂ ଗହିତାୟ ବାଧକଭାୱପସଙ୍ଗୋ। ତେନାହ ‘‘ଦୁକ୍ଖା ଅଞ୍ଞଂ ନ ବାଧକ’’ନ୍ତି। ବାଧକତ୍ତନିୟାମେନାତି ଦୁକ୍ଖଂ ବାଧକମେୱ, ଦୁକ୍ଖମେୱ ବାଧକନ୍ତି ଏୱଂ ଦ୍ୱିଧାପି ବାଧକତ୍ତାୱଧାରଣେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ବାଧକତ୍ତନିୟାମେନାତି ହି ବାଧକସ୍ସ, ବାଧକତ୍ତେ ଚ ନିୟାମେନ। ୟତା ବାଧକତ୍ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖେ ନିୟତତା, ଏୱଂ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ବାଧକତ୍ତେ ନିୟତତାତି।

ତଂ ୱିନା ନାଞ୍ଞତୋତି ସତିପି ଅୱସେସକିଲେସଅୱସେସାକୁସଲସାସୱକୁସଲମୂଲାୱସେସସାସୱକୁସଲଧମ୍ମାନଂ ଦୁକ୍ଖହେତୁଭାୱେ ନ ତଣ୍ହାୟ ୱିନା ତେସଂ ଦୁକ୍ଖହେତୁଭାୱୋ ଅତ୍ଥି, ତେହି ପନ ୱିନାପି ତଣ୍ହାୟ ଦୁକ୍ଖହେତୁଭାୱୋ ଅତ୍ଥି କୁସଲେହି ୱିନା ଅକୁସଲେହି ରୂପାୱଚରାଦିକୁସଲେହି ୱିନା କାମାୱଚରାଦୀହି ଚ ତଣ୍ହାୟ ଦୁକ୍ଖନିବ୍ବତ୍ତକତ୍ତା। ସନ୍ତଭାୱସ୍ସ, ସନ୍ତଭାୱେ ୱା ନିୟାମୋ ସନ୍ତଭାୱନିୟାମୋ, ତେନ ସନ୍ତଭାୱନିୟାମେନ। ତଚ୍ଛନିସ୍ସାନଭାୱତ୍ତାତି ଦ୍ୱିଧାପି ନିୟାମେନ ତଚ୍ଛୋ ନିସ୍ସାନଭାୱୋ ଏତସ୍ସ, ନ ମିଚ୍ଛାମଗ୍ଗସ୍ସ ୱିୟ ୱିପରୀତତାୟ, ନ ଲୋକିୟମଗ୍ଗସ୍ସ ୱିୟ ୱା ଅନେକନ୍ତିକତାୟ ଅତଚ୍ଛୋତି ତଚ୍ଛନିସ୍ସାନଭାୱୋ, ମଗ୍ଗୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ତଚ୍ଛନିସ୍ସାନଭାୱତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ତଚ୍ଛନିସ୍ସାନଭାୱତ୍ତା। ସବ୍ବତ୍ଥ ଦ୍ୱିଧାପି ନିୟାମେନ ତଚ୍ଛାୱିପରୀତଭୂତଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ ‘‘ଇତି ତଚ୍ଛାୱିପଲ୍ଲାସା’’ତିଆଦି।

୫୩୪। ସଚ୍ଚସଦ୍ଦସ୍ସ ସମ୍ଭୱନ୍ତାନଂ ଅତ୍ଥାନଂ ଉଦ୍ଧରଣଂ, ସମ୍ଭୱନ୍ତେ ୱା ଅତ୍ଥେ ୱତ୍ୱା ଅଧିପ୍ପେତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଉଦ୍ଧରଣଂ ନିଦ୍ଧାରଣଂ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୋ। ୱିରତିସଚ୍ଚେତି ମୁସାୱାଦୱିରତିୟଂ। ନ ହି ଅଞ୍ଞୱିରତୀସୁ ସଚ୍ଚସଦ୍ଦୋ ନିରୁଳ୍ହୋ। ୟେ ପନ ‘‘ୱିରତିସଚ୍ଚଂ ସମାଦାନୱିରତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି, ତେସମ୍ପି ନ ସମାଦାନମତ୍ତଂ ୱିରତିସଚ୍ଚଂ, ଅଥ ଖୋ ସମାଦାନାୱିସଂୱାଦନଂ। ତଂ ପନ ପଟିଞ୍ଞାସଚ୍ଚଂ ମୁସାୱାଦୱିରତିୟେୱ ହୋତି। ‘‘ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ, ମୋଘମଞ୍ଞ’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୨।୧୮୭, ୨୦୨-୨୦୩, ୪୨୭; ୩।୨୭-୨୯) ପୱତ୍ତା ଦିଟ୍ଠି ‘‘ସଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ଅଭିନିୱେସନୱୁତ୍ତିୟା ଦିଟ୍ଠିସଚ୍ଚଂ। ଅମୋସଧମ୍ମତ୍ତା ନିବ୍ବାନଂ ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚଂ। ‘‘ଅମୋସଧମ୍ମଂ ନିବ୍ବାନଂ, ତଦରିୟା ସଚ୍ଚତୋ ୱିଦୂ’’ତି (ସୁ। ନି। ୭୬୩) ହି ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ସ ପନ ତଂସମ୍ପାପକସ୍ସ ଚ ମଗ୍ଗସ୍ସ ପଜାନନା ପଟିୱେଧୋ ଅୱିୱାଦକାରଣନ୍ତି ଦ୍ୱୟମ୍ପି ‘‘ଏକଂ ହି ସଚ୍ଚଂ ନ ଦୁତିୟମତ୍ଥି, ୟସ୍ମିଂ ପଜା ନୋ ୱିୱଦେ ପଜାନ’’ନ୍ତି ଇମିସ୍ସା (ସୁ। ନି। ୮୯୦; ମହାନି। ୧୧୯) ଗାଥାୟ ‘‘ସଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୫୩୫। ‘‘ନେତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିୟସଚ୍ଚନ୍ତି ଆଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ, ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତୀ’’ତି ଏତେନ ଜାତିଆଦୀନଂ ଦୁକ୍ଖଅରିୟସଚ୍ଚଭାୱେ ଅୱିପରୀତତଂ ଦସ୍ସେତି ଏକନ୍ତେନେୱ ବାଧକଭାୱତୋ। ‘‘ଅଞ୍ଞଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିୟସଚ୍ଚନ୍ତି ଆଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ, ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତୀ’’ତି ଇମିନା ଦୁକ୍ଖଅରିୟସଚ୍ଚଭାୱସ୍ସ ଜାତିଆଦୀସୁ ନିୟତତଂ ଦସ୍ସେତି ଅନଞ୍ଞତ୍ଥଭାୱତୋ। ସଚେପି କଥଞ୍ଚି କୋଚି ଏୱଂଚିତ୍ତୋ ଆଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ, ପଞ୍ଞାପନେ ପନ ସହଧମ୍ମେନ ଞାପନେ ଅତ୍ତନୋ ୱାଦସ୍ସ ପତିଟ୍ଠାପନେ ସମତ୍ଥୋ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅହମେତଂ...ପେ... ପଞ୍ଞପେସ୍ସାମୀତି ଆଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ, ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଜାତିଆଦୀନଂ ଅନଞ୍ଞଥତା ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଚ ତତାଭୂତସ୍ସ ଅଭାୱୋୟେୱେତ୍ଥ ଠାନାଭାୱୋ। ସଚେପି କୋଚି ଆଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ ଆଗଚ୍ଛତୁ, ଠାନଂ ପନ ନତ୍ଥୀତି ଅୟମେତ୍ଥ ସୁତ୍ତତ୍ଥୋ। ଏସ ନୟୋ ଦୁତିୟସୁତ୍ତେପି। ତତ୍ଥ ପନ ଅତ୍ତଭାୱପଟିଲାଭେନେୱ ସତ୍ତାନଂ ଜାତିଆଦୀନଂ ପତ୍ତି, ସମ୍ମୁଖୀଭାୱୋ ଚ ହୋତୀତି ସମ୍ପତ୍ତତ୍ତା, ପଚ୍ଚକ୍ଖତା ଚ ପଠମତା, ୟତୋ ତଂ ଭଗୱତା ପଠମଂ ଦେସିତଂ, ତନ୍ନିମିତ୍ତତା ଦୁତିୟତା, ତଦୁପସମତା ତତିୟତା, ତଂସମ୍ପାପକତା ଚତୁତ୍ଥତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

‘‘ଏତପରମତୋ’’ତି ଏତେନ ଚତୂହି ଅରିୟସଚ୍ଚେହି ପୱତ୍ତିଆଦୀନଂ ଅନୱସେସପରିୟାଦାନମାହ। ନିବ୍ବୁତିକାମେନ ପରିଜାନନାଦୀହି ଅଞ୍ଞଂ କିଞ୍ଚି କିଚ୍ଚଂ କାତବ୍ବଂ ନତ୍ଥି, ଧମ୍ମଞ୍ଞାଣକିଚ୍ଚଂ ୱା ଇତୋ ଅଞ୍ଞଂ ନତ୍ଥି, ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟାଦୀନି ଚ ଏତପରମାନେୱାତି ଚତ୍ତାରିୟେୱ ୱୁତ୍ତାନି। ତଣ୍ହାୟ ଆଦୀନୱଦସ୍ସାୱୀନଂ ୱସେନ ତଣ୍ହାୱତ୍ଥୁଆଦୀନଂ ଏତପରମତାୟାତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ଆଲୟେ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣସଙ୍ଖାତେ, ସକଲୱତ୍ଥୁକାମସଙ୍ଖାତେ, ଭୱତ୍ତୟସଙ୍ଖାତେ ୱା ଦୁକ୍ଖେ ଦୋସଦସ୍ସାୱୀନଂ ୱସେନ ଆଲୟାଦୀନଂ ଏତେପରମତାୟାତି ୱୁତ୍ତଂ।

୫୩୬।‘‘ଓଳାରିକତ୍ତା’’ତି ଇଦଂ ଜାତିଆଦୀନଂ ଦୁକ୍ଖଭାୱସ୍ସ ପଟୁରଜନପାକଟତାମତ୍ତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଅରିୟେନ ଞାଣେନ ପଟିୱିଜ୍ଝିତବ୍ବାକାରଂ। ତନ୍ତି ଦୁକ୍ଖଂ। ଅକତନ୍ତି ଅନିବ୍ବତ୍ତିତଂ, ଅନିପ୍ଫାଦିତକାରଣନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। କାରଣେ ହି ସିଦ୍ଧେ ଫଲଂ ସିଦ୍ଧମେୱ ହୋତି। ‘‘ନେୱ ଅକତଂ ଆଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ଚ ଇମିନା ଅହେତୁୱାଦଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ‘‘ନ ଇସ୍ସରନିମ୍ମାନାଦିତୋ’’ତି ଏତେନ ପଜାପତିପୁରିସପକତିକାଲାଦିୱାଦେ ପଟିକ୍ଖିପତି। ୟଂ ପନେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ପରତୋ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି। ‘‘ସହେତୁକେନ ଦୁକ୍ଖେନା’’ତି ଏତେନ ଦୁକ୍ଖଦସ୍ସନେନ ଜନିତସ୍ସ ସଂୱେଗସ୍ସ ସଂୱଡ୍ଢନମାହ। ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ହି

ସହେତୁକଭାୱସୱସେନ ବଲୱସଂୱେଗୋ ଜାଯତି ଯାୱାଯଂ ହେତୁ, ତାୱ ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅୱିଚ୍ଛେଦେନ ପୱତ୍ତତୀତି। ଅସ୍ସାସଜନନଟ୍ଠଂ ନିରୋଧନ୍ତି ସଂୱେଗଜାତସ୍ସ ଅସ୍ସାସଂ ଜନେତୁଂ ନିରୋଧସଚ୍ଚମାହ। ନିବ୍ବିନ୍ନସଂସାରଦୁକ୍ଖସ୍ସ ହି ନିରୋଧକଥା ୱୁଚ୍ଚମାନା ଅତିୱିଯ ଅତିୱିଯ ଅସ୍ସାସଂ ସଞ୍ଜନେତି।

୫୩୭। ଯେ ତେ ଜାତିଆଦଯୋ ଧମ୍ମା ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ବ୍ୟାଧି ନ ଗହିତୋତି? ଅନେକନ୍ତଭାୱତୋ। ତଥା ହି ସୋ କଦାଚି, କେସଞ୍ଚି ଚ ନତ୍ଥି। ଯଥାହ ''ତଯୋ ରୋଗା ପୁରେ ଆସୁଂ, ଇଚ୍ଛା ଅନସନଂ ଜରା''ତି (ସୁ॰ ନି॰ ୩୧୩)। ବାକୁଲତ୍ଥେରାଦୀନଂ ସୋ ନାହୋସିଯେୱ, ଦୁକ୍ଖଗ୍ଗହଣେନ ୱା ବ୍ୟାଧି ଏତ୍ଥ ହିତୋୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପରମତ୍ଥତୋ ହି ଧାତୁକ୍ଖୋଭପଚ୍ଚଯଂ କାଯିକଂ ଦୁକ୍ଖଂ ବ୍ୟାଧୀତି। ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଏକଂ କୋଟ୍ଠାସଂ କତ୍ୱା ''ଦ୍ୱାଦସ ଧମ୍ମା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। କାମତଣ୍ହାଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା ''ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋ ଅରିଯସଚ୍ଚ''ନ୍ତି ଅଞ୍ଞେ ଅନ୍ତୋଗଧଭେଦେ ଅନାମସିତ୍ୱା ଏକରୂପେନ ଗହିତାପି ତଣ୍ହା ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିସହଗତା, ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିସହଗତା, ଦିଟ୍ଠିୱିରହିତା କେୱଲଂ କାମସ୍ସାଦଭୂତା ଚାତି ତିଧାୱ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତା। ''ଅଯମେୱ ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ''ତି ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଭାୱେନ ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତାପି ସଭାୱତୋ ଭିନ୍ନା ଏୱ ତେ ଧମ୍ମାତି ଆହ ''ଅଟ୍ଠ ଧମ୍ମା''ତି।

ସଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦୁକ୍ଖନିଦ୍ଦେସକଥାୱଣ୍ଣନା

ଜାତିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

ଭୱେତି ଆଦାନନିକ୍ଖେପପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ଧମ୍ମପ୍ପବନ୍ଧୋ ଭୱୋ, ତସ୍ମିଂ ଭୱେ। ସୋ ହି ଜାଯତି ଏତ୍ଥ ଯୋନିଗତିଆଦିୱିଭାଗୋତି ଜାତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଜାଯନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସତ୍ତା ସମାନନ୍ୱଯାତି ଜାତି, ନିକାଯୋ। ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣେତି ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଉପ୍ପାଦୋ। ସୋ ହି ଜନନଟ୍ଠେନ ଜାତି। ପଟିସନ୍ଧିଯନ୍ତି ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ । ସମ୍ପତିଜାତୋତି ଏତ୍ଥ ଜାତିସଦ୍ଦେନ ଲବ୍ଭମାନଂ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖମନସଙ୍ଖାତଂ ଜାଯନଟ୍ଠଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ପସୂତିଯ''ନ୍ତି, ଅଭିଜାତିଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଜାଯତି ଏତାଯ ଖତ୍ତିଯାଦିସମଞ୍ଞାତି ଜାତି, କୁଲଂ।

୫୩୮। ସଯନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ସେଯ୍ୟା, ମାତୁକୁଚ୍ଛିସଙ୍ଖାତୋ ଗବ୍ଭୋ ସେଯ୍ୟା ଏତେସନ୍ତି ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକା, ଅଣ୍ଡଜା, ଜଲାବୁଜା ଚ। ଇତରେସନ୍ତି ସଂସେଦଜାନଂ, ଓପପାତିକାନଞ୍ଚ। ଅଯମ୍ପି ଚାତି ''ପଟିସନ୍ଧିଖନ୍ଧେସ୍ୱେୱା''ତି ଅନନ୍ତରଂ ୱୁତ୍ତକଥାପି, ପଗେୱ ''ପଟିସନ୍ଧିତୋ ପଟ୍ଠାଯା''ତି ୱୁତ୍ତକଥାଯଂ। ତେନାହ ''ତେସଂ ତେସଂ ପଠମପାତୁଭାୱୋ ଜାତୀ''ତି।

ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନୱସେନ ଗଯ୍ହତୀତି ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। ୱଡ୍ଢମାନୱିଭାଗଂ ଦୁକ୍ଖୱିଚିତ୍ତତଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେତୀତି ଦୁକ୍ଖୱିଚିତ୍ତତାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା।

୫୩୯।''କସ୍ମା ପନା''ତି ୱଦତୋ ଚୋଦକସ୍ସାଯମଧିପ୍ପାଯୋ – ଏକନ୍ତଦୁକ୍ଖେ ନିରଯେ ତାୱ ଜାତିଦୁକ୍ଖା ହୋତୁ, ଅଞ୍ଞାସୁପି ୱା ଦୁଗ୍ଗତୀସୁ ପାପକମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନତୋ ସୁଖସଂୱତ୍ତନିଯକମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନାସୁ ପନ ସୁଗତୀସୁ କଥନ୍ତି। ଇତରୋ ''ନାଯଂ ଜାତି ସଭାୱଦୁକ୍ଖୱସେନ ଦୁକ୍ଖାତି ୱୁତ୍ତା, ନ ହି କାଚି ପଟିସନ୍ଧି ଦୁକ୍ଖୱେଦନାସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଅତ୍ଥି, ଅଥ ଖୋ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ''ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅନେକେସଂ ଦୁକ୍ଖାନଂ ୱତ୍ଥୁଭାୱତୋ''ତିଆଦିମାହ। ଅଦୁକ୍ଖସଭାୱମ୍ପି ପରିଯାଯତୋ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଦୁକ୍ଖସଭାୱଂ ଦୁକ୍ଖସଦ୍ଦେନ ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ''ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି ଯଥା ରୂପରୂପନ୍ତି।

ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁତୋତି ''ଅହୁ ୱତ ମେ, ତଂ ୱତ ନାହୋସୀ''ତି ଚେତସିକଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁତୋ।

''ଯଦନିଚ୍ଚଂ, ତଂ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି (ସଂ॰ ନି॰ ୩।୧୫, ୪୫, ୭୬, ୭୭, ୮୫; ୨।୪।୧, ୪) ୱଚନତୋ ତେଭୂମକା ସଙ୍ଖାରା ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖଂ, ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ''ଉଦଯବ୍ବଯପ୍ପଟିପୀଳିତତ୍ତା''ତି। ଯଞ୍ହି ଅଭିଣ୍ହଂ ପଟିପୀଳିତଂ, ତଂ ଦୁକ୍ଖମନତାଯ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି, ୱିପସ୍ସନାଚାରସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ତେଭୂମକଗ୍ଗହଣଂ।

ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଦୁକ୍ଖଦୋମସ୍ସୁପାଯାସେ ୱଦତି। ''ଜାତିପି ଦୁକ୍ଖା''ତିଆଦିନା (ୱିଭ॰ ୧୯୦) ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚୱିଭଙ୍ଗେ ଆଗତଂ।

ଭଗୱତାପୀତି ଅନାୱରଣଞାଣୱତା ଅଚ୍ଛରିଯାପରିମେଯ୍ୟଦେସନାକୋସଲ୍ଲୱତା ଭଗୱତାପି। ଉପମାୱସେନାତି ଅଙ୍ଗାରକାସୂପମାଦିଉପମାୱସେନ।

୫୪୦।ପୁଣ୍ଡରୀକାଦୀସୂତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ନ ମଣିକନକରଜତପୱାଳଆଦିରତନସନ୍ନିଚଯେ, ନାପି ଅଣ୍ଡଜମେଣ୍ଡଜୱାଯଜାତିକେ

ସୁଭମନୁଞ୍ଞସୟନତଲେ, ନାପି ରତନମୟକୁଚ୍ଛିମମନୋହରେ ପାସାଦତଲେ, ନାପି ସିତ୍ତସମ୍ମଟ୍ଠକୁସୁମୋପହାରୱତି ପାସାଦୂପଚାରେ, ନାପି ମୁତ୍ତାଜାଲସଦିସୱାଲିକାୱିକିଣ୍ଣେ ୱିୱିଟଙ୍ଗଣେ, ନାପି ହରିତକମ୍ବଲସଦିସମୁଦୁସଦ୍ଦଲସମୋତଲେ ଭୂମିଭାଗେତି ଏୱମାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ପରମସମ୍ବାଧେତି ଅତିୱିୟ ସମ୍ବାଧେ। ତିବ୍ବନ୍ଧକାରେତି ବହଲନ୍ଧକାରେ। ପିତ୍ତସେମ୍ହପୁବ୍ବରୁହିରଗୂଥୋଦରିୟାଦି ନାନାକୁଣପସମ୍ବାଧେ। ମାତା ୟଦି ୱୀସତିୱସ୍ସା, ଅଥ ତିଂସ, ଚତ୍ତାଲୀସାଦିୱସ୍ସା, ତତ୍ତକଂ କାଲଂ ଅଧୋତୱଚ୍ଚକୂପସଦିସତାୟ ଅଧିମତ୍ତଜେଗୁଚ୍ଛେ। ପୂତିମଚ୍ଛା ଦି ସଙ୍ଗଂ ନ ସଦିସୂପମ୍ମଂ ତସ୍ସ ୱାତାଦିୱସେନ ଏକଚ୍ଚଦୁଗ୍ଗନ୍ଧାପଗମସବ୍ଭାୱତୋ। ଦସ ମାସେତି ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂୟୋଗେ ଉପୟୋଗୱଚନଂ, ୟେଭୁୟ୍ୟୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ ତତୋ ଭିୟ୍ୟୋପି ଏକଚ୍ଚାନଂ ତତ୍ଥାୱଟ୍ଠାନସମ୍ଭୱତୋ । ଅତ୍ତନୋ ଅଧୋମୁଖଂ ଠପିତସଙ୍ଚିତହତ୍ଥଦ୍ୱୟସ୍ସ ଉକ୍କୁଟିକସ୍ସେୱ ନିସୀଦତୋ ସମିଞ୍ଜନପ୍ପସାରଣାଦିରହିତୋ।

ଅଭିମୁଖଂ କଡ୍ଢନଂ ଆକଡ୍ଢନଂ। ପରିତୋ ସମନ୍ତତୋ କଡ୍ଢନଂ ପରିକଡ୍ଢନଂ। ହେଟ୍ଠା ଧୁନନଂ ଓଧୂନନଂ। ନିଧାୟ ନିଧାୟ ଧୂନନଂ ନିଦ୍ଧୂନନଂ। ଆକଡ୍ଢନାଦିସଦିସଞ୍ଚେତ୍ଥ "ଆକଡ୍ଢନାଦୀ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତରୁଣୱଣସଦିସଂ ଅତିୱିୟ ସୁଖୁମାଲଂ ଗବ୍ଭଗତଂ ସରୀରଂ ସୀତାଦିଅପ୍ପକମ୍ପି ନ ସହତୀତି ସୀତନରକୂପପନ୍ନତାଦି ନିଦସ୍ସିତଂ। ତଞ୍ହି ତସ୍ସ ଅତିୱିୟ ସୀତଂ, ଅତିୱିୟ ଉଣ୍ହଞ୍ଚ ହୁତ୍ୱା ଉପତିଟ୍ଠତି। ସରୀରଂ ୱାସିୟାଦୀହି ତଚ୍ଛେତ୍ୱା ଖାରାୱସେଚନକରଣଂ ଖାରାପଟିଚ୍ଛକଂ। ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନେତି ଗବ୍ଭାସୟସଞ୍ଞିତଂ ତତିୟଂ ଆୱଟ୍ଟଂ ସନ୍ଧାୟାହ।

ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱାତି ଉଦ୍ଧଂପାଦଅଧୋସୀସଭାୱେନ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା। ଇଦଂ ୱିଜାୟନମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ୟେନ ମରଣଦୁକ୍ଖେନ ଚ ଅଚ୍ଚିତା ୱେଦନାପ୍ପତ୍ତା ସତ୍ତା କତିପୟମାସମତ୍ତାତିକ୍କନ୍ତମ୍ପି ପୱତ୍ତିଂ ୱିସ୍ସରନ୍ତି, ମହନ୍ଧକାରଂ ମହାୱିଦୁଗ୍ଗଂ ପକ୍ଖନ୍ଦା ୱିୟ ହୋନ୍ତି।

ୱଧେନ୍ତସ୍ସାତି ସୋଚନପରିଦେୱନସୀସପଟିହନନାଦିନା ବାଧେନ୍ତସ୍ସ। ଖୁପ୍ପିପାସା ହି ଆତପାୱଟ୍ଠାନାଦିନା ଚ ଆତାପନଂ। ପଞ୍ଚଗ୍ଗିତାପନାଦିନା ପରିତାପନଂ।

ଇମସ୍ସାତି ୟଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ସତ୍ତୱିଧସ୍ସ। ସବ୍ବସ୍ସାପୀତି ଗବ୍ଭକାଲାଦୀସୁ ତାପନମଦ୍ଦନାଦିନିରୟଗ୍ଗିଦାହାଦିସଞ୍ଜନିତସ୍ସ ସକଲସ୍ସାପି। ୱତ୍ଥୁମେୱ ହୋତି ତଦଭାୱେ ଅଭାୱତୋ। ତେନେୱାହ "ଜାୟେଥ ନୋ ଚେ"ତିଆଦି।

୫୪୧।ୱିଚିତ୍ତନ୍ତି ୱିୱିଧଂ, ଅଚ୍ଛରିୟଂ ୱା।

ଇତି ଜାତିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

ଜରାନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୫୪୨।ସଙ୍ଖାତଲକ୍ଖଣନ୍ତି "ଠିତସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତ"ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୩।୩୮; ଅ। ନି। ୩।୪୭; କଥା। ୨୧୪) ୱୁତ୍ତଂ ଖଣିକଜରଂ ସନ୍ଧାୟାହ। ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚାଦିସମ୍ମତୋତି ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚପାଲିଚ୍ଚୱଲିତ୍ତଚତାଦିନା ସମଞ୍ଞତୋ। ସାତି ଖନ୍ଧପୁରାଣଭାୱସଞ୍ଞିତା ପାକଟଜରା। ଖନ୍ଧପରିପାକୋ ଏକଭୱପରିୟାପନ୍ନାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ପୁରାଣଭାୱୋ।

ଇତି ଜରାନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

ମରଣନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୫୪୩।ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣନ୍ତି ସଙ୍ଖାରାନଂ ୱୟସଞ୍ଞିତଂ ଖଣିକମରଣମାହ। ୟଂ ସନ୍ଧାୟାତି ୟଂ ଖଣିକମରଣଂ ସନ୍ଧାୟ, "ଜରାମରଣଂ ଦ୍ୱୀହି ଖନ୍ଧେହି ସଙ୍ଗହିତ"ନ୍ତି (ଧାତୁ। ୭୧) ଏତ୍ଥ "ମରଣ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତନ୍ତି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟୁପଚ୍ଛେଦସଞ୍ଞିତଂ ପାକଟମରଣଂ। "ଚୱନ"ନ୍ତି ଲକ୍ଖିତବ୍ବତାୟ ଚୁତିଲକ୍ଖଣଂ। ୱିୟୋଗରସନ୍ତି ୟଥାଧିଗତେହି ସତ୍ତସଙ୍ଖାରେହି ୱିୟୋଜନରସଂ। ୟଥୂପପନ୍ନାୟ ଗତିୟା ୱିପ୍ପୱାସୱସେନ ଗୟ୍ହତୀତି ଗତିୱିପ୍ପୱାସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ।

ପାପସ୍ସାତି ପାପୟୋଗେନ ପାପସ୍ସ, ଉପଚିତପାପକମ୍ମସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ପାପକମ୍ମାଦିନିମିତ୍ତନ୍ତି ପାପକମ୍ମକମ୍ମନିମିତ୍ତଗତିନିମିତ୍ତସଙ୍ଖାତଂ ମରଣକାଲେ ଉପଟ୍ଠିତଂ ଅକୁସଲୱିପାକାରମ୍ମଣଂ। ତମ୍ପି ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସେୱ କସ୍ସଚି ଅନୁଭୱନ୍ତସ୍ସ ୱିୟ ମହାଦୁକ୍ଖଂ ହୋତି। ଭଦ୍ଦସ୍ସାତି ଭଦ୍ଦକମ୍ମସ୍ସ, କତକୁସଲସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ସ ପନ କାମଂ ଇଟ୍ଠମେୱ ଆରମ୍ମଣଂ ଉପଟ୍ଠାତି, ପିୟୱିପ୍ପୟୋଗୱତ୍ଥୁକଂ ପନ ମହନ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଉପଟ୍ଠାତି, ପିୟୱିପ୍ପୟୋଗୱତ୍ଥୁକଂ ପନ

ମହନ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଆହ ‘‘ଅସହନ୍ତସ୍ସ ୱିଯୋଗଂ ପିଯୱତ୍ଥୁକ’’ନ୍ତି। ଅୱିସେସତୋତି ପାପସ୍ସ, ଭଦ୍ଦସ୍ସ ଚ ସାମଞ୍ଞତୋ। ‘‘ଅୱିସେସତୋ’’ତି ୱତ୍ୱାପି ‘‘ସଙ୍ଖେପ’’ନ୍ତି ୱଚନଂ ତଂ ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ ପରିମଦ୍ଦିତସଙ୍ଖାରାନଂ ଏକଚ୍ଚାନଂ ଖୀଣାସୱାନମ୍ପି ହୋତିଯେୱାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ୱିତୁଜ୍ଜମାନମମ୍ମାନନ୍ତି ସନ୍ଧିବନ୍ଧନାୱଚ୍ଛେଦକୱାଯୁନା ୱିଚ୍ଛିଯମାନମମ୍ମଟ୍ଠାନାନଂ।

ଇତି ମରଣନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

ସୋକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୫୪୪।ସୋତି ସୋକୋ। ଅତ୍ଥତୋ ଦୋମନସ୍ସମେୱ ହୋତି ଚେତସିକନ୍ତରାଭାୱତୋ। ଦୋମନସ୍ସୱିସେସୋ ପନ ହୋତି ୱିସଯୱିସେସେ ପୱତ୍ତିଆକାରୱିସେସସବ୍ଭାୱତୋତି ତଂ ୱିସେସଂ ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏୱଂ ସନ୍ତେପୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନ୍ତୋ ନିଜ୍ଝାନଂ ଚିତ୍ତସନ୍ତାପୋ। ପରିଜ୍ଝାପନଂ ରାଗଦୋସପରିଳାହୱିସିଟ୍ଠଂ ଦହନଂ। କତାକତକୁସଲାକୁସଲୱିସଯଂ ୱିପ୍ପଟିସାରାକାରେନ ପୱତ୍ତଂ ଅନୁସୋଚନଂ କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ, ଞାତିବ୍ୟସନାଦିୱିସଯଂ କେୱଲଂ ଚିତ୍ତସନ୍ତାପଭୂତଂ ଅନୁସୋଚନଂ ସୋକୋତି ଅନୁସୋଚନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଭେପି ଅଯମେତେସଂ ୱିସେସୋ।

ୱିସପୀତଂ ସଲ୍ଲଂ ୱିସସଲ୍ଲଂ। ସୋକୱସେନ ଅତିସାରାଦି ବ୍ୟାଧିପି ହୋତି, ସୋକବହୁଲସ୍ସ ସରୀରଂ ନ ଚିରସ୍ସେୱ ଜୀରତି, ବଲୱସୋକାଭିଭୂତୋ ମରଣମ୍ପି ପାପୁଣାତୀତି ଆହ ‘‘ସମାୱହତି ଚ ବ୍ୟାଧିଜରାମରଣଭେଦନ’’ନ୍ତି।

ଇତି ସୋକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

ପରିଦେୱନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୫୪୫।ୱଚୀପଲାପୋତି ୱାଚାୱିପ୍ପଲାପୋ, ସୋ ଅତ୍ଥତୋ ସଦ୍ଦୋ ଏୱ। ଭିୟ୍ୟୋତି ସୋକଦୁକ୍ଖତୋ ଉପରି। ସୋକସମୁଟ୍ଠାନୋ ହି ପରିଦେୱୋ।

ଇତି ପରିଦେୱନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

ଦୁକ୍ଖନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୫୪୬। ଜାତିଆଦୀନମ୍ପି ଯଥାରହଂ ଦୁକ୍ଖୱତ୍ଥୁଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତାହି ସତିପି ଦୁକ୍ଖଭାୱେ କାଯସ୍ସ ପୀଳନୱସେନ ଇଦଂ ସୱିସେସଂ ଦୁକ୍ଖମନ୍ତି ଆହ ‘‘ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱିସେସତୋ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି।

ଇତି ଦୁକ୍ଖନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

ଦୋମନସ୍ସନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୫୪୭।ମନୋୱିଘାତରସନ୍ତି ବ୍ୟାପାଦସମ୍ପଯୋଗୱସେନ ମନସୋ ୱିହଞ୍ଞନକିଚ୍ଚଂ। ଚେତୋଦୁକ୍ଖସମପ୍ପିତାତି ଚେତସିକଦୁକ୍ଖସମଙ୍ଗିନୋ। ଆୱଟ୍ଟନ୍ତୀତି ଆମୁଖଂ ୱଟ୍ଟନ୍ତି, ଯଂଦିସାଭିମୁଖଂ ପତିତା, ତଂଦିସାଭିମୁଖା ଏୱ ୱଟ୍ଟନ୍ତି। ୱିୱଟ୍ଟନ୍ତୀତି ୱିପରିୱତ୍ତନୱସେନ ୱଟ୍ଟନ୍ତି। ଉଦ୍ଧଂପାଦଂ ପପତନ୍ତୀତି ଉଦ୍ଧଂମୁଖପାଦା ହୁତ୍ୱା ପତନ୍ତି। ସତ୍ଥଂ ଆହରନ୍ତୀତି ଅତ୍ତନୋ ସରୀରସ୍ସ ୱିଚ୍ଛେଦନୱସେନ ସତ୍ଥଂ ଉପନେନ୍ତି।

ଇତି ଦୋମନସ୍ସନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

ଉପାଯାସନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୫୪୮।ଦୋସୋୟେୱାତି କାଯଚିତ୍ତାନଂ ଆଯାସନୱସେନ ଦୋସସ୍ସେୱ ପୱତ୍ତିଆକାରୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ, ଯତୋ ଭୁସୋ ଆଯାସୋତି ଉପାଯାସୋତି ୱୁଚ୍ଚତି ଯଥା ଭୁସମାଦାନଂ ଉପାଦାନନ୍ତି। ଏକୋ ଧମ୍ମୋତି ଚୁଦ୍ଦସହି ଅକୁସଲଚେତସିକେହି ଅଞ୍ଞୋ ଏକୋ ଚେତସିକଧମ୍ମୋ, ଯଂ ‘‘ୱିସାଦୋ’’ତି ଚ ୱଦନ୍ତି। ନିତ୍ଥୁନନୱସେନ ସମ୍ପଜ୍ଜନତୋ ନିତ୍ଥୁନନରସୋ, କାଯେ ୱା ନିତ୍ଥୁନନକରଣକିଚ୍ଚୋ। ‘‘ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖଭାୱତୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ସୋ ପନେତ୍ଥ ସାତିସଯୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଚିତ୍ତପରିଦହନତୋ, କାଯୱିସାଦନତୋ ଚା’’ତି ଆହ।

ଏତେ ଚ ସୋକପରିଦେୱୁପାୟାସା ୱିଞ୍ଞତ୍ତିୟା ୱିନା, ସହ ଚ ଯଥାପଚ୍ଚୟଂ ଦୋମନସ୍ସଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ପୱତ୍ତିଆକାରୱିସେସୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏତ୍ଥ ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପାକୋ ୱିଯାତି ରଜନାଦିନୋ ପଚିତଦ୍ଦୱତ୍ଥୁନୋ ପାକୋ ୱିଯ।

ଇତି ଉପାୟାସନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

ଅପ୍ପିୟସମ୍ପୟୋଗନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୫୪୯।ସମୋଧାନଂ ସମାଗମୋ। କାୟିକଦୁକ୍ଖଚିତ୍ତୱିଘାତାଦିଅନତ୍ଥାନଂ ଅତ୍ଥିଭାୱସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ ଅନତ୍ଥଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ।

ତେସଂ ଅପ୍ପିୟାନଂ କାୟିକୱାଚସିକପୟୋଗସଙ୍ଖାତୋ ଉପକ୍କମୋ ତଦୁପକ୍କମୋ, ତତୋ ସମ୍ଭୂତୋ ତଦୁପକ୍କମସମ୍ଭୂତୋ।

ଇତି ଅପ୍ପିୟସମ୍ପୟୋଗନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

ପିୟୱିପ୍ପୟୋଗନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୫୫୦। ଉପଦ୍ଦୱଭାୱେନ ପଚ୍ଚୁପତିଟ୍ଠତୀତି ବ୍ୟସନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ।

ଇତି ପିୟୱିପ୍ପୟୋଗନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

ଇଚ୍ଛିତାଲାଭନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୫୫୧। ଇଚ୍ଛିତାଲାଭୋ ନାମ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅତ୍ଥନା ଇଚ୍ଛିତସ୍ସ ୱତ୍ଥୁନୋ ଅଲାଭୋ। ‘‘ଯମ୍ପିଚ୍ଛଂ ନ ଲଭତୀ’’ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତଂ ପନ ଇଚ୍ଛିତାଲାଭଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପାଠଇୟଂ ‘‘ଜାତିଧମ୍ମାନଂ ସତ୍ତାନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠନ୍ତି ତମେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅହୋ ୱତା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଚ୍ଛାୱାତି ଏତ୍ଥ ଇଚ୍ଛାସହିତୋ ଅଲାଭୋୱାତି ଚ ୱଦନ୍ତି। ତପ୍ପରିୟେସନରସାତି ତେସଂ ଅଲବ୍ଭନେୟ୍ୟୱତ୍ଥୂନଂ ପରିୟେସନରସା। ଅପ୍ପତ୍ତି ଅଲାଭୋ।

ଇତି ଇଚ୍ଛିତାଲାଭନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୫୫୨।ଯଂୱୁତ୍ତମିଧାତି ଇଧ ସଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସେ ଯଂ ସରୂପତୋ ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧବାଲପଣ୍ଡିତସୁତ୍ତାଦୀସୁ ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଇଧ ସରୂପତୋ ଅୱୁତ୍ତଂ। ତଞ୍ଚ ସବ୍ବଂ ଇମେ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେ ୱିନା ନ ଲବ୍ଭତୀତି ତତ୍ଥ ଖନ୍ଧସନ୍ନିସ୍ସୟମେୱ ଦୁକ୍ଖଂ ଖନ୍ଧେ ୱିବାଧତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଇନ୍ଧନମିୱ ପାୱକୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ୱା ଲକ୍ଖଂ ପହରଣପହାରସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ, ଏୱଂ ଖନ୍ଧା ସଂସାରଦୁକ୍ଖସ୍ସ। ଯଥା ଚ ଗୋରୂପଂ ଡଂସମକସାଦିୱିବାଧାୟ, ଯଥା ଚ ଖେତ୍ତଂ ନିପ୍ଫନ୍ନସସ୍ସଲାୟନସ୍ସ, ଗାମୋ ଚ ଗାମଘାତକୱିବାଧାୟ, ଏୱଂ ଖନ୍ଧା ଜାତିଆଦିଦୁକ୍ଖସ୍ସ ୱତ୍ଥୂତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଲକ୍ଖମିୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ଲୋକେ ୱିବାଧକା ୱିବାଧେତବ୍ବାଧୀନା ନ ହୋନ୍ତି, ଇମେ ପନ ୱିବାଧେତବ୍ବାଧୀନା ଏୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତିଣଲତାଦୀନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। କାମଂ ଅନାଦିମତି ସଂସାରେ ଆଦି ନାମ କସ୍ସଚି ନତ୍ଥି, ଏକଭୱପରିଚ୍ଛିନ୍ନସ୍ସ ପନ ଖନ୍ଧସନ୍ତାନସ୍ସ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଆଦିଦୁକ୍ଖଂ ଜାତୀ’’ତି। ତେନେୱାହ ‘‘ପରିୟୋସାନଦୁକ୍ଖଂ ମରଣ’’ନ୍ତି। ନ ହେତ୍ଥ ସମୁଚ୍ଛେଦମରଣମେୱ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ମରଣସ୍ସ ଅନ୍ତିକେ ଆସନ୍ନେ ଜାତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ମାରଣନ୍ତିକଦୁକ୍ଖଂ। ପରିଦୟ୍ହନଂ ଚିତ୍ତସନ୍ତାପୋ। ଲାଲପ୍ପନଂ ଅତିୱିୟ ୱିପ୍ପଲାପୋ। ଅନୁତ୍ଥୁନନଂ ଅନ୍ତୋ ନିଜ୍ଝାୟନଂ। ଏକମେକନ୍ତି ଜାତିଆଦୀନଂ ଅନ୍ତରଭେଦଭିନ୍ନାନଂ, ଜାତିଆଦୀନମେୱ ୱା ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକାନଂ ୱା ଏକମେକଂ। ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱାତି ସମାସେତ୍ୱା, ସାମଞ୍ଞନିଦ୍ଦେସେନ ୱା ସଙ୍ଖେପଂ କତ୍ୱା।

ଇତି ଦୁକ୍ଖନିଦ୍ଦେସକଥାୱଣ୍ଣନା।

ସମୁଦୟନିଦ୍ଦେସକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୫୩।ପୁନବ୍ଭୱକରଣଂ ପୁନବ୍ଭୱୋ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ, ଯଥା ୱା ଅପୂପଭକ୍ଖନସୀଲୋ ଆପୂପିକୋ, ଏୱଂ ପୁନବ୍ଭୱକରଣସୀଲା, ପୁନବ୍ଭୱଂ ୱା

ଫଲଂ ଅରହତି, ସୋ ୱା ଏତିସ୍ସା ପୟୋଜନନ୍ତି ପୋନୋଭୱିକା। ନନ୍ଦନତୋ, ରଞ୍ଜନତୋ ଚ ନନ୍ଦୀରାଗଭାୱଂ ସବ୍ବାସୁ ଅୱତ୍ଥାସୁ ଅପଚ୍ଚକ୍ଖାୟ ୱୁତ୍ତିୟା ନନ୍ଦୀରାଗସହଗତା। ତାୟ ଚ ସତ୍ତା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱାଦିକେ କିମିକୀଟପଟଙ୍ଗାଦିଅତ୍ତଭାୱେପି ନନ୍ଦନ୍ତି, ରୂପାଭିନନ୍ଦନାଦିଭୂତାୟ ରଜ୍ଜନ୍ତି ଚାତି ତତ୍ରତତ୍ରାଭିନନ୍ଦିନୀ। ତେନାହ ''ନନ୍ଦୀରାଗେନ ସହଗତା''ତିଆଦି। ତବ୍ଭୱତ୍ତୋ ହି ଏସ ସହଗତସଦ୍ଦୋ। କାମଭୱୱିଭୱଭେଦୱସେନ ପୱତ୍ତିୟା କାମତଣ୍ହା, ଭୱତଣ୍ହା, ୱିଭୱତଣ୍ହା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। କାମତଣ୍ହାଦିଭେଦଂ ଅନାମସିତ୍ୱା କେୱଲଂ ତଣ୍ହାଭାୱେନେୱ ଏକଭାୱଗ୍ଗହଣେନ ଏକତ୍ତଂ ଉପନେତ୍ୱା କସ୍ସଚିପି ସତ୍ତସ୍ସ କେନଚି ସଦିସତାଭାୱତୋ ତଂତଂୱିଚିତ୍ତଭାୱଜନକକମ୍ମନିପ୍ଫାଦନେନ ଅତିୱିଚିତ୍ତସଭାୱା ସକଲସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ହେତୁଭାୱତୋ ଦୁକ୍ଖସମୁଦୟୋ ଅରିୟସଚ୍ଚଂ।

କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ତଣ୍ହାୱ ସମୁଦୟସଚ୍ଚଂ ୱୁତ୍ତାତି? ୱିସେସହେତୁଭାୱତୋ। ଅୱିଜ୍ଜା ହି ଭୱେସୁ ଆଦୀନୱଂ ପଟିଚ୍ଛାଦେନ୍ତୀ, ଦିଟ୍ଠିଆଦିଉପାଦାନଞ୍ଚ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅଭିନିୱିସମାନଂ ତଣ୍ହଂ ଅଭିୱଡ୍ଢେନ୍ତୀ ଦୋସାଦୟୋପି କମ୍ମସ୍ସ କାରଣଂ ହୋନ୍ତି, ତଣ୍ହା ପନ ତଂତଂଭୱଯୋନିଗତିୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିସତ୍ତାୱାସସତ୍ତନିକାୟକୁଲଭୋଗିସ୍ସରିୟାଦିୱିଚିତ୍ତତଂ ଅଭିପତ୍ଥେନ୍ତୀ, କମ୍ମୱିଚିତ୍ତତାୟ ଉପନିସ୍ସୟତଂ କମ୍ମସ୍ସ ଚ ସହାୟଭାୱଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତୀ ଭୱାଦିୱିଚିତ୍ତତଂ ନିୟମେତି, ତସ୍ମା ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ୱିସେସହେତୁଭାୱତୋ ଅଞ୍ଞେସୁପି ଅୱିଜ୍ଜାଉପାଦାନକମ୍ମାଦୀସୁ ସୁତ୍ତେ (ଦୀ। ନି। ୨।୪୦୦; ମ। ନି। ୧।୧୩୩; ୩।୩୭୪) ଅଭିଧମ୍ମେ (ୱିଭ। ୨୦୩) ଚ ଅୱସେସକିଲେସାକୁସଲମୂଲାଦୀସୁ ୱୁତ୍ତେସୁ ଦୁକ୍ଖହେତୂସୁ ୱିଜ୍ଜମାନେସୁ ତଣ୍ହାୱ ସମୁଦୟସଚ୍ଚନ୍ତି ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଇତି ସମୁଦୟନିଦ୍ଦେସକଥାୱଣ୍ଣନା।

ନିରୋଧନିଦ୍ଦେସକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୫୪।ତସ୍ସାୟେୱାତି ୟଦଗ୍ଗେନ ତଣ୍ହା ସମୁଦୟସଚ୍ଚନ୍ତି ୱୁତ୍ତା, ତଦଗ୍ଗେନ ତସ୍ସାୟେୱାତି ଅୱଧାରଣଂ। ସତି ହି ପଧାନହେତୁନିରୋଧେ ତଦଞ୍ଞହେତୂ ନିରୁଦ୍ଧାୟେୱ ହୋନ୍ତୀତି ବ୍ୟାଧିନିମିତ୍ତୱୂପସମନେନ ବ୍ୟାଧିୱୂପସମୋ ୱିୟ ହେତୁନିରୋଧେନ ଫଲନିରୋଧୋତି ଆହ ''ସମୁଦୟନିରୋଧେନ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋ''ତି। ନ ଅଞ୍ଞଥାତି ୟଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଏକନ୍ତିକତଂ ଦସ୍ସେତି।

ଅନୁପଦ୍ଦୱେତି ପାଣକୱିଚ୍ଛନସତ୍ଥପ୍ପହାରାଦିଉପଦ୍ଦୱରହିତେ। ତତୋ ଏୱ ଦଳ୍ହେ ଥିରେ। ସାଖାଦିଛେଦନେନ ଛିନ୍ନୋପି। ତଣ୍ହାନୁସୟେତି କାମରାଗଭୱରାଗାନୁସୟେ। ଅନୂହତେତି ଅସମୂହଘାଟିତେ।

ୟଥା ସୀହୋ ୟେନଭତ୍ତି ସରୋ ଖିତ୍ତୋ, ତତ୍ଥେୱ ଅତ୍ତନୋ ବଲଂ ଦସ୍ସେତି, ନ ସରେ, ତଥା ବୁଦ୍ଧାନଂ କାରଣେ ପଟିପତ୍ତି, ନ ଫଲେ। ୟଥା ପନ ସାରମେୟ୍ୟା କେନଚି ଲେଡ୍ଡୁପ୍ପହାରେ ଦିନ୍ନେ ଭୁସ୍ସନ୍ତା ଲେଡ୍ଡୁଂ ଖାଦନ୍ତି, ନ ପହାରଦାୟକେ ଉଟ୍ଠହନ୍ତି, ଏୱଂ ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିୟା ଦୁକ୍ଖଂ ନିରୋଧେତୁକାମା କାୟଛେଦମନୁୟୁଞ୍ଜନ୍ତି, ନ କିଲେସନିରୋଧନନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସୀହସମାନୱୁତ୍ତିନୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୫୫୫। ୱିରଜ୍ଜତି ପଲୁଜ୍ଜତି ଛିଜ୍ଜତି ସମୁଦୟୋ ଏତେନାତି ୱିରାଗୋ ୱୁଚ୍ଚତି ମଗ୍ଗୋ। ୱିରଜ୍ଜନଂ ପଲୁଜ୍ଜନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନଂ ୱିରାଗୋତି ପହାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ମାତି ୟସ୍ମା ପହାନପରିୟାୟୋ ୱିରାଗସଦ୍ଦୋ, ନିରୋଧସଦ୍ଦୋ ଚ, ତସ୍ମା। ଅନୁସୟସମୁଗ୍ଘାତତୋ ଅସେସୋ ୱିରାଗୋ ଅସେସୋ ନିରୋଧୋତି ସମ୍ବନ୍ଧନୀୟଂ। ଚାଗାଦିପଦାନିପି ଗହେତ୍ୱା ୱଦତି ସବ୍ବାନେୱ ଏତାନୀତି। ୟସ୍ମା ନିବ୍ବାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ନିରୁଜ୍ଝନମତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ତଣ୍ହାୟ ଅସେସୱିରାଗନିରୋଧାଦିପଦାନିପି ନିବ୍ବାନୱେୱଚନାନୀତି। ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ସମତ୍ଥେତି ''ୟସ୍ମା ପନା''ତିଆଦି। ୟଥା ୱିରାଗାଦିପଦାନି ନିବ୍ବାନେ ୟୁଜ୍ଜନ୍ତି, ତଂଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ତଂ ଆଗମ୍ମାତି ତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ପତ୍ୱା। ତଣ୍ହା ୱିରଜ୍ଜତୀତି ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ଅଚ୍ଚନ୍ତୱିରାଗୱସେନ ତଣ୍ହା ୱିରଜ୍ଜୀୟତି। ନିରୁଜ୍ଝତୀତି ନିରୋଧୀୟତି, ତେନ ୱିରାଗନିରୋଧସଦ୍ଦାନଂ ଅଧିକରଣସାଧନତମାହ। ତଦେୱାତି ନିବ୍ବାନମେୱ। ଚାଗାଦୟୋ ହୋନ୍ତୀତି ଚାଗାଦିହେତୁଂ ଫଲୱୋହାରେନ ୱଦତି। ''କାମଗୁଣାଲୟେସୂ''ତି ପୋତ୍ଥକେସୁ ଲିଖନ୍ତି, ''କାମଗୁଣାଲୟାଦୀସୂ''ତି ପନ ପାଠୋ।

୫୫୬।ତୟିଦନ୍ତିଆଦି ନ ପୋରାଣପାଠୋ, ସଚ୍ଚତ୍ଥଦୀପନେ ପନ ୱୁତ୍ତନିୟାମେନ ତତୋ ଆନେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଠପିତଂ। ତଥା ହି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତାନିପି ଲକ୍ଖଣାଦୀନି ପୁନପି ୱୁତ୍ତାନି। ସଂସାରଦୁକ୍ଖତୋ ନିବ୍ବିନ୍ନମାନସସ୍ସ ଅସ୍ସାସଂ କରୋନ୍ତୋ ୱିୟ ହୋତୀତି ଅସ୍ସାସକରଣରସଂ। ରାଗାଦିସବ୍ବପପଞ୍ଚୱୂପସମନିମିତ୍ତତାୟ ନିପ୍ପପଞ୍ଚତଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେତୀତି ନିପ୍ପପଞ୍ଚପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ।

୫୫୭।ନତ୍ଥେୱ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ୟଦି ସାମଞ୍ଞତୋ ପଟିଞ୍ଞା, ଅତ୍ତନା ଅଧିପ୍ପେତନିବ୍ବାନସ୍ସପି ଅଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତି, ତଥା ସତି ପଟିଞ୍ଞାୱିରୋଧୋ। ଅଥ ପରାଭିମତଂ ନିବ୍ବାନଂ ପତି, ଏୱଂ ସତି ଧମ୍ମିଅସିଦ୍ଧି, ତତୋ ଚ ନିସ୍ସୟାସିଦ୍ଧୋ ହେତୁ। ଅନୁପଲବ୍ଭନୀୟତୋତି କିଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ, ଉଦାହୁ ଅନୁମାନତୋ?

ପୁରିମସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ ଚକ୍ଖାଦୀହି ଅନେକନ୍ତିକତା, ଦୁତିୟସ୍ମିଂ ପରଂ ପତି ଅସିଦ୍ଧୋ ହେତୁ। ତେନାହ "ନ, ଉପାୟେନ ଉପଲବ୍ଭନୀୟତୋ"ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଯଥା ଚେତୋପରିୟଞ୍ଞାଣଲାଭିନୋ ଏୱ ଅରିୟା ପରେସଂ ଲୋକୁତ୍ତରଚିତ୍ତଂ ଜାନନ୍ତି, ତଥାପି ଚ ଅରହା ଏୱ ସବ୍ବେସଂ, ନ ସବ୍ବେ, ଏୱଂ ନିବ୍ବାନମ୍ପି ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଭୂତେନ ଉପାୟେନ ଉପଲବ୍ଭତୀତି ଅତ୍ଥୱଚନଂ ଚେତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ନ ପୟୋଗୱଚନଂ। ତଂ ପରତୋ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି।

୫୫୮।ନତ୍ଥୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ଅରିୟେହି ଉପଲବ୍ଭନୀୟତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ସଂସାରତୋ ସଂୱିଗ୍ଗମାନସା ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟା ନିବ୍ବାନଂ ଅଧିଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ସବ୍ବସମୟସିଦ୍ଧୋୟଂ ନୟୋ। ତତ୍ଥ ସାସନିକମେୱ ନିସ୍ସାୟ ୱଦତି "ପଟିପତ୍ତିୟା ୱଞ୍ଝଭାୱାପଜ୍ଜନତୋ"ତି। ତେନାହ "ଅସତି ହୀ"ତିଆଦି। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପୁରେଜୱାୟାତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପୁବ୍ବଙ୍ଗମାୟ। ପୁବ୍ବଙ୍ଗମତା ଚସ୍ସା ପଧାନଭାୱତୋ। ତଥା ହି ସା ପଠମଂ ଦେସନାରୁଳ୍ହା, ନ ସବ୍ବପଠମଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ନ ଚାୟଂ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତି ୱଞ୍ଝା, ନିବ୍ବାନପାପନତୋ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ସମ୍ପାପକତୋ। ତୱ ମତେନ ପନ ନିବ୍ବାନସ୍ସେୱ ଅଭାୱତୋ ୱଞ୍ଝଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଯୋଜନା। ଅଭାୱପାପକତ୍ତାତି ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟା କିଲେସସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନମୁଖେନ ଖନ୍ଧାନଂ ଅଭାୱସମ୍ପାପକଭାୱତୋ, ନ ୱଞ୍ଝଭାୱାପତ୍ତୀତି ଚେ ୱଦେୟ୍ୟାସୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ନ ଇତି ପଟିକ୍ଖେପୋ। ଯଂ ତୟା "ଅଭାୱପାପକତ୍ତା"ତି ୱଦନ୍ତେନ ଖନ୍ଧାଭାୱୋ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ପଟିଞ୍ଞାତଂ, ତଂ ନ। କସ୍ମା? ଅତୀତାନାଗତାଭାୱେପି ନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତିୟା ଅଭାୱତୋ। ଅତୀତାନାଗତା ହି ଖନ୍ଧା ନ ସନ୍ତୀତି ତସ୍ମିଂ ଅଭାୱେ ନିବ୍ବାନଂ ଅଧିଗତଂ ନାମ ସିୟା, ସୋ ପନ ନତ୍ଥୀତି। ନ କେୱଲଂ ଅତୀତାନାଗତାନମେୱ, ଅଥ ଖୋ ୱତ୍ତମାନାନମ୍ପୀତି ତିୟଦ୍ଧଗତାନଂ ସବ୍ବେସଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅଭାୱୋ ନିବ୍ବାନଂ। ନ ହି ତଂ ଏକଦେସାଭାୱୋ ଭୱିତୁଂ ଯୁତ୍ତନ୍ତି ୱତ୍ତମାନା ଚେ, ନ ନ ସନ୍ତି, ନ ସନ୍ତି ଚେ, ନ ୱତ୍ତମାନାତି "ୱତ୍ତମାନା, ନ ସନ୍ତି ଚା"ତି ୱିପ୍ପଟିସିଦ୍ଧମେତନ୍ତି ଆହ "ନ, ତେସଂ...ପେ... ପଜ୍ଜନତୋ"ତି।

କିଞ୍ଚ ଭିୟ୍ୟୋ – ଯଦି ୱତ୍ତମାନାଭାୱୋ ନିବ୍ବାନଂ, ଯଦା ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ୱତ୍ତତି, ତଦା ତସ୍ସ ନିସ୍ସୟଭୂତା ଖନ୍ଧା ୱତ୍ତମାନାତି କତ୍ୱା ତଦା ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅଭାୱୋ ସିୟା। ତଥା ଚ ସତି ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେପି ନିବ୍ବାନସଚ୍ଛିକିରିୟାୟ ଅଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ୱତ୍ତମାନ...ପେ... ଦୋସତୋ"ତି ଆହ। ନ ମଯ୍ହଂ ସବ୍ବେସଂୟେୱ ଅୱତ୍ତମାନତାୟ ନିବ୍ବାନଂ ୱଦାମ। କିଞ୍ଚରହୀତି, ତଦା ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ କିଲେସାନଂ ଅୱତ୍ତମାନତ୍ତା, ତସ୍ମା ନ ଦୋସୋ ଯଥାୱୁତ୍ତଦୋସାଭାୱୋତି? ଯଦି କିଲେସାନଂ ଅୱତ୍ତମାନତାସଙ୍ଖାତୋ ଅଭାୱୋ ନିବ୍ବାନଂ, ଏୱଂ ସତି ଅରିୟମଗ୍ଗସ୍ସ ନିରତ୍ଥକତା ଆପଜ୍ଜତି ମଗ୍ଗକ୍ଖଣତୋ ପୁବ୍ବେପି ତଦଭାୱସିଦ୍ଧିତୋ। ତେନାହ "ଅରିୟମଗ୍ଗସ୍ସା"ତିଆଦି। ତସ୍ମା ଅକାରଣମେତନ୍ତି ଯସ୍ମା ନ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅନୁପଲବ୍ଭନୀୟତା, ଅଭାୱମତ୍ତତା, ପଟିପତ୍ତିୟା ୱଞ୍ଝଭାୱୋ, ଅତୀତାନାଗତାଭାୱେ ନିବ୍ବାନାଧିଗମୋ ଚ ଆପଜ୍ଜତି, ୱତ୍ତମାନାନଂ ଅଭାୱୋପି ନ ସମ୍ଭୱତି , ପଗେୱ କିଲେସାନଂ ଅୱତ୍ତମାନତା, ଅରିୟମଗ୍ଗସ୍ସ ଚ ନିରତ୍ଥକଭାୱାପତ୍ତି, ତସ୍ମା ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅଭାୱସାଧନତ୍ଥଂ ଯଦିଦଂ "ଅନୁପଲବ୍ଭନୀୟତୋ, ଅଭାୱପାପକତ୍ତା, ତଦା କିଲେସାନଂ ଅୱତ୍ତମାନତ୍ତା"ତି ଚ କାରଣଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଅକାରଣମେତଂ, ଅଯୁତ୍ତିରେସାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

୫୫୯।ଆଦିୱଚନତୋତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅୱସିଟ୍ଠଂ ଜମ୍ବୁଖାଦକସୁତ୍ତପଦେସଂ (ସଂ। ନି। ୪।୩୧୪ ଆଦୟୋ), ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଅସଙ୍ଖତାୟ ଧାତୁୟା ନିଦ୍ଦେସପାଠଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତଥା ହି "ନିବ୍ବାନଂ ନିବ୍ବାନନ୍ତି, ଆୱୁସୋ ସାରିପୁତ୍ତ, ୱୁଚ୍ଚତି, କତମଂ ନୁ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ନିବ୍ବାନନ୍ତି? ଯୋ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ରାଗକ୍ଖୟୋ ଦୋସକ୍ଖୟୋ ମୋହକ୍ଖୟୋ, ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ନିବ୍ବାନ"ନ୍ତି ଜମ୍ବୁଖାଦକସୁତ୍ତେ (ସଂ। ନି। ୪।୩୧୪ ଆଦୟୋ), "ତତ୍ଥ କତମା ଅସଙ୍ଖତା ଧାତୁ? ରାଗକ୍ଖୟୋ ଦୋସକ୍ଖୟୋ ମୋହକ୍ଖୟୋ"ତି (ୱିଭ। ୧୮୪) ଆୟତନୱିଭଙ୍ଗେ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ରାୟମତ୍ଥୋ – ନିବ୍ବାନଂ ଅସଙ୍ଖତା ଧାତୁ ଅସଙ୍ଖତସଭାୱୋ ଧମ୍ମୋ। ଯସ୍ମା ତଂ ଆଗମ୍ମ ରାଗାଦୟୋ ଖୀୟନ୍ତି, ତସ୍ମା ରାଗକ୍ଖୟୋ, ଦୋସକ୍ଖୟୋ, ମୋହକ୍ଖୟୋତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ଆଗମ୍ମାତି ଚ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେହି ନିବ୍ବିନ୍ନସ୍ସ ୱିସଙ୍ଖାରନିନ୍ନସ୍ସ ଗୋତ୍ରଭୁନା ୱିୱଟ୍ଟିତମାନସସ୍ସ ମଗ୍ଗେନ ସଚ୍ଛିକରଣେନାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ସଚ୍ଛିକିରିୟମାନଞ୍ହି ତଂ ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱା ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟଭୂତଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ଅଧିପତିପଚ୍ଚୟଭୂତେ ଚ ତସ୍ମିଂ ପରମସ୍ସାସଭାୱେନ ୱିନିମୁତ୍ତସଙ୍ଖାରସ୍ସ ପରମଗତିଭାୱେନ ଚ ପତିଟ୍ଠାନଭୂତେ ପତିଟ୍ଠାୟ ଖୟସଙ୍ଖାତୋ ମଗ୍ଗୋ ରାଗାଦୟୋ ଖେପେତୀତି ତଂସଚ୍ଛିକରଣାଭାୱେ ରାଗାଦୀନଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିନିରୋଧଗମନାଭାୱା ତଂ ଆଗମ୍ମ ରାଗାଦୟୋ ଖୀୟନ୍ତୀତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଏକଂସେନ ଚେତଂ ଏୱଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ଇତରଥା ଯଥାରୁତୱସେନ ପାଠଇଯା ଅତ୍ଥେ ଗୟ୍ହମାନେ ବହୂ ଦୋସା ଆପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ତେ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଅରହତ୍ତସ୍ସାପୀ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅରହତ୍ତଞ୍ହି ଅଗ୍ଗଫଲପମୁଖା ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧାତି ନ ତସ୍ସ ରାଗାଦିଖୟମତ୍ତତା ଯୁତ୍ତା। ତମ୍ପି ହି...ପେ... ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ରାଗାଦୀନଂ ଖୀଣନ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଅରହତ୍ତଂ "ରାଗକ୍ଖୟୋ"ତିଆଦିନା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠନ୍ତି ସୁତ୍ତସ୍ସ ନେୟ୍ୟତ୍ଥତ୍ତା। ଏୱଂ ନିବ୍ବାନଂ ଆଗମ୍ମ ରାଗାଦୟୋ ଖୀୟନ୍ତୀତି ନିବ୍ବାନଂ "ରାଗକ୍ଖୟୋ"ତିଆଦିନା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠନ୍ତି ଇମସ୍ସାପି ସୁତ୍ତସ୍ସ ନେୟ୍ୟତ୍ଥତା ୱେଦିତବ୍ବା। ନିବ୍ବାନସ୍ସ ରାଗାଦିକ୍ଖୟମତ୍ତତାୟ ବହୂଦୋସା ଆପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ "କିଞ୍ଚ ଭିୟ୍ୟୋ"ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ।

ତତ୍ଥ ଇତ୍ତରକାଲାଦିପ୍ପତ୍ତିଦୋସତୋତି ରାଗାଦୀନଂ ଖୟମତ୍ତତାୟ ପରିତ୍ତକାଲତା, ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣତା, ପୟୋଗେନ ୱିନା ସରସେନେୱ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବତା, ରାଗାଦୀହି ଅପରିମୁତ୍ତତା, ଆଦିତ୍ତତା, ଦୁକ୍ଖତା, ଅନୁପସନ୍ତତା, ବହୁଭାୱୋ, ଓଳାରିକତା, ଗୋତ୍ରଭୂମଗ୍ଗାନଂ ଅନାରମ୍ମଣତାତି

ଏୱମାଦିଦୋସାପଜ୍ଜନତୋ । ରାଗସ୍ସେୱ ଖଯୋ ରାଗକ୍ଖଯୋ, ନ ଦୋସାଦୀନଂ। ତଥା ଦୋସକ୍ଖଯାଦଯୋପୀତି ଅଞ୍ଞୋ ରାଗକ୍ଖଯୋ, ଅଞ୍ଞୋ ଦୋସକ୍ଖଯୋ, ଅଞ୍ଞୋ ମୋହକ୍ଖଯୋତି ତିଣ୍ଣଂ ଅକୁସଲମୂଲାନଂ ଖଯଭୂତାନି ତୀଣି ନିବ୍ବାନାନି, ଚତୁନ୍ନଂ ଉପାଦାନାନଂ ଖଯେ ଚତ୍ତାରି, ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ନୀୱରଣାନଂ ଖଯେ ପଞ୍ଚ, ଛନ୍ନଂ ତଣ୍ହାକାଯାନଂ ଖଯେ ଛ, ସତ୍ତନ୍ନଂ ଅନୁସଯାନଂ ଖଯେ ସତ୍ତ, ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ମିଚ୍ଛତ୍ତାନଂ ଖଯେ ଅଟ୍ଠ, ନୱନ୍ନଂ ତଣ୍ହାମୂଲକାନଂ ଖଯେ ନୱ, ଦସନ୍ନଂ ସଂଯୋଜନାନଂ ଖଯେ ଦସ, ଦିଯଡ୍ଢକିଲେସସହସ୍ସସ୍ସ ଖଯେ ପାଟିଯେକ୍କଂ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ବହୂନି ନିବ୍ବାନାନି ହୋନ୍ତି। ରାଗାଦିକ୍ଖଯୋ ନାମ ଅନ୍ଧବାଲାନମ୍ପି ପାକଟୋ, ଅନ୍ତମସୋ ଦୀପିମିଗମକ୍କଟାଦୀନମ୍ପି ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋତି ଓଳାରିକଂ ନିବ୍ବାନଂ ହୋତି। ଗୋତ୍ରଭୁକ୍ଖଣେ କିଲେସକ୍ଖଯସ୍ସ ଅଭାୱତୋ, ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଚ ଅଖୀଣତ୍ତା, ଆରମ୍ମଣକରଣସ୍ସ ଚ ଅସମ୍ଭୱତୋ ଏୱ। ତସ୍ସ ନିବ୍ବାନଭାୱତୋତି ସବ୍ବପରିଯୋସାନସ୍ସ ରାଗାଦିକ୍ଖଯସ୍ସ ନିବ୍ବାନଭାୱତୋ। ଯତୋ ଖଯତୋ ପଟ୍ଠାଯ ରାଗାଦୀନଂ ପୱତ୍ତି ନ ହୋତି, ସୋ ''ଅଯଂ ନାମା''ତି ନିଯମେତବ୍ବୋ ମଗ୍ଗଫଲଞ୍ଞାଣାନଂ ଆରମ୍ମଣଭୂତୋ ନତ୍ଥୀତି ଆହ ''ନ ତାଦିସସ୍ସ ଖଯସ୍ସ ଅଭାୱତୋ''ତି।

କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ – ଯୋ ପଚ୍ଛିମଭୱତୋ ତତିଯତ୍ତଭାୱେଯେୱ ରାଗାଦୀସୁ ଆଦୀନୱଂ ଦିସ୍ୱା ଝାନଭାୱନାଯ ତେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା ଅପରିହୀନଜ୍ଝାନୋ କାଲଂ କତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ ଉପପନ୍ନୋ, ତତ୍ଥ ଯାୱତାଯୁକଂ ଠତ୍ୱା ଇଧାଗତୋପି କାମେସୁ ୱୀତରାଗୋୱ ହୁତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋ, ଯୋ ଚ ପଠମୱଯେ ଏୱ ରାଗାଦିତୋ ନିବ୍ବିନ୍ନୋ ତେ ଚ ଝାନେନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା ପଚ୍ଛିମୱଯେ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋ, ତେସଂ ରାଗାଦୀନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ନିରୋଧସଦିସତାଯ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଯେୱ ନିରୋଧୋ। ତେ ନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତା ନାମ ସିଯୁଂ, ନ ଚ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ନ ତାଦିସସ୍ସ ଖଯସ୍ସ ନିବ୍ବାନଭାୱୋ। ତସ୍ସାପି ଇତ୍ତରକାଲତାଦିଦୋସସମାଯୋଗୋ ଏୱାତି ଆହ ''ଭାୱେପିଚା''ତିଆଦି ।

ଯଦି ''ଖଯୋ''ତି ୱଚନତୋ ଯତୋ ଖଯତୋ ପଟ୍ଠାଯ ରାଗାଦୀନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତି, ତଂ ଖଯମତ୍ତଂ ନିବ୍ବାନଂ ମଞ୍ଞସି, ଏୱଂ ସତି ''ଖଯେ ଞାଣ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ଦୁକମାତିକା ୧୪୨; ୧୩୮୨) ''ଖଯୋ''ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ତଦୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଚ ରାଗାଦୀନଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୀତି ମଗ୍ଗସ୍ସାପି ନିବ୍ବାନଭାୱାପତ୍ତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଚା''ତିଆଦିମାହ।

ଯଥା ନିରୁଦ୍ଧା ନ ସନ୍ତି, ଏୱଂ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାପୀତି ଅଭାୱସାମଞ୍ଞତୋ ନିରୋଧସଦିସତାଯ ଅନୁପ୍ପତ୍ତି ଏୱ ନିରୋଧୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିନିରୋଧୋ। ଅଯଞ୍ହି ମଗ୍ଗେନ ଖେପେତବ୍ବାକାରୋ, ଯଦିଦଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହସ୍ସ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତାପାଦନନ୍ତି ''ଖଯୋ''ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ତଂ ଇତରଖଯତୋ ୱିସେସେନ୍ତୋ ''ଅନୁପ୍ପତ୍ତିନିରୋଧସଙ୍ଖାତସ୍ସ ପନ ଖଯସ୍ସା''ତି ଆହ। ଅନିପ୍ଫନ୍ନତା ପନ ତସ୍ସ ଖଯସ୍ସ ପରିଯାଯେନ ଉପନିସ୍ସଯତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନୁପ୍ପତ୍ତିନିରୋଧକ୍ଖଯକରସ୍ସ ହି ମଗ୍ଗସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଭୂତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଅତ୍ଥତୋ ତସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯୋ ୱିଯାତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭତି। ତଦୁପଚାରେନାତି ଅତ୍ଥତୋ ଫଲଭୂତଖଯୱୋହାରେନ। ଫଲୂପଚାରେନ ହି କାରଣଂ ୱୋହରୀଯତି ଯଥା ''ଆଯୁ ଘତଂ, ସେମ୍ହୋ ଗୁଳୋ''ତି ଚ।

ଅସ୍ସାତି ନିବ୍ବାନସ୍ସ। ''ଇଦମ୍ପି ଖୋ ଠାନଂ ସୁଦୁଦ୍ଦସ''ନ୍ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୨।୬୪, ୬୬-୬୭; ମ। ନି। ୨।୩୩୭; ସଂ। ନି। ୧।୧୭୨; ମହାୱ। ୭-୮) ପଚ୍ଚେକ୍ଖତୋ ଭଗୱତୋ ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କଭାୱାୱହନତୋ। ''ତଞ୍ହି ତେ, ମାଗଣ୍ଡିଯ, ଅରିଯଂ ଚକ୍ଖୁଂ ନତ୍ଥି, ଯେନ ତ୍ୱଂ ଅରିଯେନ ଚକ୍ଖୁନା ଆରୋଗ୍ୟଂ ଜାନେଯ୍ୟାସି, ନିବ୍ବାନଂ ପସ୍ସେଯ୍ୟାସୀ''ତି (ମ। ନି। ୨।୨୧୮) ୱଚନତୋ ଅରିଯେନ ଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସିତବ୍ବଂ।

୫୬୦। ଯଦି ନିବ୍ବାନଂ ନାମ ସଭାୱଧମ୍ମୋ ଅତ୍ଥି ସତ୍ତସନ୍ତାନପରିଯାପନ୍ନୋ ଚ, ଅଥ କସ୍ମା ଚତୁମହାପଥେ ସଭା ୱିଯ ସବ୍ବସାଧାରଣା ନ ଲବ୍ଭତୀତି ଆହ ''ମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିନା ପତ୍ତବ୍ବତୋ ଅସାଧାରଣ''ନ୍ତି। ''ଅସୁକସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ କାଲେ ଉପ୍ପନ୍ନ''ନ୍ତି ଏୱଂ ପୁରିମାଯ କୋଟିଯା ଅଭାୱତୋ ଅପ୍ପଭୱଂ। ମଗ୍ଗଭାୱେତି ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଅତ୍ଥିଭାୱେ। ଭାୱତୋ ୱିଜ୍ଜମାନତୋ ଲଦ୍ଧବ୍ବତୋ।

ଅଣୁଆଦୀନନ୍ତି ଅଣୁପକତିକାଲପୁରିସାଦୀନଂ। ନିଚ୍ଚଭାୱାପତ୍ତୀତି ସସ୍ସତଭାୱସିଦ୍ଧି। କୂଟଟ୍ଠନିଚ୍ଚତା ହି ଇଧାଧିପ୍ପେତା। ହେତୁନୋ ଅଭାୱାତି ଉପପତ୍ତିଯା ସାଧନହେତୁନୋ ଅଭାୱା। ନିଚ୍ଚା ତେ ଅଣୁଆଦଯୋ। ନିବ୍ବାନସ୍ସନିଚ୍ଚତ୍ତାତି ଅପେକ୍ଖିତଧମ୍ମତ୍ତାତି ହେତୁଲକ୍ଖଣାନୁପପତ୍ତି। ''ଅଣୁଆଦୀନଂ ଅସିଦ୍ଧତ୍ତା''ତି ଏତେନ ''ନିଚ୍ଚା ଅଣୁଆଦଯୋ''ତି ପଟିଞ୍ଞାଯ ଧମ୍ମିଅସିଦ୍ଧି, ତତୋ ଚ ନିସ୍ସଯାସିଦ୍ଧୋ ହେତୂତି ଦସ୍ସେତି।

୫୬୧।ଯଥାୱୁତ୍ତଯୁତ୍ତିସବ୍ଭାୱତୋତି ''ଅପ୍ପଭୱତ୍ତା''ତି ଅତ୍ତନା ୱୁତ୍ତଂ ହେତୁଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ଅପ୍ପଭୱତ୍ତା ଚସ୍ସ ଅପଚ୍ଚଯତାଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବା, ତାଯ ତସ୍ସ ପୁରିମାଯ କୋଟିଯା ଅଭାୱୋ। ''ରୂପସଭାୱାତିକ୍କମତୋ''ତି ଏତେନ ଯଥା ରୂପଧମ୍ମାନଂ ରୁପ୍ପନସଭାୱୋ, ପଟିଘାତୱନ୍ତତାଯ କଲାପସୋ ୱୁତ୍ତିଯା ପଦେସସମ୍ବନ୍ଧୋ ଚ ସଭାୱୋ, ଏୱଂ ନିବ୍ବାନସ୍ସ କତ୍ଥଚି ପଟିଘାତୋ, ସପ୍ପଦେସତା ଚ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତି। ନ ହି ନିବ୍ବାନଂ ''ଅସୁକଦିସାଯ, ଅସୁକଦେସେ''ତି ୱା ନିଦ୍ଦିସୀଯତି, ଯତୋ ତଂ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠମେୱାତି।

“ଅସିଥିଲ…ପେ… ଗମନୀୟତୋ”ତି ଏତେନ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅରିୟାନଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖସିଦ୍ଧତଂ ଦସ୍ସେତି। “ସବ୍ବଞ୍ଞୁୱଚନତୋ”ତି ଏତେନ ତଦଞ୍ଞେସଂ ଅନୁମାନସିଦ୍ଧତଂ, ତଦୁଭୟେନ “ଅନୁପଲବ୍ଭନୀୟତୋ”ତି ପନସ୍ସ ହେତୁନୋ ଅସିଦ୍ଧତଂ ଦସ୍ସେତି। ପରମତ୍ଥେନ ନାୱିଜ୍ଜମାନଂ ୱିଜ୍ଜମାନମେୱାତି ୟଥାରଦ୍ଧମତ୍ଥଂ ନିଗମେତ୍ୱା ତଦତ୍ଥସାଧନଂ ଆଗମଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ “ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତ”ନ୍ତି-। ଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ଅଜାତଂ ଅଭୂତଂ ଅକତଂ ଅସଙ୍ଖତନ୍ତି (ଉଦା। ୭୩; ନେତ୍ତି। ୪୧) ଚତ୍ତାରିପି ପଦାନି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱେୱଚନାନି। ଅଥ ୱା ୱେଦନାଦୟୋ ୱିୟ ହେତୁପଚ୍ଚୟସମୱାୟସଙ୍ଖାତାୟ କାରଣସାମଗ୍ଗିୟା ନ ଜାତଂ ନ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି ଅଜାତଂ। କାରଣେନ ୱିନା, ସୟମେୱ ଚ ନ ଭୂତଂ ନ ପାତୁଭୂତଂ ନ ଉପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଅଭୂତଂ। ଏୱଂ ଅଜାତତ୍ତା, ଅଭୂତତ୍ତା ଚ ୟେନ କେନଚି କାରଣେନ ନ କତନ୍ତି ଅକତଂ। ଜାତଭୂତକତଭାୱୋ ଚ ନାମ ରୂପାଦୀନଂ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାନଂ ହୋତି, ନ ଅସଙ୍ଖତଭାୱସ୍ସ ନିବ୍ବାନସ୍ସାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ “ଅସଙ୍ଖତ”ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଟିଲୋମତୋ ୱା ସମେଚ୍ଚ ସମ୍ଭୂୟ ପଚ୍ଚୟେହି କତନ୍ତି ସଙ୍ଖତଂ, ତଥା ନ ସଙ୍ଖତଂ ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣରହିତନ୍ତି ଚ ଅସଙ୍ଖତନ୍ତି ଏୱଂ ଅନେକେହି କାରଣେହି ନିବ୍ବତ୍ତିତଭାୱେ ପଟିସିଦ୍ଧେ “ପକତିୱାଦୀନଂ ପକତି ୱିୟ ସିୟା ନୁ ଖୋ ଏକେନେୱ କାରଣେନ ଏତଂ କତ”ନ୍ତି ଆସଙ୍କାୟଂ କେନଚି ନ କତନ୍ତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ “ଅକତ”ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ଅପଚ୍ଚୟମ୍ପି ସମାନଂ “ସୟମେୱ ନୁ ଖୋ ଇଦଂ ଭୂତଂ ପାତୁଭୂତ”ନ୍ତି ଆସଙ୍କାୟଂ ତଂ ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ “ଅଭୂତ”ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅୟଞ୍ଚେତସ୍ସ ଅସଙ୍ଖତାକତାଭୂତଭାୱୋ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅଜାତିଧମ୍ମତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ “ଅଜାତ”ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଏୱମେତ୍ଥ ସତ୍ଥା ପରମତ୍ଥତୋ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅତ୍ଥିଭାୱଂ ପୱେଦେସି। ପୱେଦେନ୍ତୋ ଚ “ଅହଂ ଧମ୍ମିସ୍ସରୋ ଧମ୍ମସ୍ସାମୀ”ତି ନ ଅତ୍ତନୋ ଆଣାମତ୍ତେନ ପୱେଦେସି, ଅପିଚ ଖୋ ପନ ପଦପରମେ ଅନୁକମ୍ପମାନୋ ୟୁତ୍ତିତୋପି ପୱେଦେସି। ୟଥାହ –

“ନୋ ଚେତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଭୱିସ୍ସ ଅଜାତଂ ଅଭୂତଂ ଅକତଂ ଅସଙ୍ଖତଂ, ନୟିଧ ଜାତସ୍ସ ଭୂତସ୍ସ କତସ୍ସ ସଙ୍ଖତସ୍ସ ନିସ୍ସରଣଂ ପଞ୍ଞାୟେଥ। ୟସ୍ମା ଚ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅତ୍ଥି ଅଜାତଂ ଅଭୂତଂ ଅକତଂ ଅସଙ୍ଖତଂ, ତସ୍ମା ଜାତସ୍ସ ଭୂତସ୍ସ କତସ୍ସ ସଙ୍ଖତସ୍ସ ନିସ୍ସରଣଂ ପଞ୍ଞାୟତୀ”ତି (ଉଦା। ୭୩; ନେତ୍ତି। ୪୧)।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଭିକ୍ଖୱେ, ୟଦି ଅଜାତାଦିସଭାୱା ଅସଙ୍ଖତା ଧାତୁ ନ ଅଭୱିସ୍ସ ନ ସିୟା, ଇଧ ଲୋକେ ଜାତାଦିସଭାୱସ୍ସ ରୂପାଦିକ୍ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସଙ୍ଖତସ୍ସ ନିସ୍ସରଣଂ ଅନୱସେସୱୂପସମୋ ନ ପଞ୍ଞାୟେୟ୍ୟ ନ ଉପଲବ୍ଭେୟ୍ୟ ନ ସମ୍ଭୱେୟ୍ୟ। ନିବ୍ବାନଞ୍ହି ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୟୋ ଅରିୟମଗ୍ଗଧମ୍ମା ଅନୱସେସଂ ସଂକିଲେସେ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତି, ତେନେତ୍ଥ ସବ୍ବସ୍ସାପି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅପଗମୋ ନିସ୍ସରଣଂ ପଞ୍ଞାୟତି। ଏୱଂ ବ୍ୟତିରେକୱସେନ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅତ୍ଥିଭାୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅନୁଗମନୱସେନପି ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ନିଗମେତୁଂ “ୟସ୍ମା ଚ ଖୋ”ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ୟସ୍ମା “ଅପ୍ପଚ୍ଚୟା ଧମ୍ମା ଅସଙ୍ଖତା ଧମ୍ମା (ଧ। ସ। ଦୁକମାତିକା ୭-୮)। ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଦାୟତନଂ, ୟତ୍ଥ ନେୱ ପଥୱୀ (ଉଦା। ୭୧)। ଇଦମ୍ପି ଖୋ ଠାନଂ ସୁଦୁଦ୍ଦସଂ, ୟଦିଦଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରସମଥୋ ସବ୍ବୂପଧିପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ (ଦୀ। ନି। ୨।୬୪, ୬୭; ମ। ନି। ୨।୩୩୭; ସଂ। ନି। ୨। ୧୭୨; ମହାୱ। ୭-୮)। ଅସଙ୍ଖତଞ୍ଚ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମଂ ଦେସେସ୍ସାମି ଅସଙ୍ଖତଗାମିନିଞ୍ଚ ପଟିପଦ”ନ୍ତିଆଦୀହି (ସଂ। ନି। ୪।୩୬୬) ଅନେକେହି ସୁତ୍ତପଦେହି “ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଜାତ”ନ୍ତି (ଉଦା। ୭୩; ନେତ୍ତି। ୪୧) ଇମିନା ଚ ସୁତ୍ତପଦେନ ନିବ୍ବାନଧାତୁୟା ପରମତ୍ଥତୋ ସବ୍ଭାୱୋ ସବ୍ବଲୋକଂ ଅନୁକମ୍ପମାନେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ପକାସିତୋ, ତସ୍ମା ୟଦିପି କତ୍ଥ ଅପଚ୍ଚକ୍ଖକାରୀନମ୍ପି ସାସନେ ଅଭିପ୍ପସନ୍ନାନଂ ୱିଞ୍ଞୂନଂ ସଂସୟୋ ନତ୍ଥିୟେୱ। ୟେ ପନ ପରନେୟ୍ୟବୁଦ୍ଧିନୋ ପୁଗ୍ଗଲା, ତେସଂ ୱିମତିୱିନୋଦନତ୍ଥଂ ଅୟମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାୟନିଦ୍ଧାରଣମୁଖେନ ୟୁତ୍ତିୱିଚାରଣା।

ୟଥା ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟତାୟ ସଉତ୍ତରାନଂ କାମାନଂ, ରୂପାନଞ୍ଚ ପଟିପକ୍ଖଭୂତଂ ତବ୍ବିଧୁରସଭାୱଂ ନିସ୍ସରଣଂ ପଞ୍ଞାୟତି, ଏୱଂ ସଭାୱାନଂ ସବ୍ବେସମ୍ପି ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାନଂ ପଟିପକ୍ଖଭୂତେନ ତବ୍ବିଧୁରସଭାୱେନ ନିସ୍ସରଣେନ ଭୱିତବ୍ବଂ। ୟଞ୍ଚ ତଂ ନିସ୍ସରଣଂ, ସା ଅସଙ୍ଖତା ଧାତୁ। କିଞ୍ଚ ଭିୟ୍ୟୋ – ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାରମ୍ମଣୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ, ଅପିଚ ଅନୁଲୋମଞାଣଂ କିଲେସେ ତଦଙ୍ଗୱସେନ ପଜହତି, ନ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ପଜହିତୁଂ ସକ୍କୋତି। ତଥା ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚାରମ୍ମଣଂ ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀସୁ ଞାଣଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନେୱ କିଲେସେ ପଜହତି, ନ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ। ଇତି ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାରମ୍ମଣସ୍ସ, ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚାରମ୍ମଣସ୍ସ ଚ ଞାଣସ୍ସ କିଲେସାନଂ ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନେ ଅସମତ୍ଥଭାୱତୋ ତେସଂ ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନକରସ୍ସ ଅରିୟମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ ତଦୁଭୟୱିପରୀତସଭାୱେନ ଆରମ୍ମଣେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ସା ଅସଙ୍ଖତା ଧାତୁ।

ତଥା “ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଜାତଂ ଅଭୂତଂ ଅକତଂ ଅସଙ୍ଖତ”ନ୍ତି (ଉଦା। ୭୩; ନେତ୍ତି। ୪୧) ଏୱମାଦି ନିବ୍ବାନସ୍ସ ପରମତ୍ଥତୋ ଅତ୍ଥିଭାୱଜୋତକୱଚନଂ ଅୱିପରୀତତ୍ଥଂ ଭଗୱତା ଭାସିତତ୍ତା। ୟଞ୍ହି ଭଗୱତା ଭାସିତଂ, ତଂ ଅୱିପରୀତତ୍ଥଂ ୟଥା ତଂ “ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା,

ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଦୁକ୍ଖା, ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ଅନତ୍ତା’’ତି (ମ। ନି। ୧।୩୫୩, ୩୫୬; ଧ। ପ। ୨୭୭-୨୭୯; ଥେରଗା। ୬୭୬-୬୭୮; ନେତ୍ତି। ୫), ତଥା ନିବ୍ବାନସଦ୍ଦୋ କତ୍ଥଚି ୱିସଯେ ଯଥାଭୂତପରମତ୍ଥୱିସଯୋ ଉପଚାରୱୁତ୍ତିସବ୍ଭାୱତୋ। ସେଯ୍ୟଥାପି ସୀହସଦ୍ଦୋତି ଏୱମାଦୀହି ନଯେହି ଯୁତ୍ତିତୋପି ଅସଙ୍ଖତାଯ ଧାତୁଯା ପରମତ୍ଥତୋ ଅତ୍ଥିଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅପରୋ ନଯୋ – ଯଦି ପନ ନିବ୍ବାନଂ ଅଭାୱମତ୍ତମେୱ ସିଯା, ତସ୍ସ ‘‘ଗମ୍ଭୀରୋ ଦୁଦ୍ଦସୋ ଦୁରନୁବୋଧୋ ସନ୍ତୋ ପଣୀତୋ ଅତକ୍କାୱଚରୋ ନିପୁଣୋ ପଣ୍ଡିତୱେଦନୀଯୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୬୪, ୬୭; ମ। ନି। ୨।୩୩୭; ସଂ। ନି। ୧।୧୭୨; ମହାୱ। ୭-୮) ଗମ୍ଭୀରାଦିତା, ‘‘ଅସଙ୍ଖତଞ୍ଚ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମଂ ଦେସେସ୍ସାମୀ’’ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୪।୩୬୬) ଅସଙ୍ଖତାଦିତା, ‘‘ଅବ୍ୟାକତା ଧମ୍ମା ଅପଚ୍ଚଯାଧମ୍ମା’’ତିଆଦିନା ଅବ୍ୟାକତଧମ୍ମାଦିତା ଚ ନ ୱତ୍ତବ୍ବା ସିଯା। ନ ହି ଅଭାୱସ୍ସ କୋଚି ସଭାୱୋ ଅତ୍ଥି, ଯେନ ସୋ ଗମ୍ଭୀରାସଙ୍ଖତାଦିଆକାରତୋ ୱିଞ୍ଞାଯେଯ୍ୟ। ଅଭାୱୋ ହି ଅଭାୱୋ ଏୱ, କୁତୋ ତସ୍ସ ଗମ୍ଭୀରାସଙ୍ଖାତାଦିଭାୱସମ୍ବନ୍ଧୋ। କିଞ୍ଚାଯମଭାୱୋ ସବ୍ବେସଂ କିଲେସାନଂ ସବ୍ବସତ୍ତସନ୍ତାନଗତାନଂ ଏକୋ ୱା ଭୱେଯ୍ୟ ଅନେକୋ ୱା। ଯଦି ଏକୋ, ଏକେନେୱ ମଗ୍ଗେନ ସବ୍ବକିଲେସାଭାୱୋ କତୋ, ସଚ୍ଛିକତୋ ଚାତି ଅଞ୍ଞସ୍ସ, ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ମଗ୍ଗାନଂ ନିରତ୍ଥକତାତି ନ ସିଯା ମଗ୍ଗବହୁତା, ଏକତ୍ତଞ୍ଚ ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ନିବ୍ବାନାଧିଗମୋ ଆପଜ୍ଜତି। ସିଯା ପନେୱଂ ଏକୋ ଏୱ ସୋ ନିବ୍ବାନସଞ୍ଞିତୋ କିଲେସାଭାୱୋ, ସୋ ପନ ନ ମଗ୍ଗେହି କାତବ୍ବୋ, ଅଥ ଖୋ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବୋତି। ଏୱଂ ସତି ୱିସେସତୋ ମଗ୍ଗସ୍ସ ନିରତ୍ଥକତା ଆପଜ୍ଜତି, କିଲେସାନଂ ଅପ୍ପହାନତୋତି ଏକୋପି ମଗ୍ଗୋ ନ ସିଯା। ଅସତି ଚ କିଲେସପ୍ପହାନେ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନୁପଚ୍ଛେଦନତୋ କିଲେସାଭାୱସଚ୍ଛିକିରିଯା କିମତ୍ଥିଯା ସିଯା, ଅଥ ପନ ମଗ୍ଗାନଂ ସନ୍ତାନଗତସଂଯୋଜନତ୍ତଯପ୍ପହାନାଦିପଟିନିଯତକିଚ୍ଚତାଯ ଚତୂସୁ ମଗ୍ଗେସୁ ପାଟିଯେକ୍କଂ କିଲେସାଭାୱୋ। ଏୱଂ ସତି ସଭାୱପଭେଦେନ ୱିନା ନ ବହୁଭାୱୋତି ସୋ କିଲେସକ୍ଖଯପରିଯାଯେନ ୱୁତ୍ତୋ ସଭାୱଧମ୍ମୋ ଏୱ ସିଯା।

ଯେସଂ ଅଭାୱୋ, ତପ୍ପଭେଦେନ ଅଭାୱେ ଭେଦୋପଚାରୋତି ଚେ? ଯେସଂ ଅଭାୱୋ, ତେସଂ ସସଭାୱତାଯ ତସ୍ସ ସଭାୱୋପଚାରୋପି ସିଯା। ତଥା ଚ ତେ ସଂକିଲେସସଙ୍ଖତତାଦିତୋ କିଲେସସଙ୍ଖତତାଦିଉପଚାରାପି ସିଯୁଂ। ନୋ ଚେ ତେ ଇଚ୍ଛିତା, ତପ୍ପଭେଦେନ ଭେଦୋପଚାରୋପି ନ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ। ନ ଚ ପହୋତି ଉପଚରିତୋ ବହୁଭାୱୋ ଅତ୍ଥତୋ ବହୁଭାୱାଯ। ନ ହି ଜଲଂ ଅନଲନ୍ତି ଉପଚରିତଂ ଦହତି, ପଚତି ୱା। ଏକତ୍ତମ୍ପି ଚାଯମଭାୱୋ ଅସଭାୱତାଯ ନ ସହତୀତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ ନତ୍ଥିଭାୱସାମଞ୍ଞତୋ ଅଭେଦୱୋହାରୋ ଯୁତ୍ତରୂପୋତି। ଏକତ୍ତେ ଚ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତା ଏୱ ଦୋସା, ବହୁଭାୱେ ପନ ସତି ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ସିଦ୍ଧା ସଭାୱଧମ୍ମତା। ସଭାୱଧମ୍ମତ୍ତେପି ଚ ବହୁଭାୱୋ ୱିଯ ଭାୱଂ ଭାୱୋପି ବହୁଭାୱଂ ନ ବ୍ୟଭିଚରେଯ୍ୟାତି ନିବ୍ବାନସ୍ସ ବହୁଭାୱପ୍ପସଙ୍ଗୋ ସିଯାତି ଚେ? ନ ବହୁଭାୱସ୍ସେୱ ଅଭାୱପ୍ପସଙ୍ଗତୋ। ଯଦି ହି ଯଥା କକ୍ଖଳତା ଭାୱଂ, ଏୱଂ ଭାୱୋପି କକ୍ଖଳତଂ ନ ବ୍ୟଭିଚରେଯ୍ୟ। ଏୱଂ ସତି ସବ୍ବେସଂ ଭାୱାନଂ ପଥୱୀଭାୱାପତ୍ତିତୋ କୁତୋ ଭାୱସ୍ସ ବହୁଭାୱୋ, ତସ୍ମା ଲୋକୱୋହାରାନଂ ୱିଚିତ୍ତତାଯ ଯଦିପି ବହୁତା ଭାୱାପେକ୍ଖା, ଭାୱତା ପନ ନ ବହୁତାପେକ୍ଖାତି ନ ଭାୱସ୍ସ ସତୋ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ବହୁଭାୱୋ ‘‘ଏକା ନିଟ୍ଠା ନ ପୁଥୁ ନିଟ୍ଠା’’ତି ୱଚନତୋ। ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ଚ ଦସ୍ସନଭାୱନାଦ୍ୱଯଂ ସମ୍ଭୱତି।

ପରିନିବ୍ବୁତାନଂ ପଚ୍ଚେକଂ ନିବ୍ବାନଭାୱେ ସତ୍ତସନ୍ତାନନିଯତଂ ନାମ ନିବ୍ବାନଂ ସିଯା। ତଥା ଚ ସତି ସଙ୍ଖତତାଦିଦୋସାନତିୱତ୍ତିଯେୱ, କିଲେସପ୍ପହାନଂ ୱା ମଗ୍ଗକିଚ୍ଚଂ କିଲେସାନଂ ଅଭାୱୋ। ତସ୍ସ ଚ ଏକତ୍ତେ ନ ମଗ୍ଗବହୁତା କିଚ୍ଚନ୍ତରସ୍ସ କତ୍ତବ୍ବସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ମଗ୍ଗବହୁଭାୱୋ ଚ ମଗ୍ଗେହି ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବେ ଏକସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଅପାଟୱପାଟୱପାଟୱତରପାଟୱତମଭାୱେନ ସଚ୍ଛିକିରିଯାୱିସେସେନ କିଲେସାନଂ ପହାନଭେଦେନ ହୋତୀତି ନିବ୍ବାନସ୍ସ ସଭାୱଧମ୍ମତ୍ତେ ଏୱ ସିଯା। ଅଭାୱୋପି ଚ କିଲେସାନଂ ମଗ୍ଗେନ ସକିଚ୍ଚକତାଯ କାତବ୍ବୋ ଏୱ ସିଯା, ନ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବୋ। କୋ ହି ସଭାୱୋ ଅଭାୱସ୍ସ? ଯୋ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବୋ ସିଯା, ସୋ ଚେ ନିବ୍ବାନଂ ଏକେନେୱ ମଗ୍ଗେନ ସବ୍ବକିଲେସାନଂ ଅଭାୱୋ ଏକୋ ଅଭିନ୍ନୋ କାତବ୍ବୋ ଆପନ୍ନୋ। ଅଞ୍ଞଥା ମଗ୍ଗୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧଭାୱେ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଚତୁବ୍ବିଧଭାୱପ୍ପସଙ୍ଗୋ, ନିବ୍ବାନୱିସେସପ୍ପସଙ୍ଗୋ ଚ ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ମଗ୍ଗକିଚ୍ଚସ୍ସ ଏକତ୍ତେନ ମଗ୍ଗବହୁତା ସିଯା। ବହୁଭାୱେ ପନ ତେସଂ ସୋ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଏକସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ ସଚ୍ଛିକିରିଯାୱିସେସତୋତି ସିଦ୍ଧା ନିବ୍ବାନସ୍ସ ସଭାୱଧମ୍ମତା। ଖଯାଧିଗନ୍ତବ୍ବତାଯ ପନେତଂ ‘‘ଖଯୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଖଯେ ଞାଣ’’ନ୍ତି (ଧ। ସ। ଦୁକମାତିକା ୧୪୨; ୧୩୮୨) ହି ୱଚନତୋ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ଖଯୋ ନାମ। ତେନ ଚେତଂ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବଂ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ‘‘ଖଯୋ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି।

ଇତି ନିରୋଧନିଦ୍ଦେସକଥାୱଣ୍ଣନା।

ମଗ୍ଗନିଦ୍ଦେସକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୬୨।ଅଟ୍ଠଧମ୍ମାତି ‘‘କତମଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା ଅରିଯସଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ଆରଭିତ୍ୱା ‘‘ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀ’’ତିଆଦିନା ପାଳିଯଂ (ୱିଭ। ୨୦୫) ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନିପଟିପଦାନିଦ୍ଦେସେ ଆଗତା, ତମେୱ ଚ ପାଳିଂ ଆନେତ୍ୱା ଉଦ୍ଦେସୱସେନ ଇଧ ଚ ୱୁତ୍ତା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦଯୋ ଅଟ୍ଠ ଧମ୍ମା

ଅଟ୍ଠତୋ ପକାସିତା, ନ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସୱସେନାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଯଦି ଅଟ୍ଠତୋ ପକାସିତା, କିମଟ୍ଠିୟଂ ପନ ଇଧ କଥନନ୍ତି ଆହ ''ଇଧ ପନା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ''ଏକକ୍ଖଣେ ପୱତ୍ତମାନାନ''ନ୍ତି ଇଦଂ ଲୋକିୟକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ୱିରତିୟୋ ନାନାକ୍ଖଣିକା ଏୱ ହୋନ୍ତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ସେସମଗ୍ଗଧମ୍ମା ପନ ତତ୍ଥାପି ଏକଜ୍ଝଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତିୟେୱ। ୱିସେସାୱବୋଧନତ୍ଥନ୍ତି ପଟିପକ୍ଖସମୁଗ୍ଘାତାଦିପୱତ୍ତିଆକାରୱିସେସସ୍ସ ଅୱବୋଧନତ୍ଥଂ। ୱିତ୍ଥାରତୋ ମଗ୍ଗକଥା ପରତୋ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତୀତି ଆହ ''ସଙ୍ଖେପତୋ''ତି। ଚତୁସଚ୍ଚପଟିୱେଧାୟ ପଟିପନ୍ନସ୍ସାତି ଯଥା ଚତୁସଚ୍ଚାଭିସମୟୋ ହୋତି, ଏୱଂ ସବ୍ବସୋ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପତ୍ତିୟା ପରିପୂରଣୱସେନ ପଟିପନ୍ନସ୍ସ। ଅରିୟମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଯୋଗସ୍ସ ସବ୍ଭାୱତୋ ଯୋଗିନୋ। କାମଂ ଅୱିଜ୍ଜାନୁସୟସମୁଗ୍ଘାତେ ତଦେକଟ୍ଠକିଲେସାନଂ ଲେସୋପି ନାୱସିସ୍ସତି, ୱିଜ୍ଜାୟ ପନ ଅୱିଜ୍ଜା ଉଜୁୱିପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମୋତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ଅୱିଜ୍ଜାନୁସୟସମୁଗ୍ଘାତକ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପରତୋ ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପାଦିଗ୍ଗହଣେପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଧାତୁପ୍ପକାସନରସାତି ପରମତ୍ଥପକାସନରସା, ଚତୁସଚ୍ଚୱିଭାୱନକିଚ୍ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ମଗ୍ଗଧମ୍ମାନଂ ପଟିପକ୍ଖୱିଧମନାକାରୋ ସାତିସୟଂ ପାକଟୋ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତୀତି ଅୱିଜ୍ଜାନୁସୟସମୁଗ୍ଘାତକତଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟା ୱତ୍ୱାପି ଅୱିଜ୍ଜନ୍ଧକାରୱିଦ୍ଧଂସନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନତା ୱୁତ୍ତା।

ତଥା ସମ୍ପନ୍ନଦିଟ୍ଠିନୋତି ଯଥା ଅୱିଜ୍ଜାନୁସୟସମୁଗ୍ଘାତୋ ହୋତି, ତଥା ମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟା ସମ୍ପନ୍ନଦିଟ୍ଠିନୋ। ଏୱଞ୍ହି ଚତୁସଚ୍ଚପଟିୱେଧାୟ ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ଯୋଗିନୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ତଥା-ସଦ୍ଦୋ ଉପସଂହରତି। ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣତା ପନ ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତୱଚନେନେୱ ବୋଧିତା। ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପନିଘାତକନ୍ତି କାମସଙ୍କପ୍ପାଦିମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପସମୁଚ୍ଛେଦକଂ। ଅପ୍ପନାରସୋତି ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣେ ମଗ୍ଗଚିତ୍ତସ୍ସ ସମୁପ୍ପାଦୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଅପ୍ପନାକିଚ୍ଚୋ।

ତଥା ପସ୍ସତୋ ୱିତକ୍କୟତୋ ଚାତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାୟ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟା ପସ୍ସତୋ, ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣେ ଚ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପେନ ଚିତ୍ତଂ ଅଭିନିରୋପୟତୋ। ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତସମୁଗ୍ଘାତିକାତି ଚତୁବ୍ବିଧସ୍ସପି ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତସ୍ସ ସମୁଚ୍ଛେଦିକା। ମୁସାୱାଦାଦୀନଂ ୱିସଂୱାଦନାଦିକିଚ୍ଚତାୟ ଲୂଖାନଂ ଅପରିଗ୍ଗାହକାନଂ ପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ ସିନିଦ୍ଧଭାୱେନ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ପରିଗ୍ଗାହକସଭାୱା ସମ୍ମାୱାଚାତି ଆହ ''ସା ପରିଗ୍ଗହଲକ୍ଖଣା''ତି। କାୟିକକିରିୟା କିଞ୍ଚି କତ୍ତବ୍ବଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ସୟଞ୍ଚ ସମୁଟ୍ଠହନଂ ଘଟନଂ ହୋତୀତି ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତସଙ୍ଖାତା ୱିରତିପି ସମୁଟ୍ଠାନସଭାୱା ୱୁତ୍ତା। ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ୱା ଉକ୍ଖିପନଂ ସମୁଟ୍ଠାପନଂ କାୟିକକିରିୟାୟ ଭାରୁକ୍ଖିପନଂ ୱିୟ।

ଅସ୍ସାତି ଯୋଗିନୋ। ତସ୍ମିଂ ସତି ୱିସୁଜ୍ଝନତୋ ୱିସୁଦ୍ଧିଭୂତା। ଜୀୱମାନସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ, ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ୱା ସୁଦ୍ଧି ୱୋଦାନଂ, ଆଜୀୱସ୍ସେୱ ୱା ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟୱୁତ୍ତିୟା । ଞାୟାଜୀୱସ୍ସ ଅବୁଦ୍ଧପଟିକୁଟ୍ଠାୟ ସମ୍ମାଜୀୱିକାୟ ପୱତ୍ତିହେତୁତାୟ ଞାୟାଜୀୱପୱତ୍ତିରସୋ। ଇମସ୍ସ ହି ପୱତ୍ତିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ମିଚ୍ଛାଜୀୱୋ ନ ପୱତ୍ତତୀତି।

ସବ୍ବାକୁସଲୱିଦ୍ଧଂସକୋପି ସମ୍ମାୱାୟାମୋ ଉଜୁପଟିପକ୍ଖଦସ୍ସନୱସେନ କୋସଜ୍ଜସମୁଚ୍ଛେଦକୋ ୱୁତ୍ତୋ। ସଂକିଲେସପକ୍ଖତୋପି ତସ୍ସ ପଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ପଗ୍ଗହୋ। କାୟାଦୀସୁ ସୁଭାଦିଆକାରୁପଧାରଣୱସେନ ପୱତ୍ତା ସୁଭସଞ୍ଞାଦିପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଅକୁସଲକ୍ଖନ୍ଧା ମିଚ୍ଛାସତି, ତସ୍ସା ୱିଦ୍ଧଂସନୋ ମିଚ୍ଛାସତିୱିନିଦ୍ଧୁନନୋ। ଅସମ୍ମୋସୋତି ସମ୍ମୋସୱିଦ୍ଧଂସନତୋ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖୋ। ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଯଥାସଭାୱସଲ୍ଲକ୍ଖଣଂ ଉପଟ୍ଠାନଂ। ''ଆରକ୍ଖପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା''ତି, ''ସତାରକ୍ଖେନ ଚେତସା''ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୪୮) ଚ ୱଚନତୋ ୱିସେସତୋ ସତି କୁସଲଚିତ୍ତସ୍ସ ଆରକ୍ଖାତି ଆହ ''ସତିୟା ସଂରକ୍ଖିୟମାନଚିତ୍ତସ୍ସା''ତି।

୫୬୩।ସଚ୍ଚଞାଣସ୍ସାତି ସଚ୍ଚାନି ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତନକଞାଣସ୍ସ, ନ ପଟିୱେଧଞାଣଂ ୱିୟ ସକିଦେୱ ବୁଜ୍ଝତି, ଅଥ ଖୋ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଅନୁ ଅନୁ ବୋଧୋ ଅନୁବୋଧୋ, ଅନୁସ୍ସୱାକାରପରିୱିତକ୍କଦିଟ୍ଠିନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତିଅନୁଗତୋ ୱା ବୋଧୋ ଅନୁବୋଧୋ, ତଦେୱ ଞାଣନ୍ତି ଅନୁବୋଧଞାଣଂ। ନ ହି ତଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ବୁଜ୍ଝତି, ଅନୁସ୍ସୱାଦିୱସେନ ପନ କପ୍ପନମୁଖେନ ବୁଜ୍ଝତି। କିଚ୍ଚତୋତି ପରିଜାନନାଦିତୋ। ତଂକିଚ୍ଚକରଣେନେୱ ହି ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟାଦୀନି ୱିୟ ତାନିପି ତସ୍ସ ପାକଟାନି ହୋନ୍ତି। ୱିୱଟ୍ଟାନୁପସ୍ସନାୟ ହି ସଙ୍ଖାରେହି ପତିଲୀୟମାନମାନସସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ମଗ୍ଗଞାଣଂ ୱିସଙ୍ଖାରଂ ଦୁକ୍ଖନିସ୍ସରଣଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦତି, ଦୁକ୍ଖଗତଞ୍ଚ ତଣ୍ହଂ ପଜହତି, ନିରୋଧଞ୍ଚ ସଚ୍ଛିକରୋତି ଫୁସତି। ଆଦିଚ୍ଚୋ ୱିୟ ପଭାୟ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାଦୀହି ସହ ସମୁପ୍ପନ୍ନଂ ତଂ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତି, ନ ଚ ସଙ୍ଖାରେ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନେନ ଞାଣେନ ଏତଂ ସକ୍କଂ କାତୁଂ ସଙ୍ଖା ନିମିତ୍ତପୱତ୍ତେହି ଅୱୁଟ୍ଠିତତ୍ତା। ତସ୍ମା ଏତାନି କିଚ୍ଚାନି କରୋନ୍ତଂ ତଂ ଞାଣଂ ଦୁକ୍ଖାଦୀନି ୱିଭାୱେତି ତତ୍ଥ ସମ୍ମୋହନିୱତ୍ତନେନାତି ''ଚତ୍ତାରିପି ସଚ୍ଚାନି ପଟିୱିଜ୍ଝତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଏକପଟିୱେଧେନାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ଦୁକ୍ଖସମୁଦୟମ୍ପି ସୋ ପସ୍ସତୀତି କାଲନ୍ତରଦସ୍ସନଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଚେ? ନ, ''ଯୋ ନୁ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ଦୁକ୍ଖଂ ପସ୍ସତି, ଦୁକ୍ଖସମୁଦୟମ୍ପି ସୋ ପସ୍ସତୀ''ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୫।୧୧୦୦) ଏକଦସ୍ସିନୋ ଅଞ୍ଞତ୍ତୟଦସ୍ସିତାୱିଚାରଣାୟଂ ତଂସାଧନତ୍ଥଂ ଆୟସ୍ମତା ଗୱମ୍ପତିତ୍ଥେରେନ ଇମସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଆନୀତତ୍ତା, ପଚ୍ଚେକଞ୍ଚ ସଚ୍ଚେସୁ ଦିସ୍ସମାନେସୁ ଅଞ୍ଞତ୍ତୟଦସ୍ସନସ୍ସ ଯୋଜିତତ୍ତା। ଅଞ୍ଞଥା ଅନୁପୁବ୍ବାଭିସମୟେ ପୁରିମଦିଟ୍ଠସ୍ସ ପଚ୍ଛା ଅଦସ୍ସନତୋ

ସମୁଦଯାଦିଦସ୍ସିନୋ ଦୁକ୍ଖାଦିଦସ୍ସିତା ନ ଯୋଜେତବ୍ବା ସିଯା। ଯୋଜିତା ଚ ସା ''ଯୋ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯଂ ପସ୍ସତି, ଦୁକ୍ଖମ୍ପି ସୋ ପସ୍ସତୀ''ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୫।୧୧୦୦)। ଲୋକିଯଂ ସଚ୍ଚଞାଣଂ। ତତ୍ଥ ଲୋକିଯଞାଣେ। ପରିଯୁଟ୍ଠାନସଙ୍ଖାତୋ ଅଭିଭଓୋ ପରିଯୁଟ୍ଠାନାଭିଭଓୋ, ତସ୍ସ ଓସେନ। ସୁଦ୍ଧସଙ୍ଖାରପୁଞ୍ଜମତ୍ତଦସ୍ସନତୋ ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିପରିଯୁଟ୍ଠାନଂ ନିଓତ୍ତେତି। ''ଲୋକସମୁଦଯଂ ଖୋ, କଚ୍ଚାନ, ଯଥାଭୂତଂ ସମ୍ମପ୍ପଞ୍ଞାଯ ପସ୍ସତୋ ଯା ଲୋକେ ନତ୍ଥିତା, ସା ନ ହୋତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୨।୧୫) ଓଚନତୋ ସମୁଦଯଦସ୍ସନଂ ହେତୁଫଲପବନ୍ଧାଓିଚ୍ଛେଦଦସ୍ସନତୋ ପରିଯୁଟ୍ଠାନାଭିଭଓଓସେନ ପଓତ୍ତମାନଂ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଂ ନିଓତ୍ତେତି। ''ଲୋକନିରୋଧଂ ଖୋ…ପେ… ପସ୍ସତୋ ଯା ଲୋକେ ଅତ୍ଥିତା, ସା ନ ହୋତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୨।୧୫) ଓଚନତୋ ନିରୋଧଦସ୍ସନଂ ହେତୁନିରୋଧା ଫଲନିରୋଧଦସ୍ସନତୋ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଂ ନିଓତ୍ତେତି। ଅତ୍ତକାରସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖଦସ୍ସନତୋ ମଗ୍ଗଦସ୍ସନଂ ''ନତ୍ଥି ଅତ୍ତକାରେ, ନତ୍ଥି ପରକାରେ, ନତ୍ଥି ପୁରିସକାରେ''ତିଆଦିକଂ (ଦୀ। ନି। ୧।୧୬୮) ଅକିରିଯଦିଟ୍ଠିଂ ପଜହତି। ''ନତ୍ଥି ହେତୁ, ନତ୍ଥି ପଚ୍ଚଯୋ ସତ୍ତାନଂ ସଂକିଲେସାଯ, ଅହେତୂ ଅପ୍ପଚ୍ଚଯା ସତ୍ତା ସଂକିଲିସ୍ସନ୍ତି, ନତ୍ଥି ହେତୁ…ପେ… ଓିସୁଦ୍ଧିଯା, ଅହେତୂ ଅପ୍ପଚ୍ଚଯା ସତ୍ତା ଓିସୁଜ୍ଝନ୍ତୀ''ତିଆଦିକା (ଦୀ। ନି। ୧। ୧୬୮; ମ। ନି। ୨।୧୦୧, ୨୨୭; ସଂ। ନି। ୩।୨୧୨) ଅହେତୁକଦିଟ୍ଠି ଚ ଇଧ ଅକିରିଯାଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗହଣେନେଓ ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ସାପି ହି ଓିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗଦସ୍ସନେନ ପହୀଯତୀତି। ଦୁକ୍ଖେ ଞାଣଂ ସମୁଦଯଫଲସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅଦ୍ଧୁଓାଦିଭାଓଂ ପସ୍ସତୀତି ଫଲେ ଓିପ୍ପଟିପତ୍ତିଂ ନିଓତ୍ତେତି।

ଇସ୍ସରୋ ଲୋକଂ ପଓତ୍ତେତି ସଣ୍ଠେତି ନିଓତ୍ତେତି ସଂହରତୀତି ଇସ୍ସରକାରଣିନୋ ଓଦନ୍ତି। ପଧାନତୋ ଲୋକୋ ଆଓି ଭଓତି, ତତ୍ଥେଓ ଚ ପଟିଲୀଯତୀତି ପଧାନକାରଣିନୋ।

''କାଲୋ କରୋତି ଭୂତାନି, କାଲୋ ସଂହରତୀ ପଜା;

କାଲୋ ସୁତ୍ତେ ଜାଗରତି, କାଲୋ ହି ଦୁରତିକ୍କମୋ''ତି। –

କାଲଓାଦିନୋ। କଣ୍ଟକସ୍ସ ତିଖିଣଭାଓୋ ଓିଯ, କପିଟ୍ଠଫଲାଦୀନଂ ପରିମଣ୍ଡଲତା ଓିଯ, ମିଗପକ୍ଖିସରୀସପାଦୀନଂ ଓିଚିତ୍ତତା ଓିଯ ଚ ସଭାଓେନେଓ ଲୋକୋ ସମ୍ଭୋତି, ଓିଭୋତି ଚାତି ସଭାଓଓାଦିନୋ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅଣୁହି ଲୋକୋ ପଓତ୍ତତି, ସବ୍ବଂ ପୁବ୍ବେକତହେତୁ, ଲୋକୋ ନିଯତୋ ଅଚ୍ଛେଜ୍ଜସୁତ୍ତାଓୁତାଭେଜ୍ଜମଣିସଦିସୋ, ନ ଏତ୍ଥ କସ୍ସଚି ପୁରିସକାରୋତି ନିଯତିଓାଦିନୋ।

''ଯଦିଚ୍ଛାଯ ପଓତ୍ତନ୍ତି, ଯଦିଚ୍ଛାଯ ନିଓତ୍ତରେ;

ଯଦିଚ୍ଛାଯ ସୁଖଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ତସ୍ମା ଯାଦିଚ୍ଛକୀ ପଜା''ତି। –

ଯଦିଚ୍ଛାଓାଦିନୋ, ଯେ ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପତ୍ତିଓାଦିନୋତି ଚ ଓୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଏଓମାଦିଅକାରଣଓାଦସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ରାମୁଦକଆଳାରାଦୀନଂ ଓିଯ, ଅରୂପଲୋକେ ନିଗଣ୍ଠାନଂ ଓିଯ ଚ ଲୋକଥୂପିକାଯଂ ଅପଓଗ୍ଗୋ ମୋକ୍ଖୋତି ଗହଣଂ ଅପଓଗ୍ଗଗାହୋ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପଧାନସ୍ସ ଅପ୍ପଓତ୍ତି, ଗୁଣଓିଯୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ସକତ୍ତନି ଅଓଟ୍ଠାନଂ, ବ୍ରହ୍ମୁନା ସଲୋକତା, ସମୀପତା, ସଂଯୋଗୋ, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନଓାଦାତି ଏଓମାଦୀନଂ ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ପଧାନସ୍ସ ଅପ୍ପଓତ୍ତି ମହତାଦିଭାଓେନ ଅପରିଣାମୋ, ଅନଭିବ୍ଯତ୍ତି ଓା। ''ଅହମଞ୍ଞୋ, ପକତି ଅଞ୍ଞା''ତି ଏଓଂ ପଓତ୍ତପକତିପୁରିସନ୍ତରଜାନନେନ ଅତ୍ତସୁଖଦୁକ୍ଖମୋହେସୁ ଅଓିଭାଗଗ୍ଗହଣେ କିର ନିଓତ୍ତିତେ ଓୁତ୍ତନଯେନ ପଧାନଂ ନପ୍ପଓତ୍ତତି, ସୋ ଓିମୋକ୍ଖୋତି କାପିଲା। ଗୁଣଓିଯୁତ୍ତସ୍ସାତି ବୁଦ୍ଧିସୁଖଦୁକ୍ଖେଚ୍ଛାଦୋସପ୍ପଯତ୍ତଧମ୍ମାଧମ୍ମସଙ୍ଖାରେହି ନଓହି ଅତ୍ତଗୁଣେହି ଓିଯୁତ୍ତସ୍ସାତି କଣାଦମତାନୁସାରିନୋ। ସଲୋକତା ବ୍ରହ୍ମୁନା ସମାନଲୋକତା। ସମୀପତା ତସ୍ସ ସମୀପପ୍ପଓତ୍ତିତା। ସଂଯୋଗୋ ତେନ ଏକୀଭାଓୂପଗମନଂ। ''ଇନ୍ଦ୍ରିଯତପ୍ପନପୁତ୍ତମୁଖଦସ୍ସନାଦୀହି ଓିନା ଅପଓଗ୍ଗୋ ନତ୍ଥୀ''ତି ଗହେତ୍ୱା ତଥା ପଓତ୍ତନଂ କାମସୁଖଲ୍ଲିକାନୁଯୋଗୋ। ଅନସନକେସଲୁଞ୍ଚନାଦିତପଚରିଯାଯ ନଗ୍ଗସୀଲଗୋସୀଲକୁକ୍କୁରସୀଲାଦୀହି ଚ ଅତ୍ତପରିତାପନେନ ମୋକ୍ଖୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ତକିଲମଥୋ।

ସ୍ୱାଯଂ ସବ୍ବୋ ମିଚ୍ଛାଗାହୋ ସଚ୍ଚଞାଣେ ସତି ପତିଟ୍ଠଂ ନ ଲଭତୀତି ଓୁତ୍ତମେଓତ୍ଥଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ''ଲୋକେ ଲୋକପ୍ପଭଓେ''ତି ଗାଥମାହାତି।

ଞାଣକଥାଓିନିଚ୍ଛଯଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫୬୪।ସେସାସବ୍ବଧମ୍ମାତି ସେସା ଏକାସୀତି ଲୋକିଯଧମ୍ମା। ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରେସୁ ଦ୍ୱାଦସସୁ ଆଯତନେସୁ କାମଭଓଓିଭଓତଣ୍ହାଓସେନ ଦ୍ୱାଦସତିକା ଛତ୍ତିଂସ ତଣ୍ହାଓିଚରିତାନି, ଖୁଦ୍ଦକଓତ୍ଥୁଓିଭଙ୍ଗେ ଓା ଆଗତନଯେନ କାଲଓିଭାଗଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ଓୁତ୍ତାନି। ତଦାମସନେ ହି ଅଟ୍ଠସତଂ ହୋନ୍ତି। ଅସମ୍ମିସ୍ସନ୍ତି ଏକକତ୍ତା କେନଚି ଅସମ୍ମିସ୍ସଂ, କୁତୋ ତଦନ୍ତୋଗଧପ୍ପଭେଦୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଓୀମଂସିଦ୍ଧିପାଦାଦୀନଂ ବୋଧିପକ୍ଖିଯାନଂ ସତିପି କିଚ୍ଚନାନତ୍ତେ ଅତ୍ଥତୋ

ଏକତ୍ତା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ସଙ୍ଗହୋତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିମୁଖେନ ତଦନ୍ତୋଗଧତା ୱୁତ୍ତା।

ତଯୋ ନେକ୍ଖମ୍ମୱିତକ୍କାଦଯୋତି ଲୋକିଯକ୍ଖଣେ ଅଲୋଭମେତ୍ତାକରୁଣାସମ୍ପଯୋଗୱସେନ ଭିନ୍ନା, ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଲୋଭବ୍ୟାପାଦୱିହିଂସାସମୁଚ୍ଛେଦନୱସେନ ତଯୋତି ଏକୋପି ୱୁତ୍ତୋ। ଏସ ନଯୋ ସମ୍ମାୱାଚାଦୀସୁ। ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାସନ୍ତୁଟ୍ଠିତାନଂ ପନ ଭାୱେ ସମ୍ମାଆଜୀୱସମ୍ଭୱତୋ ତେନ ତେସଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଭୱନ୍ତରେପି ଜୀୱିତହେତୁପି ଅରିଯେହି ଅୱୀତିକ୍କମନୀଯତ୍ତା ଅରିଯକନ୍ତାନଂ ସମ୍ମାୱାଚାଦିସୀଲାନଂ ଗହଣେନ ଯେନ ସଦ୍ଧାହତ୍ଥେନ ତାନି ଗହେତବ୍ବାନି, ସୋ ସଦ୍ଧାହତ୍ଥୋ ଗହିତୋ ଏୱ ହୋତୀତି ତତୋ ଅନଞ୍ଞାନି ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯସଦ୍ଧାବଲାନି ତତ୍ଥ ଅନ୍ତୋଗଧାନି ୱୁତ୍ତାନି। ଛନ୍ଦୋ ପନ ସଦ୍ଧାନୁଗୁଣୋତି କତ୍ୱା ଛନ୍ଦିଦ୍ଧିପାଦସ୍ସାପି ତଦନ୍ତୋଗଧତା ୱୁତ୍ତା। ତେସଂ ଅଧିଟ୍ଠାଯାତି ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯସଦ୍ଧାବଲଛନ୍ଦିଦ୍ଧିପାଦାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାଯ ସୀଲସ୍ସ ଅଧିଭାୱତୋ ତିୱିଧେନାପି ସୀଲେନ ତେ ତଯୋପି ଗହିତାତି ତତ୍ଥ ଅନ୍ତୋଗଧା। ଚିତ୍ତସମାଧୀତି ଚିତ୍ତିଦ୍ଧିପାଦଂ ୱଦତି। ‘‘ଚିତ୍ତଂ ପଞ୍ଞଞ୍ଚ ଭାୱଯ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୧।୨୩, ୧୯୨; ପେଟକୋ। ୨୨; ମି। ପ। ୨।୧।୯) ହି ଚିତ୍ତମୁଖେନ ସମାଧି ୱୁତ୍ତୋତି ସମାଧିମୁଖେନ ଚିତ୍ତମ୍ପି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତି। ଚିତ୍ତିଦ୍ଧିପାଦଭାୱନାଯ ପନ ସମାଧିପି ଅଧିମତ୍ତୋ ହୋତୀତି ୱୀମଂସିଦ୍ଧିପାଦାଦିୱଚନଂ ୱିଯ ଚିତ୍ତିଦ୍ଧିପାଦୋତି ଅୱତ୍ୱା ଇଧ ‘‘ଚିତ୍ତସମାଧୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ପୀତିମନସ୍ସ କାଯୋ ପସ୍ସମ୍ଭତି, ପସ୍ସଦ୍ଧକାଯୋ ସୁଖଂ ୱେଦେତି, ସୁଖିନୋ ଚିତ୍ତଂ ସମାଧିଯତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୪୬୬; ୩।୩୫୯; ସଂ। ନି। ୫।୩୭୬; ଅ। ନି। ୩।୯୬; ୧୧।୧୨) ୱଚନତୋ ସମାଧିଉପକାରା ପୀତିପସ୍ସଦ୍ଧିଯୋ, ତସ୍ମା ସମାଧିଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତା। ଉପେକ୍ଖା ପନ ସମାଧିଉପକାରକତୋ, ତଂସଦିସକିଚ୍ଚତୋ ଚ। ତସ୍ମା ସମାଧିସୀସେନ ଏତେସଂ ଅନ୍ତୋଗଧତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ଅନ୍ତୋଗଧାନଂ ପଭେଦୱିନିଚ୍ଛଯୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫୬୫।ଭାରୋୱିଯ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ୱିଘାତକତ୍ତା, ସଂହରଣୀଯୱସେନ ୱିହନ୍ତଭାୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଭାରାଦାନମିୱ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକୱିଘାତସ୍ସ ହେତୁଭାୱତୋ। ଭାରନିକ୍ଖେପନମିୱ ପୱତ୍ତିଦୁକ୍ଖୱୂପସମଭାୱତୋ । ରୋଗୋ ୱିଯ, ଦୁଭିକ୍ଖମିୱ ଚ ବାଧକତ୍ତା। ରୋଗନିଦାନଂ ୱିଯ, ଦୁବ୍ବୁଟ୍ଠି ୱିଯ ଚ ପଭୱଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ଦୁବ୍ବୁଟ୍ଠୀତି ଚ ଅୱସ୍ସନଂ ୱା ଅତିୱସ୍ସନଂ ୱା। ରୋଗୱୂପସମୋ ୱିଯ, ସୁଭିକ୍ଖମିୱ ଚ ସନ୍ତିଲକ୍ଖଣତ୍ତା, ସୁଖଭାୱତୋ। ‘‘ନିବ୍ବାନଂ ପରମଂ ସୁଖ’’ନ୍ତି (ଧ। ପ। ୨୦୩-୨୦୪) ହି ୱୁତ୍ତଂ। ଭେସଜ୍ଜମିୱ, ସୁୱୁଟ୍ଠି ୱିଯ ଚ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ହେତୁପଚ୍ଛେଦତୋ, ତସ୍ସ ଚ ଅପଗମୂପାଯଭାୱତୋ। ନିଯ୍ୟାନଲକ୍ଖଣଞ୍ହି ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ। ଅନିଟ୍ଠଭାୱତୋ, ସାସଙ୍କସପ୍ପଟିଭଯତୋ ଚ ଦୁକ୍ଖଂ ୱେରିୱିସରୁକ୍ଖଭଯୱରିମତୀରୂପମଂ। ୱେରଂ ବ୍ୟାପାଦୋ, ପଚ୍ଚତ୍ଥିକଭାୱୋ ୱା। ୱେରସମୁଗ୍ଘାତୋ ୱେରୱୂପସମୋ ମେତ୍ତା। ୱେରସମୁଗ୍ଘାତୁପାଯୋ ସଙ୍ଗହୱତ୍ଥୂନି।

ଉପମାତୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫୬୬।ଏସ ନଯୋ ସମୁଦଯାଦୀସୁପୀତି ଅତ୍ଥି ଚେତ୍ଥ ସମୁଦଯୋ, ନ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ, ଅତ୍ଥି ଅରିଯସଚ୍ଚଂ, ନ ସମୁଦଯୋ, ଅତ୍ଥି ସମୁଦଯୋ ଚେୱ ଅରିଯସଚ୍ଚଞ୍ଚ, ଅତ୍ଥି ନେୱ ସମୁଦଯୋ ନ ଅରିଯସଚ୍ଚନ୍ତି। ସେସସଚ୍ଚଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ନ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟପହାତବ୍ବାସଙ୍ଖତନିଯ୍ୟାନଭାୱାଭାୱତୋ। ଇତରଂ ପନ ଅରିଯସଚ୍ଚଦ୍ୱଯନ୍ତି ସମୁଦଯମଗ୍ଗସଚ୍ଚଦ୍ୱଯମାହ। ସିଯା ଦୁକ୍ଖଂ ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତାଯ। ତେନାହ ‘‘ଅନିଚ୍ଚତୋ’’ତି। ତଥଭେନାତି ତଥସଭାୱେନ, ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟଭାୱେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଏତେନ ତଂ ଅରିଯସଚ୍ଚଦ୍ୱଯଂ ‘‘ସିଯା ଦୁକ୍ଖଂ, ନ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ, ସିଯା ଅରିଯସଚ୍ଚଂ, ନ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି। ଅରିଯସଚ୍ଚସଦ୍ଦପରା ହି ଦୁକ୍ଖାଦିସଦ୍ଦା ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟାଦିଭାୱଂ ୱଦନ୍ତି। ତେନେୱ ଅରିଯସଚ୍ଚସଦ୍ଦାନପେକ୍ଖଂ ଦୁକ୍ଖସଦ୍ଦଂ ସନ୍ଧାଯ ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତସାମଞ୍ଞଫଲଧମ୍ମାନଂ ଆଦିପଦସଙ୍ଗହୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଅରିଯସଚ୍ଚସଦ୍ଦାପେକ୍ଖଂ ପନ ସନ୍ଧାଯ ଚତୁତ୍ଥପଦସଙ୍ଗହୋ।

ସବ୍ବାକାରେନାତି ସବ୍ବପ୍ପକାରେନ। ଯଥା ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାଦଯୋ ଏକଙ୍ଗୱିକଲା, ଏୱଂ ଅହୁତ୍ୱା ସବ୍ବଙ୍ଗଯୋଗେନ ଦୁକ୍ଖତାଯ ଚେୱ ଅରିଯସଚ୍ଚତାଯ ଚାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ ତଣ୍ହାଯପି ସଙ୍ଗହୋ ସିଯାତି ତଂନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ‘‘ଅଞ୍ଞତ୍ର ତଣ୍ହାଯା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ତସ୍ସା ୱିସୁଂ ଅରିଯସଚ୍ଚଭାୱତୋ। ସମୁଦଯାଦୀସୁ ଅୱସେସକିଲେସାଦଯୋ ପଭୱଟ୍ଠେନ ସମୁଦଯୋ, ନ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ ସୁତ୍ତନ୍ତସଂୱଣ୍ଣନା ଅଯନ୍ତି କତ୍ୱା । ନିରୋଧୋ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ, ନ ସମୁଦଯୋ। ଇତରଂ ପନ ଅରିଯସଚ୍ଚଦ୍ୱଯଂ ସିଯା ସମୁଦଯୋ ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠେନ, ନ ପନ ଯସ୍ସ ପହାନାଯ ଭଗୱତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ୱୁସ୍ସତି ତଥଭେନ, ସବ୍ବାକାରେନ ପନ ତଣ୍ହାସମୁଦଯୋ ଚେୱ ଅରିଯସଚ୍ଚଞ୍ଚ। ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା, ସାମଞ୍ଞଫଲାନି ଚ ଯସ୍ସ ପହାନାଯ ଭଗୱତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ୱୁସ୍ସତି ତଥଭେନ ନେୱ ସମୁଦଯୋ, ନ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ। ସଙ୍ଖାରନିରୋଧୋ, ନିରୋଧସମାପତ୍ତି ଚ ନିରୋଧୋ, ନ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ। ସମୁଦଯୋ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ, ନ ନିରୋଧୋ। ଇତରଂ ପନ ଅରିଯସଚ୍ଚଦ୍ୱଯଂ ସିଯା ନିରୋଧୋ ଖଣନିରୋଧସବ୍ଭାୱତୋ, ନ ପନ ଯସ୍ସ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ଭଗୱତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ୱୁସ୍ସତି ତଥଭେନ। ସବ୍ବାକାରେନ ପନ ଅସଙ୍ଖତା ଧାତୁ ନିରୋଧୋ ଚେୱ ଅରିଯସଚ୍ଚଞ୍ଚ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ଅରିଯମଗ୍ଗତୋ ଅଞ୍ଞାନି ମଗ୍ଗାନି ମଗ୍ଗୋ, ନ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ। ନିରୋଧୋ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ, ନ ମଗ୍ଗୋ। ଇତରଂ ପନ ସଚ୍ଚଦ୍ୱଯଂ ସିଯା ମଗ୍ଗୋ ଭୱଗାମିନିପଟିପଦାଭାୱତୋ, ନ ପନ ଯସ୍ସ ଭାୱନାଯ ଭଗୱତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ୱୁସ୍ସତି ତଥତ୍ତେନ, ସଚ୍ଚାକାରେନ ପନ ନିରୋଧଗାମିନିପଟିପଦା ମଗ୍ଗୋ ଚେୱ ଅରିଯସଚ୍ଚଞ୍ଚ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ଚତୁକ୍କତୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫୬୭।ସୁଞ୍ଞତୋତି ୱେଦକାଦୀହି ବାହିରକପରିକପ୍ପିତେହୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଦୁକ୍ଖଞ୍ହି ୱେଦନୀଯମ୍ପି ସନ୍ତଂ ୱେଦକରହିତଂ, କେୱଲଂ ପନ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯେହି ପୱତ୍ତମାନେ ଦୁକ୍ଖଂ ୱେଦେତୀତି ୱୋହାରମତ୍ତଂ ହୋତି। ଏସ ନଯୋ ଇତରେସୁପି।

''ଦୁକ୍ଖମେୱା''ତି ଅୱଧାରଣେନ ନିୱତ୍ତିତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ନ କୋଚି ଦୁକ୍ଖିତୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। କିରିଯାୱ ୱିଜ୍ଜତୀତି ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ପୁରିମସଚ୍ଚଦ୍ୱଯସ୍ସ ୱିପାକୱଟ୍ଟକମ୍ମୱଟ୍ଟସଙ୍ଗହତୋ କାରକସ୍ସ ୱା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚସଭାୱମାହ। କାତଚାପି ହି କିରିଯା କାରକରହିତା କେୱଲଂ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯେହି ତାଯ ପୱତ୍ତମାନାଯ ଦୁକ୍ଖସଞ୍ଞିତେ ଧମ୍ମପ୍ପବନ୍ଧେ କିରିଯଂ କରୋତୀତି ୱୋହାରମତ୍ତଂ ହୋତି। ନିବ୍ବୁତଗମକେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ''ମଗ୍ଗୋ ଅତ୍ଥୀ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ''ମଗ୍ଗମତ୍ଥୀ''ତି ଓକାରସ୍ସ ଅଭାୱୋ କତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଗମକୋତି ନିବ୍ବୁତିଂ ଗନ୍ତା।

କିଲେସାସୁଚିପଗ୍ଘରଣଟ୍ଠେନ ସାସୱତା ଅସୁଭତାତି କତ୍ୱା ଅନାସୱତ୍ତା ନିରୋଧମଗ୍ଗା ସୁଭା ଏୱ। ଦୁକ୍ଖାଦୀନଂ ପରିଯାଯେନ ସମୁଦଯାଦିଭାୱୋ ଚ ଅତ୍ଥି , ନ ପନ ନିରୋଧଭାୱୋ, ନିରୋଧସ୍ସ ୱା ନ ଦୁକ୍ଖାଦିଭାୱୋତି ନିରୋଧାୱସେସତ୍ତଯାନଂ ନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସମଙ୍ଗିତାତି ଆହ ''ନିରୋଧସୁଞ୍ଞାନି ୱା''ତିଆଦି।

ସମୁଦଯେ ଦୁକ୍ଖସ୍ସାଭାୱତୋତି ପୋନୋଭୱିକାଯ ତଣ୍ହାଯ ପୁନବ୍ଭୱସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ଯଥା ୱା ପକତିୱାଦୀନଂ ୱିକାରା ଅୱିକାରିଭାୱତୋ, ପୁବ୍ବେ ପତିପଲୀନା ଚ ପକତିଭାୱେନେୱ ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ନ ଏୱଂ ସମୁଦଯସମ୍ପଯୁତ୍ତମ୍ପି ଦୁକ୍ଖଂ ସମୁଦଯଭାୱେନ ତିଟ୍ଠତୀତି ଆହ ''ସମୁଦଯେ ଦୁକ୍ଖସ୍ସାଭାୱତୋ''ତି । ମଗ୍ଗେ ଚ ନିରୋଧସ୍ସ ଅଭାୱତୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଯଥା ଅୱିଭତ୍ତେହି ୱିକାରେହି ମହାହଙ୍କାରତନ୍ମତ୍ତୱିସେସିନ୍ଦ୍ରିଯଭୂତୱିସେସେହି ପକତିଭାୱେନେୱ ଠିତେହି ପକତି ସଗବ୍ଭା ଇଚ୍ଛିତା ପକତିୱାଦୀହି, ଏୱଂ ନ ଫଲେନ ସଗବ୍ଭୋ ହେତୂତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯାନଂ ନିରୋଧମଗ୍ଗାନଞ୍ଚ ଅସମୱାଯା''ତି ଏତଂ ୱିୱରନ୍ତୋ ଆହ ''ନ ହେତୁସମୱେତଂ ହେତୁଫଲ''ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ''ଇଧ ତନ୍ତୂସୁ ପଟୋ, କପାଲେସୁ ଘଟୋ, ବୀରଣେସୁ କଟୋ ଦ୍ୱୀସୁ ଅଣୂସୁ ଦ୍ୱିଅଣୁକ''ନ୍ତିଆଦିନା ଇଧ ବୁଦ୍ଧିୱୋହାରଜନକୋ ଅୟୁତସିଦ୍ଧାନଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ସମୱାଯୋ, ତେନ ସମୱାଯେନ କାରଣେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଅଣୂସୁ ଦ୍ୱିଅଣୁକଂ ଫଲଂ ସମୱେତଂ ଏକୀଭୂତମିୱ ସମ୍ବଦ୍ଧଂ, ତୀସୁ ଅଣୂସୁ ତିଅଣୁକନ୍ତି ଏୱଂ ମହାପଥୱୀମହାଉଦକମହାଅଗ୍ଗିମହାୱାତକ୍ଖନ୍ଧପରିଯନ୍ତଂ ଫଲଂ ଅତ୍ତନୋ କାରଣେସୁ ସମୱେତନ୍ତି ସମୱାଯୱାଦିନୋ ୱଦନ୍ତି। ଏୱଂ ପନ ୱଦନ୍ତେହି ଅପରିମାଣେସୁ କାରଣେସୁ ମହାପରିମାଣଂ ଏକଂ ଫଲଂ ସମୱେତଂ ଅତ୍ତନୋ ଅନ୍ତୋଗଧେହି କାରଣେହି ସଗବ୍ଭଂ ଅସୁଞ୍ଞନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏୱମିଧ ସମୱାଯାଭାୱା ଫଲେ ହେତୁ ନତ୍ଥୀତି ହେତୁସୁଞ୍ଞଂ ଫଲନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ସୁଞ୍ଞତୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଇତି ମଗ୍ଗନିଦ୍ଦେସକଥାୱଣ୍ଣନା।

ଏକୱିଧାଦିୱିନିଚ୍ଛଯକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୬୮।ପୱତ୍ତିଭାୱତୋତି ସଂସାରସ୍ସ ପୱତ୍ତିଭାୱତୋ। ଚତୁଆହାରଭେଦତୋତି ଚତୁଆହାରପଚ୍ଚଯୱିସେସତୋ। ଏତେନ ଚତ୍ତାରୋ କବଳୀକାରାଦିଆହାରୱିସେସେ, ଅଜ୍ଝୋହରଣୀଯୱତ୍ଥୁ, ସଠଆଯତନ, ଅୱିଜ୍ଜା, ଅଭିସଙ୍ଖାରସଙ୍ଖାତେ ତପ୍ପଚ୍ଚଯଭୂତଧମ୍ମୱିସେସେ ଚ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି , ଓଜଟ୍ଠମକରୂପ, ୱେଦନା, ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣ, ନାମରୂପସଙ୍ଖାତେ ତନ୍ନିବ୍ବତ୍ତଧମ୍ମୱିସେସେ ଚ।

ପୱତ୍ତକଭାୱତୋ ପୱତ୍ତିଦୁକ୍ଖସ୍ସ। ରୂପାଭିନନ୍ଦନାଦିଭେଦୋ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧାଦିଅଭିନନ୍ଦନଭେଦୋ, ରୂପାରମ୍ମଣାଦିୱସେନାପୀତି ୱଦନ୍ତି। ରୂପତଣ୍ହାଦୀନଂ ପଚ୍ଚେକଂ ଅନେକଭେଦତ୍ତା ଛ ତଣ୍ହାକାଯା, ତେସଂ ଭେଦତୋ।

ଉପାଦାନେହି ଉପାଦୀଯତୀତି ଉପାଦି, ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ। ତନ୍ନିସ୍ସରଣଭୂତଂ ନିବ୍ବାନଂ, ତସ୍ସ ୱୂପସମୋ ତଂସନ୍ତୀତି କତ୍ୱା ତସ୍ସ ଯାୱ ପଚ୍ଛିମଂ ଚିତ୍ତଂ, ତାୱ ସେସତଂ, ତତୋ ପରଂ ଅନୱସେସତଞ୍ଚ ଉପାଦାଯ ସୌପାଦିସେସନିବ୍ବାନଧାତୁ, ନିରୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନଧାତୂତି ଦ୍ୱିଧା ୱୋହରୀଯତି। ଯଥା

ଚାଯଂ ଭେଦୋ ୱୋହାରତୋ, ଏୱମିତରେପୀତି ତେ କତିପଯେ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତିୱିଧୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞଥା ଏକସ୍ସ ସତୋ ନିବ୍ବାନସ୍ସ କୁତୋ ଭେଦୋତି।

ସମଥୱିପସ୍ସନାଭେଦତୋତି ଏତ୍ଥ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପା ୱିପସ୍ସନା, ଇତରେ ସମଥାତି ୱଦନ୍ତି। ସୀଲମ୍ପି ହି ସମଥସ୍ସ ଉପକାରକତ୍ତା ସମଥଗ୍ଗହଣେନ ଗୟ୍ହତୀତି ତେସଂ ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଥ ୱା ଯାନଦ୍ୱଯସ୍ସ ୱସେନ ଲଦ୍ଧୋ ମଗ୍ଗୋ ସମଥୋ ୱିପସ୍ସନାତି ଆଗମନୱସେନ ୱୁତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଯନ୍ତି ଅରିଯମଗ୍ଗୋ। ସପ୍ପଦେସତ୍ତାତି ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ଏକଦେସତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକଦେସୋ ହି ପଦିସ୍ସତି ଅୱଯୱଭାୱେନ ଅପଦିସୀଯତୀତି ପଦେସୋ, ଅତ୍ତନୋ ସମୁଦାଯଂ ପତି ସହ ପଦେସେନାତି ସପ୍ପଦେସୋତି ୱୁଚ୍ଚତି ଯଥା ''ସନିଦସ୍ସନା ଧମ୍ମା''ତି (ଧ। ସ। ଦୁକମାତିକା ୯), ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦଯୋ ଚ ସବ୍ବଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରସୀଲାଦିସଙ୍ଗାହକା, ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ଲୋକୁତ୍ତରୋ ଏୱାତି ତଦେକଦେସୋ ହୋତି।

ସଜାତିତୋତି ସମାନଜାତିତୋ, ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତୱିରତିଆଦିଭେଦେସୁ ସମାନାଯ ସୀଲଜାତିଯାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଓନତସହାଯୋ ୱିଯ ୱାଯାମୋ ପଗ୍ଗହକିଚ୍ଚସାମଞ୍ଞତୋ। ଅଂସକୂଟଂ ଦତ୍ୱା ଠିତସହାଯୋ ୱିଯ ସତି ଅପିଲାପନୱସେନ ନିଚ୍ଚଲଭାୱକରଣସାମଞ୍ଞତୋ। ସଜାତିତୋତି ସୱିତକ୍କସୱିଚାରାଦିଭେଦେସୁ ସମାନାଯ ସମାଧିଜାତିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। କିରିଯତୋତି ସମାଧିଅନୁରୂପକିରିଯତୋ। ତତୋ ଏୱ ହି ''ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା ସମାଧିନିମିତ୍ତା, ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନା ସମାଧିପରିକ୍ଖାରା''ତି (ମ। ନି। ୧। ୪୬୨) ସତିୱାଯାମାନଂ ସମାଧିସ୍ସ ନିମିତ୍ତପରିକ୍ଖାରଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ।

ଆକୋଟେନ୍ତେନ ୱିଯାତି ''ଅନିଚ୍ଚଂ ଅନିଚ୍ଚ''ନ୍ତିଆଦିନା ପଞ୍ଞାକିଚ୍ଚସଦିସେନ କିଚ୍ଚେନ ସମନ୍ତତୋ କୋଟେନ୍ତେନ ୱିଯ, ''ଅନିଚ୍ଚଂ ଖଯଟ୍ଠେନ, ଦୁକ୍ଖଂ ଭଯଟ୍ଠେନା''ତିଆଦିନା (ପଟି। ମ। ୧।୪୮) ପରିୱତ୍ତେନ୍ତେନ ୱିଯ ଚ ଆଦାଯ ଉହିତ୍ୱା ଦିନ୍ନମେୱ ପଞ୍ଞା ପଟିୱିଜ୍ଝତି। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସମାନକାଲତ୍ତେପି ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପସ୍ସ ପୁରିମକାଲସ୍ସ ୱିଯ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ। ସଜାତିତୋତି ''ଦୁକ୍ଖେ ଞାଣ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୫।୮) ସମାନାଯ ପଞ୍ଞାଜାତିଯା। କିରିଯତୋତି ଏତ୍ଥ ପଞ୍ଞାସଦିସଂ କିଚ୍ଚଂ ''କିରିଯା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ପୁବ୍ବେ ପନ ସମାଧିଉପକାରକଂ ତଦନୁରୂପକିଚ୍ଚନ୍ତି ଅଯମେତ୍ଥ ୱିସେସୋ।

''ସଚ୍ଚଂ , ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ଯ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୪।୪୬) ୱଚନତୋ ଚତ୍ତାରିପି ଅଭିମୁଖଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଞାତବ୍ବାନି, ଅଭିୱିସିଟ୍ଠେନ ୱା ଞାଣେନ ଞାତବ୍ବାନୀତି ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ଯାନି।

୫୬୯।ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସଭାଗାନୀତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସମାନଭାଗାନି, ସଦିସରୂପାନୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଦୁରଭିସମ୍ଭୱତରନ୍ତି ଅଭିସମ୍ଭୱିତୁଂ ସାଧେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ଯତରଂ, ସଭିୱିଘାତେନ ଦୁରଧିଗମନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅସନନ୍ତି କଣ୍ଡଂ। ଅତିପାତେଯ୍ଯାତି ଖିପେଯ୍ଯ। କୋଟିଯାତି କଣ୍ଡସ୍ସ କୋଟିଯା ୱାଲଗ୍ଗେନ। କୋଟିନ୍ତି ୱାଲସ୍ସେୱ କୋଟିଂ। ପଟିୱିଜ୍ଝେଯ୍ଯାତି ପଟିମୁଖଭାୱେନ ୱିଜ୍ଝେଯ୍ଯ।

ବାଧକପଭୱସନ୍ତିନିଯ୍ଯାନଲକ୍ଖଣେହି ୱୱତ୍ଥାନଂ ସଲକ୍ଖଣୱୱତ୍ଥାନଂ। ଦୁରୱଗାହତ୍ତେନ ଗମ୍ଭୀରତ୍ତାତି ଓଠଆରିକା ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯା। ତିରଚ୍ଛାନଗତାନମ୍ପି ହି ଦୁକ୍ଖଂ, ଆହାରାଦୀସୁ ଚ ଅଭିଲାସୋ ପାକଟୋ। ପୀଳଅନାଦିଆଯୂହନାଦିୱସେନ ପନ ''ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଇଦମସ୍ସ କାରଣ''ନ୍ତି ଯାଥାୱତୋ ଓଗାହିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ଯତ୍ତା ଗମ୍ଭୀରା। ସଣ୍ହସୁଖୁମଧମ୍ମତ୍ତା ନିରୋଧମଗ୍ଗା ସଭାୱତୋ ଏୱ ଗମ୍ଭୀରଟ୍ଠେନ ଦୁରୱଗାହା। ତେନେୱ ଉପ୍ପନ୍ନେ ମଗ୍ଗେ ନତ୍ଥି ନିରୋଧମଗ୍ଗାନଂ ଅନୱଗାହୋତି। ନିବ୍ବାନମ୍ପି ମଗ୍ଗେନ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବତ୍ତା ତସ୍ସ ଫଲନ୍ତି ଅପଦିସୀଯତୀତି ଆହ ''ଫଲାପଦେସତୋ''ତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''ଦୁକ୍ଖନିରୋଧେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା''ତି (ୱିଭ। ୭୧୯)। ମଗ୍ଗୋପି ନିରୋଧସ୍ସ ସମ୍ପାପକଭାୱତୋ ''ହେତୂ''ତି ଅପଦିସୀଯତୀତି ଆହ ''ହେତୁଅପଦେସତୋ''ତି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ''ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନିଯା ପଟିପଦାଯ ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା''ତି (ୱିଭ। ୭୧୯)।

ଇତି ଏୱଂ ପକାରେହୀତି ଇତି ୱିଜଞ୍ଞାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ ଇତିସଦ୍ଦେନ ୱିଜାନନକ୍କମଂ ଦସ୍ସେତି। ଏୱଂ ପକାରେହୀତି ଏୱଂ-ସଦ୍ଦେନ ୱିଜାନନକାରଣଭୂତେନ ଏୱ।

ସଭାଗୱିସଭାଗତୋୱିନିଚ୍ଛଯୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଇତି ସୋଢଅସମପରିଚ୍ଛେଦୱର୍ଣ୍ଣନା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୭। ପଞ୍ଞାଭୂମିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୭୦।ଇମିସ୍ସାପଞ୍ଞାଯାତି ଇମିସ୍ସା ଯଥାଧିଗତାଯ ୱିପସ୍ସନାଯ। ଭୂମିଭୂତେସୂତି ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଭୂତେସୁ। କାମଞ୍ଚାଯଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନସମଞ୍ଞା ପିତାପୁତ୍ତସମଞ୍ଞା ୱିଯ ଅପେକ୍ଖାସିଦ୍ଧା, ହେତୁଫଲଧମ୍ମେସୁ ପନ ଯଥାକ୍କମଂ ୱୱତ୍ଥିତାୱାତି ‘‘ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଚେୱା’’ତିଆଦିନା ୱିଭଜ୍ଜ ୱୁତ୍ତଂ। ଆଦିସଦ୍ଦେନାତି ‘‘ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାଦିଭେଦା’’ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଆଦିସଦ୍ଦେନ। ଅୱସେସା ହୋନ୍ତି, ସଂୱଣ୍ଣନାୱସେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ ‘‘ତେସଂ ୱଣ୍ଣନାକ୍କମୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ’’ତି।

ଅୱିଜ୍ଜାଦଯୋ ଧମ୍ମା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ, ନ ସମୁପ୍ପତ୍ତିମତ୍ତଂ। ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ଇମିନା ସୁତ୍ତପଦେନ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ୱୁତ୍ତଞ୍ହେ’’ତିଆଦିଂ ୱତ୍ୱା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନେ ପନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଜରାମରଣାଦଯୋ ପନା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଅନୁଲୋମତୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଧମ୍ମା ଦସ୍ସିତା, ପଟିଲୋମତୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନା ଧମ୍ମାତି? ଯତୋ ତେ ପଚ୍ଚଯତୋ ଉପ୍ପନ୍ନା, ତସ୍ସ ସମନନ୍ତରଦସ୍ସନତ୍ଥଂ।

ନ ନିଚ୍ଚଂ ନ ସସ୍ସତନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚଂ। ସମେଚ୍ଚ ସମ୍ଭୂଯ ପଚ୍ଚଯେହି କତନ୍ତି ସଙ୍ଖତଂ। ପଟିଚ୍ଚ ପଚ୍ଚଯାରହଂ ପଚ୍ଚଯଂ ନିସ୍ସାଯ ସହିତମେୱ ଉପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନଂ। ଖଯନସଭାୱଂ ଖଯଧମ୍ମଂ। ୱଯନସଭାୱଂ ୱଯଧମ୍ମଂ। ୱିରଜ୍ଜନସଭାୱଂ ପଲୁଜ୍ଜନସଭାୱଂ ୱିରାଗଧମ୍ମଂ। ନିରୁଜ୍ଝନସଭାୱଂ ନିରୋଧଧମ୍ମଂ। ସେସଂ ଯଦେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ପରତୋ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି।

୫୭୧।ଏତ୍ଥାତି ଏତେସୁ ଯଥାୱୁତ୍ତେସୁ ସୁତ୍ତପଦେସୁ। ସଙ୍ଖେପୋତି ଅତ୍ଥସଙ୍ଖେପୋ।

ଜାତିପଚ୍ଚଯାତି ଜାତିସଙ୍ଖାତା ପଚ୍ଚଯା। ହେତୁମ୍ହି ନିସ୍ସକ୍କୱଚନଂ। ଠିତାୱ ସା ଧାତୂତି ଯାଯଂ ଜରାମରଣସ୍ସ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତା ‘‘ଜାତିପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣ’’ନ୍ତି, ଏସା ଧାତୁ ଏସ ସଭାୱୋ। ସା ତଥାଗତାନଂ ଉପ୍ପାଦତୋ ପୁବ୍ବେ, ଉଦ୍ଧଞ୍ଚ ଅୱିଞ୍ଞାଯମାନୋ, ମଜ୍ଝେ ଚ ୱିଞ୍ଞାଯମାନୋ, ନ ତଥାଗତେହି ଉପ୍ପାଦିତୋ, ଅଥ ଖୋ ସମ୍ଭୱନ୍ତସ୍ସ ଜରାମରଣସ୍ସ ସବ୍ବକାଲଂ ଜାତିପଚ୍ଚଯତୋ ସମ୍ଭୱୋତି ଠିତା ଏୱ। କେୱଲଂ ପନ ସଯମ୍ଭୁଞାଣେନ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝନତୋ, ‘‘ଅଯଂ ଧମ୍ମୋ ତଥାଗତେନ ଅଧିଗତୋ’’ତି ପୱେଦନତୋ ଚ ତଥାଗତୋ ‘‘ଧମ୍ମସ୍ସାମୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି ନ ଅପୁବ୍ବସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନତୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଠିତାୱ ସା ଧାତୂ’’ତି। ସା ଏୱ ଜାତିପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱିପଲ୍ଲାସାଭାୱତୋ ଏୱଂ ଅୱବୁଜ୍ଝମାନସ୍ସ ଏତସ୍ସ ସଭାୱସ୍ସ, ହେତୁନୋ ୱା ତଥେୱ ଭାୱତୋ ଠିତତାତି ଧମ୍ମଟ୍ଠିତତା। ଜାତି ୱା ଜରାମରଣସ୍ସ ଉପ୍ପାଦଟ୍ଠିତି ପୱତ୍ତଆଯୂହନସଂଯୋଗପଲିବୋଧସମୁଦଯହେତୁପଚ୍ଚଯଟ୍ଠିତୀତି ତଦୁପ୍ପାଦାଦିଭାୱେନସ୍ସା ଠିତତା ‘‘ଧମ୍ମଟ୍ଠିତତା’’ତି ଫଲଂ ପତିସାମତ୍ଥିଯତୋ ହେତୁମେୱ ୱଦତି।

ଅଥ ୱା ଧାରୀଯତି ପଚ୍ଚଯେହୀତି ଧମ୍ମୋ, ତିଟ୍ଠତି ତତ୍ଥ ତଦାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତାଯ ଫଲନ୍ତି ଠିତି, ଧମ୍ମସ୍ସ ଠିତି ଧମ୍ମଟ୍ଠିତି। ଧମ୍ମୋତି ୱା କାରଣଂ, ପଚ୍ଚଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମସ୍ସ ଠିତିସଭାୱୋ, ଧମ୍ମତୋ ଚ ଅଞ୍ଞୋ ସଭାୱୋ ନତ୍ଥୀତି ଧମ୍ମଟ୍ଠିତି, ପଚ୍ଚଯୋ। ତେନାହ ‘‘ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହେ ପଞ୍ଞା ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞାଣ’’ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ୧।୪୫)। ଧମ୍ମଟ୍ଠିତି ଏୱ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତତା। ସା ଏୱ ଧାତୁ ‘‘ଜାତିପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣ’’ନ୍ତି ଇମସ୍ସ ସଭାୱସ୍ସ, ହେତୁନୋ ୱା ଅଞ୍ଞଥତ୍ତାଭାୱତୋ ‘‘ନ ଜାତିପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣ’’ନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଯମାନସ୍ସ ତବ୍ଭାୱାଭାୱତୋ ନିଯାମତା ୱୱତ୍ଥିତଭାୱୋତି ଧମ୍ମନିଯାମତା। ଫଲସ୍ସ ୱା ଜରାମରଣସ୍ସ ଜାତିଯା ସତି ସମ୍ଭୱୋ ଧମ୍ମେ ହେତୁମ୍ହି ଠିତତାତି ଧମ୍ମଟ୍ଠିତତା। ଅସତି ଅସମ୍ଭୱୋ ଧମ୍ମେ ନିଯତତାତି ଧମ୍ମନିଯାମତାତି ଏୱଂ ଫଲେନ ହେତୁଂ ୱିଭାୱେତି। ତଂ ‘‘ଠିତାୱ ସା ଧାତୂ’’ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୨।୨୦) ୱୁତ୍ତଂ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତଂ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝତି ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣେନ ଅଭିମୁଖଂ ବୁଜ୍ଝତି ଯାଥାୱତୋ ପଟିୱିଜ୍ଝତି। ଅଭିସମେତୀତି ତସ୍ସ ୱେୱଚନଂ। ଆଦିତୋ କଥେନ୍ତୋ ଆଚିକ୍ଖତି, ଉଦ୍ଦିସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତମେୱ ଉଦ୍ଦେସଂ ପରିଯୋସାପେନ୍ତୋ ଦେସେତି। ଯଥାଉଦ୍ଦିଟ୍ଠମତ୍ଥଂ ନିଦ୍ଦିସନୱସେନ ପକାରେହି ଞାପେନ୍ତୋ ପଞ୍ଞପେତି। ପକାରେହିଯେୱ ପତିଟ୍ଠପେନ୍ତୋ ପଟ୍ଠପେତି। ଯଥାନିଦ୍ଦିଟ୍ଠମତ୍ଥଂ ପଟିନିଦ୍ଦିସନୱସେନ ୱିୱରତି ୱିଭଜତି, ୱିୱଟଞ୍ହି ୱିଭତ୍ତଞ୍ଚ ଅତ୍ଥଂ ହେତୁଧାରଣଦସ୍ସନେହି ପାକଟଂ କରୋନ୍ତୋ ଉତ୍ତାନୀକରୋତି। ଉତ୍ତାନୀକରୋନ୍ତୋ ତଥାପଚ୍ଚକ୍ଖଭୂତଂ କତ୍ୱା ନିଗମନୱସେନ ପସ୍ସଥାତି ଚାହ।

୫୭୨।ପଚ୍ଚଯଲକ୍ଖଣୋତି ପଚ୍ଚଯଭାୱଲକ୍ଖଣୋ, ପଚ୍ଚଯୋତି ୱା ଲକ୍ଖିତବ୍ବୋ। ପୱତ୍ତିଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନୁବନ୍ଧାପନକିଚ୍ଚତାଯ ଦୁକ୍ଖାନୁବନ୍ଧନରସୋ। ନିବ୍ବାନଗାମିମଗ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପଥଭାୱତୋ କୁମ୍ମଗ୍ଗପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ।

ସୋପନାୟଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ। ଯାଓତ୍ତକେହି ପଚ୍ଚଯେହି ଯଂ ଫଲଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହଂ, ଅଓ୍ୱିକଲେହେଓ୍ୱ ତେହି ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି, ତଦଞ୍ଞେନ ଚ ତସ୍ସ ପଯୋଜନଂ ନତ୍ଥୀତି ଆହ "ଅନୂନାଧିକେହେଓ୍ୱା"ତି। ଯଥା ତଂ ଚକ୍ଖୁରୂପାଲୋକମନସିକାରେହି ଚକ୍ଖୁଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ, ଏତେନ ତଂତଂଫଲନିପ୍ଫାଦନେନ ତସ୍ସା ପଚ୍ଚଯସାମଗ୍ଗିଯା ତପ୍ପରତା ତଥତାତି ଦସ୍ସେତି। ସାମଗ୍ଗିନ୍ତି ସମୋଧାନଂ, ସମଓ୍ୱାଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅସମ୍ଭଓ୍ୱାଭାଓ୍ୱତୋତି ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନସ୍ସ ଅଭାଓ୍ୱତୋ। ପଚ୍ଚଯସାମଗ୍ଗିଯଞ୍ହି ସତି ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନେ ତସ୍ସା ଓ୍ୱିତଥତା ସିଯା। ଅଞ୍ଞଧମ୍ମପ୍ପଚ୍ଚଯେହୀତି ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଫଲଧମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯେହି। ଅଞ୍ଞଧମ୍ମାନୁପ୍ପତ୍ତିତୋତି ତତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଫଲଧମ୍ମସ୍ସ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ନ ହି କଦାଚି ଚକ୍ଖୁରୂପାଲୋକମନସିକାରେହି ସୋତଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ସମ୍ଭଓ୍ୱୋ ଅତ୍ଥି, ଯଦି ସିଯା, ତସ୍ସା ସାମଗ୍ଗିଯା ଅଞ୍ଞଥତା ନାମ ସିଯା, ନ ଚେତଂ ଅତ୍ଥୀତି "ଅନଞ୍ଞଥତା"ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ପଚ୍ଚଯତୋତି ପଚ୍ଚଯଭାଓ୍ୱତୋ। ପଚ୍ଚଯସମୂହତୋତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେଓ୍ୱ ନଯୋ।

୫୭୩।ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯା ଏଓ୍ୱ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତାତି ତା-ସଦ୍ଦେନ ପଦଂ ଓ୍ୱଡ୍ଢିତଂ, ନ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥନ୍ତରଂ ଯଥା ଦେଓ୍ୱୋ ଏଓ୍ୱ ଦେଓ୍ୱତାତି। ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯାନଂ ଓ୍ୱା ସମୂହୋ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତାତି ସମୂହତ୍ଥଂ ତା-ସଦ୍ଦମାହ ଯଥା "ଜନାନଂ ସମୂହୋ ଜନତା"ତି। ନନୁ ଚ "ଅତ୍ଥି ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣନ୍ତି ଇତି ପୁଟ୍ଠେନ ସତା, ଆନନ୍ଦ, ଅତ୍ଥୀତିସ୍ସ ଓ୍ୱଚନୀଯଂ। କିଂ ପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣନ୍ତି ଇତି ଚେ ଓ୍ୱଦେଯ୍ୟ, ଜାତିପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣନ୍ତି ଇଚ୍ଚସ୍ସ ଓ୍ୱଚନୀଯ"ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୯୬) ଜାତିସଦ୍ଦପଚ୍ଚଯସଦ୍ଦସମାନାଧିକରଣେନ କିଂ-ସଦ୍ଦେନ ଇଦଂସଦ୍ଦସ୍ସ ସମାନାଧିକରଣତାଦସ୍ସନତୋ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯସଦ୍ଦସ୍ସ କମ୍ମଧାରଯସମାସୋ ଦିସ୍ସତି, ନ ହେତ୍ଥ "ଇମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯା ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯା"ତି ଜରାମରଣସ୍ସ, ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଓ୍ୱା ପଚ୍ଚଯତୋ ଜରାମରଣସମ୍ଭଓ୍ୱପୁଚ୍ଛା ସମ୍ଭଓ୍ୱତି ଓ୍ୱିଦିତଭାଓ୍ୱତୋ, ଅସମ୍ଭଓ୍ୱତୋ ଚ, ଜରାମରଣସ୍ସ ପନ ପଚ୍ଚଯପୁଚ୍ଛା ସମ୍ଭଓ୍ୱତି। ପଚ୍ଚଯ-ସଦ୍ଦେନ ଚ ସମାନାଧିକରଣତାଯ ଇଦଂ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଇମସ୍ମା ପଚ୍ଚଯାତି ପଚ୍ଚଯପୁଚ୍ଛା ଯୁଜ୍ଜତି। ସା ଚ ସମାନାଧିକରଣତା ବାହିରତ୍ଥସମାସେପି ଲବ୍ଭତି। ତତୋ ଚ ଅଞ୍ଞପଦତ୍ଥଓ୍ୱଚନିଚ୍ଛାଭାଓ୍ୱେ କମ୍ମଧାରଯସମାସୋ ଲବ୍ଭତି।

ସାମିଓ୍ୱଚନସମାସେ ପନ ସମାନାଧିକରଣତା ନତ୍ଥୀତି ନ କଥଞ୍ଚି କମ୍ମଧାରଯସମାସସମ୍ଭଓ୍ୱୋତି? ନଯିଦମେଓ୍ୱଂ ଓ୍ୱଚନିଚ୍ଛନ୍ତରଭାଓ୍ୱତୋ। ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଓ୍ୱଚନିଚ୍ଛା ହେସା "ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ"ତି ଏତ୍ଥ। "ଅତ୍ଥି ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣ"ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଜରାମରଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯମତ୍ତପରିପୁଚ୍ଛା, ତସ୍ମା ଯଥା ଇଦଂ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଓ୍ୱିସେସନତା, ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବପଚ୍ଚଯଓ୍ୱିସେସନତା ଚ ହୋତି, ତଥା ସମାସଓ୍ୱିକପ୍ପୋ ଏତ୍ଥ, ତତ୍ଥ ଚ କାତବ୍ବୋତି ନ ସମାସନ୍ତରଦସ୍ସନଂ ସାମିଓ୍ୱଚନସମାସବାଧକଂ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥାପି କମ୍ମଧାରଯସମାସୋ ନ ଇଚ୍ଛିତୋତି? ହେତୁପ୍ପଭଓ୍ୱାନଂ ହେତୁ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋତି ଇମସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ କମ୍ମଧାରଯସମାସେ ଅସମ୍ଭଓ୍ୱତୋ, "ଇମସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯାନୁରୂପସ୍ସ ଅନୁରୂପୋ ପଚ୍ଚଯୋ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯୋ"ତି ଇମସ୍ସ ଚ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା। ଯୋ ପନେତ୍ଥ ଇଦଂ-ସଦ୍ଦେନ ଗହିତୋ ଅତ୍ଥୋ, ସୋ "ଅତ୍ଥି ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣ"ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଜରାମରଣଗ୍ଗହଣେନେଓ୍ୱ ଗହିତୋତି ଇଦଂ-ସଦ୍ଦୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନତୋ ଅଭସ୍ସିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞାସମ୍ଭଓ୍ୱତୋ ପଚ୍ଚଯେ ଅଓ୍ୱତିଟ୍ଠତି, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ କମ୍ମଧାରଯସମାସୋ। ଏତ୍ଥ ପନ ଇଦଂ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ତତୋ ପରିଚ୍ଚଜନକାରଣଂ ନତ୍ଥୀତି ସାମିଓ୍ୱଚନସମାସୋ ଏଓ୍ୱ। ଏଓ୍ୱମ୍ପି ନ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯୋ ଏଓ୍ୱ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯଭାଓ୍ୱୋ ଭଓ୍ୱିତୁଂ ଯୁତ୍ତୋତି ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତାଯ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦତାନୁପପତ୍ତୀତି? ନାଯଂ ଦୋସୋ ଅତ୍ଥନ୍ତରାଭାଓ୍ୱତୋତି ଓ୍ୱୁତ୍ତୋଓ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ।

ଅଥ ଓ୍ୱା ପନ ହୋତୁ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯଭାଓ୍ୱୋ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତାତି। ଭାଓ୍ୱୋତି ଚେତ୍ଥ ଅଓ୍ୱିନାଭାଓ୍ୱିଫଲଂ ପତି ହେତୁନୋ ସତ୍ତଂ। ତଥା ହି ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯ-ସଦ୍ଦୋ ଜାତିଆଦୀସୁ ନିରୁଳ୍ହୋ। ତଞ୍ଚ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯସତ୍ତଂ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତୋ ଅଞ୍ଞଂ ନତ୍ଥି। ଯଦି ଅଞ୍ଞଂ ସିଯା, ତଂ ଅଓ୍ୱିଜ୍ଜମାନଂ ସିଯା। ନ ହି ସତା ଅଞ୍ଞଂ ଓ୍ୱିଜ୍ଜମାନଂ ହୋତି। ଅଥ ସତ୍ତଂ ସଂ ନାମ, ଯସ୍ସ ସତୋ ଭାଓ୍ୱୋ, ତଂ ଅସଂ ନାମ ସିଯା। ନ ହି ତଂ ସତ୍ତଂ ସଭାଓ୍ୱଂ ସତ୍ତତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ତା, ତସ୍ମା ସତୋ ଭାଓ୍ୱୋ ସତ୍ତନ୍ତି ନିଦ୍ଦେସୋ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ନ ଚ ସଂ-ସମ୍ବନ୍ଧେନ ଅସଂ ସଂ ନାମ ହୋତି, ପଗେଓ୍ୱ ସଂ-ସମ୍ବନ୍ଧେନ। ଅସତି ଚ ସଦିତିଗ୍ଗହଣଂ ଓ୍ୱିପରୀତଗ୍ଗାହୋତି ନ ଗହଣତୋ ସଂସିଦ୍ଧି। ସଦିସକପ୍ପନାଯଞ୍ଚ ମାଣଓ୍ୱକସ୍ସ ସୀହଭାଓ୍ୱୋ ଓ୍ୱିଯ ନ ଅସତୋ ସଂ-ସଭାଓ୍ୱତା। ଯସ୍ମା ପନ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯଭାଓ୍ୱୋ ଯଥାଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ସତ୍ତଂ, ନ ଅସତ୍ତଂ। ନାପି ଯସ୍ସ ତଂ ସତ୍ତଂ, ତଦସଂ, ତସ୍ମା ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯଭାଓ୍ୱୋ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯସରୂପଂ ସଭାଓ୍ୱନ୍ତରେହି ଓ୍ୱିନିଓ୍ୱତ୍ତଭାଓ୍ୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଇମସ୍ସାଯନ୍ତି ଓ୍ୱିସେସେତ୍ୱା ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତାତି ଓ୍ୱୁତ୍ତନ୍ତି ନ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତାଯ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଭାଓ୍ୱାସମ୍ଭଓ୍ୱୋ।

ପଟିଚ୍ଚ ସମୁପ୍ପଜ୍ଜତି ଏତସ୍ମାତି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋତି ତସ୍ସାପି ହେତୁଅତ୍ଥଭାଓ୍ୱତୋ ଜାତିଆଦିପଦାନଂ ଏଓ୍ୱମେଓ୍ୱ ହେତୁଭାଓ୍ୱାଚକତାଯ ହେତୁପଧାନତା ଯୋଜେତବ୍ବା ହେତୁପ୍ପଭଓ୍ୱାନଂ ହେତୁ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋତି କତ୍ୱା । ତଥା ହି "ଦସବଲସମନ୍ନାଗତୋ, ଭିକ୍ଖଓ୍ୱେ, ତଥାଗତୋ ଚତୂହି ଓ୍ୱେସାରଜ୍ଜେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଆସଭଂ ଠାନଂ ପଟିଜାନାତି, ପରିସାସୁ ସୀହନାଦଂ ନଦତି, ବ୍ରହ୍ମଚକ୍କଂ ପଓ୍ୱତ୍ତେତି, ଇମସ୍ମିଂ ସତି ଇଦଂ ହୋତି ଯାଓ୍ୱ 'ଏଓ୍ୱମେତସ୍ସ କେଓ୍ୱଲସ୍ସ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ନିରୋଧୋ ହୋତୀ'"ତି (ସଂ। ନି। ୨।୨୧-୨୨) ଅନେନ ସୀହନାଦସୁତ୍ତେନ ପକାସିତୋ ଏଓ୍ୱମତ୍ଥୋ। "କିଂ ଓ୍ୱାଦୀ ପନାଯସ୍ମତୋ ସତ୍ଥା କିମକ୍ଖାଯୀ"ତି ପୁଟ୍ଠେନ ଆଯସ୍ମତା ଅସ୍ସଜିତ୍ଥେରେନ –

"ଯେ ଧମ୍ମା ହେତୁପ୍ପଭଓ୍ୱା, ତେସଂ ହେତୁଂ ତଥାଗତୋ ଆହ;

ତେସଞ୍ଚ ଯୋ ନିରୋଧୋ, ଏୱଂୱାଦୀ ମହାସମଣୋ’’ତି। (ମହାୱ। ୬୦; ଅପ। ଥେର ୧।୧।୨୮୬) –

ୱୁତ୍ତୋ। ତେନ ୱିଞ୍ଞାଯତି ହେତୁପ୍ପଭୱାନଂ ହେତୁ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋତି। ସେସମେତ୍ଥ ୱତ୍ତଙ୍ଗ ପରତୋ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି।

୫୭୪।ପଟିଚ୍ଚାତି ତଂ ତଂ କାରଣଂ ନିସ୍ସାଯ। ସମ୍ମାତି ଅୱିପରୀତଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଅନିଚ୍ଚସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋତି କତ୍ୱା। ନିଚ୍ଚତୋ ହି କାରଣତୋ ଫଲସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ ୱିପରୀତୋ। ତେନାହ ‘‘ଡିକ୍ଖିଯ…ପେ… ନିରପେକ୍ଖୋ’’ତି। ‘‘ଉପ୍ପାଦୋ ପଞ୍ଞାଯତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୩।୩୮; ଅ। ନି। ୩।୪୭; କଥା। ୨୧୪) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣତୋ ଅଞ୍ଞୋ ‘‘ପଚ୍ଚଯତୋ ଖଣତୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତପଚ୍ଚଯଲକ୍ଖଣୋ ଏକୋ ଆକାରୋ ଉପ୍ପାଦୋତି ତେସଂ ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ତେ ‘‘ଜାତିଆଦୀନଂ ହେତୱୋ ଜାତିଆଦଯୋ’’ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ତେସଂ ମତିମତ୍ତଂ, ନିଚ୍ଚୱିଲକ୍ଖଣୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ତାଦିସସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅଭାୱତୋ। ତେନାହ ‘‘ତଂ ନ ଯୁଜ୍ଜତୀ’’ତିଆଦି। ଗମ୍ଭୀରନଯାସମ୍ଭୱତୋତି ଗମ୍ଭୀରାନଂ ନଯାନଞ୍ଚ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ସଦ୍ଦଭେଦତୋତି ସଦ୍ଦୱିନାସତୋ ସଦ୍ଦାଯୋଗତୋ। ସୁତ୍ତଂ ନତ୍ଥି ‘‘ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଂ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦେସେସ୍ସାମୀ’’ତିଆଦିସୁତ୍ତପଦେହି (ସଂ। ନି। ୨।୧, ୨୦) ଉପ୍ପାଦମତ୍ତସ୍ସ ଅପ୍ପକାସିତତ୍ତା। ଅଯମେୱ ହି ଅତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ଦସ୍ସିତୋ ଇଦାନିପି ଦସ୍ସୀଯତି। ତଂ ଉପ୍ପାଦମତ୍ତଂ। ୱିହରାମି ତସ୍ମିଂ ପଠମାଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧକାଲେତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ୱିହରାମୀତି ୱା କାଲୱିପଲ୍ଲାସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ୱିହାସିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ରାତି ତସ୍ମିଂ ପଦେସୱିହାରେ। ପଚ୍ଚଯାକାରଦସ୍ସନେନାତି ଯେନାକାରେନ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ସୋ ପଚ୍ଚଯାକାରୋ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ, ତସ୍ସ ଦସ୍ସନେନ। ଇଧ ପନ ୱେଦନାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ତେନାହ ‘‘ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିପଚ୍ଚଯାପି ୱେଦଯିତ’’ନ୍ତିଆଦି। ୱେଦନାନଂଯେୱ ହି ପଚ୍ଚଯଂ ପସ୍ସନ୍ତେନ ୱୁତ୍ତୱିହାରୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଏକଦେସମେୱ ପସ୍ସତୋ ୱିହାରୋତି କତ୍ୱା ପଦେସୱିହାରୋ ଜାତୋ, ଅନନ୍ତନଯସମନ୍ତପଟ୍ଠାନମନସିକାରୋ ପଠମାଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୱିହାରୋ। ତଞ୍ହି ନିପ୍ପଦେସତୋ ପଚ୍ଚଯାକାରଦସ୍ସନନ୍ତି ଏକେ। ପଦେସୱିହାରସୁତ୍ତୱିରୋଧୋ ଆପଜ୍ଜତି ତସ୍ସ ୱେଦନାନଂ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମମନସିକାରୱିଭାୱନତୋ।

ଲୋକୋ ସମୁଦେତି ଏତସ୍ମାତି ଲୋକସମୁଦଯୋ, ଅୱିଜ୍ଜାଦିକୋ ପଚ୍ଚଯଗଣୋ, ନ ଲୋକସମୁଦଯମତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ଅନୁଲୋମପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ’’ତି। ନତ୍ଥିତାତି ସବ୍ବସୋ ଅଭାୱୋ, ନରନ୍ୱଯୱିନାସୋ ଉଚ୍ଛେଦୋତି ଅତ୍ଥୋ। ନତ୍ଥିତାସହଚରଣତୋ ପନ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠି ନତ୍ଥିତାତି ଅଧିପ୍ପେତା। ପଚ୍ଚଯାନୁପରମୋ ପଚ୍ଚଯାନଂ ଅୱିଚ୍ଛେଦୋ। ଯଥା ହି ଅତୀତହେତୁପଞ୍ଚକସନ୍ନିସ୍ସଯେନ ଏତରହିଫଲପଞ୍ଚକଂ ୱିଯ ହେତୁପଞ୍ଚକମ୍ପି ହୋତି, ଏୱଂ ଏତରହିହେତୁପଞ୍ଚକସନ୍ନିସ୍ସଯେନ ଆଯତିଂଫଲପଞ୍ଚକମ୍ପି ଭୱିସ୍ସତି। ତେନାହ ‘‘ପଚ୍ଚଯାନୁପରମେ ଫଲାନୁପରମତୋ’’ତି।

ତଂ ଗମ୍ଭୀରତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦମତ୍ତେ ନତ୍ଥି ଅସଭାୱଧମ୍ମତ୍ତା। ଏକତ୍ତନଯାଦଯୋ ନଯା ସଭାୱଧମ୍ମେସୁ ଲବ୍ଭମାନତୋ ଉପ୍ପାଦମତ୍ତେ କଥଞ୍ଚିପି ନ ଲବ୍ଭେଯ୍ୟୁନ୍ତି ଆହ ‘‘ନଯଚତୁକ୍କଂ ଉପ୍ପାଦମତ୍ତେ ନତ୍ଥୀ’’ତି।

୫୭୫।ସମାନେ କତ୍ତରୀତି ଏକସ୍ମିଂଯେୱ କତ୍ତରି ଉପ୍ପଜ୍ଜନକିରିଯାଯ ଯୋ କତ୍ତା, ତସ୍ମିଂଯେୱ ପଚ୍ଚଯନକିରିଯାଯ ଚ କତ୍ତୁଭୂତେତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ‘‘ନ୍ହତ୍ୱା ଭୁଞ୍ଜତି, ଭୁତ୍ୱା ସଯତୀ’’ତି। ‘‘ପୁବ୍ବକାଲେ’’ତି ଇଦଞ୍ଚ ତ୍ୱାସଦ୍ଦନ୍ତାନଂ ପଦାନଂ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ପୁରିମକାଲକିରିଯାଯ ଦୀପନତୋ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଇଧ ପଟିଚ୍ଚସଦ୍ଦସ୍ସ ପୁରିମକାଲତ୍ଥତ୍ତା। ଏୱଞ୍ହି ‘‘ଚକ୍ଖୁଂ ପଟିଚ୍ଚା’’ତି ନିଦସ୍ସନୱଚନଂ ନିଦସ୍ସିତବ୍ବେନ ସଂସନ୍ଦେଯ୍ୟ। ଅଥ ୱା କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ଉଭିନ୍ନଂ କିରିଯାନଂ ସମକାଲତା ଉପ୍ପଜ୍ଜନକିରିଯାଯ ପୁବ୍ବେ ପଚ୍ଚଯନକିରିଯାଯ ଅସମ୍ଭୱତୋ, ତଥାପି ଫଲକିରିଯାଯ ହେତୁକିରିଯା ପୁରିମକାଲୋ ୱିଯ ୱୋହରିତୁଂ ଯୁତ୍ତା। ଏୱମେତ୍ଥ ହେତୁଫଲୱୱତ୍ଥାନଂ ସୁପାକଟଂ ହୋତୀତି ଉପଚାରସିଦ୍ଧଂ ପୁରିମକାଲଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପୁବ୍ବକାଲେ’’ତି। ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧିକରୋତି ୱାକ୍ୟତ୍ଥପଟିୱିଞ୍ଞତ୍ତିକରୋ। ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋତି ହି ଏତ୍ଥ ୱାକ୍ୟତ୍ଥାୱବୋଧୋ ଇଧ ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧୀତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ପଯୁଜ୍ଜମାନୋ ପଟିଚ୍ଚସଦ୍ଦୋ ଉପ୍ପାଦସଦ୍ଦେନ ୱୁଚ୍ଚମାନସ୍ସ ସମାନସ୍ସ ‘‘କତ୍ତୁ ଅଭାୱତୋ’’ତି ପଦଂ ଆନେତ୍ୱା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଅଯଞ୍ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ‘‘ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୨୦୪, ୪୦୦; ୩।୪୨୧, ୪୨୫-୪୨୬; ସଂ। ନି। ୨।୪୩-୪୪; ୨।୪।୬୦; କଥା। ୪୬୫) ପଚ୍ଚଯନକିରିଯାଯ, ଉପ୍ପଜ୍ଜନକିରିଯାଯ ଚ ୱିଞ୍ଞାଣମେୱ କତ୍ତାତି ସମାନକତ୍ତୁକତା ଲବ୍ଭତି।

‘‘ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଉପ୍ପାଦସଦ୍ଦସ୍ସ ଭାୱସାଧନତାଯ କିରିଯାୱ ୱୁତ୍ତାତି ସମାନକତ୍ତୁଲକ୍ଖଣୋ ସଦ୍ଦପ୍ପଯୋଗୋ ନ ସମ୍ଭୱତୀତି। ତେନାହ ‘‘ସଦ୍ଦଭେଦଂ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି, ଅପସଦ୍ଦପ୍ପଯୋଗୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ଚେତ୍ଥ ପରାୱରଯୋଗୋ (ପାଣିନୀ ୩।୪।୨୦) ‘‘ଅପ୍ପତ୍ୱା ନଦିଂ ପବ୍ବତୋ, ଅତିକ୍କମ୍ମ ପବ୍ବତଂ ନଦୀ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ, ନାପି ଲକ୍ଖଣହେତୁଆଦିପଯୋଗୋ ‘‘ସୀହଂ ଦିସ୍ୱା ଭଯଂ ହୋତି, ଘତଂ ପିୱିତ୍ୱା ବଲଂ ଜାଯତେ, ‘ଧ’ନ୍ତି କତ୍ୱା ଦଣ୍ଡୋ ପତିତୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ନେୱେତ୍ଥ ସଦ୍ଦଭେଦୋ। ନ ହି ହତ୍ଥତଲେ ଆମଲକଂ ୱିଯ ସବ୍ବଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କତ୍ୱା ଠିତାନଂ ମହେସୀନଂ ୱଚନେ ଅକ୍ଖରଚିନ୍ତକାନଂ ୱିପ୍ପଲାପୋ ଅୱସରଂ ଲଭତି। ଲଭତୁ, ୱାକ୍ୟନ୍ତେନ ସଦ୍ଦସିଦ୍ଧିତୋ ‘‘ନ୍ହତ୍ୱା ଗମନଂ, ଭୁତ୍ୱା ସଯନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯାତି। ଏୱମ୍ପି ନ ଚ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥଂ ସାଧେତି। ଯଦିପି ପଚ୍ଚେକଂ ପଦତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତି, ୱାକ୍ୟତ୍ଥୋ ପନ ନ ଯୁଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ଦସଦାଡିମାଦିୱାକ୍ୟାନି ୱିଯ ଅସମ୍ବନ୍ଧତ୍ଥତାଯ ନିରତ୍ଥକଂ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ନାମପଦେ ୱୁତ୍ତେ ଅପ୍ପଯୁତ୍ତାନିପି ‘‘ଅତ୍ଥି, ହୋତି, ୱିଜ୍ଜତୀ’’ତି ଏୱରୂପାନି କିରିଯାପଦାନି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବାନୀତି ଞାଯଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ହୋତିସଦ୍ଦେନ ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜଯିସ୍ସାମା’’ତି। ଇମେସୂତି ଯଥାୱୁତ୍ତେସୁ ଦେସନାପଟିଞ୍ଞାପୁଚ୍ଛାନିଗମନୱସେନ ୱୁତ୍ତେସୁ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦପଦେସୁ। ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଞ୍ଚେତଂ, ଅଞ୍ଞେସୁପି ‘‘ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦମେୱ ସାଧୁକଂ ଯୋନିସୋ ମନସି କାରୋତି। ଯଦିଦଂ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ (ଦୀ। ନି। ୨।୬୭; ମ। ନି। ୨।୩୩୭; ସ। ନି। ୧।୧୭୨; ମହାୱ। ୭)। ଗମ୍ଭୀରୋ ଚାଯଂ, ଆନନ୍ଦ, ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୯୫; ସଂ। ନି। ୨।୬୦) ଏୱମାଦୀସୁପି ଏକେନପି ସଦ୍ଧିଂ ହୋତି-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ବନ୍ଧଂ ନ ଗଚ୍ଛତି। ଯୋଗଂ ନ ଗଚ୍ଛତି ତଥା ସମ୍ବନ୍ଧୱସେନ ଅୱୁତ୍ତତ୍ତା। ‘‘ନ ଚ ଉପ୍ପାଦୋ ହୋତୀ’’ତି ଇଦଂ ଅସଭାୱଧମ୍ମତ୍ତା ଉପ୍ପାଦସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣାଯୋଗଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ହି ୱିନାସସ୍ସ ୱିନାସୋ ନତ୍ଥି, ଏୱଂ ଉପ୍ପାଦସ୍ସ ୱିନାସୋ ୱିଯ ଉପ୍ପାଦୋପି ନତ୍ଥି। ଯଦି ସିଯା, ଯେନ ଉପ୍ପାଦେନ ଉପ୍ପାଦୋ ଉପ୍ପାଦୱା, ସୋପି ଉପ୍ପାଦୱାତି ଅନୱଟ୍ଠାନମେୱ ଆପଜ୍ଜେଯ୍ଯାତି ୱୁତ୍ତୋୱାଯମତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ସଚେ ହେଯ୍ଯା’’ତିଆଦି। ଯଦି ଏୱଂ, କଥଂ ସମୁଦଯୋ ହୋତୀତି? ନାଯଂ ଦୋସୋ ନିବ୍ବତ୍ତିଯା ଅନଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଏୱଂ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ସମୁଦଯୋ ପାତୁଭାୱୋ ସମ୍ଭୱତୀତି ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ, ଇଧ ପନ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ହୋତୀତି ତସ୍ସ ଅତ୍ଥିଭାୱଚୋଦନାତି କତ୍ୱା ହୋତି, ଜାଯତୀତି ନିବ୍ବତ୍ତିଚୋଦନା କତା ସିଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନ ଉପ୍ପାଦୋ ହୋତୀ’’ତି।

୫୭୬। ଇମେସଂ ସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯା ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯା, ଅୱିଜ୍ଜାଦଯୋ, ତେସଂ ଭାୱୋ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତା। କୋ ପନ ସୋ ଭାୱୋତି ଆହ ‘‘ଭାୱୋ ଚ ନାମା’’ତିଆଦି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯେନାକାରେନ ଅୱିଜ୍ଜାଦଯୋ ସଙ୍ଖାରାଦିପାତୁଭାୱହେତୂ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମିଂ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ପୱତ୍ତିଆକାରୱିସେସେ ୱିକାରେ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋତି ଅଯଂ ସମଞ୍ଞାତି। ତେସଂ ୱାଦୀନଂ ତଂ ମଞ୍ଞନଂ। ହେତୁୱଚନତୋତି ହେତୁଭାୱୱଚନତୋ।

୫୭୭।ଏତ୍ତାତି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦପଦେ। ସମୁପ୍ପାଦପଧାନୱଚନୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯୋ ସସତ୍ତିକୋ ହେତୁ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋତି ଅୱିପରୀତଂ ଅତ୍ଥଂ ଅଜାନନ୍ତାନଂ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ସମୁପ୍ପାଦସଦ୍ଦସ୍ସ ଭାୱସାଧନସ୍ସ ଦସ୍ସନତୋ ତଥା ଇଧାପି ବ୍ଯଞ୍ଜନଚ୍ଛାଯାଯ ଉପ୍ପାଦୋଯେୱାଯଂ ୱୁତ୍ତୋ, ନ ହେତୂତି ଯା ସଞ୍ଞା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସା ଇମସ୍ସ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦପଦସ୍ସ ଏୱଂ ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନାକାରେନ ଅତ୍ଥଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୂପସମେତବ୍ବା ୱିନୋଦେତବ୍ବା।

ଦ୍ୱେଧାତି ଗାଥାଯ ଅଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଯସ୍ମା ଅଞ୍ଞୋ ପଚ୍ଚଯୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମସମୂହୋ ପଚ୍ଚେତବ୍ବତୋ ପଟିଚ୍ଚୋ ଚ ସୋ ସହ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ସମୁପ୍ପାଦୋ ଚ, ପଟିଚ୍ଚ ୱା କାରଣସାମଗ୍ଗିଂ ଅପଚ୍ଚକ୍ଖାଯ ସହ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଏୱାତି ଚ ଏୱଂ ଦ୍ୱେଧା ‘‘ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ’’ତି ଇଦଂ ୱଚନଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମୋପି ଫଲୂପଚାରେନ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତୋତି।

ପଚ୍ଚଯତାଯାତି ପଚ୍ଚଯସମୂହତୋ। ପୱତ୍ତୋତି ନିବ୍ବତ୍ତୋ। ଧମ୍ମସମୂହୋତି ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମପୁଞ୍ଜୋ। ପତୀଯମାନୋତି ଞାଣଗତିଯା ଅଭିମୁଖଂ ଉପେଯମାନୋ, ଅଭିସମିଯମାନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ହିତାଯ ସୁଖାଯ ଚାତି ଲୋକୁତ୍ତରହିତାଯ, ଲୋକୁତ୍ତରସୁଖାଯ ଚ। ସହ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଏକେକସ୍ସ କଦାଚିପି ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ଅଭାୱତୋ। ସମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଅହେତୁତୋ, ୱିସମହେତୁତୋ ଚ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ସହ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଏକଜ୍ଝଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଅନ୍ତମସୋ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ନ ପଚ୍ଚକ୍ଖାଯାତି ଅପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା, ଅଞ୍ଞୋ ପଚ୍ଚଯଭୂତଧମ୍ମସମୁଦାଯେନ କେନଚି ନ ୱିନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ସାତି ଯ୍ୱାଯଂ ‘‘ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମସମୂହୋ, ତସ୍ସ ଅଯଂ ଅୱିଜ୍ଜାଦିକୋ ହେତୁସମୂହୋ। ‘‘ତପ୍ପଚ୍ଚଯତ୍ତା’’ତି ଏତେନ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦପଚ୍ଚଯେ ପଟିଚ୍ଚ ସମୁପ୍ପାଦସମଞ୍ଞାତି ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ ‘‘ଯଥା ଲୋକେ’’ତିଆଦି। ଯଥା ହି ଲୋକେ ‘‘ପିତ୍ତଂ ମଥିତଂ, ସୂରା ଦଧି, ତିପୁସଂ ଜରୋ, ସେମ୍ହୋ ଗୁଳୱ, ଆଯୁ ଘତ’’ନ୍ତି ଚ ପଚ୍ଚଯୋ ଫଲୱୋହାରେନ ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ଫଲୂପଚାରେନ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ୱୁତ୍ତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୫୭୮। ପଟିଚ୍ଚ-ସଦ୍ଦେ ପଟି-ସଦ୍ଦୋ ଅଭିମୁଖତ୍ଥୋ, ଇଚ୍ଚ-ସଦ୍ଦୋ ଗମ୍ମତ୍ଥୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ପଟିମୁଖମିତୋ’’ତି। କସ୍ସ ପନ ପଟିମୁଖଂ, କେନ ୱା ଇତୋ, କୋ ୱା ଇତୋତି ଚୋଦନତ୍ତଯେ ପଚ୍ଛିମଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ ‘‘ହେତୁସମୂହୋ’’ତି ଆହ। ତସ୍ମିଞ୍ହି ୱିସ୍ସଟ୍ଠେ ହେତୁସମୂହୋ ନାମ ପଚ୍ଚଯସାମଗ୍ଗୀତି ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ପଟିମୁଖଂ, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେନେୱ ଚ ଇତୋତି ୱିସ୍ସଟ୍ଠୋୱାଯମତ୍ଥୋ ହୋତୀତି। ସହିତେତି ସମୁଦିତେ ଅୱିନିବ୍ଭୁତ୍ତେ। ସୋତି ହେତୁସମୂହୋ। ସମୁପ୍ପାଦୋ ଇତି ୱୁତ୍ତୋତି ଯୋଜନା।

ପାତୁଭାୱାଯାତି ଉପ୍ପାଦାଯ। କାମଂ ପାଠଇଯଂ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା’’ତି (ସଂ। ନି। ୨।୧; ଉଦା। ୧; ମହାୱ। ୧; ନେତ୍ତି। ୨୪; ୱିଭ। ୨୨୫) ଅୱିଜ୍ଜାୱ ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ୱୁତ୍ତା, ତଥାପି ନ ଅୱିଜ୍ଜା ଏକାୱ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ଅଥ ଖୋ ସହଜାତଧମ୍ମୱତ୍ଥୁଆରମ୍ମଣାଦଯୋ, ଯୋନିସୋମନସିକାରାଦଯୋ, ତଣ୍ହୁପାଦାନାଦଯୋ ଚ ଧମ୍ମା ଯଥାରହଂ ସଙ୍ଖାରୁପ୍ପାଦନେ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସହକାରୀକାରଣଂ ହୋନ୍ତିଯେୱ। ଏୱଂ ସଙ୍ଖାରାଦଯୋପି ୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାଦିଏକେକହେତୁସୀସେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ ହେତୁସମୂହୋ’’ତି। ସାଧାରଣଫଲନିପ୍ଫାଦକଟ୍ଠେନାତି

ତଂସମୂହପରିୟାପନ୍ନାନଂ ହେତୁଧମ୍ମାନଂ ସାଧାରଣସ୍ସ ଫଲସ୍ସ ନିଦ୍ଦଊକଭାୱେନ। ଅୱେକଲ୍ଲଟ୍ଠେନାତି ଅନୂନଭାୱେନ। ତସ୍ମିଞ୍ହି ହେତୁସମୂହେ ଏକଚ୍ଚାସାଧାରଣଞ୍ଚେତଂ ଫଲଂ, ଏକଚ୍ଚେହେୱ ଚ ନିବ୍ବତ୍ତେତଙ୍କଂ ସିୟା, ସବ୍ବେସଂ ତେସଂ ପଚ୍ଚୟଧମ୍ମାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାପେକ୍ଖା ନତ୍ଥୀତି ପଟିମୁଖଗମନାଭାୱତୋ ପଟିଚ୍ଚତ୍ଥୋ ନ ପରିପୂରେୟ୍ୟାତି। ସାମଗ୍ଗିଅଙ୍ଗାନନ୍ତି ପଚ୍ଚୟସାମଗ୍ଗିୟା ଅଙ୍ଗଭୂତାନଂ, ସମୂହୀନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ । ନିଦ୍ଧାରଣେ ଚେତଂ ସାମିୱଚନଂ। ଫଲଧମ୍ମାନଂ ସହିତତା ନାମ ୱିସୁଂ ଅଭାୱୋ, ନ ହେତୁଧମ୍ମାନଂ ୱିୟ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାପେକ୍ଖାତି ଆହ ‘‘ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅୱିନିବ୍ଭୋଗୱୁତ୍ତିଧମ୍ମେ’’ତି ଅୱିନିବ୍ଭୋଗଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ରୂପଧମ୍ମାନମ୍ପି ସଙ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥଂ। ଅଞ୍ଞଥା ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମେତି ୱୁଚ୍ଚେୟ୍ୟ।

୫୭୯।ପଚ୍ଚୟତାତି ଅୟଂ ଅୱିଜ୍ଜାଦିକୋ ପଚ୍ଚୟସମୂହୋ। ଅଞ୍ଞୋଞ୍ଞନ୍ତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ। ପଟିଚ୍ଚାତି ନିସ୍ସାୟ ସହକାରୀକାରଣଂ ଲଦ୍ଧା। ସମନ୍ତି ଅୱିସମଂ ଅୱେକଲ୍ଲେନ। ସହାତି ଏକଜ୍ଝଂ। ଧମ୍ମେତି ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମେ। ୟସ୍ମା ଉପ୍ପାଦେତି, ତତୋପି ତସ୍ମାପି। ଏୱଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋତି ମୁନିନା ଭଗୱତା ଭାସିତାତି ୟୋଜନା। ନ ଅପଟିଚ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚେୱାତି ଅୱଧାରଣତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଗାଥାୟଂ ଏୱ-କାରୋ ଲୁତ୍ତନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋତି ଦସ୍ସେତି।

ଏକେକଦେସନ୍ତି ଫଲସମୁଦାୟସ୍ସ ଏକଦେସେକଦେସଂ, ଭାଗସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁବ୍ବାପରଭାୱେନାତି ପଟିପାଟିୟା । ସବ୍ବମେତଂ ରୂପାରୂପକଲାପୁପ୍ପାଦନଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥାନୁସାରୱୋହାରକୁସଲେନାତି ପରମତ୍ଥଧମ୍ମାନୁଗତୱୋହାରନିପୁଣେନ।

୫୮୦। ପୁରିମେନ ପଦେନାତି ୟୋଜନା। ସସ୍ସତାଦୀନନ୍ତି ସସ୍ସତଭାୱାଦୀନଂ, ସସ୍ସତୱାଦାଦୀନଂ ୱା। ସସ୍ସତସହଚରିତା ହି ୱାଦାପି ସସ୍ସତାଦୟୋତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ୟଥା ‘‘ଦୁକ୍ଖଦେସନା ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି। ଉଚ୍ଛେଦାଦୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ୱିଘାତୋ ୱିନାସୋ, ପହାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଞାୟୋତି ଅନ୍ତଦ୍ୱୟୱିରହିତା ମଜ୍ଝିମା ପଟିପତ୍ତି।

ପୱତ୍ତିଧମ୍ମାନନ୍ତି ପୱତ୍ତିଭୂତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ, କିଲେସୱଟ୍ଟାଦୀନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚା’’ତିଆଦିନୟପ୍ପୱତ୍ତୋ (ଦୀ। ନି। ୧।୩୧) ସସ୍ସତୱାଦୋ। ‘‘ନତ୍ଥି ହେତୁ, ନତ୍ଥି ପଚ୍ଚୟୋ ସତ୍ତାନଂ ସଂକିଲେସାୟା’’ତିଆଦିନୟପ୍ପୱତ୍ତୋ (ଦୀ। ନି। ୧।୧୬୮; ମ। ନି। ୨।୧୦୧, ୨୨୭; ସଂ। ନି। ୩।୨୧୨) ଅହେତୁୱାଦୋ। ପକତି ଅଣୁକାଲାଦିୱସେନ ଲୋକୋ ପୱତ୍ତତୀତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତୋ ୱିସମହେତୁୱାଦୋ। ଇସ୍ସରପୁରିସପଜାପତିୱାଦା ୱସୱତ୍ତିୱାଦା। ଅହେତୁୱାଦଗ୍ଗହଣେନେୱ ଚେତ୍ଥ ସଭାୱନିୟତି ୟଦିଚ୍ଛାୱାଦାନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। କେଚି ପନ ‘‘ଚକ୍ଖୁ ଏୱ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ କାରଣ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦିକୋ ୱିସମହେତୁୱାଦୋ। ଇସ୍ସରାଦିୱାଦୋ ଅହେତୁୱାଦନ୍ତୋଗଧୋ। ସଭାୱେନେୱ ଧମ୍ମା ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ୱାଦୋ ‘‘ୱସୱତ୍ତିୱାଦୋ’’ତି ୱଦନ୍ତି। କିଂ ହି ପଚ୍ଚୟସାମଗ୍ଗିୟା ପୟୋଜନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ସମୁପ୍ପାଦପଦେନ ପରିଦୀପିତୋ ହୋତୀତି ୟୋଜନା। ପରିଦୀପନସ୍ସ ପନ ଅୱିପରୀତକାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପଚ୍ଚୟସାମଗ୍ଗିୟଂ ଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିହତାତି ଅବ୍ଭୁହତା। ‘‘ପୁରିମପୁରିମପଚ୍ଚୟୱସେନା’’ତି ଇମିନା ଅୱିଚ୍ଛେଦୱସେନ ପୱତ୍ତମାନଂ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିନିୱତ୍ତକଂ ହେତୁଫଲପବନ୍ଧଂ ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ ‘‘କୁତୋ ଉଚ୍ଛେଦୋ’’ତି। ଉଚ୍ଛେଦାଭାୱକଥନେନେୱ ଚେତ୍ଥ ଉଚ୍ଛେଦୱାଦସ୍ସାପି ଅଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ତସ୍ସା ତସ୍ସା ପଚ୍ଚୟସାମଗ୍ଗିୟାତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ହେତୁପଚ୍ଚୟସମୱାୟେ। ସନ୍ତତିଂ ଅୱିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱାତି ହେତୁଫଲପବନ୍ଧସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସନ୍ତାନସ୍ସ ଅୱିଚ୍ଛିନ୍ଦନେନ। ତେସଂ ତେସଂ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମାନଂ ସମ୍ଭୱତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦସଙ୍ଖାତଂ ଅନ୍ତଦ୍ୱୟଂ ଅନୁପଗମ୍ମ ୟଥାସକଂ ପଚ୍ଚୟେହି ଅନୁରୂପଫଲୁପ୍ପତ୍ତି ଇଧ ମଜ୍ଝିମପଟିପଦାତି ଅଧିପ୍ପେତା। କମ୍ମୱଚସ୍ସ, ୱିପାକୱଚସ୍ସ ଚ ଭିନ୍ନସଭାୱତ୍ତା, ଭିନ୍ନକାଲତ୍ତା ଚ ସୋ କରୋତି ସୋ ପଟିସଂୱେଦେତୀତି ୱାଦପ୍ପହାନଂ। କୁସଲାକୁସଲକ୍ଖନ୍ଧପ୍ପୱତ୍ତିୟଞ୍ହି କାରକୱୋହାରୋ, ୱିପାକକ୍ଖନ୍ଧପୱତ୍ତିୟଂ ୱେଦକୱୋହାରୋତି। ୟସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ କମ୍ମଂ ନିବ୍ବତ୍ତଂ, ତତ୍ଥେୱ ତସ୍ସ ଫଲସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତନତୋ ଅଞ୍ଞୋ କରୋତି ଅଞ୍ଞୋ ପଟିସଂୱେଦେତୀତି ୱାଦପ୍ପହାନଂ। ନ ହି କତସ୍ସ ୱିନାସୋ, ଅକତସ୍ସ ୱା ଅବ୍ଭାଗମୋ ଅତ୍ଥି। ‘‘ଇତ୍ଥୀ, ପୁରିସା’’ତି ୱୋହାରେନ ଜନପଦନିରୁତ୍ତି। ତତ୍ଥ ୟସ୍ମା ପଣ୍ଡିତାପି ଲୋକେ ‘‘ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ ଆନେତୁ, ନାମରୂପଂ ଆଗଚ୍ଛତୂ’’ତି ଅୱତ୍ୱା ଇତ୍ଥୀ, ପୁରିସୋତ୍ୱେୱ ୱୋହରନ୍ତି, ତସ୍ମା ‘‘ଇତ୍ଥୀ ଏୱାୟଂ, ପୁରିସୋ ଏୱାୟନ୍ତି ଅପରିଞ୍ଞାତୱତ୍ଥୁକାନଂ ହୋତି ଅଭିନିୱେସୋ। ୱିଦସୁନୋ ପନ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଂ ଜାନନ୍ତସ୍ସ ତଥା ତଥା ପୱତ୍ତମାନେ ଧମ୍ମେ ଉପାଦାୟ ପଞ୍ଞତ୍ତିମତ୍ତତୋ ତତ୍ଥ ପରମତ୍ଥତୋ ନ ଅଭିନିୱେସୋତି ଆହ ‘‘ଜନପଦନିରୁତ୍ତିୟା ଅନଭିନିୱେସୋ’’ତି। ସମଞ୍ଞାୟାତି ଲୋକସମଞ୍ଞାୟ। ଅନତିଧାୱନନ୍ତି ଅନତିକ୍କମନଂ। ‘‘ସତ୍ତୋ’’ତି ହି ୱୁତ୍ତେ ‘‘କୋ ଏତ୍ଥ ସତ୍ତୋ, କିଂ ରୂପଂ, ଉଦାହୁ ୱେଦନାଦୟୋ’’ତି ୱିଭାଗଂ ଅକତ୍ୱା ଲୋକସମଞ୍ଞାୱସେନେୱ ଲୋକିୟେହି ୱିୟ ଲୋକିୟୋ ଅତ୍ଥୋ ସମଞ୍ଞଂ ଅୱିଲଙ୍ଘନ୍ତେନ ୱୋହରିତବ୍ବୋ।

ଅପରୋ ନୟୋ – ପଚ୍ଚେତୁମରହତୀତି ପଟିଚ୍ଚୋ। ୟୋ ହି ନଂ ପଚ୍ଚେତି ଅଭିସମେତି, ତସ୍ସ ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ଦୁକ୍ଖୂପସମାୟ ସଂୱତ୍ତତି। ସମ୍ମା, ସହ ଚ ଉପ୍ପାଦେତୀତି ସମୁପ୍ପାଦୋ। ପଚ୍ଚୟଧମ୍ମୋ ହି ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ସମ୍ପୁଣ୍ଣମେୱ ଉପ୍ପାଦେତି, ନ ୱିକଲଂ। ୟେ ଚ ଧମ୍ମେ ଉପ୍ପାଦେତି, ତେ ସବ୍ବେ ସହେୱ ଉପ୍ପାଦେତି, ନ ଏକେକଂ। ଇତି ପଟିଚ୍ଚୋ ଚ ସୋ ସମୁପ୍ପାଦୋ ଚାତି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ। ଅଥ ୱା ପଟିଚ୍ଚ ପଟିମୁଖଂ ଇତ୍ୱା

କାରଣସାମଗ୍ଗିଂ ଅପ୍ପଟିକ୍କିପିତ୍ୱା ସହିତେ ଉପ୍ପାଦେତୀତି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ। ପଟିମୁଖଗମନଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯସ୍ସ କାରଣସାମଗ୍ଗିଯା ଅଙ୍ଗଭାୱେନ ଫଲସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନମେୱ। ଅପ୍ପଟିକ୍କିପିତ୍ୱାତି ଚ ନ ୱିନା ତାଯ କାରଣସାମଗ୍ଗିଯା, ଅଙ୍ଗଭାୱଂ ଅଗନ୍ତ୍ୱା ସଯମେୱ ନ ଉପ୍ପାଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତେନ କାରଣବହୁତା ଦସ୍ସିତା, ''ସହିତେ''ତି ଇମିନା ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମବହୁତା। ଉଭଯେନାପି ''ଏକଂ ନ ଏକତୋ''ତିଆଦିନା (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୬୧୭) ପରତୋ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ସାସନନଯୋ ଦୀପିତୋ ହୋତି।

ଅଥ ୱା ପଟିଚ୍ଚ ପଚ୍ଚେତବ୍ବଂ ପଚ୍ଚଯଂ ପଟିଗନ୍ତ୍ୱା ନ ୱିନା ତେନ ସମ୍ବନ୍ଧସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ (ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୧)। ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋତି ଚେତ୍ଥ ସମୁପ୍ପାଦପ୍ପଧାନୱଚନୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ ସସଭ୍ତିକୋ ହେତୂତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ''ପଟିଚ୍ଚା''ତି ୱୁତ୍ତେ କିଂ ପଟିଚ୍ଚାତି ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ''ପଚ୍ଚେତବ୍ବ''ନ୍ତି। ସୋ ଚ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମୋତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ''ପଚ୍ଚଯ''ନ୍ତି। ଇଦାନି ପଟିଚ୍ଚସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥମାହ ''ପଟିଗନ୍ତ୍ୱା''ତି। କାରଣସ୍ସ ସଭାୱେନ ତପ୍ପଟିଲାଭଗତିଯା ପତ୍ୱା। କଥଂ ନ ୱିନା ତେନ? ସତି ଏୱ ତସ୍ମିଂ, ତସ୍ସ ଚ ଫଲସ୍ସ ଉପ୍ପାଦତୋ ଏୱ, ନ ଅଞ୍ଞଥା। ଅସତି, ନିରୋଧତୋ ଚାତି ଅଯଂ ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠିତି ପଟିଚ୍ଚସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ। ତେନାଯଂ ପଟିଚ୍ଚସଦ୍ଦୋ ଯଥା ''ଇମସ୍ମିଂ ସତି ଇମସ୍ସୁପ୍ପାଦୋ''ତି ଏତେ ସଦ୍ଦା ଭୁମ୍ମନିସ୍ସକ୍କୱଚନଜୋତନୀଯେନ ଇଦଂ-ସଦ୍ଦୱଚନୀଯସ୍ସ ହେତୁମତୋ ହେତୁଆଯତ୍ତଭାୱେନ ଭାୱୁପ୍ପାଦୁତ୍ତରକିରିଯାପେକ୍ଖେନ ଯାଯସ୍ସ ତଦାଯତ୍ତତା, ତାଯ ସମତ୍ଥତାଯ ହେତୁଂ ୱଦନ୍ତି, ଏୱଂ ଗନ୍ତ୍ୱା-ସଦ୍ଦନ୍ତରୱଚନୀଯେନ ତଂୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟସ୍ସେୱ ପଚ୍ଚଯନକିରିଯାକତ୍ତୁହେତୁମତୋ ହେତୁପଚ୍ଚଯନେନ ହେତୁଆଯତ୍ତଭାୱେନ ସମୁପ୍ପାଦୁତ୍ତରକିରିଯାପେକ୍ଖେନ ଯାଯସ୍ସ ତଦାଯତ୍ତତା, ତାଯ ସମତ୍ଥତାଯ ହେତୁମାହ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ''ଅୱିଜ୍ଜା ପଟିଚ୍ଚ, ସଙ୍ଖାରା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନା''ତିଆଦି (ପଟି। ମ। ୧।୪୬) ସଙ୍ଖାରପିଟକେ ୱୁତ୍ତଂ। ସମତ୍ଥତା ଚେତ୍ଥ ନିଦାନାଦିଭାୱୋ। ସୋ ଚ ତଦୱିନାଭାୱିଫଲଂ ପତି ସତ୍ତମେୱ। ସମ୍ବନ୍ଧସ୍ସାତି ଚ ସଂଯୋଜନାନୁରୂପତାୱସେନ ଜାତିଆଦିନା ସମ୍ବନ୍ଧସ୍ସ ଜରାମରଣାଦିପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ। ଉପ୍ପାଦୋତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନଂ। ଯଦି ଏୱଂ କଥଂ ପଟିଚ୍ଚସଦ୍ଦପ୍ପଯୋଗୋ, ନନୁ ସମାନକତ୍ତୁକାନଂ ପୁବ୍ବକାଲେ ଇଦିସୋ ସଦ୍ଦପ୍ପଯୋଗୋତି? ''ଭୁତ୍ୱା ଗଚ୍ଛତି, କସିତ୍ୱା ୱପତୀ''ତିଆଦୀସୁ ସଚ୍ଚମେତଂ, ତଂ ପନ ଯେଭୁଯ୍ୟୱସେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ସମାନାପରକାଲେ, ଅସମାନକତ୍ତୁକେ ଚ ଦସ୍ସନତୋ। ସମାନକାଲେ ତାୱ –

''ଅନ୍ଧକାରଂ ନିହନ୍ତ୍ୱାନ, ଉଦିତାଯଂ ଦିୱାକରୋ;

ୱଣ୍ଣପଞ୍ଜାୱଭାସେହି, ଓଭାସେତ୍ୱା ସମୁଗ୍ଗତୋ''ତି। –

ଉଦାହରଣଂ। କେଚି ପନ ''ମୁଖଂ ବ୍ୟାଦାଯ ସଯତି, ଅକ୍ଖୀନି ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ପସ୍ସତୀ''ତି ଉଦାହରନ୍ତି। ଅପରେ ''ନିସଜ୍ଜ ଅଧୀତେ, ଠତ୍ୱା କଥେତୀ''ତି।

ତତ୍ଥ ବ୍ୟାଦାନପରିୱତ୍ତନୁତ୍ତରକାଲଭାୱିସଯନଦସ୍ସନକିରିଯାପେକ୍ଖା ପୁବ୍ବୁତ୍ତରକାଲତା ଅତ୍ଥି, ସା ଚ ଭେଦାନୁପଲକ୍ଖଣା କେହିଚି ନ ଲକ୍ଖୀଯତି। ''ନିସଜ୍ଜ ଅଧୀତେ, ଠତ୍ୱା କଥେତୀ''ତି ଚ ସମାନକାଲତାଯପି ଅନ୍ତେନକଥନେହି ପୁବ୍ବେପି ନିସଜ୍ଜଟ୍ଠାନାନି ହୋନ୍ତୀତି ସକ୍କା ପୁବ୍ବୁତ୍ତରକାଲତା ସମ୍ଭାୱେତୁଂ, ତସ୍ମା ପୁରିମାନିଯେୱ ଉଦାହରଣାନି ଯୁତ୍ତାନି। ଉଦଯସମକାଲମେୱ ହି ତନ୍ନିୱତ୍ତନିଯନିୱତ୍ତନନ୍ତି। ଅପରକାଲେ ''ଦ୍ୱାରମାୱରିତ୍ୱା ପୱିସତି, ଆୱରିତ୍ୱା ନିକ୍ଖମତୀ''ତି। କେଚି ପନ ''ଉକ୍କଚ୍ଚ ପତିତୋ ଦଣ୍ଡୋ''ତି ଉଦାହରନ୍ତି। ଅଭିଘାତଭୂତସହଜାତାଯ ପନ ଅଭିଘାତଜସଦ୍ଦସ୍ସ ସମାନକାଲତା ଏତ୍ଥ ଲବ୍ଭତି, ତସ୍ମା ଇଧାପି ପୁରିମାନିଯେୱ ଉଦାହରଣାନି ଯୁତ୍ତାନି। ପୁରିମତାୱଚନିଚ୍ଛାୱସେନେୱ ପନ ଲକ୍ଖଣହେତୁକିରିଯାନଂ ଲକ୍ଖଣହେତୁଭାୱୱଚନିଚ୍ଛାତି ଲକ୍ଖଣଭାୱତୋ ପୁରିମକାଲୋ ଇଚ୍ଚେୱ ''ନିହନ୍ତ୍ୱାନା''ତି ସଦ୍ଦସିଦ୍ଧି ଇଚ୍ଛିତା, ଏୱଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯନକିରିଯା ସମୁପ୍ପଜ୍ଜନକିରିଯାଯ ପୁରିମିକାୱାତି ପଟିଚ୍ଚ-ସଦ୍ଦସିଦ୍ଧି। ତତ୍ଥ ଯୁତ୍ତଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ କତ୍ତୁଦସ୍ସନତୋ। ଇଧ ପନ ତଦଭାୱତୋ ନ ଯୁଜ୍ଜନ୍ତି ଚେ? ନାଯଂ ଦୋସୋ। ଇଧାପି ଅନୁମାନତୋ ସିଦ୍ଧୋ। ଜରାମରଣାଦିକୋ କତ୍ତା ଅତ୍ଥେୱ ''ଜାତ୍ୱା କିରିଯତୋ ୱଯ''ନ୍ତି ଏୱମାଦିପଯୋଗଦସ୍ସନତୋ ଅୱସ୍ସଂ ଅନୁମିଯମାନେନ କତ୍ତୁନା ଇଦିସୋ ସଦ୍ଦପଯୋଗୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ। ଅସମାନେ ପନ କତ୍ତରି ''ପିସାଚଂ ଦିସ୍ୱା ଭଯଂ ହୋତି, ପଞ୍ଜାଯ ଚସ୍ସ ଦିସ୍ୱା ଆସୱା ପରିକ୍ଖୀଣା ହୋନ୍ତୀ''ତି (ମ। ନି। ୧।୨୭୧; ୨।୧୮୨; ପୁ। ପ। ୨୦୪) ଏୱମାଦି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯଥା ଚ ତତ୍ଥ ପିସାଚଦସ୍ସନାଦିପୁରିସବ୍ୟାପାରୋ, ଏୱମିଧାପି ପଚ୍ଚଯନଂ ପଚ୍ଚଯବ୍ୟାପାରୋ ଅତ୍ତନୋ ଫଲୁପ୍ପାଦନଂ, ତଞ୍ଚ ସତ୍ତଂ ସମୁପ୍ପାଦୋୱାତି ''ପଚ୍ଚଯେ ସତି, ପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଉପ୍ପାଦା''ତି ପଚ୍ଚଯନସ୍ସ ସମୁପ୍ପାଦହେତୁତାଯ ଗମକୋ ସମାନସ୍ସ କତ୍ତୁ ଅଭାୱେପି ପଟିଚ୍ଚ-ସଦ୍ଦୋ ସିଦ୍ଧୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯଦି ପଟିଚ୍ଚସମ୍ବନ୍ଧସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ, କଥଂ ପଚ୍ଚଯୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋତି? ହେଟ୍ଠା ୱିଚାରିତୋୱାଯମତ୍ଥୋ। ଅପିଚ ଯୋଯଂ ସମୁପ୍ପାଦ-ସଦ୍ଦୱିଭାୱିତାନଂ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ପଟିଚ୍ଚସଦ୍ଦୱିଭାୱିତୋ ସସତ୍ତିକୋ ହେତୁ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ତସ୍ସ ସମୁପ୍ପାଦାଭିମୁଖତାଯ ପଧାନୱଚନୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟସଭାୱତ୍ତା ତଥା ୱୁତ୍ତୋତି।

କିଂ ପନ କାରଣଂ ସମୁପ୍ପାଦପଧାନେନ ୱଚନେନ ସମୁପ୍ପାଦସ୍ସ ହେତୁ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ନ ପନ ସହେତୁକୋ ସମୁପ୍ପାଦୋ ଏୱାତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଦିଟ୍ଠସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଯୋ ପଚ୍ଚଯୋ ପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସେନ ତସ୍ସ ୱିଭାୱିତତ୍ତା। କଥଂ? ଯଥାହ –

‘‘ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ପରିୱୀମଂସମାନୋ ପରିୱୀମଂସତି ‘ଯଂ ଖୋ ଇଦଂ ଅନେକୱିଧଂ ନାନପ୍ପକାରକଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଜରାମରଣଂ, ଇଦଂ ନୁ ଖୋ ଦୁକ୍ଖଂ କିଂ ନିଦାନଂ କିଂ ସମୁଦଯଂ କିଂ ଜାତିକଂ କିଂ ପଭୱଂ, କିସ୍ମିଂ ସତି ଜରାମରଣଂ ହୋତି, କିସ୍ମିଂ ଅସତି ଜରାମରଣଂ ନ ହୋତୀ’ତି। ସୋ ପରିୱୀମଂସମାନୋ ଏୱଂ ପଜାନାତି ‘ଯଂ ଖୋ ଇଦଂ…ପେ… ଇଦଂ ଖୋ ଦୁକ୍ଖଂ ଜାତିନିଦାନ’’’ମିଚ୍ଚାଦିନା (ସଂ। ନି। ୨।୫୧) –

ଦିଟ୍ଠସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ନିଦାନଂ ପରିୱୀମଂସସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ପଜାନନଞ୍ଚ ନିଦାନମ୍ପି ୱିଞ୍ଞାତଚ୍ଚନ୍ତି। ଯଥା ଚାହ –

‘‘ପୁବ୍ବେ ମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମ୍ବୋଧା ଅନଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସେୱ ସତୋ ଏତଦହୋସି ‘କିଚ୍ଛଂ ୱତାଯଂ ଲୋକୋ ଆପନ୍ନୋ ଜାଯତି ଚ ଜୀଯତି ଚ ମୀଯତି ଚ ଚୱତି ଚ ଉପପଜ୍ଜତି ଚ, ଅଥ ଚ ପନିମସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ନିସ୍ସରଣଂ ନପ୍ପଜାନାତି ଜରାମରଣସ୍ସ। କୁଦାସ୍ସୁ ନାମ ଇମସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ନିସ୍ସରଣଂ ପଞ୍ଞାଯିସ୍ସତି ଜରାମରଣସ୍ସା’ତି…ପେ… ତସ୍ସ ମଯ୍ହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଯୋନିସୋ ମନସିକାରା ଅହୁ ପଞ୍ଞାଯ ଅଭିସମଯୋ ‘ଜାତିଯା ଖୋ ସତି ଜରାମରଣଂ ହୋତି, ଜାତିପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣ’’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୨।୧୦) –

ଆଦିନା ଦିଟ୍ଠସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୱୀମଂସାଭିସମଯା ୱୁତ୍ତା। ପଚ୍ଚଯୋ ହି ଞାତବ୍ବୋ। ତଦଭିସମଯାଯତ୍ତଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖନିସ୍ସରଣପଜାନନନ୍ତି ଯୋ ଚ ଞାତବ୍ବୋ, ସୋ ପୱେଦେତବ୍ବୋତି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସଦ୍ଦୋ ଯଂ ଯଦିଦଂ ସମୁପ୍ପାଦସଦ୍ଦୱିଭାୱିତଂ ଦିଟ୍ଠଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ତଂ ପଚ୍ଚଯଂ ପଟିଚ୍ଚେୱ, ନ ଅଞ୍ଞଥାତି ଏୱଂ ପଚ୍ଚଯୱିଭାୱନତ୍ଥଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ଭୱତି ହି ଞାତୁଂ, ପୱେଦେତୁଞ୍ଚ ଇଚ୍ଛିତଭାୱେନ ପଧାନସ୍ସାପି କେନଚି ୱିସେସେନ ଞାତବ୍ବତାଯ ଅପ୍ପଧାନଭାୱେନ ନିଦ୍ଦେସୋ ଯଥା ‘‘କୋ ସୋତାପନ୍ନୋ, ଯସ୍ସ ତୀଣି ସଂଯୋଜନାନି ପହୀନାନି। କୋ ଦେୱଦତ୍ତୋ, ଯସ୍ସ ଉଚ୍ଚତରାନି ଗେହାନୀ’’ତି, ଏୱମିଧାପି ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚଯନପୱେଦନତ୍ଥେନ ନିଦ୍ଦେସେ ସତିୱିସେସେନ ଅତ୍ତନୋ ଫଲେନ ପଚ୍ଚନୀଯତାଯ ଞାତବ୍ବଭାୱେନ ‘‘ପଟିଚ୍ଚା’’ତି ପରିଯାଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ୱୁତ୍ତୋ।

ଯୋ ଚାଯଂ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା’’ତିଆଦିକୋ ନିଦ୍ଦେସୋ, ସୋ ଚ ସକଲସ୍ସ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ମୂଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପଚ୍ଚଯାନଂ ପୱେଦନାଯ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋତି ପରିଯୋସାନେପି ‘‘ଏୱମେତସ୍ସ କେୱଲସ୍ସ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ସମୁଦଯୋ ହୋତୀ’’ତି ଏୱଂ-ସଦ୍ଦେନ ସମୁଗ୍ଘାତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତେ ପଚ୍ଚଯେ ତଂସମୁଦଯାଭିମୁଖେ କତ୍ୱା ନିଗମିତା ପଚ୍ଚଯା। ପଟିପଦାସୁତ୍ତେପି (ସଂ। ନି। ୨।୩) ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା…ପେ… ସମୁଦଯୋ ହୋତୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ମିଚ୍ଛାପଟିପଦା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ଚ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନଭାୱେନ ଗହିତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ମିଚ୍ଛାପଟିପଦଂ, ଅଥ ଖୋ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯଭୂତା ପଚ୍ଚଯାତି। ଯଥା ଚ ‘‘ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୋ ସମ୍ମାସମାଧି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୩୫), ପଞ୍ଚଞାଣିକୋ ସମ୍ମାସମାଧୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୫୫) ଅଙ୍ଗଞାଣପଟିୱେଦନତ୍ଥତ୍ତା ଦେସନାଯ ସମ୍ମାସମାଧିପଧାନେହି ସଦ୍ଦେହି ଅଙ୍ଗଞାଣପଟିୱେଦନଂ କତଂ, ଏୱମିଧାପି ସମୁପ୍ପାଦପଧାନେନ ସଦ୍ଦେନ ପଚ୍ଚଯପଟିୱେଦନଂ କତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୫୮୧। ଯା ପନାଯଂ ତନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ନିକ୍ଖିତ୍ତାତି ଠପିତା, ଦେସିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥାଧିପ୍ପେତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ତନନତୋ ତନ୍ତି, ଗନ୍ଥୋ। ‘‘କିଂ ୱାଦୀ, ଭନ୍ତେ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତେନ ‘‘ୱିଭଜ୍ଜୱାଦୀ, ମହାରାଜା’’ତି (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୧।ତତିଯସଙ୍ଗୀତିକଥା; କଥା। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା) ମୋଗ୍ଗଲିପୁତ୍ତତିସ୍ସତ୍ଥେରେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସାୱକା ୱିଭଜ୍ଜୱାଦିନୋ। ତେ ହି ସତ୍ଥାରା ୱେନଯିକାଦିଭାୱଂ ୱିଭଜ୍ଜ ୱୁତ୍ତଂ ଅନୁୱଦନ୍ତି, ସୋମନସ୍ସାଦୀନଂ, ଚୀୱରାଦୀନଞ୍ଚ ସେୱିତବ୍ବାସେୱିତବ୍ବଭାୱଂ। ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦୱାଦେ ୱା ୱିଭଜ୍ଜ ୱଦନ୍ତି। ‘‘ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚା’’ତିଆଦୀନଂ (ଦୀ। ନି। ୧।୩୧) ଠପନୀଯାନଂ ଠପନତୋ, ରାଗାଦିକ୍ଖଯସ୍ସ ସସ୍ସତସ୍ସ, ରାଗାଦିକାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦିଉଚ୍ଛେଦସ୍ସ ଚ ୱଚନତୋ, ନ ପନ ଏକଂସବ୍ୟାକରଣୀଯାଦିକେ ତଯୋ ପଞ୍ହେ ଅପନେତ୍ୱା ୱିଭଜ୍ଜବ୍ୟାକରଣୀଯମେୱ ୱଦନ୍ତି। ୱିଭଜ୍ଜୱାଦୀନଂ ମଣ୍ଡଲଂ ସମୂହୋ ୱିଭଜ୍ଜୱାଦିମଣ୍ଡଲଂ। ୱିଭଜ୍ଜୱାଦିନୋ ୱା ଭଗୱତୋ ପରିସା ୱିଭଜ୍ଜୱାଦିମଣ୍ଡଲନ୍ତିପି ୱଦନ୍ତି, ୱିଭଜ୍ଜ ୱା ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦେ ଉଭୋ ଅନ୍ତେ ଅନୁପଗମ୍ମ ମଜ୍ଝିମପଟିପଦାଭୂତସ୍ସ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଦେସନତୋ ଭଗୱା, ତଦନୁୱାଦତୋ ତସ୍ସ ସାୱକା ଚ ୱିଭଜ୍ଜୱାଦିନୋତି। ସେସଂ ପୁରିମସଦିସଂ।

ଓତରିତ୍ୱାତି ଓଗାହେତ୍ୱା, ୱିଭଜ୍ଜୱାଦୀ ହୁତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ହି ସଯଂ ଅୱିଭଜ୍ଜୱାଦୀ ସମାନୋ ୱିଭଜ୍ଜୱାଦୀନଂ ଅନ୍ତରେ ଠାନମତ୍ତେନ ୱିଭଜ୍ଜୱାଦିମଣ୍ଡଲଂ ଓତିଣ୍ଣୋ ନାମ ହୋତି। ଆଚରିଯେହି ଅୱୁତ୍ତୱିପରୀତତ୍ଥଦୀପନେନ ତେ ନଅବ୍ଭୁଚିକ୍ଖନ୍ତେନ। ଅୱିଜ୍ଜା ପୁଞ୍ଞାନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରାନମ୍ପି ହେତୁ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ୱଦନ୍ତୋ, କଥାୱତ୍ଥୁମ୍ହି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେ ପୁଗ୍ଗଲୱାଦାଦିକେ ଚ ୱଦନ୍ତୋ ସକସମଯଂ ୱୋକ୍କମତି ନାମ, ତଥା ଅୱୋକ୍କମନ୍ତେନ। ପରସମଯଂ ଦୋସାରୋପନବ୍ୟାପାରୱିରହେନ ଅନାଯୂହନ୍ତେନ। ‘‘ଇଦମ୍ପି ସୁତ୍ତଂ ଗହେତବ୍ବ’’ନ୍ତି ପରସମଯଂ ଅସମ୍ପିଣ୍ଡେନ୍ତେନାତି କେଚି ୱଦନ୍ତି। ‘‘ତଥାହଂ ଭଗୱତା ଧମ୍ମଂ ଦେସିତଂ ଆଜାନାମି, ଯଥା ତଦେୱିଦଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ସନ୍ଧାୱତି ସଂସରତି ଅନଞ୍ଞ’’ନ୍ତିଆଦୀନି (ମ। ନି। ୧।୩୯୬) ୱଦନ୍ତୋ ସୁତ୍ତଂ ପଟିବାହତି ନାମ, ତଥା ଅପଟିବାହନ୍ତେନ। ‘‘ତଥାହଂ ଭଗୱତା ଧମ୍ମଂ ଦେସିତଂ ଆଜାନାମି, ଯଥା ଯେମେ ଅନ୍ତରାଯିକା ଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା ଭଗୱତା, ତେ ପଟିସେୱତୋ ନାଲଂ ଅନ୍ତରାଯାଯ (ମ। ନି। ୧।୨୩୪; ପାଚି। ୪୧୭, ୪୧୮), ସୁପିନନ୍ତେ କତୋ ୱୀତିକ୍କମୋ ଆପତ୍ତିକରୋ ହୋତୀ’’ତି ଚ

ଏୱମାଦିଂ ୱଦନ୍ତୋ ୱିନଯଂ ପଟିଲୋମେତି ନାମ, ତବ୍ବିପରିଯାଯେନ ତଂ ଅନୁଲୋମେନ୍ତେନ। ପଟିଲୋମେନ୍ତୋ ହି କମ୍ମନ୍ତରଂ ଭିନ୍ଦନ୍ତୋ, ଧମ୍ମତଞ୍ଚ ୱିଲୋମେନ୍ତୋ କୁତୋ କିଲେସୱିନଯଂ ଅନୁଲୋମେତି। ସୁତ୍ତେ (ଦୀ। ନି। ୨।୧୮୭ ଆଦଯୋ; ଅ। ନି। ୪।୧୮୦) ୱୁତ୍ତେ ଚତ୍ତାରୋ ମହାପଦେସେ, ଅଟ୍ଠକଥାଯଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତେ ସୁତ୍ତସୁତ୍ତାନୁଲୋମଆଚରିଯୱାଦଅତ୍ତନୋମତିମହାପଦେସେ ଓଲୋକେନ୍ତେନ। ତଦୋଲୋକନେନ ହି ସୁତ୍ତେ, ୱିନଯେ ଚ ସନ୍ତିଟ୍ଠତି ନାତିଧାୱତି।

ଧମ୍ମନ୍ତି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦପାଠଇଂ। ଅତ୍ଥନ୍ତି ତଦତ୍ଥଂ। ହେତୁ, ହେତୁଫଲାନି ୱା ଅଯମେତ୍ଥ ହେତୁ ଧମ୍ମୋ, ଇଦମେତ୍ଥ ହେତୁଫଲଂ ଅତ୍ଥୋତି। ଧମ୍ମନ୍ତି ୱା ଧମ୍ମତଂ। ଯଥା ଏକେ ''ଉପ୍ପାଦା ୱା ତଥାଗତାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦା ୱା ତଥାଗତାନଂ ଠିତାୱ ସା ଧାତୂ''ତି (ସଂ। ନି। ୨।୨୦) ସୁତ୍ତପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ମିଚ୍ଛା ଗାହେନ୍ତା ''ନିଚ୍ଚୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ''ତି ପଚ୍ଚଯାକାରଧମ୍ମଂ ମିଚ୍ଛା ଦୀପେନ୍ତି, ଏୱଂ ଅଦୀପେତ୍ୱା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ପତି କାରଣସ୍ସ ୱୱତ୍ଥିତସଭାୱଂ ଦୀପେନ୍ତେନ। ଯଥା ଚ ଏକେ ''ଅନିରୋଧଂ ଅନୁପ୍ପାଦ''ନ୍ତିଆଦିନା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ମିଚ୍ଛା ଗାହେନ୍ତି, ଏୱଂ ଗାହେ ଅକତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅୱିପରୀତଂ ଅତ୍ଥଂ ସଙ୍ଗାହେନ୍ତେନ। ''ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞାଣଂ ଅୱିଜ୍ଜା''ତି ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ପୁନ ''ପୁବ୍ବନ୍ତେ ଅଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତିଆଦୀହି (ଧ। ସ। ୧୦୬୭) ଅପରେହିପି ପରିଯାଯେହିନିଦ୍ଦିସନ୍ତେନ। ''ସଙ୍ଖାରା ଇମିନା ପରିଯାଯେନ ଭୱନ୍ତୀତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତଣ୍ହା ଇମିନା ପରିଯାଯେନ ଉପାଦାନ''ନ୍ତିଆଦିନା ନିଦ୍ଦିସନ୍ତେନାତି ଚ ୱଦନ୍ତି। ପକତିଯାତି ଯଥାୱୁତ୍ତୱିଧାନଂ ଅନାମସିତ୍ୱା କେୱଲମେୱ।

ସଙ୍ଗନ୍ତି ଚତୁସଙ୍ଗଂ। ସଙ୍ଖୋତି ସତ୍ତସୁଞ୍ଞତାତି ୱଦନ୍ତି, ସତ୍ତସୁଞ୍ଞେସୁ ପନ ସଙ୍ଖାରେସୁ ସତ୍ତୱୋହାରୋ, ସତ୍ତଦିଟ୍ଠିଚ୍ଚସିଦ୍ଧି ଚ। ପଚ୍ଚଯାକାରମେୱ ଚାତି ପଚ୍ଚଯାକାରୋ ଏୱ ଚ, ମ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ। ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ତନୋଯେୱ ଫଲସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ତସ୍ମାତି ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାଯ କାତବ୍ବତ୍ତା, ଦୁକ୍କରତ୍ତା ଚ ପତିଟ୍ଠଂ ନାଧିଗଚ୍ଛାମୀତି ଯତ୍ଥ ଠିତସ୍ସ ୱଣ୍ଣନା ସୁକରା ହୋତି, ତସ୍ସା ପତିଟ୍ଠାଭୂତଂ ତଂ ନଯଂ ଅତ୍ତନୋଯେୱ ଞାଣବଲେନ ନାଧିଗଚ୍ଛାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନିସ୍ସଯଂ ପନ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତୋ ''ସାସନଂ ପନିଦ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଇଧ ସାସନନ୍ତି ପାଠଇଧମ୍ମମାହ, ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦମେୱ ୱା। ସୋ ହି ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମାଦିନାନାଦେସନାନଯପଟିମଣ୍ଡିତୋ ଅବୋଚ୍ଛିନ୍ନୋ ଅଜ୍ଜାପି ପୱତ୍ତତୀତି ନିସ୍ସଯୋ ହୋତି। ତଦଟ୍ଠକଥାସଙ୍ଖାତୋ ଚ ପୁବ୍ବାଚରିଯମଗ୍ଗୋ। ''ତଂ ସୁଣାଥ ସମାହିତା''ତି ଆଦରଜନନେ, ଉସ୍ସାହନେ ଚ କିଂ ପଯୋଜନନ୍ତି ଚେ, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତ''ନ୍ତିଆଦି। ଅଟ୍ଠିଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥଂ କତ୍ୱା। ଯଥା ୱା ନ ନସ୍ସତି, ଏୱଂ ଅଟ୍ଠିଗତଂ ୱିଯ କରୋନ୍ତୋ ଅଟ୍ଠିଂ କତ୍ୱା। ପୁବ୍ବକାଲତୋ ଅପରକାଲେ ଭୱଂ ପୁବ୍ବାପରିଯଂ। ୱିସେସନ୍ତି ପଠମାରମ୍ଭତୋ ପଭୁତି ଖଣେ ଖଣେ ଞାଣୱିସେସଂ, କିଲେସକ୍ଖଯୱିସେସଞ୍ଚ ଲଭତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୫୮୨।ଦେସନାଭେଦତୋତି ଦେସନାୱିସେସତୋ। ଅତ୍ଥତୋ, ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ, ଏକୱିଧାଦିତୋ ଚ ଅତ୍ଥଲକ୍ଖଣେକୱିଧାଦିତୋ। ଅଙ୍ଗାନଞ୍ଚ ୱୱତ୍ଥାନାତି ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ଅଙ୍ଗାନଂ ୱୱତ୍ଥାନଦସ୍ସନତୋ।

କମ୍ମୱିପାକକିଲେସୱଟ୍ଟାନଂ ମୂଲକାରଣତ୍ତା, ଆଦିତୋ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଚ ଅୱିଜ୍ଜା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସ ମୂଲଂ। ତତ୍ଥ ୱଲ୍ଲିଯା ମୂଲେ ଦିଟ୍ଠେ ତତୋ ପଭୁତି ୱଲ୍ଲିହରଣଂ ୱିଯ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସ ମୂଲେ ଦିଟ୍ଠେ ତତୋ ପଭୁତି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଦେସନାତି ଉପମାସଂସନ୍ଦନା ନ କାତବ୍ବା। ନ ହି ଭଗୱତୋ ଇଦମେୱ ଦିଟ୍ଠଂ, ଇଦଂ ଅଦିଟ୍ଠନ୍ତି ୱିଭଜନୀଯଂ ଅତ୍ଥି ସବ୍ବସ୍ସ ଦିଟ୍ଠତ୍ତା। ମୂଲତୋ ପଭୁତି ପନ ୱଲ୍ଲିହରଣଂ ୱିଯ ମୂଲତୋ ପଭୁତି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଦେସନା କତାତି ଇଦମେତ୍ଥ ସାମଞ୍ଞଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ବୋଧନେଯ୍ୟଜ୍ଝାସଯୱସେନ ୱା ବୋଧେତବ୍ବଭାୱେନ ମୂଲାଦିଦସ୍ସନସାମଞ୍ଞଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ତସ୍ସାତି –

''ସ ଖୋ ସୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, କୁମାରୋ ୱୁଦ୍ଧିମନ୍ୱାଯ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ପରିପାକମନ୍ୱାଯ ପଞ୍ଚହି କାମଗୁଣେହି ସମପ୍ପିତୋ...ପେ... ରଜନୀଯେହି। ସୋ ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା ପିଯରୂପେ ରୂପେ ସାରଜ୍ଜତି, ଅପ୍ପିଯରୂପେ ରୂପେ ବ୍ୟାପଜ୍ଜତି, ଅନୁପଟ୍ଠିତକାଯସତି ଚ ୱିହରତି ପରିତ୍ତଚେତସୋ, ତଞ୍ଚ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିଂ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିଂ ଯଥାଭୂତଂ ନପ୍ପଜାନାତି, ଯତ୍ଥସ୍ସ ତେ ପାପକା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଅପରିସେସା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। ସୋ ଏୱଂ ଅନୁରୋଧୱିରୋଧଂ ସମାପନ୍ନୋ ଯଂ କିଞ୍ଚି ୱେଦନଂ ୱେଦେତି ସୁଖଂ ୱା ଦୁକ୍ଖଂ ୱା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଂ ୱା, ସୋ ତଂ ୱେଦନଂ ଅଭିନନ୍ଦତି ଅଭିୱଦତି, ଅଜ୍ଝୋସାଯ ତିଟ୍ଠତୀ''ତି (ମ। ନି। ୧। ୪୦୮) –

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତସ୍ସା ଏୱଂ ସୋତଦ୍ୱାରାଦୀସୁପି। ତସ୍ସ ଅଭିନନ୍ଦତୋତି ସପ୍ପୀତିକତଣ୍ହାଯ ଅଭିମୁଖଭାୱେନ ନନ୍ଦତୋ। ଅଭିୱଦତୋତି ''ଅହୋ ସୁଖଂ, ଅହୋ ସୁଖ''ନ୍ତି ୱଚୀଭେଦକରଣପୱତ୍ତାଯ ବଲୱତଣ୍ହାଯ ''ଅହଂ, ମମା''ତି ଅଭିୱଦତୋ। ତତୋ ବଲୱତିଯା ମୋଚେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତାଯ ଅଜ୍ଝୋସାଯ ତିଟ୍ଠତୋ। ତତୋପି ବଲୱତୀ ପନ ଉପାଦାନଭୂତା ତଣ୍ହା ନନ୍ଦୀ। ଏତ୍ଥ ଚ ଅଭିନନ୍ଦନାଦିନା ତଣ୍ହା ୱୁତ୍ତା, ନନ୍ଦିୱଚନେନ ତପ୍ପଚ୍ଚଯଂ ଉପାଦାନଂ ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି

ନନ୍ଦିତାତଦତ୍ଥିପ୍ପୟୋଗତାହି, ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠାଭିନନ୍ଦନଭାୱେହି ଚାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଜାତିପଚ୍ଚୟା ଜରାମରଣନ୍ତିଆଦିକଞ୍ଚ ତନ୍ତ୍ୱେୱ ମହାତଣ୍ହାସଙ୍ଖୟସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତଂ।

ୱିପାକୱଟ୍ଟଭୂତେ ପଟିସନ୍ଧିପୱତ୍ତିଫସ୍ସାଦିକେ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଓଜଂ ସନ୍ଧାୟ "ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରା ତଣ୍ହାନିଦାନା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱତ୍ଥୁପଥମ୍ଭକା ପନ ଇତରେପି ଆହାରା ତଣ୍ହାପଭୱେ ତସ୍ମିଂ ଅୱିଜ୍ଜମାନେ ନ ୱିଜ୍ଜନ୍ତୀତି "ତଣ୍ହାନିଦାନା"ତି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟନ୍ତି।

୫୮୩।ତତୋତତୋତି ଚତୁବ୍ବିଧାସୁ ଦେସନାସୁ ତତୋ ତତୋ ଦେସନତୋ। ଞାୟପଟିୱେଧାୟ ସଂୱତ୍ତତୀତି ଞାୟୋତି ମଗ୍ଗୋ, ସୋ ଏୱ ୱା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ "ଅରିୟୋ ଚସ୍ସ ଞାୟୋ ପଞ୍ଞାୟ ସୁଦିଟ୍ଠୋ ହୋତୀ"ତି (ସଂ। ନି। ୨।୪୧; ୫।୧୦୨୪) ୱଚନତୋ। ସୟମେୱ ହି ସୋ ସମନ୍ତଭଦ୍ଦକତ୍ତା ତଥା ତଥା ପଟିୱିଜ୍ଝିତବ୍ବତ୍ତା ତାୟ ତାୟ ଦେସନାୟ ଅତ୍ତନୋ ପଟିୱେଧାୟ ସଂୱତ୍ତତି। ଚତୁବ୍ବିଧଗମ୍ଭୀରଭାୱପ୍ପତ୍ତିୟାତି ଧମ୍ମତ୍ଥଦେସନାପଟିୱେଧଗମ୍ଭୀରେସୁ ପତିଟ୍ଠାଧିଗମନେନ ପତିଟ୍ଠିତତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ।

ସମନ୍ତଭଦ୍ଦକତା, ଦେସନାୱିଲାସପ୍ପତ୍ତି ଚ ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ଦେସନାନଂ ସମାନଂ କାରଣନ୍ତି ୱିସେସକାରଣଂ ୱତ୍ତୁକାମୋ ଆହ "ୱିସେସତୋ"ତି। ଅସ୍ସାତି ଅସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଦେସନା, ଅସ୍ସ ୱା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଦେସନାତି ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ପୱତ୍ତିକାରଣୱିଭାଗେ ଅୱିଭତ୍ତସଭାୱା ଅୱିଜ୍ଜାଦୟୋୱ, କାରଣନ୍ତି ୱା ଗହିତାନଂ ପକତିଆଦୀନଂ, ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଞ୍ଚ ଅକାରଣତା, କାରଣତା ଚ। ତତ୍ଥ ସମ୍ମୂଳ୍ହା କେଚି ଅକାରଣଂ କାରଣନ୍ତି ଗଣ୍ହନ୍ତି, କେଚି ନ କିଞ୍ଚି କାରଣଂ ବୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ତେସଂ ୟଥାସକେହି ଅନୁରୂପେହି କାରଣେହି ସଙ୍ଖାରାଦିପୱତ୍ତିସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ସଂସାରପ୍ପୱତ୍ତିସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପୱତ୍ତିଆଦୀନୱପଟିଚ୍ଛାଦିକା ଅୱିଜ୍ଜା ଆଦି, ତତୋ ସଙ୍ଖାରା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତତୋ ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତିୟା ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍କମସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ଗବ୍ଭସେୟ୍ୟକାଦିୱସେନ ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାନୁପୁବ୍ବିସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚ ଅନୁଲୋମଦେସନା ପୱତ୍ତାତି। ଇତରାସଂ ତଦତ୍ଥତାସମ୍ଭୱେପି ନ ତାସଂ ତଦତ୍ଥମେୱ ପୱତ୍ତି ଅତ୍ଥନ୍ତରସବ୍ଭାୱତୋ। ଅୟଂ ପନ ତଦତ୍ଥା ଏୱାତି ଏତିସ୍ସା ତଦତ୍ଥତା ୱୁତ୍ତା।

ଅନୁୱିଲୋକୟତୋ ୟୋ ସମ୍ବୋଧିତୋ ପୁବ୍ବଭାଗେ ତଂତଂପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନାୱବୋଧସଙ୍ଖାତୋ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିୱେଧୋ ପୱତ୍ତୋ, ତଦନୁସାରେନ ତଦନୁଗମେନ ଜରାମରଣାଦିକସ୍ସ ଜାତିଆଦିକାରଣଂ ୟଂ ଅଧିଗତଂ, ତସ୍ସ ସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅୟଂ ପଟିଲୋମଦେସନା ପୱତ୍ତା। ଅନୁୱିଲୋକୟତୋ ପଟିଲୋମଦେସନା ପୱତ୍ତାତି ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଦେସେନ୍ତୋପି ହି ଭଗୱା କିଚ୍ଛାପନ୍ନଂ ଲୋକଂ ଅନୁୱିଲୋକେତ୍ୱା ପୁବ୍ବଭାଗ...ପେ... ସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଦେସେସୀତି। ଆହାରତଣ୍ହାଦୟୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଦ୍ଧା, ସଙ୍ଖାରାୱିଜ୍ଜା ଅତୀତଦ୍ଧାତି ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାୟେନାହ "ୟାୱ ଅତୀତଂ ଅଦ୍ଧାନଂ ଅତିହରିତ୍ୱା"ତି। ଆହାରା ୱା ତଣ୍ହାୟ ପଭାୱେତବ୍ବା ଅନାଗତୋ ଅଦ୍ଧା, ତଣ୍ହାଦୟୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ , ସଙ୍ଖାରାୱିଜ୍ଜା ଅତୀତୋତି। ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ ପନ ଫଲଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତନ୍ନିଦାନଦସ୍ସନୱସେନ ଫଲକାରଣପରମ୍ପରଦସ୍ସନଂ ୟୁଜ୍ଜତୀତି ଆହାରା ପୁରିମତଣ୍ହାୟ ଉପ୍ପାଦିତା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ ଅଦ୍ଧା, ତଣ୍ହାଦୟୋ ଅତୀତୋ, ସଙ୍ଖାରାୱିଜ୍ଜା ତତୋପି ଅତୀତତରୋ ସଂସାରସ୍ସ ଅନାଦିଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତୋତି। ୟାୱ ଅତୀତଦ୍ଧାନନ୍ତି ୟାୱ ଅତୀତତରଂ ଅଦ୍ଧାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ୟୁତ୍ତୋତି। ଆୟତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତିଆହାରକା ୱା ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରା "ଆହାରେତୀତାହଂ ନ ୱଦାମି...ପେ... ଏୱଂ ପନ ମଂ ଅୱଦନ୍ତଂ ୟୋ ଏୱଂ ପୁଚ୍ଛେୟ୍ୟ 'କିସ୍ସ ନୁ ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ୱିଞ୍ଞାଣାହାରୋ'ତି, ଏସ କଲ୍ଲୋ ପଞ୍ହୋ, ତତ୍ର କଲ୍ଲଂ ୱେୟ୍ୟାକରଣଂ, ୱିଞ୍ଞାଣାହାରୋ ଆୟତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତିୟା"ତି (ସଂ। ନି। ୨।୧୨) ୱଚନତୋ, ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତତ୍ତା ଫସ୍ସଚେତନାନଂ, ତପ୍ପୱତ୍ତିହେତୁତ୍ତା ଚ କବଳୀକାରାହାରସ୍ସ। ତେନ ହି ଉପତ୍ଥମ୍ଭିତରୂପକାୟସ୍ସ, ତଞ୍ଚ ଇଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ କାମୱିଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିୟୂହନଂ ହୋତି। ଭୋଜନଞ୍ହି ସଦ୍ଧାଦୀନଂ, ରାଗାଦୀନଞ୍ଚ ଉପନିସ୍ସୟୋତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ତେ କମ୍ମୱଟ୍ଟସଙ୍ଗହିତା ଆହାରା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ ଅଦ୍ଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ପରିୟାୟେ ପୁରିମୋୟେୱ ଅତ୍ଥୋ ୟୁତ୍ତୋ।

ଅତୀତଦ୍ଧତୋ ପଭୁତି "ଇତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟା ସଙ୍ଖାରା"ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୨।୨) ଅତୀତେ, ତତୋ ପରଞ୍ଚ ହେତୁଫଲପଟିପାଟିଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖଭୂତାନଂ ଆହାରାନଂ ନିଦାନଦସ୍ସନୱସେନ ଆରୋହିତ୍ୱା ନିୱତ୍ତନେନ ୱିନା ଅବୁଜ୍ଝନ୍ତାନଂ ତଂସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ସା ଅୟଂ ଦେସନା ପୱତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନାଗତଦ୍ଧହେତୁସମୁଟ୍ଠାନତୋ ପଭୁତୀତି ଅନାଗତସ୍ସ ଭୱସ୍ସ ହେତୁଭୂତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ ପଟ୍ଠାୟ। ଅନାଗତଦ୍ଧସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ଅନାଗତଦ୍ଧୁନୋ ଅପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତାନଂ ଅପସ୍ସନ୍ତାନଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ହେତୁଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ହେତୁଫଲପରମ୍ପରାୟ ତସ୍ସ ସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ୟାୱ ପରିୟୋସାନା, ପରିୟୋସାନତୋ ଚ ପଟ୍ଠାୟ ୟାୱ ଆଦି ପୱତ୍ତା ଦେସନା ଦ୍ୱାଦସଙ୍ଗା, ତତୋ ଏୱ ତିସନ୍ଧି ଚତୁସଙ୍ଖେପା। ମଜ୍ଝତୋ ପଟ୍ଠାୟ ୟାୱ ଆଦି ପୱତ୍ତା ଦେସନା ଅଟ୍ଠଙ୍ଗା ଦ୍ୱିସନ୍ଧି ତିସଙ୍ଖେପା। ମଜ୍ଝତୋ ପନ ପଟ୍ଠାୟ ୟାୱ ପରିୟୋସାନା ପୱତ୍ତା ଦେସନା ଛଳଙ୍ଗା ଦ୍ୱିସନ୍ଧି ତିସଙ୍ଖେପା। "ସଂୟୋଜନିୟେସୁ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମେସୁ ଅସ୍ସାଦାନୁପସ୍ସିନୋ ୱିହରତୋ ତଣ୍ହା ପୱଡ୍ଢତି, ତଣ୍ହାପଚ୍ଚୟା ଉପାଦାନ"ନ୍ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୨।୫୩, ୫୭) ମଜ୍ଝତୋ ପଟ୍ଠାୟ ୟାୱ ପରିୟୋସାନା ପୱତ୍ତା ଦେସନା ଏକସନ୍ଧି ଦ୍ୱିସଙ୍ଖେପା। ଏୱଂ ଅୟଂ ଅନେକଙ୍ଗା ଏୱ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଦେସନା ଆଗତା। ଏକଙ୍ଗୱସେନାପି ଚ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଦେସନା ଲବ୍ଭତେୱ। ୟଥାହ –

‘‘ତତ୍ର, ଭିକ୍ଖୱେ, ସୁତୱା ଅରିୟସାୱକୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଂୟେୱ ସାଧୁକଂ ୟୋନିସୋ ମନସି କରୋତି ‘ଇତି ଇମସ୍ମିଂ ସତି ଇଦଂ ହୋତି, ଇମସ୍ସୁପ୍ପାଦା ଇଦଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇମସ୍ମିଂ ଅସତି ଇଦଂ ନ ହୋତି, ଇମସ୍ସ ନିରୋଧା ଇଦଂ ନିରୁଜ୍ଝତୀ’ତି। ସୁଖୱେଦନିୟଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଫସ୍ସଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ସୁଖୱେଦନା’’ତି (ସଂ। ନି। ୨।୬୨) –

ଆଦି। ଏତ୍ଥ ହି ‘‘ଫସ୍ସପଚ୍ଚୟା’’ତି ଏତ୍ତକୋ ଏୱ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତେନେତଂ ୱିଞ୍ଞାୟତି ‘‘ଏକଙ୍ଗପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଇମସ୍ମିଂ ସତି ଇଦଂ ହୋତୀତି ଇମସ୍ମିଂ ଅୱିଜ୍ଜାଦିକେ ପଚ୍ଚୟେ ସତି ଇଦଂ ସଙ୍ଖାରାଦିକଂ ଫଲଂ ହୋତି। ଇମସ୍ସୁପ୍ପାଦା ଇଦଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଇମସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜାଦିକସ୍ସ ପଚ୍ଚୟସ୍ସ ଉପ୍ପାଦା ଇଦଂ ସଙ୍ଖାରାଦିକଂ ଫଲଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମସ୍ମିଂ ଅସତି ଇଦଂ ନ ହୋତି, ଇମସ୍ସ ନିରୋଧା ଇଦଂ ନିରୁଜ୍ଝତୀତି ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ଅଭାୱେ ସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ଅଭାୱସ୍ସ, ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ନିରୋଧା ସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ନିରୋଧସ୍ସ ଚ ୱଚନେନ ପୁରିମସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚୟଲକ୍ଖଣେ ନିୟମୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ସତି ଏୱ, ନ ଅସତି, ଇମସ୍ସ ଉପ୍ପାଦା ଏୱ, ନ ନିରୋଧା’’ତି। ତେନେତଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଅନ୍ତୋଗଧନିୟମଂ ଇଧ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ନିରୋଧୋତି ଚ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ୱିରାଗାଧିଗମେନ ଆୟତିଂ ଅନୁପ୍ପାଦୋ ଅପ୍ପୱତ୍ତି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାୟତ୍ୱେୱ ଅସେସୱିରାଗନିରୋଧା’’ତିଆଦି (ମହାୱ। ୧; ଉଦା। ୩)। ନିରୋଧୱିରୋଧୀ ଚ ଉପ୍ପାଦୋ, ୟେନ ସୋ ଉପ୍ପାଦୱିରୋଧିଭାୱେନ ୱୁତ୍ତୋ ‘‘ଇମସ୍ସ ନିରୋଧା ଇଦଂ ନିରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି, ତେନେତଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଅନିରୋଧୋ ଉପ୍ପାଦୋ ନାମ, ସୋ ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ଥିଭାୱୋତିପି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ସତି ଇଦଂ ହୋତୀ’’ତି ଇଦମେୱ ହି ଲକ୍ଖଣଂ ପରିୟାୟନ୍ତରେନ ‘‘ଇମସ୍ସୁପ୍ପାଦା ଇଦଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତେନ ପରେନ ପୁରିମଂ ୱିସେସିତଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ନ ଧରମାନତଂୟେୱ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ସତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଅଥ ଖୋ ମଗ୍ଗେନ ଅନିରୁଦ୍ଧଭାୱଞ୍ଚାତି ୱିଞ୍ଞାୟତି। ୟସ୍ମା ଚ ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ଅସତି ଇଦଂ ନ ହୋତି, ଇମସ୍ସ ନିରୋଧା ଇଦଂ ନିରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି (ଉଦା। ୨) ଦ୍ୱିଧାପି ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠଲକ୍ଖଣସ୍ସ ନିରୋଧସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସଂ ୱଦନ୍ତେନ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାୟତ୍ୱେୱ ଅସେସୱିରାଗନିରୋଧା ସଙ୍ଖାରନିରୋଧୋ’’ତିଆଦିନା (ମହାୱ। ୧; ଉଦା। ୩) ନିରୋଧୋ ଏୱ ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ନତ୍ଥିଭାୱୋପି ନିରୋଧୋ ଏୱାତି ନତ୍ଥିଭାୱୱିରୁଦ୍ଧୋ ଅତ୍ଥିଭାୱୋ ଅନିରୋଧୋତି ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି। ତେନ ଅନିରୋଧସଙ୍ଖାତେନ ଅତ୍ଥିଭାୱେନ ଉପ୍ପାଦଂ ୱିସେସେତି। ତତୋ ନ ଇଧ ଅତ୍ତଲାଭମତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ, ଅଥ ଖୋ ଅନିରୋଧସଙ୍ଖାତୋ ଅତ୍ଥିଭାୱୋ ଚାତି ଅୟମତ୍ଥୋ ୱିଭାୱିତୋତି ଏୱମେତଂ ଲକ୍ଖଣଦ୍ୱୟୱଚନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିସେସନୱିସେସିତବ୍ବଭାୱେନ ସାତ୍ଥକନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

କୋ ପନାୟଂ ଅନିରୋଧୋ ନାମ, ୟୋ ଅତ୍ଥିଭାୱୋ, ଉପ୍ପାଦୋତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତୀତି? ଅପ୍ପହୀନଭାୱୋ, ଅନିବ୍ବତ୍ତିତଫଲତାପ୍ପହୀନାରହତାହି ଫଲୁପ୍ପାଦନାରହତା ଚ। ୟେ ତେହି ପହାତବ୍ବା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା, ତେସଂ ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ଅସମୁଗ୍ଘାତିତଭାୱୋ, ୟେ ପନ ନ ପହାତବ୍ବା କୁସଲାବ୍ୟାକତା ଧମ୍ମା, ୟାନି ତେସୁ ସଂୟୋଜନାନି ଅଖୀଣାସୱାନଂ, ତେସଂ ଅପରିକ୍ଖୀଣତା ଚ। ଅସମୁଗ୍ଘାତିତାନୁସୟତାୟ ହି ସସଂୟୋଜନାଖନ୍ଧପ୍ପୱତ୍ତି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ୟାୟ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅୱିଜ୍ଜାୟ ନିୱୁତସ୍ସ ବାଲସ୍ସ, ୟାୟ ଚ ତଣ୍ହାୟ ସମ୍ପୟୁତ୍ତସ୍ସ ଅୟଂ କାୟୋ ସମୁଦାଗତୋ, ସା ଚେୱ ଅୱିଜ୍ଜା ବାଲସ୍ସ ଅପ୍ପହୀନା, ସା ଚ ତଣ୍ହା ଅପରିକ୍ଖୀଣା। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ବାଲୋ ଅଚରି ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ସମ୍ମା ଦୁକ୍ଖକ୍ଖୟାୟ, ତସ୍ମା ବାଲୋ କାୟସ୍ସ ଭେଦା କାୟୂପଗୋ ହୋତି, ସୋ କାୟୂପଗୋ ସମାନୋ ନ ପରିମୁଚ୍ଚତି ଜାତିୟା ଜରାମରଣେନା’’ତି (ସଂ। ନି। ୨।୧୯) –

ଆଦି। ଖୀଣସଂୟୋଜନାନଂ ପନ ଅୱିଜ୍ଜାୟ ଅଭାୱତୋ ସଙ୍ଖାରାନଂ, ତଣ୍ହୁପାଦାନାନଂ ଅଭାୱତୋ ଉପାଦାନଭୱାନଂ ନ ସମ୍ଭୱୋତି ୱଟ୍ଟସ୍ସ ଉପଚ୍ଛେଦୋ ପଞ୍ଞାୟତି। ତେନେୱାହ –

‘‘ଛନ୍ନନ୍ତ୍ୱେୱ, ଫଗ୍ଗୁନ, ଫସ୍ସାୟତନାନଂ ଅସେସୱିରାଗନିରୋଧା ଫସ୍ସନିରୋଧୋ, ଫସ୍ସନିରୋଧା ୱେଦନାନିରୋଧୋ’’ତି (ସଂ। ନି। ୨।୧୨) –

ଆଦି। ନ ହି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗାଧିଗମତୋ ଉଦ୍ଧଂ ୟାୱ ପରିନିବ୍ବାନା ସଳାୟତନାଦୀନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତି, ଅଥ ଖୋ ନତ୍ଥିତା, ନିରୋଧସଦ୍ଦୱଚନୀୟତା, ଖୀଣସଂୟୋଜନତାତି ନିରୋଧୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଅପିଚ ଚିରକତମ୍ପି କମ୍ମଂ ଅନିବ୍ବତ୍ତିତଫଲତାୟ, ଅପ୍ପହୀନାରହତାୟ ଚ ଫଲାରହଂ ସନ୍ତଂ ଏୱ ନାମ ହୋତି, ନ ନିବ୍ବତ୍ତିତଫଲଂ, ନାପି ପହୀନାରହନ୍ତି ଫଲୁପ୍ପତ୍ତିପଚ୍ଚୟାନଂ ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ୱୁତ୍ତନୟେନ ଫଲାରହଭାୱୋ ଅନିରୋଧୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ଅନିରୁଦ୍ଧଭାୱେନେୱ ହି ୟେନ ୱିନା ଫଲଂ ନ ସମ୍ଭୱତି, ତଂ କାରଣଂ ଅତୀତାଦିପି ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ସତୀ’’ତି ଇମିନା ୱଚନେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତତୋ ଏୱ ଚ ଅୱୁସିତବ୍ରହ୍ମଚରିୟସ୍ସ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଧମ୍ମତଂ ଅନାପନ୍ନୋ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପାଦୋ କାଲଭେଦଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ଅନିୱତ୍ତିତାୟ ଏୱ ‘‘ଇମସ୍ସୁପ୍ପାଦା’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଅଥ ୱା

ଅୱସେସପଚ୍ଚଯସମୱାଯେ ଅୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସାପି ୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସ ୱିଯ ପଗେୱ ୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସ ଯା ଫଲୁପ୍ପତ୍ତିଅଭିମୁଖତା, ସା ''ଇମସ୍ସୁପ୍ପାଦା''ତି ୱୁତ୍ତା। ତଦା ହି ତତୋ ଫଲଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ତଦୱତ୍ଥଂ କାରଣଂ ଫଲସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନଭାୱେନ ଉପଟ୍ଠିତଂ ଉପ୍ପତିତଂ ନାମ ହୋତି, ନ ୱିଜ୍ଜମାନମ୍ପି ଅତଦୱତ୍ଥନ୍ତି ତଦୱତ୍ଥତା ଉପ୍ପାଦୋତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ତତ୍ଥ ''ସତୀ''ତି ଇମିନା ୱିଜ୍ଜମାନତାମତ୍ତେନ ପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ୱଦନ୍ତୋ ଅବ୍ୟାପାରତଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଦସ୍ସେତି। ଉପ୍ପାଦାତି ଉପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତଂ, ଅସବ୍ବକାଲଭାୱିତଂ, ଫଲୁପ୍ପତ୍ତିଅଭିମୁଖତଞ୍ଚ ଦୀପେନ୍ତୋ ଅନିଚ୍ଚତଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଦସ୍ସେତି। ''ସତି, ନ ଅସତି, ଉପ୍ପାଦା, ନ ନିରୋଧା''ତି ପନ ହେତୁଅତ୍ଥେହି ଭୁମ୍ମନିସ୍ସକ୍କୱଚନେହି ସମତ୍ଥିତଂ ନିଦାନସମୁଦଯଜାତିପଭୱଭାୱଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଦସ୍ସେତି। ହେତୁଅତ୍ଥତା ଚେତ୍ଥ ଭୁମ୍ମୱଚନେ ଯସ୍ସ ଭାୱେନ ତଦୱିନାଭାୱିଫଲସ୍ସ ଭାୱୋ ଲକ୍ଖୀଯତି, ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତିଯା ୱେଦିତବ୍ବା, ଯଥା ଅଧନାନଂ ଧନେ ଅନନୁପ୍ପଦୀଯମାନେ ଦାଲିଦ୍ଦିଯଂ ୱେପୁଲ୍ଲମଗମାସି (ଦୀ। ନି। ୩।୯୧), ନିପ୍ଫନ୍ନେ ସସ୍ସେ ସୁଭିକ୍ଖଂ ଜାଯତୀତି ଚ। ନିସ୍ସକ୍କୱଚନସ୍ସାପି ହେତୁଅତ୍ଥତା ଫଲସ୍ସ ପଭୱେ ପକତିଯଞ୍ଚ ପୱତ୍ତିଯା, ଯଥା ''କଲଲା ହୋତି ଅବ୍ବୁଦଂ, ଅବ୍ବୁଦା ଜାଯତେ ପେସୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୧।୨୩୫; କଥା। ୬୯୨), ''ହିମୱତା ଗଙ୍ଗା ପଭୱତି, ସିଙ୍ଗତୋ ସରୋ ଜାଯତୀ''ତି ଚ। ଅୱିଜ୍ଜାଦିଭାୱେନ ଚ ତଦୱିନାଭାୱିସଙ୍ଖାରାଦିଭାୱୋ ଲକ୍ଖୀଯତି, ଅୱିଜ୍ଜାଦୀହି ଚ ସଙ୍ଖାରାଦଯୋ ପଭୱନ୍ତି, ପକରୀଯନ୍ତି ଚାତି ତେସଂ ପଭୱୋ, ପକତି ଚ, ତସ୍ମା ତଦତ୍ଥଦୀପନତ୍ଥଂ ''ଇମସ୍ମିଂ ସତି ଇମସ୍ସୁପ୍ପାଦା''ତି ହେତୁଅତ୍ଥା ଭୁମ୍ମନିସ୍ସକ୍କନିଦ୍ଦେସା କତା।

ଯସ୍ମା ଚେତ୍ଥ ''ଇମସ୍ମିଂ ସତି ଇଦଂ ହୋତି, ଇମସ୍ସୁପ୍ପାଦା ଇଦଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି ସଙ୍ଖେପେନ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠସ୍ସ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସ ''ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା''ତିଆଦିକୋ ନିଦ୍ଦେସୋ, ତସ୍ମା ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ଅତ୍ଥିଭାୱୋ, ଉପ୍ପାଦୋ ଚ ତେସଂ ତେସଂ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ନ ହି ଅନିରୁଦ୍ଧତାସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥିଭାୱଂ, ଉପ୍ପାଦଞ୍ଚ ଅନିୱତ୍ତସଭାୱତାସଙ୍ଖାତଂ, ଉଦଯାୱତ୍ଥତାସଙ୍ଖାତଂ ୱା ''ସତିଯେୱ, ନ ଅସତି, ଉପ୍ପାଦା ଏୱ, ନ ନିରୋଧା''ତି ଅନ୍ତୋଗଧନିଯମେହି ୱଚନେହି ପକାସିତଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞୋ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ନାମ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ଅତ୍ଥିଭାୱୋ, ଉପ୍ପାଦୋ ଚ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯେପି ହି ପଟ୍ଠାନେ ଆଗତା ହେତୁଆଦଯୋ ଚତୁୱୀସତି ପଚ୍ଚଯା, ତେପି ଏତସ୍ସେୱ ପଚ୍ଚଯଭାୱସ୍ସ ୱିସେସାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତଥା ଯ୍ୱାଯଂ ମୂଲହେତୁନିଦାନସମ୍ଭୱପଭୱାଦିପରିଯାଯେହି , ଉପ୍ପାଦଟ୍ଠିତି ପୱତ୍ତଟ୍ଠିତି ନିମିତ୍ତଟ୍ଠିତି ଆଯୂହନଟ୍ଠିତି ସଂଯୋଗଟ୍ଠିତି ପଲିବୋଧଟ୍ଠିତୀତିଆଦିପରିଯାଯେହି ଚ ପକାସିତୋ କାରଣତ୍ଥୋ, ସୋପି ଏତ୍ଥେୱ ଅନ୍ତୋଗଧୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

୫୮୪। ମୂଲକାରଣସଦ୍ଦଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ନ ଅକାରଣନ୍ତି ନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ, ଅକାରଣାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅକାରଣଂ ଯଦି ସିଯା, ସୁତ୍ତଂ ପଟିବାହିତଂ ସିଯାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଆସୱସମୁଦଯା''ତି ସୁତ୍ତଂ ଆହରତି। ପରିଯାଯୋ କାରଣଂ। ୱଟ୍ଟକଥାଯ ସୀସଭାୱୋ ୱଟ୍ଟହେତୁନୋ କମ୍ମସ୍ସାପି ହେତୁଭାୱୋ। ତତ୍ଥ ଭୱତଣ୍ହାଯପି ହେତୁଭୂତା ଅୱିଜ୍ଜା, ତାଯ ପଟିଚ୍ଛାଦିତାଦୀନୱେ ଭୱେ ତଣ୍ହାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଅୱିଜ୍ଜା ୱିସେସେନ ସୀସଭୂତାତି ''ମୂଲକାରଣ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା।

ପୁରିମାଯ କୋଟିଯା ଅପଞ୍ଞାଯମାନାଯ ଉପ୍ପାଦୱିରହତୋ ନିଚ୍ଚତଂ ଗଣ୍ହେଯ୍ୟାତି ଆହ ''ଏୱଂ ଚେତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତିଆଦି। ତେନ ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ଉପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବତା ନତ୍ଥୀତି ଅପଞ୍ଞାଯନତୋ ପୁରିମକୋଟିଅପଞ୍ଞାଯନଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି।

୫୮୫। ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାହେତୁକ୍କମେନ ଫଲେସୁ ୱତ୍ତବ୍ବେସୁ ''ସୁଗତିଦୁଗ୍ଗତିଗାମିନୋ''ତି ୱଚନଂ ସଦ୍ଦଲକ୍ଖଣାୱିରୋଧନତ୍ଥଂ। ପୂଜିତସ୍ସ ହି ଦ୍ୱନ୍ଦେ ପୁବ୍ବନିପାତୋ। ସୱରା କିର ମଂସସ୍ସ ଅଟ୍ଠିନା ଅଲଗ୍ଗନତ୍ଥଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ତାପେତ୍ୱା କୋଟ୍ଟେତ୍ୱା ଉଣ୍ହୋଦକଂ ପାଯେତ୍ୱା ୱିରିତ୍ତଂ ସୂନଂ ଅଟ୍ଠିତୋ ମୁତ୍ତମଂସଂ ଗାୱିଂ ମାରେନ୍ତି। ତେନାହ ''ଅଗ୍ଗିସନ୍ତାପା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଯଥା ୱଜ୍ଝଗାୱୀ ଚ ଅୱିଜ୍ଜାଭିଭୂତତାଯ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଉଣ୍ହୋଦକପାନଂ ଆରଭତି, ଏୱଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଦୁଗ୍ଗତିଗାମିକମ୍ମଂ। ଯଥା ପନ ସା ଉଣ୍ହୋଦକପାନେ ଆଦୀନୱଂ ଦିସ୍ୱା ତଣ୍ହାୱସେନ ସୀତୁଦକପାନଂ ଆରଭତି, ଏୱଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ନାତିବଲୱଭାୱତୋ ଦୁଗ୍ଗତିଗାମିକମ୍ମେ ଆଦୀନୱଂ ଦିସ୍ୱା ତଣ୍ହାୱସେନ ସୁଗତିଗାମିକମ୍ମଂ ଆରଭତି। ଦୁକ୍ଖେ ହି ଅୱିଜ୍ଜଂ ତଣ୍ହା ଅନୁୱତ୍ତତି, ସୁଖେ ତଣ୍ହଂ ଅୱିଜ୍ଜାତି।

୫୮୬।କତ୍ଥଚି ସୁତ୍ତେ। ଏକଧମ୍ମମୂଲିକଂ ଦେସନନ୍ତି ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାସୁ ଏକୋଯେୱ ଧମ୍ମୋ ମୂଲଂ ଏତିସ୍ସାତି ଏକଧମ୍ମମୂଲିକା, ତଂ, ତତ୍ଥ ଏକଂ ଏୱ ଧମ୍ମଂ ମୂଲଂ କତ୍ୱା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଦେସନଂ ଦେସେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପନିସୀଦତି ଫଲଂ ଏତ୍ଥାତି ଉପନିସା, କାରଣଂ, ଅୱିଜ୍ଜା ଉପନିସା ଏତେସନ୍ତି ଅୱିଜ୍ଜୂପନିସା। ଅସ୍ସାଦାନୁପସ୍ସିନୋତି ଉପାଦାନିଯେସୁ ତେଭୂମକଧମ୍ମେସୁ ୱିସଯଭୂତେସୁ ଅସ୍ସାଦେତବ୍ବତୋ ଅସ୍ସାଦସଞ୍ଞିତଂ ସୁଖସୋମନସ୍ସଂ ଅନୁପସ୍ସନସୀଲସ୍ସ। ଅପ୍ପହୀନାୱିଜ୍ଜତାଯ ବାଲଲକ୍ଖଣଯୋଗେନ ବାଲସ୍ସ। ଏୱନ୍ତି ଅୱିଜ୍ଜାନିୱୁତତ୍ତା, ତଣ୍ହାସଂଯୁତ୍ତତ୍ତା ଚ। ଅଯଂ କାଯୋତି ଅଯଂ ମମଞ୍ଚେୱ ତୁମ୍ହାକଞ୍ଚ ପଚ୍ଚକ୍ଖଭୂତୋ ସୱିଞ୍ଞାଣକକାଯୋ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ। ''ସଳାଯତନପଚ୍ଚଯା ଫସ୍ସୋ''ତି (ମହାୱ। ୧; ଉଦା। ୧) ୱଚନତୋ ଫସ୍ସକାରଣଞ୍ଚେତଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆଯତନଛକ୍କଂ ୱା। ସମୁଦାଗତୋତି ଉପ୍ପନ୍ନୋ। ବହିଦ୍ଧା ଚ ନାମରୂପନ୍ତି ବହିଦ୍ଧା ସୱିଞ୍ଞାଣକକାଯୋ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ, ସଳାଯତନାନି ୱା। ଇତ୍ଥେତନ୍ତି ଇତ୍ଥଂ ଏତଂ। ଅତ୍ତନୋ ଚ ପରେସଞ୍ଚ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଦ୍ୱାଦସାଯତନାନି ଦ୍ୱାରାଲମ୍ବନଭାୱେନ ୱୱତ୍ଥିତାନି ଦ୍ୱଯଂ ନାମାତି

ଅତ୍ଥୋ। ଦ୍ୱଯଂ ପଟିଚ୍ଚ ଫସ୍ସୋତି ଅଜ୍ଝତ୍ତଞ୍ଚ ଚକ୍ଖୁରୂପାଦୀନି ଦ୍ୱଯାନି ପଟିଚ୍ଚ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦଯୋ ୱୁତ୍ତା, ଇଧ ପନ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାନି ଆଯତନାନି, ମହାଦ୍ୱଯଂ ନାମ କିରେତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ଅଜ୍ଝତ୍ତଞ୍ଚ ‘‘ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତିଣ୍ଣଂ ସଙ୍ଗତି ଫସ୍ସୋ’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୨୦୪, ୪୦୦; ୩।୪୨୧, ୪୨୫, ୪୨୬; ସଂ। ନି। ୨।୪୪; ୪।୬୦; କଥା। ୪୬୫) ଚକ୍ଖୁ ଚେୱ ରୂପା ଚ... ପେ... ମନୋ ଚେୱ ଧମ୍ମା ଚାତି ୱୁତ୍ତାନି ଦ୍ୱଯାନି ପଟିଚ୍ଚ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦଯୋ ୱୁତ୍ତା। ଇଧ ପନ ‘‘ଅଯଞ୍ଚେୱ କାଯୋ’’ତି ଚକ୍ଖାଦିନିସ୍ସଯେ ସେସଧମ୍ମେ ଚକ୍ଖାଦିନିସ୍ସିତେ ଏୱ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ଚକ୍ଖାଦିକାଯଂ ଏକତ୍ତେନ ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାଯତନ’’ନ୍ତି ଗହେତ୍ୱା, ‘‘ବହିଦ୍ଧା ଚ ନାମରୂପ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣଂ ଏକତ୍ତେନେୱ ‘‘ବାହିରାଯତନ’’ନ୍ତି ତାନି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାନି ଆଯତନାନି ପଟିଚ୍ଚ ଫସ୍ସୋ ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ମହାଦ୍ୱଯମେତନ୍ତି।

ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଚ ପରସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଚହି ଖନ୍ଧେହି, ଛହି ଆଯତନେହି ଚାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଦୀପେତବ୍ବୋୱାତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅଯଂ କାଯୋ’’ତି ହି ୱୁତ୍ତାନି ସନିସ୍ସଯାନି ଚକ୍ଖାଦୀନି ଅତ୍ତନୋ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା, ‘‘ବହିଦ୍ଧା ନାମରୂପ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତାନି ରୂପାଦୀନି ପରେସଂ। ତଥା ଅଯଂ କାଯୋ ଅତ୍ତନୋ ଛ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନି ଆଯତନାନି, ବହିଦ୍ଧା ନାମରୂପଂ ପରେସଂ ବାହିରାନୀତି। ଅଞ୍ଞଥା ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାଯତନମତ୍ତେ ଏୱ ‘‘ଅଯଂ କାଯୋ’’ତି ୱୁତ୍ତେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାଯତନାନେୱ ଅତ୍ତନୋ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ତନୋ ଚ ପରେସଞ୍ଚ ପଞ୍ଚହି ଖନ୍ଧେହି ଦୀପନା ନ ସମ୍ଭୱେଯ୍ଯାତି। ସଢଏୱାଯତନାନୀତି ସଢଏୱ ଫସ୍ସକାରଣାନି, ଯେହି କାରଣଭୂତେହି ଆଯତନେହି ଉପ୍ପନ୍ନେନ ଫସ୍ସେନ ଫୁଟ୍ଠୋ ବାଲୋ ସୁଖଦୁକ୍ଖଂ ପଟିସଂୱେଦେତି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ‘‘ଏତେସଂ ୱା ଅଞ୍ଞତରେନ। ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣସ୍ସ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଣ୍ଡିତସ୍ସ ତଣ୍ହାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସା’’ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୨।୧୯) ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ସୁତ୍ତେ ସଙ୍ଖାରେ ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାନିସ୍ସିତେ ଏୱ କତ୍ୱା କାଯଗ୍ଗହଣେନ ୱିଞ୍ଞାଣନାମରୂପସଢଆଯତନାନି ଗହେତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ କାଯେ ସଢଆଯତନାନଂ ଫସ୍ସଂ ତଂନିସ୍ସିତମେୱ କତ୍ୱା ୱେଦନାଯ ୱିସେସପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ଭଗୱତା ବାଲପଣ୍ଡିତାନଂ ଅତୀତଦ୍ଧାୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାମୂଲକୋ ୱେଦନାନ୍ତୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଦସ୍ସିତୋ। ପୁନ ଚ ବାଲପଣ୍ଡିତାନଂ ୱିସେସଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ –

‘‘ଯାଯ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅୱିଜ୍ଜାଯ ନିୱୁତସ୍ସ ବାଲସ୍ସ, ଯାଯ ଚ ତଣ୍ହାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ଅଯଂ କାଯୋ ସମୁଦାଗତୋ, ସା ଚେୱ ଅୱିଜ୍ଜା ବାଲସ୍ସ ଅପ୍ପହୀନା, ସା ଚ ତଣ୍ହା ଅପରିକ୍ଖୀଣା। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ବାଲୋ ଅଚରି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ସମ୍ମା ଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯାଯ। ତସ୍ମା ବାଲୋ କାଯସ୍ସ ଭେଦା କାଯୂପଗୋ ହୋତି, ସୋ କାଯୂପଗୋ ସମାନୋ ନ ପରିମୁଚ୍ଚତି ଜାତିଯା...ପେ... ଦୁକ୍ଖସ୍ମାତି ୱଦାମୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୨।୧୯) –

ୱେଦନାପଭୱଂ ସାୱିଜ୍ଜଂ ତଣ୍ହଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା, ଉପାଦାନଭୱେ ଚ ତନ୍ନିସ୍ସିତେ କତ୍ୱା ‘‘କାଯୂପଗୋ ହୋତୀ’’ତିଆଦିନା ଜାତିଆଦିକେ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନହେତୁସମୁଟ୍ଠାନତୋ ପଭୁତି ଉଭଯମୂଲୱସେନ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ୱୁତ୍ତୋ, ତବ୍ବିପରିଯାଯେନ ଚ ପଣ୍ଡିତସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନହେତୁପରିକ୍ଖଯତୋ ପଭୁତି ଉଭଯମୂଲକୋ ପଟିଲୋମପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋତି।

୫୮୭।ପୂରେତୁନ୍ତି ୱଡ୍ଢେତୁଂ, ଉପଚିନିତୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁଗ୍ଗତିଗାମିକମ୍ମସ୍ସ ୱିସେସପଚ୍ଚଯତ୍ତା ଅୱିଜ୍ଜା ‘‘ଅୱିନ୍ଦିଯଂ ୱିନ୍ଦତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତା, ତଥା ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋ ୱିନ୍ଦିଯସ୍ସ ନ ହୋତୀତି ‘‘ୱିନ୍ଦିଯଂ ନ ୱିନ୍ଦତୀ’’ତି ଚ। ଅତ୍ତନିସ୍ସିତାନି କତ୍ୱା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ପୱତ୍ତନଂ ଉପ୍ପାଦନଂ ଆଯତନଂ। ସମ୍ମୋହଭାୱେନେୱ ଅନଭିସମଯଭୂତତ୍ତା ଅୱିଦିତଂ ଅଞ୍ଞାତଂ କରୋତି। ଅନ୍ତୱିରହିତେ ଜୱାପେତୀତି ୱଣ୍ଣାଗମୱିପରିଯାଯୱିକାରୱିନାସଧାତୁଅତ୍ଥୱିସେସଯୋଗେହି ପଞ୍ଚୱିଧସ୍ସ ନିରୁତ୍ତିଲକ୍ଖଣସ୍ସ ୱସେନ ଅ-କାର ୱି-କାର ଜ-କାରେ ଗହେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞେସଂ ୱଣ୍ଣାନଂ ଲୋପଂ, ଜ-କାରସ୍ସ ଚ ଦୁତିଯସ୍ସାଗମଂ କତ୍ୱା ‘‘ଅୱିଜ୍ଜା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ବ୍ଯଞ୍ଜନତ୍ଥଂ ୱତ୍ୱା ସଭାୱତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣାନି ‘‘ଇଦଂ ୱତ୍ଥୁ, ଇଦଂ ଆରମ୍ମଣ’’ନ୍ତି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଞାତୁଂ ନ ସକ୍କାତି ଅୱିଜ୍ଜା ତପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦିକା ୱୁତ୍ତା। ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣସଭାୱଚ୍ଛାଦନତୋ ଏୱ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଭାୱସ୍ସ, ଜରାମରଣାଦୀନଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନଭାୱସ୍ସ ଚ ଛାଦନତୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନଚ୍ଛାଦନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅପଚ୍ଚକ୍ଖିତ୍ୱାତି ପଚ୍ଚକ୍ଖାନଂ ଅକତ୍ୱା ଅପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା। ଉପକାରକଟ୍ଠୋ ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠୋ ଯଥା ପିଣ୍ଡପାତାଦି ସରୀରସ୍ସ।

ସଙ୍ଖତମଭିସଙ୍ଖରୋନ୍ତୀତି ଯଥା ସଙ୍ଖତଂ ହୋତି, ଏୱଂ ଅଭିସଙ୍ଖରୋନ୍ତି। ସଙ୍ଖାରସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣେନ ଆଗତା ସଙ୍ଖାରା ସଙ୍ଖାରସଦ୍ଦେନ ଆଗତସଙ୍ଖାରା। ଯଦିପି ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରାପି ସଙ୍ଖାରସଦ୍ଦେନ ଆଗତା, ତେ ପନ ଇମିସ୍ସା ଦେସନାଯ ପଧାନାତି ୱିସୁଂ ୱୁତ୍ତା, ତସ୍ମା ‘‘ଦୁୱିଧା’’ତି ଏତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରସଦ୍ଦେନ ଆଗତସଙ୍ଖାରେସୁ ଅଭିସଙ୍ଖରଣକସଙ୍ଖାରଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ତଦଞ୍ଞେ ସଙ୍ଖାରସଦ୍ଦେନ ଆଗତସଙ୍ଖାରା ଯୋଜେତବ୍ବା। ସଙ୍ଖାରସଦ୍ଦେନ ଆଗତସଙ୍ଖାରାତି ୱା ସମୁଦାଯୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତଦେକଦେସା ଚ ଇଧ ୱଣ୍ଣେତବ୍ବଭାୱେନ ଗହିତା ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା, ତସ୍ମା ୱଣ୍ଣେତବ୍ବସବ୍ବସଙ୍ଗାହକୱସେନ ଦୁୱିଧତା ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ‘‘ପଠମଂ ନିରୁଜ୍ଝତି ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋ’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୪୬୪) ୱିତକ୍କୱିଚାରଅସ୍ସାସପସ୍ସାସସଞ୍ଞାୱେଦନାୱଚୀସଙ୍ଖାରାଦଯୋ ୱୁତ୍ତା, ନ ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରେସୁ ୱୁତ୍ତା କାଯସଞ୍ଚେତନାଦଯୋ।

ସଙ୍ଖତସଙ୍ଖାରା ନାମ ଯଥାସକଂ ପଚ୍ଚଯେହି ସଙ୍ଖତତ୍ତା। ସତିପି ପଚ୍ଚଯନିବ୍ବତ୍ତାନଂ ସବ୍ବେସମ୍ପି ସଙ୍ଖତଭାୱେ ‘‘ମମେତଂ ଫଲ’’ନ୍ତି ତଦ୍ଧାଭିମୁଖେନ ୱିଯ କମ୍ମୁନା ନିବ୍ବତ୍ତିତତ୍ତା ତେଭୂମକୱିପାକକଟତ୍ତାରୂପେସୁ ସାତିସଯୋ ସଙ୍ଖତଭାୱୋତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୫୮୭) କମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତାନଂ ଅଭିସଙ୍ଖତସଙ୍ଖାରତା ୱୁତ୍ତା। ପାଠଇଯଂ ପନ ତଥା ଆଗତଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ‘‘ତେପି …ପେ… ଏତ୍ଥେୱ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନିଚ୍ଚା ୱତ ସଙ୍ଖାରାତି ୱୁତ୍ତା ଉଭୁଆଦିସମୁଟ୍ଠାନାପି ସବ୍ବଧମ୍ମା। ଅଭିସଙ୍ଖରଣକସଙ୍ଖାରୋତି ୱୁଚ୍ଚତି ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ ଅଭିସଙ୍ଖରଣତୋ। କାଯପଯୋଗସମୁଟ୍ଠାପନୱୀରିଯଂ କାଯିକୱୀରିଯଂ। ଅଭିସଙ୍ଖାରସ୍ସାତି ପଯୋଗୱେଗସ୍ସ।

ୱାଚଂ ସଙ୍ଖରୋତୀତି ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋ। କାଯେନ ସଙ୍ଖରୀଯତୀତି କାଯସଙ୍ଖାରୋ। ଚିତ୍ତେନ ସଙ୍ଖରୀଯତି, ଚିତ୍ତଂ ୱା ସଙ୍ଖରୋତୀତି ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରୋ। ସଙ୍ଖେପତୋ ପନ ସବ୍ବେପି ଯଥାରହଂ ସଙ୍ଖରୋନ୍ତି, ସଙ୍ଖରୀଯନ୍ତୀତି ଚ ସଙ୍ଖାରାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ୱୁତ୍ତନ୍ତି ସଙ୍ଖାରଟ୍ଠପଚ୍ଚଯଟ୍ଠାଦିମାହ।

ନମତୀତି ଏକନ୍ତସାରମ୍ମଣତାଯ ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖଂ ନମତି। ପରିତସ୍ସତୀତି ପିପାସତି, ତଣ୍ହାପରିତାପତାଯ ୱା ୱିଚଲତି। ଉପାଦିଯତୀତି ଦଳ୍ହଂ ଆଦିଯତି। ଭୱତୀତି ଉପପତ୍ତିଭୱଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ଭାୱଯତୀତି କମ୍ମଭୱଂ। ଚୁତି ଖନ୍ଧାନଂ ମରଣନ୍ତି ‘‘ମରନ୍ତି ଏତେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା ଉପ୍ପାଦଦୁକ୍ଖା, ଠିତିଦୁକ୍ଖାତି ଚ କତ୍ୱା ‘‘ଦ୍ୱେଧା ଖଣତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଆଯାସୋ ପରିସ୍ସମୋ ୱିସାଦୋ।

ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠନଯଦସ୍ସନନ୍ତି ଯଥାନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୱିଧିସନ୍ଦସ୍ସନଂ। କେୱଲ-ସଦ୍ଦୋ ଅସମ୍ମିସ୍ସୱାଚକୋ ଚ ହୋତି ‘‘କେୱଲା ସାଲଯୋ’’ତିଆଦୀସୁ, ନିରୱସେସୱାଚକୋ ଚ ‘‘କେୱଲା ଅଙ୍ଗମଗଧା’’ତିଆଦୀସୁ, ତସ୍ମା ଦ୍ୱିଧାପି ଅତ୍ଥଂ ୱଦତି। ତତ୍ଥ ଅସମ୍ମିସ୍ସସ୍ସାତି ସୁଖରହିତସ୍ସ। ନ ହି ଏତ୍ଥ କିଞ୍ଚି ଉପ୍ପାଦୱଯରହିତଂ ଅତ୍ଥି। ସକଲସ୍ସାତି ସବ୍ବଭୱାଦିଗତସ୍ସ, ସବ୍ବକାଲିକସ୍ସ ଚ।

୫୮୮। ‘‘ଲକ୍ଖଣେକୱିଧାଦିତୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦୋ ପଚ୍ଚେକଂ ପରିସମାପେତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ’’ତି। ସମ୍ପଯୁତ୍ତେ, ତଂସମଙ୍ଗିପୁଗ୍ଗଲେ ୱା ସମ୍ମୋହଯତୀତି ସମ୍ମୋହନରସା। ଆରମ୍ମଣସଭାୱସ୍ସ ଛାଦନଂ ହୁତ୍ୱା ଗଯ୍ହତୀତି ଛାଦନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ‘‘ଆସୱସମୁଦଯା ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଦଯୋ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୧୦୩) ୱଚନତୋ ଆସୱପଦଟ୍ଠାନା। ପଟିସନ୍ଧିଜନନତ୍ଥଂ ଆଯୂହନ୍ତି ବ୍ୟାପାରଂ କରୋନ୍ତୀତି ଆଯୂହନରସା। ରାସିକରଣଂ ୱା ଆଯୂହନଂ। ଚେତନାସଭାୱତ୍ତା ଚେତନା ହୁତ୍ୱା ଗଯ୍ହତୀତି ଚେତନାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ନାମରୂପସ୍ସ ପୁରେଚାରିକଭାୱେନ ପୱତ୍ତତୀତି ପୁବ୍ବଙ୍ଗମରସଂ। ପୁରିମଭୱେନ ସନ୍ଧିଂ ଘଟନଂ ହୁତ୍ୱା ଗଯ୍ହତୀତି ପଟିସନ୍ଧିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। ୱିଞ୍ଞାଣେନ ସହ, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଞ୍ଚ ସମ୍ପଯୁଜ୍ଜତୀତି ସମ୍ପଯୋଗରସଂ। ସମଂ ପକାରେହି ଯୋଗୋ ସମ୍ପଯୋଗୋ। ୱିସୁଂ ଅଭାୱୋ ଅୱିନିବ୍ଭୋଗୋ। ରୂପଂ ସମ୍ପଯୋଗାଭାୱତୋ ୱିକିରତୀତି ୱିକିରଣରସଂ। ତତୋ ଏୱ ହି ପିସିଯମାନା ତଣ୍ଡୁଲାଦଯୋ ୱିକିରନ୍ତି, ଚୁଣ୍ଣୀଭୂତା ୱିଦ୍ଧଂସନ୍ତି, ନାମସ୍ସ କଦାଚି କୁସଲାଦିଭାୱୋପି ଅତ୍ଥୀତି ତତୋ ୱିସେସନତ୍ଥଂ ‘‘ଅବ୍ୟାକତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅଚେତନୋ ଅବ୍ୟାକତୋ’’ତି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୩୧୧; ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୧୭୩) ଏତ୍ଥ ୱିଯ ଅନାରମ୍ମଣତା ୱା ଅବ୍ୟାକତତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଆଯତନଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଘଟ୍ଟନଲକ୍ଖଣଂ, ଆଯାନଂ ତନନଲକ୍ଖଣଂ ୱା। ଦସ୍ସନସ୍ସ ଯଥାସକଂ ୱିସଯଗ୍ଗହଣସ୍ସ କରଣତୋ ଦସ୍ସନରସଂ। ‘‘ଦସ୍ସନାଦିରସ’’ନ୍ତି ପନ ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ ଯଥାରହଂ ୱିଞ୍ଞାଣମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ୱତ୍ଥୁଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ଚକ୍ଖାଦିପଞ୍ଚକାପେକ୍ଖଂ। ଅକୁସଲୱିପାକୁପେକ୍ଖାଯ ଅନିଟ୍ଠଭାୱତୋ ଦୁକ୍ଖେନ, ଇତରାଯ ଇଟ୍ଠଭାୱତୋ ସୁଖେନ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ‘‘ସୁଖଦୁକ୍ଖପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯତ୍ତା ହେତୁଲକ୍ଖଣା ତଣ୍ହା। ‘‘ତତ୍ରତତ୍ରାଭିନନ୍ଦିନୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୯୧, ୪୬୦; ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧; ୱିଭ। ୨୦୩; ମହାୱ। ୧୪) ୱଚନତୋ ଅଭିନନ୍ଦନରସା। ଚିତ୍ତସ୍ସ, ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱା ରୂପାଦୀସୁ ଅତିତ୍ତଭାୱୋ ହୁତ୍ୱା ଗଯ୍ହତୀତି ଅତିତ୍ତଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ଅମୁଞ୍ଚନରସଂ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠାଭିନିୱେସୱସେନ। ତଣ୍ହାଦଳ୍ହତ୍ତଂ ହୁତ୍ୱା କାମୁପାଦାନଂ, ସେସାନି ଦିଟ୍ଠି ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତୀତି ତଣ୍ହାଦଳ୍ହତ୍ତଦିଟ୍ଠିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। କମ୍ମୁପପତ୍ତିଭୱୱସେନ ଭୱସ୍ସ ଲକ୍ଖଣାଦଯୋ ଯୋଜେତବ୍ବା।

୫୮୯।ମୋହାଦିଭାୱତୋତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅନନୁବୋଧାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞାଣୱସେନ ଅପ୍ପଟିପତ୍ତି, ଅସୁଭାଦୀସୁ ସୁଭାଦିୱିପଲ୍ଲାସୱସେନ ମିଚ୍ଛାପଟିପତ୍ତି। ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପଯୁତ୍ତୱସେନ ୱା ଅପ୍ପଟିପତ୍ତି, ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତୱସେନ ମିଚ୍ଛାପଟିପତ୍ତି। ଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣତୋତି ଦ୍ୱାରତୋ, ଆରମ୍ମଣତୋ ଚ ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ, ଛସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଚ ପୱତ୍ତନତୋ। ଅଯଂ ପନ ୱିଭାଗୋ ନ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଏୱ, ଅଞ୍ଞେସୁପି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଙ୍ଗେସୁ ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ଲବ୍ଭତୀତି ଆହ ‘‘ସବ୍ବେସୁପୀ’’ତି।

ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମାଦିଭାୱତୋତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ନେୱସେକ୍ଖାନାସେକ୍ଖସଂଯୋଜନିଯାଦିଭାୱେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଚତୁଯୋନିସଂୱତ୍ତନତୋତି ଚତୁଯୋନିପରିଯାପନ୍ନତ୍ତଭାୱନିବ୍ବତ୍ତନତୋ।

ଲୋକିୟଓିଭାଗାଦିଭାଓତୋତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅବ୍ୟାକତସପ୍ପଚ୍ଚୟସଙ୍ଖତାଦିଭାଓେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ସହେତୁକାହେତୁକାଦିତୋତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସସଙ୍ଖାରାସଙ୍ଖାରାଦିଭେଦେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

କାମଂ ନାମରୂପଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଦ୍ଧଓସେନ ଓୁଚ୍ଚତି, ତଥାପି ଯଥା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ, ଏଓଂ ଅତୀତାନାଗତମ୍ପୀତି ଅଦ୍ଧତ୍ତୟପରିୟାପନ୍ନସ୍ସାପି ନୟତୋ ଗହେତଦ୍ଦତ୍ତା ଓୁତ୍ତଂ ''ଅତୀତାଦିତୋ ତିଓିଧ''ନ୍ତି।

ସଞ୍ଜାତିସମୋସରଣଟ୍ଠାନତୋତି ଓିଞ୍ଞାଣତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିପଓତ୍ତିଦେସଭାଓତୋ। ''ଭୂତପ୍ପସାଦଓିଞ୍ଞାଣତୋ''ତି ପାଠୋ ୟୁତ୍ତୋ। ''ଓିଞ୍ଞାଣାଦିତୋ''ତି ପନ ପଠନ୍ତି। ଏକସେସନୟେନ ବାହିରାୟତନସ୍ସାପି ସଙ୍ଗହେ ସତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ତସ୍ସ ସଙ୍ଗହିତତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ନୋଭୟଗୋଚରନ୍ତି ମନାୟତନମାହ। ନ ହି ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ଦେସଓସେନ ଆସନ୍ନତା, ଦୂରତା ଓା ଅତ୍ଥି ଅଓିଗ୍ଗହତ୍ତା, ତସ୍ମା ମନାୟତନସ୍ସ ଗୋଚରୋ ମନାୟତନଂ ସମ୍ପତ୍ତୋ, ଅସମ୍ପତ୍ତୋ ଓାତି ନ ଓୁଚ୍ଚତି। ଫସ୍ସାଦୀନମ୍ପୀତି ଏତ୍ଥ ଫସ୍ସୋ ତାଓ ଫୁସନସଭାଓତୋ, ଲୋକିୟସାସଓାଦିଭାଓତୋ ଚ ଏକଓିଧୋ। ପଟିଘସମ୍ଫସ୍ସଅଧିଓଚନସମ୍ଫସ୍ସଭେଦତୋ, ସହେତୁକାଦିଭାଓତୋ ଚ ଦୁଓିଧୋ। ଭଓତ୍ତୟପରିୟାପନ୍ନତୋ, ଓେଦନାତ୍ତୟସମ୍ପୟୋଗତୋ , ଅହେତୁକଦ୍ୱିହେତୁକତିହେତୁକତୋ ଚ ତିଓିଧୋ। ୟୋନିଗତିଓସେନ ଚତୁବ୍ବିଧୋ, ପଞ୍ଚଓିଧୋ ଚ।

ଓେଦନା ଅନୁଭଓନଲକ୍ଖଣତୋ, ଲୋକିୟସାସଓାଦିଭାଓତୋ ଚ ଏକଓିଧା। ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକମନୋଦ୍ୱାରିକଭେଦତୋ ଦୁଓିଧା। ସୁଖାଦିଭେଦତୋ ତିଓିଧା। ୟୋନିଗତିଓସେନ ଚତୁବ୍ବିଧା, ପଞ୍ଚଓିଧା ଚ। ଛଠଆରମ୍ମଣଭେଦତୋ ଛବ୍ବିଧା।

ତଣ୍ହା ଲୋକସ୍ସ ସମୁଦୟଭାଓତୋ ଏକଓିଧା। ଦୁଓିଧା ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପୟୁତ୍ତଓିପ୍ପୟୁତ୍ତଭାଓତୋ। ତିଓିଧା କାମଭଓଓିଭଓତଣ୍ହାଭେଦତୋ। ଚତୁବ୍ବିଧା ଚତୁମଗ୍ଗପହେୟ୍ୟତୋ। ପଞ୍ଚଓିଧା ରୂପାଭିନନ୍ଦନାଦିଭାଓତୋ। ଛବ୍ବିଧା ଛତଣ୍ହାକାୟଭେଦତୋ।

ଉପାଦାନଂ ଏକଓିଧଂ ଦଠହଗ୍ଗାହଭାଓତୋ। ଦୁଓିଧଂ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଭେଦତୋ। ତିଓିଧଂ ଭଓତ୍ତୟୂପନିସ୍ସୟଭାଓତୋ। ଚତୁବ୍ବିଧଂ କାମୁପାଦାନାଦିଭେଦତୋ। ପଞ୍ଚଓିଧଂ ପଞ୍ଚଗତିସଂଓତ୍ତନତୋ।

ଭଓୋ ଏକଓିଧୋ ଲୋକିୟସାସଓାଦିଭାଓତୋ। ଦୁଓିଧୋ କମ୍ମୁପପତ୍ତିଭେଦତୋ। ତିଓିଧୋ କାମଭଓାଦିଭେଦତୋ। ଚତୁବ୍ବିଧୋ ଚତୁରୁପାଦାନପଚ୍ଚୟତୋ। ପଞ୍ଚଓିଧୋ ପଞ୍ଚଗତିସଂଓତ୍ତନତୋ। ଛବ୍ବିଧୋ କାମକମ୍ମଭଓାଦିଭେଦତୋ। ସତ୍ତଓିଧୋ ସତ୍ତଓିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିସଙ୍ଗହତୋ। ଅଟ୍ଠଓିଧୋ ଚତୁରୁପାଦାନପଚ୍ଚୟକମ୍ମଭଓାଦିଭେଦତୋ। ନଓଓିଧୋ କାମଭଓାଦିଭେଦତୋ।

ଜାତି ଏକଓିଧା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭଓେ ପଠମାଭିନିବ୍ବତ୍ତିଭାଓତୋ। ଦୁଓିଧା ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହତୋ। ତିଓିଧା ଭଓତ୍ତୟପରିୟାପନ୍ନତୋ। ୟୋନିଗତିଓସେନ ଚତୁବ୍ବିଧା, ପଞ୍ଚଓିଧା ଚ। ଇମିନା ନୟେନ ଜରାମରଣାଦୀନମ୍ପି ଏକଓିଧାଦିଭାଓୋ ଓେଦିତବ୍ବୋ।

୫୯୦। ସୋକାଦୀନମ୍ପି ଗହିତତ୍ତା ଅଙ୍ଗବହୁତ୍ତପ୍ପସଙ୍ଗେ ''ଦ୍ୱାଦସେଓା''ତି ଅଙ୍ଗଓଓତ୍ଥାନଂ ଓେଦିତବ୍ବଂ। ନ ହି ସୋକାଦୟୋ ଅଙ୍ଗଭାଓେନ ଓୁତ୍ତା, ଫଲେନ ପନ କାରଣଂ ଅଓିଜ୍ଜଂ ମୂଲଙ୍ଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ତେ ଓୁତ୍ତା। ଜରାମରଣବ୍ଭାହତସ୍ସ ହି ବାଲସ୍ସ ତେ ସମ୍ଭଓନ୍ତୀତି ସୋକାଦୀନଂ ଜରାମରଣକାରଣତା ଓୁତ୍ତା, ନ ପନ ''କାୟିକାୟ ଦୁକ୍ଖାୟ ଓେଦନାୟ ଫୁଟ୍ଠୋ''ତି ଚ ସୁତ୍ତେ ଜରାମରଣନିମିତ୍ତଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖଂ ସଙ୍ଗହିତନ୍ତି ତଂ ତନ୍ନିମିତ୍ତାନଂ ଜରାମରଣବ୍ଭାହତସ୍ସ ସମ୍ଭଓେ ସାଧକଭାଓେନ ଓୁତ୍ତଂ। ୟସ୍ମା ପନ ଜରାମରଣେନେଓ ସୋକାଦୀନଂ ଏକସଙ୍ଖେପୋ କତୋ, ତସ୍ମା ତେସଂ ଜାତିପଚ୍ଚୟତା ୟୁଜ୍ଜତି। ଜରାମରଣପଚ୍ଚୟଭାଓେ ହି ଅଓିଜ୍ଜାୟ ଏକସଙ୍ଖେପୋ କାତବ୍ବୋ ସିୟା। ଜାତିପଚ୍ଚୟା ପନ ଜରାମରଣଂ , ସୋକାଦୟୋ ଚ ସମ୍ଭଓନ୍ତୀତି ତତ୍ଥ ଜରାମରଣଂ ଏକନ୍ତିକଂ ଅଙ୍ଗଭାଓେନ ଗହିତଂ। ସୋକାଦୟୋ ପନ ରୂପଭଓାଦୀସୁ ଅଭାଓତୋ ଅନେକନ୍ତିକା କେଓଲଂ ପାକଟେନ ଫଲେନ ଅଓିଜ୍ଜାନିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଗହିତା। ତେନ ଅନାଗତେ ଜାତିୟା ସତି ତତୋ ପରାୟ ପଟିସନ୍ଧିୟା ହେତୁହେତୁଭୂତା ଅଓିଜ୍ଜା ଦସ୍ସିତାତି ଭଓଚକ୍କସ୍ସ ଅଓିଚ୍ଛେଦୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତୀତି। ସୁତ୍ତଞ୍ଚ ସୋକାଦୀନଂ ଅଓିଜ୍ଜା କାରଣନ୍ତି ଏତସ୍ସେଓ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସାଧକଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ନ ସୋକାଦୀନଂ ବାଲସ୍ସ ଜରାମରଣନିମିତ୍ତତାମତ୍ତସ୍ସ। ''ଅସ୍ସୁତଓା ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ''ତି ହି ଓଚନେନ ଅଓିଜ୍ଜା ସୋକାଦୀନଂ କାରଣନ୍ତି ଦସ୍ସିତା, ନ ଚ ଜରାମରଣନିମିତ୍ତମେଓ ଦୁକ୍ଖଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି।

ଅପରୋ ନୟୋ ଜରାମରଣମ୍ପି ପଚ୍ଚୟୋ, ଅଞ୍ଞଥା ଦ୍ୱାଦସଙ୍ଗାନି ନ ପରିପୂରେନ୍ତି। କସ୍ସ ପନ ସୋ ପଚ୍ଚୟୋ? ସୋକାଦୀନଂ। ୟଦି ଏଓଂ କସ୍ମା ''ଜରାମରଣପଚ୍ଚୟା ସୋକାଦୟୋ ସମ୍ଭଓନ୍ତୀ''ତି ଅଓତ୍ୱା ''ଜାତିପଚ୍ଚୟା ଜରାମରଣଂ, ସୋକାଦୟୋ ଚ ସମ୍ଭଓନ୍ତୀ''ତି ଓୁତ୍ତନ୍ତି? ୟସ୍ମା ତଦଞ୍ଞେନପି ଦୁକ୍ଖଧମ୍ମେନ ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ତେ ସମ୍ଭଓନ୍ତି, ତସ୍ମା ଅପ୍ପହୀନସଂୟୋଜନସ୍ସାପି ତେସଂ ତପ୍ପଚ୍ଚୟତା ନ ଏକଂସିକାତି ଜାତିପଚ୍ଚୟତାଓ ଓୁତ୍ତା। ଅଥ ଓା

ଜରାମରଣଗ୍ଗହଣେନ ଉପପତ୍ତିଭୱୋ ସଙ୍ଗହିତୋ। ଉପାଦିନ୍ନକ୍ଖନ୍ଧପରିପାକୋ ହି ଆଯୁନୋ ସଂହାନି, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ପରିପାକୋ ଚ ଜରା, ତେସଞ୍ଚ ଭେଦୋ ମରଣନ୍ତି। ସତି ଚ ଉପପତ୍ତିଭୱେ ତତ୍ଥ କତୁପଚିତଂ, ପୋରାଣଂ ୱା କମ୍ମଂ କମ୍ମଭୱୋ, କମ୍ମାଦିଉପଟ୍ଠାନେ ଚୁତିଅନନ୍ତରଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଜନେତୀତି ଉପପତ୍ତିଭୱୋ ଜାତିଯା ପଚ୍ଚଯୋ, ତସ୍ମା ଜରାମରଣମ୍ପି ଜାତିଯା ପଚ୍ଚଯତାଯ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ। ଯସ୍ମା ପନ ‘‘ଭୱପଚ୍ଚଯା ଜାତୀ’’ତି ଏତ୍ଥେୱ ଉପପତ୍ତିଭୱସ୍ସ ଜାତିଯା ପଚ୍ଚଯତା ସଙ୍ଗହିତା, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତପରିଯାଯସଙ୍ଗହତୋ ଚ ‘‘ଜରାମରଣପଚ୍ଚଯା ଜାତୀ’’ତି ନ ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ଜରାମରଣସ୍ସାପି ପଚ୍ଚଯଭାୱସିଦ୍ଧିତୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦତାତି ଦ୍ୱାଦସଙ୍ଗତା ୱୱତ୍ଥିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତେନାହ ‘‘ଦ୍ୱାଦସେୱା’’ତିଆଦି। ଅଯଂ ତାୱାତି ‘‘ଦେସନାଭେଦତୋ’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତଂ ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନଂ ସନ୍ଧାଯାହ।

ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯାସଙ୍ଖାରପଦକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୯୧. ଅଯଂ ପନାତି ଇଦାନି ୱକ୍ଖମାନଂ। ‘‘କତମା ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅୱିଜ୍ଜା ଦୁକ୍ଖେ ଅଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୧୦୩) ସୁତ୍ତନ୍ତେସୁ ଚତୁଟ୍ଠାନିକା ଅୱିଜ୍ଜା ୱୁତ୍ତାତି ‘‘ସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯାଯେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡେ (ଧ। ସ। ୧୧୦୬) ପନ ସୁତ୍ତନ୍ତେସୁ ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ କଥିତାଯ ଏୱ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଅଟ୍ଠସୁ ଠାନେସୁ କିଚ୍ଚଜାତିତୋ କଥିତତ୍ତା ତଦତ୍ଥୱଣ୍ଣନାୱସେନ ୱିଭାୱନଂ କାତୁଂ ‘‘ଅଭିଧମ୍ମପରିଯାଯେନା’’ତି ଆରଭିତ୍ୱା ‘‘ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅହାପେତ୍ୱା ୱିଭଜିତବ୍ବଂ। ୱିଭଜନଞ୍ହି ଅଭିଧମ୍ମପରିଯାଯୋ। ‘‘ଅଟ୍ଠସୁ ଠାନେସୁ ଅଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି ଆନେତ୍ୱା ତଂ ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ସେସଟ୍ଠାନେସୁପି ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯେସୁ, ପୁବ୍ବନ୍ତାଦୀସୁ ଚ। ଆରମ୍ମଣୱସେନାତି ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନାପି। ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ‘‘ଦୁକ୍ଖେ ଅଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦିକେ ପାଠେ। ସାତି ଅୱିଜ୍ଜା। ଉପ୍ପନ୍ନାତି ଅସମୂହତୁପ୍ପନ୍ନା, ପଗେୱ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା। ‘‘ପଟିଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା’’ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଂ ପଟିଚ୍ଛାଦନାକାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯାଥାୱସରସଲକ୍ଖଣଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ନ ଦେତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ରସିତବ୍ବୋ ପଟିୱିଜ୍ଝିତବ୍ବୋ ସଭାୱୋ ରସୋ, ଅତ୍ତନୋ ରସୋ ସରସୋ, ଯାଥାୱୋ ଯଥାଭୂତୋ ସରସୋ ଯାଥାୱସରସୋ, ଯୋ ‘‘ପୀଳନଟ୍ଠୋ’’ତିଆଦିନା (ପଟି। ମ। ୨।୮) ୱୁତ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚପ୍ପଭେଦା ଏୱ ଚ ପୁବ୍ବନ୍ତାଦଯୋ, ସୋ ଏୱ ଲକ୍ଖିତବ୍ବତ୍ତା ଯାଥାୱସରସଲକ୍ଖଣଂ। ତଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଜାନିତୁଂ ନ ଦେତି।

ତଦୁଭଯନ୍ତି ପୁବ୍ବନ୍ତଞ୍ଚେୱ ଅପରନ୍ତଞ୍ଚ ଅତୀତଂ, ଅନାଗତଞ୍ଚ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ। ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତଭାଗୱନ୍ତତାଯ ୱା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଦ୍ଧଭୂତୋ ମଜ୍ଝନ୍ତୋ ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତୋ। ଅଯଂ ଅୱିଜ୍ଜା ଇମେ ସଙ୍ଖାରାତି ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତାପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମେସୁ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଜାନନାକାରଦସ୍ସନଂ। ଏତ୍ଥାତି ଏତେସୁ ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ। ଯଦିପି ଅୱିଜ୍ଜା ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନପି ପୱତ୍ତତି, ଯଥା ପନ ନିରୋଧମଗ୍ଗେ ଆରମ୍ମଣଂ କାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୀ ତେ ଜାନିତୁକାମସ୍ସ ତପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦନୱସେନ, ଅନିରୋଧମଗ୍ଗେସୁ ନିରୋଧମଗ୍ଗଗ୍ଗହଣକାରଣଭାୱେନ ଚ ପୱତ୍ତମାନା ତେ ଯାଥାୱତୋ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ନ ଦେତି, ଏୱଂ ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁପୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଟିଚ୍ଛାଦନୱସେନେୱ ଇଧାଧିପ୍ପେତା’’ତି। ଦୁକ୍ଖାଦିୱିସଯୋ ଅନ୍ଧତମକରୋ, ଲୋଭାଦୀନଞ୍ଚ ଅନ୍ଧତମକରାନଂ ପଚ୍ଚଯଭୂତୋ ଅଦସ୍ସନାକାରୋ ଅଞ୍ଞାଣଂ।

୫୯୨. ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦଯୋତି ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦଯୋ। ତତ୍ଥ ପୁନାତୀତି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନଂ ଅପୁଞ୍ଞଫଲତୋ, ଦୁକ୍ଖସଂକିଲେସତୋ ଚ ସୋଧେତୀତି ପୁଞ୍ଞଂ। ହିତସୁଖଜ୍ଝାସଯେନ ପୁଞ୍ଞଂ କରୋତୀତି ତନ୍ନିପ୍ଫାଦନେନ କାରକସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସଯଂ ପୂରେତି, ପୁଜ୍ଜଭୱଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୀତି ୱା ପୁଞ୍ଞଂ। ଇତି ପୂରକୋ, ପୁଜନିବ୍ବତ୍ତକୋ ଚ ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ପୁଞ୍ଞନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପୁଞ୍ଞଞ୍ଚ ସୋ ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ ଅଭିସଙ୍ଖରଣଟ୍ଠେନ ଅଭିସଙ୍ଖାରୋ ଚାତି ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ। ପୁଞ୍ଞପଟିପକ୍ଖତୋ ଅପୁଞ୍ଞନ୍ତି ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସମାଧିପଚ୍ଚନୀକାନଂ ଅତିଦୂରତାଯ ନ ଇଞ୍ଜତି, ଅନିଞ୍ଜଞ୍ଚ ଭୱଂ ଅଭିସଙ୍ଖରୋତୀତି ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରୋ। କାଯେନ ପୱତ୍ତିତୋ, କାଯତୋ ୱା ପୱତ୍ତୋ, କାଯସ୍ସ ୱା ସଙ୍ଖାରୋତି କାଯସଙ୍ଖାରୋ। ୱଚୀଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତତ୍ଥ ପଠମତ୍ତିକୋ ପରିୱୀମଂସନସୁତ୍ତାଦିୱସେନ ଗହିତୋ। ତତ୍ଥ ହି ‘‘ପୁଞ୍ଞଂ ଚେ ସଙ୍ଖାରଂ ଅଭିସଙ୍ଖରୋତି, ପୁଞ୍ଞୂପଗଂ ହୋତି ୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୨।୫୧) ଆଗତଂ। ଦୁତିଯତ୍ତିକୋ ୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତୱସେନ। ତତ୍ଥ ହି ‘‘ତଯୋମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସଙ୍ଖାରା। କତମେ ତଯୋ? କାଯସଙ୍ଖାରୋ ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋ ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରୋ’’ତି (ସଂ। ନି। ୨।୨୮) ୱୁତ୍ତଂ।

ୱିଭାଗତୋ ପନାତିଆଦି ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ସରୂପତୋ, ପଭେଦତୋ ଚ ୱିଭାୱନଂ। ଭାୱନାୱସେନେୱ ପୱତ୍ତା, ନ ଦାନସୀଲୱସେନାତି ତତ୍ଥ ଲଦ୍ଧମାନଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁଂ ଦସ୍ସେତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଅରୂପାୱଚରଚେତନାପି ‘‘ଭାୱନାୱସେନେୱପୱତ୍ତା’’ତି ୱୁତ୍ତା। ଯେ ପନ ‘‘ଭାୱନାୱସେନେୱା’’ତି ଅୱଧାରଣେନ ଅଭିଞ୍ଞାଚେତନଂ ନିୱତ୍ତେତୀତି ୱଦନ୍ତି, ତଦଯୁତ୍ତଂ ତାସମ୍ପି ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯତାଯ ୱିଯ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରଭାୱସ୍ସ ଚ ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା। ଅଞ୍ଞଥା ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୂସୁ ଅସଙ୍ଗହୋ ଏୱ ସିଯା, ନ ଚ ଯୁତ୍ତଂ ‘‘କୁସଲଞ୍ଚ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁଞ୍ଚ ନ ହୋତୀ’’ତି। ପାଣାତିପାତାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ନ ତଦୱସିଟ୍ଠଅକୁସଲକମ୍ମପଥାନଂଯେୱ ଗହଣଂ, ଅଥ ଖୋ ଅନୱସେସଅକୁସଲକମ୍ମସ୍ସାପି ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଇତରେସୁ ପନାତି କାଯସଙ୍ଖାରାଦୀସୁ। ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦଯୋ ପୱତ୍ତମାନା ଇମେହି ଦ୍ୱାରେହି ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଦ୍ୱାରତୋ ପୱତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ''ସମୱୀସତି ଚେତନା''ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ଯଦି କାଯୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯୋ ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତିଯୋ କୁସଲାକୁସଲଚେତନା କାଯସଙ୍ଖାରୋ, ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋତି ଚ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଅଭିଞ୍ଞାଚେତନାଯପି କୁସଲାଯ ତଥା ପୱତ୍ତାଯ ୱଚୀସଙ୍ଖାରଭାୱୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ଅଭିଞ୍ଞାଚେତନା''ତିଆଦି। ଏତ୍ଥାତି କାଯୱଚୀସଙ୍ଖାରଗ୍ଗହଣେ, କାଯୱଚୀସଞ୍ଚେତନାଗ୍ଗହଣେ ୱା। ନ ଗହିତାତି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ନ ଗହିତା ''ଅଭିଞ୍ଞାଚେତନା ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତୀ''ତି। କସ୍ମା ପନ ନ ହୋତି, ନନୁ ସାପି କୁସଲା, ୱିପାକଧମ୍ମା ଚାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜମାନେ ପନ ସନ୍ତାନେ ସବ୍ବାପାରପ୍ପୱତ୍ତିଯା ତସ୍ସା କୁସଲତା, ୱିପାକଧମ୍ମତା ଚ ୱୁତ୍ତା, ନ ୱିପାକୁପ୍ପାଦନେନ। ସା ପନ ୱିପାକଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୀ ରୂପାୱଚରମେୱ ଉପ୍ପାଦେଯ୍ୟ। ନ ହି ଅଞ୍ଞଭୂମିକଂ କମ୍ମଂ ଅଞ୍ଞଭୂମିକଂ ୱିପାକଂ ଉପ୍ପାଦେତୀତି। ଅତ୍ତନା ସଦିସାରମ୍ମଣଂ ତିଟ୍ଠାନିକମେୱ ଚ ଉପ୍ପାଦେଯ୍ୟ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡେ ରୂପାୱଚରୱିପାକସ୍ସ କମ୍ମସଦିସାରମ୍ମଣସ୍ସେୱ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ନ ଚ ରୂପାୱଚରୱିପାକୋ ପରିତ୍ତାଦିଆରମ୍ମଣୋ ଅତ୍ଥି, ଅଭିଞ୍ଞାଚେତନା ଚ ପରିତ୍ତାଦିଆରମ୍ମଣାୱ ହୋତି। ତସ୍ମା ୱିପାକଂ ନ ଉପ୍ପାଦେତୀତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। କସିଣେସୁ ଚ ଉପ୍ପାଦିତସ୍ସ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମାଧିସ୍ସ ଆନିସଂସଭୂତା ଅଭିଞ୍ଞା। ଯଥାହ ''ସୋ ଏୱଂ ସମାହିତେ ଚିତ୍ତେ''ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୧।୨୪୪-୨୪୫; ମ। ନି। ୧।୩୮୪-୩୮୬, ୪୩୧-୪୩୩; ପାରା। ୧୨)। ତସ୍ମା ସମାଧିଫଲସଦିସା ସା, ନ ଚ ଫଲଂ ଦେତି। ଦାନସୀଲାନିସଂସଭୂତୋ ତସ୍ମିଂ ଭୱେ ପଚ୍ଚଯଲାଭୋ ୱିଯାତି ସାପି ୱିପାକଂ ନ ଉପ୍ପାଦେତୀତି।

''ଯଥା ଚ ଅଭିଞ୍ଞାଚେତନା, ଏୱଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଚେତନାପି ନ ହୋତୀ''ତି ଇଦଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଧମ୍ମେ ୱିସୁଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ''ତେସଂ ୱିପାକେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା''ତି (ୱିଭ। ୭୨୫) ୱୁତ୍ତତ୍ତା ୱିଚାରେତବ୍ବଂ। ସା ପନ ୱିଚାରଣା ହେଟ୍ଠା ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନାଯଂ ଅକୁସଲକଥାଯଂ ୱିଚାରିତା ଏୱାତି ତତ୍ଥ ୱିଚାରିତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। ଅପିଚେତ୍ଥ ଯଦେକେ ୱିଭଜ୍ଜ ୱଦନ୍ତି, ଦସ୍ସନଭାୱନାନଂ ଅଭାୱେପି ଯେସଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ, ସେକ୍ଖାନଞ୍ଚ ଦସ୍ସନଭାୱନାହି ଭୱିତବ୍ବଂ, ତେସଂ ତଦୁପ୍ପତ୍ତିକାଲେ ତେହି ପହାତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟା ଅକୁସଲା ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବା, ଭାୱନାଯ ପହାତବ୍ବାତି ଚ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ପନ ଭାୱନାଯ ଅଭାୱା ଭାୱନାଯ ପହାତବ୍ବଚିନ୍ତା ନତ୍ଥି। ତେନ ତେସଂ ପୱତ୍ତମାନା ଦସ୍ସନେନ ପହାତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟାପି ଭାୱନାଯ ପହାତବ୍ବାତି ନ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଯଦି ୱୁଚ୍ଚେଯ୍ୟୁଂ, ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବା ଭାୱନାଯପହାତବ୍ବାନଂ କେସଞ୍ଚି କେନଚି କଦାଚି ଆରମ୍ମଣଆରମ୍ମଣାଧିପତିଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେହି ପଚ୍ଚଯୋ ଭୱେଯ୍ୟୁଂ? ନ ଚ ପଟ୍ଠାନେ ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବା ଭାୱନାଯପହାତବ୍ବାନଂ କେନଚି ପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି ୱୁତ୍ତା। ସେକ୍ଖାନଂ ପନ ୱିଜ୍ଜମାନା ଭାୱନାଯ ପହାତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟାତି ଭାୱନାଯ ପହାତବ୍ବା। ତେନେୱ ସେକ୍ଖାନଂ ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବା, ଚତ୍ତତ୍ତା ୱନ୍ତତ୍ତା ମୁତ୍ତତ୍ତା ପହୀନତ୍ତା ପଟିନିସ୍ସଟ୍ଠତ୍ତା ଉକ୍ଖେଟିତତ୍ତା ସମୁକ୍ଖେଟିତତ୍ତା ଅସ୍ସାଦିତବ୍ବା, ଅଭିନନ୍ଦିତବ୍ବା ଚ ନ ହୋନ୍ତି। ପହୀନତାଯ ଏୱ ସୋମନସ୍ସହେତୁଭୂତା, ଅୱିକ୍ଖେପହେତୁଭୂତା ଚ ନ ଦୋମନସ୍ସଂ, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଞ୍ଚ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୀତି ନ ତେ ତେସଂ ଆରମ୍ମଣଆରମ୍ମଣାଧିପତିଭାୱଂ, ପକତୂପନିସ୍ସଯଭାୱଞ୍ଚ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ନ ହି ପହୀନେ ଉପନିସ୍ସାଯ ଅରିଯୋ ରାଗାଦିକିଲେସେ ଉପ୍ପାଦେତି।

ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ଯେ କିଲେସା ପହୀନା, ତେ କିଲେସେ ନ ପୁନେତି ନ ପଚ୍ଚେତି ନ ପଚ୍ଚାଗଚ୍ଛତି...ପେ... ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ... ପେ... ପଚ୍ଚାଗଚ୍ଛତୀ''ତି (ମହାନି। ୮୦; ଚୂଳନି। ମେତ୍ତଗୂମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୨୭)। ନ ଚ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ଦସ୍ସନେନ ପହାତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟା, ଇତରେସଂ ନ କେନଚି ପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋନ୍ତୀତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ ''ଦିଟ୍ଠିଂ ଅସ୍ସାଦେତି ଅଭିନନ୍ଦତି, ତଂ ଆରବ୍ଭ ରାଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଦିଟ୍ଠି, ୱିଚିକିଚ୍ଛା, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ୱିଚିକିଚ୍ଛଂ ଆରବ୍ଭ ୱିଚିକିଚ୍ଛା , ଦିଟ୍ଠି, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୦୭) ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାନଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚାରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯଭାୱସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଏତ୍ଥ ହି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚନ୍ତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସେ ''ଦିଟ୍ଠିଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ଅସ୍ସାଦେତି ଅଭିନନ୍ଦତି, ତଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ରାଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୧୫) ଏତ୍ତକମେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି। ତସ୍ମା ଦସ୍ସନଭାୱନାହି ପହାତବ୍ବାନଂ ଅତୀତାଦିଭାୱେନ ନ ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତେପି ଯାଦିସାନଂ ତାହି ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତା ଆପାଦେତବ୍ବା, ତେସୁ ପୁଥୁଜ୍ଜନେସୁ ୱତ୍ତମାନା ଦସ୍ସନଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ତେନ ପହାତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟା ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବା, ସେକ୍ଖେସୁ ୱତ୍ତମାନା ଭାୱନଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ତାଯ ପହାତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟା ଭାୱନାଯ ପହାତବ୍ବା।

ତେସୁ ଭାୱନାଯ ପହାତବ୍ବା ସହାଯୱିରହା ୱିପାକଂ ନ ଜନଯନ୍ତୀତି ଭାୱନାଯ ପହାତବ୍ବଚେତନାଯ ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ନ ୱୁତ୍ତୋ, ଅପେକ୍ଖିତବ୍ବଦସ୍ସନଭାୱନାରହିତାନଂ ପନ ପୁଥୁଜ୍ଜନେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ସକଭଣ୍ଡେ ଛନ୍ଦରାଗାଦୀନଂ, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଚ ସଂଯୋଜନତ୍ତଯତଦେକଟ୍ଠକିଲେସାନଂ ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନତାଯ ଅପରିକ୍ଖୀଣସହାଯାନଂ ୱିପାକୁପ୍ପାଦନଂ ନ ସକ୍କା ପଟିସେଧିତୁନ୍ତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଧମ୍ମାନଂ ୱିପାକୋ ୱିଭଙ୍ଗେ ୱୁତ୍ତୋ। ଯଦି ଏୱଂ, ଅପେକ୍ଖିତବ୍ବଦସ୍ସନଭାୱନାରହିତାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ନେୱଦସ୍ସନେନ-ନଭାୱନାଯପହାତବ୍ବତାଯ ନୱତ୍ତବ୍ବତା ଆପଜ୍ଜତୀତି? ନାପଜ୍ଜତି, ଅପ୍ପହାତବ୍ବାନଂ ''ନେୱଦସ୍ସନେନ-ନଭାୱନାଯ ପହାତବ୍ବା''ତି (ଧ। ସ। ତିକମାତିକା ୯) ୱୁତ୍ତତ୍ତା, ଅପ୍ପହାତବ୍ବୱିରୁଦ୍ଧସଭାୱତ୍ତା ଚ ଅକୁସଲାନଂ।

ଏୱମ୍ପି ତେ ଇମସ୍ମିଂ ତିକେ ‘‘ନୱତ୍ତବ୍ବା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବା ଆପଜ୍ଜନ୍ତୀତି? ନାପଜ୍ଜନ୍ତି, ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡେ ଦସ୍ସିତାନଂ ଦ୍ୱାଦସଅକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ ଦ୍ୱୀହି ପଦେହି ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା। ଯଥା ହି ଧମ୍ମୱସେନ ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମା ସଙ୍ଗହିତାତି ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତିକେ କାଲୱସେନ ଅସଙ୍ଗହିତାପି ଅତୀତା ‘‘ନୱତ୍ତବ୍ବା’’ତି ନ ୱୁତ୍ତା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦରୂପଭାୱେନ ଗହିତେସୁ ନୱତ୍ତବ୍ବସ୍ସ ଅଭାୱା, ଏୱମିଧାପି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦଭାୱେନ ଗହିତେସୁ ନୱତ୍ତବ୍ବସ୍ସ ଅସଙ୍ଗହିତସ୍ସ ଅଭାୱା ନୱତ୍ତବ୍ବତା ନୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଯତ୍ଥ ହି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ କୋଚି ନିୟୋଗତୋ ନୱତ୍ତବ୍ବୋ ଅତ୍ଥି, ତତ୍ଥ ତେସଂ ଚତୁତ୍ଥୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅତ୍ଥୀତି ଯଥାୱୁତ୍ତପଦେସୁ ୱିୟ ତତ୍ଥାପି ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଭଜାପେତବ୍ବଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଭଜାପେତି ‘‘ସିୟା ନୱତ୍ତବ୍ବା ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା’’ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧୪୨୨)। ତଦଭାୱା ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତିକେ, ଇଧ ଚ ତଥା ନ ୱୁତ୍ତା।

ଅଥ ୱା ଯଥା ସପ୍ପଟିଘେହି ସମାନସଭାୱତ୍ତା ରୂପଧାତୁୟଂ ତୟୋ ମହାଭୂତା ସପ୍ପଟିଘାତି ୱୁତ୍ତା। ଯଥାହ ‘‘ଅସଞ୍ଞସତ୍ତାନଂ ଅନିଦସ୍ସନସପ୍ପଟିଘଂ ଏକଂ ମହାଭୂତଂ ପଟିଚ୍ଚ ଦ୍ୱେ ମହାଭୂତା, ଦ୍ୱେ ମହାଭୂତେ ପଟିଚ୍ଚ ଏକଂ ମହାଭୂତ’’ନ୍ତି , ଏୱଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ପୱତ୍ତମାନା ଭାୱନାୟ ପହାତବ୍ବସମାନସଭାୱା ଭାୱନାୟ ପହାତବ୍ବାତି ୱୁଚ୍ଚେୟ୍ୟୁନ୍ତି? ନତ୍ଥି ନୱତ୍ତବ୍ବତାପସଙ୍ଗୋ। ଏୱଞ୍ଚ ସତି ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ପୱତ୍ତମାନାପି ଭାୱନାୟ ପହାତବ୍ବା ସକଭଣ୍ଡେ ଛନ୍ଦରାଗାଦୟୋ ପରଭଣ୍ଡେ ଛନ୍ଦରାଗାଦୀନଂ ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟୋ, ରାଗୋ ଚ ରାଗଦିଟ୍ଠୀନଂ ଅଧିପତିପଚ୍ଚୟୋତି ଅୟମତ୍ଥୋ ଲଦ୍ଧୋ ହୋତି। ଯଥା ପନ ଅଫୋଟ୍ଠବ୍ବତ୍ତା ରୂପଧାତୁୟଂ ତୟୋ ମହାଭୂତା ନ ପରମତ୍ଥତୋ ସପ୍ପଟିଘା, ଏୱଂ ଅପେକ୍ଖିତବ୍ବଭାୱନାରହିତା ପୁଥୁଜ୍ଜନେସୁ ୱତ୍ତମାନା ସକଭଣ୍ଡେ ଛନ୍ଦରାଗାଦୟୋ ନ ପରମତ୍ଥତୋ ଭାୱନାୟ ପହାତବ୍ବାତି ଭାୱନାୟ ପହାତବ୍ବାନଂ ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚୟତା ନ ୱୁତ୍ତା। ନ ଚ ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବା ଭାୱନାୟପହାତବ୍ବାନଂ କେନଚି ପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋତି ୱୁତ୍ତା। ଯେ ହି ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବପଚ୍ଚୟା କିଲେସା, ନ ତେ ଦସ୍ସନତୋ ଉଦ୍ଧଂ ପୱତ୍ତନ୍ତି। ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବପଚ୍ଚୟସ୍ସପି ପନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତସ୍ସ ସହାୟୱେକଲ୍ଲମତ୍ତମେୱ ଦସ୍ସନେନ କତଂ, ନ ତସ୍ସ କୋଚି ଭାୱୋ ଦସ୍ସନେନ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତଂ ଆପାଦିତୋତି ତସ୍ସ ଏକନ୍ତଭାୱନାୟପହାତବ୍ବତା ୱୁତ୍ତା। ତସ୍ମା ତସ୍ସ ତାଦିସସ୍ସେୱ ସତି ସହାୟେ ୱିପାକୁପ୍ପାଦନୱଚନଂ, ଅସତି ଚ ୱିପାକାନୁପ୍ପାଦନୱଚନଂ ନ ୱିରୁଜ୍ଝତୀତି।

ତୟିଦଂ ସବ୍ବଂ ତେସଂ ଆଚରିୟାନଂ ଅହୋପୁରିସିକାମତ୍ତନ୍ତି ଅପରେ। କସ୍ମା? ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତସ୍ସ ଏକନ୍ତେନ ଭାୱନାୟ ପହାତବ୍ବତ୍ତା। ଏୱଞ୍ହି ୱୁତ୍ତଂ ଭଗୱତା ‘‘କତମେ ଧମ୍ମା ଭାୱନାୟ ପହାତବ୍ବା? ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ’’ତି (ଧ। ସ। ୧୪୦୬)। ଯଦି ହି ତଂ ଇଚ୍ଛିତଂ ସିୟା, ଯଥା ଅତୀତାରମ୍ମଣତ୍ତିକେ ‘‘ନିୟୋଗା ଅନାଗତାରମ୍ମଣା ନତ୍ଥୀ’’ତି (ଧ। ସ। ୧୪୩୩) ୱତ୍ୱା ୱିଭଜ୍ଜ ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱମିଧାପି ‘‘ନିୟୋଗା ଭାୱନାୟ ପହାତବ୍ବା ନତ୍ଥୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତୋ ସିୟା ଭାୱନାୟ ପହାତବ୍ବୋ, ସିୟା ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ’’ତି ୱଦେୟ୍ୟ। ଯା ଚ ତଂ ସମତ୍ଥେନ୍ତେନ ‘‘ଯଦି ୱୁଚ୍ଚେୟ୍ୟୁ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଯୁତ୍ତି ୱୁତ୍ତା, ସାପି ଅୟୁତ୍ତି। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବାରମ୍ମଣାନଂ ରାଗଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାଉଦ୍ଧଚ୍ଚାନଂ ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବଭାୱୋ ଏୱ ଇଚ୍ଛିତୋତି। ଯଂ ପନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଗ୍ଗହଣେନ ପାଳିୟଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ୱୁତ୍ତୋତି ୱତ୍ୱା ତଂ ସାଧେତୁଂ ଅଧିପତିପଚ୍ଚୟନିଦ୍ଦେସେ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସ୍ସ ଅନୁଦ୍ଧରଣଂ ନିବନ୍ଧନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତମ୍ପି ଅନିବନ୍ଧନଂ ପଟ୍ଠାନେ ସାୱସେସପାଠଦସ୍ସନତୋ। ତଥା ହି ‘‘ଅତୀତୋ ଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ, ଅନାଗତୋ ଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୨।୧୮।୨) ଏତେସଂ ୱିଭଙ୍ଗେ ଚେତୋପରିୟଞ୍ଞାଣଗ୍ଗହଣଂ କତ୍ୱା ‘‘ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ ଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସା’’ତି ଏତସ୍ସ ୱିଭଙ୍ଗେ ଲବ୍ଭମାନମ୍ପି ନ ଉଦ୍ଧଟଂ।

ଭାୱନାୟ ପହାତବ୍ବସ୍ସ ୱିପାକଦାନଂ ପତି ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବସ୍ସ ସହାୟଭାୱୂପଗମନଂ ୱିଚାରେତବ୍ବଂ। କିଂ ଅୱିଜ୍ଜାଦି ୱିୟ ଦାନସୀଲାଦୀନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିୟାୟେୱ ୱିପାକଦାନସାମତ୍ଥିୟା ଠାନୱସେନ ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବଂ ଭାୱନାୟପହାତବ୍ବସ୍ସ ସହାୟଭାୱଂ ଉପଗଚ୍ଛତି, ଉଦାହୁ କିଲେସା ୱିୟ କମ୍ମସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିଦାନଂ ପତୀତି? କିଞ୍ଚେତ୍ଥ – ଯଦି ତାୱ ପୁରିମୋ ପକ୍ଖୋ ପହୀନଦସ୍ସନପ୍ପହାତବ୍ବତ୍ତା ସେକ୍ଖସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତିନୋ ଭାୱନାପହାତବ୍ବସ୍ସ କିରିୟଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତି ପହୀନାୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାମାନେ ସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତଦାନାଦି ୱିୟ। ଅଥ ଦୁତିୟୋ, ତସ୍ସାପି ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବତା ଆପଜ୍ଜତି ଅପାୟଗମନୀୟସଭାୱାନତିୱତ୍ତନତୋ, ତସ୍ମା ହେଟ୍ଠା ୱିଚାରିତନୟେନେୱ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତସ୍ସ ୱିପାକଦାନଂ ପତି ପାଳିୟା, ଅଟ୍ଠକଥାୟ ଚ ଅୱିରୁଜ୍ଝନୱସେନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୱିନିଚ୍ଛୟୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସାପୀତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଚେତନାପି। ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭାୱେତି ସମ୍ମୁଣ୍ଡସ୍ସ ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭାୱେ। ଯଦି ଅପନେତବ୍ବା, କସ୍ମା ‘‘ସମୱୀସତି ଚେତନା’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ତସ୍ସ କାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଅଭିଞ୍ଞାପଚ୍ଚୟା ପନ ସବ୍ବାପେତା ହୋନ୍ତୀ’’ତି। ଅଭିଞ୍ଞାଚେତନାୟପି ପଚ୍ଚୟଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଯଦି ଏୱଂ ଅଭିଞ୍ଞାଚେତନାୟ ସହ ଏକୱୀସତୀତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ନ, ତଥା ଅୱଚନସ୍ସ ୱୁତ୍ତକାରଣତ୍ତା। ତଂ ପନ ଇତରାୱଚନସ୍ସାପି କାରଣନ୍ତି ସମାନରୂପାୟ ଏକିସ୍ସା ଅୱଚନେ ଯଂ କାରଣଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଏକା ନ ୱୁତ୍ତା, ତେନ କାରଣେନ ୱୁତ୍ତାୟପି ଅୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଦସ୍ସେତି। ଅୟଂ ତିକୋତି କାୟସଙ୍ଖାରତ୍ତିକୋ। ପୁରିମତ୍ତିକନ୍ତି ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରତ୍ତିକଂ। ପୱିସତୀତି କଥଂ ପୱିସତି। ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ହି ଅଟ୍ଠକାମାୱଚରଚେତନାପଭେଦୋ

କାଯଦୁଚ୍ଚରିତତୋ ୱିରମନ୍ତସ୍ସ ସିଯା କାଯସଙ୍ଖାରୋ, ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତତୋ ୱିରମନ୍ତସ୍ସ ସିଯା ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋ, ମନୋଦ୍ୱାରେ ପନ ଉପ୍ପନ୍ନା ତେରସପି ଚେତନା ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ଚ ହୋତି ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରୋ ଚ। ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋପି କାଯଦୁଚ୍ଚରିତୱସେନ ପୱତ୍ତିଯଂ ସିଯା କାଯସଙ୍ଖାରୋ, ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତୱସେନ ପୱତ୍ତିଯଂ ସିଯା ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋ, ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱାରାନି ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ମନୋଦ୍ୱାରେ ପୱତ୍ତିଯଂ ସିଯା ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରୋ, ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରୋ ଚାତି ଏୱଂ ଦୁତିଯତ୍ତିକୋ ପୁରିମତ୍ତିକମେୱ ପୱିସତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅତ୍ଥତୋ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦୀନଂଯେୱ ୱସେନ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ’’ତି।

୫୯୩।ଅୱିଜ୍ଜାଭାୱେଭାୱତୋତି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଅଭିଭାୱେ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଭାୱତୋ। ନ ହି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଅସତି କଦାଚି ସଙ୍ଖାରା ସମ୍ଭୱନ୍ତି। ଇଦାନି ତଂ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅଞ୍ଞାଣଂ ଅପ୍ପହୀନଂ ହୋତୀ’’ତି ଆହ। ତେନ ମଗ୍ଗେନ ଅନିରୋଧୋ ଇଧ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଅଭିଭାୱୋ, ନ ଧରମାନତା ଏୱାତି ଦସ୍ସେତି। ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱିଭାୱିତୋଯେୱ। ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାତ’’ନ୍ତି ଚ ଇମିନା ଞାଣାଭାୱାଦିଂ ନିୱତ୍ତେତି। ଅଯଞ୍ହି ଅ-କାରୋ ‘‘ଅହେତୁକା ଧମ୍ମା (ଧ। ସ। ଦୁକମାତିକା ୨) ଅଭିକ୍ଖୁକୋ ଆୱାସୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଚୂଳୱ। ୭୬) ତଂଯୋଗନିୱତ୍ତିଯଂ ଦିସ୍ସତି। ଅଭାୱୋ ହେତ୍ଥ ଦୀପିତୋ। ‘‘ଅପ୍ପଚ୍ଚଯା ଧମ୍ମା’’ତି (ଧ। ସ। ଦୁକମାତିକା ୭) ତଂସମ୍ବନ୍ଧିତାନିୱତ୍ତିଯଂ। ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ହି ପଚ୍ଚଯସମ୍ବନ୍ଧୀତି ଅପ୍ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନତ୍ତାତି ତଂସମ୍ବନ୍ଧିତା ଏତ୍ଥ ଜୋତୀଯତି। ‘‘ଅନିଦସ୍ସନା ଧମ୍ମା’’ତି (ଧ। ସ। ଦୁକମାତିକା ୯) ତଂସଭାୱନିୱତ୍ତିଯଂ। ନିଦସ୍ସନଞ୍ହି ଦଟ୍ଠବ୍ବତା। ଅଥ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ନିଦସ୍ସନଂ ନ ପସ୍ସତୀତି ତଗ୍ଗହେତବ୍ବତାନିୱତ୍ତିଯଂ। ତଥା ‘‘ଅନାସୱା ଧମ୍ମା’’ତି (ଧ। ସ। ଦୁକମାତିକା ୧୫)। ‘‘ଅପ୍ପଟିଘା ଧମ୍ମା (ଧ। ସ। ଦୁକମାତିକା ୧୦), ଅନାରମ୍ମଣା ଧମ୍ମା’’ତି (ଧ। ସ। ଦୁକମାତିକା ୫୫) ତଂକିଚ୍ଚନିୱତ୍ତିଯଂ। ‘‘ଅରୂପିନୋ ଧମ୍ମା (ଧ। ସ। ତିକମାତିକା ୧୧), ଅଚେତସିକା ଧମ୍ମା’’ତି (ଧ। ସ। ଦୁକମାତିକା ୫୭) ତବ୍ଭାୱନିୱତ୍ତିଯଂ। ତଦଞ୍ଞଥା ହି ଏତ୍ଥ ପକାସୀଯତି। ‘‘ଅମନୁସ୍ସୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୨୧) ତବ୍ଭାୱମତ୍ତନିୱତ୍ତିଯଂ। ମନୁସ୍ସମତ୍ତଂ ନତ୍ଥି, ଅଞ୍ଞଂ ସମାନନ୍ତି ସଦିସତା ହେତ୍ଥ ସୂଚୀଯତି। ‘‘ଅସ୍ସମଣୋ ସମଣପଟିଞ୍ଞୋ (ଅ। ନି। ୩।୧୩, ୨୭; ପୁ। ପ। ୯୧, ୧୨୪), ଅପୁତ୍ତୋ’’ତି ତଥା ସମ୍ଭାୱନୀଯଗୁଣନିୱତ୍ତିଯଂ। ଗରହା ହି ଏତ୍ଥ ଞାଯତି। ‘‘କଚ୍ଚି ଭୋତୋ ଅନାମଯଂ (ଜା। ୧।୧୫।୧୪୬; ୨।୨୦।୧୨୯), ଅନୁଦରା କଞ୍ଞା’’ତି ତଦନପ୍ପଭାୱନିୱତ୍ତିଯଂ। ‘‘ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ଧମ୍ମା’’ତି (ଧ। ସ। ତିକମାତିକା ୧୭) ତଂସଦିସଭାୱନିୱତ୍ତିଯଂ। ଅତୀତାନଞ୍ହି ଉପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବତ୍ତା, ଉପ୍ପାଦିଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯେକଦେସନିବ୍ବତ୍ତିଯା ଆରଦ୍ଧୁପ୍ପାଦଭାୱା, କାଲୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ଚ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ଉପ୍ପନ୍ନାନୁକୂଲତା, ପଗେୱ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନନ୍ତି ତବ୍ବିଧୁରଭାୱୋ ଏତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାଯତି। ‘‘ଅସେକ୍ଖା ଧମ୍ମା’’ତି (ଧ। ସ। ତିକମାତିକା ୧୧) ତଦପରିଯୋସାନନିୱତ୍ତିଯଂ। ତନ୍ନିଟ୍ଠାନଞ୍ହେତ୍ଥ ପକାସୀଯତି। ଇମେସଂ ପନ ଅଟ୍ଠାନଂ ଅସମ୍ଭୱତୋ ପାରିସେସେନ ଯଥା କୁସଲପଟିପକ୍ଖା ଧମ୍ମା ଅକୁସଲା, ଏୱଂ ୱିଜ୍ଜାପଟିପକ୍ଖା ଅୱିଜ୍ଜାତି କତ୍ୱା ଞାଣପଟିପକ୍ଖୋ ଧମ୍ମୋ ଅଞ୍ଞାଣନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସୁଖସଞ୍ଞାଯଗହେତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତାହି ୱିଞ୍ଞୂହି ଦୁକ୍ଖନ୍ତ୍ୱେୱ ଗହେତବ୍ବଂ ସଂସାରଦୁକ୍ଖଂ ସୁଖନ୍ତି ସଞ୍ଞାଯ ଅଭିନିୱିଟ୍ଠା, ଏତେନ ତତ୍ଥ ତଣ୍ହାପୱତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି। ଆରଭତୀତି ନିବ୍ବତ୍ତେତି। ତଣ୍ହାପରିକ୍ଖାରେତି ତଣ୍ହାଯ ‘‘ସୁଖଂ ସୁଭ’’ନ୍ତିଆଦିନା ସଙ୍ଖତେ ପରିକ୍ଖତେ, ଅଲଙ୍କତେତି ଅତ୍ଥୋ। ତଣ୍ହା ହି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସମୁଦଯୋତି ଅଜାନନ୍ତୋ ବାଲୋ ‘‘ଅହୋ ୱତାହଂ କାଯସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ ମରଣା ଖତ୍ତିଯମହାସାଲାନଂ ସହବ୍ୟତଂ ଉପପଜ୍ଜେଯ୍ୟ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୪୪୨) ପରିତସ୍ସନ୍ତୋ କାଯସଙ୍ଖାରେ ପରିକ୍ଖରୋତି। ତଣ୍ହାପରିକ୍ଖାରେତି ୱା ତଣ୍ହାଯ ପରିୱାରଭୂତେ। ତଣ୍ହାୱତ୍ଥୁଂ ହି ଚକ୍ଖାଦିଂ, ରୂପାଦିଞ୍ଚ ଅଭିସଙ୍ଖରିତ୍ୱା ତଂସମଙ୍ଗୀନଂ ଦେନ୍ତା ସଙ୍ଖରା ତଣ୍ହାଯ ଉପନେନ୍ତା ତସ୍ସା ପରିୱାରା ୱିଯ ହୋନ୍ତୀତି। ଗତିୱିସେସେ ବ୍ରହ୍ମଲୋକାଦିକେ। ଅନେକସତପସୁବନ୍ଧହିଂସନୋ ୱାଜପେଯ୍ୟାଦିକୋ ଯଞ୍ଞୋ। ଅମରଣତ୍ଥାତି ଗହିତା ଦୁକ୍କରକିରିଯା ଅମରତପୋ। ଅମରୋ ୱା ଦେୱୋ ୱା ଭୱେଯ୍ୟଂ, ଦେୱଞ୍ଞତରୋ ୱାତି ପୱତ୍ତିତା ୱତଚରିଯା ଅମରତପୋ। ଦୁକ୍କରୋ ୱା ମରୋ ମାରକୋ ତପୋ ଅମରତପୋ। ଦିଟ୍ଠେ ଅଦିଟ୍ଠସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ମରେ ଅମରସଦ୍ଦୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଜାତିଆଦିପପାତଦୁକ୍ଖଜନନତୋ ମରୁପ୍ପପାତସଦିସତା ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରସ୍ସ ୱୁତ୍ତା। ‘‘ମହାପରିଳାହଜନିକ’’ନ୍ତି ଇମିନା ଅନୁଦହନଟ୍ଠେନ ତିଣୁକ୍କାସଦିସତଂ ପୁଞ୍ଞଫଲସ୍ସ ଦସ୍ସେତି। ଅପ୍ପସ୍ସାଦତଞ୍ଚାତି ଚ-ସଦ୍ଦେନ ଅଧିକୁଟ୍ଟନୱିନିୱିଜ୍ଝନଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗପଲିଭଞ୍ଜନାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତପ୍ପଚ୍ଚଯନ୍ତି ତସ୍ସ ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖସଭାୱସ୍ସ ସୁଗତିଫଲସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତଂ। ରମଣୀଯଭାୱେନ ଚ ଅସ୍ସାଦଭାୱେନ ଚ ଗଯ୍ହମାନଂ ପୁଞ୍ଞଫଲଂ ଦୀପସିଖାମଧୁଲିତ୍ତସତ୍ଥଧାରାସଦିସଂ। ତଦତ୍ଥୋ ଚ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ତଂନିପାତଲେହନସଦିସୋ ୱୁତ୍ତୋ। ‘‘ସୁଖୋ ଇମିସ୍ସା ପରିବ୍ବାଜିକାଯ ତରୁଣାଯ ମୁଦୁକାଯ ଲୋମସାଯ ବାହାଯ ସମ୍ଫସ୍ସୋ’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୪୬୯) ସୁଖସଞ୍ଞାଯ ଅସୁଭଭାୱସ୍ସ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖଣେନେୱ ଏକଚ୍ଚକାମପରିଭୋଗୋତି ବାଲୋ ୱିଯ ଗୂଥକୀଳନଂ, କିଲେସାଭିଭୂତତାଯ କୋଧାରତିଅଭିଭୂତୋ ଅସୱସୋ ମରିତୁକାମୋ ୱିଯ ୱିସଖାଦନଂ ସମ୍ପତି କିରିଯାଖଣେ, ଆଯତିଂ ଫଲକ୍ଖଣେ ଚ ଜିଗୁଚ୍ଛନୀଯଂ, ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚ ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରଂ ଆରଭତି। ଲୋଭସହଗତସ୍ସ ୱା ଗୂଥକୀଳନସଦିସତା, ଦୋସସହଗତସ୍ସ ୱିସଖାଦନସଦିସତା ଯୋଜେତବ୍ବା। ସଭଯସ୍ସାପି ପିସାଚନଗରସ୍ସ କାମଗୁଣସମିଦ୍ଧିଯା ସୁଖୱିପଲ୍ଲାସହେତୁଭାୱୋ ୱିଯ ଆରୁପ୍ପୱିପାକାନଂ ନିରନ୍ତରତାଯ, ଅନୁପଲକ୍ଖିଯମାନୌପ୍ପାଦୱଯାନଂ ଦୀଘସନ୍ତାନତାଯ ଅଗଯ୍ହମାନୱିପରିଣାମାନଂ ସଙ୍ଖାରୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖଭୂତାନମ୍ପି

ନିଚ୍ଚାଦିୱିପଲ୍ଲାସହେତୁଭାୱୋତି, ତେସଂ ପିସାଚନଗରସଦିସତା, ତଦଭିମୁଖଗମନସଦିସତା ଚ ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରସ୍ସ ଯୋଜେତବ୍ବା।

ଅୱିଜ୍ଜାଭାୱତୋୱ ସଙ୍ଖାରଭାୱୋ, ନ ଅଭାୱତୋତି ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯଭାୱେ ସଙ୍ଖେପେନ ଅନ୍ୱଯତୋ, ବ୍ୟତିରେକତୋ ଚ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ସୁତ୍ତେନ ସମତ୍ଥେତୁଂ ‘‘ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ସୁତ୍ତପଦଂ ଆଭତଂ । ତତ୍ଥ ଅୱିଦ୍ୱାତି ଅୱିଦ୍ୱସୁ। ଅୱିଜ୍ଜାଗତୋତି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ, ଅପ୍ପହୀନାୱିଜ୍ଜୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ପଟ୍ଠାନପଚ୍ଚଯକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୯୪।ତାୱାତି ୱୁତ୍ତନ୍ତରାପେକ୍ଖୋ ନିପାତୋ, ତେନ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜା ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି ଇଦଂ ତାୱ ସିଦ୍ଧଂ, ଇଦଂ ପନ ଅପରଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ‘‘ଇଦଂ ପନ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଯମତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମା ନାମ ଯେସଂ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ଯଥା ୱା ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ତଦୁଭଯେସଂ ବହୁଭାୱତୋ ଅନେକଧାୱ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତୀତି ଅୱିଜ୍ଜାଯପି ତଂ ଆସଙ୍କନ୍ତୋ ପୁଚ୍ଛି ‘‘କତମେସଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ କଥଂ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀ’’ତି, ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦଯୋ ବହୂ ସଙ୍ଖାରା ୱୁତ୍ତା। ଅୱିଜ୍ଜା ଚ ତେସଂ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ନ ସବ୍ବେସଂ ଏକଧାୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ଇମେସଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଏୱଂ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଇଦଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ରାତି ତସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱେ। ଯଦିପି ‘‘କତମେସଂ ସଙ୍ଖାରାନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଅସାଧାରଣତୋ ପୁଚ୍ଛା ଆରଦ୍ଧା, ଏକଦେସେନ ପନ ସମୁଦାଯୋପଲକ୍ଖଣମେତନ୍ତି ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଙ୍ଗାନଂ ଯଥାସକଂ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ଅୱିଜ୍ଜାଯ ୱା ପଚ୍ଚଯଭାୱେ ପୁଚ୍ଛିତେ ତପ୍ପସଙ୍ଗେନ ସବ୍ବେସମ୍ପି ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ୱିସଜ୍ଜେତୁକାମୋ ପଚ୍ଚଯେ ତାୱ ପାଠଇନଯେନେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଭଗୱତା ହୀ’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଚ ଭଗୱତା ଚତୁୱୀସତି ପଚ୍ଚଯା ୱୁତ୍ତାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତେସଂ ୱସେନ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

‘‘ହେତୁ ଚ ସୋ ପଚ୍ଚଯୋ ଚା’’ତି ଇମିନା ୱଚନେନ ହେତୁନୋ, ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯାଦିଭୂତସ୍ସ ଚ ଗହଣଂ ସିଯାତି ତଂ ନିୱାରେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ହେତୁ ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି। ଏୱମ୍ପି ସୋ ଏୱ ଦୋସୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ପୁନ ଆହ ‘‘ହେତୁଭାୱେନ ପଚ୍ଚଯୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତି। ତେନ ନ ଇଧ ହେତୁସଦ୍ଦେନ ଧମ୍ମଗ୍ଗହଣଂ କତଂ, ଅଥ ଖୋ ଧମ୍ମସ୍ସ ସତ୍ତିୱିସେସୋ ଗହିତୋତି ଦସ୍ସେତି। ତସ୍ସ ହି ପଚ୍ଚଯସଦ୍ଦସ୍ସ ଚ ସମାନାଧିକରଣତଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ହେତୁ ଚ ସୋ ପଚ୍ଚଯୋ ଚ, ହେତୁ ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ପରତୋ ପାଠଇଯଂ ‘‘ହେତୂ ହେତୁ…ପେ… ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତିଆଦିନା (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୧) ତେନ ତେନ ହେତୁଭାୱାଦିଉପକାରେନ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଉପକାରକତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଭିଧମ୍ମଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ‘‘ଯୋ ହି ଧମ୍ମୋ ଯଂ ଧମ୍ମଂ ଅପ୍ପଚ୍ଚକ୍ଖାଯ ତିଟ୍ଠତି ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ୱା, ସୋ ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ଅଟ୍ଠ। ପଚ୍ଚଯୁଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା), ‘‘ମୂଲଟ୍ଠେନ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ ହେତୁପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ଅଟ୍ଠ। ପଚ୍ଚଯୁଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା) ଚ ଏୱମାଦିନା ଧମ୍ମପଟ୍ଠାନନିଦ୍ଦେସେନ ଧମ୍ମତୋ ଅଞ୍ଞା ଧମ୍ମସତ୍ତି ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଧମ୍ମେହେୱ ଧମ୍ମସତ୍ତିୱିଭାୱନଂ କତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଇଧାପି ୱା ‘‘ହେତୁ ଚ ସୋ ପଚ୍ଚଯୋ ଚା’’ତି ଧମ୍ମେନେୱ ଧମ୍ମସତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି। ନ ହି ‘‘ହେତୁପଚ୍ଚଯୋ’’ତିଆଦିକୋ ଉଦ୍ଦେସୋ କୁସଲାଦିଉଦ୍ଦେସୋ ୱିଯ ଧମ୍ମପ୍ପଧାନୋ, ଅଥ ଖୋ ଧମ୍ମାନଂ ଉପକାରକଭାୱପ୍ପଧାନୋତି।

‘‘ଏସେୱ ନଯୋ’’ତି ଇମିନା ତବ୍ଭାୱେନ ପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଆରମ୍ମଣାଦୀସୁ ଅତିଦିସତି ‘‘ଆରମ୍ମଣଞ୍ଚ ତଂ ପଚ୍ଚଯୋ ଚାତି ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ, ଆରମ୍ମଣଂ ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯୋ, ଆରମ୍ମଣଭାୱେନ ପଚ୍ଚଯୋତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି, ନ କମ୍ମଧାରଯମତ୍ତଂ।

୫୯୫।ୱଚନାୱଯୱୋତି ସାଧନାୱଯୱଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ୱଚନସଭାୱଞ୍ହି ସାଧନଂ ପରେସଂ ଅୱିଦିତତ୍ଥଞ୍ଞାପନତୋ ଲୋକେ ସାଧନନ୍ତି ପାକଟଂ ପଞ୍ଞାତଂ। ତଥା ହି ନଂ ଅୱଯୱଲକ୍ଖଣଂ, ୱଚନସଭାୱଞ୍ଚ ସାଧନଂ, ଅୱଯୱପକ୍ଖାଦୀନି ୱଚନାନି ସାଧନନ୍ତି ଚ ଞାଯୱାଦିନୋ ୱଦନ୍ତି। ପଟିଞ୍ଞା, ହେତୁତିଆଦୀସୁତି ପଟିଞ୍ଞା, ହେତୁ, ଉଦାହରଣ, ଉପନଯ, ନିଗମନାନି। ଉଦାହରଣସାଧମ୍ମିଯା ସାଧ୍ୟସାଧନଂ ହେତୁ। ୱିରୂପୋ ହେତୂତି ଚ ଏୱମାଦୀସୁ କାରଣଂ ଯଂ କିଞ୍ଚି କାରଣଲକ୍ଖଣଂ, ସମ୍ପାପକଲକ୍ଖଣମ୍ପି ୱା। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ତସ୍ସାପି ସଙ୍ଗହେତବ୍ବତାଯ, ଞାପକଲକ୍ଖଣଂ ପନ ୱଚନାୱଯୱଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତଂ। କାମଂ ମୂଲମ୍ପି କାରଣଲକ୍ଖଣଂ କାରଣମେୱ, କାରଣନ୍ତି ପନେତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯହେତୁ ଗହିତୋ। ମୂଲନ୍ତି ହେତୁହେତୂତି କାରଣୱିସେସୱିସଯତ୍ତା ମୂଲସ୍ସ ୱିସୁଂ ଗହଣଂ। ଏତୀତି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୱଚନଂ ୱତ୍ତତୀତି, ତଞ୍ଚ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠିତୀନଂ ସାଧାରଣୱଚନଂ। ତେନେୱାହ ‘‘ତିଟ୍ଠତି ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ୱା’’ତି। ଏକଚ୍ଚୋ ହି ପଚ୍ଚଯୋ ଠିତିଯା ଏୱ ଉପକାରକୋ ହୋତି ଯଥା ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯୋ, ଏକଚ୍ଚୋ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ଏୱ ଯଥା ଅନନ୍ତରାଦିକୋ, ଏକଚ୍ଚୋ ଉଭଯସ୍ସ ଯଥା ହେତୁଆଦଯୋ।

ଉପକାରକଲକ୍ଖଣୋତି ଚ ଧମ୍ମେନ ଧମ୍ମସତ୍ତିଂ ଉପକାରଂ ଦସ୍ସେତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ହିନୋତି ପତିଟ୍ଠାତି ଏତ୍ଥାତି ହେତୁ, ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ଧାତୁସଦ୍ଦାନଂ ହି-ସଦ୍ଦୋ ମୂଲସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ପତିଟ୍ଠତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ହିନୋତି ୱା ଏତେନ କମ୍ମନିଦାନଭୂତେନ ଉଦ୍ଧଂ ଓଜଂ ଅଭିହରନ୍ତେନ ମୂଲେନ ୱିଯ ପାଦପୋ

ତପ୍ପଚ୍ଚଯଂ ଫଲଂ ଗଚ୍ଛତି ପଓତ୍ତତି ୱୁଦ୍ଧିଂ ୱିରୁଳ୍ହିଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି ହେତୁ। ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ କରୋତୀତି କାରଣଂ। ନିଦଦାତି ଦସ୍ସେନ୍ତଂ ୱିଯ ହୋତୀତି ନିଦାନଂ। ସମ୍ଭୱତି ତଂ ଏତସ୍ମାତି ସମ୍ଭୱୋ। ପଭୱତି ଏତସ୍ମାତି ପଭୱୋତି ପଚ୍ଚଯହେତୁସଦ୍ଦେହି ଇତରେସମ୍ପି ସମାନତ୍ଥତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି କାରଣୱିସେସୱିସଯୋ ହେତୁସଦ୍ଦୋ, କାରଣସାମଞ୍ଞୱିସଯୋ ପଚ୍ଚଯସଦ୍ଦୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ମୂଲଟ୍ଠେନା''ତିଆଦିମାହ। ହେତୁଅତ୍ଥୋ, ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠୋ ଚ ହେଟ୍ଠା ପପଞ୍ଚୱସେନ ୱୁତ୍ତୋତି ତଂ ସଙ୍ଖିପ୍ପଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ସଙ୍ଖେପତୋ…ପେ… ହେତୁପଚ୍ଚଯୋ''ତି।

ଯଥା ସାଲିୱୀହିବୀଜାଦୀନି ତଂତଂଓସଧୀନଂ ସାଲିୱୀହିଆଦିଭାୱସ୍ସ ସାଧକାନି, ମଣିଆଦିପ୍ପଭାୱଣ୍ଣାନି ଚ ନୀଲାଦିୱଣ୍ଣାନି ନୀଲାଦିପ୍ପଭାସାଧକାନି, ଏୱଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯୋ ଯଥାରହଂ ଅତ୍ତନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ କୁସଲାଦିଭାୱସ୍ସ ସାଧକୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ''ସୋ ସାଲିଆଦୀନ''ନ୍ତିଆଦିନା। ଆଚରିଯାନନ୍ତି ଚ ରେୱତାଚରିଯଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ଏୱଂ ସନ୍ତେତି ହେତୁପଚ୍ଚଯୋ ଯଦି କୁସଲାଦିଭାୱସାଧକୋ, ଏୱଂ ସତି। ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତି ନ ସିଜ୍ଝତି। ଯଥା କୁସଲାକୁସଲହେତୁ ତଂସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ କୁସଲାକୁସଲଭାୱାଯ ନ ପରିଯତ୍ତୋ, ଏୱଂ ଅବ୍ୟାକତୋପି ହେତୁ ତଂସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ଅବ୍ୟାକତଭାୱାଯ। ସଭାୱେନେୱ ହି ତଂ ଅବ୍ୟାକତନ୍ତି ଆହ ''ନ ହି ସୋ ତେସଂ କୁସଲାଦିଭାୱଂ ସାଧେତୀ''ତି। ହେତୁପଚ୍ଚଯୋ ଚ ତେସଂ ହୋତିଯେୱାତି ଆହ ''ନ ଚ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତୀ''ତି। ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ପାଠଇଯା ସମତ୍ଥେତୁଂ ''ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିନା ଏତେନାତି ଏତେନ ହେତୁନା ଅବ୍ୟାକତଭାୱସାଧକେନ ୱିନା ଅହେତୁକତ୍ତା, ଅବ୍ୟାକତଭାୱୋ ସିଦ୍ଧୋ ସଭାୱେନେୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

''ଯୋନିସୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମନସି କରୋତୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ଚେୱ କୁସଲା ଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଉପ୍ପନ୍ନା ଚ କୁସଲା ଧମ୍ମା ଅଭିୱଡ୍ଢନ୍ତୀ''ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୧।୬୭) ୱଚନେହି କୁସଲଭାୱସ୍ସ ଯୋନିସୋମନସିକାରପ୍ପଟିବଦ୍ଧତା ସିଦ୍ଧାତି ଆହ ''ଯୋନିସୋମନସିକାରପ୍ପଟିବଦ୍ଧୋ କୁସଲଭାୱୋ''ତି। ଏତେନେୱ ଅକୁସଲଅବ୍ୟାକତଭାୱାପି କୁସଲଭାୱୋ ୱିଯ ନ ହେତୁପଟିବଦ୍ଧାତି ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି। ଯଂ ପନେକେ ମଞ୍ଞେଯ୍ୟୁଂ ''ଅହେତୁକହେତୁସ୍ସ ଅକୁସଲଭାୱୋ ୱିଯ ସହେତୁକହେତୂନମ୍ପି ସଭାୱତୋୱ କୁସଲାଦିଭାୱୋ, ଅଞ୍ଞେସଂ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ହେତୁପଟିବଦ୍ଧୋ''ତି, ତସ୍ସ ଉତ୍ତରଂ ୱତ୍ତୁଂ ''ଯଦି ଚା''ତିଆଦିମାହ। ଅଲୋଭୋ କୁସଲୋ ୱା ସିଯା ଅବ୍ୟାକତୋ ୱାତି ଯଦି ଅଲୋଭୋ ସଭାୱତୋ କୁସଲୋ, ସୋ କୁସଲସଭାୱତ୍ତା ଅବ୍ୟାକତୋ ନ ସିଯା। ଅଥ ଅବ୍ୟାକତୋ ତଂସଭାୱତ୍ତା କୁସଲୋ ନ ସିଯା ଅଲୋଭସଭାୱସ୍ସ ଅଦୋସତ୍ତାଭାୱୋ ୱିଯ। ଯସ୍ମା ପନ ଉଭଯଥାପି ହୋତି, ତସ୍ମା ଯଥା ଉଭଯଥା ହୋନ୍ତେସୁ ସଦ୍ଧାଦୀସୁ ସମ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ ହେତୁପଟିବଦ୍ଧଂ କୁସଲାଦିଭାୱଂ ପରିଯେସେଥ, ନ ସଭାୱତୋ, ଏୱଂ ହେତୂସୁପି କୁସଲାଦିତା ଅଞ୍ଞପଟିବଦ୍ଧା ପରିଯେସିତବ୍ବା, ନ ସଭାୱତୋତି ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ସମ୍ପଯୁତ୍ତହେତୂସୁ ସଭାୱତୋୱ କୁସଲାଦିଭାୱୋ''ତି, ତଂ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ସା ପନ ପରିଯେସିଯମାନା ଯୋନିସୋମନସିକାରାଦିପଟିବଦ୍ଧା ହୋତୀତି ହେତୂସୁ ୱିଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତେସୁପି ଯୋନିସୋମନସିକାରାଦିପଟିବଦ୍ଧୋ କୁସଲାଦିଭାୱୋ, ନ ହେତୁପଟିବଦ୍ଧୋତି ସିଦ୍ଧଂ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ୱିରୁଳ୍ହମୂଲା ୱିଯାତି ଏତେନ ମୂଲାନି ୱିଯ ମୂଲାନୀତି ଦସ୍ସେତି। ତେନେୱାହ ''ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଭାୱସାଧନେନା''ତି। ସ୍ୱାଯଂ ''କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ କୁସଲସ୍ସ, କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ, କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ କୁସଲାବ୍ୟାକତସ୍ସ, ଅକୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଅକୁସଲସ୍ସ, ଅକୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ, ଅକୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଅକୁସଲାବ୍ୟାକତସ୍ସ, ଅବ୍ୟାକତୋ ଧମ୍ମୋ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସା''ତି ଏୱଂ ସତ୍ତଧା ପଞ୍ହାୱାରେ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ। ଯଂ ପନ ୱୁତ୍ତଂ ହେତୁକିଚ୍ଚଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ''ହେତୂ ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ, ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୧), ତତ୍ଥ ପଠମୋ ହେତୁସଦ୍ଦୋ ପଚ୍ଚଉନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମନିଦ୍ଦେସୋ, ତେନସ୍ସ ହେତୁଭାୱେନ ଉପକାରକତା ହେତୁପଚ୍ଚଯତାତି ଦସ୍ସେତି। ଦୁତିଯୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୱିସେସନଂ, ତେନ ନ ଯେସଂ କେସଞ୍ଚି ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ହେତୂ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ଅଥ ଖୋ ହେତୁନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନମେୱାତି ଦସ୍ସେତି। ନନୁ ଚ ସମ୍ପଯୁତ୍ତସଦ୍ଦସ୍ସ ସାପେକ୍ଖତ୍ତା ଦୁତିଯେ ହେତୁସଦ୍ଦେ ଅୱିଜ୍ଜମାନେପି ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅପେକ୍ଖିତବ୍ବସ୍ସ ଅନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ହେତୂ ଅତ୍ତନାୱ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି ଅଯମତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି? ନାଯମେକନ୍ତୋ। ହେତୁସଦ୍ଦୋ ହି ପଚ୍ଚଉନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ ''ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି ଏତ୍ଥେୱ ବ୍ୟାୱଟୋ ଯଦା ଗଯ୍ହତି, ନ ତଦା ସମ୍ପଯୁତ୍ତୱିସେସନଂ ହୋତୀତି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଅୱିସିଟ୍ଠା ଯେ କେଚି ଗହିତା ଭୱେଯ୍ୟୁନ୍ତି। ନନୁ ଚ ଯଥା ''ଅରୂପିନୋ ଆହାରା ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ, ଅରୂପିନୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯା ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଧମ୍ମାନ''ନ୍ତି ଚ ୱୁତ୍ତେ ଦୁତିଯେନ ଆହାରଗ୍ଗହଣେନ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯଗ୍ଗହଣେନ ଚ ୱିନାପି ଆହାରିନ୍ଦ୍ରିଯସମ୍ପଯୁତ୍ତକାୱ ଗଯ୍ହନ୍ତି, ଏୱମିଧାପି ସିଯାତି? ନ, ଆହାରିନ୍ଦ୍ରିଯାସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ୱଜ୍ଜେତବ୍ବସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ୱଜ୍ଜେତବ୍ବାଭାୱତୋ ହି ତତ୍ଥ ଦୁତିଯେ ଆହାରିନ୍ଦ୍ରିଯଗ୍ଗହଣେ ଅସତିପି ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକାୱ ଗଯ୍ହନ୍ତୀତି ତଂ ନ କତଂ, ଇଧ ପନ ୱଜ୍ଜେତବ୍ବଂ ଅତ୍ଥୀତି କତ୍ତବ୍ବଂ ଦୁତିଯଂ ହେତୁଗ୍ଗହଣଂ। ଏୱମ୍ପି ''ହେତୂ ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ସୋ ଏୱ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକହେତୂତି ୱିସେସନସ୍ସ ଅକତତ୍ତା ଯୋ କୋଚି ହେତୁ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି ଆପଜ୍ଜତୀତି? ନାପଜ୍ଜତି, ପଚ୍ଚଉନିଦ୍ଦିଟ୍ଠସ୍ସେୱ ହେତୁନୋ ପୁନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତୱିସେସନଭାୱେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଏତଦତ୍ଥମେୱ ହି ୱିନାପି ଦୁତିଯେନ ହେତୁସଦ୍ଦେନ ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତଭାୱେ ସିଦ୍ଧେପି ତସ୍ସ ଗହଣଂ କତଂ।

ଅଥ ୱା ଅସତି ଦୁତିଯେ ହେତୁସଦ୍ଦେ ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ନ ପନ ହେତୂନନ୍ତି ଏୱମ୍ପି ଗହଣଂ ସିଯାତି ତନ୍ନିୱାରଣତ୍ଥଂ ସୋ

ୱୁତ୍ତୋ। ତେନ ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତଭାୱଂ ଯେ ଲଭନ୍ତି, ତେସଂ ସବ୍ବେସଂ ହେତୂନଂ, ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ହେତୂ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି। ଯସ୍ମା ପନ ହେତୁଝାନମଗ୍ଗା ପତିଟ୍ଠାମତ୍ତାଦିଭାୱେନ ଅଞ୍ଞଧମ୍ମନିରପେକ୍ଖା, ନ ଆହାରିନ୍ଦ୍ରିଯା ୱିଯ ସାପେକ୍ଖା ଏୱ, ତସ୍ମା ଏତେସ୍ୱେୱ ଦୁତିଯଂ ହେତାଦିଗ୍ଗହଣଂ କତଂ। ଆହାରିନ୍ଦ୍ରିଯା ପନ ଆହରିତବ୍ବଇସିତବ୍ବାପେକ୍ଖା ଏୱ, ତସ୍ମା ତେ ୱିନାପି ଦୁତିଯେନ ଆହାରିନ୍ଦ୍ରିଯଗ୍ଗହଣେନ ଅତ୍ତନା ଏୱ ଆହରିତବ୍ବେ, ଇସିତବ୍ବେ ଚ ଆହାରିନ୍ଦ୍ରିଯଭୂତେ, ଅଞ୍ଞେ ଚ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକେ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତୀତି ତଂ ତତ୍ଥ ନ କତଂ। ଇଧ ଚ ଦୁତିଯେନ ହେତୁଗ୍ଗହଣେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ହେତୁନା, ପଚ୍ଚଯଭୂତେନେୱ ଚ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ହେତୂନଂ, ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ପୁନ ୱିସେସେନ କିଞ୍ଚି ନତ୍ଥୀତି ପଞ୍ହାୱାରେ ‘‘କୁସଲା ହେତୂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଖନ୍ଧାନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଦୁତିଯଂ ହେତୁଗ୍ଗହଣଂ ନ କତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୫୯୬।ଆରମ୍ମଣଭାୱେନାତି ୱିସଯଭାୱେନ, ଆଲମ୍ବିତବ୍ବଭାୱେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଆରଭିତ୍ୱାପୀତି ପି-ସଦ୍ଦେନ ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି – ରୂପାଯତନାଦିମତ୍ତେ ଯସ୍ମିଂ କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଏକସ୍ମିଂ ଅଠତ୍ୱା ‘‘ଯଂ ଯଂ ଧମ୍ମଂ ଆରବ୍ଭା’’ତି (ପଟ୍ଠା ୧।୧।୨) ଅନିଯମେନ ସବ୍ବରୂପାଯତନାନଂ…ପେ… ସବ୍ବଧମ୍ମାଯତନାନଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯଭାୱସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ରୂପାଦିଭେଦେନ ଛବ୍ବିଧେସୁ ସଙ୍ଖତାସଙ୍ଖତପଞ୍ଞତ୍ତିଧମ୍ମେସୁ ନ କୋଚି ଧମ୍ମୋ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତୀତି। ସ୍ୱାଯଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ହେଟ୍ଠା ୱିଭାୱିତୋ ଏୱ। ଆଲମ୍ବିତ୍ୱାତି ଗହେତ୍ୱା। ଏକନ୍ତସାରମ୍ମଣଭାୱତୋ ଅନାରବ୍ଭ ପୱତ୍ତି ଏୱ ନତ୍ଥୀତି ଆହ ‘‘ଆରବ୍ଭେୱା’’ତି। ସ୍ୱାଯଂ ‘‘କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ କୁସଲସ୍ସ, କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଅକୁସଲସ୍ସ, କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଅବ୍ଯାକତସ୍ସ, ଅକୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଅକୁସଲସ୍ସ, କୁସଲସ୍ସ, ଅବ୍ଯାକତସ୍ସ, ଅବ୍ଯାକତୋ ଧମ୍ମୋ ଅବ୍ଯାକତସ୍ସ, କୁସଲସ୍ସ, ଅକୁସଲସ୍ସା’’ତି ଏୱଂ ନୱପ୍ପକାରୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୫୯୭।ଜେଟ୍ଠକଟ୍ଠେନାତି ପମୁଖଭାୱେନ। ଅତ୍ତାଧୀନାନଞ୍ହି ପତିଭୂତୋ ଧମ୍ମୋ ଅଧିପତି। ସୋ ତେସଂ ପମୁଖଭାୱେନ ପୱତ୍ତତି। ‘‘ଛନ୍ଦୱତୋ କିଂ ନାମ ନ ସିଜ୍ଝତୀ’’ତିଆଦିକଂ ପୁରିମାଭିସଙ୍ଖାରୂପନିସ୍ସଯଂ ଲଭିତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ଛନ୍ଦାଦଯୋ ଧୁରଭୂତା ଜେଟ୍ଠକଭୂତା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ସାଧଯମାନା ୱସେ ୱତ୍ତଯମାନା ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତନ୍ତି, ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା ଚ ତେସଂ ୱସେନ ୱତ୍ତନ୍ତି ହୀନାଦିଭାୱେନ ତଦନୁୱତ୍ତନତୋ, ତେନ ତେ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। ଗରୁକାତବ୍ବମ୍ପି ଆରମ୍ମଣଂ ତନ୍ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରାନଂ ଅସ୍ସାଦନପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣମଗ୍ଗଫଲାନଂ ଅତ୍ତନୋ ୱସେ ୱତ୍ତଯମାନଂ ୱିଯ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ତସ୍ମା ଅଯଂ ଅତ୍ତାଧୀନାନଂ ପତିଭାୱେନ ଉପକାରକତ୍ତା ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଛନ୍ଦାଧିପତୀତି ଛନ୍ଦସଙ୍ଖାତୋ ଅଧିପତି, ଛନ୍ଦଂ ଧୁରଂ ଛନ୍ଦଂ ଜେଟ୍ଠକଂ କତ୍ୱା ଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିକାଲେ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ କତ୍ତୁକମ୍ଯତାଛନ୍ଦସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। କସ୍ମା ପନ ଯଥା ହେତୁପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସେ ‘‘ହେତୂ ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନ’’ନ୍ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୧) ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱମିଧ ‘‘ଅଧିପତୀ ଅଧିପତିସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନ’’ନ୍ତି ଅୱତ୍ୱା ‘‘ଛନ୍ଦାଧିପତି ଛନ୍ଦସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୩) ନଯେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ଏକକ୍ଖଣେ ଅଭାୱତୋ। ହେତୱୋ ହି ଦ୍ୱେ ତଯୋପି ଏକକ୍ଖଣେ ହେତୁପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ମୂଲଟ୍ଠେନ ଉପକାରକଭାୱସ୍ସ ଅୱିଜହନତୋ। ଅଧିପତି ପନ ଜେଟ୍ଠକଟ୍ଠେନ ଉପକାରକୋ, ନ ଚ ଏକକ୍ଖଣେ ବହୂ ଜେଟ୍ଠକା ହୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ଏକତୋ ଉପ୍ପନ୍ନାନମ୍ପି ତେସଂ ଏକକ୍ଖଣେ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ନତ୍ଥୀତି ‘‘ଅଧିପତୀ ଅଧିପତିସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନ’’ନ୍ତି ଅୱତ୍ୱା ‘‘ଛନ୍ଦାଧିପତି ଛନ୍ଦସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱୁତ୍ତଂ।

ଯଂ ଯଂ ଧମ୍ମନ୍ତି ଯଂ ଯଂ ଆରମ୍ମଣଧମ୍ମଂ। ଗରୁଂ କତ୍ୱାତି ଗରୁକାରଚିତ୍ତୀକାରୱସେନ ୱା ଅସ୍ସାଦନୱସେନ ୱା ଗରୁକାରିକଂ ଲଦ୍ଧବ୍ବଂ ଅୱିଜହିତବ୍ବଂ ଅନୱଞ୍ଞାତଂ କତ୍ୱା। ତେ ତେ ଧମ୍ମାତି ତେ ତେ ଗରୁକାତବ୍ବା ଧମ୍ମା। ତେସଂ ତେସନ୍ତି ତଂତଂଗରୁକାରକଧମ୍ମାନଂ। ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯେନାତି ଆରମ୍ମଣାଧିପତିପଚ୍ଚଯେନ। ସ୍ୱାଯଂ ‘‘କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ କୁସଲସ୍ସ ସହଜାତାରମ୍ମଣେହି, ଅକୁସଲସ୍ସ ଆରମ୍ମଣେନେୱ, ଅବ୍ଯାକତସ୍ସ ସହଜାତାରମ୍ମଣେହି, କୁସଲାବ୍ଯାକତସ୍ସ ସହଜାତେନେୱାତି କୁସଲମୂଲା ଚତ୍ତାରୋ, ଅକୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଅକୁସଲସ୍ସ ସହଜାତାରମ୍ମଣେହି, ଅବ୍ଯାକତସ୍ସ ସହଜାତେନେୱ, ତଥା ଅକୁସଲାବ୍ଯାକତସ୍ସାତି ଅକୁସଲମୂଲା ତଯୋ, ଅବ୍ଯାକତୋ ଧମ୍ମୋ ଅବ୍ଯାକତସ୍ସ ସହଜାତାରମ୍ମଣେହି, କୁସଲସ୍ସ ଆରମ୍ମଣେନେୱ, ତଥା ଅକୁସଲସ୍ସାତି ଅବ୍ଯାକତମୂଲା ତଯୋ’’ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ଦସପ୍ପକାରୋ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ସତ୍ତଧା ସହଜାତାଧିପତି, ସତ୍ତଧା ଆରମ୍ମଣାଧିପତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୫୯୮। ଅନ୍ତରାଯତୀତି ଅନ୍ତରଂ, ବ୍ଯୱଧାଯକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନାସ୍ସ ଅନ୍ତରଂ ୱିଜ୍ଜତୀତି ଅନନ୍ତରୋ, ଅନନ୍ତରୋ ଚ ସୋ ପଚ୍ଚଯୋ ଚାତି ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ। ‘‘ଅତ୍ଥାନନ୍ତରତା ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ, କାଲାନନ୍ତରତା ସମନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ’’ତିଆଦିନା ବହୁଧା ପପଞ୍ଚଯନ୍ତି, ଅସାରଂ ଗନ୍ଥୱିତ୍ଥାରଂ କରୋନ୍ତି। ଯଥା ପୱତ୍ତିଓକାସଦାନୱିସେସଭାୱେନ ନତ୍ଥିୱିଗତପଚ୍ଚଯା ୱୁତ୍ତା, ନ ଏୱଂ ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରପଚ୍ଚଯା, ଏତେ ପନ ଚିତ୍ତନିଯମହେତୁଭାୱେନ ୱୁତ୍ତାତି ତଂ ଚିତ୍ତନିଯମହେତୁଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯୋ ହି ଏସା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂତିଆଦି ଚିତ୍ତନିଯମୋତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସନ୍ତୀରଣାନନ୍ତରା ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଂ, ଚୁତିଅନନ୍ତରା ପଟିସନ୍ଧୀତି ଯସ୍ସ ଯସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନନ୍ତରା ଯଂ ଯଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ତଦନନ୍ତରୁପ୍ପାଦନିଯମୋ ତଂତଂସହକାରିପଚ୍ଚଯୱିସିଟ୍ଠସ୍ସ ପୁରିମପୁରିମଚିତ୍ତସ୍ସେୱ ୱସେନ ଇଜ୍ଝତୀତି ଦସ୍ସେତି।

ଅନ୍ତାନନ୍ତରତାଯାତି ଅନ୍ତେନ କେନଚି ଧମ୍ମେନ ଅନନ୍ତରତାଯ। କାଲାନନ୍ତରତାଯାତି କାଲଭେଦେନ ଅନନ୍ତରତାଯ । ଆଚରିଯାନନ୍ତି ଇଧାପି ରେୱତାଚରିଯମେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ କାଲାନନ୍ତରତାଯ ସମନନ୍ତରପଚ୍ଚଯଭାୱେ, ତସ୍ମିଂ ୱା ଯଥାୱୁତ୍ତୱିରୋଧେ। ଭାୱନାବଲେନ ପନ ୱାରିତତ୍ତାତି ଏତ୍ଥ ଯଥା ରୁକ୍ଖସ୍ସ ୱେଧେ ଦିନ୍ନେ ପୁପ୍ଫିତୁଂ ସମତ୍ଥସ୍ସେୱ ପୁପ୍ଫନଂ ନ ହୋତି, ୱେଧେ ପନ ଅପନୀତେ ତାଯ ଏୱ ସମତ୍ଥତାଯ ପୁପ୍ଫନଂ ହୋତି, ଏୱମିଧାପି ଭାୱନାବଲେନ ୱାରିତତ୍ତା ସମୁଟ୍ଠାପନସମତ୍ଥସ୍ସେୱ ଅସମୁଟ୍ଠାପନଂ, ତସ୍ମିଞ୍ଚ ଅପଗତେ ତାଯ ଏୱ ସମତ୍ଥତାଯ ସମୁଟ୍ଠାପନଂ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତମ୍ପି ୱଚନଂ କାଲାନନ୍ତରତା ନତ୍ଥି ସତ୍ତାହାଦିନା କାଲେନ ଅନ୍ତରିତଭାୱତୋ। ଏତଦେୱ ''କାଲନ୍ତରିତତା ଅତ୍ଥି'' ଇଚ୍ଚେୱ ୱଦାମ। ନନୁ ଚ କାଲୋ ନାମ କୋଚି ପରମତ୍ଥତୋ ନତ୍ଥୀତି ୱଦେଯ୍ୟାତି ଆସଙ୍କନ୍ତୋ ଆହ ''କାଲାନନ୍ତର…ପେ… ଲଦ୍ଧୀ''ତି।

ବ୍ୟଞ୍ଜନମତ୍ତତୋୱେତ୍ଥ ନାନାକରଣଂ ପଚ୍ଚେତବ୍ବଂ, ନ ଅତ୍ଥତୋତି ଉପଚଯସନ୍ତତିଅଧିୱଚନନିରୁତ୍ତିପଦାନଂ ୱିଯ ସଦ୍ଦତ୍ଥମତ୍ତତୋ ନାନାକରଣଂ, ନ ୱଚନୀଯତ୍ଥତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନେୱ ସଦ୍ଦତ୍ଥୱିସେସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''କଥ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପୁରିମପଚ୍ଛିମାନଂ ନିରୋଧୁପ୍ପାଦନ୍ତରାଭାୱତୋ ନିରନ୍ତରୁପ୍ପାଦନସମତ୍ଥତା ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯଭାୱୋ। ରୂପକଲାପାନଂ ୱିଯ ସଣ୍ଠାନାଭାୱତୋ, ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ସହାୱଟ୍ଠାନାଭାୱତୋ ଚ ''ଇଦମିତୋ ହେଟ୍ଠା, ଉଦ୍ଧଂ, ତିରିଯ''ନ୍ତି ୱିଭାଗାଭାୱା ଅତ୍ତନା ଏକତ୍ତମିୱ ଉପନେତ୍ୱା ସୁଟ୍ଠୁ ଅନନ୍ତରଭାୱେନ ଉପ୍ପାଦନସମତ୍ଥତା ସମନନ୍ତରପଚ୍ଚଯତା। ଉପ୍ପାଦନସମତ୍ଥତାତି ଚ ଅବ୍ୟାପାରତ୍ତା ଧମ୍ମାନଂ ଯସ୍ମିଂ ଯଦାକାରେ ନିରୁଦ୍ଧେ, ୱତ୍ତମାନେ ୱା ସତି ତଂତଂୱିସେସୱନ୍ତୋ ଧମ୍ମା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ସ ସୋୱ ଆକାରୋ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଧମ୍ମାନଂ ପୱତ୍ତିମତ୍ତମେୱ ଚ ଉପାଦାଯ କାଲୱୋହାରୋତି ନିରୋଧା ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଫଲସମାପତ୍ତୀନଂ ଅସଞ୍ଞଭୱା ଚୱନ୍ତସ୍ସ, ପୁରିମଚୁତିପଚ୍ଛିମପଟିସନ୍ଧୀନଞ୍ଚ ନିରୋଧୁପ୍ପାଦନିରନ୍ତରତାଯ କାଲନ୍ତରତା ନତ୍ଥି। ନ ହି ତେସଂ ଅନ୍ତରା ଅରୂପଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତି ଅତ୍ଥି, ଯଂ ଉପାଦାଯ କାଲନ୍ତରତା ୱୁଚ୍ଚେଯ୍ୟ, ନ ଚ ରୂପଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତି ଅରୂପଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଅନ୍ତରଂ କରୋତି ଅଞ୍ଞସନ୍ତାନତ୍ତା। ରୂପାରୂପସନ୍ତତିଯୋ ହି ଦ୍ୱେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିସଦିସସଭାୱତ୍ତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୂପକାରଭାୱେନ ପୱତ୍ତମାନାପି ୱିସଂଯୁତ୍ତାୱ ହୋନ୍ତି। ଏକସନ୍ତତିଯଞ୍ଚ ପୁରିମପଚ୍ଛିମାନଂ ମଜ୍ଝେ ପୱତ୍ତମାନଂ ତଂସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନତାଯ ଅନ୍ତରକାରକଂ ହୋତି। ତାଦିସଞ୍ଚ କିଞ୍ଚି ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଫଲସମାପତ୍ତୀନଂ ମଜ୍ଝେ ନତ୍ଥି, ନ ଚ ଅଭାୱୋ ଅନ୍ତରକାରକୋ ହୋତି ଅଭାୱତ୍ତା ଏୱ। ତସ୍ମା ଜୱନାନନ୍ତରସ୍ସ ଜୱନସ୍ସ ୱିଯ, ଭୱଙ୍ଗାନନ୍ତରସ୍ସ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ୱିଯ ଚ ନିରନ୍ତରତା ସୁଟ୍ଠୁ ଅନନ୍ତରତା ହୋତୀତି ତଥା ଉପ୍ପାଦନସମତ୍ଥତା ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଚୁତୀନମ୍ପି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ଚେତ୍ଥ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯାଦୀନଂ ପାକଟୋତି ଉପ୍ପାଦନସମତ୍ଥତାୱ ୱୁତ୍ତା । ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ପନ ଧମ୍ମାନଂ ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତପରିଚ୍ଛେଦେନ ଗହିତାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ୱଚନଂ ଅଲଭନ୍ତାନଂ ''ଅତୀତୋ ଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତିଆଦିନା (ପଟ୍ଠା। ୨।୧୮।୪) ଅନନ୍ତରାଦିପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋତି ନ ସୋ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ଏୱାତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ନ ହି କୁସଲାଦିଗ୍ଗହଣଂ ୱିଯ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଗ୍ଗହଣଂ ଅପରିଚ୍ଛେଦଂ। ଯତୋ ଉପ୍ପତ୍ତିମତ୍ତସମଙ୍ଗିନୋ ଏୱ ଗହଣଂ ସିଯା। ତେନେୱ ଚ ଅତୀତତ୍ତିକେ ପଟିଚ୍ଚୱାରାଦଯୋ ନ ସନ୍ତୀତି। ତସ୍ସ ''କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ କୁସଲସ୍ସ, କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ, ଅକୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଅକୁସଲସ୍ସ, ଅକୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ, ଅବ୍ୟାକତୋ ଧମ୍ମୋ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ, ଅବ୍ୟାକତୋ ଧମ୍ମୋ କୁସଲସ୍ସ, ଅବ୍ୟାକତୋ ଧମ୍ମୋ ଅକୁସଲସ୍ସା''ତି ସତ୍ତଧା ଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୫୯୯।ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋୱ ସହ ଉପ୍ପାଦନଭାୱେନାତି ଏତ୍ଥାପି ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ପାକଟେନ ଠିତିଯାପି ପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ନିଦସ୍ସେତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ଅଞ୍ଞଥା ପଦୀପନିଦସ୍ସନଂ ନ ଯୁଜ୍ଜେଯ୍ୟ। ପଦୀପୋ ହି ପଭାସସ୍ସ ଠିତିଯାପି ପଚ୍ଚଯୋ, ନ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ଏୱ। ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ସହଜାତଭାୱେନ ଉପକାରକତା ସହଜାତପଚ୍ଚଯତା। ଓକ୍କନ୍ତିକ୍ଖଣେତି ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ। ତସ୍ମିଂ ହି ଖଣେ ନାମରୂପଂ ଓକ୍କନ୍ତଂ ୱିଯ ପରଲୋକତୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଇଧ ମାତୁକୁଚ୍ଛିଆଦିଂ ପୱିସନ୍ତଂ ୱିଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ସୋ ଖଣୋ ଓକ୍କନ୍ତିକ୍ଖଣୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏତ୍ଥ ଚ ରୂପନ୍ତି ହଦଯୱତ୍ଥୁମେୱ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତଞ୍ହି ନାମସ୍ସ, ନାମଞ୍ଚ ତସ୍ସ ସହଜାତପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଚିତ୍ତଚେତସିକାତି ପୱତ୍ତିଯଂ ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ଅଭାୱତୋ। ରୂପିନୋ ଧମ୍ମାତି ହଦଯୱତ୍ଥୁଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ତତ୍ଥ ଯଦିପି ପୁବ୍ବେ ''ଓକ୍କନ୍ତିକ୍ଖଣେ ନାମରୂପ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଥାପି ତେନ ଖଣନ୍ତରେ ସହଜାତପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ନ ନିୱାରିତୋତି ତନ୍ନିୱାରଣତ୍ଥମିଦଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଗହେତବ୍ବଂ। କିଞ୍ଚି କାଲେତି କେଚି କିସ୍ମିଞ୍ଚି କାଲେତି ଅତ୍ଥୋ, ତେନ ରୂପିନୋ ଧମ୍ମା କେଚି ୱତ୍ଥୁଭୂତା କିସ୍ମିଞ୍ଚି ପଟିସନ୍ଧିକାଲେତି ଅଞ୍ଞେସଂ ରୂପଧମ୍ମାନଂ, ୱତ୍ଥୁନୋ ଚ ପୱତ୍ତିଯଂ ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ସହଜାତପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ପୁବ୍ବେ ଅନିୱାରିତଂ ନିୱାରେତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ''କିଞ୍ଚି କାଲ''ନ୍ତି ୱା ''କିସ୍ମିଞ୍ଚି କାଲେ''ତି ୱା ୱତ୍ତବ୍ବେ ତଥା ଅୱତ୍ୱା ୱିଭତ୍ତିୱିପଲ୍ଲାସଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ କିଞ୍ଚୀତି ଉପଯୋଗେକୱଚନଂ। ''ରୂପିନୋ ଧମ୍ମା''ତି ଏତେନ ସମ୍ବନ୍ଧେ ପଚ୍ଚତ୍ତବହୁୱଚନଂ ଜାଯତି। ''କାଲେ''ତି ଏତେନ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଭୁମ୍ମେକୱଚନନ୍ତି ଦୀପିତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପୁରିମେନ ଚ ''ଏକୋ ଖନ୍ଧୋ, ୱତ୍ଥୁ ଚ ତିଣ୍ଣନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନ''ନ୍ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୧୯) ଆଦିୱଚନେନ ନାମସହିତଂ ଏୱ ୱତ୍ଥୁ ନାମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଆପନ୍ନେ ଇତରେନ କେୱଲସ୍ସ ଚ ତଥାୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଦସ୍ସେତି। ସ୍ୱାଯଂ ସହଜାତପଚ୍ଚଯୋ ''କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ କୁସଲସ୍ସ, ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ, କୁସଲାବ୍ୟାକତସ୍ସ, ଅକୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଅକୁସଲସ୍ସ , ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ, ଅକୁସଲାବ୍ୟାକତସ୍ସ, ଅବ୍ୟାକତୋ ଧମ୍ମୋ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ, କୁସଲାବ୍ୟାକତୋ ଧମ୍ମୋ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ, ଅକୁସଲାବ୍ୟାକତୋ ଧମ୍ମୋ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସା''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୧୯) ନୱୱିଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୬୦୦। ଅଭନୋ ଉପକାରକସ୍ସ ଉପକାରକତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯତା। ତଥା ହିସ୍ସ ତିଦଣ୍ଡଂ ନିଦସ୍ସିତଂ। ଉପକାରକତା ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞତାୱସେନେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବା, ନ ସହଜାତତାଦିୱସେନ। ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯୋ ହୋନ୍ତୋଯେୱ ହି କୋଚି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି, ନ ଚ ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯଧମ୍ମେହି ୱିନା ଇମସ୍ସ ପୱତ୍ତି ଅତ୍ଥି। ତଥା ହି ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯୋ ଚ ହୋନ୍ତୋଯେୱ ହି କୋଚି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଯଦି ଚ ଅଭନୋ ଉପକାରକସ୍ସ ଉପକାରକତାମତ୍ତଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯୋ ସିଯା, ପୁରେଜାତପଚ୍ଛାଜାତଭାୱେନ ଉପକାରସ୍ସ ଉପକାରକା ୱତ୍ଥୁଖନ୍ଧା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯା ସିଯୁଂ, ନ ଚ ତଂ ଇଚ୍ଛିତଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଉପକାରକତା ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱସେନେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବା''ତି। ଅଯଞ୍ଚ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା, ଠିତିଯା ଚ ଉପକାରକୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଯଂ ପନ ''କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ କୁସଲସ୍ସ, ଅକୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଅକୁସଲସ୍ସ, ଅବ୍ଯାକତୋ ଧମ୍ମୋ ଅବ୍ଯାକତସ୍ସା''ତି ତିୱିଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୬୦୧। ତରୁଆଦୀନଂ ପଥୱୀ ୱିଯ ଅଧିଟ୍ଠାନାକାରେନ ପଥୱୀଧାତୁ ସେସଧାତୂନଂ, ଚକ୍ଖାଦଯୋ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଉପକାରକା ଚିତ୍ତକମ୍ମସ୍ସ ପଟାଦଯୋ ୱିଯ ନିସ୍ସଯାକାରେନ ଖନ୍ଧାଦଯୋ ତଂତଂନିସ୍ସଯାନଂ ଖନ୍ଧାଦୀନଂ। ପଥୱୀଧାତୁଯଂ ପତିଟ୍ଠାଯ ଏୱ ହି ସେସଧାତୁଯୋ ଉପାଦାରୂପାନି ୱିଯ ଯଥାସକଂ କିଚ୍ଚଂ କରୋନ୍ତି।

ଅଧିଟ୍ଠାନାକାରେନାତି ଆଧାରାକାରେନ। ଆଧାରାକାରୋ ଚେତ୍ଥ ତେସଂ ସାତିସଯଂ ତଦଧୀନୱୁତ୍ତିତାଯ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯତୋ ଭୂତାନି ଅନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଟ୍ଠାନାନି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଚକ୍ଖାଦୀନମ୍ପି ଅଧିଟ୍ଠାନାକାରେନ ଉପକାରକତା ସୁଟ୍ଠୁ ଯୁଜ୍ଜତି। ନ ହି ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ତଦଧୀନୱୁତ୍ତିତାୱିସେସଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞୋ ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ଅଦେସକାନଂ ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନାକାରୋ ସମ୍ଭୱତି। ଯଦିପି ଯଂ ଯଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ଯେ ଯେ ଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତେସଂ ସବ୍ବେସଂ ତଦଧୀନୱୁତ୍ତିଭାୱୋ। ଯେନ ପନ ପଚ୍ଚଯଭାୱୱିସେସେନ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ପଟୁମନ୍ଦଭାୱେସୁ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦଯୋ ତଦନୁୱିଧାନାକାରେନେୱ ପୱତ୍ତନ୍ତି, ସ୍ୱାଯମିଧ ତେସଂ ତଦଧୀନୱୁତ୍ତିତାସିଦ୍ଧୋ ୱିସେସୋତି। ଏୱଞ୍ହି ପଚ୍ଚଯଭାୱସାମଞ୍ଞେ ସତିପି ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯତୋ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯସ୍ସ ୱିସେସୋ ୱିଭାୱିତୋ ହୋତି। ସ୍ୱାଯଂ ନଯୋ ହେଟ୍ଠା ପକାସିତୋୱ। ଛଟ୍ଠୋ ପନାତି ଏତ୍ଥ ''ରୂପିନୋ ଧମ୍ମା ଅରୂପୀନଂ ଧମ୍ମାନଂ କିସ୍ମିଞ୍ଚି କାଲେ''ତି ଇଦଂ ନ ଲବ୍ଭତି। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଲବ୍ଭତି ''ରୂପିନୋ ଧମ୍ମା କେଚୀ''ତି, ତତ୍ଥ ତେ ଏୱ ଧମ୍ମେ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଚକ୍ଖାଯତନ''ନ୍ତିଆଦି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ। ଯଂ ରୂପନ୍ତି ହଦଯୱତ୍ଥୁଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯଂ ପନ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ ତେରସୱିଧୋ। କଥଂ? ସହଜାତତୋ କୁସଲମୂଲା ତଯୋ, ତଥା ଅକୁସଲମୂଲା, ଅବ୍ଯାକତମୂଲେସୁ ପନ ପୁରେଜାତଂ ଲବ୍ଭତି। ଅବ୍ଯାକତଞ୍ହି ଅବ୍ଯାକତସ୍ସ ସହଜାତମ୍ପି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ପୁରେଜାତମ୍ପି କୁସଲସ୍ସ ପୁରେଜାତମେୱ, ତଥା ଅକୁସଲସ୍ସ, କୁସଲାବ୍ଯାକତଂ ସହଜାତପୁରେଜାତତୋ କୁସଲସ୍ସ, ସହଜାତତୋ ଏୱ ଅବ୍ଯାକତସ୍ସ, ତଥା ଅକୁସଲାବ୍ଯାକତ''ନ୍ତି ଏୱଂ ତେରସ।

୬୦୨।ତଦଧୀନୱୁତ୍ତିତାଯ ଅଭନୋ ଫଲେନ ନିସ୍ସିତୋତି ଯଂ କିଞ୍ଚି କାରଣଂ ନିସ୍ସଯୋତି ୱତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଯୋ ଭୁସୋ ନିସ୍ସଯୋ, ତଂ ଉପନିସ୍ସଯୋତି ନିଦ୍ଧାରେତି। ବଲୱକାରଣଭାୱେନ ଉପକାରକୋତି ଆରମ୍ମଣଭାୱୱସେନ ଅନନ୍ତରଂ ଅନୁରୂପଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦନସମତ୍ଥତାୱସେନ, କେୱଲଞ୍ଚ ବଲୱନ୍ତଂ କାରଣଂ ହୁତ୍ୱା ଉପକାରକୋ। ତେନାହ ''ସୋ''ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ଦାନଂ ଦତ୍ୱାତି ଦେଯ୍ଯଧମ୍ମଂ ଚଜିତ୍ୱା। ଯାଯ ୱା ଚେତନାଯ ସୋ ଦିଯ୍ଯତି, ସା ଚେତନା ଦାନଂ। ଦତ୍ୱାତି ତଂ ଚେତନଂ ପରିଯୋଦପେତ୍ୱା ୱିସୁଦ୍ଧଂ କତ୍ୱା। ସୀଲଂ ସମାଦିଯିତ୍ୱାତି ପଞ୍ଚଙ୍ଗଦସଙ୍ଗାଦିୱସେନ ନିଚ୍ଚସୀଲଂ ଗଣ୍ହିତ୍ୱା। ଇମିନା ସମାଦାନୱିରତିଯେୱ ଦସ୍ସିତା, ସମ୍ପତ୍ତୱିରତିସମୁଚ୍ଛେଦୱିରତିଯୋ ପନ ଲୋକେ ''ସୀଲ''ନ୍ତି ଅପାକଟତ୍ତା ନ ୱୁତ୍ତା। କିଞ୍ଚାପି ନ ୱୁତ୍ତା, ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ ପନ ହୋନ୍ତିଯେୱ। ତତ୍ଥ ସମୁଚ୍ଛେଦୱିରତି ସେକ୍ଖାନଂଯେୱ କୁସଲସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ନ ଇତରେସଂ। ଉପୋସଥକମ୍ମନ୍ତି ''ପାଣଂ ନ ହନେ, ନ ଚାଦିନ୍ନମାଦିଯେ''ତି (ସୁ। ନି। ୪୦୨) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ଉପୋସଥସୀଲଂ। ତଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୀତି ତଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ କୁସଲଂ ସେକ୍ଖୋପି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋପି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି, ଅରହାପି ତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତେୱ। ଅରହତୋପି ହି ପୁବ୍ବେ କତଂ କୁସଲଂ କୁସଲମେୱ। ଯେନ ପନ ଚିତ୍ତେନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି, ତଂ କିରିଯଚିତ୍ତଂ ନାମ ହୋତି। ତସ୍ମା ''କୁସଲୋ କୁସଲସ୍ସା''ତି ଇମସ୍ମିଂ ଅଧିକାରେ ନ ଲବ୍ଭତି। ପୁବ୍ବେ ସୁଚିଣ୍ଣାନୀତି ''ଦତ୍ୱା କତ୍ୱା''ତି ହି ଆସନ୍ନକତାନି ୱୁତ୍ତାନି, ଇମିନା ନ ଆସନ୍ନକତାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି, ଦାନାଦୀହି ୱା ସେସାନି କାମାୱଚରକୁସଲାନି ଦସ୍ସେତୁଂ ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଝାନା ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱାତି ଝାନଂ ସମାପନ୍ନୋ ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା। ''ଝାନଂ ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା''ତିପି ପାଠୋ। ସେକ୍ଖା ଗୋତ୍ରଭୁନ୍ତି ସୋତାପନ୍ନଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ସୋ ହି ଗୋତ୍ରଭୁଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି। ''ୱୋଦାନ''ନ୍ତି ଇଦଂ ପନ ସକଦାଗାମିଅନାଗାମିନୋ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ତେସଞ୍ହି ତଂ ଚିତ୍ତଂ ୱୋଦାନଂ ନାମ ହୋତି। ସେକ୍ଖାତି ସୋତାପନ୍ନସକଦାଗାମିଅନାଗାମିନୋ । ମଗ୍ଗା ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱାତି ମଗ୍ଗଫଲଭୱଙ୍ଗାତିକ୍କମୱସେନ ଅଭନା ପଟିଲଦ୍ଧମଗ୍ଗା ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା, ସୁଦ୍ଧମଗ୍ଗତୋଯେୱ ପନ ୱୁଟ୍ଠାଯ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ''କୁସଲଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନତ୍ତତୋ ୱିପସ୍ସନ୍ତୀ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୦୪) ଏୱମାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଯଦିପି ନାନତ୍ତଂ ଅକତ୍ୱାୱ ୱିଭତ୍ତୋ, ତଥାପି ଇଦମ୍ପି ଆରମ୍ମଣାଧିପତିଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯାନଂ ୱିସେସୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତତ୍ଥା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ନେସଂ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସଯାନଂ ନିକ୍ଖେପୱିସେସୋ ଅତ୍ଥି। ଯସ୍ମା ପୁରିମୋ ଅବ୍ଯାକତଧମ୍ମୱସେନ ପୱତ୍ତୋ, ଇତରୋ

କୁସଲାଦିୱସେନପୀତି ସୋପି ନିକ୍ଖେପୱିସେସୋ ଅତ୍ଥତୋ ଏକୀଭାୱମେୱ ଗଚ୍ଛତି ସବ୍ବେସୁପି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ତଦୁଭୟସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା। ଏୱଂ ସନ୍ତେପୀତିଆଦି ଅନନ୍ତରଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସୟାନଂ ୱିସେସଦସ୍ସନଂ। ଯଥା ହୀତିଆଦି ଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସୟସ୍ସ ସମ୍ଭୱଦସ୍ସନଂ।

ପକତୋତି ଏତ୍ଥ ପ-କାରୋ ଉପସଗ୍ଗୋ, ସୋ ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନସମତ୍ଥଭାୱେନ ସୁଟ୍ଠୁକତତଂ ଦୀପେତି। ତଥା ଚ କତଂ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ କତଂ ହୋତୀତି ଆହ ''ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ''ତିଆଦି। କରଣଞ୍ଚ ଦୁୱିଧଂ ନିପ୍ଫାଦନଂ, ଉପସେୱନଞ୍ଚାତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ନିପ୍ଫାଦିତୋ ୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ନିପ୍ଫାଦନଂ ହେତୁପଚ୍ଚୟସମୋଧାନେନ ଫଲସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତନଂ। ଉପସେୱନଂ ପନ କାୟେ ଅଲ୍ଲୀୟାପନୱସେନ ଉପଯୋଗୂପସେୱନଂ, ୱିଜାନନସଞ୍ଜାନନାଦୀନଂ ୱସେନ ଆରମ୍ମଣୂପସେୱନଞ୍ଚ। ତେନେୱ ଅନାଗତାନମ୍ପି ଉତୁସମ୍ପଦାଦୀନଂ ଆରମ୍ମଣୂପସେୱନେନ ଉପସେୱିତାନଂ ପକତୂପନିସ୍ସୟତା ୱୁତ୍ତା ହୋତି, ପଗେୱ ଅତୀତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସାପି ହି ''ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଉତୁଭୋଜନଂ ସେନାସନଂ ଉପନିସ୍ସାୟ ଝାନଂ ଉପ୍ପାଦେତୀ''ତିଆଦିୱଚନତୋ (ପଟ୍ଠା। ୨।୧।୮।୮) ପକତୂପନିସ୍ସୟଭାୱୋ ଲବ୍ଭତୀତି। ପକତିୟା ଏୱାତି ପଚ୍ଚୟନ୍ତରସଙ୍କରରହିତେନ ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱେନେୱ। ଉପନିସ୍ସୟୋତି ବଲୱକାରଣଂ କତ୍ୱା। ଅନେକପ୍ପକାରତୋ ପଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ ପଞ୍ହାୱାରେ ଆଗତନୟେନ। ପଚ୍ଚୟୱାରେ ପନ –

''ପୁରିମା ପୁରିମା କୁସଲା ଧମ୍ମା ପଚ୍ଛିମାନଂ ପଚ୍ଛିମାନଂ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ, ପୁରିମା ପୁରିମା କୁସଲା ଧମ୍ମା ପଚ୍ଛିମାନଂ ପଚ୍ଛିମାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ କେସଞ୍ଚି, କୁସଲା ଅବ୍ୟାକତାନଂ, ଅକୁସଲା ଅକୁସଲାନଂ, କୁସଲାନଂ କେସଞ୍ଚି, ଅକୁସଲା ଅବ୍ୟାକତାନଂ, ଅବ୍ୟାକତା ଅବ୍ୟାକତାନଂ, ଅବ୍ୟାକତା କୁସଲାନଂ, ଅବ୍ୟାକତା ଅକୁସଲାନଂ , ପୁଗ୍ଗଲୋପି, ସେନାସନମ୍ପି ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୯)।

ତତ୍ଥ ଯେ ପୁରିମା ଯେସଂ ପଚ୍ଛିମାନଂ ଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସୟୋ ହୋନ୍ତି, ତେ ତେସଂ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଏକନ୍ତେନେୱ ହୋନ୍ତି, ନ କେସଞ୍ଚି କଦାଚି। ତସ୍ମା ଯେସୁ ପଦେସୁ ଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସୟୋ ଲବ୍ଭତି, ତେସୁ ''କେସଞ୍ଚୀ''ତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁନ୍ତି ନ ୱୁତ୍ତଂ। ଯେ ପନ ପୁରିମା ଯେସଂ ପଚ୍ଛିମାନଂ ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସୟୋ ୱା ପକତୂପନିସ୍ସୟୋ ୱା ହୋନ୍ତି, ତେ ତେସଂ, ନ ସବ୍ବେସଂ ଏକନ୍ତେନ ହୋନ୍ତି। ଯେସଂ ଉପ୍ପତ୍ତିୱିବନ୍ଧକା ପଚ୍ଚୟା ବଲୱନ୍ତୋ ହୋନ୍ତି, ତେସଂ ନ ଭୱନ୍ତି, ଇତରେସଂ ଭୱନ୍ତି। ତସ୍ମା ଯେସୁ ପଦେସୁ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟୋ ନ ଲବ୍ଭତି, ତେସୁ ''କେସଞ୍ଚୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସିଦ୍ଧାନଂ ପଚ୍ଚୟଧମ୍ମାନଂ ଯେହି ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନେହି ଭୱିତବ୍ବଂ, ତେସଂ ''କେସଞ୍ଚୀ''ତି ଅୟମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ।

କସିଣପଞ୍ଞତ୍ତିୟା ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସୟତାଭାୱତୋ ଏକଚ୍ଚାୟ ପଞ୍ଞତ୍ତିୟା ସଦ୍ଧିଂ ସବ୍ବୋ ଧମ୍ମୋ ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସୟୋ, ଅନନ୍ତରାତୀତୋ ଚିତ୍ତଚେତସିକରାସି ଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସୟୋ, କୁସଲାକୁସଲୱିପାକକିରିୟାରୂପୱସେନ ପଞ୍ଚୱିଧୋ ପକତୂପନିସ୍ସୟୋତି ଅୟମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ। ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ପଟ୍ଠାନଟ୍ଠକଥାୟଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୬୦୩।ପଠମତରନ୍ତି ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନତୋ ପୁରେତରଂ। ଅୟଞ୍ହି ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟୋ ରୂପଧମ୍ମୱସେନେୱ ଲବ୍ଭତି। ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନୋ ଚ ଅରୂପଧମ୍ମାଯେୱ। ତେନାହ ''ୱତ୍ତମାନଭାୱେନ ଉପକାରକୋ''ତି। ନିସ୍ସୟାରମ୍ମଣାକାରାଦୀହି ୱିସିଟ୍ଠା ପୁରେଜାତଭାୱେନ ୱିନା ଉପକାରକଭାୱଂ ଅଗଚ୍ଛନ୍ତାନଂ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣାନଂ ପୁରେଜାତାକାରେନ ଉପକାରକତା ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟତା। ଏୱଂ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣୱସେନ ଦୁୱିଧେ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟେ ''ଚକ୍ଖାୟତନ''ନ୍ତିଆଦି ୱତ୍ଥୁୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ''ରୂପାରମ୍ମଣ''ନ୍ତିଆଦି ଆରମ୍ମଣୱସେନ।

ଯଂ ରୂପନ୍ତି ହଦୟୱତ୍ଥୁଂ ସନ୍ଧାୟାହ। ତତ୍ଥ ''କିଞ୍ଚି କାଲେ''ତି ପୱତ୍ତିକାଲୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ''କିଞ୍ଚି କାଲେନ'' ଇତି ପଟିସନ୍ଧିକାଲୱସେନ। ଯାନି ଆରମ୍ମଣପୁରେଜାତେନ ୱିନା ନ ୱତ୍ତନ୍ତି, ତେସଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଆରମ୍ମଣପୁରେଜାତଦସ୍ସନେନ ମନୋଦ୍ୱାରେପି ଯଂ ଯଂ ଆରମ୍ମଣପୁରେଜାତେନ ୱତ୍ତତି, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟଭୂତଂ ସବ୍ବଂ ରୂପରୂପଂ ଆରମ୍ମଣପୁରେଜାତନ୍ତି ଦସ୍ସିତମେୱ ହୋତି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ପଞ୍ହାୱାରେ ''ଆରମ୍ମଣପୁରେଜାତଂ ସେକ୍ଖା ୱା ପୁଥୁଜ୍ଜନା ୱା ଚକ୍ଖୁଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନତ୍ତତୋ ୱିପସ୍ସନ୍ତୀ''ତିଆଦି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୨୪)। ''ଅବ୍ୟାକତୋ ଧମ୍ମୋ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ, ଅବ୍ୟାକତୋ ଧମ୍ମୋ କୁସଲସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ, ଅବ୍ୟାକତୋ ଧମ୍ମୋ ଅକୁସଲସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୨୪) ଅବ୍ୟାକତମୂଲକା ତୟୋୱ ୱାରା। ତେ ଚ ପଚ୍ଚେକଂ ୱତ୍ଥୁପୁରେଜାତଂ, ଆରମ୍ମଣପୁରେଜାତନ୍ତି ଦ୍ୱିଧା ୱିଭତ୍ତା।

୬୦୪। ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମସ୍ସ ପୁରେତରଂ ସିଦ୍ଧଭାୱେ ସତି ପଚ୍ଚୟଧମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଛାଜାତତାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ପୁରେଜାତାନ''ନ୍ତି। ଅୟଞ୍ଚ ନୟୋ ରୂପଧମ୍ମେସୁ ଏୱ ଲବ୍ଭତି, ନ ଅରୂପଧମ୍ମେସୂତି ୱୁତ୍ତଂ ''ରୂପଧମ୍ମାନ''ନ୍ତି। ଯଦି ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମା ପୁରେତରମେୱ ଜାତା, କଥଂ ପଚ୍ଚୟଭାୱୋତି ଆହ ''ଉପଥମ୍ଭକତ୍ତେନା''ତି। ପଚ୍ଛାଜାତେନ ହି ୱିନା ସନ୍ତାନାୱିଚ୍ଛେଦହେତୁଭାୱଂ ଅଗଚ୍ଛନ୍ତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଯେ ପଚ୍ଛାଜାତାକାରେନ ଉପକାରକା, ତେସଂ ସା

ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାକାରାଦୀହି ୱିସିଟ୍ଠା ଉପକାରକତା ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯତା। ଏୱଂ ସବ୍ବପଚ୍ଚଯାନଂ ପଚ୍ଚଯନ୍ତରାକାରୱିସିଟ୍ଠା ଉପକାରକତା ଯୋଜେତବ୍ବା। ‘‘ଗିଜ୍ଝପୋତକସରୀରାନଂ ଆହାରାସାଚେତନା ୱିଯା’’ତି ଏତେନ ମନୋସଞ୍ଚେତନାହାରୱସେନ ପୱତ୍ତମାନେହି ଅରୂପଧମ୍ମେହି ରୂପକାଯସ୍ସ ଉପତ୍ଥମ୍ଭିତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ତେନେୱ ‘‘ଆହାରାସା ୱିଯା’’ତି ଅୱତ୍ୱା ଚେତନାଗ୍ଗହଣଂ କତଂ। କାଯସ୍ସାତି ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକଭୂତୁପାଦାଯରୂପସଙ୍ଖାତସ୍ସ ରୂପକାଯସ୍ସ। ସଙ୍ଖେପତୋ ଠପେତ୍ୱା ରୂପଧମ୍ମେ ଅୱିସିଟ୍ଠୋ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯୋ। ସୋ ଜାତିୱସେନ କୁସଲୋ, ଅକୁସଲୋ, ୱିପାକୋ, କିରିଯାତି ଚତୁବ୍ବିଧୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୬୦୫। କୁସଲାଦିଭାୱେନ ଅତ୍ତନା ସଦିସସ୍ସ ପଯୋଗେନ କରଣୀଯସ୍ସ ପୁନପ୍ପୁନଂ କରଣଂ ପୱତ୍ତନଂ ଆସେୱନଟ୍ଠୋ, ଅତ୍ତସଦିସସଭାୱତାପାଦନଂ ୱାସନଂ ୱା। ପୁରିମପୁରିମାଭିଯୋଗୋ ୱିଯାତି ଉଗ୍ଗହଣସୱନଧାରଣାଦିପୁରିମାପୁରିମାସେୱନା ୱିଯ। ତୀସୁ ପନ ଏତେସୁ ପୁରିମା ପୁରିମାତି ସମନନ୍ତରାତୀତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେ ୱିଯ ‘‘ପୁରିମା ପୁରିମା କୁସଲା ଧମ୍ମା ପଚ୍ଛିମାନଂ ପଚ୍ଛିମାନଂ ଅବ୍ଯାକତାନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଭିନ୍ନଜାତିଯେହି ସଦ୍ଧିଂ ନିଦ୍ଦେସୋ ନ କତୋତି? ଅତ୍ତନୋ ଗତିଂ ଗାହେତୁଂ ଅସମତ୍ଥତ୍ତା। ଭିନ୍ନଜାତିକା ହି ଭିନ୍ନଜାତିକାନଂ ଆସେୱନଗୁଣେନ ପଗୁଣବଲୱଭାୱଂ ସମ୍ପାଦେନ୍ତା ଅତ୍ତନୋୱ କୁସଲାଦିଭାୱସଙ୍ଖାତଂ ଗତିଂ ଗାହେତୁଂ ନ ସକ୍କୁଣନ୍ତି। ତସ୍ମା ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ନିଦ୍ଦେସଂ ଅକତ୍ୱା ଯେ ଯେସଂ ୱାସନାସଙ୍ଖାତେନ ଆସେୱନଗୁଣେନ ପଗୁଣବଲୱଭାୱୱିସିଟ୍ଠଂ ଅତ୍ତନୋ କୁସଲାଦିଭାୱସଙ୍ଖାତଂ ଗତିଂ ଗାହେତୁଂ ସମତ୍ଥା, ତେସଂ ତେହି ସମାନଜାତିକେହେୱ ସଦ୍ଧିଂ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଅଥ ୱିପାକାବ୍ଯାକତଂ କସ୍ମା ନ ଗହିତଂ? ଆସେୱନାଭାୱତୋ। ୱିପାକାବ୍ଯାକତଞ୍ହି କମ୍ମୱସେନ ୱିପାକଭାୱପ୍ପତ୍ତଂ କମ୍ମପରିଣାମିତଂ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନଂ ନିରୁସ୍ସାହଂ ଦୁବ୍ବଲଂ ସନ୍ତଂ ଆସେୱନଗୁଣେନ ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱଂ ଗାହେତ୍ୱା ପରିଭାୱେତ୍ୱା ନେୱ ଅଞ୍ଞଂ ୱିପାକଂ ପୱତ୍ତେତି, ନ ଚ ପୁରିମୱିପାକାନୁଭାୱଂ ଗହେତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅଥ ଖୋ କମ୍ମୱେଗକ୍ଖିତ୍ତଂ ପତିତଂ ୱିଯ ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତସ୍ମା ସବ୍ବଥାପି ୱିପାକେ ଆସେୱନା ନତ୍ଥୀତି ନ ଗହିତଂ। କୁସଲାକୁସଲକିରିଯାନନ୍ତରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନମ୍ପି ସକମ୍ମପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିତାଯ ଆସେୱନଗୁଣଂ ନ ଗଣ୍ହାତୀତି କୁସଲାଦଯୋପି ତସ୍ସ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋନ୍ତି। ନାନାଜାତିକତ୍ତାପି ଚେତେ ତସ୍ସ ଆସେୱନାଧାନଂ ନ କରୋନ୍ତେୱ। ଭୂମିତୋ, ପନ ଆରମ୍ମଣତୋ ୱା ନାନାଜାତିକତା ନାମ ନତ୍ଥୀତି ପରିତ୍ତକୁସଲକିରିଯା ମହଗ୍ଗତକୁସଲକିରିଯାନଂ, ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣଞ୍ଚ କୁସଲଂ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣସ୍ସ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯୋ ହୋତିଯେୱ। ସ୍ୱାଯଂ ‘‘କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ କୁସଲସ୍ସ, ଅକୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଅକୁସଲସ୍ସ, ଅବ୍ଯାକତୋ ଧମ୍ମୋ ଅବ୍ଯାକତସ୍ସ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧। ୪୨୬) ତିଧାୱ ୱୁତ୍ତୋ। ଅବ୍ଯାକତଗ୍ଗହଣେନ ଆୱଜ୍ଜନୱଜ୍ଜିତା କିରିଯଧମ୍ମା ଗହିତା।

୬୦୬।ଚିତ୍ତପଯୋଗୋ ଚିତ୍ତକିରିଯା, ଆଯୂହନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ହି କାଯୱଚୀପଯୋଗୋ ୱିଞ୍ଞତ୍ତି, ଏୱଂ ଚିତ୍ତପଯୋଗୋ ଚେତନା। ତେନ ହି ସା ଉପ୍ପନ୍ନକିରିଯତାୱିସିଟ୍ଠେ ସନ୍ତାନେ ସେସପଚ୍ଚଯସମାଗମେ ପୱତ୍ତମାନାନଂ ୱିପାକକଟତ୍ତାରୂପାନମ୍ପି ତେନେୱ ସନ୍ତାନୱିସେସେନ କିରିଯାଭାୱେନ ଉପକାରିକା ହୋତି। ତସ୍ସ ହି କିରିଯାଭାୱସ୍ସ ପୱତ୍ତତ୍ତା ତେସଂ ପୱତ୍ତି, ନ ଅଞ୍ଞଥା। ସହଜାତାନଂ ପନ ଆଯୂହନକିରିଯାଭାୱେନ ପୱତ୍ତମାନା ଉପକାରିକାତି କିଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। କମ୍ମନ୍ତି ଚ ଚେତନାକମ୍ମମେୱ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ନ ହି ଚେତନାସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ କମ୍ମଂ ଅଭିଜ୍ଝାଦି କମ୍ମପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ସତିପି ୱିପାକଧମ୍ମଭାୱେ ଚେତନାୱଜ୍ଜାନଂ ଅତଂସଭାୱତ୍ତା ୱିପାକାପି ଚେତନା ସହଜାତକମ୍ମପଚ୍ଚଯୋ ହୋତିଯେୱ, ସ୍ୱାଯଂ କମ୍ମପଚ୍ଚଯୋ ଜାତିୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧୋତି ସବ୍ବଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

୬୦୭।‘‘ନିରୁସ୍ସାହସନ୍ତଭାୱେନା’’ତି ଏତେନ ସୌସ୍ସାହେହି ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମେହି କୁସଲାକୁସଲେହି ସାରମ୍ଭଣାଦିଭାୱେନ ସଦିସାନମ୍ପି ଅସଦିସଂ ୱିପାକଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ସୋ ହି ୱିପାକାନଂ ପଯୋଗେନ ଅସାଧେତବ୍ବତାଯ ପଯୋଗେନ, ଅଞ୍ଞଥା ୱା ସେସପଚ୍ଚଯେସୁ ସିଦ୍ଧେସୁ କମ୍ମସ୍ସ କଟତ୍ତା ଏୱ ସିଜ୍ଝନତୋ ନିରୁସ୍ସାହୋ ସନ୍ତଭାୱୋ ହୋତି, ନ କିଲେସୱୂପସନ୍ତଭାୱୋ। ତଥାସନ୍ତଭାୱତୋ ଏୱ ହି ଭୱଙ୍ଗାଦଯୋ ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା। ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେପି ହି ଜୱନପ୍ପୱତ୍ତିଯା ରୂପାଦୀନଂ ଗହିତତା ୱିଞ୍ଞାଯତି, ଅଭିନିପାତସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସନ୍ତୀରଣମତ୍ତା ପନ ୱିପାକା ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ଏୱ। ନିରୁସ୍ସାହସନ୍ତଭାୱାଯାତି ନିରୁସ୍ସାହସନ୍ତଭାୱତ୍ଥାଯ। ଏତେନ ତପ୍ପଚ୍ଚଯୱନ୍ତାନଂ ଅୱିପାକାନମ୍ପି ରୂପଧମ୍ମାନଂ ୱିପାକାନୁକୂଲଂ ପୱତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି। ପୱତ୍ତେତିଆଦି ପଞ୍ହାୱାରନଯଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ପଟିଚ୍ଚୱାରେ ପନ ‘‘ୱିପାକା ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ଅରୂପିନୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିପାକପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତିଆଦିନା (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୧୪) ଆଗତା। ଏତ୍ଥ ଚ ଯେସଂ ଏକନ୍ତେନ ୱିପାକୋ ୱିପାକପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତେସଂ ୱସେନ ନଯଦସ୍ସନଂ କତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନ ହି ଆରୁପ୍ପେ କାମରୂପଭୂମୀସୁ ୱିଯ ୱିପାକୋ ରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି।

୬୦୮। ସତିପି ଜନକଭାୱେ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକତ୍ତଂ ଆହାରାନଂ ପଧାନକିଚ୍ଚନ୍ତି ଆହ ‘‘ରୂପାରୂପାନଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକତ୍ତେନା’’ତି। ଉପତ୍ଥମ୍ଭକତ୍ତଞ୍ହି ସତିପି ଜନକତ୍ତେ ଅରୂପୀନଂ ଆହାରାନଂ, ଆହାରଜରୂପସମୁଟ୍ଠାପକରୂପାହାରସ୍ସ ଚ ହୋତି। ଅସତିପି ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକରୂପୂପତ୍ଥମ୍ଭକରୂପାହାରସ୍ସ, ଅସତି ପନ

ଉପତ୍ଥମ୍ଭକତ୍ତେ ଆହାରାନଂ ଜନକତ୍ତଂ ନତ୍ଥୀତି ଉପତ୍ଥମ୍ଭକତ୍ତଂ ପଧାନଂ। ଅଥ ୱା ଜନଯମାନୋପି ଆହାରୋ ଅୱିଚ୍ଛେଦୱସେନ ଉପତ୍ଥମ୍ଭେନ୍ତୋ ଜନେତୀତି ଉପତ୍ଥମ୍ଭନଭାୱୋ ଏୱ ଆହାରଭାୱୋତି ''ଉପତ୍ଥମ୍ଭକତ୍ତେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। କେଚି ପନ ''ରୂପାହାରୋ ଅତ୍ତନା ଜନିତସ୍ସ ଆହାରପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି, ଅଞ୍ଞେନ ଜନିତସ୍ସ ହୋତି, ତସ୍ମା 'ଉପତ୍ଥମ୍ଭକତ୍ତେନା'ତି ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ତଂ ''ଆହାରୋ ରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋନ୍ତୋ ଆହାରପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତୀତି ୱିରୁଦ୍ଧମେତ''ନ୍ତି ଅପରେ ନାନୁଜାନନ୍ତି। ରୂପାହାରୋ ଚେତ୍ଥ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ଏୱ ଆହାରପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଅରୂପାହାରା ପନ ରୂପଧମ୍ମାନମ୍ପି ଆହାରପଚ୍ଚଯୋ ହୋନ୍ତି। ତଞ୍ଚ ଖୋ ନ କେୱଲଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ରୂପାନମେୱ, ଅଥ ଖୋ କଦାଚି କଟତ୍ତାରୂପାନମ୍ପୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପଚ୍ଛାଜାତେ ପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୬୦୯।ଅଧିପତିଯଟ୍ଠେନାତି ଏତ୍ଥ ନ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯଧମ୍ମାନଂ ୱିଯ ପୱତ୍ତିନିୱାରକେ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ପୱତ୍ତନେନ ଗରୁଭାୱୋ ଅଧିପତିଯଟ୍ଠୋ, ଅଥ ଖୋ ଦସ୍ସନାଦିକିଚ୍ଚେସୁ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀହି, ଜୀୱନେ କମ୍ମଜରୂପେହି ଅରୂପଧମ୍ମେହି ଚ ଜୀୱନ୍ତେହି, ମନନେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେହି, ସୁଖିତାଦିଭାୱେ ସୁଖିତାଦୀହି, ଅଧିମୋକ୍ଖପଗ୍ଗହୂପଟ୍ଠାନାୱିକ୍ଖେପପଜାନନେସୁ, ''ଅନଞ୍ଞାତଂ ଞସ୍ସାମୀ''ତି ପୱତ୍ତିଯଂ ଆଜାନନେ, ଅଞ୍ଞାତାୱିଭାୱେ ଚ ସମ୍ପଯୁତ୍ତସହଜାତେହୀତି ଏୱଂ ତଂତଂକିଚ୍ଚେସୁ ଚକ୍ଖାଦିପଚ୍ଚଯେହି ଧମ୍ମେହି ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଅନୁୱତ୍ତନୀଯତା। ତେସୁ ହି କିଚ୍ଚେସୁ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଇସ୍ସରିଯଂ, ତପ୍ପଚ୍ଚଯାନଞ୍ଚ ତଦନୁୱତ୍ତନେନ ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତି। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଇତ୍ଥିପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯଦ୍ୱଯଂ ନ ଗହିତଂ, ନନୁ ଚେତମ୍ପି ଲିଙ୍ଗାଦୀହି ଅନୁୱତ୍ତୀଯତୀତି? ସଚ୍ଚଂ ଅନୁୱତ୍ତୀଯତି, ନ ପନ ପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ। ଯଥା ହି ଜୀୱିତାହାରା ଯେସଂ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ତେସଂ ଅନୁପାଲକୌପତ୍ଥମ୍ଭକା , ଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚଯଭୂତା ଚ ହୋନ୍ତି, ନ ଏୱଂ ଇତ୍ଥିପୁରିସଭାୱା ଲିଙ୍ଗାଦୀନଂ କେନଚି ପକାରେନ ଉପକାରକା ହୋନ୍ତି। ଯତୋ ପଚ୍ଚଯା ସିଯୁଂ, କେୱଲଂ ପନ ଯଥାସକେହି ଏୱ ପଚ୍ଚଯେହି ପୱତ୍ତମାନାନଂ ଲିଙ୍ଗାଦୀନଂ ଯଥା ଇତ୍ଥିଆଦିଗ୍ଗହଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ହୋତି, ତତୋ ଅଞ୍ଞେନାକାରେନ ତଂସହିତସନ୍ତାନେ ଅପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ଲିଙ୍ଗାଦୀହି ଅନୁୱତ୍ତନୀଯତା, ଇନ୍ଦ୍ରିଯତା ଚ ତେସଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ମା ନ ତେସଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଚକ୍ଖାଦଯୋ ଅରୂପଧମ୍ମାନଂଯେୱାତି ଏତ୍ଥ ସୁଖିନ୍ଦ୍ରିଯଦୁକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯାନିପି ଚକ୍ଖାଦିଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତାନୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବାନି।

୬୧୦। ଲକ୍ଖଣାରମ୍ମଣୂପନିଜ୍ଝାନଭୂତାନଂ ୱିତକ୍କାଦୀନଂ ୱିତକ୍କନାଦିୱସେନ ଆରମ୍ମଣଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ନିଜ୍ଝାନଂ ପେକ୍ଖନଂ, ଚିନ୍ତନଂ ୱା ୱିତକ୍କାଦୀନଂଯେୱ ଆୱେଣିକୋ ବ୍ୟାପାରୋ ଉପନିଜ୍ଝାଯନଟ୍ଠୋ। ''ଠପେତ୍ୱା ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣେ ସୁଖଦୁକ୍ଖୱେଦନାଦ୍ୱଯ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱାପି ''ସତ୍ତ ଝାନଙ୍ଗାନୀ''ତି ୱଚନେନ ଅଝାନଙ୍ଗାନଂ ଉପେକ୍ଖାଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାନଂ ନିୱତ୍ତନଂ କତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯଦି ଏୱଂ ''ସତ୍ତ ଝାନଙ୍ଗାନୀ''ତି ଏତେନେୱ ସିଦ୍ଧେ ''ଠପେତ୍ୱା ସୁଖଦୁକ୍ଖୱେଦନାଦ୍ୱଯ''ନ୍ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ? ୱେଦନାଭେଦେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ସୁଖଦୁକ୍ଖଦ୍ୱଯସ୍ସ ଏକନ୍ତେନ ଅଝାନଙ୍ଗଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଝାନଙ୍ଗଟ୍ଠାନେ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ତା, ସତିପି ୱା ଝାନଙ୍ଗୱୋହାରେ ୱେଦନାଭେଦଦ୍ୱଯସ୍ସ ଏକନ୍ତେନ ଝାନପଚ୍ଚଯତ୍ତାଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଉପେକ୍ଖାଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାନଂ ପନ ଯଦିପି ଝାନପଚ୍ଚଯତ୍ତାଭାୱୋ ଅତ୍ଥି, ନଝାନପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ପନ ନତ୍ଥୀତି ସବ୍ବାନିପି ସତ୍ତ ଝାନଙ୍ଗାନୀତି ଏତ୍ଥ ଗହଣଂ କତଂ। ତତ୍ଥ ''ସବ୍ବାନିପୀ''ତି ୱଚନଂ ସବ୍ବକୁସଲାଦିଭେଦସଙ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥଂ, ନ ପନ ସବ୍ବଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦଗତସଙ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯେସଂ ପନ ''ଠପେତ୍ୱା ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣେ ୱେଦନାତ୍ତଯ''ନ୍ତି ପାଠୋ, ତେସଂ ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ୱିଚାରୋ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୬୧୧।ଯତୋ ତତୋ ୱାତି ସମ୍ମା ୱା ମିଚ୍ଛା ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଚ୍ଛାଜାତେ ପନାତିଆଦି ଯଦିପି ପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସେ ତଂସମୁଟ୍ଠାନଗ୍ଗହଣେନ ସୋ ଅତ୍ଥୋ ଞାପିତୋ ଏୱ, ପଚ୍ଛାଜାତେ ପନ ସରୂପେନେୱ ଗହିତୋତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଏତେ ପନ ଦ୍ୱେପି…ପେ… ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି ''ଯଥାସଙ୍ଖ୍ୟ''ନ୍ତି ୱଚନସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପଟ୍ଠାନଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ''ଦ୍ୱେପି ଝାନମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯା ଅହେତୁକଚିତ୍ତେସୁ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନସ୍ସ କଥମୱିରୋଧୋତି? ଅଧିପ୍ପାଯୱସେନ । ଅଯଞ୍ହି ତତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ଅହେତୁକଚିତ୍ତେସୁ ଏୱ ଝାନମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯା ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ନ ସହେତୁକଚିତ୍ତେସୂତି ସହେତୁକଚିତ୍ତେସୁ ଅଲାଭାଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଅହେତୁକଚିତ୍ତେସୁ ଲାଭାଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି। ଏୱଞ୍ହି ଅତ୍ଥେ ଗଯ୍ହମାନେ ଅହେତୁକଚିତ୍ତେସୁ କତ୍ଥଚି କସ୍ସଚି ଲାଭୋ ନ ନିୱାରିତୋତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ତେନ ସୱିତକ୍କାହେତୁକଚିତ୍ତେସୁ ଝାନପଚ୍ଚଯସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋ ଅନୁଞ୍ଞାତୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ହି ଯେନ ଅଲାଭେନ ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣିଯଂ ମନୋଧାତୁଆଦୀନଂ ସଙ୍ଗହସୁଞ୍ଞତୱାରେସୁ ଝାନଂ ନ ଉଦ୍ଧଟଂ, ତଂ ଅଲାଭଂ ସନ୍ଧାଯ ଝାନପଚ୍ଚଯସ୍ସପି ଅହେତୁକଚିତ୍ତେସୁ ଅଲାଭୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଯଥା ହି ସହେତୁକଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ୱିତକ୍କାଦୀନଂ ସହଜାତେ ସଙ୍କଡ୍ଢିତ୍ୱା ଏକତ୍ତଗତଭାୱକରଣଂ ଉପନିଜ୍ଝାଯନବ୍ୟାପାରୋ ବଲୱା, ନ ତଥା ଅହେତୁକଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୂତି। ଇଧ ପନ ଦୁବ୍ବଲମ୍ପି ଉପନିଜ୍ଝାଯନଂ ଯଦି କିଞ୍ଚିମତ୍ତମ୍ପି ଅତ୍ଥି, ନ ତେନ ଉପକାରକତା ନ ହୋତୀତି ସୱିତକ୍କାହେତୁକଚିତ୍ତେସୁପି ଝାନପଚ୍ଚଯଂ ଅନୁଜାନନ୍ତେନ ''ଏତେ ପନ ଦ୍ୱେପି ଝାନମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯା ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାହେତୁକଚିତ୍ତେସୁ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତୀ''ତି (ପଟ୍ଠା। ଅଟ୍ଠ। ପଚ୍ଚଯୁଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା) ୱୁତ୍ତଂ। ପଚ୍ଚଯକଥା ନାମ ସମନ୍ତପଟ୍ଠାନନିସ୍ସିତା, ନ ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣୀନିସ୍ସିତାତି।

୬୧୨। ସମଂ ଅୱିସମଂ, ସମ୍ମା, ସହ ୱା ପକାରେହି ଯୁତ୍ତତାଯ ଏକୀଭାୱୂପଗମେନ ୱିଯ ଉପକାରକତା ସମ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯତା। କା ପନ ସା ପକାରେହି ଯୁତ୍ତତାତି ଆହ ''ଏକୱତ୍ଥୁକଏକାରମ୍ମଣଏକୁପ୍ପାଦେକନିରୋଧସଙ୍ଖାତେନା''ତି। ତତ୍ଥ ଯେ ଏକୱତ୍ଥୁକା, ତେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାତି ଏତ୍ତକେ ୱୁଚ୍ଚମାନେ

ଅୱିନିବ୍ଭୋଗରୂପେସୁ ଏକଂ ମହାଭୂତଂ ସେସମହାଭୂତୁପାଦାରୂପାନଂ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତେନ ତାନି ଏକୱତ୍ଥୁକାନି, ଚକ୍ଖାଦିନିସ୍ସଯଭୂତାନି ୱା ଭୂତାନି ଏକଂ ୱତ୍ଥୁ ଏତେସୁ ନିସ୍ସିତନ୍ତି ଏକୱତ୍ଥୁକାନୀତି କପ୍ପେନ୍ତସ୍ସ ତେସଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତତାପତ୍ତି ସିଯାତି ତନ୍ନିୱାରଣତ୍ଥଂ ଏକାରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣଂ। ଯେ ଏକୱତ୍ଥୁକା, ଏକାରମ୍ମଣା ଚ, ତେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାତି ଏୱମ୍ପି ଚୁତିଆସନ୍ନାନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସନ୍ତୀରଣାଦୀନଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତତା ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ଏକୁପ୍ପାଦଗ୍ଗହଣଂ। ଯେ ଏକୱତ୍ଥୁକେକାରମ୍ମଣେକୁପ୍ପାଦା, ତେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାତି କିଂ ପନ ନାନାନିରୋଧାପି ଏୱଂୱିଧଲକ୍ଖଣା ହୋନ୍ତି, ଉଦାହୁ ଏକନିରୋଧା ଏୱାତି ୱିଚାରଣାଯଂ ଏକନିରୋଧା ଏୱ ଏୱଂଲକ୍ଖଣା ହୋନ୍ତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ଏକନିରୋଧା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ପଟିଲୋମତୋ ୱା ଏକନିରୋଧା ସମ୍ପଯୁତ୍ତାତି ୱୁଚ୍ଚମାନେ ଏକସ୍ମିଂ ଖଣେ ନିରୁଜ୍ଝମାନାନଂ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତତା ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ''ଏକୁପ୍ପାଦା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱମ୍ପି ଅୱିନିବ୍ଭୋଗରୂପାନଂ ଅତ୍ଥି ଏକୁପ୍ପାଦେକନିରୋଧତାତି ତେସମ୍ପି ସମ୍ପଯୁତ୍ତତା ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ତନ୍ନିୱାରଣତ୍ଥଂ ଏକାରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣଂ। ଯେ ଏକାରମ୍ମଣା ହୁତ୍ୱା ଏକୁପ୍ପାଦେକନିରୋଧା, ତେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାତି ଅଯଞ୍ଚ ନଯୋ ଏକୱତ୍ଥୁକେସୁ ଏୱ ଲବ୍ଭତି, ନ ନାନାୱତ୍ଥୁକେସୂତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଏକୱତ୍ଥୁକଗ୍ଗହଣଂ। ଯେ ଏକୱତ୍ଥୁକେକାରମ୍ମଣେକୁପ୍ପାଦେକନିରୋଧା, ତେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାତି ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱାପେକ୍ଖାଯ ଚେତଂ ଏକୱତ୍ଥୁକଗ୍ଗହଣଂ। ଆରୁପ୍ପେ ପନ ୱତ୍ଥୁଯେୱ ନତ୍ଥୀତି କୁତୋ ଏକୱତ୍ଥୁକଗ୍ଗହଣସ୍ସ ଅୱସରୋ।

୬୧୩। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସମ୍ବନ୍ଧତାଯ ଯୁତ୍ତାନମ୍ପି ସମାନାନଂ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଭାୱେନ ୱିସଂସଟ୍ଠତାଯ ନାନତ୍ତୂପଗମେନ ଉପକାରକତା ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯତା। ଅଯଞ୍ଚ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତତା ନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯତାଯ ୱିଯ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମୱସେନ ଗହେତବ୍ବା, ଅଥ ଖୋ ୱିସଂଯୋଗୱ। ତତ୍ଥ ହି ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ସମାନଜାତିଯତାଯ ସମଧୁରଂ, ଇଧ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ୱିଜାତିଯତାଯ ୱିଧୁରଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଯୁତ୍ତାନମ୍ପି…ପେ… ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯତା''ତି। ନ ହି ୱତ୍ଥୁସହଜାତପଚ୍ଛାଜାତୱସେନ ଅଯୁତ୍ତାନଂ ରୂପାଦୀନଂ ଆରମ୍ମଣାଦିଭାୱେନ ଉପକାରକାନଂ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାନମ୍ପି ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯତା ଅତ୍ଥି। ଯଥା ହି ''ୱତ୍ଥୁ ଖନ୍ଧାନଂ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ସହଜାତା କୁସଲା ଖନ୍ଧା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ରୂପାନଂ, ପଚ୍ଛାଜାତା କୁସଲା ଖନ୍ଧା ପୁରେଜାତସ୍ସ ଇମସ୍ସ କାଯସ୍ସ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତିଆଦିୱଚନତୋ (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୩୪) ୱତ୍ଥୁନା, ସହଜାତପଚ୍ଛାଜାତୱସେନ ଚ ଯୁତ୍ତାନଂ ଅତ୍ଥି ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯଭାୱୋ, ନ ଏୱଂ ଅଯୁତ୍ତାନଂ ଅତ୍ଥୀତି। ଯଦି ଏୱଂ ରୂପାନଂ ରୂପେହି କସ୍ମା ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯୋ ନ ୱୁତ୍ତୋତି? ରୂପାନଂ ରୂପେହି ସତିପି ଅୱିନିବ୍ଭୋଗେ ସମ୍ପଯୋଗୋ ୱିଯ ୱିପ୍ପଯୋଗୋ (ଧାତୁ। ୩) ନତ୍ଥୀତି ନ ତେସଂ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯତା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ''ଚତୂହି ସମ୍ପଯୋଗୋ, ଚତୂହି ୱିପ୍ପଯୋଗୋ''ତି। ସମ୍ପଯୁଜ୍ଜମାନାନଞ୍ହି ଅରୂପାନଂ ରୂପେହି, ରୂପାନଞ୍ଚ ତେହି ସିଯା ସମ୍ପଯୋଗାସଙ୍କାତି ତେସଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯତା ୱୁତ୍ତା। ରୂପାନଂ ପନ ରୂପେହି ସମ୍ପଯୋଗୋ ନତ୍ଥୀତି ନ ତେସଂ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯତା ୱୁତ୍ତା।

ରୂପିନୋ ଧମ୍ମା ଅରୂପୀନଂ ଧମ୍ମାନଂ, ଅରୂପିନୋପି ରୂପୀନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅରୂପଗ୍ଗହଣଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅରୂପଧମ୍ମେସୁ ହି ଚତ୍ତାରୋ ଏୱ ଖନ୍ଧା ସହଜାତପୁରେଜାତାନଂ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। ନିବ୍ବାନଂ ପନ ଯଥା ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି, ଏୱଂ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି। ''ଚତୂହି ସମ୍ପଯୋଗୋ, ଚତୂହି ୱିପ୍ପଯୋଗୋ''ତି (ଧାତୁ। ୩) ହି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ଅରୂପଧମ୍ମେସୁ ଚତୁନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନମେୱ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯତା। ୱୁତ୍ତଞ୍ଚ ପଞ୍ହାୱାରେ ''ସହଜାତା କୁସଲା ଖନ୍ଧା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ରୂପାନଂ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତିଆଦି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୩୪)। ରୂପିନୋ ଧମ୍ମାତି ଚେତଂ ହଦଯୱତ୍ଥୁନୋ ଚେୱ ଚକ୍ଖାଦୀନଞ୍ଚ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ରୂପଧମ୍ମେସୁ ହି ଛ ୱତ୍ଥୂନିଯେୱ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯୋ। ରୂପାଯତନାଦଯୋ ପନ ଆରମ୍ମଣଧମ୍ମା କିଞ୍ଚାପି ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା, ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯୋ ପନ ନ ହୋନ୍ତି। କିଂ କାରଣା? ସମ୍ପଯୋଗାସଙ୍କାଭାୱତୋ। ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧା ହି ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ୱତ୍ଥୂନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରତୋ ନିକ୍ଖମନ୍ତା ୱିଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ସିଯା ତତ୍ଥ ଆସଙ୍କା ''କିଂ ନୁ ଖୋ ଇମେ ଇମେହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତା, ଉଦାହୁ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତା''ତି? ଆରମ୍ମଣଧମ୍ମା ପନ ୱତ୍ଥୁସନ୍ନିସ୍ସଯେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ଆରମ୍ମଣମତ୍ତଂ ହୋନ୍ତୀତି ନତ୍ଥି ତେସୁ ସମ୍ପଯୋଗାସଙ୍କାତି ନ ତେ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତା। ସମ୍ପଯୋଗାସଙ୍କାସବ୍ଭାୱତୋ ୱତ୍ଥୂନିଯେୱ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ପଞ୍ହାୱାରେ ''ୱତ୍ଥୁ କୁସଲାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ୱତ୍ଥୁ ଅକୁସଲାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ, ଚକ୍ଖାଯତନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା''ତିଆଦି। ସ୍ୱାଯଂ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯୋ ''ସହଜାତପଚ୍ଛାଜାତତୋ କୁସଲେନ ଅବ୍ଯାକତଂ, ତଥା ଅକୁସଲେନ ଅବ୍ଯାକତଂ, ସହଜାତପୁରେଜାତପଚ୍ଛାଜାତତୋ ଅବ୍ଯାକତେନ ଅବ୍ଯାକତଂ, ୱତ୍ଥୁପୁରେଜାତତୋ ଅବ୍ଯାକତେନ କୁସଲଂ, ତଥା ଅକୁସଲନ୍ତି କୁସଲମୂଲମେକଂ, ଅକୁସଲମୂଲମେକଂ, ଅବ୍ଯାକତମୂଲାନି ତୀଣୀ''ତି ପଞ୍ଚୱିଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୬୧୪।ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଲକ୍ଖଣେନାତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସଭାୱେନ। ତେନ ''ଅତ୍ଥି ମେ ପାପକମ୍ମଂ କତଂ, ଅତ୍ଥି ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅତ୍ତହିତାଯ ପଟିପନ୍ନୋ''ତି (ପୁ। ପ। ଚତୁକ୍କୋଦ୍ଦେସ ୨୪) ଚ ଏୱମାଦୀସୁ ୱୁତ୍ତଂ ନିବ୍ବତ୍ତିତୁପଲବ୍ଭମାନତାଲକ୍ଖଣଂ ଅତ୍ଥିଭାୱଂ ନିୱାରେତି। ସତିପି ଜନକତ୍ତେ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକତ୍ତପ୍ପଧାନା ଅତ୍ଥିଭାୱେନ ଉପକାରକତାତି ଆହ ''ଉପତ୍ଥମ୍ଭକତ୍ତେନା''ତି। ଇଦଞ୍ଚ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକତ୍ତଂ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣସହଜାତାଦୀନଂ ସାଧାରଣଂ ଅତ୍ଥିଭାୱେନ ଉପକାରକତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ''ସତ୍ତଧା ମାତିକା ନିକ୍ଖିତ୍ତା''ତି ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ପାଠଇଯା ଏୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଥାହା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ''ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା

ଅରୂପିନୋ’’ତିଆଦିନା ସହଜାତୱସେନ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯୋଦସ୍ସିତୋ , ‘‘ଚକ୍ଖାଯତନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ପୁରେଜାତୱସେନ, ‘‘ଯଂ ରୂପଂ ନିସ୍ସାଯା’’ତିଆଦିନା ସହଜାତପୁରେଜାତୱସେନ। ଏୱମଯଂ ପାଠୋ ସହଜାତପୁରେଜାତଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯୱସେନେୱ ଆଗତୋ।

ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ପନ ତତୋ ଅଞ୍ଞଥାପି ଆଗତୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ପନା’’ତିଆଦିମାହ। ତଂ ତେନ ପଚ୍ଛାଜାତାହାରିନ୍ଦ୍ରିଯୱସେନାପି ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ୱିଭାୱେତି। ପୁରିମପାଠେ ପନ ସାୱସେସା ଦେସନା କତାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସତି ଚ ଯେସଂ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ତେହି ଏକତୋ, ପୁରେତରଂ, ପଚ୍ଛା ଚ ଉପ୍ପନ୍ନଭାୱେ ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯତ୍ତାଭାୱତୋ ଆହାରୋ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚ ସହଜାତାଦିଭେଦଂ ନ ଲଭନ୍ତି, ତଦଭାୱୋ ଚ ତେସଂ ଧମ୍ମସଭାୱୱସେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସ୍ୱାଯଂ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯୋ ‘‘ସହଜାତତୋ କୁସଲେନ କୁସଲଂ, ସହଜାତପଚ୍ଛାଜାତତୋ କୁସଲେନ ଅବ୍ଯାକତଂ, ସହଜାତତୋ ଏୱ କୁସଲେନ କୁସଲାବ୍ଯାକତନ୍ତି କୁସଲମୂଲା ତଯୋ, ତଥା ଅକୁସଲମୂଲା। ସହଜାତପୁରେଜାତପଚ୍ଛାଜାତାହାରିନ୍ଦ୍ରିଯତୋ ପନ ଅବ୍ଯାକତେନ ଅବ୍ଯାକତଂ, ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣପୁରେଜାତତୋ ଅବ୍ଯାକତେନ କୁସଲଂ, ତଥା ଅକୁସଲଂ। ସହଜାତପୁରେଜାତତୋ କୁସଲଞ୍ଚ ଅବ୍ଯାକତଞ୍ଚ କୁସଲସ୍ସ, ସହଜାତପୁରେଜାତପଚ୍ଛାଜାତାହାରିନ୍ଦ୍ରିଯତୋ କୁସଲଞ୍ଚ ଅବ୍ଯାକତଞ୍ଚ ଅବ୍ଯାକତସ୍ସ, ସହଜାତପୁରେଜାତତୋ ଅକୁସଲଞ୍ଚ ଅବ୍ଯାକତଞ୍ଚ ଅକୁସଲସ୍ସ, ସହଜାତପୁରେଜାତପଚ୍ଛାଜାତାହାରିନ୍ଦ୍ରିଯତୋ ଅକୁସଲଞ୍ଚ ଅବ୍ଯାକତଞ୍ଚ ଅବ୍ଯାକତସ୍ସା’’ତି ଏୱଂ ତେରସୱିଧୋ। ସଙ୍ଖେପେନ କୁସଲାକୁସଲୱିପାକକିରିଯରୂପୱସେନ ପଞ୍ଚୱିଧୋ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯୋ, ନ ନିବ୍ବାନଂ। ଯୋ ହି ଅତ୍ଥିଭାୱାଭାୱେନ ଅନୁପକାରକୋ ଅତ୍ଥିଭାୱଂ ଲଭିତ୍ୱା ଉପକାରକୋ ହୋତି, ସୋ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣାନଂ ନ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥିଭାୱାଭାୱେନ ଅନୁପକାରକଂ ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ଥିଭାୱଲାଭେନ ଉପକାରକଂ ହୋତୀତି, ଉପ୍ପାଦାଦିଯୁତ୍ତାନଂ ୱା ନତ୍ଥିଭାୱୋପକାରକତାୱିରୁଦ୍ଧୋ ଉପକାରକଭାୱୋ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯତାତି, ନ ନିବ୍ବାନଂ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି।

୬୧୫। ଆରମ୍ମଣେ ଫୁସନାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତମାନାନଂ ଫସ୍ସାଦୀନଂ ଅନେକେସଂ ସହଭାୱୋ ନତ୍ଥୀତି ଏକସ୍ମିଂ ଫସ୍ସାଦିସମୁଦାଯେ ସତି ଦୁତିଯୋ ନ ହୋତି, ଅସତି ପନ ହୋତୀତି ତେନ ନତ୍ଥିଭାୱେନ ଉପକାରକତା ନତ୍ଥିପଚ୍ଚଯତା। ସତିପି ପୁରିମତରଚିତ୍ତାନଂ ନତ୍ଥିଭାୱେ ନ ତେନ ତାନି ନତ୍ଥିଭାୱେନ ଉପକାରକାନି, ଅନନ୍ତରମେୱ ପନ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥିଭାୱେନ ପୱତ୍ତିଓକାସଂ ଅଲଭମାନଂ ନତ୍ଥିଭାୱେନ ଓକାସଂ ଦଦମାନଂ ୱିଯ ଉପକାରକଂ ହୋତୀତି ‘‘ପୱତ୍ତିଓକାସଦାନେନ ଉପକାରକା’’ତି ଆହ। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନନ୍ତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ।

‘‘ତେ ଏୱା’’ତି ଏତେନ ନତ୍ଥିୱିଗତପଚ୍ଚଯାନଂ ଧମ୍ମତୋ ୱିସେସାଭାୱମାହ। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଅଭାୱମତ୍ତେନ ଉପକାରକତା ଓକାସଦାନଂ ନତ୍ଥିପଚ୍ଚଯତା, ସଭାୱୱିଗମେନ ଅପ୍ପୱତ୍ତମାନାନଂ ସଭାୱୱିଗମେନ ଉପକାରକତା ୱିଗତପଚ୍ଚଯତା। ନତ୍ଥିତା ଚ ନିରୋଧାନନ୍ତରା ସୁଞ୍ଞତା, ୱିଗତତା ନିରୋଧପ୍ପତ୍ତତାତି ଅଯମେତେସଂ ୱିସେସୋ।

ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯଧମ୍ମା ଏୱ ଚାତି ଚ-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ। ତେନ ନ କେୱଲଂ ନତ୍ଥିୱିଗତପଚ୍ଚଯା ଏୱ ଧମ୍ମତୋ ଅୱିସିଟ୍ଠା, ଅଥ ଖୋ ଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚଯାପୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦୀପେତି। ଯଦିପିମେ ପଚ୍ଚଯା ଧମ୍ମତୋ ଅୱିସିଟ୍ଠା, ତଥାପି ଅତ୍ଥିତାଯ ସସଭାୱତାଯ ଉପକାରକତା ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯତା, ସଭାୱୱିଗମେନ ନିରୋଧସ୍ସ ଅପ୍ପତ୍ତିଯା ଉପକାରକତା ଅୱିଗତପଚ୍ଚଯତାତି ପଚ୍ଚଯଭାୱୱିସେସୋ ଧମ୍ମାୱିସେସେପି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଧମ୍ମାନଞ୍ହି ସମତ୍ଥତାୱିସେସଂ ସବ୍ବଂ ଯାଥାୱତୋ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ଭଗୱତା ଚତୁୱୀସତିପଚ୍ଚଯୱିସେସା ୱୁତ୍ତାତି ଧମ୍ମସ୍ସାମିମ୍ହି ସଦ୍ଧାଯ ‘‘ଏୱଂ ୱିସେସା ଏତେ ଧମ୍ମା’’ତି ସୁତମଯଞାଣଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଚିନ୍ତାଭାୱନାମଯେହି ତଦଭିସମଯାଯ ଯୋଗୋ କରଣୀଯୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ଆରମ୍ମଣଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରୌପନିସ୍ସଯପୁରେଜାତଆସେୱନସମ୍ପଯୁତ୍ତନତ୍ଥିୱିଗତପଚ୍ଚଯା ଅରୂପଧମ୍ମାନଂଯେୱ, ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯୋ ରୂପଧମ୍ମାନଂଯେୱ, ଇତରେ ଚୁଦ୍ଦସ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ।

ହେତୁଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରାସେୱନପଚ୍ଛାଜାତକମ୍ମୱିପାକଝାନମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତନତ୍ଥିୱିଗତପଚ୍ଚଯା ଅରୂପଧମ୍ମା ଏୱ, ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯୋ ରୂପମେୱ, ଉଭଯଂ ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯେ ଠପେତ୍ୱା ସେସା, ତେ ଦ୍ୱେ ପଞ୍ଞତ୍ତିସଭାୱାପି ହୋନ୍ତି।

ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରାସେୱନନତ୍ଥିୱିଗତପଚ୍ଚଯା ଅତୀତା ଏୱ। ଆରମ୍ମଣାରମ୍ମଣାଧିପତିଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯା ତିକାଲିକା, କାଲୱିନିମୁତ୍ତା ଚ। କମ୍ମପଚ୍ଚଯୋ ଅତୀତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୱସେନ ଦ୍ୱିକାଲିକୋ। ସେସା ପନ୍ନରସ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାୱ।

ତଥା ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସଯପକତୂପନିସ୍ସଯାସେୱନପଚ୍ଚଯା, ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯୋ, ନତ୍ଥିୱିଗତପଚ୍ଚଯା ଚାତି ଇମେ ପଚ୍ଚଯା ଜନକା ଏୱ, ନ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକା। ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯୋ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକୋ ଏୱ, ନ ଜନକୋ । ସେସା ଜନକା ଚ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକା ଚାତି ଅଯମ୍ପି ୱିସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯାସଙ୍ଖାରପଦୱିତ୍ଥାରକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୧୬।ପଚ୍ଚଯେସୁତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ଭୁମ୍ମଂ। ଦୁୱିଧା ଦ୍ୱିପ୍ପକାରେନ। ଅନେକଧାତି ସତ୍ତରସଧା ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯାଦିୱସେନ।

ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତେନାତି ଚେତୋପରିଯପୁବ୍ବେନିୱାସଅନାଗତଂସଞ୍ଜାଣସଙ୍ଖାତାହି ଅଭିଞ୍ଞାହି ସହଗତଚିତ୍ତେନ। ସମୋହଚିତ୍ତଜାନନକାଲେତି ପରେସଂ, ଅତ୍ତନୋ ଚ ସମୋହସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଜାନନକାଲେ। ଅୱିଜ୍ଜାପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଅକୁସଲପ୍ପୱତ୍ତିଯୋ ଯା କାଚି ୱିପତ୍ତିଯୋ, ସବ୍ବା ତା ମୋହମୂଲିକାତି ଚ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଆଦୀନୱଦସ୍ସନେନ ଅୱିଜ୍ଜାସମତିକ୍କମତ୍ଥାଯ ୱିୱଟ୍ଟାଭିପତ୍ଥନାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ତେସଂ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାନଂ। ଅୱିଜ୍ଜାସମ୍ମୂଳ୍ହତ୍ତାତି ଭୱାଦୀନୱପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦିକାଯ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସମ୍ମୂଳ୍ହତ୍ତା। ତାନେୱ ପୁଞ୍ଞାନୀତି ତାନେୱ ଯଥାୱୁତ୍ତାନି କାମାୱଚରରୂପାୱଚରପୁଞ୍ଞାନି। ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ରାଗାଦୀନନ୍ତି ରାଗଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛୁଦ୍ଧଚ୍ଚଦୋମନସ୍ସାନଂ। ଅୱିଜ୍ଜାସମ୍ପଯୁତ୍ତତ୍ତା ରାଗାଦୀନଂ ରାଗାଦିଅସ୍ସାଦନକାଲେସୁ ଅୱିଜ୍ଜଂ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଗରୁଂ କତ୍ୱା ଅସ୍ସାଦନଂ ରାଗଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତାଯ ଏୱ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଅସ୍ସାଦନଞ୍ଚ ରାଗୋ, ତଦୱିଯୁତ୍ତା ଚ ଦିଟ୍ଠୀତି ଅସ୍ସାଦନୱଚନେନେୱ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଅୱିଜ୍ଜଂ ଗରୁଂ କରୋନ୍ତୀ ଦିଟ୍ଠି ଚ ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ରାଗାଦୀହି ଚ ପାଠଇଯଂ ସରୂପତୋ ୱୁତ୍ତେହି ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତସଙ୍ଖାରସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜାରମ୍ମଣାଦିତଂ ଦସ୍ସେତି। ଅନାଦୀନୱଦସ୍ସାୱିନୋତି ପାଣାତିପାତାଦୀସୁ ନ ଆଦୀନୱଦସ୍ସିନୋ। ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଅନାରମ୍ମଣସ୍ସ, ପଠମଜୱନସ୍ସ ଚ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିଅନନ୍ତରାଦିପଚ୍ଚଯୱଚନେସୁ ଅୱୁତ୍ତସ୍ସ, ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଚ ସବ୍ବସ୍ସ ସଙ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥଂ ''ଯଂ କିଞ୍ଚୀ''ତି ଆହ।

ୱୁତ୍ତନଯେନାତି ସମତିକ୍କମଭୱପତ୍ଥନାୱସେନ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରେ ୱୁତ୍ତନଯେନ।

୬୧୭।କିଂ ପନାଯନ୍ତିଆଦିନା ଚୋଦକସ୍ସ ଅଯମଧିପ୍ପାଯୋ – ''ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା ସମ୍ଭୱନ୍ତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ସମ୍ଭୱନ୍ତି ଏୱାତି ଅୱଧାରଣଂ ନ ଯୁଜ୍ଜତି , ଅୱସେସପଚ୍ଚଯସମୱାଯାଭାୱେ ସଙ୍ଖାରାନଂ ସମ୍ଭୱାଭାୱତୋ। ତଥା ସଙ୍ଖାରା ଏୱାତି ଅୱଧାରଣମ୍ପି ନ ଯୁଜ୍ଜତି। କସ୍ମା? ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମାନଂ ସମ୍ଭୱସ୍ସ ତତୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା। ୱାକ୍ୟସ୍ସ ଅୱଧାରଣଫଲତ୍ତା ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ଏୱ ସଙ୍ଖାରା ସମ୍ଭୱନ୍ତୀତି ଅୱଧାରଣେ ଗଯ୍ହମାନେପି ଅଯଂ ଦୋସୋ। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ଲୋଭାଦିକମ୍ମନିଦାନୌପାଦାନୱତ୍ଥାରମ୍ମଣମନସିକାରାଦଯୋ ଅଞ୍ଞେପି ପଚ୍ଚଯା ଲବ୍ଭନ୍ତିଯେୱାତି। ତତ୍ଥ ଏକାତି ଅସହାଯା, କାରଣନ୍ତରନିରପେକ୍ଖାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଞ୍ଞେପି ପଚ୍ଚଯା ସହକାରିକାରଣଭୂତା। ଦୋସମେତ୍ଥ ୱତ୍ତୁକାମୋ ଚୋଦକୋ ପୁଚ୍ଛତୀତି ଞତ୍ୱା ଆଚରିଯୋ ଆହ ''କିଂ ପନେତ୍ଥା''ତି। ଏତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ପଚ୍ଚଯନ୍ତରେନ ରହିତଭାୱେ ଚ ସହିତଭାୱେ ଚ କିଂ ପନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ଅସମତ୍ତା ତେ ଚୋଦନା, ଅୱସିଟ୍ଠଞ୍ଚ ତାୱ କଥେହୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏକକାରଣୱାଦୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଦୋସପ୍ପସଙ୍ଗୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଅନିଟ୍ଠୋ ହି ଏକକାରଣୱାଦୋ ସବ୍ବତ୍ଥ ସବ୍ବକାଲଂ ସମ୍ଭୱାପତ୍ତିତୋ, ଏକସଦିସାସଭାୱାପତ୍ତିତୋ ଚ।

ଯସ୍ମା ଏକଂ ନ ଏକତୋତିଆଦୀସୁ ତୀସୁ ପକାରେସୁ ଅୱିଜ୍ଜମାନେସୁ ପାରିସେସେନ ଅନେକତୋ ଅନେକମେୱାତି ଏତସ୍ମିଂ ଚତୁତ୍ଥେ ଏୱ ପକାରେ ୱିଜ୍ଜମାନେ ଏକହେତୁଫଲଦୀପନେ ଅତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ନ ନୁପପଜ୍ଜତି ଉପପଜ୍ଜତିଯେୱ। ଏକଂ ଫଲଂ ଏକତୋ ନତ୍ଥି, ଅନେକମ୍ପି ଏକତୋ ନତ୍ଥି। ଅନେକତୋପି ଏକଂ ଫଲଂ ନୋ ଅତ୍ଥୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ଏକେକହେତୁଫଲଦୀପନନ୍ତି ''ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା''ତି ଏକହେତୁଦୀପନଂ, ''ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ୱିଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତି ଏକଫଲଦୀପନନ୍ତି ଏୱଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଏକେକହେତୁଫଲଦୀପନଂ କତଂ।

ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ଅନୁରୂପତୋତି ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ଅଜ୍ଝାସଯସ୍ସ ଅନୁରୂପତୋ। ଏକସ୍ସେୱ ହେତୁନୋ, ଫଲସ୍ସ ଚ ଦୀପନା ସନ୍ଧୁ ଦେସନାୱିଲାସତୋ ୱା ୱେନେଯ୍ୟପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଅଜ୍ଝାସଯତୋ ୱା। ତଦୁଭଯସ୍ସ ପନେତ୍ଥ କାରଣଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଦେସେତବ୍ବସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପଧାନତା, ପାକଟତା, ଅସାଧାରଣତା ଚ। ଦେସନାୱିଲାସପ୍ପତ୍ତା ଚ ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ ତେ ଦେସେତବ୍ବେ ଅତ୍ଥେ ବହୂସୁପି ପରିଯାଯେସୁ ଲବ୍ଭମାନେସୁ ଯଥାରୁଚିତଂ ଗହେତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତି, ସା ଦେସନାୱିଲାସାନୁରୂପତା। ତତ୍ଥ ପନ ଯେନ ପରିଯାଯେନ ଯେ ୱେନେଯ୍ୟା ବୁଜ୍ଝନ୍ତି, ତେନେୱ ତେସଂ ବୋଧନଂ, ସା ୱେନେଯ୍ୟଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପତା।

ଯଥାଫସ୍ସଂୱେଦନାୱୱତ୍ଥାନତୋତି ''ସୁଖୱେଦନୀଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଫସ୍ସଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ସୁଖା ୱେଦନା''ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୪।୧୨୯), ''ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତିଣ୍ଣଂ ସଙ୍ଗତି ଫସ୍ସୋ, ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ୱେଦନା''ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୨୦୪, ୪୦୦; ୩।୪୨୧, ୪୨୫, ୪୨୬; ସଂ। ନି। ୨।୪୩-୪୪; ୨।୪।୬୦; କଥା। ୪୬୫, ୪୬୭) ଚ ସୁଖୱେଦନୀଯଫସ୍ସାଦିଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦିଅନୁରୂପେନ ସୁଖୱେଦନାଦିଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜାୱେଦନାଦୀନଂ ୱୱତ୍ଥାନତୋ। ସମାନେସୁପି ହି ଚକ୍ଖୁରୂପାଦୀସୁ ଫସ୍ସୱସେନ ସୁଖାଦିୱିପରିଯାଯାଭାୱତୋ, ସମାନେସୁ

ରୂପମନସିକାରାଦୀସୁ ଚକ୍ଖାଦିସଙ୍ଘଟ୍ଟନୱସେନ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜାଦିୱିପରିଯାଯାଭାୱତୋ, ଅଞ୍ଞପଚ୍ଚଯସାମଞ୍ଞେପି ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସୱସେନ ସୁଖାଦିଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜାଦୀନଂ ଓଳାରିକସୁଖୁମାଦିସଙ୍କରାଭାୱତୋ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥାୱୁତ୍ତଫସ୍ସସ୍ସ ସୁଖାଦୀନଂ ଅୱିପରୀତୋ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ଏୱ ଯଥାୱେଦନଂ ଫସ୍ସୱୱତ୍ଥାନଂ। କାରଣଫଲୱିସେସେନ ୱା ଫଲକାରଣୱିସେସନିଚ୍ଛଯୋ ହୋତୀତି ଉଭଯତ୍ଥାପି ନିଚ୍ଛଯୋ ପୱତ୍ତାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ।

କମ୍ମାଦଯୋତି କମ୍ମଆହାରୌତୁଆଦଯୋ ଅପାକଟା ସେମ୍ହପଟିକାରେନ ରୋଗୱୂପସମନତୋ। ସେମ୍ହସ୍ସ ମନ୍ଦଭାୱାଦିନା ଚ ସେମ୍ହଂଯେୱ ପାକଟଂ କାରଣଂ। ଅଯମିଧ ଅୱିଜ୍ଜା ସଙ୍ଖାରାନଂ ହେତୁଭାୱେନ ଦୀପିତାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅସ୍ସାଦାନୁପସ୍ସିନୋ ତଣ୍ହା ପୱଡ୍ଢତୀତି ୱଚନତୋତି “ସଂଯୋଜନିଯେସୁ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମେସୁ ଅସ୍ସାଦାନୁପସ୍ସିନୋ ତଣ୍ହା ପୱଡ୍ଢତି, ତଣ୍ହାପଚ୍ଚଯା ଉପାଦାନଂ, ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯା ଭୱୋ”ତି (ସଂ। ନି। ୨।୫୩) ଇମିନା ସୁତ୍ତେନ ତଣ୍ହାଯ ସଙ୍ଖାରକାରଣଭାୱସ୍ସ ୱୁତ୍ତତାତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁନ ତସ୍ସାପି ଅୱିଜ୍ଜାଯ କାରଣନ୍ତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ “ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଦଯା ଆସୱସମୁଦଯୋତି ଚ ୱଚନତୋ”ତି ଆହ । ତଣ୍ହା ୱା ଚତୁରୁପାଦାନଭୂତା କାମାସୱଦିଟ୍ଠାସୱା ଚ ସଙ୍ଖାରସ୍ସ କାରଣନ୍ତି ପାକଟା ଅୱିଜ୍ଜାହେତୁକାତି ସୁତ୍ତଦ୍ୱଯେନାପି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ପାକଟଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ କାରଣଭାୱମେୱ ଦସ୍ସେତି। “ଅସ୍ସାଦାନୁପସ୍ସିନୋ”ତି (ସଂ। ନି। ୨।୫୩) ହି ୱଚନେନ ଭୱାଦୀନୱପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦନକିଚ୍ଚା ଅୱିଜ୍ଜା ତଣ୍ହାଯ କାରଣନ୍ତି ଦସ୍ସିତା ହୋତି। ଯସ୍ମା ଅୱିଦ୍ୱା, ତସ୍ମା ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦିକେ ଅଭିସଙ୍ଖରୋତୀତି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସଙ୍ଖାରକାରଣଭାୱସ୍ସ ପାକଟତ୍ତା ଅୱିଦ୍ଦସୁଭାୱୋୱ ସଙ୍ଖାରକାରଣଭାୱେନ ୱୁତ୍ତୋ। ଖୀଣାସୱସ୍ସ ସଙ୍ଖାରାଭାୱତୋ, ଅସାଧାରଣତ୍ତା ଚ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ସାଧାରଣକାରଣାନି ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣାଦୀନୀତି ପୁଞ୍ଞଭୱାଦୀନୱପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦିକା ଅୱିଜ୍ଜା ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ଅସାଧାରଣଂ କାରଣନ୍ତି ୱା ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏତେନେୱ “ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା, ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ୱିଞ୍ଞାଣ”ନ୍ତି (ମ। ନି। ୩।୧୨୬; ସଂ। ନି। ୨।୧; ଉଦା। ୧; ମହାୱ। ୧; ନେତ୍ତି। ୨୪) ଏତ୍ଥ ପନ ପଧାନତ୍ତା, ପାକଟତ୍ତା, ଅସାଧାରଣତ୍ତାତି ଏକେକହେତୁଫଲଦୀପନପରିହାରୱଚନେନ ସବ୍ବତ୍ଥ “ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ୱେଦନା, ୱେଦନାପଚ୍ଚଯା ତଣ୍ହା”ତିଆଦୀସୁ ବୋଧନେଯ୍ୟଜ୍ଝାସଯୱସେନ ଧମ୍ମସ୍ସ ବୋଧନସଙ୍ଖାତଂ ପଯୋଜନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୬୧୮।“ଏକନ୍ତାନିଟ୍ଠଫଲାଯା”ତି ଏତେନ ୱିରୁଦ୍ଧଭାୱଂ, “ସାୱଜ୍ଜାଯା”ତି ଏତେନ ୱିଜାତିଯଭାୱଂ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଜୋତେତି। ପୁଞ୍ଞାନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରା ହି ଇଟ୍ଠୱିପାକତାଯ, ଅନୱଜ୍ଜସଭାୱତାଯ ଚ ତସ୍ସା ୱିରୁଦ୍ଧା, ୱିଜାତିଯା ଚାତି। କଥଂ ନ ଯୁଜ୍ଜିସ୍ସତୀତିଆଦି ସମାଧାନଂ, ତେନ ଯ୍ୱାଯଂ ଏକନ୍ତାନିଟ୍ଠଫଲତାଦିହେତୁପଦେସୋ, ତସ୍ସ ଅନେକନ୍ତିକତଂ ଦସ୍ସେତି। ଅଯଂ ହେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ଯ୍ୱାଯଂ ତଯା ଚୋଦନା “ଏୱଂ ସନ୍ତେପୀ”ତିଆଦିନା କତା, ସା ଯୁତ୍ତା ୱିପାକଂ ପତି। ନ ହି ଅନିଟ୍ଠୱେପକ୍କଂ କାରଣଂ ଇଟ୍ଠଂ ଫଲତି, ଇଟ୍ଠୱେପକ୍କଂ ୱା ଅନିଟ୍ଠଂ। ଯସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱଲକ୍ଖଣଧମ୍ମାନଂ ଧମ୍ମତା ଅଧିପ୍ପେତା, ତତ୍ର ଚାଯଂ ନିଯମୋ ନତ୍ଥି ୱିଚିତ୍ତରୂପତ୍ତା ତସ୍ସାତି। ତେନାହ “ୱିରୁଦ୍ଧୋ ଚା”ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ସଭାୱଧମ୍ମାନଂ। ଠାନନ୍ତି ଅୱଟ୍ଠାନଂ। ତସ୍ମା ଠାନୱିରୁଦ୍ଧୋତି ଅତ୍ଥିତାୱିରୁଦ୍ଧୋ। କେଚି ପନ “ପଟିସନ୍ଧିଆଦୀନିଠାନାନୀ”ତି ୱଦନ୍ତି। ଏୱଂ ସତି “ପୁରିମଚିତ୍ତଂ ପଚ୍ଛିମଚିତ୍ତସ୍ସ ଠାନୱିରୁଦ୍ଧୋ ପଚ୍ଚଯୋ”ତି ନଯିଦଂ ଏକନ୍ତିକଂ ସିଯା। ଭୱଙ୍ଗମ୍ପି ହି ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ, ଜୱନଂ ଜୱନସ୍ସ, ନ ଚ ସିପ୍ପାଦୀନଂ ପଟିସନ୍ଧିଆଦିଟ୍ଠାନଂ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ନ ତଂ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତଂ। କମ୍ମଂ ରୂପସ୍ସ ନମନରୁପ୍ପନୱିରୋଧା, ସାରମ୍ମଣାନାରମ୍ମଣାଦିୱିରୋଧା ଚ ସଭାୱୱିରୁଦ୍ଧୋ ପଚ୍ଚଯୋ । ଖୀରାଦୀନି ଦଧିଆଦୀନଂ ମଧୁରମ୍ବିଲରସାଦିସଭାୱୱିରୋଧା। ଅୱିଜାନନକିଚ୍ଚୋ ଆଲୋକୋ ୱିଜାନନକିଚ୍ଚସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ। ଅମଦନକିଚ୍ଚା ଚ ଗୁଳାଦଯୋ ମଦନକିଚ୍ଚସ୍ସ ଆସୱସ୍ସ।

ଗୋଲୋମାୱିଲୋମାଦୀତିଆଦୀସୁ ଗୋଲୋମାୱିଲୋମାନି ଦୁବ୍ବାଯ, ଅୱୀତି ଚ ରତ୍ତା ଏଳକା ୱେଦିତବ୍ବା। ୱିସାଣଂ ସରସ୍ସ। ଦଧିତିଲପିଟ୍ଠଗୁଳାନି ଭୂତିଣକସ୍ସ। ସେୱାଲଂ ତଣ୍ଡୁଲେଯ୍ୟକସ୍ସ, ଖରୱଳୱା ଅସ୍ସତରସ୍ସାତି ଏୱମାଦି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଗହିତୋ। ଯସ୍ମା ୱିପାକା ଏୱ ନ, ତସ୍ମା ଦୁକ୍ଖୱିପାକାଯପି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଅଦୁକ୍ଖୱିପାକାନଂ ପୁଞ୍ଞାନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ନ ନ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ତଦୱିପାକତ୍ତେପି ସାୱଜ୍ଜତାଯ ତଦୱିରୁଦ୍ଧାନଂ, ତଂସଦିସାନଞ୍ଚ ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାନମେୱ ପଚ୍ଚଯୋ, ନ ଇତରେସନ୍ତି ଏତସ୍ସ ପସଙ୍ଗସ୍ସ ନିୱାରଣତ୍ଥଂ “ୱିରୁଦ୍ଧୋ ଚାୱିରୁଦ୍ଧୋ ଚ, ସଦିସାସଦିସୋ ତଥା। ଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ ସିଦ୍ଧୋ”ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ତମତ୍ଥଂ ପାକଟଂ କରୋନ୍ତୋ “ଇତି ଅଯଂ ଅୱିଜ୍ଜା”ତିଆଦିମାହ।

୬୧୯।ସବ୍ବତ୍ଥ ଖନ୍ଧାନଂ ଭେଦୋ ମରଣନ୍ତି ଚୁତିଂ ଅଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋତି ଇଧ ଚୁତି ନାମ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱାଦୀସୁ ରୂପାଦୀନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ମରଣସଞ୍ଞିତୋ ଚରିମୋ ଭେଦୋତି ଯାଥାୱତୋ ଅଜାନନ୍ତୋ। ସତ୍ତସ୍ସ ସତୋ ୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସେୱ। ଦେହନ୍ତରସଙ୍କମନଂ ଅଞ୍ଞେନ କାଯେନ ସମାଗମୋ।

ସବ୍ବତ୍ଥ ଖନ୍ଧାନଂ ପାତୁଭାୱୋତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱାଦୀସୁ ଖନ୍ଧାନଂ ପଠମାଭିନିବ୍ବତ୍ତି। ନୱସରୀରପାତୁଭାୱୋତି ଇଧ ଜିଣ୍ଣସ୍ସ ସରୀରସ୍ସ ନିକ୍ଖେପେ

ପରଲୋକପରିୟାପନସ୍ସ ନୱକାୟସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ। ୟଥେକେ ୱଦନ୍ତି –

‘‘ୱତ୍ଥାନି ଜିଣ୍ଣାନି ୟଥା ପହାୟ,

ନୱାନି ଗଣ୍ହାତି ନରୋ ପରାନି;

ନିକ୍ଖିପ୍ପ ଦେହଂ ଇଧ ଜିଣ୍ଣମେୱଂ,

ଗଣ୍ହାତି ଅତ୍ତାଭିନୱଂ ସୁଖେସୀ’’ତି।

ଅୟଂ ସତ୍ତୋତି ଅୟମତ୍ତା, ୟୋ ସାମୀ, ନିୱାସୀ, କାରକୋ, ୱେଦକୋ ଚାତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ସତ୍ତୋମରତି, ସତ୍ତୋ ଉପପଜ୍ଜତୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ତୀସୁପି ଠାନେସୁ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଇସ୍ସରକୁତ୍ତବ୍ରହ୍ମକୁତ୍ତାଦିୱିକପ୍ପନଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ସଭାୱଲକ୍ଖଣନ୍ତି’ରୁପ୍ପନାନୁଭୱନାଦିଂ, କକ୍ଖଳଫୁସନାଦିସଭାୱମେୱ ୱା। ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚତାଦିଂ। ସଙ୍ଖାରେ ଅତ୍ତତୋ ଅତ୍ତନିୟତୋତି ରୂପାଦୀସୁ ଏକଙ୍କଂ ଅତ୍ତତୋ, ତଦଞ୍ଞଂ ଅତ୍ତନିୟତୋ।

ଅତ୍ତା ଜାନାତି ୱାତି ୱିକପ୍ପେତି କାପିଲାଦୟୋ ୱିୟ। ନ ଜାନାତି ୱାତି କାଣାଦାଜୀୱିକାଦୟୋ ୱିୟ। କାଣାଦୋପି ହି ଅତ୍ତା ସଭାୱେନ ନ ଜାନାତି। ୟଦା ବୁଦ୍ଧିଗୁଣେନ ସଂୟୁଜ୍ଜତି, ତଦା ଜାନାତୀତି ଇଚ୍ଛତି। ସୋ ଏୱ କରୋତି ଚ କାରେତି ଚାତି ୟୋ ପରତ୍ଥ ସୁଖଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଭୱତି, ସୋ ଏୱ ପୁଞ୍ଞାପୁଞ୍ଞଂ ସୟଂ କରୋତି, ଅଞ୍ଞଞ୍ଚ କାରେତି, ନ ଅଞ୍ଞୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ । ସଣ୍ଠପେନ୍ତାତି ଦ୍ୱିଅଣୁକାଦିଉପ୍ପାଦନୱସେନ, ଇଚ୍ଛାୱସେନ ଚ ସମ୍ପାଦେନ୍ତା। ସୋତି ଅତ୍ତସଞ୍ଞିତୋ ସତ୍ତୋ। ଇନ୍ଦ୍ରିୟସମ୍ପନ୍ନୋତି ଚକ୍ଖାଦୀହି ଇନ୍ଦ୍ରିୟେହି ସମନ୍ନାଗତୋ, ତେନ ସଳାୟତନପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି। ସଙ୍କେତ୍ତଂ ୟଥାପଚ୍ଚୟଂ ପୱତ୍ତମାନାନଂ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ କିଞ୍ଚଂ ଅତ୍ତନୋ ୱ୍ୟାପାରଂ କତ୍ୱା ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋ ୱିମୁୟ୍ହତୀତି ଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଚ୍ଛେଜ୍ଜସୁତ୍ତାୱୁତାଭେଜ୍ଜମଣୀନଂ ୱିୟ ପୁବ୍ବାପରିୟଵୱତ୍ଥାନଂ ନିୟତି, ନିୟତିୟା, ନିୟତି ଏୱ ୱା ସଙ୍ଗତି ସମାଗମୋ ନିୟତିସଙ୍ଗତି, ତାୟ ଭାୱେସୁ ପରିଣତା ମନୁସ୍ସଦେୱୱିହଙ୍ଗାଦିଭାୱଂ ପତ୍ତା ନିୟତିସଙ୍ଗତିଭାୱପରିଣତା। ନିୟତିୟା, ସଙ୍ଗତିୟା, ଭାୱସଙ୍ଖାତେନ ସଭାୱେନ ଚ ପରିଣତା ନାନପ୍ପକାରତଂ ପତ୍ତା ନିୟତିସଙ୍ଗତିଭାୱପରିଣତାତି ଚ ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି।

ଏତେହି ଚ ୱିକପ୍ପନେହି ଅୱିଜ୍ଜା ଅକୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ କତ୍ୱା ସତ୍ତେ ପୁଞ୍ଞାଦୀସୁ ସଙ୍ଖାରେସୁ ୟତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ପୱତ୍ତେତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ସୋ ଅୱିଜ୍ଜାୟ ଅନ୍ଧୀକତୋ’’ତିଆଦି। ପଟିପଜ୍ଜତୀତି ଉପସଙ୍କମତି।

ଅପରିଣାୟକୋତି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସମ୍ପଟିପାଦକକଲ୍ୟାଣମିତ୍ତରହିତୋ, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞାଣାୱସାନଂ ୱା ଞାଣଂ ସମୱିସମଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ସତ୍ତେ ନିବ୍ବାନଂ ନୟତୀତି ପରିଣାୟକଂ, ତେନ ରହିତୋ ଅପରିଣାୟକୋ। ଧମ୍ମଂ ଞତ୍ୱାତି ସପ୍ପୁରିସୂପସ୍ସୟେନ ଚତୁସଚ୍ଚପ୍ପକାସକଂ ସୁତ୍ତାଦିଧମ୍ମଂ ଞତ୍ୱା, ମଗ୍ଗଞାଣେନେୱ ୱା ସବ୍ବଧମ୍ମପୱରଂ ନିବ୍ବାନଧମ୍ମଂ ଞତ୍ୱା। ତଂଜାନନାୟତ୍ତଂ ପନ ସେସସଚ୍ଚଉଯାଭିସମୟଂ ସମାନକାଲମ୍ପି ତଂ ପୁରିମକାଲଂ ୱିୟ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଉପସନ୍ତୋ ଚରିସ୍ସତୀତି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗାଧିଗମେନ ସବ୍ବସୋ ଅୱିଜ୍ଜୂପସମା ଉପସନ୍ତୋ ସୌପାଦିସେସନିବ୍ବାନଧାତୁୟଂ ଠିତୋ ୟାୱ ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନଧାତୁପତ୍ତି, ତାୱ ସତ୍ତାନଂ ହିତଚରିୟାୟ ଅତ୍ତଭାୱଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତୋ ଚରିସ୍ସତି, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରେହି ୱିହରିସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚୟାୱିଞ୍ଞାଣପଦୱିତ୍ଥାରକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୨୦। ୟଥାୱୁତ୍ତସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚୟା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ତଂ କମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତମେୱ ଭୱିତୁଂ ଅରହତୀତି ‘‘ବାତ୍ତିଂସ ଲୋକିୟୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନି ସଙ୍ଗହିତାନୀ’’ତି ଆହ। ଧାତୁକଥାୟଂ ପନ ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତେନ ସଙ୍ଗହିତାସଙ୍ଗହିତପଦନିଦ୍ଦେସେ ‘‘ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚୟା ୱିଞ୍ଞାଣେନ ୟେ ଧମ୍ମା, ସଳାୟତନପଚ୍ଚୟା ଫସ୍ସେନ ୟେ ଧମ୍ମା, ଫସ୍ସପଚ୍ଚୟା ୱେଦନାୟ ୟେ ଧମ୍ମା ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତା, ତେ ଧମ୍ମା କତିହି ଖନ୍ଧେହି…ପେ… ସଙ୍ଗହିତା? ତେ ଧମ୍ମା ଅସଙ୍ଖତଂ ଖନ୍ଧତୋ ଠପେତ୍ୱା ଏକେନ ଖନ୍ଧେନ, ଏକାଦସହି ଆୟତନେହି, ଏକାଦସହି ଧାତୂହି ସଙ୍ଗହିତା। କତିହି ଅସଙ୍ଗହିତା? ଚତୂହି ଖନ୍ଧେହି, ଏକେନାୟତନେନ, ସତ୍ତହି ଧାତୂହି ଅସଙ୍ଗହିତା’’ତି (ଧାତୁ। ୪୬୬) ୱଚନତୋ ସବ୍ବୱିଞ୍ଞାଣଫସ୍ସୱେଦନାପରିଗ୍ଗହୋ କତୋ। ୟଦି ହି ଏତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାଣଫସ୍ସୱେଦନା ସପ୍ପଦେସା ସିୟୁଂ, ‘‘ୱିପାକା ଧମ୍ମା’’ତି (ଧ। ସ। ତିକମାତିକା ୩) ଇମସ୍ସ ୱିୟ ୱିସଜ୍ଜନଂ ସିୟା। ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀୟୱସେନ ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚୟା ୱିଞ୍ଞାଣାଦୟୋ ଗହିତାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟା ସଙ୍ଖାରୋ ଚ ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀୟେ (ୱିଭ। ୨୪୩) ଚତୁଭୂମକକୁସଲସଙ୍ଖାରୋ,

ଅକୁସଲସଙ୍ଖାରୋ ଚ ୱୁତ୍ତୋତି ଏସୋ ଏୱ ଧାତୁକଥାଯଂ ଗହିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଭୱୋ ପନ ଧାତୁକଥାଯଂ କମ୍ମୂପପତ୍ତିଭୱୱିସେସଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ନ ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯୱସେନ ଗହିତୋ, ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ତତ୍ଥ ''ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯା ଭୱୋ''ତି ଅନୁଦ୍ଧରିତ୍ୱା ''କମ୍ମଭୱୋ''ତିଆଦିନା (ଧାତୁ। ୬୬) ନଯେନ ଭୱୋ ଉଦ୍ଧଟୋ।

ଲୋକିଯୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣମେୱ ସନ୍ଧାଯାହ ''ବାୱୀସତିୱିଧଂ ହୋତୀ''ତି। ଛହି ୱିଞ୍ଞାଣେହୀତି ଯଥାଅଧିକତେହି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀହି ଛହି ୱିଞ୍ଞାଣେହି। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଲୋକିଯୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସେୱ ଗହଣଂ କତନ୍ତି ଆହ ''ଲୋକୁତ୍ତରାନି ପନ ୱଟ୍ଟକଥାଯ ନ ଯୁଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି। ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ଧାତୁକଥାଯଂ ''ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ୱିଞ୍ଞାଣେନ ଯେ ଧମ୍ମା ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତା''ତିଆଦୀସୁ (ଧାତୁ। ୩୬୨) ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକାନମ୍ପି ଗହଣଂ କତନ୍ତି? ତଂ ଯଥାଧମ୍ମସାସନତ୍ତା ଅଭିଧମ୍ମଦେସନାଯ ୱିପାକତ୍ତିକେ (ଧ। ସ। ତିକମାତିକା ୩) ୱିଯ ଅନୱସେସୱିପାକଧମ୍ମସଙ୍ଗଣ୍ହନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସୁତ୍ତନ୍ତଦେସନା ପନ ଯଥାନୁଲୋମଦେସନାତି ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତିନିୱତ୍ତିଯୋ ଅସଙ୍କରତୋ ଦସ୍ସେତବ୍ବା। ତସ୍ମା ତଦତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନାତି କତ୍ୱା ପୱତ୍ତିକଥାଯଂ ଲୋକିଯୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନିଯେୱ ଗହିତାନି। ତେନେୱାହ ''ୱଟ୍ଟକଥାଯ ନ ଯୁଜ୍ଜନ୍ତୀତି ନ ଗହିତାନୀ''ତି।

ଯଥା କତଂ କମ୍ମଂ ଫଲଦାନେ ସମତ୍ଥଂ ହୋତି, ତଥା କତଂ ''ଉପଚିତ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ୱିପାକଦାନଯୋଗ୍ଗମେୱ ସଙ୍ଖାରଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ''ଉପଚିତକମ୍ମାଭାୱେ''ତି ଆହ। ହେତୁ ନାମ ବ୍ଯତିରେକପ୍ପଧାନନ୍ତି ଅଭାୱ-ଗ୍ଗହଣଂ, ତେନ କମ୍ମେ ସତି ଭାୱତୋ, ଅସତି ଅଭାୱତୋତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ । ଯଥା ପନସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯତା ନ ସିଜ୍ଝେ, ନ ଏୱଂ ୱିପାକଭାୱୋ। ସୋ ପନ ସିଦ୍ଧୋତି କତ୍ୱା ଆହ ''ୱିପାକଂହେତ''ନ୍ତି। ତେନ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିପାକଭାୱେନ ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ସାଧେତି। ତସ୍ସ ପନ ସାଧନତ୍ଥଂ ''ଉପଚିତକମ୍ମାଭାୱେ ୱିପାକାଭାୱତୋ''ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ତଂ ୱିୱରନ୍ତୋ ''ୱିପାକଞ୍ହି''ତିଆଦିମାହ। ଯଦି ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯାତି ଯଦି କମ୍ମନିରପେକ୍ଖୋ ୱିପାକୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯ। ସବ୍ବେସଂ ସତ୍ତାନଂ ବ୍ରହ୍ମତ୍ତଂ ଉପଗତାନଂ ଘାନାଦିୱିଞ୍ଞାଣାନି ମହାୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନୀତି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ୱିପାକସ୍ସ ଅନୋକାସେ ଠିତାନମ୍ପି। ୱିପାକାନୀତି ୱିଞ୍ଞାଣାପେକ୍ଖାଯ ନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ, ସବ୍ବୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ସଙ୍ଖାରା ବହୂ ଏକୂନତିଂସଚେତନାଭେଦତୋ, ୱିଞ୍ଞାଣାନି ଚ ବହୂନି ବାତ୍ତିଂସୱିଧତ୍ତା, ନ ଚ ସବ୍ବତୋ ସବ୍ବାନୀତି ଆହ ''କତରସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା କତରୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଚେ''ତି। ''ୱିଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତି ଚ ଇଦଂ ୱିଞ୍ଞାଣସାମଞ୍ଞଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। କାମଂ ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସେପି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୪୫୧ ଆଦଯୋ) ଇମାନି ୱିଞ୍ଞାଣାନି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାନି, ତଂ ପନ ଅତିସଂଖିତ୍ତଂ, ନ ଚ ତତ୍ଥ ନେସଂ ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯତା ୱିଭାୱିତାତି ତଂ ପୱତ୍ତିଯଂ, ପଟିସନ୍ଧିଯଞ୍ଚ ଭୱାଦୀସୁ ପୱତ୍ତନାକାରୱସେନ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''କାମାୱଚରପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ମନୋୱିଞ୍ଞାଣେତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ଭୁମ୍ମଂ। ମହାୱିପାକାନୀତି ୱିଞ୍ଞାଣାପେକ୍ଖାଯ ନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ। ମହାୱିପାକାତି ପନ ପାଠେ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯୋତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ।

୬୨୧ ।ଯଂସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯାତି ଯସ୍ସ ଯସ୍ସ ସଙ୍ଖାରସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ। ଯଂ ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ''ଯଂ ଯଂ ୱିଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତି ଏୱଂ ଉଭଯତ୍ଥ ଆମେଡିତଲୋପୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ''ହୋତୀ''ତି ଇମିନା କାରଣଭାୱେ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ସବ୍ଭାୱମତ୍ତଂ ପୱେଦିତଂ, ନ ପୱତ୍ତିୱିସେସୋତି ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଏୱଂ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା''ତି ଆହ । ବ୍ରହ୍ମାନମ୍ପି ଅନିଟ୍ଠରୂପାଦିଆପାଥଗମନେ ଅକୁସଲୱିପାକଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି କଦାଚି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ''ଇମାନି ତେରସ…ପେ… ପୱତ୍ତନ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ୱୋକାରୋ ୱିତ୍ଥାରୋ ଏତ୍ଥାତି ପଞ୍ଚୱୋକାରୋ, ସୋ ଏୱ ଭୱୋ, ଏତସ୍ମିଂ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ। ହୋତି ହି ଭିନ୍ନାଧିକରଣାନମ୍ପି ଅଞ୍ଞପଦତ୍ଥସମାସୋ ଯଥା ''ଉରସିଲୋମୋ''ତି। ଅଥ ୱା ଯଥାପଚ୍ଚଯଂ ପୱତ୍ତମାନେହି ପଞ୍ଚହି ଖନ୍ଧେହି ୱୋକରୀଯତୀତି ପଞ୍ଚୱୋକାରୋ, ସୋ ଏୱ ଭୱୋତି ସବ୍ବଂ ପୁବ୍ବେ ୱିଯ।

''ପୱତ୍ତିଯଞ୍ଞେୱ ପୱତ୍ତନ୍ତୀ''ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ ''କଥ''ନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ।

''ଯେଭୁଯ୍ଯେନ ଲୋଭସମ୍ପଯୁତ୍ତଜୱନାୱସାନେ''ତି ଇଦଂ ପଟିଘୱିଚିକିଚ୍ଛୁଦ୍ଧଚ୍ଚସମ୍ପଯୁତ୍ତାନନ୍ତରଂ ସୋମନସ୍ସସହଗତସ୍ସ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋତି କେଚି, ତଂ ନ ଗହେତବ୍ବଂ। ''ଚକ୍ଖୁଂ ଅସ୍ସାଦେତି ଅଭିନନ୍ଦତି, ତଂ ଆରବ୍ଭ ରାଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି…ପେ… ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅକୁସଲେ ନିରୁଦ୍ଧେ ୱିପାକୋ ତଦାରମ୍ମଣତା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି ୱଚନତୋ। ଇଟ୍ଠଂ ଚେ ଆରମ୍ମଣଂ, ସୋମନସ୍ସତଦାରମ୍ମଣଂ ନ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି। ଜୱନେନ ତଦାରମ୍ମଣନିଯମେ ସୋମନସ୍ସସହଗତାନନ୍ତରଂ ସୋମନସ୍ସସହଗତାନେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅପରେ, ତଂ ୱିଚାରେତବ୍ବଂ ଉପେକ୍ଖାସହଗତକୁସଲାକୁସଲଜୱନାନନ୍ତରମ୍ପି ସୋମନସ୍ସତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା। ଉପେକ୍ଖାସହଗତକିରିଯାଜୱନାନନ୍ତରମେୱ ହି ସୋମନସ୍ସତଦାରମ୍ମଣଂ ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତି।

ଯସ୍ମା ପନ ତିହେତୁକଜୱନାୱସାନେ ଚ କଦାଚି ଅହେତୁକଂ ତଦାରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ''ଯେଭୁଯ୍ଯେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣାଯୁକଂ

ଜୱନାରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ତଦା ତଞ୍ଚ ଏକମେୱ ତଦାରମ୍ମଣଂ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ‘‘ସକିଂ ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି କେଚି। ଅପରେ ପନ ତଦାରମ୍ମଣଂ ନାମ ଜୱନାରମ୍ମଣାନୁଭୱନକିଚ୍ଚଂ, ତଂ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକେ ତଥା ଆସନ୍ନଭେଦେ ଆରମ୍ମଣେ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ତସ୍ମା ‘‘ସକିଂ ୱା’’ତି ଇଦଂ ଦିରତ୍ତତିରତ୍ତାଦି ୱିଯ ୱଚନସିଲିଟ୍ଠତାୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ, ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁମେୱ ପନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି। ‘‘ଦିରତ୍ତତିରତ୍ତ’’ନ୍ତି (ପାଚି। ୫୦) ଏତ୍ଥ ହି ୱା-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅଭାୱା ୱଚନସିଲିଟ୍ଠତାମତ୍ତେନ ଦିରତ୍ତଗ୍ଗହଣଂ କତନ୍ତି ଯୁଜ୍ଜତି। ‘‘ନିରନ୍ତରଂ ତିରତ୍ତଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱା’’ତି ଇଧ ପନ ୱା-ସଦ୍ଦୋ ୱିକପ୍ପତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋତି ସକିଂ ଏୱ ଚ କଦାଚି ପୱତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ସକିଂ ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନେୱ ହି ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିଯଂ ସକିଂ ତଦାରମ୍ମଣପ୍ପୱତ୍ତିଯା ୱିଚାରେତବ୍ବତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ‘‘ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଗଣନାଯଂ ପନ ସବ୍ବଦ୍ୱାରେସୁ ତଦାରମ୍ମଣେ ଦ୍ୱେ ଏୱ ଚିତ୍ତୱାରା ଆଗତା’’ତି (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୨୨୭) ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଗଣନାଯନ୍ତି ୱିପାକକଥାଯଂ ବଲୱରୂପାଦିଆରମ୍ମଣେ ୱୁତ୍ତଂ ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଗଣନଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ତତ୍ଥ ହି ଦ୍ୱେୱ ତଦାରମ୍ମଣୁପ୍ପତ୍ତିୱାରା ୱୁତ୍ତା । ତଦେୱ ହି ସନ୍ଧାଯ ଇଧାପି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଭିଧମ୍ମଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ତଦାରମ୍ମଣେ ଦ୍ୱେ ଚିତ୍ତୱାରା ଆଗତା’’ତି। ଅଭିଧମ୍ମଟ୍ଠକଥାଯଂ ଅନିଯତାରମ୍ମଣଟ୍ଠାନକିଚ୍ଚା ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୨୨୭) ଦ୍ୱାରଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ଏୱ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଅନନ୍ତରଂ ପରତୋ ୱୁତ୍ତସହେତୁକୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ସଦିସସଂୱଣ୍ଣନଂ କାତୁକାମତାଧିପ୍ପାଯେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅହେତୁକଦ୍ୱଯାଦୀନଞ୍ହି ଭୱଙ୍ଗଭୂତାନଂ ସଯମେୱ ଦ୍ୱାରତ୍ତା, ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିଭୂତାନଞ୍ଚ ଭୱଙ୍ଗସଙ୍ଖାତେନ, ଅଞ୍ଞେନ ଚ ଦ୍ୱାରେନ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ନିଯତଂ, ଅନିଯତଂ ୱା ଦ୍ୱାରଂ ଏତେସନ୍ତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁନ୍ତି।

ଅହେତୁକଦ୍ୱଯସ୍ସ ପନ ସନ୍ତୀରଣତଦାରମ୍ମଣଭୂତସ୍ସ ଦ୍ୱାରଂ ଲବ୍ଭତି, ତଞ୍ଚ ଅନିଯତନ୍ତି ତମ୍ପି ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ‘‘ଅନିଯତଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣଟ୍ଠାନକିଚ୍ଚା ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି ଆହ। ତେନେୱ ଚେତ୍ଥ ମହାୱିପାକାନମ୍ପି ତଦାରମ୍ମଣଭୂତାନଂ ଦ୍ୱାରଂ ଲବ୍ଭତୀତି ତତ୍ଥାପି ଦ୍ୱାରଗ୍ଗହଣଂ କତଂ।

ଏକସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ପୱତ୍ତୋ ରୂପାୱଚରୱିପାକୋ ପଥୱୀକସିଣାଦୀସୁ ଯସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତୋ, ତତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ତସ୍ସ ପୱତ୍ତି ନତ୍ଥୀତି ରୂପାୱଚରାନଂ ନିଯତାରମ୍ମଣତା ୱୁତ୍ତା। ଇତରାନି ଆରୁପ୍ପୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନି। ନିଯତଂ ଅୱତ୍ଥୁକାନୀତି ନିଯତାୱତ୍ଥୁକାନି। କସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସାଦୀସୁଯେୱ ଆରମ୍ମଣେସୁ ପୱତ୍ତନତୋ ନିଯତାରମ୍ମଣାନି। ତତ୍ରାତି ପୱତ୍ତିଯଂ। ଅସ୍ସାତି ବାତ୍ତିଂସୱିଧସ୍ସ ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ। ତେ ତେ ସଙ୍ଖାରାତି ଯଥାୱୁତ୍ତା ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦିସଙ୍ଖାରା। କମ୍ମପଚ୍ଚଯେନାତି ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ। ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନାତି ପକତୂପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ।

୬୨୨। ଏୱଂ ପୱତ୍ତିଯଂ ୱିଞ୍ଞାଣପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଂ ପନ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅନୁରୂପାଯ ପଟିସନ୍ଧିଯାତି ଅନୁରୂପେନ ପଟିସନ୍ଧିକିଚ୍ଚେନ। ତଂ ପନ ଅନୁରୂପତଂ ସଯମେୱ ୱକ୍ଖତି। ଭୱନ୍ତରେନ ଭୱନ୍ତରସ୍ସ ସନ୍ଧାନଂ ଇଧ ପଟିସନ୍ଧୀତି ତଂ ଅଚିତ୍ତକମ୍ପି ଅଦ୍ୱେୱାତି କତ୍ୱା ‘‘କତି ପଟିସନ୍ଧିଯୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛଂ କତ୍ୱାପି ‘‘କତି ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତାନୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛା କତା। ‘‘କେନ କତ୍ଥା’’ତି କେନ ଚିତ୍ତେନ କସ୍ମିଂ ଭୱେ।

ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ଏକୂନୱୀସତିଯା ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତେସୁ। କୁସଲୱିପାକାଯ ଅହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ନତ୍ଥି ଦେୱେସୁ ଅହେତୁକା ପଟିସନ୍ଧୀତି ‘‘ମନୁସ୍ସଲୋକେ’’ତି ୱିସେସନଂ। ନପୁଂସକାଦୀନନ୍ତି ଆଦିସଦ୍ଦେନ ମମ୍ମାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। କେଚି ପନ ଏକଚ୍ଚେ ଅହେତୁକପଟିସନ୍ଧିକା ଅୱିକଲିନ୍ଦ୍ରିଯା ହୁତ୍ୱା ଥୋକଂ ୱିଚାରଣପକତିକାପି ହୋନ୍ତିଯେୱ, ତସ୍ମା ତାଦିସାନମ୍ପି ଇଧ ଆଦିସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଗହୋତି ୱଦନ୍ତି। ସଙ୍ଖେପତୋତି ସମାସତୋ, ଅସୁକାଯ ପଟିସନ୍ଧିଯା ଅସୁକଂ ଆରମ୍ମଣନ୍ତି ୱିଭାଗଂ ଅକତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ସେସାନନ୍ତି ରୂପାୱଚରା ପଞ୍ଚ, ପଠମତତିଯାରୁପ୍ପା ଦ୍ୱେତି ଇମାସଂ ୱୁତ୍ତାୱସେସାନଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ ପଟିସନ୍ଧୀନଂ। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଂ ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ନାମ ନତ୍ଥି ପଟିସନ୍ଧିଆରମ୍ମଣେ ଏୱ ପୱତ୍ତନତୋ। ଦ୍ୱୀସୁ ଆରମ୍ମଣେସୂତି ଅତୀତନୱତ୍ତବ୍ବୱସେନ ଦ୍ୱୀସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ।

୬୨୩।ତାନୀତି ପୁବ୍ବେ କତାନି କମ୍ମାନି। ଅସ୍ସାତି ଆସନ୍ନମରଣସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ। ଓଲମ୍ବନ୍ତୀତି ସାଯନ୍ହେ ମହନ୍ତାନଂ ପବ୍ବତକୂଟାନଂ ଛାଯା ୱିଯ ଭୂମିଯଂ ତସ୍ସ ଚିତ୍ତେ ଅୱଲମ୍ବନ୍ତି ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି। ତସ୍ମିଂ ନିରୁଦ୍ଧେତି ତସ୍ମିଂ ଚୁତିଚିତ୍ତେ ନିରୁଦ୍ଧମତ୍ତେ ତସ୍ସ ନିରୋଧସମନନ୍ତରମେୱ। ତଦେୱାତି ତଂଯେୱ ଯଥାୱୁତ୍ତଜୱନୱୀଥିଯା ଆରମ୍ମଣଭୂତଂ। ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାଦୀସୁ କିଲେସେସୁ ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନେସ୍ୱେୱ କମ୍ମାଦିନୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ, ତଞ୍ଚ ଆରବ୍ଭ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସ ଭୱନ୍ତରନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରତା ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନକିଲେସବଲୱିନାମିତ’’ନ୍ତି। ସନ୍ତାନେ ହି ୱିନାମିତେ ତଦେକଦେସଭୂତଂ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଞ୍ଚ ୱିନାମିତମେୱ ହୋତି, ନ ଚ ଏକଦେସୱିନାମିତଭାୱେନ ୱିନା ସନ୍ତାନସ୍ସ ୱିନାମିତତା ଅତ୍ଥୀତି। ସବ୍ବତ୍ଥ ପନ ଦୁଗ୍ଗତିପଟିସନ୍ଧିନିନ୍ନାଯ ଚୁତିଯା ପୁରିମଜୱନାନି ଅକୁସଲାନି, ଇତରାଯ ଚ କୁସଲାନୀତି ନିଚ୍ଛିନନ୍ତି। ‘‘ନିମିତ୍ତସ୍ସାଦଗଧିତଂ ୱା, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱିଞ୍ଞାଣଂ ତିଟ୍ଠମାନଂ ତିଟ୍ଠତି, ଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନସ୍ସାଦଗଧିତଂ ୱା, ତସ୍ମିଂ ଚେ ସମଯେ କାଲଂ କରୋତି, ଠାନମେତଂ ୱିଜ୍ଜତି, ଯଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଗତୀନଂ ଅଞ୍ଞତରଂ ଗତିଂ ଉପପଜ୍ଜେଯ୍ୟ ନିରଯଂ ୱା ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଂ ୱା’’ତି (ସଂ। ନି। ୪।୨୩୫) ହି ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଅକୁସଲଂ ଦୁଗ୍ଗତିଯଂ, କୁସଲଞ୍ଚ ସୁଗତିଯଂ ପଟିସନ୍ଧିଯା ଉପନିସ୍ସଯୋ ହୋତୀତି। ଅରହତୋ ପନ ସବ୍ବସୋ କିଲେସାନଂ ଉପଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧସବ୍ବଭୱୁସ୍ସୁକ୍କତାଯ କମ୍ମାଦିନିମିତ୍ତଂ ନ ଉପଟ୍ଠହତି, ତତୋ ୱିଜ୍ଜମାନମ୍ପି କମ୍ମଂ

ଅଲଦ୍ଧସହାୟତ୍ତା ପଟିସନ୍ଧିଂ ନ ଜନେତି।

ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରକକମ୍ମୱସେନାତି ପାପକକମ୍ମୱସେନ, ତଦୁପଟ୍ଠାପିତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। "ନରକାଦୀସୁ ଅଗ୍ଗିଜାଲୱଣ୍ଣାଦିକ"ନ୍ତି ଇଦଂ ତଂସଦିସତାୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ସୋ ଏୱ ନିରୟଗ୍ଗିୱଣ୍ଣାଦି ତଦା ତସ୍ସ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛତି। ତତ୍ଥ ଅଗ୍ଗିଜାଲୱଣ୍ଣାଦିକନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ୱେତ୍ତରଣୀସିମ୍ବଲିଅସିପତ୍ତୱନାଦିୱଣ୍ଣଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ନରକାଦୀସୂତି ପନ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପେତତିରଚ୍ଛାନାନଂ ନିବଦ୍ଧସଞ୍ଚରଣଟ୍ଠାନପରିୟାପନ୍ନୱଣ୍ଣଂ। ମନୋଦ୍ୱାରେ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତୀତି କମ୍ମବଲେନ ଉପଟ୍ଠାପିତୱଣ୍ଣାୟତନଂ ସୁପିନଂ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ୱିୟ, ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁସ୍ସ ୱିୟ ଚ ମନୋଦ୍ୱାରେ ଏୱ ଗୋଚରଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି। ଏକଂ ଆୱଜ୍ଜନଂ, ପଞ୍ଚ ଜୱନାନି, ଦ୍ୱେ ତଦାରମ୍ମଣାନୀତି ତୀଣି ୱୀଥିଚିତ୍ତାନି।

ରାଗାଦିହେତୁଭୂତଂ ହୀନମାରମ୍ମଣନ୍ତି ଅକୁସଲୱିପାକସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ଭୱିତୁଂ ଯୁତ୍ତଂ ଅନିଟ୍ଠମାରମ୍ମଣମାହ। ତସ୍ମିଂ ହି ସଙ୍କପ୍ପନୱସେନ ରାଗସ୍ସାପି ହେତୁ ହୋତୀତି। ଅକୁସଲୱିପାକଜନକକମ୍ମସହଜାତାନଂ ୱା ତଂସଦିସାସନ୍ନଚୁତିଜୱନଚେତନାସହଜାତାନଞ୍ଚ ରାଗାଦୀନଂ ହେତୁଭାୱୋ ଏୱ ହୀନତା। ତଞ୍ହି ପଚ୍ଛାନୁତାପଜନକକମ୍ମାନମାରମ୍ମଣଂ କମ୍ମୱସେନ ଅନିଟ୍ଠଂ ଅକୁସଲୱିପାକସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ଭୱେୟ୍ୟ। ଅଞ୍ଞଥା ଚ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତସ୍ସ ଅକୁସଲକମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକୋ ଅକୁସଲକମ୍ମନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣୋ ନ ଭୱେୟ୍ୟ। ନ ହି ଅକୁସଲୱିପାକୋ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣୋ ଭୱିତୁଂ ଅରହତୀତି।

ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ଚ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ଆସନ୍ନକତକମ୍ମାରମ୍ମଣସନ୍ତତିୟଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ତଂସଦିସଞ୍ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଞ୍ଞଥା ତଦେୱ ପଟିସନ୍ଧିଆରମ୍ମଣୂପଟ୍ଠାପକଂ, ତଦେୱ ଚ ପଟିସନ୍ଧିଜନକଂ ଭୱେୟ୍ୟ। ନ ଚ ପଟିସନ୍ଧିୟା ଉପଚାରଭୂତାନି ୱିୟ, ଏତସ୍ମିଂ ତୟା ପୱତ୍ତିତବ୍ବନ୍ତି ପଟିସନ୍ଧିୟା ଆରମ୍ମଣଂ ଅନୁପ୍ପାଦେନ୍ତାନି ୱିୟ ଚ ପୱତ୍ତାନି ଚୁତିଆସନ୍ନାନି ଜୱନାନି ପଟିସନ୍ଧିଜନକାନି ଭୱେୟ୍ୟୁଂ। "କତତ୍ତା ଉପଚିତତ୍ତା"ତି (ଧ। ସ। ୪୩୧) ହି ୱୁତ୍ତଂ। ତଦା ଚ ତଂସମାନୱୀଥିୟଂ ୱିୟ ପୱତ୍ତମାନାନି କଥଂ କତୂପଚିତାନି ସିୟୁଂ? ତଦା ନ ଅସ୍ସାଦିତାନି। ନ ଚ ଲୋକିୟାନି ଲୋକୁତ୍ତରାନି ୱିୟ ସମାନୱୀଥିଫଲାନି ହୋନ୍ତି। "ପୁବ୍ବେ ୱାସ୍ସ ତଂ କତଂ ହୋତି ପାପକମ୍ମଂ ଦୁକ୍ଖୱେଦନୀୟଂ, ପଚ୍ଛା ୱାସ୍ସ ତଂ କତଂ ହୋତି ପାପକମ୍ମଂ ଦୁକ୍ଖୱେଦନୀୟଂ, ମରଣକାଲେ ୱାସ୍ସ ହୋତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ସମତ୍ତା ହୋତି ସମାଦିନ୍ନା। ତେନ ସୋ କାୟସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ ମରଣା ଅପାୟଂ ଦୁଗ୍ଗତିଂ ୱିନିପାତଂ ନିରୟଂ ଉପପଜ୍ଜତୀ"ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୩।୩୦୩) ସୁତ୍ତେ ମରଣକାଲେ ସମତ୍ତାୟ ସମାଦିନ୍ନାୟ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିୟା, ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟା ଚ ସହଜାତଚେତନାୟ ପଟିସନ୍ଧିଦାନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଚ ଦୁବ୍ବଲେହି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକଜୱନେହି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି, ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ୱା ସମତ୍ତା ହୋତି ସମାଦିନ୍ନା। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିୟଂ "ସବ୍ବମ୍ପି ହେତଂ କୁସଲାକୁସଲଧମ୍ମପଟିୱିଜାନନାଦିଚୱନପରିୟୋସାନଂ କିଚ୍ଚଂ ମନୋଦ୍ୱାରିକଚିତ୍ତେନେୱ ହୋତି, ନ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକେନାତି ସବ୍ବସ୍ସପେତସ୍ସ କିଚ୍ଚସ୍ସ କରଣେ ସହଜୱନକାନି ୱୀଥିଚିତ୍ତାନି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତାନୀ"ତି (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୭୬୬)।

ତତ୍ଥ ହି ନ କିଞ୍ଚି ଧମ୍ମଂ ପଟିୱିଜାନାତୀତି "ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଧମ୍ମା"ତି (ଧ। ପ। ୧-୨) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ଏକମ୍ପି କୁସଲଂ ୱା ଅକୁସଲଂ ୱା ନ ପଟିୱିଜାନାତୀତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ଯେସଂ ପଟିୱିଭାୱନପ୍ପୱତ୍ତିୟା ସୁଖଂ ୱା ଦୁକ୍ଖଂ ୱା ଅନ୍ୱେତି, ତେସଂ ସା ପୱତ୍ତି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତା। କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମସମାଦାନଞ୍ଚ ତାଦିସମେୱାତି। ତଦାରମ୍ମଣାନନ୍ତରଂ ପନ ଚୱନଂ, ତଦନନ୍ତରା ଚ ଉପପତ୍ତି ମନୋଦ୍ୱାରିକା ଏୱ ହୋତି, ନ ସହଜୱନକୱୀଥିଚିତ୍ତପରିୟାପନ୍ନାତି ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାୟେନ ଇଧ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକତଦାରମ୍ମଣାନନ୍ତରା ଚୁତି, ତଦନନ୍ତରା ପଟିସନ୍ଧି ଚ ୱୁତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ତତ୍ଥ ଅୱସେସପଞ୍ଚଚିତ୍ତକ୍ଖଣାୟୁକେ ରୂପାଦିମ୍ହି ଉପ୍ପନ୍ନଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ସନ୍ଧାୟ "ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଂ ଉପପତ୍ତିଚିତ୍ତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣସ୍ସ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ"ତି, ଅୱସେସଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣାୟୁକେ ଚ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ସନ୍ଧାୟ "ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଂ ଉପପତ୍ତିଚିତ୍ତଂ ଅତୀତାରମ୍ମଣସ୍ସ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ"ତି ଚ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୬୨୪।କଣ୍ହପକ୍ଖେ ସୁକ୍କପକ୍ଖଂ ଠପେତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ ଯଥା ପୁବ୍ବେ "ପାପକମ୍ମଂ ୱା କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ୱା"ତି ୱୁତ୍ତେ କଣ୍ହପକ୍ଖେ "ଅନୱଜ୍ଜକମ୍ମଂ ୱା କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ୱା"ତି ସୁକ୍କପକ୍ଖୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଏୱଂ "ଦୁଗ୍ଗତିପରିୟାପନ୍ନଂ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ, ନରକାଦୀସୁ ଅଗ୍ଗିଜାଲୱଣ୍ଣାଦିକଂ ଦୁଗ୍ଗତିନିମିତ୍ତ"ନ୍ତି ଚ ୱୁତ୍ତେ କଣ୍ହପକ୍ଖେ "ସୁଗତିପରିୟାପନ୍ନଂ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ, ମନୁସ୍ସଲୋକେ ରତ୍ତକମ୍ବଲସଦିସମାତୁକୁଚ୍ଛିୱଣ୍ଣସଙ୍ଖାତଂ, ଦେୱଲୋକେ ୱା ଉୟ୍ୟାନୱିମାନକପ୍ପରୁକ୍ଖାଦିୱଣ୍ଣସଙ୍ଖାତଂ ସୁଗତିନିମିତ୍ତ"ନ୍ତି ଏୱଂ ସୁକ୍କପକ୍ଖଂ ଠପେତ୍ୱା ସେସଂ ସବ୍ବଂ ପୁରିମନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅତୀତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣାୟାତି କମ୍ମକମ୍ମନିମିତ୍ତୱସେନ ଅତୀତାରମ୍ମଣାୟ, ମାତୁକୁଚ୍ଛିୱଣ୍ଣାଦିସୁଗତିନିମିତ୍ତୱସେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣାୟ।

୬୨୫।ତଞ୍ଚ ଖୋତି ଯଦେତଂ "ଅନୱଜ୍ଜକମ୍ମଂ ୱା କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ୱା"ତି ଅନିୟମନଂ କତଂ, ତଞ୍ଚ ଖୋ। କମ୍ମନିମିତ୍ତମେୱ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତି ଏକନ୍ତତୋ ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମାରମ୍ମଣତାୟ ମହଗ୍ଗତୱିପାକସ୍ସ। ସୁଦ୍ଧାୟ ୱାତି ମହଗ୍ଗତକମ୍ମନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣାୟ ଜୱନୱୀଥିୟା, ତଦାରମ୍ମଣରହିତାୟାତି ଅତ୍ଥୋ, ସା ପନ ଜୱନୱୀଥି ମହଗ୍ଗତୱିପାକସ୍ସ ଉପଚାରୋ ୱିୟ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। କେଚି ପନ ତଞ୍ଚ ୱୀଥିଂ ମହଗ୍ଗତାୱସାନଂ ୱଦନ୍ତି। "ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣା ୱା"ତି ଇଦଂ ରୂପାୱଚରପଟିସନ୍ଧିଂ, ଆରୁପ୍ପେସୁ ଚ ପଠମଂ, ତତିୟଞ୍ଚ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁତିୟଚତୁତ୍ଥା ପନ ଅତୀତାରମ୍ମଣୱଚନେନେୱ ଗହିତା।

ମାତୁକୁଚ୍ଛିଓଣ୍ଡସଙ୍ଖାତନ୍ତିଆଦିନା ୱଣ୍ଣୋ ଏୱ ଗତିନିମିତ୍ତଭାୱେନ ଆଗତୋ। ତତ୍ଥ ସଦ୍ଦୋ ତାୱ ଅନୁପାଦିନ୍ନଭାୱେନ ସୁଗତିପରିୟାପନ୍ନତାୟ ଗତିନିମିତ୍ତଭାୱେନ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ନାଗତୋତି ୟୁତ୍ତମେତଂ, ଗନ୍ଧାଦୀନଂ ପନ ଅନାଗମନେ କାରଣଂ ୱୀମଂସିତବ୍ବଂ।

ଅୟଂ ତାତ ତୱତ୍ଥାୟ ବୁଦ୍ଧପୂଜା କରୀୟତୀତିଆଦୀସୁ ପୁବ୍ବଚେତନାୱସେନ ପୁଞ୍ଞଂ ହୋତି। ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଜୱନେ ୱତ୍ତମାନସ୍ସାପୀତି ୱଦନ୍ତି।

୬୨୬।''ଏତେନାନୁସାରେନ ଆରୁପ୍ପଚୁତିୟାପି ଅନନ୍ତରା ପଟିସନ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା''ତି ଇଦଂ କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ''ପଥୱୀକସିଣଜ୍ଝାନାଦିୱସେନ ପଟିଲଦ୍ଧମହଗ୍ଗତସ୍ସ ସୁଗତିୟଂ ଠିତସ୍ସା''ତି ଏୱମାଦିକେ ଏୱ ନୟେ ଅୟମ୍ପି ପଟିସନ୍ଧି ଅୱରୁଦ୍ଧାତି? ନ, ତତ୍ଥ ରୂପାୱଚରଚୁତିଅନନ୍ତରାୟ ଏୱ ପଟିସନ୍ଧିୟା ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ତତ୍ଥ ହି ''ପଥୱୀକସିଣାଦିକଂ ୱା ନିମିତ୍ତଂ ମହଗ୍ଗତଚିତ୍ତଂ ୱା ମନୋଦ୍ୱାରେ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛତି, ଚକ୍ଖୁସୋତାନଂ ୱା''ତିଆଦିନା ତେନ ୱଚନେନ ରୂପାୱଚରଚୁତିୟା ଏୱ ଅନନ୍ତରା ପଟିସନ୍ଧି ୱୁତ୍ତାତି ୱିଞ୍ଞାୟତି। ଅଥାପି ୟଥାସମ୍ଭୱୟୋଜନାୟ ଅୟମ୍ପି ପଟିସନ୍ଧି ତତ୍ଥେୱ ଅୱରୁଦ୍ଧା, ଅରୂପାୱଚରଚୁତିଅନନ୍ତରା ପନ ରୂପାୱଚରପଟିସନ୍ଧି ନତ୍ଥି। ଅରୂପାୱଚରେ ଚ ଉପରୂପରି ଚୁତିୟା ଅନନ୍ତରା ହେଟ୍ଠିମା ହେଟ୍ଠିମା ପଟିସନ୍ଧି ନତ୍ଥୀତି ଚତୁତ୍ଥାରୁପ୍ପଚୁତିୟା ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣପଟିସନ୍ଧି ନତ୍ଥି। ତେନ ତତୋ ତତ୍ଥେୱ ଅତୀତାରମ୍ମଣା, କାମାୱଚରେ ଚ ଅତୀତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା ପଟିସନ୍ଧି। ଇତରାହି ଚ ୟଥାସମ୍ଭୱଂ ଅତୀତନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣା ଆରୁପ୍ପପଟିସନ୍ଧି, ଅତୀତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା ଚ କାମାୱଚରପଟିସନ୍ଧି ୟୋଜେତବ୍ବାତି ଇମସ୍ସ ୱିସେସସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱିସୁଂ ଉଦ୍ଧରଣଂ କତଂ।

୬୨୭। ଏୱଂ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଏକୱିଧାୟ କାମାୱଚରସୁଗତିଚୁତିୟା ଦୁୱିଧା ଦୁଗ୍ଗତିପଟିସନ୍ଧି, ଦୁଗ୍ଗତିଚୁତିୟା ଦୁୱିଧା ସୁଗତିପଟିସନ୍ଧି, କାମାୱଚରସୁଗତିଚୁତିୟା ଦ୍ୱିଏକଦ୍ୱିପ୍ପକାରାନଂ କାମରୂପାରୂପାନଂ ୱସେନ ପଞ୍ଚୱିଧା ସୁଗତିପଟିସନ୍ଧି , ରୂପାୱଚରଚୁତିୟା ତଥେୱ ପଞ୍ଚୱିଧା, ଦୁୱିଧାୟ ଆରୁପ୍ପଚୁତିୟା ପଚ୍ଚେକଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ କାମାରୁପ୍ପାନଂ ୱସେନ ଅଟ୍ଠୱିଧା ଚ ପଟିସନ୍ଧି ଦସ୍ସିତା। ଦୁଗ୍ଗତିଚୁତିୟା ପନ ଏକୱିଧାୟ ଦୁଗ୍ଗତିପଟିସନ୍ଧି ଦୁୱିଧା ନ ଦସ୍ସିତା, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଦୁଗ୍ଗତିୟଂ ଠିତସ୍ସ ପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୟଥା ୱୁତ୍ତା ପନ –

ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ପଞ୍ଚାଥ ପଞ୍ଚଟ୍ଠ, ଦ୍ୱେ ଭୱାଲମ୍ବଭେଦତୋ;

ଚୁତିୟା ତାଦିସାୟେତା, ଚତୁୱୀସତି ସନ୍ଧିୟୋ। (ୱିଭ। ମୂଲଟୀ। ୨୨୭);

୬୨୮। ''କାମାୱଚରସ୍ସ କୁସଲସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା''ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୪୩୧) ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚୟଭାୱୋ ହେଟ୍ଠା ଦସ୍ସିତପ୍ପକାରୋତି ଉପନିସ୍ସୟଭାୱମେୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତ''ନ୍ତିଆଦିମାହ।

ନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟଭୂତେନ ରୂପେନ ସହପୱତ୍ତିୟେୱେତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ତେନ ମିସ୍ସିତା, ତଦଭାୱୋ ଅମିସ୍ସିତା। ୟୱନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସତ୍ତା ଏକଜାତିସମନ୍ୱୟେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞମିସ୍ସିତା ହୋନ୍ତୀତି ୟୋନିୟୋ। ସୁଚରିତଦୁଚ୍ଚରିତୱସେନ ଗନ୍ତବ୍ବା ପାପୁଣିତବ୍ବାତି ଗତିୟୋ। ତିଟ୍ଠତି ଏତ୍ଥାତି ଠିତି, ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଠିତି ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି। ନାନତ୍ତକାୟନାନତ୍ତସଞ୍ଞୀତିଆଦିଆୱାସୋ ଏୱ ସତ୍ତେହି ଆୱସିତବ୍ବତୋ ସତ୍ତାୱାସୋ। ଅସଞ୍ଞସତ୍ତାୱାସସ୍ସ ଇଧ ଅସମ୍ଭୱତୋ ''ସତ୍ତାୱାସୱସେନ ଅଟ୍ଠୱିଧଂ ହୋତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୬୨୯।ଅଞ୍ଞତ୍ର ଜାତିପଣ୍ଡକପଟିସନ୍ଧିୟାତି ଏତ୍ଥ ପଠମକପ୍ପିକପଟିସନ୍ଧିୟାପୀତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ସାପି ହି ଭାୱେନ ୱିନାୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି।

ଓମତୋତି ଅୱମତୋ, ଅୱକଂସତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଆଦିନାତି ''ମିସ୍ସଂ ଅମିସ୍ସ''ନ୍ତି ଏତସ୍ମିଂ ଦୁକେ ଆଦିମ୍ହି ୱୁତ୍ତେନ ମିସ୍ସୱିଞ୍ଞାଣେନ। ଓମତୋ ଦ୍ୱେ ୱା ତୟୋ ୱା ଦସକା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଗବ୍ଭସେୟ୍ୟକାନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ପନ ଅନେକେ କଲାପା ସହ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ବ୍ରହ୍ମତ୍ତଭାୱେପି ହି ଅନେକଗାୱୁତପ୍ପମାଣେନ ଅନେକେ କଲାପା ସହ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ତିଂସତୋ ଅଧିକାନେୱ ରୂପାନି ହୋନ୍ତି। ତଦହୁଜାତଏଳଅକସ୍ସ ଲୋମଂ ଜାତିଉଣ୍ଣାତି କେଚି। ହିମୱନ୍ତପ୍ପଦେସେ ଜାତିମନ୍ତଏଳଅକଲୋମଂ ଜାତିଉଣ୍ଣାତି ଅପରେ। ଗବ୍ଭଂ ଫାଲେତ୍ୱା ଗହିତଏଳଅକଲୋମଂ ଜାତିଉଣ୍ଣାତି ଅଞ୍ଞେ। ଇମାସୁ ଗତୀସୁ ଇମା ୟୋନିୟୋ ସମ୍ଭୱନ୍ତି, ଇମାସୁ ନ ସମ୍ଭୱନ୍ତୀତି ଏୱଂ ୟୋନୀନଂ ଗତିୱସେନ ସମ୍ଭୱଭେଦୋ।

୬୩୦।ଭୁମ୍ମୱଜ୍ଜେସୂତି ଭୁମ୍ମଦେୱାନଂ ୱଜ୍ଜନଂ ୟୋନିୱିଭାଗଂ ପତି ତେସଂ ମନୁସ୍ସସଦିସତ୍ତା। ୟୋନିୟୋତିସ୍ସୋ ପୁରିମିକା ନ ହୋନ୍ତୀତି ୟୋନିଉୟପଟିକ୍ଖେପେନ ପଚ୍ଛିମା ୟୋନି ଅନୁଞ୍ଞାତାତି ଅତ୍ଥତୋ ଆପନ୍ନମେୱ ହୋତି। ଗତିତ୍ତୟେତି ମନୁସ୍ସପେତତିରଚ୍ଛାନସଞ୍ଞିତେ ଗତିତ୍ତୟେ। ତତ୍ଥ୍ରି ଏତ୍ଥ ପୁବ୍ବେ ଅନାମଟ୍ଠଂ।

ଚ-ସଦ୍ଦୋ ଅୱୁତ୍ତସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ''ଚ-ସଦ୍ଦେନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କସ୍ମା ପନ ନିଜ୍ଝାମତଣ୍ହିକପେତେସୁ ପୁରିମିକା ତିସ୍ସୋ ଯୋନିଯୋ ନ ସନ୍ତୀତି? ଅସମ୍ଭୱତୋ। ତାସଞ୍ହି ନିଚ୍ଚାତୁରଭାୱତୋ କାମସେୱା ନତ୍ଥୀତି ନ ତା ଅଣ୍ଡଜାଦଯୋ ହୋନ୍ତି। କୁଚ୍ଛିଯଂ ତାସଂ ଗବ୍ଭୋ ନାୱତିଟ୍ଠତି ଜାଲସଦ୍ଧୁୱତୋତି କେଚି। ଅଗ୍ଗିଜାଲାଯ ସନ୍ତତ୍ତମାନସରୀରା ଏତା ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତୀତି ଅଲଟ୍ଠାନେସୁ, ପୁପ୍ଫାଦୀସୁ ଚ ସମ୍ଭୱାଭାୱତୋ ସଂସେଦଜତାପି ତାସଂ ନତ୍ଥେୱାତି ୱଦନ୍ତି। ତେନାହ ''ଓପପାତିକା ଏୱ ହି ତେ ହୋନ୍ତୀ''ତି।

ରୂପୀବ୍ରହ୍ମେସୁ ତାୱ ଓପପାତିକଯୋନିକେସ୍ୱେତି ଓପପାତିକଯୋନିକେହି ରୂପୀବ୍ରହ୍ମେ ନିଦ୍ଧାରେତି। ରୂପୀବ୍ରହ୍ମେସ୍ୱେତି ହି ଅଧିକରଣେ ଭୁମ୍ମଂ, ଓପପାତିକେସ୍ୱେତି ନିଦ୍ଧାରଣେ। ତେନ ''ଓପପାତିକଯୋନିକେସୂ''ତି ସାମଞ୍ଞତୋ ୱୁତ୍ତରାସିତୋ ''ରୂପୀବ୍ରହ୍ମେସୂ''ତି ୱିସେସେନ ତଦେକଦେସଂ ନିଦ୍ଧାରେତି। ଚକ୍ଖୁସୋତୱତ୍ଥୁଦସକାନଂ, ଜୀୱିତନୱକସ୍ସ ଚାତି ଏତ୍ଥ କେଚି ''ଚକ୍ଖୁସୋତୱତ୍ଥୁସତ୍ତକାନଂ, ଜୀୱିତଛକ୍କସ୍ସ ଚାତି ଚତୁନ୍ନଂ କଲାପାନଂ ୱସେନ ରୂପଭୱେ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣେନ ସହ ସତ୍ତୱୀସତି ରୂପାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତତ୍ଥ ଗନ୍ଧରସାହାରାନଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତତ୍ତା''ତି କାରଣଂ ୱତ୍ୱା ତଂ ସମତ୍ଥେନ୍ତା ''ପାଠଇଯଞ୍ହି 'ରୂପଧାତୁଯା ଉପପତ୍ତିକ୍ଖଣେ ଠପେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞସତ୍ତାନଂ ଦେୱାନଂ ପଞ୍ଚାଯତନାନି ପାତୁଭୱନ୍ତି, ପଞ୍ଚ ଧାତୁଯୋ ପାତୁଭୱନ୍ତୀ'ତି (ୱିଭ। ୧୦୧୫-୧୦୧୬) ୱୁତ୍ତଂ, ତଥା 'ରୂପଧାତୁଯା ଛ ଆଯତନାନି, ନୱ ଧାତୁଯୋ'ତି ସବ୍ବସଙ୍ଗହକୱସେନ ତତ୍ଥ ୱିଜ୍ଜମାନାଯତନଧାତୁଯୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। କଥାୱତ୍ଥୁମ୍ହି ଚ ଘାନାଯତନାଦୀନଂ ୱିଯ ଗନ୍ଧାଯତନାଦୀନଞ୍ଚ ତତ୍ଥ ଭାୱୋ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋ 'ଅତ୍ଥି ତତ୍ଥ ଘାନାଯତନନ୍ତି? ଆମନ୍ତା। ଅତ୍ଥି ତତ୍ଥ ଗନ୍ଧାଯତନନ୍ତି? ନ ହେୱଂ ୱତ୍ତବ୍ବେ'ତିଆଦିନା (କଥା। ୫୨୦)। ନ ଚ ଅଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଯତନାନଂ ପଥୱୀଧାତୁଆଦୀନଂ ୱିଯ ଅଗନ୍ଧରସାଯତନାନଂ ଗନ୍ଧରସାନଂ ତତ୍ଥ ଭାୱୋ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ, ଫୁସିତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତାୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ପଥୱୀଆଦିସଭାୱସ୍ସ ୱିଯ ଗନ୍ଧରସାଯତନଭାୱୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ଗନ୍ଧରସସଭାୱସ୍ସ ଅଭାୱା। ଯଦି ଚ ଘାନସମ୍ଫସ୍ସାଦୀନଂ କାରଣଭାୱୋ ନତ୍ଥୀତି 'ଆଯତନାନୀ'ତି ତେ ନ ୱୁଚ୍ଚେଯ୍ୟୁଂ, ଧାତୁସଦ୍ଦୋ ପନ ନିସ୍ସତ୍ତନିଜ୍ଜୀୱୱାଚକୋତି 'ଗନ୍ଧଧାତୁ ରସଧାତୂ'ତି ଅୱଚନେ କାରଣଂ ନତ୍ଥି, ଧମ୍ମଭାୱୋ ଚ ତେସଂ ଏକନ୍ତେନ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ ସଭାୱଧାରଣାଦିଲକ୍ଖଣତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅଭାୱା। ଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ଆଯତନଭାୱୋ ଏକନ୍ତିକୋ ଯମକେ ୱୁତ୍ତୋ 'ଧମ୍ମୋ ଆଯତନନ୍ତି? ଆମନ୍ତା'ତି (ଯମ। ୧।ଆଯତନଯମକ।୧୩)। ତସ୍ମା ତେସଂ ଗନ୍ଧରସାଯତନଭାୱାଭାୱେପି କୋଚି ଆଯତନଭାୱୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ଯଦି ଚ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଭାୱତୋ ଅଞ୍ଞୋ ପଥୱୀଆଦିଭାୱୋ ୱିଯ ଗନ୍ଧରସଭାୱତୋ ଅଞ୍ଞୋ ତେସଂ କୋଚି ସଭାୱୋ ସିଯା, ତେସଂ ଧମ୍ମାଯତନସଙ୍ଗହୋ। ଗନ୍ଧରସଭାୱେ ପନ ଆଯତନଭାୱେ ଚ ସତି 'ଗନ୍ଧୋ ଚ ସୋ ଆଯତନଞ୍ଚ ଗନ୍ଧାଯତନଂ, ରସୋ ଚ ସୋ ଆଯତନଞ୍ଚ ରସାଯତନ'ନ୍ତି ଇଦମାପନ୍ନମେୱାତି ଗନ୍ଧରସାଯତନଭାୱୋ ଚ ନ ସକ୍କା ନିୱାରେତୁଂ। 'ତଯୋ ଆହାରା'ତି ଚ ୱଚନତୋ କବଳୀକାରାହାରସ୍ସ ତତ୍ଥ ଅଭାୱୋ ୱିଞ୍ଞାଯତି। ତସ୍ମା ଯଥା ପାଠଇଯା ଅୱିରୋଧୋ ହୋତି, ତଥା ରୂପଗଣନା କାତବ୍ବା। ଏୱଞ୍ହି ଧମ୍ମତା ନ ୱିଲୋମିତା ହୋତୀ''ତି ୱଦନ୍ତି।

ଏତ୍ଥ ୱୁଚ୍ଚତେ – ରୂପାୱଚରସତ୍ତାନଂ ଘାନଜିୱ୍ହାଯତନାଭାୱତୋ ୱିଜ୍ଜମାନାପି ଗନ୍ଧରସା ଆଯତନକିଚ୍ଚଂ ନ କରୋନ୍ତୀତି ତେ ଅନାମସିତ୍ୱା ପାଠଇଯଂ ''ପଞ୍ଚାଯତନାନି ପାତୁଭୱନ୍ତୀ''ତି (ୱିଭ। ୧୦୧୫), ''ଛ ଆଯତନାନୀ''ତି (ୱିଭ। ୯୯୨) ଚ ଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ''ତଯୋ ଆହାରା''ତି ଚ ଅଜ୍ଝୋହରିତବ୍ବସ୍ସ ଆହାରସ୍ସ ଅଭାୱେନ ଓଜଟ୍ଠମକରୂପସମୁଟ୍ଠାପନସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଆହାରକିଚ୍ଚସ୍ସ ଅକରଣତୋ, ନ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଗନ୍ଧରସାନଂ, ଓଜାଯ ଚ ଅଭାୱତୋ। ଇତି ୱିସଯିନୋ, କିଚ୍ଚସ୍ସ ଚ ଅଭାୱେନ ୱିସଯୋ, କିଚ୍ଚୱା ଚ ଧମ୍ମୋ ନ ୱୁତ୍ତୋ। ଯସ୍ମିଞ୍ହି ଭୱେ ୱିସଯୀ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମିଂ ତଂହେତୁକୋ ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ୱିସଯସ୍ସ ଆଯତନଭାୱୋ ନତ୍ଥୀତି ୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସାପି ଅୱଚନଂ ଯଥା ତତ୍ଥେୱ ରୂପଭୱେ ପଥୱୀତେଜୋୱାଯୋଧାତୂନଂ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଯତନଭାୱେନ। ଯସ୍ସ ପନ ଯତ୍ଥ ୱଚନଂ, ତସ୍ସ ତତ୍ଥ ୱିସଯୀସବ୍ଭାୱହେତୁକୋ ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ଆଯତନଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ ଯଥା ତତ୍ଥେୱ ରୂପାଯତନସ୍ସ।

ଯଦି ୱିସଯୀସବ୍ଭାୱହେତୁକୋ ୱିସଯସ୍ସ ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ଆଯତନଭାୱୋ, କଥମସଞ୍ଞସତ୍ତାନଂ ଦ୍ୱେ ଆଯତନାନି ପାତୁଭୱନ୍ତୀତି, ଅସଞ୍ଞସତ୍ତାନଞ୍ହି ଚକ୍ଖାଯତନଂ ନତ୍ଥି, ଅଚକ୍ଖାଯତନଭାୱେନ ଚ ନେସଂ ରୂପାଯତନଂ ଅଞ୍ଞେସଂ ଅୱିସଯୋତି? ନାଯଂ ୱିରୋଧୋ। ଯେନ ଅଧିପ୍ପାଯେନ ରୂପଧାତୁଯଂ ସଞ୍ଞୀନଂ ଗନ୍ଧାଯତନାଦୀନଂ ଅୱଚନଂ, ତେନ ରୂପାଯତନସ୍ସାପି ଅୱଚନନ୍ତି ଅସଞ୍ଞୀନଂ ଏକଂ ଆଯତନଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଯଥାସକଞ୍ହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯଗୋଚରଭାୱାପେକ୍ଖାଯ ଯେସଂ ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ଆଯତନଭାୱୋ ଅତ୍ଥି, ତେସୁ ନିଦ୍ଦିସିଯମାନେସୁ ତଦଭାୱତୋ ରୂପଧାତୁଯଂ ସଞ୍ଞୀନଂ ଗନ୍ଧାଦିକେ ୱିସୁଂ ଆଯତନଭାୱେନ ଅୱତ୍ୱା ଧମ୍ମସଭାୱାନତିୱତ୍ତନତୋ, ମନୋୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଚ ୱିସଯଭାୱୂପଗମନତୋ ଧମ୍ମାଯତନନ୍ତୋଗଧେ କତ୍ୱା ''ପଞ୍ଚାଯତନାନୀ''ତି ପାଠଇଯଂ (ୱିଭ। ୧୦୧୫) ୱୁତ୍ତଂ। ଏତଦତ୍ଥଞ୍ହି ''ଧମ୍ମାଯତନ''ନ୍ତି ସାମଞ୍ଞତୋ ନାମକରଣଂ, ପିଟ୍ଠିୱଟ୍ଟକାନି ୱା ତାନି କତ୍ୱା ''ପଞ୍ଚାଯତନାନୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଯେନ ଚ ପନ ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଅସଞ୍ଞୀନଂ ରୂପାଯତନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତେନ ସଞ୍ଞୀନମ୍ପି ଗନ୍ଧାଦୀନଂ ୱିସୁଂ ଗହଣଂ କାତବ୍ବନ୍ତି ଇମସ୍ସ ନଯସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ

‘‘ଅସଞ୍ଞସତ୍ତାନଂ ଦେୱାନଂ ଦ୍ୱେ ଆଯତନାନି ପାତୁଭୱନ୍ତୀ’’ତି (ୱିଭ। ୧୦୧୭) ୱୁତ୍ତଂ। ଅସତିପି ହି ତତ୍ଥ ଅତ୍ତନୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେ ରୂପସ୍ସ ୱଣ୍ଣାଯତନସଭାୱାତିକ୍କମୋ ନତ୍ଥୀତି ତଂ ରୂପାଯତନନ୍ତେୱ ୱୁଚ୍ଚତି। ଇମିନା ଚ ନଯଦସ୍ସନେନ ଗନ୍ଧାଦୀନି ତୀଣି ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ସଞ୍ଞୀନଂ ଅଟ୍ଠ ଆଯତନାନି, ଅସଞ୍ଞୀନଂ ପଞ୍ଚାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି। ଏୱଞ୍ଚେତଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ଅଞ୍ଞଥା ରୂପଲୋକେ ଫୁସିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତାଯ ପଥୱୀଆଦୀନଂ ବ୍ରହ୍ମାନଂ ୱଚୀଘୋସୋ ଏୱ ନ ସିଯା। ନ ହି ପଟିଘଟ୍ଟନାନିଘଂସମନ୍ତରେନ ସଦ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତି ଅତ୍ଥି, ନ ଚ ଫୁସନସଭାୱାନଂ କଦଚି ଅଫୁସନଭାୱତା ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ, ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଯତନସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଚ ଭୂତତ୍ତଯସ୍ସ ଅଭାୱେ ରୂପଭୱେ ରୂପାଯତନାଦୀନମ୍ପି ସମ୍ଭୱୋ ଏୱ ନ ସିଯା। ତସ୍ମା ଫୁସିତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତାଯପି ପଥୱୀଆଦୀନଂ ତତ୍ଥ କାଯିନ୍ଦ୍ରିଯାଭାୱେନ ତେସଂ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଭାୱୋ ନ ୱୁତ୍ତୋ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ରୂପଧାତୁଯଂ ତେସଂ ସପ୍ପଟିଘୱଚନଞ୍ଚ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ‘‘ଅସଞ୍ଞସତ୍ତାନଂ ଅନିଦସ୍ସନସପ୍ପଟିଘଂ ଏକଂ ମହାଭୂତଂ ପଟିଚ୍ଚ ଦ୍ୱେ ମହାଭୂତା’’ତିଆଦି (ପଟ୍ଠା। ୨। ୨୨।୨୦)।

ପଟିଘୋ ଚ ନାମ ଭୂତତ୍ତଯସ୍ସ କାଯପ୍ପସାଦଂ ପତି ତନ୍ନିସ୍ସଯଭୂତଘଟ୍ଟନାଦ୍ୱାରେନ ଅଭିମୁଖଭାୱୋ, ଇଧ ପନ ତଂସଭାୱତା। ସୋ ଚ ଫୁସିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟସଭାୱସ୍ସ ଘଟ୍ଟନାଯ ଅଭାୱତୋ ନତ୍ଥି। ଯଦି ତତ୍ଥ ଅସତିପି ୱିସଯିନି ରୂପାଯତନଂ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଦ୍ୱେ ଆଯତନାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଅଥ କସ୍ମା ଗନ୍ଧାଯତନାଦୀନି ଗହେତ୍ୱା ‘‘ପଞ୍ଚାଯତନାନୀ’’ତି ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ନଯଦସ୍ସନୱସେନ ଦେସନା ପୱତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତୋୱାଯମତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ତତ୍ଥ ରୂପାଯତନସ୍ସେୱ ୱଚନଂ କଦାଚି ଅଞ୍ଞଭୂମିକାନଂ ପସାଦସ୍ସ ୱିସଯଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ, ନ ପନ ଇତରେସଂ ଅଭାୱତୋ, ନାପି ପରିଯାଯେନପି ଆଯତନଭାୱାଭାୱତୋ। ଅସଞ୍ଞୀନଞ୍ହି ରୂପାଯତନଂ ସମାନତଲୱାସୀନଂ ୱେହପ୍ଫଲାନଂ, ଉପରିଭୂମିକାନଞ୍ଚ ସୁଦ୍ଧାୱାସାନଂ ପସାଦସ୍ସ ୱିସଯଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି, ନ ପନ ଗନ୍ଧରସାତି ତେସଂଯେୱ ତତ୍ଥ ଅୱଚନଂ ଯୁତ୍ତଂ। କଥାୱତ୍ଥୁମ୍ହି ଚ ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ଗନ୍ଧାଯତନାଦୀନଂ ଅତ୍ଥିଭାୱଂ ପଟିଜାନନ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିସେଧୋ କତୋ।

ଯଦିପି ଚେତଂ ୱଚନଂ ତତ୍ଥ ଗନ୍ଧାଯତନାଦୀନଂ ଅଭାୱୱିଭାୱନଂ ନ ହୋତି, ଅତ୍ଥିଭାୱଦୀପନମ୍ପି ପନ ଅଞ୍ଞୱଚନଂ ନତ୍ଥେୱାତି? ନଯିଦମେୱଂ, ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ତତ୍ଥ ନେସଂ ଅତ୍ଥିଭାୱସ୍ସ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଯଞ୍ହି ଅଟ୍ଠକଥାୱଚନଂ ପାଳିଯା ନ ୱିରୁଜ୍ଝତି, ତଂ ପାଳି ୱିଯ ପମାଣଭୂତଂ ଅଗରହିତାଯ ଆଚରିଯପରମ୍ପରାଯ ଯାୱଜ୍ଜତନା ଆଗତତ୍ତା। ତତ୍ଥ ସିଯା – ଯଂ ପାଳିଯା ନ ୱିରୁଜ୍ଝତି ଅଟ୍ଠକଥାୱଚନଂ, ତଂ ପମାଣଂ, ଇଦଂ ପନ ୱିରୁଜ୍ଝତୀତି? ନଯିଦମେୱଂ, ଯଥା ନ ୱିରୁଜ୍ଝତି, ତଥା ପଟିପାଦିତତ୍ତା। ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଆଯତନାନଂ, ତନ୍ନିସ୍ସଯାନଞ୍ଚ ୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ସଭାୱସୁଞ୍ଞତାସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଭଗୱତୋ ଧାତୁଦେସନାତି ଆଯତନଭାୱେନ ୱୁତ୍ତାନଂଯେୱ ଧାତୁଭାୱଦୀପନତୋ ଧାତୁଭାୱସ୍ସାପି ତେସଂ ଅୱଚନଂ ଯୁଜ୍ଜତି ଏୱ। ତସ୍ମା ଯଥା ପାଳିଯା ଅୱିରୋଧୋ ହୋତି, ତଥା ଚକ୍ଖୁଦସକାଦିୱସେନ ଇଧ ରୂପଗଣନା କତାତି ନ ଏତ୍ଥ ଧମ୍ମତାୱିଲୋମନାସଙ୍କାଯ ଓକାସୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅଞ୍ଞେସୁ ସଂସେଦଜଓପପାତିକଯୋନିକେସୂତି ରୂପୀବ୍ରହ୍ମେ ପନ ଠପେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞେସୁ ଓପପାତିକେସୁ, ସଂସେଦଜେସୁ ଚାତି ଏୱମେତ୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଓପପାତିକୱିସେସନଞ୍ହେତ୍ଥ ଅଞ୍ଞଗ୍ଗହଣଂ, ନ ସଂସେଦଜୱିସେସନଂ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ସତି ହି ସମ୍ଭୱେ, ବ୍ଯଭିଚାରେ ଚ ୱିସେସନୱିସେସିତବ୍ବତା ହୋତି। କାମାୱଚରଦେୱେସୁ ସବ୍ବକାଲଂ ପଟିସନ୍ଧିପୱତ୍ତୀସୁ ଯଥାୱୁତ୍ତାଯ ସନ୍ତତିଯା ରୂପାନଂ ଲବ୍ଭନତୋ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତାନି ଚ ନିଚ୍ଚଂ ଦେୱେସୂ’’ତି। ନ ହି ତେ କଦାଚିପି ୱିକଲିନ୍ଦ୍ରିଯା, ଅଭାୱକା ଚ ହୋନ୍ତୀତି। ଚକ୍ଖୁ ନେସଂ ଦସନ୍ନଂ ପୂରଣୋତି କତ୍ୱା ଚକ୍ଖୁଦସକୋ ନାମ, ଅସାଧାରଣେନ ୱା ଚକ୍ଖୁନା ଲକ୍ଖିତୋ ଦସକୋ ଚକ୍ଖୁଦସକୋ। ଏୱଂ ସେସାତି ଯଥା ଚକ୍ଖୁଦସକୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଏୱଂ ସେସାପି ଦସକା ଯୋଜେତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବା। ‘‘ସଂସେଦଜୂପପାତଯୋନୀସୁ , ଅୱକଂସତୋ ତିଂସା’’ତି ସଙ୍ଖେପେନ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରନ୍ତୋ ‘‘ଅୱକଂସତୋ ପନା’’ତିଆଦିମାହ, ତଂ ପନେତଂ ପାଳିଯା ନ ସମେତି। ନ ହି ପାଳିଯଂ କାମାୱଚରାନଂ ସଂସେଦଜୋପପାତିକାନଂ ଅଘାନକାନଂ ଉପପତ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ଧମ୍ମହଦଯୱିଭଙ୍ଗେ ହି ‘‘କାମଧାତୁଯା ଉପପତ୍ତିକ୍ଖଣେ କସ୍ସଚି ଏକାଦସାଯତନାନି ପାତୁଭୱନ୍ତି, କସ୍ସଚି ଦସାଯତନାନି, କସ୍ସଚି ଅପରାନି ଦସାଯତନାନି, କସ୍ସଚି ନୱାଯତନାନି, କସ୍ସଚି ସତ୍ତାଯତନାନି ପାତୁଭୱନ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଟ୍ଠାଯତନାନି ପାତୁଭୱନ୍ତୀ’’ତି (ୱିଭ। ୧୦୦୭)। ଯଦି ହି ଅଘାନକସ୍ସାପି ଉପପତ୍ତି ସିଯା, ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ‘‘ଦସାଯତନାନି ପାତୁଭୱନ୍ତୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା, ତିକ୍ଖତ୍ତୁଞ୍ଚ ‘‘ନୱାଯତନାନି ପାତୁଭୱନ୍ତୀ’’ତି, ନ ଚ ତଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ଉପପତ୍ତିକ୍ଖଣେତି ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ। ଏକାଦସାତି ପରିପୁଣ୍ଣାଯତନସ୍ସ ସଦ୍ଦାଯତନୱଜ୍ଜାନି ଏକାଦସ ଆଯତନାନି। କସ୍ସଚି ଦସାଯତନାନୀତି ଅନ୍ଧସ୍ସ ଚକ୍ଖାଯତନୱଜ୍ଜାନି। ଅପରାନି ଦସାଯତନାନୀତି ବଧିରସ୍ସ ସୋତାଯତନୱଜ୍ଜାନି। ନୱାଯତନାନୀତି ଅନ୍ଧବଧିରସ୍ସ ଚକ୍ଖୁସୋତାଯତନୱଜ୍ଜାନି। ସତ୍ତାଯତନାନୀତି ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକସ୍ସ ରୂପଗନ୍ଧରସକାଯଫୋଟ୍ଠବ୍ବମନୋଧମ୍ମାଯତନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦି ଚକ୍ଖୁସୋତଘାନୱିକଲୋପି ଉପପଜ୍ଜେଯ୍ୟ, ତସ୍ସ ଅଟ୍ଠେୱାଯତନାନି ସିଯୁଂ, ନ ଚ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଟ୍ଠାଯତନାନି ପାତୁଭୱନ୍ତୀ’’ତି। ତସ୍ମା ନତ୍ଥେୱ ଚକ୍ଖୁସୋତଘାନୱିକଲୋ। ସତି ଚ ଅଘାନକୂପପତ୍ତିଯଂ ପୁନପି ‘‘କସ୍ସଚି ଅପରାନିପି ଦସାଯତନାନି ପାତୁଭୱନ୍ତୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା। ତଥା ଚ ସତି ଯଥା ଅନ୍ଧବଧିରସ୍ସ ୱସେନ ‘‘କସ୍ସଚି ନୱାଯତନାନି ପାତୁଭୱନ୍ତୀ’’ତି ଏକୱାରଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ଅନ୍ଧାଘାନକସ୍ସ, ବଧିରାଘାନକସ୍ସ ଚ ୱସେନ ‘‘କସ୍ସଚି ଅପରାନି ନୱାଯତନାନି, କସ୍ସଚି ଅପରାନିପି

ନୱାଯତନାନି ପାତୁଭୱନ୍ତୀ''ତି ୱତ୍ତଙ୍ଗ ସିଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଏୱଂ ଧାତୁପାତୁଭାୱାଦିପଞ୍ହାନିପି ୱତ୍ତବ୍ବାନୀତି ୱଦନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଯଥା ''ସତ୍ତତି ଉକ୍କଂସତୋଥ ରୂପାନୀ''ତି ପଦଂ ''ସଂସେଦଜୂପପାତଯୋନୀସୂ''ତି ଏତ୍ଥ ଯୋନିଦ୍ୱଯୱସେନ ଯୋଜୀଯତି, ନ ଏୱଂ ''ଅୱକଂସତୋ ତିଂସା''ତି ଇଦଂ। ଇଦଂ ପନ ସଂସେଦଜଯୋନିୱସେନେୱ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଏକଯୋଗନିଦ୍ଦିଟ୍ଠସ୍ସାପି ଏକଦେସୋ ସମ୍ବନ୍ଧଂ ଲଭତୀତି ସଂସେଦଜସ୍ସ ଜଚ୍ଚନ୍ଧବଧିରଅଘାନକନପୁଂସକସ୍ସ ଜିୱ୍ହାକାଯୱତ୍ଥୁଦସକାନଂ ୱସେନ ତିଂସ ରୂପାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଓପପାତିକସ୍ସାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅଟ୍ଠକଥାଯମଧିପ୍ପାଯୋ।

ଯେ ପନ ''ଓପପାତିକସ୍ସ ଜଚ୍ଚନ୍ଧବଧିରଅଘାନକନପୁଂସକସ୍ସ ଜିୱ୍ହାକାଯୱତ୍ଥୁଦସକାନଂ ୱସେନ ତିଂସ ରୂପାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ମହାଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ନ ଗହେତବ୍ବଂ। ସୋ ହି ପମାଦପାଠୋ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଆଯତନଯମକୱଣ୍ଣନାଯଂ ''କାମଧାତୁଯଂ ପନ ଅଘାନକୋ ଓପପାତିକୋ ନତ୍ଥି। ଯଦି ଭୱେଯ୍ଯ, 'କସ୍ସଚି ଅଟ୍ଠାଯତନାନି ପାତୁଭୱନ୍ତୀ'ତି ୱଦେଯ୍ଯା''ତି (ଯମ। ଅଟ୍ଠ। ଆଯତନଯମକ ୧୮-୨୧) ୱୁତ୍ତଂ। ଅପରେ ପନାହୁ ''କସ୍ସଚି ଏକାଦସାଯତନାନି ପାତୁଭୱନ୍ତୀତି ଯାୱ 'କସ୍ସଚି ନୱାଯତନାନୀ'ତି ପାଠଇ ଓପପାତିକେ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତା। ତସ୍ମା ପୁବ୍ବେନାପରଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଅୱିରୋଧୋ ସିଦ୍ଧୋ। ତଥା ଚ ଯଥାୱୁତ୍ତପାଠଇଯା ଅଯମତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ସଂସନ୍ଦତି ସମେତିଯେୱା''ତି। ଯଂ ପନେକେ ୱଦନ୍ତି ''ଓପପାତିକଗ୍ଗହଣେନ ସଂସେଦଜାପି ସଙ୍ଗଯ୍ହନ୍ତି। ତଥା ହି ଧମ୍ମହଦଯୱିଭଙ୍ଗେ 'କାମଧାତୁଯା ଉପପତ୍ତିକ୍ଖଣେ କସ୍ସଚି ଏକାଦସାଯତନାନି ପାତୁଭୱନ୍ତୀ'ତିଆଦୀନଂ (ୱିଭ। ୧୦୦୭) ନିଦ୍ଦେସେ 'ଓପପାତିକାନଂ ପେତାନ'ନ୍ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ୧୦୦୯) ଓପପାତିକଗ୍ଗହଣମେୱ କତଂ, ନ ସଂସେଦଜଗ୍ଗହଣ''ନ୍ତି, ତଂ ପରିପୁଣ୍ଣାଯତନାନଂଯେୱ ସଂସେଦଜାନଂ ଓପପାତିକେସୁ ସଙ୍ଗହଣୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ''ସଂସେଦଜଯୋନିକା ପରିପୁଣ୍ଣାଯତନାପରିପୁଣ୍ଣାଯତନଭାୱେନ ଓପପାତିକସଙ୍ଗହଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତା''ତି, ପଧାନାଯ ୱା ଯୋନିଯା ସବ୍ବଂ ପରିପୁଣ୍ଣାଯତନଯୋନିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଓପପାତିକାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି ଚ, ଇଧ ପନ ଯୋନିଦ୍ୱଯଂ ସରୂପେନେୱ ପକାସେତୁଂ, ସଂସେଦଜଯୋନିୱସେନେୱ ଚ ଅୱକଂସତୋ ରୂପପୱତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଓପପାତିକଯୋନିଯା ଇତରଂ ଅସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ''ସଂସେଦଜୂପପାତଯୋନୀସୂ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ସବ୍ବଂ ୱୀମଂସିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବଂ।

ଉକ୍କଂସାୱକଂସାନଂ ପନ ଅନ୍ତରେତି ''ସତ୍ତତି, ତିଂସା''ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତାନଂ ରୂପସ୍ସ ଉକ୍କଂସାୱକଂସପରିଚ୍ଛେଦାନଂ ମଜ୍ଝେ। ଅନୁରୂପତୋ ୱିକପ୍ପୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଅପାଯେସୁ ଅନ୍ଧସ୍ସ ଛ ଚକ୍ଖୁଦସକାଭାୱତୋ, ତଥା ବଧିରସ୍ସ ସୋତଦସକାଭାୱତୋ, ଅନ୍ଧବଧିରସ୍ସ ପନ ପଞ୍ଚ ଚକ୍ଖୁସୋତଦସକାଭାୱତୋତି ଏୱମାଦିନା ନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ୱୁତ୍ତମେୱାତି।

୬୩୧। ଚୁତିପଟିସନ୍ଧୀନଂ ଖନ୍ଧାଦୀହି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସମାନତା ଅଭେଦୋ। ଅସମାନତା ଭେଦୋ।

ଆରମ୍ମଣତୋପିଅଭିନ୍ନାତି ଚତୂସୁ ଆରୁପ୍ପେସୁ ତତୋ ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତଥେୱ ପନ ହେଟ୍ଠା, ରୂପଭୱେ ୱା ଉପପତ୍ତି ନତ୍ଥି। ଅରୂପଭୂମିତୋ ଚୱିତ୍ୱା ହେଟ୍ଠା ଉପପତ୍ତି ନାମ କାମଭୱେ ଏୱ, ତତ୍ଥାପି ତିହେତୁକପଟିସନ୍ଧି ଏୱ। ରୂପଭୱତୋ ପନ ଚୁତୋ ଦୁହେତୁକୋପି ହୋତୀତି ୱଦନ୍ତି। ଅମହଗ୍ଗତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣାଯ ଚୁତିଯା ଅନନ୍ତରା ମହଗ୍ଗତଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣା ଦୁତିଯଚତୁତ୍ଥାରୁପ୍ପପଟିସନ୍ଧି। ଏୱଂ ନଯମତ୍ତସ୍ସ ଦସ୍ସିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ, ଅୱୁତ୍ତଞ୍ଚ ସବ୍ବଂ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଆହ ''ଅଯଂ ତାୱ ଅରୂପଭୂମୀସୁଯେୱ ନଯୋ''ତି। ରୂପାରୂପାୱଚରାନଂ ଉପଚାରସ୍ସ ବଲୱତାଯ ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ଦୁଗ୍ଗତିଯଂ ଉପପତ୍ତି ନତ୍ଥୀତି ''ଏକଚ୍ଚସୁଗତିଚୁତିଯା''ତି ଆହ। ଏକଚ୍ଚଦୁଗ୍ଗତିପଟିସନ୍ଧୀତି ଏତ୍ଥ ଏକଚ୍ଚଗ୍ଗହଣସ୍ସ ପଯୋଜନଂ ମଗ୍ଗିତବ୍ବଂ। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ସିଯା – ନାନତ୍ତକାଯନାନତ୍ତସଞ୍ଞୀସୁ ୱୁତ୍ତା ଏକଚ୍ଚେ ଚ ୱିନିପାତିକା ତିହେତୁକାଦିପଟିସନ୍ଧିକା, ତେସଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ୱିନିପାତିକଭାୱେନ ''ଦୁଗ୍ଗତିପଟିସନ୍ଧୀ''ତି ଗହେତ୍ୱା ସବ୍ବସୁଗତିଚୁତିଯା ଚ ସା ପଟିସନ୍ଧି ହୋତି, ନ ଏକଚ୍ଚସୁଗତିଚୁତିଯା ଏୱାତି ତନ୍ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ଏକଚ୍ଚଦୁଗ୍ଗତିଗ୍ଗହଣଂ କତଂ। ଅପାଯପଟିସନ୍ଧି ଏୱ ହି ଏକଚ୍ଚସୁଗତିଚୁତିଯା ହୋତି, ନ ସବ୍ବସୁଗତିଚୁତିଯାତି। ଅଥ ୱା ଦୁଗ୍ଗତିପଟିସନ୍ଧି ଦୁୱିଧା ଏକଚ୍ଚସୁଗତିଚୁତିଯା ଅନନ୍ତରା, ଦୁଗ୍ଗତିଚୁତିଯା ଚାତି। ତତ୍ଥ ପଚ୍ଛିମଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ପୁରିମଂଯେୱ ଗହେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ଏକଚ୍ଚଦୁଗ୍ଗତିପଟିସନ୍ଧୀ''ତି। ଅହେତୁକଚୁତିଯା ସହେତୁକପଟିସନ୍ଧୀତି ଦୁହେତୁକା ଚ ତିହେତୁକା ଚ ଯୋଜେତବ୍ବା। ମଣ୍ଡୂକଦେୱପୁତ୍ତାଦୀନଂ ୱିଯ ହି ଅହେତୁକଚୁତିଯା ତିହେତୁକପଟିସନ୍ଧିପି ହୋତୀତି।

ତସ୍ସତସ୍ସ ୱିପରୀତତୋ ଚ ଯଥାଯୋଗଂ ଯୋଜେତବ୍ବନ୍ତି ''ଏକଚ୍ଚସୁଗତିଚୁତିଯା ଏକଚ୍ଚଦୁଗ୍ଗତିପଟିସନ୍ଧୀ''ତିଆଦୀସୁ ଭେଦୱିସେସେସୁ ''ଏକଚ୍ଚଦୁଗ୍ଗତିଚୁତିଯା ଏକଚ୍ଚଦୁଗ୍ଗତିପଟିସନ୍ଧୀ''ତିଆଦିନା ଯଂ ଯଂ ଯୁଜ୍ଜତି, ତଂ ତଂ ଯୋଜେତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯୁଜ୍ଜମାନମତ୍ତାପେକ୍ଖନୱସେନ ନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ। ଯୋଜେତବ୍ବନ୍ତି ୱା ଭାୱତ୍ତତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ''ଅମହଗ୍ଗତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣାଯ ମହଗ୍ଗତଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣା''ତିଆଦୀସୁ ପନ ୱିପରୀତଯୋଜନା ନ କାତବ୍ବା। ନ ହି ମହଗ୍ଗତଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣାଯ ଚୁତିଯା ଅରୂପଭୂମୀସୁ ଅମହଗ୍ଗତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣା ପଟିସନ୍ଧି ଅତ୍ଥି। ''ଚତୁକ୍ଖନ୍ଧାଯ ଆରୁପ୍ପଚୁତିଯା ଅନନ୍ତରା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା କାମାୱଚରପଟିସନ୍ଧୀ''ତି ଏତସ୍ସ ୱିପରିଯାଯୋ ସଯମେୱ ଯୋଜିତୋ। ''ଅତୀତାରମ୍ମଣାଯ ଚୁତିଯା

ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା ପଟିସନ୍ଧୀ’’ତି ଏତସ୍ସ ଚ ୱିପରିଯାଯୋ ନତ୍ଥି ଏୱ। ଭେଦୱିସେସୋ ଏୱ ଚ ଏୱଂ ୱିତ୍ଥାରେନ ଦସ୍ସିତୋ, ଅଭେଦୱିସେସୋ ପନ ଏକେକସ୍ମିଂ ଭେଦେ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିଯୋଜନାୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ ‘‘ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧାଯ କାମାୱଚରଚୁତିଯା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା କାମାୱଚରା…ପେ… ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରାଯ ଅୱିତକ୍କାୱିଚାରା’’ତି। ଚତୁକ୍ଖନ୍ଧାଯ ପନ ଚତୁକ୍ଖନ୍ଧା ସଯମେୱ ଯୋଜିତା। ଏତେନେୱ ନଯେନ ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁନ୍ତି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ଅଭେଦୱିସେସୋ ନ ଦସ୍ସିତୋତି।

୬୩୨।ଇତୀତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ। ଏତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅୱିଜ୍ଜାଦିସହକାରିକାରଣସହିତସ୍ସ ସଙ୍ଖାରସ୍ସ ୱସେନ ଲଦ୍ଧପ୍ପଚ୍ଚଯଂ। ବାହିରକକପ୍ପିତସ୍ସ ଅଧିପତିଟ୍ଠନକସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ରୂପାରୂପଧମ୍ମମତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ନ ସତ୍ତୋ ନ ଜୀୱୋ’’ତି। ଉପେତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି ତଥାୱୋହାରମତ୍ତଂ, ଅତ୍ଥତୋ ପନ ପଚ୍ଚଯସାମଗ୍ଗିଯା ଭୱନ୍ତରଭାୱେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନମତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ ‘‘ତସ୍ସ ଚା’’ତିଆଦି। ତତୋ ହେତୁଂ ୱିନାତି ତତ୍ଥ ହେତୁଂ ୱିନା। ମନୁସ୍ସଚୁତିପଟିସନ୍ଧିକ୍କମେନାତି ମନୁସ୍ସଚୁତିତୋ ମନୁସ୍ସପଟିସନ୍ଧିକ୍କମେନ। ଏୱଞ୍ହି ପାକଟଗ୍ଗହଣଂ ଉଭଯୱିସେସନଂ ହୋତି। ପାକଟତା ଚେତ୍ଥ ତଦାସନ୍ନକ୍ଖନ୍ଧୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବା ‘‘ଚୱମାନେ ଉପପଜ୍ଜମାନେ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୪୭) ୱିଯ। ମନୁସ୍ସଚୁତିପଟିସନ୍ଧିକ୍କମେନାତି ୱା ମନୁସ୍ସଚୁତିତୋ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ପଟିସନ୍ଧିକ୍କମେନ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି ‘‘ନିସ୍ସଯଂ ଅସ୍ସାଦଯମାନଂ ୱା ଅନାସ୍ସାଦଯମାନଂ ୱା’’ତି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୬୩୨)।

ସରସେନାତି ସଭାୱେନ, ପରିକ୍ଖୀଣାଯୁସଙ୍ଖାରତାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପକ୍କମେନାତି ଅତ୍ତନା, ପରେନ ୱା କତେନ ସୀସଚ୍ଛେଦନାଦିଉପକ୍କମେନ। ସବ୍ବେସଂ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗସନ୍ଧୀନଂ ବନ୍ଧନାନି ସବ୍ବଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗସନ୍ଧିବନ୍ଧନାନି, ତେସଂ ଛେଦକାନଂ। ସନ୍ନିପାତନ୍ତି ପତନଂ ପୱତ୍ତି। ହଦଯପ୍ପଦେସୋପି ଅନୁକ୍କମେନ ସୁସ୍ସିତ୍ୱା ଅପ୍ପାୱସେସୋ ହୋତି, ପଗେୱ କାଯୋତି ଆହ ‘‘କମେନ ଉପସୁସ୍ସମାନେ ସରୀରେ’’ତି। ତେନେୱାହ ‘‘ତଙ୍ଖଣାୱସେସହଦଯୱତ୍ଥୁସନ୍ନିସ୍ସିତ’’ନ୍ତି। ‘‘ନିରୁଦ୍ଧେସୁ ଚକ୍ଖାଦୀସୂ’’ତି ଇଦଂ ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକାନଂ ଆଯତନାନଂ ଅନୁପୁବ୍ବୁପ୍ପତ୍ତି ୱିଯ ନିରୋଧୋପି ଅନୁପୁବ୍ବତୋ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଅତିମନ୍ଦଭାୱୂପଗମନତଂ ୱା ସନ୍ଧାଯ ‘‘ନିରୁଦ୍ଧେସୂ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଅନୱସେସନିରୋଧଂ। ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକୱିଞ୍ଞାଣାନନ୍ତରମ୍ପି ହି ପୁବ୍ବେ ଚୁତି ଦସ୍ସିତା। ଯମକେ ଚ ‘‘ଯସ୍ସ ଚକ୍ଖାଯତନଂ ନିରୁଜ୍ଝତି, ତସ୍ସ ମନାଯତନଂ ନିରୁଜ୍ଝତୀତି? ଆମନ୍ତା। ଯସ୍ସ ୱା ପନ ମନାଯତନଂ ନିରୁଜ୍ଝତି, ତସ୍ସ ଚକ୍ଖାଯତନଂ ନିରୁଜ୍ଝତୀତି? ସଚିତ୍ତକାନଂ ଅଚକ୍ଖୁକାନଂ ଚୱନ୍ତାନଂ ତେସଂ ମନାଯତନଂ ନିରୁଜ୍ଝତି, ନୋ ଚ ତେସଂ ଚକ୍ଖାଯତନଂ ନିରୁଜ୍ଝତି। ସଚକ୍ଖୁକାନଂ ଚୱନ୍ତାନଂ ତେସଂ ମନାଯତନଞ୍ଚ ନିରୁଜ୍ଝତି, ଚକ୍ଖାଯତନଞ୍ଚ ନିରୁଜ୍ଝତୀ’’ତିଆଦିନା (ଯମ। ୧।ଆଯତନଯମକ। ୧୨୦) ଚକ୍ଖାଯତନାଦୀନଂ ଚୁତିଚିତ୍ତେନ ସହ ନିରୋଧୋ ୱୁତ୍ତୋତି।

ହଦଯୱତ୍ଥୁମତ୍ତେତି ହଦଯୱତ୍ଥୁପଦେସମତ୍ତେ। ନ ହି ହଦଯୱତ୍ଥୁଂ ନିସ୍ସାଯ କାଯିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପୱତ୍ତତି। ହଦଯୱତ୍ଥୁପି ତଦା ଆତପେ ପକ୍ଖିତ୍ତହରିତତାଲପଣ୍ଣଂ ୱିଯ ଅପ୍ପାୱସେସଂ ହୋତୀତି ‘‘ତଙ୍ଖଣାୱସେସହଦଯୱତ୍ଥୁସନ୍ନିସ୍ସିତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଇତରୱତ୍ଥୂନଂ ପନ ସକିଚ୍ଚାସମତ୍ଥତାଯ କେୱଲଂ ହଦଯୱତ୍ଥୁସନ୍ନିସ୍ସିତମେୱ, ତଦା ୱିଞ୍ଞାଣଂ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତଙ୍ଖଣାୱସେସହଦଯୱତ୍ଥୁସନ୍ନିସ୍ସିତ’’ନ୍ତି। ମାତୁଘାତାଦି, ମହଗ୍ଗତମଞ୍ଞଂ ୱା ତାଦିସଂ ଗରୁକଂ ନାମ। ସମାସେୱିତଂ ଅଭିଣ୍ହସୋ କତଂ। ଆସନ୍ନଂ ମରଣକାଲେ କତଂ, ଯଦା ତଦା ୱା କତମ୍ପି ପରିବ୍ବୁତ୍ତଂ ହୁତ୍ୱା ଅନୁସ୍ସରିତଂ। ପୁବ୍ବକତଂ ଅପରାପରିଯାଯୱେଦନୀଯଂ। ଲଦ୍ଧୋ ଅୱସେସୋ ଅୱିଜ୍ଜାଦିକୋ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ଏତେନାତି ଲଦ୍ଧାୱସେସପଚ୍ଚଯୋ, ସଙ୍ଖାରୋ। ଏତେନ ୱିପଚ୍ଚିତୁଂ କତୋକାସଂ ଯଥୂପଚିତଂ କୁସଲାକୁସଲଚେତନମାହ। କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ନାମ ଯଂ ୱତ୍ଥୁଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଆଯୂହନକାଲେ କମ୍ମଂ ଆଯୂହତି, ତଂ। ଅତୀତେ କପ୍ପକୋଟିସତସହସ୍ସମତ୍ଥକେପି ହି କମ୍ମେ କତେ ୱିପଚ୍ଚନକାଲେ ଆଗନ୍ତ୍ୱା କମ୍ମଂ ୱା କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ୱା ଉପଟ୍ଠାତି। ଗତିନିମିତ୍ତଂ ନାମ ନିବ୍ବତ୍ତନକଓକାସେ ଏକୋ ୱଣ୍ଣୋ। ସୋ ଚ ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତନାରହସ୍ସ ‘‘ଅଗ୍ଗିଜାଲୱଣ୍ଣାଦିକୋ’’ତିଆଦିନା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋଯେୱ। ଅୱିଜ୍ଜାପଟିଚ୍ଛାଦିତାଦୀନୱେ ତସ୍ମିଂ କମ୍ମାଦିୱିସଯେ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଭାୱେନ ଉପଟ୍ଠିତ୍ଥାନଭୂତେ।

ତଣ୍ହାଯ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା ଏୱ, ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନାଯ ଚ ସନ୍ତତିଯା ତଥାପରିଣତତ୍ତା ପଟିସନ୍ଧିଟ୍ଠାନାଭିମୁଖଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରଂ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତୀତି ଆହ ‘‘ତଣ୍ହା ନାମେତୀ’’ତି। ସହଜାତସଙ୍ଖାରାତି ଚୁତିଆସନ୍ନଜୱନୱିଞ୍ଞାଣସହଜାତା ଚେତନା, ସବ୍ବେପି ୱା ଫସ୍ସାଦଯୋ। ତସ୍ମିଂ ପଟିସନ୍ଧିଟ୍ଠାନେ କମ୍ମାଦିୱିସଯେ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଖିପନ୍ତି। ଖିପନ୍ତା ୱିଯ ତସ୍ମିଂ ୱିସଯେ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ୱିଞ୍ଞାଣପତିଟ୍ଠାନସ୍ସ ହେତୁଭାୱେନ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତନ୍ତି ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ। ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିତଦାସନ୍ନୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ସନ୍ତତିୱସେନ ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଉପନୀତେକତ୍ତଂ । ତଣ୍ହାଯ ନାମିଯମାନଂ…ପେ… ପୱତ୍ତତୀତି ନମନଖିପନପୁରିମନିସ୍ସଯଜହନଅପରନିସ୍ସଯସ୍ସାଦନନିସ୍ସଯରହିତପୱତ୍ତନାନି ସନ୍ତତିୱସେନ ତସ୍ସେୱେକସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ହୋନ୍ତି, ନ ଅଞ୍ଞସ୍ସାତି ଦସ୍ସେତି। ସନ୍ତତିୱସେନାତି ଚ ୱଦନ୍ତୋ ‘‘ତଦେୱିଦଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ସନ୍ଧାୱତି ସଂସରତି ଅନଞ୍ଞ’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧।୩୯୬) ଇମଞ୍ଚ ମିଚ୍ଛାଗାହଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ସତି ହି ନାନତ୍ତନଯେ ସନ୍ତତିୱସେନ ଏକତ୍ତନଯୋ ହୋତୀତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଓରିମତୀରରୁକ୍ଖୱିନିବଦ୍ଧରଜ୍ଜୁ ୱିଯ ପୁରିମଭୱତ୍ତଭାୱୱିନିବଦ୍ଧଂ କମ୍ମାଦିଆରମ୍ମଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ପୁରିସୋ ୱିଯ ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତସ୍ସ ମାତିକାତିକ୍କମନିଚ୍ଛା ୱିଯ ତଣ୍ହା, ଅତିକ୍କମନପଯୋଗୋ ୱିଯ ଖିପନକସଙ୍ଖାରା, ଯଥା ଚ ସୋ ପୁରିସୋ ପରତୀରେ ପତିଟ୍ଠହମାନୋ ପରତୀରରୁକ୍ଖୱିନିବଦ୍ଧଂ କିଞ୍ଚି ଅସ୍ସାଦଯମାନୋ ୱା ଅନସ୍ସାଦଯମାନୋ ୱା କେୱଲଂ ପଥୱିଯଂ

ସକବଲପଯୋଗେହେୱ ପତିଟ୍ଠାତି, ଏୱମିଦମ୍ପି ଭୱନ୍ତରଉଭାୱୱିନିବଦ୍ଧଂ ହଦଯୱତ୍ଥୁସଙ୍ଖାତଂ ନିସ୍ସଯଂ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ଅସ୍ସାଦଯମାନଂ, ଚତୁୱୋକାରଭୱେ ଅନସ୍ସାଦଯମାନଂ ୱା କେୱଲଂ ଆରମ୍ମଣସମ୍ପଯୁତ୍ତକମ୍ମେହେୱ ପୱତ୍ତତି। ତତ୍ଥ ଅସ୍ସାଦଯମାନନ୍ତି ପାପୁଣନ୍ତଂ, ପଟିଲଭମାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଭୱନ୍ତରାଦିପଟିସନ୍ଧାନତୋତି ଭୱନ୍ତରସ୍ସ ଅଞ୍ଞଭୱସ୍ସ ଆଦିପଟିସନ୍ଧାନଭାୱତୋ। ଭୱନ୍ତରାଦଯୋ ୱା ଭୱଯୋନିଗତିୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିସତ୍ତାୱାସନ୍ତରାନି, ତେସଂ ପଟିସନ୍ଧାନତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତଦେତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ନାପି ଇଧାଗତଂ ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଭୱେ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା। କମ୍ମନ୍ତି ପଟିସନ୍ଧିଜନକଂ କମ୍ମଂ। ସଙ୍ଖାରାତି ଚୁତିଆସନ୍ନଜୱନୱିଞ୍ଞାଣସହଗତା ଖିପନକସଙ୍ଖାରା। ନତୀତି ନମନୱସେନ ପୱତ୍ତତଣ୍ହା। ୱିସଯୋ କମ୍ମାଦି।

୬୩୩। ସଦ୍ଦପଟିଘୋସାଦୀନଂ ସତିପି ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଭାୱେ ସନ୍ତାନବନ୍ଧୋ ନ ପାକଟୋତି ତେସଂ ଏକତ୍ତନାନତ୍ତଭାୱଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ଅନାଗମନାତୀତହେତୁସମୁପ୍ପାଦମେୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଏତ୍ଥ ଚା''ତିଆଦିମାହ। ସଦ୍ଦାଦିହେତୁକାତି ଏତ୍ଥ ପଟିଘୋସୋ ସଦ୍ଦହେତୁକୋ। ପଦୀପୋ ପଦୀପନ୍ତରାଦିହେତୁକୋ। ମୁଦ୍ଦା ଲଞ୍ଛନହେତୁକା। ଛାଯା ଆଦାସାଦିଅଭିମୁଖମୁଖାଦିହେତୁକା। ହୋନ୍ତି ଅଞ୍ଞତ୍ର ଅଗନ୍ତ୍ୱାତି ସଦ୍ଦାଦିପଚ୍ଚଯଦେସଂ ଅନୁପଗନ୍ତ୍ୱା ସଦ୍ଦାଦିହେତୁକା ହୋନ୍ତି ତତୋ ପୁବ୍ବେ ଅଭାୱା। ଏୱଂ ଇଦମ୍ପି ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣଂ ନ ହେତୁଦେସଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତଂହେତୁକଂ ହୋତି ତତୋ ପୁବ୍ବେ ଅଭାୱା। ତସ୍ମା ନ ଇଦଂ ହେତୁଦେସତୋ ପୁରିମଭୱତୋ ଇଧାଗତଂ ପଟିଘୋସାଦଯୋ ୱିଯ ସଦ୍ଦାଦିଦେସତୋ, ନାପି ତତ୍ଥ ହେତୁନା ୱିନା ଉପ୍ପନ୍ନଂ ସଦ୍ଦାଦୀହି ୱିନା ପଟିଘୋସାଦଯୋ ୱିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ହୋନ୍ତି ଅଞ୍ଞତ୍ର ଅଗନ୍ତ୍ୱାତି ପୁବ୍ବେ ପଚ୍ଚଯଦେସେ ସନ୍ନିହିତା ହୁତ୍ୱା ତତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ର ଗନ୍ତ୍ୱା ତପ୍ପଚ୍ଚଯା ନ ହୋନ୍ତି ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ ପୁବ୍ବେ ଅଭାୱା, ନାପି ସଦ୍ଦାଦିପଚ୍ଚଯା ନ ହୋନ୍ତି, ଏୱଂ ଇଦମ୍ପୀତି ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ନହି ଏକତା ଏକସନ୍ତାନେକତ୍ତେପି ଅଞ୍ଞସ୍ସେୱ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପାତୁଭୱନତୋ। ନାପି ନାନତା ସନ୍ତାନବନ୍ଧତୋ ପଦୀପୋ ୱିଯ। ଖଣିକାଯ ହି ପଦୀପଜାଲାଯ ସନ୍ତାନେକତ୍ତଂ ଉପାଦାଯ ସୋ ଏୱାତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଅତ୍ଥକିଚ୍ଚଞ୍ଚ ସାଧେତି, ଏୱମିଧାପି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ''ଯଦି ହୀ''ତିଆଦିନା ସନ୍ତାନବନ୍ଧେ ଏକନ୍ତଂ ଏକତାଯ, ନାନତାଯ ଚ ଅଗ୍ଗହେତବ୍ବତଂ, ଗହଣେ ଚ ଦୋସଂ ଦସ୍ସେତି। ଏସ ନଯୋତି ଅତିଦେସେନ ବୀଜଙ୍କୁରାଦୀସୁ ସବ୍ବହେତୁହେତୁସମୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଯୋଜନା କାତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେତି। ଇଧାପି ହି ହେତୁହେତୁସମୁପ୍ପନ୍ନୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ଏକନ୍ତମେକତ୍ତେ ସତି ନ ମନୁସ୍ସଗତିତୋ ଦେୱଗତି ସମ୍ଭୂତା ସିଯା। ଏକନ୍ତନାନତ୍ତେ ନ କମ୍ମୱତୋ ଫଲଂ ସିଯା, ତତୋ ''ରତ୍ତସ୍ସ ବୀଜଂ ରତ୍ତସ୍ସ ଫଲ''ନ୍ତିଆଦିକସ୍ସ ୱିଯ ''ଭୂତପୁବ୍ବାହଂ, ଭନ୍ତେ, ରୋହିତସ୍ସୋ ନାମ ଇସି ଅହୋସି''ନ୍ତିଆଦିକସ୍ସ (ସଂ। ନି। ୧।୧୦୭) ୱୋହାରସ୍ସ ଲୋପୋ ସିଯା, ତସ୍ମା ଏତ୍ଥ ସନ୍ତାନବନ୍ଧେସୁ ହେତୁହେତୁସମୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ନ ଏକନ୍ତମେକତା ୱା ନାନତା ୱା ଉପଗନ୍ତବ୍ବା ନ ଗହେତବ୍ବା। ଏତ୍ଥ ଚ ଏକନ୍ତଏକତାପଟିସେଧେନ ''ସଯଂକତଂ ସୁଖଂ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି (ୱିଭ। ମୂଲଟୀ। ୨୨୭) ଇମଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ନିୱାରେତି, ଏକନ୍ତନାନତାପଟିସେଧେନ ''ପରଂକତଂ ସୁଖଂ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି (ୱିଭ। ମୂଲଟୀ। ୨୨୭), ହେତୁହେତୁସମୁପ୍ପନ୍ନତାୱଚନେନ ''ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନ''ନ୍ତି (ୱିଭ। ମୂଲଟୀ। ୨୨୭) ଇମଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ନିୱାରେତି।

୬୩୪।ତତ୍ଥାତି ଫଲୁପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନେ। ଅଞ୍ଞସ୍ସାତି ଯେନ ତଂ କମ୍ମଂ କତଂ, ତତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ। ଅଞ୍ଞତୋତି ଯଂ ତଂ କମ୍ମଂ ନିବ୍ବତ୍ତିତଂ, ତତୋ ଅଞ୍ଞତୋ। ''ଧମ୍ମମତ୍ତଂ ଭୱନ୍ତରମୁପେତୀ''ତି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୬୩୨; ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୨୨୭; ମହାନି। ଅଟ୍ଠ। ୨୭; ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୧୦୫) ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଫଲସ୍ସ ଉପଭୁଞ୍ଜକେ ଚ ଅସତି କସ୍ସ ତଂ ଫଲଂ ସିଯାତି ଅନୁଯୁଞ୍ଜେତି। ତତ୍ରାତି ତସ୍ମିଂ ଯଥାୱୁତ୍ତେ ଅନୁଯୋଗେ।

ତତ୍ଥାତି ଏକସନ୍ତାନେ। ଯସ୍ମିଂ ଧମ୍ମପୁଞ୍ଜେ କମ୍ମଂ ନିବ୍ବତ୍ତଂ, ତସ୍ସେୱ ସନ୍ତାନେତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସାତି ହେତୁଫଲାନଂ ଅତ୍ଥତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ତେପି ତେନେୱ ହେତୁଫଲଭାୱେନ ସମ୍ବନ୍ଧତ୍ତା ତଂ ଫଲଂ ''ଅଞ୍ଞସ୍ସ, ଅଞ୍ଞତୋ''ତି ୱା ନ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ। ଚତୁମଧୁରଅଲତ୍ତକରସାଦିଭାୱନା ଅମ୍ବମାତୁଲୁଙ୍ଗାଦିବୀଜାନଂ ଅଭିସଙ୍ଖାରୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଅଭିସଙ୍ଖତଂ ବୀଜଂ ୱିଯ କମ୍ମୱା ସତ୍ତୋ, ଅଭିସଙ୍ଖାରୋ ୱିଯ କମ୍ମଂ, ବୀଜସ୍ସ ଅଙ୍କୁରାଦିପ୍ପବନ୍ଧୋ ୱିଯ ସତ୍ତସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣାଦିପ୍ପବନ୍ଧୋ। ତଦୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ମଧୁରସ୍ସ ରତ୍ତକେସରସ୍ସ ୱା ଫଲସ୍ସ ୱା ତସ୍ସେୱ ବୀଜସ୍ସ, ତତୋ ଏୱ ଚ ଅଭିସଙ୍ଖାରତୋ ଭାୱୋ ୱିଯ କମ୍ମକାରକସ୍ସେୱ ସତ୍ତସ୍ସ, ତଂକମ୍ମତୋ ଏୱ ଚ ଫଲସ୍ସ ଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ବାଲସରୀରେ କତଂ ୱିଜ୍ଜାପରିଯାପୁଣନଂ, ସିପ୍ପସିକ୍ଖନଂ, ଓସଧପ୍ପଯୋଗୋ ଚ ନ ୱୁଡ୍ଢସରୀରଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଅଥ ଚ ତନ୍ନିମିତ୍ତଂ ୱିଜ୍ଜାପାଟୱଂ ସିପ୍ପଜାନନଂ, ଅନାମଯତା ଚ ୱୁଡ୍ଢସରୀରେ ହୋନ୍ତି, ନ ଚ ତାନି ଅଞ୍ଞସ୍ସ ହୋନ୍ତି ତଂସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନେ ଏୱ ୱୁଡ୍ଢସରୀରେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ, ନ ଚ ଯଥାପଯୁତ୍ତେନ ୱିଜ୍ଜାପରିଯାପୁଣନାଦିନା ୱିନା ତାନି ଅଞ୍ଞତୋ ହୋନ୍ତି ତଦଭାୱେ ଅଭାୱତୋ, ଏୱଂ ଇଧାପି ସନ୍ତାନେ ଯଂ ଫଲଂ, ଏତଂ ନାଞ୍ଞସ୍ସ। ନ ଚ ଅଞ୍ଞତୋତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଏତେନ ଚ ସଙ୍ଖାରାଭାୱେ ଫଲାଭାୱମେୱ ଦସ୍ସେତି, ନ ଅଞ୍ଞପଚ୍ଚଯନିୱାରଣଂ କରୋତି।

ଯମ୍ପି ୱୁତ୍ତଂ, ତତ୍ଥ ୱଦାମାତି ୱଚନସେସୋ। ତତ୍ଥ ୱା ଉପଭୁଞ୍ଜକେ ଅସତି ସିଦ୍ଧା ଭୁଞ୍ଜକସମ୍ମୁତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଫଲତୀତି ସମ୍ମୁତି ଫଲତିସମ୍ମୁତି।

ରୁକ୍ଖସଙ୍ଖାତାନଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ରୁକ୍ଖପଞ୍ଞତ୍ତିୟା ଉପାଦାନଭୂତାନଂ ଭୂତୁପାଦାୟଧମ୍ମାନଂ। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ଯଥା ଖନ୍ଧସନ୍ତାନେ କୁସଲାକୁସଲଚେତନୁପ୍ପତ୍ତିୟଂ ''ପୁଞ୍ଞଂ କରୋତି, ପାପଂ କରୋତୀ''ତି କତ୍ତୁୱୋହାରୋ, ଏୱଂ ତସ୍ସ ଫଲୁପ୍ପତ୍ତିୟଂ ''ସୁଖଂ ଅନୁଭୱତି, ଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଭୱତୀ''ତି ଉପଭୁଞ୍ଜକୱୋହାରୋ, ତସ୍ମା ନ ଏତ୍ଥ ଖନ୍ଧୱିନିମୁତ୍ତେନ ଅଞ୍ଞେନ ଉପଭୁଞ୍ଜକେନ ନାମ କୋଚି ଅତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥୀତି।

୬୩୫।ଏୱଂ ସନ୍ତେପୀତି ଅସଙ୍କନ୍ତିପାତୁଭାୱେ ତତ୍ଥ ଚ ଯଥାୱୁତ୍ତଦୋସପରିହରଣେ ସତି, ସିଦ୍ଧେତି ଅତ୍ଥୋ। ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣେଯେୱାତି ସଙ୍ଖାରାନଂ ପୱତ୍ତମାନକ୍ଖଣେ ଏୱ। ପୱତ୍ତିତୋ ପୁବ୍ବେତି କମ୍ମାୟୂହନକ୍ଖଣତୋ ପୁବ୍ବେ, ଅୱିଜ୍ଜମାନତାୟ ସମାନତ୍ତା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ପଚ୍ଛା ଚାତି ୱିପଚ୍ଚନପ୍ପତ୍ତିତୋ ପଚ୍ଛା ଚ।

ଅୱିପକ୍କୱିପାକା କତତ୍ତା ଚେ ପଚ୍ଚୟା, ୱିପକ୍କୱିପାକାନମ୍ପି କତତ୍ତଂ ସମାନନ୍ତି ତେସମ୍ପି ଫଲାୱହତା ସିୟାତି ଆସଙ୍କାନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ଆହ ''ନ ଚ ନିଚ୍ଚଂ ଫଲାୱହା''ତି।

''ନୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ଅୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ୱା''ତି ଏତେନ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତଂ, ଅୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତଞ୍ଚ ନିସ୍ସାୟ ୱୁତ୍ତଦୋସେ ପରିହରତି। ତସ୍ସା ପାଟିଭୋଗକିରିୟାୟ, ଭଣ୍ଡକୀଣନକିରିୟାୟ, ଇଣଗ୍ଗହଣକିରିୟାୟ ୱା କରଣମତ୍ତଂ ତଂକିରିୟାକରଣମତ୍ତଂ, ତଦେୱ ତଦତ୍ଥନିପ୍ଫାଦନେ ପଟିଭଣ୍ଡଦାନେ, ଇଣଦାନେ ଚ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି, ଅଫଲିତନିପ୍ଫାଦନାଦିଫଲନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୩୬।ସମ୍ମୋହୱିଘାତତ୍ଥନ୍ତି ବାଡ଼ିଂସାୟ ୱିଞ୍ଞାଣେସୁ ଯଥାୱୁତ୍ତସଙ୍ଖାରାନଂ ପଟିସନ୍ଧିୟଂ, ପୱତ୍ତିୟଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୟଭାୱେ ୱିଭଜ୍ଜ ଅୱିଭାୱିତେ ପୱତ୍ତନକସମ୍ମୋହସ୍ସ ଅପନୟନତ୍ଥଂ।

ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରେତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ଭୁମ୍ମଂ। ଅୱିସେସେନାତି ''ତିହେତୁକୋ ଡିହେତୁକସ୍ସା''ତିଆଦିକଂ ଭେଦଂ ଅକତ୍ୱା ସାମଞ୍ଞତୋ, ପିଣ୍ଡୱସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ସବ୍ବତ୍ଥ ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟୋ ବଲୱକମ୍ମସ୍ସ ୱସେନ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ''ଦୁବ୍ବଲଞ୍ହି କମ୍ମଂ ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟୋ ନ ହୋତୀ''ତି ପଟ୍ଠାନସଂୱଣ୍ଣନାୟ ଦସ୍ସିତମେତଂ। ରୂପାୱଚରପଞ୍ଚକୁସଲଚେତନାଭେଦୋତି ''ଠପେତ୍ୱା ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତ''ନ୍ତି ୱିସେସେତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ନ ୱା ୱତ୍ତବ୍ବଂ ୱିପାକସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭାୱକଥାୟ ଅୱିପାକାରହସ୍ସ ପସଙ୍ଗାଭାୱତୋ। ଅଭିଞ୍ଞାଚେତନାୟ ହି ଅୱିପାକତା ହେଟ୍ଠା ୱିଭାୱିତା ଏୱ। ଅୱିସେସେନ ପନାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନନ୍ତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ।

ପଞ୍ଚନ୍ନନ୍ତି ଚକ୍ଖୁସୋତୱିଞ୍ଞାଣାନଂ, ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନମନୋଧାତୁୟା, ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସନ୍ତୀରଣମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂନଞ୍ଚାତି ଏତେସଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ। ତଥେୱାତି ଦ୍ୱେଧା ଏୱ। କଥଂ ପନ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେଯେୱ ପୱତ୍ତନକାନି କୁସଲୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନି ଦୁଗ୍ଗତିୟଂ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଆହ ''ନିରୟେ ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରସ୍ସା''ତିଆଦି। ଥେରୋ ହି ତତ୍ଥ ଇଦ୍ଧିୟା ୱସ୍ସଂ ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା କତିପୟଂ ୱେଲଂ ନିରୟଗ୍ଗିଂ ୱୂପସମେତ୍ୱା ତେସଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି।

ସ୍ୱେୱ କାମାୱଚରୋ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ। ଅୱିସେସେନ ପନ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋତି କାମାୱଚରଂ, ରୂପାୱଚରଞ୍ଚାତି ଦୁୱିଧମ୍ପି ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରଂ ଏକଜ୍ଝଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ଦ୍ୱାଦସାକୁସଲଚେତନାଭେଦୋତି ଏତ୍ଥ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଚେତନାୟ ଗହଣେ କାରଣଂ ନ ଦିସ୍ସତି, ୱିଚାରେତବ୍ବମେତଂ। ଏକସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ତଥେୱ ପଚ୍ଚୟୋ ପଟିସନ୍ଧିୟଂ, ନୋ ପୱତ୍ତେତି ଏକସ୍ସେୱ ପଚ୍ଚୟଭାୱନିୟମୋ ପଟିସନ୍ଧିୟଂ, ନୋ ପୱତ୍ତେ। ପୱତ୍ତେ ହି ସତ୍ତନ୍ନମ୍ପି ପଚ୍ଚୟୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ରୂପଭୱେଚତୁନ୍ନନ୍ତି ଅକୁସଲୱିପାକାନଂ ଚକ୍ଖୁସୋତୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସନ୍ତୀରଣାନଂ। ତାନି ପନ ଏକନ୍ତତୋ ଅନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣାନି, ରୂପଭୱେ ଚ କଥଂ ଅନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣସମାଯୋଗୋତି ଆହ ''ସୋ ଚ ଖୋ''ତିଆଦି। ''ତଥା କାମାୱଚରଦେୱଲୋକେପି ଅନିଟ୍ଠରୂପାଦୟୋ ନତ୍ଥୀ''ତି ଇଦଂ ଯେଭୁୟ୍ୟୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ବହୁଲଞ୍ହି ତେସଂ ଇଟ୍ଠା ଏୱ ରୂପାଦୟୋ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, କଦାଚି ଅନିଟ୍ଠଂ। ଦେୱାନଞ୍ହି କେସଞ୍ଚିଦେୱ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତପାତୁଭାୱକାଲାଦୀସୁ ମିଲାତମାଲାଦିଅନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣସମାଯୋଗୋ ହୋତୀତି।

୬୩୭। ଯତ୍ଥ ୱିତ୍ଥାରପ୍ପକାସନଂ କତଂ, ତତୋ ଭୱତୋ ପଟ୍ଠାୟ ମୁଖମତ୍ତପ୍ପକାସନଂ କାତୁକାମୋ ଆହ ''ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାୟା''ତି। ତେନେୱ ''ଦ୍ୱୀସୁ ଭୱେସୂ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ମନୁସ୍ସାପି କେଚି ଅଣ୍ଡଜା, ସଂସେଦଜା ଚ ହୋନ୍ତୀତି ତଦପେକ୍ଖାୟ ''ଚତୂସୁ ଯୋନୀସୂ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏକତ୍ତକାୟଏକତ୍ତସଞ୍ଞିତାସାମଞ୍ଞେନ ଚତୁତ୍ଥଝାନଭୂମିକାପି ଅସଞ୍ଞାରୁପ୍ପୱଜ୍ଜା ଚତୃହିଂୟେୱ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଂ ଭଜନ୍ତି। ଏସ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ। ୱୁତ୍ତନୟେନେୱାତି ''ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚୟେନ ଚେୱ ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟେନ ଚା''ତି ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ। ଯଥାସମ୍ଭୱନ୍ତି

ଏକୱୀସତିକାମାୱଚରରୂପାୱଚରକୁସଲୱିପାକେସୁ ଚୁଦ୍ଦସନ୍ନଂ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ, ପୱତ୍ତେ ଚ, ସତ୍ତନ୍ନଂ ପୱତ୍ତେ ଏୱାତି ଅଯଂ ଯଥାସମ୍ଭୱୋ।

ତାଦିସେୟେୱାତି ନାନତ୍ତକାଯଏକତ୍ତସଞ୍ଞୀସଙ୍ଖାତେୟେୱ।

ଚତୁନ୍ନଂ ୱିଞ୍ଞାଣାନନ୍ତି ଭୱାଦଯୋ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଚତୂସୁ ଅନ୍ତୋଗଧାନଂ ପନ ତିଣ୍ଣଂ ୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ତୀସୁ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତୀସୁ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ଅୱିଞ୍ଞାଣକେ ସତ୍ତାୱାସେ ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ୱିଞ୍ଞାଣେ ଅଲବ୍ଭମାନେପି ତସ୍ସ ସଙ୍ଖାରହେତୁକତ୍ତଂ ଲବ୍ଭତେୱ। ତଥା ହି ତତ୍ଥ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ କଟତ୍ତାରୂପାନଂ ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଏତସ୍ମିଞ୍ଚ ମୁଖମତ୍ତପ୍ପକାସନେ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ଦୁଗ୍ଗତିଆଦୀସୁ ପୱତ୍ତିଯଂ କୁସଲୱିପାକାଦିୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ଭୱେସୁ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ନ ୱୁତ୍ତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯାନାମରୂପପଦୱିତ୍ଥାରକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୩୮ ।ୱିଭାଗାନାମରୂପାନନ୍ତି ନାମସ୍ସ, ରୂପସ୍ସ ଚ ପଭେଦତୋ।

ତତ୍ଥ ନାମସ୍ସ ତାୱ ପଭେଦଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ କାମଂ ୱିଞ୍ଞାଣମ୍ପି ନାମମେୱ, ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନେ ପନ ଅସଙ୍କରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖଂ ନମନତୋ ୱେଦନାଦଯୋ ତଯୋ ଖନ୍ଧା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନିବ୍ବାନସ୍ସ ପନେତ୍ଥ ପୱତ୍ତିକଥାଯଂ ଅପ୍ପଚ୍ଚଯତ୍ତା, ନମନଟ୍ଠଭାୱତୋ ଚ ପସଙ୍ଗୋ ଏୱ ନତ୍ଥି। ନାମନଟ୍ଠେନ ହି ତଂ ନାମଂ, ନ ନମନଟ୍ଠେନ। ତେସଂ ନାମରୂପାନଂ ସୁଖାଦିୱସେନ, ପଥୱୀଆଦିୱସେନ ଚ ୱିଭାଗୋ।

ଏକଂ ସତ୍ତାୱାସନ୍ତି ଅସଞ୍ଞସତ୍ତାୱାସଂ। ପୁରିମେସୁ ଚତୂସୁ, ଅସଞ୍ଞସତ୍ତାୱାସେ ଚାତି ପଞ୍ଚସୁ।

ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟଗ୍ଗହଣେନ ଜଲାବୁଜା ଗହିତାତି ‘‘ଅଣ୍ଡଜାନଞ୍ଚା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଣ୍ଡଜାନଞ୍ଚ ଅଭାୱକାନନ୍ତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ସନ୍ତତିସୀସାନୀତି କଲାପସନ୍ତାନମୂଲାନି। ଯଦିପି ୱିକାରରୂପାନି ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ନ ସନ୍ତି, ଲକ୍ଖଣପରିଚ୍ଛେଦରୂପାନି ପନ ସନ୍ତୀତି ତାନି ପରମତ୍ଥତୋ ଅପରିନିପ୍ଫନ୍ନାନୀତି ୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ରୂପରୂପତୋ’’ତି। ଫସ୍ସାଦିକେ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧଭାୱେନ ଏକତ୍ତଂ ନେତ୍ୱା ‘‘ତେୱୀସତି ଧମ୍ମା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପନେତ୍ୱାତି କଲାପନ୍ତରଗତେ ପଥୱୀଆଦିକେ ସମାନଲକ୍ଖଣତାଯ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା।

ତେସନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମକାଯିକାଦୀନଂ। ୱିତ୍ଥାରେନାତି ଚତୂସୁପି ସନ୍ତତିସୀସେସୁ ରୂପାନଂ ଅସଙ୍ଖିପନେନ।

କାମଭୱେ ପନ ଯସ୍ମା ସେସଓପପାତିକାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି କାମଭୱେ ଓପପାତିକା ୱୁତ୍ତା ନ ସନ୍ତି, ଯେନ ସେସଗ୍ଗହଣଂ ସାତ୍ଥକଂ ଭୱେଯ୍ୟ, ଅଣ୍ଡଜଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକେହି ପନ ଓପପାତିକସଂସେଦଜା ସେସା ହୋନ୍ତୀତି ସେସଗ୍ଗହଣଂ କତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଥ ୱା ବ୍ରହ୍ମକାଯିକାଦିକେହି ଓପପାତିକେହି ୱୁତ୍ତେହି ସେସେ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ସେସଓପପାତିକାନ’’ନ୍ତି ଆହ। ତେ ପନ ଅରୂପିନୋପି ସନ୍ତୀତି ‘‘କାମଭୱେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପରିପୁଣ୍ଣାଯତନାନଂ ପନ ନାମରୂପଂ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ରୂପମିସ୍ସକୱିଞ୍ଞାଣନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ସକ୍କା ଧମ୍ମଗଣନତୋ ୱିଞ୍ଞାତୁନ୍ତି ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତେନ ସହ ପୱତ୍ତୌତୁତୋତି ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତେନ ସହ ଉପ୍ପନ୍ନରୂପେସୁ ତେଜୋଧାତୁତୋ। ହଦଯୱତ୍ଥୁନୋ ତଙ୍ଖଣୁପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତସ୍ସ ୱତ୍ଥୁଦୁବ୍ବଲତା। ତେସଂ ଅଜ୍ଝୋହରିତାହାରେନ ଅନୁଗତେ ସରୀରେ ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନଂ ସୁଟ୍ଠୁଦ୍ଧକନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ନରୋତି ତେନେୱ ମାତୁକୁଚ୍ଛିଗତଭାୱେନ ତିରୋକ୍ଖୋ। ଅୱକଂସତୋ ଦ୍ୱେ ଅଟ୍ଠକାନେୱ ଉତୁଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନି ହୋନ୍ତୀତି ସସଦ୍ଦକାଲଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଉକ୍କଂସତୋ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ନୱକାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପୁବ୍ବେତି ଯଂ ପୁବ୍ବେ ସନ୍ତତିଦ୍ୱଯାଦିକଂ ସତ୍ତକପରିଯୋସାନଂ ରୂପଂ ଇଧ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଏକେକସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ତୀସୁ ତୀସୁ ଖଣେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନମେୱ ୱୁତ୍ତନ୍ତି କତ୍ୱା ଆହ ‘‘ପୁବ୍ବେ…ପେ… ସତ୍ତତିୱିଧ’’ନ୍ତି। ଦୁୱିଧମ୍ପି ତନ୍ତି ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ, ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଞ୍ଚାତି ଦୁୱିଧମ୍ପି ତଂ ସଦ୍ଦଂ।

ସଣ୍ଠାତୁନ୍ତି ଅଦ୍ଧନିଯଭାୱେନ ଠାତୁଂ, ଅତ୍ତନୋ ପନ ଖଣମତ୍ତଂ ତିଟ୍ଠତେୱ। ଚତୁଦ୍ଦିସା ୱୱତ୍ଥାପିତାତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସଂସଟ୍ଠସୀସା ମୂଲେନ ଚତୂସୁ ଦିସାସୁ ୱୱତ୍ଥାପିତା। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଲିଙ୍ଗେତ୍ୱା ଠିତା ଭିନ୍ନୱାହନିକା ୱିଯ ଚ।

୬୩୯ ।ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ଚ ପୱତ୍ତିଯନ୍ତି ରୂପାଜନକକମ୍ମଜପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣପ୍ପୱତ୍ତିକାଲଂ, ସହଜାତୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯଞ୍ଚ ସନ୍ଧାଯାହ। ତଦା ହି ତତୋ ନାମମେୱ ହୋତୀତି। କମ୍ମୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ପନ ତଦାପି ଉଭଯଂ ହୋତୀତି ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ, ପଚ୍ଛାଜାତୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ଚ ରୂପଂ ଉପତ୍ଥଦ୍ଧଂ ହୋତୀତି। ଅସଞ୍ଞେସୂତିଆଦି କମ୍ମୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ଚ ପୱତ୍ତିଯନ୍ତି ଭୱଙ୍ଗାଦିଜନକକମ୍ମତୋ ଅଞ୍ଞେନ ରୂପୁପ୍ପତ୍ତିକାଲଂ,

ନିରୋଧସମାପତ୍ତିକାଲଂ, ଭଓଙ୍ଗାଦିଉପ୍ପତ୍ତିକାଲତୋ ଅଞ୍ଞଞ୍ଚକାଲଞ୍ଚ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଯୁତ୍ତଂ। ଭଓଙ୍ଗାଦିଉପ୍ପତ୍ତିକାଲେ ହି ତଂଜନକେନ କମ୍ମୁନା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ରୂପଂ, ସୋ ଚ ୱିପାକୋ କମ୍ମୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ସହଜାତୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯାନପେକ୍ଖମ୍ପି ହି ପୱତ୍ତିଯଂ କମ୍ମେନ ପୱତ୍ତମାନଂ ରୂପଂ, ନାମଞ୍ଚ ନ କମ୍ମୱିଞ୍ଞାଣାନପେକ୍ଖଂ ହୋତୀତି। ସଙ୍ଖ୍ୟାତି ପଟିସନ୍ଧିଯଂ, ପୱତ୍ତେ ଚ। ସହଜାତୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପଂ, କମ୍ମୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପଞ୍ଚ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ ନାମରୂପଞ୍ଚାତି ଏତ୍ଥ ନାମରୂପସଦ୍ଦୋ ଅତ୍ତନୋ ଏକଦେସେନ ନାମସଦ୍ଦେନ ନାମସଦ୍ଦସ୍ସ ସରୂପୋ, ରୂପସଦ୍ଦେନ ଚ ରୂପସଦ୍ଦସ୍ସ, ତସ୍ମା ସରୂପାନଂ ଏକସେସୋତି ଏକଦେସସରୂପେକସେସୋ, ନାମରୂପସଦ୍ଦସ୍ସ ଠାନଂ ଇତରେସଞ୍ଚ ନାମରୂପସଦ୍ଦାନଂ ଅଦସ୍ସନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ୱିପାକତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଅୱିପାକଂ। ଯତୋ ଦ୍ୱିଧା ମତଂ, ତତୋ ଯୁତ୍ତମେୱ ଇଦନ୍ତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

କୁସଲାଦିଚିତ୍ତକ୍ଖଣେତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅକୁସଲକିରିଯଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ ୱିଯ ୱିପାକଚିତ୍ତକ୍ଖଣେପି ୱିପାକାଜନକକମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନଂ ସଙ୍ଗହିତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱିପାକଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ ପନ ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଉଭଯଞ୍ଚ ଲବ୍ଭତୀତି ତାଦିସୱିପାକଚିତ୍ତକ୍ଖଣୱଜ୍ଜନତ୍ଥଂ ''କୁସଲାଦିଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୬୪୦।ସୁତ୍ତନ୍ତିକପରିଯାଯତୋତି ପଟ୍ଠାନେ ରୂପାନଂ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଅୱୁତ୍ତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ସୁତ୍ତନ୍ତେ ପନ ଯସ୍ମିଂ ସତି ଯଂ ହୋତି, ଅସତି ଚ ନ ହୋତି, ସୋ ତସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯୋ ନିଦାନଂ ହେତୁ ପଭୱୋତି କତ୍ୱା ''ୱିଞ୍ଞାଣୂପନିସଂ ନାମରୂପ''ନ୍ତି ରୂପସ୍ସ ଚ ୱିଞ୍ଞାଣୂପନିସ୍ସଯତା ୱୁତ୍ତା। ୱନପତ୍ଥପରିଯାଯେ ଚ ୱନପତ୍ଥଗାମନିଗମନଗରଜନପଦପୁଗ୍ଗଲୂପନିସ୍ସଯୋ ଇରିଯାପଥୱିହାରୋ, ତତୋ ଚ ଚୀୱରାଦୀନଂ ଜୀୱିତପରିକ୍ଖାରାନଂ କସିରେନ, ଅପ୍ପକସିରେନ ଚ ସମୁଦାଗମନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଚ ୱନପତ୍ଥାଦଯୋ ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯାଦିଭାୱଂ ଇରିଯାପଥାନଂ, ଚୀୱରାଦିସମୁଦାଗମନସ୍ସ ଚ ଭଜନ୍ତି। ତସ୍ମା ୱିନା ଅଭାୱୋ ଏୱ ସୁତ୍ତନ୍ତିକପରିଯାଯତୋ ଉପନିସ୍ସଯଭାୱୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ନାମସ୍ସ ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣଂ କମ୍ମାରମ୍ମଣପଟିସନ୍ଧିଆଦିକାଲେ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋୱ ହୋତୀତି ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥୀତି ରୂପସ୍ସେୱ ସୁତ୍ତନ୍ତିକପରିଯାଯତୋ ଏକଧାୱ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ। ସସଂସଯସ୍ସ ହି ରୂପସ୍ସେତଂ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତେ ନାମସ୍ସ ହୋତୀତି ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥୀତି।

ପୱତ୍ତସ୍ସ ପାକଟତ୍ତା ଅପାକଟଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗହେତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛତି ''କଥଂ ପନେତ''ନ୍ତିଆଦିନା। ସୁତ୍ତତୋ ନାମଂ, ଯୁତ୍ତିତୋ ରୂପଂ ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ହୋତୀତି ଜାନିତବ୍ବଂ।

ଯୁତ୍ତିତୋ ସାଧେତ୍ୱା ସୁତ୍ତେନ ତଂ ଦଳ୍ହଂ କରୋନ୍ତୋ ''କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସାପି ହୀ''ତିଆଦିମାହ। ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସେୱାତି ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ୱିଯ। ଏତ୍ଥ ଚ ''ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପ''ନ୍ତି (ମ। ନି। ୩।୧୨୬; ସଂ। ନି। ୨।୧, ୩୯; ମହାୱ। ୧; ଉଦା। ୧) ଭାସମାନେନ ଭଗୱତା ଯସ୍ମା ଉପପରିକ୍ଖମାନାନଂ ପଣ୍ଡିତାନଂ ପରମତ୍ଥତୋ ନାମରୂପମତ୍ତମେୱ ପୱତ୍ତମାନଂ ଦିସ୍ସତି, ନ ସତ୍ତୋ, ନ ଜୀୱୋ, ତସ୍ମା କେନଚି ଅପ୍ପଟିୱତ୍ତିଯଂ ଅନୁତ୍ତରଂ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତିତଂ ହୋତି। ସୁଞ୍ଞତପ୍ପକାସନଞ୍ହି ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନନ୍ତି। ଅଥ ୱା ନାମରୂପମତ୍ତତାୱଚନେନ ପୱତ୍ତିଯା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚମତ୍ତତା ୱୁତ୍ତା। ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚପ୍ପକାସନେନ ଚ ତସ୍ସ ସମୁଦଯୋ, ତସ୍ସ ଚ ନିରୋଧୋ, ନିରୋଧଗାମିନିପଟିପଦା ଚ ପକାସିତା ଏୱ ହୋତି। ଅହେତୁକସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ, ହେତୁନିରୋଧା ଅନିରୁଜ୍ଝନକସ୍ସ ଚ ଅଭାୱା, ନିରୋଧସ୍ସ ଚ ଉପାଯେନ ୱିନା ଅନଧିଗନ୍ତବ୍ବତ୍ତାତି ଚତୁସଚ୍ଚପ୍ପକାସନଂ ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନଂ ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବଂ।

ନାମରୂପପଚ୍ଚଯାସଳାଯତନପଦୱିତ୍ଥାରକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୪୧।ତନ୍ତି ନାମରୂପଂ। ତସ୍ସାତି ସଳାଯତନସ୍ସ। ତାଦିସସ୍ସେୱାତି କତେକସେସସ୍ସେୱ।

ଇଧାପି ନାମନ୍ତି ଖନ୍ଧତ୍ତଯସ୍ସେୱ ଗହଣେ କାରଣଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ନିଯମତୋତି ଇଦଞ୍ଚ ଚତୁନ୍ନଂ ଭୂତାନଂ, ଛନ୍ନଂ ୱତ୍ଥୂନଂ, ଜୀୱିତସ୍ସ ଚ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ସହଜାତନିସ୍ସଯପୁରେଜାତିନ୍ଦ୍ରିଯାଦିନା ସଳାଯତନସ୍ସ ପୱତ୍ତମାନସ୍ସ ଏକନ୍ତେନ ପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ରୂପାଯତନାଦୀନଂ ପନ ସହଜାତନିସ୍ସଯାନୁପାଲନଭାୱୋ ନତ୍ଥୀତି ଅଗ୍ଗହଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଆରମ୍ମଣାରମ୍ମଣପୁରେଜାତାଦିଭାୱୋ ଚ ତେସଂ ନ ସସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନାନମେୱ, ନ ଚ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ୱିଯ ଏକପ୍ପହାରେନେୱାତି ଅନିଯମତୋ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ। ନିଯମତୋ...ପେ... ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ଏୱନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦେନ ୱା ରୂପାଯତନାଦୀନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଛଟ୍ଠାଯତନଞ୍ଚ ସଳାଯତନଞ୍ଚ ସଳାଯତନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଯଦିପି ଛଟ୍ଠାଯତନସଳାଯତନସଦ୍ଦାନଂ ସଦ୍ଦତୋ ସରୂପତା ନତ୍ଥି, ଅତ୍ଥତୋ ପନ ସଳାଯତନେକଦେସୋୱ ଛଟ୍ଠାଯତନନ୍ତି ଏକଦେସସରୂପତା ଅତ୍ଥୀତି ଏକଦେସସରୂପେକସେସୋ କତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅତ୍ଥତୋପି ହି ସରୂପାନଂ ଏକଦେସସରୂପେକସେସଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି ''ୱଙ୍କୋ ଚ କୁଟିଲୋ ଚ କୁଟିଲା''ତି। ତସ୍ମା ଅତ୍ଥତୋ

ଏକଦେସସରୂପାନଞ୍ଚ ଏକସେସେନ ଭଣ୍ଡିତବ୍ବନ୍ତି।

ଅଥ ୱା ଛଟ୍ଠାଯତନଞ୍ଚ ମନାଯତନଞ୍ଚ ଛଟ୍ଠାଯତନନ୍ତି ୱା ମନାଯତନନ୍ତି ୱା ଛଟ୍ଠାଯତନଞ୍ଚ ଛଟ୍ଠାଯତନଞ୍ଚ ଛଟ୍ଠାଯତନନ୍ତି ୱା ମନାଯତନଞ୍ଚ ମନାଯତନଞ୍ଚ ମନାଯତନନ୍ତି ୱା ଏକସେସଂ କତ୍ୱା ଚକ୍ଖାଦୀହି ସଦ୍ଧିଂ ''ସଳାଯତନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ତମେୱ ଏକସେସଂ ନାମମତ୍ତପଚ୍ଚଯସ୍ସ, ନାମରୂପପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଚ ମନାଯତନସ୍ସ ୱସେନ କତଂ ଅତ୍ଥତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଛଟ୍ଠାଯତନଞ୍ଚ ସଳାଯତନଞ୍ଚ ସଳାଯତନନ୍ତି ଏୱଂ କତେକସେସସ୍ସା''ତି। ଯଥାୱୁତ୍ତୋପି ହି ଏକସେସୋ ଅତ୍ଥତୋ ଛଟ୍ଠାଯତନଞ୍ଚ ସଳାଯତନଞ୍ଚାତି ଏୱଂ କତୋ ନାମ ହୋତୀତି। ସଙ୍ଖେ ଚ ଏକସେସେ କତେ ଏକୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ କତେକସେସାନଂ ସଳାଯତନାଦିସଦ୍ଦୱଚନୀଯତାସାମଞ୍ଞୱସେନ କତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

''ନ ଅଞ୍ଞଥା''ତି ଏତେନ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ନାମସ୍ସ, ରୂପସ୍ସ ଚ ଅଭାୱେ ତଂ ତଂ ଆଯତନଂ ନ ହୋତୀତି ବ୍ଯତିରେକଂ ୱିଭାୱେତି।

ଯନ୍ତି ଯଂ ଯଂ ନାମଂ, ରୂପଞ୍ଚ। ଯସ୍ସାତି ଯସ୍ସ ଯସ୍ସ ଆଯତନସ୍ସ। ଯଥାତି ସହଜାତାଦିନା ଯେନ ଯେନ ପକାରେନ। ନେଯ୍ଯନ୍ତି ଞେଯ୍ଯଂ।

ତସ୍ସ ୱସେନାତି ତସ୍ସ ହେତୁଆଦିପଚ୍ଚଯସ୍ସ ୱସେନ। ଉକ୍କଂସାୱକଂସୋତି ଏତ୍ଥ ସତ୍ତଧା ପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ ଉକ୍କଂସୋ ଅଟ୍ଠଧା ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ, ତତୋ ନୱଧା, ତତୋ ଦସଧାତି ଅଯଂ ଉକ୍କଂସୋ। ଅୱକଂସୋ ପନ ଦସଧା ପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ ନୱଧା ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ, ତତୋ ଅଟ୍ଠଧା, ତତୋ ସତ୍ତଧାତି ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ନ ପନ ସତ୍ତଧା ପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ ଏୱ ଦ୍ୱେପି ଉକ୍କଂସାୱକଂସା ଯୋଜେତବ୍ବା, ତତୋ ଅୱକଂସାଭାୱତୋତି।

ୱିପାକଂ ନାମନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ୱୁତ୍ତନଯେନେୱାତି ସହଜାତାଦିୱସେନ, ସତ୍ତଧା, ହେତୁଆଦିୱସେନ ଚ। ଇତରନ୍ତି ଅୱିପାକଂ ନାମଂ।

''ହଦଯୱତ୍ଥୁନୋ ସହାଯଂ ହୁତ୍ୱା''ତି ଏତେନ ଅରୂପେ ୱିଯ ଅସହାଯଂ ନାମଂ ନ ହୋତି, ହଦଯୱତ୍ଥୁ ଚ ନାମେନ ସହ ଛଟ୍ଠାଯତନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଏତ୍ତକମେୱ ଦସ୍ସେତି, ନ ପନ ଯଥା ହଦଯୱତ୍ଥୁ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତଥା ନାମମ୍ପୀତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ୱତ୍ଥୁ ହି ନାମସ୍ସ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ନ ନାମଂ। ନାମଞ୍ଚ ୱିପାକହେତାଦିପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ନ ୱତ୍ଥୂତି। ପୱତ୍ତେ ଅରୂପଧମ୍ମା କମ୍ମଜରୂପସ୍ସ ଠିତିପ୍ପତ୍ତସ୍ସେୱ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନସ୍ସାତି ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତା ଚ ପଚ୍ଛାଜାତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାଦଯୋ ଏୱ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଯୋଜେତବ୍ବା।

''ତତ୍ଥେୱା''ତି ଇମିନା ''ପୱତ୍ତେ''ତି ଇଦଂ ପଚ୍ଚାମଟ୍ଠନ୍ତି ଆହ ''ତତ୍ଥେୱ ହି ପୱତ୍ତେ''ତି। ''ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ''ତି ପନ ଇଦଂ ''ପଞ୍ଚନ୍ନ''ନ୍ତି ଇମିନା ଦୀପିତମେୱାତି। ପୱତ୍ତିଯଂ ଚକ୍ଖାଯତନାଦିକସ୍ସ ନାମଂ ୱିପାକପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି, ଅତ୍ତନା ଜନିତରୂପସ୍ସେୱ ହୋତି। ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପନ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନସଦିସଂ, ତସ୍ମା ୱତ୍ଥୁନୋପି ୱିପାକପଚ୍ଚଯୋ ହୋତିଯେୱ।

ରୂପତୋତି ରୂପେସୁ। ଯଂ ଯଂ ଆଯତନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ଅଣ୍ଡଜଜଲାବୁଜାନଂ ପଞ୍ଚସୁ ଆଯତନେସୁ କାଯାଯତନମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇତରେସଂ ଯଥାରହଂ ଇତରାନିପି।

ଅୱସେସମନାଯତନସ୍ସାତି ଏତ୍ଥ ''ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧଭୱେ ପନା''ତି ଏତସ୍ସ ଅନୁୱତ୍ତମାନତ୍ତା ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ଏୱ ପୱତ୍ତମାନଂ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣେହି ଅୱସେସଂ ମନାଯତନଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନାମରୂପସ୍ସ ସହଜାତାଦିସାଧାରଣପଚ୍ଚଯଭାୱୋ, ସମ୍ପଯୁତ୍ତାଦିଅସାଧାରଣପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ଚ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ''ରୂପପଚ୍ଚଯା ପଞ୍ଚାଯତନାନୀ''ତି ଅଯମ୍ପି ନଯୋ ଲବ୍ଭତି ନିରୋଧସମାପନ୍ନାନଂ ୱସେନ, ସୋ ପନ ଅପଚୁରଭାୱତୋ ଯେଭୁଯ୍ଯେନ ଚ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପଚ୍ଚଯଭୂତସ୍ସେୱ ନାମରୂପସ୍ସ ପୱତ୍ତିଯଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ୱିଭାୱିତୋତି ନ ଦସ୍ସିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସଳାଯତନପଚ୍ଚଯାଫସ୍ସପଦୱିତ୍ଥାରକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୪୨। ବାୱୀସତିଯା ଲୋକିଯୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣେହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ବାୱୀସତିଲୋକିଯୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା। ତତୋ ଏୱ ବାୱୀସତି।

ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ସଳାଯତନେ, ତେସୁ ଛସୁ ଆଯତନେସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଜ୍ଝତ୍ତନ୍ତି ସସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନମେୱ ଗଣ୍ହାତି। ତଞ୍ହି ସସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନକମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତଂ ତାଦିସସ୍ସ ଫସ୍ସସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ରୂପାଦୀନି, ପନ ବହିଦ୍ଧା ଅନୁପାଦିନ୍ନାନି ଚ ଫସ୍ସସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋନ୍ତି, ନ ତାନି ଚକ୍ଖାଦୀନି ୱିଯ ସସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନକମ୍ମକିଲେସନିମିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଭାୱେନ ଫସ୍ସସ୍ସ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତୀତି ପଠମାଚରିଯୱାଦେ ନ ଗହିତାନି, ଦୁତିଯାଚରିଯୱାଦେ ପନ ଯଥା ତଥା ୱା ପଚ୍ଚଯଭାୱେ ସତି ନ ସକ୍କା ୱଜ୍ଜେତୁନ୍ତି ଗହିତାନି।

ତତ୍ଥାତି ସଳାୟତନପଚ୍ଚୟା ଫସ୍ସପଦେ। ଯେ ତାୱ ଆଚରିୟା ମହାୱିହାରୱାସିନୋୱ ଯଥା ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ଏୱଂ ନାମରୂପଂ, ସଳାୟତନଂ, ଫସ୍ସଂ, ୱେଦନଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯଂ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ସସନ୍ତତିପରିୟାପନ୍ନଂ ଦୀପେନ୍ତା ୱିପାକମେୱ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ''ଛଟ୍ଠାୟତନପଚ୍ଚୟା ଫସ୍ସୋ''ତି ଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀୟପାଠଇ (ୱିଭ। ୨୪୩) ଆରୁପ୍ପଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତାତି ''ଛଟ୍ଠାୟତନପଚ୍ଚୟା ଫସ୍ସୋତି ପାଠଇଅନୁସାରତୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ସଙ୍ଗେ ଫସ୍ସା ନ ସମ୍ଭୋନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ଯଦି ସଳାୟତନେହି ଏକୋ ଫସ୍ସୋ ସମ୍ଭୱେୟ୍ୟ, ''ସଳାୟତନପଚ୍ଚୟା ଫସ୍ସୋ''ତି ଏକସ୍ସ ୱଚନଂ ଯୁଜ୍ଜେୟ୍ୟ , ଅଥାପି ଏକମ୍ହା ଆୟତନା ସଙ୍ଗେ ଫସ୍ସା ସମ୍ଭୱେୟ୍ୟୁଂ, ତଥାପି ସଳାୟତନେହି ସଙ୍ଗଫସ୍ସସମ୍ଭୱତୋ ଆୟତନଭେଦେନ ଫସ୍ସଭେଦୋ ନତ୍ଥୀତି ତଦଭେଦୱସେନ ଏକସ୍ସ ୱଚନଂ ଯୁଜ୍ଜେୟ୍ୟ, ତଥା ପନ ଅସମ୍ଭୱତୋ ନ ଯୁତ୍ତନ୍ତି ଚୋଦେତି ''ନ ସଳାୟତନେହୀ''ତିଆଦିନା । ଅଞ୍ଞସ୍ସାପି ୱା ଅସମ୍ଭୱନ୍ତସ୍ସ ୱିଧାନସ୍ସ ବୋଧନତ୍ଥମେତଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ନାପି ଏକମ୍ହା ଆୟତନା ସଙ୍ଗେ ଫସ୍ସା''ତି। ''ନ ସଳାୟତନେହି ଏକୋ ଫସ୍ସୋ ସମ୍ଭୋତୀ''ତି ଇଦମେୱ ପନ ଏକଫସ୍ସୱଚନସ୍ସାୟୁତ୍ତତାଦୀପକଂ କାରଣନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ନିଦସ୍ସନୱସେନ ୱା ଏତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ନାପି ଏକମ୍ହା ଆୟତନା ସଙ୍ଗେ ଫସ୍ସା ସମ୍ଭୋନ୍ତି, ଏୱଂ ନ ସଳାୟତନେହି ଏକୋ ଫସ୍ସୋ ସମ୍ଭୋତି। ତସ୍ମା ଏକସ୍ସ ୱଚନଂ ଅୟୁତ୍ତନ୍ତି। ପରିହାରଂ ପନ ଅନେକାୟତନେହି ଏକଫସ୍ସସ୍ସ ସମ୍ଭୱତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତତ୍ରିଦଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଅୱସେସସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମାୟତନା ଫସ୍ସୱଜ୍ଜିତା ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା।

ଏକୋପି ଅନେକାୟତନପ୍ପଭୱୋ ଏକୋପନେକାୟତନପ୍ପଭୱୋ।

ଛଧା ପଚ୍ଚୟତ୍ତେ ପଞ୍ଚ ୱିଭାୱୟେ, ଏକଂ ନୱଧା ପଚ୍ଚୟତ୍ତେ, ବାହିରାନି ଛ ଆୟତନାନି ଆରମ୍ମଣାଦିନା ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ପଚ୍ଚୟତ୍ତେ ୱିଭାୱୟେତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ଅନେକଭେଦସ୍ସାତି କୁସଲୱିପାକାଦିପଞ୍ଚଦ୍ୱାରାଦିୱସେନ ଅନେକୱିଧସ୍ସ ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତୱଜ୍ଜସ୍ସ ୱିପାକଫସ୍ସସ୍ସ। ତାନି ଚାତି ରୂପାୟତନାଦୀନି। ''ମନୋ ଚ ନେସଂ ଗୋଚରୱିସୟଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋତୀ''ତି (ମ। ନି। ୧।୪୫୫) ହି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ଚାତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନି ରୂପାଦୀନି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାୟତନପରିୟାପନ୍ନଂ ରୂପରୂପଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟମତ୍ତେନାତି ତଂ ସବ୍ବଂ ଅପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ, ଅଞ୍ଞଞ୍ଚ ଧମ୍ମାୟତନଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ।

ଫସ୍ସପଚ୍ଚୟାୱେଦନାପଦୱିତ୍ଥାରକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୪୩।ଦ୍ୱାରତୋ ସଳେୱାତି ପଭୱସାମଞ୍ଞତୋ ଏକୱିଧାପି ଉପ୍ପତ୍ତିଦ୍ୱାରତୋ ଛ ଏୱ ହୋନ୍ତୀତି ଛଳେୱ ୱେଦନା ୱୁତ୍ତା।

ଚିତ୍ତଭେଦେନ ଏକୂନନୱୁତିୱିଧାପି ଇଧାଧିପ୍ପେତା ଏୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ୱେଦନାସୁ ପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ''ସେସାନ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସମ୍ପୟୁତ୍ତାୟ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦୟୋ ପଞ୍ଚ ଯଦିପି ଅନନ୍ତରାଦୀହି ପଚ୍ଚୟା ହୋନ୍ତି, ଅନନ୍ତରାଦୀନଂ ପନ ଉପନିସ୍ସୟେ ଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ସନ୍ତୀରଣତଦାରମ୍ମଣାନଞ୍ଚ ସାଧାରଣସ୍ସ ତସ୍ସ ୱସେନ ''ଏକଧା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏକେକସ୍ମିଂ ଦ୍ୱାରେ ହି ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରାଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀହି ସହଜାତା ଫସ୍ସା ସକସକୱୀଥୀସୁ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାଦୀହି ସମ୍ପୟୁତ୍ତୱେଦନାନଂ, ମନୋଦ୍ୱାରେ ତଦାରମ୍ମଣୱସେନେୱ ପୱତ୍ତାନଂ ତେଭୂମକୱିପାକୱେଦନାନମ୍ପି ସହଜାତମନୋସମ୍ଫସ୍ସସଙ୍ଖାତୋ ସୋ ଫସ୍ସୋ ଅଟ୍ଠଧା ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତୀତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ରୂପାରୂପାୱଚରୱିପାକୱେଦନା ପଟିସନ୍ଧିଆଦିୱସେନେୱ ପୱତ୍ତନ୍ତି, କାମାୱଚରାପି ଏକଚ୍ଚାତି ''ତେଭୂମକୱିପାକୱେଦନାନମ୍ପୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତାସମ୍ପି ହି ସହଜାତମନୋସମ୍ଫସ୍ସୋ ଅଟ୍ଠଧାୱ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ପଚ୍ଚୟଂ ଅନୁପାଦିନ୍ନମ୍ପି କେଚି ଇଚ୍ଛନ୍ତୀତି ''ଯା ପନା''ତିଆଦିନା ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନସମ୍ପୟୁତ୍ତଫସ୍ସସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତଞ୍ଚ ମୁଖମତ୍ତଦସ୍ସନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏତେନ ନୟେନ ସବ୍ବସ୍ସ ଅନନ୍ତରସ୍ସ, ଅନାନନ୍ତରସ୍ସ ଚ ଫସ୍ସସ୍ସ ତସ୍ସା ତସ୍ସା ୱିପାକୱେଦନାୟ ଉପନିସ୍ସୟତା ଯୋଜେତବ୍ବାତି।

ୱେଦନାପଚ୍ଚୟାତଣ୍ହାପଦୱିତ୍ଥାରକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୪୪।ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ଲୋକେ, ଇମସ୍ମିଂ ୱା ସାସନେ ଛ ତଣ୍ହା ଦୀପିତା। ଇଧାତି ୱା ଇମସ୍ମିଂ ୱେଦନାପଚ୍ଚୟା ତଣ୍ହାପଦେ। ତତ୍ଥାତି ତାସୁ ଛସୁ ତଣ୍ହାସୁ।

ଏକେକାୟ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିସହଗତାୟ, ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିସହଗତାୟ ଚ ତଣ୍ହାୟ ତଦଭିନନ୍ଦନାନୁଗୁଣୋ ରୂପାଦୀସୁ ପୱତ୍ତିଆକାରୋ, କେୱଲଂ କାମସ୍ସାଦୱସେନ ପୱତ୍ତିୟା ୱିସିଟ୍ଠାକାରତ୍ତା ୱୁତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଆକାରତୋ ତଣ୍ହାୟ ତିୱିଧତା।

ମମତ୍ତେନାତି ସମ୍ପିୟାୟନେନ, ଅସ୍ସାଦନତଣ୍ହାୟ ଇଚ୍ଛେୱ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ପୁତ୍ତୋ ୱିୟ ୱେଦନା ଦଟ୍ଠବ୍ବା, ଖୀରାଦୟୋ ୱିୟ ୱେଦନାୟ ପଚ୍ଚୟଭୂତା ରୂପାଦୟୋ, ଖୀରାଦିଦାୟିକା ଧାତି ୱିୟ ରୂପାଦିଛଳାରମ୍ମଣଦାୟକା ଚିତ୍ତକାରାଦୟୋ ଛ। ତତ୍ଥ ସୁଖସମ୍ଫସ୍ସୱତ୍ଥଦାୟକୋ ତନ୍ତୱାୟୋ, ୱେଜ୍ଜୋ ରସାୟତନୋଜାୱସେନ, ତଦୁପତ୍ଥମ୍ଭିତଜୀୱିତୱସେନ ଚ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣସ୍ସ ଦାୟକୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସବ୍ବାପେସା ଅଟ୍ଠସତପ୍ପଭେଦାପି।

ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାୟ ଆରମ୍ମଣମତ୍ତମେୱ ହୋତି, ନ ଉପନିସ୍ସୟୋ ୱିୟ ଉପ୍ପାଦକୋତି ଉପ୍ପାଦକସ୍ସ ଉପନିସ୍ସୟସ୍ସେୱ ୱସେନ ‘‘ଏକଧାୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଉପନିସ୍ସୟେନ ୱା ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସୟୋ ସଙ୍ଗହିତୋ। ତେନ ଚ ଆରମ୍ମଣଭାୱେନ ତଂସଭାଗୋ ଅଞ୍ଞୋପି ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟଭାୱୋ ଦୀପିତୋ ହୋତୀତି ଉପନିସ୍ସୟୱସେନେୱ ପଚ୍ଚୟଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

‘‘ୟସ୍ମା ୱା’’ତିଆଦିନା ନ କେୱଲଂ ୱିପାକସୁଖୱେଦନା ଏୱ, ତିସ୍ସୋପି ପନ ୱେଦନା ୱିପାକା ୱିସେସେନ ତଣ୍ହାୟ ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟୋ, ଅୱିସେସେନ ଇତରା ଚାତି ଦସ୍ସେତି। ଉପେକ୍ଖା ପନ ସନ୍ତତ୍ତା, ସୁଖମିଚ୍ଚେୱ ଭାସିତାତି ତସ୍ମା ସାପି ଭିୟ୍ୟୋ ଇଚ୍ଛନୱସେନ ତଣ୍ହାୟ ଉପନିସ୍ସୟୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଉପେକ୍ଖା ପନ ଅକୁସଲୱିପାକଭୂତା ଅନିଟ୍ଠତ୍ତା ଦୁକ୍ଖେ ଅୱରୋଧେତବ୍ବା, ଇତରା ଇଟ୍ଠତ୍ତା ସୁଖେତି ସା ଦୁକ୍ଖଂ ୱିୟ, ସୁଖଂ ୱିୟ ଚ ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟୋ ହୋତୀତି ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ‘‘ୱେଦନାପଚ୍ଚୟା ତଣ୍ହା’’ତି ୱଚନେନ ସବ୍ବସ୍ସ ୱେଦନାୱତୋ ପଚ୍ଚୟସ୍ସ ଅତ୍ଥିତାୟ ତଣ୍ହୁପ୍ପତ୍ତିପ୍ପସଙ୍ଗେ ତନ୍ନିୱାରଣତ୍ଥମାହ ‘‘ୱେଦନାପଚ୍ଚୟା ଚାପୀ’’ତିଆଦି।

ନନୁ ‘‘ଅନୁସୟସହାୟା ୱେଦନା ତଣ୍ହାୟ ପଚ୍ଚୟୋ’’ତି ୱଚନସ୍ସ ଅଭାୱା ଅତିପ୍ପସଙ୍ଗନିୱତ୍ତିଂ ନ ସକ୍କା କାତୁନ୍ତି? ନ, ୱଟ୍ଟକଥାୟ ପୱତ୍ତତ୍ତା। ୱଟ୍ଟସ୍ସ ଚ ଅନୁସୟୱିରହେ ଅଭାୱତୋ ଅନୁସୟସହିତାୱ ପଚ୍ଚୟୋତି ଅତ୍ଥତୋ ୱୁତ୍ତମେୱେତଂ ହୋତୀତି। ଅଥ ୱା ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟା’’ତି ଅନୁୱତ୍ତମାନତ୍ତା ଅନୁସୟସହିତାୱ ପଚ୍ଚୟୋତି ୱିଞ୍ଞାୟତି। ୱେଦନାପଚ୍ଚୟା ତଣ୍ହାତି ଚେତ୍ଥ ୱେଦନାପଚ୍ଚୟା ଏୱ ତଣ୍ହା, ନ ୱେଦନାୟ ୱିନାତି ଅୟଂ ନିୟମୋ ଇଚ୍ଛିତୋ, ନ ୱେଦନାପଚ୍ଚୟା ତଣ୍ହା ହୋତିୟେୱାତି, ତସ୍ମା ଅତିପ୍ପସଙ୍ଗୋ ଏତ୍ଥ ନତ୍ଥି ଏୱାତି।

ୱୁସୀମତୋତି ୱୁସିତୱତୋ, ୱୁସିତବ୍ରହ୍ମଚରିୟୱାସସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱୁସ୍ସତୀତି ୱା ୱୁସୀତି ମଗ୍ଗୋ ୱୁଚ୍ଚତି, ସୋ ଏତସ୍ସ ୱୁତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥୀତି ୱୁସୀମା, ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ ଅରହା। ଅଗ୍ଗଫଲଂ ୱା ପରିନିଟ୍ଠିତୱାସତ୍ତା ‘‘ୱୁସୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ୱୁସୀମା।

ତଣ୍ହାପଚ୍ଚୟାଉପାଦାନପଦୱିତ୍ଥାରକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୪୫।ଅତ୍ଥୱିଭାଗୋ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିଭଜନା। ୱତ୍ଥୁସଙ୍ଖାତଂ କାମନ୍ତି କାମଗୁଣସଞ୍ଞିତଂ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣମାହ। ଉପାଦିୟତୀତି କାମୱସେନ ଗଣ୍ହାତି, ଦଳ୍ହଂ ଅସ୍ସାଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କାମଂ ଉପାଦିୟତୀତି ଏତ୍ଥ କମ୍ମସାଧନୋ କାମସଦ୍ଦୋ , କାମୋ ଚ ସୋତି ଏତ୍ଥ କତ୍ତୁସାଧନୋ କିଲେସକାମସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଉପାଦାନସଦ୍ଦୋ ପନ ଉଭୟତ୍ଥାପି କତ୍ତୁସାଧନୋୱ। ଦଳ୍ହତ୍ଥୋ ଭୁସତ୍ଥୋ। ୟଥା ଭୁସୋ ଆୟାସୋ ଉପାୟାସୋ, ଭୁସଂ କୁଟ୍ଠଂ ଉପକୁଟ୍ଠଂ, ଏୱଂ ଇଧାପୀତି ଆହ ‘‘ଉପାୟାସୌପକୁଟ୍ଠାଦୀସୁ ୱିୟା’’ତି। ପୁରିମଦିଟ୍ଠିଂ ଉତ୍ତରଦିଟ୍ଠି ଉପାଦିୟତୀତି ପୁରିମଦିଟ୍ଠିଂ ସସ୍ସତଭାୱେନ ଗଣ୍ହନ୍ତୀ ଉପାଦିୟତି, ପୁରିମଦିଟ୍ଠିଆକାରେନ ୱା ଉତ୍ତରଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ତେନେୱ ପୁରିମଦିଟ୍ଠିଂ ଦଳ୍ହଂ କରୋନ୍ତୀ ତଂ ଉପାଦିୟତୀତି ୱୁତ୍ତା। ଅଥ ୱା ପୁରିମଦିଟ୍ଠିଂ ଉତ୍ତରଦିଟ୍ଠି ଉପାଦିୟତୀତି ‘‘ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୩୧) ଇଦଂ ପୁରିମଦିଟ୍ଠିଂ ଉପାଦିୟମାନଂ ଉତ୍ତରଦିଟ୍ଠିଂ ନିଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ୟଥା ହି ଏସା ଦଳ୍ହୀକରଣୱସେନ ପୁରିମଂ ଉତ୍ତରା ଉପାଦିୟତି, ଏୱଂ ‘‘ନତ୍ଥି ଦିନ୍ନ’’ନ୍ତିଆଦିକାପୀତି (ମ। ନି। ୧।୪୪୫; ୨।୯୪; ୩।୯୧, ୧୧୬, ୧୩୬; ଧ। ସ। ୧୨୨୧; ୱିଭ। ୯୩୮)। ଅତ୍ତଗ୍ଗହଣଂ ପନ ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନନ୍ତି ନ ଇଦଂ ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଦସ୍ସନନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଲୋକୋ ଚାତି ୱା ଅତ୍ତଗ୍ଗହଣୱିନିମୁତ୍ତଂ ଗହଣଂ ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଭୂତଂ ଇଧ ପୁରିମଦିଟ୍ଠିଉତ୍ତରଦିଟ୍ଠିୱଚନେହି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସୀଲବ୍ବତଂ ଉପାଦିୟତୀତି ଏତ୍ଥ ଅସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗଗୋସୀଲାଦିସମାଦାନୱସେନ ସୀଲଂ, ଅୱୀତିକ୍କମନୱସେନ ୱତଂ। ଉଭୟଥାପି ୱା ସୀଲଂ, ତପୋକମ୍ମଭାୱେନ ଗହିତତାୟ ୱତଂ, ଗୱାଦିପକତିଭାୱନା। ଅତ୍ତନୋ ୱା ଗୱାଦିଭାୱାଧିଟ୍ଠାନଂ ସୀଲଂ, ‘‘ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଭକ୍ଖେତି, ତିଟ୍ଠନ୍ତୋ ମୁତ୍ତେତୀ’’ତିଆଦିନା ଗୱାଦିକିରିୟାକରଣଂ ୱତଂ। ତଂତଂଅକିଚ୍ଚସମ୍ମତତୋ ୱା ନିୱତ୍ତି ସୀଲଂ, ତଂସମାଦାନୱତୋୱେସ ଭୋଜନକିଚ୍ଚକରଣାଦିୱିସେସପଟିପତ୍ତି ୱତଂ, ତଂ ସୀଲବ୍ବତଂ ଅସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗଂ ‘‘ସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ’’ତି ପରାମସନ୍ତୋ ତଥା ଅଭିନିୱିସନ୍ତୋ ଉପାଦିୟତି, ତଂ ଗାଳ୍ହଂ ଦଳ୍ହଂ ଗଣ୍ହାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୀଲବ୍ବତସହଚରିତଂ ପରାମାସଂ ସୀଲବ୍ବତନ୍ତି ଗହେତ୍ୱା ଆହ ‘‘ସୀଲବ୍ବତଞ୍ଚ ତଂ ଉପାଦାନଞ୍ଚା’’ତି। ଗୋସୀଲଗୋୱତାଦୀନୀତି ଚ ତଥାଭୂତଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ୱଦତି। ତେନେୱାହ ‘‘ସୟମେୱ ଉପାଦାନାନୀ’’ତି। ଅଭିନିୱେସତୋତି ଅଭିନିୱେସଭାୱତୋ, ଅଭିନିୱିସନତୋ ୱା। ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନନ୍ତି ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି ୱାଦସ୍ସ ପଞ୍ଞାପନସ୍ସ, ଗହଣସ୍ସ ଚ କାରଣଭୂତା ଦିଟ୍ଠୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ତୱାଦମତ୍ତମେୱାତି ଅତ୍ତସ୍ସ

ଅଭାୱା ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି ଇଦଂ ୱଚନମତ୍ତମେୱ। ଉପାଦିୟନ୍ତୀତି ଦଳ୍ହଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି। କଥଂ? ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି। ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି ହି ଅଭିନିୱିସନ୍ତା ୱଚନମତ୍ତମେୱ ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଏୱଂ ‘‘ଅତ୍ତୱାଦମତ୍ତମେୱ ଉପାଦିୟନ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ । ଅତ୍ତୱାଦମତ୍ତନ୍ତି ୱା ୱାଚାୱତ୍ଥୁମତ୍ତମେୱାହ। ୱାଚାୱତ୍ଥୁମତ୍ତମେୱ ହି ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି ଉପାଦିୟନ୍ତି ଅତ୍ତସ୍ସ ଅଭାୱାତି।

‘‘ଧମ୍ମସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରେ ପନ କାମୁପାଦାନଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ତଣ୍ହାଦଳ୍ହତ୍ତଂ, ସେସୁପାଦାନତ୍ତୟଂ ଦିଟ୍ଠିମତ୍ତମେୱ, ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନା’’ତି ଏୱଂ ଧମ୍ମସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରସମୁଦାୟତୋ ତଦୱୟୱଭୂତଂ ସଙ୍ଖେପଂ, ୱିତ୍ଥାରଞ୍ଚ ନିଦ୍ଧାରେତୀତି। ଧମ୍ମସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରେତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ଭୁମ୍ମଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କାମେସୂତି ପଞ୍ଚସୁ କାମଗୁଣେସୁ । କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋତି କାମସଙ୍ଖାତୋ ଛନ୍ଦୋ, ନ କତ୍ତୁକମ୍ୟତାଛନ୍ଦୋ, ନ ଚ ଧମ୍ମଚ୍ଛନ୍ଦୋ। କାମନଟ୍ଠେନ, ରଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଚ କାମୋୟେୱ ରାଗୋ କାମରାଗୋ, ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ କାମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱା କାମୋ ଏୱ ନନ୍ଦନଟ୍ଠେନ କାମନନ୍ଦୀ, ତଣ୍ହାୟନଟ୍ଠେନ କାମୋୟେୱ କାମତଣ୍ହା, ସିନେହନଟ୍ଠେନ କାମୋ ଏୱ କାମସ୍ନେହୋ, ପରିଦୟ୍ହନଟ୍ଠେନ କାମପରିଳାହୋ, ମୁଚ୍ଛନଟ୍ଠେନ କାମମୁଚ୍ଛା, ଗିଲିତ୍ୱା ପରିନିଟ୍ଠାପନଟ୍ଠେନ କାମଜ୍ଝୋସାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅପ୍ପତ୍ତୱିସୟପତ୍ଥନା ତଣ୍ହା ଆରମ୍ମଣେ ପରିତସ୍ସନଭାୱତୋ, ସମ୍ପତ୍ତୱିସୟଗ୍ଗହଣଂ ଉପାଦାନଂ ଆରମ୍ମଣେ ଦଳ୍ହଗ୍ଗାହଭାୱତୋ। ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାପଟିପକ୍ଖା ତଣ୍ହା ୱିସୟାଭିମୁଖଭାୱତୋ, ସନ୍ତୁଟ୍ଠିପଟିପକ୍ଖା ଉପାଦାନଂ ତଣ୍ହାଦଳ୍ହତ୍ତଂ ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ରିଚ୍ଛତାଭାୱତୋ। ପରିୟେସନଦୁକ୍ଖମୂଲା ତଣ୍ହା ଅପ୍ପତ୍ତୱିସୟପତ୍ଥନାଭାୱତୋ, ଆରକ୍ଖଦୁକ୍ଖମୂଲଂ ଉପାଦାନଂ ସମ୍ପତ୍ତୱିସୟଗ୍ଗହଣଭାୱତୋ।

ନତ୍ଥି ଦିନ୍ନନ୍ତିଆଦୀସୁ ଦିନ୍ନନ୍ତି ଦାନମାହ, ତଂ ଅଫଲତ୍ତା ରୂପଂ ୱିୟ ଦାନଂ ନାମ ନ ହୋତୀତି ପଟିକ୍ଖିପତି। ୟିଟ୍ଠଂ ୱୁଚ୍ଚତି ମହାୱିଜିତୟଞ୍ଞସଦିସୋ ମହାୟାଗୋ। ହୁତନ୍ତି ଆହୁନପାହୁନମଙ୍ଗଲକିରିୟା। ତତ୍ଥ ଆମନ୍ତେତ୍ୱା ହୱନଂ ଦାନଂ ଆହୁନଂ, ପାହୁନାନଂ ଅତିଥୀନଂ ଅତିଥିକିରିୟା ପାହୁନଂ, ଆୱାହାଦୀସୁ ମଙ୍ଗଲତ୍ଥଂ ଦାନଂ ମଙ୍ଗଲକିରିୟା, ଦସ କୁସଲକମ୍ମପଥା ସୁକତକମ୍ମାନି ନାମ, ଦସ ଅକୁସଲକମ୍ମପଥା ଦୁକ୍କଟକମ୍ମାନି ନାମ, ଫଲଂ ୱିପାକୋତି ନିସ୍ସନ୍ଦାଦିଫଲଞ୍ଚେୱ ନିପ୍ପରିୟାୟୱିପାକୋ ଚ ନତ୍ଥୀତି ୟୋଜନା। ୟଥା ଚେତ୍ଥ, ଏୱଂ ‘‘ନତ୍ଥି ଦିନ୍ନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଫଲୱିପାକପଟିକ୍ଖେପୋୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ନତ୍ଥି ଅୟଂ ଲୋକୋତି ପରଲୋକେ ଠିତୋ ଇମଂ ଲୋକଂ ‘‘ନତ୍ଥୀ’’ତି ଗଣ୍ହାତି। ଇମଂ ହି ଲୋକଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ପରଲୋକୋ, ପରଞ୍ଚ ଲୋକଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଅୟଂ ଲୋକୋ ହୋତି ଗନ୍ତବ୍ବତୋ, ଆଗନ୍ତବ୍ବତୋ ଚାତି ପରଲୋକତୋ ଇଧାଗମନସ୍ସ ଅଭାୱା ତତ୍ଥେୱ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜନତୋ ଚିତ୍ତେନ ପରଲୋକେ ଠିତୋ ଇମଂ ଲୋକଂ ‘‘ନତ୍ଥୀ’’ତି ଗଣ୍ହାତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ନ ହି ଅୟଂ ଦିଟ୍ଠି ପରଲୋକେ ଠିତସ୍ସେୱ ହୋତୀତି। ନତ୍ଥି ପରଲୋକୋତି ଇଧଲୋକେ ଠିତୋ ପରଲୋକଂ ‘‘ନତ୍ଥୀ’’ତି ଗଣ୍ହାତି। ଇଧାପି ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଅଧିପ୍ପାୟୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅୟଂ ୱା ଏତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାୟୋ – ସଂସରଣପ୍ପଦେସୋ ଇଧଲୋକୋ, ପରଲୋକୋ ଚ ନାମ କୋଚି ନତ୍ଥି ସଂସରଣସ୍ସ ଅଭାୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜନତୋତି।

ପୁରିମଭୱତୋ ପଚ୍ଛିମଭୱେ ଉପପତନଂ ଉପପାତୋ, ସୋ ୟେସଂ ସୀଲଂ, ତେ ଓପପାତିକା। ତେ ପନ ଚୱନକୌପପଜ୍ଜନକସତ୍ତା ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ନତ୍ଥି ସତ୍ତା ଓପପାତିକା’’ତି। ନତ୍ଥି ଲୋକେ ସମଣ…ପେ… ପୱେଦେନ୍ତୀତି ଅନୁଲୋମପଟିପଦଂ ପଟିପନ୍ନତ୍ତା ସମ୍ମଗ୍ଗତା ସମ୍ମାପଟିପନ୍ନା ଧମ୍ମିକସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ଲୋକସ୍ମିଂ ନତ୍ଥି, ୟେ ଇମଞ୍ଚ ଲୋକଂ, ପରଞ୍ଚ ଲୋକଂ ଅତ୍ତନା ଏୱ ଅଭିୱିସିଟ୍ଠେନ ଞାଣେନ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଞତ୍ୱା ପୱେଦନସମତ୍ଥା ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧା ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତି। ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀତିଆଦୀସୁ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ।

ପକତିଅଣୁଆଦୀନଂ ସସ୍ସତଗ୍ଗାହପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ, ସରୀରସ୍ସ ଉଚ୍ଛେଦଗ୍ଗାହପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ ଚ ତେସଂ ଗାହାନଂ ସାମିଭୂତୋ କୋଚି ସସ୍ସତୋ, ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜମାନୋ ୱା ଅତ୍ତା ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ତଗ୍ଗାହୋ କଦାଚି ହୋତୀତି ‘‘ୟେଭୁୟ୍ୟେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସ୍ୱାୟଂ ଅତ୍ତଗ୍ଗାହୋ ଅତ୍ଥତୋ ଖନ୍ଧାରମ୍ମଣୋ ଏୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ପଠମଂ ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନନ୍ତିଆଦିନାୱ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ୟଦିପି ଭୱରାଗଜୱନୱୀଥି ପଠମଂ ପୱତ୍ତତି ଗହିତପଟିସନ୍ଧିକସ୍ସ ଭୱନିକନ୍ତିୟା ପୱତ୍ତିତବ୍ବତ୍ତା, ସୋ ପନ ଭୱରାଗୋ ତଣ୍ହାଦଳ୍ହତ୍ତଂ ନ ହୋତୀତି ମଞ୍ଞମାନୋ ନ କାମୁପାଦାନସ୍ସ ପଠମୁପ୍ପତ୍ତିମାହ।

ତଣ୍ହା କାମୁପାଦାନନ୍ତି ପନ ୱିଭାଗସ୍ସ ଅକରଣେ ସବ୍ବାପି ତଣ୍ହା କାମୁପାଦାନଂ, କରଣେପି ୱା କାମରାଗତୋ ଅଞ୍ଞାପି ତଣ୍ହା ଦଳ୍ହଭାୱଂ ପତ୍ତା କାମୁପାଦାନନ୍ତି ତସ୍ସ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୱଜ୍ଝତା ୱୁତ୍ତା।

ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଭୂତା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ୱିସୟୋ। ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଆଲୟୋ। ତତ୍ଥ ରମତୀତି ଆଲୟରାମା, ପଜା। ତେନେୱ ସା ଆଲୟରାମତା ସସନ୍ତାନେ, ପରସନ୍ତାନେ ଚ ପାକଟା ହୋତି। କାମାନନ୍ତି ୱତ୍ଥୁକାମାନଂ। ‘‘ସୁଖଦୁକ୍ଖଂ କମ୍ମୁନା ହୋତୀ’’ତି ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା କୋତୂହଲମଙ୍ଗଲାଦିବହୁଲୋ ହୋତି। ସା କୋତୂହଲମଙ୍ଗଲାଦିବହୁଲତା। ଅସ୍ସ କାମୁପାଦାନୱତୋ। ତନ୍ତି ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଂ, ଅନତ୍ତନି ଧମ୍ମମତ୍ତେ ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସସ୍ସ ସୁଖୁମତରଧମ୍ମୁପାଦାନତାୟ ସୁଖୁମତା ୱୁତ୍ତା। ଉପନିସ୍ସୟୱଚନେନ ଆରମ୍ମଣାନନ୍ତରପକତୂପନିସ୍ସୟା ୱୁତ୍ତାତି ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟାଦୀନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ କତୋ ହୋତି।

ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯାଭଵପଦଵିତ୍ଥାରକଥାଵଣ୍ଣନା

୬୪୬।ଅତ୍ଥତୋତି ଵଚନତ୍ଥତୋ। ଧମ୍ମତୋତି ସଭାଵଧମ୍ମତୋ। ସାତ୍ଥତୋତି ସାତ୍ଥକତୋ, ପୁବ୍ବେ ଵୁତ୍ତସ୍ସାପି ପୁନ ଵଚନସ୍ସ ସପ୍ପଯୋଜନତୋ। ଭେଦସଙ୍ଗହାତି ଭେଦତୋ ସଙ୍ଗହତୋ, ଵିଭାଗତୋ ଚେଵ ଵିଭତ୍ତସ୍ସ ସଙ୍ଖିପନତୋ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଂ ଯସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋତି ଯଂ ଯଂ ଉପାଦାନଂ ଯସ୍ସ ଯସ୍ସ ଭଵସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତତୋ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଭଵତୀତିଭଵୋତି ଫଲଵୋହାରେନ କମ୍ମଭଵୋ ଵୁତ୍ତୋ। ଉପପତ୍ତିଭଵନିବ୍ବଚନମେଵ ହି ଦ୍ଵଯସ୍ସାପି ସାଧାରଣଂ କତ୍ଵା ଵୁତ୍ତଂ, ଭଵତି ଏତସ୍ମା ଉପପତ୍ତିଭଵୋତି ଵା। ଦୁତିଯୋ ପନ କମ୍ମଭଵୋ ସଭ୍ତସ୍ସ ପୁନବ୍ଭୁଵଭାଵେନ ସଵିସେସଂ ଭଵତୀତି ଭଵୋ। ତତୋ ଏଵ ନ ସବ୍ବସ୍ସ ଭଵନ୍ତରସ୍ସ, ତଂହେତୁକୋ ଵା ଭଵଭାଵପ୍ପସଙ୍ଗୋ। ଦୁଵିଧେନାତି ଦ୍ଵୀହି ଆକାରେହି ପଵତ୍ତିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁଵିଧେନାତି ଵା ପଚ୍ଚତ୍ତେ କରଣଵଚନଂ, ଦୁଵିଧୋତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅତ୍ଥୀତି ସଂଵିଜ୍ଜତି।

୬୪୭। ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯେହି କରୀଯତୀତି କମ୍ମଂ, ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ କରୋତୀତି କମ୍ମନ୍ତି କେଚି, ‘‘କମ୍ମ’’ନ୍ତି ଏଵଂ ଵତ୍ତବ୍ବା କମ୍ମସଙ୍ଖାତା। ପରିତ୍ତଭୂମକୋତି କାମଭୂମକୋ। ମହାଭୂମକୋତି ମହଗ୍ଗତଭୂମକୋ। ସବ୍ବନ୍ତି ଅନଵସେସଂ। ଭଵଂ ଗଚ୍ଛତି, ଗମେତି ଚାତି ଭଵଗାମି। ଗଚ୍ଛତୀତି ଚ ନିପ୍ଫାଦନସମତ୍ଥତାଵସେନ, ଅତ୍ତନୋ ପଵତ୍ତିକାଲେ ଭଵାଭିମୁଖଂ ହୁତ୍ଵା ପଵତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ, ନିବ୍ବତ୍ତନମେଵ ଵା ଗମନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ‘‘ଭଵଗାମୀ’’ତି ଚ ଏତେନ କମ୍ମକ୍ଖଯକରଂ କମ୍ମଂ ନିଵତ୍ତେତି। ଅଯଞ୍ହି ଵଟ୍ଟକଥା, ତଞ୍ଚ ଵିଵଟ୍ଟନିସ୍ସିତନ୍ତି। ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋତି ଦ୍ଵାଦସ ଚେତନାତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଚେତନାଯପି ଗହଣଂ ‘‘ଅଵିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା’’ତି ଏତ୍ଥ ଵିଯ ଵେଦିତବ୍ବଂ। ‘‘ଭଵପଚ୍ଚଯା ଜାତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ପନ ‘‘ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ଵିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୩।୧୨୬; ମହାଵ। ୧; ସଂ। ନି। ୨।୧; ଉଦା। ୧; ନେତ୍ତି। ୨୪) ଏତ୍ଥ ଵିଯ ସାପି ଅପନେତବ୍ବା। ମନ୍ଦବହୁଵିପାକତାତି ଅପ୍ପମହାଵିପାକତା।

‘‘ସବ୍ବମ୍ପି ଭଵଗାମିକମ୍ମନ୍ତି ଇମିନା ଚେତନାସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଅଭିଜ୍ଝାଦଯୋ ଵୁତ୍ତା’’ତି ଏତେନ ଆଚଯଗାମିତାଯ ତେସଂ କମ୍ମସଙ୍ଖାତତା ଵୁତ୍ତାତି କମ୍ମଭଵପରିଯାପନ୍ନତଂ ପରିଯାଯେନ ଵଦତି, ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ପନ ଚେତନାଵ କମ୍ମଭଵୋ। ଵୁତ୍ତଞ୍ହି ‘‘କମ୍ମଭଵୋ ତୀହି ଖନ୍ଧେହି ଏକେନାଯତନେନ ଏକାଯ ଧାତୁଯା ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ, ଏକେନ ଖନ୍ଧେନ ଏକେନାଯତନେନ ଏକାଯ ଧାତୁଯା କେହିଚି ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ’’ତି (ଧାତୁ। ୨୪୪)। ଉପପତ୍ତିଭଵୋ ତୀହିପି ତିକେହି ଵୁତ୍ତୋ ଉପାଦିନ୍ନକ୍ଖନ୍ଧୋଵ। ଯଥାହ ‘‘ଉପପତ୍ତିଭଵୋ… କାମଭଵୋ… ସଞ୍ଞାଭଵୋ… ପଞ୍ଚଵୋକାରଭଵୋ ପଞ୍ଚହି ଖନ୍ଧେହି ଏକାଦସହାଯତନେହି ସତ୍ତରସହି ଧାତୂହି ସଙ୍ଗହିତୋ’’ତିଆଦି (ଧାତୁ। ୬୬)। ଯଦି ହି ଅନୁପାଦିନ୍ନକାନମ୍ପି ଗହଣଂ ସିଯା, ‘‘ଦ୍ଵାଦସହି ଆଯତନେହି ଅଟ୍ଠାରସହି ଧାତୂହୀ’’ତି ଵତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯାତି। କାମତଣ୍ହାଯ କାମେତବ୍ବତୋ କାମନିସ୍ସଯତାଯ ଭୋଗା ଵିଯ, କାମସହଚରିତତାଯ ‘‘କୁନ୍ତା ପଚରନ୍ତୀ’’ତି ଵିଯ, କାମାରମ୍ମଣତାଯ ‘‘ସୁଖଂ ରୂପ’’ନ୍ତି ଵିଯ, କାମପଚ୍ଚଯଟ୍ଠାନତାଯ ‘‘ସୁଖୋ ସଗ୍ଗୋ’’ତି ଵିଯ କାମାତି ଅଵୀଚିପରନିମ୍ମିତଵସଵତ୍ତିପରିଚ୍ଛିନ୍ନା ଉପାଦିନ୍ନକ୍ଖନ୍ଧା ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି । ରୂପାଵିରାଗତୋ ଯଂ ନିସ୍ସିତା, ତଦୁପଚାରେନ ‘‘ମଞ୍ଚା ଘୋସନ୍ତୀ’’ତି ଵିଯ, ‘‘ଫନ୍ଦନଦେଵତା’’ତି ଵିଯ ଚ ‘‘ରୂପ’’ନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମକାଯିକାକନିଟ୍ଠପରିଚ୍ଛିନ୍ନା ଉପାଦିନ୍ନକ୍ଖନ୍ଧା।

ରୂପମେଵ ଭଵୋ ରୂପଭଵୋ, ତଥା ଅରୂପନ୍ତି ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଭଵଗ୍ଗପରିଚ୍ଛିନ୍ନା ଚତ୍ତାରୋ ଉପାଦିନ୍ନକ୍ଖନ୍ଧା ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଅରୂପମେଵ ଭଵୋ ଅରୂପଭଵୋ। କାମୋ ଏଵ ଭଵୋତି କାମଭଵୋ, ସୋ ପନ ଯସ୍ମା ଯଥାଵୁତ୍ତେନତ୍ଥେନ ‘‘କାମୋ’’ତି ଵତ୍ତବ୍ବୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ‘‘କାମସଙ୍ଖାତୋ ଭଵୋ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। କାମାଵଚରସଞ୍ଞିତୋ ଵା ଭଵୋ ‘‘କାମସଙ୍ଖାତୋ ଭଵୋ’’ତି ଵୁତ୍ତୋ। ତଥା ରୂପାରୂପଭଵୋତି ଆହ ‘‘ଏସ ନଯୋ ରୂପାରୂପଭଵେସୂ’’ତି। ସଞ୍ଞାଵତଂ ଭଵୋତି ଏତ୍ଥ ଵନ୍ତୁ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଲୋପୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତସ୍ସ ଵା ଅତ୍ଥେ ଅକାରଂ କତ୍ଵା ‘‘ସଞ୍ଞଭଵୋ’’ତିପି ପାଠୋ। ତେନାହ ‘‘ସଞ୍ଞାଵା’’ତିଆଦି। ଵୋକିଣ୍ଣୋତି ଏତେନ ଵୋକାରସଦ୍ଦସ୍ସ କମ୍ମସାଧନତମାହ। ଵୋକିରୀଯତି ପସାରୀଯତି ଵିତ୍ଥାରୀଯତୀତି ଵୋକାରୋ, ଵୋକିରଣଂ ଵା ଵୋକାରୋ, ସୋ ଏକସ୍ସେଵ ଖନ୍ଧସ୍ସ ଵସେନ ପଵତ୍ତୋ ‘‘ଏକୋ ଵୋକାରୋ’’ତି ଵୁତ୍ତୋ, ପସଟୁପ୍ପତ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୪୮। କିଞ୍ଚାପି ଭଵନିଦ୍ଦେସେ ‘‘ସବ୍ବମ୍ପି ଭଵଗାମିକମ୍ମଂ କମ୍ମଭଵୋ’’ତି (ଵିଭ। ୨୩୪) ଇମିନା ଚେତନାସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାପି ଵୁତ୍ତା। ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦଯୋଵାତି ପନ ଅଵଧାରଣଂ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମଵିସେସେପି ଅତ୍ଥପ୍ପଭେଦେନ ସଙ୍ଖାରଭଵଗ୍ଗହଣେସୁ ଅତ୍ଥେଵ ଵିସେସୋତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ କତଂ। ତେନାହ ‘‘ଏଵଂ ସନ୍ତେପୀ’’ତିଆଦି। ସଙ୍ଖାରଭଵାନଂ ଧମ୍ମଭେଦତୋ ନ ସଙ୍ଖାରା ଏଵ ପୁନ ଵୁତ୍ତାତି ‘‘ସାତ୍ଥକମେଵିଦଂ ପୁନଵଚନ’’ନ୍ତି ଏତଂ ଅଯୁତ୍ତନ୍ତି ଚେ? ନ, ଭଵେକଦେସଭାଵେନ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଭଵୋତି ପୁନ ଵୁତ୍ତତ୍ତା। ପରେନ ଵା ଧମ୍ମଵିସେସଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ଵା ପୁନଵଚନଂ ଚୋଦିତନ୍ତି ଚୋଦକାଭିଲାସଵସେନ ‘‘ସାତ୍ଥକମେଵିଦଂ ପୁନଵଚନ’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ।

୬୪୯। କାମଭୱାଦିନିବ୍ବତ୍ତକସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କାମଭୱାଦିଭାୱୋ ଫଲୱୋହାରେନ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତୋ। ସହଜାତୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସପି ପଚ୍ଚଯଭୂତଂ ଅୱିଜ୍ଜାହେତୁକଂ ସଙ୍ଖାରଗ୍ଗହଣେନ ଯଂ କିଞ୍ଚି କମ୍ମଂ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତଂ, ଇଧ ପନ ‘‘ସବ୍ବମ୍ପି ଭୱଗାମିକମ୍ମ’’ନ୍ତି (ୱିଭ। ୨୩୪) ୱଚନତୋ ଭୱସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତକଂ ଉପାଦାନହେତୁକଂ ୱିପଚ୍ଚନାଯ କତୋକାସମେୱ ଭୱୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଯଂ କାମୁପାଦାନପଚ୍ଚଯା ରୂପଭୱନିବ୍ବତ୍ତକଂ, ଅରୂପଭୱନିବ୍ବତ୍ତକଞ୍ଚ କମ୍ମଂ କରୀଯତି, ସୋ କମ୍ମଭୱୋ, ତଦଭିନିବ୍ବତ୍ତା ଖନ୍ଧା ଉପପତ୍ତିଭୱୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ‘‘ଏସ ନଯୋ ରୂପାରୂପଭୱେସୂ’’ତି ଅତିଦିସତି। ଦ୍ୱେ କାମଭୱାତି କାମକମ୍ମଭୱୋ, କାମୂପପତ୍ତିଭୱୋତି ଦ୍ୱେ କାମଭୱା। ଏୱଂ ‘‘ଦ୍ୱେ ରୂପଭୱା, ଦ୍ୱେ ଅରୂପଭୱା’’ତି ଏତ୍ଥାପି। ଅନ୍ତୋଗଧେ ହି ୱିସୁଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅବ୍ଭନ୍ତରଗତେ ଏୱ କତ୍ୱା କାମଭୱାଦିକେ କମ୍ମୂପପତ୍ତିଭୱୱସେନ ଦୁଗୁଣେ କତ୍ୱା ଆହ ‘‘ଛ ଭୱା’’ତି।

ଅୱିସେସେନାତି ଉପାଦାନୱସେନ ଭେଦଂ ଅକତ୍ୱା। ଉପାଦାନଭେଦାକରଣେନେୱ ଚ ଦ୍ୱାଦସପ୍ପଭେଦସ୍ସ ସଙ୍ଗହୱସେନ ସଙ୍ଗହତୋ ‘‘ଛ ଭୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନୁପଗମ୍ମାତି ଅନିସ୍ସାଯ, ଅନାମସିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୫୦। ଗୋସୀଲେନ, କୁକ୍କୁରସୀଲେନ ଚ ସମତ୍ତେନ ସମାଦିନ୍ନେନ ଗୁନ୍ନଂ, କୁକ୍କୁରାନଞ୍ଚ ସହବ୍ୟତା ୱୁତ୍ତାତି ‘‘ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନୱତୋ ଝାନଭାୱନା ନ ଇଜ୍ଝତୀ’’ତି ମଞ୍ଞମାନା ତେନ ରୂପାରୂପଭୱା ନ ହୋନ୍ତୀତି କେଚି ୱଦନ୍ତି। ୱୁତ୍ତମାନେନ ପନ ପକାରେନ ପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ ‘‘ତଂ ନ ଗହେତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଆହ। ଅସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ଚ ସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗପରାମସନଂ ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନନ୍ତି ସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗପରାମସନେନ ରୂପାରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତନଂ ନ ନ ଯୁଜ୍ଜତୀତି।

ଅନୁସ୍ସୱୱସେନାତି ‘‘ସେତୱଧଯଜ୍ଜଂ ଆଲଭତେ ଭୂତିକାମୋ’’ତି ଆଦିନ୍ନଅନୁସ୍ସୱୱସେନ, ଯଥା ଇମେ ମନୁସ୍ସଲୋକେ କାମା ସମିଦ୍ଧା, ଏୱଂ ଦେୱଲୋକେ ଇତୋ ସମିଦ୍ଧତରାତି ଦିଟ୍ଠାନୁସାରେନ ୱା। ପୁରାଣଭାରତସୀତାହରଣପସୁବନ୍ଧୱିଧିଆଦିସୱନଂ ଅସ୍ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯଂ ପୁବ୍ବେ ଚ ଅକତପୁଞ୍ଞତଂ, ଅତ୍ତମିଚ୍ଛାପଣିଧିଞ୍ଚ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନିପୀତି ଅତ୍ତନୋ ଅଧିପ୍ପେତାନଂ କାମାନଂ ଅନୁପାଯଭୂତାନିପି କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନି କରୋତି, ଚିରସଗ୍ଗାଦିଅତ୍ଥଂ ଯୁଦ୍ଧାଦିୱସେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକେ ୱା ପନ ରଜ୍ଜସେନାପତିଟ୍ଠାନାଦିସଙ୍ଗହେ କାମେ। ତଦନ୍ତୋଗଧା ଏୱାତି ତସ୍ମିଂ ଦୁଚ୍ଚରିତନିବ୍ବତ୍ତେ, ସୁଚରିତନିବ୍ବତ୍ତେ ଚ କାମଭୱେ ଅନ୍ତୋଗଧା ଏୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନ୍ତୋଗଧାତି ଚ ସଞ୍ଞୀଭୱପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱାନଂ ଏକଦେସେନ ଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ତେ ନିରୱସେସା କାମଭୱେ ଅନ୍ତୋଗଧାତି।

ସପ୍ପଭେଦସ୍ସାତି ସୁଗତିଦୁଗ୍ଗତିମନୁସ୍ସାଦିପ୍ପଭେଦୱତୋ।

କାମାୱଚରସମ୍ପତ୍ତିଭୱେ ପଠମଦୁତିଯୌଚ୍ଛେଦୱାଦୱସେନ, ରୂପଭୱେ ତତିଯୌଚ୍ଛେଦୱାଦୱସେନ, ଅରୂପଭୱେ ସେସୌଚ୍ଛେଦୱାଦୱସେନ ଅଯମତ୍ତା ସୁଉଚ୍ଛିନ୍ନୋ ହୋତୀତି ତଦୁପଗଂ କମ୍ମଂ କରୋତୀତି ଆହ ‘‘ଅଯଂଅତ୍ତା ନାମା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ସୁଉଚ୍ଛିନ୍ନୋତି ସକଲୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସମୁଚ୍ଛେଦେନ ସୁଟ୍ଠୁ ଉଚ୍ଛିନ୍ନୋ, ଅପୁନବ୍ଭୱୁପ୍ପତ୍ତିକୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

‘‘କାମାୱଚରସମ୍ପତ୍ତିଭୱେ’’ତି ଇଦଂ ପଠମଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନୱାଦୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ସେସଂ ଇତରଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନୱାଦୱସେନ। ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ପାଠିଯଂ (ଦୀ। ନି। ୧।୯୩ ଆଦଯୋ) ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନୱସେନେୱ ଉପରି ଚତ୍ତାରୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନୱାଦା ଆଗତା, ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋ ପନ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଗହେତ୍ୱା ଯଥା ତଥା ଅଭିନିୱିସତୀତି ଅରୂପଭୱଗ୍ଗହଣଂ, ଅରୂପଜ୍ଝାନାନମ୍ପି ୱା ଚତୁତ୍ଥଝାନସଙ୍ଗହତୋ ଅରୂପଭୱଗ୍ଗହଣଂ, ସନ୍ତସୁଖତାଯ ୱା ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ସୁଖିତଭାୱସାମଞ୍ଞତୋ। ୱିଗତପରିଳାହୋତି ଯଥାଭିଲାସିତୱିସଯୂପହାରେନ, ପହାନେନ ଚ ୱୂପସନ୍ତକାମରାଗପରିଳାହୋ, ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗପରାମସନୱସେନ ପୱତ୍ତିତଂ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଲୋକିଯଂ ସୀଲଂ, ଝାନଞ୍ଚ ସୀଲବ୍ବତମିଚ୍ଚେୱ ଇଧାଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଇଦଂ ସୀଲବ୍ବତଂ ନାମା’’ତିଆଦି। କମେନ ଅୱତ୍ୱା ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନସ୍ସ ଅନ୍ତେ ଭୱପଚ୍ଚଯତାୱଚନଂ ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନଂ ୱିଯ ଅଭିଣ୍ହଂ ଅସମୁଦାଚାରତୋ, ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନନିମିତ୍ତତ୍ତା ଚ।

କମ୍ମଭୱେତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ଭୁମ୍ମଂ। ହେତୁପଚ୍ଚଯପ୍ପଭେଦେହୀତି ଏତ୍ଥ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯୋ ଚ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନାଦୀନି ହି ସହଜାତକମ୍ମଭୱସ୍ସ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତୀତି, ତସ୍ମା ତାନି ସହଜାତାଦୀସୁ ହେତୁପଚ୍ଚଯଂ ଅପନୀଯ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ସତ୍ତଧା ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ସବ୍ବାନି ପନ ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସଯନତ୍ଥିୱିଗତାସେୱନପଚ୍ଚଯେହି ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। ନାନନ୍ତରସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। କଦାଚି ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯାଦିନାପି, ତଂ ପନ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନେୱ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ପନ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନେୱା’’ତି।

ଭୱପଚ୍ଚଯାଜାତିଆଦିପଦୱିତ୍ଥାରକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୫୧ ।ଜାତୀତିଆଦୀସୁ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ‘‘ଜାତିପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣଂ ସୋକପରିଦେୱଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସୁପାଯାସା ସମ୍ଭୱନ୍ତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୩।୧୨୬; ସଂ। ନି। ୨।୧; ମହାୱ। ୧; ଉଦା। ୧; ନେତ୍ତି। ୨୪) ସଙ୍ଗଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତେନାହ ‘‘ଜାତିଆଦୀନ’’ନ୍ତିଆଦି। ଉପପତ୍ତିଭୱୁପ୍ପତ୍ତିଯେୱ ଜାତୀତି ଆହ ‘‘ନ ଉପପତ୍ତିଭୱୋ’’ତି। ଜାଯମାନସ୍ସ ପନ ଜାତି ଜାତୀତି ଉପପତ୍ତିଭୱୋପି ଅସତି ଅଭାୱା ଜାତିଯା ପଚ୍ଚଯୋତି ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ଜାଯମାନରୂପପଦଟ୍ଠାନତାପି ହି ରୂପଜାତିଯା ୱୁତ୍ତା ‘‘ଉପଚିତରୂପପଦଟ୍ଠାନୋ ଉପଚଯୋ, ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧରୂପପଦଟ୍ଠାନା ସନ୍ତତୀ’’ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୬୪୧)।

ଜାତାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଉଞ୍ଞାତତା, ଅଭିମତତା ଚ ହୀନପଣୀତତା। ଅନିଟ୍ଠଞ୍ହି ହୀନଂ, ଇଟ୍ଠଂ ପଣୀତଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣହୀନୁତ୍ତମାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଯମକାନମ୍ପି ସତନ୍ତି ଯମକଭାୱେନ ନିବ୍ବତ୍ତାନମ୍ପି ସମାନାନଂ। ସୋ ଚ ସତ୍ତାନଂ ୱିସେସୋ। ଭିନ୍ନସନ୍ତାନିକସ୍ସ ୱିସେସକାରଣସ୍ସ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅଭାୱତୋ ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତସନ୍ତାନେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞସ୍ସ କାରଣସ୍ସ ଅଭାୱତୋତି ଅତ୍ତସନ୍ତାନଗତତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱିସେସକାରଣସ୍ସ ଅନୁପଲବ୍ଭମାନତ୍ତା, ସତି ଚ ତସ୍ମିଂ ସବ୍ବଦା ସବ୍ବେସଂ ଅଭାୱତୋତି ପସଙ୍ଗସ୍ସ ଦୁନ୍ନିୱାରଣତୋ କାରଣେ ଅୱିସିଟ୍ଠେ ଫଲୱିସେସସ୍ସ ଅଯୁଜ୍ଜମାନକତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘କମ୍ମଭୱହେତୁକୋୱା’’ତି।

ତେନ ତେନାତି ଞାତିବ୍ୟସନାଦିନା ଜରାମରଣତୋ ଅଞ୍ଞେନ ଦୁକ୍ଖଧମ୍ମେନ। ଜରାମରଣନିମିତ୍ତଞ୍ହି ଉପ୍ପନ୍ନା ସୋକାଦଯୋ ଜରାମରଣାଭିସମ୍ବନ୍ଧା, ତଦଞ୍ଞେ ଅନଭିସମ୍ବନ୍ଧା। ଉପନିସ୍ସଯକୋଟିଯାତି ଉପନିସ୍ସଯଂସେନ, ଉପନିସ୍ସଯଲେସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯୋ ହି ପଟ୍ଠାନେ ଅନାଗତୋ ସତି ଭାୱା, ଅସତି ଚ ଅଭାୱା ସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯାଯେନ ଉପନିସ୍ସଯୋ, ସୋ ‘‘ଉପନିସ୍ସଯକୋଟୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପଚ୍ଚଯମହାପଦେସୋ କିରେସୋ, ଯଦିଦଂ ଉପନିସ୍ସଯୋତି।

ଭୱଚକ୍କକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୫୨। ନ କେୱଲଂ ସୋକାଦୀନଂଯେୱ ଜାତି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ସୋକାଦୀନଂ ପନ ପଚ୍ଚଯତ୍ତା ଅୱିଜ୍ଜାଯପି ପଚ୍ଚଯୋ ଏୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯସ୍ମା ପନା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଏତ୍ଥାତି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଦେସନାଯଂ। ଅୱିଦିତାଦି ମିଦନ୍ତି ମ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ। ସତତନ୍ତି ସବ୍ବକାଲଂ ଯାୱ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗାଧିଗମା। ସମିତନ୍ତି ସଙ୍ଗତଂ, ଅବୋଚ୍ଛିନ୍ନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ତେସୂତି ସୋକାଦୀସୁ। ସିଦ୍ଧେସୂତି ଲବ୍ଭମାନେସୁ। ସିଦ୍ଧା ହୋତି ଅୱିଜ୍ଜା ଅୱିନାଭାୱତୋ।

କାମଯାନସ୍ସାତି କାମଯମାନସ୍ସ, କାମୋ ୱା ଯାନଂ ଏତସ୍ସାତି କାମଯାନୋ, ତସ୍ସ କାମୱସେନ ଯାଯମାନସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଛନ୍ଦଜାତସ୍ସାତି ଜାତତଣ୍ହାଛନ୍ଦସ୍ସ। ପରିହାଯନ୍ତୀତି ୱିଗଚ୍ଛନ୍ତି। ରୁପ୍ପତୀତି ସୋକାଦିନା କୁପ୍ପତି।

ପରିଯୁଟ୍ଠାନତାଯ ତିଟ୍ଠନସୀଲୋ ପରିଯୁଟ୍ଠାନଟ୍ଠାଯୀ। ‘‘ପରିଯୁଟ୍ଠଟ୍ଠାଯିନୋ’’ତି ୱା ପାଠୋ। ତତ୍ଥ ପରିଯୁଟ୍ଠାତୀତି ପରିଯୁଟ୍ଠଂ, ଦିଟ୍ଠିପରିଯୁଟ୍ଠାନଂ, ତେନ ତିଟ୍ଠତୀତି ପରିଯୁଟ୍ଠଟ୍ଠାଯୀତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ପଞ୍ଚ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତାନୀତି ‘‘ମାଲା ମିଲାଯନ୍ତି, ୱତ୍ଥାନି କିଲିସ୍ସନ୍ତି, କଚ୍ଛେହି ସେଦା ମୁଚ୍ଚନ୍ତି, କାଯେ ୱେୱଣ୍ଣିଯଂ ଓକ୍କମତି, ଦେୱୋ ଦେୱାସନେ ନାଭିରମତୀ’’ତି (ଇତିୱୁ। ୮୩) ୱୁତ୍ତାନି ପଞ୍ଚ ମରଣପୁବ୍ବନିମିତ୍ତାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତାନି ହି ଦିସ୍ୱା କମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଖାତେ ଉପପତ୍ତିଭୱେ ଭୱଚ୍ଛନ୍ଦବଲେନ ଦେୱାନଂ ବଲୱସୋକୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି।

ବାଲୋତି ଅୱିଦ୍ୱା। ତେନ ଅୱିଜ୍ଜାଯ କାରଣଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ତିୱିଧଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ତସ୍ସାରୂପ୍ପକଥାସୱନ, କମ୍ମକାରଣାଦସ୍ସନ, ମରଣକାଲକମ୍ମୋପଟ୍ଠାନନିଦାନଂ ସୋକାଦିଦୁକ୍ଖଂ।

ଆସୱେ ସାଧେନ୍ତୀତି ଆସୱେ ଗମେନ୍ତି ବୋଧେନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏୱଂସତୀତି ଏୱଂ ଭୱଚକ୍କସ୍ସ ଅୱିଦିତାଦିତାଯ ଅନାଦିଭାୱେ ସତି। ଆଦିମତ୍ତକଥନନ୍ତି ଅୱିଜ୍ଜାୱସେନ ଆଦିସବ୍ଭାୱକଥନଂ। ଆଦି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ହି ଆଦିମଂ, ଭୱଚକ୍କଂ। ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଆଦିମତ୍ତଂ, ତସ୍ସ କଥନଂ ଆଦିମତ୍ତକଥନଂ। ୱିସେସନିୱତ୍ତିଅତ୍ଥୋ ୱା ମତ୍ତସଦ୍ଦୋ, ସତି ଅନାଦିଭାୱେ ଅୱିଜ୍ଜା

ଆଦିମ୍ହି, ମଜ୍ଝେ, ପରିଯୋସାନେ ଚ ସଙ୍ଖେପ ସିଯାତି ଆଦିମତ୍ତାଯ ଅୱିଜ୍ଜାଯ କଥନଂ ୱିରୁଜ୍ଝତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ''ଅୱିଜ୍ଜା ପଧାନା''ତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସା ପଧାନଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅୱିଜ୍ଜାଗ୍ଗହଣେନା''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜାଗ୍ଗହଣେନାତି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଉପ୍ପାଦନେନ, ଅପ୍ପହାନେନ ୱା, ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ସନ୍ନିହିତଭାୱକରଣେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। କମ୍ମାଦୀନୀତି କମ୍ମୱିପାକୱଟ୍ଟାନି। ପଲିବୋଧେନ୍ତୀତି ନାନାଦୁକ୍ଖପରିବୁଳ୍ହେ ସଂସାରଚାରକେ ନିରୋଧେନ୍ତି। ତେହୀତି କିଲେସକମ୍ମୱିପାକୱଟ୍ଟେହି। ୱଟ୍ଟସ୍ସ କାରଣଭାୱେନ ପଧାନତ୍ତା ''ପଧାନଧମ୍ମୋ''ତି ଅୱିଜ୍ଜା କଥିତା।

ତତୋ ଅୱିଜ୍ଜାଦିତୋ। ବ୍ରହ୍ମାଦିନାତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପଜାପତିସ୍ସରପୁରିସାଦିକେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ୱଦତୀତି ୱଦୋ, ତଂ ତଂ ହିତାହିତଂ ପୱଦ୍ଧାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ୱେଦେତି, ୱେଦିଯତୀତି ୱା ୱେଦେଯ୍ୟୋ, ସୁଖାଦିଂ ଅନୁଭୱତି, ସଙ୍ୱିସଯେ ୱା ଜାନାତି, ''ସୁଖିତୋ ଦୁକ୍ଖିତୋ''ତିଆଦିନା ଅତ୍ତନା, ପରେହି ଚ ଜାନାତି, ଞାଯତି ଚାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ବ୍ରହ୍ମାଦିନା ୱା ଅତ୍ତନା ୱାତି ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଚ-ସଦ୍ଦତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''କାରକୱେଦକରହିତ''ନ୍ତି ଚ-ସଦ୍ଦତ୍ଥସମାସଂ।

ଦ୍ୱାଦସୱିଧସୁଞ୍ଞତାସୁଞ୍ଞନ୍ତି ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ସୁଞ୍ଞସଭାୱାନଂ ସୁଞ୍ଞତାଯ ସୁଞ୍ଞଂ ଦ୍ୱାଦସୱିଧସୁଞ୍ଞତାସୁଞ୍ଞଂ, ଧୁୱଭାୱାଦିସୁଞ୍ଞତାଯ ୱା ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ସୁଞ୍ଞତଂ ଏକଂ କତ୍ୱା ଦ୍ୱାଦସଙ୍ଗଗତତ୍ତା ଦ୍ୱାଦସୱିଧାତି ତାଯ ଦ୍ୱାଦସସୁଞ୍ଞତାଯ ସୁଞ୍ଞନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୬୫୩।ପୁବ୍ବନ୍ତାହରଣତୋତି ପୁବ୍ବନ୍ତତୋ ଅତୀତକୋଟ୍ଠାସତୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୱିପାକସ୍ସ ଆହରଣତୋ। ୱେଦନାୱସାନଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ ଏକଂ ଭୱଚକ୍କଂ ହୋତି। ଭୱଚକ୍କେକଦେସୋପି ହି ଭୱଚକ୍କନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱେଦନା ୱା ତଣ୍ହାସହାଯାଯ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ୱେଦନାତୋ ଅୱିଜ୍ଜା, ଅୱିଜ୍ଜାତୋ ସଙ୍ଖାରାତି ସମ୍ବନ୍ଧନତୋ ୱେଦନାୱସାନଂ ଭୱଚକ୍କଂ ପରିପୁଣ୍ଣମେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅୱିଜ୍ଜାଗ୍ଗହଣେନ ୱା ତଣ୍ହୁପାଦାନାନି ତଦୱିନାଭାୱତୋ। ସଙ୍ଖାରଗ୍ଗହଣେନ ଭୱୋ, ୱିଞ୍ଞାଣାଦିଗ୍ଗହଣେନ ଜାତିଜରାମରଣାନି, ସୋକାଦଯୋ ଚ ଗହିତାତି ଏୱମ୍ପି ୱେଦନାୱସାନଂ ଭୱଚକ୍କନ୍ତି ଯୁତ୍ତମେୱେତଂ। ଏୱଂ ତଣ୍ହାମୂଲକେ ଚ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ହି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାନୁପ୍ପୱେସୋ ହୋତୀତି। ଅୱିଜ୍ଜା ଧମ୍ମସଭାୱଂ ପଟିଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା ୱିପରୀତାଭିନିୱେସଂ କାରେନ୍ତୀ ଦିଟ୍ଠିଚରିତେ ସଂସାରେ ନଯତି, ତେସଂ ୱା ସଂସାରଂ ସଙ୍ଖାରାଦିପୱତ୍ତିଂ ନଯତି ପୱତ୍ତେତୀତି ସଂସାରନାଯିକା ୱୁତ୍ତା। ତଣ୍ହାଯ ତଣ୍ହାଚରିତାନଂ ସଂସାରନାଯିକାଭାୱେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି।

ପଠମଂ ଭୱଚକ୍କଂ। ଫଲୁପ୍ପତ୍ତିଯାତି କତ୍ତୁଅତ୍ଥେ କରଣୱଚନଂ, କରଣତ୍ଥେ ଏୱ ୱା। ୱିଞ୍ଞାଣାଦିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଫଲୁପ୍ପତ୍ତି ହି ଇଧ ଦିଟ୍ଠା, ଅଦିଟ୍ଠାନଂ ପୁରିମଭୱେ ଅତ୍ତନୋ ହେତୂନଂ ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାରାନଂ ଫଲଂ ଅନୁପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଅନୁପଚ୍ଛିଜ୍ଜନଂ ପକାସେତି, ପକାସନସ୍ସ ୱା କରଣଂ ହୋତୀତି। ଅଥ ୱା ପୁରିମଭୱଚକ୍କଂ ଦୁତିଯେନ ସମ୍ବନ୍ଧଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦନାସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଫଲସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ତଣ୍ହାଦୀନଂ ହେତୂନଂ ଅନୁପଚ୍ଛେଦଂ ପକାସେତି, ତସ୍ମା ଫଲୁପ୍ପତ୍ତିଯା କାରଣଭୂତାଯ ପଠମସ୍ସ ଭୱଚକ୍କସ୍ସ ହେତୂନଂ ଅନୁପଚ୍ଛେଦପ୍ପକାସନତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସଙ୍ଖାରାଦୀନମେୱ ୱା ଫଲାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ହେତୂନଂ ଫଲଂ ଅଜନେତ୍ୱା ଅନୁପଚ୍ଛେଦମେୱ, ୱିଞ୍ଞାଣାଦିହେତୂନଂ ୱା ସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧମେୱ ପକାସେତି ପଠମଂ ଭୱଚକ୍କଂ, ନ ଦୁତିଯଂ ୱିଯ ପରିଯୋସାନମ୍ପୀତି ''ଫଲୁପ୍ପତ୍ତିଯା ହେତୂନଂଅନୁପଚ୍ଛେଦପ୍ପକାସନତୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନୁପୁବ୍ବପୱତ୍ତିଦୀପନତୋତି ''ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପ''ନ୍ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୩।୧୨୬; ସଂ। ନି। ୨।୧; ଉଦା। ୧) ଧମ୍ମାନଂ ଅନୁପୁବ୍ବତୋ ପୱତ୍ତିଯା ଦୀପନତୋ। ''ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପ''ନ୍ତି ହି ଏତ୍ଥ ଅପରିପୁଣ୍ଣାଯତନଂ କଲଲରୂପଂ ୱତ୍ୱା ତତୋ ଉଦ୍ଧଂ ''ନାମରୂପପଚ୍ଚଯା ସଳାଯତନ''ନ୍ତି ସଳାଯତନପ୍ପୱତ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ସହୁପ୍ପତ୍ତିଦୀପନତୋତି ''ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯା ଭୱୋ, ଭୱପଚ୍ଚଯା ଜାତୀ''ତି ୱା ଉପପତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଏକଜ୍ଝଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ଦୀପନତୋ। ନ ହି ଏତ୍ଥ ପଠମେ ୱିଯ ଭୱଚକ୍କେ ଆଯତନାନଂ କମେନ ଉପ୍ପତ୍ତି ୱୁତ୍ତା।

୬୫୪। ହେତୁଆଦିପୁବ୍ବକା ତଯୋ ସନ୍ଧୀ ଏତସ୍ସାତି ହେତୁଫଲହେତୁପୁବ୍ବକତିସନ୍ଧି, ଭୱଚକ୍କଂ। ହେତୁଫଲହେତୁଫଲୱସେନ ଚତୁପ୍ପଭେଦୋ ଅଙ୍ଗାନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଏତସ୍ସାତି ଚତୁଭେଦସଙ୍ଗହଂ। ସରୂପତୋ ଅୱୁତ୍ତାପି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ସଙ୍ଗହେ ଆକିରୀଯନ୍ତି ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାରାଦିଗ୍ଗହଣେହି ପକାସୀଯନ୍ତୀତି ଆକାରା। ଅତୀତହେତୁଆଦୀନଂ ୱା ପକାରା ଆକାରା। କିଲେସକମ୍ମୱିପାକା ୱିପାକକିଲେସକମ୍ମେହି ସମ୍ବନ୍ଧା ହୁତ୍ୱା ପୁନପ୍ପୁନଂ ପରିୱତ୍ତନ୍ତୀତି ତେସୁ ୱଟ୍ଟନାମଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ''ତିୱଟ୍ଟ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ୱଟ୍ଟେକଦେସତ୍ତା ୱା ''ୱଟ୍ଟାନୀ''ତି ୱୁତ୍ତାନି।

ସନ୍ଧୀନଂ ଆଦିପରିଯୋସାନୱୱତ୍ଥିତାତି ସନ୍ଧୀନଂ ପୁବ୍ବାପରୱୱତ୍ଥିତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ପରିତସ୍ସତୀତି ତଂ ତଂ ୱତ୍ଥୁଂ ପରିଗ୍ଗହକରଣୱସେନ ତସ୍ସତି, ତଣ୍ହାଯତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଉପାଦିଯତୀତି ଦଳ୍ହଗାହଂ ଗଣ୍ହାତି। ପୁରିମକମ୍ମଭୱସ୍ମିନ୍ତି ପୁରିମକମ୍ମଭୱେ ସତି।

ତସ୍ସ ଚ ସବ୍ବୁଣ୍ଣୋ କରିଯମାନତା ଏୱାତି ଆହ ''କମ୍ମଭୱେ କରିଯମାନେତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ''ତି। ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ମୋହୋତି ଦୁକ୍ଖାଦୀନଂ ଆଦୀନୱପଟିଚ୍ଛାଦକୋ

ଅପ୍ପହୀନୋ ମୋହୋ। ଆୟୂହନାତି ସମ୍ପିଣ୍ଡନକା ଦାନାଦିକିରିଯାଯ ପଓତ୍ତନକା। ଏକଂ ଆଓଜ୍ଜନଂ ଏତେସନ୍ତି ଏକାଓଜ୍ଜନା, ତେସୁ ଏକାଓଜ୍ଜନେସୁ। ସତ୍ତମେ ଚେତନା ଭୱୋ। ‘‘ଯା କାଚି ୱା ପନ ଚେତନା ଭୱୋ, ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଆଯୂହନା ସଙ୍ଖାରା’’ତି ଇଦଂ ଯଥାଦସ୍ସିତାଯ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞାଣଭାଜନୀଯେ ୱୁତ୍ତାଯ ପଟିସମ୍ଭିଦାପାଠଇଯା (ପଟି। ମ। ୧।୪୫) ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ହି ‘‘ଚେତନା ଭୱୋ’’ତି ଆଗତା। ଭୱନିଦ୍ଦେସେ ପନ ‘‘ସାଭ୍ତୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ଚେତନାୱ ସଙ୍ଖାରା, ଭୱୋ ପନ ଚେତନାସମ୍ପଯୁତ୍ତାପୀ’’ତି ୱିଭଙ୍ଗପାଠଇୱସେନ ଦସ୍ସିତଂ। ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ? କୁସଲା ଚେତନା କାମାୱଚରା’’ତିଆଦିନା ହି ସଙ୍ଖାରାନଂ ଚେତନାଭାୱୋ ୱିଭଙ୍ଗପାଠଇଯଂ (ୱିଭ। ୨୨୬) ୱୁତ୍ତୋ। ତତ୍ଥ ପଟିସମ୍ଭିଦାପାଠଇଯଂ ‘‘ଚେତନାସମ୍ପଯୁତ୍ତା ୱିପାକଧମ୍ମତ୍ତା ସୱିପାକେନ ଆଯୂହନସଙ୍ଖାତେନ ସଙ୍ଖତାଭିସଙ୍ଖରଣକିଚ୍ଚେନ ସଙ୍ଖାରା’’ତି ୱୁତ୍ତା। ୱିଭଙ୍ଗପାଠଇଯଂ ‘‘ସବ୍ବମ୍ପି ଭୱଗାମିକମ୍ମଂ କମ୍ମଭୱୋ’’ତି (ୱିଭ। ୨୩୪) ଭୱସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ଭୱଗାମିଭାୱତୋ, କମ୍ମସଂସଟ୍ଠସହାଯତାଯ କମ୍ମଭାୱତୋ ଚ ଉପପତ୍ତିଭୱଂ ଭାୱେନ୍ତୀତି ‘‘ଭୱୋ’’ତି ୱୁତ୍ତା। ଉପପତ୍ତିଭୱଭାୱନାକିଚ୍ଚଂ ପନ ଚେତନାଯ ସାତିସଯନ୍ତି ପଟିସମ୍ଭିଦାପାଠଇଯା ଚେତନା ‘‘ଭୱୋ’’ତି ୱୁତ୍ତା। ଭୱାଭିସଙ୍ଖରଣକିଚ୍ଚଂ ଚେତନାଯ ସାତିସଯନ୍ତି ୱିଭଙ୍ଗପାଠଇଯଂ ‘‘କୁସଲା ଚେତନା’’ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ୨୨୬) ଚେତନା ‘‘ସଙ୍ଖାରା’’ତି ୱୁତ୍ତା। ତସ୍ମା ତେନ ତେନ ପରିଯାଯେନ ଉଭଯଂ ଉଭଯତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଂ ଯୁଜ୍ଜନ୍ତି ନତ୍ଥେତ୍ଥ ୱିରୋଧୋ। ତସ୍ସ ଫଲେ ଉପପତ୍ତିଭୱେ ନିକାମନାତି ‘‘ତସ୍ସ ସୁତଂ ହୋତି ‘ଚାତୁମହାରାଜିକା ଦେୱା ଦୀଘାଯୁକା ୱଣ୍ଣୱନ୍ତୋ ସୁଖବହୁଲା’ତି’’ଆଦିସୁତାନୁସାରେନ ଭାୱିନି ଉପପତ୍ତିଭୱେ ଅଭିକଙ୍ଖନା। ଗହଣନ୍ତି କାମୁପାଦାନଂ କିଚ୍ଚେନାହ। ପରାମସନନ୍ତି ଇତରାନି। ଆଯୂହନାୱସାନେତି ତୀସୁପି ଅଭ୍ଥୱିକପ୍ପେସୁ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଆଯୂହନସ୍ସ ଅୱସାନେ।

ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭୱେ। ଭୱନ୍ତରସ୍ସ ଅତୀତଭୱସ୍ସ ଇମିନା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭୱେନ ପଟିସନ୍ଧାନଂ ଭୱନ୍ତରପଟିସନ୍ଧାନଂ, ଭୱନ୍ତରଭାୱେନ ୱା ପଟିସନ୍ଧାନଂ ଭୱନ୍ତରପଟିସନ୍ଧାନଂ, ତସ୍ସ ୱସେନ। ଯଂ ପଟିସନ୍ଧୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତଥା ହି ୱିଞ୍ଞାଣଂ ‘‘ପଟିସନ୍ଧାନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଗବ୍ଭେତି ମାତୁକୁଚ୍ଛିଯଂ, ଗବ୍ଭୱତ୍ଥାଯଂ ୱା।

ଦ୍ୱୀସୁ ଅଭ୍ଥୱିକପ୍ପେସୁ ୱୁତ୍ତେ ଆଯୂହନସଙ୍ଖାରେ ‘‘ତସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗା’’ତି ଆହ, ତତିଯେ ଅଭ୍ଥୱିକପ୍ପେ ୱୁତ୍ତେ ‘‘ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତା’’ତି। ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଅୱିଜ୍ଜା ଗହିତାୱ ହୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଦହରସ୍ସ ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତି ଭୱଙ୍ଗବହୁଲା ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଭୱନ୍ତରଜନକକମ୍ମାଯୂହନସମତ୍ଥା ନ ହୋତୀତି ‘‘ଇଧ ପରିପକ୍କତ୍ତା ଆଯତନାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘କମ୍ମକରଣକାଲେ ସମ୍ମୋହୋ ଦସ୍ସିତୋ’’ତି ଏତେନ କମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତଂ ସମ୍ମୋହଂ ଦସ୍ସେତି, ନ କମ୍ମସମ୍ପଯୁତ୍ତମେୱ।

‘‘ତତ୍ଥ ପୁରିମଭୱସ୍ମିଂ ପଞ୍ଚ କମ୍ମସମ୍ଭାରା, ଏତରହି ପଞ୍ଚ ୱିପାକଧମ୍ମା, ଏତରହି ପଞ୍ଚ କମ୍ମସମ୍ଭାରା, ଅନାଗତେ ପଞ୍ଚ ୱିପାକଧମ୍ମାତି ଦସ ଧମ୍ମା କମ୍ମଂ, ଦସ ଧମ୍ମା ୱିପାକୋ, ଇତି ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ କମ୍ମଂ, କମ୍ମୱଟ୍ଟଂ, ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ ୱିପାକୋ, ୱିପାକୱଟ୍ଟନ୍ତି କମ୍ମସଙ୍ଖେପୋ ଚ ୱିପାକସଙ୍ଖେପୋ ଚ, କମ୍ମଭୱୋ ଚ ୱିପାକଭୱୋ ଚ କମ୍ମୱଟ୍ଟଞ୍ଚ ୱିପାକୱଟ୍ଟଞ୍ଚ, କମ୍ମପୱତ୍ତଞ୍ଚ ୱିପାକପୱତ୍ତଞ୍ଚ, କମ୍ମସନ୍ତତି ଚ ୱିପାକସନ୍ତତି ଚ, କିରିଯା ଚେୱ କିରିଯାଫଲଞ୍ଚାତି –

‘‘ଏୱଂ ସମୁପ୍ପନ୍ନମିଦଂ ସହେତୁକଂ,

ଦୁକ୍ଖଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ଚଲମିତ୍ତରଦ୍ଧୁୱଂ;

ଧମ୍ମେହି ଧମ୍ମା ପଭୱନ୍ତି ହେତୁସୋ,

ନ ହେତ୍ଥ ଅତ୍ତାୱ ପରୋୱ ୱିଜ୍ଜତି।

‘‘ଧମ୍ମା ଧମ୍ମେ ସଞ୍ଜନେନ୍ତି, ହେତୁସମ୍ଭାରପଚ୍ଚଯା;

ହେତୂନଞ୍ଚ ନିରୋଧାଯ, ଧମ୍ମୋ ବୁଦ୍ଧେନ ଦେସିତୋ।

‘‘ହେତୂସୁ ଉପରୁଦ୍ଧେସୁ, ଛିନ୍ନଂ ୱଟ୍ଟଂ ନ ୱଟ୍ଟତି;

ଏୱଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତକିରିଯାଯ, ବ୍ରହ୍ମଚରିଯିଧ ୱିଜ୍ଜତି;

ସତ୍ତେ ଚ ନୁପଲବ୍ଭନ୍ତେ, ନେୱୁଚ୍ଛେଦୋ ନ ସସ୍ସତ’’ନ୍ତି। (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୨୪୨);

ତତ୍ଥ କମ୍ମାନେୱ ୱିପାକଂ ସମ୍ଭରନ୍ତି ୱଡ୍ଢେନ୍ତୀତି କମ୍ମସମ୍ଭାରା, କମ୍ମଂ ୱା ସଙ୍ଖାରଭୱା, ତଦୁପକାରକାନି ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହୁପାଦାନାନି କମ୍ମସମ୍ଭାରା। ପଟିସନ୍ଧିଦାୟକୋ ୱା ଭୱୋ କମ୍ମଂ, ତଦୁପକାରକା ଯଥାୱୁତ୍ତା ଆୟୂହନସଙ୍ଖାରା, ଅୱିଜ୍ଜାଦୟୋ ଚ କମ୍ମସମ୍ଭାରାତି କମ୍ମଞ୍ଚ କମ୍ମସମ୍ଭାରା ଚ କମ୍ମସମ୍ଭାରାତି ଏକସେସୱସେନ କମ୍ମସମ୍ଭାରଗ୍ଗହଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଦସ ଧମ୍ମା କମ୍ମନ୍ତି ଅୱିଜ୍ଜାଦୟୋପି କମ୍ମସହାୟତାୟ କମ୍ମସରିକ୍ଖକା, ତଦୁପକାରା ଚାତି ''କମ୍ମ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ସଙ୍ଖିପ୍ପନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜାଦୟୋ, ୱିଞ୍ଞାଣାଦୟୋ ଚାତି ସଙ୍ଖେପୋ, କମ୍ମଂ, ୱିପାକୋ ଚ। ''କମ୍ମଂ ୱିପାକୋ''ତି ଏୱଂ ସଙ୍ଖିପୀୟତୀତି ୱା ସଙ୍ଖେପୋ, ଅୱିଜ୍ଜାଦୟୋ, ୱିଞ୍ଞାଣାଦୟୋ ଚ। ସଙ୍ଖେପଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ପନ ଏକୱଚନଂ କତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ସଙ୍ଖେପସଦ୍ଦୋ ୱା ଭାଗାଧିୱଚନନ୍ତି କମ୍ମଭାଗୋ କମ୍ମସଙ୍ଖେପୋ।

ଏୱଂ ସମୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି କମ୍ମତୋପି ୱିପାକୋ। ତତ୍ଥାପି ''ଅୱିଜ୍ଜାତୋ ସଙ୍ଖାରା''ତି ଏୱଂ ସମୁପ୍ପନ୍ନଂ, ତିସନ୍ଧିଆଦିୱସେନ ୱା ସମୁପ୍ପନ୍ନଂ ଇଦଂ ଭୱଚକ୍କନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଇତ୍ତରନ୍ତି ଗମନଧମ୍ମଂ, ୱିନସ୍ସଧମ୍ମନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ଉପ୍ପାଦୱୟୱନ୍ତତାଦୀପକେନ ଅନିଚ୍ଚସଦ୍ଦେନ, ୱିକାରାପତ୍ତିଦୀପକେନ ଚଲସଦ୍ଦେନ ଚ ଅଦୀପିତଂ କାଲନ୍ତରଟ୍ଠାୟିତାଭାୱଂ ୱିଭାୱେତି। ଅଦ୍ଧୁୱନ୍ତି ଏତେନ ଥିରଭାୱାଭାୱନିସ୍ସାରତଂ। ହେତୁ ଏୱ ସମ୍ଭାରା ହେତୁସମ୍ଭାରା। ''ଠାନସୋ ହେତୁସୋ''ତି (କଥା। ୩୫୫; ପଟି। ମ। ୧।୪୪) ଏତ୍ଥ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ୱା ଠାନଂ, ଅଞ୍ଞମ୍ପି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ସାଧାରଣଂ କାରଣଂ ସମ୍ଭାରୋ, ଅସାଧାରଣଂ ହେତୁ। ଏୱନ୍ତି ଏୱଂ ହେତୁତୋ ଧମ୍ମମତ୍ତସମ୍ଭୱେ, ହେତୁନିରୋଧା ଚ ୱଟ୍ଟଚ୍ଛେଦେ ଧମ୍ମେ ଚ ତଂନିରୋଧାୟ ଦେସିତେ ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ଇଧ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟିଧ ସତ୍ତେ ଚାତି ଏତ୍ଥ ଚ-ସଦ୍ଦୋ ''ଏୱଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଞ୍ଚ ୱିଜ୍ଜତି, ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦା ଚ ନ ହୋନ୍ତୀ''ତି ସମୁଚ୍ଚୟତ୍ଥୋ। ଏୱଞ୍ହି ହେତୁଆୟତ୍ତେ ଧମ୍ମମତ୍ତସମ୍ଭୱେ ସତ୍ତୋ ନୁପଲବ୍ଭତି, ତସ୍ମିଞ୍ଚ ଉପଲବ୍ଭନ୍ତେ ସସ୍ସତୋ, ଉଚ୍ଛେଦୋ ୱା ସିୟାତି ନୁପଲବ୍ଭନ୍ତେ ତସ୍ମିଂ ନେୱ ଉଚ୍ଛେଦୋ ନ ସସ୍ସତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୬୫୫।ସଚ୍ଚପ୍ପଭୱତୋତି ସଚ୍ଚତୋ, ସଚ୍ଚାନଂ ୱା ପଭୱତୋ ଚ।

କୁସଲାକୁସଲଂକମ୍ମନ୍ତି ୱଟ୍ଟକଥାୟ ୱତ୍ତମାନତ୍ତା ସାସୱନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାୟତି। ଅୱିସେସେନାତି ''ଚେତନା ଚେତନାସମ୍ପୟୁତ୍ତକା''ତି ୱିସେସଂ ଅକତ୍ୱା, ସବ୍ବମ୍ପି ତଂ କୁସଲାକୁସଲଂ କମ୍ମଂ ସମୁଦୟସଚ୍ଚନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ''ତଣ୍ହା ଚ…ପେ… ଅୱସେସା ଚ ସାସୱା କୁସଲା ଧମ୍ମା''ତି (ୱିଭ। ୨୦୮-୨୧୦) ହି ଚେତନାଚେତନାସମ୍ପୟୁତ୍ତୱିସେସଂ ଅକତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନ୍ତି, ଅରିୟସଚ୍ଚୱିସେସଂ ୱା ଅକତ୍ୱା ସମୁଦୟସଚ୍ଚନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସଚ୍ଚୱିଭଙ୍ଗେ ହି ସବ୍ବେପି କିଲେସା ସବ୍ବମ୍ପି ଭୱଗାମିକମ୍ମଂ ''ସମୁଦୟସଚ୍ଚ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁତିୟସଚ୍ଚଂ ପଭୱୋ ଏତସ୍ସାତି ଦୁତିୟସଚ୍ଚପଭୱଂ। ଉପାଦାନପଚ୍ଚୟା ଭୱୋତି ଉପପତ୍ତିଭୱସ୍ସ, କମ୍ମଭୱସ୍ସ ଚ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ''ପଠମଦୁତିୟସଚ୍ଚଦ୍ୱୟ''ନ୍ତି।

୬୫୬।ୱତ୍ଥୂସୂତି ଆରମ୍ମଣେସୁ, ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ୱା ପଟିଚ୍ଛାଦେତବ୍ବେସୁ ୱତ୍ଥୂସୁ। ସମ୍ମୋହେତୀତି ଧମ୍ମସଭାୱଂ ଜାନିତୁଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ଅଦେନ୍ତୀ ତସ୍ସ ପଟିଚ୍ଛାଦନୱସେନ ସମ୍ମୋହେତି। ୱତ୍ଥୁନ୍ତି ଇଧ ଆରମ୍ମଣଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଞ୍ଚ ଉପତ୍ଥମ୍ଭେତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସନ୍ନିସ୍ସୟେନ ୱିନା ଠାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତା ଦ୍ୱେ ନଳକଲାପା ୱିୟ। ସୱିସୟେତି ଯଥାସକଂ ୱିସୟେ ରୂପାୟତନାଦିକେ। ଜାୟମାନାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ୱିକାରଭାୱେନ ଲବ୍ଭମାନା ଜାତି ତେ ଜନେନ୍ତୀ ୱିୟ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଖନ୍ଧେ ଚ ଜନେତୀ''ତି। ତେନାହ ''ତେସଂ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିଭାୱେନ ପୱତ୍ତତ୍ତା''ତି। ପାକଭେଦଭାୱଞ୍ଚ ଅଧିଟ୍ଠିତୀତି ଏତ୍ଥାପି ''ଖନ୍ଧେ ଜନେତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ପାକଭେଦୱସେନ ୱତ୍ତତିଚ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥୋ । ପଚ୍ଚତୀତି ପାକୋ, ଭିଜ୍ଜତୀତି ଭେଦୋ, ପାକୋ ଚ ଭେଦୋ ଚ ପାକଭେଦଂ, ତସ୍ସ ଭାୱଂ ପଚ୍ଚନଂ, ଭିଜ୍ଜନଞ୍ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋକାଦୀନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନତ୍ତାତି ତେସଂ କାରଣତ୍ତା, ତେହି ସିଦ୍ଧାୟ ଅୱିଜ୍ଜାୟ ସହିତେହି ସଙ୍ଖାରେହି ପଚ୍ଚୟୋ ଚ ହୋତି ଭୱନ୍ତରପାତୁଭାୱାୟାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ୱା ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟୋ ହୋତୀତି ''ପଚ୍ଚୟୋ ଚ ହୋତି ଭୱନ୍ତରପାତୁଭାୱାୟା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ପନ ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାରରହିତଂ ଭୱନ୍ତରସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ ନ ହୋତୀତି ସସହାୟତ୍ତଦସ୍ସନତ୍ଥମାହ ''ସୋକାଦୀନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନତ୍ତା''ତି। ଦ୍ୱେଧାତି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ସରସେନ, ଧମ୍ମନ୍ତରପଚ୍ଚୟଭାୱେନ ଚାତି ଦ୍ୱେଧା ଦ୍ୱେଧା। ବ୍ୟାପନିଚ୍ଛାଲୋପେନ ହି ନିଦ୍ଦେସୋ।

୬୫୭।''ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟାସଙ୍ଖାରା''ତି ଏତେନ ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନତାଦସ୍ସନେନ ''କୋ ନୁ ଖୋ ଅଭିସଙ୍ଖରୋତୀତି ଏସ ନୋ କଲ୍ଲୋ ପଞ୍ହୋ''ତି ଦସ୍ସେତି, ତେନେତଂ କାରକଦସ୍ସନନିୱାରଣଂ। ଅତ୍ତା ଭୱତୋ ଭୱନ୍ତରଂ ସଙ୍କମତୀତି ଦସ୍ସନଂ ଅତ୍ତସଙ୍କନ୍ତିଦସ୍ସନଂ, ତଂ ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚୟା ୱିଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିୱଚନେନ ନିୱାରିତଂ ହୋତି। ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅଭେଦତୋ ଏକୋ ଅତ୍ତାତି ଗହଣଂ ଘନସଞ୍ଞା, ତଂ ଯମକତାଲକନ୍ଦଂ ଭିନ୍ଦନ୍ତେନ ୱିୟ ''ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚୟା ନାମରୂପମତ୍ତମେତ''ନ୍ତି ୱଚନେନ ନିୱାରିତଂ ହୋତି। ''ଏୱମାଦିଦସ୍ସନନିୱାରଣ''ନ୍ତି ଏତେନ ''ସୋଚତି ପରିଦେୱତି ଦୁକ୍ଖିତୋ''ତିଆଦିଦସ୍ସନନିୱାରଣମାହ। ସୋକାଦୟୋପି ହି ପଚ୍ଚୟାୟତ୍ତା ଅୱସୱତ୍ତିନୋତି ''ଜାତିପଚ୍ଚୟା ଜରାମରଣଂ ସୋକ…ପେ… ସମ୍ଭୱନ୍ତୀ''ତି (ମ। ନି। ୩।୧୨୬; ସଂ। ନି। ୨।୧; ଉଦା। ୧) ଏତେନ ୱୁତ୍ତମେୱାତି। ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନନିୱାରଣତୋପୀତି

କାରକଦସ୍ସନାଦିନାନାୱିଧମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସନିୱାରଣତୋପି।

୬୫୮।‘‘ସଲକ୍ଖଣସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣୱସେନା’’ତି ଏତେନ ସବ୍ବପ୍ପକାରେନ ଧମ୍ମାନଂ ୟାଥାୱତୋ ଅଦସ୍ସନମାହ ତଦୁଭୟୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ପରମତ୍ଥତୋ ପସ୍ସିତବ୍ବଭାୱସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ଉପକ୍ଖଲନଂ ୱିୟ ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁତୋ। ପତନଂ ୱିୟ ଭୱନ୍ତରପପାତତୋ। ଗଣ୍ଡପାତୁଭାୱୋ ୱିୟ ଦୁକ୍ଖତାସୂଲୟୋଗତୋ, କିଲେସାସୁଚିପଗ୍ଘରଣତୋ ଚ। ଗଣ୍ଡଭେଦପୀଳକା ୱିୟାତି ଭେଦନତ୍ଥଂ ପଚ୍ଚମାନେ ଗଣ୍ଡେ ତସ୍ସ ଉପରି ଜାୟମାନା ଖୁଦ୍ଦକପୀଳକା ୱିୟ, ଗଣ୍ଡସ୍ସ ୱା ଅନେକଧାଭେଦେ ପୀଳକା ୱିୟ। ଘଟ୍ଟନଂ ୱିୟ ସଙ୍ଘଟ୍ଟନରସତାୟ ଫସ୍ସୋ। ଘଟ୍ଟନଦୁକ୍ଖଂ ୱିୟାତି ଘଟ୍ଟନତୋ ଜାତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ୱିୟ ତିୱିଧଦୁକ୍ଖତାୱସେନ ତିସ୍ସନ୍ନମ୍ପି ୱେଦନାନଂ ଦୁକ୍ଖଭାୱତୋ। ପଟିକାରାଭିଲାସୋ ୱିୟାତି ସମୁଦାୟସ୍ସ ଏକଦେସନିଦସ୍ସନଭାୱେନାହ। ଅସପ୍ପାୟଗ୍ଗହଣଂ ୱିୟ ବହୁୱିଧାନତ୍ଥୁପ୍ପତ୍ତିନିମିତ୍ତତୋ। ଅସପ୍ପାୟଲେପନଂ ୱିୟ ଦୁକ୍ଖହେତୁନୋ ସସନ୍ତାନେ ସନ୍ନିଧାପନତୋ। ଗଣ୍ଡୱିକାରପାତୁଭାୱୋ ୱିୟ ଅତ୍ତଭାୱଗଣ୍ଡସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିୱିକାରଭାୱତୋ , ତନ୍ନିମିତ୍ତଞ୍ଚସ୍ସ ସୂନଭାୱାଦିସମ୍ଭୱତୋ। ସୂନତାସରାଗପୁବ୍ବଗ୍ଗହଣାଦୟୋ ହି ଗଣ୍ଡୱିକାରା। ସରସତୋ ଗଣ୍ଡସ୍ସ ଭିଜ୍ଜନଂ ପାକେନ ୱିନା ନ ହୋତୀତି ଭେଦଗ୍ଗହଣେନେୱସ୍ସ ପାକୋପି ଗହିତୋତି କତ୍ୱା ଆହ ‘‘ଗଣ୍ଡଭେଦୋ ୱିୟ ଜରାମରଣ’’ନ୍ତି। ଗଣ୍ଡସ୍ସ ୱା ୱିସଦିସାପତ୍ତି, ଭିଜ୍ଜନଞ୍ଚ ଗଣ୍ଡଭେଦୋ, ତତ୍ଥ ୱିସଦିସାପତ୍ତି ପାକୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଉପମାହି ଭୱଚକ୍କଂ ୱିଞ୍ଞାପେନ୍ତେନ ଏକାଧିଟ୍ଠାନେହି ଉପମାୱିସେସେହି ତଂ ୱିଞ୍ଞାପେତ୍ୱା ଇଦାନି ନାନାଧିଟ୍ଠାନେହି ୱିଞ୍ଞାପେତୁଂ ‘‘ୟସ୍ମା ୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପଟଲାଭିଭୂତଚକ୍ଖୁକୋ ରୂପାନି ନ ପସ୍ସତି, କିଞ୍ଚି ପସ୍ସନ୍ତୋପି ୱିପରୀତଂ ପସ୍ସତି, ଏୱଂ ଅୱିଜ୍ଜାଭିଭୂତୋ ଦୁକ୍ଖାଦୀନି ନ ପଟିପଜ୍ଜତି ନ ପସ୍ସତି, ମିଚ୍ଛା ୱା ପଟିପଜ୍ଜତୀତି ପଟଲଂ ୱିୟ ଅୱିଜ୍ଜା। କୋସକାରକିମି ୱିୟ ଅତ୍ତନାୱ କତତ୍ତା, ୱଟ୍ଟସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଏୱ ପରିବ୍ଭମନକାରଣତ୍ତା ଚ କୋସପ୍ପଦେସା ୱିୟ ସଙ୍ଖାରା। ସଙ୍ଖାରପରିଗ୍ଗହଂ ୱିନା ପତିଟ୍ଠଂ ଅଲଭମାନଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପରିଣାୟକପରିଗ୍ଗହଂ ୱିନା ପତିଟ୍ଠଂ ଅଲଭମାନୋ ରାଜକୁମାରୋ ୱିୟାତି ପରିଗ୍ଗହେନ ୱିନା ପତିଟ୍ଠାଲାଭୋ ଏତ୍ଥ ଉପମୋପମେୟ୍ୟସାମଞ୍ଞଂ। ଉପପତ୍ତିନିମିତ୍ତନ୍ତି କମ୍ମାଦିଆରମ୍ମଣମାହ। ପରିକପ୍ପନତୋତି ଆରମ୍ମଣକରଣତୋ, ସମ୍ପୟୁତ୍ତେନ ୱା ୱିତକ୍କେନ ୱିତକ୍କନତୋ। ଦେୱମନୁସ୍ସମିଗୱିହଙ୍ଗାଦିୱିୱିଧପ୍ପକାରତାୟ ମାୟା ୱିୟ ନାମରୂପଂ। ପତିଟ୍ଠୱିସେସେନ ୱୁଦ୍ଧିୱିସେସାପତ୍ତିତୋ ୱନପ୍ପଗୁମ୍ବୋ ୱିୟ ସଳାୟତନଂ। ଆୟତନାନଂ ୱିସୟିୱିସୟଭୂତାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାଭିମୁଖଭାୱୋ ଆୟତନଘଟ୍ଟନଂ। ତତୋ ଆୟତନଘଟ୍ଟନତୋ ଦ୍ୱୟସଙ୍ଘଟ୍ଟନୁପ୍ପତ୍ତିତୋ, ୱେଦନାଦୁକ୍ଖହେତୁତୋ ଚ ଅଗ୍ଗି ୱିୟ ଫସ୍ସୋ। ସପରିଳାହତୋ ଦାହୋ ୱିୟ ୱେଦନା। ଉପରୂପରି ତଣ୍ହାପୱଡ୍ଢନତୋ ଲୋଣୂଦକପାନଂ ୱିୟ ୱିସୟାନୁଭୱନଂ। ଆରମ୍ମଣେ ପାତୁକମ୍ୟତାଭାୱତୋ ପିପାସା ୱିୟ ତଣ୍ହା। ତଦସ୍ସୁପାଦାନନ୍ତି ତଂ ଅଭିଲାସକରଣଂ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠାଭିନନ୍ଦନଂ ଅସ୍ସ ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ, ତଦସ୍ସ ୱା ଭୱେୟ୍ୟ ଉପାଦାନଂ। ବ୍ୟସନାୱହତାୟ ଅଜାନନତୋ ଭୱୁପାଦାନଂ ମଚ୍ଛସ୍ସ ବଳିସୁପାଦାନଂ ୱିୟ। ଏତ୍ଥ ଚ ସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ କୋସପ୍ପଦେସପରିଣାୟକାଦୀହି ଦ୍ୱୀହି ଦ୍ୱୀହି ସଦିସତାୟ ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ଉପମା ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

୬୫୯। କୋଚି ଅଗମ୍ଭୀରୋ ଏୱ ଗମ୍ଭୀରୋ ୱିୟ ଖାୟତି ପୁରାଣତିଣପଣ୍ଣାଦିଭରିତୋ ପବ୍ବତସଙ୍ଖେପେ ଜଲାସୟୋ ୱିୟ, ନ ଏୱମୟଂ। ଅୟଂ ପନ ଗମ୍ଭୀରୋୱ ହୁତ୍ୱା ଓଭାସତି ପକାସତି ଦିସ୍ସତୀତି ଗମ୍ଭୀରାୱଭାସୋ। ୟଥାରହନ୍ତି ଅତ୍ଥାଦିୱସେନ ୟଥାନୁରୂପଂ।

ଜାତିତୋ ଜରାମରଣଂ ନ ନ ହୋତି, ହୋତି ଏୱାତି ଅୱଧାରଣେ ସିଦ୍ଧେ ‘‘ସିୟା ନୁ ଖୋ ଜରାମରଣଂ ଜାତିତୋ, ଅଞ୍ଞତୋପୀ’’ତି ଆସଙ୍କାୟଂ ତଦାସଙ୍କାନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ‘‘ନ ଚ ଜାତିଂ ୱିନା ଅଞ୍ଞତୋ ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞଗ୍ଗହଣଂ ଜାତିୟା ପଟିୟୋଗୀୱିସୟଂ, ନ ଅଞ୍ଞମତ୍ତୱିସୟଂ ‘‘ଜାତିଂ ୱିନା’’ତି ୱଚନତୋ। ତେନସ୍ସ ନାଞ୍ଞଂ ଜାତିୟା ସହକାରୀକାରଣଭୂତଂ ନିୱତ୍ତିତଂ ହୋତି। ଏସ ନୟୋ ଇତୋ ପରେସୁପି। ଇତ୍ଥନ୍ତି ଇଦଂ ପକାରଂ, ଇମିନା ପକାରେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଜାତିପଚ୍ଚୟସମ୍ଭୂତସମୁଦାଗତଟ୍ଠୋତି ଜାତିପଚ୍ଚୟସମ୍ଭୂତଂ ହୁତ୍ୱା ସହିତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚୟାନୁରୂପସ୍ସ ଉଦ୍ଧଂ ଉଦ୍ଧଂ ଆଗତଭାୱୋ, ଅନୁପ୍ପୱତ୍ତଟ୍ଠୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ସମ୍ଭୂତଟ୍ଠୋ ଚ ସମୁଦାଗତଟ୍ଠୋ ଚ ସମ୍ଭୂତସମୁଦାଗତଟ୍ଠୋ। ‘‘ନ ଜାତିତୋ ଜରାମରଣଂ ନ ହୋତି, ନ ଚ ଜାତିଂ ୱିନା ଅଞ୍ଞତୋ ହୋତୀ’’ତି ହି ଜାତିପଚ୍ଚୟସମ୍ଭୂତଟ୍ଠୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଇତ୍ଥଞ୍ଚ ଜାତିତୋ ସମୁଦାଗଚ୍ଛତୀତି ଜାତିପଚ୍ଚୟସମୁଦାଗତଟ୍ଠୋ, ୟା ୟା ଜାତି ୟଥା ୟଥା ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି, ତଦନୁରୂପପାତୁଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ତତ୍ଥ ‘‘ନ ଜାତିତୋ ଜରାମରଣଂ ନ ହୋତୀ’’ତି ଇମିନା ଜରାମରଣସ୍ସ ଜାତିପଚ୍ଚୟତାୟ ଅୱିତଥତଂ ଦସ୍ସେତି, ‘‘ନ ଜାତିଂ ୱିନା ଅଞ୍ଞତୋ ଜରାମରଣଂ ହୋତୀ’’ତି ଇମିନା ଅନଞ୍ଞଥତ୍ତଂ, ‘‘ଇତ୍ଥଞ୍ଚ ଜାତିତୋ ସମୁଦାଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ଇମିନା ତଥତଂ। ତେନ ଚ ୟଥା ପଚ୍ଚୟଧମ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ପଚ୍ଚୟଭାୱେ, ତଥା ଅୱିତଥା ଅନଞ୍ଞଥା, ଏୱଂ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମାପି ତବ୍ଭାୱେତି ଦସ୍ସେତି। ଏସ ନୟୋ ସେସେସୁପି। ‘‘ହେତୁଫଲେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା’’ତି ଏତେନ ୱଚନେନ ଅତ୍ଥସ୍ସ ହେତୁଫଲଭାୱୋ କଥଂ ଞାତବ୍ବୋତି? ‘‘ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା’’ତି ଏତସ୍ସ ସମାସପଦସ୍ସ ଅୱୟୱପଦତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ‘‘ହେତୁଫଲେ ଞାଣ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ‘‘ଅତ୍ଥେ ପଟିସମ୍ଭିଦା ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା’’ତି ଏତ୍ଥ ହି ‘‘ଅତ୍ଥେ’’ତି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ

ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ‘‘ହେତୁଫଲେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ‘‘ପଟିସମ୍ଭିଦା’’ତି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ‘‘ଞାଣ’’ନ୍ତି, ତସ୍ମା ହେତୁଫଲଅତ୍ଥସଦ୍ଦା ଏକତ୍ଥା, ଞାଣପଟିସମ୍ଭିଦା ଚାତି ଇମମତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତେନ ସାଧିତୋ ଅତ୍ଥସ୍ସ ହେତୁଫଲଭାୱୋ।

ଯେନାକାରେନାତି ଯେନ ପୱତ୍ତିଆକାରେନ। ସଭାୱଧମ୍ମା ହି ପଚ୍ଚୟୱିସେସସିଦ୍ଧେନ ପୱତ୍ତିଆକାରେନ ୱିସିଟ୍ଠାକାରା ହୋନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ସବ୍ବାକାରେନ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଞାଣମୁଖେ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତି (ମହାନି। ୧୫୬; ଚୂଳନି। ମୋଘରାଜମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୮୫)। ଯଦୱତ୍ଥାତି ଯାୟ ଅୱତ୍ଥାୟ ଅୱତ୍ଥିତା। ଅୱତ୍ଥାୱିସେସୱନ୍ତୋ ହି ଧମ୍ମା ତେନ ତେନ ଅୱତ୍ଥାୱିସେସେନ ତଂ ତଂ ଅତ୍ଥକିଚ୍ଚଂ ସାଧେତୁଂ ସମତ୍ଥା ହୋନ୍ତି। ସ୍ୱାୟଂ ପୱତ୍ତିଆକାରୋ, ଅୱତ୍ଥାୱିସେସୋ ଚ ଅୱିଜ୍ଜାୟପି ଅନୁପଚିତକୁସଲସମ୍ଭାରେହି ଦୁରୱବୋଧତୋ ଏୱ ଞାଣେନ ଅଲବ୍ଭନେୟ୍ୟପତିଟ୍ଠୋ ଚାତି ଆହ ‘‘ତସ୍ସ…ପେ… ଗମ୍ଭୀରୋ’’ତି। ତସ୍ସ ଆକାରସ୍ସ, ଅୱତ୍ଥାୟ ଚ। ହେତୁମ୍ହି ଞାଣନ୍ତି ଏତ୍ଥ ହେତୁନୋ ଧମ୍ମପରିୟାୟତା ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅସ୍ସାତି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସ। ତେନ ତେନ କାରଣେନାତି ତେନ ତେନ ୱେନେୟ୍ୟାନଂ ବୁଜ୍ଝନାନୁଗୁଣତାସଙ୍ଖାତେନ କାରଣେନ। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ଦେସନପ୍ପକାରେ। ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମତୋତି ନୟିଧ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପାଦା ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନୁପ୍ପାଦସଙ୍ଖାତଂ ଅନୁଲୋମଂ, ପଚ୍ଚୟନିରୋଧା ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନନିରୋଧସଙ୍ଖାତଞ୍ଚ ପଟିଲୋମମାହ। ଆଦିତୋ ପନ ଅନ୍ତଗମନମନୁଲୋମଂ, ଅନ୍ତତୋ ଚ ଆଦିଗମନଂ ପଟିଲୋମମାହ। ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଅନୁଲୋମଦେସନାୟ, ଅନ୍ତତୋ ପଟ୍ଠାୟ ପଟିଲୋମଦେସନାୟ ଚ ତିସନ୍ଧିଚତୁସଙ୍ଖେପଂ। ‘‘ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରା କିଂନିଦାନା’’ତିଆଦିକାୟ (ସଂ। ନି। ୨।୧୧) ୱେମଜ୍ଝତୋ ପଟ୍ଠାୟ ପଟିଲୋମଦେସନାୟ, ‘‘ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତିଣ୍ଣଂ ସଙ୍ଗତି ଫସ୍ସୋ, ଫସ୍ସପଚ୍ଚୟା ୱେଦନା’’ତିଆଦିକାୟ (ମ। ନି। ୧।୨୦୪, ୪୦୦; ମ। ନି। ୩।୪୨୧, ୪୨୫-୪୨୬; ସଂ। ନି। ୨।୪୩-୪୫; ୨।୪।୬୦; କଥା। ୪୬୫, ୪୬୭) ଅନୁଲୋମଦେସନାୟ ଚ ଦ୍ୱିସନ୍ଧିତିସଙ୍ଖେପଂ। ‘‘ସଂଯୋଜନୀୟେସୁ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମେସୁ ଅସ୍ସାଦାନୁପସ୍ସିନୋ ୱିହରତୋ ତଣ୍ହା ପୱଡ୍ଢତି, ତଣ୍ହାପଚ୍ଚୟା ଉପାଦାନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୨।୫୩, ୫୭) ଏକସନ୍ଧିଦ୍ୱିସଙ୍ଖେପଂ। କତ୍ଥଚି ଏକଙ୍ଗୋପି ଚ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଦେସିତୋ, ସୋ ‘‘ତତ୍ର, ଭିକ୍ଖୱେ, ସୁତୱା ଅରିୟସାୱକୋ’’ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୨।୬୨) ଦସ୍ସିତୋ ଏୱ।

ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ସଭାୱୋ ପଟିୱିଜ୍ଝୀୟତୀତି ପଟିୱେଧୋ। ୱୁତ୍ତଂ ହେତଂ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ‘‘ତେସଂ ତେସଂ ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତବ୍ବୋ ସଲକ୍ଖଣସଙ୍ଖାତୋ ଅୱିପରୀତସଭାୱୋ ପଟିୱେଧୋ’’ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା)। ଜାନନଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଭୂତୋ ଅୱିଜ୍ଜାୟ ଅଞ୍ଞାଣଟ୍ଠୋ। ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣେନ ଦସ୍ସନଭୂତସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଭୂତୋ ଅଦସ୍ସନଟ୍ଠୋ। ଯେନ ପନେସା ଦୁକ୍ଖାଦୀନଂ ଯାଥାୱସରସଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ନ ଦେତି, ଛାଦେତ୍ୱା ପରିୟୋନନ୍ଧିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି, ସୋ ତସ୍ସା ସଚ୍ଚାସମ୍ପଟିୱେଧଟ୍ଠୋ। ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରେକଦେସୋ ସରାଗୋ, ଅଞ୍ଞୋ ୱିରାଗୋ। ରାଗସ୍ସ ୱା ଅପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ ରାଗପୱଡ୍ଢକୋ ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ସବ୍ବୋପି ସରାଗୋ, ଇତରୋ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ ୱିରାଗୋ। ‘‘ଦୀଘରତ୍ତଂ ହେତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅସ୍ସୁତୱତୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ଅଜ୍ଝୋସିତଂ ମମାୟିତଂ ପରାମଟ୍ଠଂ ‘ଏତଂ ମମ, ଏସୋହମସ୍ମି, ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା’’ତି (ସଂ। ନି। ୨।୬୨) ଅତ୍ତପରାମାସସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିସେସତୋ ୱତ୍ଥୁ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ସୁଞ୍ଞତଟ୍ଠୋ ଗମ୍ଭୀରୋ। ଅତ୍ତା ୱିଜାନାତି ସଂସରତୀତି ସବ୍ୟାପାରତାସଙ୍କନ୍ତି ଅଭିନିୱେସବଲୱତାୟ ଅବ୍ୟାପାରଟ୍ଠଅସଙ୍କନ୍ତିପଟିସନ୍ଧିପାତୁଭାୱଟ୍ଠା ଚ ଗମ୍ଭୀରା। ନାମରୂପସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ଏକୁପ୍ପାଦୋ, ପୱତ୍ତିୟଂ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଯଥାରହଂ ଏକୁପ୍ପାଦୋ, ନାମସ୍ସ ରୂପେନ, ରୂପସ୍ସ ଚ ନାମେନ ଅସମ୍ପୟୋଗତୋ ୱିନିବ୍ଭୋଗୋ, ନାମସ୍ସ ନାମେନ, ରୂପସ୍ସ ଚ ରୂପେନ, ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ଏକଚ୍ଚେନ ଅୱିନିବ୍ଭୋଗୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ଏକୁପ୍ପାଦେକନିରୋଧେ ହି ଅୱିନିବ୍ଭୋଗେ ଅଧିପ୍ପେତେ ସୋ ରୂପସ୍ସ ଚ ଏକକଲାପୱୁତ୍ତିନୋ ଲବ୍ଭତି। ଅଥ ୱା ଏକଚତୁୱୋକାରଭୱେସୁ ନାମରୂପାନଂ ଅସହୱତ୍ତନତୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିନିବ୍ଭୋଗୋ, ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ସହୱତ୍ତନତୋ ଅୱିନିବ୍ଭୋଗୋ ଚ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅଧିପତିୟଟ୍ଠୋ ନାମ ଇଧ ଇନ୍ଦ୍ରିୟପଚ୍ଚୟଭାୱୋ। ‘‘ଲୋକୋପେସୋ ଦ୍ୱାରାପେସା ଖେତ୍ତମେତ’’ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୫୯୮-୫୯୯) ୱୁତ୍ତା ଲୋକାଦିଅତ୍ଥା ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଯୋଜେତବ୍ବା। ମନାୟତନସ୍ସାପି ଲୁଜ୍ଜନତୋ, ମନୋସମ୍ଫସ୍ସାଦୀନଂ ଦ୍ୱାରଖେତ୍ତଭାୱତୋ ଚ ଏତେ ଅତ୍ଥା ସମ୍ଭୱନ୍ତି ଏୱ। ଆପାଥଗତାନଂ ରୂପାଦୀନଂ ପକାସନୟୋଗ୍ୟତାଲକ୍ଖଣଂ ଓଭାସନଂ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ୱିସୟିଭାୱୋ, ମନାୟତନସ୍ସ ୱିଜାନନଂ। ସଙ୍ଘଟ୍ଟନଟ୍ଠୋ ୱିସେସତୋ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦୀନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ, ଇତରେ ଛନ୍ନମ୍ପି ଯୋଜେତବ୍ବା। ଫୁସନଞ୍ଚ ଫସ୍ସସ୍ସ ସଭାୱୋ, ସଙ୍ଘଟ୍ଟନଂ ରସୋ, ଇତରେ ଉପଟ୍ଠାନାକାରା। ଆରମ୍ମଣରସାନୁଭୱନଟ୍ଠୋ ରସୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ, ୱେଦୟିତଟ୍ଠୋ ଲକ୍ଖଣୱସେନ। ସୁଖଦୁକ୍ଖମଜ୍ଝତ୍ତଭାୱା ଯଥାକ୍କମଂ ତିସ୍ସନ୍ନଂ ୱେଦନାନଂ ସଭାୱୱସେନ ୱୁତ୍ତା। ଅତ୍ତା ୱେଦୟତୀତି ଅଭିନିୱେସସ୍ସ ବଲୱତାୟ ନିଜ୍ଜୀୱଟ୍ଠୋ ୱେଦନାୟ ଗମ୍ଭୀରୋ। ନିଜ୍ଜୀୱାୟ ୱା ୱେଦନାୟ ୱେଦୟିତଂ ନିଜ୍ଜୀୱୱେଦୟିତଂ, ନିଜ୍ଜୀୱୱେଦୟିତମେୱ ଅତ୍ଥୋ ନିଜ୍ଜୀୱୱେଦୟିତଟ୍ଠୋ। ସପ୍ପୀତିକତଣ୍ହାୟ ଅଭିନନ୍ଦିତଟ୍ଠୋ, ବଲୱତରତଣ୍ହାୟ ଗିଲିତ୍ୱା ପରିନିଟ୍ଠାପନଂ ଅଜ୍ଝୋସାନଟ୍ଠୋ। ଇତରୋ ସାଧାରଣୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଆଦାନଗ୍ଗହଣାଭିନିୱେସଟ୍ଠା ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ଉପାଦାନାନଂ ସମାନା, ପରାମାସଟ୍ଠୋ ୱୁତ୍ତୋ ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନାଦୀନମେୱ, ତଥା ଦୁରତିକ୍କମଟ୍ଠୋ। ‘‘ଦିଟ୍ଠିକନ୍ତାରୋ’’ତି (ଧ। ସ। ୩୯୨) ହି ୱଚନତୋ ଦିଟ୍ଠୀନଂ ଦୁରତିକ୍କମତା, ଦଳ୍ହଗ୍ଗହଣତ୍ତା ୱା

ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ଦୁରତିକ୍କମଟ୍ଠୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ଦୁରତିକ୍କମତାଯପି ହି ତଣ୍ହାଯ ସମୁଦଯଟ୍ଠୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଯୋନିଗତିଠିତିନିୱାସେସୁଖିପନନ୍ତି ସମାସେ ଭୁମ୍ମୱଚନସ୍ସ ଅଲୋପୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏୱଞ୍ହି ତେନ ଆଯୂହନାଭିସଙ୍ଖରଣପଦାନଂ ସମାସୋ ହୋତି। ଜରାମରଣଙ୍ଗଂ ମରଣପ୍ପଧାନନ୍ତି ମରଣଟ୍ଠୋ ଏୱ ଖଯାଦଯୋ ଗମ୍ଭୀରାତି ଦସ୍ସିତା। ନୱନୱାନଞ୍ହି ଖଯେନ ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚାଦିପରିପକ୍କପ୍ପୱତ୍ତି ଜରାତି, ଖଯଟ୍ଠୋ ୱା ଜରାଯ ୱୁତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ନୱଭାୱାପଗମୋ ହି ଖଯୋତି ୱତ୍ତୁଂ ଯୁତ୍ତୋତି। ୱିପରିଣାମଟ୍ଠୋ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି। ସନ୍ତତିୱସେନ ୱା ଜରାଯ ଖଯୱଯଭାୱୋ, ସମ୍ମୁତିଖଣିକୱସେନ ମରଣସ୍ସ ଭେଦୱିପରିଣାମତା ଯୋଜେତବ୍ବା।

୬୬୦।ଅତ୍ଥନଯାତି ଅତ୍ଥାନଂ ନଯା, ଅୱିଜ୍ଜାଦିଅତ୍ଥେହି ଏକତ୍ତାଦୀ ସକେନ ଭାୱେନ ନଯନ୍ତି ଗମେନ୍ତୀତି ଏକତ୍ତାଦଯୋ, ତେସଂ ନଯାତି ୱୁତ୍ତା। ନୀଯନ୍ତୀତି ହି ନଯାତି। ଅତ୍ଥା ଏୱ ୱା ଏକତ୍ତାଦିଭାୱେନ ନୀଯମାନା ଞାଯମାନା ଅତ୍ଥନଯାତି ୱୁତ୍ତା। ନୀଯନ୍ତି ଏତେହୀତି ୱା ନଯା, ଏକତ୍ତାଦୀହି ଚ ଅତ୍ଥା ‘‘ଏକ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନୀଯନ୍ତି, ତସ୍ମା ଏକତ୍ତାଦଯୋ ଅତ୍ଥାନଂ ନଯାତି ଅତ୍ଥନଯା।

ଅଙ୍କୁରାଦିଭାୱେନାତି ଅଙ୍କୁରପତ୍ତନାଳଖନ୍ଧସାଖାପଲ୍ଲୱପଲାସାଦିଭାୱେନ ପୱତ୍ତମାନେ ଅୱଯୱେ ଏକତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ସନ୍ତାନାନୁପଚ୍ଛେଦେନ ବୀଜଂ ରୁକ୍ଖଭାୱଂ ପତ୍ତଂ ରୁକ୍ଖଭାୱେନ ପୱତ୍ତଂ ତଞ୍ଚ ଏକତ୍ତେନ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ସନ୍ତାନାନୁପଚ୍ଛେଦୋ ଯଥା ଏକତ୍ତଂ, ଏୱଂ ଇଧାପି ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାରାଦିହେତୁହେତୁସମୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ସନ୍ତାନାନୁପଚ୍ଛେଦୋ ଏକସନ୍ତତିପତିତତା ଏକତ୍ତନଯୋତି ଦସ୍ସେତି। ‘‘ହେତୁଫଲସମ୍ବନ୍ଧେନା’’ତି ଏତେନ ସନ୍ତାନାନୁପଚ୍ଛେଦଂ ୱିଭାୱେତି। ସତିପି ହି ହେତୁଫଲାନଂ ପରମତ୍ଥତୋ ଭେଦେ ହେତୁଭାୱେନ, ଫଲଭାୱେନ ଚ ତେସଂ ସମ୍ବନ୍ଧଭାୱୋଯେୱେତ୍ଥ ସନ୍ତାନାନୁପଚ୍ଛେଦୋ, ଯତୋ ଯସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ କମ୍ମଂ ନିବ୍ବତ୍ତଂ, ତତ୍ଥେୱ ଫଲୁପ୍ପତ୍ତୀତି କତସ୍ସ ୱିନାସୋ, ଅକତସ୍ସ ଅବ୍ଭାଗମୋ ଚ ନତ୍ଥୀତି। ଏକତ୍ତଗ୍ଗହଣତୋତି ହେତୁଫଲାନଂ ଭେଦଂ ଅନୁପଧାରେତ୍ୱା ହେତୁଂ, ଫଲଞ୍ଚ ଅଭିନ୍ନଂ କତ୍ୱା ଉଭିନ୍ନଂ ଏକଭାୱସ୍ସ ଅଭେଦସ୍ସ ଗହଣେନ। ‘‘ତଦେୱ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ସନ୍ଧାୱତି ସଂସରତୀ’’ତିଆଦିନା ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଂ ଉପାଦିଯତି।

ଲକ୍ଖଣୱୱତ୍ଥାନନ୍ତି ସଭାୱୱୱତ୍ଥାନଂ ହେତୁନୋ, ଫଲସ୍ସ ଚ ଭିନ୍ନସଭାୱତାୱବୋଧୋ। ଭିନ୍ନସନ୍ତାନସ୍ସେୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧରହିତସ୍ସ ନାନତ୍ତସ୍ସ ଗହଣତୋ ଅଞ୍ଞୋ ମତୋ, ଅଞ୍ଞୋ ଜାତୋ, ତସ୍ମା ‘‘ସତ୍ତନ୍ତରୋ ଉଚ୍ଛିନ୍ନୋ, ସତ୍ତନ୍ତରୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ’’ତି ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଂ ଉପାଦିଯତି।

ଅମ୍ହେହି ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବନ୍ତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ବ୍ୟାପାରାଭାୱୋ ଅନଭିସନ୍ଧିତାଯ ଅବ୍ୟାୱଟତା। ସମ୍ମା ପସ୍ସନ୍ତୋତି ‘‘ନିରୀହା ନିଜ୍ଜୀୱା ଧମ୍ମମତ୍ତା’’ତି ପସ୍ସନ୍ତୋ। ସଭାୱୋ ଏୱ ନିଯମୋ ସଭାୱନିଯମୋ ‘‘ସସମ୍ଭାରଗ୍ଗିନୋ ଉଦ୍ଧମୁଖତା, ସସମ୍ଭାରୱାଯୁନୋ ତିରିଯଗମନ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦି ୱିଯ। ତେନ ସିଦ୍ଧୋ ଯଥାସକଂ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ହେତୁଭାୱୋ। ‘‘କସ୍ସଚି କତ୍ତୁନୋ ଅଭାୱା ନ କାଚି କିରିଯା ଫଲପବନ୍ଧିନୀ’’ତି ଅକିରିଯଦିଟ୍ଠିଂ ଉପାଦିଯତି।

‘‘ଖୀରତୋ ଦଧି, ନ ଉଦକତୋ, ତିଲତୋ ତେଲଂ, ନ ୱାଲିକତୋ’’ତି ସବ୍ବତୋ ସବ୍ବସମ୍ଭୱାଭାୱଦସ୍ସନେନ ଅହେତୁକଦିଟ୍ଠିଂ ହେତୁଅନୁରୂପମେୱ ଫଲଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଅକିରିଯଦିଟ୍ଠିଂ ପଜହତି। ଯତୋ କୁତୋଚୀତି ଯଦି ଅଞ୍ଞସ୍ମା ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ସିଯା, ୱାଲିକତୋ ତେଲସ୍ସ, ଉଚ୍ଛୁତୋ ଖୀରସ୍ସ କସ୍ମା ଉପ୍ପତ୍ତି ନ ସିଯା, ତସ୍ମା ନ କୋଚି କସ୍ସଚି ହେତୁ ଅତ୍ଥୀତି ଅହେତୁକଦିଟ୍ଠିଂ, ଅୱିଜ୍ଜମାନେପି ହେତୁମ୍ହି ନିଯତତାଯ ତିଲଗାୱୀସୁକ୍କସୋଣିତାଦୀହି ତେଲଖୀରସରୀରାଦୀନି ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ନିଯତିୱାଦଞ୍ଚ ଉପାଦିଯତୀତି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ ଯଥାରହଂ।

୬୬୧। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ଇଦଞ୍ହି ଭୱଚକ୍କଂ ଅପଦାଲେତ୍ୱା ସଂସାରଭଯମତୀତୋ ନ କୋଚି ସୁପିନନ୍ତରେପି ଅତ୍ଥୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅଗାଧଂ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠଂ ଦୁରତିଯାନଂ ଦୁରତିକ୍କମଂ। ଅସନିୱିଚକ୍କମିୱାତି ଅସନିମଣ୍ଡଲମିୱ। ତଞ୍ହି ନିମ୍ମଥନମେୱ, ନାନିମ୍ମଥନଂ ପୱତ୍ତତି, ଏୱଂ ଭୱଚକ୍କମ୍ପି ଏକନ୍ତଦୁକ୍ଖୁପ୍ପାଦନତୋୱ ‘‘ନିଚ୍ଚନିମ୍ମଥନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଞାଣାସିନା ଅପଦାଲେତ୍ୱା ସଂସାରଭଯମତୀତୋ ନତ୍ଥୀତି ଏତସ୍ସ ସାଧକସୁତ୍ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତନ୍ତୂନଂ ଆକୁଲକଂ ତନ୍ତାକୁଲକଂ, ତନ୍ତାକୁଲକମିୱ ଜାତା ତନ୍ତାକୁଲକଜାତା, କିଲେସକମ୍ମୱିପାକେହି ଅତିୱିଯ ଜଟିତାତି ଅତ୍ଥୋ। କୁଲିଯା ସକୁଣିଯା ନୀଡଂ କୁଲିକଂ, ତଂ ୱିଯ ଜାତା କୁଲିକୁଣ୍ଡିକଜାତା। ମୁଞ୍ଜା ୱିଯ, ପବ୍ବଜା ୱିଯ ଚ ଭୂତା ଜାତା ମୁଞ୍ଜପବ୍ବଜଭୂତା। ତଦୁଭଯଂ କିର ତିଣଂ ଆକୁଲଂ ଜଟିତଂ ହୁତ୍ୱା ୱଡ୍ଢତି। ୱଡ୍ଢିଯା ଅଭାୱତୋ ଅପାଯଂ, ଦୁକ୍ଖଗତିଭାୱତୋ ଦୁଗ୍ଗତିଂ, ସୁଖସମୁସ୍ସଯତୋ ୱିନିପତିତତ୍ତା ୱିନିପାତଞ୍ଚ, ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଅପାଯଂ ‘‘ଖନ୍ଧାନଞ୍ଚ ପଟିପାଟୀ’’ତିଆଦିନା (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୬୧୯; ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୯୫ ଆପସାଦନାୱଣ୍ଣନା; ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨।୬୦; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୪।୧୯୯; ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୨୨୬ ସଙ୍ଖାରପଦନିଦ୍ଦେସ; ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା; ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୫୨୩; ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୩୯; ଇତିୱୁ। ଅଟ୍ଠ। ୧୪, ୫୮; ଥେରଗା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୬୭, ୯୯; ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧।୧୧୭; ଚୂଳନି। ଅଟ୍ଠ। ୬; ବୁ। ୱଂ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୫୮) ୱୁତ୍ତଂ ସଂସାରଞ୍ଚ ନାତିୱତ୍ତତି। ସଂସାରୋ ଏୱ ୱା ସବ୍ବୋ ଇଧ ୱଡ୍ଢିଅପଗମାଦିଅତ୍ଥେହି ଅପାଯାଦିନାମକୋ ୱୁତ୍ତୋ କେୱଲଂ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧଭାୱତୋ।

ପଞ୍ଞାଭୂମିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଇତି ସତ୍ତରସମପରିଚ୍ଛେଦୱଣ୍ଣନା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୮। ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

ନାମରୂପପରିଗ୍ଗହକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୬୨। ଯା ୱିସୁଦ୍ଧିଯୋ ସମ୍ପାଦେତବ୍ବାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଇମେସୁ ଯଥାୱିଚାରିତେସୁ ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ୱିପସ୍ସନାଯ ଭୂମିଭୂତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ। ଗନ୍ଥସ୍ସ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ୱାଚୁଗ୍ଗତକରଣଂ ଉଗ୍ଗହୋ, ପରିଚିତୋ ସବ୍ବଥାପି ଅତ୍ଥସ୍ସ ଞାତୁମିଚ୍ଛା ପରିପୁଚ୍ଛା, ସୱନୁପପରିକ୍ଖାଦିୱସେନ ତଦତ୍ଥସ୍ସ ମନସିକାରୱିଧି, ତଦୁଭଯୱସେନ ଯସ୍ମା ତତ୍ଥପି ଞାଣଂ ସ୍ୱାସେୱିତଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ "ଉଗ୍ଗହପରିପୁଚ୍ଛାୱସେନ ଞାଣପରିଚଯଂ କତ୍ୱା"ତି, ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ସୁତମଯଂ ଞାଣଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିତ୍ଥାରିତମେୱ, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ୱିତ୍ଥାରିତନଯାନୁସାରେନ ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧି ସମ୍ପାଦେତବ୍ବାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଉପଚାରସମାଧିପି ଅପ୍ପନାସମାଧି ୱିଯ ୱିପସ୍ସନାଯ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧିଯେୱାତି ଆହ "ସୌପଚାରା"ତି। ୱେଦିତବ୍ବାତି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ନିବ୍ବତ୍ତନୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। ଏୱଞ୍ହି ତା ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ୱିଦିତା ନାମ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ୱେଦିତବ୍ବା ସମ୍ପାଦେତବ୍ବାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱେଦିତବ୍ବାତି ୱା ସମାପତ୍ତିସୁଖାଧିଗମୱସେନ ଅନୁଭୱିତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ହି କେୱଲେନ ଜାନନମତ୍ତେନ ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧିଯଂ ପତିଟ୍ଠିତୋ ନାମ ହୋତି, ନ ଚ ତତ୍ଥ ଅପତିଟ୍ଠାଯ ଉପରିୱିସୁଦ୍ଧିଂ ସମ୍ପାଦେତୁଂ ସକ୍କାତି।

ନାମରୂପାନଂ ଯାଥାୱଦସ୍ସନନ୍ତି ନାମସ୍ସ, ରୂପସ୍ସ ଚ ୱିଭଜ୍ଜ ଯଥାଭୂତସଭାୱଦସ୍ସନଂ। ନାମଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ୱେଦନାଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ତେଭୂମକାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଗହଣଂ, ନ "ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପ"ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱିଯ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିନା, ନାପି "ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚା"ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୦୪, ୩୫୨; ଧ। ସ। ଦୁକମାତିକା ୧୦୯) ଏତ୍ଥ ୱିଯ ସନିବ୍ବାନେହି ଲୋକୁତ୍ତରକ୍ଖନ୍ଧେହି ସଦ୍ଧିନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୬୬୩। ଯାତି ପଜ୍ଜତି ଏତେନାତି ଯାନଂ, ସମଥୋୱ ଯାନଂ ସମଥଯାନଂ, ତଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସମଥଯାନିକୋ। ଝାନେ, ଝାନୂପଚାରେ ୱା ପତିଟ୍ଠାଯ ୱିପସ୍ସନଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସେତଂ ନାମଂ, ତେନ ସମଥଯାନିକେନ। "ଠପେତ୍ୱା ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନ"ନ୍ତି ଇଦଂ ଭୱଗ୍ଗଧମ୍ମାନଂ ଆଦିକମ୍ମିକସ୍ସ ଦୁପ୍ପରିଗ୍ଗହତାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଲକ୍ଖଣରସାଦିୱସେନ ପରିଗ୍ଗହେତବ୍ବା ଞାଣେନ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଗହେତବ୍ବା, ପରିଗ୍ଗହୱିଧି ପନ ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୪୨୧ ଆଦଯୋ) ୱୁତ୍ତା ଏୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖନମନଂ ଆରମ୍ମଣେନ ୱିନା ଅପ୍ପୱତ୍ତି, ତେନ ନମନଟ୍ଠେନ, ନାମକରଣଟ୍ଠେନ ୱା। ୱେଦନାଦଯୋ ହି ଅରୂପଧମ୍ମା ସବ୍ବଦାପି ଚ ଫସ୍ସାଦିନାମକତ୍ତା ପଥୱୀଆଦଯୋ ୱିଯ କେସକୁମ୍ଭାଦିନାମନ୍ତରାନାପଜ୍ଜନତୋ ଅତ୍ତନାୱ କତନାମତାଯ ନାମକରଣଟ୍ଠେନ "ନାମ"ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଅଥ ୱା ଅଧିୱଚନସମ୍ଫସ୍ସୋ ୱିଯ ଅଧିୱଚନଂ ନାମଂ ଅନ୍ତରେନ ଅନୁପଚିତସମ୍ଭାରାନଂ ଗହଣଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ନାମାଯତ୍ତଗ୍ଗହଣତାଯ ୱେଦନାଦଯୋ "ନାମ"ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ରୂପଂ ପନ ୱିନାପି ନାମସୱନଂ ଅତ୍ତନୋ ରୁପ୍ପନସଭାୱେନେୱ ଗହଣଂ ଗଚ୍ଛତି। ୱୱତ୍ଥାପେତବ୍ବନ୍ତି ଅସଙ୍କରତୋ ଠପେତବ୍ବଂ, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ, ରୂପେନ ଚ ଅମିସ୍ସିତଂ କତ୍ୱା ଚିତ୍ତେ ଠପେତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ନାମରୂପପରିଗ୍ଗହୋ ଚ ନାମ ଯାୱଦେୱ ତସ୍ସ ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜନତ୍ଥନ୍ତି ତଦନୁରୂପମେୱ ନିଦସ୍ସନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଯଥା ନାମା"ତିଆଦିମାହ। ରୁପ୍ପନତୋତି ଏତ୍ଥ ରୁପ୍ପନଟ୍ଠୋ "ସୀତାଦିୱିରୋଧିପଚ୍ଚଯସନ୍ନିପାତେ ୱିସଦିସୁପ୍ପତ୍ତୀ"ତିଆଦିନା (ୱିସୁଦ୍ଧି। ମହାଟୀ। ୨।୪୩୨) ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱୁତ୍ତୋଯେୱ। ଏୱଂ ୱିସୁଂ ନାମପରିଗ୍ଗହଂ, ରୂପପରିଗ୍ଗହଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଏକଜ୍ଝଂ ନାମରୂପପରିଗ୍ଗହଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ତତୋ ନମନଲକ୍ଖଣ"ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୬୬୪। ଇତି ଅରୂପମୁଖେନ ୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ରୂପମୁଖେନ ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ସୁଦ୍ଧୱିପସ୍ସନାଯାନିକୋ ପନା"ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସମଥଯାନିକସ୍ସ ସମଥମୁଖେନ ୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସୋ, ୱିପସ୍ସନାଯାନିକସ୍ସ ପନ ସମଥଂ ଅନିସ୍ସାଯାତି ଆହ "ସୁଦ୍ଧୱିପସ୍ସନାଯାନିକୋ"ତି, ସମଥଭାୱନାଯ ଅମିସ୍ସିତୱିପସ୍ସନାଯାନୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯମେୱ ୱା ସମଥଯାନିକୋତି ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ସମଥଯାନିକୋ ଏୱ ୱା। ତେନ ସମଥଯାନିକସ୍ସାପି ରୂପମୁଖେନ ୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସୋ ଲବ୍ଭତି, ନ ଅରୂପମୁଖେନେୱାତି ଦସ୍ସେତି। ତେସଂ ତେସଂ ଧାତୁପରିଗ୍ଗହମୁଖାନନ୍ତି "ଯଂ ଥଦ୍ଧଲକ୍ଖଣଂ, ଅଯଂ ପଥୱୀଧାତୂ"ତିଆଦିନା (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୩୦୮) ସଙ୍ଖେପମନସିକାରାଦିୱସେନ ୱୁତ୍ତେସୁ ତେରସସୁ ଧାତୁପରିଗ୍ଗହମୁଖେସୁ। କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନୋ ନାମ କେସୋ ଚମ୍ମବ୍ଭନ୍ତରଗତୋ। ତତ୍ଥେୱାତି ତସ୍ମିଂଯେୱ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନେ କେସେ। କାଯପ୍ପସାଦସ୍ସ ୱିଯ ଭାୱସ୍ସାପି ସକଲସରୀରବ୍ୟାପିତାଯ "ଭାୱସ୍ସ ଅତ୍ଥିତାଯା"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପୁନ ତତ୍ଥେୱାତି ତସ୍ମିଂଯେୱ କେସସଞ୍ଞିତେ ରୂପସମୁଦାଯେ। ଅପରାନିପୀତି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତାନି କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନାନି ୱୀସତି, ଇମାନି ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନାଦୀନି ଚତୁୱୀସତି ରୂପାନୀତି ସବ୍ବାନିପି ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ତତ୍ଥ ଲବ୍ଭମାନସନ୍ତତିସୀସସାମଞ୍ଞେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। "ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସା"ତି ଚ ଇଦଂ ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅନିଯତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ସବ୍ବକାଲଂ ଉତୁଚିତ୍ତତୋ ରୂପଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତଂ ସସଦ୍ଦମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି। ଏୱନ୍ତି ଯଥା କେସେ, ଏୱଂ ଲୋମାଦୀସୁ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକେସୁ। ଚତୁୱୀସତିକୋଟ୍ଠାସେସୂତି ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାଯ କୋଟ୍ଠାସେସୁ ୱକ୍ଖମାନେ ଅଟ୍ଠ କୋଟ୍ଠାସେ ଅପନେତ୍ୱା ଚତୁୱୀସତିକୋଟ୍ଠାସେସୁ। ସେଦାଦୀନଂ ଆତପୂପତାପାଦିନା, ଚିତ୍ତୱିକାରେନ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ

ତେ ଉତୁଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା ୱୁତ୍ତା।

ଦ୍ୱତ୍ତିଂସକୋଟ୍ଠାସଗତେସୁ ରୂପେସୁ ପାକଟେସୁ ଜାତେସୁ ତଦଞ୍ଞାନିପି ପାକଟାନି ହୋନ୍ତୀତି ତାନିପି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପରେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅପରେ ଦସ ଆକାରାତି ତେଜୋୱାଯୋକୋଟ୍ଠାସୱସେନ ଅପରେ ଦସ ଆକାରା। କମ୍ମଜେତି ଭୂତକଥନଂ, ନ ୱିସେସନଂ ଅସିତାଦିପରିପାଚକସ୍ସ ତେଜସ୍ସ ଅକମ୍ମଜସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ତଥା ଚିତ୍ତଜେତି ଚ ଏକନ୍ତଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନତ୍ତା ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସାନନ୍ତି କେଚି, ତଂ ନ, ଅଚିତ୍ତଜସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତାନଂ ଉତୁଜଭାୱତୋ। ଅବ୍ଭନ୍ତରଟ୍ଠା ଏୱ ହି ତେ ଚିତ୍ତଜା, ନ ବହିଦ୍ଧା, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ‘‘ଚିତ୍ତଜେ’’ତି ଇଦଂ ୱିସେସନମେୱ, ଅଯଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ଆନାପାନକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତୋଯେୱ। ସେସେସୂତି ସନ୍ତପ୍ପନାଦିୱସେନ ଚେୱ ଉଦ୍ଧଙ୍ଗମାଦିୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତେସୁ ତେଜୋୱାଯୋକୋଟ୍ଠାସେସୁ।

ଚକ୍ଖୁଦସକାଦୀସୁ ପଧାନରୂପଂ ଚକ୍ଖାଦଯୋତି ତେସୁ ଲଦ୍ଧନାମାନଂ ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରଭାୱଂ ଅୱଯୱକିଚ୍ଚଂ ସମୁଦାଯେ ଆରୋପେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରୱସେନ ପଞ୍ଚ ଚକ୍ଖୁଦସକାଦଯୋ’’ତି। ୱତ୍ଥୁୱସେନ ହଦଯୱତ୍ଥୁଦସକଞ୍ଚାତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ, ଏକଯୋଗନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାନମ୍ପି ଏକଦେସୋ ଅନୁୱତ୍ତତୀତି। ସବ୍ବାନିପୀତି ଯଥାୱୁତ୍ତଗଣନାଯଂ ଚତୁନ୍ନୱୁତିଚତୁସତାଧିକାନି ସହସ୍ସରୂପରୂପାନି। କୋଟ୍ଠାସାୱଯୱାନଂ ପନ ତଦୱଯୱକଲାପାନଞ୍ଚ ଭେଦେ ଗଯ୍ହମାନେ ଅତିୱିଯ ତତୋ ବହୁତରୋ ରୂପଭେଦୋ ହୋତି, ସୋ ପନ ଭେଦୋ ଇଧ ଆଦିକମ୍ମିକସ୍ସ ଦୁପ୍ପରିଗ୍ଗହୋତି ନ ଗହେତବ୍ବୋ।

କାମଂ ୱତ୍ଥୁୱସେନାପି ଅରୂପଧମ୍ମା ପାକଟା ହୋନ୍ତି, ଦ୍ୱାରୱସେନ ପନ ପରିଗ୍ଗହୋ ଅନାକୁଲୋତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଦ୍ୱାରୱସେନ ଅରୂପଧମ୍ମା ପାକଟାହୋନ୍ତୀ’’ତି । ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକୱସେନ ‘‘ଏକାସୀତି ଲୋକିଯଚିତ୍ତାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଲାଭିନୋ ଏୱ ପନ ମହଗ୍ଗତଚିତ୍ତାନି ସୁପାକଟାନି ହୋନ୍ତି। ଅୱିସେସେନାତି ସାଧାରଣତୋ। ଫସ୍ସାଦଯୋ ହି ସତ୍ତ ଚେତସିକା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀହିପି ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ସବ୍ବଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସାଧାରଣା। ସବ୍ବେପି ତେତି ଏକାସୀତି ଲୋକିଯଚିତ୍ତାନି, ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତଫସ୍ସାଦଯୋତି ସବ୍ବେପି ତେ ଅରୂପଧମ୍ମେ। ଆରମ୍ମଣାଦିୱିଭାଗେନ ପନ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦଭେଦେ ଗଯ୍ହମାନେ ତତୋ ବହୁତରୋ ଏୱ ହୋତି, ସୋ ପନ ଇଧ ନାଧିପ୍ପେତୋ।

୬୬୫। ଅସ୍ସ ଚକ୍ଖୁପସାଦସ୍ସ ନିସ୍ସଯଭୂତା ପନ ଚତସ୍ସୋ ଧାତୁଯୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସହଜାତରୂପାନି ତସ୍ସ ଚକ୍ଖୁପସାଦସ୍ସ ଇଚ୍ଚେୱ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତତ୍ଥେୱାତି ତସ୍ମିଂଯେୱ ସସମ୍ଭାରଚକ୍ଖୁପଦେସେ। ଅନୁପାଦିନ୍ନରୂପାନୀତି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତରୂପାନଂ ଉପାଦିନ୍ନରୂପତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ, ଅକମ୍ମଜରୂପାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସାନୀତି ପଠମଂ ଚକ୍ଖୁନୋ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ତତୋ ସେସାନି, ତେନ ପନ ସଦ୍ଧିଂ ଚତୁପଞ୍ଞାସ ରୂପାନି ହୋନ୍ତି। ଚକ୍ଖୁଦସକାଦୀସୁ ଏକସ୍ସପି ଅଗ୍ଗହେତବ୍ବତୋ ‘‘ଅୱସେସାନି ତେଚତ୍ତାଲୀସ ରୂପାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅନିଯତତ୍ତା ତଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ‘‘ତେଚତ୍ତାଲୀସ ରୂପାନୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ଉତୁଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନେ ଦ୍ୱେ ସଦ୍ଦେ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ପଞ୍ଚଚତ୍ତାଲୀସା’’ତି କେଚିୱାଦୋ ଦସ୍ସିତୋ।

ଅୱସେସରୂପାନୀତି ‘‘ଦସ ଧାତୁଯୋ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ଦ୍ୱାଦସ ରୂପଧମ୍ମେ ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସାନି ଛ ନିପ୍ଫନ୍ନରୂପାନି। ରୂପରୂପାନେୱ ହି ଇଧ ପରିଗ୍ଗଯ୍ହନ୍ତି, ନ ରୂପପରିଚ୍ଛେଦୱିକାରଲକ୍ଖଣାନି। ଚକ୍ଖୁସନ୍ନିସ୍ସଯରୂପାରମ୍ମଣଭାୱସାମଞ୍ଞେନ, ଚିତ୍ତଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ଚ କୁସଲାକୁସଲୱିପାକତାଯ ଦୁୱିଧମ୍ପି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ଚିତ୍ତନ୍ତେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱନ୍ତି ଇମିନା ‘‘ଚକ୍ଖୁଂ ନିସ୍ସାଯା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତଂ, ଅୱୁତ୍ତଞ୍ଚ ‘‘ସୋତଂ ନିସ୍ସାଯା’’ତିଆଦିକଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂତି ଏତ୍ଥପି ‘‘ଏକା’’ତି ପଦଂ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ ‘‘ଏକା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂ’’ତି। ଅଡ୍ଢେନ ଏକାଦସ ଅଡ୍ଢେକାଦସ, ଅଡ୍ଢଂ ୱା ଏକାଦସମଂ ଏତାସନ୍ତି ଅଡ୍ଢେକାଦସ। ଅଡ୍ଢଟ୍ଠମାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୬୬୬।ଚକ୍ଖୁଧାତୁଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱାତି ‘‘ଯଂ ଲୋକୋ ସେତକଣ୍ହମଣ୍ଡଲୱିଚିତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୬୬୫) ୱୁତ୍ତନଯେନ।

୬୬୭।ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଇମସ୍ମିଂ ସରୀରେତି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱ ହି ଏକସ୍ସେୱ ଭାୱସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା ‘‘ସତ୍ତରସରୂପାନି ସମ୍ମସନୁପଗାନୀ’’ତି ଆହ। ସମ୍ମସିତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟାନି ସମ୍ମସନଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ସମ୍ମସନୁପଗାନି, ସମ୍ମସନୀଯାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଆକାର-ଗ୍ଗହଣେନ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଦ୍ୱଯଂ ୱୁତ୍ତଂ, ୱିକାର-ଗ୍ଗହଣେନ ଲହୁତାଦିତ୍ତଯଂ, ଇତରେନ ଆକାସଧାତୂତି ୱଦନ୍ତି। ଆକାର-ଗ୍ଗହଣେନ ପନ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଦ୍ୱଯେନ ସଦ୍ଧିଂ ଲକ୍ଖଣରୂପମାହ। ତମ୍ପି ହି ରୂପାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାଦିଆକାରମତ୍ତନ୍ତି। ଅନ୍ତରପରିଚ୍ଛେଦୋତି ତଂତଂକଲାପାନଂ ଅସଙ୍କରକାରଣତାଯ ଅନ୍ତରଭୂତୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ । ଯଦି ନ ସମ୍ମସନୁପଗାନି, ଆକାରାଦିମତ୍ତାନି ଚ, କଥଂ ରୂପାନୀତି ଆହ ‘‘ଅପିଚ ଖୋ’’ତିଆଦି।

୬୬୮। ଏୱଂ ଦ୍ୱାଚତ୍ତାଲୀସାଯ କୋଟ୍ଠାସାନଂ ୱସେନ ୱିତ୍ଥାରତୋ ରୂପପରିଗ୍ଗହଂ ତଦନୁସାରେନ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଏୱ ନାମପରିଗ୍ଗହଂ ୱିଭାୱେତ୍ୱା ତତୋ ସଂଖିତ୍ତସଂଖିତ୍ତତରସଂଖିତ୍ତତମୱସେନ, ଅଟ୍ଠାରସଧାତୁୱସେନ, ଦ୍ୱାଦସାଯତନୱସେନ, ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧୱସେନ ଚ ରୂପାରୂପପରିଗ୍ଗହଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅତିସଂଖିତ୍ତନଯେନାପି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଂ କିଞ୍ଚି ରୂପ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଯଥା ଚ ଧାତୁଆଦିୱସେନ, ଏୱଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୱସେନପି ରୂପାରୂପପରିଗ୍ଗହୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କଥଂ? ଇନ୍ଦ୍ରିଯୱସେନ ତାୱ ଚକ୍ଖାଦୀନି ପଞ୍ଚ, ଇତ୍ଥିପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଚାତି ସତ୍ତ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ରୂପଂ, ମନିନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ପଞ୍ଚ ୱେଦନିନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ସଦ୍ଧାଦୀନି ପଞ୍ଚ ଚାତି ଏକାଦସ ନାମଂ, ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ, ପଚ୍ଛିମାନି ତୀଣି ଇଧ ଅନଧିପ୍ପେତାନି ଲୋକୁତ୍ତରତ୍ତା। ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ, ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ ନାମଂ, ଇତରାନି ଇଧ ନାଧିପ୍ପେତାନି ଲୋକୁତ୍ତରତ୍ତା। ପଚ୍ଚଯାକାରେ ଆଦିତୋ ତୀଣି ଅଙ୍ଗାନି ନାମଂ, ଚତୁତ୍ଥପଞ୍ଚମାନି ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ, ଛଟ୍ଠସତ୍ତମଅଟ୍ଠମନୱମାନି ନାମଂ, ଦସମଂ ନାମଞ୍ଚେୱ ନାମରୂପଞ୍ଚ, ପଚ୍ଛିମାନି ଦ୍ୱେ ପଚ୍ଚେକଂ ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚାତି ଏୱଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଚ୍ଚପଚ୍ଚଯାକାରୱସେନପି ନାମରୂପପରିଗ୍ଗହୋ କାତବ୍ବୋ। ଏୱଂ ପନ ନାମରୂପପରିଗ୍ଗହସ୍ସ ୱିଭାଗେନ କଥନେ ପଯୋଜନଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ।

୬୬୯। କାମଂ ୱେଦନାଦୀସୁ ଅରୂପଧମ୍ମେସୁ ନ ଉତ୍ତରୁତ୍ତରା ୱିଯ ପୁରିମପୁରିମା ସୁଖୁମା, ତଥାପି ସଙ୍ଘଟ୍ଟନେନ ୱିକାରଆପଜ୍ଜନକେ ରୂପଧମ୍ମେ ଉପାଦାଯ ସବ୍ବେପି ତେ ସୁଖୁମା ଏୱାତି ଆହ ''ସୁଖୁମତ୍ତା ଅରୂପଂ ନ ଉପଟ୍ଠାତୀ''ତି। ସମ୍ମସିତବ୍ବନ୍ତି ସମ୍ମଦେୱ ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ ୱୀମଂସିତବ୍ବଂ। ମନସିକାତବ୍ବନ୍ତି ତଥା ଚିତ୍ତେ ଠପେତବ୍ବଂ। ପରିଗ୍ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ପରିଚ୍ଛେଦକାରିକାଯ ପଞ୍ଞାଯ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଗହେତବ୍ବଂ। ୱୱତ୍ଥପେତବ୍ବନ୍ତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅସଙ୍କରତୋ ୱିନିଚ୍ଛିତବ୍ବଂ। ଅସ୍ସାତି ଯୋଗିନୋ । ସୁୱିକ୍ଖାଲିତନ୍ତି ସୁୱିସୋଧିତଂ। ଆଦିକମ୍ମିକସ୍ସ ହି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ଯାୱ ଧମ୍ମା ସୁପରିବ୍ଯତ୍ତଂ ନ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ତାୱ ତେ ତପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦକସମ୍ମୋହବଲେନ ଅଭିଭୂତା ଅୱିସୁଦ୍ଧା ନାମ ହୋନ୍ତି, ଅସଙ୍କରତୋ ଉପଟ୍ଠାନାଭାୱତୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଞ୍ଚ ଜଟିତା। ଯଦା ପନ ସମ୍ମସନାଦିୱିଧିନା ତଂ ୱିଭୂତଂ ହୋତି, ତଦା ତେ ସୁୱିକ୍ଖାଲିତା, ନିଜ୍ଜଟା ଚ ନାମ ହୋନ୍ତି। ତେନାହ ''ଯଥା ଯଥା ହୀ''ତିଆଦି। ଆଦିକମ୍ମିକସ୍ସ ଅରୂପଧମ୍ମା ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ରୂପଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତନାକାରେନ ଗହଣଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ''ତଦାରମ୍ମଣା ଅରୂପଧମ୍ମା''ତି। ତେନେୱ ହି ହେଟ୍ଠା ''ତସ୍ସେୱଂ ପରିଗ୍ଗହିତରୂପସ୍ସ ଦ୍ୱାରୱସେନ ଅରୂପଧମ୍ମା ପାକଟା ହୋନ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ୱତ୍ଥୁୱସେନାତି।

ଇଦାନି ରୂପପରିଗ୍ଗହୋ ଅରୂପପରିଗ୍ଗହସ୍ସ ଉପାଯୋ, ଉପତ୍ଥମ୍ଭୋ ଚାତି ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଉପମାହି ପକାସେତୁଂ ''ଯଥା ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ମୁଖନିମିତ୍ତନ୍ତି ମୁଖସ୍ସ ପଟିବିମ୍ବଂ। ତତ୍ରିଦଂ ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ – ଚକ୍ଖୁମା ପୁରିସୋ ୱିଯ ଯୋଗାୱଚରୋ, ତସ୍ସ ଚକ୍ଖୁ ୱିଯ ଯୋଗିନୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନପରିଗ୍ଗାହକଞ୍ଞାଣଂ, ଆଦାସଂ ୱିଯ ରୂପପରିଗ୍ଗହୋ, ମୁଖନିମିତ୍ତଂ ୱିଯ ଅରୂପପରିଗ୍ଗହୋ, ଆଦାସସ୍ସ ଅପରିସୁଦ୍ଧକାଲୋ ୱିଯ ରୂପପରିଗ୍ଗହସ୍ସ ଅୱିକ୍ଖାଲିତକାଲୋ, ତଦା ମୁଖନିମିତ୍ତସ୍ସ ଅପଞ୍ଞାଯନଂ ୱିଯ ରୂପପରିଗ୍ଗହସ୍ସ ଅୱିସୁଦ୍ଧତାଯ ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ଅନୁପଟ୍ଠାନଂ, ଆଦାସସ୍ସ ପୁନପ୍ପୁନଂ ପରିମଜ୍ଜନଂ ୱିଯ ରୂପପରିଗ୍ଗହସ୍ସ ପୁନପ୍ପୁନଂ ୱିସୋଧନଂ, ସୁପରିମଜ୍ଜିତେ ଆଦାସେ ସୁବ୍ଯତ୍ତଂ ମୁଖନିମିତ୍ତସ୍ସ ପଞ୍ଞାଯନଂ ୱିଯ ସୁୱିକ୍ଖାଲିତେ ନିଜ୍ଜଟେ ରୂପପରିଗ୍ଗହେ ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ସୁଟ୍ଠୁ ଉପଟ୍ଠାନନ୍ତି। ଇମିନା ନଯେନ ତେଲତ୍ଥିକୋପମାଦୀସୁପି ଯଥାରହଂ ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତିଲପିଟ୍ଠନ୍ତି ତିଲଚୁଣ୍ଣଂ। କତକଟ୍ଠିନ୍ତି କତକବୀଜଂ। କଲଲକଦ୍ଦମନ୍ତି ତନୁକଦ୍ଦମଂ।

ତପ୍ପଚ୍ଚନୀକକିଲେସାତି ତସ୍ସ ଅରୂପଧମ୍ମପରିଗ୍ଗାହକଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିବନ୍ଧଭାୱେନ ପଟିପକ୍ଖଭୂତା ସମ୍ମୋହାଦିକିଲେସା। ଉଚ୍ଛୁଆଦିଉପମାସୁ ଇଦଂ ମୁଖମତ୍ତସ୍ସ ଦସ୍ସନଂ – ଯଥା ଉଚ୍ଛୁରସଂ ଗହେତୁକାମୋ ଉଚ୍ଛୂନି ଉଚ୍ଛୁଯନ୍ତେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଏକୱାରଂ ଦ୍ୱିୱାରଂ ଯନ୍ତଚକ୍କମନମତ୍ତେନ ଉଚ୍ଛୁରସେ ଅନିକ୍ଖମନ୍ତେ ନ ଉଚ୍ଛୂନି ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛତି, ଯଥା ୱା ଚୋରେ ଗହେତ୍ୱା ତେହି କତକମ୍ମଂ ଜାନିତୁକାମୋ ଦ୍ୱତ୍ତିପ୍ପହାରମତ୍ତେନ ତେସୁ ତମତ୍ଥଂ ଅକଥେନ୍ତେସୁ ନ ତେ ମୁଞ୍ଚତି, ଯଥା ୱା ପନ ଗୋଦମ୍ମକୋ ଗୋଣଂ ଦମେତୁକାମୋ ଧୁରେ ତଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ଏକୱାରଂ ଦ୍ୱିୱାରଂ ତସ୍ମିଂ ପଥେନ ଅଗଚ୍ଛନ୍ତେ ନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି, ଯଥା ଚ ଦଧିଂ ମନ୍ଥେତ୍ୱା ନୱନୀତଂ ଗହେତୁକାମୋ ଦଧିକଲସିଯଂ ମନ୍ଥଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ସକିଂ, ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱା ମନ୍ଥସ୍ସ ଭମନମତ୍ତେନ ନୱନୀତେ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତେ ନ ଦଧିଂ ଛଡ୍ଡେତି, ଯଥା ୱା ପନ ମଚ୍ଛେ ପଚିତ୍ୱା ଖାଦିତୁକାମୋ ଏକୱାରଂ ଦ୍ୱିୱାରଂ ଅଗ୍ଗିଦାନମତ୍ତେନ ମଚ୍ଛେସୁ ଅପଚ୍ଚନ୍ତେସୁ ନ ତେ ଛଡ୍ଡେତି। ''ଅଥ ଖୋ ନଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ପରିମଜ୍ଜତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ''ଅଥ ଖୋ ନଂ ଉଚ୍ଛୁଯନ୍ତେ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପୀଳେତୀ''ତିଆଦିନା ସବ୍ବତ୍ଥ ଉପମତ୍ଥୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ।

ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ଉପଟ୍ଠାନାକାରକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୭୦। ଆକିରୀଯନ୍ତି ଅଭିମୁଖା ହୋନ୍ତି ଏତେହୀତି ଆକାରା, ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ଉପଟ୍ଠାନସ୍ସ ମୁଖଭୂତା ଫୁସନାନୁଭୱନୱିଜାନନପ୍ପକାରାତି ଆହ ''ଅରୂପଧମ୍ମା ତୀହି ଆକାରେହି ଉପଟ୍ଠହନ୍ତୀ''ତିଆଦି। ଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତମାନେସୁ ଚିତ୍ତଚେତସିକେସୁ ଅସତିପି ପୁବ୍ବାପରିଯେ ଫୁସନଲକ୍ଖଣୋ ଫସ୍ସୋ, ତତ୍ଥ ସବ୍ବପଠମଂ ଅଭିନିପତନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ପଠମାଭିନିପାତୋ ଫସ୍ସୋ''ତି। ତେନସ୍ସ ଫୁସନାକାରେନ ସୁପାକଟଭାୱେନ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସେତି। ଫସ୍ସେ ପନ ଉପଟ୍ଠିତେ ଯସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ସୋ ଫସ୍ସୋ, ତସ୍ସ ଅନୁଭୱନଲକ୍ଖଣା ୱେଦନା, ସଞ୍ଜାନନଲକ୍ଖଣା ସଞ୍ଞା, ଆଯୂହନଲକ୍ଖଣା ଚେତନା, ପଟିୱିଜାନନଲକ୍ଖଣଂ ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଇମେପି ପାକଟା ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ''ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତା ୱେଦନା''ତିଆଦି। ଏୱଂ ସଲକ୍ଖଣସଙ୍ଖେପତୋ ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନୱସେନ ଫସ୍ସମୁଖେନ ଅରୂପପରିଗ୍ଗହଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ୱିତ୍ଥାରତୋ ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନୱସେନ ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ

‘‘ତଥା କେସେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କେସେ ପଥୱୀଧାତୂତି କେସସଙ୍ଖାତେ ପଥୱୀକୋଟ୍ଠାସେ ପଥୱୀଧାତୁ। ଲକ୍ଖଣୱିଭତ୍ତିତୋ ହି ଧାତୁୱୱତ୍ଥାନଦସ୍ସନମେତଂ।

ପୁନପି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଧାତୁୱୱତ୍ଥାନାନଂ ୱସେନ ୱେଦନାମୁଖେନ ଅରୂପପରିଗ୍ଗହଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏକସ୍ସା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତସ୍ସ ରସାନୁଭୱନକୱେଦନାତି ଥଦ୍ଧଭାୱସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବସଭାୱସ୍ସ ଅନୁଭୱନୱସେନ ପୱତ୍ତୱେଦନା।

ଅପରସ୍ସାତି ଏତ୍ଥାପି ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ଆରମ୍ମଣପଟିୱିଜାନନନ୍ତି ଥଦ୍ଧତାସଙ୍ଖାତଫୋଟ୍ଠବ୍ବାରମ୍ମଣପଟିୱିଜାନନଂ। କାଯଦ୍ୱାରାଭିନିହତଂ, କେୱଲଂ ୱା ମନୋଦ୍ୱାରିକଜୱନୱିଞ୍ଞାଣମାହ। ତଞ୍ହି ‘‘ପଥୱୀଧାତୁ କକ୍ଖଳଲକ୍ଖଣା’’ତି ପଟିୱିଜାନାତି, ଇତରଂ ପନ କକ୍ଖଳଲକ୍ଖଣପଟିୱିଜାନନମତ୍ତମେୱାତି।

ଏତେନେୱ ଉପାଯେନାତି ଯ୍ୱାଯଂ ସଲକ୍ଖଣସଙ୍ଖେପତୋ, ସଲକ୍ଖଣୱିଭତ୍ତିତୋ ଚ ଧାତୁୱୱତ୍ଥାନୱସେନ ରୂପପରିଗ୍ଗହଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଠିତସ୍ସ ଫସ୍ସାଦିମୁଖେନ ଅରୂପପରିଗ୍ଗଣ୍ହନୁପାଯୋ ଦସ୍ସିତୋ, ଏତେନେୱ ଉପାଯେନ। କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନକେସେତି ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନକେସତୋ ନିଦ୍ଧାରିତେ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନକେସେ। କକ୍ଖଳଲକ୍ଖଣାତିଆଦିନା ନଯେନାତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ନ କେୱଲଂ ‘‘ପଗ୍ଘରଣଲକ୍ଖଣା ଆପୋଧାତୂ’’ତିଆଦିନା ଲକ୍ଖଣୱିସେସେନ ସଦ୍ଧିଂ ଧାତ୍ୱନ୍ତରାନିଯେୱ, ଅଥ ଖୋ ଏକସମୁଟ୍ଠାନାଦିଭେଦାନି କୋଟ୍ଠାସନ୍ତରାନିପୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନେୱାହ ‘‘ଦ୍ୱାଚତ୍ତାଲୀସାଯ ଧାତୁକୋଟ୍ଠାସେସୂ’’ତି। ସବ୍ବଂ ନଯଭେଦଂ ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱାତି ଯ୍ୱାଯଂ ଦ୍ୱାଚତ୍ତାଲୀସାଯ ଧାତୁକୋଟ୍ଠାସେସୁ ପଥୱୀଧାତୁଆଦୀନଂ ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ ୱୱତ୍ଥାପନୱସେନ ନାନାୱିଧୋ ରୂପପରିଗ୍ଗହନଯୋ ୱୁତ୍ତୋ, ତଂ ସବ୍ବଂ ନଯଭେଦଂ ନଯୱିସେସଂ ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା, ଚକ୍ଖୁଧାତୁଆଦୀସୁ ରୂପପରିଗ୍ଗହମୁଖେସୁ ଅରୂପପରିଗ୍ଗହଦସ୍ସନୱସେନ ଯୋଜନା କାତବ୍ବାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତତ୍ରିଦଂ ଯୋଜନାମୁଖମତ୍ତଦସ୍ସନଂ – ଏକସ୍ସ ତାୱ ‘‘ଚକ୍ଖୁଧାତୁ ରୂପାଭିଘାତାରହଭୂତପ୍ପସାଦଲକ୍ଖଣା, ଦଟ୍ଠୁକାମତାନିଦାନକମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନଭୂତପ୍ପସାଦଲକ୍ଖଣା ୱା’’ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୬୦୦) ନଯେନ ଧାତୁଯୋ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ‘‘ପଠମାଭିନିପାତୋ ଫସ୍ସୋ, ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତା ୱେଦନା’’ତି ସବ୍ବଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ତଥା ‘‘ଯଥାୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣାଯ ଚକ୍ଖୁଧାତୁଯା ରସାନୁଭୱନକୱେଦନା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ’’ତିଆଦି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ତଥା ‘‘ଯଥାୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣା ଚକ୍ଖୁଧାତୂ’’ତି, ‘‘ଆରମ୍ମଣପଟିୱିଜାନନଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ’’ତିଆଦିନା ସବ୍ବଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଆଯତନାଦିୱସେନ ରୂପପରିଗ୍ଗହମୁଖେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୬୭୧। ଯଥା ନାମ ହେଟ୍ଠିମଝାନଂ ସୁଭାୱିତଂ ୱସୀଭାୱଂ ପାପିତମେୱ ଉପରିଝାନସ୍ସ ପାଦକଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ନ ପଟିଲଦ୍ଧମତ୍ତଂ, ଏୱଂ ରୂପପରିଗ୍ଗହୋ ସୁୱିସୁଦ୍ଧୋ ନିଜ୍ଜଟୋ ନିଗ୍ଗୁମ୍ବୋ ଏୱ ଅରୂପପରିଗ୍ଗହସ୍ସ ପାଦକଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ନ ଅୱିସୁଦ୍ଧୋ, ତସ୍ମା ରୂପାରୂପସ୍ସ ଏକଦେସେପି ଅନୁପଟ୍ଠିତେ ସୋ ଅୱିସୁଦ୍ଧୋ ଏୱ ନାମ ହୋତି, ପଗେୱ ବହୂସୁ ଅନୁପଟ୍ଠିତେସୂତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ସଚେ ହୀ’’ତିଆଦି। ପବ୍ବତେଯ୍ୟା ଗାୱୀ ୱିଯ ବାଲା ଅବ୍ୟତ୍ତା ଅଖେତ୍ତଞ୍ଞୂ।

ଖଗ୍ଗେନାତି ଖଗ୍ଗଗ୍ଗେନ। ସମୁଗ୍ଗନ୍ତି ମଞ୍ଜୂସାସଦିସଂ ମହାସମୁଗ୍ଗଂ। ଅପରିଗ୍ଗହିତକମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅୱିଭତ୍ତଂ ୱିଯ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତମ୍ପି ନାମରୂପଂ ୱିଭତ୍ତସଭାୱମେୱ, ତସ୍ସ ଚ ୱିଭାଗୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନପରିଗ୍ଗହେସୁ ପାକଟୋ ହୋତୀତି ଚ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ସମୁଗ୍ଗୱିୱରଣଂ, ଯମକତାଲକନ୍ଦଫାଲନଞ୍ଚ ନିଦସ୍ସନଭାୱେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଯମକତାଲକନ୍ଦଞ୍ହି ଭିନ୍ନସନ୍ତାନମ୍ପି ଅଭିନ୍ନଂ ୱିଯ ଉପଟ୍ଠାତି, ଏୱଂ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାତି। ସବ୍ବେପି ତେଭୂମକେ ଧମ୍ମେ ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚାତି ଦ୍ୱେଧା ୱୱତ୍ଥପେତୀତି ଏତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ସବ୍ବ-ସଦ୍ଦୋ ଅନୱସେସପରିଯାଦାଯକୋ, ନାମରୂପଭାୱୋ ପନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିଧୁରୋତି ନ ତଦୁଭଯଂ ସମୁଦାଯୱସେନ ପରିସମାପଯେତବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ‘‘ଯଦେତ୍ଥ ନମନଲକ୍ଖଣଂ, ତଂ ନାମଂ। ଯଂ ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣଂ, ତଂ ରୂପ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଦ୍ୱେଧା ୱୱତ୍ଥପେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ୱୱତ୍ଥପେନ୍ତୋଯେୱ ଚ ତଦୁଭଯୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ତେଭୂମକଧମ୍ମେସୁ କସ୍ସଚି ଧମ୍ମସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ‘‘ସବ୍ବେପି ତେଭୂମକଧମ୍ମେ ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚାତି ଦ୍ୱେଧା ୱୱତ୍ଥପେତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚା’’ତି ଏତେନେୱ ତସ୍ସ ଦୁୱିଧଭାୱେ ସିଦ୍ଧେ ‘‘ଦ୍ୱେଧା ୱୱତ୍ଥପେତୀ’’ତି ଇଦଂ ନାମରୂପୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ତେନେୱାହ ‘‘ନାମରୂପମତ୍ତତୋ ଉଦ୍ଧ’’ନ୍ତିଆଦି। ‘‘ସବ୍ବେପି ତେଭୂମକେ ଧମ୍ମେ’’ତି ପନ ସବ୍ବଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ସମ୍ମସନୁପଗସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅନୱସେସେତବ୍ବତାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ତଞ୍ହି ଅନୱସେସତୋ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ଏକଂସତୋ ୱିରଜ୍ଜିତବ୍ବଂ, ତତୋ ଚ ଚିତ୍ତଂ ୱିରାଜଯଂ ପମୋଚେତବ୍ବଂ। ତେନାହ ଭଗୱା –

‘‘ସବ୍ବଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅନଭିଜାନଂ ଅପରିଜାନଂ ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ ଅୱିରାଜଯଂ ଅପ୍ପଜହଂ ଅଭବ୍ବୋ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯାଯ। ସବ୍ବଞ୍ଚ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଭିଜାନଂ ପରିଜାନଂ ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ ୱିରାଜଯଂ ପଜହଂ ଭବ୍ବୋ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯାଯା’’ତି (ସଂ। ନି। ୪।୨୬-୨୭)।

ଯଦି ତେଭୂମକଂ ଧମ୍ମଜାତଂ ଅନୱସେସତୋ ଗହିତଂ ‘‘ନାମରୂପ’’ନ୍ତି, ଯଂ ଇତୋ ବାହିରକେହି ପଦତ୍ଥଭାୱେନ ପରିକପ୍ପିତଂ, ସେଯ୍ୟଥିଦଂ –

ପକତିଆଦି ଦ୍ରବ୍ଯାଦି ଜୀଵାଦି କାଯାଦି। ତତ୍ଥ କଥଂ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବନ୍ତି? ଉମ୍ମତ୍ତକଵିପ୍ପଲାପସଦିସେ ଅସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧପଵେଦିତେ କା ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞା ପଟିପତ୍ତି ଅଞ୍ଞତ୍ର ଅନୁପେକ୍ଖନତୋ। ଅଥ ଵା ତେପି ନାମରୂପନ୍ତୋଗଧଭାଵାଭାଵଵସେନ ନିଚ୍ଛିତା ଏଵାତି ଵେଦିତବ୍ବା। କଥଂ? ପକତି, ମହା, ଅହଂକାରୋ, ତମ୍ମତ୍ତାନି, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ଭୂତାନି, ପୁରିସୋତି ଏତେ ପକତିଆଦଯୋ। ତତ୍ଥ ସମଭାଵେନ ପଵତ୍ତମାନାନଂ ସତ୍ତରଜତମସଙ୍ଖାତାନଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖମୋହାନଂ ସମୁଦାଯୋ ପକତି, ପଧାନନ୍ତି ଚ ଵୁଚ୍ଚତି। ସତ୍ତମତ୍ତସମ୍ଵେଦନୀଯୋ ମହା, ବୁଦ୍ଧୀତି କେଚି। ସତ୍ତରଜାଦୀସୁ ଅଭିମାନୋ ଅହଂକାରୋ, ଅସ୍ମିମତ୍ତାତି କେଚି। ସଦ୍ଦଫସ୍ସରୂପରସଗନ୍ଧା ତମ୍ମତ୍ତାନି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଵିସିଟ୍ଠାନଂ ପଥଵୀଆଦୀନଂ ଏକୁତ୍ତରତାଦସ୍ସନତୋ ଏକୁତ୍ତରାନି ତମ୍ମତ୍ତାନୀତି ଵିଚ୍ଛଵାସିଏକଲକ୍ଖଣେହି ତମ୍ମତ୍ତେହି ଏକଲକ୍ଖଣା ଵିସେସା ସଜିଯନ୍ତି, ସୁଖୁମଭାଵେନ ପନ ନେସଂ ସମ୍ଵେଵସନତୋ ଏକୁତ୍ତରତାତି କେଚି। ସୋତାଦୀନି ପଞ୍ଚ ସଵନାଦିଵୁତ୍ତିକାନି ବୁଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ଵଚନାଦାନଵିଚରଣୁସ୍ସଗ୍ଗାନନ୍ଦକିଚ୍ଚାନି ଵାଚାଦୀନି ପଞ୍ଚ କମ୍ମିନ୍ଦ୍ରିଯାନି। ମନୋ ଅନ୍ତୋକରଣଂ, ଇତରଂ ବାହିରକରଣଂ। ଗନ୍ଧାଦୀହି ଆରଦ୍ଧାନି ପଥଵୀଉଦକଅଗ୍ଗିଵାଯୁଆକାସାନି ଭୂତାନି, ଚେତନାସଭାଵୋ ପୁରିସୋତି ଏଵଂ ପକତିଆଦୀନି ସରୂପତୋ ଵେଦିତବ୍ବାନି।

ତତ୍ଥ ହି ପକତି ତାଵ ସୁଖଦୁକ୍ଖମୋହମତ୍ତତାଯ ନାମଂ, ସମଵିସମଭାଵାପତ୍ତିତୋ ଅନିଚ୍ଚା, ଦୁକ୍ଖା, ସଙ୍ଖତା ଚ ଆପନ୍ନା। ମହାପି ‘‘ତସ୍ମା ଅଲିଙ୍ଗତୋ ଲିଙ୍ଗଵିସେସାମତ୍ତୋ ମହା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ଵଚନତୋ, ବୁଦ୍ଧିଭାଵାନୁଜାନନତୋ ଚ ନାମଂ, ଅନିଚ୍ଚଂ, ସଙ୍ଖତମେଵ ଚ ଆପନ୍ନଂ। ‘‘ତସ୍ମା ମହତୋ ଛ ଵିସେସା ସଜିଯନ୍ତୀ’’ତି ସବ୍ବତେ ଵଚନତୋ ‘‘ଅସ୍ମୀ’’ତି ଗହଣନିମିତ୍ତଭାଵାନୁଜାନନେନ ଅହଂକାରୋ ଅଭିମାନୋତି କତ୍ଵା ନାମଂ, ତତୋ ଏଵ ଅନିଚ୍ଚସଙ୍ଖତଭାଵାପତ୍ତି ଚସ୍ସ ସିଦ୍ଧା। ଇତରଂ ତମ୍ମତ୍ତପଞ୍ଚକଂ ଗନ୍ଧରସରୂପଫସ୍ସସଦ୍ଦଭାଵାନୁଜାନନତୋ ରୂପଂ, ଅରୂପନ୍ତି ପନ କାପିଲାନଂ ମିଚ୍ଛାଭିନିଵେସମତ୍ତଂ। ତେ ହି ସୋଳସ ଵିସେସା ପଞ୍ଚ ଭୂତାନି, ଏକାଦସିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଭୂତେହି ଭୂତଵିସେସାନୀତି ଗନ୍ଧାଦିତମ୍ମତ୍ତେହି ତନ୍ନିସ୍ସଯାନି ପଥଵୀଆପୋତେଜୋଵାଯୋଆକାସସଙ୍ଖାତାନି ଭୂତାନି ଇଚ୍ଛିତାନି। ‘‘ତବ୍ବିସେସା ଚ ନାନାଜାତିକା ଅହଂକାରତୋ ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନୀ’’ତି ଵଚନତୋ ସୋତକାଯଚକ୍ଖୁଜିଵ୍ହାଘାନଵାଚାପାଣିପାଦପାଯୂପତ୍ଥାନି ଚେଵ ମନୋ ଚାତି ଏକାଦସିନ୍ଦ୍ରିଯାନି।

ତତ୍ଥ ମନୋ ନାମଂ, ଇତରାନି ସବ୍ବାନି ରୂପଂ। ଵାଚାତି ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ଥାଵଜୋତକସ୍ସ ଅକ୍ଖରସମୁଦାଯସ୍ସ ଗହଣଂ। ଇମେସଂ ପନ ଧମ୍ମିନୋ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅନଞ୍ଞତ୍ତସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା ସିଦ୍ଧାଵ ଅନିଚ୍ଚତା ପରିଣାମପକ୍ଖେ, ଅଭିବ୍ଯତ୍ତିପକ୍ଖେପି ଯଦି ତବ୍ବିସଯଞାଣୁପ୍ପାଦେନ ଅଭିବ୍ଯଞ୍ଜନଂ ସିଦ୍ଧାଵ ଅନିଚ୍ଚତା, ଅଥ ତତୋ ପୁବ୍ବେପି ଞାଣଂ ଅତ୍ଥେଵ। ଅଭିବ୍ଯତ୍ତିଵାଦୋ ପନ ସିଯାତି ଇଦମେତ୍ଥ ଦିସାମତ୍ତଂ। ଦ୍ରବ୍ଯଗୁଣକମ୍ମସାମଞ୍ଞଵିସେସସମଵାଯା ଦ୍ରବ୍ଯାଦିକା। ତତ୍ଥ ପଥଵୀ ଆପୋ ତେଜୋ ଵାଯୁ ଆକାସୋ କାଲୋ ଦିସା ଅତ୍ତା ମନୋତି ନଵ ଦ୍ରବ୍ଯାନି। ସଦ୍ଦ ରୂପ ରସ ଗନ୍ଧ ଫସ୍ସ ସଙ୍ଖ୍ଯା ପରିମାଣାନି ପୁଥୁତ୍ଵ ସଂଯୋଗ ଵିଯୋଗ ପରତ୍ଵା ପରତ୍ଵ ବୁଦ୍ଧି ସୁଖ ଦୁକ୍ଖ ଇଚ୍ଛା ଦୋସ ପଯତ୍ତ ଗୁରୁତ୍ଵ ଦ୍ରଵତ୍ଵ ସ୍ନେହ ଵେଗା ସଙ୍ଖାରା ଦିଟ୍ଠା ଚେତି ଏଵମେତେ ତେଵୀସତି ଗୁଣା। ଉକ୍ଖେପନଂ ଅଵକ୍ଖେପନମାକୁଚନଂ ପସାରଣଂ ଗମନମିତି ପଞ୍ଚ କମ୍ମାନି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଵିସିଟ୍ଠେସୁ ଅଵିସିଟ୍ଠମଭିଧାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ସଂ-ଇତି ଯତୋ ଦ୍ରବ୍ଯଗୁଣକମ୍ମେସୁ ସା ଅତ୍ଥି ଏଵାତି ଏତଂ ମହାସାମଞ୍ଞଂ। ପଥଵୀଆଦୀସୁ ଅନୁଵତ୍ତିବ୍ଯାଵୁତ୍ତିବୁଦ୍ଧିନିମିତ୍ତଂ ଦ୍ରବ୍ଯତ୍ଵାଦି, ତଂ ଯଥା ଦ୍ରବ୍ଯତ୍ଵେ ଗୁଣତ୍ଵ କମ୍ମତ୍ଵ ଘଟତ୍ଵାଦି, ଏସୋ ସାମଞ୍ଞଵିସେସୋ। ଇହ ତନ୍ତେସୁ ପଟୋ, କପାଲେସୁ ଘଟୋତି ଇହେତି ଯତୋ ହେତୁହେତୁଫଲାନଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ସମଵାଯୋତି ଵୁତ୍ତୋ, ସମଵାଯୋତି ଏଵମେତେ ଦ୍ରବ୍ଯାଦିକା।

ତତ୍ଥ ପଥଵୀ ଆପ ତେଜ ଵାଯୂ ଭୂତରୂପଂ, ଆକାସଂ ତେସଂ ଅଭାଵମତ୍ତଂ, ପରିଚ୍ଛେଦୋ ଵା, ଚନ୍ଦସୂରିଯାଦିପରିଵତ୍ତନଂ, ଧମ୍ମପ୍ପଵତ୍ତିଞ୍ଚ ଉପାଦାଯ ପଞ୍ଞତ୍ତିମତ୍ତଂ କାଲୋ। ତଥା ଦିସା, ଅତ୍ତା ଚ। ମନୋ ନାମଂ। ସଦ୍ଦରୂପରସଗନ୍ଧା ରୂପମେଵ। ତଥା ଫସ୍ସୋ ଭୂତତ୍ତଯସଭାଵତୋ। ସଙ୍ଖା ଏକାଦିକା ତଂ ତଂ ଉପାଦାଯ ପଞ୍ଞତ୍ତିମତ୍ତଂ। ତଥା ଅଵଯଵସମୁଦାଯେ ଗୁଣଵିସେସଵସେନ, ସଣ୍ଠାନଵିସେସଵସେନ ଵା ମହନ୍ତଂ ଦୀଘଂ, ତବ୍ବିପରିଯାଯତୋ ଅଣୁ ରସ୍ସନ୍ତି ଭିନ୍ନଲକ୍ଖଣଦେସେସୁ ପୁଥୁତ୍ଵନ୍ତି। ଭିନ୍ନଦେସଜାନଂ ସହଭାଵେ ସଂଯୋଗୋତି। ତଦପାଯେ ଵିଯୋଗୋତି। ସମାନଦିସାଦେସଗତାନଂ ରୂପାନଂ ମହଦବ୍ବନ୍ତରାନଂ ଵସେନ ପରମପରନ୍ତି ପଞ୍ଞତ୍ତିମତ୍ତଂ। ବୁଦ୍ଧିସୁଖଦୁକ୍ଖେଚ୍ଛାଦୋସପଯତ୍ତା ନାମମେଵ। ଗୁରୁତ୍ଵ ଦ୍ରଵତ୍ଵ ସ୍ନେହଵେଗା ରୂପଧମ୍ମାନଂ ପଵତ୍ତିଵିସେସତୋ ଗହେତବ୍ବାକାରା। ଇତରୋ ସଙ୍ଖାରୋ ଞାଣସ୍ସ ପଵତ୍ତିଵିସେସୋ। ଅଦିଟ୍ଠୋପି ଧମ୍ମାଧମ୍ମଭାଵତୋ ନାମମେଵ। ଉକ୍ଖେପନଂ ଅଵକ୍ଖେପନଂ ଆକୁଚନଂ ପସାରଣଂ ଗମନନ୍ତି ରୂପଧମ୍ମାନଂ ପଵତ୍ତିମତ୍ତଂ। ସଦିସାସଦିସତାଯଂ ସାମଞ୍ଞଵିସେସସଞ୍ଞା, ଅଯୁତ୍ତସମ୍ବନ୍ଧେ ସମଵାଯସମଞ୍ଞାତି ଦ୍ରବ୍ଯାଦୀନମ୍ପି ନାମରୂପନ୍ତୋଗଧତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ଜୀଵାଜୀଵବନ୍ଧ ପୁଞ୍ଞ ପାପାସଵ ସଂଵରନିଜ୍ଜରଵିମୋକ୍ଖା ଜୀଵାଦିକା। ତତ୍ଥ ଜୀଵୋତି ଅତ୍ତା। ପୁଗ୍ଗଲଧମ୍ମାଧମ୍ମାକାସକାଲେସୁ ଅଜୀଵସଞ୍ଞା। ତେସୁ ସଦ୍ଦଫସ୍ସରୂପରସଗନ୍ଧସଣ୍ଠାନବନ୍ଧଭେଦସୁଖୁମପରଅପରାଘାତପ୍ପଭାଚ୍ଛାଯୋଜ୍ଜାକତମାନି ପୁଗ୍ଗଲଲକ୍ଖଣନ୍ତି ପୁଗ୍ଗଲୋ ରୂପଂ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ପଵତ୍ତିଆକାରମତ୍ତତୋ। ଧମ୍ମାଧମ୍ମା ଜୀଵପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଗତିଟ୍ଠିତିମତ୍ତତାଯ ତଦଵିସିଟ୍ଠା । ଆକାସକାଲା ପଞ୍ଞତ୍ତିମତ୍ତଂ। ବନ୍ଧୋ ‘‘କମ୍ମପୁଗ୍ଗଲନ୍ତରସଂଯୋଗୋ’’ତି ଵଚନତୋ ତେହି ଅନଞ୍ଞୋ। ପୁଞ୍ଞପାପାନି ନାମନ୍ତି ପାକଟମେଵ। ‘‘କମ୍ମପୁଗ୍ଗଲାନମାସଵୋ’’ତି ଵଚନତୋ

ପୁଞ୍ଞାପୁଞ୍ଞସମ୍ଭୱେ ଆସୱସମଞ୍ଞାତି ତତୋ ଅୱିସିଟ୍ଠୋ ଆସୱୋ। ‘‘ଆସୱନିରୋଧୋ ସଂୱରୋ’’ତି ୱଚନତୋ ପଟିପକ୍ଖେନ ପୁଞ୍ଞାପୁଞ୍ଞନିରୋଧୋ ସଂୱରୋ। ‘‘କମ୍ମଫଲସ୍ସୱତ୍ତିଯା ପକତିଯା ଅପ୍ପୱତ୍ତି ନିଜ୍ଜରୋ’’ତି ୱଚନତୋ ୱିପାକନିରୋଧନିମିତ୍ତଂ ନିଜ୍ଜରୋ। ମୋକ୍ଖୋପି ‘‘ସବ୍ବକମ୍ମୱିମୋକ୍ଖୋ’’ତି ୱଚନତୋ କମ୍ମପୁଗ୍ଗଲଜୀୱୱିଯୋଗୋ। ତତ୍ଥ କମ୍ମପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସଦାଦିଲକ୍ଖଣତାଯ ରୂପମତ୍ତତା ପୁଞ୍ଞାପୁଞ୍ଞମତ୍ତତାଯ ଅରୂପତା। ଜୀୱୋ ଚ ଅରୂପମତ୍ତମେୱାତି ଅଯଂ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱମୋକ୍ଖୋ। ଭାୱମୋକ୍ଖୋ ପନ ଜୀୱସ୍ସ ରାଗାଦିଭାୱାପରିଣାମୋ ରାଗାଦଯୋ ନାମମେୱାତି ଜୀୱାଦଯୋପି ନାମରୂପନ୍ତୋଗଧା ଏୱ।

କାଯପ୍ପୱତ୍ତିଗତିଜାତିବନ୍ଧାପୱଗ୍ଗା କାଯାଦିକା। ତତ୍ଥ ପଥୱୀଆପତେଜୱାଯୁଅତ୍ତସୁଖଦୁକ୍ଖେସୁ କାଯସମଞ୍ଞା। ତଦୱିସିଟ୍ଠା ପୱତ୍ତିଗତିଜାତିବନ୍ଧାପୱଗ୍ଗା, ‘‘ଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ, କାଯୋତି ଅନତ୍ଥନ୍ତର’’ନ୍ତି ୱଚନତୋ କାଯତୋ ଅଞ୍ଞଂ କିଞ୍ଚି ନତ୍ଥି। ‘‘ପୱତ୍ତିସଞ୍ଞା କିରିଯାସଂଯୋଗୱିଭାଗେସୂ’’ତି ୱଚନତୋ ଗତିଆଦିପ୍ପକାରେନ ପୱତ୍ତା ପଥୱୀଆଦଯୋ ଏୱ ପୱତ୍ତି ଉପଚାରୋ। ‘‘ତସ୍ମିଂ ଅନତ୍ଥନ୍ତର’’ନ୍ତି ୱଚନତୋ କାଯତୋ ଅନଞ୍ଞା ସୁରମନୁଜପେତତିରଚ୍ଛାନନରକୂପପତ୍ତିଯୋ ଗତିଯୋ। ତାସୁ ପୁରିମାପୁରିମାୱିସିଟ୍ଠୋ ଗତୀସୁ ଜାତସ୍ସ ନିଚ୍ଛଯୋପି ପୱତ୍ତିମତ୍ତନ୍ତି ତତୋ ଅନଞ୍ଞା କଣ୍ହନୀଲରତ୍ତପୀତସୁକ୍କଅତିସୁକ୍କସଙ୍ଖାତା ଜାତିଯୋ। ତା ଉତ୍ତରୁତ୍ତରୱିସିଟ୍ଠା ଅଞ୍ଞାଣମୋହରାଗଦୋସତଦ୍ୱାସନସ୍ସନପ୍ପାଯା ସୁକ୍କଜାତି, ଅନ୍ତା ଅଟ୍ଠନ୍ତୱିମୁତ୍ତା ଅୱଗାହିତତ୍ତା ଚାତି ସୁକ୍କଜାତି। ‘‘ଦୋସେସୁ ବନ୍ଧସମଞ୍ଞା’’ତି ୱଚନତୋ ଅଞ୍ଞାଣାଦିଲକ୍ଖଣସ୍ସ ବନ୍ଧସ୍ସ ଜୀୱତୋ ଅନଞ୍ଞତା। ଅଞ୍ଞାଣାଦିଦୋସାଭାୱତୋ ଅପୱଗ୍ଗସିଦ୍ଧୀତି କାଯାଦଯୋପି ନାମରୂପମତ୍ତମେୱ।

ଯୋପି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ‘‘ପୁରିସୋ ଅତ୍ତା ଜୀୱୋ’’ତିଆଦିପରିଯାଯେହି ୱୁତ୍ତୋ ଅତ୍ତପଦତ୍ଥୋ, ସୋପି ଯଥାରହଂ ନାମରୂପମତ୍ତଂ ଉପାଦାଯ ପଞ୍ଞତ୍ତୋ, ନାମରୂପମତ୍ତମେୱ ୱା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତେପି ନାମରୂପନ୍ତୋଗଧଭାୱାଭାୱୱସେନ ନିଚ୍ଛିତା ଏୱା’’ତି।

ସମ୍ବହୁଲସୁତ୍ତନ୍ତସଂସନ୍ଦନାକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୭୨।ସୋତି ସୋ ୱିପସ୍ସନାକମ୍ମିକୋ ଯୋଗାୱଚରୋ। ଏୱନ୍ତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରପରାମସନଂ। ଯାଥାୱସରସତୋତି ଯଥାଭୂତସଭାୱତୋ। ନାମରୂପଂ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା ଏତମତ୍ଥଂ ସଂସନ୍ଦେତ୍ୱା ୱୱତ୍ଥପେତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଲୋକସମଞ୍ଞାଯପି ପହାନତ୍ଥାଯ, ପଗେୱ ‘‘ସତ୍ତୋ ଜୀୱୋ’’ତି ପୱତ୍ତନକମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସସ୍ସାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନାମରୂପମତ୍ତତାଯ ଅୱିନିଚ୍ଛିତତ୍ତା, ସନ୍ତାନାଦିଘନଭେଦସ୍ସ ଚ ଅକତତ୍ତା ଅଭିନିୱେସେନ ୱିନା ସମୂହେକତ୍ତଗ୍ଗହଣୱସେନ ‘‘ସତ୍ତୋ’’ତି ପୱତ୍ତୋ ସମ୍ମୋହୋ ସତ୍ତସମ୍ମୋହୋ। ତସ୍ସ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନା ଅସମ୍ମୋହଭୂମି। ସମ୍ବହୁଲସୁତ୍ତନ୍ତୱସେନାତି ‘‘ଯଥାପୀ’’ତିଆଦିନା ଇଧ ୱୁତ୍ତାନଂ, ଅୱୁତ୍ତାନଞ୍ଚ ‘‘ରୂପଞ୍ଚ ହିଦଂ, ମହାଲି, ଅତ୍ତା ଅଭୱିସ୍ସ, ନୟିଦଂ ରୂପଂ ଆବାଧାଯ ସଂୱତ୍ତେଯ୍ୟା’’ତି (ସଂ। ନି। ୩। ୫୯; ମହାୱ। ୨୦) ଏୱମାଦିନା ସମ୍ବହୁଲାନଂ ସୁତ୍ତନ୍ତାନଂ ୱସେନ। ‘‘ନାମରୂପମତ୍ତମେୱା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ଏତମତ୍ଥ’’ନ୍ତି।

ଅଙ୍ଗସମ୍ଭାରାତି ଅଙ୍ଗସମ୍ଭାରହେତୁ। ତନ୍ନିମିତ୍ତଂ ତଂ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ସତି ଏୱ ତସ୍ମିଂ ‘‘ସତ୍ତୋ’’ତି ୱୋହାରୋ।

ଅଗାରନ୍ତ୍ୱେୱାତି ଯଥା କଟ୍ଠାଦୀନି ପଟିଚ୍ଚ ଉପାଦାଯ ତେସଂ ନାମଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଅଗାରମିଚ୍ଚେୱ ସଙ୍ଖଂ ସମଞ୍ଞଂ ଗଚ୍ଛତି, ଏୱଂ ଅଟ୍ଠିଆଦୀନି ପଟିଚ୍ଚ ଉପାଦାଯ ତେସଂ ନାମଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ରୂପଂ ସରୀରମିଚ୍ଚେୱ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଯୋଜନା।

ଦୁକ୍ଖମେୱ ସମ୍ଭୋତୀତି ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତାଦିଭେଦଂ ତିୱିଧଂ ଦୁକ୍ଖମେୱ ସମ୍ଭୱତି, ଯଥାପଚ୍ଚଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଦେୱ ଦୁକ୍ଖଂ ଖଣଟ୍ଠିତିପବନ୍ଧଟ୍ଠିତିୱସେନ ତିଟ୍ଠତି ଚେୱ ଖଣନିରୋଧଆଯୁକ୍ଖଯନିରୋଧାଦିୱସେନ ନିରୁଜ୍ଝତି ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦାନି ଦୁକ୍ଖମେୱାତି ଏୱକାରେନ ନିୱତ୍ତିତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ନାଞ୍ଞତ୍ରା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଠପେତ୍ୱା ତତୋ ଅଞ୍ଞଂ କିଞ୍ଚି ଧମ୍ମଜାତଂ ନ ସମ୍ଭୱତି, ଯୋ ‘‘ସତ୍ତୋ’’ତି ୱା ‘‘ଜୀୱୋ’’ତି ୱା ୱୁଚ୍ଚେଯ୍ୟ, ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅଭାୱା କୁତୋ ତସ୍ସ ନିରୋଧୋତି।

ଉପମାହିନାମରୂପୱିଭାୱନାକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୭୩।ଏକେନାକାରେନ ସଣ୍ଠିତେସୂତି ଯେନ ପକାରେନ ଅକ୍ଖାଦୀସୁ ସନ୍ନିୱିଟ୍ଠେସୁ ରଥସମଞ୍ଞା, ତେନ ଏକେନ ଆକାରେନ ସମୱଟ୍ଠିତେସୁ ଏକଜ୍ଝଂ ରାସିକତେସୁ । ଏୱମେୱନ୍ତି ସନ୍ନିୱେସୱିସିଟ୍ଠେ ଅୱଯୱସମୁଦାଯେ ସନ୍ତାନୱସେନ ପୱତ୍ତମାନେ ଯଥା ‘‘ରଥୋ ଗେହଂ ମୁଟ୍ଠି ୱୀଣା ସେନା ନଗରଂ ରୁକ୍ଖୋ’’ତି ୱୋହାରମତ୍ତଂ, ପରମତ୍ଥତୋ ପନ ରଥାଦି ନାମ କିଞ୍ଚି ନତ୍ଥି, ଏୱମେୱଂ। ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୂତି ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧସଞ୍ଞିତେସୁ ରୂପାରୂପଧମ୍ମେସୁ ସମୁଦିତେସୁ ସନ୍ତାନୱସେନ ପୱତ୍ତମାନେସୁ ‘‘ସତ୍ତୋ ଜୀୱୋ’’ତି ୱୋହାରମତ୍ତଂ, ପରମତ୍ଥତୋ ପନ ସତ୍ତୋ ୱା ଜୀୱୋ ୱା ନତ୍ଥୀତି ଯାଥାୱତୋ ଜାନନଂ। ଇଦଂ ଯଥାଭୂତଦସ୍ସନଂ ‘‘ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୬୬୪।ତସ୍ସାତି ସତ୍ତୋତି ଗହିତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ। ୱିନାସନ୍ତି ନିରୁଦ୍ଧସ୍ସ ୱିନାସଂ। ଅୱିନାସନ୍ତି ଅୱିନସ୍ସନଂ, ନିଚ୍ଚତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଦ୍ୱଯଓସେନେୱ ହି ଅତ୍ତୱାଦିନୋ ଠିତା, ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା, ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତୀତି ୱା, ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତୱାଦୋପି ଏତ୍ଥେୱ ସମୋତ୍ତରୁଦ୍ଧୋତି। ଅୱିନାସଂ ଅନୁଜାନନ୍ତୋତି ବୁଦ୍ଧିଆଦୀନଂ ଧମ୍ମାନଂ ୱିନାସଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୋପି ''ଧମ୍ମୀ ନିଚ୍ଚୋ କୂଟଟ୍ଠୋ''ତି ଅତ୍ତନୋ ୱିନାସାଭାୱଂ ଅନୁଜାନନ୍ତୋ। ସସ୍ସତେତି ସସ୍ସତଗାହେ। ପତତି କତୱିନାସଅକତବ୍ଭୁଗମାଦିଦୋସପ୍ପସଙ୍ଗତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଖୀରନ୍ୱଯସ୍ସାତି ଖୀରସ୍ସ ଅନ୍ୱଯଭୂତସ୍ସ, ଫଲଭୂତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ତଦନ୍ୱଯସ୍ସାତି ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଅନ୍ୱଯଭୂତସ୍ସ ଅଞ୍ଞସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅଭାୱତୋ। ଓଲୀଯତି ନାମାତି ''ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା''ତି ଅଭିନିୱେସେନ ଭୱାଭିରତୋ ହୁତ୍ୱା ଭୱନିରୋଧତୋ ସଙ୍କୋଚନଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତୋ ଭୱେଯେୱ ନିଲୀଯତି ନାମ। ଅତିଧାୱତି ନାମାତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ହି ଭୱେ ଅତ୍ତା ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତୀତି ଉଚ୍ଛେଦୱାଦୀ ''ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତି ଅତ୍ତା''ତି ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ପରଂ ମରଣା ସନ୍ତଂ ଭୱଂ ''ନତ୍ଥୀ''ତି ଅତିକ୍କମନ୍ତୋ ଅତିଧାୱତି ନାମାତି ୱଦନ୍ତି। କିଲେସନିରୋଧେ ପନ କମ୍ମସ୍ସ ଅୱିପଚ୍ଚନତୋ ଭୱନିରୋଧେ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବେ ତଥା ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ''ତଂ ତଂ ଭୱୱିସେସଂ ଆଗମ୍ମ ଅତ୍ତା ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତୀତି ଏୱଂ ଭୱନିରୋଧୋ ହୋତୀ''ତି ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ତଂ ଅତିଧାୱତି ନାମ।

ପରିଯୁଟ୍ଠିତାତି ଅଭିଭୂତା। ଚକ୍ଖୁମନ୍ତୋତି ଯଥାଭୂତଦସ୍ସନସଙ୍ଖାତେନ ଞାଣଚକ୍ଖୁନା ଚକ୍ଖୁମନ୍ତୋ।

କାମଭୱାଦିଭେଦୋ ଭୱୋ ଆରମିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଆରାମୋ ଏତେସନ୍ତି ଭୱାରାମା। ତସ୍ମିଂ ଭୱେ ରତା ଅଭିରତାତି ଭୱରତା। ଭୱେ ସମ୍ମୋଦଂ ଆପନ୍ନାତି ଭୱସମ୍ମୁଦିତା। ତୀହିପି ପଦେହି ଭୱସ୍ସାଦଗଧିତତାୱ ୱୁତ୍ତା। ଚିତ୍ତଂ ନ ପକ୍ଖନ୍ଦତୀତି ଭୱସ୍ସାଦଗଧିତତ୍ତା ଏୱ ଭୱନିରୋଧାୱହେ ଧମ୍ମେ ଚିତ୍ତଂ ନ ଅନୁପ୍ପୱିସତି। ନପ୍ପସୀଦତୀତି ନ ଓକପ୍ପତି। ନ ସନ୍ତିଟ୍ଠତୀତି ନ ପତିଟ୍ଠହତି। ନାଧିମୁଚ୍ଚତୀତି ନ ଅଧିମୁଚ୍ଚତି।

ଅଟ୍ଟୀଯମାନାତି ଦୁକ୍ଖାପିଯମାନା। ହରାଯମାନାତି ଲଜ୍ଜମାନା। ଜିଗୁଚ୍ଛମାନାତି ହୀଳେନ୍ତା। ୱିଭୱନ୍ତି ଉଚ୍ଛେଦଂ। ଅଭିନନ୍ଦନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଅଭିନନ୍ଦନାକାରଦସ୍ସନଂ ''ଯତୋ କିର ଭୋ''ତିଆଦି।

ଭୂତନ୍ତି ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ। ତଞ୍ହି ଯଥାସକଂ ପଚ୍ଚଯେହି ଜାତତ୍ତା, ପରମତ୍ଥତୋ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ଚ ଭୂତନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଭୂତତୋତି ଯଥାଭୂତସଭାୱତୋ, ସଲକ୍ଖଣତୋ, ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣତୋ ଚ।

୬୬୫। ଏୱଂ ସତ୍ତଗାହତୋ ଅୱଲୀଯନାତିଧାୱନଦୋସେ, ଯଥାଭୂତଦସ୍ସନତୋ ନିବ୍ବିଦାଦିଗୁଣେ ଚ ସୁତ୍ତୱସେନେୱ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ନାମରୂପମତ୍ତେପି ଗମନାଦିଅତ୍ତକିଚ୍ଚସିଦ୍ଧିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତସ୍ମା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ''ଅସ୍ମୀ''ତି ୱା ''ଅହ''ନ୍ତି ୱା ଗାହସ୍ସ ୱତ୍ଥୁଭୂତୋ ସତ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ପରମତ୍ଥତୋ ନାମରୂପମତ୍ତମେୱ, ତସ୍ମା। ସଚେ କୋଚି ଅତ୍ତା ନାମ ନତ୍ଥି, କଥମିଧ ନାମରୂପମତ୍ତେ ଗମନାଦିଅତ୍ତକିଚ୍ଚସିଦ୍ଧୀତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ଦାରୁଯନ୍ତ''ନ୍ତିଆଦି। ''ଖାଯତୀ''ତି ଏତେନ ଯଥା ନିଜ୍ଜୀୱେ ଦାରୁମଯଯନ୍ତେ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ୱତ୍ତମାନସ୍ସ ଜୀୱସ୍ସ ୱସେନ ସଇହସ୍ସ ସବ୍ୟାପାରସ୍ସ ୱିଯ ଉପଟ୍ଠାନମତ୍ତଂ ପଚ୍ଚଯୱିସେସତୋ, ଏୱଂ ନିଜ୍ଜୀୱେ ନାମରୂପମତ୍ତେ ପଚ୍ଚଯୱିସେସତୋ ଗମନାଦିଅତ୍ତକିଚ୍ଚସିଦ୍ଧୀତି ସଇହସ୍ସ ସବ୍ୟାପାରସ୍ସ ୱିଯ ଉପଟ୍ଠାନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି।

ସଚ୍ଚତୋତି ଭୂତତୋ, ପରମତ୍ଥତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଞ୍ଞଂ ଜୀୱେନ ଯନ୍ତମିୱ ଅଭିସଙ୍ଖତଂ ପଚ୍ଚଯୱସେନ ପୱତ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପୁଞ୍ଜୋ ନିଚ୍ଚାତୁରତାଯ ତିଣକଟ୍ଠସଦିସୋ ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞତାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତଂ ନାମରୂପଂ।

ଯମକନ୍ତି ଯୁଗଳକଂ। ସୋ ଚ ଖୋ ଯମକଭାୱୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସନ୍ନିସ୍ସିତଭାୱେନାତି ଆହ ''ଉଭୋ ଅଞ୍ଞୋଞ୍ଞନିସ୍ସିତା''ତି। ତତୋ ଏୱ ଚ ଏକସ୍ମିଂ ଭିଜ୍ଜମାନସ୍ମିଂ ଉଭୋ ଭିଜ୍ଜନ୍ତି। ନ ହି କଦାଚି ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ରୂପେ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତେ ଅରୂପଂ ଅନିରୁଜ୍ଝନ୍ତଂ, ଅରୂପେ ୱା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତେ ରୂପଂ ଅନିରୁଜ୍ଝନ୍ତଂ ଅତ୍ଥି। ସ୍ୱାଯଂ ଭଙ୍ଗୋ ପଚ୍ଚଯା ପଚ୍ଚଯନିରୋଧେନେୱ, ନାମରୂପନିରୋଧୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପଚ୍ଚଯାତି ୱା ପଚ୍ଚଯଭୂତା, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତାପି ଉଭୋ ଭିଜ୍ଜନ୍ତିଯେୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୬୬।ଦଣ୍ଡାଭିହତନ୍ତି ୱିସେସନେନ ଦଣ୍ଡଂ, ଦଣ୍ଡାଭିଘାତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଂ ପୁରିସୱାଯାମଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି, ଭେରିଯା ପନ ୱିସେସିତବ୍ବତା ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅସାଧାରଣକାରଣତାଯ। ତେନେୱ ହି ''ଅଞ୍ଞା ଭେରୀ''ତି ଭେରୀଯେୱ ଗହିତା, ନ ଦଣ୍ଡାଦଯୋ। ଅଦିସ୍ସମାନରୂପତାଯ ସଦ୍ଦଂ ନାମଟ୍ଠାନିଯଂ କତ୍ୱା ''ଏୱମେୱା''ନ୍ତିଆଦିନା ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ କରୋତି।

ନ ଚକ୍ଖୁତୋ ଜାଯରେତି ନ ଚକ୍ଖାଯତନତୋ ନିଗ୍ଗଚ୍ଛନୱସେନ ଜାଯନ୍ତି। ନ ହି ଚକ୍ଖାଯତନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱୂପଗମନତୋ ପୁବ୍ବେ ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକା ଲବ୍ଭନ୍ତି, ନ

ଚ ପଦେସଓନ୍ତୋ, ଯେନ ତେ ତତୋ ନିଗ୍ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟୁଂ। ତେନେଓାହ ''ପୁଞ୍ଜୋ ନତ୍ଥି ଅନାଗତେ''ତି (ମହାନି। ୧୦)। ନ ରୂପତୋତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେଓ ନୟୋ। ''ନୋ ଚ ଉଭିନ୍ନମନ୍ତରା''ତି ଇଦଂ ପନ ତେସଂ ଅରୂପଧମ୍ମତ୍ତା ଅପ୍ପଦେସତାୟ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। କେଓଲଂ ପନ ଯସ୍ମିଂ ଖଣେ ପଚ୍ଚୟସମଓାୟୋ, ତଦା ଉପ୍ପଜ୍ଜନମତ୍ତମେଓାତି ଆହ ''ହେତୁଂ ପଟିଚ୍ଚ ପଭଓନ୍ତି ସଙ୍ଗତା''ତି, ଚକ୍ଖୁରୂପାଲୋକମନସିକାରାଦିଭେଦଂ ଧମ୍ମଜାତଂ ନିସ୍ସାୟ ପଚ୍ଚୟଭୂତଂ କାରଣଂ ଲଭିତ୍ୱା ତେହି ସମେଚ୍ଚ ସମ୍ଭୂୟ କତତ୍ତା ସଙ୍ଗତା ଫସ୍ସାଦୟୋ ଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମା ପନ ଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିୟା ପାକଟଂ ରୂପଧମ୍ମପଓତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଯଥାପି ସଦ୍ଦୋ ପହଟାୟ ଭେରିୟା''ତି ଆହ। ଫସ୍ସପଞ୍ଚମଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ପାକଟଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ଦସ୍ସନଂ। ସେସଗାଥାସୁପି ଏସେଓ ନୟୋ।

ଓତ୍ଥୁରୂପାତି ହଦୟଓତ୍ଥୁତୋ। ତନ୍ନିସ୍ସୟାନଂ ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ବହୁଭେଦତ୍ତା ସାମଞ୍ଞଓୋହାରେନ ତେ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସଙ୍ଗତା''ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ।

୬୭୭।ନିତ୍ତେଜନ୍ତି ତେଜହୀନଂ ଆନୁଭାଓରହିତଂ। ଯଥା ପନ ତଂ ନିତ୍ତେଜଂ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ନ ଖାଦତୀ''ତିଆଦି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ସଦ୍ଦହନୁସ୍ସହନାଦୀସୁ ନାମଂ ''ନିତ୍ତେଜ''ନ୍ତି ସକ୍କା ଓତ୍ତୁଂ, ନାପି ରୂପଂ ସନ୍ଧାରଣାବନ୍ଧନାଦୀସୁ। ତେନେଓ ହି ''ରୂପଂ ନିତ୍ତେଜ''ନ୍ତି ଓତ୍ୱା ''ନ ହି ତସ୍ସ ଖାଦିତୁକାମତା''ତିଆଦି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ''ଅଥ ଖୋ''ତିଆଦିନା ବ୍ୟତିରେକଓସେନାପି ନାମରୂପାନଂ ନିତ୍ତେଜତଂଯେଓ ଓିଭାଓେତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସନ୍ନିସ୍ସୟେନ ହି ନାମରୂପସ୍ସ ଅତ୍ତକିଚ୍ଚସିଦ୍ଧିପି ପଚ୍ଚେକଂ ଅସମତ୍ଥତାଓିଭାଓନମେଓ। ତଥା ହି ନାମରୂପସ୍ସ ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞତା, ନିରୀହତା, ବ୍ୟାପାରଓିରହତା ଚ ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ପାକଟା ହୋନ୍ତି।

କଥଂ ପନ ପଚ୍ଚେକଂ ଅସମତ୍ଥାନଂ ସମୁଦିତଭାଓେ ସମତ୍ଥତା ହୋତି? ଅସାମଗ୍ଗିୟଂ ଅହେତୂନଂ ସାମଗ୍ଗିୟମ୍ପି ଅହେତୁଭାଓାପତ୍ତିତୋ। ନ ହି ପଚ୍ଚେକଂ ଦଟ୍ଠୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତାନଂ ଅନ୍ଧାନଂ ସତମ୍ପି ସହସ୍ସମ୍ପି ସମୁଦିତଂ ଦଟ୍ଠୁଂ ସକ୍କୋତୀତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାୟାହ ''ଇମସ୍ସ ପନତ୍ଥସ୍ସା''ତିଆଦି। ଇମଂ ଉପମଂ ଉଦାହରନ୍ତି ଅଟ୍ଠକଥାଚରିୟା ଉପମାୟପି ଅସିଦ୍ଧସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସାଧେତବ୍ବତୋ। ତେନେଓାହ ''ଉପମଂ ତେ କରିସ୍ସାମି, ଉପମାୟପିଧେକଚ୍ଚେ ଓିଞ୍ଞୂ ପୁରିସା ଭାସିତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଜାନନ୍ତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୨।୬୭)। ତୁଟ୍ଠହଟ୍ଠୋତି ଯଦିପାହଂ ଚକ୍ଖୁକରଣୀୟଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋମି, ପାଦକରଣୀୟଂ ପନ କାତୁଂ ସକ୍କୋମି, ତ୍ୱଞ୍ଚ ଚକ୍ଖୁକରଣୀୟଂ, ତସ୍ମା ଅମ୍ହାକଂ ଉଭିନ୍ନଂ ସହିତାନଞ୍ଚ ଓସେନ ଇଚ୍ଛିତଦେସସମ୍ପତ୍ତି ସିଜ୍ଝତୀତି ତୁଟ୍ଠହଟ୍ଠୋ ଜଚ୍ଚନ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ ଜଚ୍ଚନ୍ଧୋତିଆଦି ଉପମୋପମେୟ୍ୟସଂସନ୍ଦନଂ। ଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ତଲାଭୋ ପରପଟିବଦ୍ଧୋତି ଓତ୍ତବ୍ବମେଓ ନତ୍ଥି ତତୋ ପୁବ୍ବେ ଅଓିଜ୍ଜମାନତ୍ତା, ପଟିଲଦ୍ଧତ୍ତଲାଭସ୍ସାପି ପରପଟିବଦ୍ଧମେଓ ଅତ୍ଥକିଚ୍ଚନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ନ ସକେନ ତେଜେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ତାସୁ ତାସୁ କିରିୟାସୁ ପଓତ୍ତତୀ''ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ତେସଂ ନାମରୂପାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନିସ୍ସାୟ ଉପ୍ପତ୍ତି ଓା ପଓତ୍ତି ଓା ନ ଚ ନ ହୋତୀତି ଜଚ୍ଚନ୍ଧପୀଠସପ୍ପିଉପମାୟ ସାଧିତମତ୍ଥଂ ନିଗମେନ୍ତୋ ''ଅସାମଗ୍ଗିୟଂ ଅହେତୂନଂ ସାମଗ୍ଗିୟମ୍ପି ଅହେତୁକଭାଓାପତ୍ତିତୋ''ତି ଯଥାଓ୍ୱୁତ୍ତସ୍ସ ହେତୁନୋ ଅନେକନ୍ତିକଭାଓଂ ଓିଭାଓେତି।

ପରଧମ୍ମଓସାନୁଓତ୍ତିନୋତି ପରେସଂ ଅତ୍ତତୋ ଅଞ୍ଞେସଂ ହେତୁପଚ୍ଚୟସଙ୍ଖାତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଓସେନ ଅନୁଓତ୍ତନସୀଲା। ଅତ୍ତଦୁବ୍ବଲାତି ଅତ୍ତନା ଦୁବ୍ବଲା ଅସମତ୍ଥା। ପରପଚ୍ଚୟତୋତି ପରେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚୟଭାଓତୋ। ଏତେନ ଜନକପଚ୍ଚୟଂ ଓଦତି। ତେନେଓାହ ''ଜାୟରେ''ତି। ପରଆରମ୍ମଣତୋତି ପରେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଆରମ୍ମଣଭାଓତୋ। ଏତେନ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକପଚ୍ଚୟଂ ଓଦତି। ପଚ୍ଚୟଗ୍ଗହଣଂ ଓା ରୂପାପେକ୍ଖଂ, ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣଂ ନାମାପେକ୍ଖଂ। ''ପରଧମ୍ମେହୀ''ତି ଇଦଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟାନଂ ଓିସେସନଂ। ପୁରିମଦ୍ଧେନ ହି ଓ୍ୱୁତ୍ତମେଓତ୍ଥଂ ପଚ୍ଛିମଦ୍ଧେନ ପାକଟଂ କରୋତି। ପଭାଓିତାତି ଉପ୍ପାଦିତା।

ନାଓାୟନ୍ତିକୂପମାୟପି ନାମରୂପାନଂ ଅଓସଓତ୍ତିତଂ ଓିଭାଓେତୁଂ ''ଯଥାପୀ''ତିଆଦିନା ତିସ୍ସୋ ଗାଥା ଓ୍ୱୁତ୍ତା। ନିସ୍ସାୟାତି ପତିଟ୍ଠାୟ। ଯନ୍ତୀତି ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ମନୁସ୍ସେ ନିସ୍ସାୟାତି ନେତୁଭୂତେ ନିୟାମକକମ୍ମକାରକାଦିମନୁସ୍ସେ ଅପସ୍ସାୟ। ନ ହି ତେସଂ ଅରଣଗ୍ଗହଣଲଙ୍କାରସଣ୍ଠାପନୌଦକୁସ୍ସିଞ୍ଚନାଦିକିରିୟାୟ ଓିନା ନାଓା ଇଚ୍ଛିତଦେସଂ ପାପୁଣାତି। ଉଭୋତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନାଓଂ ନିସ୍ସାୟ ମନୁସ୍ସା, ମନୁସ୍ସେ ନିସ୍ସାୟ ନାଓାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏଓନ୍ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ। ନାନାନୟେହୀତି ପଠମାଦୀନଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ ଝାନାନଂ, ତେସଂ ଉପଚାରାନଞ୍ଚ ଓସେନ ଚୁଦ୍ଦସ ଅରୂପପରିଗ୍ଗହମୁଖାନି, ଚତୁଧାତୁଓଓତ୍ଥାନେ ଓ୍ୱୁତ୍ତାନଂ ତେରସନ୍ନଂ ଧାତୁପରିଗ୍ଗହମୁଖାନଂ ଧାତାୟତନଖନ୍ଧମହାଭୂତଓସେନ, ଇଧ ଓ୍ୱୁତ୍ତାନଂ ଅଓ୍ୱୁତ୍ତାନଞ୍ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଓସେନ ସମଓୀସତି ରୂପପରିଗ୍ଗହମୁଖାନି, ତାନି ପଚ୍ଚେକଂ ''ଫସ୍ସୋ ଓେଦନା ଚିତ୍ତ''ନ୍ତି ଇମେସଂ ସମ୍ମୁଖଭାଓେନ ଉପଟ୍ଠିତାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ଓସେନ ତିଗୁଣିତାନି ସମସଟ୍ଠି, ଚୁଦ୍ଦସ ଅରୂପପରିଗ୍ଗହମୁଖାନି, ତାନି ଚାତି ଚତୁସତ୍ତତିୟା ନାମରୂପପରିଗ୍ଗହନୟେହି ତେଓ ସମ୍ବହୁଲସୁତ୍ତନ୍ତରଥଗେହମୁଟ୍ଠିଓୀଣାସେନାରୁକ୍ଖଦାରୁୟନ୍ତନଙ୍ଗଅକଲାପିଭେରିଜଚ୍ଚନ୍ଧପଙ୍ଗୁଙ୍ଗଅନାଓାମନୁସ୍ସୂପମାହି ଚ ନାମରୂପପମତ୍ତତାଓତ୍ଥାପନନୟେହି ଚ। ସତ୍ତସଞ୍ଞଂ ଅଭିଭଓିତ୍ୱାତି ଅନାଦିକାଲଭାଓିତଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକେ ଅତ୍ତଗାହଂ ଓିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା। ନାମରୂପାନଂ ଯାଥାଓଦସ୍ସନନ୍ତି ''ଇଦଂ ନାମଂ, ଏତ୍ତକଂ ନାମଂ, ନ ଇତୋ ଭିୟ୍ୟୋ। ଇଦଂ ରୂପଂ, ଏତ୍ତକଂ ରୂପଂ, ନ ଇତୋ ଭିୟ୍ୟୋ''ତି ଚ ତେସଂ ଲକ୍ଖଣସଲ୍ଲକ୍ଖଣମୁଖେନ ଧମ୍ମମତ୍ତଭାଓଦସ୍ସନଂ। ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠିମଲଓିସୋଧନତୋ ଦିଟ୍ଠିଓିସୁଦ୍ଧୀତି ଓେଦିତବ୍ବଂ। ଏତସ୍ସେଓାତି ନାମରୂପସ୍ସ ଯାଥାଓଦସ୍ସନସ୍ସେଓ।

ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଇତି ଅଟ୍ଠାରସମପରିଚ୍ଛେଦୱଣ୍ଣନା।

୧୯। କଙ୍ଖାଵିତରଣଵିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା

ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହକଥାଵଣ୍ଣନା

୬୭୮। ଅନନ୍ତରନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାଯ ଦିଟ୍ଠିଵିସୁଦ୍ଧିଯା ଵିସଯଭାଵେନ ଦସ୍ସିତତ୍ତା “ଏତସ୍ସେଵା”ତି ଵୁତ୍ତଂ, ନ ତଦଞ୍ଞତୋ ଵିସେସନତ୍ଥଂ ତଦଞ୍ଞସ୍ସେଵ ଅଭାଵତୋ। ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଵା ହି ଵିପସ୍ସନାଭିନିଵେସୋ ହୋତୁ ବହିଦ୍ଧା ଵା, ଅଜ୍ଝତ୍ତସିଦ୍ଧିଯଂ ପନ ଲକ୍ଖଣତୋ ସବ୍ବମ୍ପି ନାମରୂପଂ ଅନଵସେସତୋ ପରିଗ୍ଗହିତମେଵ ହୋତୀତି। ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହେନାତି ହେତୁମ୍ହି କରଣଵଚନଂ। ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହହେତୁ ହିସ୍ସ ଅଦ୍ଧତ୍ତଯକଙ୍ଖାଵିତରଣଂ ହୋତୀତି, କରଣେ ଵା ଏତଂ କରଣଵଚନଂ ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହସ୍ସ ସାଧକତମଭାଵତୋ କଙ୍ଖାଵିତରଣକିରିଯାଯ। ଯଦା ହିସ୍ସ ସୁପରିସୁଦ୍ଧୋ ନିଜ୍ଜଟୋ ନିଗ୍ଗୁମ୍ବୋ ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହୋ ସିଜ୍ଝତି, ତଦାନେନ କଙ୍ଖା ଵିତରୀଯତୀତି। ଵିତରିତ୍ଵାତି ଅତିକ୍କମିତ୍ଵା, ଵିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ଵାତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ପନ ଞାଣଂ ତଥାଧିଗତଂ ଵସୀଭାଵପ୍ପତ୍ତଂ ଝାନଂ ଵିଯ ଯୋଗିନୋ ସନ୍ତାନେ ପବନ୍ଧଵସେନ ପଵତ୍ତତୀତି କତ୍ଵା ଵୁତ୍ତଂ “ଠିତଂ ଞାଣ”ନ୍ତି।

ତନ୍ତି କଙ୍ଖାଵିତରଣଵିସୁଦ୍ଧିଂ। ତଂ ସମ୍ପାଦେତୁକାମୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଯାଥାଵତୋ ଦିଟ୍ଠଂ ନାମରୂପଂ ତିଵିଧଦୁକ୍ଖତାଯୋଗତୋ ରୋଗୋ ଵିଯ। ପଚ୍ଚଯା ଚସ୍ସ ରୋଗସମୁଟ୍ଠାନଂ ଵିଯ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ “ଯଥା ନାମ…ପେ… ପରିଯେସତୀ”ତି ଆହ। ସଂସାରଦୁକ୍ଖନିମୁଗ୍ଗସ୍ସ ସନ୍ତାନସ୍ସ ତତୋ ଵିମୋଚେତୁକାମତାଵସେନ ଅନୁକମ୍ପିତବ୍ବତା ଲବ୍ଭତୀତି ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ “ଯଥା ଵା ପନା”ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଏଵମେଵ ଠିତେ ଯଦେକେ ଵଦନ୍ତି “ଅନୁକମ୍ପେତବ୍ବକୁମାରକଦସ୍ସନେନ ତସ୍ସ ମାତାପିତୁଆଵଜ୍ଜନଂ ଇଧ ଅନୁଦାହରଣଂ ନିରୋଧେତବ୍ବତାଯ ନାମରୂପସ୍ସ ଅନୁକମ୍ପିତବ୍ବତାଭାଵତୋ”ତି, ତଦପାହତଂ ହୋତି। ଅଵସ୍ସଞ୍ଚେତଂ ଏଵଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ଅଞ୍ଞଥା ଵେନେଯ୍ଯପୁଗ୍ଗଲସନ୍ତାନେ ସତ୍ଥୁ ମହାକରୁଣାପଵତ୍ତି ଏଵ ଵିଚାରେତବ୍ବା ସିଯା। ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧିତାଯ ମନ୍ଦଂ। ଵୁଡ୍ଢତରୋପି କୋଚି ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧି ହୋତୀତି ତତୋ ଵିସେସନତ୍ଥଂ “କୁମାର”ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଯୋ କୋଚି ପଠମଵଯେ ଵତ୍ତମାନୋ “କୁମାରୋ”ତି ଵୁଚ୍ଚତୀତି ତତୋ ଵିସେସନତ୍ଥଂ “ଦହର”ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଏଵମ୍ପି ଯୋ ଆଧାଵିତ୍ଵା ପରିଧାଵିତ୍ଵା ଵିଚାରଣକୋ ତରୁଣଦାରକୋ, ସୋପି “ଦହରୋ”ତି ଵୁଚ୍ଚତୀତି ତତୋ ନିଵତ୍ତନତ୍ଥଂ “ଉତ୍ତାନସେଯ୍ଯକ”ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଚତୂହିପି ପଦେହି କରୁଣାଯିତବ୍ବତଂଯେଵ ଦସ୍ସେତି। ଆପଜ୍ଜତୀତି କରୋତି।

ଯଥା ପନସ୍ସ ହେତୁପଚ୍ଚଯପରିଯେସନାପଵତ୍ତି ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ “ସୋ”ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ବ୍ଯତିରେକମୁଖେନ ଅତ୍ଥୋ ସାଧିତୋ ସମ୍ପଦେଵ ସାଧିତୋ ହୋତୀତି ଅହେତୁକଭାଵଂ ତାଵ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ “ନ ତାଵିଦଂ ନାମରୂପଂ ଅହେତୁକ”ନ୍ତି ଵତ୍ଵା ତତ୍ଥ କାରଣମାହ “ସବ୍ବତ୍ଥା”ତିଆଦିନା। ହେତୁମନ୍ତରେନ ସତି ସମ୍ଭଵେ ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ହେତୁଅଭାଵୋ ସମାନୋତି ସବ୍ବସମାନତା ସିଯା, ତଥା ଚ ସତି ସୋତପଦେସାଦୀସୁ, ବହିଦ୍ଧା ଚ ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣାଦିହେତୁଅଭାଵୋତି ସବ୍ବତ୍ଥ, ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ ପୁବ୍ବେ, ପରିଭେଦତୋ ଉଦ୍ଧଞ୍ଚ ହେତୁଅଭାଵୋତି ସବ୍ବଦା ଚ ଅନ୍ଧାଦୀନଂ ଅରୂପୀନଂ, ଅସଞ୍ଞୀନଞ୍ଚ ହେତୁଅଭାଵୋତି ସବ୍ବେସଞ୍ଚ ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣାଦୀହି ଭଵିତବ୍ବଂ, ହେତୁଅଭାଵା ଵିସେସତୋ ତଞ୍ଚ ନତ୍ଥୀତି ଆହ “ସବ୍ବତ୍ଥ ସବ୍ବଦା ସବ୍ବେସଞ୍ଚ ଏକସଦିସଭାଵାପତ୍ତିତୋ”ତି। ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଞ୍ଚେତଂ ଯଦିଦଂ “ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣାଦୀସୁ ହୀ”ତି। ଯତ୍ତକା ଲୋକେ ଵିସେସା, ତେହି ସବ୍ବେସଂ, ସବ୍ବକାଲଞ୍ଚ ଭଵିତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଵା ତେସମ୍ପି ଗହଣଂ କତମେଵାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତସ୍ମା ଅହେତୁକଭାଵେ ଵିସିଟ୍ଠତାଯ ଅସମ୍ଭଵୋ ଏଵାତି ସବ୍ବତ୍ଥ ଏକସଦିସଭାଵାପତ୍ତିତୋ, ସବ୍ବଦା ଏକସଦିସଭାଵାପତ୍ତିତୋ, ସବ୍ବେସଂ ଏକସଦିସଭାଵାପତ୍ତିତୋତି ପଚ୍ଚେକଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଏଵଂ ଅହେତୁଭାଵେ ପଟିସିଦ୍ଧେ ଵିସମହେତୁଵାଦୀ ଵଦେଯ୍ଯ “ନ ଇଦଂ ଅହେତୁକଂ କିଞ୍ଚରହି ସହେତୁକଂ, କେନ ପନ ହେତୁନା ସହେତୁକନ୍ତି? ଇସ୍ସରାଦିନା”ତି।

ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପକତିପୁରିସପଜାପତିକାଲାଦୀନଂ ଗହଣଂ ଵେଦିତବ୍ବଂ, ତଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ଆହ “ନ ଇସ୍ସରାଦିହେତୁକ”ନ୍ତିଆଦି। ନ ନାମରୂପଂ ଇସ୍ସରାଦିହେତୁକଂ ନାମରୂପତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅନୁପଲବ୍ଭମାନତ୍ତା ଇସ୍ସରପକତିଆଦିନମେଵ ଅଭାଵତୋ। ଯଦି ପନ ଅସତୋ ଇସ୍ସରାଦିତୋ ନାମରୂପସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି, ଏଵଂ ସତି ସା ଏଵ ସବ୍ବତ୍ଥ ସବ୍ବଦା ସବ୍ବେସଂ ଏକସଦିସତା ଆପଜ୍ଜତି। ଅଥ ନାମରୂପମତ୍ତମେଵ ଇସ୍ସରାଦିହେତୁକଂ, ନାମରୂପଞ୍ଚ ଅହୁତ୍ଵା ସମ୍ଭଵନ୍ତଂ, ହୁତ୍ଵା ଚ ଵିନସ୍ସନ୍ତଂ ଦିସ୍ସତୀତି ଇସ୍ସରାଦୀହିପି ତାଦିସେହି ଭଵିତବ୍ବଂ। ତଥା ଚ ତଦପି ସପ୍ପଚ୍ଚଯଂ ସଙ୍ଖତମେଵାତି ତସ୍ସାପି ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହୋ କାତବ୍ବୋ। ଅଥ ତଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅହେତୁକତା ତସ୍ସ ଆପନ୍ନା। ତେନାହ “ଅହେତୁକଭାଵାପତ୍ତିତୋ”ତି।

ଅପିଚ ନ ଇସ୍ସରାଦିହେତୁକଂ ନାମରୂପଂ। କିଂ କାରଣଂ? କମେନ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ। ଯଦି ହି ଏଵଂ ନିଚ୍ଚଂ ଇସ୍ସରାଦିସଞ୍ଞିତଂ କମ୍ମକିଲେସିନ୍ଦ୍ରିଯାରମ୍ମଣାଦିନିରପେକ୍ଖକାରଣମ୍ପି ସିଯା, ସବ୍ବେସଂଯେଵ ଏକଜ୍ଝଂ ଉପ୍ପତ୍ତି ସିଯା, ଯତ୍ତକେହି ତତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତବ୍ବଂ। କସ୍ମା? କାରଣସ୍ସ

ସନ୍ନିହିତଭାୱତୋ। ଯଦି ପନ ତସ୍ସ ଇଚ୍ଛାୱସେନ ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ପରିକପ୍ପେୟ୍ୟୁଂ, ତାସଞ୍ଚ ଇଚ୍ଛାନଂ ଏକଚ୍ଚଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଯଂ କୋ ୱିବନ୍ଧୋ। ଅଥ ଅଞ୍ଞମ୍ପି କିଞ୍ଚି କମ୍ମକିଲେସିନ୍ଦ୍ରିଯାରମ୍ମଣାଦିଅପେକ୍ଖିତବ୍ବଂ ଅତ୍ଥୀତି ଚେ? ତଦେୱ ହେତୁ କାରଣଂ, କିମଞ୍ଞେନ ଅଦିଟ୍ଠସାମତ୍ଥିଯେନ ପରିକପ୍ପିତେନ ପଯୋଜନଂ? ଦିଟ୍ଠଞ୍ହି କମ୍ମାଦୀନଂ ସାମତ୍ଥିଯଂ ତଦଞ୍ଞପଚ୍ଚଯସନ୍ନିଧାନେପି ତଦଭାୱେ ଅଭାୱତୋ। ଯଥା ହି ରୂପାଲୋକମନସିକାରସନ୍ନିଧାନେପି ଚକ୍ଖୁନୋ ଅଭାୱେ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅଭାୱୋ, ଭାୱେ ଚ ଭାୱଂ ଦିସ୍ୱା ଚକ୍ଖୁନୋ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣୁପ୍ପାଦନସମତ୍ଥତା ଅତ୍ଥୀତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ଯଥା ଚ ଯ୍ୱାଯଂ ଯମକାନମ୍ପି ସମାନାନଂ ଜନକଜନନୀସୁକ୍କସୋଣିତାଦିବାହିରପଚ୍ଚଯସମଭାୱେପି ସତ୍ତାନଂ ହୀନପଣୀତତାଦିୱିସେସୋ ଦିସ୍ସତି, ସୋ ଚ ସସନ୍ତାନେ ତାଦିସସ୍ସ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ହେତୁନୋ ଅଭାୱା କମ୍ମକିଲେସହେତୁକୋତି ତସ୍ସ ତତ୍ଥ ସମତ୍ଥତା ଅତ୍ଥୀତି ୱିଞ୍ଞାଯତି, ନ ଏୱମିସ୍ସରାଦିକସ୍ସ। କାରଣସ୍ସ ହି ଭାୱାଭାୱେ ଫଲସ୍ସ ଭାୱାଭାୱେହି କାରଣସ୍ସ ସମତ୍ଥତା ୱିଞ୍ଞାଯେୟ୍ୟ। ନ ଚ ସନ୍ନିହିତେ ତଦକାରଣସ୍ସ ନାମରୂପସ୍ସ ଇସ୍ସରାଦିୱେକଲ୍ଲେନ କତ୍ଥଚି ଅନୁପ୍ପତ୍ତି ଦିଟ୍ଠା, ତସ୍ମା ଅକାରଣମିସ୍ସରୋ।

ଅଥାପି ସଗ୍ଗୋ ଏୱଂ ଇସ୍ସରାଦିହେତୁକୋ ୱୁଚ୍ଚେୟ୍ୟ, ସୋପି ସଗ୍ଗପ୍ପକାରୋ ସବ୍ବକାଲଂ ତତୋ ନିବ୍ବତ୍ତେୟ୍ୟ। ନ ହି ସନ୍ନିହିତକାରଣସ୍ସ ଫଲସ୍ସ ଅନୁପ୍ପତ୍ତି ଯୁତ୍ତା। ନିଚ୍ଚେ ଚ ସତି ଅଞ୍ଞନିରପେକ୍ଖକାରଣେ ସଗ୍ଗସ୍ସ ଆଦିଯେୱ ନ ଯୁତ୍ତୋ, ଯାୱ ଇସ୍ସରାଦିକଂ କାରଣଂ, ତାୱ ସବ୍ବସ୍ସ ଅତ୍ଥିଭାୱପ୍ପସଙ୍ଗତୋ। ଅଥାପି ୱଦେୟ୍ୟ "ଅଞ୍ଞେପି ଯଥାରହଂ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତିଯେୱ, ଇସ୍ସରାଦିକମ୍ପି ତେସଂ ସହକାରୀକାରଣଂ ହୋତୀ"ତି। ଯଦେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ। ଯଦି ପରୋ ୱଦେୟ୍ୟ "ଇଧ ବୁଦ୍ଧିପୁବ୍ବୋ ଭାୱାନଂ ରଚନାୱିସେସୋ ଦିଟ୍ଠୋ, ଯଥା ତଂ ଘଟଗେହାଦୀନଂ। ଅତ୍ଥି ଚ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାନଂ ସରୀରପଦୁମାଦୀନଂ ରଚନାୱିସେସୋ, ତସ୍ମା ତେନାପି ବୁଦ୍ଧିପୁବ୍ବେନ ଭୱିତବ୍ବଂ। ଯସ୍ସ ଚ ସୋ ବୁଦ୍ଧିପୁବ୍ବୋ, ସୋ ଇସ୍ସରାଦିକୋ, ତସ୍ମା ତେନ ନାମରୂପସଞ୍ଞିତସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ କାରଣେନ ଭୱିତବ୍ବ"ନ୍ତି। ତଯିଦଂ ଅସିଦ୍ଧଂ, ରଚିତା ସରୀରପଦୁମାଦଯୋତି ତତ୍ଥେୱ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା। ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ହି ସନ୍ନିୱେସୱସେନ ତଥା ତଥା ପଚ୍ଚୁପନଂ "ରଚନା"ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅନେକନ୍ତିକୋ ଚାଯଂ ଅବୁଦ୍ଧିପୁବ୍ବସ୍ସାପି ଦିଟ୍ଠତ୍ତା। ଦିଟ୍ଠୋ ହି ନ୍ହାରୁଆଦୀନଂ ଅଗ୍ଗିସଂଯୋଗେନ ରଚନାୱିସେସୋ, ତଥା ୱିସୁଂସୁତ୍ତାନଂ ପୁଚ୍ଛଚମ୍ମାଦୀନଂ। ଯଦି ପନାଯମିସ୍ସରାଦିକୋ ଗୱସ୍ସଜଗଦ୍ରଭାଦୀନଂ କରୀସାୱତ୍ତେ ପଟିମହୁତଂ ରଚେୟ୍ୟ, ଉମ୍ମତ୍ତୋ ୱିଯ ୱିକ୍ଖିତ୍ତୋ ସିଯା। କିଞ୍ଚାଯଂ ଲୋକଂ ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ ଅତ୍ତତ୍ଥଂ ୱା ସଜ୍ଜେୟ୍ୟ ଲୋକତ୍ଥଂ ୱା।

ତତ୍ଥ ଚ ଯଦି ପୁରିମୋ ମକ୍ଖୋ କତକିଚ୍ଚୋ ନ ସିଯା ଲୋକେନ ସାଧେତବ୍ବସ୍ସ ଅତ୍ଥିଭାୱତୋ। ଅଥ ଦୁତିଯୋ, କସ୍ମା ଲୋକସ୍ସ ଅହିତଦୁକ୍ଖାୱହଂ ପାପଂ ନିରଯାଦିଂ, ଜରାମରଣାଦିଞ୍ଚ ସଜତି? ଅଥ ତଦୁଭଯଂ ଅନାମସିଦ୍ଧା କୀଳଅତ୍ଥଂ ସଜତି। କୀଳଆ ଚ ନାମ ରତିଅତ୍ଥା ହୋତି। ୱିନା କୀଳଆଯ ରତିଂ ଅଜାନନ୍ତାନଂ ରତିଅତ୍ଥଞ୍ଚ କୀଳଅମାରଭନ୍ତୋ ରତିଯଂ ଇସ୍ସରୋ ଅନିସ୍ସରୋ ସିଯା। ଅଥ ପଯୋଜନନିରପେକ୍ଖୋ, ସବ୍ବକାଲଂ ସଜେୟ୍ୟ, ତସ୍ସ ଚାଯଂ ସଜନସମତ୍ଥତା ଅହେତୁକା ୱା ସିଯା ସହେତୁକା ୱା। ଅହେତୁକା ଚେ, ସବ୍ବେସଂ ସିଯା ସହେତୁକା ୱା। ଅହେତୁକା ଚେ, ସବ୍ବେସମ୍ପି ସିଯା। ଅଥ ସହେତୁକା, ସୋ ଚସ୍ସ ହେତୁ ପରତୋ ୱା ସମ୍ଭୂତୋ ସିଯା ଅତ୍ତତୋ ୱା। ତତ୍ଥ ପରତୋ ଚେ ସମ୍ଭୂତୋ, ଯଦସ୍ସ ସୋ ଲଦ୍ଧୋ, ତସ୍ସାଯଂ ୱେୟ୍ୟାୱଚ୍ଚକରସଦିସୋ ସିଯା। ଅଥ ଅତ୍ତତୋ ତଦୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ପୁବ୍ବେ ଅଯଂ କୀଦିସୋ ଲୋକୋ ଚାତି ସବ୍ବମିଦଂ ଆଲୁନୱିସିଣଂ ଆକୁଲବ୍ଯାକୁଲଂ ଗୋଯୂଥେନ ଗତମଗ୍ଗସଦିସଫେଣପିଣ୍ଡସମଂ ଅୱିମଦ୍ଦକ୍ଖମଂ ଅସାରଂ। ତିଟ୍ଠତୁ ପସଙ୍ଗୋ, ଯଥାଧିକତମେୱ ୱଣ୍ଣଯିସ୍ସାମ। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ଇଦଂ ନାମରୂପଂ ନ ଅହେତୁକଂ, ନାପି ଇସ୍ସରାଦିୱିସମହେତୁକଂ, ତସ୍ମା। ତେତି ହେତୁପଚ୍ଚଯା।

୬୭୯। ଓଳାରିକତ୍ତା, ସୁପାକଟତ୍ତା ଚ ରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହୋ ସୁକରୋତି "ଇମସ୍ସ ତାୱ ରୂପକାଯସ୍ସା"ତିଆଦିନା ପଠମଂ ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହୱିଧିଂ ଆରଭତି। ତତ୍ଥ ଯଥା ନାମରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହୋ ଅହେତୁୱିସମହେତୁୱାଦନିୱତ୍ତିଯା ହୋତି, ଏୱଂ ନିବ୍ବିଦାୱିରାଗାୱହଭାୱେନ ତତ୍ଥ ଅଭିରତିନିୱତ୍ତିଯାପି ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋତି ତଂ ଗବ୍ଭସେୟ୍ୟକୱସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ନିବ୍ବତ୍ତମାନସ୍ସ ସୁଚିଭାୱପଟିସେଧନମୁଖେନ ଅସୁଚିଭାୱଂ ୱିଭାୱେତୁଂ "ଅଯଂ କାଯୋ"ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଉପ୍ପଲାଦୀନି ଅସୁଚିଟ୍ଠାନେ ନିବ୍ବତ୍ତାନିପି ସଯଂ ସୁଚିସମ୍ମତାନେୱାତି ତଂଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରଗ୍ଗହଣଂ। ତେନାହ ଭଗୱା –

"ଯଥା ସଙ୍କାରଧାନସ୍ମିଂ, ଉଜ୍ଝିତସ୍ମିଂ ମହାପଥେ;

ପଦୁମଂ ତତ୍ଥ ଜାଯେଥ, ସୁଚିଗନ୍ଧଂ ମନୋରମ"ନ୍ତି। (ଧ। ପ। ୫୮);

"ନିବ୍ବତ୍ତତୀ"ତି ଇଦଂ ମାତୁକୁଚ୍ଛିଯଂ ପଟିସନ୍ଧିପୱତ୍ତୀସୁ ରୂପକାଯସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତନସାମଞ୍ଞତୋ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପଠମାଭିନିବ୍ବତ୍ତିମତ୍ତଂ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଆହାରସ୍ସ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକପଚ୍ଚଯତାୱଚନଂ, ଉଦରପଟଲସ୍ସ ପଚ୍ଛତୋ କରଣାଦିୱଚନଂ, ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଜେଗୁଚ୍ଛପଟିକ୍କୂଲତାୱଚନଞ୍ଚ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି। ଏୱମୱଟ୍ଠିତେ ଯଦେକଚ୍ଚେହି ପିଟ୍ଠିତୋ, ପୁରତୋ ଚ କରଣଂ କିଂ ସିଯା ପଟିସନ୍ଧିକାଲେତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଅପାହତଂ ହୋତି। "ନିବ୍ବତ୍ତକତ୍ତା"ତି ଇମିନା ବୀଜଂ ୱିଯ ଅଙ୍କୁରସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜାଦଯୋ ରୂପକାଯସ୍ସ ଅସାଧାରଣକାରଣତାଯ ହେତୂତି ଦସ୍ସେତି। "ଉପତ୍ଥମ୍ଭକତ୍ତା"ତି ଇମିନା ପନ ଅଙ୍କୁରସ୍ସ

ପଥୱୀସଲିଲପାରିସିଆଦୟୋ ୱିୟ ଆହାରୋ ସାଧାରଣକାରଣତାୟ ପଚ୍ଚୟୋତି ଦସ୍ସେତି।

ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ହେତୁପଚ୍ଚୟାତି ଅୱିଜ୍ଜାଦୟୋ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ୟଥାରହଂ ହେତୁ ଚ ପଚ୍ଚୟୋ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଭୱେସୁ ୱିଜ୍ଜମାନଦୋସପଟିଚ୍ଛାଦନପତ୍ଥନା ଦଳ୍ହଗ୍ଗାହଭାୱେନ ସଙ୍ଖାରଭୱାନଂ ହେତୁଭୂତା ଜନକସହାୟତାୟ ଭୱନିକନ୍ତି ତଂସହଜାତଆସନ୍ନକାରଣତ୍ତା ଅଭିସଙ୍ଖାରିକା, ଅପସ୍ସୟଭୂତା ଚାତି ''ମାତା ୱିୟ ଦାରକସ୍ସ ଉପନିସ୍ସୟା''ତି ୱୁତ୍ତା। ୟଥା ପିତୁ ଜନିତସୁକ୍କେ ପୁତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତୀତି ପିତା ଜନକୋ, ଏୱଂ କମ୍ମଂ ସତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକତ୍ତା ଜନକଂ ୱୁତ୍ତଂ। ୟଥା ଧାତି ଜାତସ୍ସ ଦାରକସ୍ସ ପୋସନୱସେନ ସନ୍ଧାରିକା, ଏୱଂ ଆହାରୋ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ କାୟସ୍ସାତି ସନ୍ଧାରକୋ ୱୁତ୍ତୋ।

କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜାଦୟୋ ନାମକାୟସ୍ସାପି ପଚ୍ଚୟୋ, ପକାରନ୍ତରେନ ପନ ତସ୍ସ ପାକଟଂ ପଚ୍ଚୟପରିଗ୍ଗହୱିଧିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚାତି ଚ-ସଦ୍ଦୋ ସମୁଚ୍ଚୟତ୍ଥୋ। ତେନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନାଦିଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ସବ୍ବଂ ପଚ୍ଚୟଜାତଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ରୂପେ ଚାତି ପନ ଚ-ସଦ୍ଦେନ ୟଥା ବହୁଲଂ ବାହିରରୂପଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟୋ, ଏୱଂ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ବାହିରଂ ପଚ୍ଚୟଜାତଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ପଟିଚ୍ଚାତି ପଚ୍ଚୟଭୂତଂ ଲଦ୍ଧାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ନିସ୍ସୟପୁରେଜାତୈନ୍ଦ୍ରିୟୱିପ୍ପୟୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନ, ରୂପସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପୁରେଜାତଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନ, ଇତରେସଞ୍ଚ ସଙ୍ଗହିତାନଂ ଅନନ୍ତରାଦିସହଜାତାଦିୱସେନ ପଚ୍ଚୟଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ୱଚନଭେଦେ ପନ କାରଣଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଚ ଫସ୍ସାଦୀନଂ ୱିୟ ସହପଚ୍ଚୟେହି ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ ''ତିଣ୍ଣଂ ସଙ୍ଗତି ଫସ୍ସୋ''ତିଆଦିପାଠସ୍ସ (ମ। ନି। ୧।୨୦୪; ୩।୪୨୧, ୪୨୫-୪୨୬; ସଂ। ନି। ୨।୪୩-୪୫; କଥା। ୪୬୫, ୪୬୭) ୱିୟ ''ସୋତଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚା''ତିଆଦିପାଠସ୍ସ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା। ଏୱଂ ସମ୍ପସନୁପଗଂ ସବ୍ବଂ ନାମଂ ସହପଚ୍ଚୟେନ ସଙ୍ଗହିତଂ ହୋତି। ତେନାହ ''ନାମକାୟସ୍ସ ପଚ୍ଚୟପରିଗ୍ଗହଂ କରୋତୀ''ତି।

ପୱତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱାତି ଏତରହି ପୱତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା। ଏୱନ୍ତି ଇମିନା ନ କେୱଲଂ ସପ୍ପଚ୍ଚୟତାମତ୍ତମେୱ ପଚ୍ଚାମଟ୍ଠଂ, ଅଥ ଖୋ ୟାଦିସେହି ପଚ୍ଚୟେହି ଏତରହି ପୱତ୍ତତି, ତାଦିସେହି ଅୱିଜ୍ଜାଦିପଚ୍ଚୟେହେୱ ଅତୀତେପି ପୱତ୍ତିତ୍ଥାତି ପଚ୍ଚୟସଦିସତାପି ପଚ୍ଚାମଟ୍ଠାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୬୮୦।ପୁବ୍ବନ୍ତନ୍ତି ଅତୀତଂ ଖନ୍ଧପ୍ପବନ୍ଧକୋଟ୍ଠାସଂ। ଆରବ୍ଭାତି ଉଦ୍ଦିସ୍ସ। ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ, ନ ନୁ ଖୋ ଅହୋସିନ୍ତି ସସ୍ସତାକାରଂ, ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପତ୍ତିଆକାରଞ୍ଚ ନିସ୍ସାୟ ଅତୀତେ ଅତ୍ତନୋ ୱିଜ୍ଜମାନତଂ, ଅୱିଜ୍ଜମାନତଞ୍ଚ କଙ୍ଖତି। କିଂ ନୁ ଖୋ ଅହୋସିନ୍ତି ଜାତିଲିଙ୍ଗୂପପତ୍ତିୟୋ ନିସ୍ସାୟ ''ଖତ୍ତିୟୋ ନୁ ଖୋ ଅହୋସିଂ, ବ୍ରାହ୍ମଣାଦୀସୁ ଗହଟ୍ଠାଦୀସୁ ଦେୱାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରୋ ନୁ ଖୋ''ତି କଙ୍ଖତି। କଥଂ ନୁ ଖୋତି ସଣ୍ଠାନାକାରଂ ନିସ୍ସାୟ ''ଦୀଘୋ ନୁ ଖୋ ଅହୋସିଂ, ରସ୍ସଓଦାତକାଳଅପମାଣିକଅପ୍ପମାଣିକାଦୀନମ୍ପି ଅଞ୍ଞତରୋ''ତି କଙ୍ଖତି। ଇସ୍ସରନିମ୍ମାନାଦିଂ ନିସ୍ସାୟ ''କେନ ନୁ ଖୋ ପକାରେନ ଅହୋସି''ନ୍ତି ନିବ୍ବତ୍ତାକାରତୋ କଙ୍ଖତୀତି ଚ ୱଦନ୍ତି। କିଂ ହୁତ୍ୱା କିଂ ଅହୋସିନ୍ତି ଜାତିଆଦିଂ ନିସ୍ସାୟ ''ଖତ୍ତିୟୋ ହୁତ୍ୱା ନୁ ଖୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଅହୋସିଂ...ପେ... ଦେୱୋ ହୁତ୍ୱା ନୁ ଖୋ ମନୁସ୍ସୋ ଅହୋସି''ନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଅପରାପରୁପ୍ପତ୍ତିଂ କଙ୍ଖତି। ସବ୍ବତ୍ଥେୱ ଚ ଅଦ୍ଧାନନ୍ତି କାଲାଧିୱଚନଂ। ଭୱିସ୍ସାମି ନୁ ଖୋତି ସସ୍ସତାକାରଂ, ଉଚ୍ଛେଦାକାରଞ୍ଚ ନିସ୍ସାୟ ଅନାଗତେ ଅତ୍ତନୋ ୱିଜ୍ଜମାନତଂ, ଅୱିଜ୍ଜମାନତଞ୍ଚ କଙ୍ଖତି। ସେସମେତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନୟମେୱ। ଏତରହି ୱା ପନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅଦ୍ଧାନନ୍ତି ଇଦାନି ୱା ପଟିସନ୍ଧିମାଦିଂ କତ୍ୱା ଚୁତିପରିୟନ୍ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ୱତ୍ତମାନକାଲଂ। ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ କଥଂକଥୀ ହୋତୀତି ଅତ୍ତନୋ ଖନ୍ଧେସୁ ୱିଚିକିଚ୍ଛୋ ହୋତି। ଅହଂ ନୁ ଖୋସ୍ମୀତି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥିଭାୱଂ କଙ୍ଖତି। ଅୟୁତ୍ତଂ ପନେତନ୍ତି। ୟୁତ୍ତଂ ଅୟୁତ୍ତନ୍ତି କା ଏତ୍ଥ ଚିନ୍ତା। ଉମ୍ମତ୍ତକୋ ୱିୟ ହି ବାଲପୁଥୁଜ୍ଜନୋ। ନୋ ନୁ ଖୋସ୍ମୀତି ଅତ୍ତନୋ ନତ୍ଥିଭାୱଂ କଙ୍ଖତି। କିଂ ନୁ ଖୋସ୍ମୀତି ଖତ୍ତିୟୋୱ ସମାନୋ ଅତ୍ତନୋ ଖତ୍ତିୟଭାୱଂ କଙ୍ଖତି। ଏସ ନୟୋ ସେସେସୁ। କଥଂ ନୁ ଖୋସ୍ମିନ୍ତି ୱୁତ୍ତନୟମେୱ। କେୱଲଞ୍ଚେତ୍ଥ ''ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଜୀୱୋ ନାମ ଅତ୍ଥୀ''ତି ଗହେତ୍ୱା ତସ୍ସ ଦୀଘାଦିଭାୱଂ କଙ୍ଖନ୍ତୋ ''କଥଂ ନୁ ଖୋସ୍ମି''ନ୍ତି କଙ୍ଖତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ପନ ଅତ୍ତନୋ ସରୀରସଣ୍ଠାନଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥି। କୁତୋ ଆଗତୋ, ସୋ କୁହିଂ ଗାମୀ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ଆଗତିଗତିଟ୍ଠାନଂ କଙ୍ଖତି। ସା ସବ୍ବାପି ପହୀୟତୀତି ସା ୟଥାୱୁତ୍ତା ସୋଳସୱିଧାପି ୱିଚିକିଚ୍ଛା ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ପହୀୟତି।

୬୮୧। କୁସଲାଦିଭେଦତୋ ସବ୍ବପ୍ପକାରସ୍ସାପି ନାମସ୍ସ ସାଧାରଣୋ ପଚ୍ଚୟୋତି, ତତୋ ପୱତ୍ତିତୋ ମନସିକାରାଦିକୋ କୁସଲାଦିଭେଦତୋ ସବ୍ବପ୍ପକାରସ୍ସାପି ନାମସ୍ସ ଅସାଧାରଣୋ ପଚ୍ଚୟୋତି ଚ ୟୋଜେତବ୍ବଂ। କୁସଲାଦିଭେଦତୋତି କୁସଲାକୁସଲୱିପାକକିରିୟଭେଦତୋ। ତସ୍ସାପି ସୋମନସ୍ସସହଗତାଦିଅଞ୍ଞତରଭେଦୱସେନ ସବ୍ବପ୍ପକାରସ୍ସାପି। ୟଂ ଏକନ୍ତତୋ ଛଦ୍ୱାରିକଂ, ତମ୍ପି ଛଦ୍ୱାରଗ୍ଗହଣେନେୱ ଗହିତଂ ୟଥା ଛଟ୍ଠାରମ୍ମଣଂ ଛଳଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣେନାତିପି ୱୁତ୍ତଂ ''ସବ୍ବପ୍ପକାରସ୍ସାପୀ''ତି। ତତୋତି ଚକ୍ଖୁରୂପାଦିତୋ। ମନସିକାରାଦିକୋତି ୟୋନିସୋମନସିକାରଅୟୋନିସୋମନସିକାରାଦିକୋ , କମ୍ମଭୱଙ୍ଗାଦିକୋ ଚ। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ଦ୍ୱାରଚ୍ଛକ୍କୟୋନିସୋମନସିକାରାଦିୱସେନ ନାମସ୍ସେୱ ସାଧାରଣୋ, ଅସାଧାରଣୋ ଚ ପଚ୍ଚୟୋ ୱୁତ୍ତୋ, ତଂ ପନ ଅୱିସେସୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ୱିସେସତୋ ପନ କମ୍ମଂ ୱିପାକନାମସ୍ସ, କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନରୂପାନଞ୍ଚ ଚିତ୍ତଂ ଚେତସିକନାମସ୍ସ, ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପାନଞ୍ଚ ସାଧାରଣୋ ପଚ୍ଚୟୋ, ୟଥାୱୁତ୍ତସ୍ସେୱ ଚ ନାମସ୍ସ, ରୂପସ୍ସ ଚ ତଦଞ୍ଞନାମରୂପାପେକ୍ଖାୟ ଅସାଧାରଣୋ ପଚ୍ଚୟୋ। ତଥା ସଭାଗୋ, ଉତୁସଭାଗୋ ଚ ଆହାରୋ ତଂସମୁଟ୍ଠାନରୂପାନଂ ସାଧାରଣୋ ପଚ୍ଚୟୋ, ତଦଞ୍ଞାପେକ୍ଖାୟ

ଅସାଧାରଣୋତି ରୂପସ୍ସାପି ସାଧାରଣୋ, ଅସାଧାରଣୋ ଚ ପଚ୍ଚଯୋ ଯଥାରହଂ ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବୋ। ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହୋ ନାମ ଅନଧିଗତାରହତ୍ତେନ କାତବ୍ବୋତି ତଦପେକ୍ଖାଯ ''ଯୋନିସୋମନସିକାରସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସଵନାଦିକୋ କୁସଲସ୍ସେଵା''ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯସ୍ସ, ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ଵା ସମ୍ପତ୍ତିଚକ୍କାନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଵିପରୀତୋ ଅକୁସଲସ୍ସାତି ଵଚନତୋ ଯଥା ଯୋନିସୋମନସିକାରାଦିଵିପରୀତୋ ଅକୁସଲସ୍ସେଵ ପଚ୍ଚଯୋ, ତଥା ଯୋନିସୋମନସିକାରାଦି କୁସଲସ୍ସେଵ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ସ ଵା କୁସଲଂ ସମ୍ଭଵତି, ଅକୁସଲଂ ସମ୍ଭଵତି, କୁସଲାକୁସଲାନି ଵା, ତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧମେତଂ। କମ୍ମାଦିକୋତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅଵିଜ୍ଜାଦଯୋ ଵିଯ ଗତିକାଲାଦଯୋପି ସଙ୍ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଭଵଙ୍ଗାଦିକୋତି ଭଵଙ୍ଗସନ୍ତୀରଣପରିତ୍ତକିରିଯାରହତ୍ତାଦିକୋ। ତତ୍ଥ ଭଵଙ୍ଗଂ ପଞ୍ଚଦ୍ଵାରମନୋଦ୍ଵାରାଵଜ୍ଜନକିରିଯାନଂ, ସନ୍ତୀରଣଂ ଵୋଟ୍ଠବ୍ବନସ୍ସ, ପରିତ୍ତକିରିଯା ଯଥାରହଂ ପରିତ୍ତମହଗ୍ଗତକିରିଯାନଂ, ଅରହତ୍ତଂ ଆଵଜ୍ଜନଵଜ୍ଜାନଂ ସବ୍ବକିରିଯାନଂ ପଚ୍ଚଯୋତି ଵେଦିତବ୍ବଂ।

କମ୍ମନ୍ତି ଚେତନାଵ ଅଧିପ୍ପେତା, ସା ଚ ଖୋ କୁସଲାକୁସଲା। ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''କୁସଲାକୁସଲଚେତନା ଵିପାକାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ, କଟତ୍ତା ଚ ରୂପାନଂ କମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୨୭)। ନ ଚିତ୍ତଂ ଵିଯ ସସମ୍ପଯୁତ୍ତା। ଚିତ୍ତଞ୍ହି ସସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ ''ହେତୂ ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ, ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତିଆଦିଵଚନତୋ (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୧)। ତଥାତି ତେସୁ କମ୍ମାଦୀସୁ ରୂପଜନକପଚ୍ଚଯେସୁ। ଅତୀତତୋ ଏଵ କମ୍ମତୋ ଫଲଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ଵତ୍ତମାନତୋତି ଵୁତ୍ତଂ ''କମ୍ମଂ ଅତୀତମେଵ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି। ଯଦି ହି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନତୋ କମ୍ମତୋ ଫଲଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯ, ଆଯୂହନକ୍ଖଣେ ଏଵ ଫଲେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତବ୍ବଂ ଭଵେଯ୍ଯ, ନ ଚ ତଂ ଦିଟ୍ଠମିଚ୍ଛିତଂ ଵା। ନ ହି ଲୋକେ କୁଦାଚନଂ କରିଯମାନମେଵ କମ୍ମଂ ଫଲଂ ଦେନ୍ତଂ ଦିଟ୍ଠଂ, ତଥାରୂପୋ ଵା ଆଗମୋ ଅତ୍ଥୀତି। ନନୁ ଚ ଇଦମପି ନ ଦିଟ୍ଠଂ, ଯଂ ଵିନଟ୍ଠତୋ ହେତୁତୋ ଫଲଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ, ମତୋ ଵା କୁକ୍କୁଟୋ ଵସ୍ସନ୍ତୋତି? ସଚ୍ଚମଦିଟ୍ଠଂ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ପଵନ୍ଧଵିଚ୍ଛେଦେ, ଇଦଂ ପନ ଅରୂପଂ ପଵନ୍ଧୋପି ଅତ୍ଥୀତି ଉପମା ନ ସଂସନ୍ଦତି। କମ୍ମତୋ ହି ଅତୀତତୋ ଏଵ କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା, ଉପଚିତତ୍ତା ଚ ଫଲଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''କାମାଵଚରସ୍ସ କୁସଲସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ଉପଚିତତ୍ତା ଵିପାକଂ ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀ''ତିଆଦି (ଧ। ସ। ୪୩୧)। ଯସ୍ମା ଅନନ୍ତରାଦିପଚ୍ଚଯଲାଭତୋ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଏଵ ଚିତ୍ତସ୍ସ ବଲଵତା, ତସ୍ମା ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନମେଵ ରୂପଂ ଜନେତୀତି ଆହ ''ଚିତ୍ତଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନ''ନ୍ତି। ରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଯସ୍ମା ପନ ରୂପସ୍ସ ଠିତିକ୍ଖଣେ ବଲଵତା ପଚ୍ଛାଜାତାଦିପଚ୍ଚଯଲାଭତୋ, ତସ୍ମା ଵୁତ୍ତଂ ''ଉତୁଆହାରା…ପେ… ହୋନ୍ତୀ''ତି, ବାହିରଂ ଉତୁଂ, ଆହାରଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯଂ ଲଭିତ୍ଵା ଅତ୍ତନୋ ଠିତିକ୍ଖଣେ ଉତୁଆହାରା ରୂପଂ ଜନେନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏଵନ୍ତି ''ସାଧାରଣାସାଧାରଣଵସେନା''ତିଆଦିନା ଵୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ।

୬୮୨।ସଙ୍ଖାରାନନ୍ତି ସଙ୍ଖତସଙ୍ଖାରାନଂ। ଭଙ୍ଗନ୍ତି ମରଣଂ। ଜରାମରଣଂ ନାମ ଜାତିଯା ସତୀତିଆଦି ଫଲଦସ୍ସନାନୁପୁବ୍ବିଯା ହେତୁଦସ୍ସନକ୍କମେନ ନାମରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହୋ ସୁକରୋତି କତ୍ଵା ଦସ୍ସିତୋ। ତତ୍ଥ ଭଵେ ସତୀତି କମ୍ମଭଵେ ସତି।

୬୮୩।ପୁବ୍ବେ ଵିତ୍ଥାରେତ୍ଵା ଦସ୍ସିତଅନୁଲୋମପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଵସେନାତି ପରିଯୋସାନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପଟିଲୋମନଯେନ ଆଦିପାପନଵସେନ ଵିତ୍ଥାରେତ୍ଵା ଦସ୍ସିତଅନୁଲୋମପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଵସେନ। ''ଅସତି ଜାତିଯା ନତ୍ଥି ଜରାମରଣ''ନ୍ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୨।୪) ହି ପଟିଲୋମଵସେନ ଦସ୍ସିତେ ପଚ୍ଚଯାକାରେ ''ଯସ୍ସ ଅଭାଵା ଯସ୍ସ ଅଭାଵୋ, ସୋ ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି ବ୍ଯତିରେକତୋ, ଅନ୍ଵଯତୋ ଚ ନାମରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହୋ ସୁକରୋତି।

୬୮୪।ପୁରିମକମ୍ମଭଵସ୍ମିଂ ମୋହୋତିଆଦି ଵୁତ୍ତତ୍ଥମେଵ। କମ୍ମସହାଯତ୍ତା କିଲେସଵଟ୍ଟଂ କମ୍ମଵଟ୍ଟେ ପକ୍ଖିପିତ୍ଵା ଵୁତ୍ତଂ ''କମ୍ମଵଟ୍ଟଵିପାକଵଟ୍ଟଵସେନା''ତି।

୬୮୫। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋ ଵୁଚ୍ଚତି ପଚ୍ଚକ୍ଖଭୂତୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ ଅତ୍ତଭାଵୋ, ତତ୍ଥ ଵେଦିତବ୍ବଫଲଂ କମ୍ମଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମଵେଦନୀଯଂ। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭଵତୋ ଅନନ୍ତରଂ ଵେଦିତବ୍ବଫଲଂ କମ୍ମଂ ଉପପଜ୍ଜଵେଦନୀଯଂ। ଅପରାପରିଯାଯେତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମାନନ୍ତରାନାଗତତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାଵପରିଯାଯେ ଅତ୍ତଭାଵପରିଵତ୍ତେ। ଅହୋସିକମ୍ମନ୍ତି ଅହୋସି ଏଵ କମ୍ମଂ, ନ ତସ୍ସ ଵିପାକୋ ଅହୋସି, ''ଅତ୍ଥି, ଭଵିସ୍ସତି ଵା''ତି ଏଵଂ ଵତ୍ତବ୍ବକମ୍ମଂ। ପଟିପକ୍ଖେହି ଅନଭିଭୂତତାଯ, ପଚ୍ଚଯଵିସେସେନ ପଟିଲଦ୍ଧଵିସେସତାଯ ଚ ବଲଵଭାଵଂ ପତ୍ତା ତାଦିସସ୍ସ ପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରସ୍ସ ଵସେନ ସାତିସଯା ହୁତ୍ଵା ପଵତ୍ତା ପଠମଜଵନଚେତନା ତସ୍ମିଂଯେଵ ଅତ୍ତଭାଵେ ଫଲଦାଯିନୀ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମଵେଦନୀଯା ନାମ। ସା ହି ଵୁତ୍ତାକାରେନ ବଲଵତି ଜଵନସନ୍ତାନେ ଗୁଣଵିସେସଯୁତ୍ତେସୁ ଉପକାରାପକାରଵସପ୍ପଵତ୍ତିଯା, ଆସେଵନାଲାଭେନ ଅପ୍ପଵିପାକତାଯ ଚ ପଠମଜଵନଚେତନା ଇତରଦ୍ଵଯଂ ଵିଯ ପଵତ୍ତସନ୍ତାନୁପରମାପେକ୍ଖଂ, ଓକାସଲାଭାପେକ୍ଖଞ୍ଚ କମ୍ମଂ ନ ହୋତୀତି ଇଧେଵ ପୁପ୍ଫମତ୍ତଂ ଵିଯ ପଵତ୍ତିଵିପାକମତ୍ତଂ ଫଲଂ ଦେତି। ତଥା ଅସକ୍କୋନ୍ତନ୍ତି କମ୍ମସ୍ସ ଵିପାକଦାନଂ ନାମ ଉପଧିପଯୋଗାଦିପଚ୍ଚଯନ୍ତରସମଵାଯେନେଵ ହୋତୀତି ତଦଭାଵତୋ ତସ୍ମିଂଯେଵ ଅତ୍ତଭାଵେ ଵିପାକଂ ଦାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତଂ। ଅତ୍ଥସାଧିକାତି ଦାନାଦିପାଣାତିପାତାଦିଅତ୍ଥସ୍ସ ନିପ୍ଫାଦିକା। କା ପନ ସାତି ଆହ ''ସତ୍ତମଜଵନଚେତନା''ତି। ସା ହି ସନ୍ନିଟ୍ଠାପକଚେତନା ଵୁତ୍ତନଯେନ

ପଟିଲଦ୍ଧୱିସେସା, ପୁରିମଜୱନଚେତନାହି ଲଦ୍ଧାସେୱନା ଚ ସମାନା ଅନନ୍ତରଭାୱେ ୱିପାକଦାୟିନୀ ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀୟକମ୍ମଂ ନାମ। ‘‘ସତି ସଂସାରପ୍ପୱତ୍ତିୟା’’ତି ଇମିନା ଅସତି ସଂସାରପ୍ପୱତ୍ତିୟଂ ଅହୋସିକମ୍ମପକ୍ଖେ ତିଟ୍ଠତି ୱିପଚ୍ଚନୋକାସସ୍ସ ଅଭାୱତୋତି ଦୀପେତି।

୬୮୬। ଯଂ ଗରୁକନ୍ତି ଯଂ ଅକୁସଲଂ ମହାସାୱଜ୍ଜଂ, କୁସଲଂ ମହାନୁଭାୱଂ କମ୍ମଂ। ଯଂ ବହୁଲନ୍ତି ଯଂ ବହୁଲଂ ଅଭିଣ୍ହସୋ କତଂ ସମାସେୱିତଂ। ମରଣକାଲେ ଅନୁସ୍ସରିତନ୍ତି ପରିବ୍ଭୱଭାୱେନ ମରଣସ୍ସ ଆସନ୍ନକାଲେ ଅନୁସ୍ସରିତଂ। ଆସନ୍ନକାଲେ କତେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥୀତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ପୁନପ୍ପୁନଂ ଲଦ୍ଧାସେୱନ’’ନ୍ତି ଇମିନା ‘‘ଯଂ ବହୁଲ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତକମ୍ମତୋ ୱିସେସେତି। ତଥା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀୟଂ ନିୱତ୍ତେତି ପଟିସନ୍ଧିଆକଡ୍ଢନାନୁଜାନନତୋ। ପଟିସନ୍ଧିଜନକୱସେନ ହି ଗରୁକାଦିକମ୍ମଚତୁକ୍କଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ଗରୁକଂ ସବ୍ବପଠମଂ ୱିପଚ୍ଚତି। ତଥା ହି ତଂ ଗରୁକନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଗରୁକେ ଅସତି ବହୁଲୀକତଂ, ତସ୍ମିଂ ଅସତି ଆସନ୍ନଂ, ତସ୍ମିମ୍ପି ଅସତି ‘‘କଟତ୍ତା ୱା ପନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ପୁରିମଜାତୀସୁ କତକମ୍ମଂ ୱିପଚ୍ଚତି। ବହୁଲାସନ୍ନପୁବ୍ବକତେସୁ ଚ ବଲାବଲଂ ୱା ଜାନିତବ୍ବଂ, ପାପତୋ ପାପନ୍ତରଂ, କଲ୍ୟାଣଞ୍ଚ, କଲ୍ୟାଣତୋ ଚ କଲ୍ୟାଣନ୍ତରଂ, ପାପଞ୍ଚ, ବହୁଲୀକତତୋ ଚ ମହତୋ ଚ ପୁବ୍ବକତାଦି, ଅପ୍ପଞ୍ଚ। ବହୁଲାନୁସ୍ସରଣେନ ୱିପ୍ପଟିସାରାଦିଜନନତୋ ପଟିପକ୍ଖସ୍ସ ଅପରିପୁଣ୍ଣତାୟ ଆରଦ୍ଧୱିପାକସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ, କମ୍ମସେସସ୍ସ ୱା ଅପରାପରିୟାୟେ ୱେଦନୀୟସ୍ସ ଅପରିକ୍ଖୀଣତାୟ ସନ୍ତତିୟା ପରିଣାମୱିସେସତୋତି ତେହି ତେହି କାରଣେହି ଆହିତବଲଂ ପଠମଂ ୱିପଚ୍ଚତି। ମହାନାରଦକସ୍ସପଜାତକେ ୱିଦେହରଞ୍ଞୋ ସେନାପତି ଅଲାତୋ, ବୀଜକୋ ଦାସୋ, ରାଜକଞ୍ଞା ରୁଚା ଚ ଏତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନଂ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ଭଗୱତା –

‘‘ତତ୍ରାନନ୍ଦ , ୟ୍ୱାୟଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଇଧ ପାଣାତିପାତୀ…ପେ… ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି କାୟସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ ମରଣା ଅପାୟଂ ଦୁଗ୍ଗତିଂ ୱିନିପାତଂ ନିରୟଂ ଉପପଜ୍ଜତି। ପୁବ୍ବେ ୱାସ୍ସ ତଂ କତଂ ହୋତି ପାପକମ୍ମଂ ଦୁକ୍ଖୱେଦନୀୟଂ, ପଚ୍ଛା ୱାସ୍ସ ତଂ କତଂ ହୋତି ପାପକମ୍ମଂ ଦୁକ୍ଖୱେଦନୀୟଂ , ମରଣକାଲେ ୱାସ୍ସ ହୋତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ସମତ୍ତା ସମାଦିନ୍ନା, ତେନ ସୋ କାୟସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ ମରଣା ଅପାୟଂ ଦୁଗ୍ଗତିଂ ୱିନିପାତଂ ନିରୟଂ ଉପପଜ୍ଜତି। ଯଞ୍ଚ ଖୋ ସୋ ଇଧ ପାଣାତିପାତୀ ହୋତି…ପେ… ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ହୋତି, ତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠେ ୱା ଧମ୍ମେ ୱିପାକଂ ପଟିସଂୱେଦେତି ଉପପଜ୍ଜ ୱା ଅପରେ ୱା ପରିୟାୟେ।

‘‘ତତ୍ରାନନ୍ଦ, ୟ୍ୱାୟଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଇଧ ପାଣାତିପାତୀ…ପେ… ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି କାୟସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ ମରଣା ସୁଗତିଂ ସଗ୍ଗଂ ଲୋକଂ ଉପପଜ୍ଜତି। ପୁବ୍ବେ ୱାସ୍ସ ତଂ କତଂ ହୋତି କଲ୍ୟାଣକମ୍ମଂ ସୁଖୱେଦନୀୟଂ, ପଚ୍ଛା ୱାସ୍ସ ତଂ କତଂ ହୋତି କଲ୍ୟାଣକମ୍ମଂ ସୁଖୱେଦନୀୟଂ, ମରଣକାଲେ ୱାସ୍ସ ହୋତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ସମତ୍ତା ସମାଦିନ୍ନା, ତେନ ସୋ କାୟସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ ମରଣା ସୁଗତିଂ ସଗ୍ଗଂ ଲୋକଂ ଉପପଜ୍ଜତି। ଯଞ୍ଚ ଖୋ ସୋ ଇଧ ପାଣାତିପାତୀ ହୋତି…ପେ… ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ହୋତି, ତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠେ ୱା ଧମ୍ମେ ୱିପାକଂ ପଟିସଂୱେଦେତି ଉପପଜ୍ଜ ୱା ଅପରେ ୱା ପରିୟାୟେ।

‘‘ତତ୍ରାନନ୍ଦ, ୟ୍ୱାୟଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଇଧ ପାଣାତିପାତା ପଟିୱିରତୋ…ପେ… ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି କାୟସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ ମରଣା ସୁଗତିଂ ସଗ୍ଗଂ ଲୋକଂ ଉପପଜ୍ଜତି। ପୁବ୍ବେ ୱାସ୍ସ ତଂ କତଂ ହୋତି କଲ୍ୟାଣକମ୍ମଂ ସୁଖୱେଦନୀୟଂ, ପଚ୍ଛା ୱାସ୍ସ ତଂ କତଂ ହୋତି କଲ୍ୟାଣକମ୍ମଂ ସୁଖୱେଦନୀୟଂ, ମରଣକାଲେ ୱାସ୍ସ ହୋତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ସମତ୍ତା ସମାଦିନ୍ନା, ତେନ ସୋ କାୟସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ ମରଣା ସୁଗତିଂ ସଗ୍ଗଂ ଲୋକଂ ଉପପଜ୍ଜତି। ଯଞ୍ଚ ଖୋ ସୋ ଇଧ ପାଣାତିପାତା ପଟିୱିରତୋ…ପେ… ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ହୋତି, ତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠେ ୱା ଧମ୍ମେ ୱିପାକଂ ପଟିସଂୱେଦେତି ଉପପଜ୍ଜ ୱା ଅପରେ ୱା ପରିୟାୟେ।

‘‘ତତ୍ରାନନ୍ଦ, ୟ୍ୱାୟଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଇଧ ପାଣାତିପାତା ପଟିୱିରତୋ…ପେ… ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି କାୟସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ…ପେ… ନିରୟଂ ଉପପଜ୍ଜତି। ପୁବ୍ବେ ୱାସ୍ସ ତଂ କତଂ ହୋତି ପାପକମ୍ମଂ ଦୁକ୍ଖୱେଦନୀୟଂ, ପଚ୍ଛା ୱାସ୍ସ ତଂ କତଂ ହୋତି ପାପକମ୍ମଂ ଦୁକ୍ଖୱେଦନୀୟଂ, ମରଣକାଲେ ୱାସ୍ସ ହୋତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ସମତ୍ତା ସମାଦିନ୍ନା, ତେନ ସୋ କାୟସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ ମରଣା ଅପାୟଂ …ପେ… ନିରୟଂ ଉପପଜ୍ଜତି। ଯଞ୍ଚ ଖୋ ସୋ ଇଧ ପାଣାତିପାତା ପଟିୱିରତୋ ହୋତି…ପେ… ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ହୋତି, ତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠେ ୱା ଧମ୍ମେ ୱିପାକଂ ପଟିସଂୱେଦେତି ଉପପଜ୍ଜ ୱା ଅପରେ ୱା ପରିୟାୟେ’’ତି (ମ। ନି। ୩।୩୦୩)।

କିଂ ବହୁନା ଯଂ ତଂ ତଥାଗତସ୍ସ ମହାକମ୍ମୱିଭଙ୍ଗଞାଣଂ, ତସ୍ସେୱାୟଂ ୱିସୟୋ, ଯଦିଦଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ତେନ ତେନ କାରଣେନ ପୁବ୍ବାପରୱିପାକତା ସାମତ୍ଥିୟଂ।

୬୮୭। ପଟିସନ୍ଧିଦାନାଦିୱସେନ ୱିପାକସନ୍ତାନସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତକଂ ଜନକଂ। ତେନାହ ‘‘ତଂ ପଟିସନ୍ଧିୟମ୍ପି ପୱତ୍ତେପି ରୂପାରୂପୱିପାକକ୍ଖନ୍ଧେ ଜନେତୀ’’ତି। ସୁଖଦୁକ୍ଖସନ୍ତାନସ୍ସ, ନାମରୂପପ୍ପବନ୍ଧସ୍ସ ୱା ଚିରତରପ୍ପୱତ୍ତିହେତୁଭୂତଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଂ। ତେନାହ ‘‘ସୁଖଦୁକ୍ଖଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭେତି, ଅଦ୍ଧାନଂ ପୱତ୍ତେତୀ’’ତି। ଉପପୀଳକଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖପ୍ପବନ୍ଧେ ପୱତ୍ତମାନେ ସଣିକଂ ସଣିକଂ ତଂ ହାପେତି। ତେନାହ ‘‘ସୁଖଦୁକ୍ଖଂ ପୀଳେଏତି ବାଧତି, ଅଦ୍ଧାନଂ ପୱତ୍ତିତୁଂ ନ ଦେତୀ’’ତି। ଘାତେତ୍ୱାତି ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା। କମ୍ମସ୍ସ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦନଂ ନାମ ତସ୍ସ ୱିପାକପଟିବାହନମେୱାତି ଆହ ‘‘ତସ୍ସ ୱିପାକଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା’’ତି। ତଞ୍ଚ

ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଓକାସକରଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକସ୍ସ ଓକାସଂ କରୋତୀ''ତି। ୱିପଚ୍ଚନାୟ କତୋକାସଂ କମ୍ମଂ ୱିପକ୍କମେୱ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ''ଏୱଂ ପନ କମ୍ମେନ କତେ ଓକାସେ ତଂ ୱିପାକଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି। ଉପପୀଳକଂ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱିପାକଂ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦତି, ନ ସୟଂ ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକଂ ଦେତି। ଉପଘାତକଂ ପନ ଦୁବ୍ବଲଂ କମ୍ମଂ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକଂ ଉପ୍ପାଦେତୀତି ଅୟମେତେସଂ ୱିସେସୋ। ବୱ୍ହାବାଧତାଦିପଚ୍ଚୟୂପନିପାତେନ ୱିପାକସ୍ସ ୱିବାଧକଂ ଉପପୀଳକଂ, ତଥା ୱିପାକସ୍ସେୱ ଉପଚ୍ଛେଦକଂ ଉପଘାତକଂ। କମ୍ମଂ ଉପଘାତେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକସ୍ସ ଓକାସକରଣେନ ୱିପଚ୍ଚନେ ସତି ଜନକମେୱ ସିୟା, ଜନକାଦିଭାୱୋ ନାମ ୱିପାକଂ ପତି ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ, ନ କମ୍ମଂ ପତୀତି ୱିପାକସ୍ସେୱ ଉପଘାତକତା ଯୁତ୍ତା ୱିୟ ଦିସ୍ସତି, ୱୀମଂସିତବ୍ବଂ।

କମ୍ମନ୍ତରନ୍ତି କମ୍ମୱିସେସୋ କମ୍ମାନଂ ବଲାବଲଭେଦୋ। ୱିପାକନ୍ତରନ୍ତି ୱିପାକୱିସେସୋ, ତସ୍ସ ହୀନପଣୀତତାଦିଭେଦୋ। ଅପରୋ ନୟୋ – ୟସ୍ମିଂ କମ୍ମେ କତେ ପଟିସନ୍ଧିୟଂ, ପୱତ୍ତେ ଚ ୱିପାକକଟତ୍ତାରୂପାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତି ହୋତି, ତଂ ଜନକଂ। ୟସ୍ମିଂ ପନ କତେ ଅଞ୍ଞେନ ଜନିତସ୍ସ ଇଟ୍ଠସ୍ସ ୱା ଅନିଟ୍ଠସ୍ସ ୱା ଫଲସ୍ସ ୱିବାଧକୱିଚ୍ଛେଦକପଚ୍ଚୟାନୁପ୍ପତ୍ତିୟା, ଉପବ୍ରୂହନପଚ୍ଚୟୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଚ ଜନକାନୁଭାୱାନୁରୂପଂ ପରିପୋସଚିରତରପ୍ପବନ୍ଧା ହୋନ୍ତି, ତଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଂ। ଜନକେନ ନିବ୍ବତ୍ତିତଂ କୁସଲଫଲଂ ୱା ଅକୁସଲଫଲଂ ୱା ୟେନ ପଚ୍ଚନୀକଭୂତେନ ରୋଗଧାତୁସମତାଦିନିମିତ୍ତତାୟ ବାଧୀୟତି, ତଂ ଉପପୀଳକଂ। ୟେନ ପନ କମ୍ମୁନା ଜନକସାମତ୍ଥିୟୱସେନ ଚିରତରପ୍ପବନ୍ଧାରହମ୍ପି ସମାନଂ ଫଲଂ ୱିଚ୍ଛେଦକପଚ୍ଚୟୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଉପହଞ୍ଞତି ୱିଚ୍ଛିଜ୍ଜତି, ତଂ ଉପଘାତକଂ। ତତ୍ଥ କେଚି ଦୁତିୟସ୍ସ କୁସଲଭାୱଂ ଇତ୍ଥନ୍ନାମଗତସ୍ସ ଅପ୍ପାବାଧଦୀଘାୟୁକତାସଂୱତ୍ତନୱସେନ, ପଚ୍ଛିମାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅକୁସଲଭାୱଂ ବୱ୍ହାବାଧଅପ୍ପାୟୁକତାସଂୱତ୍ତନୱସେନ ୱଣ୍ଣେନ୍ତି। ଦେୱଦତ୍ତାଦୀନଂ, ପନ ନାଗାଦୀନଂ, ଇତୋ ଅନୁପଦିନ୍ନେନ ୟାପନକପେତାନଞ୍ଚ ନରକାଦୀସୁ ଅକୁସଲୱିପାକୁପତ୍ଥମ୍ଭନୁପପୀଳଅନୁପଘାତକାନି ନ ନ ସନ୍ତୀତି ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ଅକୁସଲାକୁସଲଭାୱୋ ନ ୱିରୁଜ୍ଝତି। ବୁଦ୍ଧାୱେଣିକତାୟ ଅସାଧାରଣସ୍ସେୱ ଞାଣସ୍ସ ଗୋଚରଭାୱତୋ କମ୍ମନ୍ତରାଦି ''ଅସାଧାରଣଂ ସାୱକେହୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏକଦେସତୋ ଜାନିତବ୍ବଂ ଅନୱସେସତୋ ଜାନିତୁଂ ନ ସକ୍କା ଅୱିସୟତ୍ତା। ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅଜାନନେ ପଚ୍ଚୟପରିଗ୍ଗହୋ ନ ପରିପୂରତୀତି।

୬୮୮। ୟଥାୱୁତ୍ତଂ କମ୍ମଂ ୱତ୍ତମାନୱିପାକପ୍ପବନ୍ଧନିମିତ୍ତମେୱ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି କମ୍ମେକଦେସତାୟ ''ଦ୍ୱାଦସୱିଧଂ କମ୍ମଂ କମ୍ମୱଟ୍ଟେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। କିଲେସୱଟ୍ଟମ୍ପି କମ୍ମସହାୟତାୟ କମ୍ମୱଟ୍ଟପକ୍ଖିକମେୱ କତ୍ୱା ଆହ ''କମ୍ମୱଟ୍ଟୱିପାକୱଟ୍ଟୱସେନା''ତି। ୟାଦିସତୋ ପଚ୍ଚୟତୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଅଦ୍ଧାନେ ନାମରୂପସ୍ସ ପୱତ୍ତି, ତାଦିସତୋ ଏୱ ଇତରସ୍ମିମ୍ପି ଅଦ୍ଧଦ୍ୱୟେତି ୟଥା ଅତୀତାନାଗତେ ନୟଂ ନେତି, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଇଦ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅନାଗତେପି କମ୍ମୱଟ୍ଟୱିପାକୱଟ୍ଟୱସେନେୱାତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଂ ଏୱ-ସଦ୍ଦଂ ''ଏତରହି ଅତୀତେପୀ''ତି ଏତ୍ଥାପି ଆନେତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଅଦ୍ଧତ୍ତୟେପି କିରିୟାକିରିୟଫଲମତ୍ତତାଦସ୍ସନପରତ୍ତା ଚୋଦନାୟ। ଇତି କମ୍ମଞ୍ଚେୱାତିଆଦି ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସ ନିଗମନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅପରାପରଂ ୱଟ୍ଟନଟ୍ଠେନ ୱଟ୍ଟଂ। ତଥା ପୱତ୍ତନଂ ପୱତ୍ତଂ। ହେତୁଫଲଭାୱେନ ସମ୍ବନ୍ଧତୀତି ସନ୍ତତି, ପବନ୍ଧୋ। କରଣଟ୍ଠେନ, ପଚ୍ଚୟେହି କରୀୟତୀତି ୱା କିରିୟା।

କମ୍ମାତି କମ୍ମତୋ। ସମ୍ଭୱତି ଏତସ୍ମାତି ସମ୍ଭୱୋ, କମ୍ମଂ ସମ୍ଭୱୋ ଏତସ୍ସାତି କମ୍ମସମ୍ଭୱୋ, ୱିପାକୋ।

କାରଣସାମଗ୍ଗିୟଂ ଦାନାଦୀହି ସାଧିତକିରିୟାୟ ୱତ୍ତମାନାୟ କାରଣମତ୍ତେ କତ୍ତୁୱୋହାରୋତି ଆହ ''ନେୱ କାରଣତୋ ଉଦ୍ଧଂ କାରକଂ ପସ୍ସତୀ''ତି। କରୋତୀତି ହି କାରକଂ। ୱିପାକପଟିସଂୱେଦକଂ ନ ପସ୍ସତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ । କାମଂ ବାଲାପି ''କାରକୋ ପଟିସଂୱେଦକୋ''ତି ୱଦନ୍ତା ଅତ୍ଥତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିମତ୍ତମେୱ ୱଦନ୍ତି, ତେ ପନ ୱିପରୀତାଭିନିୱେସୱସେନାପି ୱଦନ୍ତୀତି ତଂ ଅପ୍ପମାଣନ୍ତି ଆହ ''ସମଞ୍ଞାମତ୍ତେନ ପଣ୍ଡିତା ୱୋହରନ୍ତୀ''ତି।

୬୮୯।ଏୱେତନ୍ତି ଏୱଂୱିଧଂ ଏତଂ ଦସ୍ସନଂ, ସମ୍ମଦସ୍ସନଂ, ଅୱିପରୀତଦସ୍ସନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ବୀଜରୁକ୍ଖାଦିକାନଂୱାତି ୟଥା ବୀଜତୋ ରୁକ୍ଖୋ, ରୁକ୍ଖତୋ ପୁନ ବୀଜନ୍ତି ଅନାଦିକାଲିକତ୍ତା ବୀଜରୁକ୍ଖସନ୍ତାନସ୍ସ ପୁବ୍ବକୋଟି ନତ୍ଥି, ଏୱଂ କମ୍ମପଚ୍ଚୟା ୱିପାକୋ, ୱିପାକପଚ୍ଚୟା କମ୍ମନ୍ତି ଅନାଦିକାଲିକତ୍ତା କମ୍ମୱିପାକସନ୍ତାନସ୍ସ ପୁବ୍ବକୋଟି ନ ପଞ୍ଞାୟତି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ''କୁକ୍କୁଟିୟା ଅଣ୍ଡଂ, ଅଣ୍ଡତୋ କୁକ୍କୁଟୀ, ପୁନପି କୁକ୍କୁଟିୟା ଅଣ୍ଡ''ନ୍ତି ଏୱମାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅନାଗତେପି ସଂସାରେତି ୟଥା ଅତୀତେ, ଏୱଂ ଅନାଗତେପି ଅଦ୍ଧାନେ ''ଖନ୍ଧାନଞ୍ଚ ପଟିପାଟୀ''ତିଆଦିନା (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୬୧୯; ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୯୫ ଅପସାଦନାୱଣ୍ଣନା; ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨।୬୦; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୪।୧୯୯; ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା; ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୨୨୬ ସଙ୍ଖାରପଦନିଦ୍ଦେସ; ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୫୨୩; ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୩୯; ଇତିୱୁ। ଅଟ୍ଠ। ୧୪, ୫୮; ଥେରଗା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୬୭, ୯୯; ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୨। ୧।୧୧୭; ଚୂଳନି। ଅଟ୍ଠ। ୬; ବୁ। ୱଂ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୫୮) ୱୁତ୍ତେ ସଂସାରେ ସତି କମ୍ମୱିପାକାନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତଂ ନ ଦିସ୍ସତି, କମ୍ମୱିପାକାନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତି ନ ଦିସ୍ସତି, ପୱତ୍ତତି ଏୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏତମତ୍ଥନ୍ତି ''କମ୍ମସ୍ସ କାରକୋ ନତ୍ଥୀ''ତିଆଦିନା (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୬୮୯) ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ। ଅସୟଂୱସୀତି ନ ସୟଂୱସିନୋ, ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସପରୱସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିରୋଧିତାତି ଇତରୀତରୱିରୋଧିତା, ଦିଟ୍ଠିୟୋ, ଦିଟ୍ଠିୟା ୱା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେନ ୱିରୋଧିତା ୱିରୁଦ୍ଧା।

ଗମ୍ଭୀରଞ୍ଞାଣଗୋଚରତାଯ ଗମ୍ଭୀରଂ। ତଥା ନିପୁଣଂ। ସଉସୁଞ୍ଞତାଯ, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସଭାଓସୁଞ୍ଞତାଯ ଚ ସୁଞ୍ଞଂ। ପଚ୍ଚଯନ୍ତି ନାମରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଂ, ତପ୍ପଚ୍ଚଯପଟିଓ୍ୱେଧେନେଓ୍ୱ ଚ ସବ୍ବଂ ପଟିଓ୍ୱିଦ୍ଧଂ ହୋତୀତି। କମ୍ମଂ ନତ୍ଥି ଓ୍ୱିପାକମ୍ହୀତିଆଦୀସୁ ଯଂ ଓ୍ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ଓ୍ୱୁତ୍ତମେଓ୍ୱ।

ପଚ୍ଚଯସୁଞ୍ଞଂ ଫଲନ୍ତି ଯଥାଓ୍ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଉପମାଯ ଓ୍ୱିଭାଓ୍ୱେତୁଂ ''ଯଥା ନ ସୂରିଯେ''ତିଆଦି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ତେସନ୍ତି ସୂରିଯାଦୀନଂ। ସୋତି ଅଗ୍ଗି। ସମ୍ଭାରେହୀତି ଆତପାଦୀହି କାରଣେହି।

ଯଦି ଚ ହେତୁ ଚ ଫଲଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞରହିତଂ, କଥଂ ହେତୁତୋ ଫଲଂ ନିବ୍ବତ୍ତତୀତି ଆହ ''କମ୍ମଞ୍ଚ ଖୋ ଉପାଦାଯା''ତି। ନ କେଓ୍ୱଲଂ କମ୍ମଫଲମେଓ୍ୱ ସୁଞ୍ଞଂ କତ୍ତୁରହିତଂ, ସବ୍ବମ୍ପି ଧମ୍ମଜାତଂ କାରକରହିତନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ନ ହେତ୍ଥ ଦେଓ୍ୱୋ''ତି ଗାଥା ଓ୍ୱୁତ୍ତା। ହେତୁସମ୍ଭାରପଚ୍ଚଯାତି ହେତୁସମୂହନିମିତ୍ତଂ, ହେତୁପଚ୍ଚଯନିମିତ୍ତଂ ଓ୍ୱା।

୬୯୦।ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିଓ୍ୱସେନଓ୍ୱିଦିତା ହୋନ୍ତୀତି କମ୍ମଓ୍ୱଟ୍ଟଓ୍ୱିପାକଓ୍ୱଟ୍ଟଓ୍ୱସେନ ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହସ୍ସ କତତ୍ତା ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିଓ୍ୱସେନ ଓ୍ୱିଦିତା ହୋନ୍ତୀତି ଓ୍ୱଦନ୍ତି। ଓ୍ୱୁତ୍ତନଯେନ ପନ ସପ୍ପଚ୍ଚଯନାମରୂପସ୍ସ ଦସ୍ସନେନ ତୀସୁ ଅଦ୍ଧାସୁ ପହୀନଓ୍ୱିଚିକିଚ୍ଛସ୍ସ ଅଦ୍ଧତ୍ତଯପରିଯାପନ୍ନା ଧମ୍ମା ଅତୀତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନାଗତଭଓ୍ୱେସୁ ଚ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିଓ୍ୱସେନ ଓ୍ୱିଦିତା ହୋନ୍ତି, ନ ଅନୁପଦଧମ୍ମଓ୍ୱସେନ ତଥାପରିଗ୍ଗହସ୍ସ ଅକତତ୍ତା। ସାସ୍ସ ହୋତି ଞାତପରିଞ୍ଞାତି ଯାଯ ନାମରୂପପରିଗ୍ଗହଂ, ତସ୍ସ ଚ ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହଂ କରୋତି, ସା ଅସ୍ସ ଯୋଗିନୋ ''ଇଦଂ ନାମଂ, ଏତ୍ତକଂ ନାମ''ନ୍ତିଆଦିନା, ''ତସ୍ସ ଅଯଂ ପଚ୍ଚଯୋ, ଏତ୍ତକୋ ପଚ୍ଚଯୋ''ତିଆଦିନା ଚ ପରିଚ୍ଛେଦଓ୍ୱସେନ ଞାତଓ୍ୱତୀ ପଞ୍ଞାତି କତ୍ୱା ଞାତପରିଞ୍ଞା।

ଇଦାନି ଯେନ କାରଣେନ ଅଦ୍ଧତ୍ତଯପରିଯାପନ୍ନା ଧମ୍ମା ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିଓ୍ୱସେନ ଓ୍ୱିଦିତା ହୋନ୍ତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସୋ ଏଓ୍ୱଂ ପଜାନାତୀ''ତିଆଦି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ଧମ୍ମାନଂ ଭଓ୍ୱନ୍ତରସଙ୍କମୋ ନାମ ନ କଦାଚିପି ଅତ୍ଥି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେଓ୍ୱ ନିରୁଜ୍ଝନତୋତି ଦସ୍ସେତି। ସଙ୍ଖାଯ ମନ୍ତୋଦକପାନ ମୁଖମଣ୍ଡନ ପଦୀପସୀଖୂପମାହି ତମେଓ୍ୱ ଧମ୍ମାନଂ ସଙ୍କମାଭାଓ୍ୱଂ ଓ୍ୱିଭାଓ୍ୱେତୁଂ ''ଅପିଚ ଖୋ''ତିଆଦିମାହ।

ମନୋଧାତୁଅନନ୍ତରନ୍ତି କିରିଯମନୋଧାତୁଯା ଅନନ୍ତରଂ ଲଦ୍ଧମାନଂ ଚକ୍ଖୁଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣଂ। ନ ଚେଓ୍ୱ ଆଗତନ୍ତି କିରିଯମନୋଧାତୁତୋ ନ ଚେଓ୍ୱ ଆଗତଂ କିରିଯମନୋଧାତୁଯଂ ଚକ୍ଖୁଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅଭାଓ୍ୱତୋ। ନାପି ନ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ଅନନ୍ତରନ୍ତି କିରିଯମନୋଧାତୁତୋ ଅନାଗଚ୍ଛନ୍ତମ୍ପି ପଚ୍ଚଯସାମଗ୍ଗିଲାଭେନ ତତୋ ଅନନ୍ତରଂ ନାପି ନ ନିବ୍ବତ୍ତଂ, ନିବ୍ବତ୍ତମେଓ୍ୱ ହୋତି। ଯଥାଯଂ ପଓ୍ୱତ୍ତିଯଂ ଚିତ୍ତପ୍ପଓ୍ୱତ୍ତି, ତଥେଓ୍ୱ ପଟିସନ୍ଧିମ୍ହି ଓ୍ୱତ୍ତତେ ଚିତ୍ତସନ୍ତତି, ଚୁତିଚିତ୍ତତୋ ଅନାଗଚ୍ଛନ୍ତମ୍ପି ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ତତୋ ଅନନ୍ତରଂ ନାପି ନ ନିବ୍ବତ୍ତତି, ପଚ୍ଚଯସାମଗ୍ଗିଓ୍ୱସେନ ନିବ୍ବତ୍ତତେଓ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସନ୍ତତିଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ କୁତୋଚି ଆଗମାଭାଓ୍ୱମେଓ୍ୱ ଓ୍ୱିଭାଓ୍ୱେତି। ହେତୁଫଲଭାଓ୍ୱେନ ହି ସମ୍ବନ୍ଧତାତି ଧମ୍ମପ୍ପଓ୍ୱତ୍ତି ସନ୍ତତୀତି। ତେନାହ ''ପୁରିମଂ ଭିଜ୍ଜତେ ଚିତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦି। ପୁରିମନ୍ତି ଚୁତିଚିତ୍ତଂ। ଭିଜ୍ଜତେତି ନିରୁଜ୍ଝତି। ପଚ୍ଛିମନ୍ତି ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ। ତତୋତି ଚୁତିଚିତ୍ତତୋ ଅନନ୍ତରମେଓ୍ୱ ଜାଯତି। ଯତ୍ଥ ହି ଚୁତିଚିତ୍ତତୋ ଦୂରେପି କାଲନ୍ତରେପି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ଅନନ୍ତରମେଓ୍ୱ ଜାଯତୀତି ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ମା ତେସଂ ଅନ୍ତରିକା ନତ୍ଥି ତେସଂ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତାନଂ ବ୍ଯଓ୍ୱଧାଯକଂ କିଞ୍ଚି ନତ୍ଥି। ଓ୍ୱୀଚି ତେସଂ ନ ଓ୍ୱିଜ୍ଜତୀତି ତସ୍ସେଓ୍ୱ ଓ୍ୱେଓ୍ୱଚନଂ। ଇତୋତି ଚୁତିଚିତ୍ତତୋ ଅନନ୍ତରଂ ନ ଚ ଗଚ୍ଛତି କିଞ୍ଚି ଚିତ୍ତଂ। ତଞ୍ହି ସସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମଂ ତଥେଓ୍ୱ ନିରୁଜ୍ଝତି। ପଟିସନ୍ଧି ଚାତି ପଟିସନ୍ଧିଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞମେଓ୍ୱ ଯଥାପଚ୍ଚଯଂ ଜାଯତି ନିବ୍ବତ୍ତତୀତି ପୁନପି ସଙ୍କମାଭାଓ୍ୱମେଓ୍ୱ ଓ୍ୱିଭାଓ୍ୱେନ୍ତୋ ସପ୍ପଚ୍ଚଯନାମରୂପଦସ୍ସନଂ ନିଗମେତି।

୬୯୧। ନାମରୂପଗ୍ଗହଣେନ , ତସ୍ସ ଚ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମଗ୍ଗହଣେନ ଅଗ୍ଗହିତସ୍ସ ତେଭୂମକଧମ୍ମସ୍ସ ଅଭାଓ୍ୱତୋ ''ଓ୍ୱିଦିତସବ୍ବଧମ୍ମସ୍ସା''ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ନ ଚେତ୍ଥ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମା ଅଧିଗତା। ଥାମଗତଂ ହୋତି ଅନେକାକାରଓ୍ୱୋକାରପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହଓ୍ୱିଧିନୋ ଅନୁଟ୍ଠିତତ୍ତା। ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ପହୀଯତି ତିଯଦ୍ଧଗତଧମ୍ମପ୍ପଓ୍ୱତ୍ତିଯା ଓ୍ୱିଗତସମ୍ମୋହତ୍ତା। ସା ଏଓ୍ୱାତି ସୋଳସଓ୍ୱିଧା କଙ୍ଖା ଏଓ୍ୱ। ଯସ୍ମା ଏତ୍ଥ ''ବୁଦ୍ଧେ, ଧମ୍ମେ, ସଙ୍ଘେ, ସିକ୍ଖା''ତି ଚ କଙ୍ଖାଯ ଗୋଚରଭୂତା ଲୋକିଯା ଧମ୍ମା ଅଧିପ୍ପେତା। ନ ହି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ କିଲେସା ପଓ୍ୱତ୍ତିତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି। ପୁବ୍ବନ୍ତୋତି ଅତୀତା ଖନ୍ଧାଯତନଧାତୁଯୋ। ଅପରନ୍ତୋତି ଅନାଗତା। ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତୋତି ତଦୁଭଯଂ, ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଓ୍ୱା ତଦୁଭଯଭାଗଯୁତ୍ତତ୍ତା। ଏଓ୍ୱଂ ବୁଦ୍ଧାଦିଗ୍ଗହଣେନ, ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମଗ୍ଗହଣେନ ଚ ଗହିତୋ ଅଟ୍ଠମୋ କଙ୍ଖାଓ୍ୱିସଯୋ ନାମରୂପମତ୍ତଂ, ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତାଗ୍ଗହଣେନ ପନ ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ଗହିତୋ, ତସ୍ମା ସୋଳସଓ୍ୱତ୍ଥୁକାଯ କଙ୍ଖାଯ ପହୀନାଯ ଅଟ୍ଠଓ୍ୱତ୍ଥୁକା କଙ୍ଖା ଅପ୍ପତିଟ୍ଠାଓ୍ୱ ହୋତୀତି ଆହ ''ନ କେଓ୍ୱଲଞ୍ଚ…ପେ… ପହୀଯତିଯେଓ୍ୱା''ତି।

ଦିଟ୍ଠେକଟ୍ଠତ୍ତା ଓ୍ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯ ଯଥା ଦିଟ୍ଠି ସମୁଚ୍ଛିଜ୍ଜମାନା ଓ୍ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯ ସଦ୍ଧିଂଯେଓ୍ୱ ସମୁଚ୍ଛିଜ୍ଜତି, ଏଓ୍ୱଂ ଓ୍ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଓ୍ୱିକ୍ଖମ୍ଭିଯମାନା ଦିଟ୍ଠିଯା ସଦ୍ଧିଂଯେଓ୍ୱ ଓ୍ୱିକ୍ଖମ୍ଭୀଯତୀତି ଆହ ''ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିଗତାନି ଓ୍ୱିକ୍ଖମ୍ଭନ୍ତୀ''ତି। ଅତ୍ତାଭିନିଓ୍ୱେସୂପନିସ୍ସଯା ହି ''ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ ଅହ''ନ୍ତିଆଦି (ମ। ନି। ୧।୧୮; ସଂ। ନି।

୨।୨୦) ନଯପଵୱତ୍ତା ସୋଢଅସୱତ୍ଥୁକା କଙ୍ଖା, ସା ଏୱ ଚ ପୁବ୍ବନ୍ତାଦିୱତ୍ଥୁକଭାୱେନ ୱୁତ୍ତା। ଅତ୍ତାଭିନିୱେସୱତ୍ଥୁକାନି ଚ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିଗତାନି, ବୁଦ୍ଧାଦିୱତ୍ଥୁକା ଚ କଙ୍ଖା ତଦେକଟ୍ଠାତି। ଧରୀଯନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯେହୀତି ଧମ୍ମା, ତିଟ୍ଠତି ଏତ୍ଥ ତଦାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତାଯ ଫଲନ୍ତି ଠିତି, ଧମ୍ମାନଂ ଠିତି ଧମ୍ମଟ୍ଠିତି, ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମୋ। ଅଥ ୱା ଧମ୍ମୋତି କାରଣଂ ''ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା''ତିଆଦୀସୁ (ୱିଭ। ୭୧୮ ଆଦଯୋ) ୱିଯ, ଧମ୍ମସ୍ସ ଠିତି ସଭାୱୋ, ଧମ୍ମତୋ ଚ ଅଞ୍ଞୋ ସଭାୱୋ ନତ୍ଥୀତି ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତି, ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଯଂ ଞାଣଂ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞାଣଂ। ସଙ୍ଖାରାନଂ ଯଂ ଯଂ ଭୂତଂ ଅନିଚ୍ଚତାଦି ଯଥାଭୂତଂ, ତତ୍ଥ ଞାଣନ୍ତି ଯଥାଭୂତଞାଣଂ। ସମ୍ମା ପସ୍ସତୀତି ସମ୍ମାଦସ୍ସନଂ।

ଅୱିଜ୍ଜା ପଚ୍ଚଯୋତି ଅୱିଜ୍ଜା ହେତୁଆଦିୱସେନ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଯଥାରହଂ ପଚ୍ଚଯୋ। ତତୋ ଏୱ ସଙ୍ଖାରା ପଚ୍ଚଯସମୁପ୍ପନ୍ନା। ଉଭୋପେତେତି ଯସ୍ମା ଅୱିଜ୍ଜାପି ଆସୱାଦିୱସେନ ପଚ୍ଚଯସମ୍ଭୂତାୱ, ତସ୍ମା ଅୱିଜ୍ଜା ସଙ୍ଖାରାତି ଉଭଯେପି ଏତେ ଧମ୍ମା ପଚ୍ଚଯସମୁପ୍ପନ୍ନା। ଇତୀତି ଏୱଂ। ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହେ ପଞ୍ଞାତି ପଚ୍ଚଯାନଂ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଗହଣୱସେନ ପୱତ୍ତା ପଞ୍ଞା। ୱୁତ୍ତନଯେନ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞାଣଂ।

ନିମିତ୍ତନ୍ତି ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତଂ, ଅତ୍ଥତୋ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା। ତେ ହି ଘନସଞ୍ଞାପୱତ୍ତିଯା ୱତ୍ଥୁଭାୱତୋ ନିମିତ୍ତଂ, ସୱିଗ୍ଗହଭାୱେନ ଉପଟ୍ଠାନତୋ ୱା। ଯସ୍ମା ଅନିଚ୍ଚତା ନାମ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅୱିପରୀତାକାରୋ। ତତ୍ଥ ନିଚ୍ଚତାଯ ଲେସସ୍ସାପି ଅଭାୱତୋ ଅନିଚ୍ଚତୋ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଯଥାଭୂତଂ ଜାନାତି। ତଞ୍ଚ ଞାଣଂ ଅୱିପରୀତଗ୍ଗହଣତାଯ ସମ୍ମାଦସ୍ସନଂ। ତଂସମଙ୍ଗିନା ଚ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ୱିଯ ଅତୀତାନାଗତେସୁପି ନଯଂ ନେନ୍ତେନ ତେ ସୁପରିୱିଦିତା ହୋନ୍ତି।

ଅନିଚ୍ଚତା ଚ ନାମ ଉପ୍ପତ୍ତିମତୋ, ଉପ୍ପାଦୋ ଚ ପଚ୍ଚଯୱସେନାତି ଅନିଚ୍ଚତା ସିଦ୍ଧମାନା ସଙ୍ଖାରାନଂ ସପ୍ପଚ୍ଚଯତଂ ସାଧେନ୍ତୀ ଯଥାୱୁତ୍ତକଙ୍ଖାପ୍ପହାନାଯ ସଂୱତ୍ତତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅନିଚ୍ଚତୋ...ପେ... ପହୀଯତୀ''ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ତଦନ୍ୱଯେନାତି ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦିଟ୍ଠସ୍ସ ଅନୁଗମନେନ। ଏତ୍ଥାତି ଯଥାଦିଟ୍ଠେସୁ ଧମ୍ମେସୁ। ଦୁକ୍ଖତୋ ମନସି କରୋନ୍ତୋତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ପୱତ୍ତନ୍ତି ଉପାଦିନ୍ନକ୍ଖନ୍ଧପ୍ପୱତ୍ତଂ। ତଞ୍ହି କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରେହି ପୱତ୍ତିତତ୍ତା ସାତିସଯଂ ଦୁକ୍ଖଭାୱେନ ଉପଟ୍ଠାତି। ପୱତ୍ତନ୍ତି ଠାନନିସଜ୍ଜାଦିୱସେନ ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତାଦିୱସେନ ଚ ସଙ୍ଖାରପ୍ପୱତ୍ତନ୍ତି ଅପରେ। ''ନିମିତ୍ତଂ, ପୱତ୍ତ''ନ୍ତି ଚ ୱୁତ୍ତେ ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାସନ୍ତାନସଞ୍ଞିତେ ସବ୍ବସ୍ମିଂ ସପ୍ପଚ୍ଚଯେ ନାମରୂପେ ଯାଥାୱତୋ ପୱତ୍ତା ଏକାୱ ପଞ୍ଞା ପରିଯାଯୱସେନ ''ଯଥାଭୂତଞାଣ''ନ୍ତିପି ''ସମ୍ମାଦସ୍ସନ''ନ୍ତିପି ତତ୍ଥ କଙ୍ଖାୱିକ୍ଖମ୍ଭନେନ ''କଙ୍ଖାୱିତରଣା''ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥା ''ରୁକ୍ଖୋ ପାଦପୋ ତରୂ''ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଯଞ୍ଚ ଯଥାଭୂତଞାଣ''ନ୍ତିଆଦି।

ପରମତ୍ଥତୋ ସାସନେ ଅସ୍ସାସୋ ନାମ ଅରିଯଫଲଂ, ପତିଟ୍ଠା ନାମ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ, ଅଯଂ ପନ ଅନଧିଗତମଗ୍ଗଫଲୋପି ତଦଧିଗମୁପାଯପଟିପତ୍ତିଯଂ ଠିତତ୍ତା ଲଦ୍ଧସ୍ସାସୋ ୱିଯ, ଲଦ୍ଧପତିଟ୍ଠୋ ୱିଯ ଚ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଲଦ୍ଧସ୍ସାସୋ ଲଦ୍ଧପତିଟ୍ଠୋ''ତି। ଅପରିହୀନକଙ୍ଖାୱିତରଣୱିସୁଦ୍ଧିକୋ ୱିପସ୍ସକୋ ଲୋକିଯାହି ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାସମ୍ପଦାହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଉତ୍ତରି ଅପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତୋ ସୁଗତିପରାଯଣୋ ଚ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ନିଯତଗତିକୋ''ତି। ତତୋ ଏୱ ଚୂଢଅସୋତାପନ୍ନୋ ନାମ ହୋତି। ସୋତାପନ୍ନୋ ହି ଖୀଣାପାଯଦୁଗ୍ଗତିୱିନିପାତୋତି।

ଅଥ ୱା ଲଦ୍ଧସ୍ସାସୋ ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିସମଧିଗମେନ। ନାମରୂପପରିଚ୍ଛେଦେନ ହି ଖନ୍ଧାଦିକେ ସଭାୱସରସତୋ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ସାସନେ ଧମ୍ମୁପସଂହିତପାମୋଜ୍ଜପ୍ପଟିଲାଭେନ ଲଦ୍ଧସ୍ସାସୋ ହୋତି। ଲଦ୍ଧପତିଟ୍ଠୋ କଙ୍ଖାୱିତରଣୱିସୁଦ୍ଧିସମଧିଗମେନ। ସପ୍ପଚ୍ଚଯନାମରୂପଦସ୍ସନେନ ହି ପରିମଦ୍ଦିତଦିଟ୍ଠିକଣ୍ଟକୋ ୱିନିଦ୍ଧତଅହେତୁୱିସମହେତୁୱାଦୋ ଯଥାସକଂ ପଚ୍ଚଯେହେୱ ଧମ୍ମମତ୍ତଂ ଜାନିତ୍ୱା ସାସନେ ପତିଟ୍ଠିତସଦ୍ଧୋ ଲଦ୍ଧପତିଟ୍ଠୋ ନାମ ହୋତି। ନାମରୂପୱୱତ୍ଥାନେନ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ, ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞାଣେନ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ, ତସ୍ସେୱ ଅପରଭାଗେନ ଅନିଚ୍ଚତୋ ମନସିକାରାଦିୱିଧିନା ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଞ୍ଚ ଅଭିଞ୍ଞାଯ ପୱତ୍ତିଯା ଦୁକ୍ଖଭାୱଂ ଦିସ୍ୱା ଅପ୍ପୱତ୍ତେ ନିରୋଧେ ଏକଂସେନେୱ ନିନ୍ନଜ୍ଝାସଯତାଯ ଲୋକିଯେନେୱ ଞାଣେନ ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯସଚ୍ଚାନଂ ଅଧିଗତତ୍ତା ଅପାଯେସୁ ଅଭବ୍ବୁପ୍ପତ୍ତିକୋ, ସୋତାପନ୍ନଭୂମିଯଂ ଭବ୍ବୁପ୍ପତ୍ତିକୋ ଚ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ନିଯତଗତିକୋ''ତି। ତେନାହ ''ଚୂଢଅସୋତାପନ୍ନୋ ନାମ ହୋତୀ''ତି।

ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ଏୱଂ ମହାନିସଂସମେତଂ ଯଥାଭୂତଞାଣଂ, ତସ୍ମା। ସଦାତି ସବ୍ବକାଲଂ ରତ୍ତିଞ୍ଚେୱ ଦିୱା ଚ। ସବ୍ବସୋତି ନିବ୍ବତ୍ତକହେତୁଆଦିପରିଗ୍ଗଣ୍ହନୱସେନ ସବ୍ବପ୍ପକାରେନ।

କଙ୍ଖାୱିତରଣୱିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଇତି ଏକୂନୱୀସତିମପରିଚ୍ଛେଦୱଣ୍ଣନା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୨୦। ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

ସମ୍ମସନଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୯୨।ଏୱଂମଗ୍ଗଞ୍ଚ ଅମଗ୍ଗଞ୍ଚ ଞତ୍ୱା ଠିତଂ ଞାଣନ୍ତି ଅଯଂ ଉପକ୍କିଲେସୱିନିମୁତ୍ତା ୱୀଥିପଟିପନ୍ନା ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞା ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗମଗ୍ଗୋ, ଅଯଂ ଓଭାସାଦିଭେଦୋ ଦସୱିଧୋ ଉପକ୍କିଲେସୋ ନ ମଗ୍ଗୋତି ଏୱଂ ମଗ୍ଗଞ୍ଚ ଅମଗ୍ଗଞ୍ଚ ଯାଥାୱତୋ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା ଠିତଂ ଞାଣଂ।

ଅତୀତାଦିୱସେନ ଅନେକଭେଦଭିନ୍ନେ ଧମ୍ମେ କଲାପତୋ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ସମ୍ମସନଂ କଲାପସମ୍ମସନଂ, ଅଯଂ କିର ଜମ୍ବୁଦୀପୱାସୀନଂ ଅଭିଲାପୋ। ''ଯଂ କିଞ୍ଚି ରୂପ''ନ୍ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୩୬୧; ୨।୧୧୩; ୩।୮୬; ଅ। ନି। ୪।୧୮୧) ନଯେନ ହି ଧମ୍ମାନଂ ୱିପସ୍ସନା ନଯୱିପସ୍ସନା, ଅଯଂ କିର ତମ୍ବପଣ୍ଣିଦୀପୱାସୀନଂ ଅଭିଲାପୋ। ତେନେୱାହ ''କଲାପସମ୍ମସନସଙ୍ଖାତାଯ ନଯୱିପସ୍ସନାଯା''ତି। ତାୱ-ସଦ୍ଦୋ କମତ୍ଥୋ, ତେନ ସମ୍ମସନପ୍ପକାରାନଂ ବହୁଭେଦତଂ ଦୀପେତି। ବହୁଭାୱତୋ ହି ତେସଂ ପଠମଂ ନଯୱିପସ୍ସନାଯ ଯୋଗାରମ୍ଭଂ ଅନୁସାସତି ''ନଯୱିପସ୍ସନାଯ ତାୱ ଯୋଗୋ କରଣୀଯୋ''ତି। କସ୍ମାତି ଚୋଦକୱଚନଂ। ତସ୍ସାଯଂ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ଯଦି ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧି ସମ୍ପାଦେତବ୍ବା, ଅଥ କସ୍ମା ''ନଯୱିପସ୍ସନାଯ ଆଦିତୋ ଯୋଗୋ କାତବ୍ବୋ''ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ଇତରୋ ତସ୍ସାଯଂ ଅଧିଗମୂପାଯୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକସ୍ସା''ତିଆଦିମାହ। ତେନେତଂ ଦସ୍ସେତି ''ୱିପସ୍ସନାଯ ସତି ଉଦଯବ୍ବଯଞାଣୁପ୍ପାଦୋ, ଉଦଯବ୍ବଯଞାଣେ ସତି ଓଭାସାଦିଉପକ୍କିଲେସସମ୍ଭୱୋ, ତତୋ ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗୱୱତ୍ଥାନଂ, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ଆଦିତୋୱ ଆରମ୍ଭସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋ ନତ୍ଥୀତି ୱିପସ୍ସନା ପଠମଂ ଆରଦ୍ଧବ୍ବା''ତି। ଏୱମ୍ପି ପଠମଂ ନଯୱିପସ୍ସନାୱ କସ୍ମା ଆରଦ୍ଧବ୍ବାତି ଆହ ''ୱିପସ୍ସନାଯ ଚ କଲାପସମ୍ମସନଂ ଆଦୀ''ତି। ତଞ୍ହି ଅତୀତାଦିଭେଦଭିନ୍ନାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱୱତ୍ଥାନୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଆଦିକମ୍ମିକସ୍ସ ସୁକରଂ ସମ୍ମସନନ୍ତି ଆଦିଭୂତଂ।

ତସ୍ମାତି ଆଦିଭୂତତ୍ତା। ଅଥ ୱା ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକସ୍ସ…ପେ… କଲାପସମ୍ମସନଂ ଆଦି, ତସ୍ମା। ଏତନ୍ତି କଲାପସମ୍ମସନଂ। ଅପିଚାତିଆଦି କଲାପସମ୍ମସନସ୍ସେୱ ୱିପସ୍ସନାଯ ଆଦିଭାୱେ ଉପଚଯହେତୁଦସ୍ସନଂ। ଉଦଯବ୍ବଯଞାଣପରିଯୋସାନା ତୀରଣପରିଞ୍ଞା, ଅସମ୍ପତ୍ତେ ଏୱ ଚ ଉଦଯବ୍ବଯଞାଣେ ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗୱୱତ୍ଥାନଂ ହୋତୀତି ଆହ ''ତୀରଣପରିଞ୍ଞାଯ ୱତ୍ତମାନାଯା''ତି। କଲାପସମ୍ମସନେ ତାୱ ଯୋଗୋ କାତବ୍ବୋତି ଏତ୍ଥାପି ତସ୍ସେୱ ପଠମାରମ୍ଭେ କାରଣଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯସ୍ମା କଲାପସମ୍ମସନଂ ନାମ ଏକୱିସୁଦ୍ଧିଯମ୍ପି ନ ଅନ୍ତୋଗଧଂ, ଏକଚ୍ଚେ ଚ ତଂ ଅନାମସିତ୍ୱାୱ ୱିପସ୍ସନାଚାରଂ ୱଣ୍ଣେନ୍ତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ତଂ ସୁତ୍ତନ୍ତେସୁ ଏକଦେସେନ, ଅନୱସେସତୋ ଚ ଦସ୍ସିତଂ। ପଟିସମ୍ଭିଦାଯଂ ଆଦିକମ୍ମିକାନଂ ମନସିକାରସୁକରତାଯ ୱିପସ୍ସନାଯ ଆଦିଭାୱେନ ଠପିତଂ। ୱିପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ଚ ଓଭାସାଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣସମ୍ଭୱୋ, ତସ୍ମା ''ତଂ ସମ୍ପାଦେତୁକାମେନା''ତିଆଦିନା ଅଯଂ ୱିଚାରୋ କତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୬୯୩।ତତ୍ରାତି ତସ୍ମିଂ ତୀରଣପରିଞ୍ଞାଯ ଞାତପରିଞ୍ଞାନନ୍ତରଭାୱେ, ତାସୁ ୱା ପରିଞ୍ଞାସୁ। ୱିନିଚ୍ଛଯୋତି ସରୂପତୋ, କିଚ୍ଚତୋ, ଭୂମିତୋ ଚ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ। ଲୋକୁତ୍ତରାପି ପୁରିମସ୍ମିଂ ସଚ୍ଚଦ୍ୱଯେ ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତା ତିୱିଧାପି ପରିଞ୍ଞା କିଚ୍ଚୱସେନ ଲବ୍ଭତୀତି ''ଲୋକିଯପରିଞ୍ଞା''ତି ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ସଭାୱଧମ୍ମାନଂ ଲକ୍ଖଣସଲ୍ଲକ୍ଖଣତୋ ଞେଯ୍ୟଅଭିମୁଖା ପଞ୍ଞା ଅଭିଞ୍ଞାପଞ୍ଞା। ଞାତଟ୍ଠେତି ଞାତଭାୱନିମିତ୍ତଂ। ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟସ୍ସ ଜାନନହେତୁ ''ଞାଣ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପରିଞ୍ଞାପଞ୍ଞାତି ଅନିଚ୍ଚାଦିଲକ୍ଖଣାନି ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଜାନନପଞ୍ଞା। ତୀରଣଟ୍ଠେତି ସମ୍ମସନଭାୱହେତୁ। ପହାନପଞ୍ଞାତି ପହାତବ୍ବସ୍ସ ପଜହନପଞ୍ଞା। ୱେଦଯିତାଦିଲକ୍ଖଣୱିଧୁରତାଯ ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣଂ ପଚ୍ଚତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତେସଂଯେୱ ପଚ୍ଚତ୍ତଲକ୍ଖଣସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱସେନ ଗହିତଧମ୍ମାନଂଯେୱ। ଯଥା ପଥୱୀଫସ୍ସାଦୀନଂ କକ୍ଖଳଅଫୁସନାଦିଲକ୍ଖଣାନି ତୀସୁପି ଖଣେସୁ ସଲ୍ଲକ୍ଖିତବ୍ବାନି ପଟିନିଯତରୂପତାଯ ସଭାୱସିଦ୍ଧାନେୱ ହୁତ୍ୱା ଗଯ୍ହନ୍ତି, ନ ଏୱମନିଚ୍ଚତାଦିଲକ୍ଖଣାନି। ତାନି ପନ ଭଙ୍ଗୁଦଯବ୍ବଯପୀଳାୱସୱତ୍ତନାକାରମୁଖେନ ଗହେତବ୍ବତୋ ସମାରୋପିତରୂପାନି ୱିଯ ଗଯ୍ହନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା''ତି। ଲୋକିଯପରିଞ୍ଞାନଂଯେୱ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ଲକ୍ଖଣାରମ୍ମଣିକୱିପସ୍ସନାୱ ''ପହାନପରିଞ୍ଞା''ତି ୱୁତ୍ତା।

ସଙ୍ଖାରପଟିଚ୍ଛେଦତୋତି ନାମରୂପୱୱତ୍ଥାନତୋ, ଯା ''ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧୀ''ତି ୱୁତ୍ତା। କେଚି ପନ ''ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ୱିପସ୍ସନାଯ ଭୂମିଭାୱତୋ ସବ୍ବୋପି ଖନ୍ଧାଦିୱିଚାରୋ ସଙ୍ଖାରପରିଚ୍ଛେଦୋ''ତି ୱଦନ୍ତି। ''ପଚ୍ଚତ୍ତଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧସ୍ସେୱ ଆଧିପଚ୍ଚ''ନ୍ତି ଇମିନା ନାମରୂପପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହପଞ୍ଞାନଂ ତୀରଣପହାନାସମନ୍ତତଂ ଦସ୍ସେତି । ତାସମ୍ପି ପନ ''ନମନଲକ୍ଖଣଂ ନାମଂ, ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣଂ ରୂପ''ନ୍ତି ଅରୂପରୂପାନଂ ସାଧାରଣାକାରସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱସେନ ପୱତ୍ତିଯା ଏକେନାକାରେନ ତୀରଣପରିଯାଯୋ, ଦିଟ୍ଠିକଙ୍ଖାୱିକ୍ଖମ୍ଭନେନ ପହାନପରିଯାଯୋ ଲବ୍ଭତୀତି ସିଯା ତୀରଣପହାନେସୁପି ଆଧିପଚ୍ଚନ୍ତି ୱଦନ୍ତି।

ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ ପନ ଯଥା ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିଯାୱ ସଙ୍ଖାରପରିଚ୍ଛେଦତା, ଏୱଂ ଲକ୍ଖଣାରମ୍ମଣିକୱିପସ୍ସନାଯ ଏୱ ତୀରଣପହାନକିଚ୍ଚତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଏୱଂ ହି ତିସ୍ସୋପି ପରିଞ୍ଞା ୱୱତ୍ଥିତା ହୋନ୍ତି, ଅଞ୍ଞଥା ସଙ୍କାରୋ ସିଯା। ତୀରଣପରିଞ୍ଞାଯ ଭୂମି ତତ୍ଥ ପଞ୍ଞାଯ ଅନିଚ୍ଚତାଦିଲକ୍ଖଣସନ୍ତୀରଣତୋ। ତେନାହ ''ଏତସ୍ମିଂ...ପେ... ଆଧିପଚ୍ଚ''ନ୍ତି। କାମଂ ଉଦଯବ୍ବଯଞାଣମ୍ପି କଞ୍ଚି ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସଂ ପଜହତି, ତସ୍ସ ପନ ଅଥାମଗତତ୍ତା ନ ସାତିସଯଂ ପହାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଉପରି ପହାନପରିଞ୍ଞାଯ ଭୂମୀ''ତି। ଅନିଚ୍ଚତୋ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋତି ଅନିଚ୍ଚାକାରତୋ ସଙ୍ଖାରେ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ସମ୍ମସନ୍ତୋ। ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞନ୍ତି ''ତେ ନିଚ୍ଚା ସସ୍ସତା''ତି ପୱତ୍ତଂ ମିଚ୍ଛାସଞ୍ଞଂ। ସଞ୍ଞାସୀସେନ ଦିଟ୍ଠିଚିତ୍ତାନମ୍ପି ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏସେୱ ନଯୋ ଇତୋ ପରେସୁପି। ନିବ୍ବିନ୍ଦନ୍ତୋତି ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦିସମ୍ଭୂତାଯ ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନାଯ ସଙ୍ଖାରେ ନିବ୍ବିନ୍ଦନୱସେନ ପସ୍ସନ୍ତୋ। ନନ୍ଦିନ୍ତି ସପ୍ପୀତିକତଣ୍ହଂ। ୱିରଜ୍ଜନ୍ତୋତି ୱିରାଗାନୁପସ୍ସନାଯ ୱିରଜ୍ଜନୱସେନ ଯଥା ସଙ୍ଖାରେସୁ ରାଗୋ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ। ତଥାଭୂତୋ ହି ରାଗଂ ପଜହତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ନିରୋଧେନ୍ତୋତି ନିରୋଧାନୁପସ୍ସନାଯ ଯଥା ସଙ୍ଖାରା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତିଯେୱ, ନ ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭୱୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଏୱଂ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ। ତଥାଭୂତୋ ହି ସଙ୍ଖାରାନଂ ସମୁଦଯଂ ପଜହତି ନାମ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତାପାଦନତୋ। ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜନ୍ତୋତି ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗାନୁପସ୍ସନାଯ ଯଥା ସଙ୍ଖାରା ନ ପୁନ ଆଦିଯନ୍ତି, ଏୱଂ ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନ୍ତୋ। ତେନାହ ''ଆଦାନଂ ପଜହତୀ''ତି, ନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ୱା ଗହଣଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସାଧିତତ୍ତାତି ସମ୍ପାଦିତତ୍ତା। ଇତରାତି ତୀରଣପହାନପରିଞ୍ଞା। ଏୱଂ ପରିଞ୍ଞା ନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ପରିଞ୍ଞାକ୍କମୱସେନପି କଙ୍ଖାୱିତରଣାନନ୍ତରଂ ''କଲାପସମ୍ମସନେ ଯୋଗୋ କାତବ୍ବୋ''ତି ଯ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ, ତଂ ନିଗମୱସେନ ପଚ୍ଚାହରନ୍ତୋ ''ତେନ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦିମାହ, ତଂ ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେୱ।

୬୯୪। ତତ୍ରାତି ତସ୍ମିଂ କଲାପସମ୍ମସନେ ୱିଭାୱେତବ୍ବେ, ତସ୍ସ ୱା କଲାପସମ୍ମସନସ୍ସ ଆଦିଭାୱେ। ଅଯଂ ପାଳୀତି ଦସ୍ସିଯମାନଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗପାଳିମାହ। ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱୱତ୍ଥାନେ ପଞ୍ଞାତି ଅତୀତାଦିଭେଦଭିନ୍ନେ ଧମ୍ମେ ଏକତୋ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ୱିନିଚ୍ଛଯେ ସାଧେତବ୍ବେ ତଂସାଧନୀଯା ପଞ୍ଞା। ସମ୍ମସନେ ଅନିଚ୍ଚତାଦିୱସେନ ତୀରଣେ ଞାଣନ୍ତି ପୱୁଚ୍ଚତି, ସା କଥଂ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱୱତ୍ଥାନେ ସମ୍ମସନେତି ଚ ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବେ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ। ଯଂ କିଞ୍ଚି ରୂପନ୍ତିଆଦୀନି ପଦାନି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତତ୍ଥାନେୱ। ସବ୍ବଂ ରୂପଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ ୱୱତ୍ଥପେତୀତିଆଦୀନି ପନ ଯସ୍ମା ପରତୋ ୱଣ୍ଣିଯିସ୍ସନ୍ତି, ତସ୍ମା ତତ୍ଥେୱ ନେସଂ ଅତ୍ଥଂ ୱିଭାୱଯିସ୍ସାମ।

ପାଳିୱୱତ୍ଥାନଂ ପନ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ – ଏତ୍ଥ ହି ଆଦିକମ୍ମିକାନଂ ୱିପସ୍ସନାମନସିକାରସୁଖତ୍ଥଂ ''ଯଂ କିଞ୍ଚି ରୂପ''ନ୍ତିଆଦିନା ପଠମଂ ତାୱ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଅତୀତାଦିୱିଭାଗମୁଖେନ ଗହିତା, ତେ ପନ ଖନ୍ଧା ଯସ୍ମା ଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣେହି ସଦ୍ଧିଂ ଦ୍ୱାରପ୍ପୱତ୍ତଧମ୍ମୱସେନ ୱିଭାଗଂ ଲଭନ୍ତି, ତସ୍ମା ତଦନନ୍ତରଂ ଦ୍ୱାରଚକ୍ଖାଦିୱସେନ ଦସ ଛକ୍କା ଗହିତା। ଯସ୍ମା ପନ ଲକ୍ଖଣେସୁ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ଦୁକ୍ଖୱିଭାଗଂ, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ୱିଭାୱନାଯ ଛ ଧାତୁଯୋ ଗହିତା। ତତୋ ଯେସୁ କସିଣେସୁ ଇତୋ ବାହିରକାନଂ ଅତ୍ତାଭିନିୱେସୋ, ତାନି ଇମେସଂ ଝାନାନଂ ଆରମ୍ମଣଭାୱେନ ଉପଟ୍ଠାନାକାରମତ୍ତାନୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଦସ କସିଣାନି ଗହିତାନି। ତତୋ ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଯ ପରିୱାରଭାୱେନ ପଟିକ୍କୂଲାକାରୱସେନ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ କୋଟ୍ଠାସା ଗହିତା। ପୁବ୍ବେ ଖନ୍ଧୱସେନ ସଙ୍ଖେପତୋ ଗହିତା ଧମ୍ମା ନାତିସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରନଯେନ, ୱିତ୍ଥାରନଯେନ ଚ ମନସି କାତବ୍ବାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଦ୍ୱାଦସାଯତନାନି, ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁଯୋ ଚ ଗହିତା। ତେସୁ ଇମେ ଧମ୍ମା ସତିପି ସୁଞ୍ଞନିରୀହଅବ୍ୟାପାରଭାୱେ ଧମ୍ମସଭାୱତୋ ଆଧିପଚ୍ଚୱସେନ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣୱିଭାୱନତ୍ଥଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଗହିତାନି। ଏୱଂ ଅନେକଭେଦଭିନ୍ନାପିମେ ଧମ୍ମା ଭୂମିତ୍ତଯପରିଯାପନ୍ନତାଯ ତିୱିଧାୱ ହୋନ୍ତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ତିସ୍ସୋ ଧାତୁଯୋ ଗହିତା।

ଏତ୍ତାୱତା ନିମିତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୱତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ କାମଭୱାଦଯୋ ନୱ ଭୱା ଗହିତା। ଏତ୍ତକେ ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ଯୱିସେସେ ପୱତ୍ତମନସିକାରକୋସଲ୍ଲେନ ସଣ୍ହସୁଖୁମେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତିତମହଗ୍ଗତଧମ୍ମେସୁ ମନସିକାରୋ ପୱତ୍ତେତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଝାନପ୍ପମଞ୍ଞାରୁପ୍ପାନି ଗହିତାନି। ତତ୍ଥ ଝାନାନି ନାମ ୱୁତ୍ତାୱସେସାରମ୍ମଣାନି ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନି। ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନୱିଭାଗତୋ ଇମେ ଧମ୍ମା ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ମନସି କାତବ୍ବାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଙ୍ଗାନି ଗହିତାନି। ପଚ୍ଚଯାକାରମନସିକାରୋ ହି ଲକ୍ଖଣତ୍ତଯଂ ସୁଖେନ, ସୁଟ୍ଠୁତରଞ୍ଚ ୱିଭାୱେତି, ତସ୍ମା ପଚ୍ଛତୋ ଗହିତୋ। ଏୱମେତେ ସମ୍ମସନୀଯଭାୱେନ ଗହିତା ଖନ୍ଧାଦିୱସେନ କୋଟ୍ଠାସତୋ ପଞ୍ଚୱୀସତିୱିଧା। ପଭେଦତୋ ପନ ଅତୀତାଦିଭେଦଂ ଅନାମସିତ୍ୱାୱ ଗଯ୍ହମାନା ଦ୍ୱୀହି ଊନାନି ଦ୍ୱେସତାନି ହୋନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଅନିଚ୍ଚତୋ ୱୱତ୍ଥପେତୀତିଆଦିକୋ ପଠମୋ ଲକ୍ଖଣୱୱତ୍ଥାପନୱାରୋ। ଅନିଚ୍ଚଂ ଖଯଟ୍ଠେନାତିଆଦିକୋ ଦୁତିଯୋ ହେତୁୱାରୋ ଲକ୍ଖଣାନଂ ହେତୁକିତ୍ତନତୋ। ଅନିଚ୍ଚଂ ସଙ୍ଖତନ୍ତିଆଦିକୋ ପନ ହେତୁପତିଟ୍ଠାପନୱାରୋ ପାକଟଭାୱସଲ୍ଲକ୍ଖଣତୋ। ଖଯଟ୍ଠେନାତି ହି ଖଯସଭାୱତୋ ଯସ୍ମା ରୂପଂ ଖଯସଭାୱଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଖଯଂ ୱଯଂ ଭେଦଂ ଗଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଭଯଟ୍ଠେନାତି ଭାଯିତବ୍ବଭାୱତୋ ଯସ୍ମା ରୂପଂ ପଭଙ୍ଗୁରତାଯ ଭଯାନକଂ, ତସ୍ମା ଦୁକ୍ଖନ୍ତି। ତେନାହ ଭଗୱା ''ଯଦନିଚ୍ଚଂ, ତଂ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୩୦।୧୫, ୪୫, ୪୬, ୭୬, ୮୫; ୨।୪।୧୪; ପଟି। ମ। ୨।୧୦)। ଅସାରକଟ୍ଠେନାତି ଅସାରକଭାୱତୋ, ଅତ୍ତସାରୱିରହତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତତିଯୱାରେ ପନ ''ରୂପଂ ଅନିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସ ହେତୁଂ ପତିଟ୍ଠାପେତୁଂ ''ସଙ୍ଖତ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ସମେଚ୍ଚ ସମ୍ଭୂଯ ପଚ୍ଚଯେହି କତଂ, ଅନୁରୂପେ ଚ ପଚ୍ଚଯେ ପଟିଚ୍ଚ, ନ ୱିନା ତେହି ସମଂ, ସମ୍ମା ଚ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ତସ୍ମା

ଖଯଓଯଓିରାଗନିରୋଧଧମ୍ମନ୍ତି। ନ ହି ପଚ୍ଚଯନିବ୍ବତ୍ତଂ ଅନିରୁଜ୍ଝନକଂ ନାମ ଅତ୍ଥି। ତେନାହ ଭଗଵା ‘‘ଯଂ ତଂ ରୂପଂ ଜାତଂ ଭୂତଂ ସଙ୍ଖତଂ ପଲୋକଧମ୍ମଂ, ତଂ ଵତ ମା ପଲୁଜ୍ଜୀତି ନେତଂ ଠାନଂ ଵିଜ୍ଜତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୩୭୯)। ଏତେନ ଅନିଚ୍ଚା ପଥଵୀଧାତୁ ପଚ୍ଚଯନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତା ତଦଞ୍ଞଂ ପଚ୍ଚଯନିବ୍ବତ୍ତଂ ଵିଯାତି ଦସ୍ସେତି। ଏସ ନଯୋ ସେସଧମ୍ମେସୁପି।

ଇଦାନି ଅନ୍ଵଯତୋ, ବ୍ଯତିରେକତୋ ଚ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାନଂ ଅନିଚ୍ଚତଂ ପତିଟ୍ଠାପେତୁଂ ‘‘ଜାତିପଚ୍ଚଯା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣସ୍ସେଵ ଚେତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠାପନଂ ତସ୍ମିଂ ପତିଟ୍ଠାପିତେ ସେସଲକ୍ଖଣଦ୍ଵଯସ୍ସପି ପତିଟ୍ଠାପନସିଦ୍ଧିତୋ।

ଇମିନା ପେଯ୍ଯାଲେନ ଇମେ ଧମ୍ମରାସଯୋ ସଂଖିତ୍ତାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଦ୍ଵାରାରମ୍ମଣେହି ସଦ୍ଧିଂ ଦ୍ଵାରପ୍ପଵତ୍ତା ଧମ୍ମା, ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା’’ତି ଇଦଂ ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ଯନିଦ୍ଦେସେ ‘‘ଚକ୍ଖୁଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ଯ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ପଟି। ମ। ୧।୩; ସଂ। ନି। ୪।୪୬) ଦ୍ଵାରାରମ୍ମଣେହି ସଦ୍ଧିଂ ଦ୍ଵାରପ୍ପଵତ୍ତେ ଧମ୍ମେ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ତେସଂ ପଞ୍ଚହି ଖନ୍ଧେହି ସଙ୍ଗହିତତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ରୂପଂ ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ଯଂ…ପେ… ଵିଞ୍ଞାଣଂ ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ଯ’’ନ୍ତି ଆଗତତ୍ତା ଵୁତ୍ତଂ। ପଟିସମ୍ଭିଦାଯଂ (ପଟି। ମ। ୧।୪୮) ପନ ‘‘ଯଂ କିଞ୍ଚି ରୂପ’’ନ୍ତିଆଦିନା ପଠମଂ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ‘‘ଚକ୍ଖୁ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଦ୍ଵାରାରମ୍ମଣେହି ସଦ୍ଧିଂ ଦ୍ଵାରପ୍ପଵତ୍ତା ଧମ୍ମା ଦସ୍ସିତା। ତଥାଦସ୍ସନେ କାରଣଂ ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତମେଵ।

କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଇମେ ଧମ୍ମରାସଯୋ ସଂଖିତ୍ତାତି ପାଠଇଯଂ ଵିତ୍ଥାରତୋ ଆଗତତ୍ତାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଵୁତ୍ତଂ ହେତ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତେନେଵାହ ‘‘ତଂ ତତ୍ଥ…ପେ… ସଂଖିତ୍ତ’’ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥି ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ଯଂ। ଏତ୍ଥାତି ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ଯନିଦ୍ଦେସେ। ‘‘ଵିଞ୍ଞାଣଂ ମନୋ ଧମ୍ମା’’ତିଆଦିନା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ କୋଟ୍ଠାସେ ଯେ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମା ଆଗତା। କେଚି ପନ ‘‘ଏତ୍ଥାତି ପଟିସମ୍ଭିଦାଯ’’ନ୍ତି ଵଦନ୍ତି, ତଂ ନ ସୁନ୍ଦରଂ। ସମ୍ମସନୁପଗା ଏଵ ହି ଧମ୍ମା ପଟିସମ୍ଭିଦାଯଂ ଗହିତା ସମ୍ମସନଵାରସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା, ନ ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ଯନିଦ୍ଦେସେ (ପଟି। ମ। ୧।୩; ସଂ। ନି। ୪।୪୬) ଵିଯ ସବ୍ବେଵ ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ଯା ଧମ୍ମା। ଯେ ରୂପାରୂପଧମ୍ମା। ଯସ୍ସାତି ଯୋଗିନୋ। ତେସୁ ତେନ ସମ୍ମସନଂ ଆରଭିତବ୍ବଂ ଯଥାପାକଟଂ ଵିପସ୍ସନାଭିନିଵେସୋତି କତ୍ଵା। ପଚ୍ଛା ପନ ଅନୁପଟ୍ଠହନ୍ତେପି ଉପାଯେନ ଉପଟ୍ଠାପେତ୍ଵା ଅନଵସେସତୋଵ ସମ୍ମସିତବ୍ବା।

୬୯୫। ‘‘ଅତୀତଂ ରୂପଂ ଅନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଅନିଚ୍ଚତୋ ସମ୍ମସନସ୍ସ ଅତୀତାଦିଵିଭାଗା ପଵତ୍ତିଟ୍ଠାନଭୂତାତି ଆହ ‘‘ଏକାଦସହି ଓକାସେହୀ’’ତି। ଵଵତ୍ଥାପନଂ ନାମ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ। ଅନିଚ୍ଚତୋ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଞ୍ଚେତ୍ଥ ‘‘ଅନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ଵିପସ୍ସନାଵାତି ଆହ ‘‘ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ସମ୍ମସତୀ’’ତି।

କଥନ୍ତି ସମ୍ମସନାକାରୋ ପୁଚ୍ଛିତୋତି ତଂ ପରତୋ ଇଧେଵ ପାଠଇଯଂ ଦୁତିଯଵାରେ ଵୁତ୍ତନଯେନେଵାତି ସଙ୍ଖେପେନେଵ ଵିସ୍ସଜ୍ଜେତି। ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ପାକଟତରଂ କାତୁଂ ‘‘ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ହୀ-ତି ହେତୁଅତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ଯସ୍ମା ‘‘ରୂପଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ଖଯଟ୍ଠେନା’’ତି ଏଵଂ ଵୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଇମିନା ଵୁତ୍ତନଯେନ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ସମ୍ମସତୀତି ଯୋଜନା।

ଏଵମ୍ପି ସଙ୍ଖେପୋଯେଵାତି ଵିଭଜିତ୍ଵା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏସା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଅତୀତେତି ଅତୀତେ ଭଵେ। ଆଦିକମ୍ମିକସ୍ସ ହି ଇଦଂ ସମ୍ମସନଵିଧାନଂ, ତସ୍ମା ଭଵଵସେନ ଅଦ୍ଧାଭେଦୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ତେନାହ ‘‘ନଯିମଂ ଭଵଂ ସମ୍ପତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି। ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ହେତୁଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଂ ଅତୀତଭଵେ ପରିଯାପନ୍ନଂ ରୂପଂ, ତଂ ଅତୀତେଯେଵ ଭଵେ ଖୀଣଂ, ତତୋ ନ ଇମଂ ଭଵଂ ସମ୍ପତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଅନିଚ୍ଚଂ ଖଯଟ୍ଠେନ ଖଯସଭାଵତ୍ତାତି ସମ୍ମସତୀତି। ଏସ ନଯୋ ଯଂ ଅନାଗତନ୍ତିଆଦୀସୁପି।

ଯଂ ବହିଦ୍ଧା, ତମ୍ପି ବହିଦ୍ଧା ଏଵ ଖୀଯତି, ନ ଅଜ୍ଝତ୍ତଭାଵଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅନିଚ୍ଚଂ ଖଯଟ୍ଠେନାତି, ଯଂ ଓଳାରିକଂ, ତମ୍ପି ତତ୍ଥେଵ ଖୀଯତୀତି ଅନିଚ୍ଚଂ ଖଯଟ୍ଠେନାତିଆଦିନା ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ଇଦଂ ସବ୍ବମ୍ପୀତି ଇଦଂ ଅତୀତାଦିଭେଦସ୍ସ ରୂପସ୍ସ ସମ୍ମସନତୋ ସବ୍ବଂ ଏକାଦସଵିଧମ୍ପି ସମ୍ମସନଂ ଏକଂ ସମ୍ମସନଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ ସମ୍ମସନନ୍ତି କତ୍ଵା।

ତନ୍ତି ତଂ ଏକାଦସଵିଧମ୍ପି ରୂପଂ। ସପ୍ପଟିଭଯତାଯାତି ଭଯାନକତାଯ। ଭଯାଵହଂ ହୋତୀତି ଅପ୍ପହୀନଵିପଲ୍ଲାସସ୍ସ ‘‘ଅହଂ ଵିନସ୍ସାମି, ମମ ସନ୍ତକଂ ଵିନସ୍ସତୀ’’ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତସ୍ସ ଭଯଜନକଂ ହୋତି। ସୀହୋପମସୁତ୍ତେ ଦେଵାନଂ ଵିଯାତି ସୀହୋପମସୁତ୍ତେ ଦେସିଯମାନେ ଦେଵାନଂ ଵିଯ। ତତ୍ଥ ହି –

‘‘ଯଦା ତଥାଗତୋ ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ…ପେ… ସୋ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ‘ଇତି ରୂପଂ, ଇତି ରୂପସ୍ସ ସମୁଦଯୋ, ଇତି ରୂପସ୍ସ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମୋ। ଇତି ଵେଦନା… ଇତି ସଞ୍ଞା… ଇତି ସଙ୍ଖାରା… ଇତି ଵିଞ୍ଞାଣଂ, ଇତି ଵିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ସମୁଦଯୋ, ଇତି ଵିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମୋ’ତି। ଯେପି ତେ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଦେଵା ଦୀଘାଯୁକା ଵଣ୍ଣଵନ୍ତୋ ସୁଖବହୁଲା ଉଚ୍ଚେସୁ ଵିମାନେସୁ ଚିରଟ୍ଠିତିକା, ତେପି ତଥାଗତସ୍ସ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ଵା ଯେଭୁଯ୍ଯେନ

ଭଯଂ ସଂୱେଗଂ ସନ୍ତାସଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତି ‘ଅନିଚ୍ଚାୱ କିର ଭୋ ମଯଂ ସମାନା ନିଚ୍ଚମ୍ହାତି ଅମଞ୍ଞିମ୍ହ, ଅଦ୍ଧୁୱାୱ…ପେ… ଅସସ୍ସତାୱ କିର ଭୋ ମଯଂ ସମାନା ସସ୍ସତମ୍ହାତି ଅମଞ୍ଞିମ୍ହ, ମଯମ୍ପି କିର ଭୋ ଅନିଚ୍ଚା ଅଦ୍ଧୁୱା ଅସସ୍ସତା ସକ୍କାଯପରିଯାପନ୍ନା’’ତି (ସଂ। ନି। ୩।୭୮; ଅ। ନି। ୪।୩୩) –

ଏୱଂ ଦେୱାନଂ ଭଯୁପ୍ପତ୍ତି ଆଗତା।

ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ, ତଦେକଦେସୋ ୱା ଅତ୍ତୱାଦୀହି ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି ପରିକପ୍ପୀଯତି, ତଞ୍ଚ ଏକନ୍ତତୋ ଅନିଚ୍ଚଂ, ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚାତି ଆହ ‘‘ଯଞ୍ହି ଅନିଚ୍ଚଂ, ତଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତିଆଦି। ତୀସୁ ଦୁକ୍ଖତାସୁ ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତାୱ ବ୍ୟାପିନୀ, ‘‘ଯଦନିଚ୍ଚଂ, ତଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ଚ ଅଧିପ୍ପେତାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅନିଚ୍ଚତଂ ୱା ଉଦଯବ୍ବଯପଟିପୀଳନଂ ୱା’’ତି। ଅତ୍ତା ଅଭୱିସ୍ସାତି ‘‘କାରକୋ ୱେଦକୋ ସଯଂୱସୀ’’ତି ଏୱଂଭୂତୋ ଅତ୍ତା ଅଭୱିସ୍ସାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଏୱଞ୍ହି ସତି ରୂପସ୍ସ ଆବାଧାଯ ସଂୱତ୍ତନଂ ଅଯୁଜ୍ଜମାନକଂ ସିଯା। ଯଥା ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେ ଅଭେଦତୋ ତିୱିଧଂ ସମ୍ମସନଂ, ଭେଦତୋ ତେତ୍ତିଂସୱିଧଂ, ଏୱଂ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧାଦୀସୁପୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ‘‘ଏସ ନଯୋ’’ତି ଅତିଦିସତି। ତେନ ଖନ୍ଧୱସେନ ତାୱ ଭେଦତୋ ପଞ୍ଚସଟ୍ଠିଅଧିକା ସତଂ ସମ୍ମସନୱାରା ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି। ଇମିନା ନଯେନ ଦ୍ୱାରଛକ୍କାଦୀସୁପି ଯଥାରହଂ ସମ୍ମସନଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୬୯୬।ନିଯମତୋ ସଙ୍ଖତାଦିଭେଦଂ ହୋତୀତି ଏକଂସେନ ସଙ୍ଖତତାଦିୱିସେସୱନ୍ତଂ ହୋତି ଅସଙ୍ଖତାଦିସଭାୱେ ଅନିଚ୍ଚତାଯ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ଅସ୍ସାତି ଅନିଚ୍ଚସ୍ସ। ପରିଯାଯଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ୱେୱଚନଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ତଂ ପନ ‘‘ଖଯଧମ୍ମ’’ନ୍ତିଆଦୀନଂ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ, ନ ପୁରିମାନଂ ତିଣ୍ଣଂ। ନ ହି ତଦେୱ ତସ୍ସ ପରିଯାଯୋ ହୋତି, ନାପି ସଙ୍ଖତପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନପଦାନି ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱଦୀପନତୋ ପାକଭାୱଦୀପନତୋ। ପାକଭାୱଦୀପନେନ ପନ ଅନିଚ୍ଚତାଯ ସାଧନପକ୍ଖେ ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ତେନେୱ ହି ସବ୍ବେସଂ ପଦାନଂ ପରିଯାଯତାଭାୱତୋ ‘‘ନାନାକାରେହି ୱା’’ତି ୱିକପ୍ପନ୍ତରଂ ଗହିତଂ। ମନସିକାରପ୍ପୱତ୍ତୀଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚତାଯ ଉପବ୍ରୂହନମନସିକାରପୱତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ।

ଚତ୍ତାରୀସାକାରଅନୁପସ୍ସନାକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୯୭।ସୋତି ଯୋଗାୱଚରୋ। ତସ୍ସାତି ଯଥାୱୁତ୍ତଭେଦସ୍ସ ଅନିଚ୍ଚତାଦିସମ୍ମସନସ୍ସ। ଥିରଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯାତି ଦଳ୍ହଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ଅନିଚ୍ଚାଦିଆକାରସ୍ସ ପୁନପ୍ପୁନଂ ମନସିକାରୋ ୱିଯ ବହୁଲୀକାରଭାୱତୋ। ଯଂ ତଂ ଭଗୱତା ଏତସ୍ସ ୱିଭଙ୍ଗେ ଅନିଚ୍ଚାଦିସମ୍ମସନଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅନୁଲୋମିକନ୍ତି ଅରିଯମଗ୍ଗାଧିଗମସ୍ସ ଅନୁକୂଲଂ। ଖନ୍ତିନ୍ତି ଞାଣଖନ୍ତିଂ। ଞାଣଞ୍ହି ୱିସଯସଭାୱଂ ଓଗାହେତ୍ୱା ୱତ୍ତମାନେ ଖମତି ସହତୀତି ଖନ୍ତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମନ୍ତି ଅରିଯମଗ୍ଗଂ। ସୋ ହି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦିସମ୍ମତ୍ତଞ୍ଚେୱ ଅନିୱତ୍ତିଧମ୍ମତାଯ ନିଯାମୋ ଚାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ଆଦିନା ନଯେନା’’ତି ଇମିନା ‘‘ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ ଦୁକ୍ଖତୋ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଅନୁଲୋମିକଂ ଖନ୍ତିଂ ପଟିଲଭତି, ଖନ୍ଧାନଂ ନିରୋଧୋ ସୁଖଂ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ପସ୍ସନ୍ତୋ ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମଂ ଓକ୍କମତୀ’’ତି (ପଟି। ମ। ୩।୩୮) ଏୱମାଦିକୋ ପାଠସେସୋ ରୋଗାଦିପଟିପକ୍ଖଯୋଜନାୱସେନ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବୋ। ‘‘ଖନ୍ଧାନଂ ନିରୋଧୋ ନିଚ୍ଚଂ ନିବ୍ବାନ’’ନ୍ତି ୱଚନେନ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଦୁକ୍ଖରୋଗତାଦିପଟିପକ୍ଖୋ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ସୁଖାରୋଗ୍ୟାଦିଭାୱୋ ‘‘ଆଦିନା ନଯେନା’’ତି ଏତ୍ଥ ନଯଗ୍ଗହଣେନ ଦୀପିତୋତି। ଅୱସେସୋ ସବ୍ବୋ ପାଠୋ ପକାସିତୋ ଏୱ ହୋତୀତି।

କାମଞ୍ଚେତଂ ଚତ୍ତାରୀସାଯ ଆକାରେହି ସମ୍ମସନଂ ଅନୁଲୋମଞାଣେ ଭାୱେତବ୍ବୱିଧାନଂ। ତେନାହ ‘‘ଅନୁଲୋମଞାଣଂ ୱିଭଜନ୍ତେନ…ପେ… ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି, ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପନ କତପରିଚଯସ୍ସେୱ କିଚ୍ଚାୱହଂ ହୋତୀତି ଇଧାପି ୱୁତ୍ତନ୍ତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତସ୍ସାପୀତି ନ କେୱଲଂ କଲାପସମ୍ମସନସ୍ସେୱ, ଅଥ ଖୋ ଯଥାଦସ୍ସିତସ୍ସ ଚତ୍ତାଲୀସପ୍ପଭେଦସ୍ସ ଅନିଚ୍ଚାଦିସମ୍ମସନସ୍ସପି। ତଞ୍ହି ଅନୁଲୋମିକଖନ୍ତିପଟିଲାଭାଯ, ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମୋକ୍କମନାଯ ଚ ସଂୱତ୍ତନତୋ ଏକଂସତୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି –

‘‘ସୋ ୱତ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ କଞ୍ଚି ସଙ୍ଖାରଂ ନିଚ୍ଚତୋ ସମନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ଅନୁଲୋମିକାଯ ଖନ୍ତିଯା ସମନ୍ନାଗତୋ ଭୱିସ୍ସତୀତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି, ଅନୁଲୋମିକାଯ ଖନ୍ତିଯା ଅସମନ୍ନାଗତୋ ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମଂ ଓକ୍କମିସ୍ସତୀତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି, ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମଂ ଅନୋକ୍କମମାନୋ ସୋତାପତ୍ତିଫଲଂ ୱା…ପେ… ଅରହତ୍ତଂ ୱା ସଚ୍ଛିକରିସ୍ସତୀତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି। ସୋ ୱତ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେ ଅନିଚ୍ଚତୋ ସମନୁପସ୍ସନ୍ତୋ’’ତି (ଅ। ନି। ୬।୯୮; ପଟି। ମ। ୩।୩୬) –

ଆଦି ସୁକ୍କପକ୍ଖୋ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବୋ। ତଥା ‘‘ସୋ ୱତ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ କଞ୍ଚି ସଙ୍ଖାରଂ ସୁଖତୋ, ଦୁକ୍ଖତୋ, କଞ୍ଚି ଧମ୍ମଂ ଅତ୍ତତୋ, ଅନତ୍ତତୋ’’ତି (ପଟି। ମ। ୩।୩୬) ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବୋ।

୬୯୮। ଏକେକଂ ଖନ୍ଧଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିସମ୍ମସନସ୍ସ ୱସେନ ସମ୍ମସତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତସ୍ସ ପନ ସମ୍ମସନସ୍ସ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ସାଧାରଣତାଯ ‘‘ଏକେକଂ

ଖନ୍ଧ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନଚ୍ଚନ୍ତିକତାଯାତି ଅଚ୍ଚନ୍ତିକତାଭାୱତୋ, ଅସସ୍ସତତାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ସସ୍ସତଞ୍ହି ଅଚ୍ଚନ୍ତିକଂ ପରାଯ କୋଟିଯା ଅଭାୱତୋ। ଆଦିଅନ୍ତୱନ୍ତତାଯାତି ପୁବ୍ବାପରକୋଟିୱନ୍ତତାଯ, ଉଦଯବ୍ବଯଧମ୍ମତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନିଚ୍ଚତୋ ସମ୍ମସତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏସ ନଯୋ ସବ୍ବତ୍ଥ।

ଅନିଚ୍ଚତୋତି ଚ ଅଦ୍ଧୁୱତୋ। ଏତଞ୍ହି ନ ନିଚ୍ଚଂ, ଖଣିକତାଯ ଅସଦାଭାୱିତାଯ ୱା ନ ଇଚ୍ଚଂ ନ ଉପଗନ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚଂ। ଉପ୍ପାଦୱଯପଟିପୀଳନତାଯାତି ଉପ୍ପାଦେନ, ୱଯେନ ଚ ପତି ପତି ଖଣେ ଖଣେ ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ୱିବାଧନସଭାୱତ୍ତା, ତେହି ୱା ସଯମେୱ ୱିବାଧେତବ୍ବତ୍ତା। ଉଦଯବ୍ବଯୱନ୍ତୋ ହି ଧମ୍ମା ଅଭିଣ୍ହଂ ତେହି ପଟିପୀଳିଇତା ଏୱ ହୋନ୍ତି, ଯା ପୀଳଅନା ''ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଦୁକ୍ଖୱତ୍ଥୁତାଯାତି ତିୱିଧସ୍ସାପି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ, ସଂସାରଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ। ପଚ୍ଚଯଯାପନୀଯତାଯାତି ଯଥାରହଂ ପଚ୍ଚଯେହି ଯାପେତବ୍ବତାଯ। ରୋଗମୂଲତାଯାତି ମୂଲବ୍ୟାଧି ୱିଯ ଅନୁବନ୍ଧବ୍ୟାଧୀନଂ ମୂଲଭାୱତୋ, ପଦଦ୍ୱଯେନାପି ଯାପ୍ୟରୋଗସଦିସତୋତି ଦସ୍ସେତି। ଯାପ୍ୟବ୍ୟାଧି ହି ରୋଗୋ ଇତରୋ ଆବାଧୋତି। ଦୁକ୍ଖତାସୂଲଯୋଗିତାଯାତି ତିୱିଧଦୁକ୍ଖତାସଙ୍ଖାତେନ ରୁଜ୍ଜନେନ ଯୁଜ୍ଜତାଯ। କିଲେସାସୁଚିପଗ୍ଘରଣତାଯାତି ଯଥାରହମାରମ୍ମଣୱସେନ, ସମନ୍ନାଗମୱସେନ ଚ ରାଗାଦିକିଲେସାସୁଚିୱିସ୍ସନ୍ଦନତୋ। ଅହୁତ୍ୱା ସମ୍ଭୱତୋ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ଉଦ୍ଧୁମାତତା।

ଅନ୍ତୋତୁଦନତାଯାତି ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ତୁଦନତୋ। ଦୁକ୍ଖୱେଦନାଦଯୋ ୱିଯ ହି ଇମେ ସଙ୍ଖାରା ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ଅବ୍ଭନ୍ତରଗତା ଏୱ ଉଦଯବ୍ବଯୱସେନ ତୁଦନ୍ତି। ଅରିଯମଗ୍ଗସଣ୍ଡାସେନ ୱିନା ନୀହରିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତାଯ ଦୁନ୍ନୀହରଣୀଯତା ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠାଭିନିୱେସଦଳ୍ହଭାୱତୋ। ଅଘନ୍ତି ପାପଂ ୱିଯ ଅରିଯଜନେହି ୱିଗରହିତବ୍ବଂ। ସତ୍ତାନଂ ଅନତ୍ଥଜନନତୋ ଅୱଡ୍ଢିଆୱହଂ, ପାପସ୍ସ ଚ ୱତ୍ଥୁଭୂତଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକନ୍ତି ଆହ ''ୱିଗରହ...ପେ... ଅଘତୋ''ତି। ଅସେରିଭାୱଜନକତାଯାତି ପରୱସତାଜନନତୋ। ଯଥା ଗିଲାନୋ ଅଞ୍ଞେହି ସଂୱେସନୱୁଟ୍ଠାପନାଦିନା ପରପଟିବଦ୍ଧସରୀରୱୁତ୍ତିକୋ ଅସେରୀ, ଏୱମେତେପି ଅସେରିଭାୱଜନକା। ଅୱସତାଯାତି ଅୱସୱତ୍ତନତୋ। ଯଥା ପରୋସତନ୍ତୋ ପୁରିସୋ ପରସ୍ସ ୱସଂ ନ ଗଚ୍ଛତି, ଏୱଂ ସୁଭସୁଖାଦିଭାୱେନ ୱସେ ୱତ୍ତେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତୋ। ଅୱିଧେଯ୍ୟତାଯାତି ''ମା ଜୀରଥ, ମା ମୀଯଥା''ତିଆଦିନା ୱିଧାତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତୋ। ପଲୁଜ୍ଜନତାଯାତି ବ୍ୟାଧିଆଦୀହି ପକାରେହି ଛିଜ୍ଜନତୋ ୱିନସ୍ସନତୋ। ତେହି ଏୱ ୱା ଆବ୍ୟସନତୋ। ବ୍ୟସନନ୍ତୋ ହି ଲୋକସଦ୍ଦୋ, ପସଦ୍ଦୋ ଭୁସତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ବ୍ୟାଧିଆଦୀହି ଚ ଖନ୍ଧାନଂ ବ୍ୟସନନ୍ତି। ବ୍ୟସନାୱହଭାୱେନ ଏତୀତି ଇତି, ଆଗନ୍ତୁକାନଂ ଅକୁସଲପକ୍ଖିଯାନଂ ବ୍ୟସନହେତୂନଂ ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଖନ୍ଧା ଚ ଏଦିସାତି ଆହ ''ଅନେକବ୍ୟସନାୱହତାଯ ଇତିତୋ''ତି।

ଉପଦ୍ଦୱତୀତି ଉପଦ୍ଦୱୋ, ଅନତ୍ଥଂ ଜନେନ୍ତୋ ଅଭିଭୱତି ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରତୀତି ଅତ୍ଥୋ, ରାଜଦଣ୍ଡାଦୀନଂ ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଖନ୍ଧା ଚ ଏଦିସାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅୱିଦିତାନଂ...ପେ... ଉପଦ୍ଦୱତୋ''ତି। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକଭଯାୱହତୋ, ଅଭଯପଟିପକ୍ଖତୋ ଚ ଖନ୍ଧା ଭଯନ୍ତି ଆହ ''ସବ୍ବଭଯାନଂ... ପେ... ଭଯତୋ''ତି। ବହିଦ୍ଧା ଞାତିବ୍ୟସନାଦୀହି, ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରାଗାଦୀହି ଅନତ୍ଥେହି ଉପସଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ, ଉପସଗ୍ଗସଦିସତାଯ ଚ ଉପସଗ୍ଗୋ। ଉପସଗ୍ଗୋତି ଚ ଦେୱତୂପସଂହାରୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ବ୍ୟାଧିଆଦିଅନତ୍ଥୋ। ସୋ ଅତ୍ଥକାମେନ ମୁହୁତ୍ତମ୍ପି ନ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖିତବ୍ବୋ ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଅନେକେହି... ପେ... ଉପସଗ୍ଗତୋ''ତି। ଦୋସୂପସଟ୍ଠତାଯାତି ଆରମ୍ମଣତୋ, ସମ୍ପଯୋଗତୋ ଚ ରାଗାଦିଦୋସେହି ଉପେତତାଯ। ଲୋକଧମ୍ମା ଲାଭାଦିହେତୁକା ଅନୁନଯପଟିଘା, ତେହି, ବ୍ୟାଧିଆଦୀହି ଚ ଅନୱଟ୍ଠିତତା ପଚଲିତତା।

ଉପକ୍କମେନାତି ଅତ୍ତନୋ, ପରସ୍ସ ୱା ପଯୋଗେନ। ସରସେନାତି ସଭାୱେନ। ପଭଙ୍ଗୁପଗମନସୀଲତା ଭିଦୁରତା। ସବ୍ବାୱତ୍ଥନିପାତିତାଯାତି ରୁକ୍ଖଫଲଂ ୱିଯ ଅତିତରୁଣକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସବ୍ବାସୁ ଅୱତ୍ଥାସୁ ନିପତନସୀଲତାଯ। ଅନିପତସ୍ସପି ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅସାରତାଯ ଥିରଭାୱସ୍ସ ଅଭାୱତାଯ। ଥିରଞ୍ହି ଧୁୱଂ ନାମ ହୋତି। ତାଯିତୁଂ ରକ୍ଖିତୁଂ ଅସମତ୍ଥତାଯ ନ ତାଯନୋତି ଅତାଯନୋ, ତବ୍ଭାୱୋ ଅତାଯନତା। ତାଣାସୀସାଯ ଉପଗତସ୍ସ ଅଲବ୍ଭନେଯ୍ୟଖେମତା। ଦୁକ୍ଖଭୀତିଯା ଉପଲୀଯନାଧିପ୍ପାଯେନ ଅଲ୍ଲୀଯିତୁଂ। ଦୁକ୍ଖନିୱତ୍ତନଂ ଲେଣକିଚ୍ଚଂ। ଜାତିଆଦିଭଯାନଂ ହିଂସନଂ ୱିଧମନଂ ଭଯସାରକତ୍ତଂ। ଯଥାପରିକପ୍ପିତେହୀତି ପରମତ୍ଥତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନେହି ବାଲେହି ପରିକପ୍ପିତପ୍ପକାରେହି। ରିତ୍ତତାଯାତି ୱିୱିତ୍ତତାଯ, ୱିରହିତତାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନ୍ତୋସାରାଭାୱୋ ରିତ୍ତତା। ସା ଏୱ ଚ ତୁଚ୍ଛତାତି ଆହ ''ରିତ୍ତତାଯେୱ ତୁଚ୍ଛତୋ''ତି। ଅପ୍ପକତ୍ତାତି ପରିତ୍ତତ୍ତା, ଲାମକତ୍ତା ୱା। ଧୁୱସାରାଭାୱାଦୀହି ସବ୍ବଂ ଅତ୍ତସାରାଭାୱଂ ରିତ୍ତପଦେନ ୱତ୍ୱା ନିଚ୍ଚଭିତମତ୍ତସାରାଭାୱମେୱ ସୁଞ୍ଞପଦେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସାମି...ପେ... ସୁଞ୍ଞତୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା କେନଚି ସାମିଆଦିଲକ୍ଖଣେନ ଅତ୍ତନା ସୁଞ୍ଞା ଏତେ, ଏୱଂ ସଯମ୍ପି ଅତଂସଭାୱୋତି ଆହ ''ସଯଞ୍ଚ...ପେ... ଅନତ୍ତତୋ''ତି। ନ ଅତ୍ତାତି ହି ଅନତ୍ତାତି।

ପୱତ୍ତିଦୁକ୍ଖତାଯାତି ଭୱପୱତ୍ତିଦୁକ୍ଖଭାୱତୋ। ଭୱପୱତ୍ତି ଚ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିଆକାରେନ ପୱତ୍ତନମେୱ, ସୋ ଚ ଆଦୀନୱୋ। ଯଥାହ ''ଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଅନିଚ୍ଚା ଦୁକ୍ଖା ୱିପରିଣାମଧମ୍ମା। ଅଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଞ୍ଚସୁ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଆଦୀନୱୋ''ତି। ତେନାହ ''ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ଆଦୀନୱତାଯା''ତି। ଆଦୀନନ୍ତି ଭାୱନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ ଯଥା ''ଏକମନ୍ତ''ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୬୫), ଅତିୱିଯ କପଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଭୁସତ୍ଥୋ ହି ଅଯଂ

ଆ-କାରୋ। ଯଥା ‘‘ଦ୍ୱିଧା ଛିଦ୍ଦକଂ ୱିଚ୍ଛିଦ୍ଦକ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଦ୍ୱି-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥେ ୱି-ସଦ୍ଦୋ, ଏୱମିଧାପୀତି ଆହ ‘‘ଦ୍ୱେଧା ପରିଣାମପକତିତାଯ ୱିପରିଣାମଧମ୍ମତୋ’’ତି। ୱିପରିଣାମୋ ଚ ୱିପରୀତସଭାୱାପତ୍ତି। ଦୁବ୍ବଲତାଯାତି ସରସଭିଦୁରତାଯ ବଲାଭାୱତୋ। ଦୁବ୍ବଲମ୍ପି କିଞ୍ଚି ମୁଦୁକମ୍ମଞ୍ଜାଭାୱେନ ଦୁପ୍ପଧଂସିଯା। ଇମେ ପନ ସୁପଧଂସିଯା ଏୱାତି ଆହ ‘‘ଫେଗ୍ଗୁ ୱିଯ ସୁଖଭଞ୍ଜନୀଯତାଯ ଚା’’ତି। ଅଘସ୍ସ ପାପସ୍ସ ହେତୁତା ଅଘହେତୁତା। ଖନ୍ଧପଟିବଦ୍ଧମେୱ ହି ସବ୍ବଂ କିବ୍ବିସନ୍ତି। ଇମେ ରୂପାଦଯୋ ସୁଖହେତୁ, ନ ଦୁକ୍ଖହେତୂତି ଜନିତୱିସ୍ସାସାନଂ ହନନସୀଲତାଯ, ଖନ୍ଧେସୁ ହି ‘‘ଏତଂ ମମା’’ତି ଗାହୱସେନ ସତ୍ତା ବ୍ଯସନଂ ପାପୁଣନ୍ତି, ୱିସ୍ସାସଂ ୱା ହନନ୍ତୀତି ୱିସ୍ସାସଘାତିନୋ, ତବ୍ଭାୱତୋ।

ୱିଗତଭୱତାଯାତି ଅପଗତୱୁଦ୍ଧିତାଯ। ୱିଭୱତଣ୍ହା, ୱିଭୱଦିଟ୍ଠି ଚ ୱିଭୱୋ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ, ତତୋ ୱିଭୱତୋ, ପିତୁସଦିସସ୍ସ ୱା ସଭାୱହେତୁନୋ ୱିଭୱତୋ ୱିନାସତୋ ସମ୍ଭୂତତାଯ। ଆସୱାନଂ ଆରମ୍ମଣାଦିନା ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ଆସୱପଦଟ୍ଠାନତା। ବୀଜାଦିକୋ ଅସାଧାରଣୋ ହେତୁ, ଭୂତସଲିଲାଦିକୋ ସାଧାରଣୋ ପଚ୍ଚଯୋ। ଏସ ନଯୋ ଅଞ୍ଞତ୍ରାପି। ତେହି ସମେଚ୍ଚ ସମ୍ଭୂଯ କତୋ ସଙ୍ଖତୋ। ମଚ୍ଚୁମାରସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱେନ, କିଲେସମାରସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ସଂୱଡ୍ଢନତୋ ଆମିସଭୂତତା, ଖନ୍ଧାପି ଖନ୍ଧାନଂ ଆମିସଭୂତା ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ସଂୱଡ୍ଢନତୋ, ତଦନ୍ତୋଗଧା ଅଭିସଙ୍ଖାରା। ଦେୱପୁତ୍ତମାରସ୍ସ ପନ ‘‘ମମେତ’’ନ୍ତି ଅଧିମାନୱସେନ ଆମିସଭାୱୋତି ଖନ୍ଧାଦିମାରାନମ୍ପି ଇମେସଂ ଯଥାରହଂ ଆମିସଭୂତତା ୱତ୍ତବ୍ବା। ଧମ୍ମସଦ୍ଦୋ ‘‘ଜାତିଧମ୍ମାନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୩୭୩; ପଟି। ମ। ୧।୩୩) ୱିଯ ପକତିଅତ୍ଥୋ , ‘‘ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା’’ତିଆଦୀସୁ (ୱିଭ। ୭୧୮ ଆଦଯୋ) ୱିଯ ହେତୁଅତ୍ଥୋ ଚାତି ଆହ ‘‘ଜାତିଜରାବ୍ଯାଧିମରଣପକତିତାଯ, ସୋକପରିଦେୱୂପାଯାସହେତୁତାଯା’’ତି। ସଂକିଲେସଉପଯଗ୍ଗହଣେନ ତଦେକଟ୍ଠାନଂ ଦସନ୍ନଂ କିଲେସୱତ୍ଥୂନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତଦାରମ୍ମଣାପି ହି ଧମ୍ମା ତଦନତିୱତ୍ତନତୋ ସଂକିଲେସିକା ଏୱ। ତଥା ଖୁଦ୍ଦା, ତଣ୍ହା, ଜଟାଦୀସୁ ସରୀରସ୍ସ, ସଂକିଲେସସ୍ସ ଚ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଚତ୍ତାରୀସାପି ସମ୍ମସନାନି ତୀସୁ ଅନୁପସ୍ସନାସୁ ଅନ୍ତୋଗଧାନେୱାତି ତଦନ୍ତୋଗଧଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏତ୍ଥ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାନି ସରୂପତୋ , ପରିଯାଯତୋ ଚ ଅନିଚ୍ଚଭାୱୱିଭାୱନତୋ। ଏସ ନଯୋ ଇତରେସୁପି। ‘‘ଅସାରକତୋ’’ତି ଇଦଂ ନିଚ୍ଚସାରାଭାୱୱିଭାୱନଂ।

ଏତ୍ତାୱତା କଲାପତୋ ଧମ୍ମେ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ନଯତୋ ସମ୍ମସନମତ୍ତଂ ଦସ୍ସିତଂ, ନ ତାୱ ଅନୁପଦଧମ୍ମୱିପସ୍ସନା ୱିହିତାତି ‘‘ସମ୍ମସନାରମ୍ଭୱିଧାନ’’ନ୍ତି। ୱୁତ୍ତଂ।

ଇନ୍ଦ୍ରିଯତିକ୍ଖକାରଣନୱକକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୯୯। ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ମହାପଞ୍ଞସ୍ସ ନଯୱିପସ୍ସନାୱସେନେୱ ଉଦଯବ୍ବଯଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଇତରସ୍ସ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ତଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଯସ୍ସ ପନ… ପେ… ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଉଦଯବ୍ବଯଞାଣୁପ୍ପତ୍ତି ହି ଇଧ ନଯୱିପସ୍ସନାଯ ସମ୍ପଜ୍ଜନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତେନ ‘‘ନୱହାକାରେହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ତିକ୍ଖାନି ଭୱନ୍ତି…ପେ… ଅନ୍ତରା ଚ ଅବ୍ବୋସାନେନା’’ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତାନଂ ନୱନ୍ନଂ ଆକାରାନଂ ୱସେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ତିକ୍ଖାନି କତ୍ୱା ସପ୍ପାଯାନି ସେୱମାନେନ ସମ୍ମସିତବ୍ବନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ତେନାତି ଯୋଗିନା। ନୱହାକାରେହୀତି ୱକ୍ଖମାନେହି ନୱହି ଆକାରେହି। ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନୀତି ସଦ୍ଧାଦୀନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି। ତିକ୍ଖାନୀତି ତିଖିଣାନି ୱିସଦାନି ସୂରାନି। ଉପ୍ପନ୍ନୁପ୍ପନ୍ନାନନ୍ତି ଖଣେ ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ। ସଙ୍ଖାରାନନ୍ତି ୱିପସ୍ସିଯମାନାନଂ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ। ଖଯମେୱାତି ପଠମଂ ଉପ୍ପାଦଂ ଦିସ୍ୱା ତଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଖଯମେୱ ଭଙ୍ଗମେୱ ପସ୍ସତି। ତସ୍ସ ତଥାଖଯଦସ୍ସନପସୁତସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞା ତିକ୍ଖା ସୂରା ୱହତି, ଇତରାନି ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି। ତତ୍ଥାତି ଖଯଦସ୍ସନେ। ସକ୍କଚ୍ଚକିରିଯାଯାତି ଆଦରକାରିତାଯ, ଯଥା ଖଯଦସ୍ସନପରମେନେୱ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି, ଏୱଂ ତଂ ଆଦରଜାତୋ ସମ୍ପାଦେତି। ସାତଚ୍ଚକିରିଯାଯାତି ଅୱିଚ୍ଛେଦକିରିଯାଯ, ଯଥା ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ଖଯଦସ୍ସନୱସେନ ନିରନ୍ତରମେୱ ପୱତ୍ତତି, ଏୱଂ ଯୁତ୍ତପ୍ପଯୁତ୍ତୋ ନଂ ସମ୍ପାଦେତି। ସପ୍ପାଯକିରିଯାଯାତି ଅନୁରୂପକିରିଯାଯ ଆୱାସାଦିସତ୍ତୱିଧସପ୍ପାଯାସେୱନକିରିଯାଯ । ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହେନାତି ଯଥା ମନସିକରୋନ୍ତସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାସମାଧି ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ତସ୍ସ ଆକାରସ୍ସ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱସେନ ସମଥନିମିତ୍ତଗ୍ଗହଣେନ ସମ୍ପାଦେତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅନୁପୱତ୍ତନତାଯାତି ଅନୁରୂପତୋ ପୱତ୍ତନେନ ଭାୱନାଚିତ୍ତସ୍ସ ଲୀନଭାୱେ ପୀତିୱୀରିଯଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନଂ ଉଦ୍ଧତଭାୱେ ପସ୍ସଦ୍ଧିସମାଧିଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନଂ ବ୍ରୂହନେନାତି ଅତ୍ଥୋ। କାଯେ ଚ ଜୀୱିତେ ଚ ଅନପେକ୍ଖତନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ କାଯେ ଅସୁଚିଭାୱେନ ବାହିରକଅୱିଞ୍ଞାଣକକୁଣପେ ୱିଯ ଜୀୱିତେ ଅହିତାୱହପଚ୍ଚତ୍ଥିକେ ୱିଯ ନିରପେକ୍ଖଚିତ୍ତଂ ଉପଟ୍ଠପେତି। ତତ୍ଥ ଚ ଅଭିଭୁଯ୍ଯ ନେକ୍ଖମ୍ମେନାତି ତସ୍ମିଂ କାଯଚିତ୍ତେ ଅନପେକ୍ଖଭାୱେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ତିକ୍ଖଭାୱାପାଦନେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଦୁକ୍ଖଂ ୱୀରିଯେନ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଭାୱନଂ ସମ୍ପାଦେତି। ଅନ୍ତରାତି ଯଥାଧିପ୍ପେତାଯ ଭାୱନାସିଦ୍ଧିଯା ଅନ୍ତରାୱ। ଅବ୍ବୋସାନେନାତି ଅସଙ୍କୋଚନେନ।

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତାନନ୍ତି ଏୱଂ ‘‘ନଓହାକାରେହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ତିକ୍ଖାନି ଭୱନ୍ତୀ’’ତିଆଦିନା ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତାନଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ଯଥା ନାମ ସୁଖୁମାନଂ ମୁତ୍ତାପୱାଳଆଦୀନଂ ୱିଜ୍ଝନେ ସୁଖୁମତରେନ ୱେଧନେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ଏୱମେୱ ସଣ୍ହସୁଖୁମାନଂ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ, ପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଚ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନେ ତିକ୍ଖେନ ଞାଣେନ ଭୱିତବ୍ବଂ। ତେସଂ ପନ ଖଯୱଯଦସ୍ସନେ ତିକ୍ଖତରେନ ଭୱିତବ୍ବଂ। ତିକ୍ଖତରତା ଚସ୍ସ ନିସାନସିଲାଯଂ ସଣ୍ହମଟ୍ଠତାଯ କରଣେନ ୱିଯ ଫରସୁଧାରାଯ ନିସିତଭାୱାପାଦନେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ତିକ୍ଖଭାୱାପାଦନେନ ସାଧେତବ୍ବା। ତଞ୍ଚ ଯେହି ନୱହି ଆକାରେହି ହୋତି, ତେସୁ ଖଣିକାନଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଖଣେ ଖଣେ ଭିଜ୍ଜନାକାରଦସ୍ସନଂ ପଠମଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଖଯମେୱ ପସ୍ସତୀ’’ତି। ଅସତି ଞାଣସ୍ସ ତିକ୍ଖତରଭାୱେ ତଦଭାୱତୋ ସେସିନ୍ଦ୍ରିଯତିକ୍ଖତା ତସ୍ସ ସମ୍ଭାରଭାୱତୋ ୱୁତ୍ତା, ଅୱିନାଭାୱତୋ ୱା। ସକ୍କଚ୍ଚକିରିଯାଦିଗ୍ଗହଣଂ ପନ ତସ୍ସ ଉପାଯଦସ୍ସନଂ। ଅସପ୍ପାଯାନି ଭୋଜନାଦୀନି ଅନୁପଯୁଞ୍ଜନାଦିୱସେନ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ସପ୍ପାଯାନି ମତ୍ତସୋ ସେୱମାନେନ। ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତୱିଧୁରତାଯ ଏକଜ୍ଝଂ ଅସମ୍ମସିତବ୍ବତ୍ତା, ତଥା ସମ୍ମସନସ୍ସ ଚ ଇଧ ଅନଧିପ୍ପେତତ୍ତା ‘‘କାଲେନ ରୂପଂ ସମ୍ମସିତବ୍ବଂ, କାଲେନ ଅରୂପ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାପି ଚ ରୂପସ୍ସ ଓଳାରିକତାଯ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ତା ପଠମଂ ସମ୍ମସିତବ୍ବତା ୱୁତ୍ତା। ନିବ୍ବତ୍ତି ପସ୍ସିତବ୍ବାତି ପଠମଂ ତାୱ ଆଗମାନୁସାରତୋ ଅନୁମାନୱସେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ତତୋ ପରଂ ଅନୁକ୍କମେନ ବଲପ୍ପତ୍ତେ ଭାୱନାଞାଣେ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋପି ଦିସ୍ସତୀତି।

ରୂପନିବ୍ବତ୍ତିପସ୍ସନାକାରକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୦୦।ସବ୍ବେସନ୍ତି କାମାୱଚରାଦିଅଣ୍ଡଜାଦିଭେଦଭିନ୍ନାନଂ ସବ୍ବେସଂ ସତ୍ତାନଂ। ପଠମଂ କମ୍ମତୋ ନିବ୍ବତ୍ତତି ତଂମୂଲକତ୍ତା ଉତୁଜାଦିରୂପାନଂ। ପରତୋ ପୱତ୍ତନକକାଯଦସକାଦିୱସେନ ଲଦ୍ଧମାନଂ ପବନ୍ଧତଯଂ, ସନ୍ତତିସୀସଂ ୱା ସନ୍ଧାଯ ‘‘ତିସନ୍ତତିୱସେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଦନ୍ଧଂ ମନ୍ଦଂ ଚିରେନ ନିରୋଧୋ ଏତସ୍ସାତି ଦନ୍ଧନିରୋଧଂ ସତ୍ତରସଚିତ୍ତକ୍ଖଣାଯୁକତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ଗରୁପରିୱତ୍ତୀ’’ତି। ତେନାତି ତସ୍ମା, ଯସ୍ମା ‘‘ତତୋ ସୀଘତରଂ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଆଯୁସଙ୍ଖାରା ଖୀଯନ୍ତୀ’’ତି (ସଂ॰ ନି॰ ୨।୨୨୮) ୱଚନତୋ ରୂପଧମ୍ମାପି ଇତ୍ତରକାଲା ଏୱ, ଅରୂପଧମ୍ମା ପନ ତେହି ସାତିସଯଂ ଇତ୍ତରକାଲା, ତସ୍ମା ଆହ ଭଗୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱିଚାରିତମେୱ। ତେହି ସଦିସାତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେହି ସଦିସା। ସବ୍ବେସମ୍ପି ହି ସଙ୍ଖାରାନଂ ଉପ୍ପାଦଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେସୁ ୱିସଦିସତା ନତ୍ଥି, ସମାନକାଲାୱ ତେ। ଠାନପ୍ପତ୍ତନ୍ତି ଠିତିକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତଂ। ତେନାତି ଦୁତିଯଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତେନ। ୱତ୍ଥୁରୂପଂ ଏକସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ନିସ୍ସଯୋ ହୁତ୍ୱା ଅଞ୍ଞସ୍ସ ନ ହୋତି ଠପେତ୍ୱା ମରଣାସନ୍ନଂ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତେନ ସଦ୍ଧି’’ନ୍ତିଆଦି।

ଏୱଂ ପଟିସନ୍ଧିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଚୁତିଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି, ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ନିରୋଧଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତସ୍ସା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଠାନକ୍ଖଣେତି ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତସ୍ସ ଠିତିକ୍ଖଣେ। ଯାୱ ପୱତ୍ତି ନାମ ଅତ୍ଥୀତି ଯାୱ ସଂସାରପ୍ପୱତ୍ତି ନାମ ଅତ୍ଥି, ଯାୱ ୱା ଚିତ୍ତସ୍ସ ପୱତ୍ତି ନାମ ଅତ୍ଥି। ଅସଞ୍ଞୂପପତ୍ତିଯମ୍ପି ନତ୍ଥି ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତୀତି। ରୂପୂପପତ୍ତିଯଂ ସଂସେଦଜା ଓପପାତିକସଦିସାତି ଓପପାତିକାନଂଯେୱ ଗହଣଂ। ଓପପାତିକାନମ୍ପୀତି ପି-ସଦ୍ଦେନ ୱା ସଂସେଦଜେ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତି। ସତ୍ତସନ୍ତତିୱସେନାତି ଚକ୍ଖୁଦସକାଦୀନଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ ସନ୍ତତିସୀସାନଂ ୱସେନ।

୭୦୧।ତତ୍ଥାତି କମ୍ମତୋ ରୂପପୱତ୍ତିଯଂ। ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯଭୂତଂଯେୱ ଇଧ କମ୍ମନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ‘‘କମ୍ମଂ ନାମ କୁସଲାକୁସଲଚେତନା’’ତି। ଜୀୱିତନୱକଂ ଚକ୍ଖୁଦସକାଦିଅନ୍ତୋଗଧମେୱ କତ୍ୱା ‘‘ସମସତ୍ତତିରୂପ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ୱା ଚକ୍ଖୁଦସକାଦି ୱିଯ ସୁଖପରିଗ୍ଗହଂ ନ ହୋତୀତି। ତଦେୱାତି ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ୱିପାକକ୍ଖନ୍ଧକଟତ୍ତାରୂପମାହ। କମ୍ମଞ୍ହି କମ୍ମଜସ୍ସ ଜନକଂ, ପରିପାଚକମ୍ପି ହୋତି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ, କମ୍ମଜଗ୍ଗିନୋ ଚ ୱସେନ ଅନୁରକ୍ଖଣସବ୍ଭାୱତୋ, ଆହାରାଦିପଟିଲାଭହେତୁତାଯ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକନିମିତ୍ତତୋ ଚ। ତେନାହ ‘‘ଉପତ୍ଥମ୍ଭକପଚ୍ଚଯୋପି ହୋତୀ’’ତି। ଉପତ୍ଥମ୍ଭକପଚ୍ଚଯତା ଚସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। କମ୍ମଂ ପଚ୍ଚଯୋ ଏତସ୍ସାତି କମ୍ମପଚ୍ଚଯଂ, ତଦେୱ ଚିତ୍ତଂ, ତଂ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ଏତସ୍ସାତି କମ୍ମପଚ୍ଚଯଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ। ୱିପାକଚେତସିକାନମ୍ପି କମ୍ମପଚ୍ଚଯଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନତା ୱତ୍ତବ୍ବା, ନ ୱା ୱତ୍ତବ୍ବା କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନକମ୍ମପଚ୍ଚଯଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତତ୍ତା। ଠାନପ୍ପତ୍ତା ଓଜା ଅଞ୍ଞଂ ଓଜଟ୍ଠମକଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି ଆହାରାନୁଗତେ ସରୀରେତି ଗହେତବ୍ବଂ।

ତତ୍ରାପୀତି କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନାହାରସମୁଟ୍ଠାନେପି ଓଜଟ୍ଠମକେ। ଚତସ୍ସୋ ୱା ପଞ୍ଚ ୱା ପୱତ୍ତିଯୋ ଘଟେତୀତି ସଦିସସନ୍ତତିୱସେନ ଚତସ୍ସୋ ୱା ପଞ୍ଚ ୱା ରୂପକଲାପପ୍ପୱତ୍ତିଯୋ ସନ୍ତାନେତି। ବାହିରପଚ୍ଚଯୱିସେସେନ ପନ ୱିସଦିସା ବହୂପି ପୱତ୍ତିଯୋ ଘଟେତୀତି ୱଦନ୍ତି। ଯଥା କମ୍ମପଚ୍ଚଯାହାରସମୁଟ୍ଠାନେ ପୱେଣିଘଟନା, ଏୱଂ କମ୍ମପଚ୍ଚଯୌତୁସମୁଟ୍ଠାନେପୀତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କମ୍ମପଚ୍ଚଯୌତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ ନାମା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ଯଥା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ କୋଟ୍ଠାସେ ପରମ୍ପରପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ଅକମ୍ମଜା ଦୁତିଯାଦିପୱତ୍ତିଯୋ ଅସମ୍ଭେଦେନ ଦସ୍ସିତା, ଏୱଂ କମ୍ମଜାହାରସମୁଟ୍ଠାନୌତୁୱସେନ, କମ୍ମଜୌତୁସମୁଟ୍ଠାନାହାରୱସେନ, କମ୍ମପଚ୍ଚଯଚିତ୍ତଜାହାରୌତୁସମୁଟ୍ଠାନୌତୁଆହାରୱସେନ ଚ ସମ୍ଭେଦୱସେନାପି ରୂପପ୍ପୱତ୍ତି ଦସ୍ସେତବ୍ବାତି ୱଦନ୍ତି। ତତ୍ଥ କମ୍ମଜତୋ ପୱତ୍ତଆହାରା ୱିସେସପଚ୍ଚଯଲାଭେ ସତି ଯଥାୱୁତ୍ତପରିମାଣାହି ପୱତ୍ତୀହି ଉଦ୍ଧମ୍ପି ପୱତ୍ତିଯୋ ନ ଘଟେନ୍ତୀତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ତଥା ହି ‘‘ଦସ ଦ୍ୱାଦସ ୱାରେ ପୱତ୍ତିଂ ଘଟେତୀ’’ତି (ୱିସୁଦ୍ଧି॰ ୨।୭୦୩), ‘‘ଏୱଂ ଦୀଘମ୍ପି ଅଦ୍ଧାନଂ ଅନୁପାଦିନ୍ନପକ୍ଖେ ଠତ୍ୱାପି ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ ପୱତ୍ତତି

ଏୱା’’ତି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୭୦୪) ଚ ୱକ୍ଖତି।

୭୦୨।ଜନକାଜନକା ମତାତି ପୁରିମକା ତିକୋଟ୍ଠାସସଙ୍ଗହିତା ଜନକା, ପଚ୍ଛିମକୋଟ୍ଠାସିକା ‘‘ସୋଳସା’’ତି ୱୁତ୍ତା ଅଜନକାତି ମତା ଞାତା। କୁସଲକିରିଯତୋତି କୁସଲତୋ ଚ କିରିଯତୋ ଚ। ଇରିଯାଯ କାଯିକକିରିଯାଯ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନତାଯ ପଥଭାୱତୋ ଇରିଯାପଥୋ, ଗମନାଦି, ଅତ୍ଥତୋ ତଦୱତ୍ଥା ରୂପପ୍ପୱତ୍ତି। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ରୂପୱିନିମୁତ୍ତୋ ଇରିଯାପଥୋ, ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ଚ ନତ୍ଥି, ତଥାପି ନ ସବ୍ବଂ ରୂପସମୁଟ୍ଠାପକଚିତ୍ତଂ ଇରିଯାପଥୂପତ୍ଥମ୍ଭକଂ, ୱିଞ୍ଞତ୍ତିୱିକାରୁପ୍ପାଦକଞ୍ଚ ହୋତି। ଯଂ ପନ ଚିତ୍ତଂ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଜନକଂ, ତଂ ଏକଂସତୋ ଇତରସ୍ସ ଜନକଂ ଅୱିନାଭାୱତୋ, ତଥା ଇରିଯାପଥୂପତ୍ଥମ୍ଭକଂ ରୂପସ୍ସ। ଏତସ୍ସ ୱିସେସସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ରୂପଂ, ଇରିଯାପଥଂ, ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଞ୍ଚା’’ତି ସମୁଚ୍ଚଯୋ କତୋ। ୱିପାକୱଜ୍ଜାନୀତି ଏତ୍ଥ ୱିପାକାଭିଞ୍ଞାଦ୍ୱଯୱଜ୍ଜାନୀତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ତଦଞ୍ଞେସଂଯେୱ ସେସଗ୍ଗହଣେନ ଗହେତବ୍ବତ୍ତା। ନ ୱା ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସେସଗ୍ଗହଣେନେୱ ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତାନମ୍ପି ନିୱତ୍ତେତବ୍ବତୋ। ନ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଜନଯନ୍ତି ମହଗ୍ଗତକୁସଲାଦୀନଂ ସନ୍ତଭାୱେନ ଅୱିପ୍ଫାରିକଭାୱତୋ। ୱିପ୍ଫାରିକମେୱ ହି କାମାୱଚରକୁସଲାଦିୱିଞ୍ଞତ୍ତିଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ଇରିଯାପଥୂପତ୍ଥମ୍ଭକାନି ପନ ହୋନ୍ତି ସତିପି ସନ୍ତଭାୱେ ଝାନୱେଗେନ ସୌସ୍ସାହତ୍ତା, ଯତୋ ତେସଂ ଜୱନକିଚ୍ଚତା। ପଞ୍ଚ ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତାନୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ରୂପମେୱ ଜନଯନ୍ତି, ନ ଇରିଯାପଥଂ ନିରୁସ୍ସାହସନ୍ତଭାୱେନ ପରିଦୁବ୍ବଲଭାୱତୋ। କିରିଯାମଯଚିତ୍ତେହି ଅୱିମିସ୍ସଭୱଙ୍ଗପ୍ପୱତ୍ତିକାଲେ ଖନ୍ଧାଦିସରୀରାୱଯୱାନଂ ନିଚ୍ଚଲଭାୱେନାୱଟ୍ଠାନଂ। ତଥା ହି ଅଙ୍କୋକିଣ୍ଣେ ଭୱଙ୍ଗେ ପୱତ୍ତମାନେ ଅଙ୍ଗାନି ଓସୀଦନ୍ତି ପୱିଟ୍ଠାନି ୱିଯ ହୋନ୍ତି। ‘‘ଦ୍ୱତ୍ତିଂସା’’ତି ପନ ଆଦିନା ୱୁତ୍ତେସୁ ଜାଗରଣଚିତ୍ତେସୁ ୱତ୍ତମାନେସୁ ଅଙ୍ଗାନି ଉପତ୍ଥଦ୍ଧାନି ଯଥାପୱତ୍ତେରିଯାପଥଭାୱେନେୱ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି। ଦ୍ୱେପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନି ସବ୍ବଦୁବ୍ବଲତାଯ ରୂପଂ ନ ଜନେନ୍ତି। ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ୱତ୍ଥୁଦୁବ୍ବଲତାଯ। ଖୀଣାସୱାନଂ ଚୁତିଚିତ୍ତନ୍ତି ଏତ୍ଥ –

‘‘କାମାୱଚରାନଂ ପଚ୍ଛିମଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଯସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନନ୍ତରା କାମାୱଚରାନଂ ପଚ୍ଛିମଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତି, ରୂପାୱଚରେ ଅରୂପାୱଚରେ ପଚ୍ଛିମଭୱିକାନଂ, ଯେ ଚ ରୂପାୱଚରଂ ଅରୂପାୱଚରଂ ଉପପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସନ୍ତି, ତେସଂ ଚୱନ୍ତାନଂ ତେସଂ ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋ ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସତି, ନୋ ଚ ତେସଂ କାଯସଙ୍ଖାରୋ ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସତୀ’’ତି (ଯମ। ୨।ସଙ୍ଖାରଯମକ।୮୮) –

ପନ ୱଚନତୋ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ରୂପଂ ନ ସମୁଟ୍ଠାପେତୀତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ନ ହି ରୂପସମୁଟ୍ଠାପକଚିତ୍ତସ୍ସ ଗବ୍ଭଗତତାଦିୱିବନ୍ଧାଭାୱେ କାଯସଙ୍ଖାରାସମୁଟ୍ଠାପନେ କାରଣଂ ଅତ୍ଥି, ନ ଚ ଯୁତ୍ତଂ ଚୁତୋ ଚ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପଞ୍ଚସ୍ସ ପୱତ୍ତତି, ନାପି ‘‘ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତୀ’’ତି ପାଠୋ ଅତ୍ଥି, ‘‘ଖୀଣାସୱାନ’’ନ୍ତି, ପନ ୱିସେସନଂ ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକନିରୋଧେନ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତସ୍ସ ତେସଂ ଚୁତିଚିତ୍ତସ୍ସ ରୂପସମୁଟ୍ଠାପନଂ ପାକଟନ୍ତି କତ୍ୱା କତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସୋଳସ ଚିତ୍ତାନୀତି ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଗହଣଂ ତେସଂ ରୂପଜନନେ ଏକଂସତୋ ନିଯମେତବ୍ବତ୍ତା, ଅଞ୍ଞାନି ପନ ବହୂନି ଅରୂପେ ଉପ୍ପନ୍ନାନି ଅନୋକାସଗତତ୍ତା ରୂପଂ ନ ଜନେନ୍ତିଯେୱ। ନ ଠିତିକ୍ଖଣେ, ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ୱା ରୂପଂ ଜନେନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ପନ ବଲୱଂ ଅନନ୍ତରାଦିପଚ୍ଚଯଲାଭତୋ।

ଯଥା ପଥୱୀଆଦଯୋ ରୂପଧମ୍ମା ଚିତ୍ତହେତୁକା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା, ଏୱଂ ୱେଦନାଦଯୋପୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ ତଯୋ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧା, ସଦ୍ଦନୱକ’’ନ୍ତିଆଦି। ତେନେୱାହ – ‘‘କତମେ ଧମ୍ମା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା? ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତି ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତୀ’’ତି (ଧ। ସ। ୧୨୦୧, ୧୫୩୫)। ତତ୍ଥ କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତିଆଦୀନଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନତା ପରିଯାଯତୋ ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା ତେସଂ ଅନିପ୍ଫନ୍ନତ୍ତା। ‘‘ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନରୂପ’’ନ୍ତି ଇମିନା ଅତଂସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସେୱ ଚିତ୍ତଜରୂପସ୍ସ ଚିତ୍ତପଚ୍ଚଯତା ଦସ୍ସିତା। ଯଥା ପନ କମ୍ମପଚ୍ଚଯଂ ଦସ୍ସିତଂ , ଏୱଂ ଚିତ୍ତପଚ୍ଚଯେ ଗଯ୍ହମାନେ ତଂସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ, ସହଜାତୱେଦନାଦୀନଞ୍ଚ ଚିତ୍ତପଚ୍ଚଯତା ସିଯା। ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଚିତ୍ତପଚ୍ଚଯେ ପନ ଅସଙ୍କରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯୱସେନେୱ ଚିତ୍ତପଚ୍ଚଯଂ ଉଦ୍ଧଟନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନୌତୁଆହାରେହି କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନୌତୁଆହାରା ବଲୱନ୍ତୋ ହୋନ୍ତୀତି ତେସଂ ୱସେନ ଚତୁପଞ୍ଚପୱତ୍ତିଘଟନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ପନ ୱସେନ ଦ୍ୱତ୍ତିପ୍ପୱତ୍ତିଘଟନଂ ତଂପାକତିକଚିତ୍ତୱସେନ, ମହଗ୍ଗତାନୁତ୍ତରଚିତ୍ତୱସେନ ପନ ବହୁତରାପି ପୱତ୍ତିଯୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା। ତଂନିବ୍ବତ୍ତାନଂ ଚିତ୍ତଜରୂପାନଂ ଉଳାରପଣୀତଭାୱତୋ।

୭୦୩।‘‘ଉପାଦିନ୍ନଂ କମ୍ମଜରୂପଂ ପଚ୍ଚଯଂ ଲଭିତ୍ୱା’’ତି ଏତେନ ବହିଦ୍ଧା ଅନୁପାଦିନ୍ନଓଜା ରୂପାହରଣକିଚ୍ଚଂ ନ କରୋତୀତି ଦସ୍ସେତି। ପଚ୍ଚଯଲାଭୋ ଚସ୍ସ କମ୍ମଜଭୂତସନ୍ନିସ୍ସଯତାୱସେନାତି ଆହ ‘‘ତତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠାଯା’’ତି। ତତ୍ଥ କମ୍ମପଚ୍ଚଯଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାଦିରୂପସ୍ସପି କମ୍ମମୂଲକତ୍ତା ସିଯା କମ୍ମଜପରିଯାଯୋତି ତଂନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ‘‘ଉପାଦିନ୍ନ’’ନ୍ତି ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଆହାରପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଆହାରୋ ନ କେୱଲଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକୋୱ, ଅଥ ଖୋ ଜନକୋପୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନରୂପ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଦସ ଦ୍ୱାଦସ ୱାରେ’’ତି ୱତ୍ୱା କଥଂ ଇମସ୍ସେୱ ଦସ ଦ୍ୱାଦସ ୱାରେ ପୱତ୍ତିଘଟନାତି ଅନୁଯୋଗଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ଏକଦିୱସଂ ପରିଭୁତ୍ତାହାରୋ’’ତିଆଦି। ଦାରକସ୍ସ ସରୀରଂ ଫରିତ୍ୱାତି ନାଭିମୂଲାନୁଗତାହି ରସହରଣୀହି ଫରିତ୍ୱା, ଅଞ୍ଞଥା ଜଲାବୁଅନ୍ତରିକେ କାଯେ ମକ୍ଖନାୱସେନ ନ ସମ୍ଭାୱିନିଯୋଗୋ ଆହାରସ୍ସ ସମ୍ଭୱତୀତି।

ଉପାଦିନ୍ନକୋ ଅନୁପାଦିନ୍ନକୋତି ଦୁୱିଧୋ ଆହାରେ ପୁଙ୍କେ ଅନୁପାଦିନ୍ନକୋ ଆହାରପଚ୍ଚଯଆହାରୋ ଦସ୍ସିତୋତି ଇତରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''କମ୍ମଜାହାରୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ କମ୍ମପଚ୍ଚଯାହାରସମୁଟ୍ଠାନେ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ତେନାହ ''ଚତସ୍ସୋ ୱା ପଞ୍ଚ ୱା ପୱତ୍ତିଯୋ ଘଟେତୀ''ତି। ଆହାରପଚ୍ଚଯୌତୁନୋପି ଉତୁପଚ୍ଚଯାହାରସ୍ସ ୱିଯ ଦସ ଦ୍ୱାଦସ ୱାରେ ପୱତ୍ତିଘଟନା ୱେଦିତବ୍ବା। ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ନ ଉଦ୍ଧଟନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ସେସାନନ୍ତି କମ୍ମଚିତ୍ତୌତୁସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ତିସନ୍ତତିରୂପାନଂ। କବଳିଙ୍କାରାହାରୋ ହି ଅଜ୍ଝତ୍ତାହାରସମୁଟ୍ଠିତସ୍ସ, ତିସନ୍ତତିରୂପାନଞ୍ଚ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକୱସେନ ଅତ୍ତନା ଉପ୍ପାଦିତସ୍ସ ଜନକୋ ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଏୱଂ ଆହାରପଚ୍ଚଯୋ ହୋନ୍ତୋଯେୱ ଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନାପି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ନିସ୍ସଯଭାୱୋ ପନ ପଟ୍ଠାନନଯେନ ନତ୍ଥି। ଆହାରପଚ୍ଚଯା ପୱତ୍ତମାନାନି ରୂପାନି ଆହାରନିସ୍ସଯାନି ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ସୁତ୍ତନ୍ତନଯେନ ୱୁତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ପରତୋ ଉତୁନୋ ନିସ୍ସଯଜୋତନାଯପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୭୦୪। କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନାଦିୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧାଯପି ତେଜୋଧାତୁଯା ରୂପୁପ୍ପାଦନେ ସମତ୍ଥଭାୱତୋ ''ଉତୁ ନାମ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନା ତେଜୋଧାତୂ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏସ ଦୁୱିଧୋ ହୋତୀତି ଏସ ଉତୁ ତେଜୋଧାତୁଭାୱାୱିସେସେପି ତିକ୍ଖମନ୍ଦତାୱିସେସେନ ଉଣ୍ହୋ, ସୀତୋତି ଦୁୱିଧୋ ହୋତି। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱିଚାରିତମେୱ। ଯଦିପି ଉତୁ ଉପାଦିନ୍ନକେନ ୱିନାପି ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧେ ପନ ତେନ ୱିନା ତସ୍ସ ରୂପୁପ୍ପାଦନଂ ନତ୍ଥୀତି ଆହ ''ଉପାଦିନ୍ନକଂ ପଚ୍ଚଯଂ ଲଭିତ୍ୱା''ତି। ତେନାହ ''ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନୋ ଉତୂ''ତି। ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନୋଯେୱ ହି ଉତୁ ଉପାଦିନ୍ନକେନ ୱିନା ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ଉତୁପଚ୍ଚଯଂ ନାମ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକଂ ରୂପଂ। ଯଞ୍ହି ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ ପନ୍ନରସୱିଧଂ ରୂପଂ, ଯଞ୍ଚ ତଦଜ୍ଝତ୍ତିସନ୍ତତିରୂପଂ, ତସ୍ସ ସବ୍ବସ୍ସପି ସଭାଗୋ ଉତୁଉପତ୍ଥମ୍ଭକପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି। ଯସ୍ମା ୱିସଭାଗୋ ଉତୁ ହିମାଦି ୱିଯ ପଦୁମାଦୀନଂ ୱିସଦିସରୂପୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭୂତଂ ପୁରିମରୂପଂ ୱିନାସେନ୍ତଂ ୱିଯ ହୋତି, ତସ୍ମା ସଭାଗଂ, ୱିସଭାଗଞ୍ଚ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ''ଉତୁ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକରୂପାନଂ ପୱତ୍ତିଯା ଚ ୱିନାସସ୍ସ ଚ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀ''ତି।

ଦୀଘମ୍ପି ଅଦ୍ଧାନନ୍ତି ''ଦସ ଦ୍ୱାଦସ ୱାରେ''ତି ଅଜ୍ଝତ୍ତସ୍ସ ୱୁତ୍ତପରିଚ୍ଛେଦତୋ ଦୀଘମ୍ପି କାଲଂ। ଉତୁ ହି ସଭାଗସନ୍ତତିୱସେନ ଲଦ୍ଧପଚ୍ଚଯଂ ଚିରତରମ୍ପି କାଲଂ ସଦିସାକାରଂ ରୂପପ୍ପୱତ୍ତିଂ ସନ୍ତାନେତି ଉପାଦିନ୍ନକସନ୍ନିସ୍ସଯେନ ୱିନା, ପଗେୱ ଇତରଥା। ତେନାହ ''ଅନୁପାଦିନ୍ନପକ୍ଖେ ଠତ୍ୱାପୀ''ତି, ମଂସୱିନିମୁତ୍ତକେସଲୋମନଖଚମ୍ମଖିଲତିଲକାଦିୱସେନ ଜୀୱମାନସରୀରେ ଅଜ୍ଝତ୍ତଦ୍ଧ ମତକଳେୱରାଦିୱସେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ରୂପସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିଯା ଦିଟ୍ଠାଯ ତସ୍ସ ଭଙ୍ଗୋପି ଦିଟ୍ଠୋଯେୱ ହୋତି ଇତ୍ତରକାଲତ୍ତା ଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିଯାତି ଆହ ''ନିବ୍ବତ୍ତିଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ କାଲେନ ରୂପଂ ସମ୍ମସତି ନାମା''ତି। ନ ହି ନିବ୍ବତ୍ତିମତ୍ତଦସ୍ସନଂ ସମ୍ମସନଂ ନାମ ହୋତି, ଉଦଯବ୍ବଯଦସ୍ସନଞ୍ଚ ଅଧିକତନ୍ତି। ଏସ ନଯୋ ଇତୋ ପରେସୁପି ନିବ୍ବତ୍ତିଗ୍ଗହଣେସୁ।

ଅରୂପନିବ୍ବତ୍ତିପସ୍ସନାକାରକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୦୫।ଲୋକିଯଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୱସେନେୱାତି ଅୱଧାରଣଂ ଇତରସ୍ସ ଅୱିସଯତ୍ତା।

ନିବ୍ବତ୍ତତି ତଂତଂଭୱୱସେନ। ତଦେୱ ଏକୂନୱୀସତିପ୍ପଭେଦଂ ଚିତ୍ତଂ ଭୱଙ୍ଗୱସେନ ନିବ୍ବତ୍ତତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତଥା ଚୁତିୱସେନ ତଦାରମ୍ମଣୱସେନାତି ଏତ୍ଥାପି। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ଏକୂନୱୀସତିଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ। ଅନନ୍ତରଚିତ୍ତତୋ ପଟ୍ଠାଯାତିଆଦିନାପି ପୱତ୍ତିଯେୱ ୱୁତ୍ତା।

ସୋ ପନ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତାନଂଯେୱ ପୱତ୍ତିଯଂ ପୱତ୍ତନାକାରୋତି ସୁଦ୍ଧପ୍ପୱତ୍ତିଚିତ୍ତାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ପୱତ୍ତେ ପନା''ତିଆଦିମାହ। ଅସମ୍ଭିନ୍ନତ୍ତାତି ଅୱିନଟ୍ଠତ୍ତା। ''ଅସମ୍ଭିନ୍ନତ୍ତା ଚକ୍ଖୁସ୍ସା''ତିଆଦିନା ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ ''ଚକ୍ଖୁପସାଦସ୍ସ ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ''ଠିତିପ୍ପତ୍ତମେୱା''ତି ଇମିନା ଯଥା ନିରୁଜ୍ଝମାନଂ ରୂପଂ କସ୍ସଚି ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି, ଏୱଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନମ୍ପୀତି ଦସ୍ସେତି। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏୱଂ ସେସେସୁପି। କାମାୱଚରକୁସଲାକୁସଲକିରିଯଚିତ୍ତେସୁ ଏକଂ ୱା ପଞ୍ଚ, ସତ୍ତ ୱା ଜୱନାନି ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଉପେକ୍ଖାସହଗତାହେତୁକଂ ଚିତ୍ତଂ ୱାତି ୱା-ସଦ୍ଦଂ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଞ୍ହି ସନ୍ଧାଯ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ପନ ଦୁତିଯମୋଘୱାରୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପଞ୍ଚ ଜୱନାନି ସୁତ୍ତମୁଚ୍ଛିତାଦିକାଲେ, ସତ୍ତ ପାକତିକକାଲେ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଜୱନାରମ୍ମଣାନୁରୂପନ୍ତି ''ତିହେତୁକଂ ଚେ ଜୱନଂ, ତିହେତୁକଂ, ଦ୍ୱିହେତୁକଂ ୱା''ତିଆଦିନା, ''ଇଟ୍ଠଂ ଚେ ଆରମ୍ମଣଂ, ସୋମନସ୍ସସହଗତ''ନ୍ତିଆଦିନା ଚ ଜୱନସ୍ସ, ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଚ ଅନୁରୂପଂ। ସେସଦ୍ୱାରେସୁପି ସୋତଦ୍ୱାରାଦିସେସଦ୍ୱାରେସୁ।

ଅନୁକ୍କମେନାତି ଉଦଯବ୍ବଯଞାଣାଧିଗମାନୁକ୍କମେନ ପଞ୍ଚଞାଭାୱନଂ ସମ୍ପାଦେତି ଅରହତ୍ତଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତି।

ରୂପସତ୍ତକସମ୍ମସନକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୦୬। ରୂପେସୁ ମନସିକାରସତ୍ତକଂ ରୂପସତ୍ତକଂ, ରୂପଧମ୍ମେସୁ ସତ୍ତହାକାରେହି ମନସି କାରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ଅରୂପସତ୍ତକମ୍ପି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇମେହି ଆକାରେହୀତି ଇମେହି ଆଦାନନିକ୍ଖେପନମନସିକାରାଦିପ୍ପକାରେହି, ଇମେହି ୱା ଯଥାୱୁତ୍ତକୋଟ୍ଠାସେହି। ଆରୋପେତ୍ୱାତି ତିଲକ୍ଖଣଂ

ଆରୋପେତ୍ୱା।

ଆଦାନନିକ୍ଖେପନତୋତି ଭଓସ୍ସ ଗହଣଓିସ୍ସଜ୍ଜନତୋ, ଜାତିତୋ, ମରଣତୋ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଓଯୋଓୁତ୍ଥଗାମିତୋତି ଓଯସା ଓୁତ୍ସ୍ସ ଅତ୍ଥଗାମିଭାଓତୋ, ଅତ୍ଥଙ୍ଗମତୋ ଇଚ୍ଚେଓ ଅତ୍ଥୋ। ଆହାରତୋତି ଆହାରହେତୁ , ରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତଆହାରତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଲୋହାଦିଭୂମିପାସାଣାଦିଭେଦଂ ଓିଓିଧଓଣ୍ଣସଣ୍ଠାନଂ କମ୍ମାନପେକ୍ଖଂ ସଭାଓସିଦ୍ଧଂ ରୂପଂ ଧମ୍ମତାରୂପଂ। ସତ୍ତାତି ସତ୍ତଧା ସତ୍ତହାକାରେହି। ଓିପସ୍ସତୀତି ତଂ ତଂ କୋଟ୍ଠାସଂ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ଓିପସ୍ସତି ସମ୍ମସତି।

''ଭାରାଦାନଂ ଦୁଖଂ ଲୋକେ''ତି ଓଚନତୋ ଖନ୍ଧଭାରସ୍ସ ଆଦିତୋ ଗହଣନ୍ତି କତ୍ୱା ''ଆଦାନନ୍ତି ପଟିସନ୍ଧୀ''ତି ଆହ। ''ସବ୍ବେଓ ନିକ୍ଖିପିସ୍ସନ୍ତି, ଭୂତା ଲୋକେ ସମୁସ୍ସଯ''ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୨୨୦; ସଂ। ନି। ୧।୧୮୬) ପନ ଓଚନତୋ ଖନ୍ଧଭାରନିକ୍ଖେପୋତି କତ୍ୱା ''ନିକ୍ଖେପନନ୍ତି ଚୁତୀ''ତି ଓୁତ୍ତଂ। ''ଯୋ ଚିରଂ ଜୀଓତି, ସୋ ଓସ୍ସସତ''ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୭; ସଂ। ନି। ୧।୧୪୫-୧୪୬; ଅ। ନି। ୭।୭୪) ଓଚନତୋ ତତୋ ଊନାଧିକଭାଓୋ ଅପ୍ପମାଣନ୍ତି ଓୁତ୍ତଂ ''ଏକଂ ଓସ୍ସସତଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା''ତି। ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରାତି ଏତସ୍ମିଂ ଆଦାନନିକ୍ଖେପନ୍ତରେ ପଓତ୍ତା ସବ୍ବେ ଭୂତୁପାଦାଯରୂପପ୍ପଭେଦା ସଙ୍ଖାରା। ରୂପଧମ୍ମେସୁ ହି ଇଦଂ ସମ୍ମସନଓିଧାନନ୍ତି। ''ଅନିଚ୍ଚା''ତି ଗହିତମତ୍ତଂ ଯୁତ୍ତିତୋ ହଦଯେ ପତିଟ୍ଠାପନତ୍ଥଂ ''କସ୍ମା''ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଉପ୍ପାଦଓଯଓତ୍ତିତୋତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନଓସେନ, ନିରୁଜ୍ଝନଓସେନ ଚ ପଓତ୍ତନତୋ, ଅହୁତ୍ୱା ସମ୍ଭଓତୋ ହୁତ୍ୱା ଓଯୂପଗମନତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଓିପରିଣାମତୋତି ସନ୍ତାନସ୍ସ ପୁରିମୁତ୍ତରଓିସଦିସଭାଓତୋତି ଓଦନ୍ତି। ତଂ ଓସ୍ସସତପରିଚ୍ଛିନ୍ନେ ରୂପେ ଇଦଂ ସମ୍ମସନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନେଓ ଓୁତ୍ତଂ ସିଯା, ଜରାମରଣେନ ଓିପରିଣାମେତବ୍ବତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅସତିପି ଧମ୍ମଭେଦେ ଅଓତ୍ଥାଭେଦୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ। ନ ହି ଉପ୍ପାଦାଓତ୍ଥା ଏଓ ଭଙ୍ଗାଓତ୍ଥାତି ଯୁତ୍ତା। ତଥା ହି ଓୁତ୍ତଂ ''ଜରାଯ ଚେଓ ମରଣେନ ଚାତି ଦ୍ୱେଧା ପରିଣାମପକତିତାଯା''ତି। ସଭାଓଓିଗମୋ ଏଓ ୱା ଏତ୍ଥ ଓିପରିଣାମୋ। ଖଣିକତା ତାଓକାଲିକତା। ନିଚ୍ଚସଭାଓାଭାଓୋ ଏଓ ନିଚ୍ଚପଟିକ୍ଖେପୋ। ଅନିଚ୍ଚଧମ୍ମା ହି ତେନେଓ ଅତ୍ତନୋ ସଭାଓେନ ଜାନନ୍ତାନଂ ନିଚ୍ଚତଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତି ନାମ। ଯତୋ ନ ନିଚ୍ଚନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚଂ, ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଯଦଓତ୍ଥା ସଙ୍ଖାରା, ନ ତଦଓତ୍ଥା ଠିତିକ୍ଖଣେତି ଅଓତ୍ଥନ୍ତରପ୍ପତ୍ତିଯା ଞାଯତି ତେସଂ କିଲମନାକାରୋତି ଆହ ''ଠିତିଯଂ ଜରାଯ କିଲମନ୍ତୀ''ତି, ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ପାକଟଜରାଯ ଓେଦିତବ୍ବୋ। ଯେ ପନ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଠିତିଂ ନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ତି, ତତ୍ଥ ଓତ୍ତବ୍ବଂ ହେଟ୍ଠା ଓୁତ୍ତମେଓ। ଧମ୍ମାନଂ ସଭାଓୋ ନାମ ଦୁରତିକ୍କମୋ ଜରାନନ୍ତରଂ ଭଙ୍ଗୋତି ଆହ ''ଜରଂ ପତ୍ୱା ଅଓସ୍ସଂ ଭିଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ଉପ୍ପାଦଜରାଭଙ୍ଗଓସେନ ସଙ୍ଖାରାନଂ ନିରନ୍ତରବାଧତା, ତତୋ ଚ ନେସଂ ଦୁସ୍ସହତାଯ ଦୁକ୍ଖମତା, ତିସ୍ସନ୍ନଂ ଦୁକ୍ଖତାନଂ, ସଂସାରଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ଅଧିଟ୍ଠାନତାଯ ଦୁକ୍ଖଓତ୍ଥୁତା, ତସ୍ମା। ଅଭିଣ୍ହ...ପେ... ଦୁକ୍ଖାତି ଯୋଜନା।

''ସୁଖପଟିକ୍ଖେପତୋ''ତି ଇଦଂ ଓୁତ୍ତନଯମେଓ। ଠିତିଂ ମା ପାପୁଣନ୍ତୁ, ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାକାରେନେଓ ପଓତ୍ତନ୍ତୁତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ''ଉପ୍ପନ୍ନା''ତି ଇମିନା ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣସମଙ୍ଗିତା ଓୁତ୍ତା। ଠାନପ୍ପତ୍ତା ମା ଜୀରନ୍ତୁତି କସ୍ମା ଓୁତ୍ତଂ, ନନୁ ଅତ୍ଥତୋ ଠିତି ଏଓ ଜରାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଜରାଓସେନ ପନ ଯୋ କିଲମଥୋ, ସୋ ଇଧ ଜରାଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ମା ଭିଜ୍ଜନ୍ତୁତି ନିଚ୍ଚତଂ ଆସୀସତି। କସ୍ସଚି ଧମ୍ମିସ୍ସରସ୍ସାପି ଭଗଓତୋ ଓସଓତ୍ତିଭାଓୋ ନତ୍ଥି। ନ ହି ଲକ୍ଖଣଞ୍ଞଥତ୍ତଂ କେନଚି କାତୁଂ ସକ୍କା। ଭାଓଞ୍ଞଥତ୍ତମେଓ ହି ଇଦ୍ଧିଓିସଯୋ। ସୁଞ୍ଞା ସଙ୍ଖାରା ତେନ ତୀସୁ ଠାନେସୁ ଓସଓତ୍ତନାକାରେନ। ତସ୍ମାତି ଓୁତ୍ତକାରଣପରାମସନଂ। ସୁଞ୍ଞତୋତି ନିଓାସୀକାରକଓେଦକଅଧିଟ୍ଠାଯକଓିରହେନ ତତୋ ସୁଞ୍ଞତୋ, ନ ନିସ୍ସଭାଓତୋତି ଏକଚ୍ଚପରିକପ୍ପିତସଭାଓସୁଞ୍ଞତୋ। ଅସ୍ସାମିକତୋତି ସାମିଭୂତସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅଭାଓତୋ। ଏତେନ ଅନତ୍ତନିଯତଂ ଦସ୍ସେତି। ଅଓସଓତ୍ତିତୋତି ଯଥାଓୁତ୍ତଓସଓତ୍ତିଭାଓାଭାଓତୋ। ଅତ୍ତପଟିକ୍ଖେପତୋତି ପରପରିକପ୍ପିତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ପଟିକ୍ଖିପନତୋ। ''ସୁଞ୍ଞତୋ''ତିଆଦିନା ହି ଧମ୍ମାନଂ ବାହିରକପରିକପ୍ପିତଅତ୍ତଓିରହୋ ଓୁତ୍ତୋ, ଇମିନା ପନ ଅତଂସଭାଓତୋ ଅତ୍ତା ନ ହୋତୀତି।

୭୦୭। ଏତ୍ଥ ଚ ''ଉପ୍ପାଦଓଯଓତ୍ତିତୋ''ତିଆଦିନା ଚତୂହି କାରଣେହି ଅନିଚ୍ଚା, ''ଅଭିଣ୍ହସମ୍ପଟିପୀଳନତୋ''ତିଆଦିନା ଚତୂହି କାରଣେହି ଦୁକ୍ଖା, ''ସୁଞ୍ଞତୋ''ତିଆଦିନା ଚତୂହି କାରଣେହି ଅନତ୍ତାତି ରୂପଧମ୍ମେ ନିରୁଳ୍ହଂ ଲକ୍ଖଣତ୍ତଯଂ ପୁବ୍ବେ ଅତ୍ତନା ଅସଲ୍ଲକ୍ଖିତଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ସମ୍ମସନ୍ତୋ ତଂ ତତ୍ଥ ଆରୋପେତୀତି ଓୁଚ୍ଚତି। ତଥା ପନାନେନ ଆଦାନନିକ୍ଖେପନଓସେନ ସମ୍ମସିତତ୍ତା ଆହ ''ରୂପେ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା''ତି।

ତତ୍ଥ ଚ ଯସ୍ମା ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଗ୍ଗହଣପୁବ୍ବକଂ ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣଗ୍ଗହଣଂ, ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣଗ୍ଗହଣପୁବ୍ବକଂ ୱା ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଗ୍ଗହଣଂ। ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ରୂପଭେଦେନ ଦସ୍ସିଯମାନଂ ଯଥୋଳାରିକତୋ ଦୀପେତବ୍ବନ୍ତି ତଂ ଓସ୍ସସତପରିଚ୍ଛେଦେନ ପଠମଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ଓସ୍ସସତଂ ଠିତସ୍ସ ''ଦସ ୱା ଓୀସତି ୱା''ତିଆଦିନା ଓିଭଜିତ୍ୱା ଅନୁକ୍କମେନ ଯାଓୌଦରଣାଦିକୋଟ୍ଠାସଓସେନ ରୂପସ୍ସ ଭଙ୍ଗଂ ଦିସ୍ୱା ତତୋ ''ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନତ୍ତା''ତି ତିଲକ୍ଖଣାରୋପନଂ ଓଯୋଓୁତ୍ଥଙ୍ଗମତୋ ସମ୍ମସନନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତମେଓ ଓସ୍ସସତ''ନ୍ତିଆଦିନା ଓଯଓସେନ ରୂପସ୍ସ ସମ୍ମସନଓିଧିଂ ଆରଦ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଓଳାରିକଓସେନେଓାଯଂ ଆଦିତୋ ରୂପଭେଦୋ ଗଯ୍ହତି, ତସ୍ମା ନ ଓସ୍ସସତଂ ସମକୋଟ୍ଠାସଓସେନ ଓିଭତ୍ତଂ, ମଜ୍ଝିମାଓତ୍ଥାଯ ୱା ତଥାରୂପତ୍ତା

ମଜ୍ଝିମଓଯେ ଏକଂ ୱସ୍ସଂ ୱଡ୍ଢିତଂ।

୭୦୮। ମନ୍ଦତାବାହୁଲ୍ଲେନ ପଓତ୍ତଂ ୱସ୍ସାନଂ ଦସକଂ ମନ୍ଦଦସକଂ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି।

ତଦାତି ପଠମେ ୱସ୍ସଦସକେ। ସୋତି ପୁଗ୍ଗଲୋ। ଚପଲୋତି ଅନଓଟ୍ଠିତକିରିଯତାଯ ତରଲୋ। ତେନ ମୋମୂହଭାଓତୋ ୱିସେସେତି। ନ ହେସ ନଓମଦସକେ ୱିଯ ମୋମୂହଭାୱେନ ମନ୍ଦୋ, ଅଥ ଖୋ ଚପଲତାଯାତି। ତେନାହ ‘‘କୁମାରକୋ’’ତି। ତତିଯେ ଦସକେ ମଂସପାରିପୂରିଯା ଯଥାରହଂ ଛୱିୱଣ୍ଣୋ ୱିପ୍ପସୀଦତୀତି ଆହ ‘‘ୱଣ୍ଣାଯତନଂ ୱେପୁଲ୍ଲଂ ପାପୁଣାତୀ’’ତି। ଚତୁତ୍ଥେ ଦସକେ ଅଟ୍ଠୀନଂ, ନ୍ହାରୂନଞ୍ଚ ଥିରଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ବଲଞ୍ଚ ଥାମୋ ଚ ୱେପୁଲ୍ଲଂ ପାପୁଣାତି। ପଞ୍ଚମେ ଦସକେ ଯୋବ୍ବନମଦସ୍ସ ଦୂରୀଭାୱେନ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ କିଲେସତନୁତାଯ ପଞ୍ଞା ଯଥାରହଂ ସୁୱିସଦା ହୋତି। ଖିଡ୍ଡାଯ ରତି ଖିଡ୍ଡାରତି। କପଲ୍ଲିକାଦିନିସ୍ସଯୱିସେସେନ ପଦୀପସ୍ସ ସୁଦ୍ଧତାଦି ୱିଯ ନିସ୍ସଯୱିସେସେନ ପଞ୍ଚମଛଟ୍ଠଦସକେସୁ ପଞ୍ଞାଯ ବୁଦ୍ଧିହାନିଯୋ ୱେଦିତବ୍ବା। ପୁରତୋ ପବ୍ଭାରୋ ହୋତି କଟିସନ୍ଧିଗୀୱାସନ୍ଧୀନଂ ୱସେନ ରସ୍ସସ୍ସାପି, ପଗେୱ ଦୀଘସ୍ସ। ପବ୍ଭାରୋତି ଚ ଗରୁଭାୱେନ ପଲମ୍ବକୋ। ମୋମୂହୋ ହୋତି ସତିପଞ୍ଞାୱିପ୍ପୱାସତୋ। ସଯନବହୁଲୋୱ ହୋତି ଠାନାଦିୱସେନ ସରୀରଭାରଂ ୱହିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ।

୭୦୯।ତିଣ୍ଣଂ ତିଣ୍ଣଂ ୱସ୍ସାନନ୍ତି ଯେଭୁଯ୍ୟତାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଚତୁୱସ୍ସିକୋପି ହି ଏକୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ହୋତୀତି। ଦ୍ୱିସତଂ କୋଟ୍ଠାସେ କତ୍ୱା ଏକେକଅଯନୱସେନାତିପି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ୱସ୍ସାନେ ପୱତ୍ତରୂପନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ତଂ ପନ ୱସ୍ସାନଂ ଦ୍ୱିଧା ସମତ୍ତଂ, ନ ପୁବ୍ବେ ୱିଯ ଚତୁମାସନ୍ତି ଆହ ‘‘ଦ୍ୱେମାସ’’ନ୍ତି। ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂଯୋଗେ ଚେତଂ ଉପଯୋଗୱଚନଂ। ସୋ ପନ ୱସ୍ସାନୋ ଉତୁ ସାୱଣପୋଟ୍ଠପାଦମାସା, ଅସ୍ସଯୁଜକତ୍ତିକମାସା ସରଦୋ, ମିଗସିରଫୁସ୍ସମାସା ହେମନ୍ତୋ, ମାଘଫଗ୍ଗୁନମାସା ସିସିରୋ, ଚିତ୍ତୱେସାଖମାସା ୱସନ୍ତୋ, ଜେଟ୍ଠାସଳ୍ହମାସା ଗିମ୍ହୋ ଉତୂତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଛ କୋଟ୍ଠାସେ କତ୍ୱାତି ଦସଦସନାଟିକାୱସେନ ଛ କୋଟ୍ଠାସେ କତ୍ୱା।

୭୧୦। ଅଭିମୁଖଂ ପୁରତୋ କମନଂ ଅଭିକ୍କମୋ। ପଟିନିୱତ୍ତନୱସେନ କମନଂ ପଟିକ୍କମୋ। ଆମୁଖଂ ଲୋକନଂ ଆଲୋକନଂ। ୱିୱିଧଂ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଲୋକନଂ ୱିଲୋକନଂ। ହତ୍ଥପାଦାନଂ ସଙ୍କୁଚନଂ ସମିଞ୍ଜନଂ। ଆଯମନଂ ପସାରଣଂ।

ପାଦୁଦ୍ଧରଣକାଲେତି ଦୁତିଯପାଦୁଦ୍ଧରଣକାଲେ। ପାଦସ୍ସାତି ଉଦ୍ଧଟପାଦସ୍ସ। ଓମତ୍ତାତି ସତ୍ତିତୋ ହୀନପ୍ପମାଣା। ତେନାହ ‘‘ମନ୍ଦା’’ତି। ଇତରାତି ତେଜୋୱାଯୋଧାତୁଯୋ। ଯଥା ପାଦସ୍ସ ଉଦ୍ଧରଣଂ ସିଜ୍ଝତି, ତଥା ପୱତ୍ତଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପେସୁ ଏକଂସତୋ ତେଜୋୱାଯୋଧାତୂନଂ ଅଧିମତ୍ତତା ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା ସଲ୍ଲହୁକସଭାୱତାଯ ତାସଂ। ତତୋ ଏୱ ଚ ଇତରାସଂ ଓମତ୍ତତା ଗରୁସଭାୱତ୍ତା। ତଂସମ୍ବନ୍ଧତ୍ତା ପନ ସେସଂ ତିସମୁଟ୍ଠାନରୂପଂ ତଗ୍ଗତିକମେୱ ହୋତି। କାଯୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିପୱତ୍ତିଯଂ ୱାଯୋପଥୱୀଅଧିମତ୍ତତା ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ନିଦସ୍ସନନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପୁରତୋ ହରଣେ, ପଚ୍ଛତୋ ହରଣେ ଚ ଉଦ୍ଧରଣେ ୱିଯ ସଲ୍ଲହୁକସଭାୱରୂପପ୍ପୱତ୍ତୀତି ତାସଂଯେୱ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଧାତୂନଂ ଅଧିମତ୍ତତା ଇଚ୍ଛିତବ୍ବାତି ଆହ ‘‘ତଥା ଅତିହରଣୱୀତିହରଣେସୂ’’ତି। ଯଥା ଉଦ୍ଧରଣାଦୀସୁ ସଲ୍ଲହୁକସଭାୱତ୍ତା ପଚ୍ଛିମାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଧାତୂନଂ କିଞ୍ଚଂ ଅଧିକଂ ହୋତି, ଇତରାସଂ ହୀନଂ, ଏୱଂ ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନାଦୀସୁ ତୀସୁ ଗରୁସଭାୱତ୍ତା ପୁରିମାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ କିଞ୍ଚଂ ଅଧିକଂ ହୋତି, ଇତରାସଂ ହୀନନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନେ’’ତିଆଦି।

ତଦୁପାଦାଯରୂପାନୀତି ତା ଧାତୁଯୋ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତୌପାଦାରୂପାନି। ଏତ୍ଥେୱାତି ଉଦ୍ଧରଣେଯେୱ। ତେନାହ ‘‘ଅତିହରଣଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା’’ତି। ଇତୀତି ଏୱଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଉଦ୍ଧରଣାଦିକୋଟ୍ଠାସେ। ପବ୍ବଂପବ୍ବନ୍ତିଆଦି ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ କୋଟ୍ଠାସନ୍ତରସଙ୍କରାଭାୱଦସ୍ସନଂ। ଟଟଟଟାଯନ୍ତାତି ଟଟଟଟାଯନ୍ତି ୱିଯ, ତେନ ନେସଂ ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣସ୍ସ ଇତ୍ତରତଂ ଦସ୍ସେତି।

୭୧୧।ଅସ୍ସାତି ସମ୍ମସନସ୍ସ। ଦାରୁତିଣୁକ୍କାଦୀସୂତି ଦାରୁଉକ୍କାତିଣୁକ୍କାଦୀସୁ। ‘‘କିଂ ଅନ୍ଧବାଲ ଏକଘନଂ ସତତଂ ସବ୍ବଦାଭାୱିଂ ଏକନ୍ତି ମଞ୍ଞସୀ’’ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନାହ ‘‘କିମେତ୍ଥ ମନାପ’’ନ୍ତି। ଇଦମ୍ପୀତି ଯଦିଦଂ ତେଲୱଟ୍ଟିକ୍ଖଯେନ ପଦୀପସ୍ସ ଅପଞ୍ଞାଯନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଇଦମ୍ପି। ଅଙ୍ଗୁଲଙ୍ଗୁଲନ୍ତରେତି ଅଙ୍ଗୁଲିଯା ମିତଂ ଅଙ୍ଗୁଲନ୍ତି ଅଙ୍ଗୁଲପ୍ପମାଣେ ପଦେସେତି ଅତ୍ଥୋ। ତନ୍ତୁନୋ ଅୱଯୱଲେସଭୂତଂ ପରମସୁଖୁମଭାୱପ୍ପତ୍ତଂ ଅଂସୁଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ଅଂସୁଂ ପନ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା’’ତି।

ତତ୍ଥାତିଆଦି ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ। ତତ୍ଥ କାମଂ ଉପମେଯ୍ୟେ ୱିଯ ଉପମାଯଂ ପାକଟୋ କାଲଭେଦୋ ନତ୍ଥି, ଏକକୋଟ୍ଠାସଗତଂ ପନ କୋଟ୍ଠାସନ୍ତରଂ ନ ପାପୁଣାତୀତି ଏତ୍ତାୱତା ଉପମାଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଉପମାଯମ୍ପି ୱା ତାୱ ଯାୱାତି କାଲସ୍ସ ଭେଦମତ୍ତା ଲବ୍ଭତେୱାତି ତସ୍ସା ଗହଣେ

କାଲଭେଦଵସେନାପି ଉପମା ଯୋଜେତବ୍ବା।

୭୧୨। ପୁବ୍ବେ ଆଦାନନିକ୍ଖେପାଦିଵସେନ ଚତୁସନ୍ତତିରୂପଂ ସଙ୍ଖରିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତଂ, ଇଦାନି ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନାଦିଵସେନ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତଦେଵ ରୂପଂ ଵିସଙ୍ଖରିତ୍ୱା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଵିସଙ୍ଖରିତ୍ୱା ଵିଭଜିତ୍ୱା। ''ଵିସଙ୍ଖରିତ୍ୱା''ତି ଵା ପାଠୋ, ଅଯମେଵତ୍ଥୋ। ଆହାରମଯନ୍ତି ଆହାରେନ ନିବ୍ବତ୍ତଂ। ଝତ୍ତନ୍ତି ମିଲାତଂ। କିଲନ୍ତନ୍ତି ଖିନ୍ନଂ। ଧାତନ୍ତି ତିତ୍ତଂ। ପୀଣିତନ୍ତି ମଂସୂପଚଯସମ୍ପତ୍ତିଯା ପୀଣିତଂ। ତତୋ ଏଵ ମୁଦୁ। ସିନିଦ୍ଧନ୍ତି ସିନିଦ୍ଧଚ୍ଛଵିତାଯ ସଣ୍ହଂ। ତତୋ ଏଵ ଫସ୍ସଵନ୍ତଂ।

୭୧୩।ଉଣ୍ହକାଲେ ସମୁଟ୍ଠିତଂ ରୂପନ୍ତି ଉଣ୍ହସନ୍ତାପେନ ସନ୍ତତ୍ତଂ ରୂପଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ସୀତୌତୁନାତି ସପ୍ପାଯେନ ସୀତୌତୁନା।

୭୧୪।ଆଯତନଦ୍ୱାରଵସେନାତି ଆଯତନସଙ୍ଖାତଦ୍ୱାରଵସେନ। କମ୍ମଦ୍ୱାରନିଵତ୍ତନତ୍ଥଂ ଆଯତନଗ୍ଗହଣଂ। କାଯଦ୍ୱାରେତି ପସାଦକାଯଦ୍ୱାରେ। ମନୋଦ୍ୱାରଂ ନାମ ସାଵଜ୍ଜନଂ ଭଵଙ୍ଗଂ। ତସ୍ସ ନିସ୍ସଯଭାଵତୋ ହଦଯଵତ୍ଥୁଂ ସନ୍ଧାଯ ନିସ୍ସିତଵୋହାରେନ ''ମନୋଦ୍ୱାରେ''ତି ଵୁତ୍ତଂ, ଯତ୍ଥ ମନୋଦ୍ୱାରୁପ୍ପତ୍ତି।

୭୧୫।ସୋମନସ୍ସିତଦୋମନସ୍ସିତଵସେନାତି ସୋମନସ୍ସିତଦୋମନସ୍ସିତପୁଗ୍ଗଲଵସେନ, ସୋମନସ୍ସିତଦୋମନସ୍ସିତକାଲଵସେନ ଵା।

ଅଯମତ୍ଥୋତି ଅଯଂ ଇଦାନି ଵୁଚ୍ଚମାନୋ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅତିଇତ୍ତରଖଣତାସଙ୍ଖାତୋ ଅତ୍ଥୋ।

ଜୀଵିତନ୍ତି ଜୀଵିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ସୁଖଦୁକ୍ଖାତି ସୁଖଦୁକ୍ଖଵେଦନା। ଉପେକ୍ଖାପି ହି ସୁଖଦୁକ୍ଖାସୁ ଏଵ ଅନ୍ତୋଗଧା ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠଭାଵତୋ। ଅତ୍ତଭାଵୋତି ଜୀଵିତଵେଦନାଵିଞ୍ଞାଣାନି ଠପେତ୍ୱା ଅଵସିଟ୍ଠଧମ୍ମା ଵୁତ୍ତା। ସଞ୍ଞାତି କେଚି। କେଵଲାତି ଅତ୍ତନା ନିଚ୍ଚଭାଵେନ ଵା ଅଵୋମିସ୍ସା। ଏକଚିତ୍ତସମାଯୁତ୍ତାତି ଏକେକେନ ଚିତ୍ତେନ ସହିତା। ଲହୁସୋ ଵତ୍ତତେ ଖଣୋତି ଵୁତ୍ତନଯେନ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକତାଯ ଲହୁକୋ ଅତିଇତ୍ତରୋ ଜୀଵିତାଦୀନଂ ଖଣୋ ଵତ୍ତତି।

ଚୁଲ୍ଲାସୀତିସହସ୍ସାନି କପ୍ପନ୍ତି ଚତୁରାସୀତିସହସ୍ସପରିମାଣଂ କପ୍ପଂ, ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂଯୋଗେ ଏତଂ ଉପଯୋଗଵଚନଂ। କପ୍ପନ୍ତି ଚ ସାମଞ୍ଞଵସେନ ଏକଵଚନଂ। ମରୂତି ଦେଵା। ଦ୍ୱୀହି ଚିତ୍ତେହି ସମୋହିତାତି ଏଵଂ ଚିରଜୀଵିନୋପି ତେ ଦ୍ୱୀହି ଚିତ୍ତେହି ସହିତା ହୁତ୍ୱା ନ ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ଇଦଂ ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି – ତେସମ୍ପି ସନ୍ତାନେ ଜୀଵିତାଦୀନି ଦ୍ୱୀହି ଚିତ୍ତେହି ସହ ନ ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ଏକେନ ଚିତ୍ତେନ ସହ ଉପ୍ପନ୍ନାନି ତେନେଵ ସହ ନିରୁଜ୍ଝନତୋ ଯାଵ ଦୁତିଯା ନ ତିଟ୍ଠନ୍ତୀତି।

ଯେ ନିରୁଦ୍ଧା ମରନ୍ତସ୍ସାତି ଚଵନ୍ତସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ଚୁତିଚିତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ନିରୁଦ୍ଧାତି ଵତ୍ତବ୍ବା ଯେ ଖନ୍ଧା। ତିଟ୍ଠମାନସ୍ସ ଵା ଇଧାତି ଯେ ଵା ଇଧ ପଵତ୍ତିଯଂ ତିଟ୍ଠନ୍ତସ୍ସ ଧରନ୍ତସ୍ସ ଭଙ୍ଗପ୍ପତ୍ତିଯା ନିରୁଦ୍ଧକ୍ଖନ୍ଧା। ସବ୍ବେପି ସଦିସା ତେ ସବ୍ବେପି ଏକସଦିସା ଅତ୍ଥଙ୍ଗତା ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକା ପୁନ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ପଟିସନ୍ଧାନାଭାଵେନ ଵିଗତା। ଯଥା ହି ଚୁତିକ୍ଖନ୍ଧା ନ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି, ଏଵଂ ତତୋ ପୁବ୍ବେପି ଖନ୍ଧା। ତସ୍ମା ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକଂ ସତ୍ତାନଂ ଜୀଵିତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଅନନ୍ତରା ଚ ଯେ ଭଗ୍ଗାତି ଯେ ସଙ୍ଖାରା ଅନନ୍ତରମେଵ ଭଗ୍ଗା ନିରୁଦ୍ଧା। ଯେ ଚ ଭଗ୍ଗା ଅନାଗତେତି ଯେ ଚ ସଙ୍ଖାରା ଅନାଗତେ ଭଗ୍ଗା ଭଞ୍ଜନସୀଲା ଭିଜ୍ଜିସ୍ସନ୍ତି। ତଦନ୍ତରା ନିରୁଦ୍ଧାନନ୍ତି ତେସଂ ଅତୀତାନାଗତାନଂ ଅନ୍ତରା ଵେମଜ୍ଝେ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନତଂ ପତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧାନଂ ଭଗ୍ଗାନଂ। ଵେସମଂ ନତ୍ଥି ଲକ୍ଖଣେତି ତେସଂ ତିଵିଧାନମ୍ପି ଭଙ୍ଗଲକ୍ଖଣନିମିତ୍ତଂ ଵିସମତା ଵିସଦିସତା ନତ୍ଥି।

ଅନିବ୍ବତ୍ତେନନ ଜାତୋତି ଅନୁପ୍ପନ୍ନେନ ଚିତ୍ତେନ ଜାତୋ ନ ହୋତି, ଅଜାତୋ ନାମ ହୋତି। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେନ ଵତ୍ତମାନେନ ଚିତ୍ତେନ ଜୀଵତି ଜୀଵମାନୋ ନାମ ହୋତି। ଚିତ୍ତଭଙ୍ଗା ମତୋ ଲୋକୋତି ଚୁତିଚିତ୍ତସ୍ସ ଵିଯ ସବ୍ବସ୍ସପି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଭଙ୍ଗପ୍ପତ୍ତିଯା ଅଯଂ ଲୋକୋ ପରମତ୍ଥତୋ ମତୋ ନାମ ହୋତି ନିରୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକତ୍ତା। ଏଵଂ ସନ୍ତେପି ପଞ୍ଞତ୍ତି ପରମତ୍ଥିଯା ଯାଯଂ ତଂ ତଂ ସନ୍ତଂ ସନିସ୍ସଯଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପାଦାଯ ''ତିସ୍ସୋ ଜୀଵତି, ଫୁସ୍ସୋ ଜୀଵତୀ''ତି ଏଵଂ ଵଚନପ୍ପଵତ୍ତିଯା ଵିସଯଭୂତା ସନ୍ତାନପଞ୍ଞତ୍ତି, ସା ଏତ୍ଥ ପରମତ୍ଥିଯା ପରମତ୍ଥଭୂତା। ତଥା ହି ଵଦନ୍ତି ''ନାମଗୋତ୍ତଂ ନ ଜୀରତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୧।୭୬)।

ଅନିଧାନଗତା ଭଗ୍ଗାତି ଯେ ଭଗ୍ଗା, ନ ତେ କତ୍ଥଚି ନିଧାନଂ ଗତା, ଅଥ ଖୋ ଅଭାଵମେଵ ଗତା। ପୁଞ୍ଜୋ ନତ୍ଥି ଅନାଗତେ ଯତୋ ଆଗଚ୍ଛେୟ୍ୟୁଂ ଵତ୍ତମାନଭାଵଂ। ନିବ୍ବତ୍ତା ଯେପୀତି ଯେ ପଟିଲଦ୍ଧତ୍ତଭାଵା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା, ତେପି ଆରଗ୍ଗେ ସାସପୂପମା ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ଯଥା ନାମ ସୂଚିଯଂ ଠିତାଯଂ ସାସପୋ ଖିତ୍ତୋ ତସ୍ସା ସିଖଂ ଫୁଟ୍ଠମତ୍ତୋ ଵିଗଚ୍ଛତି ନ ତିଟ୍ଠତି, ଏଵଂ ସଙ୍ଖାରା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଭିଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ତେସଂ ଅଵଟ୍ଠାନଂ ଅତ୍ଥୀତି।

ଭଙ୍ଗୋନେସଂ ପୁରକ୍ଖତୋତି ତେସଂ ନିବ୍ବତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଭଙ୍ଗୋ ନାମ ପୁରତୋ ଏୱ କତୋ, ଏକଂସଭାୱୀ ନ ଅପସକ୍କତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁରାଣେହୀତି ପୁରିମକେହି ଅତୀତେହି।

ଅଦସ୍ସନତୋତି ଅପସ୍ସିତବ୍ବତୋ। ଆୟନ୍ତୀତି ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି। ''ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି ଇମିନାପି କୁତୋଚି ରାସିତୋ ଆଗମନାଭାୱମେୱାହ। ଭଗ୍ଗା ଗଚ୍ଛନ୍ତୁଦସ୍ସନନ୍ତି ଭଗ୍ଗାପି କତ୍ଥଚି ଉପଗମନାଭାୱତୋ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅଦସ୍ସନଂ ଅଭାୱମେୱ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନମାହ ''ୱିଜ୍ଜୁପ୍ପାଦୋ...ପେ... ୱୟନ୍ତି ଚା''ତି।

୭୧୬।''ୱିୱଟ୍ଟକପ୍ପତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକରୂପ''ନ୍ତି ଇମିନା ସୟମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଧମ୍ମତାୟ ''ଧମ୍ମତାରୂପ''ନ୍ତି ଅନ୍ୱତ୍ଥନାମତଂ ଦସ୍ସେତି। ଅୟଲୋହାଦୀସୁ ଅୟୋ ନାମ କାଳଅଲୋହଂ। ଲୋହଂ ନାମ ଜାତିଲୋହଂ ୱିଜାତିଲୋହଂ କିତ୍ତିମଲୋହଂ ପିସାଚଲୋହନ୍ତି ଚତୁବ୍ବିଧଂ। ତତ୍ଥ ଅୟୋ ରଜତଂ ସୁୱଣ୍ଣଂ ତିପୁ ସୀସଂ ତମ୍ବଲୋହଂ ୱେକନ୍ତକଲୋହନ୍ତି ଇମାନି ସତ୍ତ ଜାତିଲୋହାନି। ନାଗନାସିକଲୋହଂ ୱିଜାତିଲୋହଂ। କଂସଲୋହଂ ୱଟ୍ଟଲୋହଂ ହାରକୂଟନ୍ତି ତୀଣି କିତ୍ତିମଲୋହାନି। ମୋରକ୍ଖକାଦି ପିସାଚଲୋହଂ। ତତ୍ଥ ତମ୍ବଲୋହଂ ୱେକନ୍ତକନ୍ତି ଇମେହି ଦ୍ୱୀହି ଜାତିଲୋହେହି ସଦ୍ଧିଂ ସେସଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଇଧ ''ଲୋହ''ନ୍ତି ଗହିତନ୍ତି। ତିପୂତି ସେତତିପୁ। ସୀସନ୍ତି କାଳଅତିପୁ। ସୁୱଣ୍ଣଂ ଆକରୁପ୍ପନ୍ନରସୱିଦ୍ଧାଦିଭେଦଂ। ମୁତ୍ତା ସାମୁଦ୍ଦିକମୁତ୍ତାଦି। ମଣୀତି ୱେଳୁରିୟଲୋହିତଙ୍ଗମସାରଗଲ୍ଲାନି ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସୋ ସବ୍ବୋ ମଣିୱିସେସୋ। ୱେଳୁରିୟୋ ୱଂସୱଣ୍ଣମଣି। ସଙ୍ଖୋ ସାମୁଦ୍ଦିକସଙ୍ଖୋ। ସିଲାତି କାଳଅସିଲାପଣ୍ଡୁସିଲାଦିଭେଦା ସବ୍ବାପି ରତନସମ୍ମତସିଲା। ପୱାଳଅଂ ନାମ ୱଲ୍ଲୁମଂ ୱିଦ୍ଦୁମଂ। ଲୋହିତଙ୍ଗଂ ରତ୍ତମଣି। ମସାରଗଲ୍ଲଂ କବରମଣି। ଭୂମିଆଦୟୋ ପାକଟାୱ। ତଦସ୍ସାତି ତଂ ଧମ୍ମତାରୂପଂ ଅସ୍ସ ୟୋଗିନୋ।

ତରୁଣପଲ୍ଲୱୱଣ୍ଣନ୍ତି ଅମ୍ବାଦୀନଂ ତରୁଣପଲ୍ଲୱେନ ସମାନୱଣ୍ଣଂ। ସଭାଗରୂପସନ୍ତତିନ୍ତି ୱଣ୍ଣାଦିନା ସମାନଭାଗଂ ରୂପସନ୍ତାନଂ। ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧାପୟମାନନ୍ତି ହେତୁଫଲପରମ୍ପରାୟ ସମ୍ବନ୍ଧନୱସେନ ପୱତ୍ତନ୍ତି।

ସୋତି ୟୋଗୀ। ତନ୍ତି ଅସୋକରୁକ୍ଖପଣ୍ଣଂ। ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱାତି ଞାଣେନ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଗହେତ୍ୱା। ଇମିନା ନୟେନାତି ଇମିନା ଅସୋକପଣ୍ଣେ ୱୁତ୍ତେନ ନୟେନ। ସବ୍ବମ୍ପି ଅୟଲୋହାଦିଭେଦଂ ଧମ୍ମତାରୂପଂ। ତମ୍ପି ହି ସୀତକାଲେ ସୀତଲଂ, ଉଣ୍ହକାଲେ ସୂରିୟସନ୍ତାପେନ ଉଣ୍ହତରଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ସୀତଭାୱେନ ପୱତ୍ତଂ ରୂପଂ ଉଣ୍ହଂ ଉଣ୍ହଭାୱେନ ପୱତ୍ତଂ ରୂପଂ ସୀତଂ ନ ପାପୁଣାତି। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ତଟତଟାୟନ୍ତଂ ଭିଜ୍ଜତୀତିଆଦିନା ୟୋଜେତବ୍ବଂ।

ଅରୂପସତ୍ତକସମ୍ମସନକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୧୭।କଲାପତୋତି ଅରୂପଧମ୍ମକଲାପତୋ।

ୟସ୍ମା ତତ୍ଥ ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକା ଧମ୍ମା ସବ୍ବଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସାଧାରଣା ସୁପାକଟା, ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା ଚ, ତସ୍ମା ତେସଂ ୱସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''କଲାପତୋତି ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକା ଧମ୍ମା''ତି ଆହ। ୟେ ଇମେ ସମ୍ମସନେ ଉପ୍ପନ୍ନା ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକା ଧମ୍ମା, ସବ୍ବେ ତେ ୱିନଟ୍ଠାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ପୱତ୍ତଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି ସତ୍ତସୁ ଠାନେସୁ ସମ୍ମସନୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ। ସମ୍ମସନ୍ତୋତି ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା ସମ୍ମସନ୍ତୋ। ତଂ ୟୁତ୍ତତରନ୍ତି ତଂ ଅରିୟୱଂସକଥାୟଂ ୱୁତ୍ତଂ ୟୁତ୍ତତରଂ ଆସନ୍ନଭାୱେନ ୱିଭୂତତରଂ ରୂପସତ୍ତକେ ସମ୍ମସନଂ ସହ ଗହେତ୍ୱା ସମ୍ମସନସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଅପିଚ ରୂପସତ୍ତକେ ସମ୍ମସନସ୍ସ ରୂପଧମ୍ମେସୁ ସାତିସୟଂ ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତତ୍ତା ତବ୍ବିସୟଂ ଅରୂପସମ୍ମସନଂ ସାତିସୟଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିଲକ୍ଖଣପ୍ପଟିୱେଧାୟ ସମ୍ପୱତ୍ତତୀତି ତଂ ୟୁତ୍ତତରଂ, ନ ପନ ଅପୁବ୍ବକେସାଦିସମ୍ମସନଂ କତ୍ୱା ତବ୍ବିସୟଂ ପୱତ୍ତିତଂ। ତଥା ସତି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ନୱଂ ନୱଂ ଏୱ ସିୟା, ପୁବ୍ବେ ଗହିତଂ ସମ୍ମସନୱିସୟଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞସ୍ସ ସମ୍ମସନୱିସୟସ୍ସ ଗହଣତୋ। ସେସାନିପୀତି ୟମକତୋ ସମ୍ମସନାଦୀନିପି। ତେନେୱାତି ଅରିୟୱଂସକଥାନୟେନେୱ।

୭୧୮।ତମ୍ପି ଚିତ୍ତନ୍ତି ଆଦାନନିକ୍ଖେପତୋ ସମ୍ମସନୱସେନ ପୱତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦମ୍ପି। ଚିତ୍ତସୀସେନ ହି ନିଦ୍ଦେସୋ। ଏସ ନୟୋ ସବ୍ବତ୍ଥ। ୟମକତୋ ସମ୍ମସତି ନାମ ନାମରୂପଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ୟୁଗଳଅୱସେନ ସମ୍ମସନସ୍ସ ପୱତ୍ତନତୋ। ଅୟଞ୍ହି ପୁବ୍ବେ ରୂପସତ୍ତକୱସେନ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ଠିତୋପି ଇଦାନି ଆଦାନନିକ୍ଖେପାଦିୱସେନ ସମ୍ମସିତ୍ୱାୱ ତଂ ସମ୍ମସତି। ଖଣିକତୋ ସମ୍ମସନାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ।

୭୧୯।ଏତମ୍ପୀତି ଏତଂ ଚତୁତ୍ଥସମ୍ମସନଚିତ୍ତମ୍ପି। ପଠମଚିତ୍ତନ୍ତି ଆଦାନନିକ୍ଖେପାଦିୱସେନ ରୂପଂ ସମ୍ମସିତଚିତ୍ତଂ, ୟଂ ରୂପପରିଗ୍ଗାହକଚିତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ। ସମ୍ମସିତସମ୍ମସିତଚିତ୍ତସମ୍ମସନେନ ତେସଂ ଖଣିକଭାୱସ୍ସ ୱିଭାୱନତୋ ଇଦଂ ସମ୍ମସନଂ ''ଖଣିକତୋ ସମ୍ମସନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୭୨୦। ଇଦମେୱ ଚ ସମ୍ମସନଂ ଦିଗୁଣିତଂ ଅନେକସମ୍ମସନପଟିପାଟିସମ୍ପନ୍ନତୋ ''ପଟିପାଟିତୋ ସମ୍ମସନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱଚ୍ଚେମ୍ଭାତି ସମ୍ପନ୍ନେମ୍ଭୁ। ତଥା ସତି ପଟିପାଟିସମ୍ମସନପସୁତା ଏୱ ଭାୱନା ସିୟା, ନ ମୂଲକମ୍ମଟ୍ଠାନୁପକାରୀ, ନ ଚାୟଂ ସମାପତ୍ତିଚାରୋ। ଯସ୍ମା ଚ ତତ୍ତକେନ ରୂପଧମ୍ମେସୁ, ଅରୂପଧମ୍ମେସୁ ଚ ଅନିଚ୍ଚାଦିଲକ୍ଖଣାନି ସୁଟ୍ଠୁ ୱିଭୂତାନି ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ଯାୱ ଦସମଚିତ୍ତସମ୍ମସନା...ପେ... ଠପେତବ୍ବ''ନ୍ତି। ଠପେତବ୍ବନ୍ତି ଚ ନ ଏକାଦସମଂ ଦ୍ୱାଦସମେନ ସମ୍ମସିତବ୍ବନ୍ତି ପଟିପାଟିତୋ ସମ୍ମସନସ୍ସ ପରିଚ୍ଛେଦଦସ୍ସନପରଂ, ନ ତତୋ ସମ୍ମସନତୋ ୱରମନଦସ୍ସନପରଂ, ତସ୍ମା ପୁନପି ରୂପଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଯାୱ ଦସମଚିତ୍ତସମ୍ମସନା ଭାୱନମନୁଯୁଞ୍ଜତେୱ। ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅରିୟୱଂସକଥାୟଂ ୱୁତ୍ତଂ।

୭୨୧।ୱିସୁଂ ସମ୍ମସନନୟୋ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଅନିଚ୍ଚାଦିମନସିକାରୱିନିମୁତ୍ତୋ ଅଞ୍ଞୋ ୱିପସ୍ସନାମନସିକାରୋ ନତ୍ଥି। ୱିପସ୍ସନାୟ ଚ ଦିଟ୍ଠିଆଦିୱିକ୍ଖମ୍ଭନା ଇଧ ଦିଟ୍ଠିଉଗ୍ଘାଟନାଦୟୋତି ଅଧିପ୍ପେତା। ୱିପସ୍ସନାୟ ଏୱ ହି ପୱତ୍ତିୱିସେସେନ ଦିଟ୍ଠିଉଗ୍ଘାଟନାଦୟୋ ଇଜ୍ଝନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଯଂ ପନେତ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସତ୍ତସଞ୍ଞାତି ସତ୍ତୋ ଅତ୍ଥୀତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସଞ୍ଞା। ଦୁବ୍ବଲାୟ ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠିୟା ସହଗତସଞ୍ଞାତିପି ୱଦନ୍ତି। ସତ୍ତସଞ୍ଞଂ ଉଗ୍ଘାଟିତଚିତ୍ତେନାତି ସତ୍ତସଞ୍ଞାୟ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ପୱତ୍ତଚିତ୍ତେନ ଦିଟ୍ଠି ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ସଞ୍ଞାୱିପଲ୍ଲାସହେତୁଉପ୍ପଜ୍ଜନକା ଚିତ୍ତଦିଟ୍ଠିୱିପଲ୍ଲାସା ତଦଭାୱେନ ହୋନ୍ତୀତି। ମାନୋ ନାମ ଯୋ ଦିଟ୍ଠେପନିସ୍ସୟୋ ଅପାୟଗମନୀୟୋ, ସୋ ଦିଟ୍ଠିୟା ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତାୟ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତୋ ଏୱ ହୋତି, ଦିଟ୍ଠିୟା ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନାୟ ସମୁଚ୍ଛିଜ୍ଜନତୋତି ଆହ ''ଦିଟ୍ଠିଉଗ୍ଘାଟିତ...ପେ... ମାନୋ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି। ମାନୋ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିୟମାନୋ ତଣ୍ହାୟ ପୱତ୍ତିଂ ନିୱାରେତି, ଅଭିମତୱିସୟେସୁ ଏୱ ତଣ୍ହାୟ ପୱତ୍ତନତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ମାନସମୁଗ୍ଘାଟିତ...ପେ... ତଣ୍ହା ନୁପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି। ତଣ୍ହାତି ଇଧ ସୁଖୁମା ନିକନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତାତି ଆହ ''ତଣ୍ହାୟ... ପେ... ପରିୟାଦିନ୍ନା ନାମ ହୋତୀ''ତି।

ଅୟଂ ନୟୋତି ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ସମ୍ମସନୱିଧି।

ମମ ୱିପସ୍ସନାତି ଇମସ୍ସାପି ଅତ୍ତନିୟସଞ୍ଞିତାୟ ୱିପସ୍ସନାୟ ସାମିଭୂତୋ ଅତ୍ତା ପରାମସୀୟତୀତି ଦିଟ୍ଠିଗାହତାତି ତଥା ''ଗଣ୍ହତୋ ହି ଦିଟ୍ଠିସମୁଗ୍ଘାଟନଂ ନାମ ନ ହୋତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। କାମଞ୍ଚାୟଂ ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିକଙ୍ଖାୱିତରଣୱିସୁଦ୍ଧିସମଧିଗମେନ ୱିସୁଦ୍ଧଦିଟ୍ଠିକୋ, ମଗ୍ଗେନ ପନ ଅସମୁଗ୍ଘାଟିତତ୍ତା ଅନୋଠଆରିକାୟ ଚ ଦିଟ୍ଠିୟା ୱସେନେୱଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ସୁଟ୍ଠୁତି ସମ୍ମା। ମନାପନ୍ତି ଚ କିରିୟାୱିସେସନଂ, ମନୱଡ୍ଢନାକାରେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉଭୟେନାପି ୱିପସ୍ସନାୱିସୟଂ ଅଧିମାନମାହ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ମାନସମୁଗ୍ଘାଟୋ ନାମ ନ ହୋତୀ''ତି।

ୱିପସ୍ସିତୁଂ ସକ୍କୋମୀତି ତତ୍ଥ ସମତ୍ଥତାପଦେସେନ ଗୁଣୱିସେସୟୋଗତୋ ୱିପସ୍ସନାୟ ଅସ୍ସାଦେତବ୍ବତା ଦସ୍ସୀୟତି, ଚିତ୍ତଂ ୱିପସ୍ସିତୁଂ ସକ୍କୋମି। ତସ୍ମା ୱିପସ୍ସନ୍ତୋ ଏୱ କାଲଂ ୱୀତିନାମେସ୍ସାମୀତି ୱିପସ୍ସନଂ ଅସ୍ସାଦେନ୍ତସ୍ସାତି ଯୋଜନା।

ଯସ୍ମା ଦିଟ୍ଠିସମୁଗ୍ଘାଟନଂ ନାମେତ୍ଥ ୱିସେସତୋ ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନାୟ ହୋତି, ତସ୍ମା ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ''ସଚେ ସଙ୍ଖାରା''ତିଆଦିନା ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନାୱିଧିଂ ୱତ୍ୱା ଯସ୍ମା ପନ ଅନତ୍ତତୋ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତେନ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚତୋପି ଦୁକ୍ଖତୋପି ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବା ଏୱ ତଦୁପବ୍ରୂହନତୋ, ତସ୍ମା ''ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱଟ୍ଠେନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଯସ୍ମା ମାନସମୁଗ୍ଘାଟନଂ ନାମ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାୟ ହୋତି। ଖଣେ ଖଣେ ଭିଜ୍ଜନକେ ସଙ୍ଖାରେ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ କୁତୋ ମାନସ୍ସ ଅୱସରୋ। ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞା ଭାୱେତବ୍ବା ଅସ୍ମିମାନସମୁଗ୍ଘାଟାୟାତି ହି ୱୁତ୍ତଂ।

ଯସ୍ମା ନିକନ୍ତିପରିୟାଦାନଂ ନାମ ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନାୟ ହୋତି। ନ ହି ସଭାୱତୋ, ଦୁକ୍ଖୱନ୍ତୁତୋ ଚ ଦୁକ୍ଖଭୂତେ ସଙ୍ଖାରେ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ତତ୍ଥ ଈସକମ୍ପି ଅଭିରତୋ ହୋତି। ଅସ୍ସାଦାନୁପସ୍ସିନୋ ହି ତତ୍ଥ ତଣ୍ହା ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟ। ସେସଂ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣେ ୱୁତ୍ତନୟମେୱ। ଅୟଂ ପନେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ୱୁତ୍ତନୟେନ ପଟିପାଟିତୋ ସମ୍ମସନଂ ପସୁତସ୍ସ ଯୋଗିନୋ ଯଦା ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନା ତିକ୍ଖା ସୂରା ୱିସଦା ପୱତ୍ତତି, ଇତରା ଦ୍ୱେପି ତଦନୁଗତିକା, ତଦାନେନ ଦିଟ୍ଠିଉଗ୍ଘାଟନଂ କତଂ ହୋତି। ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠିମୂଲିକା ହି ସବ୍ବା ଦିଟ୍ଠିୟୋ। ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନା ଚ ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠିୟା ଉଜୁପଟିପକ୍ଖା।

ଯଦା ପନ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା ତିକ୍ଖା ସୂରା ୱିସଦା ପୱତ୍ତତି, ଇତରା ଦ୍ୱେପି ତଦନୁଗତିକା , ତଦାନେନ ମାନସମୁଗ୍ଘାଟନଂ କତଂ ହୋତି। ସତି ହି ନିଚ୍ଚଗାହେ ମାନଜପ୍ପନା ''ଇଦଂ ନିଚ୍ଚଂ, ଇଦଂ ଧୁୱ''ନ୍ତିଆଦିନା (ମ॰ ନି॰ ୧।୫୦୧) ବକବ୍ରହ୍ମୁନୋ ୱିୟ। ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା ଚ ନିଚ୍ଚଗାହସ୍ସ ଉଜୁପଟିପକ୍ଖା।

ଯଦା ପନ ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନା ତିକ୍ଖା ସୂରା ୱିସଦା ପୱତ୍ତତି, ଇତରା ଦ୍ୱେପି ତଦନୁଗତିକା, ତଦାନେନ ନିକନ୍ତିପରିଯାଦାନଂ କତଂ ହୋତି। ସତି ହି ସୁଖସଞ୍ଞାଯ ତଣ୍ହାଗାହୋୱ, ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନା ଚ ନିକନ୍ତିଯା ଉଜୁପଟିପକ୍ଖା। ଏୱଂ ତିସ୍ସନ୍ନଂ ଅନୁପସ୍ସନାନଂ କିଚ୍ଚୱିସେସୱସେନ ଦିଟ୍ଠିଉଗ୍ଘାଟନାଦୀନି ହୋନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଇତି ଅଯଂ ୱିପସ୍ସନା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଠାନେଯେୱ ତିଟ୍ଠତୀ''ତି। ଅନୁପସ୍ସନାନଂ ଯଥାରହଂ ସକକିଚ୍ଚକରଣଞ୍ହି ସକଟ୍ଠାନେଯେୱ ଠାନଂ, ତସ୍ମା ୱିସୁଂ ସମ୍ପସନନଯୋ ନତ୍ଥୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୭୨୨।ସଚ୍ଚାକାରତୋତି ଇଧ ୱିଯ ଏକଦେସେନ ଅୱତ୍ୱା ସଚ୍ଚାକାରତୋ ସରୂପତୋ, କିଚ୍ଚତୋ ଚ ଅନୱସେସତୋ ୱତ୍ୱା। ଇଧେୱାତି ତୀରଣପରିଞ୍ଞାଯମେୱ। ଏକଚ୍ଚାନଂଯେୱେତ୍ଥ ଅନୁପସ୍ସନାନଂ ପଟିଲାଭୋତି ଆହ ''ଏକଦେସଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତୋ''ତି, ତା ପନ ସଯମେୱ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେସ୍ସତି । ତପ୍ପଟିପକ୍ଖେ ଧମ୍ମେତି ଯା ଅନୁପସ୍ସନା ଇଧ ସମ୍ଭୱନ୍ତି, ତାସଂ ପଟିପକ୍ଖେ ଧମ୍ମେ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦିକେ ପଜହତି ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତି।

ଖଯାନୁପସ୍ସନନ୍ତି ସଙ୍ଖାରାନଂ ଖଣଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନଂ। ଭାୱେନ୍ତୋତି ୱଡ୍ଢେନ୍ତୋ। ଘନସଞ୍ଞନ୍ତି ସନ୍ତତିସମୂହକିଚ୍ଚାରମ୍ମଣାନଂ ୱସେନ ଏକତ୍ତଗ୍ଗହଣଂ। ଖଯାନୁପସ୍ସନନ୍ତି ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱାନୁପସ୍ସନନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଯାଯ ପଞ୍ଞାଯ ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗଂ କତ୍ୱା ''ଅନିଚ୍ଚଂ ଖଯଟ୍ଠେନା''ତି (ପଟି। ମ। ୧।୪୮) ପସ୍ସତି, ସା ଖଯାନୁପସ୍ସନା। ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ତସ୍ସା ପାରିପୂରୀତି ଘନସଞ୍ଞାଯ ପହାନଂ ହୋତି, ତତୋ ପୁବ୍ବେ ଅପରିପୁଣ୍ଣତାଯ ତଂ ନ ହୋତି। ଏୱମଞ୍ଞତ୍ଥାପୀତି ପରିପୁଣ୍ଣାପରିପୁଣ୍ଣତା ପହାନତୀରଣପରିଞ୍ଞାସୁ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ, ଅନ୍ୱଯତୋ ଚ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଭଙ୍ଗଂ ଦିସ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ଭଙ୍ଗସଙ୍ଖାତେ ନିରୋଧେ ଅଧିମୁତ୍ତତା ୱଯାନୁପସ୍ସନା, ତାଯ ଆଯୂହନଂ ପଜହତି। ଯଦତ୍ଥଂ, ଯାଯ ଚ ଆଯୂହତି, ତସ୍ମିଂ ପୱତ୍ତେ ତଣ୍ହାଯ ଚସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ନ ନମତୀତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ୱଯାନୁପସ୍ସନଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ଆଯୂହନଂ ପଜହତୀ''ତି। ଜାତସ୍ସ ଜରାମରଣେହି ଦ୍ୱିଧା ପରିଣାମଦସ୍ସନଂ, ରୂପସତ୍ତକାଦିୱସେନ ୱା ପରିଗ୍ଗହିତସ୍ସ ତଂତଂପରିଚ୍ଛେଦତୋ ପରଂ ଅଞ୍ଞଥାଭାୱଦସ୍ସନଂ ୱିପରିଣାମାନୁପସ୍ସନା, ତାଯ ଧୁୱସଞ୍ଞଂ ଥିରଭାୱଗହଣଂ ପଜହତି।

ଅନିମିତ୍ତାନୁପସ୍ସନାଦଯୋ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦଯୋ ଏୱ। ନିମିତ୍ତନ୍ତି ସନ୍ତତିଯଂ, ସମୂହେ ଚ ଏକତ୍ତସଞ୍ଞାଯ ଗଯ୍ହମାନଂ କାଲନ୍ତରାୱଟ୍ଠାଯିଭାୱେନ, ନିଚ୍ଚଭାୱେନ ଚ ସଙ୍ଖାରାନଂ ସକିଚ୍ଚପରିଚ୍ଛେଦତାଯ ସୱିଗ୍ଗହଂ ୱିଯ ଉପଟ୍ଠାନମତ୍ତଂ। ପଣିଧିନ୍ତି ସୁଖପତ୍ଥନଂ, ରାଗାଦିପଣିଧିଂ ୱା, ଅତ୍ଥତୋ ତଣ୍ହାୱସେନ ସଙ୍ଖାରେସୁ ନିନ୍ନତଂ। ଅଭିନିୱେସନ୍ତି ଅତ୍ତାଭିନିୱେସଂ। ଏତେସଞ୍ହି ନିମିତ୍ତାଦୀନଂ ପଟିପକ୍ଖଭାୱେନ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦଯୋ ଅନିମିତ୍ତାଦିନାମେହି ୱୁତ୍ତାତି ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦୀହି ପହାତବ୍ବା ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦଯୋ ୱିଯ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହାଦଯୋୱ ପଟିପକ୍ଖାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣଂ ଞତ୍ୱା ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଭଙ୍ଗଂ ଦିସ୍ୱା ସଙ୍ଖାରା ଏୱ ଭିଜ୍ଜନ୍ତି, ସଙ୍ଖାରାନଂ ମରଣଂ, ନ ଅଞ୍ଞୋ କୋଚି ଅତ୍ଥୀତି ଭଙ୍ଗୱସେନ ସୁଞ୍ଞତଂ ଗହେତ୍ୱା ପୱତ୍ତା ୱିପସ୍ସନା ଅଧିପଞ୍ଞା ଚ ସା ଧମ୍ମେସୁ ଚ ୱିପସ୍ସନାତି ଅଧିପଞ୍ଞାଧମ୍ମୱିପସ୍ସନା, ତାଯ ନିଚ୍ଚସାରାଦିଆଦାନୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ଅଭିନିୱେସଂ ସତଣ୍ହଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ପଜହତି। ଯଥାଭୂତଞାଣଦସ୍ସନଂ ନାମ ସପ୍ପଚ୍ଚଯନାମରୂପଦସ୍ସନଂ। ତେନ ''ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ ଅହମତୀତମଦ୍ଧାନ''ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧।୧୮; ସଂ। ନି। ୨। ୨୦) ଏୱମାଦିକଂ, ''ଇସ୍ସରତୋ ଲୋକୋ ସମ୍ଭୱତୀ''ତି ଏୱମାଦିକଞ୍ଚ ସମ୍ମୋହାଭିନିୱେସଂ ପଜହତି। ଭଯତୁପଟ୍ଠାନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ସବ୍ବଭୱାଦୀସୁ ଆଦୀନୱଦସ୍ସନଞାଣଂ ଆଦୀନୱାନୁପସ୍ସନା, ତାଯ କସ୍ସଚିପି ଆଲଯନିସ୍ସଯଅଦସ୍ସନତୋ ଆଲଯାଭିନିୱେସଂ ତଥାପୱତ୍ତଂ ତଣ୍ହଂ ପଜହତି। ସଙ୍ଖାରାନଂ ମୁଞ୍ଚନସ୍ସ ଉପାଯଭୂତଂ ପଟିସଙ୍ଖାଞାଣଂ ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନା, ତାଯ ଅନିଚ୍ଚାଦୀସୁ ଅପ୍ପଟିସଙ୍ଖାତତ୍ତା ପଟିସଙ୍ଖାନସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଭୂତଂ ଅୱିଜ୍ଜଂ ପଜହତି। ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା, ଅନୁଲୋମଞାଣଞ୍ଚ ୱିୱଟ୍ଟାନୁପସ୍ସନା। ତସ୍ସା ହି ୱସେନ ତସ୍ସ ପଦୁମପଲାସେ ଉଦକବିନ୍ଦୁ ୱିଯ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେହି ଚିତ୍ତଂ ପତିଲୀଯତି ପତିକୁଟତି, ତସ୍ମା ତାଯ ସଂଯୋଗାଭିନିୱେସଂ କାମସଂଯୋଗାଦିକିଲେସପ୍ପୱତ୍ତିଂ ପଜହତି। ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦଯୋ ସତ୍ତ ଅନୁପସ୍ସନା ହେଟ୍ଠା ଅତ୍ଥତୋ ୱିଭତ୍ତାତି, ପରତୋ ଚ ସଂୱଣ୍ଣୀଯନ୍ତୀତି ଇଧ ନ ୱୁତ୍ତା।

ତାସୂତି ଅଟ୍ଠାରସସୁ ମହାୱିପସ୍ସନାସୁ। ଇମିନାତି ଯୋଗିନା। ତସ୍ମାତି ଅନିଚ୍ଚାଦିଲକ୍ଖଣତ୍ତଯୱସେନ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଦିଟ୍ଠତ୍ତା। ତଂଦସ୍ସନଞ୍ହି ଅନିଚ୍ଚାଦିଅନୁପସ୍ସନାତି। ପଟିୱିଦ୍ଧାତି ପଟିଲଦ୍ଧା। ଯଦଗ୍ଗେନ ହି ଞାଣେନ ସୱିସଯୋ ପଟିୱିଦ୍ଧୋ, ତଦଗ୍ଗେନ ତଂ ପଟିଲଦ୍ଧଂ ନାମ ହୋତି। ବ୍ଯଞ୍ଜନମେୱ ନାନଂ ଯଥା ''ରୁକ୍ଖୋ ପାଦପୋ ତରୂ''ତି। ତାପି ଅନିମିତ୍ତାପଣିହିତସୁଞ୍ଞତାନୁପସ୍ସନା।

ସବ୍ବାପି ୱିପସ୍ସନା, ତସ୍ମା ଏକଦେସେନ ପଟିୱିଦ୍ଧା ହୋନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। କଙ୍ଖାୱିତରଣୱିସୁଦ୍ଧିଯାଏୱ ସଙ୍ଗହିତଂ, ତସ୍ମା ତଂ ପଗେୱ ସିଦ୍ଧନ୍ତି ଅଧ୍ୟୋ। ତେନାହ ''ଇଦମ୍ପି ଦ୍ୱଯଂ ପଟିୱିଦ୍ଧମେୱ ହୋତୀ''ତି। ସେସେସୁ ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନାଦୀସୁ ଦସସୁ। ''କିଞ୍ଚି ପଟିୱିଦ୍ଧଂ କିଞ୍ଚି ଅପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧ''ନ୍ତି ଇମିନା ତେସଂ ଏକଦେସପଟିୱେଧମାହ। ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଯ ହି ସିଦ୍ଧାଯ ନିରୋଧାନୁପସ୍ସନା, ଖଯାନୁପସ୍ସନା, ୱଯାନୁପସ୍ସନା, ୱିପରିଣାମାନୁପସ୍ସନା ଚ ଏକଦେସେନ ସିଦ୍ଧା ନାମ ହୋନ୍ତି, ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଯ ସିଦ୍ଧାଯ ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନା, ଆଦୀନୱାନୁପସ୍ସନା ଚ, ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନାଯ ସିଦ୍ଧାଯ ଇତରାତି।

ଉଦଯବ୍ବଯଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୨୩। ପରତୋ ପଟିପଦାଞାଣଦସ୍ସନକଥାୟଂ ଅବ୍ଭାଦିୱିଗମେନ ଆକାସସ୍ସ ୱିୟ, ପଙ୍କମଲୱିଗମେନ ଉଦକସ୍ସ ୱିୟ, କାଳକାପଗମେନ ସୁୱଣ୍ଣସ୍ସ ୱିୟ ସଂକିଲେସୱିଗମେନ ଞାଣସ୍ସ ପରିସୁଦ୍ଧୀତି ଆହ ‘‘ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦୀନଂ ପହାନେନ ୱିସୁଦ୍ଧଞାଣୋ’’ତି। ଅନେକାକାରୱୋକାରସଙ୍ଖାରେସୁ ଲକ୍ଖଣଉୟସଲ୍ଲକ୍ଖଣସମ୍ମସନସ୍ସ କତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସମ୍ମସନଞାଣସ୍ସ ପାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା’’ତି। ତତ୍ଥ ସମ୍ମସନଞାଣସ୍ସାତି ନୟୱିପସ୍ସନାସଙ୍ଖାତସ୍ସ କଲାପସମ୍ମସନଞାଣସ୍ସ। ତସ୍ସେୱ ହି ଥିରଭାୱାୟ ଇତରେ ସମ୍ମସନୱିସେସାତି ୱଦନ୍ତି। ସମ୍ମସନଞାଣସ୍ସାତି ୱା କଲାପସମ୍ମସନାଦିସମ୍ମସନଞାଣସ୍ସ। ଅନୁପଦଧମ୍ମୱିପସ୍ସନାୟ ସଦିସା ହି ସା। ତାୟ ହି ଦିଟ୍ଠିଉଗ୍ଘାଟନାଦି ସମ୍ପଜ୍ଜତୀତି। ୱିତ୍ଥାରତୋ ଭାୱନାୱିଧାନଂ ପରତୋ ୱତ୍ତୁକାମୋ ‘‘ସଙ୍ଖେପତୋ ତାୱ ଆରଭତୀ’’ତି ଆହ। ସଙ୍ଖେପତୋ ହି ଆରମ୍ଭୋ ଆଦିକମ୍ମିକସ୍ସ ସୁକରୋ। ତତ୍ରାତି ସଙ୍ଖେପେନ ଆରମ୍ଭେ।

କଥନ୍ତି କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛା। ଯଂ ‘‘ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ…ପେ… ଉଦୟବ୍ବୟାନୁପସ୍ସନେ ଞାଣ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ କଥଂ ଜାତବ୍ବନ୍ତି ଚେତି ଅତ୍ଥୋ। ସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ, ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ୱା ଧମ୍ମେ ଉଦୟବ୍ବୟଦସ୍ସନାଭିନିୱେସୋ କାତବ୍ବୋ, ନ ଅତୀତାନାଗତେତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଧମ୍ମାନ’’ନ୍ତି। ଉଦୟଦସ୍ସନଞ୍ଚେତ୍ଥ ଯାୱଦେୱ ୱୟଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ୱୟଦସ୍ସନସ୍ସ ପଧାନତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ୱିପରିଣାମାନୁପସ୍ସନେ ପଞ୍ଞା’’ତି ୱତ୍ୱା ତଂ ପନ ୱୟଦସ୍ସନଂ ଉଦୟଦସ୍ସନପୁବ୍ବକନ୍ତି ଆହ ‘‘ଉଦୟବ୍ବୟାନୁପସ୍ସନେ ଞାଣ’’ନ୍ତି।

ଜାତନ୍ତି ନିବ୍ବତ୍ତଂ ପଟିଲଦ୍ଧତ୍ତଭାୱଂ। ଅୟଂ ହି ଜାତସଦ୍ଦୋ ଖଣତ୍ତୟସମଙ୍ଗିତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତୋ ‘‘ଯେ ଧମ୍ମା ଜାତା ଭୂତା’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୧୦୪୬) ୱିୟ, ନ ଅତୀତଂ

‘‘ଯେ ତେ ଜାତା ନ ତେ ସନ୍ତି, ଯେ ନ ଜାତା ତଥେୱ ତେ;

ଲଦ୍ଧତ୍ତଭାୱା ନୋ ଭଗ୍ଗା, ତେୱ ସନ୍ତି ସଭାୱତୋ’’ତି। –

ଆଦୀସୁ ୱିୟ, ନାପି ଜାତତାମତ୍ତଂ ‘‘ଯଂ ତଂ ଜାତଂ ଭୂତଂ ସଙ୍ଖତ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ। ତେନାହ ‘‘ଜାତଂ ରୂପଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନ’’ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୨୦୭; ସଂ। ନି। ୫।୩୭୯), ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନରୂପଂ ନାମ ଜାତଂ ଖଣତ୍ତୟପରିୟାପନ୍ନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ପନ ଆଦିତୋ ଦୁପ୍ପରିଗ୍ଗହନ୍ତି ସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୱସେନ ୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସୋ କାତବ୍ବୋ। ତସ୍ସାତି ରୂପସ୍ସ। ପଚ୍ଚୟଲକ୍ଖଣପପଞ୍ଚଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ ଉଦୟୋତି ନିବ୍ବତ୍ତନସଞ୍ଞିତଂ ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣଂ ଉଦୟୋ ଉପ୍ପାଦୋ। ୱିପରିଣାମଲକ୍ଖଣଂ ୱୟୋତି ୱିପରିଣାମସଞ୍ଞିତଂ ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣଂ ୱୟୋ ୱିନାସୋ। ଅନୁପସ୍ସନାଞାଣନ୍ତି ଯା ଉଦୟସ୍ସ, ୱୟସ୍ସ ଚ ଅନୁପେକ୍ଖନା, ତଂ ଞାଣଂ। କିଞ୍ଚାପି କଲାପସମ୍ମସନାଦୀସୁ ଜାତିଜରାମରଣସୀସେନ ଜାତିଜରାମରଣୱନ୍ତୋ ଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା, ଇଧ ପନ ଉଦୟବ୍ବୟଞାଣନିଦ୍ଦେସେ ‘‘ଜାତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା, ତସ୍ସା ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ ଉଦୟୋ, ୱିପରିଣାମଲକ୍ଖଣଂ ୱୟୋ’’ତିଆଦିନା (ପଟି। ମ। ୧।୪୯) ୱୁଚ୍ଚମାନେ ଜାତିଜରାମରଣାନଂ ଜାତିଜରାମରଣୱନ୍ତତା, ନିପ୍ଫନ୍ନତା ଚ ଅନୁଞ୍ଞାତା ୱିୟ ହୋତୀତି ତଂ ପରିହରିତୁଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଙ୍ଗେସୁ ଭୱପରିୟୋସାନାୱ ଦେସନା କତା।

ସୋତି ଯୋଗୀ। ଇମିନା ପାଠଇନୟେନାତି ଇମାୟ ‘‘ଜାତଂ ରୂପଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଦସ୍ସିତାୟ ପାଠଇଗତିୟା। ଜାତିନ୍ତି ନ ପସୂତିଂ, ନ ଚ ପଠମାଭିନିବ୍ବତ୍ତିମତ୍ତଂ, ଅଥ ଖୋ ଉପ୍ପାଦଂ ନିବ୍ବତ୍ତିୱିକାରଂ। ସ୍ୱାୟଂ ୱିକାରୋ ଯସ୍ମା ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅଭିନୱାୱଟ୍ଠାନଜରା ୱିୟ ନୱଭାୱାପଗମୋତି ଆହ ‘‘ଅଭିନୱାକାର’’ନ୍ତି। ସମନୁପସ୍ସତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ରାସି ୱା ନିଚୟୋ ୱା ନତ୍ଥି ଯତୋ ଆଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଅଲଦ୍ଧତ୍ତଭାୱସ୍ସ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନ…ପେ… ନତ୍ଥୀ’’ତି। ଯଥା ଅନାଗତେ ଅଦ୍ଧନି ଇମେ ଧମ୍ମା ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ନତ୍ଥି, ଏୱଂ ଅତୀତେପି ଅଦ୍ଧନୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ନିରୁଜ୍ଝମାନସ୍ସାପୀ’’ତିଆଦିଂ ୱତ୍ୱା ଅୱିଜ୍ଜମାନାନଂୟେୱ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ହେତୁପଚ୍ଚୟସମୱାୟେ ଉପ୍ପାଦୋ, ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଚ ସବ୍ବସୋ ଅଭାୱୂପଗମୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ସମୁଦାୟଗତଂ ତଦେକଦେସଭୂତାୟ ଉପମାୟ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ଯଥା ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ରାସିତୋତି ରାସିଭାୱେନ ସମୁସ୍ସିତୋ ପୁଞ୍ଜୋ ରାସି। ଯଥା ତଥା ପିଣ୍ଡିଭୂତୋ ନିଚୟୋ। ଭୂମିୟଂ ନିଦହିତ୍ୱା ଠପିତଂ ନିଧାନଂ। ଉପୱୀଣେତି ଏତେନାତି ଉପୱୀଣଂ, ୱୀଣାୱାଦନଂ।

୭୨୪। ଏୱଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ଉଦୟବ୍ବୟମନସିକାରୱିଧିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପୁନ ଯାନୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଦୟାତି ଅୱିଜ୍ଜାୟ ଉପ୍ପାଦା, ଅତ୍ଥିଭାୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ନିରୋଧୱିରୋଧୀହି ଉପ୍ପାଦୋ ଅତ୍ଥିଭାୱୱାଚକୋପି ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତୋୱାୟମତ୍ଥୋ। ତସ୍ମା ପୁରିମଭୱସିଦ୍ଧାୟ ଅୱିଜ୍ଜାୟ ସତି ଇମସ୍ମିଂ ଭୱେ ରୂପସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପଚ୍ଚୟସମୁଦୟଟ୍ଠେନାତି ପଚ୍ଚୟସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନଭାୱେନ, ଅତ୍ଥିଭାୱତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୱିଜ୍ଜାଦୀହି ଚ ତୀହି ଅତୀତକାଲିକାନି ତେସଂ ସହକାରୀକାରଣଭୂତାନି ଉପାଦାନାଦୀନିପି ଗହିତାନେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ପଚ୍ଚୟେସୁ କବଳୀକାରାହାରସ୍ସ ବଲଵତାୟ ସୋ ଏଵ ଗହିତୋ ‘‘ଆହାରସମୁଦୟା’’ତି। ତସ୍ମିଂ ପନ ଗହିତେ ପଚ୍ଚୟଭାଵସାମଞ୍ଞେନ ଉତୁଚିତ୍ତାନିପି ଗହିତାନେଵ ହୋନ୍ତୀତି ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚୟତୋ ଉଦୟଦସ୍ସନଂ ଵିଭାଵିତମେଵାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଵିଜ୍ଜାତଣ୍ହୁପନିସ୍ସୟସହିତେନେଵ କମ୍ମୁନା ରୂପକାୟସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତି। ଅସତି ଚ ଅଵିଜ୍ଜୁପନିସ୍ସୟାୟ ଭଵନିକନ୍ତିୟା ଜାତିୟା ଅସମ୍ଭଵୋ ଏଵାତି। ଯଥା ଚ ରୂପସ୍ସ ଅଵିଜ୍ଜାତଣ୍ହୁପନିସ୍ସୟତା, ଏଵଂ ଵେଦନାଦୀନମ୍ପି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଆହାରୋ ପନ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ରୂପସ୍ସ ପୋସକୋ, କବଳୀକାରାହାରସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା, କାମଧାତାଧିଟ୍ଠାନତ୍ତା ଚ ଦେସନାୟ। ଉକ୍କଂସନିଦ୍ଦେସେନ ଵା ଆହାରଗ୍ଗହଣଂ। ‘‘ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣ’’ନ୍ତିଆଦିନା କାଲଵସେନ ଉଦୟଦସ୍ସନମାହ। ତତ୍ଥ ଅଦ୍ଧାନଵସେନ ପଗେଵ ଉଦୟଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ଠିତୋ ଇଧ ସନ୍ତତିଵସେନ ଦିସ୍ୱା ଅନୁକ୍କମେନ ଖଣଵସେନ ପସ୍ସତି। ପଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣାନୀତି ଅଵିଜ୍ଜା ତଣ୍ହା କମ୍ମଂ ଆହାରୋତି ଇମେସଂ ପଚ୍ଚୟାନଂ ଅତ୍ଥିତାସଙ୍ଖାତଲକ୍ଖଣାନି ଚେଵ ରୂପସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣଞ୍ଚାତି ଇମାନି ପଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣାନି। ତେସଂ ଅତ୍ଥିତା ହି ରୂପସ୍ସ ଉଦୟୋ ଲକ୍ଖୀୟତି ଏତେହୀତି ଲକ୍ଖଣାନୀତି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି। ନିବ୍ବତ୍ତି ପନ ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣମେଵାତି।

ଅଵିଜ୍ଜାନିରୋଧା ରୂପନିରୋଧୋତି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣେନ ଅଵିଜ୍ଜାୟ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧତୋ ଅନାଗତସ୍ସ ରୂପସ୍ସ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧୋ ହୋତି ପଚ୍ଚୟାଭାଵେ ଅଭାଵତୋ। ପଚ୍ଚୟନିରୋଧଟ୍ଠେନାତି ଅଵିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅନାଗତେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକରୂପପଚ୍ଚୟସ୍ସ ନିରୁଦ୍ଧଭାଵେନ। ତଣ୍ହାନିରୋଧା କମ୍ମନିରୋଧାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେଵ ନୟୋ। ଆହାରନିରୋଧାତି ପଵତ୍ତିପଚ୍ଚୟସ୍ସ କବଳୀକାରାହାରସ୍ସ ଅଭାଵେ। ରୂପନିରୋଧୋତି ତଂସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ଅଭାଵୋ ହୋତି। ସେସଂ ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତନୟାନୁସାରେନ ଵେଦିତବ୍ବଂ। ଵିପରିଣାମଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଭଙ୍ଗକାଲଵସେନ ତେସଂ ଵୟଦସ୍ସନଂ। ତସ୍ମା ତଂ ଅଦ୍ଧାଵସେନ ପଗେଵ ପସ୍ସିତ୍ୱା ଠିତୋ ଇଧ ସନ୍ତତିଵସେନ ଦିସ୍ୱା ଅନୁକ୍କମେନ ଖଣଵସେନ ପସ୍ସତି। ପଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣାନୀତି ଇଧ ଅଵିଜ୍ଜାଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ପଚ୍ଚୟାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧୋ, ରୂପସ୍ସ ଖଣନିରୋଧୋ ଚାତି ଇମାନି ପଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣାନି। ତେସଞ୍ହି ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧୋ, ରୂପସ୍ସ ଅଚ୍ଚନ୍ତନିରୋଧୋ ଲକ୍ଖୀୟତି ଏତେହୀତି ଲକ୍ଖଣାନୀତି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି।

ଵିପରିଣାମୋ ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣମେଵ। ଏସ ନୟୋ ଵେଦନାକ୍ଖନ୍ଧାଦୀସୁ। ଅୟଂ ପନ ଵିସେସୋ – ‘‘ଫୁଟ୍ଠୋ ଵେଦେତି, ଫୁଟ୍ଠୋ ସଞ୍ଜାନାତି, ଫୁଟ୍ଠୋ ଚେତେତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୪।୯୩), ‘‘ଫସ୍ସପଚ୍ଚୟା ଵେଦନା, ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜା ଵେଦନା, ସଞ୍ଞା, ଚେତନା’’ତି, ଚ ଵଚନତୋ ଫସ୍ସୋ ଵେଦନା (ଵିଭ। ୨୩୧) ସଞ୍ଞା ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ପଵତ୍ତିପଚ୍ଚୟୋ, ତଂନିରୋଧା ଚ ତେସଂ ନିରୋଧୋ, ମହାପଦାନ (ଦୀ। ନି। ୨।୬୦) ମହାନିଦାନସୁତ୍ତେସୁ, ଅଭିଧମ୍ମେ ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚୟଵାରେ ‘‘ନାମରୂପପଚ୍ଚୟା ଵିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି (କଥା। ୭୧୯) ଵଚନତୋ ନାମରୂପଂ ଵିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଵତ୍ତିପଚ୍ଚୟୋ, ତଂନିରୋଧା ତସ୍ସ ନିରୋଧୋତି ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଫସ୍ସସମୁଦୟା ଵେଦନାସମୁଦୟୋ’’ତିଆଦି।

ଏତ୍ଥ ଚ କେଚି ତାଵ ଆହୁ ‘‘ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଉଦୟବ୍ବୟଦସ୍ସନଂ ଅଦ୍ଧାସନ୍ତତିଵସେନେଵ, ନ ଖଣଵସେନା’’ତି। ତେସଂ ମତେନ ଖଣତୋ ଉଦୟବ୍ବୟଦସ୍ସନମେଵ ନ ସିୟା। ଅପରେ ପନାହୁ ‘‘ପଚ୍ଚୟତୋ ଉଦୟବ୍ବୟଦସ୍ସନେ ଅତୀତାଦିଵିଭାଗଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ସବ୍ବସାଧାରଣତୋ ଅଵିଜ୍ଜାଦିପଚ୍ଚୟା ଵେଦନାସମ୍ଭଵଂ ଲଦ୍ଧୁମାନତଂ ପସ୍ସତି, ନ ଉପ୍ପାଦଂ। ଅଵିଜ୍ଜାଦିଅଭାଵେ ଚ ତସ୍ସା ଅସମ୍ଭଵଂ ଅଲଦ୍ଧୁମାନତଂ ପସ୍ସତି, ନ ଭଙ୍ଗଂ। ଖଣତୋ ଉଦୟବ୍ବୟଦସ୍ସନେ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଉପ୍ପାଦଂ, ଭଙ୍ଗଞ୍ଚ ପସ୍ସତୀ’’ତି, ତଂ ଯୁତ୍ତଂ। ସନ୍ତତିଵସେନ ହି ରୂପାରୂପଧମ୍ମେ ଉଦୟତୋ, ଵୟତୋ ଚ ମନସି କରୋନ୍ତସ୍ସ ଅନୁକ୍କମେନ ଭାଵନାୟ ବଲପ୍ପତ୍ତକାଲେ ଞାଣସ୍ସ ତିକ୍ଖଵିସଦଭାଵପ୍ପତ୍ତିୟା ଖଣତୋ ଉଦୟବ୍ବୟା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତୀତି। ଅୟଞ୍ହି ପଠମଂ ପଚ୍ଚୟତୋ ଉଦୟବ୍ବୟଂ ମନସି କରୋନ୍ତୋ ଅଵିଜ୍ଜାଦିକେ ପଚ୍ଚୟଧମ୍ମେ ଵିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଉଦୟବ୍ବୟଵନ୍ତେ ଖନ୍ଧେ ଗହେତ୍ୱା ତେସଂ ପଚ୍ଚୟତୋ ଉଦୟବ୍ବୟଦସ୍ସନମୁଖେନ ଖଣତୋପି ଉଦୟବ୍ବୟଂ ମନସି କରୋତି।

ତସ୍ସ ଯଦା ଞାଣଂ ତିକ୍ଖଂ ଵିସଦଂ ହୁତ୍ୱା ପଵତ୍ତତି, ତଦା ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ଖଣେ ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତା, ଭିଜ୍ଜନ୍ତା ଚ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଏଵମ୍ପି ରୂପସ୍ସ ଉଦୟୋ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଏଵମ୍ପି ରୂପସ୍ସ ଉଦୟୋତି ଏଵଂ ଵୁତ୍ତନୟେନ ଅଵିଜ୍ଜାସମୁଦୟାପି। ତଣ୍ହା…ପେ… କମ୍ମ…ପେ… ଆହାରସମୁଦୟାପି ରୂପସ୍ସ ସମ୍ଭଵୋ। ଏଵମ୍ପି ରୂପସ୍ସ ଵୟୋତି ଏଵଂ ଵୁତ୍ତନୟେନେଵ ଅଵିଜ୍ଜାନିରୋଧାପି ତଣ୍ହା…ପେ… ଆହାରନିରୋଧାପି ରୂପସ୍ସ ଵୟୋ ଅନୁପ୍ପାଦୋତି ପଚ୍ଚୟତୋ ଵିତ୍ଥାରେନ ମନସିକାରଂ କରୋତି। ଏଵମ୍ପି ରୂପଂ ଉଦେତୀତି ଏଵଂ ଵୁତ୍ତନୟେନ ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ ପସ୍ସନ୍ତୋପି କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନରୂପମ୍ପି ଆହାରୌତୁଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପମ୍ପି ଉଦେତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନିପ୍ଫଜ୍ଜତୀତି। ଏଵଂ ଵୁତ୍ତନୟେନେଵ ଵିପରିଣାମଲକ୍ଖଣଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନରୂପମ୍ପି ଆହାରୌତୁଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପମ୍ପି ଵେତି ନିରୁଜ୍ଝତୀତି ଖଣତୋ ଵିତ୍ଥାରେନ ମନସିକାରଂ କରୋତୀତି ଯୋଜନା।

୭୨୫। ଏଵଂ ମନସି କରୋତୋ ନ ଯାଵ ଉଦୟବ୍ବୟଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତାଵ ଉଦୟବ୍ବୟା ସୁଟ୍ଠୁ ପାକଟା ନ ହୋନ୍ତୀତି କତ୍ୱା ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଇତି କିରିମେ ଧମ୍ମା…ପେ… ପଟିଵେନ୍ତୀ’’ତି, ନୟଦସ୍ସନଵସେନ ଵା ଏଵଂ ଵୁତ୍ତଂ। ପଠମଞ୍ହି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମାନଂ ଉଦୟବ୍ବୟଂ ଦିସ୍ୱା ଅଥ ଅତୀତାନାଗତେ ନୟଂ ନେତି। ଦୁକ୍ଖାଦିସଚ୍ଚପ୍ପଭେଦା, ଅନୁଲୋମାଦିପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦପ୍ପଭେଦା, ଏକତ୍ତାଦିନୟପ୍ପଭେଦା, ଅନିଚ୍ଚତାଦିଲକ୍ଖଣପ୍ପଭେଦା ଚ

ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦନଯଲକ୍ଖଣପ୍ପଭେଦା। ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଗ୍ଗହଣେନେୱ ଚେତ୍ଥ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମାନମ୍ପି ଗହଣଂ, ତେସମ୍ପି ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ପତି ପଟିଚ୍ଚ ସମୁପ୍ପାଦଭାୱତୋ।

୭୨୬। ଯନ୍ତି କରଣେ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ, ଯେନ ଞାଣେନାତି ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି। ଯନ୍ତି ୱା କିରିଯାପରାମସନଂ। ଖନ୍ଧାନଂ ସମୁଦଯଂ ପସ୍ସତି, ଖନ୍ଧାନଂ ନିରୋଧଂ ପସ୍ସତୀତି ଏତ୍ଥ ଯଦେତଂ ଦସ୍ସନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଂ ପନାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଯଥା ଅୱିଜ୍ଜାଦିସମୁଦଯନିରୋଧତୋ ଖନ୍ଧାନଂ ସମୁଦଯନିରୋଧସ୍ସ ଅଞ୍ଞତ୍ତା ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଦଯା ରୂପସମୁଦଯୋ’’ତିଆଦିୱଚନଭେଦୋ (ପଟି। ମ। ୧।୫୦) କତୋ, ନ ଏୱଂ ନିବ୍ବତ୍ତିୱିପରିଣାମଲକ୍ଖଣେହି ଖନ୍ଧାନଂ ଉଦଯବ୍ବଯସ୍ସ ଭେଦୋ ଅତ୍ଥି ଅଭିନ୍ନାଧିକରଣତ୍ତାତି ‘‘ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣୱିପରିଣାମଲକ୍ଖଣାନି ପସ୍ସନ୍ତୋ ଖନ୍ଧାନଂ ଉଦଯବ୍ବଯଂ ପସ୍ସତୀ’’ତି ୱଚନଭେଦଂ ଅକତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍ଖଣେଯେୱ ହୀତି ହି-ସଦ୍ଦୋ ହେତୁଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ମା ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେଯେୱ ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ, ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେଯେୱ ଚ ୱିପରିଣାମଲକ୍ଖଣଂ, ତସ୍ମା ତାନି ପସ୍ସନ୍ତୋ ଖଣତୋ ଖନ୍ଧାନଂ ଉଦଯବ୍ବଯେ ପସ୍ସତି ନାମାତି ‘‘ଯଂ ପନା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ପାକଟତରଂ କରୋତି।

୭୨୭। ଇଚ୍ଚସ୍ସେୱନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ହେତୁଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ମା ‘‘ଅୱିଜ୍ଜା ସମୁଦଯା’’ତିଆଦି ପଚ୍ଚଯତୋ ଖନ୍ଧାନଂ ଉଦଯବ୍ବଯଦସ୍ସନଂ, ‘‘ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣ’’ନ୍ତିଆଦି ଖଣତୋ, ତସ୍ମାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅସ୍ସାତି ଯୋଗିନୋ। ଏୱନ୍ତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରପରାମସନଂ। ଯେ ପନ ‘‘ଇଚ୍ଚସ୍ସ ପଚ୍ଚଯତୋ’’ତି ପଠନ୍ତି, ତେସଂ ଇତୀତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରପରାମସନଂ। ଜନକାୱବୋଧତୋତି ଖନ୍ଧାନଂ ଜନକସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜାଦିପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଅୱବୁଜ୍ଝନତୋ । ଜାତିଦୁକ୍ଖାୱବୋଧତୋତି ଜାତିସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅୱବୁଜ୍ଝନତୋ। ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ପାକଟଂ ହୋତି ଏକଦେସଦସ୍ସନେନ ପବ୍ବତସମୁଦ୍ଦାଦିଦସ୍ସନକାଲଂ ୱିଯ। ମରଣଦୁକ୍ଖାୱବୋଧତୋତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ‘‘ପଚ୍ଚଯାନୁପ୍ପାଦେନା’’ତି ଏତେନ ପଚ୍ଚଯାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧୋ ଇଧ ପଚ୍ଚଯନିରୋଧୋତି ଦସ୍ସେତି। ପଚ୍ଚଯୱତନ୍ତି ପଚ୍ଚଯତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକାନଂ। ଯଞ୍ଚସ୍ସ ଉଦଯବ୍ବଯଦସ୍ସନନ୍ତି ଯଂ ଅସ୍ସ ଯୋଗିନୋ ପଚ୍ଚଯତୋ, ଖଣତୋ ଚ ଉଦଯବ୍ବଯାନଂ ଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ଅସମ୍ମୋହୋ, ତପ୍ପଧାନୋ ୱା ୱିତକ୍କାଦିଧମ୍ମପୁଞ୍ଜୋ ମଗ୍ଗୋ ୱାଯଂ ଲୋକିକୋତି ନିବ୍ବାନାନୁଲୋମତୋ ଲୋକିକୋ ମଗ୍ଗୋ ଏୱାଯଂ। ଇତି ତସ୍ମା ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ ପାକଟଂ ହୋତି ସଭାୱାୱବୋଧତୋ। ତେନାହ ‘‘ତତ୍ର ସମ୍ମୋହୱିଘାତତୋ’’ତି, ତଦଙ୍ଗୱସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଖାତୋ ମଗ୍ଗୋ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଉପାଯଭୂତୋ ଅସମ୍ମୋହସଭାୱୋ ଅତ୍ତାନମ୍ପି ପକାସେତି ପଦୀପୋ ୱିଯାତି ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ ପାକଟଂ ହୋତି। ସ୍ୱାଯଂ ପାକଟଭାୱୋ ମୋହନ୍ଧକାରୱିଧମନେନାତି ଆହ ‘‘ତତ୍ର ସମ୍ମୋହୱିଘାତତୋ’’ତି।

୭୨୮। ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା’’ତିଆଦିକୋ ଅନୁଲୋମୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ପୱତ୍ତିଯା ଅନୁଲୋମନତୋ। ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଦଯା’’ତିଆଦିନା ଅୱିଜ୍ଜାଦୀସୁ ସନ୍ତେସୂତି ଅଯମତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ସତି ଇଦଂ ହୋତୀତି ଅୱବୋଧତୋ’’ତି। ପୱତ୍ତିଯା ୱିଲୋମନତୋ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାଯତ୍ୱେୱ ଅସେସୱିରାଗନିରୋଧା’’ତିଆଦିକୋ ପଟିଲୋମୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ। ତେ ଚ ସଙ୍ଖତା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନା ‘‘ଜରାମରଣଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅନିଚ୍ଚଂ ସଙ୍ଖତଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନ’’ନ୍ତିଆଦିୱଚନତୋ (ସଂ। ନି। ୨।୨୦)। ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଚ ପାକଟତା ପଚ୍ଚଯାକାରପାକଟତାଯ ଏୱ ‘‘ଇମସ୍ସେତଂ ଫଲ’’ନ୍ତି ଅୱବୋଧତୋ।

୭୨୯। ପୁରିମପୁରିମାନଂ ନିରୋଧୋ ଉତ୍ତରୁତ୍ତରାନଂ ଉପ୍ପାଦାନୁବନ୍ଧୋତି ଅଯମତ୍ଥୋ ପଚ୍ଚଯତୋ ଉଦଯଦସ୍ସନେନ ସିଜ୍ଝମାନୋ ଏକତ୍ତନଯାଧିଗମାଯ ହୋତି। ଯତୋ ‘‘ଅଞ୍ଞୋ କରୋତି, ଅଞ୍ଞୋ ପଟିସଂୱେଦଯତୀ’’ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୨।୧୭) ୱୋହାରସିଦ୍ଧିଯା ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଯା ଅନୋକାସତା। ତେନାହ ‘‘ହେତୁଫଲସମ୍ବନ୍ଧେନା’’ତିଆଦି। ସଙ୍ଖାରା ଖଣେ ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଖଣତୋ ଉଦଯଦସ୍ସନେନ ସିଜ୍ଝମାନୋ ନାନତ୍ତନଯାଧିଗମାଯ ହୋତି। ଯତୋ ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ସଭାୱଭେଦାୱବୋଧତୋ ‘‘ସୋ କରୋତି, ସୋ ପଟିସଂୱେଦଯତୀ’’ତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତାଯ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଯା ଅନୋକାସତା। ତେନାହ ‘‘ଖଣତୋ ଉଦଯଦସ୍ସନେନା’’ତିଆଦି। ପଚ୍ଚଯତୋଉଦଯବ୍ବଯଦସ୍ସନେନ ପଚ୍ଚଯେ ସତି ଫଲସ୍ସ ଭାୱୋ, ଅସତି ଅଭାୱୋତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସିଦ୍ଧିଯା ଅତ୍ଥିତାମତ୍ତେନେୱ ତେ ଧମ୍ମା କାରଣନ୍ତି ଅବ୍ଯାପାରନଯୋ ପାକଟୋ ହୋତି। ଯତୋ ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠିଯା ଅନୋକାସତା ୱସୱତ୍ତିତାଯ ଅଲବ୍ଭନେଯ୍ଯତୋ । ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଧମ୍ମାନ’’ନ୍ତିଆଦି। ଅୱସୱତ୍ତିଭାୱୋ ପରାଯତ୍ତତା, ସା ଚ ସପ୍ପଚ୍ଚଯତାଯ ୱେଦିତବ୍ବା। ପଚ୍ଚଯତୋ ଉଦଯଦସ୍ସନେନ ତେହି ତେହି ପଚ୍ଚଯେହି ଇମେ ଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଚ ପଚ୍ଚଯାନୁରୂପମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ହେତୁଫଲସ୍ସ ହେତୁଅନୁରୂପତୋ ସିଦ୍ଧିଯା ଅକିରିଯଦିଟ୍ଠିଯା ଅନୋକାସତାୱାତି ଆହ ‘‘ପଚ୍ଚଯତୋ ପନା’’ତିଆଦି। ସତି କାରଣେ କୁତୋ ଅକିରିଯୱାଦୋ। କରୋତୀତି ହି କାରଣଂ।

୭୩୦। ପଚ୍ଚଯତୋ ଉଦଯଂ ପସ୍ସତୋ ପଚ୍ଚଯେ ସତି ସଭାୱେ ସତି ଫଲସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋତି ଅତ୍ଥିତାମତ୍ତେନ ଉପକାରକତାତି ସଙ୍ଖତାନଂ ନିରୀହତା, ଅସତି ଚ ଅଭାୱୋତି ପଚ୍ଚଯାଧୀନୱୁତ୍ତିତା ଚ ୱିଞ୍ଞାଯମାନା ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞତଂ ୱିଭାୱେତୀତି ଆହ ‘‘ପଚ୍ଚଯତୋ ଚସ୍ସ…ପେ… ତାୱବୋଧତୋ’’ତି।

ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ ପାକଟଂ ହୋତି ଖଣତୋ ଉଦଯବ୍ବଯଦସ୍ସନେନ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଉଦଯବ୍ବଯତୋ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନତାଯ ୱିଞ୍ଞାଯମାନତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱାୱବୋଧତୋ’’ତି। ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝନଞ୍ହି ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱୋ। ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତୱିୱେକୋ ଅତୀତାନାଗତଭାୱସୁଞ୍ଞତା। ନ ହି ସଙ୍ଖାରା ଖଣଉଯତୋ ପୁବ୍ବେ, ପଚ୍ଛା ଚ ୱିଜ୍ଜନ୍ତି, ତସ୍ମା ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତୱିୱେକାୱବୋଧତୋତି ଆଦିଅନ୍ତୱନ୍ତତାପଟିୱେଧତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣମ୍ପି ପାକଟଂ ହୋତି ଉଦଯବ୍ବଯଦସ୍ସନେନାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଭିଜ୍ଜନ୍ତା ସଙ୍ଖାରା ଉପ୍ପାଦତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଜରାଭଙ୍ଗାୱତ୍ଥନ୍ତରୁପ୍ପତ୍ତିଯା ନିରନ୍ତରଂ ୱିବାଧୀଯନ୍ତେୱା। ସା ଚ ନେସଂ ୱିବାଧିଯମାନତା ସମ୍ମା ଉଦଯବ୍ବଯଦସ୍ସନେନ ୱିଭୂତା ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଦୁକ୍ଖ…ପେ… ବୋଧତୋ’’ତି।

ସଭାୱଲକ୍ଖଣମ୍ପୀତି ଉଦଯବ୍ବଯଦସ୍ସନେନ ନ କେୱଲଂ ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣମେୱ, ଅଥ ଖୋ ପଥୱୀଫସ୍ସାଦୀନଂ କକ୍ଖଳଅଫୁସନାଦିସଙ୍ଖାତଂ ସଭାୱସଙ୍ଖାତଂ ଲକ୍ଖଣମ୍ପି ପାକଭାୱୱିଦ୍ଧଂ ସଭାୱାୱଚ୍ଛିନ୍ନଂ ପାକଟଂ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ଉଦଯବ୍ବଯପରିଚ୍ଛିନ୍ନାୱବୋଧତୋ’’ତି। ସଭାୱଲକ୍ଖଣେତି ସଭାୱସଙ୍ଖାତେ ଲକ୍ଖଣେ, ତଂତଂଧମ୍ମାନଂ ସଲକ୍ଖଣେ। ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣସ୍ସ ତାୱକାଲିକତ୍ତମ୍ପୀତି ଉପ୍ପାଦାଦିସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣାଦିପରିତ୍ତକାଲିକତାପି ଖଣନ୍ତରାନୱଟ୍ଠାନତୋ ତସ୍ସ। ତେନାହ ‘‘ଉଦଯକ୍ଖଣେ’’ତିଆଦି। ଉଦଯୱଯମତ୍ତଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ଉଦଯବ୍ବଯଦସ୍ସନୱସେନେୱ ଇମସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ପୱତ୍ତନତୋ, ନ ଠିତିକ୍ଖଣସ୍ସ ଅଭାୱା।

୭୩୧।ନ କେୱଲଞ୍ଚ ନିଚ୍ଚନୱା, ଅଥ ଖୋ ପରିତ୍ତକାଲଟ୍ଠାଯିନୋ। କଥନ୍ତି ଆହ ‘‘ସୂରିଯୁଗ୍ଗମନେ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଉଦକେ ଦଣ୍ଡେନ କତଲେଖା ଉଦକେ ଦଣ୍ଡରାଜି। ଉସ୍ସାୱବିନ୍ଦୁଆଦଯୋ ପଞ୍ଚ କିଞ୍ଚାପି ଉତ୍ତରୁତ୍ତରି ଅତିପରିତ୍ତଟ୍ଠାଯିଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ନିଦସ୍ସିତା, ତଥାପି ତେ ଦନ୍ଧନିରୋଧା ଏୱ ନିଦସ୍ସିତା, ତତୋପି ଲହୁତରନିରୋଧତ୍ତା ସଙ୍ଖାରାନଂ। ତଥା ହି ଗମନସ୍ସାଦାନଂ ଦେୱପୁତ୍ତାନଂ ହେଟ୍ଠୁପରିଯାଯେନ ପଟିମୁଖଂ ଧାୱନ୍ତାନଂ ସିରସି ପାଦେ ଚ ବନ୍ଧଖୁରଧାରା ସନ୍ନିପାତତୋପି ସୀଘତରୋ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ନିରୋଧୋ ୱୁତ୍ତୋ, ପଗେୱ ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ। ନ କେୱଲଂ ନିଚ୍ଚନୱା, ନାପି ପରିତ୍ତକାଲଟ୍ଠାଯିନୋୱ, ଅଥ ଖୋ ଅସାରା। କଥନ୍ତି ଆହ ‘‘ମାଯା’’ତିଆଦି। ମାଯାଦଯୋ ହି ମଣିଆଦିୱସେନ ଦିସ୍ସମାନା ଅତଂସଭାୱତାଯ ଅସାରା। ତତ୍ଥ ମନ୍ତୋସଧଭାୱିତା ଇନ୍ଦଜାଲାଦିକା ମାଯା। ମିଗତଣ୍ହିକା ମରୀଚି। ସୁପିନମେୱ ସୁପିନନ୍ତଂ। ମଣ୍ଡଲାକାରେନ ଆୱିଞ୍ଛିଯମାନଂ ଅଲାତମେୱ ଅଲାତଚକ୍କଂ। ଗନ୍ଧବ୍ବଦେୱପୁତ୍ତାନଂ କୀଳଅନିଚ୍ଛାୱସେନ ନଗରଂ ୱିଯ ଆକାସେ ଉପଟ୍ଠାନମତ୍ତଂ ଗନ୍ଧବ୍ବନଗରଂ।

ଏତ୍ତାୱତାତି ଯାୱଯଂ ‘‘ଜାତଂ ରୂପଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନ’’ନ୍ତିଆଦିପାଠଇନଯାନୁସାରେନ (ପଟି। ମ। ୧।୪୯), ‘‘ଯଂ କିଞ୍ଚି ରୂପଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନ’’ନ୍ତିଆଦିପାଠଇନଯାନୁସାରେନ (ମ। ନି। ୧।୩୪୭, ୩୬୧; ୨।୧୧୩; ୩।୮୬, ୮୯; ପଟି। ମ। ୧।୪୮) ୱା ଯାୱ ଉଦଯବ୍ବଯପଟିୱେଧା ଭାୱନାୱିଧି ଆରଦ୍ଧୋ, ଏତ୍ତାୱତା। କଲାପସମ୍ମସନାଦିକୋପି ହି ସବ୍ବୋ ଭାୱନାୱିଧି ଉଦଯବ୍ବଯଞାଣୁପ୍ପାଦନସ୍ସେୱ, ନ ପରିସପରିସରୀରକରବନ୍ଧୋତି। ୱଯଧମ୍ମମେୱାତି ଭିଜ୍ଜନସଭାୱମେୱ। ୱଯଂ ଉପେତି ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ। ଯଞ୍ହି ଉପକ୍କମେନ ୱିନସ୍ସତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତମ୍ପି ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ ଏୱ ୱିନସ୍ସତି ଅହେତୁକତ୍ତା ୱିନାସସ୍ସ। ଉପକ୍କମହେତୁ ପନ ୱିସଦିସୁପ୍ପାଦୋ ହୋତି। ଇମିନା ଆକାରେନାତି ‘‘ଯଂ କିଞ୍ଚି ସମୁଦଯଧମ୍ମଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ନିରୋଧଧମ୍ମ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧; ମହାୱ। ୧୬; ପଟି। ମ। ୨।୩୦) ହି ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ୱଯଂ ଅନାଲମ୍ବିତ୍ୱାପି ‘‘ୱଯଧମ୍ମମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ଉଦଯସ୍ସ, ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ଇଦଂ ୱଯଂ ଉପେତୀ’’ତି ୱଯସ୍ସ ଚ ଇମିନା ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣାକାରେନ। ଅଧୁନା ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ନ ତାୱ ବଲପ୍ପତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ତରୁଣୱିପସ୍ସନାଞାଣ’’ନ୍ତି। କଲାପସମ୍ମସନାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ସମ୍ମସନଂ ନ ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ୱିପସ୍ସନାସମଞ୍ଞଂ ଲଭତି, ଉଦଯବ୍ବଯାନୁପସ୍ସନାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତମେୱ ଲଭତୀତି ଆହ ‘‘ଯସ୍ସାଧିଗମା ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକୋତି ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି।

ୱିପସ୍ସନୁପକ୍କିଲେସକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୩୨।ଇମାଯ ଉଦଯବ୍ବଯାନୁପସ୍ସନାସଙ୍ଖାତାଯ ତରୁଣୱିପସ୍ସନାଯ ୱସେନ, ନ ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସନାନଂ ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନାଦିସଙ୍ଖାତାଯ ତରୁଣୱିପସ୍ସନାଯ, ନାପି ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନାଦିସଙ୍ଖାତାଯ ବଲୱୱିପସ୍ସନାଯ ୱସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ହି ତଦା ୱିପସ୍ସନୁପକ୍କିଲେସା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି। ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକସ୍ସାତି ଚ ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକସ୍ସେୱାତି ଏୱ-କାରୋ ଲୁତ୍ତନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ। ତେନାହ ‘‘ୱିପସ୍ସନୁପକ୍କିଲେସା ହୀ’’ତିଆଦି। ଦିଟ୍ଠିଗାହାଦିୱତ୍ଥୁଭାୱେନ ୱିପସ୍ସନଂ ଉପକ୍କିଲେସନ୍ତୀତି ୱିପସ୍ସନୁପକ୍କିଲେସା। ‘‘ଅରିଯସାୱକସ୍ସା’’ତି ଇଦଂ ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ ୱୁତ୍ତଂ ବଲୱୱିପସ୍ସନାପତ୍ତସ୍ସାପି ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ୱିପ୍ପଟିପନ୍ନକସ୍ସାତି ସୀଲୱିପତ୍ତିଆଦିୱସେନ ଯଥା ତଥା ୱିପ୍ପଟିପନ୍ନକସ୍ସ। ତସ୍ସ ପନ ପଟିପତ୍ତିଯା ଗରହିତବ୍ବତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ୱିପ୍ପଟିପନ୍ନକସ୍ସା’’ତି ଆହ। ଚ-ସଦ୍ଦୋ ଉପରିପଦଦ୍ୱଯେପି ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ନିକ୍ଖିତ୍ତକମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସାତି ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ଅନ୍ତରା ୱୋସାନଂ ଆପନ୍ନସ୍ସ। କୁସୀତପୁଗ୍ଗଲସ୍ସାତି ସୀଲସମ୍ପନ୍ନସ୍ସେୱ କୋସଜ୍ଜେନ ଭାୱନଂ ଅନନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ। ଅଥ ୱା ୱିପ୍ପଟିପନ୍ନକସ୍ସାତି ୱିପସ୍ସନାଭାୱନାସଙ୍ଖାତାଯ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ଅଭାୱେନ ୱିଗରହିତପଟିପତ୍ତିକସ୍ସ। ୱିପସ୍ସନାପଟିପତ୍ତିଯେୱ ହି ସସମ୍ଭାରା ପୁବ୍ବଭାଗେ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତି, ତଦଞ୍ଞା ୱିପ୍ପଟିପତ୍ତି, ସା ଚ ତତ୍ଥ ନିକ୍ଖିତ୍ତଧୁରସ୍ସ ହୋତି। ନିକ୍ଖିତ୍ତଧୁରତା ଚ କୋସଜ୍ଜେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନିକ୍ଖିତ୍ତକମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ କୁସୀତପୁଗ୍ଗଲସ୍ସା’’ତି। ଯୁତ୍ତପ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସାତି ଯୋଗେନ ଞାଣେନ ଭାୱନମନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ। ସା

ପନ ଯୁତ୍ତପ୍ପଯୁତ୍ତତା ସମଥଵସେନାପି ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଆରଦ୍ଧଵିପସ୍ସକସ୍ସା’’ତି। ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତିଯେଵ ନ ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଅଞ୍ଞଥା ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସେଵ ଅସମ୍ଭଵତୋ।

ଓଭାସାଦୀସୁ ‘‘ଅରିଯଧମ୍ମୋ’’ତି ପଵତ୍ତଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଵିକ୍ଖେପୋ ଧମ୍ମୁଦ୍ଧଚ୍ଚଂ, ତେନ ଧମ୍ମୁଦ୍ଧଚ୍ଚେନ ଵିପସ୍ସନାଵୀଥିତୋ ଉକ୍କମନେନ ଵିରୂପଂ ଗହିତଂ ପଵତ୍ତିତଂ ମାନସଂ ଧମ୍ମୁଦ୍ଧଚ୍ଚଵିଗ୍ଗହିତମାନସଂ। ଓଭାସୋ ଧମ୍ମୋତି କାରଣୂପଚାରେନାହ, ଇଦିସଂ ଓଭାସଂ ଵିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ ମମ ଅରିଯମଗ୍ଗୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଓଭାସଂ ଆଵଜ୍ଜତି ‘‘ନିବ୍ବାନ’’ନ୍ତି ଵା ‘‘ମଗ୍ଗୋ’’ତି ଵା ‘‘ଫଲ’’ନ୍ତି ଵା। ନିବ୍ବାନନ୍ତି ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ପଵତ୍ତଧମ୍ମେ ମଗ୍ଗଫଲଭାଵେନ ଗଣ୍ହାତି, ଞାଣାଦିକେ ପନ ମଗ୍ଗଫଲଭାଵେନେଵ ଗଣ୍ହାତି। ତତୋ ଵିକ୍ଖେପୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚନ୍ତି ତତୋ ଓଭାସହେତୁ ଯୋ ଵିକ୍ଖେପୋ, ତଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେନ ଵିଗ୍ଗହିତମାନସୋ’’ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ଵୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଵିଵରିତୁଂ ‘‘ଅନିଚ୍ଚତୋ’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ଅନିଚ୍ଚ…ପେ… ନପ୍ପଜାନାତି ‘‘ମଗ୍ଗଂ ପତ୍ତୋସ୍ମୀ’’ତି ସଞ୍ଞାଯ ଅନିଚ୍ଚତାଦିଵସେନ ମନସିକାରସ୍ସେଵ ଅଭାଵତୋ। ଅଯଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ –

‘‘ଯୋ ହି କୋଚି, ଆଵୁସୋ, ଭିକ୍ଖୁ ଵା ଭିକ୍ଖୁନୀ ଵା ମମ ସନ୍ତିକେ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିଂ ବ୍ୟାକରୋତି, ସବ୍ବୋ ସୋ ଚତୂହି ମଗ୍ଗେହି, ଏତେସଂ ଵା ଅଞ୍ଞତରେନ। କତମେହି ଚତୂହି? ଇଧାଵୁସୋ, ଭିକ୍ଖୁ ସମଥପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ଵିପସ୍ସନଂ ଭାଵେତି, ତସ୍ସ ସମଥପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ଵିପସ୍ସନଂ ଭାଵଯତୋ ମଗ୍ଗୋ ସଞ୍ଜାଯତି, ସୋ ତଂ ମଗ୍ଗଂ ଆସେଵତି ଭାଵେତି ବହୁଲୀକରୋତି। ତସ୍ସ ତଂ ମଗ୍ଗଂ ଆସେଵତୋ…ପେ… କରୋତୋ ସଂଯୋଜନାନି ପହୀଯନ୍ତି ଅନୁସଯା ବ୍ୟନ୍ତୀହୋନ୍ତି।

‘‘ପୁନ ଚପରଂ, ଆଵୁସୋ, ଭିକ୍ଖୁ ଵିପସ୍ସନାପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ସମଥଂ ଭାଵେତି…ପେ… ସମଥଵିପସ୍ସନଂ ଯୁଗନଦ୍ଧଂ ଭାଵେତି…ପେ…।

‘‘ପୁନ ଚପରଂ, ଆଵୁସୋ, ଭିକ୍ଖୁନୋ ଧମ୍ମୁଦ୍ଧଚ୍ଚଵିଗ୍ଗହିତଂ ମାନସଂ ହୋତି, ହୋତି ସୋ, ଆଵୁସୋ, ସମଯୋ ଯଂ ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତମେଵ ସନ୍ତିଟ୍ଠତି ସନ୍ନିସୀଦତି ଏକୋଦି ହୋତି ସମାଧିଯତି, ତସ୍ସ ମଗ୍ଗୋ ସଞ୍ଜାଯତି…ପେ… ଅନୁସଯା ବ୍ୟନ୍ତୀହୋନ୍ତୀ’’ତି (ଅ॰ ନି॰ ୪।୧୭୦) –

ଇମିନା ସୁତ୍ତପଦେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଏତ୍ଥ ହି ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗଵିସ୍ସଜ୍ଜନେ ଯଥାଵୁତ୍ତମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନଧମ୍ମା ଧମ୍ମୋ। ତତ୍ଥ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ‘‘ଅଧିଗତମଗ୍ଗାଦିକୋହମସ୍ମୀ’’ତି ଅମଗ୍ଗାଦୀସୁ ଵିକ୍ଖେପୋ ଧମ୍ମୁଦ୍ଧଚ୍ଚଂ, ତେନ ଉପଦ୍ଦୁତଂ ଵିଗ୍ଗହିତମାନସଂ ହୋତି। ନିକନ୍ତି ଓଭାସାଦୀସୁ ଅପେକ୍ଖା ସୁଖୁମରୂପା ତଣ୍ହା, ସା ଵିପସ୍ସନାଭିରତିଆକାରେନ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତୀ ଅଧିମାନିକେନ ‘‘ଧମ୍ମୋ’’ତି ଗଯ୍ହତୀତି ଆହ ‘‘ନିକନ୍ତି ‘ଧମ୍ମୋ’ତି ନିକନ୍ତିଂ ଆଵଜ୍ଜତୀ’’ତି।

୭୩୩।ଵିପସ୍ସନୋଭାସୋତି ଵିପସ୍ସନାଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠିତଂ, ସସନ୍ତତିପତିତଂ ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଭାସୁରଂ ରୂପଂ। ତତ୍ଥ ଵିପସ୍ସନାଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠିତଂ ଯୋଗିନୋ ସରୀରଟ୍ଠମେଵ ପଭସ୍ସରଂ ହୁତ୍ଵା ତିଟ୍ଠତି, ଇତରଂ ସରୀରଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ଵା ଞାଣାନୁଭାଵାନୁରୂପଂ ସମନ୍ତତୋ ପତ୍ଥରତି, ତଂ ତସ୍ସେଵ ପଞ୍ଞାଯତି, ତେନ ଫୁଟ୍ଠୋକାସେ ରୂପଗତମ୍ପି ପସ୍ସତି, ପସ୍ସନ୍ତୋ ଚ ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣେନ ପସ୍ସତି, ଉଦାହୁ ମନୋଵିଞ୍ଞାଣେନାତି ଵୀମଂସିତବ୍ବନ୍ତି ଵଦନ୍ତି। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଲାଭିନୋ ଵିଯ ତଂ ମନୋଵିଞ୍ଞାଣଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେଵାତି ଵୁତ୍ତଂ ଵିଯ ଦିସ୍ସତୀତି। ଵିପସ୍ସନାଵୀଥି ନାମ ପଟିପାଟିଯା ପଵତ୍ତମାନା ଵିପସ୍ସନାଵ। ଉକ୍କନ୍ତା ନାମ ହୋତି ଯୋଗିନା ‘‘ମଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତୋମ୍ହୀ’’ତି ଅଧିମାନେନ ଵିସ୍ସଟ୍ଠତ୍ତା, ତସ୍ସ ଵା ଯୋଗିନୋ ଵିପସ୍ସନା ତତୋ ଏଵ ଵୀଥି ଉକ୍କନ୍ତା ନାମ ହୋତି। ମୂଲକମ୍ମଟ୍ଠାନନ୍ତି ଵିପସ୍ସନମେଵାହ।

ଵେମତ୍ତତାଯାତି ଅପ୍ପଵିପୁଲତାଵସେନ ଵିସଦିସତାଯ। ଅସ୍ସାତି ଓଭାସସ୍ସ। ଦ୍ଵୀହି କୁଟେହି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ ଗେହଂ ଦ୍ଵିକୁଟଗେହଂ। ତସ୍ସ କିର ଅବ୍ଭନ୍ତରେପି ଏକା ଭିତ୍ତି ହୋତି ବହିପି, ଉଭିନ୍ନଂ ଅନ୍ତରେ ଅନୁପରିଯାଯପଥଂ ହୋତି, ସାଯନ୍ହେ ତତ୍ଥ ସଞ୍ଚରିତାନି ପଞ୍ଚଵଣ୍ଣାନି କୁସୁମାନି, ଵିସଦଞାଣସ୍ସ ଓଭାସେନ ଫରିତଟ୍ଠାନେ ରୂପଗତଞ୍ଚ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନୋ ଵିଯ ପଞ୍ଞାଯନ୍ତି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଭନ୍ତେ ମଯ୍ହ’’ନ୍ତିଆଦି।

ଏଵଂ ଓଭାସସ୍ସ ଵେମତ୍ତତାଯ ଵତ୍ଥୁଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ଚିରକାଲଵିପ୍ପଲମ୍ଭନେ ଵତ୍ଥୁଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଯଂ ପନା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅଯଂ ପନ ଵିପସ୍ସନୁପକ୍କିଲେସୋତି ଓକ୍କମାନପ୍ପକାରଂ ସନ୍ଧାଯାହ, ନ ସବ୍ବଂ। ସୋତି ସୋ ସମଥଵିପସ୍ସନାଲାଭୀ ଅଧିମାନିକୋ।

ଦିଵାସନେତି ଦିଵାଟ୍ଠାନେ ନିସୀଦିତବ୍ବଆସନେ। ପଠମଂ ‘‘ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛିସ୍ସାମୀ’’ତି ଚିନ୍ତିତତ୍ତା ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ପଞ୍ହଂ, ଭନ୍ତେ, ପୁଚ୍ଛିତୁଂ ଆଗତୋମ୍ହୀ’’ତି।

ପଚ୍ଛା ଉପାଯେନ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭାଵଂ ଵିଞ୍ଞାପେତ୍ଵା କମ୍ମଟ୍ଠାନେ ନିଯୋଜେସ୍ସାମୀତି ଚିନ୍ତିତତ୍ତା ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଵସ୍ସଯୋ ଭଵିସ୍ସାମିଚ୍ଚେଵାହଂ ଆଗତୋ’’ତି, ତସ୍ସ

ଚ ପଧାନତ୍ତା ସାଧାରଣଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯଂ ଧମ୍ମୋତି ଅଯଂ ଅରିଯମଗ୍ଗାନୁଗତୋ ପଟିସମ୍ଭିଦାଧମ୍ମୋତି ଥେରସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସଯୱସେନ ୱଦତି। ସମାଧିନ୍ତି ଅଭିଞ୍ଞାସମାଧିଂ। ଅଞ୍ଚିତକଣ୍ଣୋତି ନିଚ୍ଚଲଟ୍ଠପିତକଣ୍ଣପୁଟୋ। ପଲାଯିତୁଂ ଆରଦ୍ଧୋ ଭଯେନ। ତେନାହ ‘‘ଥେରୋ କିର ଦୋସଚରିତୋ’’ତି। ଦୋସଚରିତସ୍ସ ହି ସୂରସ୍ସାପି ସହସା ଭଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତେନସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସେରୋ ଅଜ୍ଝାସଯଂ ଞତ୍ୱା ‘‘ଇମିନା ଉପାଯେନ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭାୱଂ ଜାନାପେସ୍ସାମୀ’’ତି ହତ୍ଥିନିମ୍ମାପନାଦିମକାସି। ଦୋସଚରିତତ୍ତା ହି ଥେରୋ ଖିପ୍ପଂ ପଟିୱିଜ୍ଝି। ଖିପ୍ପୱିରାଗୀ ହି ଦୋସଚରିତୋ।

୭୩୪।ତସ୍ସାତି ଉଦଯବ୍ବଯଞ୍ଞାଣଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପେନ୍ତସ୍ସ ଯୋଗିନୋ। ‘‘ଏୱମ୍ପି ରୂପଂ ଉଦେତି, ଏୱମ୍ପି ରୂପଂ ୱେତୀ’’ତିଆଦିନା ଉଦଯବ୍ବଯାନୁପସ୍ସନମେୱେତ୍ଥ ତୁଲନଂ, ତୀରଣଞ୍ଚ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯଥା ଦେୱାନମିନ୍ଦେନ ଖିତ୍ତଂ ୱଜିରଂ ଅମୋଘଂ, ଅପ୍ପଟିହତଞ୍ଚ ହୋତି, ଏୱମିଦମ୍ପି ଞାଣଂ ନିପୁଣଂ ଉଦଯବ୍ବଯଦସ୍ସନେତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱିସ୍ସଟ୍ଠିନ୍ଦୱଜିରମିୱା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ତିଖିଣନ୍ତି ଅକୁଣ୍ଠଂ। ସୂରନ୍ତି ତେଜୱନ୍ତଂ। ଅତିୱିସଦନ୍ତି ନିସିତଭାୱେନ ଅତିୱିଯ ପଟୁତରଂ ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତଥା ହିନେନ ଯୋଗୀ ‘‘ମଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତୋସ୍ମୀ’’ତି ମଞ୍ଞତି।

ୱିପସ୍ସନାପୀତୀତି ୱିପସ୍ସନାଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତା ପୀତି। ଖୁଦ୍ଦକାଦଯୋ ପୀତିଯୋ ହେଟ୍ଠା ୱଣ୍ଣିତା ଏୱ। ଯସ୍ମା ଉଦଯବ୍ବଯାନୁପସ୍ସନାଯ ୱୀଥିପଟିପନ୍ନାଯ ଅନୁକ୍କମେନ ପଞ୍ଚ ପୀତିଯୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଯଂ ପଞ୍ଚ…ପେ… ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି। ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତେନ ପନ ଉଦଯବ୍ବଯଞ୍ଞାଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ଫରଣାପୀତିଯେୱ ହୋତି। ଉପଚାରପ୍ପନାକ୍ଖଣତୋ ଅଞ୍ଞଦାପି ହି ଫରଣାପୀତି ହୋତିଯେୱ। ତେନାହ ‘‘ସକଲସରୀରଂ ପୂରଯମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି।

ପସ୍ସଦ୍ଧିଆଦୀନି ଛ ଯୁଗଳକାନି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାୱିଯୋଗିନୀତି ପସ୍ସଦ୍ଧିଯା ଉପ୍ପନ୍ନାଯ ଇତରାପି ଉପ୍ପନ୍ନା ଏୱ ହୋନ୍ତୀତି କିଚ୍ଚଦସ୍ସନମୁଖେନ ତା ସବ୍ବାପି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘କାଯଚିତ୍ତାନଂ ନେୱ ଦରଥୋ, ନ ଗାରୱ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ କାଯଗ୍ଗହଣେନ ରୂପକାଯସ୍ସପି ଗହଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ, ନ ୱେଦନାଦିକ୍ଖନ୍ଧତ୍ତଯସ୍ସେୱ। କାଯପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଆଦଯୋ ହି ରୂପକାଯସ୍ସାପି ଦରଥାଦିନିମ୍ମଦ୍ଦିକାତି। କାଯଚିତ୍ତାନି ପସ୍ସଦ୍ଧାନି…ପେ… ଉଜୁକାନିଯେୱ ହୋନ୍ତି ତେସଂ ଅପସ୍ସଦ୍ଧାଦିଭାୱସ୍ସ ହେତୁଭୂତାନଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚାଦିଥିନମିଦ୍ଧାଦିଦିଟ୍ଠିମାନାଦିସେସନୀୱରଣାଦିଅସ୍ସଦ୍ଧିଯାଦିମାଯାସାଠେଯ୍ୟାଦିସଂକିଲେସଧମ୍ମାନଂ ୱିଧମନୱସେନ ତଦା ୱିପସ୍ସନାଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ପୱତ୍ତନତୋ। ତସ୍ମିଂ ସମଯେତି ତସ୍ମିଂ ଉଦଯବ୍ବଯଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିସମଯେ। ମନୁସ୍ସାନଂ ଅଯନ୍ତି ମାନୁସୀ, ମନୁସ୍ସଯୋଗ୍ଗା କାମସୁଖରତି, ତାଦିସେହି ମନୁସ୍ସୱିସେସେହି ଅନୁଭୱିତବ୍ବତାନତିୱତ୍ତନତୋ ଦିବ୍ବା ରତିପି ସଙ୍ଗହିତା, ମାନୁସୀସଦିସତାଯ କାମସୁଖଭାୱେନ ଦିବ୍ବା ରତିପି ୱା, ତସ୍ସା ଅତିକ୍କନ୍ତତାଯ ନ ମାନୁସୀତି ଅମାନୁସୀ।

ସୁଞ୍ଞାଗାରନ୍ତି ଯଂ କିଞ୍ଚି ୱିୱିତ୍ତଂ ସେନାସନଂ, ୱିପସ୍ସନଂ ଏୱ ୱା। ସାପି ହି ନିଚ୍ଚଭାୱାଦିସୁଞ୍ଞତାଯ, ଯୋଗିନୋ ସୁଖସନ୍ନିସ୍ସଯତାଯ ଚ ‘‘ସୁଞ୍ଞାଗାର’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭତି। ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନୁପସ୍ସନକରାନଂ କିଲେସାନଂ ୱିଗମେନ ସନ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସ। ସଂସାରେ ଭଯସ୍ସ ଇକ୍ଖନେନ ଭିକ୍ଖୁନୋ। ସମ୍ମା ଞାଯେନ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ଉଦଯବ୍ବଯାନୁପସ୍ସନାଦିୱସେନ ୱିପସ୍ସତୋ। ସମ୍ମସତୋ ଅନାରଦ୍ଧୱିପସ୍ସନାନଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ଅୱିସଯତାଯ ଅମାନୁସୀ। ୱିପସ୍ସନାପୀତିସୁଖସଞ୍ଞିତା ରତି ହୋତୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ଗାଥାଯ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ। ଦୁତିଯଗାଥା ପନ ଉଦଯବ୍ବଯଞ୍ଞାଣମେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ଯତୋ ଯତୋତି ରୂପତୋ ୱା ଅରୂପତୋ ୱା।

ୱିପସ୍ସନାସୁଖନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଚେତସିକସୁଖଂ। ଯସ୍ମା ତଂସମୁଟ୍ଠିତେହି ଅତିପଣୀତରୂପେହି ସବ୍ବୋ କାଯୋ ପରିପ୍ଫୁଟୋ, ପରିବ୍ରୂହିତୋ ଚ ହୋତି। ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସକଲସରୀରଂ ଅଭିସନ୍ଦଯମାନ’’ନ୍ତି।

ଅଧିମୋକ୍ଖୋତି ସଦ୍ଧା, ନ ଯେୱାପନକାଧିମୋକ୍ଖୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସା ଚେତ୍ଥ ନ କମ୍ମଫଲଂ, ରତନତ୍ତଯଂ ୱା ସଦ୍ଦହନୱସେନ ପୱତ୍ତା, ଅଥ ଖୋ କିଲେସକାଲୁସ୍ସିଯାପଗମେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ଅତିୱିଯ ପସନ୍ନଭାୱହେତୁଭୂତା। ତେନାହ ‘‘ୱିପସ୍ସନାସମ୍ପଯୁତ୍ତା…ପେ… ସଦ୍ଧା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି।

ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନଭାୱନାବଲସଂସିଦ୍ଧଂ ସମପ୍ପୱତ୍ତଂ ୱୀରିଯଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ସଂକିଲେସପକ୍ଖତୋ କୋସଜ୍ଜତୋ ପଗ୍ଗଣ୍ହନତୋ ପଗ୍ଗହୋ। ତେନାହ ‘‘ପଗ୍ଗହୋତି ୱୀରିଯ’’ନ୍ତିଆଦି।

ସୁପଟ୍ଠିତାତି ସଭାୱସଲ୍ଲକ୍ଖଣେନ ଆରମ୍ମଣେ ସୁଟ୍ଠୁ ଉପଟ୍ଠିତା। ସୁପତିଟ୍ଠିତାତି ପଟିପକ୍ଖୱିଗମେନ ତେନ ଅଚଲନୀଯତାଯ ସୁଟ୍ଠୁ ପତିଟ୍ଠିତା। ତତୋ ଏୱ ନିଖାତା ୱିଯ ଅଚଲା। ଅଚଲଭାୱେନେୱ ପବ୍ବତରାଜସଦିସାତି ତୀହିପି ପଦେହି ସୁପତିଟ୍ଠିତମେୱ ଦସ୍ସେତି। ସୋତି ଯୋଗାୱଚରୋ। ଯଂ ଯଂ ଠାନନ୍ତି ଯଂ ଯଂ ଅତ୍ତନୋ ଉପଟ୍ଠାନଟ୍ଠାନଂ ରୂପଂ ୱା ଅରୂପଂ ୱା। ଓକ୍ଖନ୍ଦିତ୍ୱାତି ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା। ପକ୍ଖନ୍ଦିତ୍ୱାତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନୋ ପରିଭଣ୍ଡଭୂତସ୍ସ ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତେ ପରଲୋକସଞ୍ଞିତେ ସତ୍ତେ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନୋ ପରଲୋକୋ ୱିଯା’’ତି ନ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନୋ

ପରଲୋକୱିସଯତ୍ତା। ୱତ୍ଥାଯତନୱିସଯତ୍ତ୍ହି ତନ୍ତି। ଅସ୍ସ ସତି ଉପଟ୍ଠାତି ଖାଯତି, ଉପତିଟ୍ଠତୀତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ଯଦଗ୍ଗେନ ହି ସତି ଆରମ୍ମଣଂ ଓକ୍କନ୍ଦିତ୍ୱା ଉପତିଟ୍ଠତି, ତଦଗ୍ଗେନ ଆରମ୍ମଣମ୍ପିସ୍ସ ଓକ୍କନ୍ଦିତ୍ୱା ଉପତିଟ୍ଠତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ୱିଚିନିତୱିସଯତ୍ତା ସଙ୍ଖାରାନଂ ୱିଚିନନେ ମଜ୍ଝତ୍ତଭାୱେନ ଠିତା ୱିପସ୍ସନୁପେକ୍ଖା। ସା ପନ ଅତ୍ଥତୋ ତଥାପୱତ୍ତା ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖାୱ। ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଚେତନା ଆୱଜ୍ଜନେ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନୱସେନ ପୱତ୍ତିଯା "ଆୱଜ୍ଜନୁପେକ୍ଖା"ତି ୱୁତ୍ତା। ଉଦଯବ୍ବଯାନଂ ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ଉପଟ୍ଠାନତୋ ତଦନୁପସ୍ସନାଯଂ ମଜ୍ଝତ୍ତଭୂତା ଇଧ ୱିପସ୍ସନୁପେକ୍ଖା ନାମ। ତେ ପନ ଉଦଯବ୍ବଯା ସବ୍ବସଙ୍ଖାରାନନ୍ତି ଆହ "ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେସୁ ମଜ୍ଝତ୍ତଭୂତା"ତି। ଆୱଜ୍ଜନାଯ ଇନ୍ଦୱଜିରତତ୍ତନାରାଚସଦିସତା, ସୂରତିକ୍ଖଭାୱୋ ଚ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣପୁରେଚରା ୱିଯ ତଦନୁଚରଞ୍ଞାଣସ୍ସ ତଥାଭାୱେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ୱିପସ୍ସନାନିକନ୍ତୀତି ୱିପସ୍ସନାଯ ନିକାମନା ଅପେକ୍ଖା। ଓଭାସାଦଯୋ ୱିପସ୍ସନାଯ ୱିଜମ୍ଭନଭୂତା ତସ୍ସା ଅଲଙ୍କାରୋ ୱିଯ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ "ଓଭାସାଦିପଟିମଣ୍ଡିତାଯା"ତି। ଆଲଯନ୍ତି ଅପେକ୍ଖଂ। ସୁଖୁମା, ସନ୍ତାକାରାତି ସୁଖୁମାକାରା, ସନ୍ତାକାରା ଚ, ସା ଚସ୍ସା ସୁଖୁମସନ୍ତାକାରତା ଭାୱନାଯ ସାତିସଯପୱତ୍ତିଯା, ଯତୋ କିଲେସଭାୱୋପିସ୍ସା ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ ହୋତି। ତେନାହ "ଯା ନିକନ୍ତି କିଲେସୋତି…ପେ… ହୋତୀ"ତି।

ଏତେସୁପୀତି ଯଥାଦସ୍ସିତେସୁ ଞାଣାଦୀସୁପି। "ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ଉପ୍ପନ୍ନେ"ତି ଇଦଂ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ "ମଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତୋମ୍ହୀ"ତିଆଦିଗ୍ଗହଣଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଅଞ୍ଞତରଞ୍ଞତରସ୍ସେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ନ ୱାପି ହି ଉପକ୍କିଲେସା ଏକକ୍ଖଣେପି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ପଚ୍ଚୟେକ୍ଖଣା ପନ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ହୋତି। "ନ ୱତ ମେ ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ଏୱରୂପା ନିକନ୍ତି ଉପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବା"ତି ଇଦଂ ଧମ୍ମସଭାୱଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନ ତଦା ଯୋଗିନୋ ତଥାଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିୱସେନ। ନ ହି ସୋ ତଦା ତଂ "ନିକନ୍ତୀ"ତି ଜାନାତି, ତଥା ସତି ତବ୍ବିସଯସ୍ସ "ମଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତୋମ୍ହୀ"ତିଆଦିଗ୍ଗହଣସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱୋ ଏୱ। ତସ୍ମା ଏୱମସ୍ସ ସିଯା "ନ ୱତ ମେ ଏୱରୂପା ଭାୱନାଭିରତି ଉପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବା, ଅଦ୍ଧା ମଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତୋମ୍ହୀ"ତି।

୭୩୫।ଉପକ୍କିଲେସୱତ୍ଥୁତାଯାତି ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଦିଟ୍ଠିମାନତଣ୍ହା ଇଧ ଉପକ୍କିଲେସା ତେସଂ ୱତ୍ଥୁତାଯ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନତାଯ। ନ ସଭାୱତୋତି ଆହ "ନ ଅକୁସଲତ୍ତା"ତି। ଯଥା ପନ ଓଭାସାଦଯୋ, ଏୱଂ ନିକନ୍ତିପି ଦିଟ୍ଠିଗାହାଦୀନଂ ଠାନଂ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ "ଉପକ୍କିଲେସୱତ୍ଥୁ ଚା"ତି। ୱତ୍ଥୁୱସେନେୱାତି ଗାହେ ଅନାମସିତ୍ୱା ଗାହାନଂ ୱତ୍ଥୁତାୱସେନେୱ। ଅତ୍ତୱାଦୀ ହି "ଅହଂବୁଦ୍ଧିନିବନ୍ଧନୋ"ତି ପରିକପ୍ପିତୋ ଅତ୍ତା ଓଭାସସ୍ସ ସାମିଭୂତୋ "ମମା"ତି ସାମିୱଚନସ୍ସ ୱିସଯଭାୱେନ ଗହିତୋତି ଆହ "ମମ ଓଭାସୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋତି ଗଣ୍ହତୋ ହି ଦିଟ୍ଠିଗାହୋ"ତି। ଓଭାସସ୍ସ ମନାପଗ୍ଗହଣମୁଖେନ ତେନ ଅତ୍ତାନଂ ସେଯ୍ୟାଦିତୋ ଦହତୀତି ୱୁତ୍ତଂ "ମନାପୋ ୱତ ଓଭାସୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋତି ଗଣ୍ହତୋ ମାନଗାହୋ"ତି। ଅସ୍ସାଦଯତୋତି ସମ୍ପିଯାଯତୋ। ତେସନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିଗାହାଦିସଞ୍ଞିତାନଂ ଉପକ୍କିଲେସାନଂ ୱସେନ। ଓଭାସାଦୀସୂତି ଓଭାସାଦିନିମିତ୍ତଂ। କମ୍ପନଂ ଯଥାରଦ୍ଧୱିପସ୍ସନାଯ ଅଟ୍ଠତ୍ୱା ୱିକ୍ଖେପାପତ୍ତି, ସା ଚ ଓଭାସାଦୀସୁ ତଣ୍ହାଦିଗାହୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଓଭାସାଦୀସୁ କମ୍ପତି…ପେ… ସମନୁପସ୍ସତୀ"ତି ଆହ।

ଓଭାସନିମିତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ୱିକମ୍ପତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଓଭାସେ ୱା ୱିସଯଭୂତେ ଉପକ୍କିଲେସେହି ଚିତ୍ତଂ ୱିକମ୍ପତୀତି ଯୋଜନା। ତେନାହ "ଯେହି ଚିତ୍ତଂ ପୱେଧତୀ"ତି। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଉପଟ୍ଠାନେତି ସତିଯଂ। ଉପେକ୍ଖାଯ ଚାତି ୱିପସ୍ସନୁପେକ୍ଖାଯ ଚ।

ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗୱୱତ୍ଥାନକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୩୬।କୁସଲୋ ପନାତିଆଦୀସୁ କମ୍ମଟ୍ଠାନକୋସଲ୍ଲଯୋଗେନ କୁସଲୋ। ପରିପକ୍କଞ୍ଞାଣତାଯ ପଣ୍ଡିତୋ। ଆଗମବ୍ଯତ୍ତିଯା ବ୍ଯତ୍ତୋ। ଉପକ୍କିଲେସତବ୍ବିସୋଧନେସୁ ଆଦୀନୱାନିସଂସାୱବୋଧଯୋଗତୋ ବୁଦ୍ଧିସମ୍ପନ୍ନୋ। ଅଯଂ ଖୋ ସୋତି ଯୋ ସୋ ଆଚରିଯେନ କମ୍ମଟ୍ଠାନଦାନକାଲେ ଉଦଯବ୍ବଯଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିସମଯେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ୱୁତ୍ତୋ, ଅଯଂ ଖୋ ସୋ ଓଭାସୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋତି ଉପକ୍କିଲେସୱତ୍ଥୁଭାୱୱୱତ୍ଥାନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନିସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାଯ ୱିସଯଭାୱୂପନଯନୱିଧିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ସୋ ଖୋ ପନା"ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପଠମନଯେ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣୱିଭାୱନମେୱ ଦସ୍ସିତଂ, ତସ୍ମିଂ ସିଦ୍ଧେ ଇତରମ୍ପି ଲକ୍ଖଣଦ୍ୱଯଂ ସିଦ୍ଧମେୱ ହୋତି। ଦୁତିଯନଯେ ପନ ଓଭାସାଦିକେ ନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଦିଟ୍ଠିଗାହାଦୀନଂ ଉଗ୍ଘାଟନସମୁଗ୍ଘାଟନପରିଯାଦାନୱସେନ ମନସିକାରୱିଧିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ସଚେ ଓଭାସୋ ଅତ୍ତା ଭୱେଯ୍ୟା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅରୂପସତ୍ତକେ "ସଚେ ସଙ୍ଖାରା ଅତ୍ତା ଭୱେଯ୍ୟୁ"ନ୍ତିଆଦି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୭୨୧) ସବ୍ବସଙ୍ଖାରସଙ୍ଗଣ୍ହନୱସେନ ସାମଞ୍ଞତୋ ୱୁତ୍ତଂ, ଇଧ ଓଭାସାଦିୱସେନ ସଙ୍ଖାରେ ୱିଭଜ୍ଜ ୱୁତ୍ତଂ। ସେସୋ ମନସିକାରୱିଧି ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯୋୱାତି ଆହ "ସବ୍ବଂ ଅରୂପସତ୍ତକେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବ"ନ୍ତି।

ଓଭାସଂ "ନେତଂ ମମା"ତି ସମନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ତଣ୍ହାଗାହତୋ ଚିତ୍ତଂ ୱିସୋଧେତି, "ନେସୋହମସ୍ମୀ"ତି ସମନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ମାନଗାହତୋ, "ନ ମେସୋ

ଅତ୍ତା’’ତି ସମନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ଦିଟ୍ଠିଗାହତୋ। ତେନାହ ‘‘ଓଭାସଂ ନେତଂ ମମା’’ତିଆଦି। ଏସ ନଯୋ ଞାଣାଦୀସୁପି।

ଇମାନି ଦସ ଠାନାନୀତି ଇମାନି ଯଥାଵୁତ୍ତାନି ଓଭାସାଦୀନି ଦସ ଉପକ୍କିଲେସକାରଣାନି। ପଞ୍ଞା ଯସ୍ସ ପରିଚ୍ଚିତାତି ଯସ୍ସ ଯୋଗିନୋ ପଞ୍ଞା ଓଭାସାଦୀସୁ ଅନିଚ୍ଚତାଦିଗ୍ଗହଣଵସେନ ପରିଚିତଵତୀ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ଵା ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ଵା ଠିତା। ଧମ୍ମୁଦ୍ଧଚ୍ଚସ୍ସ ସମଗ୍ଗଭାଵଜାନନେନ ଧମ୍ମୁଦ୍ଧଚ୍ଚକୁସଲୋ ହୋତି।

ଵୀଥିପଟିପନ୍ନନ୍ତି ଉଦଯବ୍ବଯାନୁପସ୍ସନାଵସେନ ଵିପସ୍ସନାଵୀଥିପଟିପନ୍ନଂ।

ଦିଟ୍ଠିଵିସୁଦ୍ଧିଯନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିଵିସୁଦ୍ଧିଯଂ ଅଧିଗତାଯଂ, ଦିଟ୍ଠିଵିସୁଦ୍ଧିଞାଣେନ ଵା ଦିଟ୍ଠିଯା ଵିସୋଧନେ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚସ୍ସ ଵଵତ୍ଥାନଂ କତଂ ହୋତି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚପରିଯାପନ୍ନସ୍ସ ନାମରୂପସ୍ସ ଵଵତ୍ଥାନତୋ। ନାମରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପସମୁଦଯପକ୍ଖିଯାତି ଆହ ‘‘କଙ୍ଖା…ପେ… ସମୁଦଯସଚ୍ଚସ୍ସ ଵଵତ୍ଥାନଂ କତ’’ନ୍ତି। ଅଭିଧମ୍ମନଯେନ ହି ସବ୍ବକିଲେସା, କମ୍ମଞ୍ଚ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ। ଇମିସ୍ସନ୍ତି ଇମାଯଂ। ସମ୍ମାତି ଅଵିପରୀତଂ। ମଗ୍ଗସ୍ସାତି ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଉପାଯଭୂତମଗ୍ଗସ୍ସ।

ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଦସ୍ସନଵିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଇତି ଵୀସତିମପରିଚ୍ଛେଦଵଣ୍ଣନା।

୨୧। ପଟିପଦାଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

ଉପକ୍କିଲେସୱିମୁତ୍ତଉଦୟବ୍ବୟଞ୍ଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୩୭। ୱିପସ୍ସନାଚାରସ୍ସ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତିୟା ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞ୍ଞାଣଂ ସିଖାପ୍ପତ୍ତା ୱିପସ୍ସନା। ସିଖାପ୍ପତ୍ତି ପନସ୍ସ ଉଦୟବ୍ବୟଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଞାଣାନଂ ୱସେନ ଜାତାତି ଆହ ''ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ପନ ଞାଣାନଂ ୱସେନ ସିଖାପ୍ପତ୍ତା ୱିପସ୍ସନା''ତି। ଓଝାରିକୋଝାରିକସ୍ସ ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଛାଦକମୋହତମସ୍ସ ୱିଗମନେନ ସଚ୍ଚପ୍ପଟିୱେଧାନୁକୂଲତ୍ତା ''ସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତି ଅନୁଲୋମଞ୍ଞାଣମାହ। ତାନି ପନ ଞାଣାନି ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅଟ୍ଠନ୍ନନ୍ତି ଚା''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଉଦୟବ୍ବୟଦସ୍ସନେନ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ, ତଦନୁସାରେନ ଇତରଲକ୍ଖଣାନି ଚ ୱିଭାୱେନ୍ତୀଯେୱ ଉଦୟବ୍ବୟାନୁପସ୍ସନା ପୱତ୍ତତୀତି କତ୍ୱା ''ୱୀଥିପଟିପନ୍ନୱିପସ୍ସନାସଙ୍ଖାତଂ ଉଦୟବ୍ବୟାନୁପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି କେଚି। ତଯିଦଂ ତସ୍ସ ସବ୍ବସୋ ତୀରଣପରିଞ୍ଞାଭାୱମେୱ ମଞ୍ଞମାନେହି ୱୁତ୍ତଂ। କିଞ୍ଚାପି ହି ଉଦୟବ୍ବୟଞ୍ଞାଣଂ ତୀରଣପରିଞ୍ଞନ୍ତୋଗଧମେୱ, ଉଦୟବ୍ବୟାଦୀନଂ ପନ ଜାନନଟ୍ଠେନ, ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ଚ ଞାଣଦସ୍ସନାନି, ଉଦୟବ୍ବୟଞ୍ଞାଣାଦୀନି। ତାନିଯେୱ ପଟିପକ୍ଖତୋ ୱିସୁଦ୍ଧତ୍ତା ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧି, ସା ଏୱ ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ପଟିପଜ୍ଜତି ଏତାୟାତି ପଟିପଦା ଚାତି ପଟିପଦାଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ପନ ଉପ୍ପନ୍ନମତ୍ତଂ ଅପ୍ପଗୁଣଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ପଗୁଣଞ୍ହି ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦିପହାନସିଦ୍ଧିୟା ପହାନପରିଞ୍ଞାୟ ଅଧିଟ୍ଠାନଭୂତଂ। ଯତୋ ତଦୱିଗମେନ ଅଟ୍ଠାରସସୁ ମହାୱିପସ୍ସନାସୁ ଏକଚ୍ଚା ଅଧିଗତା ଏୱ ହୋନ୍ତି। ନ ହି ଉଦୟବ୍ବୟାନଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ପଟିୱେଧେନ ୱିନା ସାମଞ୍ଞାକାରାନଂ ତୀରଣମତ୍ତେନ ସାତିସୟଂ ପଟିପକ୍ଖପହାନଂ ସମ୍ଭୱତି। ଅସତି ଚ ପଟିପକ୍ଖପହାନେ କୁତୋ ଞାଣାଦୀନଂ ୱଜିରମିୱ ଅୱିହତୱେଗତା, ତିଖିଣୱିସଦାଦିତା ୱା। ତସ୍ମା ପଗୁଣଭାୱପ୍ପତ୍ତଂ ଉଦୟବ୍ବୟଞ୍ଞାଣଂ ପହାନପରିଞ୍ଞାପକ୍ଖିୟମେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସବ୍ବସଙ୍ଖାରାନଂ ଭଙ୍ଗସ୍ସେୱ ଅନୁପସ୍ସନା ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନା, ତଦେୱ ଞାଣଂ ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣଂ। ଯଥାଭୂତଦସ୍ସାୱୀ ଭାୟତି ଏତସ୍ମାତି ଭୟଂ, ତେଭୂମକଧମ୍ମା, ତେସୁ ଭୟତୋ ଉପଟ୍ଠିତେସୁ ଭାୟିତବ୍ବାକାରଗାହିଞ୍ଞାଣଂ ଭୟତୁପଟ୍ଠାନଞ୍ଞାଣଂ। ମୁଞ୍ଚିତୁଂ ଇଚ୍ଛତୀତି ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟଂ, ଚିତ୍ତଂ, ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱା, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତା , ତଦେୱ ଞାଣଂ ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାଞ୍ଞାଣଂ। ପୁନ ପଟିସଙ୍ଖାନାକାରେନ ପୱତ୍ତଂ ଞାଣଂ ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣଂ। ନିରପେକ୍ଖତାୟ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଉପେକ୍ଖନୱସେନ ପୱତ୍ତଞ୍ଞାଣଂ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞ୍ଞାଣଂ। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ଉପକ୍କିଲେସୱିମୁତ୍ତଂ ଉଦୟବ୍ବୟଞ୍ଞାଣାଦିନୱୱିଧଞ୍ଞାଣଂ ପଟିପଦାଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧି, ତସ୍ମା।

୭୩୮ ।''ଉପକ୍କିଲେସୱିମୁତ୍ତ''ନ୍ତି ୱିସେସନେନ ୱିଭାୱିତମତ୍ଥଂ ଅନୱବୁଜ୍ଝନ୍ତୋ ଚୋଦକୋ ''ପୁନ ଉଦୟବ୍ବୟଞ୍ଞାଣେ ଯୋଗୋ କିମତ୍ଥିୟୋ''ତି ପୁଚ୍ଛତି। ତତ୍ଥ କିମତ୍ଥିୟୋତି କିଂ ପୟୋଜନୋ ନିରତ୍ଥକୋ, ପଗେୱ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ପଚ୍ଛସ୍ସ ପଚନଂ ୱିୟାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଅଥ ୱା ଲକ୍ଖଣସଲ୍ଲକ୍ଖଣାଦିହେତୁପଟିପାଟିଗ୍ଗହଣୱସେନ ତମତ୍ଥଂ ଞାପେତୁକାମୋ ଆଚରିୟୋୱ କଥେତୁକମ୍ୟତାୱସେନ ''କିମତ୍ଥିୟୋ''ତି ପୁଚ୍ଛତି। ଲକ୍ଖଣସଲ୍ଲକ୍ଖଣତ୍ଥୋତି ଅନିଚ୍ଚାଦିଲକ୍ଖଣାନଂ ସମ୍ମଦେୱ ଉପଧାରଣତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ କାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଉଦୟବ୍ବୟଞ୍ଞାଣଂ ହୀ''ତିଆଦିମାହ। ନନୁ ଚ ଉଦୟବ୍ବୟଞ୍ଞାଣଂ ନାମ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଉଦୟବ୍ବୟମେୱ ପସ୍ସତି, ନ ଅନିଚ୍ଚାଦିଲକ୍ଖଣତ୍ତୟଂ, ତେନ କଥଂ ଅନିଚ୍ଚତାଦିଲକ୍ଖଣତ୍ତୟସଲ୍ଲକ୍ଖଣଂ ହୋତୀତି? ନ ଖୋ ପନେତଂ ଏୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ''ଉଦୟବ୍ବୟଞ୍ଞାଣଂ ଲକ୍ଖଣତ୍ତୟୱିସୟଂ ହୋତୀ''ତି। ଉଦୟବ୍ବୟେ ପନ ପଟିୱିଦ୍ଧେ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ ପାକଟଂ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତି। ତତୋ ''ଯଦନିଚ୍ଚଂ, ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ। ଯଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ତଦନତ୍ତା''ତି (ସଂ। ନି। ୩।୧୫; ୪୫, ୭୭; ୪।୧, ୪; ପଟି। ମ। ୨।୧୦) ଇତରଲକ୍ଖଣମ୍ପି। ଅଥ ୱା ଉଦୟବ୍ବୟଗ୍ଗହଣେନ ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱାକାରୋ, ଅଭିଣ୍ହସମ୍ପଟିପୀଳନାକାରୋ, ଅୱସୱତ୍ତନାକାରୋ ଚ ୱିଭୂତତରୋ ହୋତୀତି କାରଣଭାୱେନ ଉଦୟବ୍ବୟଞ୍ଞାଣେ ଯୋଗସ୍ସ ଲକ୍ଖଣତ୍ତୟସଲ୍ଲକ୍ଖଣତ୍ଥତା ୱେଦିତବ୍ବା, ନ ସମ୍ମୁଖେନେୱ। ହେଟ୍ଠାତି ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିତୋ ହେଟ୍ଠା। ତଞ୍ହି ଓଭାସାଦିଉପ୍ପତ୍ତିହେତୁତାୟ ତିକ୍ଖଂ ୱିସଦଂ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତମ୍ପି ଦିଟ୍ଠିଆଦୀହି ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠତ୍ତା କୁଣ୍ଠଂ ଅୱିସଦମେୱ ଜାତଂ। ତେନାହ ''ଦସହି…ପେ… ନାସକ୍ଖୀ''ତି।

୭୩୯ ।ଅମନସିକାରାତି ହେତୁମ୍ହି ନିସ୍ସକ୍କୱଚନଂ। ''କିସ୍ସ ଅମନସିକାରା''ତି ହି ଇଦଂ ''କେନ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନତ୍ତା''ତି ପୁଚ୍ଛିତସ୍ସ ପଟିଚ୍ଛାଦକସ୍ସ ହେତୁପୁଚ୍ଛା। ସନ୍ତତିୟା ହିସ୍ସ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନତ୍ତା ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ ନ ଉପଟ୍ଠାତି, ସା ଚ ସନ୍ତତି ଉଦୟବ୍ବୟାମନସିକାରେନ ପଟିଚ୍ଛାଦିକା ଜାତା। ଇରିୟାପଥେହି ପଟିଚ୍ଛନ୍ନତ୍ତା ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣଂ ନ ଉପଟ୍ଠାତି, ତେ ଚ ଇରିୟାପଥା ଅଭିଣ୍ହସମ୍ପଟିପୀଳନାମନସିକାରେନ ପଟିଚ୍ଛାଦକା ଜାତା। ଘନେନ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନତ୍ତା ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ନ ଉପଟ୍ଠାତି, ତେ ଚ ଘନା ନାନାଧାତୁୱିନିବ୍ଭୋଗାମନସିକାରେନ ପଟିଚ୍ଛାଦକା ଜାତାତି। ଉଦୟବ୍ବୟଂ ପସ୍ସତୋ ନ ଉଦୟାୱତ୍ଥା ୱୟାୱତ୍ଥଂ ପାପୁଣାତି, ୱୟାୱତ୍ଥା ୱା ଉଦୟାୱତ୍ଥଂ। ଅଞ୍ଞୋୱ ଉଦୟକ୍ଖଣୋ, ଅଞ୍ଞୋୱ ୱୟକ୍ଖଣୋତି ଏକୋପି ଧମ୍ମୋ ଖଣୱସେନ ଭେଦତୋ ଉପଟ୍ଠାତି, ପଗେୱ ଅତୀତାଦିକୋତି ଆହ ''ଉଦୟବ୍ବୟଂ ପନ…ପେ… ଉପଟ୍ଠାତୀ''ତି। ତତ୍ଥ ସନ୍ତତିୟା ୱିକୋପିତାୟାତି ପୁବ୍ବାପରିୟେନ ପୱତ୍ତମାନାନଂ ଧମ୍ମାନଂ

ଅଞ୍ଞୋଞ୍ଞଭାୱସଲ୍ଲକ୍ଖଣେନ ସନ୍ତତିୟା ଉଗ୍ଘାଟିତାୟ। ନ ହି ସମ୍ମଦେୱ ଉଦୟବ୍ବୟଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତସ୍ସ ଧମ୍ମା ସମ୍ବନ୍ଧଭାୱେନ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ଅଥ ଖୋ ଅୟୋସଲାକା ୱିୟ ଅସମ୍ବନ୍ଧଭାୱେନାତି ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ ପାକଟଂ ହୋତି।

ଅଭିଣ୍ହସମ୍ପଟିପୀଳନଂ ମନସି କତ୍ୱାତି ଯଥାପରିଗ୍ଗହିତୌଦୟବ୍ବୟୱସେନ ସଙ୍ଖାରାନଂ ନିରନ୍ତରଂ ପଟିପୀଳିୟମାନତଂ ୱିବାଧିୟମାନତଂ ମନସି କରିତ୍ୱା। ଇରିୟାପଥେ ଉଗ୍ଘାଟିତେତି ଇରିୟାପଥେ ଲବ୍ଭମାନଦୁକ୍ଖପଟିଚ୍ଛାଦକଭାୱେ ଉଗ୍ଘାଟିତେ। ଏକସ୍ମିଞ୍ହି ଇରିୟାପଥେ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ୱିନୋଦକଂ ଇରିୟାପଥନ୍ତରଂ ତସ୍ସ ପଟିଚ୍ଛାଦକଂ ୱିୟ ହୋତି, ଏୱଂ ସେସାପୀତି ଇରିୟାପଥାନଂ ତଂତଂଦୁକ୍ଖପଟିଚ୍ଛାଦକଭାୱେ ଯାଥାୱତୋ ଞାତେ ତେସଂ ଦୁକ୍ଖପଟିଚ୍ଛାଦକଭାୱୋ ଉଗ୍ଘାଟିତୋ ନାମ ହୋତି ସଙ୍ଖାରାନଂ ନିରନ୍ତରଂ ଦୁକ୍ଖାଭିତୁନ୍ନତାୟ ପାକଟଭାୱତୋ। ତେନାହ ''ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣଂ ଯାଥାୱସରସତୋ ଉପଟ୍ଠାତୀ''ତି। ନାନାଧାତୁୟୋତି ନାନାୱିଧା ପଥୱୀଆଦିଧାତୁୟୋ ନାନାୱିଧେ ସଭାୱଧମ୍ମେ। ୱିନିବ୍ଭୁଜିତ୍ୱାତି ''ଅଞ୍ଞା ପଥୱୀଧାତୁ, ଅଞ୍ଞା ଆପୋଧାତୂ''ତିଆଦିନା, ''ଅଞ୍ଞୋ ଫସ୍ସୋ, ଅଞ୍ଞା ୱେଦନା''ତିଆଦିନା ଚ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ କତ୍ୱା। ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗେ କତେତି ସମୂହଘନେ, କିଚ୍ଚାରମ୍ମଣଘନେ ଚ ପଭେଦିତେ। ଯା ହେସା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୂପତ୍ଥଦ୍ଧେସୁ ସମୁଦିତେସୁ ରୂପାରୂପଧମ୍ମେସୁ ଏକତ୍ତାଭିନିୱେସୱସେନ ଅପରିମଦ୍ଦିତସଙ୍ଖାରେହି ଗୟ୍ହମାନା ସମୂହଘନତା, ତଥା ତେସଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ କିଚ୍ଚଭେଦସ୍ସ ସତିପି ପଟିନିୟତଭାୱେ ଏକତୋ ଗୟ୍ହମାନା କିଚ୍ଚଘନତା, ତଥା ସାରମ୍ମଣଧମ୍ମାନଂ ସତିପି ଆରମ୍ମଣକରଣଭେଦେ ଏକତୋ ଗୟ୍ହମାନା ଆରମ୍ମଣଘନତା ଚ, ତା ଧାତୁସୁ ଞାଣେନ ୱିନିବ୍ଭୁଜିତ୍ୱା ଦିସ୍ସମାନା ହତ୍ଥେନ ପରିମଜ୍ଜିୟମାନୋ ଫେଣପିଣ୍ଡୋ ୱିୟ ୱିଲୟଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ''ଯଥାପଚ୍ଚୟଂ ପୱତ୍ତମାନା ସୁଞ୍ଞା ଏତେ ଧମ୍ମା ଧମ୍ମମତ୍ତା''ତି ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ପାକଟତରଂ ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ନାନାଧାତୁୟୋ…ପେ… ଉପଟ୍ଠାତୀ''ତି।

୭୪୦। ଧୁୱଭାୱପଟିକ୍ଖେପତୋ ନ ନିଚ୍ଚନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚଂ, ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ। ଯଥାହ ''ରୂପଂ ଖୋ, ରାଧ, ଅନିଚ୍ଚଂ, ୱେଦନା… ସଞ୍ଞା… ସଙ୍ଖାରା… ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅନିଚ୍ଚ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୩।୧୭୨)। ତତ୍ଥ କାରଣଂ ୱଦନ୍ତୋ ''ଉପ୍ପାଦୱୟଞ୍ଞଥତ୍ତଭାୱା''ତି ଆହ। ଉପ୍ପାଦୋ ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ, ୱୟୋ ୱିପରିଣାମଲକ୍ଖଣଂ, ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ଜରା, ତେସଂ ସବ୍ଭାୱତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱତୋତି ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱିନସ୍ସନତୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ପୁରିମେନ ଜାତିଜରାମରଣସବ୍ଭାୱତୋ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ଦସ୍ସେତି, ଦୁତିୟେନ ପାକଭାୱୱିଦ୍ଧଂସାଭାୱତୋ। ଯସ୍ସ ଭାୱେନ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ''ଅନିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଉପ୍ପାଦୱୟଞ୍ଞଥତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ହି ତଂ ''ଅନିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ଲକ୍ଖୀୟତି। ଆକାରୱିକାରୋତି ଆକାରୱିକତି। ଅଭାୱାକାରୋ ହି ୱିକତିରୂପେନ ଲବ୍ଭତି, ୱିରୂପତ୍ତା ନ ଉପ୍ପାଦାକାରୋ। ଆକାରୱିକାରୋତି ୱା ଆକାରୱିସେସୋ। ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱୋ ହି ପାକଭାୱତୋ ଭିନ୍ନୋ ୱିଦ୍ଧଂସାଭାୱତ୍ତା ତତ୍ଥ ଚ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ ନିରୁଳ୍ହଂ। ଅନିଚ୍ଚାକାରୋ ହି ଦୁକ୍ଖାନତ୍ତାକାରେହି ୱିୟ ଉପ୍ପାଦାକାରତୋ ଚ ୱିସିଟ୍ଠୋ। ତଥା ହି ସଦ୍ଦସ୍ସ ୱିଦ୍ଧଂସାଭାୱୋ ସଙ୍ଖତଭାୱେନପି ସାଧୀୟତି।

ସଙ୍ଖତଭାୱୋ ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଉପ୍ପାଦୱନ୍ତତା। ଉପ୍ପାଦୋ ଚ ପାକଭାୱସାଧିତା ଧରମାନାୱତ୍ଥା। ଇମିନା ନୟେନ ଦୁକ୍ଖାନତ୍ତାଲକ୍ଖଣାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଅପିଚ ଯଥା ନିଚ୍ଚପଟିକ୍ଖେପତୋ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ନିଚ୍ଚାକାରପଟିକ୍ଖେପତୋ ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ଅଭାୱାକାରସଙ୍ଖାତୋ ଅନିଚ୍ଚାକାରୋ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ, ଏୱଂ ସୁଖପଟିକ୍ଖେପତୋ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ସୁଖାକାରପଟିକ୍ଖେପତୋ ଅଭିଣ୍ହପଟିପୀଳନାକାରସଙ୍ଖାତୋ ଦୁକ୍ଖାକାରୋ ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣଂ, ତଥା ଅତ୍ତପଟିକ୍ଖେପତୋ ଅନତ୍ତାତି ଅତ୍ତାକାରପଟିକ୍ଖେପତୋ ଅୱସୱତ୍ତନାକାରସଙ୍ଖାତୋ ଅନତ୍ତାକାରୋ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେ ଯିମେ ତୟୋପି ଆକାରା ଅସଭାୱଧମ୍ମତ୍ତା ଖନ୍ଧପରିୟାପନ୍ନା ନ ହୋନ୍ତି। ଖନ୍ଧେହି ୱିନା ଅନୁପଲବ୍ଭନୀୟତୋ ଖନ୍ଧୱିନିମୁତ୍ତାପି ନ ହୋନ୍ତି। ଖନ୍ଧେ ପନ ଉପାଦାୟ ୱୋହାରୱସେନ ଲବ୍ଭମାନା ତଦାଦୀନୱୱିଭାୱନାୟ ୱିସେସକାରଣଭୂତା ତଜ୍ଜାପଞ୍ଞତ୍ତିୱିସେସାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ତୟିଦଂ ସଙ୍ଖେପତି ଯଥାୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣତ୍ତୟଞ୍ଚେୱ ଲକ୍ଖିତବ୍ବଞ୍ଚ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ। ''ଉଦୟବ୍ବୟାନୁପସ୍ସନାଞାଣେନ ଯାଥାୱସରସତୋ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତୀ''ତି ଇଦଂ ତଦତ୍ଥେ ତବ୍ବୋହାରୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଉଦୟବ୍ବୟଞାଣଞ୍ହି ଲକ୍ଖଣାରମ୍ମଣିକୱିପସ୍ସନା ''ଉଦୟବ୍ବୟଞାଣ''ନ୍ତି କଥିତା। ନ ହି ଉଦୟବ୍ବୟଞାଣଂ ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣାଦିୱିସୟଂ । ତବ୍ବିସୟତ୍ତେ ୱା ଉଦୟବ୍ବୟଞାଣମେୱ ନ ସିୟା, ଉଦୟବ୍ବୟଞାଣଂ ପନ ତିକ୍ଖଂ, ୱିସଦଞ୍ଚ କାତୁକାମେନ ଲକ୍ଖଣତ୍ତୟତୀରଣମେୱ କାତବ୍ବଂ। ପରିକପ୍ପସଦିସଞ୍ହେତଂ ତସ୍ସ। ଏସ ନୟୋ ସେସଞାଣେସୁପୀତି।

ଉପକ୍କିଲେସୱିମୁତ୍ତୌଦୟବ୍ବୟଞାଣଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନାଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୪୧ ।ୱହତୀତି ପୱତ୍ତତି। ଞାଣସ୍ସ ତିକ୍ଖଭାୱୋ ଭାୱନାୟ ପଗୁଣଭାୱେନ। ପଗୁଣା ଚ ଭାୱନା ୱିକ୍ଖେପାଭାୱତୋ ଆରମ୍ମଣେ ଅପ୍ପିତା ୱିୟ ପୱତ୍ତତୀତି ଞାଣସ୍ସ ତିକ୍ଖଭାୱେନ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଲହୁଉପଟ୍ଠାନତା ଦସ୍ସିତା। ସଙ୍ଖାରେସୁ ପନ ଉଦୟବ୍ବୟୱସେନ ଲହୁଂ ଲହୁଂ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତେସୁ

ଉଦଯଦସ୍ସନଞ୍ଚ ‘‘ଉପ୍ପାଦଓ୍ୱତୋ ୱିନାସୋ’’ତି ଯାଓ୍ୱଦେଓ୍ୱ ଓ୍ୱଯଦସ୍ସନଞ୍ଚଂ ତସ୍ସ ନିବ୍ବିଦାଓ୍ୱହତ୍ତାତି ଓ୍ୱଯେ ଏଓ୍ୱସ୍ସ ଆଭୋଗସମନ୍ନାହାରୋ ମନସିକାରୋ ପଓ୍ୱତ୍ତତି, ତେନ ଉପ୍ପାଦାଦିଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଓ୍ୱଯମେଓ୍ୱାରବ୍ଭ ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଉପ୍ପାଦଂ ୱା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଉପ୍ପାଦନ୍ତି ନିବ୍ବତ୍ତିୱିକାରଂ। ଠିତିନ୍ତି ଠିତିପ୍ପତ୍ତଂ, ଜରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପଓ୍ୱତ୍ତନ୍ତି ଉପାଦିନ୍ନକପ୍ପଓ୍ୱତ୍ତଂ। ନିମିତ୍ତନ୍ତି ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତଂ। ଯଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ସମୁଦଯାଦିଘନଓ୍ୱସେନ, ସକିଚ୍ଚପରିଚ୍ଛେଦତାଯ ଚ ସୱିଗ୍ଗହାନଂ ୱିଯ ଉପଟ୍ଠାନଂ, ତଂ ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତଂ। କେଚି ପନ ‘‘ପଓ୍ୱତ୍ତଂ ନାମ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅୱିଚ୍ଛେଦେନ ପଓ୍ୱତ୍ତନଂ ଉପ୍ପାଦୋଓ୍ୱ, ନିମିତ୍ତଂ ନାମ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ୱିଜ୍ଜମାନତା ଠାନପରମ୍ପରା, ତସ୍ମା ଉପ୍ପାଦମେଓ୍ୱ ଗଣ୍ହାତି ଚେ, ପଓ୍ୱତ୍ତଂ ଗଣ୍ହାତି ନାମ। ଠିତିଂଯେଓ୍ୱ ଗଣ୍ହାତି ଚେ, ନିମିତ୍ତଂ ଗଣ୍ହାତି ନାମା’’ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ‘‘ଉପ୍ପାଦଂ ୱା’’ତିଆଦିୱଚନେନ ୱିରୁଜ୍ଝତି। ନ ହି ଅସତି ଭେଦେ ୱିକପ୍ପୋ ଯୁତ୍ତୋ। ନ ସମ୍ପାପୁଣାତି ଅଗ୍ଗହଣତୋ। କିଂ ପନ ସମ୍ପାପୁଣାତୀତି ଆହ ‘‘ଖଯ…ପେ… ସନ୍ତିଟ୍ଠତୀ’’ତି। ତତ୍ଥ ନିରୋଧସଦ୍ଦୋ ଅନୁପ୍ପାଦେପି ଦିସ୍ସତୀତି ଭେଦସଦ୍ଦେନ ୱିସେସିତଂ, ଭେଦସଦ୍ଦୋ ୱିସେସଓ୍ୱାଚକୋପି ହୋତୀତି ଓ୍ୱଯସଦ୍ଦେନ ୱିସେସିତଂ, ସୋପି ଅନିରୋଧଓ୍ୱାଚକୋପି ଅତ୍ଥୀତି ଖଯସଦ୍ଦେନ ୱିସେସିତଂ, ଖଯଓ୍ୱଯଭେଦସଙ୍ଖାତେ ଖଣିକନିରୋଧେତି ଅତ୍ଥୋ। ସତି ସନ୍ତିଟ୍ଠତୀତି ସତିସୀସେନ ଞାଣମାହ। ଏତସ୍ମିଂ ଠାନେତି ଉପକ୍କିଲେସୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ଉଦଯବ୍ବଯଞାଣସ୍ସ ତିକ୍ଖଭାଓ୍ୱାପତ୍ତିଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଉଦଯମ୍ପି ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଓ୍ୱଯସ୍ସେଓ୍ୱ ମନସିକାରକାଲେ।

ଆରମ୍ମଣପଟିସଙ୍ଖାତି ରୂପଓ୍ୱେଦନାଦିଆରମ୍ମଣଂ ଖଯଓ୍ୱଯଓ୍ୱସେନେଓ୍ୱ ପଟିସଙ୍ଖାଯ। ଯକାରଲୋପେନ ହି ନିଦ୍ଦେସୋ ‘‘ସଯଂ ଅଭିଞ୍ଞା’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୮, ୪୦୫) ୱିଯ। ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ୱା ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଖଯଓ୍ୱଯଭେଦଓ୍ୱସେନ ପଟିସଙ୍ଖା ଆରମ୍ମଣପଟିସଙ୍ଖା। ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନେତି ଯୋ ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଭଙ୍ଗୋ, ତସ୍ସ ଅନୁପସ୍ସନେ। ପଞ୍ଞାତି ପକାରତୋ ଜାନନା। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଓ୍ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ଇଦାନେଓ୍ୱ ସଂଓ୍ୱଣ୍ଣୀଯତି।

୭୪୨।ଯଂ କିଞ୍ଚି ଆରମ୍ମଣନ୍ତି ରୂପଂ ଯାଓ୍ୱ ଜରାମରଣନ୍ତି ୱିପସ୍ସିତବ୍ବଭାଓ୍ୱେନ ଗହିତଂ ସବ୍ବଂ ସଙ୍ଖାରଗତମାହ । ପଟିସଙ୍ଖାନଂ ନାମ ଜାନନଂ, ତଞ୍ଚ ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନାଯ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ଭଙ୍ଗତୋ ଦସ୍ସନମେଓ୍ୱାତି ଆହ ‘‘ଜାନିତ୍ୱା ଖଯତୋ ଓ୍ୱଯତୋ ଦିସ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ତସ୍ସ ଞାଣସ୍ସାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ରୂପାରମ୍ମଣମେଓ୍ୱ ରୂପାରମ୍ମଣତା ଯଥା ‘‘ଦେୱୋ ଏଓ୍ୱ ଦେୱତା’’ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ରୂପାରମ୍ମଣଂ ଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ରୂପାରମ୍ମଣତାତି ୱା ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ପଚ୍ଚତ୍ତଓ୍ୱଚନନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅଥ ୱା ରୂପାରମ୍ମଣଭାଓ୍ୱେ’’ତି ଆହ। ଅପରେନ ଚିତ୍ତେନ ଭଙ୍ଗଂ ଅନୁପସ୍ସତୀତି ୱିପସ୍ସନାୱିସଯଂ ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନମାହ। ଏଓ୍ୱଞ୍ହି ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନା ପଗୁଣା ହୋତି, ଆରମ୍ମଣଞ୍ଚସ୍ସ ୱିଭୂତତରଂ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତି। ଞାତନ୍ତି ଆରମ୍ମଣମାହ ଅନୁପସ୍ସନାଓ୍ୱସେନ ଞାତତ୍ତା। ଞାଣନ୍ତି ଅନୁପସ୍ସନାଞାଣଂ। ଉଭୋପି ୱିପସ୍ସତୀତି ତଦୁଭଯମ୍ପି ଖଯତୋ ଓ୍ୱଯତୋ ୱିପସ୍ସତୀତି। ଅଯଂ ହେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ରୂପସ୍ସ ଯାଓ୍ୱ ଜରାମରଣସ୍ସ ଖଯତୋ ଓ୍ୱଯତୋ ଦସ୍ସନଂ ଆରମ୍ମଣପଟିସଙ୍ଖାତଂ, ଦସ୍ସନକଞାଣସ୍ସ ଖଯତୋ ଓ୍ୱଯତୋ ଦସ୍ସନଂ ଆରମ୍ମଣପଟିସଙ୍ଖାଯ ଭଙ୍ଗସ୍ସ ଅନୁପସ୍ସନନ୍ତି ଉଭଯତ୍ଥ ପଞ୍ଞା। ପୁରିମଂ ୱା ତଦଭାଓ୍ୱେ ଅଭାଓ୍ୱତୋ ପଚ୍ଛିମାଯଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପଚ୍ଛିମା ଏଓ୍ୱ ପଞ୍ଞା ୱିପସ୍ସନେ ଞାଣନ୍ତି।

ଏତ୍ଥାତି ‘‘ତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ…ପେ… ଭଙ୍ଗଂ ଅନୁପସ୍ସତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ। ଅନେକେହି ଆକାରେହୀତି ଅନିଚ୍ଚତୋ ଅନୁପସ୍ସନାଦୀହି ଅନେକେହି ଆକାରେହି। ଅନୁ-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ଭିଯ୍ୟୋ’’ତି ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେତି ଆହ ‘‘ପୁନପ୍ପୁନଂ ପସ୍ସତୀ’’ତି।

ଇଧ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମୋ ନାମ ଜାତିଜରାମରଣପକତିକୋ, ତସ୍ସ ଜାତି ଆଦିକୋଟି, ଜରା ମଜ୍ଝିମକୋଟି, ମରଣଂ ଓସାନକୋଟି। ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ଉପ୍ପାଦାଦିତିୱିଧମ୍ପି ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣତାଯ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ, ତଥାପି ଜାତିଜରାସୁ ଦିଟ୍ଠାସୁ ନ ତଥା ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ ପାକଟଂ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତି ଯଥା ଓ୍ୱଯକ୍ଖଣେତି ଆହ ‘‘ଭଙ୍ଗୋ ନାମ ଅନିଚ୍ଚତାଯ ପରମା କୋଟୀ’’ତି, ଉତ୍ତମା କୋଟି ପରିଯୋସାନକୋଟୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ହି ଜରାଧମ୍ମଂ, ମରଣଧମ୍ମମେଓ୍ୱ ଚ ଜାଯତୀତି ଜାତି ଅନିଚ୍ଚତାଯ ଆଦି କୋଟି, ତଥା ଜାତିଧମ୍ମଂ, ମରଣଧମ୍ମମେଓ୍ୱ ଚ ଜୀରତୀତି ଜରା ମଜ୍ଝିମା କୋଟି, ଜାତିଧମ୍ମଂ, ଜରାଧମ୍ମମେଓ୍ୱ ଚ ଭିଜ୍ଜତୀତି ଭଙ୍ଗୋ ପରମା କୋଟୀତି। ଅନିଚ୍ଚତୋ ଅନୁପସ୍ସତୀତି ନ କଲାପତୋ ସମ୍ମସନ୍ତୋ ୱିଯ ‘‘ଅନିଚ୍ଚଂ ଖଯଟ୍ଠେନା’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୪୮) ଅନୁମାନଓ୍ୱସେନ, ନାପି ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକୋ ୱିଯ ଉଦଯଗ୍ଗହଣପୁବ୍ବକଓ୍ୱଯଦସ୍ସନଓ୍ୱସେନ, ଅଥ ଖୋ ଉଦଯବ୍ବଯଞାଣାନୁଭାଓ୍ୱେନ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଉପଟ୍ଠିତେସୁ ଉଦଯଓ୍ୱଯେସୁ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଉଦଯଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଭଙ୍ଗଦସ୍ସନଓ୍ୱସେନେଓ୍ୱ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଅନୁପସ୍ସତି, ଏଓ୍ୱଂ ଅନୁପସ୍ସତୋ ପନସ୍ସ ନିଚ୍ଚଗାହସ୍ସ ଲେସୋପି ନତ୍ଥୀତି ଆହ ‘‘ନୋ ନିଚ୍ଚତୋ’’ତି। ତଥା ହେସ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞଂ ପଜହତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ଅନିଚ୍ଚତୋ ଏଓ୍ୱ ଅନୁପସ୍ସତୀ’’ତି ଏଓ୍ୱ-କାରୋ ଲୁତ୍ତନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋତି ତେନ ନିଓ୍ୱତ୍ତିତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ନୋ ନିଚ୍ଚତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ଚେତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନୁପସ୍ସନାଦିନିଓ୍ୱତ୍ତନମାସଙ୍କିତବ୍ବଂ ପଟିଯୋଗୀନିଓ୍ୱତ୍ତନପରତ୍ତା, ଏଓ୍ୱ-କାରସ୍ସ ଉପରି ଦେସନାରୁଳ୍ହତ୍ତା ଚ ତାସଂ। ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନୁପସ୍ସତୀତିଆଦୀସୁପି ଏସେଓ୍ୱ ନଯୋ।

ଅନିଚ୍ଚତୋ ତାଓ୍ୱ ଅନୁପସ୍ସନା ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସକସ୍ସ ଯୁତ୍ତା ‘‘ଭଙ୍ଗୋ ନାମ ଅନିଚ୍ଚତାଯ ପରମା କୋଟୀ’’ତି, ଦୁକ୍ଖାଦିତୋ ପନ କଥନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅନିଚ୍ଚସ୍ସ ଦୁକ୍ଖତ୍ତା’’ତିଆଦି। ଏତେନ ଯଂ ଅନିଚ୍ଚଂ, ତଂ ଏକନ୍ତତୋ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନତ୍ତା, ତତୋ ଚ ନ ଅଭିନନ୍ଦନିଯାଦିରୂପଂ। ତସ୍ମା ଉପରି ନିବ୍ବେଦତବ୍ବତୋ ଞାଣପରିକମ୍ମତ୍ଥଞ୍ଚ ଇତରାସମ୍ପି ଛନ୍ନଂ ଅନୁପସ୍ସନାନଂ ଓ୍ୱସେନ ଅନୁପସ୍ସତୀତି ଦସ୍ସେତି। କେଚି ପନେତ୍ଥ ‘‘ଅନିଚ୍ଚତୋ ଅନୁପସ୍ସତି, ନୋ

ନିଚ୍ଚତୋତିଆଦିନା ୱିସୁଂ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି, ଭଙ୍ଗଦସ୍ସନେନେୱ ସବ୍ବଂ ଦିଟ୍ଠଂ ହୋତୀ''ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନାୟ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତିୟଂ ଯୁତ୍ତଂ, ତତୋ ପନ ପୁବ୍ବଭାଗେ ଅନେକାକାରୱୋକାରା ଅନୁପସ୍ସନା ଇଚ୍ଛିତବ୍ବାୱ। ଅଞ୍ଞଥା ''ଅନିଚ୍ଚତୋ ଅନୁପସ୍ସତୀ''ତିଆଦିକା (ପଟି। ମ। ୧।୫୧) ପାଠଇ, ''ଅନେକେହି ଆକାରେହି ପୁନପ୍ପୁନଂ ପସ୍ସତୀ''ତି ଆଗତା ତସ୍ସା ଅଟ୍ଠକଥା ଚ ୱିରୋଧିତା ସିୟା। ତଦେୱ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଦିଟ୍ଠମେୱ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରଗତଂ।

ନ ତଂ ଅଭିନନ୍ଦିତବ୍ବନ୍ତି ତଂ ସଙ୍ଖାରଗତଂ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠାଭିନନ୍ଦନୱସେନ ''ଏତଂ ମମ, ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା''ତି ନ ଅଭିନନ୍ଦିତବ୍ବଂ। ନ ତତ୍ଥ ରଞ୍ଜିତବ୍ବନ୍ତି ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରଗତେ ରଞ୍ଜନୱସେନ ନ ପୱତ୍ତିତବ୍ବଂ, କାମରାଗୋ, ଭୱରାଗୋ ୱା ନ ପୱତ୍ତେତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ। ରାଗଂ ନିରୋଧେତୀତି ରାଗଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନନିରୋଧଂ ପାପେତି, ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ଲୋକିକେନେୱ ତାୱ ଞାଣେନା''ତି। ସତି ଚ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନେ କଥଂ ସମୁଦୟୋତି ଆହ ''ନୋ ସମୁଦେତି, ସମୁଦୟଂ ନ କରୋତୀ''ତି।

ଏୱଂ ୱିରଜ୍ଜୋତି ଏୱଂ ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନାନୁସାରେନ ୱିରଜ୍ଜୋ। ଯଥା ଦିଟ୍ଠଂ ସମ୍ପତି ଉପଟ୍ଠିତଂ ସଙ୍ଖାରଗତଂ ନିରୋଧେତି ନିରୋଧଂ ମନସି କରୋତି, ଅଦିଟ୍ଠମ୍ପି ଅତୀତାନାଗତଂ ଅନ୍ୱୟଞାଣୱସେନ ଯଥା ଇଦଂ ଏତରହି, ଏୱଂ ଇତରେପୀତି ଅନୁମିନନ୍ତୋ ନିରୋଧେତି ମନସିକତସ୍ସାପି ନିରୋଧଂ କରୋତି। ନୋ ସମୁଦେତୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ, ନୋ ସମୁଦୟଂ ମନସି କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନୋତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦିୱସେନ ପଟିପନ୍ନୋ। ସଦ୍ଧିଂ ଖନ୍ଧାଭିସଙ୍ଖାରେହିକିଲେସାନଂ ପରିଚ୍ଚଜନତୋତି ଖନ୍ଧେହି, ଅଭିସଙ୍ଖାରେହି ଚ ସହ କିଲେସାନଂ ପଜହନତୋ। କିଲେସେ ହି ପଜହନ୍ତୋ ତନ୍ନିମିତ୍ତକକମ୍ମଂ, ତତୋ ନିବ୍ବତ୍ତନକେ ଖନ୍ଧେ ଚ ପଜହତି ନାମ। ସଙ୍ଖତଦୋସଦସ୍ସନେନାତି ସଙ୍ଖତଧମ୍ମେସୁ ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖତାଦିଆଦୀନୱଦସ୍ସନେନ। ତବ୍ବିପରୀତେତି ନିଚ୍ଚସୁଖାଦିସଭାୱେ। ତନ୍ନିନ୍ନତାୟାତି ତଦଧିମୁତ୍ତତାୟ। ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗସଦ୍ଦୋ ପରିଚ୍ଚାଗତ୍ଥୋ, ପକ୍ଖନ୍ଦନତ୍ଥୋ ଚାତି ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗସ୍ସ ଦୁୱିଧତା ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ପକ୍ଖନ୍ଦନଂ ଅଧିମୁଚ୍ଚନଂ। ଯଥାୱୁତ୍ତେନାତି ତଦଙ୍ଗାଦିପ୍ପହାନପ୍ପକାରେନ, ତନ୍ନିନ୍ନପ୍ପକାରେନ ଚ। ନିବ୍ବତ୍ତନୱସେନାତି ଉପ୍ପାଦନୱସେନ। ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୋ ହି କିଲେସେ ଆଦିୟତୀତି ତେ ଅନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୋ କିଲେସେ ନ ଆଦିୟତି ନାମ। ଅଦୋସଦସ୍ସିତାୱସେନାତି ଦୋସାନଂ ଅଦସ୍ସାୱିଭାୱେନ। ସଙ୍ଖତାରମ୍ମଣଂ ଆଦିୟତୀତି ଯୋଜନା। ଅନାଦୀନୱଦସ୍ସିତାୟ ହି ସଙ୍ଖାରେ ଆଦିୟତୀତି ଆଦୀନୱଦସ୍ସିତାୟ ତେ ନ ଆଦିୟତି ନ ଗଣ୍ହାତି।

୭୪୩।ଅସ୍ସାତି ଯୋଗିନୋ। ତେହି ଞାଣେହୀତି ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦିଞାଣେହି। ତନ୍ତି ପହାନଂ। ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞନ୍ତି ନିଚ୍ଚଗାହଂ, ସଞ୍ଞାସୀସେନ ନିଦ୍ଦେସୋ। ସୁଖସଞ୍ଞଂ ଅତ୍ତସଞ୍ଞନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ସପ୍ପୀତିକଂ ତଣ୍ହନ୍ତି ସୋମନସ୍ସସହଗତଂ ଅଭିପତ୍ଥନଂ।

୭୪୪।''ୱତ୍ଥୁସଙ୍କମନା''ତି ଏତ୍ଥ ୱିପସ୍ସନାୟ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣଂ ''ୱତ୍ଥୁ''ତି ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ରୂପସ୍ସା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସଙ୍କମନାତି ୱିପସ୍ସନାଭାୱସାମଞ୍ଞତୋ ଏକତ୍ତନୟେନ ୱୁତ୍ତଂ , ଅଞ୍ଞଥା ଅଞ୍ଞଦେୱ ରୂପଭଙ୍ଗୱିସୟଂ ଞାଣଂ, ଅଞ୍ଞଦେୱ ତଦାରମ୍ମଣଚିତ୍ତଭଙ୍ଗୱିସୟନ୍ତି କୁତୋ ସଙ୍କମନା। ପଞ୍ଞାୱିୱଟ୍ଟନାୟପି ଏସେୱ ନୟୋ। ପଞ୍ଞାୟାତି ଉଦୟବ୍ବୟଦସ୍ସନୱସେନ ପୱତ୍ତମାନାୟ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାୟ। ୱୟସ୍ସେୱ ଗହଣୱସେନ ଉଦୟତୋ ୱିନିୱଟ୍ଟନା। ତେନାହ ''ଉଦୟଂ ପହାୟ ୱଯେ ସନ୍ତିଟ୍ଠନା''ତି। ''ଅନନ୍ତରମେୱ ଆୱଜ୍ଜନସମତ୍ଥତା''ତି ଇମିନା ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନାୟ ପଗୁଣବଲୱଭାୱମାହ।

୭୪୫।ଉଭୋତି ଦିଟ୍ଠାଦିଟ୍ଠଭାୱେନ ଦ୍ୱେପି ଆରମ୍ମଣାନି। ଏକୱୱତ୍ଥନାତି ଖଣଭଙ୍ଗୁରତାୟ ସମାନାତି ୱୱତ୍ଥାପନା।

ସଂୱିଜ୍ଜମାନମ୍ହୀତି ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଉପଲବ୍ଭମାନେ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ। ୱିସୁଦ୍ଧଦସ୍ସନୋତି ଭଙ୍ଗଦସ୍ସନସ୍ସ ପରିବନ୍ଧୱିଧମନେନ ୱିସୁଦ୍ଧଞାଣୋ, ସୁୱିସୁଦ୍ଧଭଙ୍ଗଦସ୍ସନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତଦନ୍ୱୟଂ ନେତୀତି ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସଙ୍ଖାରଭଙ୍ଗଦସ୍ସିନୋ ଞାଣସ୍ସ ଅନ୍ୱୟଂ ଅନୁଗତଭୂତଂ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତେତି। କତ୍ଥ ପନ ପୱତ୍ତେତୀତି ଆହ ''ଅତୀତନାଗତେ''ତି, ଅତୀତେ, ଅନାଗତେ ଚ ସଙ୍ଖାରଗତେ। ସବ୍ବେପୀତିଆଦି ତସ୍ସ ପୱତ୍ତନାକାରଦସ୍ସନଂ।

ଭଙ୍ଗସଙ୍ଖାତେ ନିରୋଧେ, ନ ନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତେତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଏସାତି ଯା ଆରମ୍ମଣନ୍ୱୟେନ ଉଭୋ ଦିଟ୍ଠାଦିଟ୍ଠେ ଖଣଭଙ୍ଗୁରତାୟ ଏକଭାୱେନ ୱୱତ୍ଥାପନା, ଏସା ୱୟଲକ୍ଖଣେ ୱିପରିଣାମଲକ୍ଖଣେ ୱିପସ୍ସନା ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନାତି ଅତ୍ଥୋ।

୭୪୬।ଆରମ୍ମଣଞ୍ଚ ପଟିସଙ୍ଖାତିଆଦି ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନାୟ ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝତ୍ତା ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସ ଦଳ୍ହୀକରଣଂ। ତୟିଦଂ ଭଙ୍ଗଦସ୍ସନଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅୱସୱତ୍ତନାୱବୋଧନେନ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧାୟାତି ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସୁଞ୍ଞତୋ ଚ ଉପଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି ଆହ। ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ହି ଭଙ୍ଗାରମ୍ମଣଚିତ୍ତସ୍ସ ଚ ଭଙ୍ଗମନୁପସ୍ସତୋ ୱିସେସତୋ ସଙ୍ଖାରା ସୁଞ୍ଞା ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି। ତେନାହ ''ତସ୍ସେୱ''ନ୍ତିଆଦି।

ନ ଚତ୍ଥି ଅଞ୍ଞତ୍ତୋତି ଏତ୍ଥ ଇମସ୍ମିଂ ଲୋକେ ଅଞ୍ଞତ୍ତୋ ଖନ୍ଧୱିନିମୁତ୍ତୋ ଅତ୍ତା ନାମ କୋଚି ନତ୍ଥି। ତେସଂ ଖୟଂ ପସ୍ସତୀତି ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଖଣେ ଖଣେ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତଂ ଭଙ୍ଗଂ ପସ୍ସତି। ଯଥାୱୁତ୍ତାୟ ଅପ୍ପମାଦପଟିପତ୍ତିୟା ଅପ୍ପମତ୍ତୋ। ଯଥା କିଂ? ମଣିଂୱ ୱିଜ୍ଝଂ ୱଜିରେନ ଯୋନିସୋ ଯଥା ନାମ କୁସଲୋ ପୁରିସୋ ଉପାୟେନ ମଣିଂ ୱିଜ୍ଝନ୍ତୋ ମଣିସ୍ସ ଛିଦ୍ଦମେୱ ପସ୍ସତି ମନସି କରୋତି , ନ ମଣିସ୍ସ ୱଣ୍ଣାଦିଂ, ଏୱମେୱ ସଙ୍ଖାରାନଂ ନିରନ୍ତରଂ ଭଙ୍ଗମେୱ ଯୋନିସୋ ମନସି କରୋତି, ନ ସଙ୍ଖାରେତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଯଥା ୱା ୱଜିରେନ ମଣିଂ ୱିଜ୍ଝନ୍ତସ୍ସ ୱିଦ୍ଧଟ୍ଠାନଂ ନ ପୁନ ରୁହତି, ଏୱଂ ୱଜିରସଦିସେନ ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣେନ ଭଙ୍ଗେ ଦିଟ୍ଠେ ନ ପୁନ ନିଚ୍ଚଗାହୋ ରୁହତି, ଏୱଂ ଭଙ୍ଗମେୱ ପସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଯା ଚ ଆରମ୍ମଣପଟିସଙ୍ଖାତି ''ରୂପାରମ୍ମଣତା ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଭିଜ୍ଜତି, ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ପଟିସଙ୍ଖା''ତି (ପଟି। ମ। ୧।୫୧) ଏୱମାଗତା ଯା ଚ ଆରମ୍ମଣପଟିସଙ୍ଖା, ''ତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଭଙ୍ଗଂ ଅନୁପସ୍ସତୀ''ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତା ଯା ଚ ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନା, ''ସଙ୍ଖାରାୱ ଭିଜ୍ଜନ୍ତି, ତେସଂ ଭେଦୋ ମରଣଂ, ନ ଅଞ୍ଞତ୍ତୋ କୋଚି ଅତ୍ଥୀ''ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ଯଞ୍ଚ ସୁଞ୍ଞତୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ, ଅୟଂ ଏୱଂ ତିଧା ୱୁତ୍ତାପି ଅଧିପଞ୍ଞାୱିପସ୍ସନା ନାମାତି ଅତ୍ଥୋ।

୭୪୭।ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦୀସୂତି ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖାନତ୍ତାନୁପସ୍ସନାସୁ। ନିବ୍ବିଦାଦୀସୂତି ନିବ୍ବିଦାୱିରାଗନିରୋଧପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗାନୁପସ୍ସନାସୁ । ତୟୋ ଉପଟ୍ଠାନେତି ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ତିୱିଧେ ଉପଟ୍ଠାନେ। ଖୟତୋ ୱୟତୋ ଉପଟ୍ଠାନଞ୍ହି ଅନିଚ୍ଚତୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ, ଭୟତୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଦୁକ୍ଖତୋ, ସୁଞ୍ଞତୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଅନତ୍ତତୋତି। ଦିଟ୍ଠୀସୂତି ଦିଟ୍ଠିନିମିତ୍ତଂ ନ ୱେଧତି। ତା ହି ଅସଂହୀରତାୟ ନ ଚଲତି।

୭୪୮।ଦୁବ୍ବଲଭାଜନସ୍ସ ୱିୟାତି ତିନ୍ତଆମମତ୍ତିକାଭାଜନସ୍ସ ୱିୟ ଭେଦମେୱ ପସ୍ସତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଦୁବ୍ବଲଭାଜନୂପମା ସରସଭିଦୁରତାଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ୱିପ୍ପକିରିୟମାନସୁଖୁମରଜୂପମା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅସମ୍ବନ୍ଧତାଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ଭିଜ୍ଜିୟମାନତିଲୂପମା ଖଣେ ଖଣେ ଭିଜ୍ଜନକଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଭେଦମେୱାତି ୱିନାସମେୱ ପସ୍ସତି ଉପ୍ପାଦାଦୀନଂ ଅଗ୍ଗହଣତୋ। ଏୱମେୱାତି ଯଥା ଉଦକବୁବ୍ବୁଳକାନି ଉଦକତଲାଦିପଚ୍ଚୟଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପନ୍ନାନି ନ ଚିରଟ୍ଠିତିକାନି ସୀଘଂ ସୀଘଂ ଭିଜ୍ଜନ୍ତି, ଏୱମେୱ ସବ୍ବେ ରୂପାରୂପଧମ୍ମା କମ୍ମାଦିପଚ୍ଚୟଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପନ୍ନା ଖଣଟ୍ଠିତିକା ସୀଘଂ ସୀଘଂ ଭିଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଭେଦମେୱ ପସ୍ସତି। ତୁରିତତୁରିତଞ୍ହି ନେସଂ ଭେଦଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ଭିଜ୍ଜନ୍ତି ଭିଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି ଆମେଡିତୱଚନଂ।

ମରୀଚିପି ଇତ୍ତରକାଲିକାୱ, ନିସ୍ସାରପବନ୍ଧୱସେନ ପନ ଚିରତରୁପଟ୍ଠାନନ୍ତି ''ଯଥା ପସ୍ସେ ମରୀଚିକ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଅଯାଥାୱୁପଟ୍ଠାନତୋୱ। ଲୋକନ୍ତି ଖନ୍ଧଲୋକଂ। ମଚ୍ଚୁରାଜା ନ ପସ୍ସତି ଅରହତ୍ତାଧିଗମେନ ପୁନବ୍ଭୱାଭାୱତୋ।

୭୪୯।ଭୱଦିଟ୍ଠିପ୍ପହାନନ୍ତି ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିୟା ୱିକ୍ଖମ୍ଭନଂ। ନ ହି ନିରନ୍ତରଂ ଭଙ୍ଗମେୱ ପସ୍ସତୋ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିୟା ଅୱସରୋ ଅତ୍ଥି। ତତୋ ଏୱ ଜୀୱିତେ ନିରାଲୟତ୍ତା ଜୀୱିତନିକନ୍ତିପରିଚ୍ଚାଗୋ। ସଦାତି ସବ୍ବକାଲଂ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱଂ। ଭାୱନାୟ ଯୁତ୍ତପ୍ପଯୁତ୍ତତା। ଇଚ୍ଛାଚାରାନଂ ଦୂରୀଭାୱତୋ ୱିସୁଦ୍ଧାଜୀୱିତା। ଉସ୍ସୁକ୍କପ୍ପହାନଂ କିଚ୍ଚାକିଚ୍ଚେସୁ ଅବ୍ୟାୱଟତା ତିବ୍ବସଂୱେଗତ୍ତା। ୱିଗତଭୟତା କୁତୋଚିପି ନିବ୍ଭୟତା ଅତ୍ତସିନେହାଭାୱତୋ। ଖନ୍ତିସୋରଚ୍ଚପଟିଲାଭୋ ଅନିଚ୍ଚତାୟ ସୁଦିଟ୍ଠତ୍ତା। ପନ୍ତସେନାସନେସୁ ଅଧିକୁସଲେସୁ ଚ ଅରତିୟା, କାମଗୁଣେସୁ ରତିୟା ଚ ସହନତୋ ଅଭିଭୱନତୋ ଅରତିରତିସହନତା।

ଇମାନି ଅଟ୍ଠଗ୍ଗୁଣମୁତ୍ତମାନୀତି ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ମ-କାରୋ ଚ ପଦସନ୍ଧିକରୋ, ଭୱଦିଟ୍ଠିପ୍ପହାନାଦିକେ ଇମେ ଅଟ୍ଠ ଉତ୍ତମାନିସଂସେତି ଅତ୍ଥୋ। ତହିନ୍ତି ତତ୍ଥ ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନାୟନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

ଭୟତୁପଟ୍ଠାନଞ୍ଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୫୦।ସବ୍ବସଙ୍ଖାରାନନ୍ତି ତେଭୂମକାନଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରାନଂ। ଅଧିକାରୱସେନ ହି ପଦେସସବ୍ବୱିସୟୋ ଇଧ ସବ୍ବସଦ୍ଦୋ। ଆସେୱନ୍ତସ୍ସାତି ଆଦରୱସେନ ସେୱନ୍ତସ୍ସ ପୱତ୍ତେନ୍ତସ୍ସ। ଭାୱେନ୍ତସ୍ସାତି ୱଡ୍ଢେନ୍ତସ୍ସ ବ୍ରୂହେନ୍ତସ୍ସ। ବହୁଲୀକରୋନ୍ତସ୍ସାତି ପୁନପ୍ପୁନଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ଯୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ। ପଭେଦକାତି ଖଣେ ଖଣେ ଭିଜ୍ଜନୱସେନ ପଭେଦକା। ଆଜୀୱିକା ବ୍ୟାଧିଆଦିନିମିତ୍ତଂ ମରିତୁକାମସ୍ସ, ଅମରିତୁକାମସ୍ସାପି ସୂରସ୍ସ ଭାୟିତବ୍ବମ୍ପି ନ ଭୟତୋ ଉପଟ୍ଠାତୀତି ''ସୁଖେନ ଜୀୱିତୁକାମସ୍ସ ଭୀରୁକପୁରିସସ୍ସା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ଭୀରୁକଜାତିକସ୍ସ ସୀହାଦୟୋ ସନ୍ତାସନିମିତ୍ତଂ ଭୟାନକଭାୱତୋ, ତଥା ଯୋଗିନୋ ଭଙ୍ଗତୋ ଦିସ୍ସମାନା ସଙ୍ଖାରାତି ଆହ ''ସୀହ...ପେ... ଉପଟ୍ଠହନ୍ତୀ''ତି। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାତି ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ଓଳାରିକା ଦୀଘତରପବନ୍ଧା, ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ସୁଖୁମତରା ଇତ୍ତରକାଲା, ସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ମଜ୍ଝିମା ଇଧ ଆଦିତୋ ପରିଗ୍ଗହେତବ୍ବା। ଭୟତୋ ଭାୟିତବ୍ବତୋ ଉପତିଟ୍ଠନକେସୁ ଞାଣଂ ଭୟତୁପଟ୍ଠାନଞ୍ଞାଣଂ।

ଯଥା ଇତ୍ଥିଯା ପୁତ୍ତାନଂ ସୀସସ୍ସ ଛିନ୍ନତା ଛିଜ୍ଜମାନତା ଗଯ୍ହମାନା ଭଯାୱହା, ଏୱଂ ଯୋଗିନୋ ତିଯଦ୍ଧଗତାନଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ନିରୋଧା ଗଯ୍ହମାନାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଏକିସ୍ସା କିର ଇତ୍ଥିଯା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଯଥା ପୂତିଭୂତଂ ଓଦନାଦି ନ ସଭାୱେନ ତିଟ୍ଠତି ୱିନସ୍ସତି, ଏୱଂ ଯସ୍ସା ଇତ୍ଥିଯା ୱିଜାତୱିଜାତା ପୁତ୍ତା ନ ଜୀୱନ୍ତି ମରନ୍ତି ଏୱ, ସା ''ପୂତିପଜା''ତି ୱୁତ୍ତା। ପୂତିପଜାଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ୱିସେସତୋ ଗବ୍ଭଗତମରଣଚିନ୍ତାଦସ୍ସନେନ ଯୋଗିନୋ ଅନାଗତସଙ୍ଖାରନିରୋଧସନ୍ନିଟ୍ଠାନଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଅତୀତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସଙ୍ଖାରନିରୋଧୋ ହିସ୍ସ ସୁପାକଟୋ ଏୱାତି ନ ସୋ ଉପମାଯ ସାଧେତବ୍ବୋ। ଅନ୍ତିମଭୱିକସ୍ସ ଚ ଯୋଗିନୋ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପରମାଦିଭାୱିନୋ ଅତୀତେ ଦୁକ୍ଖବହୁତାଯ, ଅନାଗତଦୁକ୍ଖପରିତ୍ତତାଯ ଚ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ବହୁପଜାୱ ଇତ୍ଥୀ ନିଦସ୍ସିତା।

ତତ୍ଥ ଯଥା ତସ୍ସା ନଟ୍ଠ ପୁତ୍ତା ମତା, ଏୱଂ ଅଣ୍ଡତ୍ତାଦିପ୍ପଭେଦା ଅତୀତା ସଙ୍ଖାରା, ୱୁସିତପୁତ୍ତା ୱା ନଟ୍ଠ ସତ୍ତାୱାସା ଦଟ୍ଠବ୍ବା, ମୀଯମାନପୁତ୍ତୋ ୱିଯ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ସଙ୍ଖାରା, ପଟ୍ଠତ୍ତମାନୋ ୱା ସତ୍ତାୱାସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଜାତପୁତ୍ତୋ ୱିଯ ଅନାଗତା ସଙ୍ଖାରା, ଭାୱୀ ୱା ସତ୍ତାୱାସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏୱମୱଟ୍ଠିତେ ଯଦେକେ ଦସପୁତ୍ତମାତରଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ନୱପୁତ୍ତମାତୁଗ୍ଗହଣଂ ସାତ୍ଥକନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ତଦପାହତଂ ହୋତି । ଦାରକାନଂ ମରଣସ୍ସ ଚିରକାଲିକତ୍ତା ମରଣାନୁସ୍ସରଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଗବ୍ଭଗତୋ ଅପ୍ପଚ୍ଚକ୍ଖତାଯ ଭାୱୀପକ୍ଖେଯେୱ ତିଟ୍ଠତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ କୁଚ୍ଛିଗତୋ ଅନାଗତସଙ୍ଖାରଟ୍ଠାନିଯୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଏତସ୍ମିଂ ଖଣେତି ଭଙ୍ଗଦସ୍ସନମୁଖେନ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଭଯାନକଭାୱେନ ଉପଟ୍ଠାନକ୍ଖଣେ।

୭୫୧।ନ ଭାଯତି ଞାଣସ୍ସ ଭାଯନାକାରେନ ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋ। ପଟିଘଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୱସେନ ହି ଭାଯନଂ, ଞାଣଂ ପନ ଭାଯିତବ୍ବୱତ୍ଥୁଂ ଭାଯିତବ୍ବନ୍ତି ଯାଥାୱତୋ ଜାନାତି। ତେନାହ ''ଅତୀତା…ପେ… ତୀରଣମତ୍ତମେୱା''ତି, ତିସ୍ସୋ ଅଙ୍ଗାରକାସୁଯୋ ଅତିତାପେନ ତିକ୍ଖମଜ୍ଝମୁଦୁଭେଦାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। କାମଭୱାଦୀନଞ୍ହି ତିଣ୍ଣଂ ଭୱାନଂ ନିଦସ୍ସନଭାୱେନ ତାସଂ ଗହଣଂ, ତଥା ଖଦିରାଦିସୂଲତ୍ତଯସ୍ସ ଅପ୍ପଣୀତାଦିଭାୱତୋ। ତେନାହ ''କେୱଲଂ ହୀ''ତିଆଦି। ଅସ୍ସାତି ଞାଣସ୍ସ। ବ୍ଯସନାପନ୍ନାତି ନାନାୱିଧୱିପୁଲାନତ୍ଥପତିତା। ଭଯତୋତି ଭାଯିତବ୍ବତୋ।

ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତନ୍ତି ''ସଙ୍ଖାରାନଂ ସମୂହାଦିଘନୱସେନ, ସକିଚ୍ଚପରିଚ୍ଛେଦତାଯ ଚ ସୱିଗ୍ଗହାନଂ ୱିଯ ଉପଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋୱାଯମତ୍ଥୋ। ସଙ୍ଖାରାନଂ ପନ ତଥା ଉପଟ୍ଠାନଂ ସଙ୍ଖାରୱିନିମୁତ୍ତଂ ନ ହୋତୀତି ଆହ ''ଅତୀତା…ପେ… ଅଧିୱଚନ''ନ୍ତି। ମରଣମେୱାତି ଭଙ୍ଗମେୱ। ତେନାତି ଭଙ୍ଗଦସ୍ସନେନ। ଖଣେ ଖଣେ ଭଙ୍ଗମେୱ ପସ୍ସତୋ ହି ନିମିତ୍ତସଞ୍ଞିତଂ ସଙ୍ଖାରଗତଂ ଅନିଚ୍ଚତାଯ ୱୁତ୍ତନଯେନ ସପ୍ପଟିଭଯଂ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତି। ପୱତ୍ତଂ ନାମ କାମଂ ସବ୍ବା ଭୱପୱତ୍ତି, ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତାଯ ପନ ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନାଯ ସବ୍ବଭୱେସୁ ଅଭିଣ୍ହସମ୍ପଟିପୀଳନସ୍ସ ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ଉପଟ୍ଠାନତୋ ସନ୍ତସୁଖାଭିମତାପି ଭୱା ଦୁକ୍ଖସଭାୱତାଯ ଭଯତୋ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ପୱତ୍ତନ୍ତି ରୂପାରୂପଭୱପୱତ୍ତୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଉଭଯନ୍ତି ନିମିତ୍ତଂ, ପୱତ୍ତଞ୍ଚ। ଦ୍ୱଯମ୍ପି ହି ତଂ ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞମେୱ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହତୀତି।

ଭଯତୁପଟ୍ଠାନଞାଣଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

ଆଦୀନୱାନୁପସ୍ସନାଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୫୨।ତାଣନ୍ତି ସଙ୍ଖାରହେତୁକା ଅନତ୍ଥତୋ ରକ୍ଖଣଂ। ନେୱ ପଞ୍ଞାଯତି ସବ୍ବଭୱାଦୀନଂ ସାଦୀନୱତାଯ ଏକସଦିସତ୍ତା। ଲେଣନ୍ତି ତସ୍ସ ପରିହରଣତାଣାଯ ଉପଲୀଯନଂ। ଗତୀତି ତଦତ୍ଥଂ ଗନ୍ତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ। ପଟିସରଣନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ପଟିସରଣଟ୍ଠାନଂ। ପତ୍ଥନାତି ଆସୀସନା ନ ହୋତି। ଏତେନ ''ନେତଂ ମମା''ତି ତଣ୍ହାଗାହାଭାୱମାହ। ପରାମାସୋତି ଦିଟ୍ଠିପରାମାସୋ। ତେନ ''ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା''ତି ଦିଟ୍ଠିଗାହାଭାୱମାହ। ତଣ୍ହାଗାହାଭାୱେନେୱ ଚେତ୍ଥ ''ଏସୋହମସ୍ମୀ''ତି ମାନଗାହାଭାୱୋପି ୱୁତ୍ତୋଯେୱ ହୋତି, ୱା-ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣେନ ୱା।

ଇଦାନି ପତ୍ଥନାଦୀନମଭାୱେ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତଯୋ ଭୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତଯୋ ଭୱା ଅଙ୍ଗାରକାସୁଯୋ ୱିଯ ଜାତିଆଦିଦୁକ୍ଖାଧିଟ୍ଠାନଭାୱେନ ମହାଭିତାପତାଯ। ଚତ୍ତାରୋ ମହାଭୂତା କଟ୍ଠମୁଖପୂତିମୁଖଅଗ୍ଗିମୁଖସତ୍ଥମୁଖସଙ୍ଖାତା ଘୋରୱିସଆସୀୱିସା ୱିଯ କାଯସ୍ସ ଥଦ୍ଧତାୱିସ୍ସନ୍ଦନଦାହଚ୍ଛେଦଦୁକ୍ଖୱିଧାନତୋ ୱିସେସତୋ, ଅୱିସେସତୋ ପନ ଆସଯତୋ, ୱିସୱିକାରତୋ, ଅନତ୍ଥଦାନତୋ, ଦୁରୁପଚାରତୋ, ଦୁରାସଦତୋ, ଅକତଞ୍ଞୁତୋ, ଅୱିସେସକାରିତୋ, ଅନେକାଦୀନୱୂପଦ୍ଦୱତୋ ଚ। ''ଚତ୍ତାରୋ ଆସୀୱିସା ଉଗ୍ଗତେଜା ଘୋରୱିସାତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ , ଚତୁନ୍ନେତଂ ମହାଭୂତାନଂ ଅଧିୱଚନ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୪।୨୩୮) ହି ୱୁତ୍ତଂ। ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଏକକ୍ଖନ୍ଧଭେଦେ ଅଞ୍ଞକ୍ଖନ୍ଧାନୱଟ୍ଠାନତୋ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାଘାତନତୋ, ମରଣଦୁକ୍ଖାୱହନତୋ ଚ ଉକ୍ଖିତ୍ତାସିକୱଧକା ୱିଯ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ''ଉକ୍ଖିତ୍ତାସିକୋ ୱଧକୋତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଞ୍ଚନ୍ନେତଂ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଅଧିୱଚନ''ନ୍ତି। ଛ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାଯତନାନି ଅତ୍ତତନିଯଭାୱେନ ଗହିତାନିପି ତତୋ ରିତ୍ତଭାୱତୋ ସୁଞ୍ଞଗାମୋ ୱିଯ

ଭୋଜନାଦିଗଯ୍ହୁପଗମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀତି ପୱିଟ୍ଟସୁଞ୍ଞଗାମୋ ୱିଯ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ –

''ସୁଞ୍ଞଗାମୋତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଛନ୍ନେତଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନଂ ଆଯତନାନଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଚକ୍ଖୁତୋ ଚେପି ନଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଣ୍ଡିତୋ ବ୍ଯତ୍ତୋ ମେଧାୱୀ ଉପପରିକ୍ଖେଯ୍ଯ, ରିତ୍ତକଞ୍ଞେୱ ଖାଯତି, ତୁଚ୍ଛକଞ୍ଞେୱ ଖାଯତି, ସୁଞ୍ଞକଞ୍ଞେୱ ଖାଯତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୪।୨୩୮) –

ଆଦି। ଛ ବାହିରାଯତନାନି ଗାମଘାତକଚୋରା ୱିଯ ସଙ୍ଖଥାପି ଘାତକଭାୱତୋ। ତେନେୱାହ ''ଚୋରା ଗାମଘାତକାତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଛନ୍ନେତଂ ବାହିରାନଂ ଆଯତନାନଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଚକ୍ଖୁ, ଭିକ୍ଖୱେ, ହଞ୍ଞତି ମନାପାମନାପେସୁ ରୂପେସୂ''ତିଆଦି। ରାଗଗ୍ଗିଆଦୀହି ଏକାଦସହି ଅଗ୍ଗୀହି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ଚକ୍ଖୁ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଆଦିତ୍ତଂ। କେନ ଆଦିତ୍ତଂ? ରାଗଗ୍ଗିନା ଦୋସଗ୍ଗିନା ମୋହଗ୍ଗିନା ଜାତିଯା ଜରାଯ ମରଣେନ ସୋକେହି ପରିଦେୱେହି ଦୁକ୍ଖେହି ଦୋମନସ୍ସେହି ଉପାଯାସେହୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୪।୨୮) –

ଆଦି । ସଙ୍ଖାରାନଂ ଗଣ୍ଡାଦିସଦିସତା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତାଯେୱ। ନିରସ୍ସାଦାତି ଅସ୍ସାଦେତବ୍ବରହିତା ଦୁକ୍ଖସଭାୱତ୍ତା। ନିରସାତି ସମ୍ପତ୍ତିରହିତା ୱିପତ୍ତିପରିଯୋସାନତ୍ତା। ସବ୍ବତ୍ଥ ଯଥା ହେଟ୍ଠା ନିରସ୍ସାଦା ନିରସା ମହାଆଦୀନୱରାସିଭୂତା ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ଏୱଂ ଉପରିପି ''ସୱାଠଅକମିୱ ୱନଗହନ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ତଂ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ।

ସସଦ୍ଦୂଲାତି ସବ୍ଯଗ୍ଘା। ଗାହା କୁମ୍ଭିଲାଦଯୋ। ରକ୍ଖସୋ ଦକରକ୍ଖସୋ। ''ନିରସଂ ନିରସ୍ସାଦ''ନ୍ତି ଇମିନା ଆଦୀନୱସ୍ସ ଅଙ୍କୋକିଣ୍ଣତଂ ଦସ୍ସେତି। ତଥା ହିସ୍ସ ଯୋଗିନୋ ସବ୍ବେସୁ ଭୱାଦୀସୁ ସବ୍ବେପି ସଙ୍ଖାରା ନିସ୍ସଗ୍ଗତୋ ନିରନ୍ତରଂ ସପ୍ପଟିଭଯାୱ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି। ଯଞ୍ଚ ସପ୍ପଟିଭଯଂ, ତଂ ସାଦୀନୱଂ। ତେନାହ ''ତସ୍ସେୱ''ନ୍ତିଆଦି।

ଯନ୍ତି ଆଦୀନୱଞ୍ଞାଣଂ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଇଦଂ ଦସୱତ୍ଥୁକଂ ଦ୍ୱାଦସୱାରପଟିମଣ୍ଡିତଂ ଅନ୍ୱଯବ୍ଯତିରେକୱସେନ ତସ୍ସେୱ ପଦଭାଜନଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ଉପ୍ପାଦୋ ଭଯନ୍ତି ସଙ୍ଖାରାନଂ ଉପ୍ପାଦୋ ଅଖେମଟ୍ଠେନ ଭଯୱତ୍ଥୁତାଯ ଭଯଂ। ଉପ୍ପାଦମୂଲକଞ୍ହି ସବ୍ବଂ ତଂ ସବ୍ବୱତ୍ଥୁକନ୍ତି ସବ୍ଯସନଂ। ପୱତ୍ତଂ ଭଯନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ, ନ ୱା ଏତସ୍ମିଂ ଅଧିଗତେ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଆଯତିଂ ଉପ୍ପାଦୋତି ଅନୁପ୍ପାଦୋ, ନିବ୍ବାନଂ। ତଞ୍ଚ ସବ୍ବସୋ ଭଯାଭାୱତୋ ପରମସ୍ସାସଭୂତତ୍ତା ନିବ୍ଭଯଟ୍ଠେନ ଖେମନ୍ତି। ସନ୍ତିପଦେତି ସବ୍ବସଙ୍ଖାରୂପସମଭୂତେ ଅମତପଦେ। ଅପ୍ପୱତ୍ତନ୍ତିଆଦୀହିପି ପୱତ୍ତାଦିପଟିକ୍ଖେପମୁଖେନ ନିବ୍ବାନମେୱ ୱଦତି। ପୱତ୍ତିଯଂ ଆଦୀନୱଂ ଦିସ୍ୱା ତଦନନ୍ତରମେୱ ନିୱତ୍ତିଯଂ ଆନିସଂସଦସ୍ସନୱସେନ ସୀଘଂ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେନ୍ତାନଂ ୱସେନ ''ଉପ୍ପାଦୋ ଭଯଂ, ଅନୁପ୍ପାଦୋ ଖେମ''ନ୍ତି ତତିଯୱାରୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଏସେୱ ନଯୋ ଛଟ୍ଠୱାରାଦୀସୁପି। ଏତ୍ଥ ଚ ଉପ୍ପାଦୋ ୱିସେସୋ, ଭଯଂ ୱିସେସିତବ୍ବଂ ସାମଞ୍ଞଭାୱତୋତି ସତିପି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପଦାନଂ ସମାନାଧିକରଣଭାୱେ ଲିଙ୍ଗଭେଦୋ ଗହିତୋ। ଯଥା ''ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋ ଅରିଯସଚ୍ଚ''ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୫୪; ମ। ନି। ୩।୩୭୪)। ଏସ ନଯୋ ''ଗତି ଭଯ''ନ୍ତିଆଦୀସୁପି।

ଉପ୍ପାଦୋ ସଙ୍ଖାରାତି ଏତ୍ଥ ପନ ସବ୍ବେସଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଉପ୍ପାଦଂ ସାମଞ୍ଞେନ ଗହେତ୍ୱା ସଙ୍ଖାରା ଭେଦତୋ ୱିହିତା ସବ୍ବତ୍ଥକମେୱ ତେସଂ ୱିଭାଗତୋ ୱିପସ୍ସିଯମାନତ୍ତାତି ୱଚନଭେଦୋ କତୋ।

ଆଯୂହନଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ''ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି ପସ୍ସତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଞାଣଂ ଆଦୀନୱେ ଇଦନ୍ତି ଆଦୀନୱେ ୱିସଯଭୂତେ ଇଦଂ ପଞ୍ଚୱତ୍ଥୁକଂ ଞାଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଞାଣଂ ସନ୍ତିପଦେତି ସନ୍ତିପଦେ ନିନ୍ନାଦିଭାୱେନ ଠିତଂ ଇଦଂ ଞାଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୭୫୩। କମ୍ମପଚ୍ଚଯା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭୱେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଉପ୍ପାଦୋ ପାକଟତରୋ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତୀତି ଆହ ''ପୁରିମକମ୍ମପଚ୍ଚଯା ଇଧ ଉପ୍ପତ୍ତୀ''ତି। ପୱତ୍ତଂ ନାମ ଇଧ ପୱତ୍ତିଯଂ ଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତୀତି ଆହ ''ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପୱତ୍ତୀ''ତି। ସବ୍ବମ୍ପୀତି ତିଯଦ୍ଧଗତଂ ରୂପାରୂପଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାଦିୱିଭାଗଂ ସବ୍ବମ୍ପି। କମ୍ମନ୍ତି ଏତରହି ପୱତ୍ତଂ କମ୍ମଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ଉପ୍ପାଦପୱତ୍ତଆଯୂହନଗ୍ଗହଣେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଦ୍ଧପରିଯାପନ୍ନା ସଙ୍ଖାରା ଗହିତା, ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣେନ ଅନାଗତଦ୍ଧପରିଯାପନ୍ନା ଉପାଦିନ୍ନା। ଉପ୍ପାଦଗ୍ଗହଣେନ ଚ ଅତୀତଦ୍ଧପରିଯାପନ୍ନା କମ୍ମସଙ୍ଖାରା ଉଲ୍ଲିଙ୍ଗତ୍ତା। ନିମିତ୍ତଗ୍ଗହଣେନ ପନ ସବ୍ବେପି ଗହିତା। ଯାଯ ଗତିଯା ସା ପଟିସନ୍ଧି ହୋତି ସା ନିରଯାଦିଭେଦା ଗତି ସୁଚରିତଦୁଚ୍ଚରିତୱସେନ ଗନ୍ତବ୍ବତ୍ତା, ସା ପନତ୍ଥତୋ ତଂତଂକମ୍ମନିଯମିତା ଭୱସମଞ୍ଞାରହା ୱିପାକକ୍ଖନ୍ଧା, କଟତ୍ତା ଚ ରୂପନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଖନ୍ଧାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତନନ୍ତି ସବ୍ବେସମ୍ପି ଖନ୍ଧାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତନଂ। ପାକଟା ଏୱ ସଚ୍ଚୱିଭଙ୍ଗେ ଲକ୍ଖଣାଦିୱସେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ତା। ୱତ୍ଥୁୱସେନାତି ଆରମ୍ମଣସଙ୍ଖାତପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନୱସେନ। ଯଦି ତେ ପଞ୍ଚେୱ ୱତ୍ଥୁଭାୱେନ ଇଚ୍ଛିତା, ଅଥ କସ୍ମା ସେସା ୱୁତ୍ତାତି

ଆହ ‘‘ସେସା ତେସଂ ୱେୱଚନୱସେନା’’ତି। ତେନ ୱିପସ୍ସକାନଂ ଞାଣୱିପ୍ଫାରସ୍ସ ୱିସଯସଂୱଡ୍ଢନତ୍ଥଂ ଦେସନା ୱଡ୍ଢିତାତି ଦସ୍ସେତି।

ଅନ୍ୱଯତୋ ଦସ୍ସିତସ୍ସ ଆଦୀନୱଞାଣସ୍ସ ବ୍ୟତିରେକତୋ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପଟିପକ୍ଖଞାଣଦସ୍ସନଂ ‘‘ଯତ୍ଥ ଉପ୍ପାଦୋ ନତ୍ଥି, ତତ୍ଥ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଭଯମ୍ପି ନତ୍ଥୀ’’ତି। ‘‘ଭଯତୁପଟ୍ଠାନେନ ୱା’’ତିଆଦିନା ପୱତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ନିୱତ୍ତିଦସ୍ସନଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ, ଅନୁବୁଦ୍ଧାନଞ୍ଚ ଆଚିଣ୍ଣମେତଂ ଯଥା ପୁରିମଂ ସଚ୍ଚଦ୍ୱଯଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ନିରୋଧସଚ୍ଚଦେସନାତି ଦସ୍ସେତି। ଯଥା ଲୋକେ କସ୍ସଚି ଆଦୀନୱଦସ୍ସନଂ ନିରତ୍ଥକମ୍ପି ହୋତି, ନ ତଥା ଇଦଂ, ଇଦଂ ପନ ସାତ୍ଥକମେୱାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯସ୍ମା ୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତପ୍ପଟିପକ୍ଖନିନ୍ନଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି ଦାହାଭିଭୂତସ୍ସ ସୀତନିନ୍ନତା ୱିଯ ସୁଟ୍ଠୁ ଦିଟ୍ଠାଦୀନୱତୋ ଏକଂସେନ ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାଭାୱତୋ।

ଭଯନ୍ତି ଭାଯିତବ୍ବଂ। ‘‘ନିଯମତୋ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ଏତେନସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଭାୱେନ ଭାଯିତବ୍ବତାତି ଭାଯିତବ୍ବତା ଦୁକ୍ଖଭାୱଂ ନ ବ୍ୟଭିଚରତୀତି ଦସ୍ସେତି। ୱଟ୍ଟାମିସଂ ଉପାଦିନ୍ନକ୍ଖନ୍ଧାତି ୱଦନ୍ତି। ତିୱିଧମ୍ପି ୱଟ୍ଟଂ, ୱଟ୍ଟସନ୍ନିସ୍ସିତଞ୍ଚ ୱଟ୍ଟାମିସଂ। କିଲେସେହି ଆମସିତବ୍ବତୋ ଲୋକାମିସଂ, ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା । କିଲେସା ଏୱ କିଲେସାମିସଂ। ସଙ୍ଖାରମତ୍ତମେୱାତି ଏତ୍ଥ ଏୱ-ସଦ୍ଦେନ ୱିସଙ୍ଖାରଂ ନିୱତ୍ତେତି। ନ ହି ତତ୍ଥ ସାମିସତାଲେସୋପି ଅତ୍ଥୀତି। ମତ୍ତ-ସଦ୍ଦେନ ପନ ଅପରିପୁଣ୍ଣତଂ ୱିଭାୱେତି। ନ ହି ସବ୍ବସଙ୍ଖାରଗତଂ ସାମିସନ୍ତି। ତସ୍ମାତି ‘‘ଭଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖାଦିଭାୱେନ ନିଯତତ୍ତା। ଯଦି ଯଂ ଭଯଂ, ତଂ ଦୁକ୍ଖାଦିସଭାୱମେୱ, ତଥା ସତି ଭଯାଦୀସୁ ଏକେନେୱ ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧି। କସ୍ମା ସବ୍ବାନି ଗହିତାନୀତି ଅନୁଯୋଗଂ ମନସି କତ୍ୱା ଆହ ‘‘ଏୱଂ ସନ୍ତେପୀ’’ତିଆଦି। ଯଥା ତେସୁ ଏୱ ସଙ୍ଖାରେସୁ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନତ୍ତତୋ ପୱତ୍ତିୱସେନ ଆକାରନାନତ୍ତତୋ ଅନୁପସ୍ସନାନାନତ୍ତଂ, ଏୱଂ ଭଯାକାରାଦିଆକାରନାନତ୍ତତୋ ପୱତ୍ତିୱସେନେୱେତ୍ଥ ଞାଣସ୍ସ ନାନତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଭଯାକାରେନ ପୱତ୍ତଂ ଞାଣଂ ଭଯତୁପଟ୍ଠାନଞାଣଂ, ଇତରାକାରୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ଆଦୀନୱଞାଣନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଯସ୍ମା ଆଦୀନୱଞାଣସ୍ସ ୱିସଯଭାୱେନ ୱୁତ୍ତା ପନ୍ନରସାପି ଅତ୍ଥା ଉପ୍ପାଦାଦୀସୁ ପଞ୍ଚସ୍ୱେୱ ଅନ୍ତୋଗଧା, ତତ୍ଥ ଚ ଞାଣଂ ଅନ୍ୱଯବ୍ୟତିରେକୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଦସୱିଧଂ ହୋତି। ତସ୍ମା ଆହ ‘‘ଦସ ଞାଣେ ପଜାନାତୀ’’ତି। ପଜାନନଞ୍ଚ ସାତିସଯଂ ୱିସଯଗତସମ୍ମୋହୱିଗମେନ ଅସମ୍ମୂଳ୍ହଂ, ଅତ୍ତନିପି ଅସମ୍ମୂଳ୍ହମେୱାତି ଅତ୍ତାନମ୍ପି ପଜାନନ୍ତଂ ୱିଯ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ପଟିୱିଜ୍ଝତି ସଚ୍ଛିକରୋତୀ’’ତି। ଦ୍ୱିନ୍ନନ୍ତି ଦ୍ୱୀସୁ କୁସଲସଦ୍ଦଯୋଗେନ ହି ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ସାମିୱଚନଂ ଯଥା ‘‘କୁସଲା ନଚ୍ଚଗୀତସ୍ସା’’ତି (ଜା। ୨।୨୨।୯୪)। କୁସଲତାତି କରଣେ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଦ୍ୱିନ୍ନଂ କୁସଲତାଯା’’ତି। ଦ୍ୱିନ୍ନନ୍ତି ୱା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଞାଣାନଂ ୱସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ପୱତ୍ତିଯା ଯାଥାୱତୋ ଦିଟ୍ଠତାଯ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତୋ ସନ୍ତିପଦଂ ସୁୱିନିଚ୍ଛିତମେୱ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତି। ତେନସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ପରମଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନାଦିମିଚ୍ଛାଗାହୱସେନ ନ ୱିଚଲତି। ତତ୍ଥ ସୁପରିଦିଟ୍ଠାଦୀନୱତ୍ତାତି ଆହ ‘‘ନାନାଦିଟ୍ଠୀସୁ ନ କମ୍ପତୀ’’ତିଆଦି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

ଆଦୀନୱାନୁପସ୍ସନାଞାଣଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନାଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୫୪।ସଙ୍ଖାରଗତେତି ସବ୍ବସ୍ମିଂ ତେଭୂମକେ ସଙ୍ଖାରେ। ନିବ୍ବିନ୍ଦତୀତି ଞାଣନିବ୍ବିଦେନ ନିବ୍ବେଦଂ ଆପଜ୍ଜତି। ତଥାଭୂତୋ ଚ ତତ୍ଥ ଉକ୍କଣ୍ଠନ୍ତୋ, ଅନଭିରମନ୍ତୋ ଚ ନାମ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଉକ୍କଣ୍ଠତି ନାଭିରମତୀ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଅନଭିରମଣସ୍ସ ଉପମଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସେଯ୍ୟଥାପୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନୋତତ୍ତଦହଂ ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଠିତେସୁ ଦ୍ୱିଯୋଜନସତୁବ୍ବେଧେସୁ ଯଥାକ୍କମଂ ସାନୁଅଞ୍ଜନରଜତସୁୱଣ୍ଣସତ୍ତରତନମଯେସୁଗନ୍ଧମାଦନକାଳଅକେଲାସସୁଦସ୍ସନଚିତ୍ତକୂଟଭେଦେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ହିମୱତୋ ମହାସିଖରେସୁ ପଚ୍ଛିମୋ ଚିତ୍ତକୂଟପବ୍ବତୋ ନାମ। ସୀହପପାତାଦୀସୁ ସତ୍ତସୁ ମହାସରେସୁ।

ସୁୱଣ୍ଣପଞ୍ଜରେତି ସୁୱଣ୍ଣମଯେ ସୀହପଞ୍ଜରେ। ପକ୍ଖିତ୍ତୋତି ନିରୁଦ୍ଧୋ। ତିୱିଧେ ସୁଗତିଭୱେତି କାମସୁଗତିଆଦିକେ ତିୱିଧେ ସମ୍ପତ୍ତିଭୱେ।

ହତ୍ଥପାଦୱାଲଓନ୍ତିକୋସେହି ଭୂମିଫୁସନେହି ସତ୍ତହି ପତିଟ୍ଠିତୋତି ସତ୍ତପତିଟ୍ଠୋ। ନଗରମଜ୍ଝେ ନାଭିରମତି ଦ୍ୱାରପଞ୍ଜରନାଳଅନାଦିଅୱବାଧନଭଯେନ। ଦିଟ୍ଠେତି ଅଧିମୁତ୍ତିପୁବ୍ବକେନ ଅନ୍ୱଯଦସ୍ସନେନ ଦିଟ୍ଠେ। ତେନାହ ‘‘ତନ୍ନିନ୍ନତପ୍ପୋଣତପ୍ପବ୍ଭାରମାନସୋ’’ତି।

ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନାଞାଣଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

୭୫୫।ତଂ ପନେତନ୍ତି ନିବ୍ବିଦାଞାଣମାହ। ଞାଣଦ୍ୱୟେନାତି ଭୟତୁପଟ୍ଠାନାଦୀନଞ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଞାଣଦ୍ୱୟେନ। ଯସ୍ମା ଭୟତୋ ଦିସ୍ସମାନା ଏୱ ସଙ୍ଖାରା ମହାଦୀନୱା, ନିବ୍ବିନ୍ଦିତବ୍ବା ଚ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ତସ୍ମା ଏକମ୍ପି ତଂ ଞାଣଂ ତଥାଭାୱନାବଲପ୍ପତ୍ତିୟା ଅୱତ୍ଥାୱିସେସଯୁତ୍ତଂ ତିୱିଧକିଚ୍ଚସାମତ୍ଥିୟୱନ୍ତଂ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅତ୍ଥତୋ ଏକ’’ନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେ’’ତିଆଦି।

ତୟିଦଂ ତାସଂ ଅନୁପସ୍ସନାନଂ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତିୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଆଦିମ୍ହି ପନ ଭିନ୍ନସଭାୱା ଏୱ ପୱତ୍ତନ୍ତି। ଉସ୍ସାଦେସୀତି ପାତ୍ୱାକାସି, ୱିଭାୱେସୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୫୬।ନ ସଜ୍ଜତି ବଦ୍ଧାଦୀନୱତାୟ ଦିଟ୍ଠତ୍ତା। ମୁଞ୍ଚିତୁକାମଂ ନିସ୍ସରିତୁକାମଂ ହୋତି ଅନାଦିକାଲିକସ୍ସ ଖନ୍ଧସ୍ସ ପରିଚ୍ଚଜ୍ଜାୟମାନତ୍ତା। ମୁଞ୍ଚିତୁକାମତା ତତୋ ଅତ୍ତାନଂ ନିବ୍ବେଧେତୁକାମତା ନିସ୍ସରିତୁକାମତା ଅପଗନ୍ତୁକାମତା। ପଞ୍ଜରପକ୍ଖିଣୋତି ପଞ୍ଜରେନ ସମୋରୁଦ୍ଧୋ। ଏୱମାଦୟୋତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଆଦିତ୍ତଅଙ୍ଗାରୌପସଟ୍ଟଦେସବ୍ଭାଢଅସାପଦାକୁଲୱନଗହନାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାଞାଣଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୫୭।‘‘ସବ୍ବଭୱ…ପେ… ମୁଞ୍ଚିତୁକାମୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ସବ୍ବସ୍ମା ସଙ୍ଖାରଗତାତି ସବ୍ବଗ୍ଗହଣଂ ସାତିସୟମୁତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅଧିକୱଚନଂ ଅଞ୍ଞମତ୍ଥଂ ବୋଧେତୀତି। ଯଞ୍ହି ସଙ୍ଖାରେହି ଅନନୁବନ୍ଧସ୍ସ ମୁଞ୍ଚନଂ, ତଂ ସାତିସୟଂ ମୁଞ୍ଚନଂ। ତଂ ପନ ୱୁଚ୍ଚମାନାୟ ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନାୟ ହୋତୀତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପୁନ ତେ ଏୱଂ ସଙ୍ଖାରେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ସଙ୍ଖାରପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ପୁବ୍ବେପି କତନ୍ତି ପୁନଗ୍ଗହଣଂ। ଭୱାଦିଗତସ୍ସ ସଙ୍ଖାରସ୍ସ ଅପରିତୁଲିତସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ‘‘ତେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନୁପସ୍ସନାକାରସ୍ସ ଅପୁବ୍ବସ୍ସପି ଅତ୍ଥିତାୟ ‘‘ଏୱ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନାକାରେନାତି ହି ଅତ୍ଥୋ। ସଙ୍ଖାରାନଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ନାମ ପରିପୁଣ୍ଣଲକ୍ଖଣୱସେନେୱ ହୋତୀତି ‘‘ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅନଚ୍ଚନ୍ତିକତୋତିଆଦୀସୁ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ। ପଠମେନ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ‘‘ଆଦିଅନ୍ତୱନ୍ତତୋ ନିଚ୍ଚପଟିକ୍ଖେପତୋ’’ତି ଏୱମାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ।

ଦୁତିୟେନ ‘‘ଉଦୟବ୍ବୟପଟିପୀଳନତୋ ସୁଖପଟିକ୍ଖେପତୋ’’ତି ଏୱମାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ।

ଅଜଞ୍ଞତୋତି ଅମନୁଞ୍ଞତୋ, ଅସୋଭନତୋ ୱା। ଜେଗୁଚ୍ଛତୋତି ‘‘ଧୀ’’ତି ଜିଗୁଚ୍ଛିତବ୍ବତୋ। ପଟିକ୍କୂଲତୋତି ଅଭିରୁଚିୟା ପଟିଲୋମନେନ ପଟିକ୍କୂଲଭାୱତୋ। ନ ମଣ୍ଡନେନ ହତା ଅମଣ୍ଡନହତା, ଅମଣ୍ଡନେନ ସଙ୍ଖା ଏତେସଂ ସୁଭଭାୱଂ ହନ୍ତୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅମଣ୍ଡନେନ ୱା ତେସଂ ଅସୁଭତା ପାକଟା ହୋତୀତି ଅମଣ୍ଡନହତା। ମଣ୍ଡନେନ ୱା ନ ହନ୍ତବ୍ବସଭାୱା ‘‘ଅସୂରିୟପସ୍ସା’’ତି ୱିୟ ଅମଣ୍ଡନହତା। ତତୋ ଅମଣ୍ଡନହତଭାୱତୋତି ରୂପସଙ୍ଖାରେ ସନ୍ଧାୟ ୱଦତି। ୱିରୂପତୋତି ଅସୁନ୍ଦରତୋ। ପଟିଘସଂଯୋଜନୱତ୍ଥୁତାୟ ପସ୍ସନ୍ତେ ଅତ୍ତନି ବନ୍ଧତୀତି ବୀଭଚ୍ଛଂ ଅତିୱିୟ ୱିରୂପଂ। ଯଂ ଦିଟ୍ଠମତ୍ତମେୱ ଦୋମନସ୍ସୁପ୍ପତ୍ତିନିମିତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଜଞ୍ଞଜିଗୁଚ୍ଛନୀୟତା ହି ଗୂଥଂ ୱିୟ ପରିଚ୍ଚଜିତବ୍ବଂ ୱା ବୀଭଚ୍ଛଂ। ଇଧ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ‘‘ଅସୁଚିତୋ ଅମନାପତୋ’’ତି ଏୱମାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ।

ଚତୁତ୍ଥେନ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ‘‘ଅପରିଣାୟକତୋ ଅତ୍ତପଟିକ୍ଖେପତୋ’’ତି ଏୱମାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ।

୭୫୮।ଅୟନ୍ତି ଯୋଗାୱଚରୋ। ମୁଞ୍ଚନସ୍ସାତି ପୁନ ଅନନୁବନ୍ଧନତ୍ଥଂ ସୁମୁତ୍ତମୁଞ୍ଚନସ୍ସ। ଉପାୟସମ୍ପାଦନତ୍ଥନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ସୁଟ୍ଠୁ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ପରିମଦ୍ଦନା ଉପାୟୋ, ତସ୍ସ ସାଧନତ୍ଥଂ।

ମଚ୍ଛଗହଣତ୍ଥଂ ଉଦକେ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଖିପନ୍ତି ଏତନ୍ତି ଖିପ୍ପଂ, ମଚ୍ଛାନଂ ଗହଣକୁଟପଂ। ଓଡ୍ଡାପେସୀତି ଓସାରେସି, ଖିପୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସପ୍ପନ୍ତି କଣ୍ହସପ୍ପଂ। ଗହଣେତି ଯଥାଗହିତଂ ସପ୍ପଂ ଅଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଗହଣେ। ହତ୍ଥଂ ନିବ୍ବେଠେତ୍ୱାତି ସପ୍ପେନ ଅତ୍ତନୋ ଭୋଗେନ ୱେଠିତଂ ହତ୍ଥପଦେସଂ ନିବ୍ବେଠେତ୍ୱା ମୋଚେତ୍ୱା। ଆୱିଞ୍ଛିତ୍ୱା ଆୱେଠିକପ୍ପହାପନେନ ଭମେତ୍ୱା। ନିସ୍ସଜ୍ଜିତ୍ୱାତି ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା।

ତତ୍ଥାତିଆଦି ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ। ତତ୍ଥ ଆଦିତୋୱାତି ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତକାଲେ। ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗଂ କତ୍ୱାତି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ସମୂହାଦିଘନଗ୍ଗହଣଂ

ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ସୁମୁଭନ୍ତି ଭାୱନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ ''ୱିସମଂ ଚନ୍ଦିମସୂରିଯା ପରିୱତ୍ତନ୍ତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୪।୭୦) ୱିଯ। ସଙ୍ଖାରାନଂ ନିଚ୍ଚାଦିଆକାରେନ ଉପଟ୍ଠାତୁଂ ଅସମତ୍ଥତା ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦିଭେଦାଯ ୱିପସ୍ସନାଯ ସାତିସଯଂ ବଲୱଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା, ସା ଚ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିଆକାରସ୍ସ ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣେନାତି ଆହ ''ତିଲକ୍ଖଣାରୋପନେନ…ପେ… ପାପେତ୍ୱା''ତି। ଯଥା ହି ନିକ୍କଦ୍ଧକରଣେ ବଲୱତରେନ ପଟିମଲ୍ଲେନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ମୁଟ୍ଠିପ୍ପହାରାଦିନା ୱିମଥିତୋ ଇତରୋ ତେନ ଯୁଜ୍ଝିତୁଂ ଅସମତ୍ଥତଂ ପାପିତୋ ହୋତି। ନ କେୱଲଂ ଅସମତ୍ଥତଂ ପାପିତୋୱ ହୋତି, ଅଥ ଖୋ ମରଣମତ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ୱା ମରଣଂ ୱା ପାପୁଣାତି, ଏୱମେତେପି ସଙ୍ଖାରା ଏୱଂ ଦୁବ୍ବଲଭାୱଂ ପାପିତା ଉପରିଞାଣାନୁଭାୱେନ ନିଚ୍ଚସେୱନତଂ, ସବ୍ବସୋ ଭଙ୍ଗଞ୍ଚ ପାପୁଣନ୍ତୀତି।

୭୫୯।ଏତ୍ତାୱତାତି ଏୱଂ ''ଅନଚ୍ଚନ୍ତିକତୋ''ତିଆଦିନା ପରୋଚତ୍ତାଲୀସାଯ ଆକାରେହି ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିଭାୱସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱସପ୍ପୱତ୍ତେନ ପଟିସଙ୍ଖାନେନ।

ଅନିଚ୍ଚତୋ ମନସିକରୋତୋତିଆଦୀସୁ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ଭଯତୁପଟ୍ଠାନକଥାଯଂ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୭୫୦) ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – ''ପଟିସଙ୍ଖା''ତି ପଦସ୍ସ ''ଜାନିତ୍ୱା''ତି ଅତ୍ଥଂ ୱତ୍ୱା ପଟିସଙ୍ଖାନୁପ୍ପଜ୍ଜନକିରିଯାନଂ ସମାନଖଣତ୍ତା ଅସତିପି ପୁବ୍ବାପରକାଲତ୍ତେ ସଦ୍ଦୱୋହାରମତ୍ତେନ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''କାମ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତେନ ''କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ହେତୁପଚ୍ଚଯା (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୫୩), ନିହନ୍ତ୍ୱା ତିମିରଂ ସବ୍ବଂ, ଉଗ୍ଗତୋଯଂ ଦିୱାକରୋ''ତି ଚ ଏୱମାଦୀସୁ ୱିଯ ସମାନକାଲୱସେନାଯଂ ସଦ୍ଦପଯୋଗୋତି। ତଥା ମନଞ୍ଚ ଧମ୍ମେ ଚ ପଠମଂ ପଟିଚ୍ଚ ପଚ୍ଛା ନ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି, ଏୱମିଧାପୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ମନଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏଦିସୋ ସଦ୍ଦପଯୋଗୋ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଲୋକେ ପୁବ୍ବକାଲୱସେନେୱ ଦିସ୍ସତୀତି ପୁବ୍ବକାଲୱସେନେୱ ଇଧାପି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଏକତ୍ତନଯେନ ୱା…ପେ… ୱେଦିତବ୍ବ''ନ୍ତି ଆହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଅପରାପରଂ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ଞାଣେସୁ ପୁରିମସ୍ସ ୱସେନ ପଟିସଙ୍ଖାନକିରିଯା, ତଦଞ୍ଞସ୍ସ ୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକିରିଯା ଚ ଯୋଜେତବ୍ବା, ନ ଚ ତାନି ଭେଦତୋ ଅପେକ୍ଖିତବ୍ବାନି ଏକସନ୍ତାନପତିତତାଯ ଏକତ୍ତନଯୱସେନ ଗହିତତ୍ତାତି। ଇତରସ୍ମିଂ ପଦଦ୍ୱଯେତି ''ପୱତ୍ତଂ ପଟିସଙ୍ଖା, ନିମିତ୍ତଞ୍ଚ ପୱତ୍ତଞ୍ଚ ପଟିସଙ୍ଖା''ତି ଇମସ୍ମିଂ ପଦଦ୍ୱଯେ।

ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଞାଣଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୬୦। ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖାକାରାଦିପରିଗ୍ଗଣ୍ହନୱସେନ ପୱତ୍ତମ୍ପି ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଞାଣଂ ୱିସେସତୋ ଅନତ୍ତାକାରପରିଗ୍ଗଣ୍ହନପଧାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ''ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ସୁଞ୍ଞାତି ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା''ତିଆଦି। ତସ୍ମିଞ୍ହି ସତି ସଚ୍ଚସମ୍ପଟିୱେଧୋ ଇଜ୍ଝତି, ନ ଅସତି। ତଦଭାୱତୋ ହି ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣପଞ୍ଞାପକମ୍ପି ସରଭଙ୍ଗସତ୍ଥାରାଦୀନଂ ସାସନଂ ଅନିଯ୍ୟାନିକମେୱ ଜାତଂ। ଅଥ ୱା ତେସଂ ନିଚ୍ଚସାରାଦୀହି ରିତ୍ତକଂ ସନ୍ଧାଯ ''ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ସୁଞ୍ଞାତି ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ଯତୋ ରିତ୍ତକଂ, ତଂ ତେନ ସୁଞ୍ଞନ୍ତି। ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞତାଯ ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଭାୱତୋ ଅନେକୱାରଂ ପଟିୱିଦ୍ଧାଯପି ସୁଞ୍ଞତାନୁପସ୍ସନାଯ ଦଳ୍ହୀଭାୱାପାଦନତ୍ଥଂ ''ପୁନ ସୁଞ୍ଞମିଦ''ନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଯଦଗ୍ଗେନ ସଙ୍ଖାରା ଅନତ୍ତତା, ତଦଗ୍ଗେନ ଅନତ୍ତନିଯା। ସତି ହି ଅତ୍ତନି ଅତ୍ତନିଯେନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ''ସୁଞ୍ଞମିଦଂ ଅତ୍ତେନ ୱା ଅତ୍ତନିଯେନ ୱା''ତି। ଦ୍ୱିକୋଟିକନ୍ତି ଦ୍ୱିଅଂସିକଂ, ଅତ୍ତାନଂ ନେୱ ଦିସ୍ୱା ଞାଣଚକ୍ଖୁନା ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ, ଅନୁମାନତୋ ଚ ତସ୍ସ ଅନୁପଲବ୍ଭନୀଯତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପରଂ ଅଞ୍ଞଂ ସତ୍ତଂ, ସଙ୍ଖାରଂ ୱା ପରିକ୍ଖାରଭାୱେ ଅତ୍ତନୋ ସୁଖଦୁକ୍ଖସାଧନଭାୱେ ଠିତଂ ନ ଦିସ୍ୱାତି ଯୋଜନା। ପୁନ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ସୁଞ୍ଞତାନୁପସ୍ସନାଧିକାରେ।

କ୍ୱଚୀତି କତ୍ଥଚି ଠାନେ, କାଲେ, ଧମ୍ମେ ୱା। ଅଥ ୱା କ୍ୱଚୀତି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ, ବହିଦ୍ଧା ୱା। ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତାନନ୍ତି ସକତ୍ତାନଂ। ''ଅଯଂ ଖୋ ଭୱଂ ବ୍ରହ୍ମା ମହାବ୍ରହ୍ମା…ପେ… ସେଟ୍ଠୋ ସଜିତା ୱସୀ ପିତା ଭୂତଭବ୍ୟାନ''ନ୍ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୪୨) ପରେହି ପରିକପ୍ପିତଂ ଅତ୍ତାନଞ୍ଚ କସ୍ସଚି କିଞ୍ଚନଭୂତଂ ନ ପସ୍ସତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''କସ୍ସଚୀ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପରସ୍ସାତି ''ପରଜାତି, ପରୋ ପୁରିସୋ''ତି ଚ ଏୱଂ ଗହିତସ୍ସ। ନ ଚ ମମ କ୍ୱଚନୀତି ଏତ୍ଥ ମମ-ସଦ୍ଦୋ ଅଟ୍ଠାନେ ପଯୁତ୍ତୋତି ଆହ ''ମମ-ସଦ୍ଦଂ ତାୱ ଠପେତ୍ୱା''ତି। ପରସ୍ସ ଚାତି ଅତ୍ତତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ। ''ପରୋ ପୁରିସୋ''ତି ଏୱଂଭୂତୋ ଅତ୍ତୋ ମମତ୍ତାଯ ଠିତୋ, ତସ୍ସ ୱସେନ ମଯ୍ହଂ ସବ୍ବଂ ସିଜ୍ଝତୀତି ଏୱଂ ଏକଚ୍ଚଦିଟ୍ଠିଗତିକପରିକପ୍ପିତୱସେନ ପରଂ ଅତ୍ତାନଂ ତଞ୍ଚ ଅତ୍ତନୋ କିଞ୍ଚନଭୂତଂ ନ ପସ୍ସତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ନ ଚ କ୍ୱଚନୀ''ତିଆଦିମାହ। ଏତ୍ଥ ଚ ନାହଂ କ୍ୱଚନୀତି ସକଅତ୍ତନୋ ଅଭାୱଂ ପସ୍ସତି। ନ କସ୍ସଚି କିଞ୍ଚନତସ୍ମିନ୍ତି ସକଅତ୍ତନୋ ଏୱ କସ୍ସଚି ଅନତ୍ତନିଯତଂ ପସ୍ସତି। ନ ଚ ମମାତି ଏତଂ ଦ୍ୱଯଂ ଯଥାସଙ୍ଖ୍ୟଂ ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ଅତ୍ଥୀତି ପଚ୍ଚେକଂ। ନ ଚ କ୍ୱଚନି ପରସ୍ସ ଅତ୍ତା ଅତ୍ଥୀତି ପରସ୍ସ

ଅତ୍ତନୋ ଅଭାୱଂ ପସ୍ସତି। ତସ୍ସ ପରସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ମମ କିଞ୍ଚନତା ନ ଚତ୍ଥୀତି ପରସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଅନତ୍ତନିଯତଂ ପସ୍ସତି। ଏୱଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ, ବହିଦ୍ଧା ଚ ଖନ୍ଧାନଂ ଅତ୍ତତ୍ତନିଯସୁଞ୍ଞତା ସୁଦ୍ଧସଙ୍ଖାରପୁଞ୍ଜତା ଚତୁକୋଟିକସୁଞ୍ଞତାପରିଗ୍ଗଣ୍ହନେନ ଦିଟ୍ଠା ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଏୱମଯ''ନ୍ତିଆଦି।

୭୬୧।''ଛହାକାରେହୀ''ତିଆଦିନା ନିଦ୍ଦେସାଦୀସୁ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଆଗତେ ପକାରେ ସୁଞ୍ଞତାନୁପସ୍ସନାଯ ପରିବ୍ରୂହନଂ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ଛହାକାରେହୀତି ଛହି ଗହଣାକାରେହି, ଗହେତବ୍ବାକାରେହି ୱା। ନିଚ୍ଚେନାତି ''ନିଚ୍ଚୋ''ତି ପରିକପ୍ପିତେନ ଅତ୍ତନା ୱା ଅଞ୍ଞେନ ୱା କେନଚି। ନିଚ୍ଚେନାତି ୱା ନିଚ୍ଚଭାୱେନ। ଧୁୱାଦଯୋ ''ନିଚ୍ଚୋ''ତି ଗହିତସ୍ସେୱ ଗହେତବ୍ବାକାରା। ତବ୍ବିଭାଗେନ ହି ଇମସ୍ସ ଛକ୍କତା। ତତ୍ଥ ନିଚ୍ଚତା ନାମ କୂଟଟ୍ଠତା। ଧୁୱଭାୱୋ ଥିରତା। ସଦା ଭାୱିତା ସସ୍ସତତା। ନିବ୍ବିକାରତା ଅୱିପରିଣାମଧମ୍ମତା। ଯାୱ ଜରାମରଣାତି ପେଯ୍ୟାଲଂ ଅକତ୍ୱା ପରିଯୋସାନପଦମେୱ ଦସ୍ସେତି।

୭୬୨। ନ ସାରନ୍ତି ଅସାରଂ, ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ସାରନ୍ତି ନିସ୍ସାରଂ। ସାରତୋ ଅପଗତଂ, ସାରଂ ୱା ତତୋ ଅପଗତନ୍ତି ସାରାପଗତଂ। କେଚି ପନେତ୍ଥ ''ନିଚ୍ଚସାରସାରେନ ୱା ସୁଖସାରସାରେନ ୱା ଅତ୍ତସାରସାରେନ ୱା''ତି ପାଠଇତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ''ଅସାରଂ ନିସ୍ସାରଂ ସାରାପଗତ''ନ୍ତି ପଦତ୍ତଯଂ ଏକୋ ସୁଞ୍ଞତାପରିଗ୍ଗହାକାରୋ, ଅଞ୍ଞଥା ସତ୍ତେୱ ଆକାରା ସିଯୁଂ, ନ ଅଟ୍ଠାତି ୱଦନ୍ତି। ଅପରେ ପନ ''ସୁଭସାରସାରେନାତିପି ପାଠଇଯଂ ଅତ୍ଥୀତି 'ଅସାରଂ ନିସ୍ସାରଂ ସାରାପଗତ'ନ୍ତି ଇଦଂ ପଦତ୍ତଯଂ 'ନିଚ୍ଚସାରସାରେନା'ତିଆଦୀସୁ ପଚ୍ଚେକଂ ଯୋଜେତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ସେତୱଚ୍ଛୋତି ସେତୱରୁଣକୋ। ''ମିନରୁକ୍ଖୋ''ତିପି ୱଦନ୍ତି। ପାଠଇଭଦ୍ଦକୋତି କିଂସୁକୋ।

୭୬୩। ନିଚ୍ଚସାରାଦୀନଂ ଅଭାୱତୋ ରିତ୍ତତୋ ପସ୍ସତି। ପରିତ୍ତତୋ, ଲାମକତ୍ତା ୱା ତୁଚ୍ଛତୋ। ଅତ୍ତସାରାଭାୱେନ ସୁଞ୍ଞତୋ। ସଯଂ ଅନତ୍ତତାଯ ଅନତ୍ତତୋ। ଇସ୍ସରିଯସ୍ସ ଅଭାୱତୋ, କେନଚି ଇସ୍ସରିଯଂ କାରେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତାଯ ଚ ଅନିସ୍ସରିଯତୋ। ଫେଣପିଣ୍ଡେନ ଭାଜନାଦିଂ କାତୁକାମସ୍ସ ୱିଯ ରୂପସ୍ସ ନିଚ୍ଚତାଦିଂ କାତୁକାମସ୍ସ ତଂ ନ ସିଜ୍ଝତି, ସବ୍ବେଚ୍ଛାୱସେନ ୱା କାଚି କିରିଯା ନତ୍ଥୀତି ଅକାମକାରିଯତୋ। ''ଏୱଂ ରୂପଂ ହୋତୁ, ମା ଏୱ''ନ୍ତି ଅଲବ୍ଭନୀଯତୋ। ସଯଂ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱସେ ନ ୱତ୍ତତି, ନାପି ଅଞ୍ଞଂ ଅତ୍ତନୋ ୱସେ ୱତ୍ତେତୀତି ଅୱସୱତ୍ତକତୋ। ଯସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ସଯଂ ତସ୍ସ ପରୋ ୱିଯ ଅୱିଧେଯ୍ୟତାଯ ପରତୋ। କାରକାଦି ୱିଯ କାରଣେହି, ଫଲେନ ଚ ୱିୱିତ୍ତତୋ। ନ ହି କାରଣେନ ଫଲଂ, ଫଲେନ ୱା କାରଣଂ ସଗବ୍ଭଂ ତିଟ୍ଠତି। ଏସ ନଯୋ ୱେଦନାଦୀସୁପି।

୭୬୪।ରୂପଂ ନ ସତ୍ତୋତିଆଦୀସୁ ଯୋ ଲୋକୱୋହାରେନ ସତ୍ତୋ, ରୂପଂ ସୋ ନ ହୋତୀତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଇଧ ନାଧିପ୍ପେତୋ ତସ୍ସାୱୁତ୍ତସିଦ୍ଧତ୍ତା। ନ ହି ଲୋକୋ ରୂପମତ୍ତଂ ''ସତ୍ତୋ''ତି ୱୋହରତି, ବାହିରକପରିକପ୍ପିତୋ ପନ ଅତ୍ତା ''ସତ୍ତୋ''ତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ସୋ ହି ତେହି ରୂପାଦୀସୁ ସତ୍ତୱିସତ୍ତତାଯ ପରେସଂ ସଞ୍ଞାପନଟ୍ଠେନ ''ସତ୍ତୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ରୂପଂ ସୋ ନ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଞ୍ଞତାପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଞ୍ହେତନ୍ତି। ଏସ ନଯୋ ନ ଜୀୱୋତିଆଦୀସୁପି। ତତ୍ଥ ଜୀୱନଟ୍ଠେନ ଜୀୱୋ। ନରନଟ୍ଠେନ ନେତୁଭାୱେନ ନରୋ। ''ଅହମସ୍ମୀ''ତି ମାନୁପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନତାଯ ମାନୋ ଏତ୍ଥ ୱାତି ପଓ୍ୱତ୍ତତୀତି ମାନୱୋ। ଥିଯତି ଏତ୍ଥ ଗବ୍ଭୋତି ଇତ୍ଥୀ। ପଧାନଭାୱେନ ପୂରି ସେତୀତି ପୁରିସୋ। ଆହିତୋ ଅହଂମାନୋ ଏତ୍ଥାତି ଅତ୍ତା। ପଚ୍ଚତ୍ତଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅହଂକାରୱତ୍ଥୁତାଯ ''ଅହ''ନ୍ତି ଚ ଦିଟ୍ଠିଗତିକେହି ଅତ୍ତା ୱୁଚ୍ଚତି, ରୂପଂ ପନ ତାଦିସଂ ନ ହୋତୀତି ସୁଞ୍ଞତାପରିଗ୍ଗଣ୍ହନୱିଧିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ରୂପଂ ନ ସତ୍ତୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ଅଟ୍ଠହିପି ପଦେହି ରୂପସ୍ସ ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞତାୱ ଦସ୍ସିତା। ଇତରେହି ଚତୂହି ତସ୍ସ କିଞ୍ଚନତାଭାୱୋ। ତତ୍ଥ ନ ମମାତି ମଯ୍ହଂ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକଂ ନ ହୋତି, ତଥା ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକଂ ନ ହୋତି, କସ୍ସଚିପି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକଂ ନ ହୋତି ଅତ୍ତନୋଯେୱ ଅଭାୱତୋ। ''ନ ଅତ୍ତନିଯ''ନ୍ତି ପଦେନ ପକାସିତୋ ଏୱତ୍ଥୋ ପରିଯାଯନ୍ତରେହି ତୀହିପି ପଦେହି ପକାସିତୋ। ଏସ ନଯୋ ୱେଦନାଦୀସୁପି।

୭୬୫। ହେଟ୍ଠା କଲାପସମ୍ମସନସ୍ସ ଦଳ୍ହଭାୱାଯ ୱୁତ୍ତସମ୍ମସନନଯାପି ସୁଞ୍ଞତାନୁପସ୍ସନାଯ ଦଳ୍ହଭାୱାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତୀରଣପରିଞ୍ଞାୱସେନା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଭଯସ୍ସ ଅହିଂସନେନ ଅସରଣତୋ। ''ସରଣ''ନ୍ତି ଗହେତୁଂ ଅଯୁତ୍ତତାଯ ଅସରଣୀଭୂତତୋ। ''ଅନସ୍ସାଦତୋ''ତି ଇଦଂ ପାଠଇଯଂ ନତ୍ଥି। ସତି ଚ ତେଚତ୍ତାଲୀସ ଆକାରା ସିଯୁଂ। ରୂପସ୍ସୱିଯଂ ସବ୍ବାଦୀନୱୂପଲଦ୍ଧିଯା ଆଦୀନୱତୋ। ''ସମୁଦଯତୋ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମତୋ''ତି ଇଦଂ ଦ୍ୱଯଂ ଯଥା ଅନିଚ୍ଚତୋ ଦସ୍ସନଂ ପନାଠଇକାଯ, ନିଚ୍ଚସାରୱିରହଦୀପନେନ ୱା ସୁଞ୍ଞତାୱିଭାୱନଂ ହୋତି, ଏୱଂ ସୁଞ୍ଞତାୱିଭାୱନନ୍ତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ''ଯଂ ଖୋ ରୂପଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ସୁଖଂ ସୋମନସ୍ସଂ, ଅଯଂ ରୂପସ୍ସ ଅସ୍ସାଦୋ''ତି (ସଂ। ନି। ୩।୨୬) ଦସ୍ସନଂ ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନତାୱିଭାୱନେନ ସୁଞ୍ଞତାୱିଭାୱନଂ। ''ଯଂ ରୂପଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖଂ ୱିପରିଣାମଧମ୍ମଂ, ଅଯଂ ରୂପସ୍ସ ଆଦୀନୱୋ''ତି (ସଂ। ନି। ୩।୨୬) ଚ ଦସ୍ସନଂ ନିଚ୍ଚତାଦିସୁଞ୍ଞତାଭାୱନତୋ। ତଥା ''ଯୋ ରୂପେ ଛନ୍ଦରାଗୱିନଯୋ ଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନଂ, ଇଦଂ ରୂପସ୍ସ ନିସ୍ସରଣ''ନ୍ତି ଏୱଂ ସମୁଦଯାଦିଦସ୍ସନାନଂ, ଇତରେସଞ୍ଚ ଯଥାରହଂ ସୁଞ୍ଞତାନୁପସ୍ସନାନୁବ୍ରୂହନତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଯଂ ପନ ଆଦୀନୱତୋ ଦସ୍ସନଂ, ପୁବ୍ବେ ୱତ୍ୱାପି ପୁନ ୱଚନଂ ଅସ୍ସାଦପଟିକ୍ଖେପତୋ ଦସ୍ସନଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସେସଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ୱେଦନାଦୀସୁପି ଦ୍ୱାଚତ୍ତାଲୀସ ଆକାରା ନେତବ୍ବାତି ଆହ

‘‘ୱେଦନଂ…ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ…ପେ… ନିସ୍ସରଣତୋ ପସ୍ସତୀ’’ତି।

ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚ ନିଦ୍ଦେସେ ଏତଂ ସୁଞ୍ଞତାପରିଗ୍ଗଣ୍ହନକଥାସନ୍ଦସ୍ସନଂ ‘‘ଅସୁକାୟ ପାଳିୟା ଅୟଂ ନିଦ୍ଦେସୋ’’ତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ତସ୍ସ ଫଲସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚ।

୭୬୬। ଏୱଂ ତୀରଣପରିଞ୍ଞାୱସେନ ପଚ୍ଚେକଂ ଖନ୍ଧେସୁ ଦ୍ୱାଚତ୍ତାଲୀସାୟ ଆକାରେହି ସୁଞ୍ଞତଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱାପି ତିୱିଧାନୁପସ୍ସନାୱସେନେୱ ଭାୱନଂ ଅନୁୟୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞାଣୁପ୍ପତ୍ତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଏୱଂ ସୁଞ୍ଞତୋ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋତି ସମ୍ମସନ୍ତୋ। ଭୟଞ୍ଚ ନନ୍ଦିଞ୍ଚ ୱିପ୍ପହାୟାତି ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖକତାୟ ସଙ୍ଖାରାନଂ ୱିପତ୍ତିଂ ନିସ୍ସାୟ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଭୟଞ୍ଚେୱ ତେସଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ନିସ୍ସାୟ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକପୀତିଞ୍ଚ ପଜହିତ୍ୱା। ଅଥ ୱା ଭୟତୁପଟ୍ଠାନୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଞାଣଭୟଞ୍ଚ ସମ୍ମସନୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକପୀତିସଙ୍ଖାତଂ ନନ୍ଦିଞ୍ଚ ପହାୟ। ନ ହି ସଙ୍ଖସୋ ସୁଞ୍ଞତାୟ ଦିଟ୍ଠାୟ ଭୟନନ୍ଦୀନଂ ଅୱସରୋ ଅତ୍ଥି, ଅଥ ଖୋ ଉପେକ୍ଖାୱ ସଣ୍ଠାତି। ତେନାହ ‘‘ସଙ୍ଖାରେସୁ ଉଦାସୀନୋ ହୋତୀ’’ତି। ତତ୍ଥ ୟେନ ମିଚ୍ଛାଗାହେନ ଅନୁଦାସୀନତା ସିୟା, ତଦଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅହନ୍ତି ୱା ମମନ୍ତି ୱା ନ ଗଣ୍ହାତୀ’’ତି ଆହ। ଇଦାନିସ୍ସ ଉଦାସୀନତାୟ ଉପମଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ୱିସ୍ସଟ୍ଠଭରିୟୋ ୱିୟ ପୁରିସୋ’’ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ଅନୁଦାସୀନତାପୁବ୍ବିକା ଉଦାସୀନତା ୱୁଚ୍ଚମାନା ଇଧ ଓପମ୍ମତ୍ଥଂ ଫରତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଇଟ୍ଠା କନ୍ତା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତିୱିୟ ନଂ ମମାୟେୟ୍ୟ ଇତ୍ଥୀନଂ ସାଠେୟ୍ୟକୂଟେୟ୍ୟୱଙ୍କେୟ୍ୟାଦୀନଂ ଅଜାନନତୋ। ମୁଞ୍ଚିତୁକାମୋ ହୁତ୍ୱାତି ମୁଞ୍ଚିତୁକାମୋୱ ହୁତ୍ୱା, ତଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେୟ୍ୟ ନିରପେକ୍ଖତାୟ ୱସେନେୱାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଅୟଂ ୟୋଗାୱଚରୋ। ମୁଞ୍ଚିତୁକାମତାୟ ଉଦ୍ଧଂ ୟାୱ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞାଣଂ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତାୱ ପୱତ୍ତା ୱିପସ୍ସନା ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନା ଏୱାତି ଆହ ‘‘ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନାୟ ସଙ୍ଖାରେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ’’ତି।

ପତିଲୀୟତୀତି ଏକପସ୍ସେନ ନିଲୀୟତି ନିଲୀନଂ ୱିୟ ହୋତି। ପତିକୁଟତୀତି ସଙ୍କୁଟତି। ପଟିୱଟ୍ଟତୀତି ୱିୱଟ୍ଟତି। ନ ସମ୍ପସାରିୟତୀତି ନ ୱିସରତି, ଅଭିରତିୱସେନ ନ ପକ୍ଖନ୍ଦତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇଚ୍ଚସ୍ସାତି ଇତି ଏୱଂ ଅସ୍ସ ୟୋଗିନୋ।

୭୬୭। ତିକ୍ଖୱିସଦସୂରଭାୱେନ ସଙ୍ଖାରେସୁ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନେ ସିଜ୍ଝମାନେ ତଂ ପନେତଂ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞାଣଂ ଅନେକୱାରଂ ପୱତ୍ତମାନଂ ପରିପାକଗମନେନ ଅନୁଲୋମଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭାୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ନିବ୍ବାନଂ ସନ୍ତତୋ ପସ୍ସତି ନାମ। ତଥାଭୂତଞ୍ଚ ସବ୍ବଂ ସଙ୍ଖାରପ୍ପୱତ୍ତଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ନିବ୍ବାନମେୱ ପକ୍ଖନ୍ଦତି ନାମ। ତୟିଦଂ ଇଧ ଞାଣଂ ଅନୁଲୋମଗୋତ୍ରଭୁଞାଣେହି ସଦ୍ଧିଂ ଏକତ୍ତଂ ନେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ଏକତ୍ତନୟୱସେନ । ନୋ ଚେ ନିବ୍ବାନଂ ସନ୍ତତୋ ପସ୍ସତୀତି ତାୱ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞାଣସ୍ସ ଅପରିପକ୍କତମେୱାହ। ସମୁଦ୍ଦଂ ତରନ୍ତୀତି ସାମୁଦ୍ଦିକା, ସଂୟତ୍ତିକା। ଦିସାଜାନନକୋ କାକୋ ଦିସାକାକୋ, ଲକ୍ଖଣମତ୍ତଞ୍ଚେତଂ ୟୋ କୋଚି ତାଦିସୋ ସକୁଣ୍ଡୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୱିଦେସନ୍ତି ଅଦେସଂ ସମୁଦ୍ଦେ ଅପରିଚିତଟ୍ଠାନଂ। ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱାତି ଅନୁ ଅନୁ ଗନ୍ତ୍ୱା।

ତୟିଦଂ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ। ପିଟ୍ଠଂ ୱଟ୍ଟୟମାନଂ ୱିୟାତି ଥୂଲଥୂଲତୋ ୱିୱେଚନୱସେନ ନିପ୍ଫୋଟିୟମାନଂ ସଣ୍ହଂ ସଣ୍ହଂ ପିଟ୍ଠଚୁଣ୍ଣଂ ୱିୟ। ନିବ୍ବଟ୍ଟିତକପ୍ପାସନ୍ତି ନିବ୍ବଟ୍ଟିତବୀଜଂ କପ୍ପାସଂ। ୱିହନମାନଂ ୱିୟାତି ଧନୁକେନ ୱିହଞ୍ଞମାନଂ ୱିୟ। ଉପମାଦ୍ୱୟେନପି ପୁନପ୍ପୁନଂ ସମ୍ମସନେନ ୱିପସ୍ସନାଞାଣସ୍ସ ସୁଖୁମତରଭାୱାପତ୍ତିମାହ। ୟଥା ୟଥା ହି ୱିପସ୍ସନାଭାୱନାବଲେନ ତିକ୍ଖା, ୱିସଦା, ସୂରା ଚ ହୋତି, ତଥା ତଥା ସୁଖୁମତରାପି ହୋତୀତି। ସଙ୍ଖାରୱିଚିନନେତି ପୱିଚୟସ୍ସ ସିଖାପ୍ପତ୍ତତାୟ ସଙ୍ଖାରେସୁ ୱିୟ ତେସଂ ୱିଚିନନେପି ଉଦାସୀନଂ ହୁତ୍ୱା ତିୱିଧାନୁପସ୍ସନାୱସେନ ତିଟ୍ଠତି ପକାରନ୍ତରସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ‘‘ସତ୍ତଧା ଅଟ୍ଠାରସଧା’’ତିଆଦିନା ୱିଭତ୍ତାପି ହି ଅନୁପସ୍ସନାପକାରା ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦୀସ୍ୱେୱ ତୀସୁ ଅନ୍ତୋଗଧାତି ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତା ୱିପସ୍ସନା ତାସଂ ଏୱ ୱସେନ ତିଟ୍ଠତି।

୭୬୮ ।ତତ୍ରାତି ତସ୍ମିଂ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖଭାୱାପଜ୍ଜନେ, ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲୱିଭାଗପଚ୍ଚୟତ୍ତେ ଚ। ଇଦଂ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ। ତିଣ୍ଣଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନନ୍ତି ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟସମାଧିନ୍ଦ୍ରିୟପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ। ଆଧିପତେୟ୍ୟୱସେନାତି ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଅଧିପତିଭାୱୱସେନ। ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାବହୁଲସ୍ସ ହି ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ବଲୱଂ ହୋତି, ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନାବହୁଲସ୍ସ ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିୟଂ, ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନାବହୁଲସ୍ସ ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିୟନ୍ତି ତିସ୍ସନ୍ନଂ ଅନୁପସ୍ସନାନଂ ୱସେନ ବଲୱତରଭାୱଂ ପତ୍ତାନି ଇମାନି ତୀଣି ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି ୱିମୋକ୍ଖମୁଖଭାୱଂ ଆପାଦେନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ତିୱିଧାନୁପସ୍ସନା…ପେ… ଆପଜ୍ଜତି ନାମା’’ତି। ତିୱିଧୱିମୋକ୍ଖମୁଖଭାୱନ୍ତି ଏତ୍ଥ କେ ପନ ତୟୋ ୱିମୋକ୍ଖା, କାନି ୱା ତୀଣି ୱିମୋକ୍ଖମୁଖାନୀତି ଅନ୍ତୋଲୀନେ ଅନୁୟୋଗେ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖାଧୀନତ୍ତା ୱିମୋକ୍ଖାଧିଗମସ୍ସ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖାନି ତାୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତିସ୍ସୋ ହି…ପେ… ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ଅୟଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ପାଳିତୋ ଏୱ ୱିଞ୍ଞାୟତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ୟଥାହା’’ତିଆଦିମାହ।

ଲୋକନିୟ୍ୟାନାୟାତି ଲୋକତୋ ନିଗ୍ଗମନାୟ, ସତ୍ତଲୋକସ୍ସ ୱା ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ନିଗ୍ଗମନାୟ। ପରିଚ୍ଛେଦପରିୱଟୁମତୋତି ଉଦୟବ୍ବୟୱସେନ ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ଚେୱ ପରିୱଟୁମତୋ ଚ। ସମନୁପସ୍ସନତାୟାତି ସମ୍ମଦେୱ ଅନୁ ଅନୁ ପସ୍ସନାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା ହି ସଙ୍ଖାରେ ଆଦିତୋ ଉଦୟେନ, ଅନ୍ତତୋ ୱୟେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନେ ପସ୍ସତି। ଆଦିଅନ୍ତୱନ୍ତତାୟ ହି ତେ ଅନିଚ୍ଚାତି। ଅନିମିତ୍ତାୟ ଚ ଧାତୁୟାତି ସବ୍ବସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତୱିରହତୋ “ଅନିମିତ୍ତା”ତି ଲଦ୍ଧନାମାୟ ଅସଙ୍ଖତାୟ ଧାତୁୟା। ଚିତ୍ତସମ୍ପକ୍ଖନ୍ଦନତାୟାତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅନୁଲୋମଞାଣାଦିଭାୱେନ ସମ୍ମଦେୱ ଅଧିଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନୁପୱିସନତ୍ଥାୟ। ଅପ୍ପଣିହିତାୟାତି ରାଗପଣିଧିଆଦୀନଂ ଅଭାୱେନ “ଅପ୍ପଣିହିତା”ତି ଲଦ୍ଧନାମାୟ। ସୁଞ୍ଞତାୟାତି ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞତାୟ “ସୁଞ୍ଞତା”ତି ଲଦ୍ଧନାମାୟ।

ଗତିନ୍ତି ନିବ୍ବୁତିଂ। ସଙ୍ଖାରାନଂ ସଭାୱୱିଭାୱନେନ ସଂୱେଜିୟମାନଂ ଚିତ୍ତଂ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟଂ ସମୁତ୍ତେଜିତଂ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ “ମନୋସମୁତ୍ତେଜନତାୟାତି ଚିତ୍ତସଂୱେଜନତାୟା”ତି। ମମଂକାରେନ ଅତ୍ତନିୟସଞ୍ଞିତସ୍ସ ୱତ୍ଥୁନୋ ସାମିଭୂତୋ ଅତ୍ତା ପଠମଂ ପରାମସୀୟତି, ତତୋ ଅତ୍ତନିୟନ୍ତି ଆହ “ନାହଂ, ନ ମମାତି ଏୱଂ ଅନତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସନତାୟା”ତି। ତୀଣି ପଦାନୀତି ପରିଚ୍ଛେଦପରିୱଟୁମ, ମନୋସମୁତ୍ତେଜନ, ସମନୁପସ୍ସନପଦାନୀତି ୱଦନ୍ତି, “ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେ”ତିଆଦୀନି ପନ ତୀଣି ୱାକ୍ୟାନି ତୀଣି ପଦାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ତେନେୱାତି ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦୀନଂ ୱସେନ ତେସଂ ତିଣ୍ଣଂ ପଦାନଂ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଏୱ। ପଞ୍ହୱିସ୍ସଜ୍ଜନେତି “ଅନିଚ୍ଚତୋ ମନସି କରୋତୋ କଥଂ ସଙ୍ଖାରା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତୀ”ତି ପଞ୍ହସ୍ସ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ।

୭୬୯। ଏୱଂ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖାନି ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ୱିମୋକ୍ଖେ ଦସ୍ସେତୁଂ “କତମେ ପନା”ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନିଚ୍ଚତୋ ମନସି କରୋନ୍ତୋତି ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନଂ ଅନୁୟୁଞ୍ଜନ୍ତୋ। ଅଧିମୋକ୍ଖବହୁଲୋତି ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟବହୁଲୋ। ୟସ୍ସ ୱିସେସତୋ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା ତିକ୍ଖା ସୂରା ହୋତି, ତସ୍ସ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଅଧିମତ୍ତଂ ହୋତି। “ଅନିଚ୍ଚା ସଙ୍ଖାରା”ତି ହି ଆଦିତୋ ସଦ୍ଧାମତ୍ତକେନ ପଟିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାୟ ଉକ୍କଂସଗତାୟ ତରୁପଲ୍ଲୱାଦୀସୁ ୱିୟ ମଣିକନକାଦୀସୁପି ତେସଂ ଅନିଚ୍ଚତଂ ସାତିସୟଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ପସ୍ସତୋ “ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ୱତ ସୋ ଭଗୱା”ତି ସତ୍ଥରି ସଦ୍ଧା ବଲୱତୀ ପୱତ୍ତତୀତି ସୋ ଅଧିମୋକ୍ଖବହୁଲୋ, ଅଧିମତ୍ତସଦ୍ଧୋ ଚ ହୋତି। ତସ୍ସ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାବହୁଲତାୟ ଅନିଚ୍ଚାକାରତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତୀତି ସୋ “ଅନିମିତ୍ତଂ ୱିମୋକ୍ଖଂ ପଟିଲଭତୀ”ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପସ୍ସଦ୍ଧିବହୁଲୋତି ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନଂ ଅନୁୟୁଞ୍ଜନ୍ତୋ “ଦୁକ୍ଖା ସଙ୍ଖାରା, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତୋ ସୁଖୋ ନିରୋଧୋ”ତି ଚ ମନସିକାରୱସେନ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ସନ୍ତପଣୀତସୁଖଭାୱଂ ଅଧିମୁଚ୍ଚନ୍ତୋ ଅଭିଣ୍ହଂ ପୀତିପାମୋଜ୍ଜସମାୟୋଗତୋ ପସ୍ସଦ୍ଧିବହୁଲୋ ହୋତି। ତତୋ ଚ ଅଧିମତ୍ତସମାଧିନ୍ଦ୍ରିୟପଟିଲାଭେନ ରାଗପଣିଧିୟା ଦୂରୀଭାୱତୋ ଅପ୍ପଣିହିତୱିମୋକ୍ଖସମଧିଗମୋ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ “ଦୁକ୍ଖତୋ…ପେ… ପଟିଲଭତୀ”ତି। ୱେଦବହୁଲୋତି ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନଂ ଅନୁୟୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞତାୟ ନିପୁଣଞାଣୱିସୟତ୍ତା ଞାଣବହୁଲୋ ହୋତି। ତତୋ ଚ ଅଧିମତ୍ତପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିୟପଟିଲାଭେନ ମୋହସ୍ସ ଦୂରୀଭାୱତୋ ସୁଞ୍ଞତୱିମୋକ୍ଖସମଧିଗମୋ ହୋତୀତି ଆହ “ଅନତ୍ତତୋ…ପେ… ପଟିଲଭତୀ”ତି।

ୟୋ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାୟ ନିମିତ୍ତୱସେନ ସଙ୍ଖାରେ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ଅନୁୟୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ୟତ୍ଥ ଇଦଂ ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତଂ ସବ୍ବସୋ ନତ୍ଥି, ତଂ “ଅନିମିତ୍ତଂ ନିବ୍ବାନ”ନ୍ତି ଅନିମିତ୍ତାକାରେନ ଅଧିମୁଚ୍ଚନ୍ତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିମଗ୍ଗେନ ଘଟେତି। ତସ୍ସ ମଗ୍ଗୋ ଅନିମିତ୍ତତୋ ନିବ୍ବାନଂ ସଚ୍ଛିକରୋତୀତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ “ଅନିମିତ୍ତାକାରେନ ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତୋ ଅରିୟମଗ୍ଗୋ”ତି। ସ୍ୱାୟଂ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅନିମିତ୍ତାକାରୋ ନେୱ ମଗ୍ଗେନ କତୋ, ନ ୱିପସ୍ସନାୟ, ଅଥ ଖୋ ସଭାୱସିଦ୍ଧୋ। ତଦାରମ୍ମଣତାୟ ଚ ମଗ୍ଗୋ ଅନିମିତ୍ତୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ “ଅନିମିତ୍ତାୟ ଧାତୁୟା ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଅନିମିତ୍ତୋ”ତି। ୟୋ ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନାୱସେନ ପଣିଧିୟା ଦୂରୀଭାୱକରଣେନ ଅପ୍ପଣିହିତଂ ଅଧିମୁଚ୍ଚନ୍ତୋ , ୟୋ ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନାୱସେନ ଅତ୍ତୂପଲଦ୍ଧିୟା ଦୂରୀଭାୱକରଣେନ ସୁଞ୍ଞତଂ ଅଧିମୁଚ୍ଚନ୍ତୋତି ଚ ଆଦିନା ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ତେନାହ “ଏତେନେୱ ନୟେନା”ତିଆଦି।

୭୭୦। ୟଦି ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ତିୱିଧମ୍ପି ୱିମୋକ୍ଖନାମଂ ଲଭତି, ଅଥ କସ୍ମା ଅଭିଧମ୍ମେ ୱିମୋକ୍ଖଦ୍ୱୟମେୱ ଆଗତନ୍ତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାୟାହ “ୟଂ ପନା”ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ତନ୍ତି ଅଭିଧମ୍ମେ ୱିମୋକ୍ଖଦ୍ୱୟୱଚନଂ। ନିପ୍ପରିୟାୟତୋ ୱିପସ୍ସନାଗମନଂ ସନ୍ଧାୟାତି ଉଜୁକମେୱ ୱିପସ୍ସନତୋ ମଗ୍ଗସ୍ସ ନାମାଗମନଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। କସ୍ମା? ଅନିମିତ୍ତୱିପସ୍ସନା ଆଗମନୀୟଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ମଗ୍ଗସ୍ସ ନାମଂ ଦାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। କାମଂ ସୁତ୍ତେ “ଅନିମିତ୍ତଞ୍ଚ ଭାୱେହି, ମାନାନୁସୟମୁଜ୍ଜହା”ତି (ସୁ। ନି। ୩୪୪) ଅନିମିତ୍ତୱିପସ୍ସନା କଥିତା, ସା ପନ ନିଚ୍ଚନିମିତ୍ତଧୁୱନିମିତ୍ତଅତ୍ତନିମିତ୍ତାନି ଉଗ୍ଘାଟେନ୍ତୀପି ସୟଂ ନିମିତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ଏୱ ଚରତୀତି ସନିମିତ୍ତାୱ ହୋତୀତି। ଅପିଚ ଅଭିଧମ୍ମୋ ନାମ ପରମତ୍ଥଦେସନା, ଅନିମିତ୍ତମଗ୍ଗସ୍ସ ଚ ପରମତ୍ଥତୋ ହେତୁୱେକଲ୍ଲମେୱ। ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାୱସେନ ହି ଅନିମିତ୍ତୱିମୋକ୍ଖୋ କଥିତୋ। ତତ୍ଥ ଚ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଅଧିମତ୍ତଂ ହୋତି, ତଂ ଅରିୟମଗ୍ଗେ ଏକଙ୍ଗମ୍ପି ନ ହୋତି, ଅମଗ୍ଗଙ୍ଗତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ମଗ୍ଗସ୍ସ ନାମଂ ଦାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ଇତରେସୁ ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନାୟ ୱସେନ ଅପ୍ପଣିହିତୱିମୋକ୍ଖୋ, ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନାୟ ୱସେନ ସୁଞ୍ଞତୱିମୋକ୍ଖୋ।

ତେସୁ ଅପ୍ପଣିହିତୱିମୋକ୍ଖେନ ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିୟଂ, ସୁଞ୍ଞତୱିମୋକ୍ଖେନ ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଅଧିମତ୍ତଂ ହୋତୀତି ତାନି ଅରିୟମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଙ୍ଗତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ମଗ୍ଗସ୍ସ

ନାମଂ ଦାତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି, ନ ଅନିମିତ୍ତମଗ୍ଗୋ ତଦଭାୱତୋତି କେଚି। ଯେ ପନ ୱଦନ୍ତି ''ଅନିମିତ୍ତମଗ୍ଗୋ ଆଗମନତୋ ନାମଂ ଅଲଭନ୍ତୋପି ସଗୁଣତୋ ଚ ଆରମ୍ମଣତୋ ଚ ନାମଂ ଲଭତୀ''ତି, ତେସଂ ମତେନ ଅପ୍ପଣିହିତସୁଞ୍ଞତମଗ୍ଗାପି ସଗୁଣତୋ ଏୱ, ଆରମ୍ମଣତୋ ଏୱ ଚ ନାମଂ ଲଭେୟ୍ୟୁନ୍ତି? ତଂ ଅଯୁତ୍ତଂ। କସ୍ମା? ମଗ୍ଗୋ ହି ଦ୍ୱୀହି କାରଣେହି ନାମଂ ଲଭତି ସରସତୋ ଚ ପଚ୍ଚନୀକତୋ ଚାତି, ସଭାୱତୋ ଚ ପଟିପକ୍ଖତୋ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପ୍ପଣିହିତମଗ୍ଗୋ ହି ରାଗପଣିଧିଆଦୀହି ୱିମୁତ୍ତୋ, ସୁଞ୍ଞତମଗ୍ଗୋ ରାଗାଦୀହି ସୁଞ୍ଞୋ ଏୱାତି ତେ ସରସତୋ ନାମଂ ଲଭନ୍ତି। ତଥା ଅପ୍ପଣିହିତମଗ୍ଗୋ ପଣିଧିସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖୋ, ସୁଞ୍ଞତମଗ୍ଗୋ ଅତ୍ତାଭିନିୱେସସ୍ସ ଏୱାତି ତେ ପଚ୍ଚନୀକତୋ ନାମଂ ଲଭନ୍ତି, ଅନିମିତ୍ତମଗ୍ଗୋ ପନ ରାଗାଦିନିମିତ୍ତାନଂ, ନିଚ୍ଚନିମିତ୍ତାଦୀନଂ ୱା ଅଭାୱେନ ସରସତୋ ଏୱ ନାମଂ ଲଭତି, ନୋ ପଚ୍ଚନୀକତୋ। ନ ହି ସୋ ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣାଯ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଯ ପଟିପକ୍ଖୋ, ସା ପନସ୍ସ ଅନୁଲୋମଭାୱେ ଠିତାତି ସବ୍ବଥାପି ଅଭିଧମ୍ମପରିଯାୟେନ ଅନିମିତ୍ତମଗ୍ଗୋ ନ ଲବ୍ଭତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ତଂ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ୱିପସ୍ସନାଗମନଂ ସନ୍ଧାଯା''ତି।

ଯସ୍ମା ସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯାୟେନ ଅନିମିତ୍ତମଗ୍ଗୋ ଲବ୍ଭତି। ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀ ହି ୱିପସ୍ସନା ଯଂ ଯଂ ସମ୍ମସନ୍ତୀ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ଗଚ୍ଛତି, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ୱସେନ ଆଗମନୀଯଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ମଗ୍ଗସ୍ସ ନାମଂ ଦେତି, ତତ୍ଥ ଅନିଚ୍ଚତୋ ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ମଗ୍ଗୋ ଅନିମିତ୍ତୋ ହୋତି, ଦୁକ୍ଖତୋ ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ଅପ୍ପଣିହିତୋ, ଅନତ୍ତତୋ ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ସୁଞ୍ଞତୋ, ତସ୍ମା ସୁତ୍ତନ୍ତସଂୱଣ୍ଣନା ଏସାତି କତ୍ୱା ଇଧ ତଯୋପି ୱିମୋକ୍ଖା ଉଦ୍ଧଟା। ଯଂ ପନ ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ ଅଭିନିୱେସନିମିତ୍ତପଣିଧିମୁଞ୍ଚନଂ ଉପାଦାଯ ତିସ୍ସନ୍ନମ୍ପି ଅନୁପସ୍ସନାନଂ ତଦାଗମନୱସେନ ତଦନ୍ୱଯସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଚ ସୁଞ୍ଞତୱିମୋକ୍ଖାଦିଭାୱୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ତସ୍ସ ପରିଯାଯଭାୱେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ୱିପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣଂ ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ ''ଅପ୍ପଣିହିତୋ, ୱିମୋକ୍ଖୋ''ତି ଚ କିଞ୍ଚାପି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣନ୍ତି ''ଅନିଚ୍ଚା ସଙ୍ଖାରା''ତି ଅନୁପସ୍ସନାୱସେନ ପୱତ୍ତଞ୍ଞାଣଂ। ନିଚ୍ଚତୋ ଅଭିନିୱେସଂ ମୁଞ୍ଚତୀତି ''ତେ ନିଚ୍ଚା''ତି ନିଚ୍ଚାକାରତୋ ପୱତ୍ତମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସୱିଦ୍ଧଂସନୱସେନ, ତଦନ୍ୱଯଂ ପନ ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ମୁଞ୍ଚତି। ଇତୀତି ତସ୍ମା। ଅନିଚ୍ଚାଭିନିୱେସତୋ ରିତ୍ତତାଯ, ୱିମୁତ୍ତତାଯ ଚ ସୁଞ୍ଞତୋ ୱିମୋକ୍ଖୋ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ତନ୍ତି ତିୱିଧଂ ୱିପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣଂ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ସ ପରିଯାଯତୋ, ଯସ୍ସ ଚ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ନାମଲାଭୋ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତସ୍ସା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ନିପ୍ପରିଯାୟେନ, ଅଥ ଖୋ ପରିଯାୟେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମାତି ନିପ୍ପରିଯାଯକଥାଭାୱତୋ। ୱିମୋକ୍ଖଦ୍ୱଯମେୱ ୱୁତ୍ତଂ ଅଭିଧମ୍ମେତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ୱିପସ୍ସନାଧିକାରେ। ''ତିୱିଧୱିମୋକ୍ଖମୁଖଭାୱଂ ଆପଜ୍ଜିତ୍ୱା''ତି ଏତସ୍ମିଂ ୱା ଉଦ୍ଦେସୱଚନେ।

୭୭୧ ।ତେସଂ ୱିଭାଗାଯାତି ତେସଂ ଯଥାୱୁତ୍ତାନଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସଦ୍ଧାନୁସାରିଆଦିଭାୱେନ ୱିଭତ୍ତସଭାୱତାଯ।

୭୭୨ ।ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପଟିଲଭତୀତି ସଦ୍ଧାନୁସାରିଭାୱିତାକାରଣଭୂତଂ ଅଧିମତ୍ତଂ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପଟିଲଭତି। ଅଧିମୋକ୍ଖବହୁଲତାଯ, ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯାଧିମତ୍ତତାଯ ଚ କାରଣଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ। ଅପିଚ ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଅନିଚ୍ଚାକାରସଲ୍ଲକ୍ଖଣସ୍ସ ସଦ୍ଧାଭିବୁଦ୍ଧିଯା ଉପନିସ୍ସଯଭାୱତୋ ତଦନ୍ୱଯେ ମଗ୍ଗେ ସଦ୍ଧା ତିକ୍ଖତରା ହୋତି, ତେନ ଅଟ୍ଠମକୋ ସଦ୍ଧାନୁସାରୀ ନାମ ହୋତି। ସେସେସୁ ସତ୍ତସୁ ଠାନେସୂତି ପଠମଫଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଅଗ୍ଗଫଲା ସତ୍ତସୁ ଠାନେସୁ। ''ସତ୍ତସୁ ଠାନେସୂ''ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ସେସେସୁ ଛସୁ ଠାନେସୁ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋ, ଅଗ୍ଗଫଲେ ପନ ସଚାଯଂ ଅରୂପଜ୍ଝାନଲାଭୀ, ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ ହୋତି, ନୋ ଚେ ଅରୂପଜ୍ଝାନଲାଭୀ, ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୋ, ନ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋ। ଅଭିଧମ୍ମେ ହି –

''କତମୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋ? ଇଧେକଚ୍ଚୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ 'ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ'ନ୍ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି, 'ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋ'ତି, 'ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋ'ତି, 'ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା'ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି। ତଥାଗତପ୍ପୱେଦିତା ଚସ୍ସ ଧମ୍ମା ପଞ୍ଞାଯ ଦିଟ୍ଠା ହୋନ୍ତି, ପଞ୍ଞାଯ ଚସ୍ସ ଦିସ୍ୱା ଏକଚ୍ଚେ ଆସୱା ପରିକ୍ଖୀଣା ହୋନ୍ତି, ନୋ ଚ ଖୋ ଯଥାଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତସ୍ସ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପୁଗ୍ଗଲୋ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋ''ତି (ପୁ॰ ପ॰ ୨୦୮) –

ଏକଚ୍ଚାସୱପରିକ୍ଖଯୱଚନତୋ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତସ୍ସ ସେକ୍ଖଭାୱୋ ୱିଞ୍ଞାଯତି, ନ ଅସେକ୍ଖଭାୱୋ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଞ୍ଚ ''ଦ୍ୱେ ଧୁରାନି, ଦ୍ୱେ ଅଭିନିୱେସା, ଦ୍ୱେ ସୀସାନୀ''ତି ୱଚନତୋ ନତ୍ଥି ଅରହତୋ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତତାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ। ନିପ୍ପରିଯାଯକଥା ହି ଅଭିଧମ୍ମୋ, ଇଧ ପନ ପରିଯାୟେନ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦି ପରିଯାଯତୋ ଅରହତୋ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତତା, କୋ ପନ ସୋ ପରିଯାଯୋ? ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତନ୍ୱଯତା। ଯୋ ହି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋ ହୋତି, ସୋ ଅଗ୍ଗଫଲକ୍ଖଣେପି ତଦନ୍ୱଯତାଯ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋତି ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ ପରିଯାୟେନ ୱୁତ୍ତୋତି ଇଧାପି ତଥେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତସଦିସତାଯ ଅରହା ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋ। କା ପନେତ୍ଥ ସଦିସତା? ଯଥା ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତସ୍ସ ସେକ୍ଖସ୍ସ କିଲେସକ୍ଖଯୋ କୁଣ୍ଠେନ ଅସିନା

କଦଲିଚ୍ଛେଦସଦିସୋ ‘‘ନୋ ଚ ଖୋ ଯଥାଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତସ୍ସା’’ତି ୱଚନତୋ, ଏୱଂ ତଦନ୍ୱଯସ୍ସାପି ଅରହତୋତି ଅଯମେତ୍ଥ ସଦିସତା। କିଂ ପନ ନେସଂ କିଲେସପହାନେ ନାନତ୍ତଂ ଅତ୍ଥୀତି? ନତ୍ଥି। ଅଥ କସ୍ମା ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋ ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତଂ ନ ପାପୁଣାତୀତି? ଆଗମନୀଯନାନତ୍ତେନ। ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତୋ ହି ଆଗମନମ୍ହି କିଲେସେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେନ୍ତୋ ଅପ୍ପକସିରେନ ଅକିଲମନ୍ତୋ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତୁଂ ସକ୍କୋତି, ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋ କିଚ୍ଛେନ କସିରେନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତୁଂ ସକ୍କୋତି। ଅପିଚ ପଞ୍ଞାଯପି ନେସଂ ୱେମତ୍ତତା। ସା ଚ ଯାୱତିକା ଲବ୍ଭତେୱାତି ୱଦନ୍ତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ପଠମମଗ୍ଗାଦୀସୁ ସତିପି ଇନ୍ଦ୍ରିଯସମତ୍ତେ ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ତିକ୍ଖତାୱଚନମ୍ପି ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି।

୭୭୩।ସୋତି ଦୁକ୍ଖତୋ ୱୁଟ୍ଠିତୋ। ସଙ୍ଖାତି ଅଟ୍ଠସୁପି ଠାନେସୁ। ନନୁ ଚ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ଦ୍ୱେ ଧୁରାନୀ’’ତି ନିଯମିତତ୍ତା ପଠମମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ସଦ୍ଧାନୁସାରୀ ୱା ସିଯା, ଧମ୍ମାନୁସାରୀ ୱା? ଇଧ ନ ସଦ୍ଧାନୁସାରୀ ଯୁତ୍ତୋ, କାଯସକ୍ଖିତାପି ଅରହତୋ ନତ୍ଥି। ଅଭିଧମ୍ମେ ହି –

‘‘କତମୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ କାଯସକ୍ଖୀ? ଇଧେକଚ୍ଚୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅଟ୍ଠ ୱିମୋକ୍ଖେ କାଯେନ ଫୁସିତ୍ୱା ୱିହରତି, ପଞ୍ଞାଯ ଚସ୍ସ ଦିସ୍ୱା ଏକଚ୍ଚେ ଆସୱା ପରିକ୍ଖୀଣା ହୋନ୍ତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପୁଗ୍ଗଲୋ କାଯସକ୍ଖୀ’’ତି (ପୁ। ପ। ୨୦୮) –

ଏକଚ୍ଚାସୱପରିକ୍ଖଯୱଚନତୋ କାଯସକ୍ଖିନୋ ସେକ୍ଖଭାୱୋୱ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି? ସଚ୍ଚମେତଂ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ, ଇଧ ପନ ପରିଯାଯେନ ୱୁତ୍ତଂ। କୋ ପନ ସୋ ପରିଯାଯୋତି? କାଯସକ୍ଖିସଦିସତା। ଉପଚାରରୂପଜ୍ଝାନସମାଧିତୋ ହି ସାତିସଯଂ ଅରୂପସମାଧିସମ୍ଫସ୍ସଂ ଲଦ୍ଧା ନିବ୍ବତ୍ତୀତି ଏକଚ୍ଚାସୱପରିକ୍ଖଯଂ ଉପାଦାଯ ‘‘କାଯସକ୍ଖୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବପୁଗ୍ଗଲେନ ସାତିସଯସମାଧିସମ୍ଫସ୍ସତଦଧିଟ୍ଠାନାସୱପରିକ୍ଖଯସାମଞ୍ଞଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା କାଯସକ୍ଖୀ ୱିଯ କାଯସକ୍ଖୀତି ଅରହା ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ ୱୁତ୍ତୋତି ଇଧାପି ତମେୱ ନଯଂ ଗହେତ୍ୱା ଅରହତୋପି କାଯସକ୍ଖିତା ୱୁତ୍ତା। ସୁତ୍ତନ୍ତସଂୱଣ୍ଣନା ହେସାତି। ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ପନ ପଠମଫଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଛସୁ ଠାନେସୁ କାଯସକ୍ଖୀ ନାମ ହୋତି, ସୋ ଚ ଖୋ ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଲାଭୀ, ନ ୱିପସ୍ସନାଯାନିକୋ ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକୋ, ଉପଚାରମତ୍ତଲାଭୀ, ରୂପଜ୍ଝାନମତ୍ତଲାଭୀ ୱା। ପସ୍ସଦ୍ଧିବହୁଲୋତି ଚ ପସ୍ସଦ୍ଧିସୀସେନ ସମାଧି ୱୁତ୍ତୋତି ସାତିସଯସମାଧିଲାଭୀ ସମଥଯାନିକୋୱ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ସମଥଯାନିକସ୍ସେୱ ଚ କାଯସକ୍ଖିଭାୱୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋ। ଅରୂପଜ୍ଝାନନ୍ତି ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଅରୂପଜ୍ଝାନଂ। ତତ୍ଥ ପନ ଏକମ୍ପି ଲଦ୍ଧା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ ଏୱ ହୋତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅରୂପଜ୍ଝାନ’’ମିଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ‘‘ଚତ୍ତାରି ଅରୂପଜ୍ଝାନାନୀ’’ତି। ତେନାଯଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଅରୂପସମାପତ୍ତୀନଂ, ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଯା ଚ ୱସେନ ପଞ୍ଚୱିଧୋ ହୋତି। ଏସ ନଯୋ କାଯସକ୍ଖିମ୍ହିପି। ଦ୍ୱୀହି ଭାଗେହି ଦ୍ୱେ ୱାରେ ୱିମୁତ୍ତୋତି ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ।

୭୭୪। ପଞ୍ଞୱତୋ ନିପୁଣତରା, ଗମ୍ଭୀରା ଚ ଅତ୍ଥା ପାକଟା ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତୀତି ଅନତ୍ତତୋ ମନସି କରୋତୋ ୱେଦବହୁଲତା, ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯପଟିଲାଭୋ ଚ ୱୁତ୍ତୋ। ଧମ୍ମାନୁସାରୀ ହୋତି ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଅଧିମତ୍ତତ୍ତା। ପଞ୍ଞା ହି ଇଧ ‘‘ଧମ୍ମୋ’’ତି ଅଧିପ୍ପେତା ‘‘ସଚ୍ଚଂ ଧମ୍ମୋ ଧିତି ଚାଗୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ (ଜା। ୧।୧।୫୭)।

୭୭୫। ଯସ୍ମା ପାଳିଯା ୱସେନ ଇଧ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତାଦିଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ, ତଂ ପାଳିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ୱୁତ୍ତଂ ହେତ’’ନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ, ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

୭୭୬। ‘‘ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଅଧିମତ୍ତତ୍ତା ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋ’’ତି ଏୱମାଦିଅତ୍ଥସ୍ସ ସାଧକଂ ଅପରମ୍ପି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ସଦ୍ଦହନ୍ତୋ ୱିମୁତ୍ତୋ’’ତି ଏତେନ ସବ୍ବଥା ଅୱିମୁତ୍ତସ୍ସ ସଦ୍ଧାମତ୍ତେନ ୱିମୁତ୍ତଭାୱଦସ୍ସନେନ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତସ୍ସ ସେକ୍ଖଭାୱମେୱ ୱିଭାୱେତି। ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋତି ୱା ସଦ୍ଧାଯ ଅଧିମୁତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଫୁଟ୍ଠନ୍ତଂ ସଚ୍ଛିକତୋତି ଫୁଟ୍ଠାନଂ ଅନନ୍ତରଂ ଫୁଟ୍ଠନ୍ତୋ, ଫୁଟ୍ଠାନଂ ଅରୂପଜ୍ଝାନାନଂ ଅନନ୍ତରୋ କାଲୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ, ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂଯୋଗେ ଚେତଂ ଉପଯୋଗୱଚନଂ, ଫୁଟ୍ଠାନନ୍ତରକାଲମେୱ ସଚ୍ଛିକରଣୂପାଯେନ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବଂ ସଚ୍ଛାକାସୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଭାୱନପୁଂସକଂ ୱା ଏତଂ ଯଥା ‘‘ଏକମନ୍ତ’’ନ୍ତି (ପାରା। ୨)। ଯୋ ହି ଅରୂପଜ୍ଝାନେନ ରୂପକାଯତୋ, ନାମକାଯେକଦେସତୋ ଚ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିମୋକ୍ଖେନ ୱିମୁତ୍ତୋ, ତେନ ନିରୋଧସଙ୍ଖାତୋ ୱିମୋକ୍ଖୋ ଆଲୋଚିତୋ ପକାସିତୋ ୱିଯ ହୋତି, ନ ପନ କାଯେନ ସଚ୍ଛିକତୋ, ନିରୋଧଂ ପନ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଏକଚ୍ଚେସୁ ଆସୱେସୁ ଖେପିତେସୁ ତେନ ସୋ ସଚ୍ଛିକତୋୱ ହୋତି। ତସ୍ମା ସୋ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବଂ ଯଥାଆଲୋଚିତଂ ନାମକାଯେନ ସଚ୍ଛାକାସୀତି କାଯସକ୍ଖୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ତୁ ୱିମୁତ୍ତୋ ଏକଚ୍ଚାନଂ ଆସୱାନଂ ଅପରିକ୍ଖୀଣତ୍ତା। ଦିଟ୍ଠନ୍ତଂ ପତ୍ତୋତି ଦସ୍ସନସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ପତ୍ତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପଠମଫଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ହି ଯାୱ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗା ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତୋତି। ‘‘ଦିଟ୍ଠିଯା ପତ୍ତୋ’’ତି ୱା ପାଠୋ, ଚତୁସଚ୍ଚଦସ୍ସନସଙ୍ଖାତାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ନିରୋଧଂ ପତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମେ ଚ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତାଦଯୋ ତଯୋ ପରମତ୍ଥତୋ ଅପରିଯୋସିତଞାଣକିଚ୍ଚାତି ତଂ ନଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସଦ୍ଦହନ୍ତୋ ୱିମୁଚ୍ଚତୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଝାନଫସ୍ସନ୍ତି ସାତିସଯଂ ଝାନଫସ୍ସଂ। ତେନ ଅରୂପଜ୍ଝାନଫସ୍ସୋ ସଙ୍ଗହିତୋ ହୋତି।

‘‘ଦୁକ୍ଖା ସଙ୍ଖାରାତି ଞାତଂ ହୋତୀ’’ତି ଇମିନା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚପଟିୱେଧମାହ, ‘‘ସୁଖୋ ନିରୋଧୋତି ଞାତଂ ହୋତୀ’’ତି ଇମିନା ନିରୋଧସଚ୍ଚପଟିୱେଧଂ। ତଦୁଭୟେନ ଚ ସମୁଦୟମଗ୍ଗସଚ୍ଚପଟିୱେଧଂ ନାନନ୍ତରିୟକଭାୱତୋ। ‘‘ଞାତଂ ହୋତୀ’’ତି ଇମିନା ଦୁତିୟମଗ୍ଗକିଚ୍ଚଂ, ‘‘ଦିଟ୍ଠଂ ହୋତୀ’’ତି ଇମିନା ତତିୟମଗ୍ଗକିଚ୍ଚଂ, ‘‘ୱିଦିତଂ ହୋତୀ’’ତି ଇମିନା ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗକିଚ୍ଚଂ, ‘‘ସଚ୍ଛିକତ’’ନ୍ତି ଇମିନା ପଠମଫଲକିଚ୍ଚଂ, ‘‘ଫୁସିତ’’ନ୍ତି ଇମିନା ସେସଫଲତ୍ତୟକିଚ୍ଚଂ। ଇତି ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ମଗ୍ଗଫଲଞାଣକ୍ଖାପାରଦସ୍ସନାନି ଇମାନି ପଦାନୀତି ୱଦନ୍ତି।

୭୭୭।ଇତରେସୂତି ସଦ୍ଧାନୁସାରିଆଦିପଦେସୁ। ସଦ୍ଧଂ ଅନୁସରତୀତି ଆଗମନୀୟଟ୍ଠାନେ ଠିତଂ ସଦ୍ଧଂ ଅନୁଗଚ୍ଛତି। ଯଥା ସା ତିକ୍ଖା ସୂରା ଅହୋସି , ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେପି ତଦନୁରୂପମେୱ ପୱତ୍ତେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସଦ୍ଧାୟ ୱା ଅନୁସରତୀତି ସଦ୍ଧାୟ କାରଣଭୂତାୟ ସଚ୍ଚପଟିୱେଧସ୍ସ ଅନୁରୂପଂ ସରତି ଗଚ୍ଛତି, ପଟିପଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦ୍ୱୀହିପି ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେହି ସଦ୍ଧାୟ ଅଧିମତ୍ତତଂୟେୱ ୱିଭାୱେତି। ଧମ୍ମାନୁସାରୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋତି ଦ୍ୱୀହି ଭାଗେହି ଦ୍ୱେ ୱାରେ ୱିମୁତ୍ତୋ, ରୂପକାୟତୋ ଚ ନାମକାୟତୋ ଚ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ, ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ଚ ୱିମୁତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅରୂପଜ୍ଝାନେନ ରୂପକାୟତୋ ଚ ନାମକାୟେକଦେସତୋ ଚ ୱିମୁତ୍ତୋ, ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ନାମକାୟତୋ ୱିମୁତ୍ତୋତି ଉଭୋହି ଭାଗେହି ଦ୍ୱେ ୱାରେ ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ। ପଜାନନ୍ତୋ ୱିମୁତ୍ତୋତି ପଠମଜ୍ଝାନଫସ୍ସେନ ୱିନା ପରିଜାନନାଦିପ୍ପକାରେହି ଚତ୍ତାରି ଅରିୟସଚ୍ଚାନି ଜାନନ୍ତୋ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତୋ ତେସଂ କିଚ୍ଚାନଂ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତିୟା ନିଟ୍ଠିତକିଚ୍ଚତାୟ ୱିସେସେନ ମୁତ୍ତୋତି ୱିମୁତ୍ତୋ।

ଅୟଂ ପନେତ୍ଥ ନିପ୍ପରିୟାୟତୋ ସଙ୍ଖେପକଥା – ଯସ୍ସ ଅନିଚ୍ଚାକାରତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ସୋ ଅଧିମୋକ୍ଖବହୁଲୋ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ ତିକ୍ଖଭାୱେନ ପଠମମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ସଦ୍ଧାନୁସାରୀ ନାମ ହୋତି, ମଜ୍ଝେ ଛସୁ ଠାନେସୁ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋ। ଅଗ୍ଗଫଲକ୍ଖଣେ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୋ ନାମ ହୋତି। ତଥା ଯସ୍ସ ଦୁକ୍ଖାକାରତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ତସ୍ସ ପସ୍ସଦ୍ଧିବହୁଲତାୟ ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଅଧିମତ୍ତଂ ହୋତି ଦୁକ୍ଖପନିସାୟ ସଦ୍ଧାୟପି ତିଦ୍ଧତରତ୍ତା, ଧୁରନିୟମତୋ ଚ। ସୋପି ପଠମମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ସଦ୍ଧାନୁସାରୀ ଏୱ ହୋତି, ମଜ୍ଝେ ଛସୁ ଠାନେସୁ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋ, ଅନ୍ତେ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୋ ଚ ହୋତି। ଯସ୍ସ ପନ ଅନତ୍ତାକାରତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ସୋ ୱେଦବହୁଲୋ ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ ତିକ୍ଖଭାୱେନ ପଠମମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଧମ୍ମାନୁସାରୀ ଏୱ ହୋତି, ମଜ୍ଝେ ଛସୁ ଠାନେସୁ ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତୋ, ଅନ୍ତେ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୋ ଏୱ ହୋତି। ଇମେ ପନ ନ ଅଟ୍ଠୱିମୋକ୍ଖଲାଭିନୋ, ଅଟ୍ଠୱିମୋକ୍ଖଲାଭୀ ପନ ପଠମମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ସଦ୍ଧାନୁସାରୀ ୱା ଧମ୍ମାନୁସାରୀ ୱା ସିୟା। ମଜ୍ଝେ ଛସୁ ଠାନେସୁ କାୟସକ୍ଖୀ, ପରିୟୋସାନେ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋତି।

ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞାଣଂ।

୭୭୮। ଯଂ ତଂ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖଭାୱଂ ଆପଜ୍ଜିତ୍ୱା ସତ୍ତଅରିୟପୁଗ୍ଗଲୱିଭାଗାୟ ଚ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ପନେତଂ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞାଣଂ। ପୁରିମେନ ଞାଣଦ୍ୱୟେନାତି ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଞାଣଦ୍ୱୟେନ ଅତ୍ଥତୋଏକଂ, ପୱତ୍ତିଆକାରଭେଦତୋ ନାନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଅଟ୍ଠକଥାୟ, ପାଠଇୟା ଚ ସାଧେତୁଂ ‘‘ତେନାହୂ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାମୁଞ୍ଚନୁପାୟକରଣଞାଣାନିପି ସଙ୍ଖାରେସୁ ଉଦାସୀନଭାୱେନେୱ ପୱତ୍ତନତୋ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାସମଞ୍ଞାନେୱ ହୋନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଇଦଂ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞାଣଂ ଏକମେୱ ତୀଣି ନାମାନି ଲଭତୀ’’ତି। ତେନ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାୱୋହାରୋ ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାଦିଞାଣସମୁଦାୟୱିସୟୋତି ଦସ୍ସେତି।

୭୮୦।ଉପ୍ପାଦାଦୀନୀତି ଉପ୍ପାଦପୱତ୍ତାଦିଅପଦେସେନ ୱୁତ୍ତେ ସଙ୍ଖାରେ। ପରିଚ୍ଚଜିତୁକାମତାତି ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତୁକାମତା। ପଟିସଙ୍ଖାନନ୍ତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ତୀରଣଂ। ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱାତି ନିରାଲୟଭାୱାପତ୍ତିୟା ଅପେକ୍ଖାୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱସେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତ୍ୱା। ଅୱସାନେତି ତଥାକରଣସ୍ସ ଉତ୍ତରକାଲଂ। ଯାୱ ନିବ୍ବାନସମ୍ପକ୍ଖନ୍ଦନା ନ ଇଜ୍ଝତି, ତାୱ ୱିଚିନନେପି ଉଦାସୀନତାୟ ଞାଣସ୍ସ ସନ୍ତାନୱସେନ ପୱତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାୟାହ ‘‘ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନଂ ସନ୍ତିଟ୍ଠନା’’ତି। ଏୱନ୍ତି ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନାକାରସାମଞ୍ଞତୋ ‘‘ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତା ଚ ସା ସନ୍ତିଟ୍ଠନା ଚା’’ତି ୱୁତ୍ତାକାରେନ।

୭୮୧।ଇମେ ଧମ୍ମାତି ଇମେ ଞାଣସଙ୍ଖାତା ଧମ୍ମା, ଞାଣପରିୟାୟୋ ୱା ଇଧ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ, ତସ୍ମା ଇମାନି ଞାଣାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକଟ୍ଠାତି ଏକସଭାୱା।

୭୮୨।ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀ ହୋତି ୱୁଟ୍ଠାନଗମନତୋ। ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଦିଞାଣତ୍ତୟସ୍ସାତି ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାନୁଲୋମଗୋତ୍ରଭୁସଞ୍ଞିତସ୍ସ ଞାଣତ୍ତୟସ୍ସ। କିଚ୍ଚୱସେନ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନୱସେନାପି ଲୋକିୟଞାଣାନଂ ଉପରି ଠିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଉତ୍ତମଭାୱଂ ପତ୍ତତ୍ତା’’ତି। ନିମିତ୍ତଭୂତତୋତି ୱିପସ୍ସନାୟ ଆରମ୍ମଣଭୂତତୋ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକତୋ। ତେନାହ ‘‘ଅଭିନିୱିଟ୍ଠୱତ୍ଥୁତୋ’’ତି। ତଞ୍ହି ୱିପସ୍ସନାୟ ଗୋଚରକରଣସଙ୍ଖାତେନ ଅଭିନିୱେସେନ ଅଭିନିୱିଟ୍ଠୱତ୍ଥୁନ୍ତି ପୱୁଚ୍ଚତି। ତଂ ପନେତଂ ସସନ୍ତତିପରିୟାପନ୍ନମ୍ପି ପରତୋ ଦିଟ୍ଠତାୟ ‘‘ବହିଦ୍ଧା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଦେୱ ହି ‘‘ବହିଦ୍ଧା ସଙ୍ଖନିମିତ୍ତାନୀ’’ତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଜ୍ଝତ୍ତପୱତ୍ତତୋତି ସସନ୍ତାନେ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିପୱତ୍ତନଆଦିତୋ, ତଦନୁୱତ୍ତକକିଲେସକ୍ଖନ୍ଧେହି ଚ। ତଞ୍ହି ସସନ୍ତତିୟଂ

କିଲେସପ୍ପୱତ୍ତିଭାୱତୋ, ତନ୍ନିମିତ୍ତଂ ଅସତି ମଗ୍ଗଭାୱନାୟ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକୌପାଦିନ୍ନକ୍ଖନ୍ଧପ୍ପୱତ୍ତିଭାୱତୋ ଚ ତଥା ୱୁତ୍ତଂ। ୱୁଟ୍ଠହନଞ୍ଚ ନେସଂ ଆରମ୍ମଣାକରଣଂ, ଆୟତିଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତାପାଦନଞ୍ଚ। ଘଟିୟତି ଅତ୍ତନୋ ଅନନ୍ତରମେୱ ମଗ୍ଗସମୁପ୍ପତ୍ତିତୋ।

୭୮୩।ତତ୍ରାତି ତସ୍ମିଂ "ଅଭିନିୱିଟ୍ଠୱତ୍ଥୁତୋ ୱୁଟ୍ଠହନତୋ"ତି ସଙ୍ଖେପୱଚନେ। ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧା ରୂପାରୂପପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧଲକ୍ଖଣଉଭୟୱସେନ ଅୟଂ ମାତିକା ଉଦ୍ଦେସୋ। ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱାତି ସସନ୍ତତିପରିୟାପନ୍ନେସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା। "ଅଜ୍ଝତ୍ତା ୱୁଟ୍ଠାତୀ"ତି ଇଦଂ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୟା ଅଜ୍ଝତ୍ତଧମ୍ମାରମ୍ମଣତ୍ତା ପରିୟାୟତୋ ୱୁତ୍ତଂ, ନିପ୍ପରିୟାୟତୋ ପନ ମଗ୍ଗୋ ସବ୍ବତୋପି ୱୁଟ୍ଠାତି। ବହିଦ୍ଧା ୱୁଟ୍ଠାତୀତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଏକପ୍ପହାରେନାତି ଏକଜ୍ଝଂ, ତଂ ପନ ଅଜ୍ଝତ୍ତାଦିୱିଭାଗଂ ଅକତ୍ୱା "ୟଂ କିଞ୍ଚି ସମୁଦୟଧମ୍ମଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ନିରୋଧଧମ୍ମ"ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୨୯୮; ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧; ମହାୱ। ୧୬; ପଟି। ମ। ୨।୩୦) ଅୱିଭାଗେନ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୟା ପୱତ୍ତିୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ, ତୟିଦଂ ସବ୍ବୁ ସମ୍ମୁଖା ଦେସନାନୁସାରେନ ଞାଣଂ ପେସେନ୍ତସ୍ସ ଞାଣୁତ୍ତରସ୍ସ ସମ୍ଭୱତୀତି ୱଦନ୍ତି।

୭୮୪।ସୁଦ୍ଧଅଜ୍ଝତ୍ତଦସ୍ସନମତ୍ତେନେୱ ମଗ୍ଗୱୁଟ୍ଠାନଂ ନ ହୋତି ମମଂକାରୱତ୍ଥୁନୋପି ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟତ୍ତା ମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତଂ ୱୁଟ୍ଠାନଂ, ମଗ୍ଗେନ ୱା ୱୁଟ୍ଠାନଂ ମଗ୍ଗୱୁଟ୍ଠାନଂ।

୭୮୫।ରାସିଂ କତ୍ୱାତି ଭୂତୁପାଦାୟୱସେନ ଦୁୱିଧଂ ଅନ୍ତରଭେଦୱସେନ ଅନେକଭେଦମ୍ପି "ରୁପ୍ପନଟ୍ଠେନ ରୂପ"ନ୍ତି ପିଣ୍ଡତୋ ଗହେତ୍ୱା। ୟଥା ରୂପେ ୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସୋ ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ୱିପସ୍ସନାୟାନିକସ୍ସ, ଏୱଂ ଅରୂପେ ୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସୋ ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ସମଥୟାନିକସ୍ସ ହୋତି। ଅଭିନିୱେସୋତି ଚ ୱିପସ୍ସନାୟ ପୁବ୍ବଭାଗେ କତ୍ତବ୍ବନାମରୂପପରିଚ୍ଛେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତସ୍ମା ପଠମଂ ରୂପପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ରୂପେ ଅଭିନିୱେସୋ। ଏସ ନୟୋ ସେସେସୁପି।

୭୮୬।ୟଂ କିଞ୍ଚି ସମୁଦୟଧମ୍ମଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ନିରୋଧଧମ୍ମନ୍ତି କାମଂ ଉଦୟବ୍ବୟପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ଅଭିନିୱେସୋତି ଦସ୍ସିତଂ, ୟଥାଉପଟ୍ଠିତେ ପନ ରୂପାରୂପଧମ୍ମେ, ତେସଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୟେ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସଙ୍ଖେପେନେୱ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ଚାରେନ୍ତୋ ଞାଣୁତ୍ତରୋ ୟଥାନିସିନ୍ନୋୱ ଞାଣପଟିପାଟିୟା ଖିପ୍ପମେୱ ସଚ୍ଚାନି ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତୋ ଏକପ୍ପହାରେନ ପଞ୍ଚହି ଖନ୍ଧେହି ୱୁଟ୍ଠାତି ନାମ। ଅଞ୍ଞଥା ଏକେନେୱ ଲୋକିୟଚିତ୍ତେନ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ପରିଗ୍ଗହପରିଜାନନାଦୀନଂ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ନ ହି ସନିଦସ୍ସନସପ୍ପଟିଘାଦିଂ ଏକଜ୍ଝଂ ଆରମ୍ମଣଂ କାତୁଂ ସକ୍କା। ୟସ୍ସ ପନ ଏକୱାରଂ ଞାଣେନ ଫସ୍ସିତଂ, ପୁନ ତଂ ଫସ୍ସିତବ୍ବମେୱ, ତାଦିସସ୍ସ ୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱଦନ୍ତି।

୭୮୮। ଏତ୍ଥ ଚ ଅଭିନିୱେସୋ ଅକାରଣଂ ୱୁଟ୍ଠାନମେୱ ପମାଣଂ, ତସ୍ମା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୱିମୋକ୍ଖଅରିୟପୁଗ୍ଗଲୱିଭାଗାପି ୱୁଟ୍ଠାନୱସେନ ସମ୍ଭୱନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ "ଏତ୍ଥ ଚ ୟୋପୀ"ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ତୟୋପି ଜନାତି ୱୁଟ୍ଠାନୱସେନ ଭେଦେ ଅସତିପି ଅଭିନିୱେସୱସେନେୱ ଲଦ୍ଧଂ ଭେଦଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ।

୭୮୯।ସଦ୍ଧିଂପୁରିମପଚ୍ଛିମଞାଣେହୀତି ଭୟତୁପଟ୍ଠାନାଦିପୁରିମଞାଣେହି ଚେୱ ଗୋତ୍ରଭୁଆଦିପଚ୍ଛିମଞାଣେହି ଚ ସହ। ଉଦ୍ଦାନନ୍ତି ଉଦ୍ଦେସୋ।

ୟତ୍ଥ କତ୍ଥଚି…ପେ… ୱଚ୍ଛେୟ୍ୟୁଂ ତଂତଂଞାଣଟ୍ଠାନିୟସ୍ସ ଉପମାୱତ୍ଥୁନୋ ଲବ୍ଭନତୋ। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେତି ଇମସ୍ମିଂ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନାପଦେସେ। ସବ୍ବନ୍ତି ସବ୍ବଂ ଞାଣଂ, ସବ୍ବଂ ୱା ଞାଣକିଚ୍ଚଂ ପାକଟଂ ହୋତି ୱେମଜ୍ଝେ ଠତ୍ୱା ୱିଭାୱିୟମାନତ୍ତା। ୱୁତ୍ତା ୱିସୁଦ୍ଧିକଥାୟଂ।

୭୯୦।ନିଲୀୟିତ୍ୱାତି ଉପୱିସିତ୍ୱା। ପରାମସିତ୍ୱାତି ୱୀମଂସିତ୍ୱା।

ଗୟ୍ହୂପଗଂ ଅଦିସ୍ୱାତି ଗହଣୟୋଗ୍ଗଂ ନିଚ୍ଚସାରାଦିଂ ଅଦିସ୍ୱା। ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱଙ୍କଭାୱକରାନଂ ମାୟାଦୀନଂ ସୁଟ୍ଠୁ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନେନ ଅନୁଲୋମସ୍ସ ଉଜୁକସାଖାସଦିସତା। ନିବ୍ବାନାଲୋଚନତୋ ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣସ୍ସ ଉଦ୍ଧଂ ଉଲ୍ଲୋକନସଦିସତା। ଅପ୍ପତିଟ୍ଠେ ନିବ୍ବାନେ ପତିଟ୍ଠିତତ୍ତା ମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ ଆକାସେ ଉପ୍ପତନସଦିସତା।

୭୯୧।ସପ୍ପୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ୱିୟ ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରଗତଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଆଲମ୍ବନତୋ। ଆଗତମଗ୍ଗଂ ଓଲୋକେନ୍ତସ୍ସ ଠାନଂ ୱିୟ ମଗ୍ଗଞାଣଂ ଅସମ୍ମୋହପଟିୱେଧୱସେନ ଅତ୍ତନୋପି ଦସ୍ସନତୋ। ଅଭୟଟ୍ଠାନେ ଠାନନ୍ତି ଅଭୟଟ୍ଠାନଂ ସମ୍ପତ୍ତମାହ, ନ ତସ୍ସ ପାପୁଣପଟିପତ୍ତିଂ।

୭୯୨। ଅତ୍ତତ୍ତାଦୀନଂ ଅନୱବୁଜ୍ଝନତୋ "ଅହଂ, ମମା"ତି ଗହଣସ୍ସ ନିବ୍ବୋକ୍କମନସଦିସତା। ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାଗ୍ଗହଣେନେୱ ପଟିସଙ୍ଖା ସନ୍ତିଟ୍ଠନାପି

ଗହିତା। ତିସ୍ସନ୍ନମ୍ପି ତାସଂ ସଂସାରତୋ ନିକ୍ଖମନାଧିମୁତ୍ତତାଯ ନିକ୍ଖମନମଗ୍ଗୋଲୋକନସଦିସତା। ମଗ୍ଗେ ଦିଟ୍ଠେ ମଗ୍ଗପଟିପତ୍ତି ୱିଯ ଅନୁଲୋମେ ସିଦ୍ଧେ ମଗ୍ଗୋ ସିଦ୍ଧୋ ଏୱାତି ଅନୁଲୋମସ୍ସ ମଗ୍ଗଦସ୍ସନସଦିସତା। ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତତ୍ତା ଆଦିତ୍ତଘରତୋ ନିକ୍ଖମନଂ ୱିଯ ଗୋତ୍ରଭୁଞ୍ଞାଣଂ। ୱେଗେନଗମନଂୱିଯ ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତବ୍ବଗହେତବ୍ବପଦେସେସୁ ସାଧନକିଚ୍ଚୱିସେସଯୋଗତୋ।

୭୯୩। ପରତୋ ନ ମମାଯିତବ୍ବତୋ ଚ ପସ୍ସିତବ୍ବାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ''ଅହଂ, ମମା''ତି ଗହଣସ୍ସ ରାଜଗୋଣାନଂ ସକଗହଣସଦିସତା ୱୁତ୍ତା।

୭୯୪। ସଭଯେ ଅଭଯଦସ୍ସନହେତୁତାଯ ଖନ୍ଧାନଂ ''ଅହଂ, ମମା''ତି ଗହଣସ୍ସ ଯକ୍ଖିନିଯା ସଂୱାସସଦିସତା। ସୁସାନୱିଜହନଂ ୱିଯ ସଙ୍ଖାରସୁସାନଂ ୱିଜହିତ୍ୱା ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ଗୋତ୍ରଭୁ।

୭୯୫।ପୁତ୍ତଗିଦ୍ଧିନୀତି ପୁତ୍ତୱଚ୍ଛଲା। ଓତ୍ତପ୍ପମାନାତି ସାରଜ୍ଜଯମାନା। ଓଠଆରିକଓଠଆରିକଲୋଭକ୍ଖନ୍ଧାଦିୱିକ୍ଖମ୍ଭନେନ ସଙ୍ଖାରପରିଚ୍ଚଜନତୋ ଅନୁଲୋମସ୍ସ ତଦ୍ଧେୱ ଦାରକୋରୋପନସଦିସତା।

୭୯୬।ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିଯା...ପେ... ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତା, ନ ପୁରିମାସୁ ୱିଯ ଭଯତୁପଟ୍ଠାନାଦୀସୁ ଠିତସ୍ସ ଭାଯନାଦିଆକାରଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅପରାପରୁପ୍ପତ୍ତିତୋ, ଚିରାନୁବନ୍ଧତୋ, ଦୁସ୍ସହତୋ ଚ ୱଚ୍ଚଦୁକ୍ଖସଦିସଂ ଜିଘଚ୍ଛାଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଆହ ''ସଂସାରୱଚ୍ଚଜିଘଚ୍ଛାଯା''ତି। କାଯଗତାସତି ଏୱ ଭୋଜନଂ କାଯଗତାସତିଭୋଜନଂ। ସା ପନେତ୍ଥ ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତା ସମ୍ମାସତି କାଯାନୁପସ୍ସନାଦିକିଚ୍ଚସାଧନୱସେନ ଅମତରସପରିଭୋଗତାଯ ଚ ''ଅମତରସଂ କାଯଗତାସତିଭୋଜନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ତେନାହ ଭଗୱା ''ଅମତଂ ତେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତି, ଯେ କାଯଗତାସତିଂ ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତୀ''ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୧।୬୦୦)।

ଫଲରସାମଲକସିଙ୍ଗୀୱେରମୁଗ୍ଗମାସାଦି ଅନେକଙ୍ଗସମ୍ଭାରଂ।

କପଣାସେରିଭାୱାଦିକରଣେନ ତଣ୍ହାସିନେହସ୍ସ ସୀତସଦିସତା। ମଗ୍ଗତେଜନ୍ତି ଅରିଯମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତଂ ଇନ୍ଦଗ୍ଗିଂ।

ରାଗଗ୍ଗିଆଦଯୋ ଏକାଦସଗ୍ଗୀ ୱୂପସମନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଏକାଦସଗ୍ଗିୱୂପସମଂ, ନିବ୍ବାନଂ।

ଅନ୍ଧକାରପରେତୋତି ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତେନ ଅନ୍ଧକାରେନ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ତନ୍ତଂ ୱା ପରନ୍ତଂ ୱା କାତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟଭାୱେନ ଅଭିଭୂତୋ। ଞାଣମଯୋ ଆଲୋକୋ ଏତିସ୍ସାତି ଞାଣାଲୋକା, ମଗ୍ଗଭାୱନା।

ଅମତଭୂତଂ , ଅମତଭାୱସାଧକଂ ୱା ଓସଧଂ ଅମତୋସଧଂ, ନିବ୍ବାନଂ। ହେଟ୍ଠା ଅତ୍ତନା ୱୁତ୍ତମେୱ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାବ୍ଯାପାରଂ ନିଗମନୱସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତେନ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦିମାହ।

୭୯୭। ନିରାଲଯତାଯ ତଣ୍ହାୱସେନ ଭୱାଦୀସୁ ଅୱିସଟଜ୍ଝାସଯୋ ହୁତ୍ୱା ତତୋ ସଙ୍କୁଚିତଚିତ୍ତୋ ପତିଲୀନଭାୱେନ ଚରତି ପୱତ୍ତତୀତି ପତିଲୀନଚରୋ, ତସ୍ସ ପତିଲୀନଚରସ୍ସ। ସଂସାରେ ଭଯସ୍ସ ଇକ୍ଖନତାଯ ଭିକ୍ଖୁନୋ କାଯଚିତ୍ତୱିୱେକସିଦ୍ଧିଯା ୱିୱିତ୍ତମାସନଂ ଭଜମାନସ୍ସ। ସାମଗ୍ଗିଯନ୍ତି ଯୁତ୍ତଂ, ପତିରୂପନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଭୱନେତି କାମଭୱାଦିକେ ତିୱିଧେପି ଭୱେ। ସୋ ହି ଇଧ ଭୱନଟ୍ଠେନ ଭୱନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ। ନ ଦସ୍ସଯେତି ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନୱସେନ ନ ଦସ୍ସେଯ୍ୟ। ତସ୍ସ ତଂ ଅଦସ୍ସନଂ ସାମଗ୍ଗିଯନ୍ତି ବୁଦ୍ଧାଦଯୋ ଅରିଯା ଆହୂତି ଯୋଜନା।

ନିଯମେତ୍ୱାତି ନିଯତଂ ଏକଂସିକଂ କତ୍ୱା। ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୱିସେସଂ, ମଗ୍ଗଙ୍ଗୱିସେସଂ, ଝାନଙ୍ଗୱିସେସଂ, ପଟିପଦାୱିସେସଂ, ୱିମୋକ୍ଖୱିସେସନ୍ତି ୱିସେସସଦ୍ଦୋ ପଚ୍ଚେକଂ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ୱିସେସନ୍ତି ଛସତ୍ତଭାୱୋ ସତ୍ତଟ୍ଠଭାୱୋ ପଞ୍ଚାଦିଭାୱୋତି ଇମଂ ଯଥାକ୍କମଂ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦୀନଂ ଅରିଯମଗ୍ଗେ ଲବ୍ଭମାନଭେଦଂ। ପାଦକଜ୍ଝାନନ୍ତି ମଗ୍ଗସ୍ସ ଆସନ୍ନୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିଯା ୱିପସ୍ସନାଯ ପଦଟ୍ଠାନଭୂତଂ ଝାନଂ। ୱିପସ୍ସନାଯ ଆରମ୍ମଣଭୂତାତି ମଗ୍ଗାସନ୍ନାଯ ଏୱ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିଯା ୱିପସ୍ସନାଯ ଗୋଚରଭୂତା ୱିପସ୍ସିତା। ପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସଯୋତି ଉଭିନ୍ନଂ ଭେଦେ ସତି ୱିପସ୍ସକସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସଯୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ପଠମଂ କେଚୀତି ୱୁତ୍ତୋ ତିପିଟକଚୂଠଅନାଗତ୍ଥେରୋ। ଦୁତିଯଂ କେଚୀତି ୱୁତ୍ତୋ ମୋରୱାପୀୱାସିମହାଦତ୍ତତ୍ଥେରୋ। ତତିଯଂ କେଚୀତି ୱୁତ୍ତୋ ତିପିଟକଚୂଠଆଭଯତ୍ଥେରୋ।

ତେସମ୍ପି ୱାଦେସୁ ଅଯଂ ପୁବ୍ବଭାଗୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନା ନିଯମେତିଯେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବା। କସ୍ମା? ୱିପସ୍ସନାନିଯମେନେୱ ହି ପଠମତ୍ଥେରୱାଦେପି

ଅପାଦକପଠମଜ୍ଝାନପାଦକମଗ୍ଗା ପଠମଜ୍ଝାନିକାୱ ହୋନ୍ତି, ଇତରେ ଚ ଦୁତିୟଜ୍ଝାନିକାଦିମଗ୍ଗା ପାଦକଜ୍ଝାନୱିପସ୍ସନାନିୟମେହି ତଂତଂଝାନିକାୱ ତତୋ ତତୋ ଦୁତିୟାଦିପାଦକଜ୍ଝାନତୋ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞାଣସ୍ସ ପାଦକଜ୍ଝାନାତିକ୍କନ୍ତାନଂ ଅଙ୍ଗାନଂ ଅସମାପଜ୍ଜିତୁକାମତାୱିରାଗଭାୱନାଭାୱତୋ, ଇତରସ୍ସ ଚ ଅତବ୍ଭାୱତୋ। ୟଥା ହି ମଗ୍ଗାସନ୍ନାୟ ୱିପସ୍ସନାୟ ସୋମନସ୍ସସହଗତତ୍ତେ ମଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମାଦିଝାନିକତା ଚ ଉପେକ୍ଖାସହଗତତ୍ତେ ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନିକତା ଏୱ ଚ ହୋତି, ତତୋ ଚ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦୀନଂ ୱିସେସୋତି ତେସଂ ନିୟମନେ ଆସନ୍ନକାରଣଂ, ପଧାନକାରଣଞ୍ଚ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନା, ନ ଏୱଂ ପାଦକଜ୍ଝାନାଦୟୋ। ୟସ୍ମା ପନ ପାଦକଜ୍ଝାନେନ ୱିନା ୱିପସ୍ସନାୱ ଇମଂ ୟଥାୱୁତ୍ତୱିସେସଂ ନିୟମେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ୱୁତ୍ତନୟେନ ପନ ପଧାନକାରଣଂ ହୋତିୟେୱ, ତସ୍ମା ‘‘ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନାୱ ନିୟମେତୀ’’ତି ଅୱତ୍ୱା ‘‘ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନା ନିୟମେତିୟେୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ସେସୱାଦେସୁପି ୱିପସ୍ସନାନିୟମୋ ୟଥାସମ୍ଭୱଂ ୟୋଜେତବ୍ବୋ। ୟଥା ହି ପାଦକଜ୍ଝାନାତିକ୍କନ୍ତାନଂ ଅଙ୍ଗାନଂ ଅସମାପଜ୍ଜିତୁକାମତାୱିରାଗଭାୱନାଭୂତା ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନା ଅଧିଟ୍ଠାନଭୂତେନ ପାଦକଜ୍ଝାନେନ ଆହିତୱିସେସା ମଗ୍ଗସ୍ସ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦିୱିସେସନିୟାମିକା ହୋତି, ଏୱଂ ଆରମ୍ମଣଭୂତସମ୍ମସିତଜ୍ଝାନାତିକ୍କନ୍ତାନଂ ଅଙ୍ଗାନଂ ଜିଗୁଚ୍ଛନାକାରୱିରାଗଭାୱନାଭୂତା ସମ୍ମସିତଜ୍ଝାନେନ ଆହିତୱିସେସା, ଉଭୟସବ୍ଭାୱେ ଅଜ୍ଝାସୟୱସେନ ତତୋ ଅଞ୍ଞତରେନ ଆହିତୱିସେସା ଚ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନା ମଗ୍ଗସ୍ସ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦିୱିସେସଂ ନିୟମେତୀତି।

୭୯୮।ତତ୍ର ତସ୍ମିଂ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦିୱିସେସନିୟମନେ। ଅଝାନଲାଭୀ ସୁଦ୍ଧୱିପସ୍ସନାୟାନିକୋୱ ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକୋ। ସୋ ହି ଝାନସିନେହେନ ୱିପସ୍ସନାୟ ଅସିନିଦ୍ଧଭାୱତୋ ସୁକ୍ଖା ଲୂଖା ୱିପସ୍ସନା ଏତସ୍ସାତି ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପକିଣ୍ଣକସଙ୍ଖାରେତି ପାଦକଜ୍ଝାନତୋ ଅଞ୍ଞେ ସଙ୍ଖାରେ। ତେନ ପାଦକଜ୍ଝାନସଙ୍ଖାରେସୁ ସମ୍ମସିତେସୁ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତି। ‘‘ପଠମଂ ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା’’ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକାଦିଗ୍ଗହଣଂ ୱିପସ୍ସନାନିୟମସ୍ସ ଏକନ୍ତିକଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ନ ହି ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିଂ ୱିନା କେୱଲଂ ପାଦକଜ୍ଝାନାଦୟୋ ନିୟମହେତୂ ଦିଟ୍ଠା, ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀ ପନ ପାଦକଜ୍ଝାନାଦୀନଂ ଅଭାୱେପି ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକାଦୀନଂ ମଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମଜ୍ଝାନିକଭାୱହେତୁ, ତସ୍ମା ସା ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦିୱିସେସନିୟମନେ ଏକନ୍ତିକହେତୂତି। ଇଦାନି ୟଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ପାକଟତରଂ କାତୁଂ ‘‘ତେସଂ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅୟଂ ୱିସେସୋତି ଅୟଂ ଝାନାଦୀନଂ ଚତୁରଙ୍ଗିକାଦିୱିସେସୋ, ନ ପୁବ୍ବେ ୱିୟ ୱିପସ୍ସନାନିୟମେନେୱ, ଅଥ ଖୋ ପାଦକଜ୍ଝାନନିୟମେନ ଚେୱ ୱିପସ୍ସନାନିୟମେନ ଚ। ତେସମ୍ପୀତି ପଞ୍ଚକନୟେ ଦୁତିୟତତିୟଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନାନି ପାଦକାନି କତ୍ୱା ଉପ୍ପାଦିତମଗ୍ଗାନମ୍ପି। ‘‘ଆସନ୍ନପଦେସେ’’ତି ଇମିନା ୱିପସ୍ସକେନ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ପୱିଟ୍ଠସମାପତ୍ତିୟା ୱସେନ ଅୟଂ ୱିସେସୋ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତି।

୭୯୯।ତତ୍ରାପିଚାତି ଦୁତିୟତ୍ଥେରୱାଦେପି। ତଂତଂସମାପତ୍ତିସଦିସତା ତଂତଂସମ୍ମସିତସଙ୍ଖାରୱିପସ୍ସନାନିୟମେହି ହୋତି। ତତ୍ରାପି ହି ୱିପସ୍ସନା ତଂତଂୱିରାଗୱିରାଗଭାୱନାଭାୱେନ ସୋମନସ୍ସସହଗତା, ଉପେକ୍ଖାସହଗତା ଚ ହୁତ୍ୱା ଝାନଙ୍ଗାଦିନିୟମଂ ମଗ୍ଗସ୍ସ କରୋତୀତି ଏୱଂ ୱିପସ୍ସନାନିୟମୋ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୮୦୦।ତନ୍ତି ତଂତଂଝାନସଦିସଭୱଂ। ସ୍ୱାୟମତ୍ଥୋ ପାଦକଜ୍ଝାନସମ୍ମସିତଜ୍ଝାନୁପନିସ୍ସୟେହି ୱିନା ଅଜ୍ଝାସୟମତ୍ତେନ ଅସିଜ୍ଝନଂ ଉପନିସ୍ସୟେନ ୱିନା ସଙ୍କପ୍ପମତ୍ତେନ ସକଦାଗାମିଫଲାଦୀନଂ ଅସିଜ୍ଝନଦୀପକେନ ନନ୍ଦକୋୱାଦେନ ଦୀପେତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ହି ୟଥା ସୋତାପନ୍ନାୟପି ପରିପୁଣ୍ଣସଙ୍କପ୍ପତଂ ୱଦନ୍ତେନ ଭଗୱତା ‘‘ୟସ୍ସ ୟସ୍ସ ଉପନିସ୍ସୟୋ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ସ ତସ୍ସେୱ ଅଜ୍ଝାସୟୋ ନିୟାମକୋ, ନାଞ୍ଞସ୍ସା’’ତି ତେନ ତେନ ପରିପୁଣ୍ଣସଙ୍କପ୍ପତା ହୋତି, ନ ତତୋ ପରଂ, ସଙ୍କପ୍ପସବ୍ଭାୱେ ସତିପି ଅସିଜ୍ଝନତୋତି ଅୟମତ୍ଥୋ ଦୀପିତୋ, ଏୱମିଧାପି ୟସ୍ସ ୟସ୍ସ ଦୁତିୟାଦିଝାନିକସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ୟଥାୱୁତ୍ତୋ ଉପନିସ୍ସୟୋ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ସ ତସ୍ସେୱ ଅଜ୍ଝାସୟୋ ନିୟାମକୋ, ନାଞ୍ଞସ୍ସ ସତିପି ତସ୍ମିଂ ଅସିଜ୍ଝନତୋ। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ୱାଦେ ପାଦକସମ୍ମସିତଜ୍ଝାନୁପନିସ୍ସୟସବ୍ଭାୱେ ଅଜ୍ଝାସୟୋ ଏକନ୍ତେନ ହୋତି ତଂତଂଫଲୂପନିସ୍ସୟସବ୍ଭାୱେ ତଂତଂସଙ୍କପ୍ପୋ ୱିୟାତି ତଦଭାୱାଭାୱତୋ ‘‘ଅଜ୍ଝାସୟୋ ନିୟମେତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥାପୀତି ତତିୟତ୍ଥେରୱାଦେପି। ୱୁତ୍ତନୟେନେୱାତି ‘‘ୟତୋ ୟତୋ ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତନୟେନ। ତସ୍ମା ‘‘ତତ୍ରାପି ହି ୱିପସ୍ସନା’’ତିଆଦିନା ଇଧ ୱୁତ୍ତନୟେନ ତଦତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୮୦୧। ଏୱଂ ୱିପସ୍ସନାୟ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦିନିୟାମିକତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ପଟିପଦାଦିନିୟାମିକତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସଚେ ପନାୟ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅୟନ୍ତି ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା ୱୁତ୍ତା। ସାପି ହି କାମଂ ‘‘ଇମଂ ୱାରଂ ରୋଚେସ୍ସ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ କଲାପସମ୍ମସନାୱସାନେ ଉଦୟବ୍ବୟାନୁପସ୍ସନାୟ ପୱତ୍ତମାନାୟ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱିପସ୍ସନୁପକ୍କିଲେସସ୍ସ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନେନ କିଚ୍ଛତାୱାରଂ ଦୁକ୍ଖାପଟିପଦାତି ରୋଚେସୁନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ‘‘ୱିପସ୍ସନାଞାଣେ ତିକ୍ଖେ ସୂରେ ପସନ୍ନେ ୱହନ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ୱିପସ୍ସନାନିକନ୍ତିଂ ଦୁକ୍ଖେନ କସିରେନ କିଲମନ୍ତୋ ପରିୟାଦିୟତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ପୁବ୍ବଭାଗେ ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାଦିଭାୱେନ ପୱତ୍ତମାନା ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା ଅତ୍ତନୋ ପଟିପକ୍ଖେ କିଚ୍ଛେନ କସିରେନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେନ୍ତୀ ଦୁକ୍ଖାପଟିପଦାପକ୍ଖେୟେୱ ତିଟ୍ଠତୀତି। ତେନାହ ‘‘ଆଦିତୋ କିଲେସେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭୟମାନା’’ତିଆଦି। କେଚି ପନ ‘‘ୟେନ ଞାଣେନ ୱିପସ୍ସନୁପକ୍କିଲେସା ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତା, ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଇଦଂ ଞାଣଂ ଏକତ୍ତନୟୱସେନ ଏକଂ

କତ୍ୱା ‘ଆଦିତୋ କିଲେସେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭୟମାନା’ତି ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ସପ୍ପୟୋଗେନାତି ଚିତ୍ତପ୍ପୟୋଗସଙ୍ଖାତେନ ସୌସ୍ସାହନେନ। ସସଙ୍ଖାରେନାତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ଉଭୟେନାପି ୱିକ୍ଖମ୍ଭନସ୍ସ କିଚ୍ଛସିଦ୍ଧିମେୱ ୱଦତି। ୱିପରିୟାୟେନାତି ଅଦୁକ୍ଖେନ ଅପ୍ପୟୋଗେନ ଅସଙ୍ଖାରେନ। ମଗ୍ଗସଞ୍ଞିତଂ ଇଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନଂ ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା ପରିୱସତି ୱିପ୍ପୱସତି ଏତ୍ଥାତି ପରିୱାସୋ, ୱିପସ୍ସନା ପରିୱାସୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ୱିପସ୍ସନାପରିୱାସୋ, ମଗ୍ଗପାତୁଭାୱୋ, ତଂ ପନ ସୀଘଂ କୁରୁମାନା ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା ନାମ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସଣିକ’’ନ୍ତି। କୁରୁମାନା ଅୟଂ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାତି ୟୋଜନା। ୟତୋ ମଗ୍ଗୋ ଆଗଚ୍ଛତି, ତଂ ଆଗମନୀୟଟ୍ଠାନଂ, ତସ୍ମିଂ ଆଗମନୀୟଟ୍ଠାନେ। ମଗ୍ଗସ୍ସ ପଭୱଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା ନାମଂ ଦେତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଦୁକ୍ଖାପଟିପଦାଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାଦିୱିପସ୍ସନାନୟୋ ଅଞ୍ଞୋ, ଅଞ୍ଞୋ ଏୱ ମଗ୍ଗୋତି ଆହ ‘‘ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ମଗ୍ଗସ୍ସା’’ତି। ତେନ ଆଗମନତୋ ଲଦ୍ଧନାମେନ ‘‘ଦୁକ୍ଖାପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା’’ତିଆଦୀନି ଚତ୍ତାରି ନାମାନି ଲଭତି। ନ ହି ମଗ୍ଗସ୍ସ ସରସତୋ ଏଦିସଂ ନାମଂ ଅତ୍ଥି।

ସା ପନାୟଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦା ପଟିପଦା। ନାନା ହୋତୀତି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ହୋତି। ଏକସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଚତୂସୁପି ମଗ୍ଗେସୁ ଏକାୱ ହୋତୀତି ନିୟମୋ ନତ୍ଥି ଚଲନତୋ। ଅହେସୁନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ସନ୍ଧାୟ ହୋନ୍ତୀତି ପନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ସବ୍ବେସମ୍ପି ହି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାନଂ ଚତ୍ତାରୋପି ମଗ୍ଗା ସୁଖାପଟିପଦା ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାୱ ହୋନ୍ତୀତି। ପଟିପଦାପସଙ୍ଗେନ ଅଧିପତିମ୍ପି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ୟଥା ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଧିପତୟୋତି ଛନ୍ଦାଦିଅଧିପତୟୋ। ପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରାନୁରୂପଞ୍ହି ମଗ୍ଗୋ ପଚ୍ଚେକଂ ଛନ୍ଦାଧିପତେୟ୍ୟୋ ୱା ହୋତି ୱୀରିୟାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରାଧିପତେୟ୍ୟୋ ୱା, ନ କସ୍ସଚି ନିୟମୋ ଅତ୍ଥି। ତେନାହ ‘‘କସ୍ସଚି ଭିକ୍ଖୁନୋ’’ତିଆଦି।

୮୦୨। ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରତୋ ସାତିସୟଂ କତ୍ୱା ଅନୱସେସତୋ ମଗ୍ଗସ୍ସ ନାମଲାଭେ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସରସେନାତି ସଭାୱେନ ଅତ୍ତନୋ ପୱତ୍ତିୱିସେସେନ। ପଚ୍ଚନୀକେନାତି ପଟିପକ୍ଖୱସେନ। ସଗୁଣେନାତି ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣୱସେନ।

କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ୟଥା ଆଗମନେନ ୱିନା ସଗୁଣେନ, ଆରମ୍ମଣେନ ଚ ମଗ୍ଗସ୍ସ ନାମଲାଭୋ ଅୱୱତ୍ଥିତୋ, ଏୱଂ ପଚ୍ଚନୀକେନ ୱିନା ସରସେନେୱ ନାମଲାଭୋ, ତଥାପି ସରସାଦୟୋ ପଚ୍ଚେକଂ ନାମଲାଭସ୍ସ କାରଣମେୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସରସେନ ୱା’’ତିଆଦିନା ସବ୍ବତ୍ଥ ଅନିୟମତ୍ଥୋ ୱା-ସଦ୍ଦୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତେ ଚ ଅସଙ୍କରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସଚେ ହୀ’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ସମ୍ମସିତ୍ୱାତି ସମ୍ମସନହେତୁ। ହେତୁଅତ୍ଥୋ ହି ଅୟଂ ତ୍ୱା-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ଘତଂ ପିୱିତ୍ୱା ବଲଂ ହୋତି, ସୀହଂ ଦିସ୍ୱା ଭୟଂ ହୋତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ, ମଗ୍ଗକତ୍ତୁକାୟ ୱୁଟ୍ଠାନକିରିୟାୟ ଏକନ୍ତିକହେତୁଭୂତା ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା ଫଲୂପଚାରେନ ‘‘ୱୁଟ୍ଠାତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତା। ୟସ୍ମା ୱା ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାତି ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୟା ଏତଂ ଉପଲକ୍ଖଣଂ, ତଦନ୍ତୋଗଧଞ୍ଚ ଗୋତ୍ରଭୁଞ୍ଞାଣଂ ନିମିତ୍ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ଏକତ୍ତନୟେନ ‘‘ସମ୍ମସିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାତୀ’’ତି। ଅନିମିତ୍ତୱିମୋକ୍ଖେନ ୱିମୁଚ୍ଚତୀତି ଅନିମିତ୍ତସଞ୍ଞିତେନ ୱିମୁଚ୍ଚନେନ ୱିମୁଚ୍ଚତି, ‘‘ମଗ୍ଗୋ’’ତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ୱିମୁଚ୍ଚତୀତି ୱା ତଂସମଙ୍ଗୀ ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲୋ। ସେସଦ୍ୱୟେପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଇଦଂ ସରସତୋ ନାମଂ ନାମାତି ଇଦଂ ନିମିତ୍ତାଦିୱିରହତୋ ଅନିମିତ୍ତଂ ଅପ୍ପଣିହିତଂ ସୁଞ୍ଞତନ୍ତି ତିୱିଧମ୍ପି ମଗ୍ଗସ୍ସ ସଭାୱତୋ ସିଦ୍ଧନାମଂ ନାମ।

ଏସାତି ମଗ୍ଗୋ। ସୋ ଚ ଖୋ ପୁବ୍ବଭାଗମଗ୍ଗେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତୋ ଏକତ୍ତନୟେନ। ଇଦଂ ପଚ୍ଚନୀକତୋ ନାମଂ ନାମାତି ଇଦଂ ନିଚ୍ଚନିମିତ୍ତାଦୀନଂ ପଣିଧିୟା, ଅତ୍ତସଞ୍ଞାୟ ଚ ପହାନୱସେନ ଲଦ୍ଧଂ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନିମିତ୍ତାଦିନାମତ୍ତୟଂ ପଟିପକ୍ଖତୋ ସିଦ୍ଧନାମଂ ନାମ।

ସୁଞ୍ଞତ୍ତାତି ୱିୱିତ୍ତତ୍ତା। ନ ହି ମଗ୍ଗେ ରାଗାଦୟୋ ସନ୍ତି। ରୂପନିମିତ୍ତାଦୀନନ୍ତି ରୂପନିମିତ୍ତୱେଦନାନିମିତ୍ତାଦୀନଂ ଗହେତବ୍ବାନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ରାଗନିମିତ୍ତାଦୀନନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ସୱିଗ୍ଗହାନଂ ୱିୟ ଉପଟ୍ଠାନଞ୍ଚେତ୍ଥ ନିମିତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଇଦମସ୍ସ ସଗୁଣତୋ ନାମନ୍ତି ଇଦଂ ରାଗାଦିୱିୱିତ୍ତତ୍ତା ରୂପନିମିତ୍ତାଦିପଣିଧିଆଦିଅଭାୱୱସେନ ଅସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ସଗୁଣତୋ ସିଦ୍ଧଂ ନାମଂ।

ସ୍ୱାୟନ୍ତି ସୋ ଅୟଂ ମଗ୍ଗୋ। ସୁଞ୍ଞତନ୍ତି ସବ୍ବସଙ୍ଖାରସୁଞ୍ଞତୋ, ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞତୋ ଚ ସୁଞ୍ଞତଂ। ସବ୍ବସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତାଭାୱତୋ ଅନିମିତ୍ତଂ। ତଣ୍ହାପଣିଧିଆଦୀନଂ ଅଭାୱେନ ଅପ୍ପଣିହିତଂ। ଇଦମସ୍ସ ଆରମ୍ମଣତୋ ନାମନ୍ତି ୟଥା ସୁଖାରମ୍ମଣଂ ରୂପଂ ‘‘ସୁଖ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ସୁଞ୍ଞତାଦିନାମସ୍ସ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଆରମ୍ମଣକରଣତୋ ଇଦଂ ଅସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ସୁଞ୍ଞତାଦିଭେଦଂ ଆରମ୍ମଣତୋ ସିଦ୍ଧଂ ନାମଂ।

୮୦୩। ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନା ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞତାୟ ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ସରସତୋ ସୁଞ୍ଞତା ନାମ। ତସ୍ସା ସୁଞ୍ଞତାୱିପସ୍ସନାୟ ମଗ୍ଗୋ ୱିପସ୍ସନାଗମନେନ ସୁଞ୍ଞତୋ। ଅନିମିତ୍ତା ନାମ ନିଚ୍ଚନିମିତ୍ତାଦୀନଂ ଉଗ୍ଘାଟନତୋ। ଇଦଂ ପନ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନିମିତ୍ତନାମଂ ନ ଅଭିଧମ୍ମପରିୟାୟେନ ଲବ୍ଭତି। କିଂ କାରଣଂ? ଅଭିଧମ୍ମେ ସରସଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ପଚ୍ଚନୀକତୋ ନାମଲାଭତୋ। ୟୋ ହି ସଗୁଣାରମ୍ମଣେହି ନାମଲାଭୋ, ସୋ ସରସପ୍ପଧାନୋ ହୋତି, ସରସେନେୱ ଚ ନାମଲାଭେ ସବ୍ବମଗ୍ଗାନଂ ସୁଞ୍ଞତାଦିଭାୱୋତି ୱୱତ୍ଥାନଂ ନ ସିୟା। ତସ୍ମା ଅଭିଧମ୍ମେ ସତିପି ଦ୍ୱୀହିପି କାରଣେହି ଅନିମିତ୍ତନାମଲାଭେ ପଚ୍ଚନୀକତୋୱ ନାମୱୱତ୍ଥାନକରଣଂ ଗୟ୍ହତୀତି ତଦଭାୱା ନ ଲବ୍ଭତି। ଅଥ ୱା ନ ଲବ୍ଭତୀତି ଅଞ୍ଞନିରପେକ୍ଖେହି ସଗୁଣାରମ୍ମଣେହି ନ ଲବ୍ଭତି। କିଂ କାରଣଂ?

ଅଭିଧମ୍ମେ ସରସପଚ୍ଚନୀକେହି ସହିତେହି ନାମଲାଭତୋ। ପଚ୍ଚନୀକଞ୍ହି ୱୁଟ୍ଠାନକରଣଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା କେୱଲସ୍ସ ସରସସ୍ସ ନାମହେତୁଭାୱୋ ଅଭିଧମ୍ମେ ନତ୍ଥି, ଅୱୁଟ୍ଠାନାପତ୍ତିତୋ। ତସ୍ମା ଅତ୍ତାଭିନିୱେସପଣିଧିପଟିପକ୍ଖୱିପସ୍ସନାନୁଲୋମା ମଗ୍ଗା ସତିପି ସରସନ୍ତରେ ପଚ୍ଚନୀକସହିତେନ ସରସେନ ନାମଂ ଲଭନ୍ତି। ଅନିମିତ୍ତମଗ୍ଗସ୍ସ ପନ ୱିପସ୍ସନା ନିମିତ୍ତପଟିପକ୍ଖା ନ ହୋତି, ସୟଂ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗହଣତୋ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗହଣାନିୱାରଣାତି ତଦନୁଲୋମୋ ମଗ୍ଗୋପି ନ ନିମିତ୍ତସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖୋ। ଯଦି ସିୟା, ନିମିତ୍ତଗତୱିପସ୍ସନାୟପି ପଟିପକ୍ଖୋ ସିୟା, ତସ୍ମା ୱିଜ୍ଜମାନୋପି ସରସୋ ୱୁଟ୍ଠାନକରପଚ୍ଚନୀକାଭାୱା ଅଭିଧମ୍ମେ ଅନିମିତ୍ତନାମଦାୟକୋ ନ ଗୟ୍ହତୀତି। ଯଦି ଏୱଂ, ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାନୁଲୋମୋ ମଗ୍ଗୋ ଅଭିଧମ୍ମେ ଅସଙ୍ଗହିତୋ ସିୟାତି? ନ, ସୁଞ୍ଞତାପଟିପଦାନୟେ ତସ୍ସ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା। ତସ୍ମା ଏୱ ହି ସୋ ୱୁତ୍ତୋ। ସୁତ୍ତନ୍ତେ ପନ ପରିୟାୟଦେସନତ୍ତା ସଗୁଣାରମ୍ମଣମତ୍ତେନପି ନାମଂ ଗୟ୍ହତୀତି ଆହ ''ସୁତ୍ତନ୍ତପରିୟାୟେନ ଲଦ୍ଧୂତୀ''ତି। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ। ଆଗମନୱସେନପି ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନିମିତ୍ତନାମଂ ଲଦ୍ଧୂତିଯେୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତତ୍ର ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଆଗମନୀୟଟ୍ଠାନେତି ଆଗମନପଟିପଦାଠାନେ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟତ୍ତା ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞାଣଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

ଅନୁଲୋମଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୦୪।ଅଧିମୋକ୍ଖସଦ୍ଧାତି ପସାଦଭୂତୋ ୱତ୍ଥୁଗତୋ ନିଚ୍ଛୟୋ ଅଧିମୋକ୍ଖୋ। ତସ୍ମା ତଥାଭୂତା ଭାୱନାୱିସେସେନ କିଚ୍ଚତୋ ଅଧିମତ୍ତତାୟ ବଲୱତରା ନିବ୍ବତ୍ତତି। ସୁପଗ୍ଗହିତନ୍ତି ସୁଟ୍ଠୁ ପଗ୍ଗହିତଂ। ଅସଲ୍ଲୀନଂ ପଟୁତରଭାୱେନ ପଟିପକ୍ଖୱିଧମନସମତ୍ଥଂ ୱୀରିୟଂ ହୋତି। ସୂପଟ୍ଠିତାତି ତିକ୍ଖତରତାୟ ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖଭାୱେନ ସୁଟ୍ଠୁ ଉପଟ୍ଠିତା ସତି ହୋତି। ସୁସମାହିତନ୍ତି ପସ୍ସଦ୍ଧିସୁଖାନଂ ସାତିସୟତାୟ ସୁଟ୍ଠୁ ସମାହିତଂ ଆରମ୍ମଣେ ସମ୍ମଦେୱ ଠପିତଂ ଅପ୍ପିତଂ ୱିୟ ହୋତି। ତିକ୍ଖତରାତି ଅନୁଲୋମଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିୟା ପଚ୍ଚୟୋ ଭୱିତୁଂ ସମତ୍ଥଭାୱେନ ସାତିସୟଂ ତିକ୍ଖା ସୂରା। ସଙ୍ଖାରାନଂ ୱିଚିନନେପି ମଜ୍ଝତ୍ତଭୂତସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା ପଞ୍ଞା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅନିଚ୍ଚାତି ୱା...ପେ... ସମ୍ମସିତ୍ୱା ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତରତୀତି ଅନିଚ୍ଚାଦୀସୁ ଏକେନାକାରେନ ସମ୍ମସନ୍ତୀ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପୱତ୍ତିତ୍ୱା ଭିଜ୍ଜନ୍ତୀ ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତିଣ୍ଣା ନାମ ହୋତି ତତୋ ପରଂ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ୱାରୋତି କତ୍ୱା। ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାୟ କତନୟେନେୱାତି ଅନିଚ୍ଚାଦିନା ଆଲମ୍ବନକରଣନୟେନେୱ, ନ ସମ୍ମସିତନୟେନ। ତେନାହ ''ଆରମ୍ମଣଂ କୁରୁମାନ''ନ୍ତି। ଆୱଜ୍ଜେତ୍ୱାତି ନିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଭୱଙ୍ଗୱସେନ ୱତ୍ତିତୁଂ ଅଦତ୍ୱା। ୱିସଦିସଚିତ୍ତପୱତ୍ତିସଙ୍ଖାତାୟ ୱୀଚିୟା ଅଭାୱେନ ଅୱୀଚିକା, ଚିତ୍ତସନ୍ତତି। କିରିୟମନୋଧାତୁୟା ହି ଭୱଙ୍ଗେ ଆୱଟ୍ଟିତେ କିରିୟମୟଚିତ୍ତପୱତ୍ତିୱିପାକଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିୟା ସୱୀଚିକା ସନ୍ତରା, ନ ଏୱଂ ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅୱୀଚିକଂ ଚିତ୍ତସନ୍ତତିଂ ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧମାନ''ନ୍ତି। ତଥେୱାତି ଯଥା ଅତୀତାସୁ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସଜୱନୱୀଥୀସୁ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା ''ଅନିଚ୍ଚା''ତି ୱା ''ଦୁକ୍ଖା''ତି ୱା ''ଅନତ୍ତା''ତି ୱା ସଙ୍ଖାରେ ଆରମ୍ମଣମକାସି, ତଥେୱ। ପରିକମ୍ମନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି ମଗ୍ଗସ୍ସ ପରିକମ୍ମତ୍ତା ପଟିସଙ୍ଖାରକତ୍ତା । ଉପଚାରନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି ମଗ୍ଗସ୍ସ ଆସନ୍ନତ୍ତା, ସମୀପଚାରିକତ୍ତା ୱା। ଅନୁଲୋମନ୍ତଂ ସୟମେୱ ୱଦତି।

ଅୟଞ୍ଚ ନୟୋ କାମଂ ମଗ୍ଗୱୀଥିୟଂ ପଠମଜୱନସ୍ସ ପଟିସଙ୍ଖରଣଟ୍ଠୋ, ଦୁତିୟସ୍ସ ତତୋ ଆସନ୍ନଟ୍ଠୋ, ତତିୟସ୍ସ ହେଟ୍ଠିମୁପରିମାନଂ ଅନୁଲୋମଟ୍ଠୋ ଚ ଯୁତ୍ତୋତି ୱୁତ୍ତୋ, ତଥାପି ସବ୍ବେସମ୍ପି ଇମା ସମଞ୍ଞା ସମ୍ଭୱନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅୱିସେସେନ ପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଆସେୱନନ୍ତି ଆଦରେନ ସେୱନଂ। ପୁରିମଭାଗପଚ୍ଛିମଭାଗାନନ୍ତି ହେଟ୍ଠିମାନଂ, ଉପରିମାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମକୋଟ୍ଠାସାନଂ। ଅଟ୍ଠନ୍ନନ୍ତି ଉଦୟବ୍ବୟଞାଣାଦୀନଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ। ସଚ୍ଚାପି ୱିପସ୍ସନା ଲକ୍ଖଣତ୍ତୟସମ୍ମସନକିଚ୍ଚାୱ , ଇଦମ୍ପି ତଥେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ତଥକିଚ୍ଚତାୟା''ତି। ଉପରୀତି ମଗ୍ଗେ। ବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମାନଂ ତଥକିଚ୍ଚତାୟ ଅନୁଲୋମେତି ସମ୍ମୋସାଦିପଟିପକ୍ଖୱିଧମନତୋ। ଇଦାନି ଅନୁଲୋମଞାଣସ୍ସ ତଦୁଭୟକିଚ୍ଚାନୁଲୋମଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତଞ୍ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅନୁଲୋମଞାଣଂ ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଛାଦକମୋହକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ସାତିସୟଂ ୱିଧମନେନ ଲୋକିୟଞାଣେସୁ ଉକ୍କଂସପରିୟନ୍ତଗତଂ, ତତୋ ଏୱ ହେଟ୍ଠା ନିବ୍ବତ୍ତିତୋଦୟବ୍ବୟଞାଣାଦୀନମ୍ପି କିଚ୍ଚଂ ପଟିପକ୍ଖଦୂରୀଭାୱେନ ଅତ୍ତତୋ ସାଧେନ୍ତମେୱ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି, ତଥାପୱତ୍ତମାନଞ୍ଚ ତେସଂ କିଚ୍ଚଂ ଅନୁଲୋମେନ୍ତଂ ୱିୟ ହୋତୀତି ଆହ ''ଉଦୟବ୍ବୟୱନ୍ତାନଂ...ପେ... ତଥକିଚ୍ଚତାୟ ଅନୁଲୋମେତୀ''ତି। ତତ୍ଥ ''ଭୟତୋ ଉପଟ୍ଠିତ''ନ୍ତି ଇମିନାପି ଆରମ୍ମଣସୀସେନ ଞାଣଦ୍ୱୟପାରମେୱ ୱଦତି ସପ୍ପଟିଭୟାନଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଯଥାସଭାୱଦସ୍ସନଦୀପନତୋ। ସେସେସୁ ପନ ସତ୍ତସୁପି ଠାନେସୁ ଞାଣଦ୍ୱୟପାରୋୱ ଦସ୍ସିତୋ। ଯସ୍ମା ଏତଂ ଅନୁଲୋମଞାଣଂ ଅନିଚ୍ଚାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରଲକ୍ଖଣୱସେନେୱ ସଙ୍ଖାରେ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣାଦିୱସେନ ସଙ୍ଖାରେ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତତ୍ତା''ତି। ତାୟ ପଟିପତ୍ତିୟାତି ଯା ସା ଅନୁଲୋମଞାଣସ୍ସ ଥୂଲଥୂଲସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଛାଦକସଂକିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନପଟିପତ୍ତି, ତାୟ। ନ ହି ଅନୁଲୋମଞାଣେ ତଥା ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣଂ ନିବ୍ବାନଂ ଆଲମ୍ବିତୁଂ ସକ୍କୋତି, ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣେ ୱା ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ ମଗ୍ଗଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି।

ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଓପମ୍ମେନ ପାକଟତରଂ କାତୁଂ ''ଯଥା ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ୱୋହାରିକମହାମତ୍ତାନଂ ଅଗତିଗମନଂ ପହାଯ ତଂତଂୱିନିଚ୍ଛଯକରଣଂ ୱିଯ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଞାଣାନଂ ଯଥାସକଂ ପଟିପକ୍ଖଂ ପହାଯ ସଙ୍ଖାରେସୁ ଉଦଯବ୍ବଯାଦିପଟିପତ୍ତି, ରଞ୍ଞୋ ମଜ୍ଝତ୍ତଭାୱୋ ୱିଯ ଅନୁଲୋମଞାଣସ୍ସ ପୁରିମପଚ୍ଛିମଧମ୍ମକୋଟ୍ଠାସସ୍ସ ଅନୁକୂଲତା। ତେନେୱାତି ହେଟ୍ଠିମଞାଣାନଂ ଅନୁଲୋମନମୁଖେନ ଉପରିବୋଧିପକ୍ଖିଯାନଂ ଅନୁଲୋମନତୋଯେୱ। ସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି ମଗ୍ଗସଚ୍ଚସ୍ସ ଅନୁଲୋମିକତ୍ତା।

ଅନୁଲୋମଞାଣଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀୱିପସ୍ସନାକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୦୫। କିଞ୍ଚି ଅସଙ୍ଖତାରମ୍ମଣମ୍ପି ଞାଣଂ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିଯା ଏକସଙ୍ଗହନ୍ତି କତ୍ୱା ''ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣାଯା''ତି ୱିସେସନଂ କତଂ। ତଞ୍ହି ୱିସେସତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ଗଚ୍ଛତି ଉପେତୀତି ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭତି। ତେନାହ ''ସବ୍ବେନ ସବ୍ବ''ନ୍ତିଆଦି। ଅସମ୍ମୋହତ୍ଥନ୍ତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସୁତ୍ତେ ପରିଯାଯନ୍ତରେହି ଆଗତାଯ ସମ୍ମୋହାଭାୱତ୍ଥଂ। ସୁତ୍ତସଂସନ୍ଦନାତି ସୁତ୍ତାନଂ ତେସଂ ତେସଂ ସୁତ୍ତପଦାନଂ ଅନୁସନ୍ଧାନଂ।

ଯେ ଲୋକିଯେ ସଙ୍ଖାରେ ଆରବ୍ଭ ଅନୁଲୋମପରିଯୋସାନା ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନା ପୱତ୍ତତି, ତଂସନ୍ନିସ୍ସିତା ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧା ତଣ୍ହା ତେହି ୱିନା ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋ ତମ୍ମଯା ନାମ, ତମ୍ମଯାୱ ତମ୍ମଯତା, ତମ୍ମଯା ୱା ତଣ୍ହାସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଖନ୍ଧା, ତେସଂ ଭାୱୋ ତମ୍ମଯତା, ସା ଏୱ ତଣ୍ହା। ତପ୍ପଟିପକ୍ଖା ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନା ଅତମ୍ମଯତା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ''ତମ୍ମଯତା ନାମ ତଣ୍ହା, ତସ୍ସା ପରିଯାଦିଯନତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନା ଅତମ୍ମଯତାତି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି (ମ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୩।୩୧୦)। ନିସ୍ସାଯାତି ତଂ ଅତମ୍ମଯତଂ ନିସ୍ସଯଂ କତ୍ୱା, ଭାୱେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକତ୍ତାତି ଏତ୍ଥ ଅଯଂ ପାଠଇ ''ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଉପେକ୍ଖା ରୂପେସୁ…ପେ… ଫୋଟ୍ଠବ୍ବେସୁ, ଅଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଉପେକ୍ଖା ନାନତ୍ତା ନାନତ୍ତସିତା''ତି (ମ॰ ନି॰ ୩।୩୧୦), ସଯମ୍ପି ନାନାସଭାୱା, ନାନାରମ୍ମଣନିସ୍ସିତା ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ସା ପନ ସମାଧିସମ୍ପଯୁତ୍ତା ୱିପସ୍ସନୁପେକ୍ଖା ୱେଦିତବ୍ବା। ''ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଉପେକ୍ଖା ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନନିସ୍ସିତା…ପେ… ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନନିସ୍ସିତା, ଅଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଉପେକ୍ଖା ଏକତ୍ତା ଏକତ୍ତସିତା''ତି (ମ॰ ନି॰ ୩।୩୧୦)। ଯା ହି ତଂତଂଅରୂପଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦପରିଯାପନ୍ନା ଉପେକ୍ଖା, ସା ଏକସଭାୱତ୍ତା, ଏକାରମ୍ମଣତ୍ତା ଚ ଏକତ୍ତା, ଏକତ୍ତସିତା ଚାତି ୱୁଚ୍ଚତି, ସା ପନ ତଂତଂଝାନସହଗତୱେଦନୁପେକ୍ଖା ଚ ତଦାରମ୍ମଣୱିପସ୍ସନୁପେକ୍ଖା ଚାତି ୱଦନ୍ତି। ତଂ ପଜହଥାତି ତଦାରମ୍ମଣକିଲେସପହାନେନ ପଜହଥ। ତେନାହ ''ତଂ ସମତିକ୍କମଥା''ତି।

ନିବ୍ବିଦାତି ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀ। ତତ୍ଥ ହି ସୁତ୍ତେ ୱିରଜ୍ଜତୀତି ମଗ୍ଗଂକିଚ୍ଚମାହ, ୱିମୁଚ୍ଚତୀତି ଫଲକିଚ୍ଚଂ।

ସୁସିମସୁତ୍ତଂ ନିଦାନୱଗ୍ଗେ। ତତ୍ଥ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞାଣଂ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀତି ୱୁତ୍ତା ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଯଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେ ଅସମ୍ମୁଯ୍ହନୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ। ନିବ୍ବାନେ ଞାଣନ୍ତି ମଗ୍ଗଞାଣମାହ।

ସଞ୍ଞା ଖୋ, ପୋଟ୍ଠପାଦାତି ଏତ୍ଥ କାମଂ ''ସଞ୍ଞା''ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁଚ୍ଚତି, ପୁବ୍ବେ ପନ ''ସଞ୍ଞଗ୍ଗଂ ଫୁସତୀ''ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଆହ ''ସଞ୍ଞଗ୍ଗନ୍ତି ୱୁତ୍ତା''ତି।

ପଟିପଦାଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧୀତି ତଦେକଦେସଭୂତା ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀ ୱୁତ୍ତା। ସମୁଦାଯେସୁ ହି ପୱତ୍ତା ୱୋହାରା ଅୱଯୱେସୁପି ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି। ପାରିସୁଦ୍ଧିପଧାନିଯଙ୍ଗନ୍ତି ପାରିସୁଦ୍ଧିଯା ପଧାନକାରଣଂ।

ତୀହି ନାମେହୀତି ଅନୁଲୋମଗୋତ୍ରଭୁୱୋଦାନସଙ୍ଖାତେହି ତୀହି ନାମେହି।

କିଭିତାତି ଥୋମିତା ଅରିଯମଗ୍ଗାଧିଟ୍ଠାନତାଯ। ମହନ୍ତାନଂ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ଏସନଟ୍ଠେନ ମହେସିନା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ। ସନ୍ତକିଲେସତାଯ ସନ୍ତା। ଯୋଗନ୍ତି ଭାୱନଂ, ଭାୱନାଭିଯୋଗଂ ୱା।

ପଟିପଦାଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଇତି ଏକୱୀସତିମପରିଚ୍ଛେଦୱଣ୍ଣନା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୨୨। ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

ପଠମମଗ୍ଗଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୦୬। ଇଦାନି ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିଯା ନିଦ୍ଦେସେ ଅନୁପ୍ପତ୍ତେ ସା ଯସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ତାୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଇତୋ ପରଂ ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣଂ ହୋତୀ''ତି ଆହ। ଇତୋ ପରନ୍ତି ଇତୋ ଅନୁଲୋମଞାଣତୋ ଉପରି। ତନ୍ତି ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣଂ। ନେୱ ପଟିପଦାଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିଂ ଭଜତି ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅଗ୍ଗହଣତୋ। ନ ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିଂ ଭଜତି ସତିପି ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣତ୍ତେ କିଲେସାନଂ ଅଖେପନତୋ। ତତୋ ଏୱେତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂନଂ ୱିସଯଂ ଉଦ୍ଦେସନ୍ତଂ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚଂ କରୋନ୍ତଂ କିରିଯମନୋଧାତୁ ୱିଯ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନଟ୍ଠାନିଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ଅନ୍ତରାତି ଛଟ୍ଠସତ୍ତମୱିସୁଦ୍ଧୀନଂ ୱେମଜ୍ଝେ। ଅବ୍ବୋହାରିକମେୱ ହୋତି ଉଭଯୱିସୁଦ୍ଧିଲକ୍ଖଣତାଭାୱତୋ। ତଥାପି ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିଯା ପରିଯୋସାନତାଯ ୱିପସ୍ସନାପକ୍ଖିକଂ। ତେନେୱସ୍ସ ତଂସୋତପତିତତା। ତେନାହ ''ୱିପସ୍ସନାସୋତେ…ପେ… ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତୀ''ତି। ଏତେନସ୍ସ ପଟିପଦାଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିଭଜନଂ ଦସ୍ସେତି। ସୋତସ୍ସ ଅରିଯସ୍ସଆଦିତୋ ପଜ୍ଜନଂ ସୋତାପତ୍ତି, ସୋ ଏୱ ମଗ୍ଗୋ, ସୋତଂ ୱା ଅରିଯଂ ଆଦିତୋ ପଜ୍ଜତି ଅଧିଗଚ୍ଛତୀତି ସୋତାପତ୍ତି, ପଠମକୋ। ତସ୍ସ ମଗ୍ଗୋ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ। ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ସକିଦେୱ ଇମଂ ମନୁସ୍ସଲୋକଂ ଆଗଚ୍ଛତୀତି ସକଦାଗାମୀ, ତସ୍ସ ମଗ୍ଗୋ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗୋ। ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ କାମଭୱଂ ନ ଆଗଚ୍ଛତୀତି ଅନାଗାମୀ, ତସ୍ସ ମଗ୍ଗୋ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗୋ। କିଲେସାଦୀନଂ ହନନାଦିନା ଅରହଂ, ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଟ୍ଠୋ। ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଅରହତ୍ତଂ, ସୋ ଏୱ ମଗ୍ଗୋତି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ। ଚତୂସୁ ମଗ୍ଗେସୁ ଞାଣଂ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧି ନାମ।

ତେହି ତୀହିପୀତି ହେଟ୍ଠା ତିଣ୍ଣଂ ଅନୁଲୋମଞାଣାନଂ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ, ଦ୍ୱୀସୁ ୱା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତା। ତୀହିପୀତି ୱା ୱିକପ୍ପନ୍ତରସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ ପି-ସଦ୍ଦୋ, ତେନ ତୀହିପି ଦ୍ୱୀହିପୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅତ୍ତନୋ ବଲାନୁରୂପେନାତି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଆନୁଭାୱାନୁକୂଲଂ। ପଠମଞ୍ହି ଅନୁଲୋମଞାଣଂ ସବ୍ବୋଳାରିକଂ, ଦୁତିଯଂ ତତୋ ନାତିଓଳାରିକଂ, ତତିଯଂ ତତୋ ନାତିଓଳାରିକଂ ତମଂ ଅନ୍ତରଧାପେତି। ଅଥ ୱା ବଲାନୁରୂପେନାତି ହେଟ୍ଠା ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଯ ଆହିତବଲାନୁରୂପେନ । ପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ ହି ଅନୁଲୋମଞାଣସ୍ସାପି ମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ ୱିଯ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତାନଂ ପଓତ୍ତିଆକାରସିଦ୍ଧୋ ଅତ୍ଥେୱ ମୁଦୁତିକ୍ଖତାୱିସେସୋ। ପଲିବୋଧତୋ ଉପଟ୍ଠାତି ପଲିବୋଧଭାୱପଟିଚ୍ଛାଦକସ୍ସ ତମସ୍ସ ଅନ୍ତରଧାପିତତ୍ତା। ''ଆସେୱନନ୍ତେ''ତି ଇମିନା ଦୁତିଯସ୍ସ ୱା ତତିଯସ୍ସ ୱା ଅନୁଲୋମଞାଣସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣୁପ୍ପତ୍ତି, ନ ପଠମସ୍ସାତି ଦସ୍ସେତି ତସ୍ସ ଅନାସେୱନତ୍ତା। ନ ହି ଅଲଦ୍ଧାସେୱନଂ ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣଂ ଉପ୍ପାଦେତୁଂ ସକ୍କୋତି। ନିମିତ୍ତାଦିୱିରହତୋ, ତବ୍ବିଧୁରତୋ ଚ ''ଅନିମିତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦିନା ନିବ୍ବାନଂ ୱିସେସିତଂ। ପୁଥୁଜ୍ଜନଗୋତ୍ତନ୍ତି ଅରିଯେହି ଅସମ୍ମିସ୍ସଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନସମଞ୍ଞଂ। ଗୋତ୍ତନ୍ତି ହି ଏକୱଂସଜାନଂ ସମାନା ସମଞ୍ଞା, ଏୱଂ ଇଧାପୀତି। ପୁଥୁଜ୍ଜନସଙ୍ଖନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ, ପୁଥୁଜ୍ଜନଭୂମିନ୍ତି ପୁଥୁଜ୍ଜନୱତ୍ଥୁଂ। ଏକନ୍ତିକତାଯ ଏକୱାରମେୱ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଅପୁନରାୱଟ୍ଟକଂ।

ବହିଦ୍ଧା ୱୁଟ୍ଠାନୱିୱଟ୍ଟନେତି ଅସଙ୍ଖତଧାତୁଯା ବହିଭାୱତୋ ବହିଦ୍ଧାସଞ୍ଞିତା ସଙ୍ଖାରଗତା ୱୁଟ୍ଠାନଭୂତେ ୱିୱଟ୍ଟନେ ନିପ୍ଫଜ୍ଜମାନେ ପଞ୍ଞା। ଅଭିଭୁଯ୍ୟତୀତି ଅଭିଭୱତି। ପକ୍ଖନ୍ଦତୀତି ଅନୁପୱିସତି। ଏତ୍ଥ ଚ ''ଉପ୍ପାଦଂ ଅଭିଭୁଯ୍ୟତୀ''ତିଆଦିନା ପୁଥୁଜ୍ଜନଗୋତ୍ତାଭିଭୱନଂ ତଦତିକ୍କମନମାହ। ''ଅନୁପ୍ପାଦଂ ପକ୍ଖନ୍ଦତୀ''ତିଆଦିନା ଅରିଯଗୋତ୍ତଭାୱନଂ ତଦୁଭଯଭାୱତୋ।

୮୦୭। ଏକାୱଜ୍ଜନାନଂ ନାନାୱୀଥିତା ନତ୍ଥୀତି ନ ତଂନିସେଧନାଯ ଏକୱୀଥିଗ୍ଗହଣଂ, ଅଥ ଖୋ ନାନାରମ୍ମଣାନମ୍ପି ଏକାୱଜ୍ଜନାନଂ ନାନାୱୀଥିତା ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ମହାମାତିକନ୍ତି ମହନ୍ତଂ ଉଦକୱାହକଂ। ଲଙ୍ଘିତ୍ୱାତି ଅନୋତରନ୍ତୋ ଏୱ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା। ଉଲ୍ଲଙ୍ଘିତ୍ୱାତି ଉପରିଭାଗେନେୱ ଲଙ୍ଘିତ୍ୱା। ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରତା ଉତ୍ତରୁତ୍ତରୱିସିଟ୍ଠା ନିନ୍ନତାୱ।

ଅଟ୍ଠହି ଞାଣେହି ଅନୁକ୍କମେନ ଆହିତୱିସେସଂ ଅନୁଲୋମଞାଣଂ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ଭୱିତୁଂ ସମତ୍ଥଂ ଜାତନ୍ତି ଆହ ''ଉଦଯବ୍ବଯାନୁପସ୍ସନାଦିନା ୱେଗେନ ଧାୱିତ୍ୱା''ତି। ରୂପଂ ଅନେକସନ୍ତତିସମ୍ବନ୍ଧତାଯ ଅନେକୱଟ୍ଟରଚିତା ରଜ୍ଜୁ ୱିଯ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ରୂପରଜ୍ଜୁଂ ୱା''ତି। ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ରୁକ୍ଖଟ୍ଠାନିଯତାଯ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ତଂସମ୍ବନ୍ଧଦଣ୍ଡଟ୍ଠାନିଯତା ୱେଦନାଦୀସୁ ଏକସ୍ସେୱ ଯୁତ୍ତା, ନ ୱେଦନାଦିସମୁଦାଯସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ୱେଦନାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରଦଣ୍ଡଂ ୱା''ତି। ଅନୁଲୋମାୱଜ୍ଜନେନାତି ଅନୁଲୋମସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନେନ। ଯେନ ଆୱଜ୍ଜନେନ ଅନୁଲୋମଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତେନ ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ। ''ପଠମେନ ଅନୁଲୋମଚିତ୍ତେନ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘିତ୍ୱା''ତି ଇଦଂ ସବ୍ବାଯତୀରସ୍ସ ତସ୍ସ ଅତିକ୍କମନାରମ୍ଭତାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ''ଦୁତିଯେନ ନିବ୍ବାନନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରମାନସୋ''ତି ଇଦଂ ତସ୍ସ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରତୋ ସାତିସଯଂ ଅଲଗ୍ଗଂ ହୁତ୍ୱା ୱିସଙ୍ଖାରେ ଅଲ୍ଲୀନଭାୱତୋ ୱୁତ୍ତଂ। ନିବ୍ବାନେ

ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ପତତି ଯୋଗାୱଚରୋ। ଏକାରମ୍ମଣେତି ଏକୱାରଂଯେୱ ଆଲମ୍ବିତେ ଆରମ୍ମଣେ। ତେନାହ ‘‘ଅଲଦ୍ଧାସେୱନତାଯା’’ତି। ତେନ ଏକାରମ୍ମଣେ ଆସେୱନା ଉପକାରୱତୀ, ନ ତଥା ନାନାରମ୍ମଣେତି ଦସ୍ସେତି।

୮୦୮।ତତ୍ରାତି ଅନୁଲୋମଗୋତ୍ରଭୂନଂ ଇତରୀତରକିଚ୍ଚାକରଣେ। ନକ୍ଖତ୍ତଯୋଗନ୍ତି ନକ୍ଖତ୍ତେନ ଚନ୍ଦସ୍ସ ଯୋଗଂ, ନକ୍ଖତ୍ତଯୋଗୱିଭାୱନିଯଂ ୱା କାଲଂ, ଦିୱସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ତତ୍ଥାତିଆଦି ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ।

ଏୱଂ ନିବ୍ବାହୀତି ଅନୁଲୋମଞ୍ଞାଣାନି ୱିଯ ସଙ୍ଖାରେ ଅନାଲମ୍ବିତ୍ୱା ଅହଂ ୱିଯ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣେ ୱତ୍ତାହୀତି ମଗ୍ଗସ୍ସ ଗୋତ୍ରଭୁନା ଦିନ୍ନସଞ୍ଞାମୁଞ୍ଚନଂ, ଅନୁବନ୍ଧନଞ୍ଚ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣକରଣମେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ।

୮୦୯।ତତ୍ରାତି ତସ୍ମିଂ ଗୋତ୍ରଭୁନା ଦିନ୍ନସଞ୍ଞଂ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ୱିଯ ତେନ ଗହିତାରମ୍ମଣେଯେୱ ୱତ୍ତିତ୍ୱା ମଗ୍ଗସ୍ସ ଲୋଭକ୍ଖନ୍ଧାଦିନିବ୍ବିଜ୍ଝନେ। ଉସୁଂ ଅସତି ଖିପତୀତି ଇସ୍ସାସୋ, ଧନୁଗ୍ଗହୋ। ସରଗୋଚରଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଅଟ୍ଠୋସଭମତ୍ତଂ। ତଞ୍ଚ ଖୋ ଦୂରେ ପାତିନୋ ମଜ୍ଝିମପୁରିସସ୍ସ ୱସେନ ଚତୁହତ୍ଥାଯ ଯଟ୍ଠିଯା ୱୀସତିଯଟ୍ଠି ଉସଭଂ, ତେନ ଅଟ୍ଠୋସଭମତ୍ତେ ପଦେସେ ହତ୍ଥୱସେନ ଚତ୍ତାରୀସାଧିକଛସତହତ୍ଥେ ପଦେସେ। ଫଲକସତନ୍ତି ଅସନସାରମଯଂ ଫଲକସତଂ। କୁମ୍ଭକାରଚକ୍କସଦିସେ ଚକ୍କଯନ୍ତେ। ଆୱିଜ୍ଝିତ୍ୱାତି ଭମେତ୍ୱା। ଦଣ୍ଡକଘଟ୍ଟନାଯ ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବସଦ୍ଦୋ ଦଣ୍ଡକସଞ୍ଞା। ଫଲକସତୱିନିୱିଜ୍ଝନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତା ଦଣ୍ଡକସଞ୍ଞା ୱିଯ ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣଂ ଲୋଭକ୍ଖନ୍ଧାଦିନିବ୍ବିଜ୍ଝନସ୍ସ ମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ। ଇସ୍ସାସୋ ୱିଯ ମଗ୍ଗଞାଣଂ ନିବ୍ବିଜ୍ଝିତବ୍ବନିୱିଜ୍ଝନତୋ।

୮୧୦। ଅଟ୍ଠମଭୱତୋ ପଟ୍ଠାଯ ନିବ୍ବତ୍ତନକଂ ଅନମତଗ୍ଗସଂସାରୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସମୁଦ୍ଦଂ ସୋସେତି। ସଦ୍ଧାଧନଂ ସୀଲଧନଂ ହିରିଧନଂ ଓତ୍ତପ୍ପଧନଂ ସୁତଧନଂ ଚାଗଧନଂ ପଞ୍ଞାଧନନ୍ତି ଇମେସଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ ଅରିଯଧନାନଂ। ସମ୍ମୁଖୀଭାୱନ୍ତି ପଚ୍ଚକ୍ଖସିଦ୍ଧିଂ। ପାଣାତିପାତାଦିପଞ୍ଚୱେରାନି ଚେୱ ପଞ୍ଚୱୀସତିମହାଭଯାନି ଚାତି ସବ୍ବୱେରଭଯାନି। ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ରତନତ୍ତଯେ ନିୱିଟ୍ଠସଦ୍ଧାଦୀନଂ। ସମୁଦାଯେ ପୱତ୍ତୋ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗସଦ୍ଦୋ ତଦେକଦେସେପି ପୱତ୍ତତୀତି ଆହ ‘‘ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଞାଣ’’ନ୍ତି।

ପଠମମଗ୍ଗଞାଣଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

ସୋତାପନ୍ନପୁଗ୍ଗଲକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୧୧।ତସ୍ସେୱ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଚିତ୍ତସ୍ସ। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ନାତିତିକ୍ଖପଞ୍ଞସ୍ସ ଦ୍ୱେ, ତିକ୍ଖପଞ୍ଞସ୍ସ ତୀଣି ଫଲଚିତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି, ଅୱିସେସତୋ ପନ ଗହିତସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ୱସେନ ‘‘ଦ୍ୱେ, ତୀଣି ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସମାଧିମାନନ୍ତରିକଞ୍ଞମାହୂତି ଯଂ ଅତ୍ତନୋ ପୱତ୍ତିସମନନ୍ତରଂ ନିଯମେନେୱ ଫଲପ୍ପଦାନତୋ ଆନନ୍ତରିକସମାଧୀତି ଆହୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନନ୍ତରମେୱ ପୱତ୍ତନକଂ ଫଲଂ ଅନନ୍ତରଂ, ତସ୍ମିଂ ନିଯୁତ୍ତୋ, ତଂ ୱା ପଯୋଜନଂ ଏତସ୍ସାତି ଆନନ୍ତରିକୋ, ମଗ୍ଗୋ।

ଆସେୱନନ୍ତେତି ଆସେୱନତୋ ଅନ୍ତେ, ଆସେୱନଲାଭିନୋ ଅନୁଲୋମଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅନନ୍ତରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଲଦ୍ଧାସେୱନମେୱ ଅନୁଲୋମଂ ଗୋତ୍ରଭୁଂ ଉପ୍ପାଦେତି। ଉପରି ପନ ଛ, ସତ୍ତ ୱା ଜୱନାନି ପୱତ୍ତନ୍ତି, ତସ୍ମା ଚତ୍ତାରି ଫଲଚିତ୍ତାନି ହୋନ୍ତୀତି ୱଦେନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ସତ୍ତଚିତ୍ତପରମା ଚ ଏକାୱଜ୍ଜନୱୀଥୀ’’ତି।

ତଂ ପନ ନ ସାରତୋ ପଚ୍ଚେତବ୍ବନ୍ତି ଯୋଜନା। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ।

୮୧୨।ଏତ୍ତାୱତାତି ପଠମମଗ୍ଗାନନ୍ତରଂ ଫଲସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିମତ୍ତେନ। ଭୁମ୍ପି ପମତ୍ତୋପୀତି ଦେୱରଜ୍ଜଚକ୍କୱତ୍ତିରଜ୍ଜାଦିପମାଦଟ୍ଠାନଂ ଆଗମ୍ମ ଭୁସଂ ପମତ୍ତୋପି। ଯେସଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଆୱଜ୍ଜନଜୱନଚିତ୍ତାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ଏସ ସୋତାପନ୍ନୋ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି ନାମାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଏତେନେୱ ପସଙ୍ଗେନ ସେସାନଂ ଅରିଯାନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାନି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଥା ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦୋଯେୱଚେସୋ, ଯଦିଦଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ, ଚତୁନ୍ନଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାନଂ ଦସ୍ସନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଅଭାୱେନେୱା’’ତି ଏତେନ

ପହୀନାଓସିଟ୍ଠକିଲେସପଞ୍ଚଓେକ୍ଖଣସମଙ୍ଗତା କସ୍ସଚି ହୋତି, କସ୍ସଚି ନ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଲୋଭୋ ଏଓ ଲୋଭଧମ୍ମୋ।

ଦୁତିଯମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣକଥାଓଣ୍ଣନା

୮୧୩।କାମରାଗବ୍ଯାପାଦାନଂ ତନୁଭାଓାଯାତି ଏତେସଂ କିଲେସାନଂ ତନୁଭାଓଙ୍ଗଂ। ତଙ୍ଘ ଦ୍ୱୀହି କାରଣେହି ତନୁଭାଓୋ ଅଧିକ୍କୁପ୍ପଞ୍ଚିଯା, ପରିଯୁଟ୍ଠାନମନ୍ଦତାଯ ଚ। ସକଦାଗାମିସ୍ସ ହି ଓଚ୍ଚାନୁସାରିମହାଜନସ୍ସ ଓିଯ କିଲେସା ଅଭିଣ୍ହଂ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, କଦାଚି କଦାଚି ଓିରଳାଆକାରା ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତଥା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତାପି ମଦ୍ଦନ୍ତା ଛାଦେନ୍ତା ଅନ୍ଧକାରଂ କରୋନ୍ତା ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଦ୍ୱୀହି ପନ ମଗ୍ଗେହି ପହୀନତ୍ତା ମନ୍ଦମନ୍ଦା ତନୁକାକାରା ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। କେଚି ପନ ''ସକଦାଗାମିସ୍ସାପି କିଲେସା ଚିରେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତାପି ବହଲାଓ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତଥା ହିସ୍ସ ପୁତ୍ତଧୀତରୋ ଦିସ୍ସନ୍ତୀ''ତି, ତଂ ଅକାରଣଂ ଓତ୍ଥୁପଟିସେଓନେନ ଓିନାପି ଗବ୍ଭଗ୍ଗହଣସବ୍ଭାଓତୋ। ତସ୍ମା ଓୁତ୍ତନଯେନେଓ ଦ୍ୱୀହି କାରଣେହି ତେସଂ ତନୁଭାଓୋ ଓେଦିତବ୍ବୋ। ଦୁତିଯାଯାତି ଗଣନଓସେନପି ଦୁତିଯାଯ, ଉପ୍ପତ୍ତିଓସେନପି ଦୁତିଯାଯ ଭୂମିଯା। ପତ୍ତିଯାତି ସାମଞ୍ଞଫଲସ୍ସ ପଟିଲାଭାଯ। ତଞ୍ହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ନିସ୍ସଯଭାଓତୋ ତେ ଧମ୍ମା ଭଓନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଭୂମି। ଯସ୍ମା ଓା ସମାନେପି ଲୋକୁତ୍ତରଭାଓେ ସଯମ୍ପି ଭଓତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ନିବ୍ବାନଂ ଓିଯ ଅପାତୁଭୂତଂ, ତସ୍ମାପି ''ଭୂମୀ''ତି ଓୁଚ୍ଚତି। ଯୋଗଂ କରୋତୀତି ଓିପସ୍ସନାଭିଯୋଗଂ କରୋତି। ''ନଓହାକାରେହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ତିକ୍ଖାନି ଭଓନ୍ତୀ''ତିଆଦିନା (ଓିସୁଦ୍ଧି। ୨।୬୯୯) ଓୁତ୍ତନଯେନେଓ ଯଦଗ୍ଗେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ତିକ୍ଖତଂ ସମ୍ପାଦେତି, ତଦଗ୍ଗେନ ବଲାନି, ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନି ଚ ପଟୁତରଭାଓଂ ଆପାଦେନ୍ତୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଲବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନି ସମୋଧାନେତ୍ୱା ଲକ୍ଖଣତ୍ତଯତୀରଣଓସେନ ଞାଣେନ ପରିମଦ୍ଦତି। ତଙ୍ଘ ଅପରାପରଂ ଞାଣଂ ଚାରେନ୍ତୋ ପରିଓତ୍ତେତି। ତେନାହ ''ଓିପସ୍ସନାଓୀଥିଂ ଓଗାହତୀ''ତି। ଓୁତ୍ତନଯେନେଓାତି ଉଦଯଙ୍ଘଯଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଉପ୍ପାଦନେ ଓୁତ୍ତନଯେନ। ଗୋତ୍ରଭୁଅନନ୍ତରନ୍ତି ଏଙ୍ଘ ଗୋତ୍ରଭୁ ଓିଯ ଗୋତ୍ରଭୁ। ପଠମମଗ୍ଗପୁରେଚାରିକଞ୍ଞାଣଞ୍ହି ପୁଥୁଜ୍ଜନଗୋତ୍ତାଭିଭଓନତୋ, ଅରିଯଗୋତ୍ତଭଓନତୋ ଚ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଗୋତ୍ରଭୂତି ଓୁଚ୍ଚତି, ଇଦଂ ପନ ତଂସଦିସତାଯ ପରିଯାଯତୋ ଗୋତ୍ରଭୁ। ଏକଚ୍ଚସଂକିଲେସଓିସୁଦ୍ଧିଯା , ପନ ଅଚ୍ଚନ୍ତଓିସୁଦ୍ଧିଯା ଆରମ୍ମଣକରଣତୋ ଚ ଓୋଦାନନ୍ତି ଓୁଚ୍ଚତି। ତେନାହ ପଟ୍ଠାନେ ''ଅନୁଲୋମଂ ଓୋଦାନସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି (ପଟ୍ଠା ୧।୧।୪୧୭)। ଯସ୍ମା ପନ ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ ଉପ୍ପାଦାଦିଅଭିଭଓନଙ୍ଗଂ ଉପାଦାଯ ''ଅଟ୍ଠ ଗୋତ୍ରଭୁଧମ୍ମା ସମାଧିଓସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଦସ ଗୋତ୍ରଭୁଧମ୍ମା ଓିପସ୍ସନାଓସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ପଟି। ମ। ୧।୬୦) ଗୋତ୍ରଭୁନାମେନେଓେତଂ ଆଗତଂ, ତସ୍ମା ଇଧାପି ''ଗୋତ୍ରଭୁଅନନ୍ତର''ନ୍ତି ଓୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠଙ୍ଗଂ।

ଦୁତିଯଞ୍ଞାଣଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

ତତିଯମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣକଥାଓଣ୍ଣନା

୮୧୪।ସକିଦେଓାତି ଏକଓାରଂଯେଓ। ''ଇମଂ ଲୋକଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା''ତି ଇମିନା ପଞ୍ଚସୁ ସକଦାଗାମୀସୁ ଚତ୍ତାରୋ ଓଜ୍ଜେତ୍ୱା ଏକୋଓ ଗହିତୋ। ଏକଚ୍ଚୋ ଇଧ ସକଦାଗାମିଫଲଂ ପତ୍ୱା ଇଧେଓ ଲୋକେ ପରିନିବ୍ବାତି, ଏକଚ୍ଚୋ ଇଧ ପତ୍ୱା ଦେଓଲୋକେ ପରିନିବ୍ବାତି, ଏକଚ୍ଚୋ ଦେଓଲୋକେ ପତ୍ୱା ତଙ୍ଖେଓ ପରିନିବ୍ବାତି, ଏକଚ୍ଚୋ ଦେଓଲୋକେ ପତ୍ୱା ଇଧୂପପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାତି। ଇମେ ଚତ୍ତାରୋପି ଇଧ ନ ଗହିତା। ଯୋ ପନ ଇଧ ପତ୍ୱା ଦେଓଲୋକେ ଯାଓତାଯୁକଂ ଓସିତ୍ୱା ପୁନ ଇଧୂପପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାତି, ଅଯଂ ଏକୋଓ ଇଧ ଗହିତୋତି ଓେଦିତବ୍ବୋ।

କାମରାଗବ୍ଯାପାଦାନଂ ଅନଓସେସପ୍ପହାନାଯାତି ତେସଂଯେଓ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗେନ ତନୁକତାନଂ ସଂଯୋଜନାନଂ ନିରଓସେସପ୍ପହାନାଯ। ପଟିସନ୍ଧିଓସେନ କାମଭଓସ୍ସ ଅନାଗମନତୋ ଅନାଗାମୀ।

ତତିଯଞ୍ଞାଣଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

ଚତୁଙ୍ଘମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣକଥାଓଣ୍ଣନା

୮୧୫।ଓପପାତିକୋତି ଉପପାତଯୋନିକୋ। ଇମିନାସ୍ସ ଗବ୍ଭସେଯ୍ଯା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତା। ତଙ୍ଘ ପରିନିବ୍ବାଯୀତି ତଙ୍ଘ ସୁଦ୍ଧାଓାସେ ପରିନିବ୍ବାଯିତା। ଅନାଓତ୍ତିଧମ୍ମୋ ତସ୍ମା ଲୋକାତି ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣଓସେନ ତସ୍ମା ଲୋକା ଇଧ ଅନାଓତ୍ତନସଭାଓୋ, ବୁଦ୍ଧଦସ୍ସନଧମ୍ମସ୍ସଓନାନଂ ପନଙ୍ଖାଯ ଆଗମନଂ ହୋତିଯେଓ।

ରୂପରାଗଅରୂପରାଗମାନୌଦ୍ଧଚ୍ଚଅଓିଜ୍ଜାନଂ ଅନଓସେସପ୍ପହାନାଯାତି ଏତେସଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିଯସଂଯୋଜନାନଂ ନିସ୍ସେସପ୍ପଜହନଙ୍ଖାଯ। ତଙ୍ଘ ରୂପଭଓେ ଛନ୍ଦରାଗୋ ରୂପରାଗୋ। ଅରୂପଭଓେ ଛନ୍ଦରାଗୋ ଅରୂପରାଗୋ। ମାନୋ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଓଜ୍ଝମାନୋ। ତଥା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚାଓିଜ୍ଜା।

ଚତୁତ୍ଥଞାଣଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

ଅରହନ୍ତପୁଗ୍ଗଲକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୧୬।ମହାଖୀଣାସୱୋତି ମହାନୁଭାୱତାନିବନ୍ଧନଂ ପୂଜାୱଚନମେତଂ, ନ ଉପାଦାୟୱଚନଂ ଯଥା ‘‘ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋ’’ତି। ନ ହି ଚୂଳଖୀଣାସୱୋ ନାମ ଅତ୍ଥି। ଅନ୍ତିମଦେହଂ ଧାରେତୀତି ଅନ୍ତିମଦେହଧାରୀ। ଖନ୍ଧକିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରଭାରାନଂ ଓହିତତ୍ତା ଓରୋପିତତ୍ତା ଓହିତଭାରୋ। ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ ସଦତ୍ଥଂ ସକତ୍ଥନ୍ତି ଅନୁପ୍ପତ୍ତସଦତ୍ଥୋ। ସଦତ୍ଥୋତି ଚ ଅରହତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଞ୍ହି ଅତ୍ତୁପନିବନ୍ଧନଟ୍ଠେନ, ଅତ୍ତାନଂ ଅୱିଜହନଟ୍ଠେନ, ଅତ୍ତନୋ ପରମତ୍ଥଟ୍ଠେନ ଚ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥତ୍ତା ସକତ୍ଥୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପରିକ୍ଖୀଣାନି ଦସପି ଭୱସଂଯୋଜନାନି ଏତସ୍ସାତି ପରିକ୍ଖୀଣଭୱସଂଯୋଜନୋ। ଖନ୍ଧାଦିଅତ୍ଥଂ ସମ୍ମା ଅଞ୍ଞାୟ ୱିମୁତ୍ତୋତି ସମ୍ମଦଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୋ। ଅଗ୍ଗୋ ଚ ସୋ ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟୋ ଚ, ଅଗ୍ଗଦକ୍ଖିଣଂ ୱା ଅରହତୀତି ଅଗ୍ଗଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟୋ।

ବୋଧିପକ୍ଖିୟକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୧୭। ଚତୁନ୍ନଂ ମଗ୍ଗଞାଣାନଂ ୱସେନ ଚତୁଞାଣାୟ। ଆନୁଭାୱୱିଜାନନତ୍ଥନ୍ତି ସତିପଟ୍ଠାନପାରିପୂରିଆଦିକସ୍ସ ଆନୁଭାୱସ୍ସ ବୋଧନତ୍ଥଂ।

ପରିପୁଣ୍ଣା ବୋଧିପକ୍ଖିୟା ଏତସ୍ସାତି ପରିପୁଣ୍ଣବୋଧିପକ୍ଖିୟୋ, ମଗ୍ଗୋ। ତସ୍ସ ଭାୱୋ ପରିପୁଣ୍ଣବୋଧିପକ୍ଖିୟଭାୱୋ। ୱୁଟ୍ଠାନବଲେହି ସମ୍ପୟୁତ୍ତତାୱ ୱୁଟ୍ଠାନବଲସମାଯୋଗୋ, ଯେ ସଂଯୋଜନାଦୟୋ ଯେନ ପଠମମଗ୍ଗାଦିନା ପହାତବ୍ବା।

୮୧୮। ବୁଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ ୱା ବୋଧୋ, ମଗ୍ଗଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ। ତସ୍ସ ବୁଜ୍ଝନକିରିୟାୟ ଅନୁଗୁଣଭାୱତୋ ପକ୍ଖେ ଭୱାତି ବୋଧିପକ୍ଖିୟା।

୮୧୯।ତେସୁ ବୋଧିପକ୍ଖିୟେସୁ। ଆରମ୍ମଣେସୂତି କାୟାଦିଆରମ୍ମଣେସୁ। ଓକ୍ଖନ୍ଦିତ୍ୱାତି ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା। ପକ୍ଖନ୍ଦିତ୍ୱାତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ଉପଟ୍ଠାନତୋତି ଅସୁଭାକାରାଦିଗ୍ଗହଣୱସେନ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଅୱଟ୍ଠାନତୋ। କାୟାଦୀସୁ ଅସୁଭାକାରାଦିଗ୍ଗହଣଂ ପୁବ୍ବଭାଗସତିପଟ୍ଠାନୱସେନ ସୁଭସଞ୍ଞାଦିପହାନକିଚ୍ଚସାଧନଂ ମଗ୍ଗସତିପଟ୍ଠାନୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ହି ଏକାୱ ସତି ଚତୁକିଚ୍ଚସାଧନୱସେନ ପୱତ୍ତତି।

୮୨୦।ପଦହନ୍ତୀତି ୱାୟମନ୍ତି, କାୟଚିତ୍ତାନି ପଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି ୱା। ଅସୋଭାହେତୂନଂ ସଂକିଲେସଧମ୍ମାନଂ ପଜହନେନ, ସୋଭାହେତୂନଞ୍ଚ ୱୋଦାନଧମ୍ମାନଂ ଭାୱନେନ ସୋଭନଂ, ସୁନ୍ଦରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସେଟ୍ଠଭାୱାୱହନତୋତି ପାସଂସତମଭାୱସାଧନତୋ। ପଧାନଭାୱକାରଣତୋତି ଉତ୍ତମଭାୱହେତୁତୋ।

୮୨୧।ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତେନାତି ଇଦ୍ଧିୱିଧଞାଣନିଦ୍ଦେସେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୩୬୯) ୱୁତ୍ତେନ। ଇଜ୍ଝନଟ୍ଠୋ ନିପ୍ଫଜ୍ଜନଟ୍ଠୋ, ପଟିଲାଭସମ୍ପଦା ୱା, ଯେନ ୱା ଇଜ୍ଝନ୍ତି ଇଦ୍ଧା ୱୁଦ୍ଧା ଉକ୍କଂସଗତା ହୋନ୍ତି, ତଂ ଇଜ୍ଝନଂ। ସମାଧିପଧାନସଙ୍ଖାରପମୁଖା ମଗ୍ଗଧମ୍ମା ଇଧ ‘‘ଇଦ୍ଧୀ’’ତି ଅଧିପ୍ପେତା। ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଟ୍ଠୋ ଅଧିପତିପଚ୍ଚୟଭାୱୋ। ତସ୍ମା ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ଇଜ୍ଝତୀତି ଇଦ୍ଧି, ତସ୍ସା ସମ୍ପୟୁତ୍ତା ଛନ୍ଦାଦୟୋ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଟ୍ଠେନ ପାଦୋ। ତସ୍ସା ଏୱ ଫଲଭୂତାୟ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୟା ଛନ୍ଦାଦୟୋ ପୁବ୍ବଭାଗକାରଣଟ୍ଠେନ ପାଦୋ। ସୋତି ଇଦ୍ଧିପାଦୋ। ଇମେ ଲୋକୁତ୍ତରାୱାତି ଇମେ ଯଥାୱୁତ୍ତା ଛନ୍ଦାଦୟୋ ଉତ୍ତରଚୂଳଅଭାଜନୀୟେ ଆଗତନୟେନ ଲୋକୁତ୍ତରା ୱେଦିତବ୍ବା। ଛନ୍ଦାଦିଅଧିପତିୱସେନ ପଟିଲଦ୍ଧଧମ୍ମାପି ଫସ୍ସାଦୟୋ ଇଦ୍ଧିପାଦା ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ଇଦ୍ଧିପାଦୋ ନୋ ଅଧିପତି, ଅଧିପତି ୱା ନୋ ଇଦ୍ଧିପାଦୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ଯଥା ପନ ଏକସ୍ମିଂ ରଜ୍ଜେ ରଜ୍ଜାରହେସୁ ଚତୂସୁ ରାଜକୁମାରେସୁ ଏକସ୍ମିଂ କାଲେ ଏକୋୱ ରଜ୍ଜମନୁସାସତି, ନ ସବ୍ବେ, ଏୱଂ ଏକମେକସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ଏକୋୱ ଅଧିପତି, ଇଦ୍ଧିପାଦୋ ଚ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୮୨୨।ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟଂ ସଦ୍ଧାପଟିପକ୍ଖା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା, ଅୱତ୍ଥୁଗତୋ ପସାଦପତିରୂପକୋ ମିଚ୍ଛାଧିମୋକ୍ଖୋ ୱା। କୋସଜ୍ଜଂ ଥିନମିଦ୍ଧପଧାନୋ ଅକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ। ପମାଦୋ ସତିସମ୍ମୋସୋ ତଥାପୱତ୍ତା ଅକୁସଲା ଖନ୍ଧା। ଅଭିଭୱନସଙ୍ଖାତେନ ଅଧିପତିୟଟ୍ଠେନାତି ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟାଦୀନଂ ଅଭିଭୱନତୋ ଅଭିଭୱନନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବେନ ଅଧିମୋକ୍ଖପଗ୍ଗହୁପଟ୍ଠାନଅୱିକ୍ଖେପପଜାନନସ୍ସ ଏକଲକ୍ଖଣେନ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ଅଧିପତିୟଟ୍ଠେନ। ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟାଦୀହି ଚାତି ଚ-ସଦ୍ଦୋ ସମୁଚ୍ଚୟତ୍ଥୋ ଅଟ୍ଠାନପ୍ପୟୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ଅକମ୍ପିୟଟ୍ଠେନ ଚ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ଥିରଭାୱେନ ଚ ବଲନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାୟୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୮୨୩। ବୁଜ୍ଝନକସଭାବସ୍ସାତି ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିୟସଚ୍ଚାନଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନକସଭାବସ୍ସ। ଯୋ ହେସୋ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାୟ ସତିଆଦିଧମ୍ମସାମଗ୍ଗିୟା କରଣଭୂତାୟ ବୁଜ୍ଝତି କିଲେସସନ୍ତାନନିଦ୍ଦାୟ ଉଟ୍ଠହତି, ଚତ୍ତାରି ୱା ଅରିୟସଚ୍ଚାନି ପଟିୱିଜ୍ଝତି, ନିବ୍ବାନମେୱ ୱା ସଚ୍ଛିକରୋତୀତି ବୋଧୀତି ୱୁଚ୍ଚତି ଅରିୟସାୱକୋ, ତସ୍ସ ବୋଧିସ୍ସ ବୁଜ୍ଝନକସଭାବସ୍ସ ଅଙ୍ଗାତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା। ନିପ୍ପରିୟାୟତୋ ବୋଧିପକ୍ଖିୟାତି ୱଚନତୋ ନିସ୍ସରଣଟ୍ଠେନ।

୮୨୪। ପୁବ୍ବଭାଗେ ନାନାଚିତ୍ତେସୁ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଚୁଦ୍ଦସୱିଧେନାତି ଆନାପାନିରିୟାପଥଚତୁସମ୍ପଜଞ୍ଞପଟିକ୍କୂଲମନସିକାରଧାତୁମନସିକାରପବ୍ବାନି, ନୱ ସିୱଥିକପବ୍ବାନି ଚାତି ଏୱଂ ଚୁଦ୍ଦସୱିଧେନ। କାୟଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହତୋ ଚ କାୟାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନଂ ଲବ୍ଭତି, ନ ୱେଦନାଦୟୋ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହତୋ। ଏସ ନୟୋ ସେସେସୁପି। ''ସୁଖଂ ୱେଦନ''ନ୍ତିଆଦିନାତି ୱା ''ସାମିସ''ନ୍ତିଆଦିନାତି ୱା ''ନିରାମିସ''ନ୍ତିଆଦିନାତି ୱା ଏୱଂ ନୱୱିଧେନ। ସରାଗଦୋସମୋହସଂଖିତ୍ତମହଗ୍ଗତସମାହିତସୌତ୍ତରୱିମୁତ୍ତପଦାନଂ ସପଟିପକ୍ଖାନଂ ୱସେନ ସୋଳସୱିଧେନ। ନୀୱରଣୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାୟତନବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସଚ୍ଚପବ୍ବାନଂ ୱସେନ ପଞ୍ଚୱିଧେନ। ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଅତ୍ତଭାୱେ। ଅନୁପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଅଭୂତପୁବ୍ବଂ। ପରସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଅକୁସଲଂ ଦିସ୍ୱା ତନ୍ନିମିତ୍ତଞ୍ଚ ୱଧବନ୍ଧାରହାଦୀନୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ତସ୍ସାତି ତାଦିସସ୍ସ। ଭୱତି ହି ତଂସଦିସେପି ତବ୍ବୋହାରୋ ଯଥା ''ତାନିଯେୱ ଓସଧାନୀ''ତି। ତସ୍ସ ପହାନାୟାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଝାନୱିପସ୍ସନା ଇତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ଉପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବାପି ସିୟୁନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବ''ନ୍ତି, ଛନ୍ଦିଦ୍ଧିପାଦସମ୍ମାୱାଚାନଂଯେୱ ଗହଣଂ। ତେସୁ ୱୁତ୍ତେସୁ ସେସିଦ୍ଧିପାଦସେସୱିରତିୟୋ ଅତ୍ଥତୋ ୱୁତ୍ତାୱ ହୋନ୍ତୀତି ଲକ୍ଖଣହାରୱସେନ ଅୟମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏୱଂ ନାନାଚିତ୍ତେସୁ ଲବ୍ଭନ୍ତି ପୁବ୍ବଭାଗେ ଏତେ ସତିପଟ୍ଠାନସମ୍ମପ୍ପଧାନିଦ୍ଧିପାଦା। ଚତୁନ୍ନଂ ଞାଣାନନ୍ତି ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିୟମଗ୍ଗଞାଣାନଂ। କାମଂ ସବ୍ବେପି ବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମା ମଗ୍ଗଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦପରିୟାପନ୍ନାୱ, ତଥାପି ସାତିସୟୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନକିଚ୍ଚପାରୋ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଫଲକ୍ଖଣେ ଠପେତ୍ୱା ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନେ''ତି। ଅୱସେସା ତେତ୍ତିଂସ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ତେ ଚ ଖୋ ପରିୟାୟତୋ, ନ ନିପ୍ପରିୟାୟତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

୮୨୫। ସେସେସୁ ପନାତି ଇଦ୍ଧିପାଦାଦୀସୁ ପଞ୍ଚସୁ କୋଟ୍ଠାସେସୁ। ଯଥା ସତିୱୀରିୟେସୁ ''ସତିପଟ୍ଠାନଂ ସମ୍ମପ୍ପଧାନ''ନ୍ତି ସଙ୍ଖିପନୱସେନ ହାପନଂ, ''କାୟାନୁପସ୍ସନା''ତିଆଦିୱିଭାଗଦସ୍ସନୱସେନ ୱଡ୍ଢନଂ ଅତ୍ଥି, ଇଦିସଂ ହାପନୱଡ୍ଢନଂ ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୮୨୬। ଇଦାନି ସବ୍ବେସୁ ଏୱ ଯଥାରହଂ ଲବ୍ଭମାନୱିଭାଗଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ଅପିଚା''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ତେସୂତି ସତ୍ତତିଂସାୟ ବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମେସୁ। ଛଦ୍ଧାତି ଏକଧା ଦ୍ୱେଧା ଚତୁଧା ପଞ୍ଚଧା ଅଟ୍ଠଧା ନୱଧାତି ଏୱଂ ଛପ୍ପକାରେନ ତେ ଭୱନ୍ତି।

ଛନ୍ଦିଦ୍ଧିପାଦାଦିୱସେନାତି ଛନ୍ଦୋ ଛନ୍ଦିଦ୍ଧିପାଦୱସେନେୱ, ଚିତ୍ତଂ ଚିତ୍ତିଦ୍ଧିପାଦୱସେନେୱ, ପୀତିପସ୍ସଦ୍ଧିଉପେକ୍ଖା ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୱସେନେୱ, ସଙ୍କପ୍ପାଦୟୋ ମଗ୍ଗୱସେନେୱାତି ଏୱଂ ନୱ ଏକୱିଧାୱ ହୋନ୍ତି।

ଚୁଦ୍ଦସେୱ ଅସମ୍ଭିନ୍ନାତି ସତି ୱୀରିୟଂ ଛନ୍ଦୋ ଚିତ୍ତଂ ପଞ୍ଞା ସଦ୍ଧା ସମାଧି ପୀତି ପସ୍ସଦ୍ଧି ଉପେକ୍ଖା ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ସମ୍ମାୱାଚା ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ ସମ୍ମାଆଜୀୱୋତି ଇମେ ଅସମ୍ଭିନ୍ନା ପଦନ୍ତରସମ୍ଭେଦେନ ୱିନା ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ଗୟ୍ହମାନା ଚୁଦ୍ଦସେୱ ଚ ସଭାୱଧମ୍ମା। ଚୁଦ୍ଦସାତି ଚ ଉକ୍କଂସପରିଚ୍ଛେଦେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତଞ୍ଚ ଖୋ ପଠମଜ୍ଝାନିକମଗ୍ଗଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୱସେନ, ଦୁତିୟଜ୍ଝାନିକେ ପନ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାଭାୱତୋ ତେରସ, ତତିୟଚତୁତ୍ଥପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନିକେସୁ ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଭାୱତୋ ଦ୍ୱାଦସ ହୋନ୍ତି। ''ସତ୍ତତିଂସପ୍ପଭେଦତୋ''ତି ଇଦମ୍ପି ଉକ୍କଂସୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ଅୱକଂସତୋ ପନ ୱୁତ୍ତନୟେନ ଏକସ୍ମିଂ ଖଣେ ଛତ୍ତିଂସ, ପଞ୍ଚତିଂସ ହୋନ୍ତି, ଚତୁନ୍ନଂ ଅଧିପତୀନଂ ଏକଜ୍ଝଂ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଏକସ୍ମିଂ ଖଣେ ଏକସ୍ସେୱ ଇଦ୍ଧିପାଦସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋତି ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ଚ ହୋନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସତ୍ତତିଂସପଭେଦତୋ କଥନ୍ତି ଆହ ''ସକିଚ୍ଚନିପ୍ଫାଦନତୋ''ତିଆଦି, ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ସଭାୱତୋ ଏକସ୍ସାପି ଅତ୍ତନୋ ଆନୁଭାୱାନୁରୂପକାୟାନୁପସ୍ସନାଦିତଂତଂକିଚ୍ଚସାଧନତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସରୂପେନ ଚ ୱୁତ୍ତିତୋତି ଅଭେଦସ୍ସ ଚିତ୍ତିଦ୍ଧିପାଦାଦିକସ୍ସ ସରୂପେନେୱ ପୱତ୍ତନତୋ ଚ।

ଏତ୍ଥାତି ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିୟଂ। କସ୍ମା ପନ ବୋଧିପକ୍ଖିୟେସୁ ଝାନକୋଟ୍ଠାସୋ ନ ଗହିତୋ, ନନୁ ଝାନରହିତୋ ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ନତ୍ଥୀତି? ସଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି, ତତୋ ଏୱ ନ ଖୋ ପନେତଂ ଏୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ''ବୋଧିପକ୍ଖିୟେସୁ ଝାନଂ ନ ଗହିତ''ନ୍ତି ଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ମଗ୍ଗଗ୍ଗହଣେନେୱ ଗହିତତ୍ତା। ତଞ୍ହି ସନ୍ଧାୟ ''ଯସ୍ମିଂ ସମୟେ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଝାନଂ ଭାୱେତୀ''ତିଆଦି (ଧ। ସ। ୨୭୭, ୩୪୩ ଆଦୟୋ) ୱୁତ୍ତଂ। ଆରମ୍ମଣୂପନିଜ୍ଝାନଲକ୍ଖଣସ୍ସ ପନେତ୍ଥ ସମ୍ଭୱୋ ଏୱ ନତ୍ଥି। ଅପରୋ ନୟୋ – କସ୍ମା ପନ ବୋଧିପକ୍ଖିୟେସୁ ଝାନକୋଟ୍ଠାସୋ ନ ଗହିତୋ, ନନୁ ଝାନରହିତୋ ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ନତ୍ଥି, ନ ଚ ତଂ ପଟିପଦା ୱିୟ ଏକନ୍ତପୁବ୍ବଭାଗିୟଂ, ନାପି ଏକଚ୍ଚପଟିସମ୍ଭିଦା ୱିୟ ମଗ୍ଗନିସ୍ସନ୍ଦୋ, ଅଥ ଖୋ ମଗ୍ଗଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦପରିୟାପନ୍ନୋ, ଯତୋ

‘‘ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଝାନଂ ଭାୱେତୀ’’ତି (ଧ। ସ। ୨୭୭, ୩୪୩ ଆଦୟୋ) ୱୁତ୍ତଂ, ମଗ୍ଗମଗ୍ଗପରିୱାରଧମ୍ମା ଚ ବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମାତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଯଂ ତାୱ ୱୁତ୍ତଂ ଝାନରହିତୋ ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ନତ୍ଥୀ’’ତି, ତତ୍ଥ ନ ଅରିୟମଗ୍ଗସମ୍ପୟୋଗମତ୍ତେନ ଝାନସ୍ସ ବୋଧିପକ୍ଖିୟତା ଲବ୍ଭତି ଅତିପ୍ପସଙ୍ଗତୋ। ଆହାରାଦୀନମ୍ପି ହି ବୋଧିପକ୍ଖିୟତା ଆପଜ୍ଜେୟ୍ୟାତି। ଏତେନ ମଗ୍ଗଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦପରିୟାପନ୍ନତା ବୋଧିପକ୍ଖିୟଭାୱସ୍ସ ଅକାରଣନ୍ତି ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି।

ଯଂ ପନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମଗ୍ଗମଗ୍ଗପରିୱାରଧମ୍ମା ଚ ବୋଧିପକ୍ଖିୟା’’ତି, ତତ୍ଥ ପରିୱାରଟ୍ଠୋ କିଂ ସହପୱତ୍ତିଅତ୍ଥୋ, ଉଦାହୁ ପରିକ୍ଖାରଟ୍ଠୋତି? ଯଦି ପୁରିମୋ ପକ୍ଖୋ, ସୋ ପଗେୱ ନିଲ୍ଲୋଚିତୋ। ଅଥ ଦୁତିୟୋ, ଇଦଂ ୱିଚାରେତବ୍ବଂ। କଥଂ ପୱତ୍ତମାନଂ ଝାନଂ ମଗ୍ଗସ୍ସ ପରିକ୍ଖାରୋ? ଯଦି ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚୟଭାୱେନ, ଏୱଂ ସତି ଫସ୍ସାଦୀନମ୍ପି ମଗ୍ଗପରିକ୍ଖାରତା ଆପଜ୍ଜତି। ଅଥ ପଟିପକ୍ଖୱିଧଂସନେନ, ନ ସବ୍ବେ ଝାନଧମ୍ମା ପଟିପକ୍ଖୱିଧଂସନସମତ୍ଥା। ନ ହି ୱିଚାରୋ, ୱେଦନା ଚ କସ୍ସଚି ସଂକିଲେସଧମ୍ମସ୍ସ ଉଜୁପଟିପକ୍ଖଭାୱେନ ପୱତ୍ତନ୍ତି। ଯଂ ପନ ପେଟକେ ‘‘ସୁଖଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚସ୍ସ, ୱିଚାରୋ ୱିଚିକିଚ୍ଛାୟ ପଟିପକ୍ଖୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ପରିୟାୟେନ ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ସୁଖଂ ସୟଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖୋ, ପଟିପକ୍ଖସ୍ସ ପନ ସମାଧିସ୍ସ ପଚ୍ଚୟତାୟ ପଟିପକ୍ଖୋ। ନ ଚ ୱିଚାରୋ ପଞ୍ଞା ୱିୟ, ଅଧିମୋକ୍ଖୋ ୱିୟ ୱା ୱିଚିକିଚ୍ଛାୟ ପଟିପକ୍ଖୋ, ପଟିପକ୍ଖସ୍ସ ପଟିରୂପତାୟ ପନ ପଟିପକ୍ଖୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତଥା ପୀତିପି ନ ବ୍ୟାପାଦସ୍ସ ଅଦୋସୋ ୱିୟ ଉଜୁପଟିପକ୍ଖୋ, ଅଦୋସସମ୍ପୟୋଗତୋ ପନ ପଟିପକ୍ଖୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତଂ ପରିୟାୟେନ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ୱିତକ୍କସମାଧୟୋ ଏୱ ପନ ଝାନଧମ୍ମେସୁ ଉଜୁକଂ ପଟିପକ୍ଖୱିଧଂସନସମତ୍ଥାତି ପଟିପକ୍ଖୱିଦ୍ଧଂସନସମତ୍ଥସ୍ସ ପରିପୁଣ୍ଣସ୍ସ ଝାନକୋଟ୍ଠାସସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ନ ଚସ୍ସ ବୋଧିପକ୍ଖିୟେସୁ ସଙ୍ଗହୋ କତୋ। ଯସ୍ମା ପନ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ, ସମ୍ମାସମାଧି ଚ ମଗ୍ଗପରିୟାପନ୍ନା ଝାନଧମ୍ମା, ତସ୍ମା ତେ ସନ୍ଧାୟ ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତତାୟ ୱା ଇତରେପି ଗହେତ୍ୱା ପରିୟାୟେନ ୱୁତ୍ତଂ ପାଠଇଯଂ ‘‘ଯସ୍ମିଂ ସମୟେ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଝାନଂ ଭାୱେତି ନିୟ୍ୟାନିକ’’ନ୍ତିଆଦି (ଧ। ସ। ୨୭୭)।

ୱୁଟ୍ଠାନବଲସମାୟୋଗକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୨୭।ୱୁଟ୍ଠାନଂ ନିମିତ୍ତତୋ, ପୱତ୍ତତୋ ଚ ୱୁଟ୍ଠାନଂ। ବଲସମାୟୋଗୋ ସମଥୱିପସ୍ସନାବଲେହି ସମ୍ପୟୁତ୍ତତା। ପରିଞ୍ଞାଭିସମୟାଦିୱସେନ ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ୱିସେସଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାପି ୱିପସ୍ସନାତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ‘‘ଲୋକିୟୱିପସ୍ସନା’’ତି ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱାହ ‘‘ୱୁଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ସମଥୱିପସ୍ସନଂ ଯୁଗନଦ୍ଧଂ ଭାୱେତୀ’’ତି (ପଟି। ମ। ୨।୫)। ନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା ନେୱନିମିତ୍ତା ୱୁଟ୍ଠାତି, ପୱତ୍ତି…ପେ… ଛିନ୍ଦନତୋ ନ ପୱତ୍ତା ୱୁଟ୍ଠାତୀତି ଯୋଜନା। ତତ୍ଥ ନିମିତ୍ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତଂ ନିସ୍ସଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣକରଣଂ। ପୱତ୍ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ହେତୁନିରୋଧେନ ଆୟତିଂ ୱିପାକପ୍ପୱତ୍ତସ୍ସ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତାପାଦନଂ। ତେନାହ ‘‘ସମୁଦୟସ୍ସ ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନତୋ ପୱତ୍ତା ନ ୱୁଟ୍ଠାତୀ’’ତି।

ଦୁଭତୋତି ଉଭତୋ, ଦ-କାରାଗମଂ କତ୍ୱା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁଭାତି ୱା ପଦନ୍ତରମେୱେତଂ ଉଭୟସଦ୍ଦେନ ସମାନତ୍ଥଂ। ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନାତି ପରିଞ୍ଞାଭିସମୟାଦିଲକ୍ଖଣେନ ଚତୁସଚ୍ଚଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯାତି ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିପ୍ପଭେଦାୟପି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିୟା। ତଦନୁୱତ୍ତକକିଲେସେହୀତି ଅପାୟଗମନୀୟତାୟ ତସ୍ସା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିୟା ଅନୁୱତ୍ତକେହି ୱିଚିକିଚ୍ଛାଦିକିଲେସେହି। ଖନ୍ଧେହୀତି ଏତ୍ଥାପି ତଦନୁୱତ୍ତକସଦ୍ଦୋ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବୋ। ତେ ଚ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଆଦିପଚ୍ଚୟା ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହା ୱେଦିତବ୍ବା। ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପାତିଆଦୀସୁପି ତଦନୁୱତ୍ତକକିଲେସେହି ଚ ଖନ୍ଧେହି ଚ ୱୁଟ୍ଠାତି। ବହିଦ୍ଧା ଚ ସବ୍ବନିମିତ୍ତେହି ୱୁଟ୍ଠାତୀତି ପାଠଇ ସଂଖିତ୍ତୋ। ଯଥା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପା, ଏୱଂ ମିଚ୍ଛାୱାଚାଦୟୋପି ଅପାୟଗମନୀୟା ଏୱ ୱେଦିତବ୍ବା। ମିଚ୍ଛାୱାଚାକମ୍ମନ୍ତାଜୀୱା ଚେତନାସଭାୱା। ମିଚ୍ଛାସତି ତଥାପୱତ୍ତା ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା। ଉପରିମଗ୍ଗତ୍ତୟେ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ତଂତଂମଗ୍ଗୱଜ୍ଝା ମାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାତି। ସୋ ହି ‘‘ଅହମସ୍ମୀ’’ତି ପୱତ୍ତିୟା ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନିୟୋ, ମିଚ୍ଛାମଗ୍ଗତୋ ପନେତ୍ଥ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ଅନୁଦ୍ଧରିତ୍ୱା ତଂତଂମଗ୍ଗୱଜ୍ଝସଂୟୋଜନାନୁସୟେହେୱ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ଉଦ୍ଧଟଂ।

ଅଣୁସହଗତାତି ଅଣୁଭାୱଂ ଗତା ପତ୍ତା, ତନୁଭୂତାତି ଅତ୍ଥୋ।

୮୨୮। ଏୱଂ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ବଲସମାୟୋଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଲୋକିୟାନଞ୍ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସମଥବଲଂ ଅଧିକଂ ହୋତି ସମାଧିଭାୱନାଭାୱତୋ। ୱିପସ୍ସନାବଲଂ ଅଧିକଂ ହୋତି ଞାଣୁତ୍ତରତ୍ତା ୱିପସ୍ସନାଭାୱନାୟ। ସମାନଭାୱେନ ଯୁଗେ ନଦ୍ଧା ବଦ୍ଧା ୱିୟ ହୋନ୍ତୀତି ଯୁଗନଦ୍ଧା। ତେନାହ ‘‘ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅନତିୱତ୍ତନଟ୍ଠେନା’’ତି, କିଚ୍ଚତୋ ଅନୂନାଧିକଭାୱେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତତୋ ଏୱ ସମାୟୋଗୋତି ସମପରିଚ୍ଛେଦୟୋଗୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ସମାଧିପଟିପକ୍ଖଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତକିଲେସେହୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚପଧାନେହି କିଲେସେହୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଅୱିକ୍ଖେପୋ ସମାଧୀତି ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନେନ ୱିକ୍ଖେପସ୍ସ ଉଜୁପଟିପକ୍ଖଭୂତୋ ସମାଧି। ନିରୋଧଗୋଚରୋତି ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣୋ। ୱୁଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନାତି ୱୁଟ୍ଠାନକଭାୱେନ ନିମିତ୍ତତୋ,

ପଣ୍ଡିତୋ ଚ ୱୁଚ୍ଚମାନୱସେନ। ଏକରସାତି ସମାନକିଚ୍ଚା।

ପହାତବ୍ବଧମ୍ମପଦାନକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୨୯।ଯେଧମ୍ମାତି ଯେ ସଂକିଲେସଧମ୍ମା। ସଂଯୋଜନାଦୀସୁ ସଂଯୋଜନଟ୍ଠେନ ବନ୍ଧନଟ୍ଠେନ ସଂଯୋଜନାନି, ୱିବାଧନଟ୍ଠେନ, ଉପତାପନଟ୍ଠେନ ୱା କିଲେସା, ମିଚ୍ଛାସଭାୱାତି ମିଚ୍ଛତ୍ତା, ଲୋକେ ଧମ୍ମା ଲୋକପରିଯାପନ୍ନା ଧମ୍ମାତି ଲୋକଧମ୍ମା, ମଚ୍ଛେରସ୍ସ ଭାୱୋ, କମ୍ମଂ ୱାତି ମଚ୍ଛରିଯଂ, ୱିପରୀତଟ୍ଠେନ ୱିପଲ୍ଲାସା, ଗନ୍ଥନଟ୍ଠେନ ଗନ୍ଥା, ଅଯୁତ୍ତା ଗତୀତି ଅଗତି, ଆସୱନ୍ତୀତି ଆସୱା, ଓହନନ୍ତୀତି ଓଘା, ଯୋଜନଟ୍ଠେନ ଯୋଗା, ନୀୱରନ୍ତୀତି ନୀୱରଣାନି, ଧମ୍ମସଭାୱଂ ଅତିକ୍କମ୍ମ ପରତୋ ଆମସନ୍ତୀତି ପରାମାସା, ଭୁସଂ ଆଦିଯନ୍ତୀତି ଉପାଦାନାନି, ଅପ୍ପହୀନଭାୱେନ ସନ୍ତାନେ ଅନୁ ଅନୁ ସେନ୍ତୀତି ଅନୁସଯା, ମଲୀନଭାୱକରଣଟ୍ଠେନ ମଲା, ଅକୁସଲକମ୍ମାନି ଚ ତାନି ସୁଗତିଦୁଗ୍ଗତୀନଂ, ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତନକସୁଖଦୁକ୍ଖାନଞ୍ଚ ପଥୀ ଚାତି ଅକୁସଲକମ୍ମପଥା, ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଏତ୍ଥାତି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ, ଚିତ୍ତଚେତସିକରାସି , ଅକୁସଲୋ ଚ ସୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ଚାତି ଅକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋତି ଅକୁସଲସଦ୍ଦଂ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ।

ଖନ୍ଧେହି ଖନ୍ଧାନନ୍ତି ଇଧଲୋକକ୍ଖନ୍ଧେହି ପରଲୋକକ୍ଖନ୍ଧାନଂ। ଯାୱଞ୍ହି ତେତି ତେ ରୂପରାଗାଦଯୋ ଯାୱ ପୱତ୍ତନ୍ତି ନ ସମୁଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତି, ତାୱ ଏତେସଂ ଖନ୍ଧଫଲଦୁକ୍ଖାନଂ ଅନୁପରମୋ ଅୱିଚ୍ଛେଦୋତି। ଏତେନ ତେସଂ ସଂଯୋଜନତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେତି। ଉଦ୍ଧନ୍ତି ରୂପାରୂପଭୱେସୁ, ତତିଯମଗ୍ଗୁପ୍ପତ୍ତିଯା ୱା ଉଦ୍ଧଂ। ଉଦ୍ଧଂ ଭଜନ୍ତୀତି ଉଦ୍ଧଂଭାଗା, ରୂପାରୂପଭୱା, ତେସଂ ଅୱିଚ୍ଛେଦହେତୁତାଯ ହିତାନି ଉଦ୍ଧଂଭାଗିଯାନି।

କିଲିସ୍ସନ୍ତି, କିଲେସେନ୍ତି ଚାତି ଦୁୱିଧମ୍ପି ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସଯଂ ସଂକିଲିଟ୍ଠତ୍ତା''ତିଆଦିମାହ।

ମିଚ୍ଛାୱିମୁତ୍ତି ''ଲୋକଥୂପିକାଦୀସୁ ମୋକ୍ଖୋ''ତି ପୱତ୍ତମିଚ୍ଛାୱିମୋକ୍ଖୋ। ଅଭିନିୱିସନାଦିୱସେନ ମିଚ୍ଛା ୱିପରୀତଂ ନ ସମ୍ମା ପୱତ୍ତନତୋ ମିଚ୍ଛାଞ୍ଜାଣଂ ମୋହୋୱ।

ଲୋକପ୍ପୱତ୍ତିଯାତି ଖନ୍ଧପ୍ପୱତ୍ତିଯଂ ସତି। ଅନୁପରମଧମ୍ମକତ୍ତାତି ପୁଞ୍ଜପାପୱସେନ ଅପରାପରଂ ଅୱିଚ୍ଛିଜ୍ଜନତୋ। ''ଲାଭହେତୁକୋ ଲାଭୋ''ତିଆଦିନା କାରଣୋପଚାରେନ।

ଆୱାସେ ମଚ୍ଛରିଯଂ, ଆୱାସହେତୁକଂ ୱା ମଚ୍ଛରିଯଂ ଆୱାସମଚ୍ଛରିଯଂ।

ତଯୋତି ୱତ୍ଥୁଂ ଅଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ପନ ୱୁଚ୍ଚମାନେ ଦ୍ୱାଦସ ହୋନ୍ତି।

ଗନ୍ଥକରଣଂ କାରଣଭାୱେନ ପଟିବଦ୍ଧତାକରଣଂ ଗନ୍ଥନନ୍ତି ତଂ ରୂପକାଯେପି ଲବ୍ଭତୀତି ଆହ ''ନାମକାଯସ୍ସ ଚେୱ ରୂପକାଯସ୍ସ ଚା''ତି। ତତ୍ଥ ବ୍ୟାପାଦସ୍ସାପି ଅଭିସଜ୍ଜନୁପନଯ୍ହୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଗନ୍ଥନଟ୍ଠୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ଯତୋ ତସ୍ସ ପଟିଘସଂଯୋଜନଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ।

ଛନ୍ଦଦୋସମୋହଭଯେହୀତି ଛନ୍ଦଦୋସମୋହଭଯହେତୁ। ତଞ୍ହୀତି ଅକତ୍ତବ୍ବକରଣଂ, କତ୍ତବ୍ବାକରଣଞ୍ଚ।

ସୱନାତି ପୱତ୍ତନତୋ। ସୱନତୋତି କିଲେସାସୁଚିଭାୱେନ ୱିସ୍ସନ୍ଦନତୋ। ପୁନ ସୱନତୋତି ପସୱନତୋ।

ଆକଡ୍ଢନଟ୍ଠେନ, ଦୁରୁତ୍ତରଣଟ୍ଠେନ ଚାତି ଏତେନ ଓଘା ୱିଯ ଓଘାତି ଦସ୍ସେତି। ଆରମ୍ମଣେନ, ଦୁକ୍ଖେନ ଚ ୱିଯୋଗସ୍ସ ଅପ୍ପଦାନସଙ୍ଖାତେନ ଯୋଜନଟ୍ଠେନ ଯୋଗାତି ଦସ୍ସେତି, ସଂକିଲେସକରଣଟ୍ଠେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେସଞ୍ଚେୱାତି କାମରାଗାଦୀନଂଯେୱ। ତେ ହି ସୋତୱସେନ ୱତ୍ତମାନା ସୋତୋ ୱିଯ ସୋତପତିତେ ସତ୍ତେ ଅପାଯସମୁଦ୍ଦଂ ପାପେନ୍ତି, ସଂସାରସମୁଦ୍ଦତୋ ଚ ସୀସଂ ଉକ୍ଖିପିତୁଂ ନ ଦେନ୍ତି, ଯଥାଗହିତଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତୁଂ ନ ଦେନ୍ତି, ଯାଦିସଞ୍ଚ ପାପଂ କତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖପ୍ପତ୍ତେ ପୁନପି ତାଦିସେନ ଯୋଜେନ୍ତି।

ଚିତ୍ତସ୍ସାତି କୁସଲଚିତ୍ତସ୍ସ, ୱିସେସତୋ ଝାନଚିତ୍ତସ୍ସ। ଆଦିତୋ ୱରଣଂ ଆୱରଣଂ। କିଲେସୱାସନଂ ନେତ୍ୱା ୱରଣଂ ନୀୱରଣଂ। କୁଚ୍ଛକୱାଟାଦୀହି ୱିଯ ପିଦହନଂ ପଟିଚ୍ଛାଦନଂ, ତଂ ପନ କୁସଲାଦୀନି ସଙ୍ଗଣ୍ହିତୁଂ, ପରିଞ୍ଞାତୁଂ, ଞାତୁଞ୍ଚ ଅପ୍ପଦାନୱସେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ସଭାୱନ୍ତି କାଯାଦିକସ୍ସ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅସୁଭାଦିସଭାୱଂ। ଅଭୂତଂ ସଭାୱନ୍ତି ସୁଭାଦିସଭାୱଂ।

ଥାମଗତଟ୍ଠେନାତି ଥାମଗତଭାୱେନ। ଥାମଗତନ୍ତି ଚ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣୋ କାମରାଗାଦୀନଂ ସଭାୱୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯେନ ତେ ଏୱ ଭଗୱତା ''ଅନୁସଯା''ତି ୱୁତ୍ତା। ଅନୁସଯନଞ୍ଚ ମଗ୍ଗେନ ଅପ୍ପହୀନଭାୱେନ ପଚ୍ଚଯସମୱାଯେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହତା। ତେନାହ ''ପୁନପ୍ପୁନଂ କାମରାଗାଦୀନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭାୱେନ ଅନୁସେନ୍ତିଯେୱା''ତି।

ଦୁମ୍ମୋଚନୀଯଭାୱେନ ପୱତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ତେଲଞ୍ଜନକଲଲଂ ୱିଯା''ତି।

୮୩୦।ସେସାତି ଅନପାଯଗମନୀଯା। ସୁଖୁମା କାମରାଗପଟିଘାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଚତୁତ୍ଥଞ୍ଚାଣୱଜ୍ଝା ଏୱାତି ଅୱଧାରଣେନ ପଠମଞ୍ଚାଣାଦିୱଜ୍ଝତା ନିୱତ୍ତୀଯତି। ତଯିଦଂ ନିଯମଦସ୍ସନଂ ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି ନେତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ପରତୋ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ''ନିଯମଂ ନ କରିସ୍ସାମା''ତି ଏତେନ ନିଯମେ ଅକତେ ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗୱଜ୍ଝତାପି ଅନୁଞ୍ଞାତା ଏୱ ହୋତୀତି।

ଲୋଭ...ପେ... ଚତୁତ୍ଥଞ୍ଚାଣୱଜ୍ଝାନୀତିଆଦୀସୁ ପଠମଞ୍ଚାଣାଦୀହି ହତାପାଯଗମନୀଯାଦିଭାୱାନୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଓଳାରିକସୁଖୁମତା ଗହିତା।

ଯସେତି ପରିୱାରେ।

ଅଗତୀସୁ ଛନ୍ଦାଦଯୋ କିଞ୍ଚାପି ଉପରିମଗ୍ଗୱଜ୍ଝା, ତଥାପି ତଂମୂଲକସ୍ସ ଅକତ୍ତବ୍ବକରଣସ୍ସ, କତ୍ତବ୍ବାକରଣସ୍ସ ଚ ଅପାଯଗମନୀଯତାଯ ପଠମମଗ୍ଗୱଜ୍ଝା।

କତାକତାକୁସଲାକୁସଲୱିସଯଂ ଯଂ ୱିପ୍ପଟିସାରଭୂତଂ କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ, ତଂ ଇଧ ତତିଯଞ୍ଚାଣୱଜ୍ଝଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଂ ପନ ''କୁକ୍କୁଚ୍ଚପକତତାଯ ଆପତ୍ତିମାପଜ୍ଜତୀ''ତି (ପାଚି। ଅଟ୍ଠ। ୪୩୮; କଙ୍ଖା। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନୱଣ୍ଣନା) ୱୁତ୍ତଂ କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ''କୁକ୍କୁଚ୍ଚୱିଚିକିଚ୍ଛା ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ପହୀଯନ୍ତୀ''ତି (ଧା। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୧୭୬) ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱଚନାନଂ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଞ୍ଞେସୁପି ଏଦିସେସୁ ଠାନେସୁ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ମଗ୍ଗିତବ୍ବୋ, ନ ୱିରୋଧତୋ ପଚ୍ଚେତବ୍ବୋ। ଓଳାରିକାନୱସେସପ୍ପହାନଂ ୱା ସନ୍ଧାଯ କୁକ୍କୁଚ୍ଚସ୍ସ ପଠମତତିଯଞ୍ଚାଣୱଜ୍ଝତା ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ''ଭଗୱତା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ ଅନୁୱସିତ୍ୱା ଅନୁୱସିତ୍ୱା ଆୱସଥପିଣ୍ଡଂ ଭୁଞ୍ଜିତୁ''ନ୍ତି, ''କୁକ୍କୁଚ୍ଚାଯନ୍ତୋ ନ ପଟିଗ୍ଗହେସୀ''ତି (ପାଚି। ୨୦୪) ପନ ଆଗତଂ କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ, ନ ନୀୱରଣଂ ଅରହତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ, ନୀୱରଣପଟିରୂପକଂ ପନ ''କପ୍ପତି ନ କପ୍ପତୀ''ତି ୱୀମଂସନଭୂତଂ ୱିନଯକୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ନାମ, ତଂ ତଥାପୱତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋୱ।

କାମରାଗପଟିଘାନୁସଯା ଅଣୁସହଗତା ତତିଯଞ୍ଚାଣୱଜ୍ଝା। ଓଳାରିକାନଂ ପନ ଦୁତିଯଞ୍ଚାଣୱଜ୍ଝତା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯାୱ।

ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ମକ୍ଖପଳାସମାଯାସାଠେଯ୍ୟପମାଦଥମ୍ଭସାରମ୍ଭାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ କତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୮୩୧।ଅଫଲୋ ୱାଯାମୋତି ଏତ୍ଥ ଅତୀତାନଂ ତାୱ ପଜହନେ ଅଫଲୋ ହୋତୁ ୱାଯାମୋ ନିରୁଦ୍ଧତ୍ତା, ଅନାଗତାନଂ ପନ କଥନ୍ତି ତେସମ୍ପି ୱତ୍ତମାନଂ ଅୱିପରୀତମତ୍ଥଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ନତ୍ଥିତାମତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ଚୋଦେତି, ତଥାପି ''ଅଫଲୋ''ତି ପୁବ୍ବେ ପହାତବ୍ବାନଂ ନତ୍ଥିତାଯ ଚୋଦନା କତା, ଇଦାନି ପହାନସ୍ସ। ଯଦି ହି ପହାନଂ ଅତ୍ଥି, କଥଂ ପହାତବ୍ବା ସନ୍ତି? ଅଥ ପହାତବ୍ବା ସନ୍ତି, କଥଂ ପହାନଂ ହୋତି? ପହାତବ୍ବା ଚ ସନ୍ତି, ପହାନଞ୍ଚ ହୋତୀତି ୱିପ୍ପଟିସିଦ୍ଧମେତଂ। କସ୍ମା? ପହାତବ୍ବେସୁ ସନ୍ତେସୁ ପହାନସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ ତଦୁପଗୋ ୱାଯାମୋ ଅଫଲୋ ଆଲୋକତମାନଂ ସହାୱଟ୍ଠାନେ ସତି ଆଲୋକସ୍ସ ଅଫଲତା ୱିଯ। ଅଥାପି କଥଞ୍ଚି ପହାନଂ ସିଯା? ସଂକିଲେସିକା ଚ ମଗ୍ଗଭାୱନା ଆପଜ୍ଜତି ପହାତବ୍ବପହାଯକାନଂ ସହାୱଟ୍ଠାନତୋ । ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତତା ୱା କିଲେସାନଂ ଚିତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତସଙ୍ଖାରୱାଦୀନଂ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତସଙ୍ଖାରାନଂ ୱିଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତଂ ପନ ନେସଂ ୱାଦୀନଂ ଯଥା ମତିମତ୍ତଂ, ଏୱମିଧାପୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ନ ଚ ପଞ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକିଲେସୋ ଚିତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତୋ ନାମ ଅତ୍ଥୀ''ତି। ଅରୂପଧମ୍ମା ହି ଏକୱତ୍ଥୁକାଦିଭାୱେନ ୱତ୍ତମାନା ଖଣତ୍ତଯପରିଯାପନ୍ନା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା, ତେ କଥଂ ଚିତ୍ତେନ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତା ନାମ ସିଯୁଂ, ତସ୍ମା ନତ୍ଥେୱ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତତା କିଲେସାନଂ। ଆୱେଣିକାତି ଅସାଧାରଣା, ସଯମେୱ ଉପ୍ପାଦିତା ପାଠଇ ଅନାରୁଳ୍ହାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପାଠଇଯଂଯେୱ ହି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସ୍ୱାଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ। ହଞ୍ଚୀତି ଯଦି।

ୱିନିବଦ୍ଧୋତି ମାନେନ ପତ୍ଥଦ୍ଧଚିତ୍ତୋ। ପରାମଟ୍ଠୋତି ମିଚ୍ଛାଭିନିୱିଟ୍ଠୋ। ଥାମଗତୋତି ଥାମଗତକିଲେସୋ ଥିରଭାୱଗତାନୁସଯୋ। ତେନ ହି ନତ୍ଥି ମଗ୍ଗଭାୱନାତି ଯସ୍ମା ତୀସୁପି କାଲେସୁ କିଲେସାନଂ ପହାନଂ ନ ଯୁଜ୍ଜତି, ତିକାଲିକା ଚ କିଲେସା, ତସ୍ମା ନତ୍ଥି ମଗ୍ଗଭାୱନା, ତାଯ ସାଧେତବ୍ବଂ କିଞ୍ଚ ନତ୍ଥୀତି ଅଧ୍ୟୋ। ''ନ ହି ନତ୍ଥି ମଗ୍ଗଭାୱନା''ତିଆଦିନା ଚତୁକ୍କୋଟ୍ଟିଂ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ପଟିକ୍ଖେପସ୍ସ ପଟିକ୍ଖେପୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ପାଠଇଯଂଯେୱ ହୀ''ତିଆଦିଂ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ।

ଏୱମେୱାତି ଯଥା ଅଜାତଫଲେ ତରୁଣରୁକ୍ଖେ ମୂଲେ ଛିନ୍ନେ ଅସତି ଛେଦନେ ଆଯତିଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହାନି ଛେଦନପଚ୍ଚଯା ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜମାନାନି ୱିନଟ୍ଠାନି ନାମ ହୋନ୍ତି, ଏୱମେୱ ମଗ୍ଗଭାୱନାଯ ଅସତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହା କିଲେସା ମଗ୍ଗଭାୱନାଯ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜମାନା ‘‘ପହୀନା’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଉପ୍ପାଦୋତି ଉପ୍ପାଦସୀସେନ ଉପ୍ପାଦୱନ୍ତୋ ଖନ୍ଧା ୱୁତ୍ତା। ଅନୁପ୍ପାଦେତି ନିବ୍ବାନେ। ଅଜାତାଯେୱ ନ ଜାଯନ୍ତି, ତସ୍ମା ପହୀନା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ‘‘ନତ୍ଥି କିଲେସପ୍ପହାନ’’ନ୍ତି ପରୱାଦିନା କତୋ ପଟିକ୍ଖେପୋ ‘‘ନ ହୀ’’ତି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋ। ତେ ପନ ନେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱିଗତା, ନାପି ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, ନ ଚ ଉପ୍ପନ୍ନାତି ‘‘ଅତୀତେ କିଲେସେ ପଜହତୀ’’ତିଆଦି ନ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ହେତୁନିରୋଧାତି ଦୁକ୍ଖହେତୂନଂ କିଲେସାନଂ ନିରୋଧା। ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋତି ଆଯତିଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଦୁକ୍ଖସ୍ସ ନିରୋଧୋ। ଉପ୍ପାଦପୱତ୍ତନିମିତ୍ତାଯୂହନା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭୱୱସେନ ଗହିତା।

୮୩୨।ଏତେନାତି ‘‘ଅଜାତାଯେୱ ନ ଜାଯନ୍ତୀ’’ତିଆଦିୱଚନେନ। ୱିପସ୍ସନାଯ ଆରମ୍ମଣଭୂତଂ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକସଙ୍ଖାତଂ ଭୂମିପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ଲଦ୍ଧୱନ୍ତୋ ଭୂମିଲଦ୍ଧା ଯଥା ‘‘ଅଗ୍ଗିଆହିତୋ’’ତି, ଲଦ୍ଧଭୂମିକାତି ଅତ୍ଥୋ । ୱତ୍ତମାନାଦିଉପ୍ପନ୍ନୱିଧୁରତାଯ ଭୂମିଲଦ୍ଧୁପ୍ପନ୍ନା ଏୱ ନାମ ତେତି ୱୁତ୍ତଂ।

୮୩୩। ଅନୁଭୱିତ୍ୱା, ଭୱିତ୍ୱା ଚ ଅପଗତଂ ଭୂତାପଗତଂ। ଅନୁଭୂତଭୂତା ହି ଭୂତତାସାମଞ୍ଞେନ ଭୂତସଦ୍ଦେନ ୱୁତ୍ତା। ସାମଞ୍ଞମେୱ ହି ଉପସଗ୍ଗେନ ୱିସେସୀଯତୀତି। ଅନୁଭୂତସଦ୍ଦୋ ଚ କମ୍ମୱଚନିଚ୍ଛାଯ ଅଭାୱତୋ ଅନୁଭାୱକୱାଚକୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ୱିକପ୍ପଗାହୱସେନ ରାଗାଦୀହି, ତବ୍ବିପକ୍ଖେହି ଚ ଅକୁସଲଂ, କୁସଲଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣରସଂ ଅନୁଭୱତି, ନ ୱିପାକୋ କମ୍ମୱେଗକ୍ଖିତ୍ତତ୍ତା, ନାପି କିରିଯା ଅହେତୁକାନଂ ଅତିଦୁବ୍ବଲତାଯ, ସହେତୁକାନଞ୍ଚ ଖୀଣକିଲେସସ୍ସ ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖାୱତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ଅତିସନ୍ତୱୁତ୍ତିତ୍ତା। ଏତ୍ଥ ଚ ପୁରିମନଯେ କୁସଲାକୁସଲମେୱ ୱୁତ୍ତଂ ଅଧିପ୍ପାଯୱସେନ ‘‘ଭୂତାପଗତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଂ ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପହାନାଯ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଠିତିଯା’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୬୫୧-୬୬୨; ୱିଭ। ୩୯୦-୩୯୧) ଏତ୍ଥ ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନ’’ନ୍ତି ଗହେତ୍ୱା ତଂସଦିସାନଂ ପହାନଂ, ୱୁଦ୍ଧି ଚ ୱୁତ୍ତା। ପଚ୍ଛିମନଯେ ଚ-ସଦ୍ଦେନ କୁସଲାକୁସଲଞ୍ଚ ଆକଡ୍ଢିତ୍ୱା ସଙ୍ଖ ସଙ୍ଖତଂ ୱୁତ୍ତଂ ଭୂତ୍ୱାପଗତଭାୱାଭିଧାନାଧିପ୍ପାଯେନ। ୱିପଚ୍ଚିତୁଂ ଓକାସକରଣୱସେନ ଉପ୍ପତ୍ତିତଂ ଅତୀତଂ କମ୍ମଞ୍ଚ ତତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ଆରଦ୍ଧୋ ୱିପାକୋ ଚ ଅନାଗତୋ ଓକାସକତୁପ୍ପନ୍ନୋତି ୱୁତ୍ତୋ ଓକାସୋ କତୋ ଏତେନ, ଓକାସୋ କତୋ ଏତସ୍ସାତି ଚ ଅତ୍ଥଦ୍ୱଯୱସେନ, ଯଂ ଉପ୍ପନ୍ନସଦ୍ଦେନ ୱିନାପି ୱିଞ୍ଞାଯମାନଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ନାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସଞ୍ଚେତନିକାନଂ କମ୍ମାନ’’ନ୍ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୧୦।୨୧୭, ୨୧୯) ୱୁତ୍ତଂ।

ତାସୁ ତାସୁ ଭୂମୀସୂତି ମନୁସ୍ସଦେୱାଦିଅତ୍ତଭାୱସଙ୍ଖାତେସୁ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ। ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତଂ ଅନାପାଦିତତାଯ ଅସମୂହତଂ। ଅସମୂହତତ୍ତାଯେୱ ହିସ୍ସ ନତ୍ଥୀତି ନୱତ୍ତବ୍ବତାଯ ଉପ୍ପନ୍ନୱୋହାରୋ।

୮୩୪। ‘‘କା ଭୂମି, କୋ ୱା ଭୂମିଲଦ୍ଧୋ’’ତି ଆସଙ୍କଂ ନିୱତ୍ତେତୁଂ ‘‘ଏତ୍ଥ ଚା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ‘‘ୱିପସ୍ସନାଯ ଆରମ୍ମଣଭୂତା’’ତି ଏତେନ ଖନ୍ଧାନଂ ଅପରିଞ୍ଞାତତଂ ଦସ୍ସେତି, ନ ଆରମ୍ମଣଭାୱମତ୍ତଂ ତେଭୂମକଗ୍ଗହଣେନେୱ ତସ୍ସ ସିଦ୍ଧତ୍ତା। ଅପରିଞ୍ଞାତା ହି ଖନ୍ଧା କିଲେସାନଂ ଭୂମୀତି ଅଧିପ୍ପେତା। ଖନ୍ଧେସୁ ୱତ୍ଥୁଭୂତେସୁ। ଆରମ୍ମଣୱସେନାତି ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ। ଅତୀତାନାଗତେ, ପଗେୱ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତନ୍ତି ତଂ ଅଞ୍ଞସନ୍ତାନଗତଂ କିଲେସଜାତଂ। ତତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ଆରମ୍ମଣକରଣମତ୍ତେନ ଭୂମିଲଦ୍ଧଂ ନାମ ଯଦି ସିଯାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତସ୍ସାତି କିଲେସଜାତସ୍ସ। ଅପ୍ପହେଯ୍ୟତୋ ପରସନ୍ତତିପତିତତ୍ତା ନ କୋଚି ଭୱମୂଲଂ ପଜହେଯ୍ୟ। ଭୂମିଲଦ୍ଧଞ୍ହି ଅନୁସଯିତଂ ନାମ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ୱତ୍ଥୁୱସେନାତି ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନୱସେନ। ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଭୱେ, ସନ୍ତାନେ ୱା। ପରିଞ୍ଞାତାନଂ ଅଭୂମିଭାୱତୋ ‘‘ଅପରିଞ୍ଞାତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଉପ୍ପାଦତୋ ପଭୁତୀତି ତେସଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ପଟ୍ଠାଯ। କିଲେସାନଂ ଅପ୍ପହୀନଭାୱଂ ଠପେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞସ୍ସ କାରଣସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ତେସୁ ଖନ୍ଧେସୁ କିଲେସଜାତଂ ଅନୁସେତି, ତସ୍ମା ତଂ ଅନୁସଯିତଂ କିଲେସଜାତଂ, ତେନେୱ ଅନୁସଯନସଙ୍ଖାତେନ ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠେନ ଭୂମିଲଦ୍ଧନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୮୩୫। ତତ୍ଥ ଚ ଭୂମିଭୂତେସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ନ ସବ୍ବେ ସବ୍ବେସଂ ୱତ୍ଥୂ ହୋନ୍ତି, ଅଥ ଖୋ ୱିସେସୋ ଅତ୍ଥୀତି ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଯସ୍ସ ଯେସୂ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ସାତି ଯସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ। ଯେସୂତି ସତିପି ଅତ୍ତଭାୱସାମଞ୍ଞେ ଯେସୁ ଅତୀତାଦିକାମାୱଚରାଦିଭେଦଭିନ୍ନେସୁ ଖନ୍ଧେସୁ। ତେ ଏୱ ଯଥାନୁସଯିତା ଖନ୍ଧା। କିଂ ପନେତେ କିଲେସା ଆରମ୍ମଣଂ କରୋନ୍ତା ୱିଯ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଅନୁସେନ୍ତୀତି? ଯତୋ ତେ ଏୱ ଖନ୍ଧା ତେସଂ କିଲେସାନଂ ୱତ୍ଥୂତି ୱୁତ୍ତା, ନ ହେୱ ଖୋ ଅନୁସଯାନଂ ୱତ୍ଥୁଂ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ପୱତ୍ତି ଅତ୍ଥି। ଅତୀତାଦିକାମାୱଚରାଦିୱସେନ ପନ ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଯୋ କିଲେସାନଂ ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠୋ, ସୋ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ପୱତ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ‘‘ଅତୀତକ୍ଖନ୍ଧେସୂ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ୱତ୍ଥୁୱସେନ ଭୂମିଲଦ୍ଧଂ ହୋତୀତି ୱତ୍ଥୁଭେଦେନ ସିଯା ତସ୍ସ ଭେଦୋତି ଦସ୍ସେତି। ତଥାୱତ୍ଥିତଭାୱତୋ ଏୱ ହି ‘‘ଅଞ୍ଞତରୋ ଲୋଲଜାତିକୋ ତଂ ରସପଥୱିଂ ଅଙ୍ଗୁଲିଯା ସାଯୀ’’ତିଆଦିୱଚନଂ (ଦୀ। ନି। ୩।୧୨୦) କାମାୱଚରକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଅନୁସଯିତାନଂ ରସତଣ୍ହାଦୀନଂ ରୂପାରୂପାୱଚରକ୍ଖନ୍ଧେ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ପୁନ କାମାୱଚରକ୍ଖନ୍ଧୱତ୍ଥୁକତଂ ୱିଭାୱେତି। ତେନାହ ‘‘ତଥା କାମାୱଚରକ୍ଖନ୍ଧେସୂ’’ତିଆଦି । ଯଥା ଚେତ୍ଥ ରୂପାରୂପାୱଚରକ୍ଖନ୍ଧେ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ପୱତ୍ତି, ଏୱଂ କାମାୱଚରକ୍ଖନ୍ଧେ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ପୱତ୍ତି ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଏସ ନଯୋ ରୂପାରୂପାୱଚରେସୂ’’ତି।

ପରିଯୁଟ୍ଠାନାଭିଭଓନଓସେନ ଚ କିଲେସାନଂ ଅନୁସଯନଟ୍ଠୋ ଅନୁମୀଯତି ତଦଭାୱେ ଅଭାଓତୋ। ଯସ୍ସ ଯେ ଅନୁସଯା ପହୀନା, ତେସଂ ଓତ୍ଥୁ ତେନ ସମତିକ୍କନ୍ତଂ ପରିଞ୍ଞାତତ୍ତାତି କୁତୋ ନେସଂ ଭୂମିସମଞ୍ଞାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ସୋତାପନ୍ନାଦୀସୁ ପନା''ତିଆଦି। ଇଧ ଓଟ୍ଟମୂଲକିଲେସାତି ଅନୁସଯା ଅଧିପ୍ପେତା, ନ ଅୱିଜ୍ଜା, ଭଓତଣ୍ହା ଚ। ଯଂ କିଞ୍ଚି ଚେତନାଚେତସିକଭେଦଂ, କାଯିକାଦିଭେଦଂ ୱା। ଇତୀତି ଏୱଂ, ଅପ୍ପହୀନାନୁସଯତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅସ୍ସାତି ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ। ତେ ପନେତେ ଅନୁସଯା ଅତୀତାଦିକାମାଓଚରାଦିଓସେନ ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନେ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଓତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଅନୁସଯନ୍ତାପି ତେ ତେ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେ ଅୱିଭାଗେନେୱ ଓତ୍ଥୁଂ କତ୍ୱା ଅନୁସେନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତସ୍ସେତଂ ଓଟ୍ଟମୂଲ''ନ୍ତିଆଦିମାହ।

୮୩୬। ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ଅନ୍ୱଯବ୍ୟତିରେକଓସେନ ଉପମାଯ ୱିଭାୱେତୁଂ ''ପଥୱୀରସାଦି ୱିଯା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ରୁକ୍ଖଗଚ୍ଛଲତାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯଭୂତୋ ସସମ୍ଭାରପଥୱିଯା ରସୋ ପଥୱୀରସୋ। ଆପୋରସେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସାଖା ନାମ ଖୁଦ୍ଦକସାଖା। ପସାଖୋ ୱିଟପୋ। ରୁକ୍ଖପୱେଣିନ୍ତି ରୁକ୍ଖପରାପରଂ। ସନ୍ତାନଯମାନେତି ଅପରାପରଂ ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧନ୍ତେ।

ମଣ୍ଡୂକକଣ୍ଟକୋତି ଏକୋ ମଚ୍ଛକଣ୍ଟକୋତି ୱଦନ୍ତି। ଅନୁପାଦାନୋତି ପହୀନଚତୁରୁପାଦାନୋ, ରୂପାଦୀସୁ ୱା କିଞ୍ଚିପି ଅଗଣ୍ହନ୍ତୋ।

୮୩୭। ଇଧ ସମୁଦାଚାରୋ ନାମ ଲଦ୍ଧଓଲାଭତାତି ଖଣତ୍ତଯସମଙ୍ଗିସମୁଦାଚାରୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଆହ ''ୱତ୍ତମାନୁପ୍ପନ୍ନମେୱ ସମୁଦାଚାରୁପ୍ପନ୍ନ''ନ୍ତି। ପୁବ୍ବଭାଗେ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜମାନମ୍ପୀତି ତସ୍ମିଂ ଆପାଥଗତେ ଆରମ୍ମଣେ ଆଦିତୋ ପୱତ୍ତଜୱନୱାରେସୁ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜମାନମ୍ପି। ଅଧିଗ୍ଗହିତତ୍ତାତି ଅଯୋନିସୋମନସିକାରେନ ଅଭିରୁଯ୍ହ ଗହିତତ୍ତା, ଦଳ୍ହଂ ଗହିତତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପରଭାଗେତି ଅପରସ୍ମିଂ କାଲଭାଗେ, କାଲନ୍ତରେତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକନ୍ତେନ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋତି ପଚ୍ଚଯସମୱାଯେ ସତି ତଥା ଅଯୋନିସୋମନସିକାରସ୍ସ ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତା ନିଯମେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। କଲ୍ୟାଣିଗାମେତି ଏୱଂନାମକେ ଗାମେ। ରୋହଣେ କିର ଅଭିରୂପାନଂ ଇତ୍ଥୀନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନତାଯ ସୋ ଗାମୋ ତଥା ୱୁଚ୍ଚତି। ଚିତ୍ତସନ୍ତତିମନାରୁଳ୍ହନ୍ତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନତଂ ପଟିସେଧେତି। ''ଉପ୍ପତ୍ତିନିୱାରକସ୍ସ ହେତୁନୋ ଅଭାୱା''ତି ଏତେନ ପଚ୍ଚଯେ ସତି ପଚ୍ଚଯସମୱାଯେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହତାଯ ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନତାପରିଯାଯୋତି ଦସ୍ସେତି। ନନୁ ଚ ଅସମୂହତୁପ୍ପନ୍ନମ୍ପି ପଚ୍ଚଯେ ସତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହମେୱ? ସଚ୍ଚମେତଂ, ପହାନୱିସେସଭାୱକତୋ ପନ ନେସଂ ଭେଦୋ। ଯଥା ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିତାସମୂହତଭୂମିଲଦ୍ଧୁପ୍ପନ୍ନଂ ସତି ପଚ୍ଚଯସମୱାଯେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହଂ, ଏୱଂ ଆରମ୍ମଣାଧିଗ୍ଗହିତୁପ୍ପନ୍ନମ୍ପୀତି ତିୱିଧସ୍ସାପି ଭୂମିଲଦ୍ଧେନ ଏକସଙ୍ଗହତା ୱୁତ୍ତା।

୮୩୮। ଅକୁସଲମ୍ପି ଭୂତାପଗତୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅତୀତତ୍ତା ନ ପହାତବ୍ବଂ, ତଥା ଏକଚ୍ଚଂ ଓକାସକତୁପ୍ପନ୍ନଂ ଇତରଂ ଅପ୍ପହାତବ୍ବତୋ, ସେସଦ୍ୱଯଂ ଖଣତ୍ତଯସମଙ୍ଗିଭାୱତୋତି ଆହ ''ଅମଗ୍ଗୱଜ୍ଝତ୍ତା''ତି। କେନଚୀତି ଚତୂସୁ ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣେସୁ କେନଚି। ତସ୍ସାତି ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ଚତୁବ୍ବିଧସ୍ସପି ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ। ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଭାୱଂ ୱିନାସଯମାନନ୍ତି ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତାପାଦନେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହତଂ ୱିନାସେନ୍ତଂ। ପଠମଂ ଲୋକିଯଞ୍ଞାଣେନ ଯଥାବଲଂ ପହୀନମେୱ ଲୋକୁତ୍ତରଞ୍ଞାଣଂ ପଜହତୀତି ଲୋକିଯଗ୍ଗହଣଂ କତଂ।

ପରିଞ୍ଞାଦିକିଚ୍ଚକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୩୯।ସଚ୍ଚାଭିସମଯକାଲସ୍ମିନ୍ତି ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯସଚ୍ଚାନଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନକ୍ଖଣେ। ୱୁତ୍ତାନୀତି ''ଦୁକ୍ଖଂ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟ''ନ୍ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୯୯), ''ଯୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦୁକ୍ଖଂ ପସ୍ସତୀ''ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୫।୧୧୦୦) ଚ ୱୁତ୍ତାନି। ଯଥାସଭାୱେନାତି ଅୱିପରୀତସଭାୱେନ। ''ଜାନିତବ୍ବାନୀ''ତି ୱତ୍ୱା ତେସଂ ଜାନନୱିଧିଂ ଉପମାୱସେନ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଡାୱ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ୱୁତ୍ତଂ ହେତ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ଯଥା ପଦୀପୋତିଆଦି ଏକସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ଏକକ୍ଖଣେ ଚତ୍ତାରି କିଚ୍ଚାନି କଥଂ ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ନ ହି ତାଦିସଂ କିଞ୍ଚି ଲୋକେ ଦିଟ୍ଠଂ ଅତ୍ଥି, ନ ଚ ୱଚନଂ ଲବ୍ଭତୀତି ଅନ୍ତୋଲୀନଚୋଦନଂ ମନସି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ''ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯେନା''ତି। ଅନୱସେସତୋ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଜାନନସଙ୍ଖାତେନ ପଟିୱିଜ୍ଝନେନ ଅଭିସମେତି ଅସମ୍ମୋହୱସେନ ପଟିୱିଜ୍ଝତି। ପହାନାଭିସମଯେନାତି ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନସଙ୍ଖାତେନ ପଟିୱିଜ୍ଝନେନ ଅସମ୍ମୋହତୋ ଅଭିସମେତି। ମଗ୍ଗଂ ଭାୱନାଭିସମଯେନାତି ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାଦିସେସମଗ୍ଗଂ ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯତାୱସେନ ଭାୱନାଭିସମଯେନ। ଅଭିସମେତି ପୁବ୍ବଭାଗଭାୱନାସମ୍ଭୂତେନ ଅରିଯମଗ୍ଗଭାୱନାସଙ୍ଖାତେନ ପଟିୱିଜ୍ଝନେନ ଅଭିସମେତି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଂ ମଗ୍ଗଂ ଅସମ୍ମୋହତୋ ପଟିୱିଜ୍ଝତି। ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଞ୍ହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ସମ୍ମୋହଂ ୱିଦ୍ଧଂସେନ୍ତଂ ଅତ୍ତନିପି ସମ୍ମୋହଂ ୱିଦ୍ଧଂସେତିଯେୱ। ନିରୋଧନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ। ସଚ୍ଛିକିରିଯାଭିସମଯେନାତି ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣସଙ୍ଖାତେନ ପଟିୱିଜ୍ଝନେନ। ପାପୁଣାତୀତି ଅଧିଗଚ୍ଛତି। ସ୍ୱାଯଂ ଅଧିଗମୋ ଦସ୍ସନପଟିୱେଧୋତି ଆହ ''ପସ୍ସତି ପଟିୱିଜ୍ଝତୀ''ତି।

''ନିରୋଧଂ...ପେ... ପଟିୱିଜ୍ଝତୀ''ତି ଏତେନ ନିରୋଧସଚ୍ଚମେକଂ ଆରମ୍ମଣପଟିୱେଧେନ ଚତ୍ତାରିପି ସଚ୍ଚାନି ଅସମ୍ମୋହପଟିୱେଧେନ ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ

ପଟିଵିଜ୍ଝତୀତି ଏଵଂ ଯୁତ୍ତିଵସେନ ଵିଭାଵିତଂ ଏକପଟିଵେଧଂ ଆଗମେନପି ସାଧେତୁଂ ''ଵୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତ''ନ୍ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ''ସଙ୍ଗଂ ଵେଦିତଵ୍ଵ''ନ୍ତି ଇମିନା ''ଯୋ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯଂ ପସ୍ସତି, ସୋ ଦୁକ୍ଖମ୍ପି ପସ୍ସତୀ''ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୫।୧୧୦୦) ଆଗତଂ ସମୁଦଯଂ ସଚ୍ଚାଦିମୂଲକଂ ଯୋଜନଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ନ ଚେତଂ କାଲନ୍ତରଦସ୍ସନଂ ସନ୍ଧାଯ ଵୁତ୍ତଂ, ଅଥ ଖୋ ଏକପଟିଵେଧମେଵାତି ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ''ମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିସ୍ସ ଞାଣଂ, ଦୁକ୍ଖେପେତଂ ଞାଣ''ନ୍ତିଆଦିନା (ଵିଭ। ୭୯୪; ପଟି। ମ। ୧।୧୦୯) ଅପରଂ ସୁତ୍ତପଦଂ ଆନୀତଂ। ତଥା ହି ''ଯୋ ନୁ ଖୋ, ଆଵୁସୋ, ଦୁକ୍ଖଂ ପସ୍ସତି, ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯମ୍ପି ସୋ ପସ୍ସତି…ପେ… ପଟିପଦମ୍ପି ସୋ ପସ୍ସତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୧୦୦) ଏକସଚ୍ଚଦସ୍ସନସମଙ୍ଗିନୋ ଅଞ୍ଞସଚ୍ଚଦସ୍ସନସମଙ୍ଗିଭାଵଵିଚାରଣାଯ ତମତ୍ଥଂ ସାଧେତୁଂ ଆଯସ୍ମତା ଗଵମ୍ପତିତ୍ଥେରେନ ଵୁତ୍ତଂ, ପଚ୍ଚେକଞ୍ଚ ସଚ୍ଚଉଯଦସ୍ସନଯୋଜନା କତା। ଅଞ୍ଞଥା କମାଭିସମଯେ ପୁରିମଦିଟ୍ଠସ୍ସ ପୁନ ଅଦସ୍ସନତୋ ସମୁଦଯାଦିଂ ପସ୍ସତୋ ଦୁକ୍ଖାଦିଦସ୍ସନଂ ପୁନ ଅଵତ୍ତଙ୍ଗଂ ସିଯା, ଵୁଚ୍ଚମାନେ ଚ ସଵ୍ଵଦସ୍ସନଂ ଦସ୍ସନନ୍ତରପରମନ୍ତି ଦସ୍ସନାନୁପରମୋ ଏଵ ସିଯାତି।

ନିସ୍ସଯଭାଵହେତୁତାଯ ଦୁକ୍ଖପରିଞ୍ଞାଯ ଵଟ୍ଟିଝାପନସଦିସତା, ପଟିପକ୍ଖଵିଦ୍ଧଂସନତାଯ ସମୁଦଯପ୍ପହାନସ୍ସ ଅନ୍ଧକାରଵିଧମନସଦିସତା, ଞାଣାଲୋକପରିବ୍ରୂହନତାଯ ମଗ୍ଗଭାଵନାଯ ଆଲୋକଵିଦ୍ଧଂସନସଦିସତା, ତେନ ତେନ ମଗ୍ଗେନ ଯଥା ଯଥା ନିରୋଧସ୍ସ ସଚ୍ଛିକିରିଯା, ତଥା ତଥା କିଲେସସ୍ନେହପରିଯାଦାନଂ ହୋତୀତି ନିରୋଧସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ସ୍ନେହପରିଯାଦାନସଦିସତା କାରଣୂପଚାରେନ ଵୁତ୍ତା।

୮୪୦।ଓଭାସେତୀତି ପକାସେତି। କିଲେସପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିନ୍ତି ସଵ୍ଵକିଲେସଦରଥପରିଳାହଵୂପସମଭାଵତୋ କିଲେସାନଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଭୂତଂ।

୮୪୧।ଅପ୍ପେତୀତି ପପ୍ପୋତି। ଦୁକ୍ଖପରିଞ୍ଞାଯ ସକ୍କାଯତୀରସମତିକ୍କମଭାଵତୋ ଓରିମତୀରପ୍ପହାନସଦିସତା, ମଗ୍ଗଭାଵନାଯ ସତ୍ତତିଂସବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମାଵହନତାଯ ଭଣ୍ଡଵହନସଦିସତା।

୮୪୨। ପଵତ୍ତଂ ଞାଣଂ ଅସ୍ସାତି ପଵତ୍ତଞାଣୋ, ମଗ୍ଗୋ। ଅସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ।

ତଥଟ୍ଠେନାତି ତଥସଭାଵେନ, ପୀଳନାଦିଅଵିପରୀତସଭାଵେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକପଟିଵେଧାନୀତି ଏକଜ୍ଝଂ ପଟିଵିଜ୍ଝିତଵ୍ଵାକାରାନି।

ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପୀଳନଟ୍ଠୋତିଆଦୀସୁ ଯଂ ଵତ୍ତଵ୍ଵଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିଵଣ୍ଣନାଯଂ (ଵିସୁଦ୍ଧି। ମହାଟୀ। ୧।୧୪୪) ଵୁତ୍ତମେଵ। ଏକସଙ୍ଗହିତାନୀତି ଏକେନେଵ ସଙ୍ଗହିତାନି। କେନ? ତଥଟ୍ଠେନ, ସଚ୍ଚଟ୍ଠେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଂ ଏକସଙ୍ଗହିତନ୍ତିଆଦି ଞାଣସ୍ସ ଏକପଟିଵେଧଦସ୍ସନଂ। ମଗ୍ଗଞାଣଞ୍ହି ନିରୋଧମେଵ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋନ୍ତମ୍ପି ଯୋ ସୋ ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ତଚ୍ଛାଵିପଲ୍ଲାସଭୂତଭାଵସଙ୍ଖାତୋ ସଚ୍ଚଟ୍ଠୋ, ତପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦକସମ୍ମୋହଵିଦ୍ଧଂସନେନ ତଂ ଯାଥାଵତୋ ପଟିଵିଜ୍ଝନ୍ତଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କରୋନ୍ତମେଵ ପଵତ୍ତତି। ଯତୋ ଅପରଭାଗେ ପୀଳନାଦଯୋ ସୋଳସପି ସଚ୍ଚଟ୍ଠା ଅରିଯସ୍ସ ହତ୍ଥାମଲକଂ ଵିଯ ଯାଥାଵତୋ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି।

୮୪୩।ଅତ୍ଥାତି ଞାଣେନ ଅରଣୀଯତୋ ଅତ୍ଥାତି ଲଦ୍ଧସମଞ୍ଞା ଆକାରା। ଅଞ୍ଞସଚ୍ଚଦସ୍ସନଵସେନାତି ସମୁଦଯାଦିସଚ୍ଚନ୍ତରଦସ୍ସନଵସେନ। ଆଵିଭାଵତୋତି ପକାସଭାଵତୋ। ଇଦଂ ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯେ ଆକାରା ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ସଭାଵଵସେନ, ସଚ୍ଚନ୍ତରଦସ୍ସନଵସେନ ଚ ଆଵିଭଵନ୍ତି, ତେ ପୀଳନାଦଯୋ ଚତ୍ତାରୋପେଵାତି ସୋଳସେଵ ଵୁତ୍ତା, ନ ଅଞ୍ଞେତି। ଅଯମତ୍ଥୋ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋତି କଥମିଦଂ ଵିଞ୍ଞାଯତୀତି ଆହ ''ତତ୍ଥ କତମଂ ଦୁକ୍ଖେ ଞାଣ''ନ୍ତିଆଦି। ତେନେତଂ ଦସ୍ସେତି – ଯସ୍ମା ପାଳିଯଂ ଵିସୁଂ ଵିସୁଂ ଆରମ୍ମଣକରଣଵସେନପି ସଚ୍ଚଞାଣଂ ଵୁତ୍ତଂ କିଚ୍ଚନିଵ୍ଵତ୍ତିଵସେନପି, ତସ୍ମା ଵିଞ୍ଞାଯତି ''ସଭାଵତୋ, ସଚ୍ଚନ୍ତରଦସ୍ସନତୋ ଚ ସଚ୍ଚାନଂ ଆକାରା ଆଵିଭଵନ୍ତୀ''ତି।

କିଚ୍ଚନିଵ୍ଵତ୍ତିଵସେନ ଦସ୍ସନଂ ଆଵିଭାଵତୋ ଦସ୍ସନସଦିସନ୍ତି ତଂ ଅନାମସିତ୍ଵା ଇତରମେଵ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତତ୍ଥା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ଦ୍ଵୀସୁ ଦସ୍ସନେସୁ। ଆଯୂହିତନ୍ତି ପିଣ୍ଡଵସେନ ନିଵ୍ଵତ୍ତିତଂ। ଯଞ୍ହି କିଞ୍ଚି ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ, ସଵ୍ଵଂ ତଂ ସମୁଦିତମେଵ ନିଵ୍ଵତ୍ତତୀତି। ସଙ୍ଖତନ୍ତି ପଚ୍ଚଯନ୍ତରେହି ସମେଚ୍ଚ ସମ୍ଭୂଯ କତଂ। ରାସିକତନ୍ତି ପୁଞ୍ଜକତଂ। ଅନେକମେଵ ହି ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଂ ଏକଜ୍ଝଂ ନିଵ୍ଵତ୍ତମାନଂ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯେହି ରାସିକତଂ ଵିଯ ହୋତୀତି। ତସ୍ମାତି ସମୁଦଯେନ ଆଯୂହିତତ୍ତା। ଅସ୍ସାତି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚସ୍ସ। ଯସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ , ତସ୍ସ କିଲେସସନ୍ତାପହରୋ। ସଯମ୍ପି କିଲେସପରିଳାହାଭାଵତୋ ସୁସୀତଲୋ। ସନ୍ତାପଟ୍ଠୋ ଆଵିଭଵତି ଉଳାରଦସ୍ସନେନ ତଦଞ୍ଞସ୍ସ ଅନୁଳାରଭାଵୋ ଵିଯାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଆଯସ୍ମତୋ''ତିଆଦି। ଅଵିପରିଣାମଧମ୍ମସ୍ସ ନିଚ୍ଚସଭାଵସ୍ସ ଵତ୍ତଵ୍ଵମେଵ ନତ୍ଥି ପଟିପକ୍ଖତୋ ଆଵିଭଵନାକାରସ୍ସ ସୁଖସିଦ୍ଧିତୋ।

ନିଦାନଟ୍ଠୋ ଆଵିଭଵତି ଇଦମସ୍ସ ନିଦଦାତୀତି। ସଂଯୋଗପଲିବୋଧଟ୍ଠା ପଟିପକ୍ଖଵସେନ ଆଵିଭଵନାକାରାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଵିସଂଯୋଗଭୂତସ୍ସା''ତିଆଦି। କିଲେସଦୁକ୍ଖେହି ସଂଯୋଜନଟ୍ଠୋ ସଂଯୋଗଟ୍ଠୋ। ସଂସାରଚାରକେ ପଲିବୁନ୍ଧନଟ୍ଠୋ ପଲିବୋଧଟ୍ଠୋ।

କିଲେସସଙ୍ଗଣିକାଦିଓସେନ ଅୱିୱେକଭୂତସ୍ସ। ୱିୱେକଟ୍ଠୋ ଉପଧିୱିୱେକତା। ସଙ୍ଖସଙ୍ଖାରୱିୱିତ୍ତତା ଅସଙ୍ଖତଭାୱୋତି ଏୱଂ ଅଚ୍ଛରିୟବ୍ଭୁତସଭାୱୋପି ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ସଙ୍ଖତୋ ଏୱ, ଅୟମେୱ ଚ ଏକୋ ଅସଙ୍ଖତୋତି ନିରୋଧସ୍ସ ଅସଙ୍ଖତଭାୱୋ ସୁପାକଟୋ ହୋତି। ଦୁକ୍ଖଂ ୱିସଂ ମରଣଧମ୍ମତୋ ତସ୍ସ ଅଗଦଭୂତଂ ଅମତଂ ନିବ୍ବାନଂ।

''ମଗ୍ଗୋ''ତି ସମ୍ଭାୱେତବ୍ବତଂ ପତ୍ତୋ ସୁଖୁମସନ୍ତଭାୱେନ ଉପଟ୍ଠିତୋ ନିକନ୍ତିଭୂତୋପି ନାୟଂ ସମୁଦୟୋ ହେତୁ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ପତ୍ତିୟା। ଅୟଂ ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ହେତୂତି ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଦସ୍ସନେ ୱୁତ୍ତନୟେନ ମଗ୍ଗସ୍ସ ହେତୁଟ୍ଠୋ ଆୱିଭୱତି। ନିରୋଧଦସ୍ସନେନାତି ଅତିୱିୟ ନିପୁଣସ୍ସ ପରମଗମ୍ଭୀରସ୍ସ ନିରୋଧସଚ୍ଚସ୍ସ ଦସ୍ସନେନ। ତେନାହ ''ପରମସୁଖୁମାନୀ''ତିଆଦି। ଦୁକ୍ଖଦସ୍ସନେନାତି ଅତିୱିୟ ଆଦୀନୱପ୍ପତ୍ତିୟା ୱିପୁଲତରାଦୀନୱସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚସ୍ସ ଦସ୍ସନେନ। ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତୋ ଆଧିପତେୟ୍ୟଟ୍ଠୋ। ତେନାହ ''ଅନେକରୋଗାତୁର...ପେ... ଉଢଆରଭାୱୋ ୱିୟା''ତି। ଏୱମେତେ ୟଥାରହଂ ଅନ୍ୱୟତୋ, ବ୍ୟତିରେକତୋ ଚ ସଚ୍ଚେସୁ ଆୱିଭୱନାକାରା ୱିଭାୱିତା।

ଏକେକସ୍ସାତି ଏକେକସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ, ପୀଳନାୟୂହନନିସ୍ସରଣନିୟ୍ୟାନଟ୍ଠେ ସନ୍ଧାୟାହ। ତିଣ୍ଣଂ ତିଣ୍ଣନ୍ତି ସଙ୍ଖତାଦିଅତ୍ଥେ। ଯେ ପନ ୱାଦିନୋ। ନାନାଭିସମୟନ୍ତି ନାନାଞାଣେନ ଅଭିସମୟଂ, ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ନାନାକ୍ଖଣେ ନାନାଞାଣେନ ପଟିୱିଜ୍ଝନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୟଦି ହି ମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ନାନାଭିସମୟୋ ସିୟା, ଦୁକ୍ଖଦସ୍ସନାଦୀହି ପଠମମଗ୍ଗାଦୀହି ପହାତବ୍ବାନଂ ସଂୟୋଜନତ୍ତୟାଦୀନଂ ଏକଦେସପ୍ପହାନଂ ଆପଜ୍ଜତି। ତଥା ଚ ସତି ଏକଦେସସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଟ୍ଠତାଦିପ୍ପସଙ୍ଗୋ। ତଂତଂଦସ୍ସନାନନ୍ତରଞ୍ଚ ତଂତଂଫଲେନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ତଂତଂପହେୟ୍ୟକିଲେସପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଭୂତାନଂ ଫଲାନଂ ମଗ୍ଗାନଂ ୱିୟ ଚତୁକ୍କତା ସିୟା। ତଥା ଚ ସତି ଏକଦେସସୋତାପନ୍ନତାଦିପ୍ପସଙ୍ଗୋ। କିଞ୍ଚ ଭିୟ୍ୟୋ – ୟଦି ମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ ନାନାଭିସମୟୋ ସିୟା, ଅଞ୍ଞେନ ଞାଣେନ ଦୁକ୍ଖଂ ପସ୍ସତି। ଅଞ୍ଞେନ ସମୁଦୟଂ, ଅଞ୍ଞେନ ନିରୋଧଂ, ଅଞ୍ଞେନ ମଗ୍ଗଂ, ଏୱଂ ସତି ମଗ୍ଗକିଚ୍ଚଂ ଅପରିପୁଣ୍ଣମେୱ ସିୟା। ମଗ୍ଗଦସ୍ସନେନ ହି ଦ୍ୱୟଗତି, ତେନେୱ ୱା ତସ୍ସ ଦସ୍ସନଂ, ଅଞ୍ଞେନ ୱାତି। ତତ୍ଥ ପଠମୋ ତାୱ ପକ୍ଖୋ ନ ୟୁଜ୍ଜତି ଅତ୍ତନି ପୱତ୍ତିୟା ଅସମ୍ଭୱତୋ। ନ ହି ତେନେୱ ଅଙ୍ଗୁଲଗ୍ଗେନ ତମେୱ ପରାମସିତୁଂ ସକ୍କା। ଅଥ ଅଞ୍ଞେନ ଅନୱଟ୍ଠାନପ୍ପସଙ୍ଗୋ ''ଯେନ ମଗ୍ଗଂ ପସ୍ସତି, ସୋପି ମଗ୍ଗୋ। ତମ୍ପି ଯେନ ପସ୍ସତି, ସୋପି ମଗ୍ଗୋ''ତି। ତସ୍ମା ଏକାଭିସମୟତୋ ୟଥାୱୁତ୍ତୋ ଅସମ୍ମୋହପଟିୱେଧୋୱ ୟୁତ୍ତୋ। ଅପିଚ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତବ୍ବଂ, ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦିତବ୍ବଞ୍ଚ ସଚ୍ଚଦ୍ୱୟଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତମାନସ୍ସ ମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନାନି ନ ସମ୍ଭୱନ୍ତି ତତୋ ଅନିସ୍ସରଣତୋ। ନ ହି ଦୁକ୍ଖପରିଞ୍ଞାସମୁଦୟପ୍ପହାନାନି ଦୁକ୍ଖସମୁଦୟସଚ୍ଚାରମ୍ମଣେନ ଞାଣେନ କାତୁଂ ସକ୍କୁଣେୟ୍ୟାନି। ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣେନ ପନ ତତ୍ଥ, ଇତରଦ୍ୱୟେ ଚ ସମ୍ମୋହଂ ୱିଦ୍ଧଂସେନ୍ତେନ ସକ୍କା କାତୁନ୍ତି ଏକାଭିସମୟୋ ଏୱ ୟୁତ୍ତୋ। ଅୟଂ ପନ ଅତ୍ଥୋ ପାଠଇଯଂ ଆଗତୋ ଏୱାତି ''ତେସଂ ଉତ୍ତରଂ ଅଭିଧମ୍ମେ କଥାୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ୱୁତ୍ତମେୱା''ତି।

ପରିଞ୍ଞାଦିପ୍ପଭେଦକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୪୫।ଅଭିଞ୍ଞାପଞ୍ଞାତିଆଦୀନଂ ଅତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋୟେୱ। ଅପିଚ ସୁତମୟାୟ, ଚିନ୍ତାମୟାୟ, ଏକଚ୍ଚଭାୱନାମୟାୟ ଚ ଅଭିୱିସିଟ୍ଠାୟ ପଞ୍ଞାୟ ଞାତା ଅଭିଞ୍ଞାତା। ଆୱେଣିକା ଭୂମି ପରିଞ୍ଞନ୍ତରାନଂ ଅୱିସୟଭାୱତୋ। ନ ହି ନାମରୂପପରିଚ୍ଛେଦପଚ୍ଚୟପରିଗ୍ଗହଣୱସେନ ତୀରଣପରିଞ୍ଞାଦୀନଂ ପୱତ୍ତି ଅତ୍ଥି।

୮୪୬। ଅନୁଲୋମଞାଣମ୍ପି ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନେୱ ସଙ୍ଖାରେ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତତି, ପଗେୱ ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଦୟୋତି ଆହ ''ଯାୱ ଅନୁଲୋମା ଆୱେଣିକା ଭୂମୀ''ତି। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ତୀରଣପରିଞ୍ଞାଭୂମିୟଂ ଞାତପ୍ପହାନପରିଞ୍ଞାୟୋପି ଲଦ୍ଧାୱସରା, ତତ୍ଥ ପନ ୟଥା ତୀରଣପରିଞ୍ଞା ସାତିସୟଂ କିଚ୍ଚକାରୀ, ନ ତଥା ଇତରାତି ଆୱେଣିକଗ୍ଗହଣଂ।

୮୪୭। ନିପ୍ପରିୟାୟେନ ପହାନପରିଞ୍ଞା ନାମ ମଗ୍ଗଞାଣନ୍ତି ''ଯାୱ ମଗ୍ଗଞାଣା ଭୂମୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ । ଅୟଂ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତାତି ଇଧ ଅଭିସମୟକାଲେ କିଚ୍ଚୱିଚାରେ ଅୟଂ ପହାନପରିଞ୍ଞା ଅଧିପ୍ପେତା ତଦତ୍ଥତ୍ତା ସେସପରିଞ୍ଞାନଂ। ତେନାହ ''ୟସ୍ମା ୱା''ତିଆଦି।

ତଦତ୍ଥାୟେୱାତି ପହାନପରିଞ୍ଞତ୍ଥା ଏୱ। ଅଥ ୱା ତଦତ୍ଥାୟେୱାତି ପହାନତ୍ଥା ଏୱ। ଅଥ ୱା ତଦତ୍ଥାୟେୱାତି ମଗ୍ଗତ୍ଥା ଏୱ। ଞାତତୀରଣପରିଞ୍ଞା ହି ୟାୱଦେୱ ମଗ୍ଗାଧିଗମତ୍ଥାୟ ପୱତ୍ତା। ନିୟମତୋ ଞାତା ଚେୱ ତୀରିତା ଚ ହୋନ୍ତି ଞାତତୀରିତଭାୱେହି ୱିନା ପହାନାଭାୱତୋ, ପହାନସିଦ୍ଧିୟଞ୍ଚ ଞାତତୀରିତଭାୱସିଦ୍ଧିତୋ। ମଗ୍ଗଞାଣଞ୍ହି ଦୁକ୍ଖେ ପରିଞ୍ଞାଭିସମୟୱସେନ ପୱତ୍ତମାନଂ ତସ୍ସ ସଭାୱଲକ୍ଖଣଂ ୱିୟ ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣମ୍ପି ପଟିୱିଜ୍ଝତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି ତପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦକସମ୍ମୋହୱିଦ୍ଧଂସନତୋ। ତେନାହ ''ପରିଞ୍ଞତ୍ତୟମ୍ପି...ପେ... ୱେଦିତବ୍ବ''ନ୍ତି।

୮୪୮।ପରିଞ୍ଞା ୱିୟାତି ତିୱିଧତାସାମଞ୍ଞଂ ନିଦସ୍ସେତି, ନ ପରିଞ୍ଞାପହାତବ୍ବତାସାମଞ୍ଞଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନସ୍ସ ଅରିପଞ୍ଞାକିଚ୍ଚଭାୱତୋ।

କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦଯୋ ଯଥା ନ ଚିତ୍ତଂ ପରିଯୁଟ୍ଠାଯ ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ଏୱଂ ପରିଯୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ନିସେଧନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିକରଣଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନଂ, ୱିକ୍ଖମ୍ଭନମେୱ ପହାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନଂ। ପାକଟତ୍ତାତି ''ଅଯଂ ଅବ୍ଯାପନ୍ନଚିତ୍ତୋ ୱିଗତଥିନମିଦ୍ଧୋ''ତିଆଦିନା (ଅ। ନି। ୪।୧୯୮) ପରେସମ୍ପି ପାକଟତ୍ତା। ''ନ ସହସା ଚିତ୍ତଂ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରନ୍ତୀ''ତି ଇଦଂ ପଟିଲଦ୍ଧମତ୍ତସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ସୁଭାୱିତେ ପନ ପଗୁଣଜ୍ଝାନେ ଯାୱ ଚରିମକଚିତ୍ତମ୍ପି ନ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରନ୍ତେୱ। ଅଥ ୱା ଝାନସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗେପୀତି ଝାନାଧିଗମତ୍ଥାଯ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦିଯା। ପଚ୍ଛାଭାଗେପୀତି ଝାନଂ ଲଭିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞକିଚ୍ଚପ୍ପସୁତସ୍ସପି। ୱିତକ୍କାଦଯୋତି ୱିତକ୍କୱିଚାରପୀତିସୁଖରୂପସଞ୍ଞାଦଯୋ। ଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଦୀନଂ ପଟିପକ୍ଖା ଦୁତିଯାଦୀସୁ ଅପ୍ପିତେସ୍ୱେୱ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନ୍ତି, ତତୋ ତତୋ ୱୁଟ୍ଠିତମତ୍ତସ୍ସ ପନ ପୱତ୍ତନ୍ତି ପରିଭଟ୍ଠଭୱସେନେୱ ୱୁଟ୍ଠହନତୋ।

୮୪୯।''ପଦୀପେନ ଅନ୍ଧକାରସ୍ସ ୱିଯା''ତି ଇଦଂ ପଟିପକ୍ଖେନ ପହୀନଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ପଟିପକ୍ଖୋ ହି ପଦୀପୋ ଅନ୍ଧକାରସ୍ସ, ଘଟପ୍ପହାରୋ ପନ ସେୱାଲସ୍ସ ନ ପଟିପକ୍ଖୋ, କେୱଲଂ ପୱତ୍ତିନିୱାରଣମତ୍ତମେୱ କରୋତୀତି। ତେନ ଅସତିପି ଉକ୍କୁଟ୍ଠପଚ୍ଚନୀକତାଯ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଦୀନଂ ୱିତକ୍କାଦୀନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନସ୍ସ ତଂ ନିଦସ୍ସନଂ ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ଯୁଜ୍ଜତି। ''ୱିପସ୍ସନାଯ ଅୱଯୱଭୂତେନା''ତି ଇଦଂ ଇଧାଧିପ୍ପେତତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସୀଲୱିସୋଧନାଦିନାପି ହି ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନଂ ହୋତିଯେୱାତି। ଞାଣଙ୍ଗେନାତି ଞାଣସଙ୍ଖାତେନ କାରଣେନ। ତଦଙ୍ଗେନ ତଦଙ୍ଗସ୍ସ ପହାନଂ ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନଂ। ସତି ୱିଜ୍ଜମାନେ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକସଙ୍ଖାତେ କାଯେ, ସଯଂ ୱା ତତ୍ଥ ସତି ଦିଟ୍ଠି ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠି, ''ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀ''ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୩।୮୧; ୪।୩୪୫) ନଯେନ ୱୁତ୍ତା ଅତ୍ତାନୁଦିଟ୍ଠି। ସୋଳସୱତ୍ଥୁକା, ଅଟ୍ଠୱତ୍ଥୁକା ଚ କଙ୍ଖାୱ ମଲଂ କଙ୍ଖାମଲଂ। ସମୂହଗାହସ୍ସାତି ''ଅତ୍ତା ଅତ୍ତନିଯ''ନ୍ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତସମୂହଗହଣସ୍ସ ପହାନଂ କଲାପସମ୍ମସନେନ ଏକାଦସସୁ ଓକାସେସୁ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱିକିରଣୱସେନ ଖନ୍ଧାନଂ ଦସ୍ସନତୋ। ଅସ୍ସାଦସଞ୍ଞାଯାତି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ ଅସ୍ସାଦନୱସେନ ପୱତ୍ତମିଚ୍ଛାସଞ୍ଞାଯ। ଅପ୍ପଟିସଙ୍ଖାନସ୍ସାତି ପଟିସଙ୍ଖାନପଟିପକ୍ଖସ୍ସ ମୋହସ୍ସ। ଅନୁପେକ୍ଖନସ୍ସାତି ଅପେକ୍ଖାଯ। ସଙ୍ଖାରେସୁ ନିଚ୍ଚାଦିଗାହୋ ସଚ୍ଚପଟିଲୋମଗାହୋ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚାଧିଗମସ୍ସ ୱିଲୋମନତୋ। ସାଦୀନୱେସୁ ଅନାଦୀନୱସଞ୍ଞିତା, ଅନାଦୀନୱେ ଚ ସାଦୀନୱସଞ୍ଞିତା ସଚ୍ଚପଟିଲୋମଗାହୋତି ଚ ୱଦନ୍ତି।

ଏୱଂ ୱିସୁଦ୍ଧିକ୍କମେନ ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅଟ୍ଠାରସମହାୱିପସ୍ସନାୱସେନପି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଂ ୱା ପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯଂ ୱା ପନ ପହାନନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

୮୫୦।ୱୁତ୍ତମେୱ ''ସବ୍ବଂ ସଙ୍ଖାରଗତଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଅନୁପସ୍ସତୀ''ତିଆଦିନା (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୭୪୧)।

ସନ୍ତତିସମୂହକିଚ୍ଚାରମ୍ମଣାନଂ ୱସେନ ଘନଗ୍ଗହଣଂ ଘନସଞ୍ଞା, ତସ୍ସା ଘନସଞ୍ଞାଯ।

ନିରୋଧେ ଅଧିମୁତ୍ତତା, ତାଯାତି ତିଯଦ୍ଧଗତାନଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ନିରୋଧମେୱ ଦିସ୍ୱା ତତ୍ଥ ଅଧିମୁଚ୍ଚନୱସେନ ପୱତ୍ତପଞ୍ଞା, ତାଯ। ଆଯୂହନସ୍ସାତି ଅଭିସଙ୍ଖରଣସ୍ସ।

ତଂ ତଂ ପରିଚ୍ଛେଦନ୍ତି ଆଦାନନିକ୍ଖେପାଦିକଂ ତଂ ତଂ ପରିଚ୍ଛେଦଂ। ଅଞ୍ଞଥାପୱତ୍ତିଦସ୍ସନନ୍ତି ୱୁତ୍ତପରିଚ୍ଛେଦତୋ ପୁବ୍ବେ, ପଚ୍ଛା ଚ ଅଞ୍ଞାକାରପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଦସ୍ସନଂ, ଅୱତ୍ଥାୱିସେସପ୍ପୱତ୍ତିଦସ୍ସନଂ ୱା। ଧୁୱସଞ୍ଞାଯାତି ଥିରଭାୱଗ୍ଗହଣସ୍ସ।

ସାରାଦାନାଭିନିୱେସସ୍ସାତି ଅସାରେସୁ ସାରଗହଣାଭିନିୱେସସ୍ସ।

ସଂସଯମିଚ୍ଛାଞାଣାନଂ ୱସେନ ସମ୍ମୂଯ୍ହନଂ ସମ୍ମୋହୋ, ସୋ ଏୱ ଅଭିନିୱେସୋତି ସମ୍ମୋହାଭିନିୱେସୋ। ସଙ୍ଖାରେସୁ ଲେଣତାଣଭାୱଗ୍ଗହଣଂ ଆଲଯାଭିନିୱେସୋ, ଅତ୍ଥତୋ ଭୱନିକନ୍ତି।

ଯଥା ଚିତ୍ତଂ ସଙ୍ଖାରେ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ୱିୱଟ୍ଟଂ ନିବ୍ବାନଂ ପକ୍ଖନ୍ଦତି, ତଥା ପୱତ୍ତନତୋ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା ଚ ଅନୁଲୋମଞ୍ଚ ''ୱିୱଟ୍ଟାନୁପସ୍ସନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନିୱିଟ୍ଠଭାୱେନ ଓଗାଳ୍ହଭାୱେନ ପୱତ୍ତସଂଯୋଜନାଦିକିଲେସା ଏୱ କିଲେସାଭିନିୱେସୋ। ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ସମାଧିନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାସମାଧିମାହ।

୮୫୧।ଅସନିୱିଚକ୍କଂ ଅସନିମଣ୍ଡଲଂ। ଏୱଂ ପହାନନ୍ତି ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତାପାଦନମାହ। କମ୍ମକିଲେସାନଂ, ସବ୍ବେସମ୍ପି ୱା ସଙ୍ଖାରାନଂ ଖଯଂ ନିରୋଧଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଖଯଗାମୀ, ଅରିଯମଗ୍ଗୋ। ଲୋକୁତ୍ତରଗ୍ଗହଣେନେୱ ସିଦ୍ଧେପି ଖଯଗାମିଗ୍ଗହଣଂ ୱଣ୍ଣଭଣନତ୍ଥଂ। ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନମେୱାତି ଅୱଧାରଣଂ ନିପ୍ପରିଯାଯତଂ ଉପାଦାଯ। ତଦତ୍ଥାନେୱାତି ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନତ୍ଥାନେୱ। ତେନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନାନଂ ମଗ୍ଗସମ୍ଭାରତମାହ ତେହି ୱିନା ଅସିଜ୍ଝନତୋ। ଅଥ ୱା ତଦତ୍ଥାନେୱାତି ମଗ୍ଗତ୍ଥାନେୱ। ତେନ ତଦତ୍ଥତାଯ ତେସଂ ତଂକିଚ୍ଚତଂ ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ ''ତସ୍ମା''ତିଆଦି। ତମେୱତ୍ଥଂ

ଉପମାଯ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପଟିରାଜାନଂ ୱଧିତ୍ୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯମ୍ପି ତତୋ ପୁବ୍ବେ କତନ୍ତି ଯଂ ତତୋରଜ୍ଜପତ୍ତିତୋ ପୁବ୍ବେ କତଂ ପଚ୍ଚନ୍ତସାଧନଦୁଗ୍ଗୱିଦ୍ଧଂସନାଦି। ଯଥା ଇଦଞ୍ଚିଦଞ୍ଚ ରଞ୍ଞା କତନ୍ତିଯେୱ ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ଲୋକିଯଞାଣେନ ସାଧିତାନିପି ୱିକ୍ଖମ୍ଭନତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନାନି ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନୱସେନ ପୱତ୍ତସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ କିଚ୍ଚଭାୱେନ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତଦତ୍ଥତାଯ, ତେସଂ ତଂସନ୍ତତିପତିତତାଯ ଚ ମଗ୍ଗସ୍ସାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

୮୫୨। ଲୋକିଯସ୍ସ, ଲୋକିଯା ୱା ସଚ୍ଛିକିରିଯା ଲୋକିଯସଚ୍ଛିକିରିଯା। ଏୱଂ ଲୋକୁତ୍ତରସଚ୍ଛିକିରିଯା ୱେଦିତବ୍ବା। ଲାଭୀମ୍ହୀତି ଲାଭୀ ଅମ୍ହି। ତଥା ୱସୀମ୍ହୀତି ଏତ୍ଥାପି। ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଞାଣଫସ୍ସେନାତି ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଆରମ୍ମଣକରଣସଙ୍ଖାତେନ ଞାଣଫସ୍ସନେନ। ‘‘ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ’’ତି ଚ ଇମିନା ଅନୁମାନତୋ ଆରମ୍ମଣକରଣଂ ନିୱତ୍ତେତି, ‘‘ଇଦିସମିଦ’’ନ୍ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱସେନ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଜାନନଂ ହେତ୍ଥ ‘‘ଞାଣଫସ୍ସୋ’’ତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଫସ୍ସିତାତି ଞାଣେନ ଫୁଟ୍ଠା।

ଝାନମଗ୍ଗଫଲାନି ୱିଯ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଅନୁପ୍ପାଦେତ୍ୱାପି ତପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦକସମ୍ମୋହୱିଦ୍ଧଂସନୱସେନ ତଥାୱିଦ୍ଧଂସନପୱତ୍ତଞାଣଂ ଅପରପ୍ପଚ୍ଚଯଞାଣଂ।

ପସ୍ସନ୍ତୋ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଜାନନ୍ତୋ। ଅମତୋଗଧନ୍ତି ଅମତପରିଯାପନ୍ନଂ, ଅମତସଙ୍ଖାତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ପଠମଂ ନିବ୍ବାନଦସ୍ସନତୋ ଦସ୍ସନଂ, ତେନ ଦସ୍ସନେନ ସଚ୍ଛିକିରିଯା ଦସ୍ସନସଚ୍ଛିକିରିଯା। କିଞ୍ଚାପି ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣଂ ତତୋ ପଠମତରଂ ନିବ୍ବାନଂ ପସ୍ସତି, ଆଲମ୍ବନକରଣତୋ ଦିସ୍ୱା କତ୍ତବ୍ବକିଚ୍ଚାକରଣତୋ ପନ ନ ଦସ୍ସନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସା ଦୁୱିଧାପୀତି ସା ଦସ୍ସନଭାୱନାୱସେନ ଦୁୱିଧାପି ସଚ୍ଛିକିରିଯା। ଦସ୍ସନଭାୱନାୱସେନାତି ଦସ୍ସନମଗ୍ଗଭାୱନାମଗ୍ଗୱସେନ। ତେନ ଅମଗ୍ଗୱସେନ ପୱତ୍ତନିବ୍ବାନସ୍ସ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣସଚ୍ଛିକିରିଯଂ ନିୱତ୍ତେତି। ନିବ୍ବାନସ୍ସାତି ପନ ଇମିନା ମଗ୍ଗଫଲେସୁ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣସଚ୍ଛିକିରିଯଂ। ଇମସ୍ସ ଞାଣସ୍ସାତି ଇମସ୍ସ ଯଥାଧିଗତସ୍ସ ଲୋକୁତ୍ତରଞାଣସ୍ସ।

୮୫୩।ଅଭିମତାତି ଅଧିପ୍ପେତା। ଭାୱନା ନାମ ଉପ୍ପାଦନା, ସନ୍ତାନପରିଭାୱନା ଚାତି ତଦୁଭଯଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଲୋକିଯାନ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଯଦଗ୍ଗେନ ହି ଲୋକିଯା କୁସଲାଦଯୋ ଉପ୍ପାଦିତା, ୱଡ୍ଢିତା ଚ, ତଦଗ୍ଗେନସ୍ସ ସୀଲଭାୱନା, କାଯଭାୱନା, ଚିତ୍ତଭାୱନା, ପଞ୍ଞାଭାୱନା ଚ ଲୋକିଯା ନିପ୍ଫାଦିତା ହୋତି, ତାଯ ଚ ସନ୍ତାନୋପି ପରିଭାୱିତୋତି। ତାସୁ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଭାୱନାସୁ ଇଧ ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିକଥାଯଂ ଲୋକୁତ୍ତରଭାୱନା ଅଧିପ୍ପେତା, ନ ଇତରା ତସ୍ସା ସମ୍ଭାରଭାୱତୋ। ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପେତଂ ଞାଣନ୍ତି ଏତଂ ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ଅରିଯମଗ୍ଗଞାଣଂ ଲୋକୁତ୍ତରାନି ସମ୍ମାୱାଚାଦିଭେଦାନି ସୀଲାଦୀନି ଉପ୍ପାଦେତି। କଥଂ? ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯତାଯ। ସୀଲାଦୀନୀତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସମାଧିସ୍ସ ଗହଣଂ, ନ ପଞ୍ଞାଯ। ନ ହି ତଦେୱ ତଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ମଗ୍ଗଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ପନ ଉପ୍ପାଦେତି। ତଦନ୍ତୋଗଧଭାୱା ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ। ସୋ ହି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହିତୋତି ୱଦନ୍ତି। ସୀଲାଦୀନୀତି ୱା ଫଲସୀଲାଦୀନମ୍ପି ଗହଣନ୍ତି ପଞ୍ଞାଯପି ଗହଣଂ ଯୁଜ୍ଜତିଯେୱ। ସହଜାତପଚ୍ଚଯାଦିତାଯାତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯାଦିତାଯପି ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତେହି ଚ ସନ୍ତାନଂ ୱାସେତୀତି ତେହି ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନପଟିପସ୍ସମ୍ଭନୱସେନ ପୱତ୍ତେହି ଲୋକୁତ୍ତରେହି ସୀଲାଦୀହି ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲୋ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନଂ ପରିଭାୱେତି। ଯଂ ନିସ୍ସାଯ ପରାୱୁତ୍ତୀତି ୱଦନ୍ତି। ଯଥା ପରିଞ୍ଞତ୍ତଯମ୍ପି ପହାନତ୍ତଯମ୍ପି ମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ କିଚ୍ଚନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ପରିଯାଯେନ, ନ ଏୱମିଧ। ଇଧ ପନ ଲୋକୁତ୍ତରଭାୱନାୱ ଅସ୍ସ ମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ କିଚ୍ଚଂ। ନ ହେତ୍ଥ ଭାୱନାଯ ପରିଯାଯୋ ଲବ୍ଭତୀତି ଅୱଧାରଣଂ। ତେନ ଲୋକିଯଭାୱନଂ ନିୱତ୍ତେତି।

ଏୱଂ ସରୂପେନେୱ ଆଗତାଯାତି ‘‘ଚିତ୍ତଂ ଭାୱଯ’’ନ୍ତି ସମାଧି ୱିଯ ଚିତ୍ତସୀସେନ ଅନାଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘ପଞ୍ଞଂ ଭାୱଯ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ସରୂପେନେୱ ଆଗତାଯ ପଞ୍ଞାଯ। ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ଉଦ୍ଦେସୱସେନ। ଏତ୍ତାୱତା ତଂ ୱିତ୍ଥାରିତଂ ହୋତି। ଅଯଞ୍ଚ ପଞ୍ହୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତୋ ହୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଇତି ବାୱୀସତିମପରିଚ୍ଛେଦୱଣ୍ଣନା।

୨୩। ପଞ୍ଞାଭାୱନାନିସଂସନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

ଆନିସଂସପକାସନାୱଣ୍ଣନା

୮୫୪।ଅନେକସତାନିସଂସା ସାୱକବୋଧିଆଦିୱିପୁଲୋଦାତଗୁଣୱିସେସାୱହତ୍ତା। ୱିତ୍ଥାରତୋତି ନୟଦସ୍ସନଂ ଅକତ୍ୱା ‘‘ଅୟମ୍ପି ପଞ୍ଞାଭାୱନାୟ ଆନିସଂସୋ, ଅୟମ୍ପୀ’’ତି ଅନୁପଦଦସ୍ସନୱସେନ ୱିତ୍ଥାରତୋ ପକାସେତୁଂ ନ ସୁକରଂ ଅତିବହୁଭାୱତୋ। ଅସ୍ସାତି ପଞ୍ଞାଭାୱନାୟ। ନାନାକିଲେସୱିଦ୍ଧଂସନନ୍ତି ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାଦିୱସେନ ନାନାୱିଧାନଂ କିଲେସଧମ୍ମାନଂ ତଦଙ୍ଗାଦିୱସେନ ପଜହନଂ। ଅରିୟଫଲରସାନୁଭୱନନ୍ତି ସୋତାପତ୍ତିଫଲାଦିଫଲସୁଖପଟିସଂୱେଦନଂ।

ନାନାକିଲେସୱିଦ୍ଧଂସନକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୫୫। ‘‘ଅରିୟଫଲରସାନୁଭୱନ’’ନ୍ତି ଏତେନେୱ କିଲେସାନଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିପ୍ପହାନଂ ଦୀପୀୟତୀତି ‘‘ଅରିୟମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ’’ତି ୱିସେସୱଚନଂ, ତବ୍ଭାୱଭାୱତୋ ୱା। ସିଦ୍ଧେ ହି ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନେ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିପ୍ପହାନଂ ସିଦ୍ଧମେୱ ହୋତୀତି।

ଭୀମୱେଗାନୁପତିତାତି ସକଲଂ ଲୋକଂ ଭିନ୍ଦନ୍ତେନ ୱିୟ ଭୀମେନ ଭୟାନକେନ ୱେଗେନ ସହସା ପତିତା। ସିଲୁଚ୍ଚୟେତି ପବ୍ବତେ ସେଲପୁଥୁଲେ।
ସତେଜୁଜ୍ଜଲମଣ୍ଡଲୋତି ସରଦକାଲସମିଦ୍ଧେନ ଅତ୍ତନୋ ତେଜସା ସମୁଜ୍ଜଲଦୁଦ୍ଦିକ୍କମଣ୍ଡଲୋ।
ୱଧବନ୍ଧନାଦିଦୁଗ୍ଗତିପରିପକ୍କିଲେସାଦିଜାତିଆଦିସବ୍ବାନତ୍ଥୱିଧାୟକଂ। ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକନ୍ତି ପଚ୍ଚକ୍ଖଭୂତଂ। ଜଞ୍ଞାତି ଜାନେୟ୍ୟ। ଇଧାତି ଇମିସ୍ସଂ ପଞ୍ଞାଭାୱନାୟଂ।

ଫଲସମାପତ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୫୬। ଅରିୟସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଫଲଂ ଅରିୟଫଲଂ, ଅରିୟଞ୍ଚ ତଂ ୱିସୁଦ୍ଧତ୍ତା ଫଲଞ୍ଚାତିପି ଅରିୟଫଲଂ, ତସ୍ସ ରସୋ, ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱିମୁତ୍ତିସୁଖଂ, ଅନୁଭୱନଂ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣସ୍ସ ତସ୍ସ ପଟିସେୱନଂ। ତତ୍ରାତି ତେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଆକାରେସୁ। ଅସ୍ସାତି ଅରିୟଫଲସ୍ସ।

୮୫୭। ସଂୟୋଜନେସୁ ପହୀନେସୁ ସବ୍ବେପି କିଲେସା ପହୀନାୟେୱ ହୋନ୍ତୀତି ସଂୟୋଜନାନଂୟେୱ ଗହଣଂ। ସଂୟୋଜନପ୍ପହାନମତ୍ତମେୱ ଅରିୟମଗ୍ଗସ୍ସ ଫଲଂ ନାମ, ନ ଅଞ୍ଞଂ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥନ୍ତରଂ ୱିପାକଭୂତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ତେନାହ ‘‘ଫଲଂ ନାମ ନ କୋଚି ଅଞ୍ଞୋ ଧମ୍ମୋ ଅତ୍ଥୀ’’ତି। କେ ପନେତଂ ୱଦନ୍ତୀତି? ଅନ୍ଧକାଦୟୋ। ତେ ହି ‘‘ଅରହତ୍ତଂ ଅରହତ୍ତନ୍ତି, ଆୱୁସୋ, ୱୁଚ୍ଚତି…ପେ… ମୋହକ୍ଖୟୋ’’ତି (ସଂ। ନି। ୪।୩୧୫) ସୁତ୍ତପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଅଞ୍ଞଥା ଗହେତ୍ୱା ନିପ୍ପରିୟାୟତୋ ‘‘ଅରହତ୍ତଂ ନାମ କିଞ୍ଚି ନତ୍ଥି, କିଲେସପ୍ପହାନମେୱ ତଥା ୱୋହରୀୟତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତା ସେସଫଲେପି ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତି। ଇଦଂ ସୁତ୍ତମ୍ପୀତି ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗପାଠଇମାହ। ପକଟ୍ଠୋ ଉକ୍କଟ୍ଠୋ ୟୋଗୋତି ପୟୋଗୋ, ଅରିୟମଗ୍ଗୋ, ପୟୋଗନିମିତ୍ତଂ ଜାତକିଲେସାନଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧି ପୟୋଗପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧି। ୟା ପନ ଅରିୟମଗ୍ଗସ୍ସ ଭାୱିତତ୍ତା ଲଦ୍ଧୂମାନାପି ୟସ୍ସା ୱିପାକପଞ୍ଞାୟ ନିପ୍ପଜ୍ଜମାନାୟ ନିପ୍ପଜ୍ଜତି, ସା ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୟଂ ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବାୟଂ ପଞ୍ଞାତି ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିପଞ୍ଞାତି ୱୁତ୍ତା। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିୟା ୱୁଟ୍ଠାତୀତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟା ଉଜୁୱିପଚ୍ଚନୀକଦସ୍ସନୱସେନ ୱତ୍ୱା ତଦଞ୍ଞତୋପି ୱୁଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତଦନୁୱତ୍ତକକିଲେସେହୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ସା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିୟା ସମ୍ପୟୋଗତୋ, ଉପନିସ୍ସୟତୋ ଚ ଅନୁୱତ୍ତକକିଲେସେହି। ତେନ ତଦେକଟ୍ଠପ୍ପହାନମାହ। ଖନ୍ଧେହୀତି ତଦନୁୱତ୍ତକକ୍ଖନ୍ଧେହି, ତାୟ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିୟା ସମ୍ପୟୁତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧେହି ଚେୱ ତପ୍ପଚ୍ଚୟା ଆୟତିଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକକ୍ଖନ୍ଧେହି ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ବହିଦ୍ଧା ଚ ସବ୍ବନିମିତ୍ତେହୀତି ୟଥାୱୁତ୍ତକିଲେସକ୍ଖନ୍ଧେହି ବହିଦ୍ଧାଭୂତେହି ୱିପସ୍ସନାୟ ଗୋଚରଭୂତେହି ସବ୍ବସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତେହି।

ଏୱଂ ମଗ୍ଗକିଚ୍ଚଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତସ୍ସ ୱସେନ ଫଲଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତମ୍ପୟୋଗପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧତ୍ତା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତମ୍ପୟୋଗପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧତ୍ତାତି ତସ୍ସ ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧା ୱୁଟ୍ଠାନାଦିପୟୋଗସ୍ସ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧତ୍ତା। ମଗ୍ଗୋ ହି ନିମିତ୍ତତୋ, ପୱତ୍ତତୋ ଚ ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତୋ କିଲେସେ ପଜହତୀତି ଅତ୍ତନୋ ଖଣେ ତଂ ପୟୋଗଂ କରୋତି ନାମ, ଫଲକ୍ଖଣେ ପନସ୍ସ ସୋ ପୟୋଗୋ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧୋ ୱୂପସନ୍ତୋ ନାମ ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତମ୍ପୟୋଗପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧତ୍ତା’’ତି। ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ମଗ୍ଗାନନ୍ତରଂ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱା ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଫଲସମାପତ୍ତିକାଲେ ପନ ବହୁକ୍ଖତ୍ତୁଂ, ନିରୋଧା ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ସବ୍ବମ୍ପି ୟଥାୱୁତ୍ତପୟୋଗପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିନିମିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ‘‘ତମ୍ପୟୋଗପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧତ୍ତା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ମଗ୍ଗସ୍ସେତଂ ଫଲନ୍ତି ୟଥାୱୁତ୍ତା ୱିପାକା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି

ନାମ, ଏତଂ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଫଲନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱିହାରେତବ୍ବନ୍ତି "ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଅଭିନିରୋପନଟ୍ଠେନ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପା"ତିଆଦିନା (ପଟି। ମ। ୧।୬୩) ସଙ୍କପ୍ପାଦିୱସେନ, ସେସମଗ୍ଗୱସେନ ଚ ୱିହାରତୋ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଚତ୍ତାରି ଚ ସାମଞ୍ଞଫଲାନି, ଇମେ ଧମ୍ମା ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣାତି ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣତାଯ ମଗ୍ଗେହି ନିବ୍ବିସେସତାଯ। ତଥା ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନସଙ୍ଖାତୋ ମହଗ୍ଗତୋ ଧମ୍ମୋ ନିରୋଧତୋ ୱୁଟ୍ଠାନୱେଲାଯଂ ଅପ୍ପମାଣସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି ଅରିଯଫଲସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯତାଯ ଚ ଦୀପନାତି ଏୱମାଦୀନିପି ଏତ୍ଥ ଅରିଯଫଲସ୍ସ ସଭାୱଧମ୍ମଭାୱେନ ଅତ୍ଥିତାଯ ସାଧକାନି, ନ ଯଥାଦସ୍ସିତପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗପାଠଇଯେୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୮୫୮।ଫଲସମାପତ୍ତିଯନ୍ତି ଫଲପୱତ୍ତିସଙ୍ଖାତାଯ ସମାପତ୍ତିଯଂ। ଅସ୍ସାତି ଅରିଯଫଲସ୍ସ। ସରୂପକତ୍ତୁକାରଣାକାରଟ୍ଠିତିୱୁଟ୍ଠାନାନନ୍ତରୱସେନ ଇଦଂ ପଞ୍ଚକମ୍ମଂ।

୮୫୯।ଅରିଯଫଲସ୍ସ ନିରୋଧେ ଅପ୍ପନାତି ଅରିଯସ୍ସ ଫଲଝାନସ୍ସ ନିବ୍ବାନେ ଆରମ୍ମଣଭୂତେ ଅପ୍ପନାକାରେନ ପୱତ୍ତି।

୮୬୦।ସବ୍ବେପି ପୁଥୁଜ୍ଜନାତି ଝାନସମାପତ୍ତିଲାଭିନୋପି ପୁଥୁଜ୍ଜନା ନ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି, ପଗେୱ ଇତରେ। ଅରିଯା ସବ୍ବେପି ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୀତି କାମଂ ସାମଞ୍ଞଜୋତନା, ସା ପନ ୱିସେସନିୱିଟ୍ଠାଯେୱ ହୋତି। ଅଧିଗତତ୍ତାତି ପନ ହେତୁକିତ୍ତନଂ। ଉପରିମାନମ୍ପି ହେଟ୍ଠିମାଯ ଲୋକିଯସମାପତ୍ତିଯା ୱିଯ ସମାପଜ୍ଜନଂ ସାଧେତୁଂ ୱିଯ ଠିତନ୍ତି ତଂ ନିୱତ୍ତେନ୍ତୋ "ଉପରିମା ପନା"ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଉପରିମାତି ସକଦାଗାମିଆଦଯୋ। ହେଟ୍ଠିମନ୍ତି ସୋତାପତ୍ତିଫଲାଦିଂ। ନ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି ସତିପି ଅଧିଗତତ୍ତେ। କସ୍ମାତି ଚେ? କାରଣମାହ "ପୁଗ୍ଗଲନ୍ତରଭାୱୂପଗମନେନ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧତ୍ତା"ତି। ଏତେନ ଉପରିମୋ ଅରିଯୋ ହେଟ୍ଠିମଂ ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜତି ଅତ୍ତନା ଅଧିଗତତ୍ତା, ଯଥା ତଂ ଲୋକିଯସମାପତ୍ତିନ୍ତି, ଏୱଂ ପୱତ୍ତଂ ହେତୁଂ ବ୍ଯଭିଚାରେତି। ନ ହି ଲୋକିଯଜ୍ଝାନେସୁ ପୁଗ୍ଗଲନ୍ତରଭାୱୂପଗମନଂ ନାମ ଅତ୍ଥି ୱିସେସାଭାୱତୋ। ଇଧ ପନ ଅସମୁଗ୍ଘାଟିତକମ୍ମକିଲେସନିରୋଧନେନ ପୁଥୁଜ୍ଜନେହି ୱିଯ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ, ସୋତାପନ୍ନାଦୀହି ସକଦାଗାମିଆଦୀନଂ ପୁଗ୍ଗଲନ୍ତରଭାୱୂପଗମନଂ ଅତ୍ଥି। ଯତୋ ହେଟ୍ଠିମା ହେଟ୍ଠିମା ଫଲଧମ୍ମା ଉପରୂପରି ମଗ୍ଗଧମ୍ମେହି ନିୱତ୍ତିତା ପଟିପକ୍ଖେହି ୱିଯ ଅଭିଭୂତା ଅପ୍ପୱତ୍ତିଧମ୍ମତଂଯେୱ ଆପନ୍ନା। ତେନାହ "ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧତ୍ତା"ତି।

ଅପିଚ କୁସଲକିରିଯପୱତ୍ତି ନାମ ଅଞ୍ଞାଦିସୀ, ୱିପାକପୱତ୍ତି ଚ ଅଞ୍ଞାଦିସୀ, ଅନନ୍ତରଫଲତ୍ତା ଚ ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲାନଂ ହେଟ୍ଠିମତୋ ଉପରିମୋ ଭୱନ୍ତରଗତୋ ୱିଯ ହୋତି। ତଂତଂଫଲୱସେନେୱ ହି ଅରିଯାନଂ ସୋତାପନ୍ନାଦିନାମଲାଭୋ। ତେ ସଚେ ଅଞ୍ଞଫଲସମଙ୍ଗିନୋପି ହୋନ୍ତି, ସୋତାପନ୍ନାଦିନାମମ୍ପି ତେସଂ ଅୱଟ୍ଠିତଂ ସିଯା, ତେନ ତେନ ଝାନେନ ଗହିତପଟିସନ୍ଧିକୋ ୱିଯାତି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅରିଯସ୍ସ ତଂ ତଂ ଫଲଂ ଭୱଙ୍ଗସଦିସନ୍ତି ନ ଉପରିମସ୍ସ ହେଟ୍ଠିମଫଲସମଙ୍ଗିତାଯ ଲେସୋପି ସମ୍ଭୱତି, କୁତୋ ତସ୍ସ ସମାପଜ୍ଜନନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ହେଟ୍ଠିମା ଚ ଉପରିମନ୍ତି ହେଟ୍ଠିମା ଚ ସୋତାପନ୍ନାଦଯୋ ଅରିଯା ଉପରିମଂ ସକଦାଗାମିଫଲାଦିଂ ନ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ କାରଣମାହ "ଅନଧିଗତତ୍ତା"ତି। ନ ହି ଅନଧିଗତସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତୁଂ ସକ୍କା।

"ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋଯେୱ ପନ ଫଲଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୀ"ତି ଇମିନା ସବ୍ବେପି ଅରିଯା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥେ ଆପନ୍ନେ ତତ୍ଥ କେସଞ୍ଚି ମତିଭେଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "କେଚି ପନା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତେ ହି ସମାଧିସ୍ମିଂ ପରିପୂରକାରିନୋତି ଯସ୍ମା ହି ତେ "ଉପରିମା ଦ୍ୱେ"ତି ୱୁତ୍ତା ଅନାଗାମିନୋ, ଅରହନ୍ତୋ ଚ ସମାଧିସ୍ମିଂ ପରିପୂରକାରିନୋ, ଇତରେ ପନ ସୀଲେସୁ ପରିପୂରକାରିନୋ, ତସ୍ମା ଦ୍ୱେ ଏୱ ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୀତି। ନ ହି ସମାଧିପାରିପୂରିଯା ୱିନା ସମାପତ୍ତିୱଠଅଞ୍ଜନଂ ସମ୍ଭୱତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତନ୍ତି "ସମାଧିସ୍ମିଂ ପରିପୂରକାରିନୋ"ତି ତେହି ୱୁତ୍ତକାରଣଂ। ଅକାରଣମେୱାତି ଅଯୁତ୍ତିଯେୱ। କସ୍ମାତି ଚେ? ଆହ "ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସାପୀ"ତିଆଦି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ସବ୍ବସୋ ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନକିଲେସସ୍ସ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସାପି ଅତ୍ତନା ପଟିଲଦ୍ଧଲୋକିଯସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନଂ ଲବ୍ଭତି, କିମଙ୍ଗଂ ପନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନେକଚ୍ଚକିଲେସାନଂ ହେଟ୍ଠିମାନଂ ଅରିଯାନଂ, ତସ୍ମା ତେସଂ ସମାଧିସ୍ମିଂ ଅପରିପୂରକାରିତା ଅତ୍ତନୋ ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ଅସମାପଜ୍ଜନସ୍ସ ଅକାରଣନ୍ତି। ଯୁତ୍ତିଚିନ୍ତା ନାମ ପାଠଇଅନାରୁଳ୍ହେ ଅତ୍ଥେ ଯୁତ୍ତା, ଅଯଂ ପନତ୍ଥୋ ପାଠଇଆରୁଳ୍ହୋତି କାରଣାପଦେସେ ଅନାଦରକରଣମୁଖେନ ପାଠଇଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "କିଞ୍ଚେତ୍ଥା"ତିଆଦିମାହ। ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗପଟିଲାଭତ୍ଥାଯାତି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗସ୍ସ ସମଧିଗମାଯ। ସୋତାପତ୍ତିଫଲସମାପତ୍ତତ୍ଥାଯାତି ସୋତାପତ୍ତିଫଲସମାପତ୍ତିଯା ସମାପଜ୍ଜନତ୍ଥଂ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି।

ଏତ୍ଥ ଚ "ସୁଞ୍ଞତୱିହାରସମାପତ୍ତତ୍ଥାଯ ଅନିମିତ୍ତୱିହାରସମାପତ୍ତତ୍ଥାଯା"ତିଆଦିନା ସରୂପତୋ ଉଦ୍ଧଟତ୍ତା ତତୋ ପୁବ୍ବେ ଆଗତା ମଗ୍ଗଫଲୱାରା

ଅପ୍ପଣିହିତଓସେନ ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନାମୁଖେନ, ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାମୁଖେନ ଚ ପୱତ୍ତାନଂ ଫଲସମାପତ୍ତୀନଂ ପୁରେଚରା ଗୋତ୍ରଭୁଧମ୍ମା ନୱଦସଭାୱେନ ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ''ସୋତାପତ୍ତିଫଲସମାପତ୍ତତ୍ଥାଯା''ତିଆଦିନା ପନ ଚତୂସୁପି ଫଲେସୁ ଏକସଦିସଂ ଦେସନାଯ ଆଗତତ୍ତା ସୋତାପନ୍ନସକଦାଗାମିନୋପି ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ମଗ୍ଗାନନ୍ତରଫଲଓସେନ ତଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଚ ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ ୱିପସ୍ସନାଓସେନ ଦସନ୍ନଂ ଗୋତ୍ରଭୁଧମ୍ମାନଂ ଦସ୍ସନଓସେନ ଦେସନାଯ ଆରଦ୍ଧତ୍ତା, ମଗ୍ଗୱାରେନେୱ ଚ ତଦତ୍ଥସିଦ୍ଧିତୋ। ନ ଚ ମଗ୍ଗାନନ୍ତରଂ ଫଲଂ ''ଫଲସମାପତ୍ତୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି ୱିସୁଂ ପରିକମ୍ମାଭାୱତୋ। ତସ୍ମା ଫଲସମାପତ୍ତିୱଚନେନେୱ ସୋତାପନ୍ନାଦୀନମ୍ପି ଫଲସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନଂ ସିଦ୍ଧଂ। ତେନାହ ''ତସ୍ମା''ତିଆଦି।

୮୬୧। ପଯୋଜନମ୍ପି ତଦତ୍ଥାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା କାରଣଂ ହୋତି ତନ୍ନିମିତ୍ତଂ ପଟିପଜ୍ଜନତୋତି ''କସ୍ମା ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି କାରଣଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ''ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରତ୍ଥ''ନ୍ତି ପଯୋଜନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତଂ। କସ୍ମାତି ୱା ସମ୍ପଦାନେ ନିସ୍ସକ୍କୱଚନଂ, କିସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରତ୍ଥନ୍ତି ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ କିଲେସଦରଥପରିଳାହୱୂପସମେନ ସନ୍ତେନ ସୁଖୱିହାରେନ ୱିହରଣତ୍ଥଂ। ସତିପି ୱିପାକଭାୱେ ପରିକମ୍ମେନ ୱିନା ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଫଲସମାପତ୍ତିଧମ୍ମାନଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅରିଯସ୍ସ ରୁଚିୱସେନେୱ ପୱତ୍ତି, ଯତୋ ନେସଂ ସାଧିପତିତାତି ଆହ ''ଅଦ୍ଧାନ…ପେ… ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି।

୮୬୨।ଦ୍ୱୀହି ଆକାରେହୀତି ଦ୍ୱୀହି କାରଣେହି। ଯଥା ହି ଲୋକିଯଜ୍ଝାନାନଂ ସମଧିଗମୋ ସମ୍ପଯୋଗସମଙ୍ଗିଭାୱେନ ସିଜ୍ଝମାନୋ ପହାନଙ୍ଗସମତିକ୍କମମୁଖେନ ୱୁଚ୍ଚତି ତଥା ସମଧିଗନ୍ତବ୍ବତ୍ତା, ଏୱଂ ଫଲସମାପତ୍ତିପି ନିବ୍ବାନମନସିକାରେନ ସିଜ୍ଝମାନା ତଦଞ୍ଞାରମ୍ମଣାମନସିକାରମୁଖେନ ୱୁଚ୍ଚତି ସବ୍ବସଙ୍ଖାରତୋ ୱିନିୱଟ୍ଟିତମାନସତାୱସେନ ସମିଜ୍ଝନତୋ। ତେନାହ ''ନିବ୍ବାନତୋ''ତିଆଦି। ଉଦଯବ୍ବଯଞ୍ଞାଣାଦିଞ୍ଞାଣପରମ୍ପରୱସେନ ହି ସବ୍ବଫଲଚିତ୍ତଂ ସଙ୍ଖାରତୋ ସବ୍ବସୋ ନିବ୍ବିନ୍ନୱିରତ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସ ତତୋ ୱିନିସ୍ସଟନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣଂ ପୱତ୍ତତି। ଏୱଂ ପୱତ୍ତମାନଞ୍ଚ ତଂ ନିବ୍ବାନତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଅମନସିକାରା, ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଚ ମନସିକାରା ପୱତ୍ତତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଅନିମିତ୍ତାଯଚେତୋୱିମୁତ୍ତିଯାତି ଅନିମିତ୍ତୱିମୋକ୍ଖଭୂତାଯ ଫଲସମାପତ୍ତିଯା, ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାମୁଖେନ ୱା ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବାଯ ଫଲସମାପତ୍ତିଯା। ସମାପତ୍ତିଯାତି ସମାପଜ୍ଜନତ୍ଥାଯ। ସବ୍ବନିମିତ୍ତାନନ୍ତି ରୂପାଦିସବ୍ବସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତାନଂ। ଅମନସିକାରୋତି ଆଦୀନୱତୋ ଦିସ୍ୱା ୱିସ୍ସଟ୍ଠତାଯ ଅନାୱଜ୍ଜନଂ ଅସମନ୍ନାହାରୋ। ଅନିମିତ୍ତାଯ ଚ ଧାତୁଯା ମନସିକାରୋତି ସବ୍ବସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତାଭାୱତୋ ଅନିମିତ୍ତାଯ। କେହିଚି ପଚ୍ଚଯେହି ନ ସଙ୍ଖତତ୍ତା ଚ ଅସଙ୍ଖତାତି ଲଦ୍ଧନାମାଯ ଅସଙ୍ଖତାଯ ଧାତୁଯା ଫଲସମାପତ୍ତିସହଜାତେନ ମନସିକାରେନ ମନସିକରଣଂ, ତସ୍ସା ୱା ଧାତୁଯା ଫଲସମାପତ୍ତିଚିତ୍ତସଙ୍ଖାତେ ମନସିକରଣଂ।

୮୬୩।ଉଦଯବ୍ବଯାଦିୱସେନାତି ଉଦଯବ୍ବଯଭଙ୍ଗଭଯତୁପଟ୍ଠାନାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତନକାନଂ ନୱନ୍ନମ୍ପି ଞାଣାନଂ ବ୍ୟାପାରଂ ୱଦତି। ତେନାହ ''ପୱତ୍ତାନୁପୁବ୍ବୱିପସ୍ସନସ୍ସା''ତି। ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣଗୋତ୍ରଭୁଞ୍ଞାଣାନନ୍ତରନ୍ତି ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣସ୍ସ ''ୱୋଦାନ''ନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମସ୍ସ ଗୋତ୍ରଭୁଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଗୋତ୍ରଭୁଞ୍ଞାଣଂ ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣପୁରେଚାରିକଂ ୱିଯ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣଂ ନ ହୋତୀତି? ଫଲଧମ୍ମାନଂ ଅନିୟ୍ୟାନିକଭାୱତୋ। ଅରିଯମଗ୍ଗଧମ୍ମା ଏୱ ହି ନିୟ୍ୟାନିକା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''କତମେ ଧମ୍ମା ନିୟ୍ୟାନିକା? ଚତ୍ତାରୋ ମଗ୍ଗା ଅପରିଯାପନ୍ନା''ତି (ଧ। ସ। ୧୨୯୫, ୧୬୦୯)। ତସ୍ମା ଏକନ୍ତେନ ନିୟ୍ୟାନିକସଭାୱସ୍ସ ଉଭତୋୱୁଟ୍ଠାନଭାୱେନ ପୱତ୍ତମାନସ୍ସ ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯଭୂତେନ ଞାଣେନ ନିମିତ୍ତତୋ ୱୁଟ୍ଠିତେନେୱ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ତସ୍ସ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣତା ଯୁତ୍ତା, ନ ପନ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଭାୱିତତ୍ତା ତସ୍ସ ୱିପାକଭାୱେନ ପୱତ୍ତମାନାନଂ କିଲେସାନଂ ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନତୋ ଅନିୟ୍ୟାନିକତ୍ତା ଅୱୁଟ୍ଠାନସଭାୱାନଂ ଫଲଞ୍ଞାଣାନଂ ପୁରେଚାରିକଞ୍ଞାଣସ୍ସ କଦାଚିପି ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣତା ଉଭଯତ୍ଥ ଅନୁଲୋମଞ୍ଞାଣାନଂ ଅତୁଲ୍ୟାକାରତୋ। ଅରିଯମଗ୍ଗୱୀଥିଯଞ୍ହି ଅନୁଲୋମଞ୍ଞାଣାନି ଅନିବ୍ବିଦ୍ଧପୁବ୍ବାନଂ ଥୂଲଥୂଲଲୋଭକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ସାତିସଯଂ ପଦାଲନେନ ଲୋକିଯଞ୍ଞାଣେସୁ ଉକ୍କଂସପାରମିପ୍ପତ୍ତାନି ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣାନୁଗୁଣାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଫଲସମାପତ୍ତିୱୀଥିଯଂ ପନ ତାନି ତେନ ତେନ ମଗ୍ଗେନ ତେସଂ ତେସଂ କିଲେସାନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ତତ୍ଥ କିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନେ ନିରୁସ୍ସୁକ୍କାନି କେୱଲଂ ଅରିଯାନଂ ଫଲସମାପତ୍ତିସୁଖସମଙ୍ଗିଭାୱସ୍ସ ପରିକମ୍ମମତ୍ତାନି ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ନ ତେସଂ କୁତୋଚି ୱୁଟ୍ଠାନସମ୍ଭୱୋ, ଯତୋ ନେସଂ ପରିଯୋସାନଞ୍ଞାଣଂ ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତୱୁଟ୍ଠାନତୋ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣଂ ସିଯା।

ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ''ସେକ୍ଖସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଫଲସମାପତ୍ତିୱଠଅଞ୍ଜନତ୍ଥାଯ ଉଦଯବ୍ବଯାଦିୱସେନ ସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସନ୍ତସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣାନୁପୁବ୍ବିଯା ଫଲମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ମଗ୍ଗୋ''ତି ଇଦଞ୍ଚ ଅଟ୍ଠକଥାୱଚନଂ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି। ତେନାହ ''ସେକ୍ଖସ୍ସାପି ଫଲମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ମଗ୍ଗୋ''ତି। ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣେ ଅପ୍ପନଜ୍ଝାନୱସେନ ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲଂ ନିରନ୍ତରଂ ଫଲଚିତ୍ତସ୍ସେୱ ପୱତ୍ତନଂ ସମାପଜ୍ଜନଂ ଫଲସମାପତ୍ତୀତି ଆହ ''ଫଲସମାପତ୍ତିୱସେନ ନିରୋଧେ ଚିତ୍ତଂ ଅପ୍ପେତୀ''ତି। ଯଦି ଅନୁପୁବ୍ବୱିପସ୍ସନାନଂ ୱସେନ ଫଲସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନଂ, ତେନ ନୀହାରେନ ସେକ୍ଖସ୍ସ ଉପରିମଗ୍ଗେନାପି ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ଅନୁଯୋଗଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ଫଲସମାପତ୍ତିନିନ୍ନତାଯା''ତିଆଦି। ତେନ ଅଞ୍ଞୋଯେୱ ୱିପସ୍ସନାଚାରୋ ଅରିଯମଗ୍ଗାୱହୋ, ଅଞ୍ଞୋ ଫଲସମାପତ୍ତିଆୱହୋତି ଦସ୍ସେତି, ସ୍ୱାଯଂ ୱିପସ୍ସନାଯ ୱିଭାଗୋ ୱୁତ୍ତୋ ଏୱ। ଯେ ପନାତି ଅଭଯଗିରିୱାସିନୋ ସନ୍ଧାଯାହ। ତେ ହି

ମଗ୍ଗଫଲୱିପସ୍ସନାୟ ଆଲୋଚେତ୍ୱା ୱଦନ୍ତି। ତେନେୱ ହି ‘‘ଏୱଂ ସତୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅରହା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତି ଯଦି ଇତରତ୍ଥାପି ୱିପସ୍ସନା ତଦତ୍ଥାୟ ସଂୱତ୍ତେୟ୍ୟାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପାଠଇୱସେନେୱ ଚ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତି ‘‘ଦସ ଗୋତ୍ରଭୁଧମ୍ମା ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି ମଗ୍ଗତ୍ଥା ଫଲତ୍ଥା ୱିପସ୍ସନା ୱିସୁଂ କତ୍ୱା ପଓଉପାଠଇୱସେନେୱ ତେସଂ ୱଚନଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତିପି ନ ଗହେତବ୍ବଂ, ଅଞ୍ଞଥା ‘‘ଦସ ଗୋତ୍ରଭୁଧମ୍ମା’’ତି ୱଚନଂ ୱିରୁଜ୍ଝେୟ୍ୟାତି। ଇଦମେୱ ପନ ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସ ନିଗମନଂ। ଫଲଞ୍ଚସ୍ସାତିଆଦି ମହଗ୍ଗତୱିପାକାନଂ ୱିୟ ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକାନଞ୍ଚ କୁସଲସରିକ୍ଖତାଦସ୍ସନଂ। ଝାନତୋ ସରିକ୍ଖତାଦସ୍ସନେନେୱ ଚେତ୍ଥ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗମଗ୍ଗଙ୍ଗୱସେନାପି ସରିକ୍ଖତା ଦସ୍ସିତାଯେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୮୬୪।ଠିତିୟାତି ପବନ୍ଧଟ୍ଠିତିୟା। ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲଞ୍ହି ସମାପତ୍ତିୟା ପବନ୍ଧୱସେନାୱଟ୍ଠାନଂ ଇଧ ଠିତୀତି। ‘‘ଚନ୍ଦେ ୱା ସୂରିଯେ ୱା ଏତ୍ତକଂ ଠାନଂ ଗତେ ୱୁଟ୍ଠହିସ୍ସାମୀ’’ତି କାଲାୱଧିଗ୍ଗହଣୱସେନ ସମାପଜ୍ଜନଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଭିସଙ୍ଖରଣଂ ଅଭିସଙ୍ଖାରୋ।

୮୬୫।ସବ୍ବାନେୱେତାନୀତି ରୂପନିମିତ୍ତାଦିସବ୍ବାନେୱ ଏତାନି ଏକତୋ କାମଂ ନ ମନସି କରୋତି ଅସମ୍ଭୱତୋ। ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକୱସେନାତି ଅନୱସେସପରିୟାଦାନୱସେନ। ସମୁଦାୟସଦ୍ଦା ହି ଅୱୟୱେସୁପି ପୱତ୍ତନ୍ତି , ଅୱୟୱବ୍ୟତିରେକେନ ଚ ସମୁଦାୟୋ ନ ଲବ୍ଭତୀତି ଅୱୟୱଗତମ୍ପି କିଞ୍ଚି ସମୁଦାୟୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମାତି ସବ୍ବେସଂ ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତାନଂ ଏକତୋ ମନସିକାରାଭାୱତୋ। ଯସ୍ମା ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଫଲସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠିତୋ ନାମ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଯଂ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସା’’ତିଆଦି। ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ନାମ କମ୍ମାଦି। ମନସି କରୋତୋତି ଭୱଙ୍ଗସହଗତେନ ମନସିକାରେନ ମନସି କରୋତୋ, ତଂ ୱା ଆରମ୍ମଣଂ ଭୱଙ୍ଗମନସି କରୋତୋ।

୮୬୬।ଫଲସ୍ସ ଫଲମେୱ ୱା ଅନନ୍ତରଂ ହୋତି ପୁରିମସ୍ସ ପୁରିମସ୍ସ ପଚ୍ଛିମଂ ପଚ୍ଛିମଂ। ଭୱଙ୍ଗଂୱା ସବ୍ବପଚ୍ଛିମସ୍ସ। ଫଲାନନ୍ତରଂ ମଗ୍ଗୱୀଥିୟଂ, ଫଲସମାପତ୍ତିୟଞ୍ଚ। ‘‘ଯେନ ଫଲେନ ନିରୋଧା ୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତୀ’’ତି ଇଦଂ ଫଲୁପ୍ପତ୍ତିୟା ନିରୋଧା ୱୁଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ୱୁତ୍ତଂ। ତନ୍ତି ନିରୋଧାୱୁଟ୍ଠାନଭାୱେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅନାଗାମିଫଲଂ ୱା ଅଗ୍ଗଫଲଂ ୱା। ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନାନନ୍ତରନ୍ତି ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନସ୍ସ କୁସଲସ୍ସ, କିରିୟସ୍ସ ୱା ଅନନ୍ତରଂ ସତିପି ସତ୍ତାହାତିକ୍କମେ ୱିଜାତିଯେନ ଅନ୍ତରିକତ୍ତା।

ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧଦରଥନ୍ତି ସବ୍ବସୋ ପସ୍ସଦ୍ଧକିଲେସଦରଥଂ। ଅମତାରମ୍ମଣନ୍ତି ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣଂ। ସୁଭନ୍ତି ଅସୋଭନତାୟ କିଲେସସ୍ସାପି ଅଭାୱତୋ ସୋଭନଂ। ତଣ୍ହାସଙ୍ଖାତଂ ଲୋକାମିସଂ ୱନ୍ତଂ ଛଡ୍ଡିତଂ ଏତେନାତି ୱନ୍ତଲୋକାମିସଂ। ୱୂପସନ୍ତକିଲେସତାୟ, ସୁସନ୍ତତାୟ ଚ ସନ୍ତଂ। ଯେନ ଧମ୍ମେନ ଯୋଗତୋ ସମଣୋ ନାମ ହୋତି, ତସ୍ସ ଅରିୟମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସାମଞ୍ଞସ୍ସ ଫଲନ୍ତି ସାମଞ୍ଞଫଲଂ।

ଓଜୱନ୍ତେନାତି ସଭାୱସମ୍ପନ୍ନେନ। ସୁଚିନାତି କିଲେସାସୁଚିୱିରହତୋ ପରିସୁଦ୍ଧେନ। ସୁଖେନାତି ଅନୁତ୍ତରସୁଖେନ। ଅଭିସନ୍ଦିତନ୍ତି ସବ୍ବସୋ ଲୂଖଭାୱାପଗମନେନ ସିନେହିତଂ। ସାତାତିସାତେନାତି ମହଗ୍ଗତସାତତୋ, ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲସାତତୋ ଚ ଅତିୱିୟ ସାତେନ ମଧୁରେନ। ମଗ୍ଗସୁଖତୋପି ହି ଫଲସୁଖଂ ସନ୍ତତରତାୟ ପଣୀତତରଂ। ଅମତେନ ସମ୍ମୋଦିତଂ। ‘‘ମଧୁଂ ୱିୟା’’ତି ଇମିନା ସାତାତିସାତତଂଯେୱ ୱିଭାୱେତି।

ତସ୍ସ ଅରିୟସ୍ସ ଫଲସ୍ସ ରସଭୂତଂ ସାରଭୂତଂ ତଂ ସୁଖଂ ପଞ୍ଞଂ ଭାୱେତ୍ୱା ଯସ୍ମା ପଣ୍ଡିତୋ ୱିନ୍ଦତି ପଟିଲଭତୀତି ଯୋଜନା।

ନିରୋଧସମାପତ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୬୭।ତତ୍ରାତି ତସ୍ମିଂ ‘‘ନିରୋଧସମାପତ୍ତିୟା ସମାପଜ୍ଜନସମତ୍ଥତା’’ତି ସଂଖିତ୍ତୱଚନେ। ଇଦଂ ସରୂପାଦିୱସେନ ପଞ୍ହାକମ୍ମଂ। କତ୍ଥାତି କସ୍ମିଂ ଭୱେ।

୮୬୮।ଅନୁପୁବ୍ବନିରୋଧୱସେନାତି ୱିପସ୍ସନାନୁଗତା ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ଆରୋହନ୍ତେନ ତଂତଂପଟିପକ୍ଖନିରୋଧମୁଖେନ ତିଣ୍ଣଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅନୁପୁବ୍ବତୋ ନିରୋଧୱସେନ। ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲଂ ଯା ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତି, ଅୟଂ ନିରୋଧସମାପତ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କେ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି, କେ ନ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୀତି କାମଂ ସମାପଜ୍ଜନସମତ୍ଥା ପଧାନତାୟ ପଠମଂ ପୁଚ୍ଛିତା, ତବ୍ବିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ପନ ଗରୁଭାୱତୋ ପଚ୍ଛା ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୁଂ ଅସମାପଜ୍ଜନକେ ତାୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସବ୍ବେପି…ପେ… ନ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି ଆହ ଯଥା ‘‘ୱାମଂ ମୁଞ୍ଚ, ଦକ୍ଖିଣଂ ଗଣ୍ହା’’ତି। ତତ୍ଥ ‘‘ସବ୍ବେପୀ’’ତି ଇଦଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନାଦୀନଂ ତିଣ୍ଣଂ ୱିସେସନଂ। ତେ ହି ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ସମାପତ୍ତୀନଂ ଲାଭିନୋପି ଅଲାଭିନୋ ୱିୟ ସମାଧିସ୍ମିଂ ଅପରିପୂରକାରିତାୟ ନିରୋଧଂ ସମାପଜ୍ଜିତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନେନ ହି ସମାଧିସ୍ମିଂ ପରିପୂରକାରିତା, ନ ଝାନାଧିଗମମତ୍ତେନ। ଅନାଗାମିନୋ, ଅରହନ୍ତୋତି ଏତ୍ଥ ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକା ଚ ଅନାଗାମିନୋ, ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକା ଚ ଅରହନ୍ତୋତି ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକସଦ୍ଦୋ ପଚ୍ଚେକଂ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ଉଭଯେପି ତେତେ ସତିପି ୱିପସ୍ସନାବଲେ ସମାଧିବଲସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ନିରୋଧଂ ନ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି। ଅନୁପୁବ୍ବୱିହାରସମ୍ଭୱତଞ୍ଚେତ୍ଥ ସମାଧିବଲଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ। ପୁରିମକା ପନ ତଯୋ ସତିପି ସମାଧିବଲେ ୱିପସ୍ସନାବଲସ୍ସ ଅଭାୱତୋ, ଅପରିପୁଣ୍ଣତ୍ତା ଚ ସମାପଜ୍ଜିତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ଅପରିପୁଣ୍ଣତା ଚସ୍ସ ସଙ୍ଖାରାନଂ ନ ସମ୍ମା ପରିମଦ୍ଦିତତ୍ତା। ଅଟ୍ଠ

ସମାପତ୍ତି…ପେ… ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ତତ୍ଥ କାରଣଂ ପାଠଇୱସେନେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଦ୍ୱୀହି ବଲେହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଯୋ ଚ ସଙ୍ଖାରାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ତଯୋତି ସାମିଅତ୍ଥେ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ, ତିଣ୍ଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଞାଣଚରିଯାହୀତି ଞାଣପ୍ପୱତ୍ତୀହି। ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଯାତି ନିରୋଧସମାପଜ୍ଜନାଯ ଞାଣଂ। ଅଯଞ୍ଚ ସମ୍ପଦାତି ଅଯଂ ବଲଦ୍ୱଯସମନ୍ନାଗମାଦିକା ଯଥାୱୁତ୍ତନିରୋଧସମାପତ୍ତିଆୱହା ସମ୍ପତ୍ତି। ଅନାଗାମିଖୀଣାସୱେତି ଅନାଗାମିନୋ ଚେୱ ଖୀଣାସୱେ ଚ।

୮୬୯।ସମଥବଲନ୍ତି କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିକେ ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମେ ସମେତୀତି ସମଥୋ, ସୋ ଏୱ ପଟିପକ୍ଖେହି ଅକମ୍ପିଯଟ୍ଠେନ ବଲଂ। ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ୱିୱିଧେହି ଆକାରେହି ପସ୍ସତୀତି ୱିପସ୍ସନା, ସା ଏୱ ୱୁତ୍ତନଯେନ ବଲନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାବଲଂ। ନେକ୍ଖମ୍ମୱସେନାତିଆଦୀସୁ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୱିକ୍ଖମ୍ଭନସ୍ସ ନେକ୍ଖମ୍ମସଙ୍କପ୍ପସ୍ସ, ଅଲୋଭପଧାନସ୍ସ ୱା ତଥାପୱତ୍ତକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ୱସେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଏକଗ୍ଗତାସଙ୍ଖାତୋ ଯୋ ଅୱିକ୍ଖେପୋ, ତଂ ସମଥବଲଂ। ବ୍ୟାପାଦୱିକ୍ଖମ୍ଭନସ୍ସ ଅବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କସ୍ସ, ଅଦୋସପଧାନସ୍ସ ୱା ତଥାପୱତ୍ତକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ୱସେନେୱ। ଥିନମିଦ୍ଧୱିକ୍ଖମ୍ଭିକାଯ ୱିଭୂତଂ କତ୍ୱା ମନସିକରଣେନ ଉପଟ୍ଠିତଆଲୋକସଞ୍ଞାଯ ୱସେନ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚୱିକ୍ଖମ୍ଭନସ୍ସ ଅୱିକ୍ଖେପସ୍ସ ସମାଧାନସ୍ସ ୱସେନ। ସକଲମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କୱିକ୍ଖମ୍ଭନସ୍ସ ସିଖାପତ୍ତଆନାପାନସ୍ସତିସିଦ୍ଧପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗାନୁପସ୍ସିଅସ୍ସାସପସ୍ସାସାନଂ ୱସେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଏକଗ୍ଗତାସଙ୍ଖାତୋ ଯୋ ଅୱିକ୍ଖେପୋ, ତଂ ସମଥବଲନ୍ତି ଅତ୍ଥଯୋଜନା।

ଏୱଂ ଉପଚାରସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ୱସେନ ସମଥବଲଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ସମାପତ୍ତୀନଂ ୱସେନ ପଟିପକ୍ଖେହି ଅନଭିଭୱନୀଯତାଯ ଚ ବଲପ୍ପତ୍ତିୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପଠମଜ୍ଝାନେନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ନୀୱରଣେତି ନୀୱରଣନିମିତ୍ତଂ ନୀୱରଣପଚ୍ଚଯା। ନ କମ୍ପତି ଝାନସମଙ୍ଗିପୁଗ୍ଗଲୋ, ଝାନସମ୍ପଯୁତ୍ତସମାଧି ୱା। ସୋ ହି ୱିସେସତୋ ଇଧ ‘‘ସମଥବଲ’’ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ତଥା ହି କେନଟ୍ଠେନ ସମଥବଲନ୍ତି ବଲଟ୍ଠୋ ପୁଚ୍ଛିତୋ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚନିମିତ୍ତଂ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତକିଲେସେତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତମୋହଅହିରିକାଦିକିଲେସହେତୁ। ଖନ୍ଧେତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସମ୍ପଯୁତ୍ତଚତୁକ୍ଖନ୍ଧନିମିତ୍ତଂ। ନ କମ୍ପତୀତିଆଦୀନି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱେୱଚନାନି। କମ୍ପନଂ ୱା ଠାନାପଗମୋ। ଚଲନଂ ପରିବ୍ଭମନଂ। ୱେଧନଂ ସନ୍ଧାୱନଂ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେ ନ କମ୍ପତି, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତକିଲେସେ ନ ଚଲତି, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତକ୍ଖନ୍ଧେ ନ ୱେଧତୀତି ୱା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ସମଥସ୍ସ ଉଜୁପଟିପକ୍ଖତାଯ ତଦଭିଭୱେନ ବଲପ୍ପତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ତେନେତଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନମ୍ପି ସମାପତ୍ତୀନଂ ସାଧାରଣତୋ କିଚ୍ଚାତିସଯଦସ୍ସନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଇଦଂ ସମଥବଲନ୍ତି ଯାଯଂ ନେକ୍ଖମ୍ମାଦିୱସେନ ଲଦ୍ଧାଯ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାଯ ନୀୱରଣାଦୀହି ଅକମ୍ପନୀଯତା, ତାନି ଚ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଅୱଟ୍ଠାନଂ, ଇଦଂ ସମଥବଲଂ।

ଇଦାନି ୱିପସ୍ସନାବଲଂ ନିଦ୍ଦିସନ୍ତୋ ଯସ୍ମା ୱିପସ୍ସନା ସଙ୍ଖେପତୋ ସତ୍ତହି ଅନୁପସ୍ସନାହି ସଙ୍ଗହିତା, ତସ୍ମା ତତୋ ତତୋ ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ତାସଂ ୱସେନ ଅନୁପସ୍ସନା କାତବ୍ବା, ତତ୍ତକେନେୱ ଚେତ୍ଥ ଅନୁପସ୍ସନାକିଚ୍ଚଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ହୋତୀତି ‘‘ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା ୱିପସ୍ସନାବଲଂ…ପେ… ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗାନୁପସ୍ସନା ୱିପସ୍ସନାବଲ’’ନ୍ତି ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ ତା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱିସଯୱିଭାଗେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ରୂପେ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧାପି ପଟିପକ୍ଖେହି ଅନଭିଭୱନୀଯତାୱ ବଲଟ୍ଠୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କେନଟ୍ଠେନ ୱିପସ୍ସନାବଲ’’ନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜାଯାତି ଦ୍ୱାଦସସୁ ଅକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ଅୱିଜ୍ଜାନିମିତ୍ତଂ। ଅୱିଜ୍ଜାସହଗତକିଲେସେତି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଲୋଭଦୋସାଦିକିଲେସୱତ୍ଥୁନିମିତ୍ତଂ। ସେସଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ। ଅୱିଜ୍ଜଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ୱିପସ୍ସନାଯ ଉଜୁପଟିପକ୍ଖତାଯ ତଦଭିଭୱେନ ବଲପ୍ପତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ତେନେତଂ ସତ୍ତନ୍ନମ୍ପି ଅନୁପସ୍ସନାନଂ ସାଧାରଣତୋ କିଚ୍ଚାତିସଯଦସ୍ସନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଇଦଂ ୱିପସ୍ସନାବଲନ୍ତି ଯାଯଂ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦିୱସେନ ଲଦ୍ଧସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାଞାଣସ୍ସ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦିନିମିତ୍ତଂ ଅକମ୍ପନୀଯତା, ତା ଚ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଅୱଟ୍ଠାନଂ, ଇଦଂ ୱିପସ୍ସନାବଲଂ।

ୱିତକ୍କୱିଚାରା ୱଚୀସଙ୍ଖାରା ୱାଚଂ ସଙ୍ଖରୋନ୍ତି ପୱତ୍ତେନ୍ତୀତି କତ୍ୱା। ତେନାହ ‘‘ପୁବ୍ବେ ଖୋ, ଆୱୁସୋ ୱିସାଖ, ୱିତକ୍କେତ୍ୱା ୱିଚାରେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ୱାଚଂ ଭିନ୍ଦତି, ତସ୍ମା ୱିତକ୍କୱିଚାରା ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୪୬୩; ସଂ। ନି। ୪।୩୪୮)। ତେ ପନ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନେ ୱୂପସନ୍ତା ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଂ…ପେ… ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧା ହୋନ୍ତୀ’’ତି। କାଯେନ ସଙ୍ଖରୀଯନ୍ତୀତି କାଯସଙ୍ଖାରା, ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସା। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସା ଖୋ, ଆୱୁସୋ ୱିସାଖ, କାଯିକା ଏତେ ଧମ୍ମା କାଯପ୍ପଟିବଦ୍ଧା, ତସ୍ମା ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସା କାଯସଙ୍ଖାରୋ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୪୬୩; ସଂ। ନି। ୪।୩୪୮)। ତେ ପନ ଯସ୍ମା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେ ୱୂପସନ୍ତା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ଆହ ‘‘ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ…ପେ… ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧା ହୋନ୍ତୀ’’ତି। ଚିତ୍ତେନ ସଙ୍ଖରୀଯନ୍ତୀତି ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରା, ସଞ୍ଞା ୱେଦନା। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସଞ୍ଞା ଚ ୱେଦନା ଚ ଚେତସିକା ଏତେ ଧମ୍ମା ଚିତ୍ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧା, ତସ୍ମା ସଞ୍ଞା ଚ ୱେଦନା ଚ ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରୋ’’ତି (ସଂ। ନି। ୧।୪୬୩; ସଂ। ନି। ୪।୩୪୮)। ତେ ପନ ଯସ୍ମା ନିରୋଧଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ୱୂପସମନ୍ତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସଞ୍ଞାୱେଦଯିତ…ପେ… ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧା ହୋନ୍ତୀ’’ତି।

ଞାଣଚରିଯାସୁ ୱିୱଟ୍ଟାନୁପସ୍ସନାଗ୍ଗହଣେନେୱ ତସ୍ସ ଆଦିଭୂତା ସେସାନୁପସ୍ସନାପି ଗହିତାୱ ହୋନ୍ତି ତଦୱିନାଭାୱତୋ। ମଗ୍ଗୋ ଞାଣଚରିଯା, ଫଲସମାପତ୍ତି ଞାଣଚରିଯାତି ମଗ୍ଗଫଲସମାପତ୍ତୀନଂ ଞାଣଚରିଯାଭାୱୱଚନଂ ମଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମାନଂ ଞାଣପଧାନତ୍ତା, ଞାଣେନ ୱା

ଇନ୍ଦ୍ରିଯାଧିପତିହେତୁମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯାଦିୱସେନ ସାତିସଯପଚ୍ଚଯଭୂତେନ ସେସା ମଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମା ଚରିତା ପୱତ୍ତିତାତି କତ୍ୱା ତଥା ୱୁତ୍ତଂ। ସମାଧିଚରିଯାସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ । ଇମାହି ସୋଳସହୀତି ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଅନୁପସ୍ସନାନଂ, ଅଟ୍ଠନ୍ନଞ୍ଚ ମଗ୍ଗଫଲଞାଣାନଂ ୱସେନ ଇମାହି ସୋଳସହି ଞାଣପୱତ୍ତୀହି।

ନୱହି ସମାଧିଚରିଯାହୀତି ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ଅଟ୍ଠ ସମାଧିଚରିଯା, ତାସଂ ଉପଚାରସମାଧି ଉପଚାରସମାଧିଭାୱନାସାମଞ୍ଞେନ ଏକା ସମାଧିଚରିଯାତି ଏୱଂ ନୱହି ସମାଧିଚରିଯାହି। ତେନାହ ''ପଠମଜ୍ଝାନଂ ସମାଧିଚରିଯା''ତିଆଦି। ପଠମଜ୍ଝାନପଟିଲାଭତ୍ଥାଯ ୱିତକ୍କୋ ଚାତିଆଦି ନାନାୱଜ୍ଜନୁପଚାରୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ଉପରିସମାପତ୍ତୀନମ୍ପି ଉପଚାରସ୍ସ ତଥେୱ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ନ ହି ଏକାୱଜ୍ଜନେ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନାଦିଉପଚାରେ ପୀତିଆଦଯୋ ସମ୍ଭୱନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ''ପଠମଜ୍ଝାନପଟିଲାଭତ୍ଥାଯା''ତିଆଦିୱଚନେନ ଉପଚାରସମାଧିସ୍ସାପି ପାରିପୂରୀ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେତି। କିଂ ପନେତ୍ଥ ସମଥବଲସମାଧିଚରିଯାନଂ ନାନତ୍ତଂ, କିଂ ୱା ୱିପସ୍ସନାବଲଲୋକିଯଞାଣଚରିଯାନଂ? ଯଥା ସମଥବଲେପି ''ନେକ୍ଖମ୍ମୱସେନା''ତିଆଦିନା ଉପଚାରସମାଧିନା ସଦ୍ଧିଂ ଅଟ୍ଠସୁ ସମାପତ୍ତୀସୁ ଅପ୍ପନାସମାଧିଯେୱ ୱୁତ୍ତୋ, ତଥା ସମାଧିଚରିଯାସୁ, ୱିପସ୍ସନାବଲଲୋକିଯଞାଣଚରିଯାସୁ ଚ ୱିପସ୍ସନାୱ ୱୁତ୍ତାତି? କିଞ୍ଚାପି ୱୁତ୍ତା, ୱିୱଟ୍ଟାନୁପସ୍ସନା ପନ ପୁରେଚରଞାଣାଦିୱିପସ୍ସନାବଲେ ଅୱୁତ୍ତା ଏୱ ଞାଣଚରିଯାସୁ ୱୁତ୍ତା। ଅପିଚ ପଟିପକ୍ଖେହି ଅକମ୍ପିଯଟ୍ଠୋ ବଲଟ୍ଠୋ, ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ୱସୀଭାୱାନଂ ୱସେନ ସୁଚିଣ୍ଣତା ଚରିଯଟ୍ଠୋ, ଏତେନେୱ ସମଥବଲସମାଧିଚରିଯାନମ୍ପି ନାନତ୍ତଂ ସଂୱଣ୍ଣିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ୱସୀଭାୱତା ପଞ୍ଞାତି ଏତ୍ଥ ୱସୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ୱସୀ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ୱସୀଭାୱୋ, ସା ଏୱ ୱସୀଭାୱତା। ''ୱସିଯୋ''ତି ପନ ପାଠଇଯଂ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗୱସେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ତାଯୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ୱସୀତି ପଞ୍ଚ ୱସିଯୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଝାନଂ ଆୱଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ନିରନ୍ତରଂ ଝାନଙ୍ଗେସୁ ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତନସମତ୍ଥତା ଆୱଜ୍ଜନୱସୀ। ସମାପଜ୍ଜିତୁକାମସ୍ସ ସୀଘଂ ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜନସମତ୍ଥତା ସମାପଜ୍ଜନୱସୀ। ଅଚ୍ଛରାମତ୍ତଂ ୱା କତିପଯଚ୍ଛରାମତ୍ତଂ ୱା ଖଣଂ ଝାନଂ ଠପେତୁଂ ସମତ୍ଥତା ଅଧିଟ୍ଠାନୱସୀ। ତଥେୱ ଲହୁଂ ୱୁଟ୍ଠାତୁଂ ସମତ୍ଥତା ୱୁଟ୍ଠାନୱସୀ। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱସୀ ପନ ଆୱଜ୍ଜନୱସିଯା ଏୱ ସିଜ୍ଝତି। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଜୱନାନେୱ ହି ତତ୍ଥ ଆୱଜ୍ଜନାନନ୍ତରାନୀତି। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ହେଟ୍ଠା ଆଗତୋ ଏୱ। ଅଯଞ୍ଚ ୱସୀଭାୱୋ ସମାଧିଚରିଯାନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ। ଞାଣଚରିଯାସୁ ପନ ଲୋକୁତ୍ତରାନଂ ଞାଣଚରିଯାନଂ ୱସୀଭାୱାପାଦନକିଚ୍ଚଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ପଟିପକ୍ଖସ୍ସ ସୁୱିହତତ୍ତା ସଭାୱସିଦ୍ଧୋ ତତ୍ଥ ୱସୀଭାୱୋ, ଲୋକିଯାନଂ ପନ ପଗୁଣବଲୱଭାୱାପାଦନେନ ୱସୀଭାୱୋ ଲବ୍ଭତେୱ।

୮୭୦।ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସୋତି ଅନୱସେସନିଦ୍ଦେସୋ। ଚୁଦ୍ଦସହି ଞାଣଚରିଯାହି ହୋତି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଫଲାନଂ ଅନଧିଗତତ୍ତାତି। ଯଦି ଏୱନ୍ତି ଯଦି ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସୱସେନ ''ସୋଳସହି ଞାଣଚରିଯାହୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତତୋ ଅୱକଂସୱସେନପି ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ଏୱଂ ସନ୍ତେ କିଂ ନ ହୋତି ନିରୋଧସମାପଜ୍ଜନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା ୱତ୍ଥୁଭୂତା ଏତସ୍ସ ସନ୍ତୀତି ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକୋ, କାମରାଗୋ। ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା। ନ ହି କାମରାଗସ୍ସ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନମତ୍ତଂ ନିରୋଧସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ଭୱିତୁଂ ସକ୍କୋତି। ତସ୍ମାତି ସମାଧିପାରିପନ୍ଥିକସ୍ସ କାମରାଗସ୍ସ ସୁପହୀନତ୍ତା। ଏତେନ କାମଂ ମଗ୍ଗଫଲଞାଣଚରିଯା ଲୋକିଯଞାଣସମାଧିଚରିଯା ୱିଯ ନିରୋଧସମାପଜ୍ଜନେ ସରୂପେନ ନ ୱିନିଯୁଜ୍ଜନ୍ତି ତଦା ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋ, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ପନ ପଟିପକ୍ଖସ୍ସ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନେନ ବଲଚରିଯାନଂ ୱିସେସପଚ୍ଚଯତାଯ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଯା ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଏସାତି ଅନାଗାମୀ। ଇଦଞ୍ଚ ''ନିରୋଧା ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସା''ତିଆଦିୱଚନଂ ଅନାଗାମିନୋୱ ନିରୋଧା ୱୁଟ୍ଠାନଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ''ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନକୁସଲ''ନ୍ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧। ୪୧୭) ୱଚନତୋ, ଅଞ୍ଞଥା ''ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନକିରିଯା''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୧୭) ୱୁଚ୍ଚେଯ୍ୟ।

୮୭୧।''ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ''ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ଚତୁୱୋକାରଭୱେପି ଅରୂପଜ୍ଝାନୱସେନ ଯଥାରହଂ ଅନୁପୁବ୍ବସମାପତ୍ତି ଲବ୍ଭତୀତି? କାମଂ ଲବ୍ଭତି, ସା ପନ ''ଅନୁପୁବ୍ବସମାପତ୍ତୀ''ତି ନ ୱୁଚ୍ଚତି ଏକଦେସଭାୱତୋ। ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିୱସେନେୱ ଚ ''ଅନୁପୁବ୍ବସମାପତ୍ତୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀନଂ ଉପ୍ପତ୍ତି ନତ୍ଥୀ''ତି। ୱତ୍ଥୁସ୍ସ ଅଭାୱାତି ହଦଯୱତ୍ଥୁନୋ ଅଭାୱାତି ୱଦନ୍ତି, କରଜକାଯସଙ୍ଖାତସ୍ସ ପନ ୱତ୍ଥୁନୋ ଅଭାୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଦି ହି ଆରୁପ୍ପେ ନିରୋଧଂ ସମାପଜ୍ଜେଯ୍ୟ, ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ, ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଚ କସ୍ସଚି ଅଭାୱତୋ ଅପଞ୍ଞତ୍ତିକୋୱ ଭୱେଯ୍ୟ ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ପରିନିବ୍ବୁତସଦିସୋ। କିଞ୍ଚାଯଂ ଉପାଦାଯ ନିରୋଧଂ ସମାପନ୍ନୋତି ୱୁଚ୍ଚେଯ୍ୟ, କିଂ ୱା ଏତାଯ ୱତ୍ଥୁଚିନ୍ତାଯ। ଅଙ୍ଗୱେକଲ୍ଲତୋୱ ନତ୍ଥି ଆରୁପ୍ପେ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନଂ।

୮୭୨।ସଙ୍ଖାରାନଂପୱତ୍ତିଭେଦେତି ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାନଂ ଖଣେ ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନେ, ଭିଜ୍ଜନେ ଚ, ତେସଂ ୱା କୁସଲାଦିଭେଦଭିନ୍ନେ ଯଥାରହଂ ତୀହି ଦୁକ୍ଖତାହି ଉପଦ୍ଦୁତେ ପୱତ୍ତିୱିଭାଗେ। ଚିତ୍ତଚେତସିକୱିଗମେହି ରୂପଧମ୍ମେସୁ ଲବ୍ଭମାନାପି ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତା ଅବ୍ୟୋହାରିକତଂ ଆପଜ୍ଜତି। ଉକ୍କଣ୍ଠିତ୍ୱାତି ନିବ୍ବିନ୍ଦିତ୍ୱା। ନିବ୍ବାନଂ ପତ୍ୱାତି ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନଂ ପତ୍ୱା ୱିଯ। ସୁଖନ୍ତି ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖଂ।

୮୭୩।ସମଥୱିପସ୍ସନାୱସେନାତି ଯୁଗନଦ୍ଧାନଂ ୱିଯ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୂପକାରିତାଯ ସହିତାନଂ ୱସେନ। ଉସ୍ସକ୍କିତ୍ୱାତି ଉକ୍କଂସଂ ପତ୍ୱା ଯାୱ

ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନା, ୟାୱ ଚ ଅନୁଲୋମଞ୍ଞାଣା ଆରୁହିତ୍ୱା। ନିରୋଧୟତୋତି ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତଂ ନିରୋଧେନ୍ତସ୍ସ। ଅଞ୍ଞସ୍ସ କସ୍ସଚିପି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନେନ ଏୱମସ୍ସା ନିରୋଧସମାପତ୍ତିୟା ସମାପଜ୍ଜନଂ ହୋତି। ''ୟୋ ହୀ''ତିଆଦିନା ''ସମଥୱିପସ୍ସନାୱସେନା''ତି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ବ୍ୟତିରେକମୁଖେନ ୱିୱରତି। ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନସମାପତ୍ତିଂ ପତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି ତଦୁଦ୍ଧଂ ସୁଦ୍ଧସମଥୱିପସ୍ସନାୟ ଅଭାୱତୋ। ୟୋ ୱିପସ୍ସନାୱସେନେୱ ଉସ୍ସକ୍କତି ସଚେ ଅରିୟୋ ଫଲସମାପତ୍ତିଲାଭୀ, ସୋ ଅତ୍ତନୋ ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ପତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି। ଅଥ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ, ସେଖୋ ୱା ମଗ୍ଗଲାଭୀ ତାୟ ଚେ ୱିପସ୍ସନାୟ ମଗ୍ଗଂ ପତ୍ୱା ଫଲେ ଠିତୋ, ସୋପି ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ପତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତିଚ୍ଚେୱ ୱୁଚ୍ଚତି। ସୋତି ଉଭୟୱସେନ ପଟିପନ୍ନୋ। ତନ୍ତି ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଂ।

୮୭୪। ୟେନ ଫଲଦ୍ୱୟସମନ୍ନାଗମାଦିନା ନିରୋଧଂ ସମାପଜ୍ଜିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ହୋତି, ସୋ ୱିଧି ପଗେୱ ୱିଭାୱିତୋତି ସମାପଜ୍ଜନାକାରମେୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''କଥଂ ପନସ୍ସା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସବ୍ବାସମ୍ପି ଭାୱନାନଂ ସାଧାରଣଂ ପୁବ୍ବକିଚ୍ଚଂ। ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରେତି ତସ୍ମିଂ ପଠମଜ୍ଝାନେ, ପଠମଜ୍ଝାନଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ୱା ସଙ୍ଖାରେ।

''ୱିପସ୍ସତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, କୀଦିସୀ ପନେତ୍ଥ ୱିପସ୍ସନା ଇଚ୍ଛିତବ୍ବାତି ତଂ ନିଦ୍ଧାରଣତ୍ଥଂ ''ୱିପସ୍ସନା ପନେସା''ତିଆଦିନା ତମେୱ ୱିପସ୍ସନଂ ତିଧା ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି। ମନ୍ଦା ଚେ ୱିପସ୍ସନା, ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞଂ ମଗ୍ଗଂ ସାଧେତି। ତିକ୍ଖା ଚେ, ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞନ୍ତି ଅୟଂ ମନ୍ଦତିକ୍ଖତାୟ ୱିସେସୋ। ଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତା ପନ ୱିପସ୍ସନା ମଗ୍ଗସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତିୟେୱାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ସଙ୍ଖାର…ପେ… ହୋତିୟେୱା''ତି। ତିକ୍ଖାୱ ୱହତି ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣେପି ସତି ସଙ୍ଖସଙ୍ଖାରେହି ୱିୱଟ୍ଟନାକାରେନେୱ ପୱତ୍ତନତୋ, ମଗ୍ଗୋ ୱିୟ ୱିସଙ୍ଖାରଗତସ୍ସ ଫଲସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭାୱତୋ ଚ। ତେନାହ ''ମଗ୍ଗଭାୱନାସଦିସା''ତି। ୟସ୍ମା ଅତିମନ୍ଦା ସମଥାଦିକା ସଙ୍ଖାରାନଂ ନିରୋଧନେ ଅସମତ୍ଥା ସମଥନିଟ୍ଠା ହୋତି, ଅତିତିକ୍ଖା ଞାଣାଦିକା ସାତିସୟଂ ସଙ୍ଖାରେସୁ ଦୋସଦସ୍ସନେ ଫଲସମାପତ୍ତିନିଟ୍ଠା ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ନାତିମନ୍ଦନାତିତିକ୍ଖା ୱହତୀ''ତି। ଏସ ନିରୋଧସମାପଜ୍ଜନକୋ। ତେ ସଙ୍ଖାରେତି ତେ ପଠମଜ୍ଝାନସଙ୍ଖାରେ।

''ତଥେୱା''ତି ଇମିନା ''ନାତିମନ୍ଦାୟ ନାତିତିକ୍ଖାୟା''ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଆକଡ୍ଢତି। ଏସ ନୟୋ ସେସେସୁପି। ''ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାୟ ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରେ ତଥେୱ ୱିପସ୍ସତୀ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟତ୍ତା ପନ ତଂ ଅୱତ୍ୱା ''ଚତୁବ୍ବିଧଂ ପୁବ୍ବକିଚ୍ଚଂ କରୋତି''ଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତନ୍ତି କେଚି, ତଂ ତେସଂ ମତିମତ୍ତଂ। ୱିପସ୍ସନାଚାରତୋ ହି ସମାଧିଚାରୋ, ତସ୍ମା ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ ପୁବ୍ବକିଚ୍ଚଂ କାତବ୍ବଂ। ତଥା ହି ପରତୋପି ''ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାୟ ଇମଂ ପୁବ୍ବକିଚ୍ଚଂ କତ୍ୱା''ତିଆଦିଂ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୮୭୯) ୱକ୍ଖତି, ନ ପନ ''ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରେ ତଥେୱ ୱିପସ୍ସିତ୍ୱା''ତି। ନାନାବଦ୍ଧଅୱିକୋପନନ୍ତି ଅତ୍ତନା ଅସମ୍ବଦ୍ଧସ୍ସ ପରିକ୍ଖାରସ୍ସ ଅୱିନାସନଂ। ୟଥା ତଂ ନ ୱିନସ୍ସତି, ତଥା ଅଧିଟ୍ଠାନଂ। ସଙ୍ଘପଟିମାନନନ୍ତି ସଙ୍ଘସ୍ସ ପଟିମାନନାୱଜ୍ଜନଂ। ସତ୍ଥୁପକ୍କୋସନନ୍ତି ସତ୍ଥୁ ପକ୍କୋସନାୱଜ୍ଜନଂ। ଅଦ୍ଧାନପରିଚ୍ଛେଦନ୍ତି ଜୀୱିତଦ୍ଧାନପରିଚ୍ଛେଦଂ ପୁବ୍ବକିଚ୍ଚଂ କରୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

୮୭୫।ଅଧିଟ୍ଠାତବ୍ବନ୍ତି ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବଂ। ତଥା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦନମେୱ ହେତ୍ଥ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ।

ଚିତ୍ତଜରୂପାଦୀନଂ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ, ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚୟାଦିଉପତ୍ଥମ୍ଭାଭାୱତୋ ଚ ସତ୍ତାହମେୱ ତଥା ସରୀରଂ ପୱତ୍ତତି, ତତୋ ପରଂ କିଲମତୀତି ସତ୍ତାହମେୱ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ନିରୋଧଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ୱଦନ୍ତି।

ସମାପତ୍ତିୱସେନେୱାତି ନିରୋଧସମାପତ୍ତିୱସେନେୱ। ନଂ ଅଗ୍ଗିଆଦିଅନ୍ତରାୟଂ ରକ୍ଖତି ସମାପନ୍ନକୋ ଅଧିଟ୍ଠାନୱସେନାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଆୟସ୍ମତୋ ସଞ୍ଜୀୱସ୍ସାତିଆଦୀସୁ ୟଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ଇଦ୍ଧିକଥାୟଂ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୩୭୪) ୱୁତ୍ତମେୱ।

୮୭୬।ଏତସ୍ସାତି ନିରୋଧଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ, ନିରୋଧସମାପଜ୍ଜନସ୍ସ ୱା। ତସ୍ମିଂ ସମୟେତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଉପସଙ୍କମନସମୟେ ୱୁଟ୍ଠାତିୟେୱ। କାଲପରିଚ୍ଛେଦସଦିସଞ୍ଚେତଂ।

ଏୱଂ ଗରୁକାତି ଅଗ୍ଗିଆଦୀହିପି ଅନଭିଭୱନୀୟଂ ନିରୋଧଂ ସମାପନ୍ନଂ ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାପନତୋ ଏୱଂ ଗରୁକା ହି ସଙ୍ଘସ୍ସ ଆଣା ନାମ, ତସ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ହିତସୁଖଂ ଆକଙ୍ଖନ୍ତେନ ଜୀୱିତହେତୁପି ସଙ୍ଘସ୍ସ ଆଣା ନ ଅତିକ୍କମିତବ୍ବାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

୮୭୭।ନ ପକ୍କୋସତି ''ସତ୍ଥା ତଂ, ଆୱୁସୋ, ଆମନ୍ତେତୀ''ତି। ''ୱୁଟ୍ଠହିସ୍ସାମୀ''ତି ଆୱଜ୍ଜିତବ୍ବନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

୮୭୮।ଜୀୱିତଦ୍ଧାନସ୍ସାତି ଅତ୍ତନୋ ଜୀୱିତକାଲସ୍ସ ଜୀୱିତପ୍ପୱତ୍ତିୟା। ଆୟୁ ଏୱ ଆୟୁସଙ୍ଖାରା। ''ଆୟୁଉସ୍ମାୱିଞ୍ଞାଣାନୀ''ତି ଚ ୱଦନ୍ତି, ତେ ଚସ୍ସ

ପକତିଚିତ୍ତସ୍ସେୱ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋନ୍ତି। ଅନ୍ତୋନିରୋଧେ ମରଣଂ ନତ୍ଥି ଚରିମଭୱଙ୍ଗେନ ମୀଯନତୋ। ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱାୱ ସମାପଜ୍ଜିତଙ୍ଗ ''ସହସା ମରଣଂ ମା ଅହୋସୀ''ତି। ସହସା ହି ମରଣେ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ୍ବାକରଣଭିକ୍ଖୁଓୱାଦଦାନସାସନାନୁଭାୱଦୀପନାନଂ ଅନିସ୍ସରୋ ସିଯା, ଅନାଗାମିନୋ ୱା ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗାନଧିଗମୋ ସିଯା। ଅୱସେସନ୍ତି ନାନାବଦ୍ଧଅୱିକୋପନାଦିତିୱିଧମ୍ପି ପୁବ୍ବକିଚ୍ଚଂ। ୱୁତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ।

୮୭୯। କିଞ୍ଚାପି ''ଏକଂ ୱା ଦ୍ୱେ ୱା''ତି ଅନିଯମେତ୍ୱା ୱିଯ ୱୁତ୍ତଂ, ଦ୍ୱେ ୱାରେ ଏୱ ପନ ନିଯମତୋ ୱଦନ୍ତି। ଚିତ୍ତୱାରେତି ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଚିତ୍ତୱାରେ। ନିରୋଧଂ ଫୁସତୀତି ଅଚିତ୍ତକଭାୱମେୱାହ। ନିରୋଧସ୍ସ ପଯୋଗତ୍ତାତି ଚିତ୍ତନିରୋଧାଯ ପଯୋଗଭାୱତୋ, ବଲଦ୍ୱଯସମ୍ପରଣାଦିପଯୋଗସ୍ସ ଚିତ୍ତନିରୋଧତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ସମଥୱିପସ୍ସନାବଲସମନ୍ନାଗମୋ, ଞାଣସମାଧିଚରିଯାୱସୀଭାୱୋ ଚେତ୍ଥ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାନତିୱତ୍ତନୱସେନେୱ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋତି ଆହ ''ଦ୍ୱେ ସମଥୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମେ ଯୁଗନଦ୍ଧେ କତ୍ୱା''ତି। ଅନୁପୁବ୍ବନିରୋଧସ୍ସ ପଯୋଗୋତି ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀନଂ, ତଦନୁପସ୍ସନାନଞ୍ଚ ଅନୁପୁବ୍ବତୋ ନିରୋଧନସ୍ସାଯଂ ପଯୋଗୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଆରୋହନଂ ନ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନସମାପତ୍ତିଯା ସମାପଜ୍ଜନସ୍ସ। ତସ୍ମା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଚିତ୍ତାନଂ ଉପରି ଚିତ୍ତାନି ନ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଯୋଜନା।

ପରତୋଅଚିତ୍ତକୋ ଭୱିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀତି ସକଲଂ ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲଂ ଅଚିତ୍ତକୋ ଭୱିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ତଞ୍ଚ ଖୋ ସଙ୍ଘପଟିମାନନସତ୍ଥୁପକ୍କୋସନଅଦ୍ଧାନପରିଚ୍ଛେଦାୱଜ୍ଜନାନଂ ଅକରଣେନ, ନ ନାନାବଦ୍ଧଅୱିକୋପନସ୍ସ। ତସ୍ସ ହି ଅକରଣେନ କଦାଚି କେୱଲଂ ତାଦିସସ୍ସ ପରିକ୍ଖାରସ୍ସ ଅୱିନାସୋ ନ ସିଯା, ନ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିୱିବନ୍ଧୋ। ଅଯଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ମହାନାଗତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁନା ୱିଭାୱିତୋ ଏୱ। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ତୀହି ଆକାରେହି ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଯା ୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତୀତି ଆପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ତଂ ନ ସାରତୋ ପଚ୍ଚେତବ୍ବଂ। ପଟିନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ପୁନ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନେଯେୱ ପତିଟ୍ଠାତୀତି ଇମିନା ସମାପତ୍ତିଯା ୱିବନ୍ଧେ ଜାତେ ଏୱଂ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତି, ଅୱିବନ୍ଧେନେୱ ପନ ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲୱୀତିକ୍କମନେ ଫଲଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିଯା ୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଗମ୍ଭୀରକନ୍ଦରୋରୁଠହତତ୍ତପାସାଣକ୍କନ୍ତପୁରିସନିଦସ୍ସନମ୍ପି ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତୀତି କେଚି ୱଦନ୍ତି। ଅପରେ ପନ ''ପୁବ୍ବକିଚ୍ଚସ୍ସ ଅକତତ୍ତା ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ ସମାପନ୍ନମତ୍ତୋୱ 'ପଟିନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନେ ପତିଟ୍ଠାତୀ'ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ସଙ୍ଘପଟିମାନନାଦିଏକଚ୍ଚପୁବ୍ବକିଚ୍ଚାକରଣେ ଅଙ୍ଗୱେକଲ୍ଲତୋ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନଂ ନ ଇଜ୍ଝତେୱା''ତି ୱଦନ୍ତି। ୱତ୍ତସଦିସଞ୍ହେତଂ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଯା, ଯଦିଦଂ ପୁବ୍ବକିଚ୍ଚକରଣଂ। ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ଯଂ ଗରୁତରଂ, ତସ୍ସ ଅକରଣଂ ସମାପଜ୍ଜନଂ ୱିବନ୍ଧତୀତି ଅପରେ। ୱୀମଂସିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବଂ। ''ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନେ ପତିଟ୍ଠାତୀ''ତି ଚ ଇଦଂ ପୁନ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନସ୍ସ ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ହି ୱୁଟ୍ଠାଯ ପୁବ୍ବକିଚ୍ଚସ୍ସ କାତବ୍ବତ୍ତା।

ଯଥା ପନାତିଆଦି କତପୁବ୍ବକିଚ୍ଚତାସାମଞ୍ଞେନ ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ।

୮୮୦।ଅସ୍ସାତି ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଯା। ''କାଲପରିଚ୍ଛେଦୱସେନା''ତିଆଦିନା ଚତୂହି ଆକାରେହି ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଯା ଠାନଂ ଦସ୍ସେତି।

୮୮୨।ୱିୱେକନିନ୍ନନ୍ତି ନିସ୍ସରଣୱିୱେକନିନ୍ନଂ, ପଗେୱ ସଙ୍ଖାରୱିମୁଖତାଯ, ଫଲଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଚାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୮୮୩। ଉସଙ୍ଖାରଉଯପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଯା, ଅୱସେସଚେତସିକୱିଞ୍ଞାଣାଭାୱେନ ରୂପଧମ୍ମମତ୍ତାୱସେସତାଯ ଚ ମତନିରୋଧସମାପନ୍ନାନଂ ଅୱିସେସଂ ଗହେତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛା ''ମତସ୍ସ ଚ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ଚ କୋ ୱିସେସୋ''ତି। କାମଂ ନେସଂ ସଙ୍ଖାରଉଯପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଆଦୀହି ଅୱିସେସୋ, ରୂପଧମ୍ମମତ୍ତାୱସେସତାଯ ପନ ଆଯୁଉସ୍ମାଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଅପଗମାନପଗମନଂ ୱିସେସୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯ୍ୱାଯ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୮୮୪।ସଭାୱତୋତି ସଭାୱଧମ୍ମତୋ, ପରମତ୍ଥତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପରମତ୍ଥତୋ ହି ୱିଜ୍ଜମାନାନଂ ସଙ୍ଖତାଦିଭାୱେନ ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭତି, ନ ଅୱିଜ୍ଜମାନଂ। ସମାପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ୱସେନାତି ଯସ୍ମା ସମାପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସମଥୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମେ ଯୁଗନଦ୍ଧେ କତ୍ୱା ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ଆରୋହନ୍ତସ୍ସ ଅନୁକ୍କମେନ ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭନପଯୋଗନିବ୍ବତ୍ତିଯା ନିରୋଧସମାପତ୍ତି ନିପ୍ଫନ୍ନା ନାମ ହୋତି, ତସ୍ମା ତଂ ପଯୋଗନିବ୍ବତ୍ତିଂ ଉପାଦାଯ ''ନିପ୍ଫନ୍ନା''ତି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି।

ସଙ୍ଖାରୱୂପସମତୋ, ସନ୍ତଧମ୍ମସମନ୍ୱଯତୋ ଚ ସନ୍ତଂ। ଅରିଯେହି ଏୱ ନିସେୱିତବ୍ବତ୍ତା ଅରିଯନିସେୱିତଂ। ଦିସ୍ସନ୍ତମ୍ପି ଦୁକ୍ଖତାନଂ ନିବ୍ବୁତଭାୱତୋ ନିବ୍ବାନମିତି ସଙ୍ଖଂ ଉପାଗତଂ। ଅରିଯଂ ପଞ୍ଞନ୍ତି ସୁୱିସୁଦ୍ଧଂ ମଗ୍ଗଫଲପଞ୍ଞଂ। ଇମିସ୍ସାପୀତି ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଯା। ସମାପତ୍ତିସମତ୍ଥତାତି ସମାପଜ୍ଜନସମତ୍ଥତା।

ଆହୁନେଯ୍ୟଭାୱାଦିସିଦ୍ଧିକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୮୫।ଆହୁନେଯ୍ୟଭାୱାଦିସିଦ୍ଧୀତି ଆହୁନେଯ୍ୟପାହୁନେଯ୍ୟଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟଅଞ୍ଜଲିକରଣୀଯଅନୁତ୍ତରପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତଭାୱସିଦ୍ଧି। ଅୱିସେସେନାତି ଦସ୍ସନମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଦିୱିସେସେନ ୱିନା, ଏତିସ୍ସା ଲୋକୁତ୍ତରପଞ୍ଞାଯ। ଆନେତ୍ୱା ହୁନିତବ୍ବନ୍ତି ଆହୁନଂ, ଦୂରତୋପି ଆନେତ୍ୱା ଦାତବ୍ବଦାନଂ, ତଂ ପଟିଗ୍ଗହେତୁଂ ଯୁତ୍ତୋତି ଆହୁନେଯ୍ୟୋ। ପାହୁନଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଆଗନ୍ତୁକଦାନଂ, ତଂ ପଟିଗ୍ଗହେତୁଂ ଯୁତ୍ତୋତି ପାହୁନେଯ୍ୟୋ। ଦକ୍ଖିଣଂ ଅରହତୀତି ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟୋ, ଅଞ୍ଜଲିକରଣଂ ଅଞ୍ଜଲିକମ୍ମଂ, ତଂ ଅରହତୀତି ଅଞ୍ଜଲିକରଣୀଯୋ। ଅନୁତ୍ତରଂ ଉତ୍ତମଂ ସନ୍ତାନଂ ପୁଞ୍ଞୱିରୂହନଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅନୁତ୍ତରଂ ପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତଂ ଲୋକସ୍ସାତି ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ। ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋଯେୱ।

୮୮୬।ମନ୍ଦାଯୱିପସ୍ସନାଯ ଆଗତୋତି ଅତିକ୍ଖାଯ ୱିପସ୍ସନାଯ ୱସେନ ପଠମମଗ୍ଗପଞ୍ଞଂ ଭାୱେତ୍ୱା ସୋତାପନ୍ନଭାୱଂ ଆଗତୋ। ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ମୁଦୂନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ୱସେନ ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯୋପି ସମାନୋ। ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋତି ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପରମା ଭୱୂପପତ୍ତି ଅତ୍ତଭାୱଗ୍ଗହଣଂ, ତତୋ ପରଂ ଅଟ୍ଠମଂ ଭୱଂ ନାଦିଯତୀତି ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋ। ସଂସରିତ୍ୱାତି ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣୱସେନ ଅପରାପରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା। ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କରୋତୀତି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପରିଯନ୍ତଂ ପରିଯୋସାନଂ କରୋତି। ଅଯଂ କାଲେନ ଦେୱଲୋକସ୍ସ, କାଲେନ ମନୁସ୍ସଲୋକସ୍ସାତି ମିସ୍ସକସ୍ସ ଭୱସ୍ସ ୱସେନ "ସତ୍ତସୁଗତିଭୱେ ସଂସରିତ୍ୱା"ତି ୱୁତ୍ତୋ। କୁଲତୋ କୁଲଂ ଗଚ୍ଛତୀତି କୋଲଂକୋଲୋ। ସୋତାପତ୍ତିଫଲସଚ୍ଛିକିରିଯତୋ ପଟ୍ଠାଯ ହି ନୀଚକୁଲେ ଉପପତ୍ତି ନାମ ନତ୍ଥି, ମହାଭୋଗକୁଲେସୁଯେୱ ନିବ୍ବତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦ୍ୱେ ୱା ତୀଣି ୱା କୁଲାନୀତି ଦେୱମନୁସ୍ସୱସେନ ଦ୍ୱେ ୱା ତଯୋ ୱା ଭୱେ। ଇତି ଅଯମ୍ପି ମିସ୍ସକଭୱେନେୱ କଥିତୋ। ଦେସନାମତ୍ତମେୱ ଚେତଂ "ଦ୍ୱେ ୱା ତୀଣି ୱା"ତି। ଯାୱ ଛଟ୍ଠଭୱା ସଂସରନ୍ତୋପି କୋଲଂକୋଲୋୱ ହୋତି। ଅତ୍ତଭାୱଗ୍ଗହଣସଙ୍ଖାତଂ ଏକଂଯେୱ ଖନ୍ଧବୀଜଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଏକବୀଜୀ। "ମାନୁସକଂ ଭୱ"ନ୍ତି ଇଦମ୍ପି ଦେସନାମତ୍ତଂ। "ଦେୱଭୱଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୀ"ତିପି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତିଯେୱ। କୋ ପନେତେସଂ ଇମଂ ପଭେଦଂ ନିଯମେତୀତି? ତିଣ୍ଣଂ ମଗ୍ଗାନଂ ୱିପସ୍ସନା। ସଚେ ହି ଉପରି ତିଣ୍ଣଂ ମଗ୍ଗାନଂ ୱିପସ୍ସନା ବଲୱତୀ ହୋତି, ଏକବୀଜୀ ନାମ ହୋତି। ତତୋ ମନ୍ଦାଯ କୋଲଂକୋଲୋ, ତତୋ ମନ୍ଦତରାଯ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋ।

୮୮୭। ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ସକିଂ ଆଗଚ୍ଛତୀତି ସକଦାଗାମୀ। ସକିଦେୱାତି ଏକୱାରଂଯେୱ। "ଇମଂ ଲୋକଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା"ତି ଇମିନା ପଞ୍ଚସୁ ସକଦାଗାମୀସୁ ଚତ୍ତାରୋ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଏକୋୱ ଗହିତୋ। ଏକଚ୍ଚୋ ହି ଇଧ ସକଦାଗାମିଫଲଂ ପତ୍ୱା ଇଧେୱ ପରିନିବ୍ବାତି, ଏକଚ୍ଚୋ ଇଧ ପତ୍ୱା ଦେୱଲୋକେ ପରିନିବ୍ବାତି, ଏକଚ୍ଚୋ ଦେୱଲୋକେ ପତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ପରିନିବ୍ବାତି, ଏକଚ୍ଚୋ ଦେୱଲୋକେ ପତ୍ୱା ଇଧୂପପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାତି। ଇମେ ଚତ୍ତାରୋପି ଇଧ ନ ଗହିତା। ଯୋ ପନ ଇଧ ପତ୍ୱା ଦେୱଲୋକେ ଯାୱତାଯୁକଂ ୱସିତ୍ୱା ପୁନ ଇଧୂପପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାତି, ଅଯଂ ଇଧ ଗହିତୋ।

୮୮୮। ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଇଧ ଅନାଗମନତୋ ଅନାଗାମୀ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯୱେମତ୍ତତାୱସେନାତି ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚକୈନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ପରୋପରିଯତ୍ତେନ। ପଞ୍ଚଧା ଇଧ ୱିହାଯ ନିଟ୍ଠୋ ହୋତୀତି ସୋ ଅନାଗାମୀ ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାଯିଆଦିଭାୱେନ ପଞ୍ଚପକାରେନ ଇମଂ ଲୋକଂ ପଜହିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯନକୋ ହୋତି। ଆଯୁୱେମଜ୍ଝସ୍ସ ଅନ୍ତରାଯେୱ କିଲେସପରିନିବ୍ବାନେନ ପରିନିବ୍ବାଯନତୋ ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାଯୀ। ଉପହଚ୍ଚାତି ୱା ଉପଗନ୍ତ୍ୱା କାଲକିରିଯଂ। ଅପ୍ପଯୋଗେନାତି ଅଧିମତ୍ତପଯୋଗେନ ୱିନା ଅପ୍ପକସିରେନେୱ ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯତାଯ ସୁଖେନେୱ। ସପ୍ପଯୋଗେନାତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଉଦ୍ଧଂ ୱା ହି ଭାୱେନ ଉଦ୍ଧମସ୍ସ ତଣ୍ହାସୋତଂ, ୱଟ୍ଟସୋତଂ ୱାତି ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ। ଉଦ୍ଧଂ ୱା ଗନ୍ତ୍ୱା ପଟିଲଭିତବ୍ବତୋ ଉଦ୍ଧମସ୍ସ ମଗ୍ଗସୋତନ୍ତି ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ। ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଅକନିଟ୍ଠଭୱଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀ।

ଯତ୍ଥୁପପନ୍ନୋତି ଅୱିହାଦୀସୁ ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଉପପନ୍ନୋ। ଇମେସଂ ପନ ଅନାଗାମୀନଂ ପଭେଦଜାନନତ୍ଥଂ ଉଦ୍ଧଂସୋତଅକନିଟ୍ଠଗାମିଚତୁକ୍କଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ – ଯୋ ହି ଅୱିହତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଚତ୍ତାରୋ ଦେୱଲୋକେ ସୋଧେତ୍ୱା ଅକନିଟ୍ଠଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାତି, ଅଯଂ ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀ ନାମ। ଯୋ ପନ ହେଟ୍ଠା ତଯୋ ଦେୱଲୋକେ ସୋଧେତ୍ୱା ସୁଦସ୍ସୀଦେୱଲୋକେ ଠତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାତି, ଅଯଂ ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ ନଅକନିଟ୍ଠଗାମୀ ନାମ। ଯୋ ଇତୋ ଅକନିଟ୍ଠମେୱ ଗନ୍ତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାତି, ଅଯଂ ନୌଦ୍ଧଂସୋତୋ ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀ ନାମ। ଯୋ ପନ ହେଟ୍ଠା ଚତୂସୁ ଦେୱଲୋକେସୁ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ପରିନିବ୍ବାତି, ଅଯଂ ନୌଦ୍ଧଂସୋତୋ ନଅକନିଟ୍ଠଗାମୀ ନାମ। ଏତେ ପନ ଅୱିହେସୁ ଉପପନ୍ନସମନନ୍ତରା ଆଯୁୱେମଜ୍ଝଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା, ପତ୍ୱା ଚ ପରିନିବ୍ବାଯନୱସେନ ତଯୋ ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାଯିନୋ, ଏକୋ ଉପହଚ୍ଚପରିନିବ୍ବାଯୀ, ଏକୋ ଉଦ୍ଧଂସୋତୋତି ପଞ୍ଚ। ତେ ଅସଙ୍ଖାରସସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାଯିୱିଭାଗେନ ଦସ ହୋନ୍ତି। ତଥା ଅତପ୍ପସୁଦସ୍ସସୁଦସ୍ସୀସୂତି ଚତ୍ତାରୋ ଦସକା ଚତ୍ତାଲୀସଂ। ଅକନିଟ୍ଠେ ପନ ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ ନତ୍ଥି। ତଯୋ ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାଯିନୋ, ଏକୋ ଉପହଚ୍ଚପରିନିବ୍ବାଯୀତି ଚତ୍ତାରୋ। ତେ ଅସଙ୍ଖାରସସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାଯିୱିଭାଗେନ ଅଟ୍ଠାତି ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସଂ ଅନାଗାମିନୋ।

ସୋତାପନ୍ନା ପନ ପଟିପଦାଭେଦେନ ଚତ୍ତାରୋ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମା, ଚତ୍ତାରୋ କୋଲଂକୋଲା, ଚତ୍ତାରୋ ଏକବୀଜିନୋତି ସଦ୍ଧାଧୁରେନ ପଟିପନ୍ନା ଦ୍ୱାଦସ, ତଥା ପଞ୍ଞାଧୁରେନାତି ଚତୁୱୀସତି।

ସକଦାଗାମିନୋ ସୁଞ୍ଞତୱିମୋକ୍ଖେନ ୱିମୁତ୍ତା ପଟିପଦାୱସେନ ଚତ୍ତାରୋ, ତଥା ଅନିମିତ୍ତଅପ୍ପଣିହିତୱିମୋକ୍ଖେହୀତି ଦ୍ୱାଦସ।

୮୮୯। ତଥା ଅରହନ୍ତୋ। ତେ ପନ ଦ୍ୱାଦସ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତା, ଦ୍ୱାଦସ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତା, ଦ୍ୱାଦସ ତେୱିଜ୍ଜା, ଦ୍ୱାଦସ ଛଳଭିଞ୍ଞା, ଦ୍ୱାଦସ ପଟିସମ୍ଭିଦାପ୍ପତ୍ତାତି ସମସଟ୍ଠି ହୋନ୍ତି। ଏୱମେତେ ସବ୍ବେ ପଞ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେହି ଛଚତ୍ତାଲୀସାଧିକସତଂ ଅରିଯା। ଯସ୍ମା ତେସଂ ଅରିଯଭାୱସିଦ୍ଧି ଅରିଯାଯ ପଞ୍ଞାଭାୱନାଯ, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଆହୁନେୟ୍ୟଭାୱାଦିସିଦ୍ଧିପି ଇମିସ୍ସା ଲୋକୁତ୍ତରପଞ୍ଞାଭାୱନାଯ ଆନିସଂସୋ’’ତି। ଲୋକିଯୱିଜ୍ଜାଭିଞ୍ଞାହି ୱିନାପି ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତତା ହୋତୀତି ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ ୱିସୁଂ ଗହିତୋ। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଯଂ ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଭାୱନଂ ସନ୍ଧାଯ ହେଟ୍ଠା ସଙ୍ଖେପତୋ ଗାଥାୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ପନ ୱୁତ୍ତାକାରଂ ନିଗମନୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କାମଂ ଚତୂସୁପି ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେସୁ ତଂ ଜଟଂ ୱିଜଟେତି ନାମ, ଫଲକ୍ଖଣେସୁପି ଯଥାରହଂ ୱିଜଟିତଜଟୋ, ଅଗ୍ଗଫଲକ୍ଖଣେୟେୱ ପନ ସବ୍ବସୋ ୱିଜଟିତଜଟୋ, ତତୋ ପରଂ ୱିଜଟେତବ୍ବାଯ ଜଟାଯ ଅଭାୱତୋ। ତେନେୱ ହେଟ୍ଠା ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଭାୱନାନିସଂସସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତାୱ ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଭାୱନାୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ।

ରତିନ୍ତି ଅଭିରତିଂ, ଅଭିରୁଚିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥାତି ଅରିଯାଯ ପଞ୍ଞାଭାୱନାଯ।

୮୯୦।ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯାତି ଇମିସ୍ସଂ ଗାଥାଯଂ। ଗାଥା ହି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥଭୂତସ୍ସ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସ୍ସ ଆଧାରଭାୱେନ ୱୁତ୍ତା, ସାମିୱଚନଂ ୱା ଏତଂ ଅତ୍ଥସ୍ସ ତଂସମ୍ବନ୍ଧିଭାୱତୋ।

ପଞ୍ଞାଭାୱନାନିସଂସନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଇତି ତେୱୀସତିମପରିଚ୍ଛେଦୱଣ୍ଣନା।

ନିଗମନକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୯୧।ଇମିସ୍ସାଦାନି ଗାଥାଯାତିଆଦୀନଂ ଗାଥାନଂ ଅତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋ ଏୱ। ସ୍ୱାଯଂ ‘‘ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗଂ ଭାସିସ୍ସ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ପଟିଞ୍ଞାତୋ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ ଏତ୍ତାୱତା ଭାସିତୋ ହୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

୮୯୨।ତତ୍ଥାତିଆଦୀସୁ ଅଯଂ ପଦସମ୍ବନ୍ଧେନ ସଦ୍ଧିଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ତେସଂ ‘‘ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠାଯା’’ତିଗାଥାଯଂ ୱୁତ୍ତାନଂ ସୀଲାଦିପ୍ପଭେଦାନଂ ଅତ୍ଥାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନମ୍ପି ମହାନିକାଯାନଂ ଅଟ୍ଠକଥାନଯେ ଅଟ୍ଠକଥାତନ୍ତିଯଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତୋ ଯୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ, ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ତଂ ସବ୍ବଂ ସମାହରିତ୍ୱା ସମାନେତ୍ୱା ନିକାଯନ୍ତରସ୍ସ ନିକାଯଗତୱାଦଦୋସସଙ୍କରେହି ମୁତ୍ତୋ ସୋ ନିଚ୍ଛଯୋ ଯସ୍ମା ପକାସିତୋ, ତସ୍ମା ୱିସୁଦ୍ଧିକାମେହି ଯୋଗୀହି ଏତସ୍ମିଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ଆଦରୋ କରଣୀଯୋୟେୱାତି।

ନିଗମନଗାଥାଯୋ

ଏତ୍ତାୱତା ଚ –

ସୁୱିସୁଦ୍ଧସମାଚାରୋ, ୱିସୁଦ୍ଧନଯମଣ୍ଡିତଂ;

ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗଂ ଲୋକସ୍ସ, ଯଦଚ୍ଛନ୍ତୱିସୁଦ୍ଧିଯା।

ଅଭାସି କରୁଣାୱେଗ-ସମୁସ୍ସାହିତମାନସୋ;

ମହେସି ୱିପୁଲୋଦାତ-ୱିସୁଦ୍ଧିମତିପାଟୱୋ।

ତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ପକାସେତୁଂ, କଥାମଗ୍ଗଂ ପୁରାତନଂ;

ନିସ୍ସାଯ ଯା ସମାରଦ୍ଧା, ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନା ମଯା।

ଆଯାଚିତୋ ସିଦ୍ଧଗାମ-ପରିୱେଣନିୱାସିନା;

ଥେରେନ ଦାଠନାଗେନ, ସୁଦ୍ଧାଚାରେନ ଧୀମତା।

ସା ଏସା ପରମତ୍ଥାନଂ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଯଥାରହଂ;

ନିଧାନତୋ ପରମତ୍ଥ-ମଞ୍ଜୂସା ନାମ ନାମତୋ।

ସମ୍ପତ୍ତା ପରିନିଟ୍ଠାନଂ, ଅନାକୁଲୱିନିଚ୍ଛଯା;

ଅଟ୍ଠାସୀତିପ୍ପମାଣାଯ, ପାଳିଯା ଭାଣୱାରତୋ।

ଇତି ତଂ ସଙ୍ଖରୋନ୍ତେନ, ଯଂ ତଂ ଅଧିଗତଂ ମଯା;

ପୁଞ୍ଞଂ ତସ୍ସାନୁଭାୱେନ, ଲୋକନାଥସ୍ସ ସାସନେ।

ଓଗାହେତ୍ୱା ୱିସୁଦ୍ଧାଯ, ସୀଲାଦିପଟିପତ୍ତିଯା;

ସବ୍ବେପି ଦେହିନୋ ହୋନ୍ତୁ, ୱିମୁତ୍ତିରସଭାଗିନୋ।

ଚିରଂ ତିଟ୍ଠତୁ ଲୋକସ୍ମିଂ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସାସନଂ;

ତସ୍ମିଂ ସଗାରୱା ନିଚ୍ଚଂ, ହୋନ୍ତୁ ସବ୍ବେପି ପାଣିନୋ।

ସମ୍ମା ୱସ୍ସତୁ କାଲେନ, ଦେୱୋ ରାଜା ମହୀପତି;

ସଦ୍ଧମ୍ମନିରତୋ ଲୋକଂ, ଧମ୍ମେନେୱ ପସାସତୂତି।

ବଦରତିତ୍ଥୱିହାରୱାସିନା ଆଚରିଯଧମ୍ମପାଲେନ କତା

ପରମତ୍ଥମଞ୍ଜୂସା ନାମ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗମହାଟୀକା ସମତ୍ତା।

ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗ-ମହାଟୀକା ସମତ୍ତା।